

VERKLARING VAN DE
BIJBEL

DOOR

Johannes Calvijn

HANDELINGEN

TWEEDE DEEL

ZENDBRIEVEN

EERSTE DEEL

DE GROOT GOUDRIAAN – KAMPEN

CALVIJNS COMMENTAREN

OP DE ZENDBRIEVEN AAN

DE ROMEINEN

2 AAN KORINTHE

**DOOR
JOHANNES CALVIJN**

NU VERTAALD UIT HET LATIJN DOOR DS. A. M. DONNER

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2021**

ROMEINEN

Uit het Latijn vertaald door ds. A.M. Donner

DE OVERZETTER AAN DEN LEZER.

Gelijk daar, Christelijke lezer, geen ding meer is te begeeren, dan dat een iegelijk in alle artikelen des Christelijken geloofs wel gefundeerd en in alle stukken onzer religie en der waarachtige godzaligheid genoegzaam onderwezen mocht worden, en een rechtzinnig verstand hebben der Heilige Schrift, op en door dewelke wij moeten gefundeerd, onderwezen en bevestigd worden, — zoo heb ik gezocht zulke boeken over te zetten, door dewelke gij hiertoe mocht geholpen worden; als: JOH. CALVIJNS »Onderwijzing» en HENR. BULLINGERS »Huisboek,» waaruit de lezers, wie zij ook zijn, leeraars en discipelen, die niet anders kennen dan hun moedertaal, grondig onderricht hebben mochten. Daarna heb ik gearbeid om eenige goede uitlegging der Heilige Schrift in onze taal uit te geven, en ben eerst begonnen met deze tegenwoordige uitlegging van JOHANNES CALVIJN op de Zendbrieven van Paulus; niet met zulke meening, dat ik daarmede wilde ophouden, maar hoopte steeds op het gansche Nieuwe Testament, uitleggingen, niet alleen van CALVIJN, maar ook van andere goede leeraren, met langheid van tijd, over te zetten, tot stichting en behulp der gemeenten van ons Nederland. Nu is de wil en het voornemen grooter geweest dan de macht, daar ik zelfs deze uitlegging van JOH. CALVIJN op de Zendbrieven van Paulus niet verder heb kunnen brengen dan tot in den Tweeden Brief aan Timotheus. Van daar af is onze lieve broeder J. F. in het werk getreden en heeft dit boek ¹⁾ ten einde gebracht. Wat ik nadezen nog doen zal, dat is Gode bekend. De wil is goed, wanneer God middelen en gelegenheid geeft, Die ook wel andere nuttiger en bekwamer overzetters kan verwekken, zoover het tot stichting zijner gemeente mag dienen.

Ondertusschen bid ik u, Christelijke lezer, door de liefde en barmhartigheid, ons van God bewezen, wil ons, ja der leeraren werk, met vreeze en aanroeping Gods gebruiken, en niet alleen zoeken wat te weten, maar veelmeer arbeiden om de wetenschap, die God u geeft, met boetvaardig leven en waarachtig betrouwen uit te drukken. Gebruik uw wetenschap niet tot verwaandheid, maar tot uwe en uws naasten stichting. Hoed u voornamelijk hiervoor, dat gij de boeken der godzalige leeraren niet gebruikt tot tweedracht en gekijf, hetwelk geschiedt, wanneer de een staat op dezen leeraar en de ander op dien. Wij zullen op Christus alleen staan. Daarom scheldt de heilige Paulus de Corinthiërs zwaarlijk (1 Cor. 1:12), dat de een stond op Paulus, de ander op Apollos, en een derde

¹⁾ De uitlegging van Romeinen tot Hebreëen.

op Cefas. Wij zullen dan niet willen zijn Lutheranen, noch Zwinglianen, noch Calvinisten, maar waarachtige Christenen, en de stem van onzen eenigen leeraar Christus alleen hooren, aannemen en volgen, welke stem van Christus de godzalige leeraars en schrijvers ons toedragen, voorhouden en verklaren, een iegelijk naar de mate der gaven, die God hem gegeven heeft. En zij doen dit zeer eendrachtelijk in alle dingen, die ons tot onze zaligheid noodig zijn, daar zij allen door eenzelfden Geest leeren, dien zij tot stichting der gemeente van Christus ontvangen hebben. Waar zij nu schijnen in eenig stuk niet wel overeen te komen, of de een tegen den ander te leeren, wij zullen weten, dat een iegelijk zijn bijzondere wijze houdt, en dat niemand de volheid des Geestes ontvangen heeft, maar alleenlijk zulke mate, als God hem toegevoegd heeft. Wij zullen ook weten, dat God ook somtijds den een openbaart wat Hij den ander verborgen heeft, opdat alzoo ook de leeraars zelve de een door des anders gaven geholpen en tot onderlinge liefde verwekt worden. Hierom leert de heilige apostel Paulus niet, dat de een zich tegen den ander zal oprichten, maar dat de eene profeet zal zwijgen, wanneer de andere spreekt, dien het God geopenbaard heeft (1 Cor. 14:30); en dat de geesten der profeten den profeten onderworpen zijn (vs. 32). Veel minder zullen de discipelen, toehoorders of lezers, de een tegen den ander oprizen, maar zullen, zonder iemands verachting, altijd dat het liefst aannemen, dat met de hoofdstukken der Christelijke leer en met de eendrachtige vergelijking der klare plaatsen der Heilige Schrift allerbest overeenkomt. Ook is de H. Schrift zoo rijk, dat vele plaatsen wel zonder dwalen onderscheiden kunnen worden uitgelegd, door den een aldus, door den ander alzoo. Evenzoo de onderscheidene gelegenheid der tijden, landen en dingen, die de uitleggers hebben en aanzien, maakt dikwijls, dat zij in hunne uitlegging met elkander, ja ook somtijds met zichzelf, niet geheel overeenkomen. En meer andere oorzaken kon men hier verhalen, waarom de uitlegging van alle goede leeraars niet altijd in alle dingen gelijk stemt, dewijl een iegelijk zijn eigen gaven, mate, wijze, aard, geest en aanzien heeft in het uitleggen, waaraan de toehoorders en lezers zichzelf niet zullen stooten, noch ergeren, maar God voor zijn menigerlei gaven danken, om deze te gebruiken niet tot verwaandheid, tweedracht, krijg of verwarring, maar tot vernedering, betering, stichting en vrede, in des Heeren vreeze en liefde, met opheffing des harten tot God in vurig gebed. — Dit doende zal deze onze arbeid en uwe oefening daarin door Gods genade niet onvruchtbaar wezen, en God zal zijne gemeente van dag tot dag rijkelijker en met allerlei gaven beschenken, hetwelk Hij dikwijls door misbruik en ondankbaarheid verhinderd wordt te doen. Daarom zal een iegelijk daarnaar staan, dat hij alles recht en met dankbaarheid gebruike in de vreeze Gods en liefde zijns naasten.

Hiermede beveel ik u den Heere, die u door zijnen Geest in alle waarheid leide, in liefde en vrede behoude en met betering, betrouwen en standvastigheid ten einde toe begave. Amen.

Uw Dienaar,

J. D.

Augustus 1566.

DE TWEE OVERZETTERS VAN DIT BOEK ¹⁾

WENSCHEN

den Ed. Jonker ONICUS MANNINGA te Lutsborch, enz.
Hoveling, Drost te Emden, enz.

ZALIGHEID.

Erentfeste, edele, vrome, godvruchtige!

Nademaal wij twee vreemdelingen, UEds dienstwilligen, dagelijks van uwe groote behulpzaamheden en werken der liefde hooren, zien, en zelve met de daad ondervonden hebben, zoo ware het van ons zeer groote onbeleeftheid (aangezien wij bijzonder ons ganschelijk bevinden aan UEd. gehouden te zijn) dat wij niet in alle manieren ons uiterste best zouden doen, om UEd. eenige dankbaarheid te bewijzen. Want ons is ook niet onbekend, dat de wijze redenaar CICERO, die een heiden was, zeer bekwamelijk leert, dat er niet noodiger is en den vromen beter betaamt, dan weldaad met dankbaarheid te vergelden; en aan de andere zijde, dat de aarde niets boozers voortbrengt dan ondankbare menschen; ja, dat het den óndankbaren, gelijk SIRACH zegt, zelden welgaat. Dit dan wetende, en ons zelve schuldig kennende, en wij deden dan zulks niet voor ons en vele anderen, zoo mocht ons de voornoemde CICERO terecht met alle ondankbaren vijanden der behoeftigen noemen; en sommigen, dagelijks hier nog overkomende (doch nu zoovelen niet als wel eertijds), die uwe hulp van noode hebben, mochten ook denken, dat al zulke ondankbaarheid UEd. trager in weldaad zou maken. Voorwaar, zoo u deze of eenige andere oorzaak een schuwing of afzien maakte van de vreemdelingen, daar zou menig vroom Christen bij verkort worden; want uw bijstand aan alle menschen, zoowel aan de vreemdelingen als aan uwe inwoners, is zoo zeer groot, dat uwe loflijke deugdrijke faam niet alleen verspreid is over Oost-Friesland, maar ook in Nederland en Engeland. Het is ook geen klein voordeel voor alle beminnaars der waarheid, die nog onder de tirannie des pausdoms zitten, dat ze voor zeker weten, als zij immers vluchten moeten, en hun vaderland om het Woord van Jezus Christus verlaten, dat ze hier niet alleen Christelijke, wijze, godvruchtige, genadige Heeren vinden, die hen willig-

¹⁾ Uitlegging van Rom. tot Hebr.

lijk en vriendelijk herberg in hun land geven met alle behulpzaamheid, maar dat ook door hunne genaden aangesteld is zeer wijze, geleerde en godvruchtige onder-overheid, die getrouw hunne ambten bedienen, de waarheid voorstaan, op het recht der bedrukten letten, en bijzonder acht hebben op de vreemdelingen, die om de waarheid vervolgd worden; welke vervolging nu veertig jaar lang geduurd heeft, doch in deze laatste jaren niet zoo hard als te voren; maar was nochtans wederom genoeg begonnen in dit jaar 1566 door de wreede vijanden der waarheid, die de tirannische inquisitie over Nederland zochten te brengen. Dan, ongetwijfeld, zulks heeft den Heere niet liefd, dien het wreede, bloedige gevolg in de zijnen ten laatste heeft verdrot en die de klagende biddende stem der verdrukten en ellendige onderzaten heeft verhoord en bijstand gedaan. Het middel, naar het schijnt, dat Hij daartoe heeft willen gebruiken, is geweest het gedwee maken van de harten der Prinsen, aan wie zijne onuitsprekelijke goedheid (alzo zij het gansche aardrijk alnu met de kennisse zijns Goddelijken Woords heeft overgoten) voornamelijk kennis zijner waarheid heeft gegeven; zoodat men alnu over Nederland ziet verwekt de acht vorsten en de zeven herders van den profet Micha, om den Christenen vrede te geven en bijstand tegen Assur te doen. Waaronder wel een van de voornaamsten is, de zeer edele, welgeborene, vrome, stoutmoedige Heer HENDRIK VAN BREDERODE, enz., die, gelijk SCIPIO met den Romeinschen adel zijn vaderland behield, ook met den Nederlandschen adel de Nederlanden is behoudende bij hun rechten Heere, en de onderzaten in hunne oude privilegiën en rechten is voorstaande, opdat hun bloed niet langer ten onrechte worde vergoten. Waardoor nu voortaan te hopen is, dat de Nederlandsche geestelijkheid, die men toch de meeste aanporrende oorzaak des bloedvergietens geeft (de Heere weet of het alzo is) op de oprechte en goede genegenheid en voornemen dezer vorsten en herders zal zien, en daarbeneven TERTULLIANUS' woorden door de dagelijksche bevinding wat beter zal overdenken, te weten, dat het bloed der Christenen het zaad der Kerk is. Insgelijks de woorden van JUSTINUS MARTYR, die met POLYCARPUS, den jonger van den h. JOHANNES, onder MARCUS AURELIUS in de vierde vervolging der Christenen werd gedood; zeggende: »Men bevindt dagelijks, dat wij, die in Christus gelooven en om zijnen Naam vervolgd worden en lijden, niet kunnen verbaasd, versaaagd en vernield worden: men houwe ons de hoofden af, men kruisige ons, men werpe ons den wilden dieren voor, men brande ons, of men doe ons eenige andere tormenten aan, des te meer wast het getal der Christenen; min of meer gelijk men den wijngaard snijdt, opdat hij vruchtbaar zou zijn en te meer dragen; want de wijngaard, dien God geplant heeft en onze Zaligmaker Christus, zijn de geloovige Christenen, bijzonder degenen, wier bloed om zijnen Naam gestort wordt.» — Voorwaar, indien de harten dezer voorschreven geestelijken niet ganschelijk verstokt zijn en ze niet moedwillig blind willen zijn, zoo hebben ze gezien en bevinden nog dagelijks, dat deze aangehaalde woorden in dezen tegenwoordigen tijd in Nederland inderdaad blijken; en behooren daarom nog toe te zien en van hun aanporren des bloedvergietens op te houden. Insgelijks is 't ook nu te hopen, dat ook alle Nederlandsche rechters op deze voorschreven vorsten en herders zullen

Micha 5:4.

zien, en voortaan wat beter inzien dan zij gedaan hebben, dat tegen Gods Woord niet helpt vuur, galg of zwaard, want het is de schepter des Koninkrijks van Jezus Christus, een vurig zwaard, een hamer en ijzeren roede, een prikkel, waartegen het allen creaturen hard valt te steken. Wel hun, die het niet wederstaan, zijnen loop laten hebben, gehoorzaam zijn en nog van vervolging ophouden. Ach, hoeveel hebt gij, rechters van dit land, God te danken, dat Hij u zoo genadig is geweest en prinsen heeft gegeven, die om Gods Woord geen bloed hebben vergoten. Wat dankbaarheid zijn wij ook Gode, dezen Heeren, UEd. en meer andere onder-overheid schuldig, die door haar onder deze Heeren beschutting vinden en daarenboven van UEd. voornamelijk groote hulp en bijstand genieten. Voorwaar, het is van ons met rijp voornemen aangemerkt, al is 't feit, dat gij een iegelijk, die bij u hulp en bijstand zoekt, terstond niet kunt helpen, dat gij nochtans in gedachtenis houdt de personen en hun gestalte en dat gij met rijpen raad inziet, waartoe zij best dienen en het bekwaamst toe zijn; en als het dan tijd, plaats en gelegenheid meebrengt, hen zeer wonderlijk wel, met zeer groote voorzichtigheid, kunt voorzien; ja zelfs vele personen herbergt, totdat zulks geschied is; zoodat metterdaad klaar uit UEd. blijkt, dat gij deze twee woorden, in dezen eersten en laatsten brief geschreven, »Herbergt gaarne" in uw hart hebt gedrukt. Daarom is deze daad, die niet uwe is, maar Desgenen, die ze in u werkt, met recht prijzens- en dankenswaardig; want gij volgt hierin na de voetstappen der patriarchen en veler vrome geloovigen, gelijk Abraham en Loth, die gestadig voor de deur of in de poort zaten, verwachende de vreemdelingen om hen te herbergen, en laat met Job den gast niet gaarne buiten blijven, maar doet uw deur open voor den wandelaar. Twee dingen onder andere laten wij ons dunken, die u hiertoe zijn dwingende: dat is Gods Woord en groote eigen ondervinding.

Gods Woord, waarin gij u toch met Timotheus van kindsbeen geoeffend hebt, leert u overal, dat gij niet alleen den vreemdeling zult beschermen voor onderdrukking, onrecht en geweld, waardoor, als het geschiedt, des Heeren toorn over een landschap komt en vloek over degenen, die des vreemdelings recht buigen, maar dat gij hem ook willig in zult nemen en bij u laten wonen, opdat hij een landbezitter zij onder u, en dat gij hem ook zult liefhebben als uzelf; want voor God geldt de vreemdeling al zooveel als de inwoner, gelijk dat blijkt in het Oude Testament aan dit kleine bewijs, te weten, aan het dragen van de ark, daar de vreemdeling zoowel bezijden werd aangesteld en droeg als de ingeborene. En bijzonder aan deze woorden: »Ik ben de Heere, u aller God," welke woorden van Mozes op een andere plaats worden uitgelegd, en zegt, dat wij al te zamen vreemdelingen op aarde zijn, als wij onze beroeping terecht overdenken: en hebben hier geen blijvende stad, maar moeten hier levende alzo de werken der liefde jegens elkan- der bewijzen, dat wij komen mogen in ons vaderland, bij den Heere, onzer aller God. En dat is juist hetgeen de patriarch Jakob, komende in Egypte, bij Farao zeggen wilde; want, gevraagd zijnde door Farao naar zijn ouderdom, achtte hij zichzelf hier op aarde een vreemdeling, en sprak: »De tijd, terwijl ik een vreemdeling ben geweest, is niet gekomen tot den tijd mijner vaderen," enz. Hiermede zet hij alle menschen in gelijke gestalte, te kennen gevende, dat wij hier

Rom. 12:13.
Hebr. 13:2.Gen. 18:1, 2.
Gen. 19:1, 2.

Job 31:32.

2 Tim. 3:15.

Exod. 22:21.

Lev. 19:34.

Jos. 8:33.

Lev. 19:34.

Sap. 6:8.

Hebr. 13:14.

Gen. 47:9.

Ps. 119. allen vreemdelingen zijn op aarde, gelijk David ook leert in zijn 119^{en} Psalm. Gelijk ook Paulus zegt: »een huis hierboven hebbende, zonder handen gemaakt en wonen al te zamen alleenlijk uit van den Heere, zoolang als wij in dit lichaam wonen." Alle deze redenen zijn in der waarheid krachtig en moeten een godvruchtig hart tot medelijden bewegen; zij kloppen de conscientie aan en verwekken kennis in den mensch, gelijk wij niet twijfelen, dat zij in u altijd gedaan hebben en nog doen. Daarbeneven zoo is ook de vergelding des loons (onveranderd Christus' verdiensten) waarvan de Schrift overvloedig getuigt, niet klein, te weten, dat zij al zulken

toezegt zegen in al de werken hunner handen, gevulde schuren, overlopende wijnpersen, verlichting in duisternis, geleiding des Heeren, verzadiging der ziel-vergaderende schatten in den dag van nood, en voornamelijk wat Christus zelf zegt, dat men alle de voorverhaalde weldaden aan Hem bewijst. Door deze woorden leert de h. AUGUSTINUS, dat wij zonder onderscheid onze vriendelijkheid allen menschen zullen laten kenlijk zijn, ook zonder eenig onderscheid gastvrij zijn, opdat mogelijk degene, voor denwelken wij ons huis mochten sluiten, dien wij goedigheid en beleefdheid weigerden, Christus niet zij. Dit zij dan de oorzaak van het eerste. — Het tweede is, dat gij met den Israëliet zijnde in Egypte, te weten, in Italië, Duitschland, Engeland en andere landen, van u wel doorreis, wel beproefd hebt en weet, gelijk Mozes sprak, hoe het een vreemdeling om 't hart is; en het is wel te gelooven, dat gij daar ook eensdeels door tot medelijden en broederlijke liefde te meer verwekt wordt. Waaruit nu zulks meer kan spruiten, 't zij door uw goede ingeborene natuur, wijsheid, voorzichtigheid of redelijkheid, zoo is ons immers bekend, dat wij voor hetgeen aan ons getoond is en nog vele anderen genieten, altijd dankbaarheid schuldig zijn.

Om dan voor ons zelven en vele andere vreemdelingen, die UEds. weldaden ontvangen, eenige dankbaarheid te bewijzen, zoo hebben wij voor ons genomen UEd. dezen onzen kleinen arbeid van deze brieven, uit het Latijn en Fransch overgezet, toe te schrijven, nochtans niet om UEds. persoons wille alleen, dien wij weten, dat een goede grond des geloofs gelegd heeft en dezelve brieven in het Latijn wel heeft doorgelezen, maar bijzonder, omdat deze Nederduitsche overzetting door UEd. niet alleen aan UEds. bekende vrienden mag voortgedeeld worden, maar ook aan alle menschen, die hier dorsten naar de gerechtigheid, en hongeren naar Amos' brood; die ook nog dagelijks jammerlijk verleid worden door menigerlei dwalingen, als door betrouwen op eigen werken en verdiensten, uitzondering der dagen, in spijs, aanbidden der heiligen en andere creaturen, misbruik van het hoogwaardige avondmaal, op menschen-inzettingen en ceremoniën te betrouwen; den paus voor het hoofd der kerk te houden, en voornamelijk door des pausen schandelijk eigen versierde mis, waar Christus' nachtmaal en offerande, aan het kruis eenmaal gedaan, grootelijks door vervalscht en verkort wordt. Insgelijks voor degenen, die een misverstand met de Marcionieten of Arianen in de menschwording of in de Godheid van Christus hebben; ook in den kinderdoop, overheid, en echtscheiding en dergelyken, waarin ook vele menschen dwalen.

Maar in deze voorrede iets te stellen om dit alles neer te leggen, dacht ons noodeloos te zijn; want zulks is zoo overvloedig

van zoovele hooggeleerde schrijvers gedaan; en ook deze godzalige, hooggeleerde en zeer wijd vermaarde uitlegger JOHANNES CALVIJN heeft zulks zoo overvloedig, zoowel in zijn inhoudsopgaven van elken brief als in zijn uitleggingen gedaan, dat alzulks tevergeefs zou zijn en daarom hier is achtergebleven. Alleen zullen deze voorverhaalde dwalingen, als wij die hooren, UEd. en ons allen hiertoe dienen, dat wij alsdan den Gever aller goede gaven, naar al ons vermogen, dankbaarheid zullen bewijzen; UEd., dat Hij u in uw vaderland dezen onuitsprekelijken schat en dit helder licht, te weten, zijn louter klare Woord zoo overvloedig tehuis zendt, en wij al te zamen, omdat Hij onze duisternis heeft verlicht, en uit deze gruwelijke misbruiken heeft verlost. Bovendien moet ook wel gelet zijn, dat de kennis des Woords in geen van ons tevergeefs zij, en dat het licht, hetwelk in ons is, geen duisternis worde; maar dat wij dit-zelve levendig in de daad voor alle menschen met een godzalig leven laten lichten, elk in zijn beroeping; UEd. in zijn ambt der overheid, van u niet van noodswegen, noch om eigen profijt aangenomen, maar door de liefde uws vaderlands, en om uwe naasten te laten genieten de gaven, die u gegeven zijn. Deze uwe beroeping wordt voorwaar in de Schrift zeer hoog geacht boven vele andere; want zij wordt van den Heere gegeven en genoemd een dienaarsses Gods, een macht van God gesteld, ja, Goden, die Gods recht bewaren; aan wie God ook vragen zal, wat zij handelen en doorgronden zal, wat zij oordeelen. Daarom hebben UEd., ook alle hooge en onder-overheid, elk in hare beroeping, deze schriftmatige woorden van AUGUSTINUS bijzonder wel waar te nemen en te overdenken: »Zijt gij, zegt hij, tot overheid verkoren, oordeelt rechtvaardig, handelt niets onrechts in 't gericht, neemt over den onschuldige geen gaven, ziet geen personen aan, verdrukt weduwen noch weezen, verzwijgt geen waarheid; want met alzulk oordeel, als gij oordeelt, zult gij geoordeeld worden, en met alzulke maat, als gij uitmeet, zal u wederom ingemeten worden. Wacht u voornamelijk, dat door den profeet niet tot u gezegd worde: Wee u, die hier machtig zijt in deze wereld, die den goddelooze recht spreekt om geschenken wille en het recht des rechtvaardigen van hem wendt, die het goede boos en het booze goed noemt; uwe lippen spreken leugenen, en uwe handen zijn vol boosheid, de waarheid hebt gij vergeten, en gerechtigheid vliedt verre van u. Daarom gelijk als de vlamme des vuurs stroo verteert en stoppelen wegneemt, alzoo zal uwe wortel vervuilen en uwe spruit opvaren als stof." Lib. de re-
ctitudine ca-
tholice con-
vertationis.

Tot zoo ver AUGUSTINUS.

Dit wee met zijne omstandigheid is voorwaar niet zoet om te hooren voor goddelooze en onrechtvaardige rechters, doch voor degenen, die God in al hunne zaken voor oogen nemen en altijd denken, dat hun handel een handel Gods is en van God gezien wordt, gelijk wij niet twijfelen, dat UEd. doet, voor dezen is het alleen eene liefelijke vermaning. En dat wij dit hier stellen in uwen brief is meest gedaan, omdat wij denken, nademaal alle menschen, en bijzonder officiers, vrienden en vijanden hebben, dat er sommigen mochten wezen, omdat wij UEd. een weinig (nochtans met waarheid) hiervoor geprezen hebben, die ons met des filosofen gemeene spreuk zouden kunnen straffen van ontrouwigheid, zeggende: men acht voor getrouwe lieden niet degenen, die eens Jak. 1.
Luk. 11:35.
Jes. 5:20.

mans daden zooveel mogelijk pluimstrijkende prijzen, maar degenen, die de gebreken, die in dezelve ook mochten zijn of komen, straffen en waarschuwen, — dan is aan dezen genoeg geschied en UEd., van wien wij weten, dat gij zulks van harte gaarne hoort, is hier niet bij verkort.

Opdat wij het dan UEd. niet te lang maken en wij UEd. met ons schrijven niet langer ophouden van de wachtende partijen, en wij ook de zaken van het gemeene best niet verhinderen, zoo zullen wij 't hiermee eindigen. UEd. naar onze beroeping in alles gehoorzaamheid bewijzende, zoo begeeren wij ootmoedig, dat gij van ons dezen gewilligen arbeid in dank wilt nemen, die in zichzelf wel groot is, zooveel aangaat de Schrift en de uitlegging van CALVIJN, doch klein, wat wij daaraan hebben en mogelijk niet geheel zonder gebreken. U zult ons evenwel dezen arbeid, die uit liefde en gewilligen dienst des naasten meest geschied is, ten goede houden, en dit zoo aangenaam ontvangen voor al uwe weldaden, als des vrouwkens twee penningskens in de offerkist ontvangen werden. En worden uwe weldaden hiermede aan UEd. door ons niet

Str. 12:2. rijkelijk genoeg geloond, zoo gedenk, dat SIRACH zegt: »Den vromen goed doen wordt rijkelijk vergolden, is het niet van hen, het geschiedt gewisselijk van den Heere"; biddende Denzelfden, die alle

Str. 17:16. weldaden des menschen bewaart als een zegelring, dat Hij UEd. sterke meer en meer in alle weldaden, opdat geen slapheid, noch onachtzaamheid kome in deze, noch in UEds beroeping, maar altijd wassing en vermeerdering tot groot nut en voordeel des Lands en van alle menschen.

Hiertoe spare de almachtige God, onze hemelsche Vader, UEd. lang gezond, en sterke u door Christus, zijn eeniggeboren Zoon, met zijnen Heiligen Geest in alle wijsheid, opdat gij in Hem volmaakt wordt, die het Hoofd is aller overheid en macht! Blijf Hem eeuwiglijk bevolen.

Col. 2:10.

UIT EMDEN,
den 6 September 1566.

Uwe geheel dienstwillige en gehoorzame
J. D. en J. F.

JOHANNES CALVIJN

DEN ZEER BEGAAFDEN MAN

SIMON GRYNEÛS

SALUT.

Ik ben gedachtig, dat, toen wij voor drie jaren gemeenzaam met elkander spraken van de beste wijze om de Schrift uit te leggen, u die wijze allermest behaagde, die ik toen allermest prees. Want wij gevoelden beiden, dat de voornaamste deugd van den uitlegger daarin is gelegen, dat hij klaar en kort zij. En voorwaar, dewijl dit bijna alleen zijn ambt is, te weten, dat hij openbare en verklare den zin des schrijvers, dien hij voorgenomen heeft uit te leggen, zoo mist hij van zijn voorgesteld merk, of loopt immers eenigszins buiten zijne palen, zooveel en zoover hij de lezers van den zin des schrijvers doet afdwalen. Daarom is het onze begeerte, dat onder het getal dergenen, die te dezen tijde voorgenomen hebben de theologie in dezen deele te helpen, iemand zij, die zoekt om licht verstaan te worden en ook mede toeziet, dat hij de lezers niet bovenmate bekommere met lange glossen. En hoewel ik weet, dat dit gevoelen niet van allen is aangenomen, en dat degenen, die het niet aannemen, ook door sommige argumenten bewogen worden om alzoo te oordeelen, zoo kan ik nochtans van de liefde der korthed niet afgebracht worden. Maar dewijl de aangeborene verscheidenheid, die in den menigerlei aard der menschen is, alzoo staat, dat dit den een, en dat den ander behaagt, zoo geniete een iegelijk hierin zijn eigen oordeel, alleenlijk dat hij niet zoeken alle anderen te brengen onder zijnen regel. Aldus zullen wij, die meest behagen hebben in de korthed, niet verwerpen, noch ver smaden den arbeid dergenen, die in het uitleggen der heilige boeken overvloediger en breeder handelen; en wederom zullen die ons lijden en dragen, al is het, dat zij meenen, dat wij veel te kort en bekrompen zijn. Voorwaar, ik heb niet kunnen nalaten te beproeven, of mijn arbeid hierin eenig voordeel der gemeente Gods mochte aanbrenge. Doch ik acht niet, dat ik ditzelve gekregen heb, wat wij toen achtten het beste te zijn. Ook is mijne hoop niet geweest, toen ik dit begon, dat ik zulks zou kunnen krijgen; maar ik heb de pen alzoo gezocht te matigen, dat ik mocht schijnen mijnen zin naar dat exempel gewend te hebben. En dewijl het mij niet toekomt te oordeelen, hoe na ik gekomen ben, zoo laat ik u en uws gelijken dat waardeeren. En dat ik in dezen Zendbrief van Paulus voornamelijk bestaan heb een proeve daarvan te maken, ik zie, dat deze mijn raadslag veler menschen berisping zal onderworpen wor-

den. Want dewijl zooveel uitnemende geleerde mannen voor dezen tijd in uitlegging van dezen Zendbrief grootelijks gearbeid hebben, zoo is het geloofelijk, dat daar geen plaats gebleven is voor anderen, om iets beters voort te brengen. En hoe wel ik achtte, dat mijn arbeid niet ganschelijk zou onnut zijn, zoo beken ik nochtans, dat ik door zulke gedachte in den beginne afschrikt was, te weten, dat ik vreesde lichtvaardig geacht te worden, en, zoo ik mijn hand aan dit werk sloeg, waarin te voren zoo vele uitnemende kunstenaars gearbeid hadden. Daar zijn vele uitleggingen der oude en ook vele der nieuwe leeraren op dezen Zendbrief, en zij konden voorwaar nergens hunnen arbeid beter in besteden; omdat, zoo wie dezen brief verstaat, dien een toegang is geopend tot het verstand der gansche Schrift. Ik zwijg van de ouden, die door godzaligheid, geleerdheid, heiligheid en oudheid zoo groote autoriteit hebben, dat wij niet moeten versmaden eenig ding, dat van hen komt. En het is ook niet noodig die hedendaags leven, allen bij name te verhalen. Van degenen, die voornamen arbeid daarin gedaan hebben, zal ik mijn gevoelen zeggen. FILIPPUS MELANCTHON heeft naar zijn zeldzame geleerdheid en vernuft en behendigheid, waarmede hij alle kunsten en disciplinen begaafd is, boven degenen, die vóór hem in 't licht gekomen zijn, vele dingen zeer klaar gemaakt. Maar dewijl het schijnt, dat zijn voornemen alleenlijk geweest is, die dingen te verklaren, die voornamelijk noodig waren aangemerkt te worden, dewijl hij daarin al zijn arbeid doet, zoo gaat hij willens vele dingen voorbij, waarmede de menschen van middelmatig verstand konden vermoeid worden. Daarna is BULLINGER gevolgd, die ook zelf grooten lof verdiend heeft; want hij heeft goede leer en is licht om te verstaan, waardoor hij zeer aangenaam is geworden. Ten laatste heeft BUCER zijn arbeid laten uitkomen, en heeft (om alzo te spreken) de laatste hand tot dit werk gedaan. Want deze man (gelijk gij wel weet) heeft boven zijn verborgen geleerdheid en overgrote wetenschap van vele dingen, boven de scherpzinnigheid des vernufts en het veel lezen en menigerlei andere deugden, in welke hij bijna van niemand overwonnen wordt, met weinigen te vergelijken is en velen te boven gaat; heeft, zegge ik, bijzonder dezen lof, dat niemand in onzen tijd grooter naarstigheid in de uitlegging der H. Schrift gedaan heeft. Zoodan, gelijk ik beken, dat het veel te ongeschikte strijd zou zijn, zulken mannen te willen te boven gaan, alzoo is het mij ook nooit in den zin gekomen, dat ik hun zelfs het allerminste deeltje van hun lof zou willen benemen. Laat ze hun aangenaamheid en autoriteit behouden, die zij naar de belijdenis van alle goede menschen verdiend hebben. Nochtans hoop ik, dat mij dit zal worden toegelaten, dat nooit iets onder de menschen geweest is, waarin den nakomelingen niet eenige plaats zou gelaten zijn om datzelve te polijsten, versieren of verklaren. Van mijzelven durf ik niet roemen, anders dan dat ik geacht heb, dat deze arbeid niet onnut zal wezen, om den welken te doen ik nooit door geen ander reden zou bewogen geworden zijn dan door het gemeene nut der gemeente. Bovendien heb ik gehoopt, dat de onderscheiden wijze van schrijven, die ik gebruikt heb, mij zou bevrijden van alle vermoeden der benijding, die ik bovenal moest vlieden. Want FILIPPUS heeft zooveel gedaan als hij begeerde, te weten, de noodigste hoofdstukken heeft hij verklaard; en dewijl hij, daarmede

bekommerd zijnde, vele dingen, die niet te vergeten waren, is voorbijgegaan, zoo heeft hij anderen niet willen verhinderen die te onderzoeken en te verklaren. BUCER is zoo lang, dat hij van menschen, die met andere dingen bekommerd zijn, niet lichtelijk kan gelezen worden, en zoo hoog, dat hij niet lichtelijk kan verstaan worden van die nederig zijn en niet sterk opmerken. Want wat zaak het zij, die hij voorneemt te behandelen, zoo komen hem zooveel dingen in den zin en voor de hand uit de ongeloofelijke vruchtbaarheid zijns vernufts, dat hij niet kan ophouden. Dewijl dan de een niet alle dingen heeft uitgelegd en de ander zulke lange uitleggingen gemaakt heeft, dat men ze in korten tijd niet kan doorlezen, zoo scheen in mijn voornemen geenerlei benijding te zijn. Nochtans heb ik lang getwijfeld, of het 't best ware, dat ik achter dezen en anderen alleenlijk die dingen, die anderen voorbijgegaan waren, vergaderde en uitlegde, waarmede mij dacht, dat ik degenen, die middelmatig verstand hebben, mocht helpen; of dat ik een doorgaande uitlegging maakte, waarin noodig zou wezen vele dingen te verhalen, die van hen allen, of immers van eenigen te voren waren uitgelegd. Maar dewijl zij dikwijls onder elkander verscheiden zijn, wat den lezers, die niet scherpzinnig zijn, groote zwarigheid aanbrengt, dewijl zij twijfelen, wiens gevoelen zij 't best kunnen aannemen, zoo heb ik gedacht, dat deze arbeid niet vergeefs, noch onvruchtbaar zou zijn, zoo ik, oordeelende welke de beste uitlegging ware, die van de moeilijkheid des oordeels bevrijdde voor hen, die van zichzelf geen genoeg vast oordeel hadden, voornamelijk wjl ik voornam alle dingen zoo in korte woorden te bevatten, dat de lezers geen groot verlies des tijds zouden hebben om die dingen, die anderen hebben, ook bij mij te lezen. In één woord: ik heb gearbeid, dat niemand terecht zou klagen, dat hier vele dingen tevergeefs waren. Van de nuttigheid zeg ik niets. Nochtans zullen zij, die niet kwaadwillig zijn, bekennen, dat zij uit deze mijne uitleggingen, als zij ze zullen gelezen hebben, meer nuttigheid gekregen hebben, dan ik zou bestaan met woorden bescheidenlijk te beloven.

Voorts, dat ik somtijds anders gevoel dan anderen, of ook wat van hen verscheiden ben, het is billijk, dat ik daarin onschuldig ben. Het Woord Gods behoort wel bij ons in zulke groote eerwaardigheid te zijn, dat wij het door verscheidenheid der uitleggingen niet zullen verscheuren. Want alzo wordt zijne majesteit, ik weet niet hoe, verkleind, voornamelijk zoo het met groote aanmerking en met groote soberheid geschiedt. Voorwaar is het, dat het ongeoorloofd is, iets te besmetten dat Gode geheiligd is; zoo moet men dan immers dien niet lijden, die dat allerheiligste, dat op aarde is, met onreine of kwalijk bereide handen behandelt. Zoo is dan deze stoutigheid niet verre van kerkroof, als men de Schrift lichtvaardig her- en derwaarts drijft, en daarin, alsof het spel ware, dartelheid bedrijft, hetwelk voortijds door velen geschied is. Maar men heeft altijd kunnen zien, dat ook degenen, die naar godzaligheid stonden, en in de behandeling der Schrift godvreezende en nuchteren waren, niet overal eenerlei gevoelen gehad hebben. Want God heeft nooit zijnen dienaren zulke groote gaven gegeven, dat een iegelijk zou hebben een volkomen en alleszins volmaakt verstand, en dit zonder twijfel, opdat Hij ons ten eerste in ootmoed-

digheid en daarna in oefening der broederlijke gemeenschap zou behouden. Zoodan, dewijl wij datgene, dat anders zeer te wenschen ware, niet in dit tegenwoordige leven moeten hopen, namelijk, dat onder ons altijd eenerlei gevoelen zou zijn in het verstaan der plaatsen der Schrift, zoo moeten wij toezien, dat wij niet door eenigen lust naar nieuwigheid opgewekt, noch door begeerte om anderen te lasteren gedreven, noch door haat gestookt, noch door eergierigheid gekitteld worden, om van het gevoelen dergenen, die voor ons geschreven hebben af te wijken, maar alleen door nood gedwongen worden, niets anders zoekende dan nuttig te zijn. Daarenboven, ofschoon dit geschiedt in de uitlegging der Schrift, zoo zal men in de hoofdstukken der leer, waarin de Heere wil, dat de harten der zijnen voornamelijk eendrachtig zijn, minder vrijheid nemen. Dat ik dit beide gezocht heb, zullen de lezers lichtelijk bevinden. Maar dewijl het niet betaamt over mij zelven eenig oordeel te strijken, zoo geef ik dit vonnis gaarne u over, wiens oordeel, waar alle anderen veel van houden, ik alleszins behoor groot te achten, te weten, dewijl gij mij zeer bekend zijt uit de groote gemeenschap, die ik met u gehad heb, waardoor, hoewel anderer menschen achting wat pleegt verkleind te worden, zoo wordt nochtans de uwe, die anders bij alle geleerden uitnemende is, niet weinig vermeerderd. Vaarwel.

Te STRAATSBURG, den 18en October 1539.

DE INHOUD

VAN DEN

ZENDBRIEF VAN PAULUS

AAN DE

ROMEINEN.

Ik weet niet, of het nut is, de nuttigheid van dezen zendbrief met vele woorden te prijzen; eensdeels, omdat ik vrees, dat hij door mijnen lof, die zonder twijfel verre onder zijn hoogheid zou blijven, niet anders dan verduisterd werd; en anderdeels, omdat hij terstond bij het eerste aanzien veel beter zichzelf vertoont en zichzelf met waarachtige gedaante beter verklaart, dan men met eenige woorden kan verhalen. Zoo is het nu beter tot het argument en den inhoud zelven te komen, waaruit het zonder twijfel zal openbaar worden, dat hij boven vele andere uitnemende gaven, ook voornamelijk deze eigenlijk heeft, die nimmermeer genoeg naar hare waarde kan geacht worden, te weten, dat zoo iemand het waarachtig verstand van dezen verkregen heeft, hem de deur geopend is, om tot al de verborgenste schatten der Schrift te komen.

Deze zendbrief is geheel met zoo goede orde gesteld in de behandeling der stof, dat ook zelfs het begin naar de regelen der kunst gemaakt is. De kunst wordt gezien in vele dingen, die te hunner plaatse zullen aangemerkt worden; en voornamelijk daarin, dat het voornaamste argument daaruit genomen wordt. Want als hij van de bevestiging zijns apostelschaps begonnen is, zoo komt hij daaruit tot den lof des Evangelies, en daar deze noodwendig de behandeling van het geloof medebrengt, zoo valt hij daarin, gelijk of het vervolg der woorden hem als met de hand daartoe leide. En alzoo komt hij tot het voornaamste hoofdstuk van den ganschen zendbrief, te weten, dat wij door het geloof gerechtvaardigd worden, in welks behandeling hij blijft tot het einde van het vijfde hoofdstuk. Zoo zij dan dit de stof, ons in deze hoofdstukken voorgesteld, te weten, dat de menschen geen andere rechtvaardigheid hebben, dan de barmhartigheid Gods in Christus, als zij, door het Evangelie aangeboden zijnde, door het geloof wordt aangenomen. Maar dewijl de menschen in hunne gebreken slapen, en zichzelf vleien en zich met valschen waan der rechtvaardigheid bedriegen, zoodat zij meenen, dat de rechtvaardigheid des geloofs hun niet noodig is, tenzij alle valsche betrouwen hun benomen zij; en wederom,

dewijl zij door de zoetigheid der wellusten dronken en in groote zorgeloosheid verzonken zijn, zoodat zij niet lichtelijk opgewekt worden om rechtvaardigheid te zoeken, tenzij zij door de vreeze des oordeels Gods verslagen worden; zoo handelt hij van deze beide, te weten, opdat hij de menschen van hun onrechtvaardigheid overtuige, en hun, die overtuigd zijn, de slaperigheid uitdrijve.

Ten eerste beschuldigt hij het gansche menschelijke geslacht van ondankbaarheid, zelfs door de schepping der wereld, omdat zij in zulke groote uitnemendheid der werken den Werker en Schepper niet bekennen; ja, als zij gedwongen worden Hem te bekennen, nochtans zijner majesteit niet zulke eer bewijzen, als het betaamde, maar die door hunne ijdelheid ontheiligen en schenden. Alzoo worden zij allen overtuigd van goddeloosheid, die de allergruwelijkste boosheid is. En opdat het te klaarder zij, dat zij allen van den Heere afgeweken zijn, zoo vertelt hij schandelijke en gruwelijke stukken, waarmee de menschen alom bevangen zijn; hetwelk een klaar bewijs is, dat zij van God zijn afgeweken en ontaard, wijl het teekenen des toorns Gods zijn, die niet anders dan in de goddeloozen gevonden worden. En dewijl de Joden en sommigen uit de Heidenen niet van zulke booze stukken schenen bestraffelijk te zijn, en daarom ook vrij geacht werden van de algemeene verdoeming, wijl zij met een deksel der uitwendige rechtvaardigheid bedekten de inwendige boosheid, zoo wendt Paulus zijne woorden tegen zulke geveinsde heiligheid. En dewijl aan zulke geveinsde heiligen het momaangezicht niet voor de menschen kon worden afgetrokken, zoo roept hij ze op voor den rechterstoel Gods, voor wiens oogen ook de verborgene begeerlijkheden niet bedekt zijn.

Daarna maakt hij een onderscheid tusschen de Joden en Heidenen, en roept nu den een, dan den ander afzonderlijk voor den rechterstoel Gods. Den Heidenen beneemt hij de verontschuldiging der onwetendheid, die zij voorwenden; omdat de conscientie hun als een wet was, waarvan zij overvloedig genoeg bestraft werden. De Joden dringt hij allermeeft met de geschreven wet, met welke zij zichzelve beschermden; want als zij bewezen werden overtreders der wet te zijn, zoo konden zij hunne ongerechtigheid niet ontkennen, wijl nu door den mond Gods zelven het vonnis tegen hen gesproken was. Hij beantwoordt ook hun tegenwerping, die voor hen scheen te gelden, te weten, dat men het verbond Gods, dat hun een teeken der heiligmaking was, onrecht deed, zoo zij niet van de andere menschen onderscheiden werden. Hier leert hij ten eerste, dat zij door het recht des verbonds niet uitsteken boven de anderen, wijl ze door hun ongetrouwheid daarvan afgeweken waren. Daarna, opdat de standvastigheid der belofte Gods niet verkort worde, laat hij ze uit het verbond eenig voordeel toe, doch alzoo, dat het in Gods barmhartigheid, niet in hunne verdiensten gelegen is, en dat zij daarom, zooveel hun eigene gaven aangaat, den Heidenen gelijk blijven. Ten laatste bevestigt hij door de autoriteit der Schrift, dat de Joden en Heidenen allen zondaars zijn; waar hij ook wat aanroert van het gebruik der wet. Als hij nu het menschelijk geslacht van het betrouwen op zijn eigen macht en van den roem der rechtvaardigheid ganschelijk beroofd en met de strengheid van het oordeel Gods verslagen heeft, zoo komt hij nu tot wat hij voorgenomen had, te weten, dat wij door het geloof gerecht-

vaardigd worden, en verklaart, hoedanig dat geloof zij en hoe wij daardoor de rechtvaardigheid van Christus verkrijgen. Hierbij stelt hij in het einde van het 3^e Hfdst. een schoon epiphonema (uitroep), om den mensch zijn wreedden hoogmoed te breken, opdat hij niet besta zichzelve boven de genade Gods te verheffen. En opdat de Joden zulke genade Gods niet in hun volk zouden besluiten, zoo zegt hij met korte woorden, dat zij ook den Heidenen toekomt.

In het 4^e Hfdst. argumenteert hij uit een exempel, dat zeer schoon en onberispelijk is, te weten, in Abraham, die, wijl hij de vader der geloovigen is, als een regel en algemeen exemplaar moet zijn. Zoodan, als hij bewezen heeft, dat hij door het geloof gerechvaardigd is, zoo leert hij, dat wij denzelfden weg moeten houden. En hierbij stelt hij, dat het uit vergelijking der tegenovergestelde dingen volgt, dat de rechtvaardigheid der werken verzwindt, wanneer aan de rechtvaardigmaking des geloofs plaats gegeven wordt; wat hij met Davids woord bevestigt, die, wijl hij de zaligheid des menschen in de barmhartigheid Gods stelt, ontkent, dat de mensch door de werken zalig wordt. Daarna vervolgt hij breeder wat hij tevoren met korte woorden had aangeroerd, te weten, dat daar geen ding is, waarom de Joden zichzelve boven de Heidenen zouden verheffen, dewijl deze zaligheid hun beiden even gemeen is, aangezien de Schrift verhaalt, dat hij deze rechtvaardigheid in de voorhuid heeft verkregen. Te dezer plaatse stelt hij, per occasie, ook iets daarbij van 't gebruik der besnijdenis. Daarna leert hij, dat de belofte der zaligheid alleen steunt op de goedheid Gods, omdat zij nimmermeer den conscientien vrede zou aanbrenghen, in welke zij moet bevestigd worden, noch ook tot hare volmaaktheid zou komen, zoo zij op de wet steunde. Daarom moeten wij in het aannemen der belofte, opdat zij vast en zeker zij, alleen de waarheid Gods en niet onszelven aanmerken; en dit naar het exempel van Abraham, die de aanmerking heeft afgewend van zichzelve, en gesteld op de mogendheid Gods. In het einde van het hoofdstuk stelt hij, om dit bijgebrachte exempel te beter toe te passen op de gemeene zaak, tegen elkander wat op beide zijden gelijk is.

Het 5^e Hfdst. is, om de zaak te beter te verklaren, bijna geheel gelegen in verheffingen, nadat hij de vrucht des geloofs aangeroerd heeft. Want hij maakt een argument van meerder tot minder, en bewijst, hoeveel wij, die nu verlost en met God verzoend zijn, van zijne liefde behooren te verwachten, welke zoo zeer over ons is uitgestort, toen wij zondaren en verloren waren, dat Hij ons zijn eengeboren en zeer lieven Zoon gegeven heeft. Daarna maakt hij vergelijkingen tusschen de zonde en de onverdiende rechtvaardigheid, tusschen Christus en Adam, tusschen den dood en het leven, tusschen de wet en de genade, waaruit het openbaar is, dat ons kwaad, hoe groot het zij, door de oneindige goedheid Gods als ver-slonden wordt.

In het 6^e Hfdst. komt hij tot de heiligmaking, die wij in Christus hebben. Want zoo haast als 't vleesch een kleinen smaak der genade gehad heeft, zoo wil het weer gaarne den gebreken en wellusten toegeven, alsof het alreede zijn zaak wel gedaan had. Maar hier-tegen zegt Paulus, dat wij de rechtvaardigheid in Christus niet kunnen vatten, tenzij wij ook mede de heiligmaking aangrijpen. Hij neemt een argument van den Doop, door welchen wij tot de ge-

meenschap van Christus worden geleid. Daar worden wij met Christus begraven, opdat wij, onszelven afgestorven zijnde, door zijn leven opgewekt worden tot nieuwigheid des levens. Zoo volgt dan hieruit, dat niemand zonder de wedergeboorte zijne rechtvaardigheid kan aandoen. Hieruit doet hij vermaningen tot zuiverheid en heiligheid des levens, welke dingen noodwendig gezien moeten worden in degenen, die uit het rijk der zonde zijn gekomen tot het rijk der rechtvaardigheid, verworpen hebbende de goddelooze toegeving des vleesches, welke ongebonden vrijheid tot zondigen in Christus zoekt. Ook meldt hij met korte woorden de aflegging der wet, in welke aflegging het Nieuwe Testament zichzelf vertoont, waarin de afwisseling der zonde en de H. Geest beloofd wordt.

In het 7^e Hfdst. komt hij in 't breede te handelen van het gebruik der wet, wat hij tevoren gelijk met den vinger in 't voorbijgaan getoond had; en zegt de oorzaak, waarom wij van de wet verlost zijn, te weten, omdat zij in zichzelf niet diende dan tot verdoeming. En opdat dit niet tot lastering der wet zou gedijen, zoo bevrijdt hij ze sterkelijk van alle valsche beschuldiging; want hij leert, dat het door onze schuld komt, dat zij tot oorzaak des doods gedijs, die tot leven was gegeven. Hij verklaart ook mede, hoe de zonde door de wet vermeerderd wordt. Van daar komt hij om te beschrijven den strijd des vleesches en des Geestes, denwelken de kinderen Gods in zichzelf gevoelen, zoolang als zij met de gevangenis van het sterfelijke lichaam bevangen zijn; want zij dragen de overblijfselen der begeerlijkheid, waardoor zij zonder ophouden eensdeels van de onderhouding der wet afgetrokken worden.

Het 8^e Hfdst. is vol vertroosting, opdat de consciëntien der geloovigen niet verschrikt en kleinmoedig worden, hoorende de ongehoorzaamheid of liever onvolmaakte gehoorzaamheid, die hij tevoren bestraft had. Maar opdat de goddeloozen hiermee zichzelf niet zouden vleien, zoo betuigt hij ten eerste, dat deze weldaad den wedergeborenen alleen toekomt, in wie de Geest Gods leeft en krachtig is. Zoo verklaart hij dan twee dingen, te weten, alle degenen, die den Heere Jezus Christus ingeplant zijn door zijn Geest, zijn buiten gevaar der verdoemenis, hoewel ze nog met zonden beladen zijn. Evenzoo, allen, die in het vleesch blijven, niet hebbende den Geest der heiligmaking, zijn in geen deele zulk groot goed deelachtig.

Daarna verklaart hij, hoe groot de zekerheid van ons betrouwen zij, dewijl de Geest Gods door zijn getuigenis alle twijfeling en versaagdheid verdrijft. Bovendien toont hij door een voorkoming, dat de zekerheid des eeuwigen levens niet kan verhinderd, noch verstoord worden door de tegenwoordige ellendigheden, waaraan we in dit sterfelijke leven onderworpen zijn; maar dat onze zaligheid meer door zulke oefeningen bevorderd wordt, bij welke uitnemendheid de tegenwoordige ellendigheden, ofschoon alle daarbij vergeleken, als niet zullen geacht worden. Dit bevestigt hij met Christus' exempel, die, daar Hij de Eerstgeborene is, heerschappij hebbende in Gods huisgezin, alzoo een voorbeeld is, dien wij allen behooren gelijk te worden. Zoodan, alsof alle ding zeer wel stond, stelt hij een lustige roeming daarbij, waardoor hij moedig de moedigheid en lusten des duivels versmaadt.

Nu, dewijl velen bewogen werden, als zij zagen, dat de Joden, die de eerste bewaarders en erfgenamen des verbonds waren, van

Christus vergruwden, te weten, dewijl zij daaruit besloten, of, dat het verbond was weggenomen van de nakomelingen van Abraham, die de vervulling van het verbond versmaadden, of, dat deze niet was de beloofde Verlosser, die het Israëlietische volk niet beter hielp, zoo begint hij deze twijfeling van het begin van het 9^e Hfdst. te beantwoorden. Zoo betuigt hij dan ten eerste zijne liefde tot zijn volk, opdat hij niet schijne iets uit haat te spreken, en verhaalt ook mede met wat versieringen zij uitnemende waren; en daarna komt hij zachtelijk om de ergernis weg te nemen, die uit hunne blindheid was rijzende. En hij maakt tweeërlei kinderen Abrahams, om te bewijzen, dat niet allen, die uit hem naar 't vleesch gekomen zijn, onder zijn zaad gerekend worden, om de genade des verbonds deelachtig te worden; daarentegen, dat de vreemden, zoo zij door 't geloof ingeplant zijn, voor kinderen gerekend worden. Van welke zaak een voorbeeld bijgebracht wordt van Jakob en Ezau. Zoodan, hij leidt ons hier terug tot de verkiezing Gods, dewijl men ganschelijk moet denken, dat de geheele zaak daaraan hangt. Voorts, dewijl deze verkiezing alleen op de barmhartigheid Gods steunt, zoo wordt de oorzaak daarvan tevergeefs gezocht in de waardigheid der menschen. Daartegenover is de verwerping, welke rechtvaardigheid wel zeker is; nochtans is er geen hooger oorzaak dan de wille Gods. Omtrent het einde des hoofdstuks bewijst hij de roeping der Heidenen en de verwerping der Joden, die door de voorzeggingen der profeten betuigd was.

In het 10^e Hfdst., wederom beginnende van de betuiging zijner liefde tot de Joden, zegt hij klaar, dat het ijdel betrouwen der werken hun de oorzaak des verderfs is. En opdat zij de wet niet zouden voorwenden, zoo zegt hij daartegen, dat wij ook zelfs door de wet tot de rechtvaardigheid des geloofs als met de hand geleid worden. Daarna zegt hij, dat deze rechtvaardigheid door de mildadigheid Gods allen natiën zonder onderscheid aangeboden wordt; doch dat zij alleen van die wordt aangegrepen, die de Heere door bijzondere genade verlicht. En dat er meer uit de Heidenen, dan uit de Joden dit goed zouden verkrijgen, verhaalt hij ook door Mozes en Jesaja voorzegd te zijn, waar de een van de roeping der Heidenen, de ander van de verharding der Joden openlijk geprofeteerd heeft.

Nochtans bleef daar nog deze vraag: Of ook uit het verbond des Heeren een onderscheid was tusschen Abrahams zaad en andere natiën. Als hij deze vraag wil ontbinden, zoo vermaant hij ten eerste, dat wij het werk des Heeren niet moeten oordeelen naar het uiterlijk aanzien der oogen, dewijl de uitverkorenen dikmaals voor ons verborgen zijn; gelijk Elia voortijds zich bedrogen heeft, toen hij meende, dat de religie onder de Israëlieten vergaan was, toen daar nog zeven duizend behouden waren. Daarenboven, dat wij niet moeten beroerd worden door de veelheid der ongelooovigen, die wij het Evangelie zien verguuen. Ten laatste zegt hij, dat het verbond Gods ook in de vleeschelijke nakomelingen van Abraham blijft, doch bij hen, die de Heere door vrije verkiezing tevoren verordineerd heeft. Daarna wendt hij zichzelf tot de Heidenen, opdat zij zich niet te zeer op hunne roeping zouden verhoovaardigen en de Joden als verworpenen versmaaden, dewijl zij hun in geen ding te boven gaan, dan in de genade Gods, die hun veelmeer een oorzaak der vernedering moet zijn. Ja, dat diezelfde genade

niet van Abrahams zaad is afgeweken, dewijl de Joden ten laatste door het geloof der Heidenen opgewekt zouden worden tot navolging, opdat de Heere alzoo zijn geheel Israël verzamele.

De drie Hoofdstukken, die nu volgen, zijn vermaningen, doch menigerlei. In het twaalfde schikt hij het Christelijk leven met gemeene geboden. Het dertiende is voor 't grootste gedeelte gelegen in het bevestigen van het recht der overheid; waaruit wij zeker verstaan, dat er ook toen sommige onrustige geesten geweest zijn, die meenden, dat de Christelijke vrijheid niet kon staan, zoo de macht der overheid niet ternedergeworpen ware. Maar opdat Paulus niet zou schijnen eenig ding der gemeente op te leggen anders dan de werken der liefde, zoo geeft hij te kennen, dat ook deze gehoorzaamheid onder de liefde vervat is. Daarna stelt hij geboden om het leven te schikken, die hij nog niet verhaald had.

In het naastvolgende Hoofdstuk handelt hij van een vermaning, die te dien tijde voornamelijk noodig was. Want dewijl daar sommigen waren, die door hardnekkig bijgeloof stonden op de onderhoudingen der wet, zoo konden zij zonder groote ergernis niet lijden, dat die veracht werden. Zij, die in de aflegging daarvan bevestigd waren, bewezen openlijk, dat zij ze verachtten, om het bijgeloof weg te doen. Van beide zijden werd door onmatigheid gezondigd; want de bijgeloovigen verdoemden de anderen als verachters der wet Gods; en dezen bespotten ongeschiktelijk de eenvoudigheid van genen. Daarom matigt ze de apostel bewamelijk op beide zijden; dezen beneemt hij die hoogmoedigheid en versmading, en genen die overgroote eigenzinnigheid. En hij geeft ook mede een zeer goeden regel der christelijke vrijheid, te weten, dat zij binnen de palen der liefde en der stichting blijve. En hij geeft den zwakken zeer goeden raad, als hij hun verbiedt iets te doen tegen hun conscientie.

Het 15^e hfdst. neemt zijn begin met een herinnering aan een gemeen gevoelen, dat zooveel is als een besluit der gansche redeneering, te weten, dat degenen, die sterker zijn, hunne sterkheid gebruiken om de zwakken te dragen. En dewijl uit de Joodsche ceremoniën een voortdurende twist gezaaid werd tusschen de Joden en de Heidenen, zoo legt hij al die nijdigheid neder, die tusschen hen was, de oorzaak der verhoovaardiging wegnemende. Want hij leert, dat zij beiden de zaligheid hebben alleen uit de barmhartigheid Gods, waarop zij steunende behooren af te leggen alle hoogheid, en waardoor zij, in de hope eenerzelfde erfenis onder elkander vereenigd zijnde, van alle zijden elkan- der behooren te omhelzen. Ten laatste heeft hij willen uitloopen tot prijzing zijns apostelschaps, en oorzaak daartoe genomen, zichzelf ontschuldigende, dat hij zoo stoutelijk bestaan had hen te leeren. Bovendien geeft hij eenige hope, dat hij tot hen zal komen; hetwelk hij tot nu toe tevergeefs begeerd en verzocht had, gelijk hij in het begin verhaald heeft; en hij stelt ook daarbij wat hem tegenwoordig verhindert, te weten, dat hem van de Macedonische en Achaische gemeenten opgelegd was de zorg om de aalmoezen te Jeruzalem te brengen, die zij verzameld hadden, om de armoede der geloovigen, die daar waren, te verlichten.

Het laatste Hoofdstuk heeft bijna niets anders dan groetenissen; uitgenomen dat sommige vermaningen daarin gemengd zijn; en wordt met een zeer schoon gebed besloten.

HET EERSTE HOOFDSTUK.

- 1 Paulus, een dienstknecht van Jezus Christus, geroepen apostel, uitverkoren tot het Evangelie Gods, Hand. 9:15
13:2.
Gal. 1:15.
 - 2 (Hetwelk Hij tevoren beloofd had door zijne profeten, in de Heilige Schriften) Gen. 3:15;
22:18; 26:4;
49:10.
Deut. 18:15.
2 Sam. 7:12.
Ps. 132:11.
 - 3 Van zijnen Zoon Jezus Christus, onzen Heere, die geworden is uit het zaad van David, naar het vleesch;
 - 4 En verklaard Gods Zoon te zijn in mogendheid, door den Geest der heiligmaking, uit de wederopstanding der dooden: Jes. 4:2;
7:14; 9:5;
40:10.
 - 5 Door welken wij ontvangen hebben de genade en het apostelschap, tot gehoorzaamheid des geloofs onder alle heidenen, voor zijnen naam; Jer. 23:5;
33:14.
Ez. 34:23;
37:24.
Dan. 9:24.
Micha 7:20.
 - 6 Onder welke ook gij zijt, geroepenen van Jezus Christus! Matth. 1:1.
Hand. 2:30;
 - 7 Allen, beminden Gods, geroepene heiligen, die te Rome zijt! 13:23.
2 Tim. 2:8.
- Genade zij u, en vrede van God, onzen Vader, en onzen Heere Jezus Christus.

UITLEGGING.

Paulus. Zooveel den naam Paulus aangaat, dewijl het niet is een groote zaak, om lang daarin bezig te zijn, en ook niets daarvan kan voortgebracht worden, dan wat andere uitleggers hebben, zoo zou ik ganschelijk daarvan zwijgen, tenware, dat men sommigen lichtelijk voldoen kon, zonder groot verdriet van anderen. Deze vraag zal dan met weinige woorden aange- roerd worden. Die meenen, dat de apostel dezen naam aangenomen heeft als een zegeteeken, dat hij Sergius Paulus den stadhouder tot Christus gebracht had, dezen worden van Lukas zelf wederlegd, die toont, dat hij vóór dien tijd alzo genoemd was. Het dunkt mij ook der waarheid niet gelijk, dat deze naam hem zou gegeven zijn, nadat hij zich aan Christus overgegeven had; hetwelk ik meen aan Augustinus alleenlijk daarom behaagd te hebben, opdat hij daaruit oorzaak mocht hebben om scherpzinnig te philosopheeren, als hij zegt, dat uit den hoovaardigen Saulus een klein of nederig disci- pel van Christus geworden is. Origenes' gevoelen is zekerder, die zegt, dat de apostel twee namen had. Want het is der waarheid wel gelijk, dat de naam Saul of Saulus hem als een Joodsche naam van zijne ouders is gegeven, waarmede zijn religie en geslacht kon bewezen worden; en dat hem daarenboven de naam Paulus is gegeven, om door dezen Romeinschen naam te betuigen, dat hij een burger der stad Rome was. Te weten, omdat zij deze zijn eere, die toen groot geacht werd, niet wilden laten verduisteren; en

Hand. 13:7.

Hand. 13:9.

Paulus be-
teekent
klein.

Hand. 22:28.

zij nochtans zoo groot niet achtten, dat zij daarom het teeken des Israëlietischen geslachts (te weten, den Joodschen naam Saul) zouden loslaten.

Nu, den naam Paulus heeft de apostel in zijne zendbrieven mogelijk daarom meest gebruikt, omdat die bij de gemeenten, aan welke hij schreef, meer gewoon, in het Romeinsche rijk aangenaamer en in zijn geslacht onbekender was. Want dit stond hem niet te verzuimen, om zodoende den ijdel en haat te vlieden, waarmede der Joden naam te dier tijd bij de Romeinen en heidenen bezwaard was, en om zichzelf te hoeden, dat hij der Joden wreede razernij tegen zich niet meerder ontstak.

Een dienstknecht van Jezus, enz. Deze titels gebruikt hij, om de autoriteit der leer te vermeerderen, hetwelk hij doet op tweeërlei wijze; te weten, ten eerste, als hij zegt, dat hij geroepen is tot het apostelschap; ten andere, als hij vertoont, dat zijn roeping ook de gemeente van Rome aangaat. Want in deze twee was veel gelegen, te weten, dat hij geacht werd een apostel door Gods roeping te zijn, en dat men wist, dat hij ook der gemeente van Rome verordend was. Zoo zegt hij dan, dat hij een dienstknecht van Christus en tot het apostelambt geroepen is, daarmede te kennen gevende, dat hij niet lichtvaardiglijk datzelve aangegrepen heeft. Terstond daarna noemt hij zichzelf **uitverkoren**, om daarmede te beter te bevestigen, dat hij niet een uit het gemeene volk, maar een uitnemende apostel des Heeren is, en waarmede hij ook verklaart, hoedanig een dienaar hij is. Want zoo wie het leerambt bedient, die wordt onder de dienstknechten van Jezus Christus gerekend, maar de apostelen zijn onder alle andere dienaars verre de heerlijkste. En deze zijn verkiezing, die hij voorts meldt, bewijst ook mede het einde en gebruik des apostelschaps. Want hij heeft daarmede kortelijk willen aanwijzen, waartoe hij tot dezen dienst geroepen is. Zoodan, dat hij zichzelf noemt een dienstknecht van Christus, dit had hij met alle leeraren gemeen; en als hij den naam apostel zichzelf toeschrijft, zoo stelt hij zich boven anderen; maar dewijl degene, die zichzelf in den dienst steekt, geen autoriteit heeft, zoo merkt hij op, dat hij van God daarin gesteld is. Zoo zal dit de zin zijn: dat Paulus een dienaar van Christus is, doch niet allerlei dienaar, maar een apostel, en dat niet door lichtvaardige aangrijping, maar door Gods roeping.

Daarna volgt een duidelijke verklaring des apostelambts, te weten, dat hij verordend is **tot de verkondiging des Evangelies**. Want ik gevoel niet met hen, die deze roeping, waarvan de apostel spreekt, duiden op de eeuwige verkiezing Gods, en deze uitzondering of verkiezing verstaan van de uitzondering uit des moeders buik, waarvan hij tot de Galaten spreekt, of die Lukas meldt, dat hij den heidenen verordend is. Want hij roemt enkel, dat God hem dat ambt gegeven heeft, opdat niemand denke, dat hij door eigen autoriteit de eere aanneemt. Hier moet men aanmerken, dat niet alle menschen tot den dienst des Woords bekwaam zijn, waartoe bijzondere roeping noodig is. Ja, degenen, die zichzelf allermeest bekwaam achten, moeten toezien, dat zij niet zonder roeping daarin treden. Hoedanig de roeping der apostelen en ook der bisschoppen zij, dat zal elders gezegd worden. Men moet ook aanmerken, dat het apostelambt is de verkondiging des Evangelies;

waaruit men kan zien, hoe bespottelijk die stomme honden zijn, die niet anders dan den mijter en den staf hebben, en nochtans roemen, dat zij in der apostelen plaats gevolgd zijn. Dat woord **dienstknecht** beduidt niets anders dan dienaar, want het is van het ambt te verstaan. Hetwelk ik daarom zeg, om dier menschen dwaling weg te nemen, die zonder oorzaak in het woord **dienstknecht** filosofheeren, meenende, dat hier de dienstbaarheid van Mozes met Christus' dienstbaarheid vergeleken wordt.

2 Hetwelk Hij tevoren beloofd had, enz. Dewijl de leer, die geacht wordt nieuw te zijn, verachtelijk is, zoo bevestigt hij het Evangelie door de oudheid, evenals of hij zeide, dat Christus niet onverzien uit den hemel gekomen is, of een nieuwe ongehoorde leer uit den hemel gebracht heeft; want Hij is met zijn Evangelie van het begin der wereld aan beloofd en allen tijd verwacht. Voorts, dewijl oude dingen dikwijls leugens of fabelen zijn, zoo brengt hij geloofwaardige getuigen, om zulk vermoeden te benemen, te weten, de profeten Gods. Ten derde zegt hij, dat derzelve getuigenissen behoorlijk bewaard en beschreven zijn, te weten, in de Heilige Schriften. Uit deze plaatsen mag men verstaan wat het Evangelie is, 'twelk hij leert van de profeten niet verkondigd, maar alleenlijk beloofd te zijn. Daarom, indien dus de profeten het Evangelie beloofden, zoo is het dan niet eerder gegeven, dan na de verschijning des Heeren in het vleesch. Zoo dwalen dan zij, die de beloften met het Evangelie vermengen; dewijl het Evangelie eigenlijk is een openlijke verkondiging van den verschenen en geopenbaarden Christus, in denwelken de beloften volbracht worden.

3 Van zijnen Zoon, enz. Dit is een merkwaardige plaats, door dewelke wij geleerd worden, dat het gansche Evangelie in Christus vervat is, zoodat die zichzelf van het Evangelie afwenden, eenen voet van Christus afwijken. Want dewijl Hij het levende en uitgedrukte beeld Gods is, zoo is het geen wonder, dat Hij alleen ons voorgesteld wordt, tot wien ons gansche geloof heenstrekt en op Hem steunt. Zoo is dan dit als een beschrijving des Evangelies, waarmede Paulus beduidt wat in hoofdzaak daarin vervat is. Waaruit wij mogen besluiten, dat degene, die in de kennis van Christus behoorlijken voortgang gemaakt heeft, alles heeft verkregen wat men uit het Evangelie kan leeren; gelijk daarentegen degenen, die zoeken buiten Christus wijs te zijn, niet alleen onwijs, maar geheel uitzinnig zijn.

Die geworden is, enz. Twee dingen moeten wij in Christus zoeken, opdat wij zaligheid in Hem vinden, te weten, de Godheid en de menschheid. De Godheid vervat in zich mogendheid, rechtvaardigheid en leven, welker dingen wij door de menschheid deelachtig gemaakt worden. Daarom heeft Paulus deze beide voornamelijk in de hoofdsom des Evangelies gesteld, te weten, dat Christus in het vleesch verschenen is en dat Hij in het vleesch Zichzelf bewezen heeft Gods Zoon te zijn; gelijk ook Johannes, gezegd hebbende, dat het Woord vleesch geworden is, terstond daarbij zegt, dat in het vleesch zelve de heerlijkheid als des Zoons Gods geweest is. Dat Paulus den wortel en het geslacht Davids bizonder aanwijst, als waaruit Christus gekomen is, dat is niet te vergeefs; want daarmede wijst en leidt hij ons tot de belofte, opdat wij niet twifelen, dat Hij dezelve is, die voortijds beloofd is. De belofte, David ge-

Dienstknecht.

Wat het Evangelie is.

Hebr. 1:3.
2 Cor. 4:4.
Eph. 2:6.
Col. 1:15.

Joh. 1:14.

Uitverkoren.

Tot het Evangelie Gods.

Gal. 1:15.
Hand. 13:2.

daan, was zoo bekend, dat het openbaar is, dat de Messias door een algemeene gewoonte Davids Zoon genoemd is. Zoo dient dan dit tot zekerheid van ons geloof, dat Christus uit het geslacht Davids geboren is.

Naar het vleesch. Dit stelt hij daarbij, opdat wij verstaan, dat in Christus wat is, dat Hij uit den hemel gebracht en niet van David ontvangen heeft, en hooger is dan het vleesch, te weten, datgene wat hij terstond daarbij stelt van de heerlijkheid der Godheid. Voorts, met deze woorden bevestigt hij niet alleenlijk een waarachtig wezen van het vleesch in Christus, maar onderscheidt ook duidelijk de menschelijke natuur in Christus van de goddelijke, en alzoo wederlegt hij de goddelooze razernij van Servetus, die Christus toegedicht heeft een vleesch, uit drie ongeschapen elementen gemaakt.

4 Verklaard Gods Zoon te zijn, enz. Of zoo men liever wil, verordend, of bescheiden; alsof hij wilde zeggen, dat de kracht der wederopstanding is als een verordening en besluit, waarmede Hij verkondigd en betuigd is Gods Zoon te zijn, gelijk wij

Ps. 2:7. lezen in den 2^{den} Psalm: Ik heb U heden gegeneerd. Want deze geneering is van de kennis en verklaring van Christus te verstaan. Voorts, hoewel sommigen hier drieërlei verschillende bewijzen der Godheid maken, te weten, de mirakelen, die zij verstaan in het woord kracht; ten tweede, het getuigenis des Geestes, en ten laatste, de wederopstanding der dooden, zoo wil ik nochtans liever deze drie dingen vereenigen en van een verstaan, te weten aldus: dat Christus verklaard is Gods Zoon te zijn, door de hemelsche kracht des Geestes, openlijk en waarachtiglijk bewezen, toen Hij van de dooden wederopstond; doch dat deze mogendheid begrepen wordt, als zij door denzelfden Geest in de harten verzegeld wordt. Met deze uitlegging komt Paulus' wijze van spreken wel overeen: want hij zegt, dat Christus Gods Zoon is verklaard in de mogendheid, te weten, dat in Hem een mogendheid gezien werd, die Gode eigenlijk toekwam, en ongetwijfeld bewees, dat Hij God was. En deze mogendheid heeft zich wel bewezen in zijn wederopstanding, gelijk dezelfde apostel op een andere plaats, beleden hebbende, dat de zwakheid van het vleesch in den dood gezien werd, de kracht des Geestes in de wederopstanding verheft. Doch deze heerlijkheid wordt ons niet bekend, totdat ze dezelfde Geest in onze harten verzegelt. En dat Paulus mede bij de wonderlijke kracht des Geestes, die Christus van den dood wederopstaande bewezen heeft, ook het getuigenis vervat, die alle geloovigen, een iegelijk in zijn hart gevoelen, dat is ook daaruit openbaar, dat hij bijname de heiligmaking meldt; evenals of hij zeide, dat de Geest dit zijn bewijs zijner mogendheid, dat Hij eenmaal gegeven heeft, bevestigt en vast maakt, zoover Hij heilig maakt. Want de Schrift pleegt gemeenlijk den Geest zulke titels te geven, die tot de tegenwoordige zaak dienen. Alzoo wordt Hij van den Heere genoemd,

2 Cor. 13:4. opstanding, gelijk dezelfde apostel op een andere plaats, beleden hebbende, dat de zwakheid van het vleesch in den dood gezien werd, de kracht des Geestes in de wederopstanding verheft. Doch deze heerlijkheid wordt ons niet bekend, totdat ze dezelfde Geest in onze harten verzegelt. En dat Paulus mede bij de wonderlijke kracht des Geestes, die Christus van den dood wederopstaande bewezen heeft, ook het getuigenis vervat, die alle geloovigen, een iegelijk in zijn hart gevoelen, dat is ook daaruit openbaar, dat hij bijname de heiligmaking meldt; evenals of hij zeide, dat de Geest dit zijn bewijs zijner mogendheid, dat Hij eenmaal gegeven heeft, bevestigt en vast maakt, zoover Hij heilig maakt. Want de Schrift pleegt gemeenlijk den Geest zulke titels te geven, die tot de tegenwoordige zaak dienen. Alzoo wordt Hij van den Heere genoemd,

Joh. 14:17. de Geest der waarheid, om des werks wil, waarvan Hij daar spreekt. Voorts wordt de goddelijke mogendheid daarom gezegd in de wederopstanding van Christus gezien te zijn, omdat Hij door zijn eigen kracht is wederopgestaan, gelijk Hij meer dan eenmaal betuigd heeft. Breekt, zegt Hij, dezen tempel af, en Ik zal hem in drie

Joh. 2:19. dagen weder opbouwen. Zoo ook, Niemand neemt mijne ziel of leven van Mij, enz. Want Hij heeft niet door gebedelde of vreemde hulp,

maar door de hemelsche werking zijns Geestes overwinning gekregen van den dood, aan welken Hij naar de zwakheid des vleesches plaats gegeven had.

5 Door welken wij ontvangen hebben, enz. Als hij nu de beschrijving des Evangelies geëindigd heeft, (dewelke hij tot aanprijzing van zijn ambt hier ingevoegd heeft) komt hij wederom tot bevestiging zijner roeping, wat grootelijks noodig was den Romeinen betuigd en bevestigd te worden. Dat hij zegt: **De genade en het apostelschap**, is een wijze van spreken, van de Grieken genoemd hypallage of verwisseling, staande voor het onverdiende apostelschap, of, **de genade des apostelschaps**; waarmede hij beduidt, dat het ganschelijk niet uit zijn waardigheid, maar uit Gods goeddadigheid is, dat hij tot zoo een groot ambt verkoren is. Want hoewel het voor de wereld bijna niet anders heeft dan gevaren, vreeselijkheid, arbeid, haat, schande, lastering, zoo is het nochtans voor God en zijne heiligen van grooter waardigheid; daarom wordt het te recht voor genade geacht. Zoo iemand het liever aldus wil stellen: **Ik heb de genade ontvangen, dat ik een apostel ben**, het zal dezelfde zin blijven.

Dat hij zegt: **Voor den naam**, heeft Ambrosius uitgelegd, dat hij in Christus' plaats is gesteld, om het Evangelie te verkondigen, achtervolgens hetgeen hij op een andere plaats zegt: Zoo zijn wij dan boden of gezantschappen voor Christus. Nochtans schijnt hun gevoelen beter te zijn, die het woerdeke **naam** nemen voor kennis, want het Evangelie wordt gepredikt, opdat wij in den naam van den Zone Gods gelooven. En Paulus zelf wordt genoemd een uitverkoren vat, om den naam van Christus te dragen onder de heidenen. Zoodan, deze woorden, **voor den naam**, beduiden zooveel, alsof hij gezegd had: Opdat ik verkondig en openbaar hoedanig Christus is.

Tot gehoorzaamheid des geloofs, enz. Dat is, wij hebben bevel ontvangen, het Evangelie tot alle heidenen te dragen, opdat zij door het geloof dit gehoorzaam zijn. Met het einde en oorzaak zijner roeping vermaant hij de Romeinen over hun ambt; evenals of hij zeide: Het betaamt mij dat ambt te bedienen, dat mij bevolen is, hetwelk is het Woord verkondigen; en het betaamt u het Woord te hooren met alle gehoorzaamheid, tenzij gij de beroeping, die de Heere mij opgelegd heeft, wilt ijdel maken. Hieruit verstaan wij, dat wie Gods bevel hardnekkiglijk wederstaan, en zijn gansche ordening verkeeren, de verkondiging des Evangelies onwaardiglijk en verachtelijk verwerpen, welke geschiedt, om ons tot Gods gehoorzaamheid te brengen. Hier moet men ook de natuur des geloofs aanmerken, hetwelk daarom met den naam der gehoorzaamheid versierd wordt, omdat de Heere ons door het Evangelie roept, en wij Hem door het geloof antwoorden, als Hij ons roept; gelijk daarentegen de ongeloovigheid het hoofd is aller wederspannigheid tegen God. Ik heb liever gesteld: **Tot gehoorzaamheid des geloofs**, dan: **Opdat men het geloof gehoorzaam zij**; want dit laatste kan men niet anders dan oneigenlijk zeggen, hoewel het eenmaal in de Handelingen der Apostelen gelezen wordt: want men is eigenlijk door het geloof aan het Evangelie gehoorzaam.

Onder alle heidenen, onder welke, enz. Het was niet genoeg tot apostel verordend te zijn, indien men in zijne bediening niet

² Cor. 5:20.

¹ Joh. 3:23.

Hand. 9:15.

Hand. 6:7.

voor oogen hield discipelen te maken; daarom zegt hij daarbij, dat zijn apostelschap strekt tot alle heidenen. En terstond noemt hij zichzelf klaarlijker een apostel der Romeinen, als hij zegt, dat zij onder de heidenen zijn, denwelken hij tot een dienaar gegeven is. Voorts, het bevel van het Evangelie te prediken over de gansche wereld is allen apostelen gemeen, en zij worden niet over zekere afzonderlijke kerken gesteld, gelijk de herders en bisschoppen. Doch Paulus is boven dit gemeene ambt der apostolische bediening bijzonder gesteld tot een dienaar om het Evangelie onder de heidenen te verkondigen. Hiertegen is niet, dat hun door den Heiligen Geest is verboden of verhinderd geweest door Macedonië te reizen, en het

Hand. 16:6.

Woord in Mysië te spreken; want dit is niet geschied, om hem zekere palen te zetten, maar omdat hij te dien tijde haastelijk elders moest gaan, en in deze plaats de oogst nog niet rijp was.

6 Geroepen van Jezus Christus. Nu stelt hij hier een reden, die hun nader aangaat, te weten: omdat de Heere hun nu een bewijs en teeken gegeven had, waarmede Hij verklaarde, dat Hij ze tot de gemeenschap des Evangelies riep. Hieruit volgde nu, dat zij, zoo zij wilden, dat hun roeping vast bleef, niet den dienst van Paulus mochten verwerpen, die door dezelfde verkiezing des Heeren aangenomen en in zijn ambt bevestigd was. Daarom neem ik deze woorden: **Geroepen van Jezus Christus** als een verklaring, alsof hij dat wordeke te weten daartusschen gesteld had, dus op deze wijze: Onder welken gij ook zijt, te weten, als die van Jezus Christus geroepen zijt. Hij beduidt daarmede, dat zij Christus deelachtig zijn door de roeping: want zij worden ook in Christus van den Hemelschen Vader verkoren tot kinderen, die des eeuwigen levens erfgenamen zullen zijn; en nadat zij uitverkoren zijn, worden zij ook in Christus als in des rechten Herders bewaring en trouw bevolen.

7 Allen, die te Rome zijt. Hij bewijst met zeer goede orde, wat in ons prijselijk is. Ten eerste, dat de Heere ons door zijn goedheid tot zijn genade en liefde heeft aangenomen. Ten andere, dat Hij ons geroepen heeft. Ten derde, dat Hij ons geroepen heeft tot heiligheid: welke prijs dan eerst plaats heeft, als wij onze roeping volgen. Hier wordt een zeer rijke leer voorgesteld, dewelke ik met korte woorden aanstip, en een iegelijk te bedenken geef. Voorwaar de apostel Paulus stelt den lof onzer zaligheid niet in ons, maar leidt die geheel af uit de fontein der onverdiende genade Gods en der vaderlijke liefde tot ons, want Hij stelt voor een begin en oorsprong, dat God ons liefheeft. En welke oorzaak heeft Hij toch om ons lief te hebben, anders dan enkel zijn goedheid? Hieruit komt ook de roeping, waarmede Hij zijn aanneming in degenen, die Hij eerst uit genade verkoren heeft, te zijner tijd bevestigt en verzegelt. Voorts verstaan wij hieruit ook, dat niemand zich behoorlijk tot het getal der geloovigen voegt, dan die zekerlijk betrouwen, dat de Heere hun goedwillig is, hoewel zij zulks niet verdiend hebben, en arme zondaars zijn; en die door zijn goedheid verwekt zijnde, staan naar heiligheid: want Hij heeft ons niet geroepen tot onreinigheid, maar tot heiligmaking, enz.

1 Thess. 4:7.

Genade en vrede. Daar is niets eerder te wenschen, dan ten eerste, dat God ons genadig zij, hetwelk door dat woord **genade** beteekend wordt. Ten andere, dat de gelukkigheid en voortgang

aller dingen van Hem komen, hetwelk met het woord **vrede** beïd wordt. Want al is het, dat alle dingen ons schijnen toe te lachen en voorspoed te beloven, nochtans, zoo God ons toornig is, zoo wordt ook de zegening zelf in een vloek veranderd. Zoodan, het eenige fundament van ons heil is de goedwilligheid en de gunst Gods, waardoor wij waarachtige en grondige gelukkigheid genieten, en onze zaligheid ook zelfs in tegenspoed en verdriet bevorderd wordt. Bovendien, daaruit, dat hij ons vrede wensch van den Heere, verstaan wij, dat alle goed, dat ons geschiedt, een vrucht is der goeddadigheid Gods. Wij moeten niet voorbijgaan, dat hij ook mede van den Heere Jezus ons dit goed wensch. Want terecht wordt deze eere Hem gegeven, die niet alleenlijk is de dienaar en uitdeeler der goedheid des Vaders tot ons, maar werkt alle dingen met Hem in het gemeen. Toch heeft de apostel hier eigenlijk willen aanwijzen, dat al de weldaden Gods ons toekomen door Hem. Sommigen willen liever door dat woord **vrede** verstaan de gerustheid van het geweten. En ik ontken niet, dat het somtijds in zulk eene beteekenis gesteld wordt: maar dewijl het zeker is, dat de apostel hier de somma alles goeds heeft willen vervatten, zoo is de eerste uitlegging, die ook van Bucer voortgebracht wordt, veel bekwaamer en voegelijker. Zoodan, dewijl hij den godzaligen de somma van alle heil wilde wenschen, zoo heeft hij, gelijk tevoren, de fontein daarvan genoemd, te weten, de genade Gods: welke eenige **genade** ons niet alleenlijk de eeuwige zaligheid aanbrengt, maar ook de oorzaak is van alle goed, waarover wij ons verheugen in dit leven.

8 Ten eerste dank ik mijnen God door Jezus Christus over u allen, omdat uw geloof verkondigd wordt de gansche wereld door.

9 Want God is mijn getuige, (denwelken ik in mijnen geest dien, in het Evangelie zijns Zoons) dat ik zonder ophouden uwer gedachtenis make,

10 ¹⁾ Altijd in mijne gebeden biddende, opdat ik eenigszins gelukkige reize verkrijge door den wille Gods, om tot u te komen;

11 ²⁾ Want ik begeer u te zien, ³⁾ opdat ik u eenige geestelijke gave mededele, om u te bevestigen;

12 Dat is, om onderlinge vermaning te ontvangen in u, door het onderlinge geloof, te weten, het uwe en mijne.

8 Ten eerste. Hier neemt hij een begin, dat tot de zaak zeer bekwaam is: want hij brengt van zijn en van hun persoon bekwaame reden voort, om hen leerzaam te maken, en tot gehoor te verwakken. Van hun persoon brengt hij deze reden voort, dat hij de ruchtbaarheid van hun geloof verhaalt. Want hij geeft te kennen, dat zij door den lof, welken zij openlijk bij alle gemeenten hebben, alzoo verbonden en gedrongen zijn, dat zij den apostel des Heeren niet kunnen verwerpen, zonder alle gemeenten te bedriegen van de goede meening, die zij van hen hebben, hetwelk voor onbeleefdheid, en eenigszins voor ongetrouwheid geacht wordt. Daarom gelijk dit getuigenis terecht den apostel behoorde te bewegen, om achtervolgende zijn ambt, de Romeinen te onderwijzen en te leeren, van hun gehoorzaamheid verzekerd zijnde: alzoo worden wederom de Ro-

1) Of, in alle. Rom. 15:23, 32.

2) 1 Thess.

3:10.

3) Rom. 15:29.

meinen daardoor verbonden, zijn autoriteit niet te verwerpen. Vanwege zijn persoon beweegt hij ze tot gehoor en leerzaamheid, als hij zijne ongeveinsde liefde tot hen betuigt. Want er is geen ding krachtiger om den raadgever geloofwaardig te maken, dan dat men het vermoeden van hem hebbe, dat hij van harte zoekt bevorderlijk te zijn en te helpen. Voorts is dit ten eerste waardig, dat men aanmerke, dat hij hun geloof alzoo prijst, dat hij nochtans intuschen God daarvoor dankt. Waarmede wij geleerd worden, dat het geloof een gave Gods is. Want is het, dat de dankzegging is een bekenning der weldaad, zoo bekennt hij, dat het geloof van God komt, die God daarvoor dankt. Als wij dan zien, dat de apostel altijd van dankzegging begint, als hij wil bewijzen zijn vreugde uit eens anders geluk, zoo worden wij daardoor vermaand, dat al ons goed Gods weldaad is. Ja het ware ook nut, dat wij ons tot zulk eene wijze van spreken gewenden, waardoor wij altijd onszelven scherpelijk mochten verwekken, om te bekennen, dat God de gever alles goeds is, en ook mede anderen op te wekken tot diezelfde gedachte. Is het, dat het betaamt zulks aan te merken in kleine zegeningen, zoo moet men het veelmeer aanmerken in de gave des geloofs, hetwelk geen gemeene, noch kleine gave Gods is.

Bovendien hebben wij hier een voorbeeld, hoe wij God behooren te danken door Christus, opvolgende het bevel des apostels, Hebr. 13, gelijk wij in zijnen naam barmhartigheid van God begeeren en

Hebr. 13:15. verkrijgen.

Ten laatste noemt hij Hem **zijn** God. Dit is een bijzonder voorrecht der geloovigen, denwelken alleen deze eer van God gegeven wordt. Want hierin wordt een onderlinge gemeenschap, aanzien en overeenkomst verstaan, dewelke uitgedrukt wordt in deze belofte: Ik zal hun God zijn, en zij zullen mijn volk zijn. Evenwel, ik wil het liever duiden op den persoon en het ambt van Paulus, opdat het zij een bevestiging en bewijs van de gehoorzaamheid en den dienst, welke hij den Heere doet in de verkondiging des Evangelies. Alzoo heeft Hiskia God genoemd den God van Jesaja, daarmede betuigende, dat Jesaja een waarachtig en getrouw profeet was. Alzoo wordt Hij door uitnemendheid en door een bijzonder aanzien genoemd de God van Daniël, omdat Daniël den zuiveren dienst van God beschermd had.

Jer. 30:22.

Jes. 37:4.

Dan. 6:21.

De gansche wereld door. De lof van goede en geloovige menschen in het prijzen van het geloof der Romeinen was van Paulus zoo groot geacht, alsof zij van de gansche wereld geprezen waren. Want de ongelooovigen konden geen oprecht, noch geloofwaardig getuigenis van het geloof geven, hetwelk zij liever hadden vervloekt. Zoo zullen wij dan verstaan, dat het geloof der Romeinen de gansche wereld over verkondigd was door den mond aller geloovigen, die daarvan recht gevoelen en getuigen mochten. Dat deze kleine en verachtelijke hoop volks zelfs niet te Rome bekend was van de goddeloozen, daar was niet aan gelegen, dewijl Paulus niet vraagde naar derzulker oordeel, als zijnde van gene waarde.

9 Want God is mijn getuige. Hij bewijst zijn liefde door de werken. Want had hij ze niet zeer liefgehad, zoo zou hij hun zaligheid niet zoo zorgvuldig den Heere bevelen hebben, en voornamelijk zou hij ze door zijn hulp en arbeid niet zoo vurig begeerd hebben te bevorderen. Zoodan, deze zorgvuldigheid en begeerte zijn

zekere teekenen der liefde: want zij kunnen nimmermeer zijn, tenzij zij uit liefde komen. En dewijl hij wist, dat het tot bevestiging van hun geloof in zijn prediking nuttig was, dat de Romeinen van zijne oprechtheid zeker waren, zoo heeft hij eenen eed daartoe gedaan, dewelke een noodzakelijk middel is, wanneer iemands woord, hetwelk zeker en ontwijfelbaar moet zijn, in twijfeling staat. Want is het, dat de eed niets anders is, dan God tot getuige nemen om ons woord te bevestigen, zoo zou hij zeer dwaas doen, die zou ontkennen, dat de apostel Paulus gezworen heeft: en nochtans heeft hij hiermede het verbod van Christus niet overtreden.

Exod. 22:11.
Hebr. 6:16.

Matth. 5:34.
Jak. 5:12.

Hieruit is het openbaar, dat het voornemen van Christus niet geweest is, den eed ganschelijk af te schaffen, gelijk de bijgeloovige wederdoopers droomen, maar veelmeer tot de waarachtige onderhouding der wet terug te brengen. En de wet laat den eed toe, en straft alleenlijk de eedbreking en den lichtvaardigen eed. Daarom, is het dat wij recht en behoorlijk willen zweren, zoo laat ons de matigheid en godvreezendheid navolgen, die de apostelen in den eed gebruikt hebben. En opdat wij dezen vorm verstaan, zoo zullen wij weten, dat God alzoo tot getuige wordt genomen, dat Hij ook mede terstond tot wreker geroepen wordt, is het, dat wij liegen; hetwelk Paulus ergens uitdrukt met deze woorden: **God is mijn getuige in mijn ziele.**

Exod. 22:11.

2 Cor. 1:23.

Denwelken ik dien in mijnen geest. Dewijl de onheilige menschen, die met God spotten, gewoon zijn den naam Gods lichtvaardig zonder vrees te gebruiken, zoo bewijst Paulus hier zijn godsdienstigheid, opdat hij te beter geloofd worde in hetgeen hij zegt. Want in welke menschen de vreeze Gods regeert, die zullen zich ontzien valschen eed te doen. Voorts, als hij zegt: **In mijnen geest,** zoo stelt hij zijnen geest tegen den uitwendigen valschen schijn. Want dewijl velen zichzelf valschelijk voor dienaars Gods uitgeven, en naar den uitwendigen schijn zulks zijn, zoo betuigt Paulus van zichzelf, dat hij God van harte dient. Hij heeft ook mogelijk op de oude ceremoniën gezien, waarin de Joden meenden den godsdienst alleen gelegen te zijn. Zoo geeft hij dan te kennen, dat hij, hoewel hij zulke oefening niet heeft, nochtans desniettemin een oprecht dienaar Gods is, gelijk hij Fil. 3:3 zegt: Wij zijn de waarachtige besnijdenis, wij, die met den geest God dienen, en niet roemen in het vleesch. Zoo roemt hij dan, dat hij God dient met oprechte godvreezendheid des harten, dewelke de waarachtige religie en oprechte godsdienst is. Het was nu (gelijk ik weinig tevoren gezegd heb) dat Paulus zijn godvreezendheid betuigde, opdat zijn eed-zweren te meerder verzekerdheid maakte. Want den ongoddelijken is het een spel, valschen eed te doen, hetwelk den godzaligen gruwelijker is dan duizend dooden. Want het kan niet geschieden, dat daar niet rechte eerbiediging van Gods naam zoude zijn, waar een rechte en ernstige vreeze Gods is. Zoo is het dan zooveel, alsof Paulus zeide, dat hij wel weet, hoe groot de heiligheid, religie en eerwaardigheid van den eed is, en dat hij niet lichtvaardiglijk God tot getuige roept, gelijk de onheilige menschen plegen. En alzoo leert hij met zijn voorbeeld, dat wij, wanneer wij zweren, zulke teekenen der godzaligheid moeten geven, dat de naam Gods, waarmede wij de zaak bevestigen, naar zijn waarde geacht wordt. Bovendien, bewijst hij met een teeken,

In het Evangelie zijns Zoons.

hoe hij God ongeveinsd dient, te weten, met zijn leerambt. Want dat was een zeer groot bewijs, dat hij zichzelf tot de eere Gods overgegeven had, dewijl hij zichzelf verzakende, niet ontzag allerlei zwaarigheid der schande, armoede, des doods en haats, om het rijk Gods te verheffen. Sommigen nemen deze woorden, alsof Paulus den dienst, waarmede hij zeide God te dienen, daaruit wilde prijzen, dat hij met de leer des Evangelies overeenkwam: en het is zeker, dat ons in het Evangelie geestelijke godsdienst geboden wordt. Maar de eerste uitlegging komt veel beter overeen, te weten, dat hij zichzelf tot de gehoorzaamheid Gods begeeft, in de verkondiging des Evangelies. Nochtans, hiertusschen onderscheidt hij zichzelf van de hypocrieten, welke een ander voornemen hebben, dan God te dienen: gelijk velen door eergierigheid of iets anders tot zulks gedreven worden; en het is verre vandaar, dat zij allen van harte en getrouwelijk zichzelf in dat ambt zouden gedragen. De zaak is, dat Paulus dit leerambt oprechtelijk bedient: met welke omstandigheid hij datgene, wat hij van zijn godvreezenheid gesproken heeft, bij de tegenwoordige zaak voegt. Maar hieruit hebben wij een nuttige leer, dewelke den dienaren des Woords niet weinig moed behoort te geven, als zij hooren, dat zij Gode een aangenamen en kostelijken dienst doen met de prediking des Evangelies. Want wat is er, dat hun kan verhinderen, wanneer zij weten, dat hun dienst Gode behaagt en aangenaam is, zoodat hij ook een uitnemende godsdienst geacht wordt? Voorts noemt hij het het Evangelie des Zoons Gods, waardoor Christus verklaard wordt, dewelke daartoe van den Vader beteekend is, opdat Hij, als Hij verheerlijkt wordt, ook wederom den Vader verheerlijke.

Dat ik zonder ophouden. Met de gedurigheid des gebeds bewijst hij hier nog groter kracht der liefde. Want het was veel, dat hij geene gebeden voor den Heere uitstortte, zonder hen te vermelden. En opdat de zin te klaarder zij, zoo neem ik dat woord **altijd** voor **alle**, alsof hij gezegd had: **In al mijne gebeden, of, zoo dikwijls als ik God bid, zoo maak ik uwer gedachtenis.** Hij spreekt niet van allerlei aanroeping, maar van die gebeden, tot welke de heiligen zich geheel met alle naarstigheit begeven, alle andere zorg afleggende, wanneer zij daarmede zichzelf ganschelijk willen bekommeren. Want anders heeft hij wel dikwijls haastelijk tot dit of dat gebed kunnen uitbreken, dat nochtans de Romeinen in zijn gedachtenis niet kwamen. Maar zoo wanneer hij uit een voornemen, en als 't ware voorbedacht bad, zoo was hij hunner ook gedachtig onder de anderen.

Zoo spreekt hij dan bijzonder van de gebeden, tot dewelke de heiligen zichzelf uit een voornemen voegen. Gelijk wij zien, dat de Heere zelf eenzame plaatsen heeft gezocht, om zulke gebeden te doen. Hij geeft ook mede te kennen, hoe dikwijls en gedurig hij in zulke gebeden geweest is, dewijl hij zegt, dat hij zonder ophouden zich daartoe begeven heeft.

ro Biddende, opdat ik eenigszins. Het is der waarheid niet gelijk, dat wij diens welvaart van harte zoeken, dien wij niet bereid zijn, ook met onzen arbeid en vermogen te helpen. Daarom, als hij nu zijn zorgvuldigheid in hun zaligheid Gode te bevelen getoond heeft, zoo zegt hij aanstonds, dat hij nog met een ander bewijs zijn liefde voor God betuigt, te weten, biddende, dat hij nuttig

Matth. 21:30.
Mark. 14:26.
Luk. 22:39.
Joh. 8:1.

en bevorderlijk mag zijn. Daarom, opdat gij een vollen zin hebt, zoo leest deze woorden, alsof het wordeke **ook** daartusschen gesteld ware, aldus: **Biddende ook, opdat ik eenigszins gelukkige reize, enz.**

Als hij zegt: **Gelukkige reize door den wil Gods**, zoo verklaart hij niet alleenlijk, dat hij van den Heere voorspoed deswege verwacht, maar dat hij dan acht de weg voorspoedig te zijn, als deze den Heere behaagt. Naar welken regel aller menschen gebeden en begeerten behooren gevoegd te zijn.

ii Want ik begeer u te zien. Hoewel hij bij hen niet was, zoo kon hij wel eenigszins hun geloof door zijn leer bevestigen. Maar dewijl men altijd beter raadslaagt, als men tegenwoordig is, daarom begeerde hij liever tegenwoordig te zijn. Het einde der raadslaging geeft hij te kennen, om daarmede te openbaren, dat hij niet tot zijn eigen, maar tot hun voordeel de moeielijkheid des wegs wil aangaan. **Geestelijke gaven** noemt hij de gaven der leer, of vermaning, of profetie, die hij wist uit Gods genade hem gegeven te zijn. Hier heeft hij met het woord **mededeelen** het rechte gebruik zulker gaven beduid. Want daarom worden bijzonder aan een iegelijk verscheiden gaven uitgedeeld, opdat zij allen onderling vriendelijk elkander mededeelen, en de een den ander instorte datgene, wat God een iegelijk gegeven heeft, gelijk hierna bewezen wordt, Hfdst. 12:3 en 1 Cor. 12:11.

Om u te bevestigen. Hier matigt hij datgene, wat hij van de mededeeling gezegd heeft, opdat hij niet schijne de Romeinen alzo te achten, alsof zij nog in de eerste beginselen te onderwijzen waren, en zich nog niet recht tot Christus begeven hadden. Daarom zegt hij, dat hij hun in dien deele bevorderlijk wil zijn en helpen, waarin zij nog te helpen zijn, die zeer goeden voortgang gedaan hebben. Want ons allen is bevestiging noodig, totdat Christus in ons volkomen volwassen is. Met deze zedigheid is hij nog niet tevreden, maar stelt nog een verbetering daarbij, waarmede hij vertoont, dat hij niet zoo het leerambt zichzelf toeschrijft, dat hij niet wederkeerig bereid zou zijn van hen te leeren; alsof hij zeide: Ik zoek en begeer met de maat der gaven, die mij gegeven is, alzo u te bevestigen, dat ook door uw voorbeeld mijn geloof blijmoediger en vaardiger worde, en dat wij alzo onderling met elkander voortgang doen. Ziet, tot wat groter matigheid dit godzalig hart zichzelf onderwerpt, zoodat het niet weigert van grove beginners bevestiging te begeeren. En nochtans spreekt hij niet geveinsdlijk: want daar is niemand zoo arm en gebrekkig in de gemeente van Christus, dat hij niet iets zou kunnen voortbrengen tot bevordering van onzen voortgang, maar wij worden door boosheid en hoovaardigheid verhinderd, dat wij niet van alle zijden zulke vruchten verzamelen. Want onze hoogmoed en dronkenschap der ijdele eer is zoo groot, dat een iegelijk den andere veracht en verwerpt, en acht aan zichzelf overvloedig genoeg te hebben. Het Grieksche woord, hetwelk Paulus hier gebruikt, beteekent beide **vertoosten** en **vermanen**, maar ik neem het liever met Bucer voor **vermanen**, want het komt beter met de voorgaande woorden overeen.

13 Ik wil u niet verbergen, broeders, dat ik dikmaals voorgenomen heb tot u te komen, (en ben dus lang verhinderd geweest) 1 Thess. 2:18

Gelukkige
weg.

Geestelijke
gaven.

Mededeelen.

Ef. 4:13.

Dat is, om
onderling
vermaning
te ontvan-
gen.

om eenige vrucht onder u te hebben, gelijk ook onder de andere heidenen.

1 Cor. 9:16.

14 Den Grieken en den Barbaren, den wijzen en onwijzen ben ik schuldig.

15 Daarom, zooveel in mij is, ben ik bereid, u ook, die te Rome zijt, het Evangelie te verkondigen.

13 **Ik wil u niet verbergen.** Wat hij dusver betuigd heeft, dat hij zonder ophouden van den Heere begeerd heeft, dat hij ze te eenigen tijde mocht bezoeken, dit had valsch en leugen kunnen schijnen, zoo hij de bekwame gelegenheid, die hij daartoe mocht verkrijgen, niet aannam. Daarom bevestigt hij datzelve nu, want hij zegt: dat hij wel daarnaar gestaan heeft, maar dat hij geen gelegenheid gekregen heeft, en dikwijls van zijn voornemen en raadslagen is verhinderd geweest. Hieruit leeren wij, dat de Heere dikwijls der heiligen raadslagen verhindert, om hen te vernederen, en door zulke vernedering te oefenen, opdat zij zijn voorzienigheid aanmerken, en daarop staan, hoewel de heiligen eigenlijk van hunne raadslagen niet worden afgeworpen, dewijl zij niet raadslagen zonder des Heeren wil. Want het is een goddelooze vermetelheid, dat men in het raadslagen van toekomstige dingen God voorbijgaat, alsof de zaken in onze macht waren; welke vermetelheid Jakobus scherpelijk bestraft.

Jak. 4:13.

Ik ben ver-
hinderd ge-
weest.

Dat hij zegt **verhinderd te zijn**, zal men niet anders verstaan, dan dat God hem noodiger zaak voorwerpt, dewelke hij niet kon verlaten zonder schade der gemeente. Alzo is daar een onderscheid tusschen de verhinderingen der goddeloozen en der godzaligen. Want de goddeloozen gevoelen zich dan eerst verhinderd te zijn, wanneer zij door de geweldige hand des Heeren alzo gedwongen worden, dat zij zich niet kunnen verroeren; maar de godzaligen achten behoorlijke reden genoegzaam tot verhindering, en willen geen ding aangaan, anders dan dat hun ambt eischt, of tot stichting dient.

Om eenige vrucht onder u te hebben. Hij spreekt van die vrucht, om dewelke te verzamelen de Heere zijn apostelen uitzond. Ik heb, zegt Hij, u uitverkoren, opdat gij henengaat en vrucht brengt, en uwe vrucht blijve. Hoewel Paulus deze vrucht niet voor zichzelf verzamelde, maar voor den Heere, zoo noemt hij ze nochtans zijn vrucht: want den godzalige komt geen ding eigenlijker toe dan datgene, waardoor de eere des Heeren bevorderd wordt, aan dewelke al hun geluk hangt.

Joh. 15:16.
Ef. 1:4.
Matth. 23:19.
Mark. 16:15.
Col. 1:6.

Gelijk onder de andere heidenen. Hij zegt, dat hem zulks onder de andere heidenen geschied is, opdat de Romeinen hoop krijgen, dat zijn komst hun niet tevergeefs zal zijn, dewelke zoovele heidenen bevonden hebben vruchtbaar te wezen.

14 **Den Grieken en Barbaren, den wijzen.** Wie hij door de Grieken en Barbaren verstaat, bewijst hij met een verklaring, als hij hen anders noemt wijzen en dwazen; waarvoor Erasmus niet kwalijk gesteld heeft geleerden en ongeleerden: maar ik wil liever de eigen woorden van Paulus behouden. Zoo neemt hij dan uit zijn ambt een bewijs, aanwijzende, dat men het hem niet tot hoovaardigheid moet rekenen, als hij betrouwt, dat hij nuttig en

bekwaam is om de Romeinen iets te leeren, ofschoon zij in geleerdheid, en wijsheid, en ervarenheid der dingen zeer uitnemend waren: want het had den Heere behaagd, hem ook aan de wijzen te verbinden. Hier zijn twee dingen aan te merken, te weten, dat het Evangelie door Gods bevel den wijzen verordend en aangeboden wordt, opdat de Heere alle wijsheid dezer wereld Zich onderwerpe, en alle scherpzinnigheid, allerlei wetenschap en aller kunsten hoogheid make aan de eenvoudigheid dezer leer te gelooven: en dat des te meer, dewijl de wijzen bij de ongeleerden gesteld en zó vernederd en getemd worden, dat zij niet weigeren, die te hebben tot mede-discipelen onder den meester Christus, die zij tevoren niet waardig zouden gekeurd hebben tot discipelen aan te nemen. Ten andere, dat de ongeleerden niet van deze school behooren afgedreven te worden, of door ijdele vrees daarvan te vlieden. Want is het dat Paulus hun schuldig was, en dat hij te achten is, een zeer getrouw schuldenaar geweest te zijn, zoo heeft hij zonder twijfel betaald wat hij schuldig was. Daarom zullen zij dan hier vinden, wat zij zullen kunnen begrijpen. Zoo hebben ook alle leeraars hier een regel om te volgen, te weten, dat zij zich ook tot de ongeschikten en ongeleerden matig en vriendelijk voegen. Hieruit zullen zij te beter vele ongeschiktheden kunnen verdragen, en ontallijk vele dingen zich laten welgevallen, die hun tegenstaan, waardoor zij anders den moed zouden verliezen. Nochtans zullen zij gedenken, dat zij alzo aan de onwijzen verbonden zijn, dat zij hun onwijsheid niet met te veel toegevens zullen voeden.

15 **Daarom, zooveel in mij is.** Hij besluit hetgeen hij dusver gesproken heeft van zijn begeerte: te weten, dewijl hij zag, dat het zijn ambt was, onder hen het Evangelie te zaaien, om den Heere vrucht te verzamelen, zoo begeerde hij de roeping Gods te volgen, zoover het hem van den Heere toegelaten werd.

16 Want ik schaam mij het Evangelie van Christus niet, dewijl Ps. 40:10.
het de mogendheid Gods is tot zaligheid allen, die gelooven, 2 Tim. 1:8.
eerst den Jood, daarna ook den Griek. 1 Cor. 1:13.

17 Want de rechtvaardigheid Gods wordt daardoor geopenbaard Rom. 3:21.
uit geloof tot geloof, gelijk geschreven is: De rechtvaardige Hab. 2:4.
zal uit zijn geloof leven.

16 **Ik schaam mij niet.** Dit is een vóorkoming, waarmede hij vooruit zegt, dat hij geen acht heeft op de bespottung der goddeloozen; doch hij neemt hieruit als in 't voorbijgaan oorzaak, om de waardigheid des Evangelies te prijzen, opdat het den Romeinen niet verachtelijk worde. Hij geeft wel te kennen, dat het voor de wereld verachtelijk is, als hij zegt, dat hij zich daarvoor niet schaamt. En hiermede bereidt hij ze voor, om de versmaadheid van het kruis van Christus te dragen, opdat zij het Evangelie hierom niet te minder achten, als zij zien, dat het der beschimping en lastering der goddeloozen onderworpen is. Maar daarentegen bewijst hij, hoe uitnemend het is bij de geloovigen. Ten eerste, is het dat de mogendheid Gods van ons groot geacht moet worden, dezelve wordt klaarlijk gezien in het Evangelie. Is het dat de goedheid waardig is, dat men ze begeere en liefhebbe, waarvan het Evangelie een instrument

is, zoo is het dan recht, dat men het diene en eere, dewijl men der mogendheid Gods eerbied schuldig is; en zoover het onze zaligheid dient, behooren wij het lief te hebben.

Aanmerkt hier, hoe veel Paulus den dienst des Woords toeschrijft, als hij betuigt, dat God daarin zijn mogendheid tot zaligmaken bewijst; want hij spreekt hier niet van eenige heimelijke openbaring, maar van de mondelijke verkondiging. Waaruit volgt, dat die als met opzet de kracht Gods verwerpen, en zijn verlossende hand verre van zich verstootten, die zichzelf van het gehoor der prediking afwenden. En dewijl Hij niet in allen krachtig werkt, maar alleenlijk waar de Geest, de inwendige meester, het hart verlicht, daarom stelt hij daarbij **allen, die gelooven**. Het Evangelie wordt wel een iegelijk aangeboden tot zaligheid, maar zijn mogendheid wordt niet alom gezien. Doch, dat het den goddeloozen een reuke des doods is, komt niet van zijn natuur, maar vanwege hunne boosheid. Als hij deze eenige zaligheid bewijst, zoo beneemt hij alle ander betrouwen. En als zij zichzelf van deze eenige zaligheid afwenden, zoo hebben zij in het Evangelie eene openbaring van hun verderf. Zoodan, dewijl het Evangelie alle menschen zonder onderscheid roept tot zaligheid, zoo wordt het eigenlijk genoemd eene leer der zaligheid. Want Christus wordt daar aangeboden, wiens eigen ambt is, te behoeden of zalig te maken wat verloren was. En degenen, die weigeren van Hem behouden te worden, bevinden, dat Hij een Rechter is. Voorts, dit woord **zaligheid** wordt alom in de Schrift eenvoudig gesteld tegen het verderf, derhalve moet men dit goed onder het oog houden, als men het in eenige plaats vindt. Dewijl dan het Evangelie ons verlost van den val en de vervloeking van den eeuwigen dood, zoo is zijn zaligheid het eeuwige leven.

Matth. 10:6;
15:24.
Luk. 10:10.

Eerst den Jood, daarna ook den Griek. Onder den naam Grieken vat hij hier al de heidenen samen, gelijk blijkt uit de vergelijking, waarin hij onder twee deelen alle menschen vervat. En het is der waarheid gelijk, dat hij de Grieken bijzonder genoemd heeft, om de heidenen daarmede aan te wijzen, omdat zij de eersten zijn geweest, die na de Joden in de gemeenschap van het Evangelische verbond aangenomen werden; bovendien, omdat zij door de nabijheid en de bekendheid hunner taal, den Joden bekender waren dan anderen. Zoo is het dan een wijze van spreken, genoemd synecdoche of samenvatting, waarmede hij de heidenen in het gemeen voegt bij de Joden, in de gemeenschap des Evangelies: nochtans verstoot hij de Joden niet uit hunnen graad en orde, dewijl zij de eersten waren in de belofte en roeping. Daarom laat hij hun hun voorrecht, doch stelt terstond daarbij de heidenen tot medegenooten, hoewel in zoo hoogen graad niet.

17 Want de rechtvaardigheid Gods. Dit is een verklaring en bevestiging van het voorgaande gevoelen, te weten, dat het Evangelie is de mogendheid Gods tot zaligheid. Want is het dat wij de zaligheid, dat is, het leven, bij God zoeken, zoo moeten wij eerst de rechtvaardigheid zoeken, waardoor wij met Hem verzoend worden, en het leven, hetwelk in zijn goedwilligheid alleen gelegen is, door zijne genade verkrijgen. Want zoo God ons zal liefhebben, zoo moeten wij eerst rechtvaardig zijn, want Hij haat de onrechtvaardigheid. Zoo geeft hij dan te kennen, dat wij de zaligheid niet anders

verkrijgen dan uit het Evangelie; want God openbaart ons nergens anders zijn rechtvaardigheid, dewelke alleen ons van de verderfing verlost. Deze rechtvaardigheid, die het fundament der zaligheid is, wordt geopenbaard in het Evangelie: daarom wordt het Evangelie genoemd de mogendheid Gods tot zaligheid. Alzoo maakt hij hier een argument van de oorzaak tot de vrucht, die daaruit komt. Aanmerkt wederom, hoe zeldzamen en dierbaren schat de Heere ons in het Evangelie geeft, te weten, de gemeenschap zijner rechtvaardigheid.

Door de rechtvaardigheid Gods versta ik, die bij den rechterstoel Gods aangenomen en goed geacht wordt; gelijk men pleegt rechtvaardigheid der menschen te noemen, die door menschen meening geacht en gehouden wordt voor rechtvaardigheid, hoewel zij niet anders dan rook is. Nochtans twijfel ik niet, dat Paulus op vele profetieën zinspeelt, waarin de Geest alom de rechtvaardigheid Gods in het toekomstige rijk van Christus verkondigt en prijst. Anderen leggen uit, **de rechtvaardigheid van God**, dat is, die ons door God gegeven wordt. En ik beken voorwaar, dat deze woorden dezen zin vervatten: God maakt ons zalig, omdat Hij ons door het Evangelie rechtvaardigt. Nochtans dunkt mij de eerste opvatting bekwaamer te zijn, hoewel ik om deze zaak niet zeer wil strijden. Maar daarin is meer gelegen, dat sommigen meenen, dat deze rechtvaardigheid niet alleen gelegen is in de onverdiende vergeving der zonden, maar ook eensdeels in de gave der wedergeboorte. Maar ik versta, dat wij tot het leven wedergebracht worden, omdat God ons uit genade met Zich verzoent, gelijk wij hierna te zijner plaats breeder zullen behandelen. En voor datgeen wat hij te voren gezegd had, **allen, die gelooven**, daarvoor zegt hij nu **uit geloof**. Want de rechtvaardigheid wordt door het Evangelie aangeboden, en door het geloof aangenomen. En hij stelt daarbij **tot geloof**: want hoe meer ons geloof voortgang doet, en hoe meer men voortgaat in deze kennis, zooveel te meer wast in ons de rechtvaardigheid Gods, en wordt het bezit daarvan eenigszins bevestigd. Als wij in het eerste het Evangelie smaken, zoo zien wij wel dat vroolijke en uitgebreide aanschijn Gods, doch van verre. En hoe grooter de onderwijzing en het verstand der godzaligheid wordt, zooveel te nader, klarer en gemeenzamer aanschouwen wij de genade Gods. Dat sommigen meenen, dat hierin een heimelijke vergelijking des Ouden en Nieuwen Testaments vervat is, dat is niet zoo zeker, als het scherpzinnig is. Want Paulus heeft hier niet de vaders, die onder de wet geleefd hadden, met ons vergeleken, maar hij duidt aan den dagelijkschen voortgang in alle geloovigen.

Gelijk geschreven is. Deze rechtvaardigheid des geloofs bewijst hij door de autoriteit van den profeet Habakuk. Want deze, als hij van der hoovaardigen uitroeiing profeteert, zoo stelt hij ook mede daarbij, dat der rechtvaardigen leven in het geloof gelegen is. En wij leven voor God niet zonder rechtvaardigheid, zoo volgt dan hieruit, dat onze rechtvaardigheid ook in het geloof is gelegen. En dat woord **zal leven**, hetwelk in den toekomstigen tijd staat, beduidt volkomene gedurigheid des levens, waarvan hij spreekt; gelijk of hij gezegd had, dat het niet vergankelijk zou zijn, maar eeuwiglijk duren. Want de goddeloozen zijn ook met valschen waan des levens opgeblazen: maar wanneer zij zeggen vrede en rust, dan is hun een

2 Cor. 5:18.
Col. 1:20.
1 Joh. 4:10.
Uit geloof
tot geloof.

1 Cor. 13:12.
2 Cor. 3:18.

De recht-
vaardighe zal
uit het go-
loof leven.

1 Thess. 5:3.

haastig verderf nabij. Zoo is het dan een schaduw, die niet meer dan een oogenblik tijds duurt, maar het geloof alleen maakt de eeuwigheid des levens; en waaruit komt dit anders, dan omdat het ons tot God overbrengt, en ons leven in Hem stelt. Want Paulus zou niet gepast dit getuigenis voortbrengen, ware dit niet de zin des profeten, te weten, dat wij dan eerst staan, als wij met het geloof op God steunen. En hij heeft voorwaar het leven der godzaligen aan het geloof niet toegeschreven, dan in zoover de geloovigen de hoovaardigheid der wereld verdoemen, en zichzelf onder des eenigen Gods hulpe stellen. Hij heeft wel hier niet voorgenomen deze zaak te behandelen; waarom hij ook de onverdiente rechtvaardigheid niet meldt; maar uit de natuur des geloofs is het openbaar genoeg, dat dit getuigenis met recht tot de tegenwoordige zaak gevoegd wordt. Bovendien wordt uit dit redebeleid des apostels noodzakelijk verstaan een onderlinge overeenkoming des geloofs en des Evangelies. Want dewijl daar gezegd wordt, dat de rechtvaardige uit het geloof zal leven, zoo besluit hij daaruit, dat dit leven door het Evangelie wordt ontvangen. Nu hebben wij het voornaamste stuk van het eerste deel van dezen zendbrief: te weten, dat wij alleen uit de barmhartigheid Gods gerechtvaardigd worden door het geloof. Het is wel waar, dat wij dit nog niet bijzonder uitgedrukt vinden in de woorden van Paulus, maar het zal hierna uit den loop der woorden lichtelijk verstaan worden, dat de rechtvaardigheid, die in het geloof gefundeerd is, ganschelijk op de barmhartigheid Gods steunt.

18 Want de toorn Gods wordt geopenbaard uit den hemel over alle ongoddelijkheid en ongerechtigheid der menschen, die de waarheid Gods in ongerechtigheid houden;

Hand. 14:17.

19 Want datgene, wat van God bekend wordt, dat is openbaar in hen: want God heeft het hun geopenbaard.

Hebr. 11:3.
Ps. 19:1.

20 Want wat in Hem onzienlijk is (ook zijne eeuwige mogendheid en Godheid) wordt in de schepping der wereld doorzien, dewijl het door de werken verstaan wordt, opdat zij niet te verontschuldigen zouden zijn.

Deut. 28:28.

21 Want toen zij God kenden, hebben zij Hem als God geen eer gegeven, en zijn niet dankbaar geweest, maar zijn verijdeld in hunne gedachten, en hun onverstandig hart is verduisterd geworden.

22 Toen zij zichzelf meenden wijs te zijn, zijn zij dwaas geworden.

Boek der
Wijsheid 11:
16; 12:24.

23 En de eer des onverderfelijken Gods hebben zij veranderd in de gelijkenis van het beeld eens verderfelijken menschen, en der vogelen, en der viervoetige en kruipende dieren.

18 Want de toorn Gods. Uit vergelijking van twee tegenovergestelde dingen maakt hij nu een argument, om daarmee te bewijzen, dat de rechtvaardigheid niet gegeven, noch verkregen wordt, anders dan door het Evangelie. Want hij bewijst, dat buiten het Evangelie alle menschen verdoemd zijn. Zoo zal dan in Hem alleen zaligheid gevonden worden. En als eerste bewijs voor de ver-

doemenis neemt hij, dat, hoewel de bouw der wereld en deze zeer schoone samenvoeging der elementen den mensch behoorden te verwekken, om God te eeren en te prijzen, nochtans niemand dat doet, gelijk hij behoort. Waaruit het openbaar is, dat zij allen aan heiligschennis en goddelooze en zeer booze ondankbaarheid schuldig zijn.

Sommigen meenen, dat dit de eerste stelling is, zoodat Paulus zijn prediking begint met de boetvaardigheid, maar ik acht, dat de disputatie hier begint, en dat de zaak, waarvan de disputatie is, in de voorgaande stelling is vervat; want Paulus voornemen is, te leeren, waarin de zaligheid is te zoeken. Hij heeft gezegd, dat men ze niet anders kan krijgen, dan door het Evangelie. En dewijl het vleesch zich niet gaarne zoo ver vernedert, dat het den lof der zaligheid alleen der genade Gods zou toeschrijven, zoo verklaart Paulus, dat de gansche wereld des eeuwigen doods schuldig is; waaruit volgt, dat wij het leven van elders moeten krijgen, dewijl wij allen in ons zelve verloren zijn. Voorts, als elk woord wel aangemerkt is, zoo zal het groot voordeel doen, om den zin wel te verstaan. Tusschen ongoddelijkheid en onrechtvaardigheid maken sommigen dit onderscheid, dat zij meenen, dat met het woord **ongoddelijkheid** bedoeld wordt de verdorvenheid in den dienst Gods; en met het woord **ongerechtigheid** de overtreding der gerechtigheid jegens de menschen. Maar dewijl de apostel deze onrechtvaardigheid terstond verstaat van de onachtzaamheid in de religie, zoo zullen wij deze beide woorden van eenzelfde ding verstaan.

Alle ongerechtigheid der menschen. Deze woorden verstaan wij naar een wijze van spreken, genoemd hypallage of verwisseling, in plaats van ongerechtigheid aller menschen, of, waarin alle menschen schuldig zijn. Hier wordt een ding, te weten, **de ondankbaarheid tegen God** met twee woorden beduid, omdat op tweerlei wijze daarin gezondigd wordt. Zij wordt genoemd **ongoddelijkheid**, en is zooveel als onteering Gods, en wordt ook genoemd **ongerechtigheid**, omdat de mensch datgene wat God toekomt, zichzelf toeschrijvende, Gods eer ongerechtigtijk ontnomen heeft. Het woord **toorn** staat hier, daar de Schrift veelmalen op menschelijke wijze van God spreekt, voor de wrake Gods. Want wanneer God straft, zoo heeft Hij, naar onze meening, het gelaat eens toornigen mans. Zoo wordt dan met dit woord geen beweging in God beduid, maar is alleen te verstaan naar het gevoel des zondaars, die gestraft wordt.

Wordt geopenbaard uit den hemel. Hoewel sommigen dit woord, **uit den hemel**, nemen, alsof er stond, des hemelschen Gods toornigheid, zoo denk ik nochtans, dat er meer kracht in deze woorden is, als wij den zin aldus geven: Waar de mensch ook heen ziet, zoo zal hij geen zaligheid vinden: want zoover en zoo breed de hemel zich uitstrekt, is de toorn Gods nu uitgestort over de gansche wereld. **De waarheid Gods** beteekent de ware kennis Gods. **Die ze houden** is zooveel als onderdrukken of verduistern, waarom zij als van diefstal beschuldigd worden.

Waar wij hebben gezet **onrechtvaardiglijk**, daar heeft Paulus in het Grieksch, in **onrechtvaardigheid**; welke Hebreuwsche wijze van spreken hetzelfde zegt; maar wij hebben naar duidelijkheid gestreefd.

ἀσεβεία.

ἀδικεία.

Toorn.

Die de waarheid Gods in ongerechtigheid houden.

19 Want datgene, wat van God bekend wordt. Alzoo noemt hij datgene, wat ons geoorloofd en nuttig is van God te weten, en verstaat al hetgeen dient om de heerlijkheid Gods te verklaren; of wat hetzelfde is, al wat ons behoort te bewegen en op te wekken, om God te loven en te prijzen.

Met welke woorden hij te kennen geeft, dat God, zooals Hij is in zijn grootheid, niet door ons vernuft kan begrepen worden, maar dat daar een maat is, waarin de menschen zichzelve moeten houden; gelijk God ook naar ons zwakke vermogen voegt al wat Hij van Zichzelve betuigt. Daarom zijn die uitzinnig, die zoeken te weten en te begrijpen wat God is: want de Heilige Geest, die de Leeraar der volmaakte wijsheid is, roept ons niet tevergeefs tot hetgeen wat bekend wordt. Hoe het bekend is, dat zal hij terstond zeggen. Hij heeft liever gezegd in **hen** dan **aan hen**, omdat het veel krachtiger is. Want hoewel de apostel alom gebruikt de wijze van spreken der Hebreuwsche taal, in dewelke de letter **beth**, welke in beteekent, dikwijls overbodig staat, zoo schijnt hij nochtans hier zulk een openbaring te willen te kennen geven, dewelke hen zoo na dringt, dat zij ze niet kunnen ontvlieden, gelijk voorwaar een iegelijk van ons gevoelt, dezelve in zijn hart ingedrukt te zijn. Dat hij zegt, **dat God het hun geopenbaard heeft**, daarmede be- duidt hij, dat de mensch daartoe geschapen is, opdat hij het samen- stel der wereld aanzie; en dat hem daarom oogen gegeven zijn, opdat hij door het aanschouwen van zulk een schoon beeld tot den Schepper bewogen worde.

20 Want wat in Hem onzienlijk is, enz. God in Zichzelve is onzienlijk; maar dewijl zijne majesteit en heerlijkheid in zijne wer- ken en alle creaturen gezien wordt, zoo behoorden de menschen Hem hieruit te kennen; want de Schepper wordt klaarlijk door het schepsel geopenbaard. Om welker zaken wille, de apostel tot de Hebreëen zegt, dat de wereld een spiegel of schouwspel is der onzienlijke dingen. Hij vertelt niet alle dingen bijzonder, die in God kunnen aangemerkt worden, maar leert, dat men ook tot zijn eeuwige mogendheid en Godheid kan komen. Want die de Auteur en Schepper aller dingen is, die moet zonder begin en uit Zich- zelve zijn. En als men zoo ver komt, zoo vertoont zich de God- heid, dewelke niet kan zijn zonder al de deugden en krachten Gods, dewijl zij alle daaronder vervat worden.

Opdat zij niet te verontschuldigen zouden zijn. Hieruit ziet men lichtelijk, hoe veel de menschen uit deze bewijsvoering verkrijgen: te weten, opdat zij geen verontschuldiging kunnen voortbrengen voor het oordeel Gods, dat zij niet met recht verdoemelijk zijn. Zoo zij dan dit onderscheid, te weten, dat Gods bewijs, waarmede Hij zijn heerlijkheid in de creaturen openbaart, klaar genoeg is, zoo- veel zijn licht aangaat; maar dat het niet genoegzaam is, zooveel onze blindheid aangaat. Doch wij zijn niet zoo blind, dat wij onwetendheid zouden kunnen voorwenden, en niet van boosheid ange- klaagd worden. Wij bedenken wel, dat er een Godheid is, en besluiten daarnaar, dat zij (wie zij ook zij) te eeren is. Maar hier bezwijkt ons verstand, eer het begrijpt, wie, of hoedanig God is. Daarom heeft de apostel in de Hebreëen, dit licht aan het geloof toegeschre- ven, dat men in de schepping der wereld rechten voortgang doet; en dit niet zonder oorzaak: want wij worden door blindheid ver-

hinderd, om te komen tot hét rechte verstand. Wij zien zoo ver, dat wij onszelven niet kunnen verontschuldigen. Dit beide bewijst Paulus zeer wel, als hij zegt, dat de Heere in voorleden eeuwen de heidenen in onwetendheid heeft gelaten, en dat Hij nochtans Zichzelve niet onbetuigd gelaten heeft, dewijl Hij regen en vruchtbaarheid uit den hemel gegeven heeft. Daarom deze kennis Gods, die alleenlijk ons onze onschuld beneemt, is wijd verschei- den van de zaligmakende kennis, die Christus meldt Joh. 17 : 3 en waarin men, naar Jeremia's leer, moet roemen.

21 Want, toen zij God kenden. Hier betuigt hij klaarlijk, dat God de kennis van zijne majesteit in alle menschen heeft gegeven, dat is, dat Hij Zichzelve alzoo bewezen heeft door zijne werken, dat zij noodzakelijk zien datgene, wat zij vanzelf niet zoeken, te weten, dat er een God is; dewijl de wereld niet door geval is ge- worden, noch uit zichzelf gekomen. Men moet altijd aanmerken hoe onver zij in deze kennis gekomen zijn, gelijk nu volgt **Zij hebben Hem als God geen eer gegeven.** Men kan God niet denken zonder zijn eeuwigheid, mogendheid, wijsheid, goedheid, waarheid, rechtvaardigheid, barmhartigheid. Zijn eeuwigheid is daar- uit openbaar, dat Hij de Schepper aller dingen is; zijn mogendheid daaruit, dat Hij alle dingen in zijn hand heeft, en maakt ze in zichzelf te bestaan; zijn wijsheid, uit de zeer ordelijke schikking der dingen; zijn goedheid, omdat daar geen andere oorzaak was om alle dingen te scheppen, noch ook door iets anders kan bewo- gen worden om die te bewaren, dan om diezelfde goedheid; zijn rechtvaardigheid, in de uitdeeling en regeering; want Hij straft de schuldigen, en beschermt de onschuldigen; zijn barmhartigheid daar- uit, dat Hij der menschen boosheid met zulk een groote lijdzaam- heid verdraagt; zijn waarheid daaruit, dat Hij onveranderlijk is. Daarom, wie de kennis Gods bedacht en begrepen heeft, die is Hem nu schuldig den lof der eeuwigheid, wijsheid, goedheid, recht- vaardigheid. Dewijl de menschen zulks in God niet bekend hebben, maar als een ijdel fantasie gedroomd hebben, zoo worden zij terecht gezegd Hem van zijn eer onbeschaamdelyk te berooven. En hij stelt niet zonder oorzaak daarbij, **dat zij niet dankbaar zijn geweest:** want daar is niemand, die niet met ontallijk vele wel- daden Gode is verbonden. Ja, Hij verbindt ons aan Zich overvloed- ighijk genoeg, daarmede, dat Hij verwaardigt Zichzelve ons te openbaren.

Maar zijn verijdeld in, enz. Dat is, zij hebben de waarheid Gods verlaten, en zichzelf tot de ijdelheid huns verstands gewend, welks gansche scherpzinnigheid ijdel is, en als een rook vergaat. En hun dwaas gemoed alzoo met duisternis bevangen zijnde, heeft niet recht kunnen verstaan, maar is alleszins tot dwalingen en leugens vervallen. Dit is die ongerechtigheid, te weten, dat de men- schen het zaad der rechte kennis terstond door hun boosheid ver- stikken, eer het opwast.

22 Want, toen zij meenden. Uit deze plaats achten de uitleg- gers gemeenlijk, dat Paulus hier te doen heeft met de filosofen, die zichzelf bijzonder in wijsheid beroemd hebben; en meenen, dat Paulus zijn rede alzoo stelt, dat, waar hij nederwerpt de uit- nemendheid der groote en bijzonder wijze menschen, volgen zou, dat die wijsheid ook bij den hoop des gemeenen volks niet lofwaardig is.

Hand. 14 : 17.

Jer. 9 : 23.
1 Cor. 1 : 31.
2 Cor. 10 : 17.Zijn niet
dankbaar ge-
weest.

Maar ik acht, dat die reden te zwak is, waardoor zij geleid worden; want in de kennis Gods te meenen wijs te zijn, dat is niet alleenlijk in de filosofen, maar is allen heidenen en allerlei menschen gemeen. Want een iegelijk heeft de majesteit Gods onder het begrip zijns verstands willen besluiten, en zulk eenen God maken, als hij met zijn verstand kon vatten. Deze lichtvaardigheid, zeg ik, wordt niet in de scholen geleerd, maar is ons aangeboren, en komt met ons voort uit moeders buik, opdat ik alzoo spreke. Want het is openbaar, dat dit kwaad ten allen tijde is geweest, dat de menschen in afgoderij te dichten zichzelf alle dingen hebben veroorloofd. Zoo wordt dan deze vermetelheid hier gestraft, dat de menschen, die in hun nederheid God behoorden te prijzen en eeren, bij zichzelf hebben willen wijs zijn, en God tot hun nederheid trekken. Want Paulus behoudt altijd dezen grondregel: te weten, dat niemand van den dienst Gods vreemd is, anders dan door zijn eigen schuld; alsof hij zeide: Dewijl zij zichzelf hoovaardiglijk verheven hebben, zoo zijn zij door rechtvaardige straffe Gods dwaas geworden. Daar is ook een goede reden, die tegen deze uitlegging strijdt, welke ik hier verworpen heb. Want deze dwaling, van God beelden te maken, heeft haren oorsprong niet uit de filosofen, maar de filosofen zelven hebben ze van anderen genomen, en met hun oordeel bevestigd.

23 En de eer des. Nadat zij zulk een God veracht hebben, als zij met hun vleeschelijk verstand hebben kunnen vatten, zoo is het verre vandaar geweest, dat zij den waarachtigen God zouden erkend hebben, maar hebben eenen verdichten en nieuwen God, of eer een ijdel fantasie-beeld. Dit is het, als hij zegt, **dat zij de eere Gods veranderd hebben;** want zij zijn van den waarachtigen God afgeweken, en hebben gedaan, alsof iemand een vreemd kind nam, en eene moeder wilde doen verstaan, dat het haar eigen was.

Zij worden ook niet verontschuldigd daarmede, dat zij desniettemin gelooven, dat God in den hemel woont, en het hout niet achten God, maar een beeld te zijn; want ditzelve is een lastering Gods, dat zij zoo ongeschikt van de heerlijkheid Gods denken, dat zij niet ontzien Hem een beeld toe te voegen. Nu, van de boosheid zulker vermetelheid is niemand vrij, priesters, noch wetgevers, noch filosofen, onder dewelke Plato de allermatigste, die ook zelve eenigen vorm in God zoekt. Zoo is dan deze razernij hier aangewezen, dat alle menschen zichzelf eenen God hebben willen afmalen en verdichten, waarin hunne grove en dwaze gedachten van God zekerlijk geopenbaard worden. En ten eerste hebben zij de heerlijkheid Gods onteerd met de gelijkenis des verderfelijken menschen. Want ik heb liever het Grieksche woord van Paulus alzoo willen overzetten, dan gelijk Erasmus, die daarvoor gezet heeft **sterfelijk.** Want Paulus stelt niet alleenlijk de onsterfelijkeit Gods tegen des menschen sterfelijkeit, maar stelt ook de heerlijkheid Gods, die van alle verderving vrij is, tegen den zeer ellendigen staat des menschen. Daarna zijn zij met zulke groote boosheid niet tevreden geweest, maar zijn ook tot beesten, ja, tot de schandelijkste beesten gekomen; waarin hunne plompheid ook klaarlijker gezien wordt. Van deze gruwelijkheden leest men bij Lactantius, Eusebius en Augustinus in zijn boek: »de Stad Gods.»

Met de gelij-
kenis des
verderfelij-
ken men-
schen.

24 Daarom heeft God ze overgegeven in de begeerlijkheden hunner harten tot onreinigheid, dat zij hunne eigen lichamen onteerden in zichzelf.

25 Die zijn waarheid in leugen veranderd hebben, en hebben het scheepsel geëerd en gediend boven den Schepper, die te prijzen is in eeuwigheid, Amen.

26 Daarom (zeg ik) heeft ze God overgegeven tot schandelijke bewegingen: want hunne vrouwen hebben het natuurlijk gebruik veranderd in een gebruik, dat tegen de natuur is. Lev. 18:22, 23.

27 Desgelijks ook de mannen hebben het natuurlijk gebruik der vrouwen verlaten, en zijn door hunne booze lusten in elkander verhit geweest, mannen in mannen schandelijkeit bedrijvende, en het behoorlijk loon hunner dwaling in zichzelf ontvangende.

28 En gelijk zij niet geacht hebben, God te kennen, alzoo heeft ze God tot eenen verkeerden zin overgegeven, om te doen wat niet betaamde:

29 Zoodat zij waren vol van alle ongerechtigheid, slechtheid, onkuischheid, gierigheid, boosheid, vol nijd, doodslag, twist, bedrog, booze zeden, oorblazers,

30 Achterklappers, God hatende, boosdoeners, versmaders, hoovaardig, vinders der booze dingen, den ouden ongehoorzaam,

31 Verstandeloos, trouweloos, zonder natuurlijke liefde, verbondbrekers, zonder gevoel van barmhartigheid:

32 Dewelke, hoewel zij Gods oordeel wisten, dat degenen, die zulks doen, des doods waardig zijn, niet alleenlijk datzelve doen, maar ook mede instemmen met degenen, die het doen. Hoz. 7:3.

24 Daarom heeft God ze. De goddeloosheid is een heimelijk kwaad. Daarom, opdat zij niet langer onschuld zoeken, zoo ver- toont hij met een grove bewijsvoering, dat zij niet kunnen de recht- vaardige verdoemenis ontvlieden, dewijl op deze goddeloosheid zulke vruchten gevolgd zijn, waaruit men openlijke teekenen der toornigheid Gods kan merken. Is het dat de toorn Gods altijd recht- vaardig is, zoo volgt daaruit, dat daarvoor eenig ding geweest is, waardoor zij verdoemelijk waren. Zoodan, de afval en afwijking der menschen bewijst hij met de teekenen: want God wreekt alzoo degenen, die zichzelf van zijne goedheid vervreemd hebben, zoo- dat Hij ze tot menigerlei val en verderf nederstoot. En de gelijk- heid der zonden, waarmede zij bevangen zijn, vergelijkt hij met de goddeloosheid, waarvan hij ze boven beschuldigd heeft; en bewijst daarmede, dat zij alzoo rechtvaardiglijk door des Heeren oordeel gestraft worden. Want dewijl wij geen ding liever hebben dan onze eer, zoo is dit de allergrootste blindheid, als wij ons niet ontzien onszelven te onteeren. Daarom beantwoordt deze straf zeer wel der onteering der Goddelijke majesteit. Ditzelve behandelt hij tot het einde des hoofdstuks; maar hij behandelt het menigerlei wijze, omdat der zake noodig was, met vele krachtige woorden ingedrukt te worden.

Zoo is dan dit de hoofdsom van hetgeen hij bevestigt: dat de ondankbaarheid der menschen jegens God niet te verontschuldigen is, is hieruit openbaar, dat zij met zekere teekenen bewijzen, dat de toorn Gods tegen hen brandt. Want zij zouden nimmermeer gelijk beesten tot zoo schandelijke begeerlijkheden voortvallen, ware God

hun niet tegen en toornig. Dewijl zij dan alom vol booze daden zijn, zoo besluit hij daaruit, dat de getuigenissen der toornigheid Gods in hen openbaar zijn. Nu, is het dat de toorn Gods nimmermeer zonder oorzaak of onrechtvaardiglijk brandt, maar altijd de mate der gerechtigheid houdt, zoo bewijst hij daaruit openbaar te zijn, hoe zeker en rechtvaardig een verderf over allen staat te komen. Van deze wijze, hoe God den mensch tot zonde overgeeft, is het niet noodig te dezer plaatse lange redeneering te maken: het is wel zeker, dat Hij niet alleenlijk door toelaten en door de vingeren zien den menschen toelaat te vallen, maar dat Hij het door rechtvaardig oordeel alzoo verordent, dat zij èn van hun eigen begeerlijkheid, èn van den duivel, tot zulke razernij bewogen en gedreven worden. Daarom gebruikt hij dat woord **overgeven**, naar het doorlopend gebruik der Schrift. Welk woord zij al te geweldiglijk draaien, die meenen, dat wij alleenlijk door Gods toelating tot zonden gedreven worden. Want gelijk de duivel is een dienaar der toornigheid Gods en een scherprechter, alzoo wordt hij tegen ons gewapend, niet daarmede, dat God het door de vingeren ziet, maar door het bevel des Rechters. Nochtans is hierom God niet wreed, noch wij onschuldig: want Paulus vertoont openlijk, dat wij niet anders des duivels macht onderworpen worden, dan als wij zulker straf waardig zijn. Laat ons alleenlijk dit uitzonderen, te weten, dat de oorzaak der zonde niet komt uit God, en dat der zonden wortelen altijd zijn in den zondaar zelve. Want dit woord moet waarachtig zijn: O Israël, uw verderf is uit uzelve, in Mij alleenlijk is uwe hulpe. Als hij de begeerlijkheden des harten der menschen stelt bij de onreinigheid, zoo geeft hij stilzwijgende te kennen, hoedanige vruchten ons hart genereert, wanneer het eenmaal zichzelf overgeven is. Dat woord in **zichzelve** heeft zijn bijzondere kracht: want het drukt zeer duidelijk uit, hoe diepe en onuitschielijke merken der oneer zij hunnen lichamen ingebrand hebben.

Overgegeven tot begeerlijkheid huns harten.

Hoz. 13:9.

Dat zij hunne eigen lichamen ont-eerden in zichzelf.

25 Die zijn waarheid in leugen. Hier verhaalt hij een reden, die van de voorgaande niet verscheiden is, hoewel zij met andere woorden wordt uitgesproken, opdat zij te beter in de harten ingedrukt worden. Wanneer de waarheid Gods in leugen veranderd wordt, zoo wordt zijn heerlijkheid verduisterd en uitgewischt. Zoo is het dan recht, dat die met allerlei oneer besprengd worden, die gezocht hebben God zijn eer te onttrekken, en Hem oneer aan te doen.

En hebben het schepsel geëerd. Hij spreekt hier eigenlijk van de boosheid der afgoderij. Want men kan het creatuur geen godsdienstige eer aandoen, zonder dezelve eere schandelijk door heiligschennis Gode te ontnemen. En het is een ijdele verontschuldiging, dat de beelden om Gods wil geëerd worden: want God erkent dezen dienst niet, en neemt hem ook niet aan. En de waarachtige God wordt ganschelijk dan niet gediend, maar een verdichte God, welken het vleesch zich gedroomd heeft. Dat daarna volgt, **die te prijzen is**, dat versta ik tot meerder schande der afgodendienaren gezegd te zijn, en beduidt dit: welken alleen men behoorde te eeren en te aanbidden, en van wiens eer niet geoorloofd is iets, ook niet het allerminste, te onttrekken.

Die te prijzen is, enz.

26 Daarom heeft ze God overgegeven. Gelijk of het voorgaande bijwijze van tusschenzin daarin gebracht ware, alzoo komt

hij hier terug tot hetgeen hij te voren had beginnen te zeggen van de straf des Heeren. En ten eerste brengt hij een voorbeeld voort in de gruwelijke daad der verkeerde onkuisheid, waaruit het openbaar is, dat zij niet alleenlijk zijn tot beestelijke begeerlijkheden overgegeven geweest, maar dat zij ook verder dan tot de beestelijkheid vervallen zijn, dewijl zij de gansche orde der natuur verdorven en omgewend hebben. Daarna somt hij een lang getal van zonden op, welke ten allen tijde geweest zijn, en te dien tijde alom zeer vrijelijk regeerden. En daar is niet aan gelegen, dat zij niet allen met zulk een grooten hoop der zonden bevangen waren; want, wanneer men de gemeene onreinigheid der menschen straft, zoo is het genoeg, dat zij allen eenig feil moeten erkennen. Daarom moet men het alzoo verstaan, dat Paulus hier die booze stukken gispt, die ten allen tijde zijn gemeen geweest, en voornamelijk te dien tijde openbaar waren. Want die schandelijke onreinigheid, die ook den onredelijken beesten gruwelijk is, was toen wonderlijk zeer algemeen, en de andere stukken waren onder het volk heerschend. Voorts heeft men aan te merken, dat hij daarna een lijst van zonden ophangt, waarin het gansche menschelijk geslacht begrepen is. Want hoewel zij niet allen doodslagers of dieven, of overspelers zijn, zoo is er nochtans niemand, die niet met eenige zonde bezoedeld gevonden wordt. **Schandelijke bewegingen** noemt hij die, waarover men zich ook naar der menschen meening te schamen heeft, en worden gesteld als belooningen der onteering Gods.

27 Het behoorlijk loon der dwaling. Want zij verdienden verblind te worden, opdat zij zichzelf vergaten, en niet zagen wat hun betaamde, dewijl zij door hun boosheid hunne oogen tegen het aangeboden licht Gods toegesloten hebben, opdat zij zijne heerlijkheid niet zagen. Evenzoo, opdat zij ook op den middag blind waren, dewijl zij zich niet geschaamd hebben, zooveel in hen was, de heerlijkheid Gods uit te wisschen, dewelke ons alleen verlicht.

28 En gelijk zij niet geacht hebben. Men moet aanmerken de overeenstemming der woorden, waardoor de overeenkoming der zonde en der straf gepast aangewezen wordt. Omdat zij niet geacht hebben te blijven in de kennis van God, waardoor alleen onze harten tot recht verstand bewogen worden, zoo heeft God hun eenen verkeerden en onachtzamen zin gegeven, welke nu geen ding kon achten. Dat hij zegt, **dat zij niet geacht hebben**, dat is zooveel alsof hij zeide, dat zij in de kennis van God niet zoo naarstig zijn geweest, als zij behoorden, maar dat ze meer willens hun gedachte van God afgewend hebben. Zoo geeft hij dan te kennen, dat zij door verkeerde verkiezing hunne ijdelheden boven God gesteld hebben, en dat het alzoo een gewillige dwaling was, waardoor zij verleid werden.

Om te doen wat niet betaamde. Dewijl hij dusverre dit eene gruwelijk voorbeeld voorgesteld heeft, hetwelk wel van vele menschen geschiedde, doch nochtans niet allen menschen gemeen was, zoo begint hij hier die zonden op te sommen, waarvan niemand vrij gevonden wordt. Want hoewel zij (gelijk gezegd is) niet allen te zamen gevonden worden in een ieder, zoo zijn zij nochtans allen in eenige van die schuldig, zoodat een iegelijk in het zijne van openbare boosheid kan beschuldigd worden. Dat hij ten eerste **onbetamelijk** noemt, daarbij zal men verstaan, wat naar aller redelijk

oordeel gruwelijk, en van der menschen beroep zeer vreemd is. Want tot teekenen des verkeerden zins brengt hij voort, dat de menschen zichzelve zonder onderscheid tot zulke booze stukken begeven hebben, die zij behoorden door het gemeen menschelijk gevoelen te verwerpen. Voorts, men arbeidt tevergeefs om hier een orde dezer zonden te vinden, opdat de een uit de ander volge: want dit is Paulus' voornemen niet geweest, maar heeft ze zoo gesteld, als ze hem het eerst voorkwamen. Wat elk woord beduidt, zullen wij op het kortst aanstippen.

29 Bij ongerechtigheid verstaat, dat het recht onder de menschen overtreden wordt, daardoor, dat men een iegelijk niet geeft wat hem toebehoort. **Slechtheid** en **boosheid** schijnen eenzelfde ding te beduiden; maar de verstandigen in de Grieksche taal, die van de beduiding der woorden geschreven hebben, onderscheiden ze in het Grieksch aldus, dat het eerste, waarvoor wij **slechtheid** gesteld hebben, beduidt een gewoonte der boosheid, of een ongebonden vrijheid tot kwaaddoen; en dat het ander, waarvoor wij **boosheid** gesteld hebben, de verkeerdheid en verdraaidheid des gemoeds is, die dringt om den naasten schadelijk te zijn. Het woord, waarvoor ik gesteld heb **onkuisheid**, beduidt al zoowel de inwendige begeerlijkheid, als de uitwendige daad. Ik wederspreek het ook niet, dat het sommigen overzetten, **hoererij**. Deze woorden, **gierigheid**, **nijd**, **doodslag**, hebben klare en welbekende beduiding. Onder het woord, waarvoor wij **twist** gesteld hebben, wordt kijving, vechting, oproer en mouterij vevat. Het woord, waarvoor wij **booze zeden** gesteld hebben, beduidt een kenbare en uitnemende ongeschiktheid, wanneer de mensch door gewoonheid en booze wandeling in de verdorvenheid der zeden eeltig geworden en verhard is.

30 God hatende. Daarmede worden die beduid, die God verwerpen, ziende, dat zijn rechtvaardigheid hunnen boosheden tegenstaat. Het Grieksche woord beduidt ook somtijds **van God gehaat**; maar daar is geen reden, waarom men het alzo zou nemen, dewijl Paulus hier de menschen door klare zonden verdoemt.

Oorblazers en achterklappers. Sommigen onderscheiden aldus: dat de oorblazers door heimelijke aandragingen de vriendschap van goede menschen scheiden, de harten tot toornigheid ontsteken, de onschuldigen beschuldigen, twist zaaien, enz. En dat de achterklappers door een aangeboren boosheid niemands goeden naam sparen, en gelijk of zij met kwade razernij gekweld waren, beiden goeden en kwaden lasteren.

Boosdoeners. Die bij uitstek onrecht doen; gelijk rooving, diefstal, brandstichting, venijngeving, (welke stukken Paulus hier heeft willen beduiden) bij de Latijnen **maleficia**, dat is, booze daden genoemd worden. **Versmaders**, zijn verachters van andere menschen; want het Grieksche woord komt daarvan, dat zulke menschen gelijk hoog verheven, alle andere menschen, gelijk onder hen versmadelijk, verachten, en naar geen gelijkheid kunnen staan. **Hoovaardig** zijn die, die met ijdel wind des ijdelens betrouwens opgeblazen zijn. **Trouweloos** zijn die, die door hun trouweloosheid of ongerechtigheid, altijd breken het recht des menschelijken verkeers; of waarin geen oprechtigheid der trouw en des geloofs is, gelijk of men zeide: **verbondbrekers. Zonder natuurlijke liefde** zijn die, die zelfs de eerste natuurlijke genegenheden jegens de hunnen hebben afegelegd.

Voorts, dewijl hij de onbarmhartigheid stelt onder de teekenen der verdorven menschelijke natuur, zoo besluit Augustinus tegen de Stoïcijnen, dat de barmhartigheid eene Christelijke deugd is.

32 Dewelke, hoewel zij Gods oordeel wisten. Hoewel deze plaats verschillend verklaard wordt, zoo dunkt mij nochtans dit de meest ware uitlegging, te weten, dat de menschen in de ongebonden dardelheid van te zondigen geen ding nagelaten hebben; dat zij het onderscheid tusschen goed en kwaad verlaten hebben, en datgene wat zij wisten Gode te mishagen, en door zijn rechtvaardig oordeel verdoemd te worden, al zoowel in zichzelve als in anderen geprezen hebben. Want dit is het toppunt der boosheid, als de zondaar zoozeer de schaamte afegelegd heeft, dat hij zichzelve in zijne zonden pluimstrijkt en ze niet tot zonden laat rekenen, en ze ook in anderen door zijn bewilligen en loftuitingen voedt. Aldus wordt de onverbeterlijke boosheid in de Schrift beschreven: Zij roemen, als zij kwaad gedaan hebben. Evenzoo, Zij heeft met hare beenen gegerd, en heeft in hare boosheid geroemd. Want degene, die schaamte heeft, kan nog beteren. Maar wanneer iemand uit de gewoonheid der zonden tot zulke onbeschaamdheid gekomen is, dat hem de zonden voor deugden behagen, en van hem geprezen worden, dan is daar geen hoop meer van betering.

Ik leg deze woorden aldus uit, omdat ik zie, dat Paulus hier wat zwaarders en boozers heeft willen aanwijzen, dan de volbrenging der zonden zelve is. En wat dit is, dat weet ik niet, tenzij dan wij het van dit toppunt van boosheid verstaan, te weten, dat de ellendige menschen, de schaamte afgeworpen hebbende, aannemen tegen Gods rechtvaardigheid de zonden voor te staan en te beschermen.

Zonder gevoel van barmhartigheid.

Spr. 2 : 14.
Ez. 16 : 25.
Jer. 11 : 15.

HET TWEDE HOOFDSTUK.

- 1 Daarom zijt gij niet te verontschuldigen, o mensch, wie gij zijt, die oordeelt: want, waarin gij een ander oordeelt, veroordeelt gij uzelve, dewijl gij, die daar oordeelt, datzelfde doet.
- 2 En wij weten, dat het oordeel Gods is naar waarheid tegen degenen, die zulks doen.

Matth. 7 : 1.
1 Cor. 4 : 5.
2 Sam. 12 : 5.

Deze beschuldiging is tegen de hypocrieten, die zichzelve een zekerheid en gerustigheid voor God beloven, gelijk of zij Hem zeer wel voldaan hadden, wanneer zij der menschen oogen met een schijn der uitwendige heiligheid verstrikt hebben. Daarom, dewijl Paulus de grove zonden bewezen heeft, en niet wil toelaten, dat eenig mensch voor God rechtvaardig is, zoo komt hij nu tot den aard der menschen, die heilig willen schijnen, en onder het voorgaande getal niet konden begrepen worden. Wanneer wij dit aldus verstaan, zoo is nu de overgang der woorden zoo licht en klaar, dat niemand zich behoort te verwonderen, waaruit Paulus deze sluitrede opmaakt. Want hij zegt, dat zij daarom niet te verontschuldigen zijn, omdat zij ook zelve Gods oordeel weten, en desniettemin de wet overtreden; evenals of hij zeide: Al is het, dat gij

in anderer menschen zonden niet bewilligt, ja schijnt met wil en voornemen een vijand en straffer der zonden te zijn, nochtans, dewijl gij van dezelve niet vrij zijt, zoo kunt gij geen verontschuldiging voortbrengen, wanneer gij uzelfen recht en waar aanmerkt.

κρίνειν και κατα-κρίνειν. **Want, waarin gij een ander oordeelt.** De Grieksche woorden rijmen gevoelig op elkander, gelijk ook de Hollandsche: oordeelen, veroordeelen. En deze bijeenvoeging van gelijkkluidende woorden is ook aan te merken als eene verzwaring, die hij tegen hen gebruikt. Want die wijze van spreken brengt zooveel mede, alsof hij zeide: Gij zijt dubbel verdoemelijk, dewijl gij met dezelfde zonden besmet zijt, die gij in anderen hekelt en beschuldigt. Want dat is een gemeen en welbekend gevoelen: dat zij, die zichzelf een wet der rechtvaardigheid, kuisheid en aller deugden stellen, en eens anders leven willen meesteren, niet waardig zijn vergeving te ontvangen, wanneer zij hetzelfde doen, wat zij voorgenomen hebben in anderen te straffen.

Dewijl gij, die daar oordeelt, datzelfde doet. De zin is, hoewel gij het oordeelt, zoo doet gij het nochtans. En hij zegt, dat zij het doen, omdat hun gemoed niet recht is, en de zonde is eigenlijk in het gemoed. Zoo verdoemen zij dan zichzelf daarmede, dat zij een dief, of overspeler, of kwaadspreker misprijzende, geen oordeel strijken tegen den persoon, maar tegen de zonden, die ook in hun eigen leden kleven en hangen.

2 Wij weten, dat het oordeel Gods, enz. Paulus' voornemen is, den geveinsden (hypocrieten) hun pluimstrijking te benemen, opdat zij niet denken iets groots verkregen te hebben, wanneer de wereld hen prijst, of zij zichzelf vrijspreken; want zij zullen in den hemel aan een heel ander onderzoek onderworpen worden. Voorts, dewijl hij ze van inwendige onreinigheid beschuldigt, die der menschen oogen verborgen is, en door menschelijke getuigenissen niet kan bestraft, noch overtuigd worden, zoo roept hij ze tot het oordeel Gods op, dien ook het allerduisterste niet verborgen is, en van wiens oordeel de zondaars, willens of onwillens, niet kunnen vrij zijn. Deze waarheid des oordeels is in twee dingen gelegen, te weten: dat Hij zonder aanzien der personen de zonde zal straffen, in wat mensch Hij ze ook mag vinden; en dat Hij naar den uitwendigen schijn niet vraagt, en ook zelfs aan het werk geen behagen heeft, tenzij het uit waarachtige oprechtheid des harten kome. Hieruit volgt, dat Hij, om den valschen schijn der heiligheid, niet nalaat de verborgen verdraaidheid met zijn oordeel te straffen. Het is een Hebreuwsche wijze van spreken: want de waarheid beteekent bij de Hebreëen dikwijls een inwendige gaafheid des harten, en alzo wordt zij niet alleenlijk tegen grove leugen gesteld, maar ook tegen den uitwendigen schijn der goede werken. En de hypocrieten ontwaken dan eerst, wanneer gezegd wordt, dat God niet alleen van de uitwendig schijnende rechtvaardigheid, maar ook van de verborgene genegenheden oordeelt.

3 En meent gij, o mensch, (gij die oordeelt degenen, die zulks doen, en hetzelfde doet) dat gij het oordeel Gods zult ontvlieden?

4 Of veracht gij den rijkdom zijner goedheid, verdraagzaamheid, en lankmoedigheid, niet wetende, dat de goedheid Gods u tot bekeering leidt?

2 Petr. 3:15.
Jes. 30:15.

- 5 Maar naar uw hardnekkigheid en onbekeerlijk hart verzamelt gij uzelfen een schat des toorns, in den dag des toorns, en der openbaring van het rechtvaardig oordeel Gods. Jak. 5:8.
Ps. 62:13.
Jer. 17:10;
32:19.
Matt. 16:27.
Rom. 14:12.
- 6 Die een iegelijk zal vergelden naar zijne werken. 1 Cor. 3:8.
2 Cor. 5:10.
Gal. 6:5.
Openb. 2:23;
22:12.
- 7 Dengenen, die met gedurigheid in goede werken, prijs en eer en onsterfelijkheid zoeken, het eeuwige leven. 2 Thess. 1:3.
- 8 Maar dengenen, die twistgierig, en der waarheid ongehoorzaam, en der ongerechtigheid onderdanig zijn, verbolgenheid, toorn en verdrukking.
- 9 Verdriet en benauwdheid over alle ziel des menschen, die kwaad doet, eerst den Jood, en ook den Griek.
- 10 Prijs en eer en vrede ieder, die goed doet, eerst den Jood en ook den Griek.

3 Meent gij, o mensch. Daar de redenaars voorschrijven, niet eerder tot strenge beschuldiging te komen, dan als de misdaad overtuigd is, zoo mocht iemand meenen, dat Paulus hier ongeschiktelijk zijne woorden verheft, en zoo scherp doorhaalt, eer hij zijn begonnen beschuldiging volbracht heeft. Maar het is anders met de zaak; want hij heeft ze met genoeg krachtig bewijs van zonde overtuigd. Want hij heeft ze niet voor de menschen, maar voor het oordeel der consciëntie beschuldigd. En dit heeft hij ganschelijk geacht beezen te zijn, wat hij wilde, te weten: zoo zij in zichzelf daalden, en het onderzoek des goddelijken oordeels toelieten, zij niet zouden kunnen loochenen hun ongerechtigheid; en het is niet zonder groote noodzakelijkheid, dat hij deze verdichte heiligheid met zulke groote strengheid en bitterheid bescheldt. Want zulke menschen zijn wonderlijk in zichzelf gerust, tenzij men hun dat ijdel betrouwen met geweld ontneme. Daarom zullen wij gedenken, dat dit de allerbeste wijze is om de geveinsdheid (hypocrisie) te overwinnen, dat men ze uit hun verbijstering opwekt, en tot het licht des goddelijken oordeels trekt.

Dat gij het oordeel Gods zult ontvlieden. Dit is een betoeg, dat men noemt: van minder tot meerder. Want is het, dat de zonden aan het oordeel der menschen onderworpen zijn, zoo zijn ze veelmeer het oordeel Gods onderworpen, die de eenige Rechter aller dingen is. De menschen worden wel door goddelijke ingeving bewogen, om de boosheid te verdoemen, maar dit is slechts een duistere en kleine schets van het oordeel Gods. Zoo zijn dan zij zeer onverstandig, die meenen, dat zij het oordeel Gods kunnen bedriegen, hoewel anderen zelfs aan hun oordeel niet kunnen ontgaan. Het heeft ook zijn kracht, dat hij alweder het woord mensch gebruikt, om alzo den mensch met God te vergelijken.

4 Of veracht, enz. Sommigen meenen, dit is een betoeg, dat men dilemma noemt; maar ik acht meer, dat het is een prolepsis, een vóórkoming. Want, wijl de hypocrieten gemeenlijk door gelukkigen voortgang der dingen opgeblazen worden, evenals of zij des Heeren genade door hunne weldaden verdiend hadden, en alzo te meer verharden in de verachting Gods, zoo wederstaat Paulus hier hun vermetelheid, en neemt een grond uit tegenovergestelde oorzaak, daarmede bewijzende, dat zij niet uit den uitwendigen voorspoed moeten opmaken, dat God hun genadig is, dewijl Hij om een veel

andere oorzaak weldadig is, te weten, opdat Hij de zondaars tot Zich bekeere. Daarom, waar de vreeze Gods niet regeert, daar is de gerustigheid in voorspoed niets anders dan verachting en bespotting der onmetelijke goedheid Gods. Waaruit ook volgt, dat die terecht zwaarder zullen gestraft worden, die God in dit leven gespaard heeft, dewijl zij boven de andere boosheid ook de vaderlijke uitlokking Gods verworpen hebben. En hoewel al de weldaden Gods getuigenissen zijn der vaderlijke goedheid Gods, zoo doen nochtans de goddeloozen verkeerdelijk, dat zij zichzelf in den aangename voorspoed verblijden, evenals of God ze liefhad, wanneer God liefelijk en mildelijk hun zijn goedheid laat smaken.

Niet wetende, dat de goedheid Gods, enz. Want de Heere be- wijst door zijn lankmoedigheid, dat Hij ons zulk een is, als tot wien wij ons behooren te bekeeren, zoo wij willen, dat het ons wel gaat, en sterkt ook het betrouwen, om barmhartigheid te verwachten. Waar wij nu de goeddadigheid Gods niet gebruiken tot dit einde, zoo misbruiken wij ze, hoewel zij niet altijd eenerlei wijze is te verstaan. Want als de Heere zijne dienstknechten vriendelijk behan- delt, en met aardsche dingen zegent, zoo wil Hij daarmee zijn goedwilligheid verklaren, en ook mede hun leeren, de somma alles goeds in Hem te zoeken. Maar wanneer Hij de overtreders der wet met zulk eene goeddadigheid behandelt, zoo wil Hij wel hunne hard- nekkigheid door zijne vriendelijkheid vermurwen; nochtans betuigt Hij daarmee niet, dat Hij hun nu gunstig is, maar roept ze veel meer tot bekeering. Zoo iemand hier tegenwerpt, dat de Heere voor des dooven deur zingt, zoolang Hij de harten binnen niet beweegt, dan moet men antwoorden, dat hierin geen ding kan beschuldigd worden, dan onze eigen verdorvenheid. Voorts, in de woorden van Paulus wil ik liever zeggen leidt, dan noodigt; want het beduidt wat meer. Nochtans neem ik het niet voor dringen, en met geweld voortstooten, maar voor als met de hand leiden.

5 Naar uw hardnekkigheid, enz. Wanneer wij ons tegen de vermaning des Heeren verhardden, dan volgt daar onboetvaardigheid; en die geen acht hebben op de bekeering, verzoeken God klaarlijk. En dit is een merkwaardige plaats, waaruit men moet leeren datgene, wat ik boven aangeroerd heb, te weten, dat de goddeloozen niet alleenlijk van dag tot dag zwaarder oordeel Gods zichzelf op- laden, zoolang als zij hier leven, maar dat ook al de gaven Gods, die zij altijd gebruiken, hun tot verdoemenis zullen gedijen; want van alles zal hun rekening geëischt worden, en men zal dan be- vinden, dat zij door Gods goedheid, waardoor zij behoorden ge- beterd te worden, erger geworden zijn, hetwelk hun tot de aller- grootste boosheid zal gerekend worden. Zoo moeten wij dan toe- zien, dat wij, door ongeoorloofd misbruik van het goed Gods, ons niet dezen ongelukkigen schat verzamelen.

In den dag des toorns. De goddeloozen verzamelen nu tegen zichzelf de verbolgenheid Gods, welke kracht dan op hun hoofd zal uitgestort worden. Zij verzamelen nu het verborgen verderf, 'twelk dan uit de schatten Gods zal geopenbaard worden. En de dag des laatsten oordeels wordt de dag des toorns genoemd, als men tot de goddeloozen spreekt; want den geloovigen is hij een dag der verlossing. Alzoo worden ook andere bezoeken des Heeren altijd den goddeloozen gruwelijk en dreigend beschreven,

en daarentegen den godzaligen lustig en liefelijk. Daarom, zoo wan- neer de Schrift meldt, dat de dag des Heeren nabij is, zoo gebiedt zij den godzaligen, dat zij zich verheugen met blijdschap: maar als zij zich tot de verworpenen keert, zoo brengt zij hun niet anders aan, dan vreeze en verschrikking. Die dag, zegt Zefanja, is een dag des toorns, een dag der verdrukking en benauwdheid, een dag der ellendigheid en droefenis, een dag der donkerheid en duisternis, een dag der wolk en des onweders. Dit leest men ook in Joël. En Amos roept ook: Wee dengenen, die den dag des Heeren begeeren. Waartoe zal hij u dienen? De dag des Heeren is duisternis en geen licht.

En der openbaring. Hiermede geeft hij te kennen, welke de dag des toorns is, te weten, in welken de Heere zijn oordeel zal open- baren, waarvan, hoewel Hij dagelijks eenige teekenen geeft, Hij nochtans de klare en volkomene openbaring tot op dien dag heeft uitgesteld en behouden. Want dan zullen de boeken opengedaan worden, dan zullen de bokken van de schapen uitgezonderd wor- den, en het koren zal van het onkruid gezuiverd worden.

6 Die een iegelijk zal vergelden, enz. Dewijl hij te doen had met blinde lieden, die meenen, dat de boosheid des harten wel bedekt is, als zij met, ik weet niet wat, blanketselen der ijdele werken bewimpeld is, zoo stelt hij de ware rechtvaardigheid der werken, die voor God zal plaats hebben, opdat zij het niet achten genoeg te zijn om God te verzoenen, als zij niet dan woorden en enkele beuzelingen, of alleenlijk bladeren voortbrengen. Voorts, deze zin is niet zoo zwaar om te verstaan, als velen meenen. Want waar de Heere der verworpenen boosheid met rechtvaardige wraak zal straf- fen, zoo zal Hij hun vergelden wat zij verdiend hebben. Wederom, dewijl Hij die heiligt, die Hij voorgenomen heeft eenmaal te ver- klaren en heerlijk te maken, zoo zal Hij in hen ook de goede wer- ken kronen en loonen, maar niet naar verdienste. Ook zal men dat uit deze woorden niet bewijzen, welke wel voorzeggen wat loon de goede werken zullen hebben, doch niet wat zij waardig zijn, noch wat loon men hun schuldig is. En het is eene dwaze gevolgtrekking, als men uit het loon tot de verdienste wil besluiten.

7 Dengenen, die met gedurigheid. Het Grieksche woord, dat de apostel hier gebruikt, beteekent eigenlijk lijdzaamheid, met welk woord wat meer uitgedrukt wordt. Want gedurigheid is, wanneer iemand standvastiglijk weldoet zonder moede te worden; maar er wordt ook verdraagzaamheid in de heiligen geëischt, waardoor zij staande blijven, ook als zij met menigerlei verzoeken overvallen worden. Want de duivel laat ze niet met vrijen en onverhinderden loop tot den Heere loopen; maar zoekt ze door ontallijk vele ergernissen te ver- hinderen, achter te houden, en van den rechten weg af te wen- den. Dat hij zegt, dat de geloovigen in goede werken volhardende, lof en eer zoeken, daarmee beduidt hij niet, dat zij iets anders zoeken dan den Heere, of iets hoogers en beters begeeren; maar zij kunnen Hem niet zoeken, zonder ook mede naar de zaligheid zijns rijks te staan, welke beschrijving in deze woorden vervat is. Zoo is dan dit de zin, dat de Heere het eeuwige leven dien zal geven, die met naarstigheit in goede werken op de onsterfelijkheid merken.

8 Maar dengenen, die twistgierig. Deze rede is wat verward:

Zef. 1:15.

Joël 2:2.
Amos 5:18.Openb. 20:12.
Matt. 25:32.
Matt. 13:30.Luk. 21:17.
Hebr. 10:36.Prijs en eer
en onsterfe-
lijkheid zoe-
ken.

ten eerste, omdat de loop der rede gebroken is: want het vervolg der woorden eischte, dat men het ander deel der vergelijking bij het eerste zou stellen, op deze wijze: Dengenen, die door gedurigheid in goede werken lof en eer en onsterfelijkheid zoeken, zal Hij het eeuwige leven geven, maar daarentegen den twistgierigen en ongehoorzamen, het eeuwige sterven. En dan zou dit besluit volgen, dat den geloovigen prijs en eer en onsterfelijkheid is bereid, maar den anderen toorn en verdrukking. Ten tweede, vs 8 is wat duister, dewijl deze woorden, **verbolgenheid, toorn, verdriet en benauwdheid**, dienen tot twee verscheiden deelen der rede; doch zij verstoren den zin niet; en wij zijn in de apostolische geschriften daarmede tevreden; want de welsprekendheid moet men uit andere boeken leeren, en hier moet men onder de verachtelijke nederigheid der woorden geestelijke wijsheid zoeken. **Twist** is hier gesteld voor wederspanning en hardnekkigheid: want Paulus heeft hier strijd tegen de hypocrieten, die met plompe en onbedachtzame toegeving met God spotten. Met het woord **waarheid**, wordt enkel de regel van den goddelijken wil beduid, welke alleen het licht der waarheid is. Want dit is allen goddeloozen gemeen, dat zij altijd liever zichzelf tot dienstbaarheid der ongerechtigheid willen geven, dan Gods juk aan te nemen; en waar zij ook zeer groote gehoorzaamheid veinzen, zoo laten zij nochtans niet af hardnekkiglijk tegen Gods Woord te strijden. Want gelijk zij, die deze waarheid bespotten, openlijk booze stukken doen, alzoo ontzien zich de hypocrieten niet hunnen gemaakten godsdienst tegen de waarheid te stellen. Voorts zegt Paulus, dat zulke hardnekkigen de ongerechtigheid dienen; want degenen, die zich niet door des Heeren wet willen laten onderwerpen, vallen in der zonden dienstbaarheid; daar is geen weg tusschenbeide. En dit is ook een rechtvaardig loon van zulke razende vrijheid, dat die der zonden slaven worden, Gode weigeren gehoorzaam te zijn.

Verbolgenheid en toorn. Het eerste woord in het Grieksch beteekent haastige ontsteking des toorns. In deze vier woorden, die hier verhaald worden, moet men aanmerken, dat de twee laatste vruchten der eerste zijn. Want zij, die gevoelen, dat God hun tegen en toornig is, worden terstond ganschelijk vermorzeld. Voorts, hoewel hij der godzaligen zaligheid, en der goddeloozen verderf met twee woorden kortelijk had kunnen uitdrukken, zoo verheft hij het beide met vele woorden, om de menschen meer en krachtiger te verslaan met de vreeze des toorns Gods, en de begeerte om genade door Christus te verkrijgen, in hen te ontsteken. Want wij vreezen nimmermeer het oordeel Gods genoeg, tenzij het levendig beschreven, ons gelijk voor oogen gesteld worde; wij worden ook niet ernstig met begeerte des toekomstenden levens ontstoken, tenzij wij met vele kastijdingen daartoe opgewekt worden.

9 Eerst den Jood. Hij stelt zonder twijfel den Jood tegen den heiden. Want die hij nu Grieken noemt, die zal hij terstond heidenen noemen. En de Joden worden in de handeling dezer zaken vooropgesteld, als die boven anderen de beloften en dreigingen der wet hebben; alsof hij zeide: Dit is de algemeene wet des goddelijken oordeels, welke van de Joden zal beginnen, en de gansche wereld bevangen en omvatten.

Verbolgenheid, toorn, verdriet en benauwdheid.

- 11 Want daar is geen uitneming der personen bij God.
 12 Want allen, die zonder wet gezondigd hebben, die zullen ook zonder wet vergaan; maar allen, die in de wet gezondigd hebben, die zullen door de wet geoordeeld worden.
 13 Want niet de hoorders der wet, zijn bij God rechtvaardig, maar die de wet houden, zullen gerechtvaardigd worden.

Deut. 10:17.
 2 Kron. 19:7.
 Job 34:19.
 Boek der Wijsn. 6:8.
 Syr. 35:21.
 Hand. 10:34.
 Gal. 2:6.
 Ef. 6:9.
 Col. 3:25.
 1 Petr. 1:17.
 Matt. 7:21.
 Jak. 1:22.
 Joh. 3:7.

ii Daar is geen uitneming der personen. Dusverre heeft hij alle menschen in het gemeen voor het oordeel Gods gesteld, bewijzende, dat zij allen schuldig zijn. Nu begint hij bijzonder op de eene zijde de Joden, en op de andere zijde de heidenen te beschuldigen, en bewijst ook mede dat het onderscheid, waardoor zij van elkander verscheiden zijn, niet verhindert, dat zij beiden zonder onderscheid den eeuwigen dood onderworpen zijn. De heidenen wilden zich met de onwetendheid ontschuldigen; de Joden roemden op de wet; daarom beneemt hij den heidenen hunne uitvlucht, en berooft den Joden van hun ijdel roem. Zoo deelt hij dan hier het gansche menschelijk geslacht in twee deelen. Want God had de Joden van de andere menschen afgezonderd; doch alle heidenen stonden gelijk. En nu leert Paulus, dat dit onderscheid niet verhindert, dat zij beiden in eenerlei schuld en verdoemenis komen. Voorts, het woord **persoon** wordt in de Schrift gebruikt voor alle uitwendige dingen, die plegen van eenige waarde en in eenige eer te zijn. Daarom als men leest, dat God geen uitnemer der personen is, zoo moet men verstaan, dat Hij de reinigheid der harten en de inwendige onschuldigheid aanziet, en geen acht heeft op de dingen, die bij de menschen plegen geacht te worden, als geslacht, vaderland, hoogheid, goed, en dergelijke dingen; zoodat hier **uitneming** genomen wordt voor uitkiezing en uitscheiding tusschen het eene volk en het ander. Wil iemand hieruit besluiten, dat dan de verkiezing Gods niet onverdiend en uit genade is, zoo moet men antwoorden, dat er tweeerlei aanneming der menschen voor God is. De eerste, waarmede Hij ons uit niet geroepen heeft, en door onverdiende goedheid aanneemt, dewijl in onze natuur geen ding is, dat Hem aangenaam kan zijn. De ander is, waardoor Hij ons, wedergeboren hebbende, ook met zijne gaven aanneemt, en het beeld zijns Zoons, 'twelk Hij in ons erkent, gunstig aanziet.

12 Die zonder wet gezondigd hebben. Achtervolgens de bovengemelde deeling, handelt hij eerst van de heidenen, van dewelke hij betuigt, hoewel hun niet eenige Mozes gegeven is, die hun de wet van den Heere zou verkondigen en oprichten, dat zij nochtans desnietteenstaande met hun zondigen het rechtvaardige oordeel Gods over zich halen; gelijk of hij zeide, dat de kennis der geschreven wet niet noodig is om den zondaar rechtvaardig te verdoemen. Daarom ziet hoedanig een bescherming zij aannemen, die de heidenen, welke van het licht des Evangelies beroofd zijn, door verkeerde barmhartigheid (met de voorwending van onwetendheid) zoeken uit te nemen uit het oordeel Gods.

Die in de wet gezondigd hebben. Gelijk de heidenen hals over kop in den put vallen, wanneer zij door de dwalingen huns verstands gedreven worden; alzoo is den Joden de wet bereid, waardoor zij zouden verdoemd worden. Want dit vonnis is reeds over-

Deut. 27:26. lang gegeven, dat die allen verdoemd zijn, die niet blijven in alle geboden der wet. Zoo is dan de staat der zondige Joden de kwaadste, als die nu hun verdoemenis in hun wet hebben.

13 Want niet de hoorders der wet. Dit is een vóórkoming, waarmede hij de uitzondering, die de Joden hadden kunnen voortbrengen, vóórkomt. Dewijl zij hoorden, dat de wet een regel der rechtvaardigheid was, zoo waren zij hoovaardig alleen op de wetenschap der wet. Om deze blindheid te wederleggen, zegt Paulus, dat het gehoor of het verstand der wet geenszins daartoe kan strekken, dat iemand daardoor zichzelf voor God zou kunnen bewijzen rechtvaardig te zijn; maar dat men de werken moet voortbrengen, achterevolgens hetgeen daar geschreven staat: Wie dit doet, die zal daarin leven. Zoo dan, deze uitspraak beduidt niet anders dan dit: Is het dat men rechtvaardigheid zoekt in de wet, zoo moet men de wet volbrengen, want de rechtvaardigheid der wet is in de volmaaktheid der werken gelegen. Die deze plaats misbruiken, om de rechtvaardigheid der werken op te richten, die zijn waardig ook van de kinderen bespot te worden. Daarom is het ongeschikt en ontijdig hier lange redeneeringen van de rechtvaardigmaking voort te brengen, om zoo een beuzelachtig ding te wederleggen. Want Paulus dringt bij de Joden alleenlijk op dat oordeel der wet, dat hij gemeld had, te weten, dat zij niet door de wet gerechtvaardigd kunnen worden, tenzij zij de wet volbrengen; en dat hun terstond de verdoemenis bereid is, zoo zij de wet overtreden.

Wij ontkennen niet, dat in de wet volkomen rechtvaardigheid aangegeven en geboden wordt; maar dewijl alle menschen van overtreding overtuigd worden, zoo zeggen wij, dat men eene andere rechtvaardigheid moet zoeken. Ja, men mag uit deze plaats besluiten, dat niemand uit de werken kan gerechtvaardigd worden. Want indien alleen zij, die de wet volbrengen, door de wet gerechtvaardigd worden, zoo volgt daaruit, dat niemand gerechtvaardigd wordt; want daar wordt niemand gevonden, die van de volbrenging der wet kan roemen.

14 Want dewijl de heidenen, die de wet niet hebben, van nature den inhoud der wet doen, zoo zijn zij, de wet niet hebbende, zichzelf een wet.

15 Als die betoonen het werk der wet in hunne harten geschreven, dewijl ook hun conscientie mede betuigt, en de gedachten onder elkander beschuldigen, of ook ontschuldigen.

16 In den dag, in welken God het verborgene der menschen zal oordeelen, naar mijn Evangelie, door Jezus Christus.

14 Want dewijl de heidenen. Hier komt hij wederom tot het eerste stuk zijner deeling, en stelt het bewijs daarbij. Want het is hem niet genoeg, ons met woorden te verdoemen, en het rechtvaardig oordeel Gods tegen ons te verkondigen, maar hij werkt ook, om datzelfde met redenen bij ons te overtuigen, opdat hij ons te meer verwekke om Christus te begeeren en lief te hebben. Want hij bewijst, dat de heidenen tevergeefs onwetendheid voorwenden, dewijl zij door hunne werken bewijzen, dat zij eenigen regel der rechtvaardigheid hebben. Want geen volk is ooit zoo wijd van men-

schelijke beleefdheid geweest, dat het zich niet eenigen wetten onderworpen had. Dewijl dan alle natiën vanzelf en zonder vermanen zijn geneigd geweest om zichzelf eenige wetten te stellen, zoo is het zonder twijfel, dat daar eenige bevattingen van rechtvaardigheid en rechtheid van nature in der menschen harten ingeboren zijn. Zoo hebben zij dan eene wet zonder wet; want hoewel zij de geschrevene wet van Mozes niet hebben, zoo zijn zij nochtans niet ganschelijk zonder kennis van wat goed en recht is. Want anders konden zij de zonden en deugden niet onderscheiden, daar zij nochtans de zonden straffen, en de deugd prijzen en eeren. De natuur heeft hij gesteld tegen de geschrevene wet, te weten, daarmede verstaande, dat het natuurlijke licht der rechtvaardigheid de heidenen verlicht, hetwelk hun is in plaats van de wet, waardoor de Joden onderwezen worden, zoodat de heidenen zichzelf een wet zijn.

15 Als die betoonen het werk der wet geschreven in, enz. Dat is, zij betuigen, dat er een onderscheid en oordeel in hunne harten geschreven is, waardoor zij een onderscheid maken tusschen recht en onrecht, evenals tusschen eerlijk en oneerlijk. Want zijn meening is niet, dat het in hunnen wil geschreven is, dat zij zouden begeeren en naarstiglijk zoeken, maar dat zij alzoo door de kracht der waarheid overwonnen worden, dat zij het moeten prijzen. Want waarom stellen zij godsdiensten in, anders dan omdat zij oordeelen, dat men God moet dienen? Waarom schamen zij zich te hoereeren en te stelen, anders dan dat zij het beide voor kwaad achten? Zoo wordt dan ongeschiktelijk door deze plaats de macht van onzen wil verheven, alsof Paulus zeide, dat de onderhouding der wet aan onze macht onderworpen ware, daar hij toch niet spreekt van de macht om de wet te volbrengen, maar van de kennis. En dit woord **harten** wordt niet genomen voor de plaats en woonstede der genegenheden, maar alleen voor het verstand; gelijk op een andere plaats: De Heere heeft u geen hart gegeven om te verstaan. Desgelijks: O dwaze menschen en dragen van hart, om te gelooven, enz.

Bovendien moet men ook daaruit niet verstaan, dat in de menschen een volkomen kennis der wet is, maar dat alleenlijk eenige vonken der rechtvaardigheid in hunnen aard ingedrukt zijn: als, dat alle heidenen godsdienst instellen; overspel, diefstal, doodslag met zekere wetten straffen; geloof en trouw in koopmanschap en andere hanteeringen prijzen. Want zij betuigen alzoo, dat het hun niet verborgen is, dat men God moet dienen, dat overspel, dieverij en doodslag boos zijn, en dat de eerbaarheid te prijzen is. En er is niet aan gelegen, hoedanigen God zij dichten, of hoevele goden zij smeden; het is genoeg, dat zij verstaan, dat er een God is, en dat men Hem moet dienen en eeren. Er is niet aan gelegen, of zij de begeerte van eens anders vrouw, of van eens anders bezit, of eenig ander ding toelaten; of zij toornigheid en haat door de vingers zien; want wat zij weten kwaad te zijn, zoo men het doet, datzelfde zal hun ook niet geoorloofd zijn te begeeren.

Dewijl ook hun conscientie mede betuigt, en de gedachten. Hij heeft ze niet sterker kunnen dringen, dan door het getuigenis hunner conscientie, dat zooveel is als duizend getuigen. De menschen zijn standvastig en wel getroost, wanneer hun conscientie hun getuigenis geeft, dat zij goed gedaan hebben; maar wanneer hun conscientie

Deut. 19:4.
Luk. 24:26.

Deut. 4:1.

Matt. 25:31.

betuigt, dat zij kwaad gedaan hebben, zoo worden zij in zichzelf benauwd en gekweld.

Hieruit komen die uitspraken, die in der heidenen boeken gevonden worden, als: dat een goede conscientie den mensch is als een zeer schoon en ruim schouwspel, en dat de booze conscientie is de allerbooste beul, en dat zij de goddeloozen zwaarder kwelt, dan eenige helsche furiën. Zoo dan, daar is eenig natuurlijk verstand der wet, 'twelk voorgeeft en betuigt, dat het eene goed is en te begeeren, en het andere kwaad en te vergruwen. Aanmerk nu, hoe hij met veel kennis de conscientie beschrijft, als hij zegt, dat ons redenen in den zin komen, waarmede wij kunnen beschermen datgene, dat recht en wel geschied is; evenzoo, waarmede wij van boosheid beschuldigd en overtuigd worden. Deze reden der beschuldiging en ontschuldiging stelt hij op den dag des Heeren; niet, dat zij dan eerst zullen te voorschijn komen, want zij zijn altijd krachtig, en doen haar werk; maar, omdat zij ook dan haar kracht zullen hebben, opdat niemand ze verachte, evenals of zij ijdel en vergaan waren.

In den dag.

16 In welken God het verborgene der menschen. Deze beschrijving des oordeels is zeer bekwaam tot de tegenwoordige plaats, opdat degenen, die zoeken in hun verborgene ongeschiktheid gerust en bedekt te zijn, mogen weten, dat die binnenste gedachten, die in het diepste des harten ganschelijk verborgen waren, dan in het licht zullen komen. Gelijk ook aan de Corinthiërs, als hij wil bewijzen, hoe ijdel en nietig aller menschen oordeelen zijn, die in den uitwendigen schijn blijven hangen, zoo gebiedt hij te wachten, totdat de Heere komt, die het verborgen der duisternis verklare, en het verborgen des harten openbare. Wanneer wij dit hooren, zoo laat ons gedachtig zijn, dat wij vermaand worden, dat wij naar de oprechtheid des harten moeten staan, zoo wij onzen Rechter waarlijk aangenaam willen zijn.

1 Cor. 4:6.

Naar mijn Evangelie.

Hij stelt hierbij: **Naar mijn Evangelie**, daarmede beduidende, dat hij zulke leer voortbrengt, als waarmede het natuurlijk menschelijk verstand overeenkomt. En hij noemt het **zijn Evangelie**, omdat hij het bedient. Want het Evangelie uit te geven, dat komt Gode alleen toe; en alleen het uitdeelen en bedienen is den apostelen bevolen. En het is geen wonder, dat de verkondiging en waarschuwing van den dag des Heeren genoemd wordt een deel des Evangelies; want waar de vrucht en volbrenging der dingen, die God beloofd heeft, uitgesteld wordt tot de volkomene openbaring des rijks Gods, zoo moet men ze noodwendig met het laatste oordeel stellen. Bovendien kan men Christus niet verkondigen, anders dan sommigen tot wederopstanding, en sommigen tot verderf; welke beide dingen den dag des oordeels aangaan.

De woorden: **Door Jezus Christus**, hoewel die door anderen anders genomen worden, zoo duid ik ze nochtans op het oordeel des Heeren, verstaande daarmede, dat de Heere zijn oordeel door Christus zal houden. Want Hij is van den Vader gesteld een Rechter der levenden en dooden, hetwelk de apostelen altijd onder de voornaamste hoofdstukken des Evangelies stellen. Aldus zal de zin volkomener zijn, die anders mocht schijnen niet zoo wel te rijmen.

Hand. 10:42; 17:31.

Rom. 9:4.

17 Ziet, gij wordt een Jood genaamd, en verlaat u op de wet, en roemt u van God?

- 18 En gij weet zijnen wil, en beproeft het goede, onderwezen zijnde uit de wet.
- 19 En betrouwt uzelfen te zijn een leidsman der blinden, een licht dergenen, die in duisternis zijn:
- 20 Een onderwijzer der onwijzen, een leeraar der ongeleerden, hebbende den vorm der wetenschap en der waarheid door de wet.
- 21 Gij, die dan een ander leert, leert uzelfen niet. Gij, die verkondigt, dat men niet moet stelen, steelt zelf.
- 22 Gij, die zegt, dat men niet moet overspel doen, doet overspel. Gij, die van de afgoden eenen gruwel hebt, doet zelf kerkroof.
- 23 Gij, die in de wet roemt, onteert God door de overtreding der wet.
- 24 Want om uwentwil wordt de naam Gods gelasterd onder de heidenen: Gelijk daar geschreven is.

Jes. 52:5.
Ez. 36:20.

17 Ziet, gij wordt een Jood genaamd. Sommige oude exemplaren hebben: Maar zoo gij een Jood genaamd wordt; welke lezing ik liever zou hebben, ware zij zoo algemeen als de andere. Maar dewijl de meeste boeken daartegen stemmen, en de zin ook anders goed blijft, zoo behoud ik de oude lezing, voornamelijk, wijl aan één woordeke niet veel gelegen is. Voorts, dewijl hij de zaak van de heidenen afgehandeld heeft, zoo komt hij tot de Joden. En opdat hij al hun ijdelheid te krachtiger wederlegge, zoo laat hij hun alle dingen toe, waardoor zij hoovaardig en opgeblazen waren. Daarna bewijst hij, hoe weinig zulks helpt tot de waarachtige heerlijkheid, ja, tot wat grooter schande het hun gedijt.

Onder den naam **Jood**, verstaat hij alle privilegiën en voordeel der Joden, die zij uit de wet en de profeten namen, en die zij ten onrechte aan zich trokken. En alzoo verstaat hij al de Israëlieten, die toen allen zonder onderscheid Joden genaamd waren. Doch op welken tijd men begonnen was hen alzoo te noemen, is onzeker; alleen dat het zonder twijfel na de verstrooiing geschied is. Jozefus meent, dat zij den naam van Judas den Makkabeër hebben, door wien de vrijheid en waardigheid des volks, die een tijdlang vervallen en bijna teniet was, wedergebracht werd. Hoewel ik zie, dat dit gevoelen der waarheid gelijk is, nochtans, zoo daar eenigen zijn, die zich daarmee niet vergenoegen, zoo zal ik ook van mijzelfen een andere gissing voortbrengen. Het dunkt mij voorwaar der waarheid gelijk, dat zij, toen door zoovele ellendigheden verdorven en verwoest zijnde, zelfs niet een zeker onderscheid der geslachten hebben kunnen behouden. Want de telling kon te hunnen tijde niet geschieden, en de staatsregeling was vergaan, die om zulk eene orde te onderhouden noodig was, en zij woonden verstrooid en verscheiden; en dewijl zij door tegenspoed gebroken waren, zoo waren zij zonder twijfel niet zoo erg bekommerd, noch naarstig om hun geslacht te rekenen. Doch zoo iemand mij dit niet wil toelaten, zoo zal men nochtans niet ontkennen, dat door zoo groote verstrooiing aller dingen zulk gevaar wel bestond. Daarom meen ik, dat zij om den toekomenden tijd te voorzien, of om dat ongerief, dat zij nu ontvangen hadden, te verhelpen, zichzelf allen tezamen begeven hebben onder den naam van het geslacht van Juda, waarin de zuivere godsdienst 't langst gebleven was, en dat boven de andere geslachten bijzonder uitnemend en

Jozefus,
Joodsche
oudheden
boek 11
hfdst. 5.

bevoorrecht was, en waaruit men den toekomstenden Zaligmaker verwachtte. Want in zulke uiterste ellendigheid aller dingen, was dit een toevlucht, dat zij zich met de komst des Zaligmakers vertroostten. Hoe het zij, daarmede, dat zij zichzelf Joden hebben genoemd, hebben zij betuigd en beleden, dat zij erfgenamen waren des verbonds, dat de Heere met Abraham en zijn zaad gemaakt had.

En verlaat gij u op de wet, en roemt van God. Paulus' meening is niet, dat zij zich op de naarstige oefening der wet verlaten hebben, alsof hun hart zich tot de onderhouding der wet begeven had; maar hij verwijt hun veeleer, dat zij niet aanmerkten tot wat einde de wet gegeven was, en de zorgvuldigheid der onderhouding der wet verlieten, en zichzelf alleenlijk daarop verhoovaardigden, dat zij voor zeker achtten, dat de wet en de geboden Gods hun toebehoorden. Desgelijks roemden zij ook van God; niet gelijk de Heere door den profeet gebiedt, dat wij, in onszelven verootmoedigd, in Hem alleen onze eer zoeken; maar zij hebben zonder eenige kennis der goedheid Gods, bij de menschen geroemd, dat God, van Wien zij inwendig ledig waren, bijzonder hun toebehoorde, en dat zij Gods volk waren. Zoo was dan dit geen roeming des harten, maar een vermetelheid der tong.

18 En gij weet zijnen wil, en beproeft het goede. Nu laat hij hun toe, dat zij den wil Gods wisten, en het goede beproefden, hetwelk zij uit de leer der wet hadden. Daar is tweërlei beproeving, te weten, eene der verkiezing, wanneer wij datzelve aannemen, dat wij voor goed achten, en eene des oordeels, waardoor wij wel het goede van het kwade onderscheiden, maar noch arbeid, noch naarstigheid doen om dat te volgen. Zoo waren dan de Joden alzo in de wet onderwezen, dat zij de goede zeden van de booze zeden onderscheiden konden, maar om hun leven naar zulk onderscheid te voegen, waren zij niet zorgvuldig. Voorts, dewijl Paulus hun geveinsde huichelarij alleenlijk straft, zoo mag men daartegen besluiten, dat men dan eerst recht prijst wat goed is, als men Gode gehoor geeft, zoover het oordeel uit een rechte en ongeveinsde beweging voortkomt. Want zijn wil, gelijk die in de wet geopenbaard is, wordt hier tot een leider en meester der waarachtige beproeving gesteld.

19 En vertrouwt uzelfen te zijn. Nu geeft hij hun nog meer toe, evenals of zij niet alleen genoeg hadden voor zichzelf, maar ook nog, waarmede zij anderen mochten rijk maken. Hij laat hun toe, zeg ik, dat zij in de leer zoo overvloedig zijn, dat zij ze ook in andere menschen kunnen uitstorten. Wat daarop volgt: **20 Hebbende den vorm der leer,** neem ik als een reden en oorzaak van hetgeen hij gezegd heeft; evenals of hij zeide: **Daarom, dat gij den vorm hebt.** Want daarom gaven zij zichzelf uit als leeraars van andere menschen, omdat zij al de verborgenheden der wet in hun hart schenen te dragen. Het woord **vorm** beduidt hier niet een exempel of patroon en regel; want Paulus heeft hier niet gesteld het wordeke **typon**, maar **morphosin**; maar ik meen, dat hij een grooten schijn der leer heeft willen te kennen geven. En voorwaar het is zeker, dat de leer, waarvan zij roemden en een schijn gaven, in hen niet was, maar dat zij daarvan ledig waren. Voorts, Paulus hekelt bedektelijk het verdorven misbruik der wet, en geeft ook te kennen, dat de rechte kennis uit de wet moet genomen worden, om de volkomen waarheid te hebben.

21 Gij, die dan een ander leert. Hoewel datgene, wat hij dusver verhaald heeft, zulk een lof en prijs der Joden was, dat zij te recht daarmee mochten versierd worden, zoo zij ook de versieringen, die waarachtiger waren, gehad hadden; nochtans dewijl zulks gelegen was in algemeene gaven, die ook in den goddelooze konden gevonden worden, en door verkeerd gebruik verdorven worden, zoo was het niet genoeg tot volkomen heerlijkheid. En het is Paulus niet genoeg, dat hij hunnen hoogmoed bespot en wederlegt, te weten, dat zij op dit alleen betrouwden, maar hij wendt het ook tot hun schande. Want hij is geen kleine schande waardig, die de gaven Gods, die anders schoon en uitnemend zijn, niet alleen onnut maakt, maar ook door zijn boosheid verderft en besmet. En hij is een verkeerd raadsman, die zichzelf geen goeden raad geeft, en alleen tot eens anders voordeel wijs is. Zoo bewijst hij dan, dat hetgeen, waarin zij lof en roem zochten, hun tot schande gedijt. **Gij, die verkondigt, dat men niet moet stelen.** Het schijnt, dat hij hier gezien heeft op die plaats in Ps. 50, waar de profeet heeft: Tot den goddelooze heeft God gezegd: waartoe verhaalt gij mijne geboden, en neemt mijn verbond in uwen mond, daar gij toch de wetenschap haat, en mijne woorden achter u geworpen hebt; als gij eenen dief ziet, gij loopt met hem, en uw deel is met de overspelers. Gelijk met deze woorden voortijds de Joden berispt werden, die, op het bloot verstand der wet betrouwende, niet beter leefden dan alsof zij geen wet gehad hadden, alzo moeten wij ook toezien, dat deze woorden heden op ons niet geduid worden. En voorwaar zij rijmen te veel op sommigen, die roemen van eenige weinige kennis des Evangelies, die zij hebben, en tot allerlei onreinigheid zich begeven, evenals of het Evangelie niet een regel des levens ware. Daarom, opdat wij niet zoo gerustelijk met den Heere spotten, zoo laat ons gedenken, hoedanig een oordeel over zulke babbelaars staat te komen, die het Woord Gods alleen met snateren voordragen.

22 Gij, die van de afgoden eenen gruwel hebt. Hij stelt met bewustheid den kerkroof nevens de afgoderij, als éénzelfde zaak, want sacrilegium, dat wij kerkroof noemen, is eenvoudig een ontheiliging der Goddelijke majesteit, wat ook zelfs den heidenschen dichters niet verborgen was. Naar deze wijze heeft Ovidius Lycurgus genoemd een kerkroover, omdat hij den godsdienst van Bacchus verachtte. En op een andere plaats noemt hij ze kerkroof-honden, die tegen de godin Venus misdaan hadden. Maar dewijl de heidenen de majesteit hunner goden aan de beelden toevoegden, zoo hebben zij dat alleen kerkroof genoemd, wanneer iemand dat nam wat den kerken gegeven was, waarin zij meenden den ganschen godsdienst gelegen te zijn. Alzo heden, waar het bijgeloof regeert in plaats van Gods Woord, daar kent men geenerlei anderen kerkroof dan de rooving van de goederen der kerken; dewijl daar anders geen God is dan in de beelden, en geen godsdienst anders dan in overdaad en praal. Hier worden wij ten eerste vermaand, dat wij niet ons zelve zullen behagen en anderen verachten, wanneer wij eenig stuk der wet volbracht hebben. Alsook, dat wij, omdat de uitwendige afgoderij onder ons weggenomen is, niet zoo zeer onder elkander zullen roemen, dat wij intusschen niet zouden arbeiden om de goddeloosheid, die in onze harten verborgen is, van ons te verdrijven en uit te roeien.

Ps. 50: 16.

Ovid. Metamorph. L. 3.

Ovid. Fasti.

23 Gij, die in de wet roemt, onteert God door, enz. Dewijl wij allen geboren zijn, om God met rechtvaardigheid en heiligheid te dienen, zoo doen gewis al de overtreders der wet Gods Gode schande aan; nochtans geeft Paulus in deze zaak den Joden bijzonder schuld, want dewijl zij roemden, dat God hun wetgever was, en nochtans hun leven niet zochten naar zijnen regel en wet te schikken, zoo gaven zij te kennen, dat zij voor de majesteit Gods geen groote zorg hadden, dewijl zij ze zoo licht versmaadden. Gelijk ook heden zij Christus onteeren door de overtreding des Evangelies, die ijdelijk snateren van zijn leer, welke zij intusschen met ongebonden en onkuische wijze des levens vertreden.

24 Want de naam Gods. Ik denk meer, dat dit getuigenis genomen is uit Ezechiël, dan uit Jesaja. Want bij Jesaja zijn geen verwijtingen tegen Ez. 36:23. het volk, waarvan dit hoofdstuk van Ezechiël geheel vol is. Sommigen meenen, dat het een bewijs is van minder tot meerder, naar deze wijze: Is het dat de profeet niet tevergeefs de Joden te zijnen tijde bestraft heeft, omdat wegens hun gevangenschap de heerlijkheid en mogendheid Gods bespot werd onder de heidenen, alsof God dat volk, hetwelk Hij in zijn bescherming genomen had, niet kon behoeden; zoo zijt gij veelmeer Gode tot verwijt en onteering, dewijl uit uwe zeer booze zeden zijn godsdienst verwacht en gelasterd wordt. Maar schoon ik dit gevoelen niet afwijs, zoo heb ik evenwel een eenvoudiger liever, gelijk of hier gezegd ware: wij zien, dat al de lastering en versmading van het Israëlietische volk op den naam Gods valt; want dewijl het geacht en genoemd wordt Gods volk, zoo draagt het den naam Gods als in zijn voorhoofd geschreven; waaruit het noodig is, dat God, naar welks naam zij zichzelf noemen, eenigszins door hun schandelijkerheid bij de menschen onteerd wordt. En dit is een zeer onwaardig ding, dat zij, die hun heerlijkheid van God ontleenen, zijnen heiligen naam met schande en laster besmetten; want zij behoorden immers dit met een ander loon te vergelden.

25 Want de besnijdenis is wel nut, zoo gij de wet houdt, maar zoo gij een overtreders der wet zijt, zoo is uwe besnijdenis in voorhuid veranderd.

26 Zoo dan de voorhuid de rechtvaardigheden der wet houdt, zal zijn voorhuid niet tot besnijdenis gerekend worden?

27 En zal niet die van nature voorhuid is (zoo hij de wet houdt) die oordeelen, die door de letter en besnijdenis een overtreders der wet is.

Joh. 8:39.
Rom. 9:7.

28 Want die in het openbaar een Jood is, is geen Jood: noch ook, die in het openbaar de besnijdenis in het vleesch is, is geen besnijdenis.

Deut. 10:16.
Jer. 4:4.
Fil. 3:3.
Col. 2:11.

29 Maar die in het verborgen een Jood is, en de besnijdenis des harten in den Geest, en niet in de letter: wiens lof niet is uit de menschen, maar uit God.

25 Want de besnijdenis is wel nut. Door een vóorkoming wederlegt hij hetgeen de Joden tegen hem, tot bescherming hunner zaken, hadden kunnen voortbrengen. Want zoo de besnijdenis was een teeken van het verbond des Heeren, waarmede de Heere Abraham en zijn zaad, Zich tot een bijzonder eigen volk uitverkoren had, zoo schenen

zij niet zonder oorzaak daarvan te roemen; maar wijl zij de waarheid des teekens verlieten, en alleen op zijn uitwendige bediening stonden, zoo antwoordt hij, dat zij uit het bloote teeken zich niet eenig ding kunnen toeschrijven. De waarheid der besnijdenis was in de geestelijke belofte gelegen, welke geloof eischte. En de Joden waren in beide onachtzaam, zoowel in de belofte, als in het geloof. Daarom was hun betrouwen zeer dwaas. Hieruit komt het, dat Paulus hier het voornaamste gebruik der besnijdenis voorbijgaat, te weten, dewijl hij zijne woorden voegt naar hun grove dwaling, gelijk ook in den Zendbrief aan de Galaten. En dit moet men naarstiglijk aanmerken. Want zoo hij van de gansche natuur en gebruik der besnijdenis handelde, zou hij ongeschiktelijk doen, dat hij de genade en onverdiende belofte geenszins meldde. Maar hij spreekt in deze beide plaatsen naar de omstandigheid der zake, die hij behandelt, en daarom roert hij alleen dat stuk aan, dat in twijfeling stond. Zij meenden, dat de besnijdenis in zichzelf een bekwaam werk was, om rechtvaardigheid te verkrijgen. Daarom, om naar hun meening te spreken, antwoordt hij aldus: Wil men het werk in de besnijdenis aanmerken, zoo eischt dit, dat hij, die besneden wordt, zichzelf Gode begeven, om een volkomen en volmaakt dienaar te zijn; en dat daarom het werk der besnijdenis de volmaaktheid is. Alzoo mogen wij ook van den doop spreken: Zoo iemand alleen op het water des doops zichzelf verlaat en vertrouwt, en daardoor meent rechtvaardig te zijn, evenals of hij nu uit zulk een werk heiligheid verkregen had, zulk een moet men het einde des doops tegenwerpen, te weten, dat de Heere ons door den doop roept tot heiligheid des levens. Hier zou niet gesproken worden van de belofte en genade, die ons door den doop betuigd en verzegeld wordt; want wij zouden te doen hebben met degenen, die met de ijdele schaduw des doops tevreden zijn, en geen acht hebben op wat de waarheid en substantie des doops is. Dit kan men in Paulus zien, waar hij van de teekenen handelt bij de geloovigen, en wel zonder strijd, daar verbindt hij ze met de kracht en de vervulling hunner beloften. Maar waar hij handelt met de verkeerde en ongeschikte uitleggers der teekenen, daar gaat hij de eigene en rechte natuur der teekenen voorbij, en wendt al zijne woorden tegen hun verkeerde uitlegging.

Velen meenen, dat Paulus hier alleen aan de wet der plechtigheden de rechtvaardigheid beneemt, omdat hij liever de besnijdenis, dan eenig ander werk der wet meldt. Maar het is veel anders; want dat pleegt altijd te geschieden, dat zij, die bestaan hunne verdiensten tegen de rechtvaardigheid Gods op te richten, meer op de uitwendige onderhoudingen hoovaardig zijn, dan op eenige oprechte gerechtigheid en eerbaarheid. Want zoo wie met rechte vreeze Gods geroerd en aangedaan is, zal nimmermeer bestaan de oogen naar den hemel op te heffen. Want hoe meer hij zal staan naar de waarachtige rechtvaardigheid, zooveel te beter zal hij zien, hoe ver hij daarvan is. Maar dat de Farizeën zoo lichtelijk zichzelf pluimstrijken, dat is geen wonder, dewijl zij met uitwendige geveinsdheid tevreden zijn. Daarom, als Paulus den Joden nu niet meer gelaten heeft dan deze ellendige uitvlucht, dat zij mochten roemen door de besnijdenis rechtvaardig te zijn, zoo ontnemt hij hun ook zelfs dezen ijdel schijn.

26 Zoo dan de voorhuid. Dit is een zeer krachtig bewijs.

Elk ding is minder dan het einde, waartoe het geschikt wordt en behoort in lagere graad gesteld te worden. Nu, de besnijdenis ziet op de wet, zoo is dan de besnijdenis minder dan de wet, en moet onder de wet zijn. Zoo is het dan meer, de wet te onderhouden, dan de besnijdenis te onderhouden, die om de wet ingesteld is. Hieruit volgt, dat een onbesneden mensch, die de wet onderhoudt, verre is boven een Jood, die met zijn dorre en onnutte besnijdenis de wet overtreedt. En alzoo, hoewel hij van nature onrein is, zoo zal hij nochtans door de onderhouding der wet geheiligd worden, zoodat de voorhuid hem tot besnijdenis gerekend wordt. Voorts, het woord **voorhuid**, is de tweede keer in zijn eigenlijke beteekenis gesteld, maar de eerste keer wordt het oneigenlijk genomen voor den heidenschen mensch, gelijk de zaak voor den persoon. Hier zal ook niemand zorgvuldig bedenken, wie de onderhouders der wet zijn, van wie dit mocht verstaan worden, wat Paulus hier zegt. Want men kan zulken niet vinden. Want hij heeft alleen voorgenomen, deze stelling voor oogen te stellen, te weten, Zoo daar eenig heidensch mensch gevonden wierd, die de wet onderhield, dat diens rechtvaardigheid meer te achten ware in de voorhuid, dan der Joden besnijdenis zonder rechtvaardigheid. Daarom wat daar volgt, **En die van nature onbesneden is, zal den besnedenen oordeelen**, versta ik niet van de personen, maar van een exempel; op gelijke wijze als: De koningin van het Zuiden zal komen, en evenzoo, De mannen van Nineve zullen opstaan in het oordeel. Want de woorden van Paulus zelf brengen ons tot die opvatting. De heidensche onderhouder der wet, zegt hij, zal u, overtreder der wet, oordeelen, hoewel hij onbesneden is, en gij de letterlijke besnijdenis hebt.

Matt. 12:48.
Luk. 11:31.

27 Door de letter en besnijdenis. Dit is een wijze van spreken genoemd hypallage of woordverwisseling; het staat voor letterlijke besnijdenis. Zijn meening is niet, dat zij daarom de wet overtreden, omdat zij de letter der besnijdenis hebben, maar omdat zij met deze hun uitwendige ceremonie niet afdaten te verduisteren den geestelijken godsdienst, te weten, de godzaligheid, rechtvaardigheid, oordeel en waarheid, welke dingen het voornaamste der wet zijn.

28 Want niet die in het openbaar een Jood is, enz. De zin is, dat men den waarachtigen Jood niet moet achten uit het vleesche-lijke geslacht, of uit datgene waarvoor zij zichzelve uitgeven, of uit het uitwendig teeken; en dat de besnijdenis, waardoor iemand een Jood wordt, niet in het uitwendig figuur alleen gelegen is, maar dat het beide inwendig is. Wat hij van de waarachtige besnijdenis daarna zegt, is genomen uit vele plaatsen der Schrift, ja uit de gemeene leer; want alom wordt het volk geboden, zijn hart te besnijden, en de Heere belooft zelve dat te doen. Want de voorhuid werd niet afgesneden als een kleine verdorvenheid van één deel, maar als een verdorvenheid der gansche natuur. Zoo was dan de besnijdenis een dooding des ganschen vleesches. Wat hij daarna stelt, dat zij **in den Geest, en niet in de letter** gelegen is, dat moet men aldus verstaan: de uitwendige onderhouding zonder godzaligheid noemt hij letter, en het einde der ceremoniën, hetwelk geestelijk is, noemt hij Geest. Want dewijl de gansche zaak der teekenen en ceremoniën in het einde is gelegen, zoo blijft, wanneer het einde is weggenomen, alleen de letter over, die in zichzelf onnut is. De oorzaak

Deut. 10:16.
Jer. 4:4.

dezer wijze van spreken, is deze: waar Gods Woord gehoord wordt, en het van de menschen niet aangenomen wordt met oprechte genegenheid des harten, zoo blijft het al in de letter, dat is, in de doode of koude Schrift. Maar is het, dat het in de ziel doordringt, zoo wordt het eenigszins in geest veranderd. En hier wordt gezien op het onderscheid des Ouden en Nieuwen Testaments, hetwelk Jeremia te kennen geeft hfdst. 31:33, waar de Heere verkondigt, dat zijn verbond zeker en standvastig zal wezen, wanneer het in hunne harten zal ingedrukt zijn. Op ditzelfde heeft Paulus ook in een andere plaats gezien, waar hij de wet met het Evangelie vergelijkt, en de wet noemt een letter, die niet alleen dood is, maar ook doodslaait; doch het Evangelie noemt hij Geest. Voorts is dergenen plompheid veel te groot, die van het woord letter hebben gemaakt het rechte verstand, en van het woord Geest, de allegoriën.

Jer. 31:33.

2 Cor. 3:6.

29 Wiens lof niet is uit de menschen. Dewijl de menschen hunne oogen slaan op wat gezien wordt, zoo zegt Paulus, dat het niet genoeg is, dat een ding prijselijk is naar menschelijke meening, welke dikmaals door den uitwendigen schoonen schijn bedrogen wordt; maar dat ook aan de oogen Gods moet genoeg gedaan worden, voor Wien ook het allerverborgenste des harten niet verborgen is. Alzoo stelt hij wederom door dit woord de hypocrieten voor het oordeel Gods, die zichzelve met ijdele gedachten vleien, en zich wonderlijke dingen doen gelooven.

HET DERDE HOOFDSTUK.

1 Wat voordeel heeft dan een Jood, of wat nuttigheid heeft de besnijdenis?

2 Zeer veel alleszins; en ten eerste voorwaar, dat de woorden Gods hun betrouwd zijn. Rom. 9:4.

Hoewel Paulus voortreffelijk uiteengezet heeft, dat enkel de besnijdenis den Joden niet bevorderlijk was, nochtans, dewijl men niet kon loochenen, dat God eenig onderscheid tusschen de Joden en Heidenen gesteld, en met de besnijdenis geteekend had; en het zeer ongeschikt scheen dit onderscheid, dat God zelve gemaakt had, van geene waarde te maken, zoo moest Paulus ook deze tegenwerping ontzenuwen.

Het was voorwaar duidelijk, dat het een ijdele ongeschikte roem was, dien de Joden daaruit namen. Doch daar bleef nog deze zwarigheid, te weten, tot wat einde de besnijdenis van den Heere ingesteld ware, zoo daar niet eenige vrucht in was. Zoo gebruikt hij dan hier een vóórkoming, en vraagt wat een Jood is boven een heidensch mensch? En de reden dezer vraag voegt hij daarbij door een andere vraag, als hij zegt: **Wat nuttigheid heeft de besnijdenis?** Want door de besnijdenis waren de Joden uit den gemeenen hoop der menschen uitgezonderd, gelijk Paulus de ceremoniën noemt eene tusschenmuur of middelwand, waardoor de een van den ander afgezonderd waren. Ef. 2:14.

2 Zeer veel alleszins. Dat is, in alle opzichten vele. Hier begint hij het sacrament zijnen lof te geven, maar alzoo, dat hij den Jood niet toelaat zichzelf daarop te verhoovaardigen. Want als hij leert, dat de Joden met het teeken der besnijdenis gemerkt waren, opdat zij zouden kinderen Gods zijn, zoo belijdt hij niet, dat zij door eenige verdienste, of door eigen waardigheid uitnemend geweest zijn, maar door de weldaden Gods. Zoo bewijst hij dan, dat de Joden den anderen gelijk zijn, als men den mensch aanziet; doch dat zij wat hebben, waardoor zij boven andere volken uitnemender zijn, als men de weldaden Gods aanmerkt.

Ten eerste, dat de woorden Gods hun betrouwd zijn. Sommigen meenen, dat dit een wijze van spreken is, genoemd *anapodotum*, een rede zonder vervolg, omdat hij meer voorstelt, dan hij daarna verklaart. Maar dit woordje, **ten eerste**, acht ik dat hier niet beteekent in de eerste plaats, maar: voornamelijk, of bijzonder, en wel in dezen zin: al ware het dit alleen, **dat hun de woorden Gods bevolen en betrouwd zijn**, zoo waren zij daardoor uitnemend genoeg. Het is waardig aangemerkt te worden, dat de nuttigheid der besnijdenis niet gesteld wordt in het bloote teeken, maar vanwege het Woord geacht wordt. Paulus toch vraagt hier, wat nuttigheid het sacrament den Joden geeft. Hij antwoordt, dat God den schat der hemelsche wijsheid hun bevolen heeft. Hieruit volgt, dat zij geen uitnemendheid behouden, wanneer zij het Woord niet hebben. Gods woorden noemt hij dat verbond, dat eerst aan Abraham en zijne nakomelingen van God geopenbaard, en daarna door de wet en profeten verzegeld en verklaard is. De woorden Gods zijn hun betrouwd en bevolen, dat zij ze bij zich zouden bewaren, zoolang het den Heere liefde zijn heerlijkheid onder hen te houden: en dat zij ze daarna ten verordenden tijde, de gansche wereld over verkondigen zouden, zoodat zij eerst bewaarders en daarna uitdeelaars waren. Is het dat deze weldaad zoo groot te achten is, dat God Zich verwaardigt een volk met de gemeenschap zijns Woords te begiftigen, zoo kunnen wij onze ondankbaarheid nimmermeer genoeg verafschuwen, dewijl wij het met zulke groote onachtzaamheid of ondeugendheid (opdat ik niet zegge, versmading) aannemen.

3 Want wat is het dan, of sommigen ongeloofig geweest zijn? zal hun ongeloofigheid Gods geloof te niet maken?

4 Dat zij verre; maar God zij waarachtig, en alle mensch leugenachtig; gelijk geschreven is: Opdat Gij gerechtvaardigd wordt in uwe woorden, en overwint, wanneer Gij geoordeeld wordt.

3 Want wat is het dan, of sommigen enz. Gelijk Paulus eerst, toen hij de Joden aanzag, die op het bloote teeken roemden, hun niet een haar breed roem toeliet; alzoo nu, als hij de natuur des teekens aanmerkt, zoo betuigt hij, dat deszelfs kracht door hun ijdelheid niet weggenomen wordt. Dewijl hij dan scheen boven gezegd te hebben, dat de genade, die in het teeken der besnijdenis scheen te zijn, geheel door der Joden ondankbaarheid vergaan was, zoo vraagt hij nu wederom in eens anders persoon, wat men daarvan moet gevoelen. En hij gebruikt hier eenige verzwijging; want hij drukt minder uit, dan hij wil verstaan hebben. Want hij zou in der

waarheid gezegd hebben, dat het meeste deel des volks het verbond verworpen had; maar dewijl dit zeer bitter zou geweest zijn in der Joden ooren, zoo verzoet hij die bitterheid, zeggende alleenlijk, **sommigen**.

Zal hun ongeloofigheid, enz. Het Grieksche woord, dat Paulus hier gebruikt, beduidt eigenlijk teniet en krachteloos maken, welke beteekenis te dezer plaatse zeer wel dient. Want Paulus handelt hier niet alleen, of de waarheid Gods door der menschen ongeloofigheid verhinderd wordt zeker en standvastig te blijven; maar, of haar vrucht en volbrenging onder de menschen daardoor verhinderd en weggenomen wordt. Zoo is dan de zin: Dewijl vele Joden verbondbrekers zijn, is Gods verbond door hun ongetrouwheid alzoo weggenomen, dat het geen vrucht onder de menschen voortbrengt? Hierop antwoordt hij, dat der menschen boosheid niet kan maken, dat de waarheid Gods niet zou standvastig blijven. Daarom, hoewel het meeste deel Gods verbond bedrogen en overtreden heeft, zoo behoudt het nochtans zijn kracht, en bewijst zich niettemin in het volk, al is het niet in allen. Zijn kracht is, dat de genade en zegen des Heeren tot de eeuwige zaligheid onder hen krachtig is. En dit kan niet zijn, dan als de belofte door het geloof aangenomen, en het onderlinge verbond alzoo van beide zijden bevestigd wordt. Zoo wijst hij dan aan, dat in dit volk altijd sommigen gebleven zijn die in dit geloof der belofte stonden, en van dat voordeel en privilegie niet afgevallen zijn, welke de Joden hebben boven alle andere volken.

4 God zij waarachtig. Mogen anderen ook anders gevoelen, ik acht, dat het een bewijsovering is, die uitgaat van het noodwendig vaststellen van het tegenovergestelde, en waarmede Paulus de voorgaande tegenwerping verzwakt. Want zoo deze twee dingen te zamen staan, ja noodwendig overeenkomen, te weten, dat God waarachtig, en de mensch leugenachtig is, zoo volgt daaruit, dat de waarheid Gods niet verhinderd wordt door der menschen leugen. Want ware het, dat hij deze twee grondstellingen niet tegen elkander stelde, zoo zou hij straks tevergeefs arbeiden, om zulk ongeschikt ding te wederleggen, te weten, hoe God rechtvaardig zij, al prijst Hij ook zijn rechtvaardigheid uit onze onrechtvaardigheid aan. Daarom is de zin klaar: dat Gods trouw niet alleen niet weggenomen wordt door der menschen ongetrouwheid en afwijking, maar dat zij ook klaarder en uitnemender daardoor wordt.

Hij noemt God **waarachtig**, niet alleen, omdat Hij bereid is om getrouw zijn beloften te volbrengen, maar, omdat Hij met het werk volbrengt al wat Hij spreekt. Want Hij zegt het alzoo, dat zijn bevel terstond met het werk volbracht wordt. Daarentegen is de mensch leugenachtig, niet alleen, omdat hij dikmaals zijn belofte en trouw breekt, maar ook, omdat hij van nature de leugen begeert, en de waarheid vliedt.

Het eerste stuk, te weten, dat God waarachtig is, is de voornaamste grondstelling der gansche Christelijke filosofie. Het ander is genomen uit Psalm 116:11, waar David belijdt, dat noch van den mensch, noch in den mensch iets zekers is. Dit is een merkwaardige plaats, en bevat zeer noodzakelijken troost. Want der menschen boosheid in het verwerpen en verachten van het Woord Gods is zoo groot, dat wij dikmaals aan zijn zekerheid zouden twijfelen, zoo wij niet gedachtig waren, dat de waarheid Gods niet

hangt aan de waarheid der menschen. Maar hoe komt dit overeen met wat een weinig te voren gezegd is, te weten, dat, opdat de belofte Gods krachtig zij, der menschen geloof geëischt wordt om die aan te nemen; want het geloof is het tegenovergestelde van de leugen. Dit schijnt wel een zware vraag te zijn, maar kan lichtelijk ontbonden worden, te weten, dat de Heere door der menschen leugenen, die toch schijnen zijn waarheid te verhinderen, nochtans door ongebaande wegen Zichzelf een weg zal maken, zoodat Hij overwint de aangeboren ongeloovigheid onzer natuur, in zijn uitverkorenen beterende, en die temmende, die schenen wild te zijn. Daarbij, hier wordt gehandeld van het gebrek der natuur, en niet van de genade Gods, die den zonden een remedie is.

Opdat Gij gerechtvaardigd wordt. De zin is, dat de waarheid Gods door onze leugen en ongetrouwheid niet alleen niet teniet gemaakt wordt, maar ook daardoor met meerder klaarheid uitkomt. Ps. 51:6. Gelijk David betuigt: daarom, dat hij een zondaar is, zal God altijd een rechtvaardig en recht Richter zijn, wat Hij ook van hem oordeelt en bepaalt; en dat Hij alle valsche beschuldigingen der goddeloozen, die tegen zijn rechtvaardigheid willen murmureeren, zal overwinnen.

In uwe woorden. Onder Gods **woorden**, verstaat David de oordeelen Gods, die Hij tegen ons verkondigt; niet de beloften, zooals men gewoonlijk uitlegt, want dat is veel te gedwongen. En het woordje **opdat**, wijst niet zoozeer het einde aan, noch ook een besluit, dat verre gehaald is, maar een zeer recht en gereed besluit, in dezen zin: Ik heb tegen U gezondigd, daarom moogt Gij mij terecht straffen. En dat Paulus de plaats van David voortgebracht heeft in haren eigenlijken en rechten zin, dat bevestigt die tegenwerping, die terstond daarbij gesteld wordt, te weten, Hoe zal de rechtvaardigheid Gods ongeschonden blijven, zoo zij door onze ongerechtigheid versierd wordt? Want gelijk ik boven gezegd heb: Paulus zou tevergeefs en te ontijdig de lezers met deze zwaarigheid bekommerd hebben, ware het, dat David niet had willen zeggen, dat God, door zijn wonderlijke voorzienigheid, ook uit der menschen zonden zijn rechtvaardigheid prijselijk maakt. Het andere stuk luidt in het Hebreeuwsch aldus:

Ps. 51:6. **En zuiver in uwe oordeelen**; welke wijze van spreken niet anders beteekent, dan dat God in al zijne oordeelen prijselijk is; hoewel de goddeloosere daartegen zijn, en zoeken zijn heerlijkheid door hunne klagingen haatlijk te verduisteren. Maar Paulus heeft de Grieksche overzetting gevolgd, dewelke ook beter met de tegenwoordige zaak overeenkwam. Want wij weten, dat de apostelen dikmaals vrij zijn in het aanhalen der woorden der Schrift: want het was hun genoeg, dat zij ze gepast tot deze zaak voortbrachten; daarom zijn zij niet zoo zorgvuldig geweest in de woorden. Zoo zal dan die uitspraak op de tegenwoordige plaats aldus gepast worden: Is het, dat allerlei zonden der menschen moeten dienen tot verheerlijking der heerlijkheid Gods; en Hij wordt voornamelijk in zijne waarheid verheerlijkt; zoo volgt daaruit, dat der menschen ijdelheid meer dient om de waarheid Gods te bevestigen, dan om die teniet te maken. Voorts, hoewel het Grieksche woord, door geoordeeld worden vertaald, zoowel actief als passief kan genomen worden, twijfel ik nochtans niet, dat de Grieken het boven des profeten meening passief hebben overgezet, hetwelk wij gevolgd hebben.

κρίνεσθαί.

- 5 Is het, dat onze onrechtvaardigheid de rechtvaardigheid Gods prijselijk maakt, wat zullen wij zeggen? Is God onrechtvaardig, die daar toorn over brengt? Ik spreek naar den mensch.
- 6 Dat zij verre: anders, hoe zal God de wereld oordeelen?
- 7 Want is het, dat de waarheid Gods door mijn leugen overvloediger geworden is tot zijn eer, wat word ik dan nog gelijk een zondaar veroordeeld?
- 8 En waarom zegt men niet, (gelijk men ons verwijt, en gelijk sommigen zeggen, dat wij zeggen): Laat ons kwaad doen, opdat het goede kome; welker verdoemenis rechtvaardig is.

5 Is het, dat onze onrechtvaardigheid, enz. Hoewel deze uitloop buiten de voorgenomen zaak is, zoo was het nochtans voor Paulus noodig dien hier te gebruiken, opdat hij niet scheen den boozen een oorzaak des kwaadsprekens gegeven te hebben, welke zij (gelijk hij wel wist) vanzelf namen. Want dewijl zij stonden naar alle oorzaak om het Evangelie te lasteren, zoo hadden zij in het getuigenis van David iets, wat zij konden aangrijpen om een valsche beschuldiging te maken, aldus: zoo God niet anders zoekt dan van de menschen verheerlijkt te worden, waarom straft Hij ze dan, als zij zondigen, dewijl zij ook zondigende Hem heerlijk maken? Hij wordt voorwaar tevergeefs verbolgen, als Hij daarom toornig wordt, dat Hij verheerlijkt wordt.

Deze valsche beschuldiging was zonder twijfel alom gemeen, gelijk kort hierna wederom zal gezegd worden. Daarom mocht Paulus die niet voorbijgaan, en door de vingers zien. En opdat niemand denke, dat hij hier een gedichtsel zijns harten voortbrengt, daarom zegt hij, dat hij hier spreekt in der goddeloozen persoon. Hoewel hij met één woord het vernuft der menschen zwaarlijk bestraft, zoo geeft hij te kennen, dat het des vernufts eigenschap is, de wijsheid Gods altijd te wederspreken; want hij zegt niet: Ik spreek naar der goddeloozen wijze, maar ik spreek naar der menschen wijze.

En het is voorwaar alzoo, dewijl al de verborgenheden Gods aan het vleesch een wonderlijke en verkeerde leer schijnen te zijn, zoo is het zoo stout, dat het zich niet ontziet daartegen op te rijzen, en dat, wat het niet verstaat, derteljk te lasteren. Waardoor wij vermaand worden, dat wij, zoo wij der verborgenheden Gods willen deelachtig worden, voornamelijk moeten arbeiden, om van ons eigen gevoelen ontdaan te worden, en ons geheel tot de gehoorzaamheid des Woords Gods over te geven. Het woord **toorn**, dat voor **oordeel** gebruikt wordt, beteekent hier **straf**, evenals of hij gezegd had: Is dan God onrechtvaardig, dat Hij de zonden straft, door welke zijn rechtvaardigheid verheerlijkt wordt?

6 Dat zij verre. In het wederleggen dezer lastering, antwoordt hij niet rechtstreeks op de tegenwerping, maar begint die eerst als een gruwel te verwerpen, opdat de Christelijke godsdienst niet schijne zulke groote ongeschiktheden met zich mee te brengen. En dit is wat sterker, dan dat hij een enkele wederlegging gebruikt had. Want hij geeft te kennen, dat men van zulk een goddelooze stem behoort te vergruwen, en dezelve niet te hooren. En terstond stelt hij een wederlegging daarbij, doch oneigenlijk, en niet rechtuit. Want hij wederlegt de valsche beschuldiging niet ganschelijk, maar

antwoordt alleen, dat, wat zij tegenwerpen, zeer ongeschikt is. Voorts neemt hij een reden van het ambt Gods, om daarmee te bewijzen, dat zulks onmogelijk is.

Anders, hoe zal God de wereld oordeelen.

Gen. 18:25.

Job 34:17.

God zal de wereld oordeelen. Zoo kan Hij dan niet onrechtvaardig zijn. Welk bewijs niet genomen is van de bloote mogendheid Gods, (gelijk zij spreken) maar van zijn dadelijke mogendheid, welke in den ganschen loop en orde zijner werken gezien wordt: alsof hij aldus zeide: Gods ambt is, de wereld oordeelen, dat is door zijn rechtvaardigheid schikken, en al wat daarin ongeschikt is, tot zeer goede orde brengen: zoo kan hij dan niet onrechtvaardig doen. Paulus schijnt hier gezien te hebben op de plaats bij Mozes, Genesis 18:25, waar Abraham God bidt, dat Hij Sodom niet ganschelijk verderve. Het betaamt (zegt hij) niet, dat Gij, die het aardrijk zult richten, den rechtvaardige met den goddelooze zoudt verderven; want dit komt U niet toe, en kan ook geen plaats in U hebben. Het is ook gelijk aan wat gelezen wordt Job 34:17: Zal degene, die het oordeel haat, kunnen heerschappij voeren? Want dat onder de menschen dikmaals onrechtvaardige rechters gevonden worden, dat geschiedt, omdat zij tegen recht de macht gebruiken, of omdat zij lichtvaardig en onbehoorlijk daartoe verheven worden, of omdat zij tot het booze ontaarden. Maar in God wordt zulks niet bevonden. Dewijl Hij dan van nature een Richter is, zoo moet Hij ook rechtvaardig zijn, want Hij kan Zichzelve niet verloochen.

Zoo dan, Paulus maakt een bewijsvoering van de onmogelijkheid, dat God ten onrechte met onrechtvaardigheid beschuldigd wordt, dewijl het Hem eigen en natuurlijk is, de wereld recht te oordeelen. Hoewel deze leer van Paulus strekt tot de voortdurende regeering Gods, zoo ontkent ik nochtans niet, dat het laatste oordeel hier bijzonder bedoeld wordt; want dan zal er eerst een volkomen wederoprichting der rechte ordening zijn. Is het, dat gij een directe wederoprichting begeert, waardoor zulke God onteerende lastering bedwongen worde, zoo kan men aldus zeggen, dat zulks niet geschiedt door de natuur der onrechtvaardigheid, dat Gods rechtvaardigheid daardoor meer uitblinkt, maar dat onze boosheid overwonnen wordt door Gods goedheid, zoodat zij tot een ander einde gewend wordt, dan waarheen zij zich strekte.

7 Want is het, dat de waarheid Gods door mijn leugen, enz. Ik twijfel niet, dat ook deze tegenwerping voortgebracht is, als in der goddeloozen persoon. Want zij is als het ware een verklaring der voorgaande, en zou daarbij gesteld geweest zijn, had Paulus niet, door de onwaardigheid der zaak bewogen, de woorden midden afgebroken. De zin is deze: Is het, dat de waarheid Gods klaarder, en ook eenigszins vaster wordt door onze valsheid, zoodat Hij daardoor ook te heerlijker wordt, zoo is het geenszins recht, dat die als een zondaar zou gestraft worden, die een dienaar der heerlijkheid Gods geweest is.

8 En waarom zegt, enz. In deze rede ontbreekt nog een woord, hetwelk men daaronder moet verstaan; en zij zal volkomen wezen, zoo men ze aldus uitspreekt: **En waarom zegt men niet liever (gelijk het ons verweten wordt) dat men moet kwaad doen, opdat daaruit goed kome?** Deze goddelooze beschuldiging acht Paulus geen antwoord waardig, die nochtans met zeer goede redenen

wederlegd wordt. Want zij wenden alleen dit voor: Is het, dat God door onze ongerechtigheid verheerlijkt wordt, en geen ding den mensch meer betaamt in dit leven te doen, dan Gods eer te bevorderen, zoo moet men dan zondigen tot zijne eer. Maar hier is de wederlegging gereed, te weten, dat wat in zichzelf boos is, niet anders dan boos kan voortbrengen; en dat Gods eer vermeerderd wordt door onze zonde, dit niet des menschen, maar Gods werk is, die een wonderlijk Kunstenaar is, en onze boosheid kan dwingen, en elders heenwenden kan, zoodat Hij ze boven dat einde, dat wij voorgenomen hadden, tot vermeerdering zijner heerlijkheid kan gebruiken. God heeft ons beschreven en bepaald een wijze, waardoor Hij van ons verheerlijkt wil worden, te weten, reinigheid en godzaligheid, die in de gehoorzaamheid des Woords gelegen is. Wie deze palen overtreedt, zoekt God niet te eeren, maar veelmeer Hem schande aan te doen. Dat het anders uitkomt, dat moet men der voorzienigheid Gods toeschrijven, en niet der menschen boosheid, waardoor de heerlijkheid Gods niet alleen zou geschonden, maar ook teniet gemaakt worden.

Gelijk men ons verwijt. Daar Paulus met zulk een eerbied van de verborgen oordeelen Gods handelde, zoo was het wonder, dat zijne vijanden tot zulke ongeschiktheid kwamen, dat zij hem lasterden. Maar geen godvreezendheid of matigheid is in de dienstknechten Gods ooit zoo groot geweest, dat de onreine en venijnige tongen daardoor gestild werden. Zoo is het dan geen nieuw exempel, dat onze tegenstanders heden onze leer (van welke wij zeker zijn, en ook alle engelen en geloovigen ons betuigen, dat zij het zuiver Evangelie van Christus is) met zoo vele valsche beschuldigingen bezwaren, en hatelijk maken. Men kan geen ongeschikter ding dichten, dan dat wij hier lezen Paulus opgelegd te zijn, opdat zijn leer en prediking met haat en nijd mocht bezwaard worden bij de ongeleerden. Daarom moeten wij het ook lijden, dat de goddeloozen met vele beschuldigingen de waarheid vervalschen, die wij verkondigen. Wij moeten ook daarom niet aflaten, de eenvoudige belijdenis der waarheid standvastig te beschermen; want zij is krachtig genoeg om der goddeloozen leugenen te vertreden, en teniet te maken. Doch wij zullen, naar des apostels exempel, de booze listen, zooveel in ons is, wederstaan, opdat de booze en verdorvene menschen niet ongestraft God den Schepper lasteren.

Welker verdoemenis rechtvaardig is, enz. Hier staat eigenlijk, **welker oordeel rechtvaardig is.** En sommigen nemen dit woord **oordeel** actief, zoodat zij meenen, dat Paulus hun alleen toestaat, dat het een ongeschikt ding is, dat zij tegenwerpen, opdat men niet denke, dat de leer des Evangelies met zulke verkeerde gevoelens iets gemeen heeft. Maar ik neem het liever passief, dat het beteekent, **een oordeel, waarmee zij geoordeeld worden.** Want het was niet recht geweest, zulk een groote ongeschiktheid enkel toe te staan, welke eer verdiende bitter gestraft te worden; hetwelk Paulus ook doet, naar mijn gevoelen.

En deze verdraaidheid was tweërlei wijze verdoemelijk: Ten eerste, omdat deze goddeloosheid hun in den zin kon komen, zoover zij daarin bewilligden; ten andere, dat zij bestaan hebben daaruit oorzaak te nemen om het Evangelie te lasteren, en valschelijk te beschuldigen.

9 Wat is het dan? Hebben wij voordeel? Geenszins. Want wij hebben tevoren bewezen, dat ook beiden, Joden en Grieken, allen onder de zonde zijn.

9 **Wat is het dan?** Hier komt hij wederom uit den uitloop tot het voorgenomen doel. Want opdat de Joden niet mochten tegenwerpen, dat zij van hun recht beroofd werden, heeft hij sommige dingen hierboven verhaald, waardoor zij zichzelf boven de heidenen verhieven; maar nu beantwoordt hij deze vraag, of zij eenigszins den heidenen te boven gingen.

En hoewel dit antwoord met het voorgaande wat schijnt te strijden, te weten, omdat hij nu alle waardigheid beneemt, dien hij te voren veel waardigheid toegeschreven had, zoo strijdt het nochtans niet. Want dat voordeel en die waardigheid, waarmede hij ze boven erkent uitnemende te zijn, zijn buiten hen gelegen in de goedheid Gods, en niet in hun eigen verdienste. Maar hier is de vraag van hun eigen waardigheid, of zij eenigszins in zichzelf mochten roemen. Zoo komen dan beide de antwoorden zoo wel overeen, dat het een uit het ander volgt. Want toen hij hun uitnemendheid verhief en prees, toen besloot hij dezelve alleen in de weldaden Gods, en bewees, dat zij zelf niets daarbij hadden; waaruit terstond kon besloten worden, wat hij nu antwoordt. Want is het, dat dit hun voornaamste uitnemendheid was, dat de woorden Gods hun waren te bewaren gegeven, deze uitnemendheid hadden zij niet door hun verdienste. Zoo wordt hun dan geen ding gelaten, waardoor zij zichzelf in Gods aanschijn konden verhoovaardigen. Voorts moeten wij hier aanmerken de heilige bedrevenheid, die Paulus gebruikt. Toen hij hun uitnemendheid bevestigde, sprak hij in den derden persoon; en nu, als hij hun alle uitnemendheid wil benemen, zoo stelt hij zichzelf mede onder hun getal, opdat hij ergernis vermijde.

Want wij hebben tevoren bewezen, dat ook, enz. Het Grieksche woord, 'twelk Paulus hier gebruikt, is eigenlijk een woord des gericht; en daarom hebben wij het overgezet met een woord, 'twelk wij in zulk eene handeling gebruiken. Het wordt gezegd, wanneer de aanklager een misdaad voorstelt, welke hij met getuigenissen en andere bewijzen bereid is te overtuigen. Paulus heeft het gansche geslacht der menschen voor den rechterstoel Gods opgeroepen, om dat geheel onder éénzelfde verdoemenis te besluiten. En tevergeefs zou hier iemand tegenwerpen, dat de apostel hier niet alleen beschuldigt, maar veelmeer bewijst; want dat alleen is een ware beschuldiging, die op zekere en sterke bewijzen steunt. Gelijk Cicero ergens een onderscheid maakt tusschen beschuldiging en smaadwoord of beschimping. Voorts, **onder de zonde zijn**, is zooveel als bij God rechtvaardig voor zondaars verdoemd worden, of onder de vervloeking staan, die den zonden toekomt. Want gelijk de rechtvaardigheid loslating medebrengt, alzoo komt ook na de zonde verdoemenis.

10 Gelijk geschreven is, dat daar niemand rechtvaardig is, zelfs niet één.

11 Daar is niemand verstandig, daar is niemand, die God zoekt.

- 12 Zij zijn allen afgeweken, en te zamen onnut geworden; daar is niemand, die goed doet, zelfs niet tot één.
- 13 Hun keel is een open graf; met de tongen hebben zij bedriegelijk gehandeld, slangenvenijs is onder hunne lippen.
- 14 Welker mond vol vervloeking en bitterheid is;
- 15 Hunne voeten zijn snel om bloed te vergieten;
- 16 In hunne wegen is vernieling en ellendigheid;
- 17 En den weg des vredes hebben zij niet gekend.
- 18 De vreeze Gods is voor hunne oogen niet.

Ps. 5:10.

Ps. 140:4.

Ps. 10:7.

Jes. 59:7.

Spr. 1:16.

Ps. 36:2.

10 **Gelijk geschreven is.** Dusverre heeft hij redenen gebruikt, om de menschen van hun boosheid te overtuigen. Nu brengt hij bewijzen voort, die op autoriteit gefundeerd zijn, welke bij de Christenen de allerzekerste bewijsvoering is, zooverre men Gode alleen autoriteit toeschrijft. En hieruit mogen de leeraars der gemeenten leeren, hoedanig hun ambt is. Want is het, dat Paulus hier niets leert, wat hij niet mede met zekere getuigenissen der Schrift bevestigt, zoo moeten veel minder die bestaan zulks te doen, dien niet anders geboden is dan het Evangelie te prediken, hetwelk zij door de handen van Paulus en anderen ontvangen hebben.

Daar is niemand rechtvaardig. Dewijl de apostel de vrijheid gebruikt, dat hij meer den zin der Schrift voortbrengt dan de letterlijke woorden, gelijk zij staan, zoo schijnt hij, eer hij tot de afzonderlijke stukken komt, eerst in het gemeen gesteld te hebben, welke de hoofdsom is der dingen, die de profeten verhalen in den mensch te zijn, te weten, dat niemand rechtvaardig is; en dat hij daarna de stukken opgeteld heeft, te weten, de vrucht der ongerechtigheid. De eerste vrucht is, dat daar niemand verstandig is. En dat onverstand en die onwijsheid wordt terstond daardoor bewezen, dat zij God niet zoeken. Want de mensch is ijdel, ledig, in welken de kennis Gods niet is, al moge hij zoo geleerd zijn, als hij wil. Ja zelfs de leeringen en kunsten, die in zichzelf goed zijn, worden ijdel, wanneer zij dit fundament niet hebben. Hij stelt daarbij, **Dat daar niemand is, die goed doet**, waarmede beduid wordt, dat zij alle menschelijk gevoel afgelegd hebben. Want daar de kennis Gods ons de beste band onzer onderlinge vereeniging is; — want gelijk Hij allen een gemeen Vader is, alzoo vereenigt Hij ons allen zeer wel, en buiten Hem is enkel verstrooiing; — alzoo volgt gewoonlijk daaruit, dat men God niet kent, onmenschelijkheid, dewijl een iegelijk den ander veracht, en zichzelf zoekt en liefheeft. Het tegenovergestelde der vriendelijkheid en menschelijkheid wordt hierbij gesteld, te weten:

Daar is niemand, die goed doet.

13 **Hun keel is een open graf.** Dat is, een draaikolk, om de menschen in te slikken en te verderven. Het is meer dan als hij gezegd had: menschenvraten. Want het is een uiterste onmenschelijkheid, dat des menschen keel zulk een afgrijselijke draaikolk is, dat zij geheele menschen kan verslinden en inslikken. **Dat de tongen bedriegelijk, en de lippen met venijs besmeerd zijn**, dit heeft eenerlei zin. Daarom staat er, **14 dat de mond vol vervloeking en bitterheid is**, welk gebrek het tegenovergestelde is van wat hij boven gesproken heeft. Maar men moet hierbij verstaan, dat van alle zijden niet anders dan boosheid van hen komt. Want is het

dat zij lieflijk spreken, zoo bedriegen zij, en onder de vleierijen schenken zij venijn. Of, geven zij wat zij in het hart hebben, zoo komt daar bitterheid en vervloeking voort.

16 Vernieling en ellendigheid in hunne wegen. Dit is een zeer schoone wijze van spreken bij Jesaja. Want het is een beschrijving eener onmenselijke wreedheid, welke alom, waar zij heengaat, alle ding verderft, eenzaamheid en verwoestheid maakt. Met zulk een vorm van spreken beschrijft Plinius Domitianus. Daar volgt:

17 Den weg des vredes hebben zij niet gekend; omdat zij tot roof, geweld, onrecht, wreedheid en gruwelijkheid gewend zijnde, niet weten vriendelijk of welwillend te handelen.

18 De vreeze Gods is voor hunne oogen niet. In dezen laatsten slotzin wordt wederom met andere woorden verhaald, wat wij in den beginne gezegd hebben, te weten, dat alle boosheid komt uit de verachting Gods. Want dewijl de vreeze Gods het hoofd der wijsheid is, wanneer wij daarvan zijn afgeweken, zoo blijft daar niet goeds, noch oprechts. In één woord, gelijk de vreeze Gods een breidel is om onze boosheid te dwingen, alzoo, wanneer wij dien niet hebben, dan worden wij tot alle vrijheid der zonden ontbonden. Voorts, opdat niemand denke, dat deze getuigenissen zouden verdraaid zijn, zoo laat ons ze alle aanmerken uit de omstandigheden der plaatsen, waaruit zij genomen zijn. David zegt, Psalm 14:3, dat de boosheid onder de menschen zoo groot was, dat God zelfs niet één rechtvaardige heeft kunnen vinden, als Hij ze allen, den een voor, den ander na, aanschouwd had. Zoo volgt dan daaruit, dat deze pest in het gansche menschelijke geslacht is geweest, dewijl den oogen Gods geen ding verborgen is. In het einde van den Psalm spreekt hij wel van de verlossing Israëls, maar wij zullen terstond aantoonen, hoe zij heilig waren, en hoe zij uit dezen staat uitgenomen werden. In de andere Psalmen klaagt hij van de ongeschiktheid zijner vijanden, waar hij in zich en in de zijnen een voorbeeld des rijks van Christus schetst. Daarom worden ons, door den persoon zijner vijanden, allen voorgesteld, die van Christus vervreemd zijn, en door zijnen Geest niet gedreven worden.

Jesaja bestraft wel duidelijk het volk Israël, zoo komt dan zulk een beschuldiging veelmeer den heidenen toe. Wat is het dan? Het is zonder twijfel, dat der menschen natuur met deze uitspraken beschreven wordt, opdat wij daaruit zien, hoedanig de mensch is, als hij aan zichzelf wordt overgelaten, dewijl de Schrift betuigt, dat zij allen zoodanigen zijn, die door de genade Gods niet wedergeboren zijn. De staat der heiligen zou niets beter zijn, ware de boosheid en verdraaidheid in hen niet gebeterd. En opdat zij gedachtig zijn, dat zij, zooveel de natuur aangaat, den anderen gelijk zijn, zoo voelen zij, in de overblijfselen huns vleesches, waarmede zij altijd omringd zijn, zaad en vonken van zulke dingen, die zonder ophouden booze vruchten voortbrengen, ware de dooding en afsterving niet daartegen, welke zij niet uit hun natuur, maar uit de barmhartigheid Gods hebben. Voorts, dat de gebreken, die hier verhaald worden, niet alle in ieder schijnen, desniettemin mogen zij terecht en met waarheid, der menschelijke natuur toegerekend worden; gelijk wij boven aangeteekend hebben, hoofdst. 1:26.

19 Wij weten, dat al wat de wet zegt, zij dat spreekt tot degenen, die onder de wet zijn; opdat alle mond gestopt, en de gansche wereld voor God schuldig worde.

20 Daarom zal uit de werken der wet geen vleesch voor Hem gerechtvaardigd worden; want door de wet komt de kennis der zonde. Gal. 2:16. Rom. 7:7. Hebr. 7:18.

19 Wij weten, dat. Hij laat de heidenen varen, en voegt deze uitspraken bijnaam den Joden toe, tot het onderbrengen van welke veel meer arbeids noodig was; omdat zij al zoowel als de heidenen, zonder waarachtige rechtvaardigheid waren, en nochtans met de voorwending van het verbond Gods zichzelf bedekten, evenals of datzelve hun tot heiligheid genoeg geweest ware, dat zij door de verkiezing Gods van de andere menschen der wereld onderscheiden waren. En hij brengt uitvluchten voort, waarin de Joden, gelijk hij wel wist, vaardig waren. Want wat in de wet kwaad gezegd was tegen het menschelijk geslacht, dat wenden zij gemeenlijk op de heidenen, evenals of zij van de gemeene orde der menschen uitgezonderd waren. En zij waren voorwaar uitgezonderd, waren zij van hunne plaats niet uitgevallen. Daarom, opdat zij niet door eenigen valschen waan van hunne eigene waardigheid zouden verhinderd worden, en datgene, wat zonder onderscheid tot alle menschen gezegd is, op de heidenen alleen zouden duiden, zoo voorkomt Paulus ze hier, en bewijst uit het oogmerk der Schrift, dat zij niet alleen onder den gemeenen hoop der menschen zijn, maar dat dit oordeel bijzonder van hen gesproken is. Wij zien hier de naarstigheid van Paulus in het wederleggen der tegenwerpingen. Want wien is de wet gegeven, of tot wiens onderwijzing dient zij anders dan der Joden? Daarom dat de wet ook anderen meldt, dat is toevallig, of bij toegift, gelijk men zegt; want haar leer voegt zij voornamelijk haren discipelen toe. Hij zegt, dat de Joden in de wet zijn, als dien de wet verordend was; waaruit ook volgt, dat zij hun eigenlijk toekwam; en onder het woord wet, vervat hij ook de profetieën, ja het gansche Oude Testament.

Opdat alle mond gestopt worde. Dat is, opdat alle uitvlucht en ontschuldiging benomen worde. Het is een wijze van spreken, genomen uit het rechthuis, waar de verklaagde, zoo hij behoorlijke verontschuldiging weet, plaats begeert om te spreken, om zichzelf te verontschuldigen van wat hem ten laste gelegd is; maar is het dat hem zijn conscientie dringt, zoo zwijgt hij, en verwacht stilzwijgend zijn oordeel, door zijn eigen zwijgen alreede veroordeeld zijnde. Zulken zin heeft ook de wijze van spreken, Job 39:37, Ik zal mijn hand op mijnen mond leggen. Want hij wil zeggen, hoewel hij eenigen schijn van verontschuldiging mocht vinden, nochtans wil hij aflaten zichzelf te rechtvaardigen, en het oordeel Gods plaats geven. Wat daarna volgt, dat is een verklaring. Want dien wordt de mond gestopt, die door het oordeel alzoo in de strikken gehouden wordt, dat hij niet kan ontgaan. Anderszins, zwijgen voor Gods aanschijn, is door zijne Majesteit verschrikt worden, en als 't ware door hare schittering verslagen en stom worden.

20 Daarom zal uit de werken der wet. Welke werken der wet bedoeld zijn, dat is ook onder de geleerden twijfelachtig, dewijl

En de gansche wereld voor God schuldig worde.

sommigen dit van de onderhouding der gansche wet verstaan, en sommigen datzelve alleen op de ceremoniën duiden.

Chrysostomus, Origenes en Hieronymus zijn door het hier bijgevoegde woord wet, bewogen geworden, dit van de onderhouding der gansche wet te verstaan. Want zij hebben gemeend, dat door deze bijvoeging van het woord wet, bijzonder beteekend wordt, dat men 't niet van allerlei werken mag verstaan. Maar deze knoop is zeer wel te ontbinden; want dewijl de werken zoover voor den Heere rechtvaardig zijn, zoover als wij zoeken daardoor dienst te doen, en gehoorzaamheid te bewijzen, zoo heeft hij (om de kracht der rechtvaardigmaking te duidelijker allen werken te benemen) die werken genoemd, die allermeeft mochten rechtvaardigen, zoo daar eenige waren. Want de wet heeft de beloften, zonder welke onze werken geen loon voor God zouden hebben. Zoo ziet gij dan, waarom Paulus de werken der wet genoemd heeft, te weten, omdat door de wet aan de werken loon gegeven wordt.

Dit is ook den Scholastieken niet verborgen geweest, wier gewoonlijke en gemeene leer is, dat de werken verdienstelijk zijn, niet door een inwendige waardigheid, maar krachtens een verdrag. Doch deze leer is valsch, want zij zien niet, dat de werken altijd met zonden besmet zijn, waardoor hun alle verdienste ontnomen wordt. Nochtans is deze grondstelling waarachtig, dat het loon der werken hangt aan de goedwillige belofte der wet. Daarom heeft Paulus voorzichtiglijk en terecht hier niet van bloote werken gehandeld, maar heeft duidelijk en met name de onderhouding der wet voor oogen gesteld, van welke eigenlijk de vraag was. Datgene wat van andere geleerden tot bescherming van dit gevoelen wordt voortgebracht, dat is vager, dan het betaamt. Want dewijl hier van de besnijdenis gesproken wordt, zoo achten zij, dat hier een exempel voorgesteld is, dat alleen op de ceremoniën betrekking heeft. Maar waarom Paulus de besnijdenis genoemd heeft, dat hebben wij alreeds verklaard; want daar zijn geene andere, die met betrouwen der werken opgeblazen zijn, anders dan de hypocrieten. En wij weten, dat zij alleen op den uitwendigen valschen schijn roemen. Bovendien was de besnijdenis naar hun meening een ingang tot de rechtvaardigheid der wet. Zoo was het dan onder hen een werk van bijzondere waardigheid, ja, als een fundament der rechtvaardigheid der werken. En wat zij hiertegen voortbrengen uit den Zendbrief aan de Galaten, waar Paulus dezelfde zaak behandelt, en nochtans alleen van de ceremoniën melding maakt, dit is ook niet sterk genoeg om staande te houden wat zij willen. Het is zeker, dat Paulus tegen die gehandeld heeft, die het volk met een valsch betrouwen op de ceremoniën opbliezen. En om dit geschil neder te leggen, blijft hij niet alleen op de ceremoniën, en behandelt niet bijzonder wat kracht die hebben, maar hij neemt de gansche wet, gelijk men uit de plaatsen van denzelfden zendbrief kan zien, dewelke alle hieruit, gelijk uit haren oorsprong en fontein, afgeleid worden. Zoodanig was ook de vraag en twist, die te Jeruzalem onder de discipelen gehouden werd. Maar wij zeggen niet zonder oorzaak, dat Paulus hier van de gansche wet spreekt. Want de loop der behandeling, dien hij dusverre gevolgd heeft, en die voortaan volgt, stemt genoeg met ons; en vele plaatsen laten ons niet toe, anders te gevoelen. Zoo is het dan een waarheid, bij-

zondere gedachtenis waardig, dat uit de onderhouding der wet niemand rechtvaardigheid verkrijgt. De oorzaak heeft hij boven te kennen gegeven, en zal ze terstond wederom verhalen, te weten, omdat alle menschen, niemand uitgenomen, van overtreding overtuigd zijn, en door de wet van ongerechtigheid overtuigd worden. Nu, deze twee strijden tegen elkander, gelijk wij hierna breeder zullen zien, te weten, door de werken rechtvaardig geacht te worden, en van overtreding overtuigd te zijn. Het woordje vleesch beteekent hier niets bijzonders, dan enkel de menschen, uitgenomen, dat het schijnt eenigszins bekwaam te zijn, om de zaak te beter in het gemeen uit te drukken, dan of hij gezegd had: alle menschen.

Geenvleesch zal gerechtvaardigd worden.

Want door de wet. Uit het tegenovergestelde besluit hij, dat ons van de wet geen rechtvaardigheid gegeven wordt, dewijl zij ons overtuigt van zonde en verdoemenis; want het leven en de dood komen niet uit eenzelfde fontein. En waar hij uit de tegenovergestelde werking der wet besluit, dat wij uit haar niet kunnen rechtvaardigheid verkrijgen, zoo moeten wij weten, dat de bewijsvoering anders niet deugt, tenzij wij vasthouden, dat dit een onafscheidelijk en doorlopend gevolg is, dat de wet, den mensch zijn zonde bewijzende, de hope der zaligheid beneemt. In zichzelf is zij wel, wijl zij onderwijzing geeft tot de rechtvaardigheid, een weg tot zaligheid; maar onze verdraaidheid en verdorvenheid verhindert ze, dat zij in dezen deele nuttig is.

Nu moet men dit ten andere daarbij stellen, dat wie een zondaar bevonden is, van rechtvaardigheid beroofd is. Want met de Sophisten een halve rechtvaardigheid verdichten, zoodat de werken ten deele zouden rechtvaardigen, dat is van geen waarde.

21 Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard zonder de wet, dewijl zij bevestigd is met het getuigenis der wet en der profeten. Rom. 1:17. Fil. 3:9.

22 Ja, de rechtvaardigheid Gods door het geloof van Jezus Christus in allen en over allen, die gelooven.

21 Maar nu is de rechtvaardigheid Gods, enz. Men twijfelt, waarom hij die Gods rechtvaardigheid noemt, die wij door het geloof verkrijgen. Is het, omdat zij alleen voor God bestaat, of omdat de Heere ze ons door zijn barmhartigheid geeft?

Dewijl beide deze uitleggingen wel met de plaats overeenkomen, zoo strijden wij noch tegen de een, noch tegen de ander. Zoo zegt Paulus, dat deze rechtvaardigheid, welke God den menschen deelt, achtig maakt, en die alleen Hem aangenaam is, en van Hem voor rechtvaardigheid erkend wordt, is geopenbaard zonder wet, dat is, zonder hulp der wet, zoodat dit woordje wet hier verstaan wordt voor de werken genomen te zijn; want het betaamt niet, dat men het versta van de leer der wet, welke hij terstond hierna voortbrengt als getuige der onverdiende rechtvaardigheid des geloofs. Dat sommigen het duiden op de ceremoniën, zal ik spoedig hierna bewijzen ijdel te zijn. Zoo zullen wij dan verstaan, dat deze wijze van spreken alleen de werken der wet uitsluit. Waarin wij ook zien, hoe hij de werken niet vermengt met de barmhartigheid Gods, maar allen waan der werken neemt hij weg, en roeit hij uit, en stelt de barmhartigheid Gods alleen. Het is mij niet verborgen,

dat Augustinus dit anders uitlegt. Want hij meent, dat de rechtvaardigheid Gods de genade der wedergeboorte is, en bekent deze onverdiend te zijn, omdat God ons, die het niet verdiend hebben, door zijnen Geest vernieuwt. Van deze genade sluit hij de werken der wet uit, dat is, de werken, waardoor de menschen zoeken uit zichzelf zonder vernieuwing de genade Gods te verdienen. Het is mij ook zeer wel bekend, dat sommige nieuwe navorschers deze leer hooftaardiglijk voorstellen, alsof zij hun te dezen tijde geopenbaard ware. Maar dat de apostel alle werken zonder uitneming bedoelt, ook zelfs de werken, die de Heere in de zijnen werkt, is uit het verband duidelijk. Want voorwaar Abraham was wedergebooren, en werd alreede door den Geest Gods gedreven, toen Paulus ontkende, dat hij door de werken gerechtvaardigd is geworden. Zoo dan, niet alleen de goede werken der zeden, die door het ingeven der natuur geschieden, maar ook alle werken, die de geloovigen kunnen hebben, worden van de rechtvaardigmaking der werken uitgesloten. Bovendien, zoo dit de beschrijving der rechtvaardigheid des geloofs is: Zalig zijn die, welker ongerechtigheden vergeven zijn, zoo wordt hier niet gehandeld van dusdanige of zoodanige werken, maar de verdienste der werken wordt weggenomen, en alleen de vergeving der zonden tot een oorzaak der rechtvaardigheid gesteld. Zij meenen, dat deze twee zeer wel overeenkomen, te weten, dat de mensch gerechtvaardigd wordt uit het geloof door de genade van Christus, en dat hij nochtans gerechtvaardigd wordt door de werken, die uit de geestelijke wedergeboorte voortkomen; omdat God ons uit genade vernieuwt, en wij zijn gave door het geloof aannemen. Maar Paulus neemt een veel andere grondstelling, te weten, dat onze consciëntiën nimmermeer zullen gerust zijn, eer zij alleen op de barmhartigheid Gods steunen. Daarom, als hij op een andere plaats geleerd heeft, dat God in Christus was om de menschen rechtvaardig te maken, zoo drukt hij ook mede de wijze uit, te weten, hun hunne zonden niet toerekenende. Desgelijks ook aan de Galaten stelt hij de wet tegenover het geloof, zooveel het werk der rechtvaardigmaking aangaat, omdat zij het leven belooft dengenen, die doen wat zij gebiedt. En zij gebiedt niet alleen een uitwendigen schijn der werken, maar oprechte liefde Gods. Zoo volgt dan hieruit, dat in de rechtvaardigheid des geloofs geen verdienste der werken toegelaten wordt. Waaruit het openbaar is, dat het een koude rede is, dat sommigen zeggen, dat wij in Christus rechtvaardig gemaakt worden, omdat wij door den Geest vernieuwd worden, zoover wij Christus' leden zijn; dat wij door het geloof gerechtvaardigd worden, omdat wij door het geloof ingeplant worden in het lichaam van Christus; dat wij zonder verdiensten gerechtvaardigd worden, omdat God in ons niet anders vindt dan zonde. Want het is in Christus, omdat het buiten ons is; en het is uit het geloof, omdat wij op de barmhartigheid Gods alleen, en op zijn onverdiende beloften moeten rusten; en het is daarom zonder verdienste, omdat God ons met Zich verzoent, onze zonden begraven. Dit kan men niet duiden op het begin der rechtvaardigheid alleen, gelijk zij droomen; want deze beschrijving: Zalig zijn die, dien de zonden vergeven zijn, heeft plaats gehad in David, ook toen hij zich lang in den dienst Gods geoefend had; en Abraham, dertig jaren na zijne roeping, had geene werken, waarop hij mocht roe-

Ps. 32:1, 2.

2 Cor. 5:19.

Gal. 3:12.

men voor God, hoewel hij een zeldzaam voorbeeld der heiligheid geweest is, en daarom wordt het hem tot rechtvaardigheid gerekend, omdat hij op de belofte vertrouwt. En als Paulus leert, dat God de menschen rechtvaardig maakt, hun de zonden niet toerekenende, zoo doet hij een predikatie, die allen dag in de gemeente te vernieuwen is. En die vrede der consciëntie, die door de aanschouwing der werken verstoord wordt, moet niet alleen één dag, maar het gansche leven door duren; waaruit volgt, dat wij tot den dood toe niet anders rechtvaardig zijn, dan omdat wij alleen op Christus zien, in Wien God ons tot kinderen aangenomen heeft, en aangenaam houdt. Hiermee wordt ook de beuzeling van die menschen wederlegd, die ons van valsheid beschuldigen, omdat wij zeggen, uit de Schrift te hebben, dat wij alleen door het geloof gerechtvaardigd worden, dewijl dat woordje **alleen**, 'twelk alle andere dingen uitsluit, nergens in de Schrift gevonden wordt. Maar is het, dat de rechtvaardigmaking geschiedt zonder wet, en buiten ons, waarom zou men ze niet der barmhartigheid alleen toeschrijven? Is het, dat zij der barmhartigheid alleen toekomt, zoo komt zij ook het geloof alleen toe.

Het woordje **nu** kan hier alleen tegenstellend genomen worden, gelijk wij dikmaals zeggen **nu** voor **maar**; zoodat het geen tijd beduidt. Is het, dat iemand liever dit woordje wil verstaan van den tijd, hetwelk ik gaarne aanneem, opdat hij niet schijne uitvlucht te zoeken, zoo moet men nochtans dit niet alleen van de aflegging der ceremoniën verstaan; want de apostel heeft alleen voorgenomen door vergelijking de genade te verheffen, waardoor wij boven de vaders uitmunten. Zoo zal dan de zin wezen, dat na de verschijning van Christus in het vleesch, de rechtvaardigheid des geloofs door de verkondiging des Evangelies is geopenbaard. Waaruit nochtans niet volgt, dat zij vóór de komst van Christus verborgen is geweest. Want hier is tweërlei openbaring aan te merken, te weten, de eene des Ouden Testaments, welke in woord en sacramenten gelegen was, de andere des Nieuwen Testaments, welke boven de ceremoniën en beloften, ook de vervulling in Christus vervat, die ook volkomener door het Evangelie verklaard wordt.

Bevestigd met het getuigenis. Dit zegt hij hierbij, opdat in de beschikking en bediening der onverdiende rechtvaardigheid, het Evangelie niet schijne tegen de wet te strijden. Gelijk hij dan gezegd heeft, dat aan de rechtvaardigheid des geloofs niet noodig is de hulp der wet; alzoo zegt hij nu, dat dezelve rechtvaardigheid nochtans door het getuigenis der wet bevestigd wordt. Is het, dat de wet aan de onverdiende rechtvaardigheid getuigenis geeft, zoo schijnt het, dat zij niet gegeven is om de menschen te leeren door de werken rechtvaardigheid te verkrijgen. Zoo wordt zij dan verdraaid door degenen, die ze tot zulk een einde verkeerden. Voorts, indien gij bevestiging dezer waarheid begeert, zoo doorziet ordelijk de hoofdsom der leer van Mozes, en gij zult vinden, dat de mensch, die in den beginne uit Gods rijk uitgeworpen is, geen andere wederbrenging gehad heeft, dan in de Evangelische beloften van het gezegende Zaad, waardoor de kop der slang zou vermorzeld, en de zegening den heidenen verkondigd worden. Zult gij in de geboden vinden bewijs uwer ongerechtigheid, uit de heiligheden en offeranden zult gij leeren, dat de voldoening en reiniging in Chris-

tus alleen is. Indien gij tot de profeten komt, zoo zult gij vinden zeer klare beloften der onverdiende barmhartigheid; van welke zaak zie onze »Institutie.»

22 Ja, de rechtvaardigheid Gods. Hij bewijst met weinige woorden, hoedanig deze rechtvaardigmaking is, te weten, dat zij in Christus is, en door het geloof aangegrepen wordt. Ofschoon hij wederom den naam Gods inbrengt, zoo schijnt hij te kennen te geven, dat God niet alleen de Aannemer, maar ook de Auteur is der rechtvaardigheid, waarvan hij hier handelt; evenals of hij zeide, dat zij van Hem alleen komt, of dat hare oorsprong uit den hemel is, en ons in Christus geopenbaard wordt. Daarom als men daarvan spreken wil, zoo moet men in deze orde handelen. Ten eerste, dat de zaak onzer rechtvaardigmaking niet in der menschen oordeel gelegen is, maar van den rechterstoel Gods te verstaan is, voor welken geen rechtvaardigheid geacht wordt, anders dan de volmaakte en volkomene gehoorzaamheid der wet, hetwelk licht te verstaan is uit de beloften en bedreigingen. Is het, dat geen mensch te vinden is, die tot zulk een volkomen heiligheid gekomen is, zoo volgt daaruit, dat alle menschen in zichzelf zonder rechtvaardigheid zijn. Ten andere moet ons Christus in gedachtenis komen, die alleen rechtvaardig is, en ons rechtvaardig maakt, zijne rechtvaardigheid ons gevende. Nu kunt gij zien, dat de rechtvaardigheid des geloofs de rechtvaardigheid van Christus is. Zoo dan, dat wij gerechtvaardigd worden, daarvan is de barmhartigheid Gods de werkende oorzaak; Christus is de verdienende, en het Woord met het geloof is de middellijke oorzaak. Zoo wordt dan het geloof gezegd te rechtvaardigen, omdat het een middel is om Christus te ontvangen, in Wien wij de rechtvaardigheid deelachtig worden. Als wij Christus deelachtig geworden zijn, zoo zijn wij niet alleen zelf rechtvaardig, maar onze werken zelve worden voor God geacht rechtvaardig te zijn: te weten, omdat alle onvolmaaktheid, die daarin is, door het bloed van Christus uitgewischt wordt. De beloften, die voorwaardelijk waren, worden ons ook door dezelfde genade volbracht; want God vergeldt onze werken als volmaakt, omdat de onverdiende genade het gebrek bedekt.

In allen en over allen. Hij heeft verscheiden wijzen van spreken gebruikt om dezelfde zaak te krachtiger uit te drukken, die wij nu gehoord hebben, te weten, dat het geloof alleen hier geëischt wordt, en dat de geloovigen niet onderscheiden worden met eenige uitwendige teekenen; ja, dat daar niet aan gelegen is, of zij heidenen of Joden zijn.

22 Want daar is geen onderscheid.

23 Want zij hebben allen gezondigd, en zijn verstoken van de heerlijkheid Gods.

24 En zijn buiten verdienste gerechtvaardigd uit zijne genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is:

25 Welken God voorgesteld heeft tot eenen genadestoel door het geloof in zijn bloed, tot betoening zijner rechtvaardigheid, om de vergeving der zonden.

26 Die eerst geweest zijn in de verdraagzaamheid Gods, tot betoening zijner rechtvaardigheid, in dezen tijd; opdat Hij zelve

Jes. 53 : 5.

2 Cor. 5 : 18.
Col. 1 : 20.
Hebr. 4 : 16.
1 Joh. 4 : 10.
Ex. 25 : 17.

rechtvaardig zij, en dien rechtvaardigende, die uit het geloof van Jezus is.

22 Daar is geen onderscheid. Hij legt allen zonder eenige uitzondering de noodzakelijkheid op van rechtvaardigheid in Christus te zoeken; evenals of hij zeide, dat er geen andere weg is om rechtvaardigheid te verkrijgen, en dat ook niet sommigen op deze wijze, en anderen op een andere wijze gerechtvaardigd worden, maar dat zij allen te zamen door het geloof gerechtvaardigd worden: dewijl zij allen zondaars zijn, en daarom ook niet hebben, waarvan zij bij God kunnen roemen. Hij stelt als zeker en bekend, dat als men voor den rechterstoel van Christus komt, een iegelijk, die zichzelf in zonde schuldig bekent, beschaamd en verloren ligt onder zijn schande, zoodat geen zondaar het aanschijn Gods kan lijden, gelijk wij in Adams voorbeeld zien. Wederom gebruikt hij een bewijs uit het tegendeel, waaruit wij moeten aanmerken, wat daar volgen moet. Dewijl alle menschen zondaars zijn, zoo besluit Paulus daaruit, dat zij allen verstoken of beroofd zijn van den lof der rechtvaardigheid. Zoo is dan, volgens zijn leer, geen rechtvaardigheid, anders dan die volmaakt en volkomen is. Want ware er eenige halve rechtvaardigheid, zoo zou hij, die een zondaar is, niet terstond van alle heerlijkheid moeten beroofd worden. Hiermede wordt de stuksche of gedeeltelijke rechtvaardigheid (gelijk zij die noemen) genoeg wederlegd. Want was het waar, dat wij eensdeels door werken, en anderdeels door Gods genade gerechtvaardigd worden, zoo zou dit betoog van Paulus geen kracht hebben, dat zij daarom allen ontbloot zijn van de eere Gods, omdat zij zondaars zijn. Zoo is het dan zeker, dat daar geen rechtvaardigheid is, waar zonde is, zoolang Christus de vervloeking niet wegneemt. En dit is het wat men leest, Gal. 3 : 10, dat allen, die onder de wet zijn, der vervloeking onderworpen zijn, en dat wij hiervan verlost worden door de weldaad van Christus. En bij dat woord **heerlijkheid Gods**, verstaat hij die heerlijkheid, die voor God plaats heeft, gelijk in Joh. 12 : 43, Zij hebben de heerlijkheid der menschen liever gehad, dan de heerlijkheid Gods. En alzoo roept hij ons van de vleierij der menschen af tot den rechterstoel Gods.

Gen. 3 : 8.

24 En zijn buiten verdienste gerechtvaardigd. De zin is, dewijl de menschen, zooveel in hen is, niet anders hebben te verwachten, dan dat zij door het rechtvaardig oordeel Gods overtuigd, omkomen, daarom worden zij buiten verdienste door zijn barmhartigheid gerechtvaardigd. Want Christus komt in deze ellendigheid te hulp, en maakt de geloovigen deelachtig, alzoo dat zij in Hem alleen vinden, al wat hun ontbreekt. Daar is mogelijk geen schooner plaats in de gansche Schrift, om de kracht dezer rechtvaardigheid te verklaren. Want zij bewijst, dat de barmhartigheid Gods, de werkende oorzaak is, en dat Christus met zijn bloed de verdienende oorzaak is, en dat het geloof, uit het Woord Gods ontvangen, is de middellijke; en dat de heerlijkheid der Goddelijke rechtvaardigheid en goedigheid de eindelijke oorzaak is. Aangaande de werkende oorzaak, zegt hij, dat wij buiten verdienste gerechtvaardigd worden, en dat uit zijne genade. Alzoo heeft hij tweemaal uitgedrukt, dat het geheel van God komt, en niets van ons. Het ware genoeg geweest, de genade tegen de verdienste te stellen; maar, opdat wij niet zou-

den denken, dat het half genade en half verdienste zij, daarom heeft hij met een bijgevoegde herhaling klaarder bevestigd, wat hij wilde zeggen, en heeft het volkomen werk der rechtvaardigheid aan de barmhartigheid Gods alleen toegeschreven, welke de Sophisten verscheuren en verkorten, opdat zij niet gedwongen worden hun naaktheid en hulpeloosheid te bekennen.

Door de verlossing. De verdienende oorzaak onzer rechtvaardigheid is, dat Christus het oordeel Gods door zijn rechtvaardigheid volaan heeft, en Zichzelven in onze plaats stellende, ons van de tirannie des doods, waarin wij gevangen waren, verlost heeft. Want door de verzoening der offerande, die Hij gedaan heeft, is onze schuld en verdoemenis weggenomen. Waardoor wederom het verdichtsel van die menschen wederlegd wordt, die willen zeggen, dat deze rechtvaardigheid een kwaliteit, hoedanigheid, of deugd in ons is. Want, indien wij toch voor God rechtvaardig geacht worden, omdat wij door zulk een prijs verlost zijn, zoo leenen wij voorwaar dit van elders, wat wij in onszelven niet hebben. En terstond legt Paulus duidelijker uit, wat kracht deze verlossing heeft, of waartoe zij dient, te weten, opdat wij met God verzoend worden. Want hij noemt Christus de verzoening of den genadestoel; welk laatste woord mij beter behaagt, zijnde dan van Paulus een toespeling op het verzoendeksel van de arke des verbonds. En wat wil dit anders, dan dat wij rechtvaardig zijn, zoover Christus ons met den Vader verzoent? Maar wij moeten nu de woorden overwegen.

Ex. 25:17.

25 Welken God voorgesteld heeft. Het Grieksche woord, dat Paulus hier gebruikt, beteekent somtijds ordineeren of verordenen, somtijds voorstellen, voortbrengen. Zoo men de eerste beteekenis neemt, zoo schrijft Paulus der onverdiende barmhartigheid Gods toe, dat Christus tot een Middelaar verordend is, om door de offerande zijns doods ons den Vader te verzoenen. Want het is geen kleine lof der genade, dat God uit eigen beweging een weg gezocht heeft, om onzen vloek weg te nemen. En voorwaar deze plaats schijnt overeen te komen met die: Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijnen eeniggeboren Zoon gegeven heeft. Waar wij evenwel de andere beteekenis nemen, toch zal zin en rede dezelfde blijven, te weten, dat God dien Middelaar, welchen Hij verordend had, te zijnen tijde heeft geopenbaard en gegeven. Met het woord **genadestoel** acht ik (gelijk ik gezegd heb), dat hij gezien heeft op den genadestoel of het verzoendeksel des Ouden Testaments. Want hij bewijst, dat met der daad in Christus volbracht is, wat daar afgebeeld was. Nochtans dewijl de andere meening niet kan verworpen worden, zoo iemand liever dit woord van Paulus eenvoudig wil nemen voor verzoening, ik wil niet beslissen. Wat Paulus hier voornamelijk gewild heeft, wordt klaarlijk uit zijne woorden bezeugen, te weten, dat God buiten Christus ons altijd toornig is, en dat Hij met ons door Christus verzoend wordt, als wij door zijn rechtvaardigheid Hem aangenaam zijn. Want God verwerpt zijn werk in ons niet, dat is, dat wij menschen geschapen zijn; maar Hij verwerpt onze onreinigheid, waardoor de klaarheid van zijn beeld uitgebluscht wordt. Wanneer de afwassching van Christus deze onreinigheid uitgewischt heeft, zoo heeft Hij ons lief, en omhelst ons als zijn rein werk.

Joh. 3:16.

Tot een genadestoel door het geloof in zijn bloed. Alzoo begeer ik

van woord tot woord te behouden, wat Paulus heeft; want het dunkt mij, dat hij heeft willen zeggen, dat God ons genadig wordt, zoo haast als wij ons betrouwen in het bloed van Christus gesteld hebben; want door het geloof komen wij in het bezit zijner weldaden. En als hij het bloed alleen noemt, zoo wil hij de andere deelen der verlossing niet uitsluiten, maar veelmeer onder dat ééne stuk de gansche somma vervatten; en hij heeft het bloed genoemd, waarin wij onze afwassching hebben. Alzoo wordt daardoor onze gansche verzoening beduid, door een wijze van spreken, genoemd synecdoche of samenvatting. Want dewijl hij boven gezegd heeft, dat God in Christus verzoend is, zoo stelt hij nu daarbij, dat deze vrucht in het geloof gelegen is, en ook mede, wat ons geloof voornamelijk in Christus moet beschouwen.

Om de vergeving der zonden. Dat is zooveel, alsof hij gezegd had, opdat Hij de zonde wegneme. En deze beschrijving of verklaring bevestigt wederom, wat ik nu dikmaals geleerd heb, te weten, dat de menschen niet gerechtvaardigd worden, omdat zij met der daad zulks zijn, maar door toerekening. Want hij gebruikt alleen verscheidene woorden, om te krachtiger uit te drukken, dat in deze rechtvaardigheid geen ding aan onze verdienste behoort. Want is het, dat wij ze verkrijgen door vergeving der zonden, zoo verstaan wij, dat zij buiten ons is. Bovendien, zoo de vergeving der zonden enkel uit de goedigheid Gods komt, zoo valt elke verdienste. Hier wordt nochtans gevraagd, waarom hij de vergeving hecht aan de voorgaande zonden. En hoewel deze plaats verscheiden verklaard wordt, zoo acht ik het 't waarschijnlijkst, dat Paulus op de reinigingen der wet gezien heeft, welke wel getuigenissen der toekomstige voldoening waren, doch volstrekt niet God konden verzoenen. Daar is ook zulk een plaats, Hebr. 9:15, Dat door Christus de verzoening der zonden gebracht is, die onder het voorgaande Testament bleven. Nochtans zal men niet verstaan, dat alleén de zonden van den verleden tijd door Christus' dood verzoend zijn, welke razernij sommige onheilige menschen uit deze plaats ongepast en verdraaid genomen hebben. Want Paulus leert alleen, dat tot den dood van Christus toe, God door geen ding kon verzoend worden; en dat de voorafschaduwingen der wet dit niet hebben kunnen doen, noch volbrengen; en daarom is de waarheid tot den tijd der vervulling uitgesteld en bewaard gebleven. Voorts moet men ditzelve verstaan van de zonden, die ons dagelijks schuldig maken; want er is een eenige verzoening voor allen. Sommigen hebben, om deze ongeschiktheid te ontgaan, gezegd, dat de voorleden zonden vergeven worden, opdat niet schene vrijheid gegeven te worden, om daarna te zondigen. En het is waar, dat geen vergeving voorgesteld wordt, anders dan voor de zonden, die geschied zijn; doch niet waar, dat de vrucht der verlossing vergaat en ontvalt, zoo wij daarna zondigen, gelijk Novatianus met de zijnen gedroomd heeft; maar omdat de uitdeeling des Evangelies zoodanig is, dat zij dengenen, die zondigen zal, het oordeel en den toorn Gods voorstelt, en den zondaar barmhartigheid aanbiedt. Nochtans dat is de rechte zin, dien ik eerst voortgebracht heb. Dat hij hierbij stelt, dat deze vergeving geweest is in **verdraagzaamheid**, dat verstaan zij enkel voor zachtmoedigheid, als waardoor het oordeel Gods achtergehouden is, dat Hij 't niet heeft laten ontsteken tot ons verderf, totdat

Hij ons eindelijk in genade heeft aangenomen. Maar het schijnt meer te zijn een stilzwijgende vóorkoming eener mogelijke tegenwerping. Want, opdat niemand mocht tegenwerpen, dat de genade zeer laat verschenen is, zoo leert Paulus, dat het een bewijs der verdraagzaamheid Gods is.

26 Tot betoening. De herhaling van dit punt heeft bijzondere kracht, welke Paulus daarom met opzet gedaan heeft, omdat zij zeer noodig was, dewijl geen ding den mensch moeilijker kan aangeraden worden, dan dat hij bekenne in zichzelf niets te zijn, en alle ding Gode toeschrijve. Doch hij maakt met opzet melding van deze nieuwe betoening, opdat de Joden de oogen zouden opendoen, om deze zaak aan te merken.

In dezen tijd. Wat allen tijden toebehoort, schrijft hij dien tijd toe, in welken Christus geopenbaard is, en dat niet zonder oorzaak; want wat voortijds duister onder bedeksel bekend was, dat heeft God in zijnen Zoon openlijk verklaard. Alzoo was de Jes. 49: 8. komst van Christus de tijd des welbehagens en de dag der zaligheid. God heeft wel ten allen tijde getuigenis zijner rechtvaardigheid gegeven, maar zij heeft veel helderder geschenen, toen de Zon der gerechtigheid is opgegaan. Zoo moeten wij dan de vergelijking des Ouden en Nieuwen Testaments aanmerken; want de rechtvaardigheid van Christus is dan eerst helder geopenbaard geweest, toen Christus is verschenen.

Opdat Hij zelve rechtvaardig is. Dit is een beschrijving dier rechtvaardigheid, welke hij zegt na de verschijning van Christus geopenbaard te zijn; gelijk hij in het Eerste hoofdstuk geleerd heeft, dat zij in het Evangelie geopenbaard is. Hij leert, dat deze rechtvaardigheid in twee dingen gelegen is. Het eerste is, dat God rechtvaardig is, niet voorwaar gelijk een onder vele anderen, maar dat Hij alleen alle volheid der rechtvaardigheid in Zichzelve bevat. Want Hem wordt anders geen geheele en volkomen lof gegeven, zoodanig als men Hem schuldig is, dan wanneer Hij den naam **rechtvaardig**, en de eer alleen behoudt, en het gansche menschelijk geslacht van onrechtvaardigheid verdoemd wordt. Daarna stelt hij het andere in de deelachtigmaking der rechtvaardigheid, te weten, als Hij zijnen rijkdom niet bij Zich verborgen houdt, maar in de menschen uitstort. Zoo heeft dan de rechtvaardigheid Gods haar schijnsel in ons, zoover Hij ons door het geloof van Christus rechtvaardigt. Want tevergeefs ware Christus tot rechtvaardigheid gegeven, zoo wij die uit het geloof niet kwamen te genieten. Waaruit volgt, dat alle menschen in zichzelf onrechtvaardig en verdorven zijn, totdat zij van God daaruit geholpen worden.

27 Waar is dan de roem? Hij is uitgesloten. Door wat wet? Der werken? Geenszins, maar door de wet des geloofs.

28 Zoo besluiten wij dan, dat de mensch door het geloof gerechtvaardigd wordt, zonder de werken der wet.

Gal. 2: 16.
Hand. 13: 38.
Rom. 8: 3.
Hebr. 7: 25.

27 Waar is dan de roem? Dewijl de apostel overvloedig genoeg de menschen met sterke redenen van het betrouwen der werken heeft afgeworpen, zoo bespot hij nu hun ijdelheid. En deze exclamatie of uitroep was hier noodig; want in deze zaak was het niet genoeg de menschen te leeren, maar de Heilige Geest

moest ook met groote kracht donderen, om onzen hoogmoed terneder te werpen. En hij zegt zonder twijfel, dat de roem uitgesloten is, omdat wij geen ding hebben, dat wij kunnen voortbrengen, wat waardig zij van God aangenomen of geprezen te zijn. Indien nu de verdienste de oorzaak en stof des roemens is, waardoor de mensch zichzelf met God zou verzoenen, hoe men die ook moge noemen, een verdienste vanwege de waardigheid des werks of krachtens een verdrag Gods met den mensch, men ziet, dat zij hier in beide gevallen wordt teniet gemaakt; want hier is geen sprake van vermindering of matiging, maar Paulus laat den mensch niet een druppel behouden. Bovendien, indien de roem der werken door het geloof wordt weggenomen, zoodat het geloof niet zuiver kan verkondigd worden, zonder alles der barmhartigheid Gods toe te schrijven, en den mensch van allen lof te berooven, zoo volgt daaruit, dat wij door geen werken geholpen worden, om rechtvaardigheid te verkrijgen.

De condigno
of de con-
gruo.

Der werken? Hoe ontkent de apostel Paulus hier, dat onze verdiensten door de wet uitgesloten worden, waar hij te voren uit de wet onze verdoemenis heeft bewezen? Want indien zij ons allen den dood onderwerpt, wat roem of eer zullen wij daaruit halen? Schijnt hij niet veelmeer ons van allen roem te berooven, en met schande te bedekken? Maar hij bewees toen, dat onze zonde door de wet geopenbaard werd, omdat wij allen afgeweken zijn van haar onderhouding. Doch hier geeft hij te kennen, indien ook in de wet der werken rechtvaardigheid ware, zoo zou onze roem niet uitgesloten zijn; maar dewijl zij alleen het geloof toekomt, zoo moeten wij onszelven niets toeschrijven. Dewijl het geloof alle ding van God ontvangt, zoo brengt het geen ding mede, anders dan een ootmoedige belijdenis der gebrekkigheid. En men moet naarstig aanmerken, hoe de werken en het geloof tegen elkander gesteld worden, in welke tegenstelling de werken in het gemeen, zonder eenige uitzondering, gesteld worden. Zoo handelt hij dan niet alleen van de ceremoniën, noch van den uitwendigen schijn der werken, maar vat te zamen allerlei verdiensten der werken, die men kan bedenken. De naam **wet** wordt oneigenlijk het geloof gegeven, doch dit verduistert den zin des apostels niet. Want hij verstaat, dat alle roem der werken nedergelegd wordt, als men tot den regel des geloofs komt; evenals of hij zeide, dat wel de rechtvaardigheid der werken in de wet geprezen wordt, maar dat het geloof een wet heeft, die geen rechtvaardigheid laat in de werken, hoedanig die ook mogen zijn.

28 Zoo besluiten wij dan. Nu maakt hij de voornaamste stelling op, als die ontwijfelbaar is, en stelt ook een verklaring daarbij. Want de rechtvaardigmaking des geloofs wordt zeer verhelderd, als de werken bijname uitgesloten worden. Daarom arbeiden onze tegenstanders om geen zaak zoo zeer, als om het geloof te vermengen met de verdiensten der werken. Zij bekennen wel, dat de mensch gerechtvaardigd wordt door het geloof, maar niet door het geloof alleen. Ja, metterdaad stellen zij de kracht der rechtvaardigmaking in de liefde, hoewel zij ze met de woorden aan het geloof toelaten. Maar Paulus bevestigt alzoo, dat zij buiten verdienste is, dat hij het openbaar maakt, dat zij geenszins met eenige waardigheid der werken kan bestaan. Waarom hij de werken der wet noemt, dat heb ik boven geleerd, en ook mede bewezen, dat die bespotte-

lijk zijn, die daardoor alleen de ceremoniën verstaan. Het is ook een flauwe verzinning van sommigen, door de werken der wet te verstaan letterlijke werken, die zonder den Geest van Christus geschieden. Het is eer zooveel, alsof hij gezegd had, verdienstelijke werken; want hij ziet op het loon, dat in de wet beloofd was. Dat men bij Jakobus leest, dat de mensch niet alleen door het geloof, maar ook door de werken gerechtvaardigd wordt, strijdt geenszins tegen voornoemde stelling. De vereeniging dezer plaatsen is meest gelegen in de aanmerking der zaak, die Jakobus daar behandelt. Want de vraag is daar niet, hoe de menschen rechtvaardigheid voor God verkrijgen, maar hoe zij zichzelf bewijzen rechtvaardig te zijn. Want hij wederlegt de geveinsden, die op den naam des geloofs zichzelf ijdelijk verhoovaardigen. Zoo is het dan een grof misverstand, dat men niet aanmerkt, dat het woord **rechtvaardigmaken** wat anders beteekent bij Jakobus, dan bij Paulus, gelijk zij ook van verscheiden dingen handelen. Het is ook openbaar, dat het woord **geloof**, niet eenerlei beteekenis heeft in deze twee plaatsen. Deze dubbele verscheidenheid der woorden moest men aanmerken, om van de zaak recht te oordeelen. En uit het vervolg der woorden verstaat men wel, dat Jakobus niet anders heeft willen zeggen, dan dat de mensch door een dood of geveinsd geloof niet rechtvaardig is, noch bewezen wordt; hij moet zijn rechtvaardigheid met de werken bevestigen. Zie hiervan onze »Institutie.»

29 Is God een God der Joden alleen? Is Hij niet ook der heidenen?
Ja, voorwaar ook der heidenen.

30 Want het is een God, die de ¹⁾ besnijdenis zal rechtvaardigen uit het geloof, en de ²⁾ voorhuid door het geloof.

1) Dat is, besneden Joden.

2) Dat is, onbesneden heidenen.

29 **Is God een God der Joden.** Dit is de andere stelling, te weten, dat de rechtvaardigheid al zoowel den heidenen als den Joden toekomt. Dit was zeer noodig gedreven te worden, om het rijk Gods de gansche wereld door plaats te maken. Zoo vraagt hij dan niet enkel noch alleen, of God der heidenen Schepper is, hetwelk zonder eenigen twijfel bekend was; maar of Hij Zichzelf wilde bewijzen, hun ook een Zaligmaker te zijn. Want dewijl Hij het gansche menschelijke geslacht heeft gelijkgemaakt, en onder eenzelfden rang gesteld; zoo daar eenig onderscheid onder hen is, dan is dit uit Goden niet uit hen, dewijl zij alle dingen onder elkander gemeen hebben. Indien dit waar is, dat God allen volken der wereld zijn barmhartigheid wil deelachtig maken, zoo wordt de zaligheid en de rechtvaardigheid, die tot de zaligheid noodig is, tot alle volken uitgestrekt. Daarom dit woord **God**, beteekent en brengt mede een wederkeerige betrekking, welke dikmaals in de Schrift gevonden wordt. Zooals in Jeremia: Ik zal uw God zijn, en gij mijn volk. Want dat God voor een tijd een bijzonder volk heeft uitverkoren, dat neemt deze natuurlijke grondstelling niet weg, te weten, dat alle menschen naar het beeld Gods geschapen zijn, en in de wereld tot de hope der zalige eeuwigheid opgevoed worden.

Jer. 31 : 33.

30 **Die de besnijdenis zal rechtvaardigen.** Als hij zegt, dat sommigen door het geloof, en sommigen uit het geloof gerechtvaardigd worden, zoo schijnt hij verscheidene woorden te willen gebruiken, die eenzelfde zaak beteekenen, opdat hij alzoo als in het voorbijgaan

der Joden dwaasheid zou bespotten, die tusschen zich en de heidenen een onderscheid maakten, hoewel daar, zooveel de zaak der rechtvaardigmaking aangaat, geen onderscheid tusschen hen was. Want indien de menschen niet anders dan alleen door het geloof deze gave deelachtig worden, en het geloof in beiden eenerlei is, zoo is het een bespottelijk ding, dat men in zoo groote gelijkheid een onderscheid maakt. Zoo acht ik dan, dat onder deze woorden een wijze van spreken schuilt, die men noemt ironie of bedekte scherts, alsof hij zeide: Indien iemand een onderscheid wil maken tusschen de heidenen en de Joden, die hebbe dit onderscheid, te weten, dat de een door het geloof, en de ander uit het geloof de rechtvaardigheid verkrijgt. Of iemand mocht het wellicht meer behagen, dit onderscheid tusschen hen te maken, te weten, dat de Joden gerechtvaardigd worden uit het geloof, omdat zij als erfenamen der genade geboren worden, dewijl het recht der aanneming op hen komt van de vaderen; en dat de heidenen gerechtvaardigd worden door het geloof, omdat zij van buiten af in het verbond komen.

31 Maken wij dan de wet teniet? Dat zij verre; maar wij bevestigen de wet.

31 **Maken wij dan de wet.** Waar de wet tegenover het geloof gesteld wordt, daar vermoedt terstond het vleesch, dat er eenige tegenstrijd is, even alsof de een tegen den ander stond. Voornamelijk heeft dit valsch bedenken lichtelijk plaats onder degenen, die een verkeerd verstand van de wet hebben, en niet anders daarin zoeken dan rechtvaardigheid der werken, en de beloften weglaten. En om dezer zake wil werd niet alleen Paulus, maar ook de Heere zelf, zeer onder de Joden gelasterd, even alsof Hij door al zijn prediking de wet zocht teniet te maken. Waarom Hij ook aldus betuigd heeft: Ik ben niet gekomen om de wet te breken, maar om die te volbrengen. En dit vermoeden gaat al zoowel over de wet der zeden, als over de ceremoniën. Want dewijl het Evangelie een einde maakt aan de ceremoniën van Mozes, zoo acht men, dat het strekt tot afbreking van den dienst van Mozes. Bovendien, dewijl het Evangelie alle rechtvaardigheid der werken teniet maakt, zoo wordt het geacht te strijden tegen zoovele getuigenissen der wet, waardoor de Heere betuigt, dat Hij den weg der rechtvaardigheid en zaligheid daarin gegeven heeft. Daarom versta ik deze verontschuldiging van Paulus niet van de ceremoniën alleen, noch ook van de geboden der zeden alleen, maar van de geheele wet in het gemeen. Want de wet der zeden wordt waarlijk versterkt en bevestigd door het geloof in Christus; want zij is gegeven, opdat zij den mensch van zijn ongerechtigheid onderwijze, en tot Christus leide, zonder Wien zij niet volbracht wordt, en tevergeefs roept wat goed gedaan is; en kan niet anders dan de begeerte meer verwekken, om alzoo ten einde zwaarder verdoemenis over den mensch te halen. Maar als men tot Christus gekomen is, zoo vindt men ten eerste volkomen rechtvaardigheid der wet in Hem, welke door toerekening ook onze wordt. Ten andere vindt men in Hem de heiligmaking, waardoor onze harten geschikt worden tot onderhouding der wet; welke onderhouding wel onvolmaakt is, doch nochtans naar het rechte doel strekt. Ditzelve is ook van de ceremoniën,

Matth. 5 : 17.

welke wel ophouden en verdwijnen door de komst van Christus, doch nochtans waarlijk door Denzelve bevestigd worden. Want is het, dat men ze in zichzelf aanmerkt, zoo zijn zij ijdele en duistere figuren, en zullen dan eerst bevonden worden wat zekers te hebben, als zij tot eenig beter einde geschikt worden. Zoo is dan de opperste bevestiging der ceremoniën daarin, als men leert, dat haar waarheid in Christus volbracht is. Daarom zullen wij ook gedenken het Evangelie alzo uit te deelen, dat door onze wijze van leeren de wet bevestigd worde, doch met geen andere vastigheid, dan die op het geloof van Christus steunt.

HET VIERDE HOOFDSTUK.

Jes. 51:2.

- 1 Wat zullen wij dan zeggen, dat Abraham, onze vader, gevonden heeft naar het ¹⁾ vleesch?
- 2 Want indien Abraham gerechtvaardigd is uit de werken, zo mag hij roemen, maar niet bij God.
- 3 Want wat zegt de Schrift? Abraham geloofde God, en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend.

1) Dat is, uit de werken.

Gen. 15:6.
Gal. 3:6.
Jak. 2:23.

Wat zullen wij dan zeggen. Dit is een bevestiging der zaak door een exempel; welke bevestiging sterk genoeg is, want alle dingen zijn gelijk, zoowel in den persoon als in de zaak. Want Abraham is de vader der geloovigen, dien wij moeten gelijk worden: en er is niet meer dan ééne wijze om zaligheid te verkrijgen voor alle menschen. In vele andere dingen zou een exempel niet genoeg zijn voor een gemeenen regel. Maar dewijl in Abrahams persoon voorgesteld is een spiegel of exempel der rechtvaardigheid, die der gansche gemeente in het gemeen toekomt, zoo heeft Paulus te recht datzelve, dat van dezen eenige geschreven is, het ganschen lichaam der gemeente toegevoegd. En ook dwingt hij hiermede de Joden, die niets behagelijkers konden hebben om te roemen, dan dat zij Abrahams kinderen waren; maar zichzelf meer heiligheid toe te schrijven, dan den heiligen voorvader Abraham, dat hadden zij nimmermeer bestaan te doen. Daarom als het openbaar is, dat Abraham uit genade is gerechtvaardigd geworden, zoo moeten zijne nakomelingen, die zichzelf een eigen rechtvaardigheid uit de wet toeschrijven, door schaamte overwonnen, zwijgen.

Naar het vleesch. Dewijl tusschen deze woorden en den naam Abraham onzen vader, dit woord staat, **gevonden heeft**, op deze wijze: **Wat zullen wij zeggen, dat Abraham, onze vader, gevonden heeft naar het vleesch?** zoo meenen sommige uitleggers, dat de vraag hier is, wat Abraham verkregen heeft, en tot wat volmaaktheid hij naar het vleesch gekomen is. Zoo iemand deze verklaring behaagt, zoo zullen deze woorden, **naar het vleesch**, zooveel te zeggen zijn, als natuurlijk, of uit zichzelf. Nochtans is het waarschijnlijk, dat zij bij het woord **vader**, gevoegd moeten worden. Want behalve dat de bekende voorbeelden ons 't meest ple-

gen te bewegen, zoo wordt de waardigheid van het geslacht, waarop zich de Joden zeer verhoovaardigden, hier wederom aangehaald. Sommigen meenen, dat die woorden als uit verachting hierbij gesteld zijn; gelijk op een andere plaats Abrahams kinderen vleeschelijk genoemd worden, die niet geestelijk zijn, noch geheel en al, gelijk het behoort. Maar ik acht, dat wat den Joden bijzonder toekwam, hiermede uitgedrukt is: want het was uitnemender door natuur en vleeschelijken oorsprong, dan alleen door aanneming Abrahams kinderen te zijn, zoover het geloof ook daarbij was. Zoo laat hij hun dan een naderen band van vereeniging toe, doch alleen, opdat hij ze te meer dringe, om niet van huns vaders exempel af te wijken.

2 Want indien Abraham. Dit is eene onvolmaakte sluitrede, welke men aldus moet vol maken: **Indien Abraham uit de werken gerechtvaardigd is, zoo kan hij op zijn verdienste roemen;** maar hij heeft niet, waarvan hij kan roemen bij God, derhalve is hij dan niet uit de werken gerechtvaardigd. Alzoo zal dit, **maar niet bij God**, de tweede stelling der sluitrede zijn. Hierbij moet men stellen de slotsom, die ik gesteld heb, hoewel zij van Paulus niet uitgedrukt wordt. **Roem** noemt hij, wanneer wij eenig ding dat onze is, kunnen voortbrengen, waarom God in zijn oordeel ons loon schuldig is. En dewijl Paulus dezen roem aan Abraham beneemt, wie van ons zal zichzelf een druppel verdienste toeschrijven?

3 Want wat zegt de Schrift? Dit is een bewijs voor de tweede stelling der sluitrede, waar hij zegt, dat Abraham geen oorzaak heeft om te roemen. Want indien Abraham daaruit gerechtvaardigd wordt, omdat hij door het geloof de goedheid Gods aanneemt, zoo volgt daaruit, dat hij niet kan roemen, want hij brengt niet bij wat zijne is, anders dan erkenning zijner ellendigheid, waarvoor hij barmhartigheid zoekt. Want hij stelt voor bekend en beleden, dat de rechtvaardigheid des geloofs een hulpe is en toevlucht den zondaar, die geene werken heeft. Want zoo er eenige rechtvaardigheid der wet of der werken ware, zij zou in den mensch zijn, maar nu leenen zij van elders door het geloof wat hun ontbreekt; en daarom wordt de rechtvaardigheid des geloofs bekwamelijk genoemd toegekende rechtvaardigheid.

Voorts de plaats der Schrift, die hier voortgebracht wordt, is genomen uit het eerste boek van Mozes, waar het woord **gelooven**, niet tot eenig bijzonder gezegde moet beperkt worden, maar genomen worden van het gansche verbond der zaligheid, en van de gansche genade der aanneming, welke Abraham gezegd wordt door het geloof aangenomen te hebben. Daar wordt wel de belofte van het toekomende Zaad verhaald, maar deze was op de onverdiende aanneming gefundeerd. En men moet aanmerken, dat de zaligheid niet wordt beloofd zonder belofte, noch de belofte zonder zaligheid. Wederom, dat wij niet geroepen worden tot de genade Gods, noch tot de hope der zaligheid, tenzij de rechtvaardigheid mede gegeven worde. Wanneer dit zeker is, zoo mag men zien, dat zij de eerste beginselen der theologie niet weten, die meenen, dat het getuigenis van Mozes hier geweldig van Paulus gedraaid wordt. Want dewijl daar een bijzondere belofte is, zoo verstaan zij dat Abraham recht en wel deed, dat hij geloofde, en dat hij voorzoover Gode aangenaam was. Maar zij worden daarin bedrogen, ten eerste,

Gen. 15:6.

dat zij niet aangemerkt hebben, dat dit woord **gelooven**, daar betrekking heeft op den geheelen inhoud, waarom het niet op een enkel deel moet geduid worden. En daarin dwalen zij voornamelijk, dat zij niet beginnen van het getuigenis der genade Gods. Want Gods voornemen is daar, Abraham zeker te maken van zijne aanneming en gunst, waaronder de eeuwige zaligheid door Christus vervat wordt. Daarom doet Abraham, als hij gelooft, niets anders dan dat hij zijn aangeboden genade aanneemt, opdat zij niet tevergeefs zij. Indien dit hem tot rechtvaardigheid gerekend wordt, zoo volgt daaruit, dat hij niet anders rechtvaardig is, dan omdat hij, op de goedheid Gods betrouwende, bestaat alle ding van Hem te hopen. Want Mozes verhaalt daar niet, wat gevoelen de menschen van Abraham hadden, maar hoedanig hij voor den rechterstoel Gods geacht werd.

Zoo heeft dan Abraham de goedheid Gods aangenomen, die hem in de belofte aangeboden was, waardoor hij gevoelde, dat hij der rechtvaardigheid deelachtig werd. Deze relatie en overeenkoming der belofte en des geloofs moet men verstaan om de rechtvaardigheid te stellen. Want hier is zulk een overeenkoming tusschen God en ons, gelijk bij de rechtsgeleerden is tusschen den gever en dien gegeven wordt. Want wij verkrijgen de rechtvaardigheid niet anders, dan omdat wij haar bezit eenigszins door het geloof zien, gelijk zij ons door de evangelische belofte aangeboden wordt. Hoe men de plaats uit Jakobus hiermede moet vereenigen, welke schijnt wat tegen te zijn, dat heb ik boven gezegd, en zal het ook daar door Gods genade verklaren. Wij zullen hier alleen dit aanmerken, dat zij gerechtvaardigd worden, dien de rechtvaardigheid toegerekend wordt: want deze twee uitdrukkingen worden van Paulus als van gelijke beteekenis gebruikt. Waaruit wij verstaan, dat hier niet gehandeld wordt, hoedanig de menschen in zichzelf zijn, maar hoe zij van God geacht worden. Niet dat de zuiverheid der conscientie, en de geheelheid en oprechtheid des levens gescheiden wordt van de gunst Gods; maar omdat Christus, die ons met zijn rechtvaardigheid bekleedt, moet te voorschijn komen, als men vraagt, waarom God ons liefheeft, en voor rechtvaardig erkent.

1) Dat is, dengene, die in zichzelf goddeloos is, rechtvaardig in Christus.

- 4 Dengene, die werkt, wordt het loon niet toegerekend naar genade, maar naar schuld.
- 5 En dengene, die niet werkt, maar gelooft in Dien, die den ¹⁾ goddelooze rechtvaardigt, wordt zijn geloof tot rechtvaardigheid gerekend.

4 Dengene, die werkt. Een werker noemt hij niet dien, die zichzelf tot goede werken begeeft, welke oefening in alle kinderen Gods moet gedreven worden, maar dien, die door zijne werken iets verdient. Alzoo verstaat hij met dien, die niet werkt, dien men geen verdienste der werken schuldig is. Want hij wil niet, dat de geloovigen zullen ledig zijn, maar hij verbiedt alleenlijk huurlingen te zijn, en van God iets te begeeren, even alsof Hij het hun van rechtswege schuldig ware. En wij hebben te voren opgemerkt, dat hier niet gehandeld wordt, hoe wij ons leven moeten schikken, maar dat hier gehandeld wordt van de oorzaak der zaligheid. Hij brengt een bewijs bij uit vergelijking van twee tegenovergestelde

dingen, en besluit daaruit, dat God ons niet de rechtvaardigheid geeft, evenals of Hij ze schuldig ware, maar dat Hij ze ons vanzelf onverdiend toerekent. En ik stem hier met Bucer in, die aange-teekend heeft, dat de vorm van het bewijs niet genomen is uit één woord, maar uit de gansche uitspraak, op deze wijze: Zoo daar iemand is, die door zijn werk iets verdient, wat hij verdiend heeft, wordt hem niet uit genade toegerekend, maar wordt hem als schuld vergolden. Nu, het geloof wordt tot rechtvaardigheid gerekend, niet dat het eenige verdienste van ons medebrengt, maar omdat het de goedheid Gods aangrijpt. Zoo is dan God ons de rechtvaardigheid niet schuldig, maar wordt ons uit genade gegeven. Want dewijl Christus ons om niet rechtvaardigt door het geloof, zoo aanmerkt Paulus daarin altijd onze verijdeling. Want wat is het, dat wij gelooven, anders dan dat Christus is de verzoening, opdat Hij ons met God verzoene? Ditzelfde leest men met andere woorden in de Galaten aldus: Dat uit de wet niemand gerechtvaardigd wordt, dat is openbaar, want de rechtvaardige zal uit het geloof leven. Nu, de wet is niet uit het geloof, maar zoo wie dit doet, die zal daardoor leven. Want dewijl de wet den werken loon belooft, daaruit besluit hij, dat de rechtvaardigheid des geloofs, dewelke onverdiend is, niet overeenkomt met de rechtvaardigheid der werken; hetwelk niet waar zal zijn, zoo het geloof rechtvaardigt door aanmerking der werken. Deze vergelijkingen moet men nauwkeurig aanmerken, waardoor alle verdienste ganschelijk uitgewischt wordt.

5 Maar gelooft in Hem. Deze omschrijving is vol kracht, waardoor hij de substantie en natuur des geloofs en der rechtvaardigheid uitgedrukt heeft. Want hij besluit duidelijk, dat het geloof ons rechtvaardigheid aanbrengt, niet dat het iets verdient, maar omdat het Gods genade voor ons verkrijgt. Want hij leert niet alleen, dat God een gever der rechtvaardigheid is, maar veroordeelt ons wegens onrechtvaardigheid, opdat de mildheid Gods onze gebrekkigheid te hulpe kome. In één woord: niemand zal tot de rechtvaardigheid des geloofs komen, anders dan die in zichzelf goddeloos is. Want deze omschrijving moet men op de omstandigheid der plaats passen, te weten, dat het geloof ons met een vreemde rechtvaardigheid versiert, welke het van God verkrijgt. En hier wordt God wederom gezegd ons te rechtvaardigen, als Hij den zondaren uit genade vergeeft, en Zich verwaardigt die lief te hebben, op wie Hij terecht toornig kon zijn, te weten, dewijl Hij door zijne barmhartigheid onze ongerechtigheid uitwischet.

6 Gelijk ook David de zaligheid des menschen beschrijft, dien God de rechtvaardigheid zonder werken toerekent:

7 Zalig zijn zij, wier ongerechtigheden vergeven zijn, en wier Ps. 32:1. zonden bedekt zijn.

8 Zalig is de man, dien de Heere geen zonde toerekent.

6 Gelijk ook David. Hieruit zien wij, dat het van hen enkel beuzeling is, die onder de werken der wet alleen de ceremoniën verstaan; want nu noemt hij ze enkel werken zonder eenige bepaling, die hij hierboven werken der wet heeft genoemd. Zoo niemand kan loochenen, dat een eenvoudige en onbepaalde rede, gelijk wij

hier nu hebben, zonder uitzondering van alle werken is te verstaan, zoo moet men dit doorlopend in de gansche redeneering vasthouden. Want dit past geheel niet, dat men alleen den ceremoniën de kracht der rechtvaardigmaking zou benemen, daar Paulus de werken zonder eenige uitzondering daarvan uitsluit. Hiertoe dient ook de rede, die daartegenover gesteld wordt, te weten, dat God de menschen rechtvaardigt, hun de zonden niet toerekenende; met welke woorden wij ook geleerd worden, dat naar Paulus' gevoelen de rechtvaardigheid niet anders is dan vergeving der zonden. Ten laatste, dat deze vergeving ook onverdiend en uit genade is, want zij wordt toegerekend zonder werken, hetwelk ook het woord **vergeving**, te kennen geeft. Want die vergeeft niet, dien de schuld betaald wordt, maar die vanzelf uit enkel mildheid de schuld uitschraapt. Laat ze nu komen, die leeren, dat men de vergeving der zonden met de voldoeningen moet koopen, waar Paulus uit de vergeving een bewijs neemt, om de onverdiende gave der rechtvaardigheid te bevestigen. Want hoe zullen zij met Paulus overeenkomen? Zij zeggen, dat men aan de rechtvaardigheid Gods met werken moet voldoen, om vergeving der zonden te verkrijgen. En Paulus daarentegen besluit, dat de rechtvaardigheid des geloofs onverdiend is, en zonder werken verkregen wordt, dewijl zij aan de vergeving der zonden hangt. Het besluit zou voorwaar niet deugen, zoo de vergeving der zonden door eenige werken verkregen werd. Alzoo wordt ook door deze woorden van den profeet David de ongeschikte leer der Scholastieken wederlegd, die een halve vergeving der zonden leeren, en zeggen, dat God de straf behoudt, als Hij de schuld vergeven heeft. Maar de profeet roept, dat niet alleen de zonden bedekt, dat is, voor het aanschijn Gods weggenomen zijn, maar stelt ook daarbij, dat zij niet toegerekend worden. Hoe zou dit nu overeenkomen, dat God de zonden zou straffen, die Hij niet toerekent? Zoo blijft dan voor ons deze zeer schoone uitspraak ongeschonden: dat die gerechtvaardigd wordt uit het geloof, die uit onverdiende vergeving der zonden voor God gereinigd is. Bovendien kan men hieruit verstaan, dat de onverdiende rechtvaardigheid het gansche leven lang voortduurt. Want dewijl David, nadat hij door lange kwelling zijner conscientie vermoeid was, in zulke woorden uitbreekt, zoo spreekt hij voorwaar van zijne ervaring, en nochtans had hij reeds vele jaren God gediend. Zoo dan, als David eindelijk, na groote vorderingen hierin, bevonden en gevoeld heeft, dat alle menschen ellendig zijn, die tot den rechterstoel Gods geroepen worden, zoo roept hij, dat daar geen andere weg is om zaligheid te verkrijgen, dan zoo de Heere ons in genade aanneemt, de zonden niet toerekenende. Alzoo wordt wel wederlegd het verdichtsel van hen, die zeggen, dat de rechtvaardigheid des geloofs niet anders dan een begin is, opdat de geloovigen daarna door de werken het bezit der rechtvaardigheid behouden, welke zij door geen verdiensten verkregen hebben. En dat de werken somtijds gezegd worden tot rechtvaardigheid gerekend te worden, en ook andere zaligheden verhaald worden, dit verkrankt het gevoelen van Paulus niet. Men leest in de Psalmen, dat het Pinchas, den priester des Heeren, tot rechtvaardigheid is gerekend, dat hij den hoereerder en de hoerstraffende, de schande Israëls heeft gewroken. Wij hooren, dat die man een rechtvaardig werk gedaan heeft, maar wij weten wel, dat

Ps.106:30,31.

een persoon niet gerechtvaardigd wordt door een werk. Want daartoe is een volkomen en alleszins volmaakte rechtvaardigheid noodig, gelijk de belofte luidt: Zoo wie dit doet, zal daarin leven. Hoe wordt hem dan deze wraakoefening tot rechtvaardigheid gerekend? Voorwaar hij moest eerst door de genade Gods gerechtvaardigd zijn. Want die nu met de rechtvaardigheid van Christus bekleed zijn, hebben een genadigen God, niet alleen voor hun persoon, maar ook voor hunne werken, welke vlekken en smetten met de rechtvaardigheid van Christus bedekt worden, zoodat zij niet gerekend worden; weshalve de werken, nu geen smet hebbende, rechtvaardig geacht worden; en het is openbaar, dat alle menselijke werken niet anders dan door zulke toegeving Gode behagen. Zoo de rechtvaardigheid des geloofs de eenige oorzaak is, waarom de werken rechtvaardig geacht worden, zoo kan men zien, hoe onverstandig zij redeneeren, die zeggen, dat de rechtvaardigheid niet alleen uit het geloof komt, omdat zij ook den werken toegeschreven wordt. Ik stel een onoverwinnelijk argument hiertegen: Dat alle werken vanwege onrechtvaardigheid zullen verdoemd worden, tenzij de mensch door het geloof alleen gerechtvaardigd worde. Ditzelfde geldt ook van de zaligheid; zalig worden zij genoemd, die den Heere vreezen, die in zijne wegen wandelen, die zijn wet dag en nacht overdenken. Maar dewijl niemand dit zoo volmaakt doet, als hij schuldig is, en het gebod Gods niet ten volle genoeg kan doen, zoo zijn al zulke zegeningen tevergeefs, totdat wij door de vergeving der zonden gezuiverd en gereinigd, zalig worden, en dat alzoo, dat wij bekwaam worden tot die zaligheid, die de Heere om de oefening der wet en de goede werken zijnen dienstknechten belooft. Zoo is dan de rechtvaardigheid der werken een vrucht der rechtvaardigheid des geloofs, en de zaligheid der werken is een vrucht der zaligheid, die in de vergeving der zonden gelegen is. Indien de oorzaak niet kan, noch mag van haar gevolg verdorven of weggenomen worden, zoo handelen zij ongeschikt, die arbeiden om de rechtvaardigheid des geloofs door de werken teniet te maken.

Maar mocht iemand zeggen, waarom mag men met zulke getuigenissen niet bevestigen, dat de mensch door de werken gerechtvaardigd en zalig wordt? Want de woorden der Schrift luiden niet sterker, dat de mensch door het geloof gerechtvaardigd wordt, en door de genade Gods zalig is, dan door de werken. Antwoord: Men moet hier zoowel de orde der zaken, als de uitdeeling der genade Gods aanmerken; want dewijl al hetgeen van de rechtvaardigheid of zaligheid der werken voortgebracht wordt, geen plaats heeft, tenzij deze eenige rechtvaardigheid des geloofs vóórga, en alleen alle ding volbrengt, zoo moet men deze alleen oprichten en bevestigen, opdat de rechtvaardigheid der werken daaruit, gelijk de vrucht uit den boom, spruite en voortkome.

9 Komt dan deze zaligheid alleen der ¹⁾ besnijdenis toe, of ook der ²⁾ voorhuid? Want wij zeggen, dat het geloof Abraham tot rechtvaardigheid is toegerekend.

10 Hoe is het dan toegerekend geweest? Toen hij in de besnijdenis was, of in de voorhuid? Niet in de ³⁾ besnijdenis, maar in de voorhuid.

Deut. 4:1.

Ps. 1:2;
128:1.

1) Dat is, besneden Joden.

2) Dat is, onbesneden heidenen.

3) Dat is, niet nadat hij besneden, maar eer hij besneden was.

Dewijl alleen de besnijdenis en voorhuid gemeld wordt, zoo besluiten velen verkeerd, dat hier niet anders behandeld wordt, dan dat de rechtvaardigheid niet verkregen wordt uit de wettelijke ceremoniën. Maar wij moeten aanmerken, met wat volk Paulus hier handelt; want wij weten, dat de geveinsden, hoewel zij in het gemeen van goede werken roemen, nochtans zichzelf met een valschen, uitwendigen schijn bedekken. De Joden hadden ook hun bijzondere wijze, die door een grof misbruik der wet, van de ware en welgegronde rechtvaardigheid vervreemd waren. Paulus heeft gezegd, dat er niemand zalig is, dan die, dien God door onverdiende vergeving wederom met Zich verzoent; waaruit volgt, dat allen vervloekt zijn, wier werken in het oordeel gebracht worden. Nu is deze hoofdwaarheid duidelijk, dat de mensch niet door zijn eigen waardigheid, maar door Gods barmhartigheid gerechtvaardigd wordt. Doch dit is nog niet genoeg, tenzij de vergeving der zonden allen werken vóórga, waaronder de besnijdenis het eerste was, waardoor de Joden tot de gehoorzaamheid Gods zich begeven hadden en aangenomen werden. Zoo gaat hij dan voort, om ook dit te bewijzen. Wij zullen altijd gedenken, dat de besnijdenis hier gemeld wordt als een werk, waarmede de rechtvaardigheid der wet begonnen wordt. Want de Joden roemden daarop niet, als op een teeken der genade Gods, maar als op een verdienstelijke onderhouding der wet. Daarom verhieven zij zichzelf boven andere menschen, evenals of zij voor God uitnemender geweest waren. Nu zien wij, dat hier niet getwist wordt van een ceremonie alleen, maar dat onder dit ééne soort allerlei werken der wet vervat zijn, dat is, bij welke men loon kon schuldig zijn; en dat voornamelijk daarom de besnijdenis genoemd wordt, omdat zij het fundament der rechtvaardigheid der wet was. En Paulus houdt hier tegen: Indien Abrahams rechtvaardigheid vergeving der zonden is (wat hij zelf zonder bedenken voor uitmaakt aanneemt) en Abraham die verkregen heeft, eer hij besneden was, zoo volgt daaruit, dat de vergeving der zonden niet gegeven wordt door voorafgaande verdiensten. Gij ziet, dat dit een bewijs is, genomen van de orde, waarin oorzaak en gevolg tot elkander staan; want de oorzaak is altijd eerder dan haar gevolg. Nu, de rechtvaardigheid is in Abraham eerder geweest dan de besnijdenis.

Gen. 17:11.

- 11 En hij heeft het teeken der besnijdenis ontvangen tot een zegel der rechtvaardigheid des geloofs, die in de voorhuid geweest was; opdat hij ware een vader aller, die gelooven door de voorhuid, opdat hun ook de rechtvaardigheid toegerekend worde;
- 12 En een vader der besnijdenis, niet alleen dien, die uit de besnijdenis zijn, maar die wandelen in de voetstappen des geloofs, dat in de ¹⁾ voorhuid van Abraham onzen vader was.

1) Dat is, welk geloof hij had, eer hij besneden was.

II En hij heeft het teeken. Door een vóórkoming bewijst hij, dat de besnijdenis nochtans niet ijdel en tevergeefs is geweest, hoewel zij niet rechtvaardig maakte; want zij had een ander zeer schoon nut, daar het haar werk was de rechtvaardigheid des geloofs te verzegelen, en als te bevestigen. En daarentusschen geeft hij ook zelfs door het oogmerk der besnijdenis te kennen, dat zij de oorzaak der rechtvaardigheid niet is. Want zij dient om de rechtvaardigheid des

geloofs te bevestigen, die in de voorhuid verkregen was. Zoo verkort, noch verkleint zij die dan niet. Voorts hebben wij hier een zeer schoone plaats van het gemeene gebruik der sacramenten: want zij zijn, naar Paulus' getuigenis, zegelen, waardoor de beloften Gods eenigerwijze in onze harten gedrukt worden, en de zekerheid der genade bevestigd wordt. En hoewel zij uit zichzelf niet helpen; nochtans God, die daar wil, dat zij instrumenten zijner genade zijn, maakt door de verborgen genade zijns Geestes, dat zij niet zonder vrucht zijn in de uitverkorenen. En hoewel zij in de verworpenen niet anders dan doode en onnutte teekenen zijn, zoo behouden zij nochtans hun kracht en natuur altijd. Want al is het, dat onze ongeloovigheid ons van de vrucht der sacramenten berooft, zoo verkrankt zij nochtans de waarheid Gods niet, en bluscht haar niet uit. Daarom zal dit vast en zeker blijven, dat de heilige teekenen getuigenissen zijn, waarmede God zijne genade in onze harten verzegelt. Van het teeken der besnijdenis moet men bijzonder dit zeggen, te weten, dat daar tweevoudige genade voorgesteld wordt. God had Abraham het gezegende Zaad beloofd, uit hetwelk de zaligheid der gansche wereld was te verwachten. Hieraan hing deze belofte: Ik zal uw God zijn. Zoo was dan de onverdiende verzoening met God in dat teeken vervat. En daar was een goede overeenkomst van het teeken met de beteekenende zaak, daarin, dat de geloovigen op het beloofde Zaad zagen. Daarentusschen eischte God volkomenheid en heiligheid des levens, en gaf met het teeken te kennen, hoe men daartoe kon komen, te weten, met in den mensch te besnijden, al wat in het vleesch wast, dewijl de gansche natuur verdorven is. Zoo wordt dan Abraham door het uitwendig teeken vermaand, de verdorvenheid zijns vleesches geestelijk te besnijden. Waarop Mozes ook gezien heeft Deut. 10:16. Doch om te kennen te geven, dat het niet eens menschen, maar Gods werk was, heeft hij de jonge, onmondige kinderkens laten besnijden, die door hun leeftijd dit gebod nog niet konden volbrengen. Want dat de geestelijke besnijdenis een werk der goddelijke kracht is, heeft Mozes niet verzwegen, gelijk men leest Deut. 30:6, De Heere zal uw hart besnijden, enz. Dit hebben daarna de profeten veel duidelijker verklaard. Voorts, gelijk nu in den doop, alzoo waren voortijds in de besnijdenis twee deelen, te weten, de vergeving der zonden, en de nieuwigheid des levens te betuigen. En dat in Abrahams persoon de rechtvaardigheid eerder was dan de besnijdenis, heeft niet altijd plaats in het sacrament, gelijk men ziet in Izak en zijne nakomelingen; maar God heeft van den beginne aan zulk een exempel willen voorstellen, opdat niemand aan de uitwendige dingen zaligheid toeschrijve.

Gen. 17:7.

Deut. 10:16.

Deut. 30:6.

Opdat hij ware een vader. Merk op, hoe Abrahams besnijdenis ons geloof bevestigt in de onverdiende rechtvaardigheid: want zij is een verzegeling der rechtvaardigheid des geloofs, opdat ook ons, die gelooven, de rechtvaardigheid toegerekend worde. En alzoo heeft Paulus met zeldzame kunst tegen de tegenstanders gekeerd, wat zij zelve hadden kunnen tegenwerpen. Want is het, dat de waarheid en kracht der besnijdenis in de voorhuid was, zoo hebben de Joden geen oorzaak, waarom zij zichzelf zoozeer boven de heidenen zouden verheffen. Maar dewijl hier kon gevraagd worden, of wij ook naar Abrahams exempel dezelfde rechtvaardig-

heid met het zegel der besnijdenis niet behooren te bevestigen? waarom is de apostel deze vraag voorbijgegaan? Wel, omdat hij gemeend heeft, dat deze vraag genoeg uit zijn woorden kon beantwoord worden. Want wanneer deze waarheid toegestemd is, dat de besnijdenis alleen dient om de genade des Heeren te verzegelen, zoo volgt daaruit, dat zij voor ons overbodig is, die een teeken hebben, dat in haar plaats gesteld is. Dewijl dan de besnijdenis daar geen werk heeft, waar de doop is, zoo heeft hij niet tevergeefs willen twisten van wat geenszins twijfelachtig was, te weten, waarom de rechtvaardigheid des geloofs niet verzegeld wordt in de heidenen, die met Abraham gelijkheid hebben. **Gelooven door de voorhuid** is, dat de heidenen met hun lot tevreden zijnde, het teeken der besnijdenis niet zoeken. En alzoo is het wordeke door gesteld voor in, evenals of er stond, **die gelooven in de voorhuid**.

12 Niet alleen dien, die uit de besnijdenis zijn. In deze plaats wordt het wordeke **zijn**, genomen voor **geacht worden**. Want hij wijst daarmede aan de vleeschelijke kinderen van Abraham, die niet anders hadden dan de uitwendige besnijdenis, en nochtans gerustelijk daarop roemden. Want het andere, wat het voornaamste is, verachten en verlaten zij, te weten, Abrahams geloof na te volgen, waardoor alleen hij de zaligheid verkregen heeft. Hieruit blijkt, hoe zorgvuldig hij het geloof onderscheidt van het sacrament: niet alleen, opdat niemand met het sacrament zonder geloof tevreden zij, evenals of het tot de rechtvaardigmaking genoeg ware; maar ook opdat het geloof alleen alle ding vervulle. Want als hij bekent, dat de Joden, die besneden zijn, gerechtvaardigd worden, zoo stelt hij duidelijk daarbij, zoover zij naar Abrahams exempel op het bloote geloof steunen. Want wat drukt hij uit met het geloof in de voorhuid, anders dan dat hij wil bewijzen, dat het geloof alleen zonder andere hulp genoegzaam is. Daarom moet men toezien, dat men 't niet eensdeels het geloof, en anderdeels het sacrament toeschrijft, en alzoo twee oorzaken van rechtvaardigmaking te zamen vermenge. Hiermede wordt ook wederlegd de leer der Scholastieken, van het onderscheid der sacramenten des Ouden en des Nieuwen Testaments. Want aan de sacramenten des Ouden Testaments benemen zij de kracht der rechtvaardigmaking, en aan die des Nieuwen Testaments schrijven zij ze toe. Nu, indien Paulus zuiver redeneert, als hij daaruit, dat Abraham door het geloof gerechtvaardigd is, bewijst, dat de besnijdenis niet rechtvaardigt, zoo heeft dezelfde rede haar kracht bij ons, om te zeggen, dat de menschen niet gerechtvaardigd worden door den doop, dewijl zij door hetzelfde geloof gerechtvaardigd worden, waardoor Abraham gerechtvaardigd is.

13 Want de belofte is aan Abraham en zijn zaad niet gegeven door de wet, dat hij erfgenaam der wereld zou zijn, maar door de rechtvaardigheid des geloofs.

13 Want de. Nu herhaalt hij duidelijker de tegenstelling van de wet en het geloof, die hij boven aangeroerd had, en die wij naarstig moeten opmerken; want zoo het geloof niets leent van de wet om te rechtvaardigen, dan verstaan wij daaruit, dat het alleen op de barmhartigheid Gods rust. Het gedichtsel van hen, die willen, dat

dit gesproken is van de ceremoniën, wordt gemakkelijk wederlegd: want zoo de werken iets deden tot de rechtvaardigmaking, dan moest men liever zeggen, niet door de geschreven wet, maar door de wet der natuur. Nu heeft Paulus niet de geestelijke heiligheid des levens gesteld tegenover de ceremoniën, maar het geloof en zijn rechtvaardigheid. Zoo is dan de slotsom, dat aan Abraham de erfenis is beloofd, niet omdat hij door de onderhouding der wet zulks verdiend had, maar omdat hij de rechtvaardigheid door het geloof verkregen had. En voorwaar (gelijk Paulus terstond zal zeggen) de conscientiën hebben dan eerst een vasten en onwankelbaren vrede, als zij gevoelen dat, wat hun naar recht niet toekomt, uit genade gegeven wordt. Hieruit volgt ook, dat die weldaad niet minder den heidenen als den Joden gemeen is, dewijl de oorzaak daarvan hun beiden gelijkelijk toekomt. Want zoo de zaligheid der menschen alleen op de goedheid Gods gefundeerd is, dan wordt hare loop van die menschen, zooveel in hen is, verhinderd en tegengehouden, die de heidenen daarvan uitsluiten. **Dat hij erfgenaam der wereld zou zijn.** Dewijl hier van de eeuwige zaligheid gehandeld wordt, zoo schijnt Paulus hier niet recht gepast van de wereld bij de lezers gewag te maken. Maar onder dit woord **wereld**, verstaat hij in 't gemeen de wederoprichting, die van Christus was te verwachten. De herstelling des levens was wel het voornaamste, nochtans moest de ingestorte staat der gansche wereld vernieuwd worden. Daarom noemt de apostel Christus een erfgenaam aller goederen Gods; omdat die aanneming, die wij door zijne genade verkregen hebben, ons wederom brengt in het bezit dier erfenis, waaruit wij in Adam uitgevallen zijn. En dewijl onder het voorbeeld van het land Kanaän, niet alleen de hope des eeuwigen levens, maar ook de volkomen en vaste zegening Gods aan Abraham voorgesteld wordt, zoo leert de apostel terecht, dat de heerschappij der wereld hem beloofd is geweest. Hiervan krijgen de geloovigen eenigen smaak in deze wereld; want al is het, dat zij dikmaals met armoede en hulpeloosheid benauwd worden, nochtans zijn zij deelachtig, en gebruiken door Gods genade de aardse weldaden, die God tot hun gebruik geschapen heeft, gelijk als onderpanden en godspenningen des eeuwigen levens; en worden door hun armoede niet verhinderd te bekennen, dat de hemel en de aarde en de zee hun toekomt.

En al is het, dat de goddeloozen het goed der wereld met groote hoopen tot zich trekken, zoo kunnen zij toch geen ding hun eigen noemen, maar zij nemen het meer door roof en dieverij, want zij gebruiken het met de vervloeking Gods. Maar de godzaligen hebben groote vertroosting hunner armoede, dat zij wel spaarzaam leven, doch niets vreemds stelen; maar ontvangen hun rechte behoorlijke mate uit de hand des hemelschen Vaders, totdat zij de volkomen bezitting hunner erfenis zien, wanneer alle creaturen tot hun eer zullen dienen. Want tot dit einde zal de hemel en de aarde vernieuwd worden, opdat zij naar hunne mate dienen, om het rijk en de Majesteit Gods te verheffen en te prijzen.

14 Want indien degenen, die uit de wet zijn, erfgenamen zijn, zoo is het geloof ijdel, en de belofte teniet geworden.

15 Want de wet werkt toorn: want waar geen wet is, daar is ook geen overtreding.

Hebr. 1: 2.

Gal. 3: 18.

Joh. 15: 22.

Rom. 5: 20.

7: 8.

Gal. 3: 19.

14 Want indien degenen, die uit de wet zijn. Hij maakt een bewijs van hetgeen onmogelijk of ongeschikt is, besluitende, dat de genade, die Abraham van God verkregen heeft, niet beloofd was uit het verbond der wet, noch uit een aanzien der werken; want was deze voorwaarde daarbij gesteld, dat God Zich verwaardigt die alleen aan te nemen, die het verdienen, of die de wet volbrengen, zoo zou niemand bestaan te vertrouwen, dat zulks hem toekwam. Want wie is er, die zoo groote volmaaktheid in zichzelf bekent, dat hij acht, dat de erfenis hem toekomt uit de rechtvaardigheid der wet? Zoo zou dan het geloof ijdel en teniet zijn; want die onmogelijke voorwaarde zou de harten niet alleen benauwd en twijfelachtig maken, maar zou haar ook versaagdheid en verschrikking aanbrengen. Alzoo zou de vrucht der beloften teniete worden, want zij zijn niet voordeelig anders dan, als zij met het geloof aangenomen zijn. Ware het, dat onze tegenstanders ooren hadden om deze eenige rede te hooren, zoo zou de twist, die tusschen hen en ons is, lichtelijk kunnen weggenomen worden.

De apostel stelt dit als een ontwijfelbare zaak, dat de beloften geenszins haar kracht hebben, tenzij wij ze met zeker vertrouwen des harten aannemen. En wat zal het toch wezen, zoo de zaligheid der menschen gefundeerd wordt op de onderhouding der wet? De conscientien zullen geen zekerheid hebben, maar zullen met eeuwige ongerustheid gekweld, en eindelijk door vertwijfeling overwonnen worden. En de belofte zelve zal zonder vrucht verdwijnen, dewijl hare volbrenging aan een onmogelijke zaak zal hangen.

Laat ze nu gaan, die het ellendige volk leeren zichzelf door werken zaligheid te verkrijgen, waar Paulus klaarlijk betuigt, dat de belofte teniet is, zoo zij op de werken steunt. Maar dit is ons zeer noodig te weten, dat het geloof teniete wordt, zoo het op werken steunt. Want hieruit leeren wij, wat het geloof is, en hoedanig de rechtvaardigheid der werken moet zijn, waarop de menschen gerustelijk mochten steunen. De apostel leert, dat het geloof vergaat, tenzij het hart onbevreesd in de goedheid Gods rust. Zoo is dan het geloof niet een naakte kennis Gods, of zijner waarheid, noch ook een enkel vast gevoelen, dat God is, en dat zijn Woord de waarheid is: maar een zekere kennis der barmhartigheid Gods uit het Evangelie ontvangen, waardoor de conscientie vrede bij God en rust verkrijgt. Zoo is dit dan het besluit: Indien de zaligheid in de onderhouding der wet wordt gesteld, zoo zal het hart geen betrouwen daarvan kunnen hebben. Ja, al de beloften, die ons van God zullen voorgesteld worden, zullen teniete worden. Zoozeer verdorven en verloren zijn wij, zoo wij in het zoeken der oorzaak en zekerheid der zaligheid tot de werken worden gezonden.

15 Want de wet werkt toorn. De voorgaande waarheid bevestigt hij door een tegenovergestelde uitwerking der wet. Want dewijl de wet niet anders dan straf genereert, zoo kan zij geen genade aanbrengen. Zij zou wel den goeden en volkomenen menschen den weg des levens wijzen; maar dewijl zij den gebrekkelijken en verdorvenen menschen gebiedt wat zij schuldig zijn, en hun geen macht geeft om te volbrengen, zoo maakt zij ze schuldig en verdoemelijk voor den rechterstoel Gods. Want onze natuur is alzoo verdorven, dat hoe meer wij geleerd worden wat goed en recht is, zooveel te klaarder wordt onze ongerechtigheid ontdekt, en voornamelijk onze

hardnekkigheid; en alzoo wordt het oordeel Gods te grooter over onzen hals gehaald. Het woord **toorn** beteekent hier **Gods oordeel**; in welke beteekenis het meest alom genomen wordt. Degenen, die het alzoo uitleggen, dat de toorn des zondaars ontstoken wordt door de wet, omdat hij den Wetgever haat en vervloekt, die zijne begeerlijkheden tegenstaat, zeggen zulks wel scherpzinnig, maar niet zeer passend bij de tegenwoordige plaats. Want dat Paulus niet anders heeft willen zeggen, dan dat ons uit de wet niet anders dan de verdoemenis staat te komen, dat is openbaar uit het gewone gebruik van het woord, en ook uit de rede, die terstond hierna volgt.

Want waar geen wet is. Dit is een ander bewijs, waardoor bevestigd wordt wat hij gezegd heeft. Want het zou anders twijfelachtig gebleven zijn, hoe de toorn Gods tegen ons door de wet kon ontstoken worden, indien niet de oorzaak openbaarder werd, welke deze is: Omdat wij de kennis der rechtvaardigheid Gods door de wet verstaan hebbende, zooveel te zwaarder tegen God zondigen, waardoor wij te minder verontschuldiging behouden. Want die den wil Gods, welken zij weten, nochtans verachten, die worden terecht zwaarder gestraft, dan die door onwetendheid zondigen. De apostel spreekt hier niet van een enkele of eenvoudige overtreding der rechtvaardigheid, waarvan niemand vrij is; maar hij noemt het overtreding, wanneer een mensch, geleerd hebbende wat Gode behaagt of mishaagt, willens en wetens doorbreekt door de palen, die hem door Gods stem gesteld zijn. En opdat ik het met één woord zegge, **overtreding** beteekent hier niet een enkel feil, maar een voorgenomen hardnekkigheid in den regel der rechtvaardigheid te breken. Het Grieksche woord **oe** beteekent somtijds **wiens**, of **van wien**; en sommige uitleggers nemen het hier in dien zin; maar ik neem het hier in zijn gewone beteekenis, **waar**, hetwelk beter met de tegenwoordige plaats overeenkomt, en van velen aangenomen wordt. Doch, hoe men het neemt, zoo blijft de zin deze: Wie door de geschreven wet niet onderwezen is, is in zoo groote overtreding niet schuldig wanneer hij zondigt, als degene, die hardnekkig de wet Gods gebroken en overtreden heeft.

- 16 Daarom uit het geloof, opdat het zij naar de genade; opdat de belofte vast zij het gansche zaad, niet alleen dat uit de wet is, maar ook dat uit het geloof Abrahams is, welke onzer aller vader is. Jos. 51: 2.
- 17 (Gelijk geschreven is: Ik heb u tot eenen vader veler volken gesteld) voor God, aan welken Hij geloofd heeft, die de dooden levend maakt, en roept datgene, wat niet is, alsof het ware. Gen. 17: 4.

16 Daarom uit het geloof. Hier wordt het bewijs voltooid, hetwelk men geheel aldus kan samenvatten: Is het, dat de erve der zaligheid ons door de werken toekomt, zoo zal het geloof daarvan vallen, en de belofte daarvan zal afgelegd worden: doch deze beide moeten zeker zijn. Daarom verkrijgen wij ze door het geloof, opdat hare vastigheid alleen in de goedheid Gods gefundeerd zij, en zeker vrucht hebbe. Aanmerk, hoe de apostel het geloof voor een vaste en gestadige verzekerdheid acht, en den twijfel voor ongeloovigheid rekent,

waardoor het geloof uitgewischt, en de belofte teniete gemaakt wordt. Eene nochtans wordt deze twijfel van de Scholastieken genoemd eene zedelijke gissing, en in de plaats des geloofs gesteld.

Conjectura
moralis.

Opdat het zij naar de genade. Hier vertoont de apostel ten eerste, dat het geloof geen ding voorgesteld wordt, anders dan de enkele genade, en dat dit zijn object, zijn merk is, zooals men het gewoonlijk uitdrukt. Want ware het, dat het op de verdiensten zag, zoo zou Paulus ten onrechte besluiten, dat het al onverdiend en uit genade is, wat wij door het geloof van God verkrijgen. Dit wil ik wederom met andere woorden verhalen: Zoo het genade is, al wat wij door het geloof verkrijgen, zoo valt alle aanmerking der werken. Maar wat daar nu volgt, dat neemt duidelijker allen twijfel weg, te weten, dat de belofte dan eerst vast blijft staan, als zij op de genade steunt. Want met dit woord bevestigt Paulus, dat de menschen twijfelachtig blijven, zoolang zij op de werken staan, want zij berooven zichzelf van de vrucht der beloften. Hieruit kan men ook licht verstaan, dat het woord **genade**, niet genomen wordt voor de gave der wedergeboorte, gelijk sommigen meenen, maar voor de onverdiende gunst; omdat de wedergeboorte, gelijk zij nimmermeer volkomen is, alzoo ook nimmermeer genoegzaam is om de zielen gerust te maken, noch ook op zichzelf de belofte zeker maakt.

Niet alleen dat uit de wet is. Hoewel op andere plaatsen hierdoor aangeduid worden zij, die verkeerdelijk op de wet staan, zoo wordt nochtans hier enkel aangeduid het Joodsche volk, waaraan de wet des Heeren gegeven was. Want allen, die aan het bevel der wet gebonden zijn, dien leert Paulus ergens der vervloeking onderworpen te zijn. En daarom is het zeker, dat zij van de gemeenschap der genade uitgesloten worden. Zoo worden dan hier door dienst-knechten der wet niet beteekend, die aan de rechtvaardigheid der werken hangen, en Christus verwerpen; maar de Joden, die in de wet opgevoed zijnde, zichzelf tot Christus begaven. En opdat de zin te klaarder zij, zoo kan men dien aldus oplossen: Niet alleen die uit de wet zijn, maar allen, die Abrahams geloof navolgen, al is het, dat zij tevoren de wet niet gehad hebben.

Gal. 3:10.

Ik heb u tot
een vader
veler volken
gesteld.

Welke onzer aller vader is. Dit woordeken **welke**, is zooveel alsof hij gezegd had, **omdat hij is.** Want hij wil bewijzen, dat de heidenen dezer genade deelachtig zijn, omdat zij door datzelfde woord, waardoor de erfenis aan Abraham en zijn zaad beloofd is, in zijn zaad zijn aangenomen en gerekend. Want daar staat, dat hij gesteld is tot een vader, niet alleen van één volk, maar van vele volken, waardoor de toekomstige verbreiding der genade voorzeggd is, die toen in dat ééne volk Israël besloten was. Want ware het, dat de beloofde zegening tot hen niet strekte, zoo konden zij onder Abrahams zaad niet gerekend worden.

Het woord, **Ik heb gesteld**, wijst aan de zekerheid van den raad Gods, naar het gemeen gebruik der Schrift, die zegt dat geschied te zijn, wat ongetwijfeld geschieden zal. Want hoewel toen geen ding minder scheen, nochtans dewijl het de Heere alzoo verordend had, zoo wordt hij waarachtiglijk gezegd een vader veler volken. Dit getuigenis van Mozes moet men tusschen twee haakjes stellen, opdat deze zin aaneenhangt, **welke onzer aller vader is voor God.** Want hij moest ook mede verklaren, hoedanig deze maagschap

was, omdat de Joden niet te zeer zouden roemen in het vleeschelijke geslacht. Zoo zegt hij dan, dat Abraham onzer aller vader is voor God; hetwelk zooveel is, alsof hij hem noemde een geestelijken vader. Want dit recht heeft hij niet van zijn eigen vleesch, maar van de belofte Gods.

17 Aan welken hij geloofd heeft, die de dooden levend maakt.

Hier wordt met woorden omschreven de rechte substantie des geloofs van Abraham, opdat hij door Abrahams exempel ook van de heidenen komt te spreken. Want Abraham moest door een wonderlijken weg komen tot de belofte, die hij uit den mond des Heeren gehoord had, waarvan nochtans geen teeken gezien werd. Hem werd zaad beloofd, alsof hij jong en vruchtbaar ware, daar hij nochtans uitgestorven was. Zoo moest hij dan zijn gedachte opheffen tot de kracht Gods, waardoor Hij de dooden levend maakt Zoo is het dan nu geen wonder, dat de heidenen, die anders dor en uitgestorven waren, in de gemeenschap ingeplant worden. Want wie zegt, dat zij daarom niet kunnen der genade deelachtig zijn, die doet Abraham ongelijk, wiens geloof op deze overlegging gesteund heeft, te weten, dat daar niet aan gelegen is, of hij dood zij, die van den Heere tot het leven geroepen wordt. Want het is Hem licht, als Hij spreekt, door zijn kracht de dooden tot het leven op te wekken. Bovendien hebben wij hier een type en exempel onzer algemeene roeping, waardoor ons ons begin of opkomst voor oogen gesteld wordt, niet tot de eerste geboorte, maar tot de hope des toekomstigen levens; te weten, dat wij uit niet voortkomen, als wij van den Heere geroepen worden. Want hoedanig wij ook mogen schijnen, zoo hebben wij niet zelfs een sprankje van enig goed, om daardoor bekwaam tot het rijk Gods te worden. Want het is eer noodig, dat wij onszelfen ganschelijk afsterven, om bekwaam te zijn om de roeping Gods te hooren. Dit is de zaak der roeping, dat degenen die dood zijn, van den Heere verwekt worden; en dat die niets zijn, door zijn kracht beginnen wat te zijn. Het woord **roeping**, vervat niet alleen de prediking, maar wordt naar gemeene wijze der Schrift genomen voor **verwekken**, en om de kracht Gods te beter uit te drukken, die ook zelfs door zijn wenken alleen opricht dien Hij wil.

18 Die ¹⁾ buiten hoop geloofd heeft op hope; opdat hij ware de vader veler volken; achtervolgende hetgeen gezegd was: ²⁾ Al-
zoo zal uw zaad wezen.

¹⁾ Of boven.
²⁾ Gen: 15:5.
Hebr. 11:12.

18 Die buiten hoop geloofd heeft op hope. Als wij het zoo lezen, dan zal de zin wezen, hoewel daar geen reden noch teeken was, ja toen alle ding daartegen streed, zoo heeft hij nochtans niet afgelaten te gelooven. En voorwaar, daar is geen ding meer tegen het geloof, dan ons gemoed aan onze oogen te hechten, alzoo dat wij de stof der hope zoeken in het aanschouwen der oogen. Men kan ook lezen **boven hope**, en dat is mogelijk passender, even alsof hij zeide, dat hij door zijn geloof verre te boven is gegaan, al wat hij kon denken. Want tenzij het geloof met hemelsche vleugelen opwaarts vliegt, zoodat het alle vleeschelijk gevoelen verre veracht, zoo zal het altijd in het slijk der wereld steken. Voorts dewijl Paulus het woordje **hope** in eenzelfden zin tweemaal gebruikt,

zoo beduidt het ter eerster plaatse een stof der hope, die uit de natuur en natuurlijke rede kan genomen worden; en ter tweeder plaatse beduidt het het geloof van God gegeven, aldus: Hoewel daar geen stof om te hopen was, zoo heeft hij nochtans door hoop op de belofte des Heeren gerust, en achtte dat genoeg te zijn, om te hopen, dat de Heere het beloofd had, al was nochtans de zaak ongelooftelijk.

Achtereenvolgende hetgeen gezegd was. Alzoo heb ik het willen overzetten, opdat het verstaan worde van Abrahams tijd. Want Paulus wil zeggen, dat Abraham, toen vele verzoeken hem tot twijfel wilden trekken, zijn gemoed, opdat hij niet bezweke, heeft gewend tot hetgeen hem beloofd was, te weten, uw zaad zal zijn gelijk de sterren des hemels, en het zand der zee. Want Paulus heeft met opzet een gebroken getuigenis der Schrift voortgebracht, om ons te scherper tot het lezen der Schrift te verwekken. Want de apostelen arbeiden alom naarstiglijk in het voortbrengen der Schrift, om ons tot naarstiger lezen daarvan op te wekken.

19 En niet gekrenkt in het geloof, heeft zijn eigen lichaam niet aangemerkt, dat nu verstorven was, dewijl hij bijna honderd jaren oud was, noch ook, dat de moeder in Sara verstorven was:

1) Sir. 44: 20.

20 ¹⁾ En heeft in de belofte niet getwijfeld door ongelooft, maar is sterk in het geloof geworden, Gode eere gevende.

2) Gen. 15: 4.

21 En ten volle betrouwende, dat Hij, als Hij wat beloofd had, ²⁾ ook machtig was te volbrengen.

22 Daarom is het hem ook tot rechtvaardigheid gerekend.

19 En niet gekrenkt in het geloof. Nu bewijst hij duidelijker, waardoor Abraham kon verhinderd, ja ganschelijk afgewend worden van de belofte, dat hij ze niet aannam. Hem werd een zaad uit Sara beloofd, daar nochtans hij met zijn natuur niet bekwaam was om te genereren, noch Sara om te ontvangen. Al wat hij kon in zichzelf en omtrent zichzelf zien, dat was tegen het volbrengen der belofte. Daarom, om der Goddelijke waarheid plaats te maken, heeft hij zijn gemoed afgetrokken van datgene dat tegenwoordig was, en heeft zichzelf als vergeten. Nochtans zal men niet verstaan, dat hij ganschelijk niet gezien heeft op zijn onvruchtbaar lichaam, dewijl de Schrift daarentegen betuigt, dat hij aldus bij zichzelf overlegd heeft: Zal ook een man, die honderd jaren oud is, een kind geboren worden? En zal Sara, die negentig jaren oud is, een kind baren? Maar dewijl hij deze overlegging verlaten, en al zijn gevoel den Heere overgegeven heeft, zoo zegt de apostel, dat hij niet aangemerkt heeft. En voorwaar het was grooter standvastigheid, de gedachten van die zaak, die vanzelf voor oogen kwam, af te keeren, dan of hij nooit iets zoodanigs gedacht had. Dat Abrahams lichaam ook zelfs door oudheid onvruchtbaar was vóór de zegening des Heeren, dat wordt klaarlijk genoeg bewezen, zoowel hier, als in Genesis 17 en 18; zoodat de meening van Augustinus geenszins is toe te laten, die ergens zegt, dat alleen in Sara verhindering was. Ook moet ons die ongeschikte tegenwerping niet bewegen, die Augustinus tot zulk een verklaring gedrongen heeft. Hij meent dat belachelijk te zijn, dat Abraham zou gezegd worden op

Gen. 17: 17.

Gen. 17: 17;
18: 10.

zijn honderdste jaar onvruchtbaar te zijn, wijl hij daarna nog veel kinderen heeft gekregen. Want daardoor heeft God zijn mogendheid te beter vertoond, dat die, die tevoren was gelijk een verwelkte en verdorde tronk, door de hemelsche zegening weder jong geworden is, zoodat hij niet alleen Izak genereerde, maar ook om meer anderen te genereren kracht had, even alsof hij wederom tot een jeugdigen leeftijd gebracht ware. Maar iemand mocht hiertegen zeggen, dat het tegen de orde der natuur niet is, dat een man in zulken ouderdom genereeren zou. Ofschoon ik toelaat, dat het niet ganschelijk tegen de natuurschikking is, zoo is het nochtans niet ver van een mirakel. Bovendien laat ons bedenken, in hoeveel arbeids, zwarigheden, reizen, moeilijkheid, die heilige man in zijn gansche leven geoefend is geweest, en wij zullen moeten bekennen, dat hij niet alleen door oudheid gebroken, maar ook door arbeid versleten en uitgeteerd was. Ten laatste wordt zijn lichaam niet rechtstreeks, maar bij vergelijking onvruchtbaar genoemd. Want het was niet waarschijnlijk, dat die, die in zijn jeugd en beste leven niet bekwaam was om te genereren, nu, door oudheid krachteloos zijnde, zou beginnen.

Dat hij zegt, **dat hij niet gekrenkt, niet zwak was in het geloof**, daarbij moet men verstaan, dat hij niet wankelbaar, noch ongestadig geweest is, gelijk wij in twijfelachtige dingen plegen. Want daar is tweeërlei zwakheid des geloofs: de een, die door de tegenstrijdende verzoeking overwonnen wordende, ons maakt van de kracht Gods af te vallen; de ander, die wel uit onvolmaaktheid spruit, doch nochtans het geloof niet uitbluscht. Want het hart is nimmermeer alzoo verlicht, dat daar niet altijd veel onwetendheid blijft, en is ook nimmermeer alzoo bevestigd, dat daar niet veel twijfel in blijft. Daarom hebben de geloovigen tegen deze vleesche-lijke gebreken, te weten, tegen onwetendheid en twijfel gedurigen strijd; in welken strijd hun geloof dikmaals zwaar geslagen en gewond wordt, doch in het einde de overwinning behoudt, zoodat zij mogen gezegd worden zelfs in de zwakheid zeer sterk te zijn.

20 En heeft in de belofte, enz. Hoewel ik den ouden overzetter, en ook Erasmus niet volg, zoo is nochtans mijn overzetting niet zonder oorzaak en reden. Want het schijnt, dat de apostel heeft willen zeggen, dat Abraham het niet met de weegschaal der ongeloofigheid onderzocht heeft, of God kon volbrengen wat Hij beloofde. Want dat is eigenlijk in eenig ding onderzoeken, als wij het met ongelooft overleggen, en dat niet willen toelaten, dan als het geloofelijk schijnt, nadat wij het ganschelijk overlegd hebben. Hij vraagde wel, hoe dat kon geschieden, maar dat was een vraag uit verwondering, als van de maagd Maria, toen zij aan den Engel vraagde, hoe dat zou geschieden wat hij boodschapte; en andere dergelijke. Zoo dan, als den heiligen geboodschapt wordt van de werken Gods, welker hoogheid boven hun verstand is, zoo vallen zij wel in verwondering; maar uit de verwondering komen zij terstond de kracht Gods te prijzen; maar de goddeloozen vragen en bespotten het, en verwerpen het als fabelen; gelijk men ziet, dat de Joden doen, als zij vragen, hoe Christus zijn vleesch kon te eten geven. Hierom wordt Abraham niet berispt, dat hij gelachen en gevraagd heeft, hoe een man van honderd jaren, en eene vrouw van negentig jaren, een kind zouden kunnen krijgen: want in zijn verwondering gaf

Joh. 6: 52.

Gen. 18: 13. hij desniettemin plaats aan de mogendheid van het goddelijke woord. Daarentegen is zulk een lachen en vragen bij Sara niet onberispt geweest, omdat zij de belofte Gods met ijdelheid bezwaarde. Wanneer men nu dit toepast op de tegenwoordige zaak, zoo zal het openbaar zijn, dat Abrahams rechtvaardigmaking geen anderen oorsprong gehad heeft, dan die der heidenen. Zoo doen dan de Joden hunnen vader onrecht, zoo zij tegen de roeping der heidenen staan, alsof zij ongerijmd ware. Wij zullen ook gedenken, dat wij in dezelfde omstandigheden zijn, waarin Abraham was. Al wat wij omtrent ons zien, dat strijdt tegen Gods beloften. Hij belooft onsterfelijkheid, en wij worden met sterfelijkheid en verderving omringd. Hij verkondigt, dat Hij ons acht voor rechtvaardig, en wij zijn met zonden beladen. Hij betuigt, dat Hij ons genadig en goedwillig is, en de uitwendige oordeelen dreigen ons met den toorn Gods. Wat zullen wij dan doen? Wij moeten onszelven en al wat onze is, met gesloten oogen voorbijgaan, opdat ons geen ding verhinderde noch verachttere, dat wij gelooven, dat God waarachtig is. **Maar is sterk geworden.** Dit wordt gesteld tegen de voorgaande rede, daar gezegd was, dat hij niet zwak in het geloof is geweest; even alsof hij zeide, dat Abraham de ongeloovigheid heeft overwonnen door vastheid des geloofs. Want niemand zal in dezen strijd overwinnen, dan die het wapen en de sterkte uit Gods Woord neemt. Dat hij daarbij stelt, **dat hij Gode eere heeft gegeven**, daarin moet men aanmerken, dat men Gode niet grooter eere kan doen, dan als wij zijn waarheid door het geloof verzegelen, gelijk wederom Hem geen zwaarder schande kan geschieden, dan als de genade van Hem aangeboden, verworpen wordt, of, als men aan zijn Woord zijn autoriteit beneemt. Daarom is dit in zijnen dienst het voornaamste hoofdstuk, dat men zijne beloften gehoorzaam aanneme, en de ware godsdienst begint met het geloof.

21 Dat Hij, als Hij wat beloofd had. Dewijl alle menschen kennen, dat God almachtig is, zoo schijnt Paulus niets uitnemends van Abrahams geloof te zeggen. Maar de bevinding leert, dat daar geen zeldzamer, noch zwaarder ding is, dan der mogendheid Gods de eere toe te schrijven, die zij waardig is. Want daar is geen belemmering, zoo klein en licht, waarvan het vleesch niet zegt, dat zij de hand Gods van het werk afhoudt. Vandaar komt het, dat wij ook in allerlei kleine verzoeken de beloften Gods vergeten. Het is wel waar, (gelijk ik gezegd heb) dat buiten strijd en verzoeking, niemand ontkent, dat God alle ding vermag. Maar zoo haast als daar iets voorgeworpen wordt, dat den loop der beloften Gods mocht verhinderen, zoo verstoeten wij de mogendheid Gods uit haren graad. Daarom, opdat zij haar recht en eer bij ons behoude, wanneer wij komen tot vergelijking, zoo moeten wij aldus vaststellen, dat de mogendheid alzoo genoegzaam is om alle veranderingen der wereld te overwinnen, als het schijnsel der zon krachtig is om de duisternissen te verdrijven. Wij plegen wel altijd onszelven te verontschuldigen, dat wij de mogendheid Gods niet verkleinen, wanneer wij aan zijne beloften twijfelen, te weten, omdat de oorzaak van den twijfel komt uit dat gebrek, dat wij in ons gevoelen, en niet uit een bedenken, dat God milder met het Woord belooft, dan Hij kan volbrengen, welk bedenken verkeerdt en lasterlijk tegen God zou zijn. Maar wij verheffen de mogendheid Gods niet genoeg, tenzij

wij achten, dat zij ons gebrek verre overwint. Daarom moet het geloof niet onze eigene zwakheid, ellendigheid en gebrek aanzien, maar met alle naarstigheid de eenige kracht Gods aanmerken. Want ware het, dat het op onze rechtvaardigheid of waardigheid steunde, zoo zou het nimmermeer zich begeven de mogendheid Gods aan te merken. Maar zulks is een onderzoeking der ongeloovigheid, van welke de apostel boven vermaand en gesproken heeft, te weten, als wij Gods mogendheid met onze mate meten. Want het geloof bedenkt ook niet, dat God vermag al wat Hij wil, zoodat het Hem intusschen in ledigheid zou laten zitten, maar stelt eer zijn mogendheid in gedurige werking, en voegt ze voornamelijk tot de volbrenging des Woords, opdat Gods hand vaardig en bereid zij, om te volbrengen al wat Hij met den mond uitgesproken heeft. Erasmus heeft het aldus overgezet: **Dat Degene, die het beloofd had, was machtig, enz.** En ik verwonder mij waarom; want hoewel de zin daardoor niet veranderd wordt, zoo wil ik liever het naast bij de Grieksche woorden van Paulus blijven.

22 Daarom is het hem ook gerekend. Hieruit kan men nu klaarder zien, waarom en hoe Abraham door zijn geloof rechtvaardigheid heeft gekregen, te weten, omdat hij op Gods woord steunende, de beloofde genade niet verworpen heeft. En deze overeenkomst des geloofs met het woord moet men naarstig aanmerken, en in gedachten houden. Want het geloof kan ons niet meer geven, dan het van het woord ontvangen heeft. Daarom zal niet terstond die rechtvaardig zijn, die alleen een gemeene en duistere kennis hebbende, zal achten, dat God waarachtig is, tenzij hij op de belofte der genade ruste en steune.

- 23 Het is niet alleen om zijnentwil geschreven, dat het hem toe- Rom 15: 4.
gerekend is.
- 24 Maar ook om onzentwil, welken het ook zal toegerekend worden, zoo wij gelooven in Hem, die Jezus, onzen Heere, uit de dooden opgewekt heeft.
- 25 Welke overgeleverd is om onze zonden, en opgewekt om onze rechtvaardigmaking.

23 Het is niet alleen om zijnentwil. Dewijl (gelijk wij boven gezegd hebben) de bevestiging door een exempel niet altijd zeker is, opdat dit hier niet tegengeworpen worde, zoo zegt Paulus duidelijk, dat in Abrahams persoon is voorgesteld een exempel en bewijs eener gemeene rechtvaardigheid, die allen gelijkelijk toekomt. Dit is een plaats, waardoor wij vermaand worden, wat vrucht wij zullen trekken uit de exempelen in de Schrift. De heidensche schrijvers hebben recht en wel gezegd, dat de geschiedenissen meesteren des levens zijn. Maar niemand zal zonder gevaar daarin voortgang maken, gelijk dit van hen aangegeven wordt. De Schrift alleen is terecht zulk een meesteres. Want ten eerste geeft zij algemeene regelen, met welke wij alle historiën moeten meten, opdat zij tot onzen voortgang dienen. Ten andere onderscheidt zij klaarlijk, wat daden men moet volgen of vlieden. En de leer, die zij meest behandelt, is haar eigene en bijzondere, te weten, dat zij de voorzienigheid des Heeren, zijn rechtvaardigheid en goedheid jegens de

zijn, en zijne oordeelen tegen de verworpenen bewijst. Zoo dan, datgene wat van Abraham verhaald wordt, zegt Paulus niet alleen om zijnentwil geschreven te zijn. Want het is ook geen zaak, die een bijzondere roeping eens persoons aangaat, maar daar wordt een wijze beschreven, hoe de rechtvaardigheid verkregen wordt; welke wijze eenig en eeuwig is onder allen, en dat in den gemeenen vader der geloovigen, op welken een iegelijk zijne oogen moet slaan. Daarom, zoo wij de heilige historien zuiver en godzaliglijk willen behandelen, zoo zullen wij gedenken, dat men ze alzoo moet behandelen, dat wij de vrucht der welgegronde leer daaruit hebben. En zij onderwijzen ons eensdeels tot schikking onzes levens, anderdeels tot bevestiging des geloofs, en tot verwekking der vreeze Gods. Tot schikking des levens zal dienen de navolging der heiligen, als wij soberheid, kuischheid, liefde, lijdzaamheid, matigheid, verachting der wereld, en andere deugden van hen leeren. Tot bevestiging des geloofs zal dienen de hulpe Gods, die den heiligen altijd is gereed geweest. Vertrouwing in tegenspoed zal men hebben uit Gods bescherming en vaderlijke zorgvuldigheid, die Hij voor zijn heiligen draagt. Gods oordeelen en straffen, over de boezen geschied, zullen ons dienen, zoo zij ons een vrees aanbrengen, waardoor onze harten tot eerbied en godzaligheid komen. Voorts, als hij zegt, **niet alleen om zijnentwil**, daarmede schijnt hij te kennen te geven, dat het ook eensdeels om zijnentwil geschreven is. Waaruit sommigen verstaan, dat het tot Abrahams lof verhaald wordt, wat hij door het geloof verkregen heeft. Want de Heere wil, dat zijn dienstknechten eeuwiglijk gedacht worden, gelijk Salomo zegt, dat hun gedachtenis tot zegen zal zijn. Maar men kan het ook eenvoudig verstaan, dat het niet alleen om hem geschreven is, even alsof het een bijzonder voorrecht ware, en niet tot een exempel mocht genomen worden; ja, dat het tot onze onderwijzing dient, dewijl wij behooren op dezelfde wijze gerechtvaardigd te worden. Deze zin zal voorwaar gepaster zijn.

Spr. 10: 7.

24 Zoo wij gelooven in Hem. Waartoe deze omschrijving dient, dat heb ik boven gezegd; te weten, Paulus heeft ze hier gebruikt, om naar de omstandigheid der plaatsen, de substantie des geloofs op menigerlei wijze te beduiden, waarvan de wederopstanding van Christus het minste stuk niet is, welke ons een fundament des toekomstigen levens is. Had hij slechts gezegd, dat wij gelooven in God, zoo had men niet zoo lichtelijk daaruit verstaan, wat dat deed tot de verkrijging der rechtvaardigheid. Maar als Christus voorkomt, en ons in zijn wederopstanding een zeker pand des levens voorstelt, zoo is het geheel openbaar uit wat fontein onze toerekening der rechtvaardigheid vloeit.

25 Welke overgeleverd is. Dezelfde leer, die ik boven aangevoerd heb, vervolgt hij, en verklaart ze met breeder woorden. Want ons is daaraan veel gelegen, dat niet alleen ons gemoed tot Christus bewogen wordt, maar ons ook nauwkeurig vertoond wordt, hoe Hij ons zaligheid verkregen heeft. En hoewel de Schrift op den eenigen dood van Christus ziet en rust, wanneer van onze zaligheid gehandeld wordt, zoo gaat nochtans de apostel nu verder. Want dewijl hij voorgenomen had de zaak der zaligheid uitvoeriger te behandelen, zoo maakt hij twee deelen daarvan, en zegt ten eerste, dat de zonden door Christus' dood zijn uitgewischt; ten andere,

dat door zijne wederopstanding de rechtvaardigheid verkregen is. De somma is, dat tot de vervulling aller stukken der rechtvaardigheid geen ding ontbreekt, wanneer wij de vrucht van Christus' dood en wederopstanding hebben. Want het is ook zonder twijfel, dat hij zijne woorden naar onze ongeleerdheid voegt, als hij den dood van de wederopstanding onderscheidt: want het is anders waar, dat door de gehoorzaamheid van Christus, die Hij in den dood bevozen heeft, onze rechtvaardigheid is verkregen, gelijk hij ook in het naaste hoofdstuk zal leeren. Maar dewijl Christus wederopstaande geopenbaard heeft, hoeveel Hij door zijn dood verkregen had, zoo is ook deze onderscheiding bekwaam om te leeren, te weten, dat onze zaligheid is begonnen met de offerande, waarmede onze zonden verzoend zijn, en dat zij eerst door de wederopstanding volbracht is. Want het begin der rechtvaardigheid is, dat wij met God verzoend worden, en de vervulling is, dat de dood is weggenomen, en het leven regeert. Zoo geeft dan Paulus te kennen, dat de voldoening voor onze zonden aan het kruis volbracht is. Want om ons tot des Vaders genade te beter te brengen, moest Christus onze schuld wegnemen, hetwelk niet kon geschieden, tenware Hij die straf, die wij niet konden voldoen, voor ons droeg. Want de straf, die ons den vrede aanbrengt, was op Hem, gelijk Jesaja zegt. Hij zegt liever, dat Hij is overgeleverd, dan dat Hij is gestorven, omdat die verzoening komt uit het eeuwige welbehagen Gods, die alzoo heeft willen verzoend worden.

Jes 53: 5.

Opgewekt om onze rechtvaardigmaking. Dewijl het niet genoeg geweest zou zijn, dat Christus Zichzelven den toorn en het oordeel Gods onderwierp, en de vervloeking, die onze zonden verdiend hadden, aannam, had Hij niet zulks al overwonnen; zoodat Hij in de hemelsche glorie ontvangen zijnde, door zijn voorbeding, God ons genadig maakte. Aan de wederopstanding, waardoor de dood verlonnen is, wordt de kracht om rechtvaardig te maken toegeschreven; niet, dat de offerande des kruises, waardoor wij met God verzoend zijn, niet geholpen heeft tot de rechtvaardigheid, maar omdat de volkomenheid dezer genade klaarder gezien wordt in het nieuwe leven. Voorts kan ik niet gevoelen met degenen, die dit verstaan van de nieuwigheid des levens. Want daarvan is Paulus nog niet begonnen te handelen. En bovendien is het zeker, dat beide deze stukken tot eenzelfde zaak dienen. Daarom, is het dat de rechtvaardigmaking beduidt **vernieuwing**, zoo zal dit, dat Hij om onzer zonden wil gestorven is, gezegd zijn met zulke meening, dat Hij ons verkregen heeft genade, om ons vleesch te dooden: maar dit zal niemand toestaan. Daarom gelijk hij gezegd heeft, dat Hij gestorven is om der zonden wil, omdat Hij in den dood de straf der zonden betaald, en ons van de ellende des doods verlost heeft, alzoo wordt Hij nu gezegd wederopgewekt te zijn tot onze rechtvaardigmaking, omdat Hij door zijn wederopstanding ons volkomen het leven wedergebracht heeft. Want ten eerste is Hij van Gods hand geslagen, omdat Hij in des zondaars persoon de ellendigheid der zonde zou dragen. Daarna is Hij tot het rijk des levens verheven, om den zijnen de rechtvaardigheid en het leven te geven. Zoo spreekt hij dan nog van de toegerekende rechtvaardigheid, en ditzelve zal bevestigd worden door wat terstond in het naaste hoofdstuk zal volgen.

HET VIJFDE HOOFDSTUK.

Jes. 32:17.
Joh. 16:33.
Ef. 2:13.
Joh. 10:9;
14:6.
Ef. 2:18; 3:12.
Hebr. 3:6.

- 1 Daarom gerechtvaardigd zijnde door het geloof, hebben wij vrede bij God, door onzen Heere Jezus Christus.
- 2 Door welken wij den toegang gekregen hebben door het geloof tot deze genade, in welke wij staan, en roemen in de hope der heerlijkheid Gods.

Daarom gerechtvaardigd zijnde door het geloof. Nu begint de apostel door de werken en vruchten te verklaren, wat hij dusver van de rechtvaardigheid des geloofs gezegd heeft. Daarom is dit gansche hoofdstuk in uitbreidingen en verheffingen gelegen, welke nochtans even zoo groote kracht hebben tot verklaring als tot bevestiging. Want hij had tevoren gezegd, dat het geloof teniete wordt, als men de rechtvaardigheid zoekt in de werken; want de ellendige harten zullen zonder ophouden ontrust zijn, omdat zij niets zekers in zichzelf vinden. En nu leert hij daarentegen, dat zij gerust en stil worden, wanneer wij de rechtvaardigheid door het geloof verkregen hebben.

Hebben wij vrede bij God, door onzen Heere Jezus Christus. Dit is een eigen vrucht der rechtvaardigheid des geloofs. Want zoo iemand de gerustigheid der conscientie uit de werken wil halen, (hetwelk men in de onheilige en beestelijke menschen ziet) die zal het tevergeefs beproeven. Want het hart is door verachting en vergeting des oordeels Gods in slaap gevallen, of, het is vol vrees en verschrikking, totdat het komt op Christus te rusten; want Hij is alleen onze vrede. Zoo wordt dan door dit woord **vrede**, de gerustigheid der conscientie beduid, welke daaruit komt, dat zij gevoelt, dat zij met God verzoend is. Deze gerustigheid heeft geen farizeër, die door een valsch betrouwen der werken opgeblazen is, noch een plomp onverstandig zondaar, die, door de zoetigheid der zonden dronken geworden, geen onrust gevoelt. Want hoewel van dezen, noch de een, noch de ander, openlijk krijg schijnen te hebben, gelijk degene, die door het gevoel van zonde geslagen wordt, nochtans dewijl zij niet waarlijk tot het oordeel Gods komen, zoo hebben zij geen vrede, noch eendracht met Hem. Want de verstandeloosheid en ongevoeligheid der conscientie staat gelijk met een afwijking van God. Daarom wordt de vrede bij God gesteld tegenover de zorgeloosheid van het dronken vleesch als het tegendeel; want het eerste is altijd, dat een iegelijk zichzelf opwekke om Gode rekenschap zijns levens te geven. En niemand zal zichzelf voor God onversaagd stellen, tenzij hij op onverdiende verzoening steunt. Want zoolang God een Richter is, moet een iegelijk verschrikt en verstoord worden. Waardoor zeer krachtig bewezen wordt, dat onze tegenstanders niet anders dan in de schaduw snateren, als zij de rechtvaardigheid den werken toeschrijven. Want dit besluit van Paulus hangt aan deze grondstelling, te weten, dat de ellendige zielen altijd beven, tenzij zij in de genade van Christus rusten.

Matt. 3:17.
Mark. 1:11.

2 Door welken wij den toegang gekregen hebben. Want onze verzoening met God steunt op Christus. Want Hij alleen is die ge-

liefde Zoon, en wij allen zijn van nature kinderen des toorns. Maar ^{Ef. 2:3.} dezer genade worden wij door het Evangelie deelachtig; want het is de dienst der verzoening, waardoor wij (om alzoo te spreken) in het rijk Gods geleid worden. Zoo is het dan recht, dat Paulus ons in Christus een zeker pand der genade Gods voor oogen stelt, om ons te beter van het betrouwen der werken af te trekken. En als hij door het woord **toegang** leert, dat het begin der zaligheid van Christus komt, zoo sluit hij alle voorbereidingen uit, met welke de dwaze menschen meenen, dat zij de barmhartigheid Gods vóórkomen; even alsof hij zeide, dat Christus die ontmoet en helpt, die het niet verdiend hebben. Daarna zegt hij terstond, dat het door dezelfde genade geschiedt, dat de zaligheid ons zeker en vast blijft, waarmede hij te kennen geeft, dat de volharding niet is in onze deugd of vernuft gelegen, maar in Christus gefundeerd.

En ook mede, als hij zegt, dat **wij staan**, zoo geeft hij te kennen, ^{In welke wij staan.} hoe diep het Evangelie behoort in der geloovigen hart te wortelen, opdat wij door zijn kracht bevestigd zijnde, tegen alle listen des duivels en des vleesch es standvastig staande blijven. En met dit woord geeft hij te kennen, dat het geloof niet is een gevoelen of meening eenen dag durende en vergaande, maar dat het vast en diep in het hart zit, om het gansche leven lang te duren. Daarom degene, die haastig gedrongen wordt om te gelooven, die heeft geen geloof om onder de geloovigen gerekend te worden; maar die standvastig en met vasten voet (opdat ik alzoo spreke) blijft en wacht in die plaats, waarin hij van den Heere gesteld is, opdat hij altijd Christus aanhange.

En roemen in de hope. Want hieruit komt de hope des toekomstigen levens, en bestaat zich te verheugen, dat wij gelijk een fundament gelegd hebbende, gesteld zijn in de genade Gods. Want de zin van Paulus is, dat de geloovigen, hoewel zij nu op de aarde wandelen en vreemdelingen zijn, nochtans door hun betrouwen door den hemel klimmen, om de toekomstige erve gerustelijk in hun schoot te houden. Hier worden twee zeer schadelijke leeringen der Sophisten teniet gemaakt. De een is, dat zij den Christenen gebiedten, in het gevoelen der genade Gods tot hen, tevreden te zijn met een meenen of gissen. De ander, dat zij leeren, dat alle menschen onzeker zijn van de eindelijke standvastigheid. Maar zoo daar niet is voor het tegenwoordige een zeker verstand en gevoelen, en voor het toekomstige een standvastige en onwifbare verzekerdheid, wie zal dan bestaan te roemen? De hope der heerlijkheid Gods is ons door het Evangelie aangekomen, hetwelk betuigt, dat wij zullen der Goddelijke natuur deelachtig zijn. Want als wij God zullen zien aangezicht aan aangezicht, dan zullen wij Hem gelijk wezen. <sup>2 Petr. 1:4.
1 Joh. 3:2.</sup>

- 3 En niet alleenlijk dit, maar wij roemen ook in de verdrukkingen; wetende, dat de verdrukking lijdzaamheid werkt;
- 4 En de lijdzaamheid bevinding, en de bevinding hope;
- 5 En de hope beschaamt niet; want de liefde Gods is in onze harten uitgestort door den Heiligen Geest, die ons gegeven is. ^{Jak. 1:3.}

3 En niet alleenlijk dit. Opdat niemand spottend zou tegenwerpen, dat de Christenen met hunnen roem nochtans hierbeneden

wonderlijk gekweld en vermorzeld worden, welke staat verre is van voorspoed, zoo voorkomt Paulus deze tegenwerping, en zegt, dat de godzaligen door de ellendigheden niet alleen niet verhinderd worden zalig te zijn, maar dat ook hun roem en eer daardoor bevorderd wordt. Om dit te bewijzen, neemt hij een bewijs uit de vrucht, en hij gebruikt hier eene schoone opklimming of ladder; met welke hij ten laatste besluit, dat al de ellendigheden, die ons mogen toekomen, tot ons heil en zaligheid gedijen. Dat hij zegt, dat de heiligen roemen in de verdrukkingen, dat is niet alzoo te verstaan, alsof zij tegenspoed en verdriet niet vreesden, noch vloten, of geen bitterheid daarvan gevoelden, wanneer zij daarin vallen, (want ware daar geen gevoel van bitterheid, zoo zou geen lijdzaamheid daaruit voortvloeien) maar zij worden terecht gezegd te roemen, omdat zij in de smart en in het zuchten nochtans groote vertroosting hebben, dewijl zij weten en achten, dat al wat zij lijden, hun door hun zeer goede Vaderhand tot hun goed en voordeel toegediend wordt. Want waar voortgang en vordering der zaligheid is, daar ontbreekt geen oorzaak des roems.

Zoo wordt ons hier dan geleerd, welk het einde is onzer verdrukkingen, zoo wij ons willen onderscheiden als kinderen Gods. Want zij moeten ons tor lijdzaamheid wennen; en zoo zij dat niet doen, zoo maken wij Gods werk ijdel en teniet door onze verdraaidheid. Want waaruit bewijst hij, dat der godzaligen heerlijkheid en roem niet verhinderd wordt door tegenspoed, anders dan omdat zij zulks lijdzaamlijk dragende, Gods hulpe gevoelen, waardoor hunne hope gevoed en bevestigd wordt? Zoo is het dan zeker, dat zij geen goeden voortgang maken, die geen lijdzaamheid leeren. Hiertegen is ook niet, dat men in de Schrift leest sommige klachten der heiligen, vol wanhoop en vertwijfeling. Want de Heere dringt en benaamt somtijds de zijnen voor een tijd zoozeer, dat zij nauwelijks adem kunnen halen en eenigen troost gedenken; maar in een oogenblik tijds brengt Hij ze wederom tot het leven, die Hij bijna in de duisterheid des doods had doen verzinken. Alzoo wordt altijd in hen vervuld wat Paulus zegt: In alles worden wij bedrukt, maar niet benauid; wij komen in nood, maar worden niet mismooedig; wij lijden vervolging, maar worden niet verlaten; wij worden neder-
geworpen, maar niet verdorven. **Verzoeking, lijdzaamheid.** Dit komt niet uit de natuur der verdrukking, daar wij zien, dat het meeste deel der menschen daardoor bewogen wordt om God te wederspreken en te lasteren. Maar als in de plaats der wederspanning gekomen is een inwendige zachtmoedigheid, die door den Geest Gods ingestort wordt, en vertroosting, die door denzelfden Geest ingegeven wordt, zoo worden de verdrukkingen instrumenten om lijdzaamheid te baren, welke in de hardnekkigen niet anders dan verbolgenheid en murmureering kunnen verwekken.

4 Lijdzaamheid, beproeving. Jakobus schijnt in eene gelijke opklimming een tegenovergestelde orde te volgen; want hij zegt, dat uit de bevinding lijdzaamheid komt. Maar als men de onderscheiden beteekenis van het woord verstaat, zoo worden beide plaatsen wel vereenigd. Want Paulus neemt het woord **beproeving** voor **bevinding**, die de geloovigen hebben van de zekere bescherming Gods, als zij op zijn hulpe betrouwende, alle zwaarigheid overwinnen, te weten, als zij lijdzaamlijk verdragende, standvastiglijk staande blijven,

2 Cor. 4: 8, 9.

Jak. 1: 3.

en bevinden, hoeveel de kracht des Heeren vermag, welke Hij beloofd heeft, dat zij den zijnen altijd zal bereid zijn. Jakobus gebruikt datzelfde woord voor de verdrukking zelve, naar het gemeen gebruik der Schrift, omdat God daardoor zijn dienstknechten beproeft en onderzoekt; vandaar ook dat de verdrukkingen dikmaals verzoeking worden genoemd. Voorzoo veel dan deze tegenwoordige plaats aangaat, wij maken dan goeden voortgang in de verdraagzaamheid, als wij aanmerken, dat wij ze uit de mogendheid Gods hebben, en alzoo voor den toekomenden tijd hope krijgen, dat de genade Gods ons nimmermeer zal verlaten, welke ons ten allen tijde in den nood te hulpe komt. Daarom stelt hij daarbij, **dat uit de beproeving hope komt**; want wij zijn ondankbaar voor de weldaden, die wij nu ontvangen hebben, tenzij wij door derzelve gedachtenis onze hope voor toekomenden tijde bevestigen.

5 En de hope beschaamt niet. Dat is, zij heeft een zeer zekere uitkomst der zaligheid, waaruit het zeker is, dat wij van den Heere in tegenspoed geoefend worden, opdat hierdoor onze zaligheid bevorderd worde. Zoo kunnen dan de ellendigheden ons niet ellendig maken, dewijl zij naar hare mate ons behulpzelen zijn tot zaligheid. Alzoo is het bewezen wat hij gezegd heeft, dat de godzaligen midden onder de verdrukkingen oorzaak hebben om te roemen.

Want de liefde Gods. Dit trek ik niet alleen tot het naaste woord, maar tot de geheele voorgaande uitspraak, te weten, dat wij daarom door verdrukkingen tot lijdzaamheid gebracht worden, en dat de lijdzaamheid ons een bevinding der Goddelijke hulpe is, waardoor wij tot meerder hope bemoedigd worden. Want al is het, dat wij zeer verdrukt zijn, en schijnen terstond vermorzeld te zullen worden, zoo houden wij nochtans niet op, de gunst en goedwilligheid Gods tot ons te gevoelen; hetwelk een zeer rijke vertroosting is, en veel grooter dan of alle dingen voorspoedig waren. Want gelijk die voorspoed, die schijnt te zijn, ellendig is, zoo God verbolgen en tegen is; alzoo is het zeker, dat ook zelfs de ellendigheden een gelukkig en blijde einde zullen hebben, wanneer God te vrede en genadig is. Want alle ding moet naar des Scheppers raad en wil medewerken, die naar zijn vaderlijke gunst jegens ons (gelijk Paulus wederom zal verhalen in het 8ste Hoofdstuk) alle oefeningen des kruises matigt tot onze zaligheid. Deze kennis der Goddelijke liefde tot ons is in onze harten gestort door den Geest Gods. Want dat goed, dat God zijnen dienaren bereid heeft, is voor de ooren en oogen, en harten der menschen verborgen; de Geest alleen kan zulks openbaren. En het woordje **uitgestort**, heeft veel kracht; want het beduidt, dat de openbaring der Goddelijke liefde tot ons zoo overvloedig is, dat zij onze harten vervult. En dewijl zij alzoo alom uitgestort is, zoo verzacht zij niet alleen de droefheid in tegenspoed, maar maakt ook onze verdrukkingen liefelijk als een zoete saus. Bovendien zegt hij, **dat deze Geest is gegeven**, dat is door onverdiende goedheid geschonken, en niet voor onze verdiensten vergolden, gelijk Augustinus dit terecht opgemerkt heeft, die nochtans in de uitlegging van de uitdrukking liefde Gods dwaalt. Want hij legt het uit, dat wij standvastig tegenspoed lijden, en alzoo in hope bevestigd worden, omdat wij door den Geest wedergeboren zijnde, God liefhebben. Het is wel een godzalgig gevoel, maar geeft toch hier de gedachte van Paulus niet terug.

Want liefde Gods wordt hier niet actief, maar passief genomen; het beteekent hier niet de liefde, waarmede wij God liefhebben, maar de liefde, waarmede God ons liefheeft. En het is zeker, dat Paulus niet anders leert, dan dat dit de ware fontein aller liefde is, dat de geloovigen zeker zijn, dat zij van God geliefd worden, en dat zij niet alleen met zulk een lichtvaardige meening besprengd zijn, maar dat hunne harten daarvan ganschelijk door-drenkt zijn.

Ef. 2:1.
Col. 2:13.
Hebr. 9:15.
1 Petr. 3:18.

6 Want Christus, toen wij nog zwak waren naar den tijd, is voor de goddeloozen gestorven.

7 Voor den rechtvaardige zou voorwaar nauwelijks iemand sterven, maar voor den goede zou mogelijk iemand bestaan te sterven.

8 En Hij bevestigt zijne liefde tot ons, dat Christus, toen wij nog zondaars waren, voor ons gestorven is.

9 Zoo zullen wij dan veelmeer gerechtvaardigd zijnde door zijn bloed, door Hem van den toorn behouden worden.

6 **Want Christus, toen wij nog zwak waren.** In de overzetting heb ik niet bestaan mijzelfen zooveel toe te geven, dat ik zou overgezet hebben: **naar den tijd, in welken wij zwak waren;** welke zin mij nochtans beter behaagde. Hij begint hier een bewijsvoering van meerder tot minder, hetwelk hij hierna met vele woorden vervolgt. Hoewel de loop der rede niet zoo heel duidelijk is, toch zal de onordelijke samenvoeging der rede den zin niet verstoren. Zoo Christus, zegt hij, den goddeloozen barmhartig is geweest, zoo Hij de vijanden met den Vader verzoend heeft, zoo Hij dat gedaan heeft door de kracht zijns doods, zoo zal Hij veel lichter de gerechtvaardigden behoeden, en die in de genade behouden, die daar weder ingebracht zijn: voornamelijk, dewijl boven zijn dood nu de kracht zijns levens ook daarbij komt. **Den tijd der zwakheid.** nemen sommigen voor den tijd, in welken Christus eerst begonnen is der wereld geopenbaard te worden; en meenen, dat door de zwakken verstaan worden die menschen, die onder de leiding en regeering der wet den kinderen gelijk waren. Maar ik breng daartoe een iegelijk onzer, en zeg, dat hier die tijd beduidt wordt, die eens iegelijks verzoening met God voorafgaat. Want gelijk wij allen geboren worden als kinderen des toorns, alzoo worden wij in deze vervloeking gehouden, totdat wij Christus deelachtig worden. En die noemt hij zwakken, die geen ding in zichzelfen hebben anders dan dat gebrekkelijk is; want terstond daarna noemt hij dezelve goddeloozen. En het is ook niet nieuw, dat dit woord **zwakheid** in deze beteekenis genomen wordt. Alzoo heeft hij, 1 Cor. 12:22, de schaamleden des lichaams zwak genoemd, en 2 Cor. 10:10, heeft hij de lichamelijke tegenwoordigheid zwak genoemd, die geen waardigheid heeft. En deze beteekenis zal ons weinig hierna dikmaals voorkomen. Daarom, toen wij zwak waren, dat is, toen wij geenszins waardig, noch bekwaam waren, dat God ons zou aanzien, te dien tijde is Christus voor de goddeloozen gestorven; want het begin der godzaligheid is het geloof, waarvan zij allen vreemden waren, voor wie Christus gestorven is. Hetwelk ook te verstaan is van de oude vaders, die rechtvaardigheid verkregen hebben, eer Christus stierf; want deze weldaad hadden zij van zijn toekomstigen dood.

7 **Voor den rechtvaardige zou voorwaar.** Het Grieksche woordje **gar**, beduidt gewoonlijk **want**; maar in deze plaats heeft mij de zin gedwongen, dit woordje niet redengevend, maar liever verklarend of bevestigend te nemen, en het te vertalen door **voorwaar**. Want dit is de zin: Het geschiedt voorwaar zelden onder de menschen, dat iemand voor den rechtvaardige zou willen sterven, hoewel dit somtijds zou kunnen geschieden. Maar ofschoon wij dit toegeven, nochtans zal geen mensch gevonden worden, die voor den goddelooze zou willen sterven; dit heeft nochtans Christus gedaan. Alzoo is hier een verheffing der zaak door vergelijking, omdat zulk een voorbeeld van weldadigheid, als Christus ons bewezen heeft, niet gevonden wordt onder de menschen.

8 **Hij bevestigt zijne liefde.** Dewijl het Grieksche woord, dat Paulus hier gebruikt onderscheiden beteekenis heeft, zoo is het bekwaamste, dat men het te dezer plaatse neme voor **bevestigen**. Want de apostel heeft hier niet voorgenomen ons tot dankzegging op te wekken, maar het betrouwen en de rust der zielen te bevestigen. Zoo dan, Hij bevestigt zijne liefde, dat is, Hij bewijst, dat zijne liefde tot ons zeer zeker en vast is, dewijl Hij Christus zijnen Zoon om der goddeloozen wil niet gespaard heeft. Want hierin wordt zijne liefde openbaar, dat Hij niet door eenige liefde van ons bewogen is, maar dat Hij ons vrijwillig eerst heeft liefgehad, gelijk Johannes zegt. **Zondaars** worden hier (gelijk op vele andere plaatsen) genoemd, die geheel gebrekkelijk en der zonde toegedaan zijn; gelijk Joh. 9:31, God verhoort de zondaars niet, dat is, de kwade en boosdadige menschen. De vrouw, die een zondares was, dat is, die een boos leven geleid had.

En dit wordt beter verklaard uit de tegenstelling, die dadelijk volgt, als hij zegt, **vs. 9, gerechtvaardigd door zijn bloed.** Want dewijl hij deze twee tegen elkander stelt, en zegt, dat die gerechtvaardigd zijn, die van de schuld der zonde verlost zijn, zoo volgt daaruit, dat die zondaars zijn, die om hunne booze daden verdoemd zijn. De somma is: Zoo Christus door zijn dood den zondaren rechtvaardigheid heeft verkregen, zoo zal Hij degenen, die Hij gerechtvaardigd heeft, veelmeer beschermen van het verderf. En in dit laatste deel der rede, heeft hij de vergelijking van minder en meerder aan zijn leer toegevoegd. Want het zou niet genoeg zijn, dat de zaligheid ons eenmaal verkregen was, tenware Christus ons dezelve tot het uiterste ongeschonden en vast bewaarde. En dit bewijst Paulus nu hier, te weten, dat het geenszins te vreezen is, dat Christus den loop zijner genade halverwege zou afbreken. Want nadat Hij ons met den Vader verzoend heeft, is onze staat zoodanig, dat Hij zijn genade over ons krachtig wil bewijzen, en allen dag vermeerderen.

10 Want indien wij, toen wij vijanden waren, met God verzoend zijn door den dood zijns Zoons, zoo zullen wij veelmeer nu verzoend zijnde, behouden worden door zijn leven.

10 Dit is een verklaring van den voorgaanden zin, met een uitbreiding genomen uit de vergelijking van leven en van dood. Wij waren, zegt hij, vijanden, toen Christus Zichzelfen tot een Middelaar stelde, om den Vader te verzoenen, en nu zijn wij vrienden door

zijn verzoening. Indien dit heeft kunnen geschieden door zijn dood, zoo zal zijn leven veel machtiger en krachtiger wezen. Zoo hebben wij dan groote bewijzen, waardoor het betrouwen der zaligheid in onze harten verzegeld wordt. Dat wij door den dood van Christus zijn verzoend geworden, dat zegt hij, omdat die een offerande der verzoening is geweest, waardoor God der wereld verzoend is, gelijk ik in het Vierde hoofdstuk geleerd heb. Maar de apostel schijnt hier tegen zichzelf te strijden. Want indien de dood van Christus een pand geweest is der Goddelijke liefde tot ons, zoo volgt daaruit, dat wij ook te dierzelfder tijd Hem aangenaam waren, en hij zegt hier, dat wij toen vijanden waren. Ik antwoord: Dewijl God de zonde haat, zoo zijn wij ook Hem hatelijk, zoover wij zondaars zijn. Maar zoover Hij ons door zijnen verborgen raad tot het lichaam van Christus voegt, zoo laat Hij af ons te haten. Maar de wederbrenging tot genade is ons onbekend, totdat wij door het geloof daarin komen. Daarom, zooveel ons aangaat, zijn wij altijd vijanden, totdat de dood van Christus om God te verzoenen daartusschen komt. En dit dubbel onderscheid, 'twelk tweërlei aanzien heeft, moet men aanmerken. Want de onverdiende barmhartigheid Gods bekennen wij niet anders, dan als wij zeker zijn, dat Hij zijnen eengeboren Zoon niet gespaard heeft, omdat Hij ons liefhad, ten tijde toen tusschen Hem en ons vijandschap was. Wederom gevoelen wij niet genoeg de weldaad, die ons door Christus' dood verkregen is, tenzij dit ons een begin onzer verzoening met God is, opdat wij zeker zijn, dat nadat de verzoening volbracht is, ons nu Die genadig is, die tevoren terecht ons tegen was. Zoo dan, wanneer de aan-neming tot genade den dood van Christus toegeschreven wordt, zoo is de zin, dat daarmede de schuld en verdoemenis weggenomen is, waaraan wij anders zouden onderworpen zijn.

11 En niet alleenlijk dit, maar wij roemen ook in God door onzen Heere Jezus Christus, door welken wij nu de verzoening ontvangen hebben.

II En niet alleenlijk dit. Nu klimt hij op tot den oppersten trap der roeming. Want als wij roemen, dat God onze is, alle goed, dat men kan bedenken of wenschen, dat volgt daaruit en vloeit uit die fontein. Want God is niet alleen het opperste alles goeds, maar vervat ook de somma en alle stukken des goeds in Zichzelf, en Hij is onze geworden door Christus. Zoo komen wij dan hiertoe door de weldaad des geloofs, zoodat ons geen ding tot voorspoed ontbreekt. En het is niet te vergeefs, dat hij ons zoo dikmaals de verzoening indrukt: ten eerste, opdat wij leeren onze oogen op den dood van Christus te slaan, zoo veelmalen van onze zaligheid gehandeld wordt. Dan ook, opdat wij weten, dat wij ons betrouwen op geen ander ding stellen, dan op de vergeving der zonden.

12 Daarom, gelijk door één mensch de zonde in de wereld gekomen is, en door de zonde de dood, en alzoo de dood over alle menschen doorgedaan is, dewijl zij allen gezondigd hebben.

13 (Want tot de wet was de zonde in de wereld; maar de zonde wordt niet toegerekend, als er geen wet is.)

14 Maar de dood heeft geheerscht van Adam tot Mozes, ook over degenen, die niet gezondigd hebben, naar de gelijkenis der overtredingen Adams, die een voorbeeld is des toekomstenden.

12 Daarom gelijk. Nu begint hij dezelfde leer te verheffen en te bevestigen door vergelijking van twee tegenovergestelde dingen. Want indien Christus gekomen is om ons te verlossen van de ellendigheid, in welke Adam gevallen was, en al zijne nakomelingen met zich getrokken had, zoo kunnen wij niet duidelijker doorzien wat wij uit Christus hebben, dan als ons bewezen is, wat wij in Adam verloren hebben, hoewel niet alles op beide zijden gelijk is. Daarom stelt Paulus ook een verbetering daarbij, welke wij te harer plaatse zullen verklaren; en bovendien, zoo daar eenige verscheidenheid is, die zullen wij aanmerken. De rede is wat duister, wijl het einde van het samenstel der woorden niet beantwoordt aan het begin: want in de vergelijking wordt het tweede lid niet uitgedrukt, dat met het eerste vergeleken wordt. Maar wij zullen ons beijveren, beide leden te verklaren, wanneer wij tot die plaats gekomen zijn.

De zonde is in de wereld gekomen, en door. Merk op wat orde hij hier stelt; want hij zegt, dat de zonde eerst is gekomen, en dat de dood daaruit gevolgd is. Want sommigen willen, dat wij alzoo door Adam verdorven zijn, even alsof wij geenszins door onze schuld verdorven waren, alleen omdat zijn zonde ons toekwam. Maar Paulus zegt duidelijk, dat de zonde in alle menschen verbreid is, die daarom gestraft worden. En dit zegt hij hierna duidelijker, als hij straks de oorzaak voortbrengt, waarom alle Adams nakomelingen het geweld des doods onderworpen zijn, te weten, omdat wij, zegt hij, allen gezondigd hebben. Nu dit zondigen is verdorven en gebrekkelijk zijn. Want die natuurlijke verdorvenheid, die wij uit des moeders buik met ons brengen, al brengt zij niet terstond hare vruchten voort, zoo is zij nochtans zonde voor den Heere, en verdient zijn straf. En dit is de zonde, die men noemt erfzonde. Want gelijk Adam in zijn eerste schepping niet alleen voor zichzelf, maar ook voor zijne nakomelingen, de gaven der genade Gods ontvangen had, alzoo toen hij van den Heere afviel, heeft hij in zichzelf onze natuur verdorven, geschonden, verdraaid, en verloren. Want toen hij de gelijkenis Gods verlaten had, heeft hij niet anders dan zijns gelijken kunnen genereeren. Zoo hebben wij dan allen gezondigd, omdat wij allen met natuurlijke verdorvenheid doortrokken, en daarom ongerechtig en verdraaid zijn. Want dat was een beuzelachtig gedichtsel, waarmede de Pelagianen gezocht hebben Paulus' woorden teniet te maken, te weten, dat de zonde door navolging is gekomen van Adam in het gansche menschelijke geslacht; want alzoo zou Christus alleen een voorbeeld, en niet de oorzaak der rechtvaardigheid zijn. Bovendien, dat hier niet van de dadelijke zonde gehandeld wordt, dat kan men daaruit zien; want ware het dat een iegelijk mettertijd zelve de schuld en verdoemenis op zich haalde, waarom zou dan Paulus een vergelijking maken tusschen Christus en Adam? Zoo volgt dan hieruit, dat hier gesproken wordt van de verdraaidheid, die ons aangeboren en erfelijk is.

13 Want tot de wet. Deze tusschenzin vervat een vóórkoming. Want dewijl daar geen overtreding schijnt te zijn zonder wet, zoo mocht

men twifelen, of ook de zonde was vóór de wet. Dat de zonde na de wet was, daaraan twijfelde niemand; alleen was daar twijfeling van den tijd, die vóór de wet was. Zoo antwoordt hij dan, hoewel God nog geen oordeel door de geschreven wet gegeven had, zoo was nochtans het menschelijk geslacht vervloekt, ja, ook van moeders buik aan; en dat alzoo zij niet minder van de verdoemenis der zonde vrij zijn, die vóór de verkondiging der wet booselijk en schandelijk geleefd hebben. Want God is er altijd geweest, dien men dienst schuldig was, en daar is altijd eenige regel der rechtvaardigheid geweest. Deze uitlegging is zoo open en klaar, dat zij vanzelf andere tegenovergestelde uitleggingen lichtelijk wederlegt.

Maar de zonde wordt niet toegerekend. Zonder de beschelding der wet, slapen wij bijna in onze zonden. En hoewel wij wel weten, dat wij kwalijk doen, zoo verduisteren wij nochtans zooveel in ons is, de wetenschap des kwaads, die ons voorkomt, of wij wisschen ze uit met haastige vergeting. Maar als de wet ons berispt en straft, zoo is dat zooveel alsof zij ons neep of bij de ooren trok, om ons te doen ontwaken, opdat wij somtijds Gods oordeel zouden bedenken. Zoo geeft dan de apostel te kennen, dat de menschen door hunne verdorvenheid, toen zij door de wet niet opgewekt werden, het onderscheid des goeds en kwaads ten meesten deele verwierpen, en zorgeloos zichzelf toegaven, alsof van het oordeel Gods niets ware. Want anders, dat God den menschen hunne zonden toegerekend heeft, dat betuigt ons de straf van Kaïn, de zondvloed, waardoor de gansche wereld verzonk, de straf aan Sodom, en die om Abrahams wil aan Farao en Abimelech werd opgelegd. Ten laatste, de plagen waarmede Egypteland gestraft werd.

Gen. 4:11.
Gen. 6:7.
Gen. 18:20;
19:13.
Gen. 12:16;
20:3.
Ex. 8:9, 10.

En dat ook de menschen elkander onderling de zonde toegerekend hebben, dat is openbaar uit zoovele klagingen en verwijtingen, waarmede zij elkander van ongerechtigheid beschuldigden; wederom uit de verontschuldiging, waarmede zij naarstig hunne daden beschermden. Ten laatste, dat een iegelijk zichzelf van goed en kwaad bewust is, dat bewijzen vele exempelen; maar zij hebben ten meesten deele hunne booze stukken door de vingeren gezien, zoodat zij geen ding zichzelf tot zonde rekenden, anders dan gedwongen. Daarom als Paulus zegt, dat de zonde zonder wet niet toegerekend wordt, zoo spreekt hij bij vergelijking, te weten, omdat zij zichzelf in onachtzaamheid doen verzinken, wanneer zij door geene prikkelen der wet genepen worden. En deze waarheid heeft Paulus voorzichtig hiertusschen in gesteld, omdat de Joden daaruit te beter zouden leeren, wat groote schuld zij hadden, die openlijk door de wet verdoemd werden. Want zoo die niet van straf zijn vrij geweest, die de Heere nooit tot zijnen rechterstoel als schuldig geroepen heeft, hoe zal het dan met de Joden gaan, aan wie de wet gelijk een uitkondiger hunne schuld te kennen geeft, ja het oordeel verkondigt?

Men kan ook een andere reden voortbrengen, waarom hij duidelijk zegt, dat de zonde geregeerd heeft vóór de wet, en dat zij nochtans niet toegerekend werd, te weten, opdat wij weten, dat de oorzaak des doods niet van de wet komt, maar alleen daardoor getoond wordt. Zoo zegt hij dan, dat terstond van Adams val aan, alle menschen zijn ellendig verdorven geweest, hoewel het verderf eerst door de wet geopenbaard is.

14 Maar de dood. De rede zou beter vloeien, zoo men het woordje, dat wij overgezet hebben door **maar**, vertaalde door **hoewel**; want de zin zal wezen: Hoewel de menschen zichzelf toegeven, zoo kunnen zij nochtans het oordeel Gods niet ontgaan, ook als zij door de wet niet aangeklaagd worden.

De dood heeft geheerscht. Hij verklaart duidelijker, dat het den menschen niet bevorderlijk geweest is, dat zij van Adam aan, totdat de wet gegeven werd, vrijelijk en zorgeloos dartel geweest zijn, en het onderscheid des goeds en kwaads verworpen hebben. Ja, dat zonder de vermaning der wet, de gedachtenis der zonde is begraven geweest; want de zonde was desniettemin krachtig tot verdoemenis. Zoo heeft dan ook toen de dood geheerscht; want der menschen blindheid en hardnekkigheid kon het oordeel Gods niet onderdrukken.

Ook over degenen, die niet gezondigd. Hoewel deze plaats gemeenlijk van de onmondige kinderkens verstaan wordt, die in geen dadelijke zonde schuldig zijnde, alleenlijk door erfzonde verloren zijn, zoo wil ik het nochtans liever verstaan in het gemeen, van degenen, die zonder wet gezondigd hebben. Want deze uitspraak moet men bij de voorgaande woorden voegen, waar gezegd wordt, dat degenen, die de wet niet hadden, zichzelf geen zonde toegerekend hebben. Zoo hebben dan dezen naar de gelijkenis der overtreding van Adam niet gezondigd, omdat de wil Gods hun door geen zeker woord geopenbaard was, gelijk het Adam geopenbaard was. Want God had Adam verboden, den boom der kennis des goeds en des kwaads aan te roeren, en daarentegen dezen had Hij geen gebod gegeven, anders dan het getuigenis der conscientie. Zoo heeft dan de apostel heimelijk willen te kennen geven, dat door deze verscheidenheid, die tusschen Adam en zijne nakomelingen is, Adams nakomelingen van de verdoemenis niet bevrijd worden. En hierentusschen zullen ook de kinderen onder den algemeenen regel vervat worden.

Die een voorbeeld is des toekomstigen. Dit is gesteld voor het andere deel der vergelijking; want wij zien, dat alleen het eene deel der vergelijking uitgedrukt is, en het andere deel is door de afbreking van het voorstel achterwege gelaten. Zoo zal men het dan alzoo verstaan, alsof daar geschreven stond: Gelijk door één mensch de zonde in de gansche wereld gekomen is, en door de zonde de dood, alzoo is door één mensch de rechtvaardigheid weder gekomen, en door de rechtvaardigheid het leven. Dat hij zegt, dat Adam een voorbeeld van Christus is, dat is geen wonder; want in dingen, die zeer tegenovergesteld zijn, wordt altijd eenige gelijkheid gevonden. Daarom dewijl wij allen door Christus' rechtvaardigheid weder opgericht worden, gelijk wij door Adams zonde verloren waren, zoo heeft hij niet kwalijk Adam genoemd een voorbeeld van Christus. En men moet aanmerken, dat Adam niet genoemd wordt een voorbeeld der zonde, en Christus een voorbeeld der rechtvaardigheid, alsof zij ons alleen door hun exempel voorgingen; maar dat de een met den ander vergeleken wordt, opdat men niet (gelijk Origenes) verkeerdelijk dwale, en dat in een zeer schadelijke dwaling. Want hij redeneert filosofisch en onheilig van de verdorvenheid des menschelijken geslachts, en maakt niet alleen de genade van Christus krachteloos, maar wischt ze bijna geheel uit. Daarom kan Erasmus

zooveel te minder verontschuldigd worden, die zich al te zeer vermoeit om zulke grove razernij te verontschuldigen.

15 Maar niet, gelijk de zonde, alzoo ook de gave. Want indien door de zonde van éénen, velen gestorven zijn, zoo zal veel te meer de genade Gods, en de gave Gods in de genade, die daar is van éénen mensch Christus, over velen overvloedig wezen.

15 Maar niet, gelijk de zonde. Nu komt hier de verbetering der vergelijking, die boven bijgebracht is. Hierin doorzoekt nochtans Paulus niet zeer nauwkeurig alle ongelijkheid, die tusschen Christus en Adam is: maar hij wederstaat de dwalingen, in welke men anders lichtelijk zou gevallen zijn. En wij zullen daarbij stellen, al wat der verklaring ontbreekt. Hoewel hij dikmaals het onderscheid aanhaalt, zoo is daar nochtans geen aanhaling zonder afgebroken zin en voorstel, waar niet eenig woord aan ontbreekt, hetwelk wel feilen der rede zijn, doch daardoor wordt de hemelsche wijsheid niet verkort, die ons hier door den apostel geleerd wordt. Ja het is eer door de bijzondere voorzienigheid Gods geschied, dat onder de verachtelijke nederheid der woorden, ons deze zeer hooge verborgenheden geleerd worden, opdat ons geloof niet op de macht der menschelijke welsprekendheid, maar op de eenige kracht des geloofs zou steunen. Hij belijdt hier nog niet bijname de rede der verbetering zijner vergelijking, maar leert enkel, dat de genade, door Christus verkregen, grooter is dan de verdoemenis, door den eersten mensch verkregen. Dat sommigen meenen, dat Paulus hier aan het bewijzen is, ik weet niet, of dit bij allen vast genoeg zal wezen. Men kon zonder ongeschiktheid besluiten, zoo Adams val zoo veel vermogen heeft tot veler menschen verderf, zoo is de genade Gods veelmeer krachtig tot veler goed en zaligheid; want het is zeker, dat Christus veel krachtiger is om zalig te maken, dan Adam om te verderven. Maar dewijl die niet kunnen wederlegd worden, die het zonder bewijsvoering willen ontvangen, zoo laat ik toe, dat een iegelijk dien zin neme, dien hij liefst heeft. Nochtans datgene, dat allernaast volgt, kan geen grond, noch besluit geacht worden, en nochtans is het voorgaande gelijk. Daarom is het zeer waarschijnlijk, dat Paulus enkel verbetert, of door een uitzondering matigt, wat hij van de gelijkheid van Christus en Adam gezegd had. En aanmerkt, dat hier niet velen met velen vergeleken worden: (want hier wordt niet gehandeld van de menigte der menschen) maar dewijl Adams zonde vele menschen in 't verderf gebracht heeft, zoo besluit hij, dat de rechtvaardigheid van Christus geen mindere kracht zal hebben, om velen zalig te maken.

Dat hij zegt, dat wij door de zonde van éénen gestorven zijn, zal men alzoo verstaan, omdat de verderving uit hem in ons uitgestort is. Want wij gaan niet alzoo verloren door zijn schuld, alsof wij zelven geen schuld hadden, maar omdat zijn zonde de oorzaak is onzer zonde, zoo heeft Paulus ons verderf hem toegeschreven. Onze zonde noem ik, die ons aangeboren is, en waarmede wij geboren worden.

De genade Gods, en de gave Gods in de genade. De genade wordt eigenlijk gesteld tegen de zonde, en de gave, die uit de ge-

nade komt, wordt tegen den dood gesteld. Zoo dan, de genade be- duidt de enkele goedheid Gods, of de onverdiende liefde, waarvan Hij een bewijs gegeven heeft in Christus, om onze ellendigheid te hulpe te komen. De gave is de vrucht der barmhartigheid, waarvan wij deelachtig worden, te weten, de verzoening, waardoor wij het leven en ook de zaligheid verkregen hebben; alsook de rechtvaardigheid en nieuwigheid des levens, en wat daar zulks is. Hieruit zien wij, hoe onwetend de Scholastieken de genade beschrijven, als zij willen, dat zij niet anders is dan een kwaliteit of hoedanigheid in der menschen harten gestort. Want de genade is eigenlijk in God, en de vrucht der genade in ons. Hij zegt, dat deze genade is van eenen mensch Christus geweest, omdat de Vader Hem gesteld heeft tot een fontein, uit wiens volheid alle menschen zouden putten. En alzoo leert hij dat buiten Christus niet zelfs een druppel leven kan gevonden worden, en dat voor onze armoede en gebrekkelijkheid geen ander remedie is, dan dat Hij van zijn overvloed in ons uitstort. Joh. 1: 16.

16 En niet, gelijk door éénen mensch, die gezondigd had, alzoo de gave: want het oordeel is uit één tot verdoemenis, maar de gave is uit veler zonden tot rechtvaardigmaking.

16 Dit is een bijzondere rede der verbetering zijner vergelijking, te weten, dat de schuld uit één zonde is krachtig geweest tot onzer aller verdoemenis, maar de genade, of liever, de onverdiende gave is krachtig tot rechtvaardigmaking uit veler zonden. Want dit is een verklaring der naastvolgende woorden, met welke hij nog niet uitgedrukt had, hoe, of in wat deel Christus boven Adam was. Als dit onderscheid gesteld is, zoo is het openbaar, dat die ongoddelijk gevoeld hebben, die geleerd hebben, dat wij in Christus niet anders wederom verkrijgen, dan dat wij van de erfzonde of verderving verlost worden, die wij van Adam gekregen hadden. Voorts, bij die vele zonden, van welke de apostel betuigt, dat wij door Christus' weldaad verlost worden, moet men niet alleen de zonden verstaan, die een iegelijk vóór den doop gedaan heeft, maar ook die, waarmede de heiligen dagelijks nieuwe schuld op zich halen, en door welke verdienste zij terecht zouden der verdoemenis onderworpen zijn, zoo hun deze genade niet altijd terstond te hulpe kwam. Dewijl hij het oordeel stelt tegen de gave, zoo beduidt het eerste de strengheid, gelijk het ander de onverdiende vergeving. Want uit de strengheid komt de verdoemenis, en uit de vergeving komt de kwijtschelding. Of, dat evenveel is, zoo God naar recht met ons wil handelen, zoo zijn wij allen verdorven, maar Hij maakt ons uit genade rechtvaardig in Christus.

17 Want indien door de zonde van éénen de dood geheerscht heeft door éénen; zoo zullen zooveel te meer zij, die de overvloedigheid der genade en der gave der rechtvaardigheid ontvangen hebben, in het leven heerschen door éénen, Jezus Christus.

17 Hier stelt hij wederom een gewone verbetering, op welke hij meer steunt, omdat hij geenszins voorgenomen heeft alle deelen te vervolgen, maar den voornaamsten inhoud der zaak te stellen. Tevoren heeft hij gezegd, dat de kracht der genade overvloediger is

geweest dan der zonde; daarna vertroost en bevestigt hij de geloovigen, en wekt ze op en vermaant ze om de goedheid Gods te overdenken. Want daartoe dient die zeer zorgvuldige herhaling, te weten, opdat de genade Gods naar hare waardigheid geprezen worde; opdat de menschen van het betrouwen op zichzelf afgebracht worden tot Christus; opdat wij zijn genade verkregen hebbende, volkomen gerustheid genieten; waaruit ten slotte dankbaarheid komt. De hoofdsom is deze: Dewijl Christus Adam te boven gaat, zoo overwint de rechtvaardigheid van Christus Adams zonde, en Adams vervloektheid wordt door Christus' genade overvallen. De dood, die van Adam gekomen is, wordt door Christus' leven verslonden. Doch de deelen dezer vergelijking komen ook niet wel met elkander overeen. Want hij had moeten zeggen, dat de weldaad des levens meer heerscht en krachtig is door de overvloedigheid der genade, en hiervoor zegt hij, dat de geloovigen zullen heerschen, hetwelk even veel is; want het rijk der geloovigen in het leven is ook het rijk des levens in de geloovigen. Voorts moet men hier tweërlei onderscheid tusschen Christus en Adam aanmerken, welke Paulus hier voorbijgegaan is, niet omdat hij achtte, dat men ze niet behoorde aan te merken, maar omdat de tegenwoordige handeling niet eischte, dat men ze zou vertellen. Het eerste is, dat wij om Adams zonde niet alleen door de toerekening verdoemd worden, alsof de straf eener vreemde zonde ons opgelegd werd; maar wij dragen daarom zijn straf, omdat wij ook schuldig zijn, te weten, zoover onze natuur in hem verdorven en bij God van ongerechtigheid schuldig is. Maar door de rechtvaardigheid van Christus wordt ons op een andere wijze de zaligheid wedergegeven; want zij wordt ons daarom niet toegerekend, omdat zij binnen ons is, maar omdat wij Christus zelve met alle zijne goederen bezitten, die ons door des Vaders mildheid gegeven is. Zoo dan de gave der rechtvaardigheid beduidt niet een hoedanigheid of kwaliteit, die God in ons geeft, gelijk sommigen het verkeerd uitleggen, maar een onverdiende toerekening der rechtvaardigheid. Want de apostel verklaart het, wat hij verstaat door het woord **genade**. Het andere onderscheid is, dat de weldaad van Christus niet is tot alle menschen gekomen, gelijk Adam zijn gansche geslacht in de verdoemenis verward heeft. En deze rede is klaar, want dewijl deze vervloeking, die wij uit Adam hebben, door de natuur in ons verbreid wordt, zoo is het geen wonder, dat zij den ganschen hoop en massa vervat. Maar om tot de deelachtigheid der genade van Christus te komen, moeten wij door het geloof in Hem geplaat worden. Zoo dan, om de ellendige erfenis der zonde te hebben, is het genoeg mensch te zijn, want zij is in het vleesch en bloed; maar om de rechtvaardigheid van Christus te genieten, zoo is het noodig geloof te hebben, want door het geloof verkrijgt men de gemeenschap daarvan. Den kinderkens wordt zij op bijzondere wijze toegedeeld: want zij hebben in het verbond het recht der aanneming tot kinderen, waardoor zij in de gemeenschap van Christus komen. Ik spreek van de kinderen der geloovigen, tot welke de belofte der genade gericht wordt. Want de andere worden uit den gemeenen staat der menschen niet uitgenomen.

18 Zoo dan, gelijk door de zonde van éénen, over alle menschen tot verdoemenis: alzoo ook door de rechtvaardigmaking van éénen, over alle menschen tot rechtvaardigmaking des levens.

18 Zoo dan, gelijk. Dit is een onvolkomen rede, welke volkomen is, zoo wij voor deze woorden: **Tot verdoemenis, tot rechtvaardigmaking**, lezen: **De verdoemenis, de rechtvaardigmaking**; die wij voorwaar zoo moeten stellen, willen wij een volkomen zin hebben. En het is een gemeen besluit der voorgaande vergelijking. Want de tusschengestelde verbetering laat hij nu varen, en volmaakt de vergelijking: Gelijk wij door de zonde van éénen tot zondaars zijn gesteld, alzoo is de rechtvaardigheid van Christus krachtig om ons te rechtvaardigen. Evenwel hij zegt niet de rechtvaardigheid, maar de rechtvaardigmaking van Christus: opdat hij vermane, dat Christus niet is voor Zichzelven rechtvaardig geweest, maar dat zijn rechtvaardigheid, die Hij had, wijder strekt, zoodat Hij door zijn gave de geloovigen verrijkt. De genade maakt hij allen gemeen, omdat zij allen voorgesteld is, en niet, dat zij metterdaad tot alle menschen uitgestrekt wordt. Want hoewel Christus voor de zonden der gansche wereld geleden heeft, en door Gods goedheid allen menschen zonder onderscheid aangeboden wordt, zo wordt Hij nochtans van allen niet aangegrepen. Men kan ook die twee woorden, die hij weinig boven gebruikt heeft, te weten, het **oordeel** en de **genade**, wederom inlasschen in dit vers: Gelijk het door Gods oordeel geschied is, dat de zonde van éénen mensch tot veler verdoemenis gedijt, alzoo zal de genade tot veler rechtvaardigmaking krachtig zijn.

De rechtvaardigmaking des levens wordt (naar mijn gevoelen) genomen voor de vrijspraak en kwijtschelding, die ons het leven wedergeeft; alsof hij zeide, de levendmakende rechtvaardigmaking. Want daaruit komt de hope der zaligheid, als God met ons verzoend is. Nu, wij moeten rechtvaardig zijn, opdat wij Hem aangenaam zijn. Zoo komt dan het leven uit de rechtvaardigmaking.

19 Want gelijk door de ongehoorzaamheid van éénen mensch, velen tot zondaars gesteld zijn: alzoo zullen ook door de gehoorzaamheid van éénen, velen tot rechtvaardigen gesteld worden.

19 Want gelijk door de ongehoorzaamheid van éénen. Dit is geen onnutte herhaling, maar een noodige verklaring der naaste woorden. Want hij bewijst, dat wij door de schuld van één mensch alzoo bezwaard zijn, dat wij niet onschuldig zijn. Hij had eerst gezegd, dat wij verdoemd worden; maar opdat niemand zichzelf onschuldigheid toeschrijve, zoo heeft hij ook daarbij willen zeggen, dat een iegelijk verdoemd wordt, omdat hij een zondaar is. Bovendien, als hij zegt, dat wij door de gehoorzaamheid van Christus rechtvaardig gesteld worden, zoo verstaan wij daaruit, dat Christus ons rechtvaardigheid verkregen heeft, daarmede dat Hij den Vader genoeg gedaan heeft. Waaruit volgt, dat de kwaliteit of hoedanigheid der rechtvaardigheid is in Christus, en dat hetgeen Hem eigen is, ons toegerekend wordt. Hij legt ook mede uit, hoedanig de rechtvaardigheid van Christus is, als hij ze noemt **gehoorzaamheid**.

Waarin wij toch moeten aanmerken, wat wij voor Gods aanschijn moeten voortbrengen, zoo wij willen door de werken gerechtvaardigd worden: de gehoorzaamheid der wet, en dat niet alleen in één of twee stukken, maar die alleszins volmaakt is. Want zoo de rechtvaardige valt, zoo worden al zijn voorgaande rechtvaardigheden niet gedacht. Men moet ook hieruit leeren, dat die verkeerden raad zoeken om Gode te behagen, die uit zichzelf iets bedenken, om Hem in de hand te steken. Want de rechte wijze om Hem te dienen, is, als wij volgen hetgeen Hij ons geboden heeft, en zijn Woord gehoorzaam zijn. Laat ze nu gaan, die de rechtvaardigheid der werken stoutelijk zichzelf toeschrijven, dewelke niet kan zijn, zoo daar geen volkomen en volmaakte onderhouding der wet is. Nu is het zeker, dat deze nergens gevonden wordt. Wij verstaan ook hieruit, dat die onwijs zijn, die de werken, die zij zelve gedicht hebben, Gode toeschrijven, welke Hij niet hooger acht dan drek; want gehoorzaamheid is beter dan offerande.

Joh. 15:22.
Rom. 4:15;
7:8.

20 De wet is daartusschen gekomen, opdat de zonde overvloedig zou worden, en waar de zonde overvloedig geworden is, daar is de genade meer overvloedig geweest.

Gal. 3:19.
Luk. 7:47.

21 Opdat gelijk de zonde geheerscht heeft door den dood, alzoo ook de genade heersche door rechtvaardigheid tot het eeuwige leven door Jezus Christus, onzen Heere.

20 De wet is daartusschen gekomen. Deze handeling staat in verband met wat hij boven gezegd heeft, dat de zonde geweest is, ook eer de wet verkondigd was. Want daaruit volgde terstond deze vraag: Waartoe was dan de wet noodig? Daarom was zij noodig, ook om deze zwaarigheid weg te nemen; maar dewijl hij toen daarop niet verder kon ingaan, zoo heeft hij het tot op deze plaats uitgesteld. En hij verklaart nu ook met korte woorden, hoe de wet daartusschen gekomen is, opdat de zonde overvloedig worde. Want hij verklaart niet het gansche ambt en gebruik der wet, maar roert alleen een stuk aan, dat ter tegenwoordige zake diende. Want hij leert, opdat de genade Gods plaats verkrijge, dat den mensch zijn verderf beter moest geopenbaard worden. Zij waren wel schipbreukig vóór de wet; nochtans, dewijl zij schenen in hunne verderving te zwemmen, zoo zijn zij in de diepte verzonken, opdat de verlossing te klaarder worde, als zij boven menschelijke verwachting daaruit opkomen. En het was ook geen ongeschikt wonder, dat de wet eensdeels om deze oorzaak gegeven werd, opdat zij de menschen, die eenmaal verdoemd zijn, tweemaal verdoeme. Want daar is geen rechtvaardiger ding, dan dat de menschen alleszins daartoe gebracht worden, ja overwonnen, daartoe getrokken worden, dat zij hun kwaad gevoelen.

Opdat de zonde overvloedig zou worden. Hoe men met Augustinus deze plaats pleegt uit te leggen, is bekend, te weten, dat de begeerlijkheid des te meer verwekt wordt, als zij door de wet gedwongen wordt. Want het is des menschen natuurlijk gebrek, te doen wat hem verboden is. Maar ik meen, dat hier geen andere vermeerdering beduidt wordt, dan der kennis en der hardnekkigheid. Want de zonde wordt door de wet voor der menschen oog gesteld, dat zij gedwongen worden zonder ophouden te zien, de verdoemenis

die hen bereid is; alzoo bekommert de zonde de conscientie, daar de menschen anders de zonde achter zich zouden stellen en verachten. Bovendien, die eerst de uiterste einden der rechtvaardigheid slechts overtrad, die wordt nu, als de wet gesteld is, een verachter van het bevel Gods, naardien hem de wil Gods is bekend geworden, welken hij door zijn begeerlijkheid vertreedt. Waaruit volgt, dat de zonde door de wet vermeerderd wordt, want dan wordt het gezag des Wetgevers versmaad, en zijn majesteit verminderd.

Daar is de genade meer overvloedig geweest. Toen de zonde de menschen verzonken gehouden had, is de genade te hulpe gekomen. Want hij leert, dat de grootheid der genade des te beter verklaard wordt, dat zij, waar de zonde overvloedig is, zichzelf zoo overvloediglijk uitstort, dat zij den vloed der zonde niet alleen overwint, maar ook verslindt. En hieruit moet men leeren, dat de verdoemenis ons niet daarom in de wet voorgesteld wordt, omdat wij daarin zouden blijven, maar opdat wij, onze ellendigheid wel bekennde, tot Christus opgericht worden, die gezonden is den krankten een Medicijnmeester, den gevangenen een Verlosser, den verdrukten een vertrooster, den overvallenen een Wreker, Jes. 61:1.

21 Opdat gelijk de. Gelijk de zonde de prikkel des doods wordt genoemd, omdat de dood geen recht tegen den mensch heeft, anders dan om der zonden wil, alzoo bewijst de zonde haar kracht door den dood. Daarom wordt zij gezegd haar geweld door dezen te bewijzen. In het laatste deel is een verwarring, zoodat de orde der vergelijking der twee tegenovergestelde dingen niet vastgehouden wordt van stuk tot stuk. De tegenstelling en vergelijking zou eenvoudig geweest zijn, had hij aldus gezegd: **Opdat de rechtvaardigheid heersche door Christus.** Maar het is Paulus niet genoeg de eene tegenstelling tegen de andere gesteld te hebben, maar stelt ook daarbij de genade, opdat hij het te vaster der gedachten indrukke, dat dit alles niet uit onze verdienste, maar uit de weldadigheid Gods is. Tevoren had hij gezegd, dat de dood zelve geheerscht heeft, en nu schrijft hij het 't rijk der zonde toe, doch alzoo, dat haar einde en vrucht de dood is. En hij zegt dat zij geheerscht heeft, sprekende in verleden tijd. Niet dat zij nu afgelaten heeft te heerschen in degenen, die alleen uit vleesch en bloed geboren zijn, maar hij onderscheidt alzoo Adam en Christus, dat hij een iegelijk zijnen tijd toevoegt. Daarom zoo haast als de genade van Christus begint in een iegelijk kracht te hebben, zoo neemt het rijk der zonde en des doods een einde.

1 Cor. 15:56.

HET ZESDE HOOFDSTUK.

1 Wat zullen wij dan zeggen? zullen wij in de zonde blijven, opdat de genade overvloedig worde?

2 Dat zij verre; wij, die der zonde gestorven zijn, hoe zullen wij dan nog in dezelve leven?

Wat zullen wij dan zeggen? In dit geheele hoofdstuk behandelt Paulus, dat zij verkeerdelijk Christus verscheuren, die dichten, dat de onverdiende genade ons van Hem gegeven wordt zonder nieuwigheid des levens. Hoewel hij gaat ook

verder, en werpt voor, dat dan schijnt der genade plaats gegeven te worden, als de menschen in de zonde gehecht liggen. Want wij weten, dat altijd het vleesch zichzelf door allerlei voorwending wil toegeven. Bovendien bedenkt de duivel allerlei valsche beschuldigingen, om daarmede de leer der genade te schande te maken; hetwelk hem niet zeer moeilijk valt. Want dewijl het het menschelijk gevoelen ganschelijk tegen is, al wat van Christus gepredikt wordt, zoo moet het geen wonder schijnen, dat het vleesch, van de rechtvaardigmaking des geloofs hoorende, zich zoo dikmaals stoot, als aan verscheidene steenrotsen. Nochtans moet men voortgaan, en men moet Christus niet onderdrukken, omdat Hij velen is tot een steen des aanstoots, en tot een steenrots der ergernis. Want gelijk Hij den goddeloozen gedijt tot eenen val, alzoo zal Hij den godzaligen wezen tot wederopstanding. Evenwel men moet altijd de ongeschikte vragen wederstaan, opdat de Christelijke leer niet schijne iets ongeschikts mede te brengen. En de apostel behandelt nu, wat zeer gemeenlijk pleegt tegen de verkondiging der Goddelijke genade tegengeworpen te worden; te weten, zoo het waar is, dat de genade Gods ons zooveel te meer overvloediger en milder te hulpe komt, hoe zwaarder wij onder de zonde liggen, zoo is ons geen ding beter, dan dat wij ons in het diepste der zonden doen ver-zinken, en dikmaals met nieuwe zonden den toorn Gods verwekken; want dan zullen wij eerst te overvloediger genade bevinden, en wij kunnen niets beters wenschen. De wijze, hoe hij dit wederlegt, zullen wij hierna zien.

2 Dat zij verre. Sommigen meenen, dat Paulus deze zeer ongeschikte razernij alleen door gezag heeft willen wederleggen, maar het is uit andere plaatsen duidelijk, hoe gewoon hem dit antwoord is, ook waar hij er veel tegen inbrengt: gelijk hij ook een weinig hierna deze tegengeworpen valsche beschuldiging naarstig zal wederleggen; nochtans heeft hij ze eerst met deze vergroewing verworpen, om de lezers te vermanen, dat geen ding minder waar is, dan dat de genade van Christus, waardoor onze rechtvaardigheid weder opgericht wordt, onze zonden zou voeden.

Wij, die der zonde gestorven zijn. Dit is een bewijsvoering, genomen uit de vaststelling van het tegenovergestelde. Want die zondigt, leeft zonder twijfel der zonde, en wij zijn door Christus' genade der zonde gestorven; zoo is het dan niet waar, dat zij aan de zonde, die zij wegneemt, kracht of voedsel zou geven. Want de zaak staat alzoo, dat de geloovigen nimmermeer met God verzoend worden zonder de gave der wedergeboorte. Ja, dat wij tot dit einde gerechtvaardigd worden, opdat wij daarna door de zuiverheid des levens God dienen. En ook Christus wascht ons niet anders met zijn bloed, en maakt ons ook God niet anders genadig, dan als Hij ons deelachtig maakt zijns Geestes, die ons tot een heilig leven vernieuwt. Zoo zou dan dit meer dan een averechtsche verkeering van het werk Gods zijn, ware het, dat de zonde krachtiger wordt door de oorzaak der genade, die ons in Christus voorgesteld wordt. Want het geneesmiddel is ook geen voedsel der krankheid, die zij wegneemt. Voorts moet men in gedachtenis houden, wat ik boven aangeroerd heb, te weten, dat Paulus hier niet handelt hoedanig God ons vindt, als Hij ons roept tot de gemeenschap zijns Zoons, maar hoedanig wij behooren te zijn, als Hij ons barmhartig geweest is, en uit genade tot kinderen

Rom. 9:32.
1 Pet. 2:8.
Luk. 2:34.

aangenomen heeft. Want met het woordeke **nog**, of **voortaan**, 'twelk toekomenden tijd beduidt, bewijst hij hoedanige verandering de rechtvaardigheid behoort te volgen.

3 Weet gij niet, dat wij allen, die in Christus Jezus zijn gedoopt, in zijn dood gedoopt zijn?

4 Zoo zijn wij dan met Hem begraven door den doop, tot den dood: opdat gelijk Christus opgewekt is uit de dooden, door de heerlijkheid des Vaders, alzoo wij ook in nieuwigheid des levens wandelen.

3 Weet gij niet. De naastvoorgaande waarheid, te weten, dat Christus in de zijnen de zonde doodt, bewijst hij uit de kracht en einde des doops, waardoor wij een begin en ingang hebben in het geloof in Hem. Want dat is zonder twijfel, dat wij Christus in den doop aandoen, en dat wij met deze conditie gedoopt worden, dat wij één met Hem zijn. En nu stelt Paulus een andere grondreden, te weten, dat wij dan eerst waarlijk in het lichaam van Christus vereenigen, als zijn dood zijn vrucht in ons voortbrengt. Ja, hij leert dat deze gemeenschap des doods voornamelijk in den doop aan te merken is. Want daar wordt niet alleen de kwijschelding, maar ook de dooding en verderving van den ouden mensch voorgesteld. Waaruit het openbaar is, dat de kracht des doods van Christus zich terstond bewijst, als wij in genade ontvangen zijn. Voorts, waartoe deze gemeenschap met den dood van Christus dient, volgt terstond.

4 Zoo zijn wij dan met Hem begraven. Nu begint hij te kennen te geven, waartoe dit dient, dat wij tot den dood van Christus gedoopt worden, hoewel hij het nog niet geheel verklaart; te weten, opdat wij onszelven gestorven zijnde, nieuwe menschen worden. Want van de gemeenschap des doods maakt hij terecht eenen doorgang tot de deelachtigheid des levens; want deze twee dingen hangen aan elkander met een onverbreekbaren knoop, te weten, dat de oude mensch door den dood van Christus weggenomen wordt, opdat Zijn wederopstanding de rechtvaardigheid weder opricht, en ons nieuwe creaturen maakt. En voorwaar, dewijl Christus ons tot het leven gegeven is, waartoe zou het dienen, dat wij met Hem sterven, anders dan opdat wij tot een beter leven wederopstaan? En daarom doodt Hij dat sterfelijke, dat in ons is, niet anders, dan opdat Hij ons waarlijk levend make. Voorts zullen wij weten, dat de apostel ons niet enkel vermaant tot de navolging van Christus, even alsof hij zeide, dat de dood van Christus ons ware een exempel, 'twelk alle Christenen moeten navolgen. Want hij klimt voorwaar hooger; want hij brengt een leer voort, uit welke hij hierna een vermaning zal afleiden, gelijk het licht is te doen. Die leer is deze: Dat de dood van Christus krachtig is om de boosheid onzes vleesches uit te blusschen en uit te roeien, en de wederopstanding om een nieuw beter leven in ons te verwekken; en dat wij door den doop in de gemeenschap der genade aangenomen worden. Als dit fundament gelegd is, zoo mag men op 't aller-geschiktst de Christenen vermanen, dat zij arbeiden om hunne roeping genoeg te doen. Bovendien is er niet aan gelegen, dat deze kracht niet schijnt in alle gedoopten. Want Paulus heeft naar zijn wijze de substantie en vrucht bij het uitwendig teeken gesteld, de-

Gal. 3:27.

wijl hij tot de geloovigen spreekt. Want wij weten, dat door hun geloof vast en zeker wordt, al wat de Heere door het uitwendige teeken aanbiedt. In één woord, hij leert hoedanig de waarheid van den aangenomen doop is. Alzoo betuigt hij aan de Galaten, dat die allen Christus aangedaan hebben, die in Christus gedoopt zijn. Voorwaar men moet alzoo spreken, waar de inzettingen des Heeren en het geloof der godzaligen overeenkomen. Want wij hebben nimmermeer bloote en ijdele teekenen, dan als onze ondankbaarheid en boosheid de werking der goddelijke weldadigheid verhindert.

Door de heerlijkheid des Vaders. Dat is, door zijn uitnemende kracht, waarmede Hij Zichzelven waarlijk heerlijk bewezen heeft, en de grootdadigheid zijner heerlijkheid als verklaard heeft. Alzoo wordt dikmaals in de Schrift de mogendheid Gods met bijzonderen uitnemenden titel versierd, die zich in de wederopstanding van Christus bewezen heeft, en dat niet tevergeefs; want daar is veel aan gelegen, dat door zulke zeer klare en uitgedrukte omschrijving der onuitsprekelijke mogendheid Gods, niet alleen het geloof der laatste wederopstanding, die verre boven het gevoelen des vleesch is, maar dat ook de andere vruchten, die wij uit de wederopstanding van Christus ontvangen, bij ons grootelijks verheven worden.

5 Want indien wij in de gelijkenis zijns doods geplant zijn, zoo zullen wij voorwaar ook der wederopstanding deelachtig wezen.

6 Dit wetende, dat onze oude mensch mede met Hem gekruisigd is, opdat het lichaam der zonde weggenomen worde, opdat wij niet meer de zonde dienen.

5 Want indien wij in. De zaak, die hij voorgesteld had, bevestigt hij met duidelijker woorden. Want de gelijkenis, die hij nu gebuikt, laat geen twijfel over; want de inplanting beduidt niet alleen een gelijkheid des exempels, maar ook een verborgen vereeniging, waardoor wij aan Hem vereenigd en aangehecht zijn, alzoo dat Hij ons met zijn Geest levendmakende, zijn kracht in ons stort. Daarom gelijk een rijs of spruit denzelfden staat des levens en des doods heeft met den boom, waarin het geplant of geënt is, alzoo betaamt het ook, dat wij beide des levens en des doods van Christus deelachtig zijn. Want indien wij in de gelijkenis des doods van Christus geplant zijn, en deze niet zonder wederopstanding is, zoo zal dan onze dood ook niet zonder wederopstanding zijn. Voorts, deze woorden tweekens uitgelegd worden, te weten, dat wij Christus ingeplant zijn tot gelijkenis zijns doods, of dat wij enkel der gelijkenis zijn ingeplant. Naar het eerste zou het woord **tot gelijkenis**, de wijze beduiden; en ik ontken niet, dat dit een volkomen zin heeft; maar dewijl het andere met de eenvoudigheid des woords beter overeenkomt, zoo wil ik dat liever houden; hoewel daar weinig aan gelegen is, dewijl het beide op één zin uitkomt. Chrysostomus meent, dat Paulus gezegd heeft: **gelijkenis des doods** voor de dood, gelijk op een andere plaats: In gelijkenis des menschen geworden. Maar ik meen wat duidelijker in dit woord te zien. Want behalve dat het dient om de wederopstanding te bewijzen, zoo schijnt het ook hiertoe te strekken, dat wij niet sterven gelijk Christus, met natuurlijke dood, maar dat wij de overeenkomst met zijn dood hebben, te weten, gelijk Hij den doou gestorven is

fil. 2:7.

in het vleesch, dat Hij van ons genomen had, alzoo sterven wij in onszelven, opdat wij in Hem leven. Zoo is het dan niet dezelfde, maar een gelijke dood. Want men moet de analogie of overeenkomst aanmerken, die daar is tusschen de verderving des tegenwoordigen levens en de geestelijke vernieuwing.

Ingeplant. In dit woord is groote kracht, en bewijst klaarlijk, dat de apostel niet alleen vermaant, maar veelmeer van de weldaad van Christus leert. Want hij eischt hier niet van ons, dat door onze naarstigheid en vernuft moet volbracht worden, maar prijst de inplanting, die door Gods hand geschied is. Men moet niet arbeiden om de vergelijking in alle stukken door te trekken. Want tusschen de enting der boomen en deze onze inplanting zal terstond verscheidenheid voortkomen, te weten, dat het takje in den boom geplant, wel zijn voedsel heeft van den wortel des booms, maar behoudt zijn eigen natuur om vrucht te dragen. Maar in onze geestelijke inplanting hebben wij niet alleen het sap en de kracht des levens van Christus, maar worden ook uit onze natuur tot zijn natuur veranderd. Maar de apostel heeft niet anders willen beduiden, dan de kracht des doods van Christus, die zich in de verderving onzes vleesch bewijst; en ook de kracht der wederopstanding, om een betere natuur des Geestes in ons te vernieuwen.

6 Dat onze oude mensch. Gelijk van het oude Testament wordt gesproken in opzicht tot het nieuwe; alzoo ook van den ouden mensch in tegenoverstelling van den nieuwen mensch. Want hij begint oud te zijn, als hij door de begonnen wedergeboorte mettertijd teniet wordt. En hij spreekt van de gansche natuur, die wij uit moeders buik brengen, welke zoo onbekwaam tot het rijk Gods is, dat zij moet teniet worden, zoover zij tot het ware leven weder opgericht wordt. Hij zegt, dat deze oude mensch aan het kruis van Christus gehecht is, omdat hij door zijn kracht gedood wordt. En hij heeft namelijk het kruis gemeld, om te duidelijker te kennen te geven, dat wij nergens uit gedood worden, dan uit de gemeenschap zijns doods. Want ik stem niet in met die, die dit uitleggen, dat hij niet dood is, maar aan 't kruis gehecht is, omdat hij nog eensdeels in ons leeft en krachtig is. Het is wel een waarheid, maar dient weinig tot de tegenwoordige plaats. **Het lichaam der zonde** beteekent niet het vleesch en beenen, maar den ganschen hoop of massa. Want de mensch, aan zijne natuur overgelaten, is een massa van zonden geworden.

Opdat wij niet meer de zonde dienen. Hiermede bewijst hij het einde der verderving des lichaams der zonde. Waaruit volgt, dat wij zoolang wij Adams kinderen, en niet anders dan menschen zijn, alzoo der zonde onderworpen zijn, dat wij niet anders kunnen dan zondigen; en dat degenen, die in Christus geplant zijn, van dezen ellendigen nood verlost worden, niet dat wij terstond ganschelijk aflaten te zondigen, maar opdat wij eindelijk in den strijd de overwinning hebben.

7 Want die dood is, die is gerechtvaardigd van de zonde.

1 Pet. 4:1.

8 En indien wij met Christus gestorven zijn, zoo gelooven wij, dat wij ook met Hem zullen leven.

2 Tim. 2:11.

9 Wetende, dat Christus uit de dooden opgewekt zijnde, niet meer sterft, de dood heeft geen heerschappij meer over Hem.

Openb. 1:16.

1 Pet. 2:24.

10 Want dat Hij gestorven is, dat is Hij eenmaal der zonde gestorven; en dat Hij leeft, dat leeft Hij Gode.

11 Alzoo ook gij, acht uzelfen, dat gij wel der zonde dood zijt, maar Gode leeft in Christus Jezus, onzen Heere.

7 Want die dood is. Dit is een bewijs genomen uit de eigenschap en werking des doods. Want indien de dood al de werkingen des levens wegneemt, zoo moeten wij, wij die der zonde gestorven zijn, van hare werkingen rusten, welke zij, zoolang zij leefde, te weegbracht. **Gerechtigvaardigd.** Dat is, bevrijd en van dienstbaarheid verlost. Want gelijk die van den strik der beschuldiging verlost wordt, die door des rechters uitspraak bevrijd en kwijtgescholden wordt, alzoo ook, als de dood ons van dit leven ontbindt, zoo verlost hij ons van alle zijne werken. Voorts, hoewel onder de menschen nergens zulk een exempel is, zoo moeten wij nochtans dit niet achten een ijdele herschenschim te zijn, wat hier gezegd wordt, noch ook den moed verloren geven, waar wij onszelfen niet vinden onder het getal dergenen, die hun vleesch ganschelijk gekruisigd hebben. Want dit werk Gods wordt niet volbracht op den eersten dag, als het in ons begonnen is, maar neemt toe en wordt langzamerhand grooter, en wordt door dagelijkschen wasdom stuksgewijze ten einde gebracht. Zoo zal men het dan ten slotte aldus verstaan: Indien gij een Christen zijt, zoo moet het teken der gemeenschap met den dood van Christus in u zijn, wiens vrucht is, dat uw vleesch gekruisigd is met alle zijne begeerlijkheden. Voorts, dat deze gemeenschap niet daarom niets is, al gevoelt gij dat het overblijfsel des vleesches nog in u leeft, maar dat men altijd naar den wasdom der gemeenschap moet staan, totdat men tot het einde komt. Want het gaat wel, als ons vleesch zonder ophouden gedood wordt; en daar is geen kleine voortgang gemaakt, als het heerschen hem benomen is, en den Heiligen Geest datzelve overgegeven is. Daar is een andere gemeenschap des doods van Christus, waarvan de apostel dikmaals op andere plaatsen, en voornamelijk 2 Cor. 4 spreekt, te weten, de verdraagzaamheid des kruises, waarop ook de gemeenschap des eeuwigen levens volgt.

8 En indien wij gestorven zijn. Dit herhaalt hij tot geen ander einde, dan om die verklaring te stellen, die daarna volgt, te weten, dat Christus, éénmaal opgewekt, nu niet meer sterft. Waarmede hij wil leeren, dat de Christenen deze nieuwigheid des levens het gansche leven lang moeten voortzetten. Want zoo zij het beeld van Christus in zich moeten bewijzen en uitgeven, met de dooding des vleesches en het leven des Geestes, zoo moet de eerste eenmaal voor eeuwig geschieden, en de ander moet eeuwig duren. Niet dat het vleesch in één oogenblik tijds in ons sterft, gelijk wij weinig hierboven gezegd hebben, maar opdat men in de dooding daarvan niet moet achterwaarts gaan. Want zoo wij ons wederom in onzen drek wentelen, zoo verloochenen wij Christus, dien wij niet kunnen deelachtig worden, anders dan door nieuwigheid des levens, gelijk Hij in zijn persoon een onverderfelijk leven heeft.

9 De dood heeft geen heerschappij meer over Hem. Hij schijnt te kennen te geven, dat de dood eenmaal over Christus heerschappij heeft gehad. En voorwaar, toen Hij Zichzelfen voor ons tot in den dood gegeven heeft, zoo heeft Hij eensdeels Zichzelfen der macht

des doods overgegeven en onderworpen; nochtans met zulk een voorwaarde, dat het onmogelijk was, dat Hij in zijne smarten zou gevangen gehouden, overwonnen of verslonden worden. Zoo heeft Hij dan Zichzelfen een oogenblik tijds onder diens macht gegeven, en heeft dien alzoo in eeuwigheid verslonden. Hoewel om eenvoudiger te spreken: de heerschappij des doods wordt hier verstaan van den willigen staat des doods, waaraan de wederopstanding een einde gemaakt heeft. De inhoud is, dat Christus, die nu door zijn Geest de geloovigen levend maakt, of hun zijn leven door verborgen kracht uit den hemel ingeeft, door zijn wederopstanding van het geweld des doods is bevrijd geworden, opdat Hij daarvan alle de zijnen vrijmake.

10 Hij is eenmaal der zonde gestorven. Wat hij gezegd had, dat wij naar het exempel van Christus eeuwig van het juk des duivels verlost zijn, voegt hij nu tot zijn stelling, te weten, dat wij niet meer der tirannie der zonde onderworpen zijn; en ditzelve bewijst hij door de eindelijke oorzaak van den dood van Christus, te weten, dat Hij gestorven is om de zonde uit te blusschen. Voorts, in deze wijze van spreken moet men aanmerken wat Christus kan toekomen. Want Hij wordt niet gezegd der zonde gestorven te zijn, opdat Hij afliet te zondigen, gelijk men het moet verstaan, wijl van ons gesproken wordt; maar dat Hij den dood gestorven is om der zonden wil, opdat Hij Zichzelfen tot een rantsoen en verzoening stellende, de kracht en het recht van den dood zou teniet maken. En hij zegt, dat Hij zulks eenmaal gedaan heeft, niet alleen, omdat Hij door één eenige offerande de eeuwige verlossing verkregen hebbende, en een reiniging door zijn bloed gemaakt hebbende, de geloovigen in eeuwigheid geheiligd heeft; maar ook opdat in ons een onderlinge overeenkomende gelijkheid is. Want möge ook de geestelijke dood gedurigen voortgang in ons hebben, zoo worden wij nochtans eigenlijk gezegd eenmaal te sterven, als Christus ons door zijn bloed met den Vader verzoenende, ook mede door de kracht zijns Geestes vernieuwt.

En dat Hij leeft, dat leeft Hij Gode. Of men dit uitlegt in God of bij God, de zin blijft dezelfde; want het beduidt, in het onsterfelijke en onverderfelijke rijk Gods te leven met een leven, dat geene sterfelijkheid onderworpen is. Van welk leven een gelijkenis moet schijnen in de wedergeboorte der godzaligen. Hier moet men aan het woord gelijkenis gedachtig zijn. Want hij zegt niet, dat wij in den hemel zullen leven, gelijk Christus daar leeft, maar Hij maakt dat nieuwe leven, dat wij na de wedergeboorte op de aarde leven, aan zijn hemelsch leven gelijk. En dat hij leert, dat wij naar zijn exempel der zonde moeten sterven, dat komt niet alzoo overeen, dat men zou kunnen zeggen, dat het dezelfde dood is. Want wij sterven der zonde, als de zonde in ons sterft. Maar Christus sterft anders, die stervende den dood verdreven heeft. Nu, als hij boven zeide, dat wij gelooven, dat wij met Hem zullen leven, zoo geeft hij met het woord **gelooven**, genoeg te kennen, dat hij van de genade van Christus spreekt. Want ware het, dat hij ons alleen van onze roeping vermaande, zoo zou hij aldus gesproken hebben: Dewijl wij met Christus gestorven zijn, zoo moeten wij desgelijks met Hem leven. En het woord **gelooven** beteekent, dat hier gesproken wordt van een leer des geloofs, die in de beloften gefundeerd

Hand. 2:24.

1 Tim. 2:6.

Heb. 10:14.

is, alsof er gezegd ware: De geloovigen moeten achten, dat zij door de weldaad van Christus alzoo naar het vleesch gestorven zijn, dat dezelfde Christus de nieuwigheid des levens tot het einde zal aanhouden. En het woord **leven**, in toekomenden tijd gesproken, is niet van de laatste wederopstanding te verstaan, maar beduidt enkel den gedurigen loop des nieuwen levens, zoolang als wij in de wereld verkeerden.

II Alzoo ook gij, acht uzelfven. Nu wordt hierbij gesteld de beschrijving der overeenkomst, waarvan ik gesproken heb. Want dat hij gezegd heeft, dat Christus eenmaal der zonde gestorven is, en eeuwig Gode leeft, dat beide voegt hij ons toe, en vermaant ons hoe wij nu levende sterven, te weten, als wij de zonde verlaten. Doch ook dit deel verzwijgt hij niet: waar wij eenmaal de genade van Christus door het geloof aangenomen hebben, al is het, dat de dooding des vleeschs slechts in ons begonnen wordt, dat nochtans met datzelfde het leven der zonde uitgebluscht wordt, opdat voortaan de geestelijke nieuwigheid altijd dure. Want ware het, dat Christus niet eenmaal de zonde in ons doodde, zoo zou zijn genade niet zeer zeker en vast zijn. Zoo is dan de zin der woorden: Denk, dat het alzoo met u is, zoo haast als Christus eenmaal tot verderf der zonde gestorven is, zoodat gij voortaan afaat te zondigen, zoo zijt gij eenmaal gestorven; ja, gij moet alle dagen voortgaan in die dooding, die in u begonnen is, totdat de zonde ganschelijk uitgebluscht wordt. Gelijk Christus wederopgestaan is tot een onverderfelijk leven, alzoo zijt gij door Gods genade wedergeboren, opdat gij het gansche leven in heiligheid en rechtvaardigheid doorbrengt; dewijl deze kracht des Heiligen Geestes eeuwig is, en altijd zal duren, waardoor gij vernieuwd zijt. Voorts heb ik liever de woorden van Paulus behouden, en gesteld in **Christus Jezus**, dan met Erasmus overgezet, **door Christus**; omdat door die wijze de inplanting beter uitgedrukt wordt, die ons één met Christus maakt.

12 Dat dan de zonde in uw sterfelijk lichaam niet heersche, om haar in zijne begeerlijkheden gehoorzaam te zijn.

13 Dat gij ook uwe leden niet begeeft der zonde, tot wapenen der onrechtvaardigheid: maar dat gij uzelfven Gode begeeft, als uit de dooden levende, en uwe leden Gode tot wapenen der rechtvaardigheid.

12 Dat dan de zonde. Nu begint hij een vermaning, welke vanzelf volgt uit de leer, die hij van onze gemeenschap met Christus geleerd heeft, te weten: Hoewel de zonde in ons woont, zoo ware het nochtans zeer ongeschikt, dat zij kracht zou hebben om te heerschen; want de macht der heiligmaking moet boven de zonde zijn, opdat ons leven betuige, dat wij waarlijk leden van Christus zijn. Ik heb boven opgemerkt, dat het woord **lichaam**, niet genomen wordt voor vleesch, vel en beenen, maar voor de gansche massa des menschen, opdat ik alzoo spreek. Dit kan men zekerder verstaan uit de tegenwoordige plaats; want het andere stuk, dat hij terstond hierbij zal stellen van de deelen des lichaams, strekt ook tot de ziel. Alzoo bedoelt Paulus duidelijk den aardchen mensch. Want de verdorvenheid onzer natuur maakt, dat wij geen ding uitgeven, dat onze oorsprong waardig is. Alzoo ook als de Heere,

Luk. 1: 69.
Gal. 2: 20.
Heb. 9: 14.
1 Pet. 4: 2.

Gen. 6: 3, klaagt, dat de mensch gelijk onredelijke dieren vleesch geworden is, zoo laat Hij hem niet anders dan wat aardch is. Tot ditzelve dient ook wat Christus zegt: Wat uit vleesch geboren is, dat is vleesch. Want ofschoon iemand hiertegen wilde zeggen, dat het anders gelegen is met de ziel, zoo kan men lichtelijk daarop antwoorden: dewijl wij nu zoozeer ontaard en verdorven zijn, zoo zijn onze zielen alzoo aan de aarde gehecht, en aan het lichaam onderworpen, dat zij van haar uitnemendheid afgeweken zijn. Bovendien wordt de natuur des menschen gezegd lichamenlijk te zijn, omdat degene, die van de hemelsche genade beroofd is, niet anders is dan een bedriegelijke schaduw of beeld. Ook wordt dit lichaam uit verachting van Paulus gezegd sterfelijk te zijn, om te leeren, dat de gansche natuur des menschen tot den dood en de verderving geneigd is. Nu, de zonde noemt hij die eerste verkeerdheid, die in onze harten woont, die ons tot zondigen drijft, waaruit eigenlijk alle boosheid en booze daden vloeien. Tusschen deze en ons stelt hij de begeerlijkheden, zoodat de zonde is als een koning, en dat de begeerlijkheden zijn als geboden en bevelen van dien koning.

13 Dat gij ook uwe leden niet begeeft. Wanneer de zonde eenmaal het rijk in onze harten ingenomen heeft, zoo worden al de leden onzes lichaams terstond tot zijnen dienst gevoegd. Daarom beschrijft hij hier het rijk der zonde bij de dingen, die daaruit volgen, opdat hij te beter bewijze wat wij moeten doen, zoo wij zijn juk willen afwerpen. Hij neemt een gelijkenis van den krijgshandel, als hij onze leden noemt wapenen of instrumenten; alsof hij zeide: Gelijk een krijgsknecht altijd zijne wapenen bereidt om die te gebruiken, zoo wanneer het hem van zijnen hoofdman geboden is, en gebruikt ze nimmermeer anders dan naar diens wil; alzoo moeten ook de Christenen achten, dat al hunne leden wapenen zijn des geestelijken krijgs. Daarom, zoo zij zichzelf in eenigen deele tot verkeerdheid misbruiken, zoo dienen zij de zonde. Nu, zij hebben God en Christus eenen krijgseed gedaan, waarmede zij verbonden zijn, zoo betaamt het hun dan verre te zijn van alle gemeenschap met het leger der zonde. Hier mogen zij toezien, met wat recht die hooftwaardiglijk den Christennaam zichzelf toeschrijven, welker alle leden als des duivels hoerenhuizen bereid zijn, om alle schandelijkheid te bedrijven. Daarentegen gebiedt hij, dat wij onszelfven geheel Gode overgeven, te weten, opdat wij ons hart en gemoed van alle dwaalachtigheid afhouden, waarin wij door de begeerlijheid des vleeschs getrokken worden, en op den wil Gods alleen zien, en naarstijg zijn om zijne geboden aan te nemen, en bereid om die te volbrengen. Dat ook onze leden naar zijn goeddunken moeten gevoegd en geheiligd zijn; zoodat al de machten onzer ziele en onzes lichaams, niet anders dan Gods eer uitgeven. En de oorzaak wordt daarbij gesteld, te weten, omdat de Heere niet tevergeefs het eerste leven heeft weggenomen en ons tot een ander geschapen heeft, waarmee de werken moeten vergezeld gaan.

14 Want de zonde zal geen heerschappij over u hebben; want gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade.

15 Hoe dan? zullen wij zondigen, omdat wij niet zijn onder de wet, maar onder de genade? Dat zij verre.

16 Weet gij niet, dat dien gij uzelfven gegeven hebt tot dienst-

Joh. 8: 34.
2 Pet. 2: 19.

knechten tot gehoorzaamheid, diens dienstknechten zijt, dien gij gehoorzaam zijt, hetzij der zonde ten dood, of der gehoorzaamheid tot rechtvaardigheid.

17 Gode zij dank, dat gij dienstknechten der zonde geweest zijt, maar zijt van harte gehoorzaam geweest het voorbeeld der leer, tot hetwelk gij gebracht zijt.

18 Dewijl gij dan vrij van de zonde geworden zijt, zoo zijt gij dienstknechten der rechtvaardigheid geworden.

14 De zonde zal geen heerschappij over u hebben. Het is niet noodig de uitleggingen, die geenen of zeer weinigen schijn van waarheid hebben, met vele woorden te verhalen of te wederleggen. Daar is eene, die met meerderen schijn dan de andere kan beschermd worden, te weten, waardoor deze woorden, **onder de wet**, genomen worden voor onderworpen te zijn aan de letter der wet, welke het hart niet vernieuwt; zoodat daartegenover, **onder de genade zijn**, zooveel is, als door den Geest der genade van booze genegenheden verlost te zijn. Maar deze uitlegging behaagt mij ook ganschelijk niet. Want zoo wij dezen zin aannemen, waartoe zal dan de vraag dienen, die terstond volgt? **Zullen wij zondigen, omdat wij niet zijn onder de wet?** Voorwaar Paulus zou nimmermeer deze vraag daarbij gesteld hebben, had hij niet begrepen, dat wij van de strengheid der wet verlost zijn, opdat God niet meer met het uiterste recht met ons handele. Daarom is het zonder twijfel, dat hij hier eenige vrijlating van de wet heeft willen beduiden. Maar ik wil den woordenstrijd laten varen, en met korte woorden verklaren, wat ik gevoel. Ten eerste dunkt mij hier een vertroosting te zijn, waardoor de geloovigen bevestigd worden, opdat zij door het gevoel hunner zwakheid niet bezwijken in de oefening der heiligheid. Hij heeft ze vermaand, dat ze al hun macht zouden stellen tot gehoorzaamheid der rechtvaardigheid. Maar dewijl zij het overblijfsel des vleesches nog met zich omdragen, zoo moeten zij wat mank gaan. Daarom, opdat zij door de kennis hunner zwakheid niet gebroken worden, en den moed verloren geven, zoo komt hij hun zeer gepast tegen, een vertroosting daartusschen stellende, welke daaruit genomen is, dat hunne werken nu niet geëischt worden naar het strenge onderzoek der wet, maar zij zijn Gode aangenaam uit vriendelijkheid en toegeving, dewijl Hij de onreinigheid vergeeft. Het juk der wet kan alzoo niet gedragen worden, dat het degenen, die het dragen, niet breke en vermorzele. Zoo moeten dan de geloovigen hun toevlucht tot Christus nemen, en Hem als den Auteur en Beschermer hunner vrijheid aanroepen. Zooveel Hem aangaat, Hij bewijst zulks te zijn, want daarom heeft Hij Zichzelven de dienstbaarheid der wet onderworpen, welke Hij anders niet schuldig was, dan om degenen, die onder de wet waren te verlossen, gelijk de

Gal. 4:5.

Joh. 8:32.
Gal. 5:1.
1 Pet. 2:16.

reket, en de heiligmaking des Geestes, waardoor Hij ons tot nieuwe werken vernieuwt. Het woordje **want**, acht ik gesteld te zijn voor **omdat**, hetwelk dikmaals geschiedt, alsof daar stond: Omdat wij onder de genade zijn, daarom zijn wij niet onder de wet. Nu zal de zin duidelijk zijn; want de apostel wil ons troosten, opdat wij in de oefening der goede werken niet moede worden, daar wij nog vele onvolmaaktheden in ons gevoelen. Want al is het, dat wij door de prikkels der zonde gekweld worden, zoo kan zij ons nochtans niet ten onder brengen, dewijl wij door den Geest Gods overwinnen. Daarna in de genade gesteld zijnde, zijn wij vrij van den strengen eisch der wet. Voorts moet men hier verstaan wat de apostel voor bekend en beleden neemt, te weten, dat allen van Gods genade beroofd zijn, die door het juk der wet gebonden, onder de verdoemenis gehouden worden. Ja men kan dit door het tegenovergestelde bewijzen, dat de menschen de heerschappij der zonde onderworpen liggen, zoolang zij onder de wet zijn.

15 **Hoe dan?** Dewijl de wijsheid des vleesches altijd de verborgenheden Gods wederspreekt, zoo gebruikt hij noodwendig deze vóórkoming. Want dewijl de wet een regel is om wel te leven, en gegeven is om de menschen te regeeren en te matigen, zoo meenen wij, zoo de wet afgelegd is, dat daarmede terstond alle discipline vervalt, alle tegenweer en omtuining gebroken worden, en dat geen onderscheid des goeds en kwaads meer blijft. Maar hierin dwalen wij, dat wij meenen, dat door de aflegging der wet, ook de rechtvaardigheid afgelegd wordt, die God in de wet gebiedt; daar dit geenszins te trekken is tot de geboden des levens, welke Christus meer bevestigt en versterkt, dan wegneemt. Dit is een recht ant-

Matt. 5:17.

woord en oplossing, te weten, dat niet anders dan de vervloeking weggenomen wordt, waaraan alle menschen buiten de genade onderworpen zijn. Maar hoewel Paulus dit niet duidelijk uitdrukt, zoo beweert hij 't nochtans bedektelijk.

16 **Dat zij verre. Weet gij niet.** Dit is niet alleen een bloote verwerping der voorgaande tegenwerping, gelijk sommigen gemeend hebben, even alsof hij liever zulk een vraag wilde versmaden, dan wederleggen; want terstond daarna volgt een wederlegging genomen uit de natuur der tegenovergestelde dingen, bijna in dezen zin: Tusschen het juk van Christus en der zonde is zoo groot verschil, dat men ze niet beide tegelijk kan dragen. Zoo wij zondigen, zoo begeven wij ons der zonde tot dienstbaarheid; maar nu zijn de geloovigen van de tirannie der zonde verlost, opdat zij Christus dienen; zoo is het dan onmogelijk, dat zij in zonde verbonden zouden blijven. Maar het is beter, dat wij de orde en het vervolg van deze bewijsvoering, gelijk die van Paulus gesteld is, nader onderzoeken.

Dien gij gehoorzaam zijt. Het woordje **dien**, is hier zooveel als **want**, gelijk het ook dikmaals zoo gebruikt wordt. Even alsof iemand zeide: Daar is geenerlei boosheid, waarin een vadermoeder niet schuldig is, die zich niet ontzien heeft die alleruiterste booze daad en die onmenselijkheid te bedrijven, waarvan bijna de onredelijke beesten zouden vergruwen. En deze reden van Paulus is eensdeels genomen uit de vrucht der dienstbaarheid; want hij besluit, dat zij dienstknechten zijn, zoo zij gehoorzaam zijn; daar de gehoorzaamheid betuigt, dat die recht heeft om te gebieden, die

alzo tot zijn gehoorzaamheid dwingt. En anderdeels is zij genomen uit de onderlinge betrekking van dienstknecht en heer: Zoo gij dienstknechten zijt, zoo heeft dan de zonde heerschappij.

Of der gehoorzaamheid. Hier heeft hij oneigenlijk gesproken; want had hij stuk tegen stuk willen stellen, zoo moest hij gezegd hebben: Of der rechtvaardigheid tot het leven. Maar dewijl de verandering der woorden het verstand der zaak niet verhinderde, zoo heeft hij door het woord **gehoorzaamheid** liever uitgedrukt wat de rechtvaardigheid was. In welk woord nochtans een wijze van spreken is, genoemd metonymia of overnoeming, want het wordt genomen voor de geboden Gods. Voorts, dat hij dit woord gesteld heeft zonder iets meer daarbij, daarmede heeft hij te kennen gegeven, dat het God alleen is, aan wiens heerschappij en bevel de conscientien onderworpen zijn. Want daarom is de gehoorzaamheid, hoewel God verzwegen wordt, nochtans desniettemin alleen van God te verstaan, omdat zij niet menigerlei kan zijn.

17 Gode zij dank. Dit is een toevoeging geheel overeenkomstig de tegenwoordige zaak, waarbij hij, daar zij slechts te vermanen waren, dat zij nu geene dienstknechten der zonde waren, een dankzegging stelt. Ten eerste, om te leeren, dat dit niet komt uit hun eigen verdienste, maar uit de bijzondere barmhartigheid Gods; en ook mede, opdat zij van de dankzegging leeren, wat groote weldaad Gods het is, en dat zij des te meer opgewekt worden om de zonde te verwerpen. En hij dankt niet voor den tijd, in welken zij dienstknechten der zonde waren, maar voor de verlossing, die daarop gevolgd is, toen zij affieten te zijn, wat zij tevoren waren. Deze stille vergelijking van den voorgaanden staat met den tegenwoordige heeft haar kracht. Want hij bestraft daarmede de valsche beschuldigers der genade van Christus, dewijl hij bewijst, dat het gansche menschelijk geslacht onder de zonde gevangen ligt, wanneer de genade ophoudt, en dat het rijk der zonde ophoudt, zoo haast als de genade haar kracht bewijst. Hieruit kan men verstaan, dat wij niet daarom van de dienstbaarheid der wet vrijgelaten worden, omdat wij zouden zondigen; want de wet verliest niet eer haar heerschappij, dan als de genade Gods ons voor zich neemt, om de rechtvaardigheid in ons weder op te richten. En daarom is het onmogelijk, dat wij onder de zonde zijn, als de genade Gods in ons heerscht. Want wij hebben boven gezegd, dat de Geest der wedergeboorte onder dit woord **genade** vervat wordt.

Gij zijt van harte gehoorzaam geweest. Hier vergelijkt Paulus ook de verborgen kracht des Geestes met de uitwendige letter, alsof hij zeide, dat Christus beter het hart binnenschiet, dan of de wet met dreigen of verschrikken dwong. Aldus wordt de valsche beschuldiging wederlegd, te weten, dat Christus vrijheid tot zondigen medebrengt, zoo Hij ons van de onderwerping aan de wet verlost. Want Hij laat ons niet uit tot ongebonden darterheid, om zonder matigheid, gelijk ongebonden paarden in het veld te springen, maar Hij leidt ons tot een behoorlijke wijze des levens. Voorts, hoewel Erasmus liever heeft gewild, naar de oude overzetters, het woord **vorm** hier te gebruiken, zoo ben ik nochtans gedwongen in mijn Latijnsche overzetting het Grieksche woord **type** te behouden, dat Paulus hier gebruikt; want ik meen, dat hij een uitgedrukt beeld der rechtvaardigheid te kennen geeft, hetwelk Christus in onze harten

Voorbeeld
der leer.

gedrukt heeft. En dit beeld komt met den inhoud der wet overeen, naar hetwelk al onze werken moeten gevoegd worden, dat zij noch ter rechter-, noch ter linkerhand afwijken.

18 Dewijl gij dan vrij van de zonde. De zin is: Het is ongerijmd, dat iemand na de vrijlating blijft in den staat der dienstbaarheid; want hij behoort zich aan de vrijheid te houden, die hij ontvangen heeft. Zoo betaamt het dan niet, dat gij wederom aan de heerschappij der zonde zoudt onderworpen worden, waarvan gij door vrijlating van Christus verlost zijt. Dit is een reden genomen van de werkende oorzaak; en daar volgt nu ook een ander van de eindelijke oorzaak, te weten: Gij zijt verlost van de dienstbaarheid der wet, opdat gij tot het rijk der rechtvaardigheid zoudt doorgaan. Zoo betaamt het dan, de zonde ganschelijk te vergeten, en het gansche gemoed tot de rechtvaardigheid te wenden, tot welker gehoorzaamheid gij gebracht zijt. Men moet aanmerken, hoe niemand de rechtvaardigheid kan dienen, tenzij hij eerst door Gods macht en weldaad, van de tirannie der zonde verlost is; gelijk Christus zelve betuigt, zeggende: Zoo de Zoon u zal vrijgemaakt hebben, zoo zult gij waarlijk vrij zijn. Hoedanig zijn dan onze voorbereidingen uit kracht van een vrijen wil, zoo het beginsel des goeds komt uit deze vrijlating, die door de genade Gods alleen geschiedt.

Joh. 8:36.

19 Ik spreek een menschelijk ding, om de zwakheid uws vleesches: Gelijk gij uwe leden gegeven hebt tot dienstbaarheid der onreinigheid, en der ongerechtigheid tot ongerechtigheid, alzoo begeeft ook nu uwe leden tot dienstbaarheid der rechtvaardigheid tot heiligmaking.

19 Ik spreek een menschelijk ding. Hij zegt, dat hij naar menschelijke wijze spreekt, niet zooveel de zaak, maar zooveel den vorm aangaat; gelijk Christus zegt, dat Hij aardsche dingen voorstelt, daar Hij nochtans van hemelsche verborgenheden spreekt, doch niet zoo sierlijk als de waardigheid der zaken eischte, omdat Hij Zichzelve naar het verstand des ongeschikten en tragen volks vernederde. En de apostel maakt dusdanig een voorrede, om te beter te bewijzen, dat zulk een valsche beschuldiging te grof en ongeschikt is, waarmede gedicht wordt, dat de vrijheid, die van Christus verkregen is, een vrijheid tot zondigen is. En hij vermaant ook mede de geloovigen, dat daar geen ongeschikter, noch vuiler, noch schandelijker ding is, dan dat de geestelijke genade van Christus minder bij hen is, dan een aardsche vrijlating. Even alsof hij zeide: Ik zou uit de vergelijking der rechtvaardigheid en der zonde kunnen bewijzen, hoeveel vuriger gij behoort getogen te worden tot de gehoorzaamheid der rechtvaardigheid, dan gij der zonde onderdanig geweest zijt. Maar opdat ik uwe zwakheid iets toegeve, zoo laat ik zulke vergelijking staan. Nochtans als ik u op het meeste toegeef, mag ik voorwaar dit terecht van u begeeren: dat gij immers niet kouder, noch onachtzamer u in de rechtvaardigheid oefent, dan gij der zonde gehoorzaam geweest zijt. En hier is een soort van verzwijging, wanneer wij wat meer willen verstaan hebben, dan wij met de woorden uitdrukken. Want hoewel hij met de woorden weinig schijnt te begeeren, desniettemin vermaant hij ze, dat zij zich zoo-

Joh. 3:12.

veel te naarstiger behooren tot de gehoorzaamheid der rechtvaardigheid te begeven, zooveel Deze, dien zij dienen, waardiger is dan de zonde.

Gelijk gij. Dat is, dewijl hier tevoren alle uwe leden bereid geweest zijn tot gehoorzaamheid der zonde, zoo was het daaruit lichtelijk openbaar, hoe ellendig de verdraaidheid uws vleesches u tot haar begeven en gevangen hield. Zoo weest dan nu niet minder blijmoedig en bereid om Gods bevel en heerschappij aan te nemen; en laat de naarstigheid om goed te doen nu niet minder zijn, dan zij voortijds geweest is tot zondigen. Hij houdt de orde der tegenstelling wel niet vast, om de stukken van beide zijden tegen elkander te stellen, gelijk hij, 1 Thess. 4:7, de onreinigheid stelt tegen de heiligheid; nochtans is zijn meening en zin openbaar. Ten eerste stelt hij twee gestalten, te weten, de onreinigheid en ongerechtigheid, waarvan de eerste is tegen de kuischheid en heiligheid, en de ander is tegen het onrecht en ongelijk, dat den naaste geschiedt. Bovendien gebruikt hij het woord **ongerechtigheid** tweemaal, en dat in verscheiden zin. Want ter eerster plaatse beduidt het roof, bedrog, meenedigheid en allerlei ongelijk, en ter anderer plaatse beduidt het de gemeene verdorvenheid des levens, even alsof daar aldus stond: Gij hebt uwe leden begeven om onrechtvaardige werken te bedrijven, opdat het rijk der ongerechtigheid in u krachtig ware. Het woord **rechtvaardigheid**, neem ik voor de wet en regel om rechtvaardig te leven, waarvan het einde is heiligmaking, te weten, dat de geloovigen zichzelf ganschelijk tot den dienst Gods heiligen.

Joh. 8:34.

20 Want toen gij dienstknechten der zonde waart, zijt gij vrij van de rechtvaardigheid geweest.

21 Wat vrucht hadt gij dan toen van die dingen, waarover gij u nu schaamt? Want hun einde is de dood.

22 Maar nu van de zonde vrij gelaten, en Gode tot dienstbaarheid begeven hebbende, hebt gij uwe vrucht tot heiligmaking, en ten einde het eeuwige leven.

23 Want de bezoldiging der zonde is de dood; maar de gave Gods is het eeuwige leven in Christus Jezus, onzen Heere.

Gen. 2:17.
Rom. 5:12.
1 Cor. 15:21.
1 Pet. 1:3.

20 Want toen gij dienstknechten. Hij stelt nogmaals het geschil tusschen de rechtvaardigheid en de zonde, waarvan hij boven gemeld had. Want de zonde en de rechtvaardigheid zijn zoozeer tegenovergestelde dingen, dat degenen, die zich tot het een begeeft, van het ander moet afwijken. Hierdoor komt men klaarder te zien, wat van beide te verwachten is, als men een iegelijk op zichzelf aanmerkt. Want de onderscheiding brengt meerder klaarheid, om de natuur van elk ding aan te merken. Zoo stelt hij dan op de eene zijde de zonde, op de andere zijde de rechtvaardigheid. Daarna maakt hij een onderscheid, en bewijst wat uit beide volgt. Daarom zullen wij gedenken, dat de apostel nog uit tegenovergestelde dingen redeneert op deze wijze: **Zoolang gij dienstknechten der zonde geweest zijt, waart gij vrij gelaten van de rechtvaardigheid;** nu daarentegen moet gij de rechtvaardigheid dienen, omdat gij van der zonden juk verlost zijt. Hij noemt die vrij van de rechtvaardigheid, die door geen toom der onderdanigheid gehouden worden tot

de oefening der rechtvaardigheid. Dit is de vrijheid des vleesches, die ons alzoo van de onderdanigheid vrij laat, dat zij ons des duivels slaven maakt. Zoo is het dan een ellendige en vervloekte vrijheid, die zich met ongebonden, ja eer met uitzinnigen hartstocht tot ons verderf botviert.

21 Wat vrucht hadt gij dan, enz. Hij kon niet sterker uitdrukken wat hij wilde zeggen, dan zich op hun eigen conscientie te beroepen, en als in hun persoon schaamte te belijden. Want de godzaligen, zoo haast zij beginnen door den Geest van Christus en de prediking des Evangelies verlicht te worden, zoo bekennen zij gaarne, dat hun gansch verleden leven, dat zij buiten Christus geleefd hebben, verdoemelijk is; en zij zoeken dat niet alleen niet te verontschuldigen, maar zij schamen zich ook veeleer. Ja deze gedachtenis hunner schande vernieuwen zij zonder ophouden in hun gemoed, opdat zij alzoo beschaamd zijnde, waarachtig en naarstiger zichzelf voor den Heere verootmoedigen. Het is ook niet te vergeefs, dat hij zegt: **Waarover gij u nu schaamt.** Want hij geeft daarmede te kennen, hoezeer wij door eigenliefde verblind zijn, als wij in de duisternis der zonden alzoo bewonden zijn, dat wij zulke groote onreinigheid in ons niet achten. Het is alleen des Heeren licht, dat onze oogen kan opendoen, dat zij die schandelijkerheid kunnen bekennen, die in ons vleesch verborgen is. Zoo is dan die eerst in de beginselen der Christelijke filosofie onderwezen, die wel geleerd heeft zichzelf ernstig te mishagen, en door de schaamte zijner ellendigheid beschaamd te zijn. Ten laatste geeft hij door hetgeen daaruit volgt, ook duidelijker te kennen, hoezeer zij zich behooren te schamen, als zij verstaan, dat zij bijna in den dood en het verderf vervallen waren. Ja, dat zij nu in de poorten des doods getreden waren, waren zij door de barmhartigheid Gods niet teruggetrokken.

22 Hebt gij uwe vrucht tot heiligmaking. Gelijk hij tevoren tweeërlei einden der zonde voorgesteld heeft, alzoo nu ook der rechtvaardigheid. De zonde brengt in dit leven de tormenten en kwellingen der booze conscientien mede, en daarna de eeuwige verdoemenis. De vrucht der rechtvaardigheid is nu de heiligmaking, en namaals verwachten wij het eeuwige leven. Deze dingen, zoo wij niet bovenmate plomp zijn, behooren haat en vergruwing der zonden, en liefde en begeerte der rechtvaardigheid in onze harten te werken. Dat sommigen het Grieksche woord, waarvoor wij gesteld hebben **einde**, uitleggen **tol**, acht ik niet te zijn naar de meening van Paulus. Want hoewel het waar is, dat de straf des doods is gelijk een tol, welken wij der zonde betalen, zoo zal nochtans dit niet overeenkomen met de andere stukken, waarbij Paulus het gevoegd heeft; want het eeuwige leven kan niet genoemd worden een tol der rechtvaardigheid.

23 Want de bezoldiging der zonde. Dewijl het Grieksche woord *opsonia*, dat Paulus hier gebruikt, waarvoor wij gesteld hebben **bezoldiging**, onder andere beteekenissen die het heeft, ook somtijds genomen wordt voor het rantsoen of spijs, die men den krijgsknechten gaf voor elken dag of maand, zoo meenen sommigen, dat Paulus den dood hierbij vergelijkende, hatelijk en onwaardig wil te kennen geven, welk een arm en ongelukkig loon de zondaar ontvangt. Maar mij dunkt meer, dat hij bedektelijk bestraft de blinde begeer-

τέλος.

lijkheden dergenen, die zichzelf door de behagelijkheid der zonde tot hun verderf verlokken, gelijk de visschen door den angel. Nochtans is het eenvoudiger, als men het neemt voor bezoldiging. Want voorwaar de dood is den goddeloozen genoeg groote loon. En dit is een besluit uit den naastvoorgaanden zin. Toch is het niet tevergeefs, dat hij hetzelfde met andere woorden wederom verhaalt, want hij heeft door een dubbele verschrikking de zonde gruwelijker willen maken.

Maar de gave Gods. Zij dwalen, die dezen zin aldus omkeeren: het eeuwige leven is de gave Gods. Want deze zin dient niet tot de tegenstelling. Maar gelijk hij nu geleerd heeft, dat de zonde niet anders voortbrengt dan den dood, alzoo stelt hij nu daarbij, dat deze gave Gods, te weten, onze rechtvaardigmaking en heiligmaking ons de zaligheid des eeuwigen levens aanbrengt. Of, zoo men liever wil, gelijk de zonde de oorzaak is des doods, alzoo de rechtvaardigheid, die ons door Christus gegeven wordt, brengt ons wederom tot het eeuwige leven. Nochtans zal men intusschen hieruit zeer zeker verstaan, dat onze zaligheid geheel uit Gods genade en enkele goeddadigheid komt. Want anders had hij moeten zeggen, dat de bezoldiging der rechtvaardigheid het eeuwige leven is, opdat het eene stuk der rede met het andere overeenkwam, maar hij zegt, dat het de gave Gods was, waardoor wij het verkrijgen, en niet onze verdienste, en dat ook deze gave niet alleen, noch eenvoudig is; want met de rechtvaardigheid des Zoons bekleed zijnde, worden wij met God verzoend, en door de kracht des Geestes tot heiligheid wedergeboren. Daarom zegt hij, **in Christus Jezus**, om ons van allen waan van eigen waardigheid af te roepen.

HET ZEVENDE HOOFDSTUK.

1 Cor. 7:39.

1 Weet gij niet, broeders! (want ik spreek tot degenen, die de wet weten) dat de wet heerschappij heeft over den mensch, zoolang hij leeft?

2 Want eene vrouw den man onderworpen, is aan den man gebonden door de wet, zoolang hij leeft; indien de man gestorven is, zoo is zij vrij van de wet des mans.

Matt. 5:32.

3 Daarom indien zij zich tot een anderen man voegt, terwijl haar man leeft, zoo zal zij eene overspelster genoemd worden. Indien de man gestorven is, zoo is zij vrij van de wet, dat zij niet meer een overspelster is, zoo zij een anderen trouwt.

Gal. 2:19.
1 Thess. 5:10.
1 Pet. 4:1.

4 Zoo dan, mijne broeders, gij zijt ook der wet gestorven door het lichaam van Christus, opdat gij voortaan eens anderen zijt, diens, die uit de dooden opgewekt is, opdat wij Gode vrucht dragen.

Hoewel hij de vraag van de aflegging der wet met weinige woorden, doch genoegzaam beantwoord had, nochtans dewijl zij zwaar was, en vele andere vragen met zich kon medebrengen, zoo vervolgt hij nog breeder, hoe de wet ons afgelegd is.

Daarna bewijst hij, hoe grootelijks ons dit ten goede geschiedt; want als zij ons buiten Christus aan zich verbonden houdt, zoo kan zij niet anders dan verdoemen. En opdat niemand daaruit de wet beschuldige, zoo vangt hij de tegenwerpingen des vleesch op, en wederlegt ze, waarmee hij een schoone plaats aangaande het gebruik der wet zeer wel behandelt.

1 Weet gij niet. Dit is een algemeene waarheid, die de apostel vooropstelt, te weten, dat de wet tot geen ander einde den menschen gegeven is, dan om het tegenwoordige leven te regeeren, en dat zij dus bij de dooden geen plaats meer heeft. Daarna stelt hij nog een andere bijzondere waarheid, te weten, dat wij der wet gestorven zijn in het lichaam van Christus. Anderen verstaan het, dat het geweld der wet zoo lang blijft om ons te bedwingen, als haar gebruik kracht heeft. Maar dewijl dit gevoelen duisterder is, en niet zoowel overeenkomt met de bijzondere stelling, die terstond zal volgen, zoo wil ik liever die volgen, die het nemen gezegd te zijn van het leven des mans, en niet van het leven der wet. En dat hij hier een vraag stelt, heeft veel meer kracht om de zekerheid van wat gezegd wordt te bevestigen. Want hij bewijst, dat dit niemand onder hen behoort nieuw of onbekend te zijn, maar dat het bij alle menschen gelijkelijk bekend is. **Want ik spreek tot degenen, die de wet weten.** Deze tusschenzin moet gebracht worden tot de eerste stelling, alsof hij zeide, dat hij wel wist, dat zij niet zoo ongeleerd in de wet waren, dat zij daaraan zouden twijfelen. En hoewel het van alle wetten tegelijk kon verstaan worden, zoo is het nochtans beter, dat men het versta van de wet Gods, waarvan nu gehandeld wordt. Dat sommigen meenen, dat hier den Romeinen de wetenschap der wet toegeschreven wordt, omdat zij door hun heerschappij en recht het meeste deel der wereld regeerden, dat is een kinderachtig ding. Want hij spreekt eensdeels tot Joden of andere vreemdelingen te Rome, en eensdeels tot gewone mannen, en die geen groote lieden waren. Ja, hij ziet het allermeeest op de Joden, met wie hij van de aflegging der wet te handelen had. En opdat zij niet denken, dat hij listig met hen handelt, zoo toont hij, dat hij een grondwaarheid aanneemt, die gemeen en allen bekend is, en waarvan zij niet onwetend waren, die van kinds af in de leer der wet opgevoed waren.

2 Want eene vrouw, den man onderworpen. Hij brengt hier eene gelijkenis voort, om daarmede te bewijzen, dat wij van de wet alzoo vrij zijn, dat zij eigenlijk en van rechtswege geen heerschappij meer over ons behoudt. En hoewel hij dit met andere redenen kon bewijzen, nochtans, dewijl het exempel des huwelijks zeer wel diende om de zaak te verklaren, zoo heeft hij de gelijkenis daarvan genomen, en tot eene bevestiging daarbij gesteld. Voorts zal dit niemand in verwarring brengen, dat de stukken, die met elkander vergeleken worden, niet geheel overeenkomen. Vooraf worden wij herinnerd, dat de apostel met opzet door een kleine verandering den tijd, die een strenger woord kon verwekken, heeft vermeden. Om de gelijkenis met orde te stellen, had hij moeten zeggen: Eene vrouw is na haars mans dood vrij van de banden des huwelijks. De wet, die als een man over ons is, is ons gestorven; zoo zijn wij dan van haar macht vrij. Maar omdat hij de Joden niet zou vertoornen door de onbehagelijkheid van het woord, zoo hij gezegd had, dat de wet dood is, zoo is hij wat af-

lijkheden dergenen, die zichzelf door de behagelijkheid der zonde tot hun verderf verlokken, gelijk de visschen door den angel. Nochtans is het eenvoudiger, als men het neemt voor bezoldiging. Want voorwaar de dood is den goddeloozen genoeg groote loon. En dit is een besluit uit den naastvoorgaanden zin. Toch is het niet te vergeefs, dat hij hetzelfde met andere woorden wederom verhaalt, want hij heeft door een dubbele verschrikking de zonde gruwelijker willen maken.

Maar de gave Gods. Zij dwalen, die dezen zin aldus omkeeren: het eeuwige leven is de gave Gods. Want deze zin dient niet tot de tegenstelling. Maar gelijk hij nu geleerd heeft, dat de zonde niet anders voortbrengt dan den dood, alzoo stelt hij nu daarbij, dat deze gave Gods, te weten, onze rechtvaardigmaking en heiligmaking ons de zaligheid des eeuwigen levens aanbrengt. Of, zoo men liever wil, gelijk de zonde de oorzaak is des doods, alzoo de rechtvaardigheid, die ons door Christus gegeven wordt, brengt ons wederom tot het eeuwige leven. Nochtans zal men intusschen hieruit zeer zeker verstaan, dat onze zaligheid geheel uit Gods genade en enkele goeddadigheid komt. Want anders had hij moeten zeggen, dat de bezoldiging der rechtvaardigheid het eeuwige leven is, opdat het eene stuk der rede met het andere overeenkwam, maar hij zegt, dat het de gave Gods was, waardoor wij het verkrijgen, en niet onze verdienste, en dat ook deze gave niet alleen, noch eenvoudig is; want met de rechtvaardigheid des Zoons bekleed zijnde, worden wij met God verzoend, en door de kracht des Geestes tot heiligheid wedergeboren. Daarom zegt hij, **in Christus Jezus**, om ons van allen waan van eigen waardigheid af te roepen.

HET ZEVENDE HOOFDSTUK.

1 Cor. 7:39.

1 Weet gij niet, broeders! (want ik spreek tot degenen, die de wet weten) dat de wet heerschappij heeft over den mensch, zoolang hij leeft?

Matt. 5:32.

2 Want eene vrouw den man onderworpen, is aan den man gebonden door de wet, zoolang hij leeft; indien de man gestorven is, zoo is zij vrij van de wet des mans.

Gal. 2:19.
1 Thess. 5:10.
1 Pet. 4:1.

3 Daarom indien zij zich tot een anderen man voegt, terwijl haar man leeft, zoo zal zij eene overspeelster genoemd worden. Indien de man gestorven is, zoo is zij vrij van de wet, dat zij niet meer een overspeelster is, zoo zij een anderen trouwt.

4 Zoo dan, mijne broeders, gij zijt ook der wet gestorven door het lichaam van Christus, opdat gij voortaan eens anderen zijt, diens, die uit de dooden opgewekt is, opdat wij Gode vrucht dragen.

Hoewel hij de vraag van de aflegging der wet met weinige woorden, doch genoegzaam beantwoord had, nochtans dewijl zij zwaar was, en vele andere vragen met zich kon medebrengen, zoo vervolgt hij nog breeder, hoe de wet ons afgelegd is.

Daarna bewijst hij, hoe grootelijks ons dit ten goede geschiedt; want als zij ons buiten Christus aan zich verbonden houdt, zoo kan zij niet anders dan verdoemen. En opdat niemand daaruit de wet beschuldige, zoo vangt hij de tegenwerpingen des vleesches op, en wederlegt ze, waarmee hij een schoone plaats aangaande het gebruik der wet zeer wel behandelt.

1 Weet gij niet. Dit is een algemeene waarheid, die de apostel vooropstelt, te weten, dat de wet tot geen ander einde den menschen gegeven is, dan om het tegenwoordige leven te regeeren, en dat zij dus bij de dooden geen plaats meer heeft. Daarna stelt hij nog een andere bijzondere waarheid, te weten, dat wij der wet gestorven zijn in het lichaam van Christus. Anderen verstaan het, dat het geweld der wet zoo lang blijft om ons te bedwingen, als haar gebruik kracht heeft. Maar dewijl dit gevoelen duisterder is, en niet zoowel overeenkomt met de bijzondere stelling, die terstond zal volgen, zoo wil ik liever die volgen, die het nemen gezegd te zijn van het leven des mans, en niet van het leven der wet. En dat hij hier een vraag stelt, heeft veel meer kracht om de zekerheid van wat gezegd wordt te bevestigen. Want hij bewijst, dat dit niemand onder hen behoort nieuw of onbekend te zijn, maar dat het bij alle menschen gelijkelijk bekend is. **Want ik spreek tot degenen, die de wet weten.** Deze tusschenzin moet gebracht worden tot de eerste stelling, alsof hij zeide, dat hij wel wist, dat zij niet zoo ongeleerd in de wet waren, dat zij daaraan zouden twijfelen. En hoewel het van alle wetten tegelijk kon verstaan worden, zoo is het nochtans beter, dat men het versta van de wet Gods, waarvan nu gehandeld wordt. Dat sommigen meenen, dat hier den Romeinen de wetenschap der wet toegeschreven wordt, omdat zij door hun heerschappij en recht het meest deel der wereld regeerden, dat is een kinderachtig ding. Want hij spreekt eensdeels tot Joden of andere vreemdelingen te Rome, en eensdeels tot gewone mannen, en die geen groote lieden waren. Ja, hij ziet het allermeeft op de Joden, met wie hij van de aflegging der wet te handelen had. En opdat zij niet denken, dat hij listig met hen handelt, zoo toont hij, dat hij een grondwaarheid aanneemt, die gemeen en allen bekend is, en waarvan zij niet onwetend waren, die van kinds af in de leer der wet opgevoed waren.

2 Want eene vrouw, den man onderworpen. Hij brengt hier eene gelijkenis voort, om daarmee te bewijzen, dat wij van de wet alzoo vrij zijn, dat zij eigenlijk en van rechtswege geen heerschappij meer over ons behoudt. En hoewel hij dit met andere redenen kon bewijzen, nochtans, dewijl het exempel des huwelijks zeer wel diende om de zaak te verklaren, zoo heeft hij de gelijkenis daarvan genomen, en tot eene bevestiging daarbij gesteld. Voorts zal dit niemand in verwarring brengen, dat de stukken, die met elkander vergeleken worden, niet geheel overeenkomen. Vooraf worden wij herinnerd, dat de apostel met opzet door een kleine verandering den tijd, die een strenger woord kon verwekken, heeft vermeden. Om de gelijkenis met orde te stellen, had hij moeten zeggen: Eene vrouw is na haars mans dood vrij van de banden des huwelijks. De wet, die als een man over ons is, is ons gestorven; zoo zijn wij dan van haar macht vrij. Maar omdat hij de Joden niet zou vertoornen door de onbehagelijkheid van het woord, zoo hij gezegd had, dat de wet dood is, zoo is hij wat af-

geweken, en heeft gezegd, dat wij der wet gestorven zijn. Sommigen meenen, dat hij een bewijsvoering gebruikt van minder tot meerder; nochtans dewijl ik vrees, dat dit te zeer zou gedwongen zijn, zoo prijs ik den eersten zin, die eenvoudiger is. Zoo moet men dan de geheele redeneering in deze orde stellen: Eene vrouw is door de wet aan haren levenden man onderworpen, zoodat zij zich niet tot een anderen mag begeven; na des mans dood is zij van die wet vrij, zoodat zij vrijelijk een man kan nemen, dien zij wil.

Daarna volgt de toepassing:

De wet is als onze man geweest, onder welker juk wij waren, totdat zij ons afgestorven is.

Na den dood der wet heeft Christus ons aangenomen, dat is, Hij heeft ons, toen wij van de wet vrij waren, Zich toegevoegd.

Daarom wij, die aan Christus, welke uit de dooden wederopgewekt is, toegevoegd zijn, moeten Hem alleen aanhangen; en gelijk het leven van Christus na de wederopstanding eeuwig is, alzoo zal voortaan tusschen Hem en ons geen echtscheiding zijn.

Voorts, het woord **wet** wordt hier niet altijd in eenerlei betekenis genomen, maar beduidt somwijlen het recht, dat man en vrouw over elkander hebben; somwijlen de heerschappij des mans, waaraan de vrouw onderworpen is; somwijlen de leer van Mozes. En men moet ook weten, dat Paulus hier alleen dat deel aanstipt, dat eigenlijk den dienst van Mozes toebehoort. Want zoover God in de Tien Geboden geleerd heeft wat recht is, en ons leven onderwijst, zoo moeten wij van geen aflegging der wet droomen, want de wil van God moet altijd in zijn kracht blijven. Zoo moeten wij dan naarstig gedenken, dat dit niet is een ontbinding, noch vrijlating van de rechtvaardigheid, die in de wet geleerd wordt, maar van den strengen eisch en van de verdoemenis, die daaruit volgt. Zoo is dan de regel om wel te leven, dien de wet voorhoudt, niet afgelegd; maar haar kwaliteit of eigenschap, die tegen de vrijheid staat, die door Christus verkregen is, te weten, dat zij de uiterste volmaaktheid eischt, en ons, dewijl wij ze niet volbrengen, onder de schuld des eeuwigen doods gebonden houdt. Voorts, dewijl hij hier niet wil beslissen, hoedanig het recht des huwelijks was, zoo was hij ook niet zorgvuldig in orde al de oorzaken te vertellen, die de vrouw van den man vrijmaken. Zoo zou men dan ten onrechte hier zekere leer dienaangaande zoeken.

4 Door het lichaam van Christus. Ten eerste heeft Christus het kruis tot een zegeteeken opgericht, en over de zonde getriumfeerd; en opdat dit geschiedde, zoo moest het handschrift, waarmede wij verbonden waren, gescheurd worden. Dit handschrift is de wet, welke ons der zonde schuldig maakt, wanneer zij haar kracht bewijst: daarom wordt zij de kracht der zonde genoemd. Zoo zijn wij dan door de uitwissching van dit handschrift verlost in het lichaam van Christus, als het aan het kruis gehecht was. Maar de apostel gaat verder, te weten, dat de band der wet is ontbonden geweest, niet omdat wij naar ons goeddunken leven zouden, gelijk eene weduwe zichzelf is, zoolang zij in het weduwschap leeft; maar dat wij nu aan een anderen man verbonden zijn, ja, dat wij gelijk van hand tot hand van de wet tot Christus gegaan zijn. Intusschen verzoet hij de hardigheid dezer woorden, als hij zegt, dat Christus ons, om in zijn lichaam te planten, van het juk der wet verlost

heeft. Want hoewel Christus Zichzelfen willens voor eenen tijd der wet onderworpen heeft, zoo is het nochtans niet recht, dat de wet heerschappij over Hem hebbe. Voorts, de vrijheid, die Hem eigenlijk toekomt, maakt Hij ook zijnen leden gemeen. Daarom is het geen wonder, dat Hij die van het juk der wet verlost, die Hij met een heiligen band aan Zich vereenigt, opdat zij één lichaam met Hem zijn.

Diens, die uit de dooden opgewekt is. Wij hebben nu gezegd, dat Christus in de plaats der wet gesteld wordt, opdat buiten Hem geen vrijheid gedicht worde, en dat niemand besta de wet te verlaten, zoo hij zichzelf nog niet gestorven is. Deze omschrijving heeft hij gebruikt om de eeuwigheid des levens te beduiden, die Christus na de wederopstanding verkregen heeft, opdat de Christenen weten, dat deze vereeniging eeuwig zal duren. Voorts van het geestelijk huwelijk van Christus met de gemeente, spreekt hij duidelijker in den brief aan de Efeziërs, hfdst. 6.

Opdat wij Gode vrucht dragen. Hij stelt altijd de eindelijke oorzaak daarbij, opdat niemand door deze voorwending zijn vleesch en zijnen begeerlijkheden iets toegeve, waar Christus ons van de dienstbaarheid der wet verlost heeft. Want Hij heeft ons met Zich den Vader tot een offerande geofferd, en wederbaart ons tot dit einde, opdat wij door nieuwigheid des levens Gode vrucht dragen. Wij weten wel, wat vrucht de hemelsche Vader van ons eischt, te weten, der heiligheid en rechtvaardigheid. En dit verkort ook onze vrijheid niet, waar wij Gode dienen. Ja, zoo wij zulk eene groote weldaad van Christus willen genieten, zoo mogen wij voortaan niet denken anders dan om de eere Gods te bevorderen, om wiens wille Christus ons aangenomen heeft; anders blijven wij niet alleen slaven der wet, maar der zonde en des doods.

5 Want toen wij in het vleesch waren, de genegenheden der zonden, die door de wet zijn, wrochten in onze leden, om den dood vruchten te dragen.

6 Maar nu zijn wij vrij van de wet, haar gestorven zijnde, in welke wij gehouden werden; opdat wij dienen in nieuwigheid des Geestes, en niet in de oudheid der letter.

5 Want toen wij in het vleesch waren. Door het tegendeel bewijst hij nog klaarder, hoe verkeerdelijk de geloovigen nog onder de heerschappij der wet gehouden worden, door degenen, die zich roemen voor de wet te ijveren. Want zoolang de letter-leer der wet zonder den Geest van Christus heerschappij en kracht heeft, zoo wordt de dardelheid des vleesches niet bedwongen, maar bot eer uit; waaruit volgt, dat het rijk der rechtvaardigheid niet bevestigd wordt, anders dan als Christus ons van de wet vrijmaakt. Ook vermaant Paulus mede wat werken ons betamen, als wij van de wet vrij zijn. Zoo lang dan als de mensch onder het juk der wet gehouden wordt, zoo kan hij, altijd zondigende, niet anders dan den dood op zich halen. Indien de dienstbaarheid der wet alleen zonde genereert, dan moet de vrijmaking, welke daartegenover staat, tot rechtvaardigheid strekken; indien de dienstbaarheid tot den dood leidt, zoo leidt dan de vrijlating tot het leven. Maar laat ons de woorden van Paulus zelve overleggen. Als hij den staat van dien tijd wil beschrijven, in welken wij der heerschappij der wet onder-

worpen waren, zoo zegt hij, dat wij in het vleesch waren. Waaruit wij verstaan, dat al degenen, die onder de wet zijn, niet anders daarvan verkrijgen, dan dat hunne ooren door haar uitwendig geluid geslagen worden, zonder vrucht en kracht, dewijl zij inwendig zonder den Geest Gods zijn. Zoo moeten zij dan ganschelijk gebrekkelijk en verdraaid blijven, totdat daar een beter remedie kome om deze krankheid te genezen. En wij moeten deze wijze van spreken aanmerken, die de Schrift gemeenlijk gebruikt, te weten, **in het vleesch zijn**, voor, alleen de natuurlijke gaven hebben, zonder de bijzondere genade, waarmede God Zich verwaardigt zijn uitverkorenen te begiftigen. Nu, zoo deze gansche staat des levens gebrekkelijk gesteld wordt, zoo is het openbaar, dat geen deel onzer ziel natuurlijk volmaakt is, en dat de vrije wil geen andere kracht heeft, dan om booze genegenheden, gelijk pijlen naar alle zijden uit te schieten.

De genegenheden der zonden, die door de wet zijn. Dat is, de wet verwekte in ons booze genegenheden, die haar kracht in al onze leden en deelen bewezen. Want daar was geen deel van ons, dat de booze genegenheden niet diende. Dit is het werk der wet, (zoo die inwendige meester, de Geest, daar niet bij komt) dat zij onze harten nog meer ontsteekt om in zulke begeerlijkheden uit te botten. Maar men moet aanmerken, dat de wet hier vergeleken wordt met de verdorven natuur des menschen, wiens verdraaidheid en begeerlijkheid zoo veel te uitzinniger uitbreekt, hoe meer zij door den regel der rechtvaardigheid bedwongen wordt. Wederom stelt hij daarbij, dat de genegenheden des vleesch, zoolang zij onder de wet regeerden, den dood vrucht droegen, om te bewijzen, dat de wet in zichzelf niet anders dan verdoemenis brengt. Waaruit volgt, dat die onwijs zijn, die de doodelijke dienstbaarheid zoo zeer begeeren.

6 Maar nu zijn wij vrij van de wet. Hij vervolgt zijn bewijs, hetwelk hij uit tegenovergestelde dingen genomen heeft. Indien de band der wet zoo weinig vermocht het vleesch te bedwingen, dat hij meer een verwekker tot zonde was, zoo moeten wij dan daarvan ontbonden en vrij worden, opdat wij aflaten te zondigen. Zoo wij daarom van de wet zijn vrijgemaakt, opdat wij God dienen, zoo doen die verkeerdelijk, die daaruit vrijheid nemen tot zondigen; die spreken verkeerdelijk, die leeren, dat op zulk een wijze den boozen begeerlijkheden de breidel is losgemaakt. Zoo zullen wij dan aanmerken, dat wij dan van de wet vrij worden, als God ons van haren strengen eisch en vervloeking vrijmaakt, en met zijnen Geest begiftigt, opdat wij in zijne wegen wandelen.

Haar gestorven zijnde. Hier stelt hij de reden, of beter, hij bewijst de wijze, hoe wij verlost zijn, te weten, dewijl de wet ons zoo verre afgelegd is, dat wij door haren onverdragelijken last niet benauwd worden, of dat haar onverbiddelijke strengheid ons niet in de vervloeking doet verzinken. **In nieuwigheid des Geestes.** Hij stelt den Geest tegen de letter: want eer onze wil door den Heiligen Geest is naar den wille Gods geschikt, zoo hebben wij in de wet niet anders dan de uitwendige letter, welke wel onze uitwendige handelingen breidelt, maar verhindert geenszins de razernij onzer conscientie. En aan den Geest schrijft hij nieuwigheid toe, omdat Hij in de plaats des ouden menschen komt; gelijk de letter oud gezegd wordt, die door den Geest der wedergeboorte vergaat.

- 7 Wat zullen wij dan zeggen? Is de wet zonde? Dat zij verre. Maar ik heb de zonde niet gekend, anders dan door de wet. Want ik zoude de begeerlijkheid niet gekend hebben, zoo de wet niet gezegd had: Gij zult niet begeeren.
- 8 En de zonde, door het gebod oorzaak genomen hebbende, heeft in mij alle begeerlijkheid gewrocht.

Rom. 3: 20.
Hebr. 7: 18.
Exod. 20: 17.
Deut. 5: 21.
Joh. 15: 22.
Rom. 4: 15;
5: 20.
Gal. 3: 19.

7 Wat zullen wij dan zeggen? Dewijl boven gezegd is, dat wij van de wet moeten verlost worden, opdat wij in de nieuwigheid des Geestes God dienen, zoo scheen dit gebrek in de wet te zijn, alsof zij ons tot zonde dreve. En omdat dit zeer onredelijk is, zoo heeft de apostel terecht voorgenomen dit te wederleggen. En als hij vraagt, of de wet zonde is, zoo verstaat hij, of zij alzo de zonde genereert, dat zij de schuld daarvan heeft.

Maar ik heb de zonde niet gekend, anders dan door de wet. Zoo is dan de zonde in ons, en niet in de wet, want de oorzaak daarvan is de booze begeerlijkheid onzes vleesch, en wij leeren de zonde kennen uit de kennis der rechtvaardigheid Gods, die ons in de wet verklaard wordt. Doch men moet niet verstaan, dat men zonder de wet geen onderscheid tusschen recht en onrecht heeft, maar dat wij veel te plomp zijn, om onze verdraaidheid te zien, of ganschelijk verstandeloos worden, als wij onszelven vleien, gelijk daar ook volgt: **Want ik zoude de begeerlijkheid.** Dit is dan een verklaring der voorgaande uitspraak, waardoor hij bewijst, dat die onwetendheid van de zonde, waarvan hij gesproken had, daarin gelegen geweest is, dat zij haar begeerlijkheid niet aanmerkt. En hij blijft terecht bij een geval staan, waarin allereerst de geveinsdheid regeert, aan welke altijd een zorgelooze toegeving en onachtzaamheid hangt. Want de menschen worden nimmer alzo van hun oordeel beroofd, dat de uitwendige werken bij hen hun onderscheid niet zouden behouden. Ja, zij worden ook gedwongen boosdadige raden en dergelijke dingen te verdoemen, wat zij niet alzo kunnen doen, zonder den goeden wil zijnen lof te geven. Maar het gebrek der begeerlijkheid is bedekter en dieper verborgen; waarom het ook nimmermeer ter rekening komt, zoolang de menschen uit hun eigen gevoelen oordeelen. Hij zegt ook niet, dat hij van dit gebrek vrij was, maar hij gaf zichzelf alzo toe, dat hij dat gebrek, in het hart verborgen, niet achtte. Want toen hij zich een tijd lang bedrogen had, zoolang hij meende, dat de rechtvaardigheid niet door de begeerlijkheid werd verhinderd, zoo verstond hij toen eerst dat hij een zondaar was, toen hij zag, dat de begeerlijkheid door de wet verboden was, van welke geen mensch vrij was. Augustinus zegt, dat Paulus in dit woord de gansche wet vervat heeft, hetwelk waar zal zijn, zoo men het recht verstaat. Want als Mozes vertoond heeft wat men moet vlieden, om den naaste niet te verhinderen, noch te ergeren, zoo stelt hij het verbod van de begeerlijkheid daarbij, hetwelk in alle andere geboden te verstaan is. Hij had zonder twijfel met de voorgaande geboden allerlei booze genegenheden onzes harten verboden. Maar daar is groot onderscheid tusschen een beraden en voorgenomen wil, en de lusten, waardoor wij gekitteld worden. Zoo dan, in het laatste gebod eischt God zoo groote geheelheid van ons, dat geen kwade begeerlijkheid ons tot kwaad verwekke, ofschoon de bewilliging daar niet bij komt. Daarom heb ik gezegd,

dat Paulus hier boven het gewoon verstand der menschen opklimt. Want de burgerlijke wetten zeggen wel duidelijk, dat zij de raadslagen en niet de uitkomsten straffen. De filosofen spreken ook zeer scherpzinnig, als zij de deugden en ondeugden in het gemoed stellen.

Maar God dringt met dit gebod door, ook tot de begeerlijkheid, welke meer verborgen is dan de wil, waarom zij ook in het gemeen voor geen zonde gerekend wordt. En niet alleen hebben de filosofen haar door de vingers gezien, maar de Papisten beweren ook heden streng, dat in de wedergeborenen geen zonde is. Maar Paulus zegt, dat hij uit deze verborgen ziekte zijn schuld bevonden heeft, waaruit volgt, dat allen, die daarvan ziek zijn, niet kunnen verontschuldigd worden, anders dan zooverre God de schuld vergeeft. Intusschen moet men het onderscheid vasthouden tusschen de booze lusten, die tot de bewilliging voortgaan, en de begeerlijkheid, die alzoo de harten kittelt en beweegt, dat zij nochtans midten in haar gang staande blijft.

8 Oorzaak genomen hebbende. Zoo dan, al wat daar kwaad is, dat rijst uit de zonde en verdorvenheid des vleesches; in de wet is niet anders dan een oorzaak. En hoewel hij mag schijnen alleen te spreken van de verwekking, waarmede onze begeerlijkheid door de wet verwekt wordt om tot meerder razernij uit te brullen, zoo versta ik het nochtans voornamelijk van de kennis, als daar gezegd was, zij heeft in mij alle begeerlijkheid ontdekt, welke scheen eenigszins er niet te zijn, zoolang zij verborgen was. Nochtans ontken ik niet, dat het vleesch strenger door de wet verwekt wordt om te begeeren, en dat de begeerlijkheid alzoo zich geopenbaard heeft, hetwelk ook in Paulus heeft kunnen geschieden. Maar wat ik van de openbaring der begeerlijkheid gezegd heb, schijnt beter met het vervolg der woorden overeen te komen. Want hij zegt terstond daarna:

8 Zonder de wet is de zonde dood.

9 En ik leefde voortijds zonder de wet, maar toen het gebod kwam, werd de zonde weder levend.

10 En ik ben gestorven, en heb bevonden, dat het gebod, dat ten leven was, mij gedijde tot den dood.

11 Want de zonde, oorzaak genomen hebbende door het gebod, heeft mij afgeleid uit den weg, en daardoor gedood.

12 Zoo dan; de wet is wel heilig, en het gebod is heilig, en rechtvaardig, en goed.

8 Zonder de wet. Hier drukt hij zeer duidelijk uit, wat zin de voorgaande woorden hebben. Want het is zooveel, alsof hij zeide, dat de kennis der zonde zonder de wet begraven is. En het is een algemeene uitspraak, waarbij hij terstond zijn eigen voorbeeld voegt. Daarom verwonder ik mij, wat den uitleggers in den zin gekomen is, dat zij dit in den onvolmaakt verleden tijd overgezet hebben: Zonder de wet was de zonde dood; alsof Paulus van zichzelf sprak; daar het nochtans licht is te zien, dat hij heeft willen beginnen met een algemeene stelling, om daarna de zaak door zijn exempel te verklaren.

9 En ik leefde voortijds zonder de wet. Hij wil te kennen geven, dat te eenigen tijde de zonde hem, of bij hem is dood geweest. Men zal niet verstaan, dat hij te eenigen tijde wet-vrij is

¹ Tim. 1:8.
Ps. 19:8.

geweest; maar het woord **ik leefde**, heeft een eigenaardige beduiding: want het afwezen der wet maakte, dat hij leefde, dat is, dat hij door het betrouwen zijner rechtvaardigheid opgeblazen zijnde, zichzelf het leven toeschreef, daar hij nochtans dood was. Opdat de zin te klaarder zij, zoo moeten wij het aldus uitleggen: **Toen ik voortijds zonder wet was, leefde ik.** Ik heb gezegd, dat dit woord zijn eigenaardige kracht heeft, omdat hij zichzelf rechtvaardigheid dichtende, ook zichzelf het leven toeschreef. Zoo is dan dit de zin: Toen ik de gedachtenis der wet afgelegd had, en alzoo zondigde, zoo was de zonde, die ik niet aanmerkte, alzoo slapende, dat zij bijna dood scheen. En ik daarentegen, dewijl ik mijzelf niet achtte een zondaar te zijn, was in mijzelf gerust, meenende, dat ik het leven in mijzelf had. Want de dood der zonde is des menschen leven. Maar hier mag men vragen, welke die tijd geweest is, in welken hij door onwetendheid, of (gelijk hij spreekt) door afwezen der wet zichzelf stoutelijk het leven heeft toegeschreven. Want het is zeker, dat hij van zijne kindsheid aan in de leer der wet onderwezen is geweest. Maar dat was een lettertheologie, die hare leerlingen niet vernedert. Want gelijk hij ergens ² Cor. 3:14. zegt, dat daar een voorhang tusschen gehangen is, opdat de Joden het licht des levens in de wet niet zien: alzoo hij ook, zoolang hij den Geest van Christus niet had, en zijne oogen bedekt waren, heeft hij zichzelf in den uitwendigen valschen schijn der rechtvaardigheid behaagd. Zoo noemt hij dan een afwezende wet, welke, hoewel zij voor oogen was, nochtans hem niet bewoog met een ernstig gevoel van het oordeel des Heeren. Alzoo zijn de oogen der geveinsden (hypocrieten) bedekt, zoodat zij niet zien, hoe veel dit gebod eischt, waarmede wij verboden worden te begeeren.

Maar toen het gebod kwam. Alzoo zegt hij daarentegen de wet te komen, als zij begon waarlijk verstaan te worden. Zoo heeft dan de wet de zonde, als uit de dooden wederopgewekt, want zij heeft ontdekt aan Paulus, hoe vol groote verkeerdheid het binnenste zijns harten was, en heeft ook mede hem gedood. Laat ons altijd gedenken, dat hij van een dronken betrouwen spreekt, waarin de hypocrieten rusten, als zij zichzelf pluimstrijken, omdat zij hunne zonden door de vingers zien.

10 En ik ben gestorven. Hier worden twee dingen gezegd, te weten, dat het gebod ons den weg des levens toont in de rechtvaardigheid Gods, en dat het gegeven is, opdat wij de wet des Heeren onderhielden, en het eeuwige leven verkregen, ware het dat onzer aller verdraaidheid dit niet verhinderde. Maar dewijl niemand van ons is, die der wet gehoorzaam is, maar wij veelmeer onbezonnen met handen en met voeten naar dien weg dringen, van welken de wet ons terugroept, zoo kan zij niet anders dan den dood aanbrengen. Alzoo moet men een onderscheid maken tusschen de natuur der wet en ons gebrek. Waaruit volgt, dat het een toekomstige zaak is, dat de wet ons een doodelijke wonde geeft, gelijk wanneer een ongeneselijke krankheid door een gezonde remedie erger wordt. Ik beken wel, dat het bij de wet een onafscheidelijke zaak is, en dat zij daarom, ergens met het Evangelie vergeleken, genoemd wordt een dienst des doods; maar dit blijft nochtans zeker ² Cor. 3:7, 9. en vast, dat zij niet uit haar eigen natuur ons hinderlijk is, maar omdat onze verdorvenheid haar vervloeking verwekt, en op ons trekt.

11 Heeft mij afgeleid uit den weg. Het is wel waar, dat het gansche leven der menschen ongestadig en vol dwalingen is, al is ook de wil Gods ons verborgen, en geenerlei leer ons voorlicht; ja, wij kunnen niet anders dan dwalen, totdat de wet ons den weg om wel te leven toont. Maar dewijl wij dan eerst beginnen de dwaling te gevoelen, als de Heere ons met luider stemme beschuldigt, zoo zegt Paulus terecht, dat wij van den weg afgeleid worden, als de zonde door de wet ontdekt wordt. Zoo moet dan dit woord **afgeleid**, niet verstaan worden van de zaak zelve, maar van de kennis, te weten, omdat het door de wet openbaar wordt, hoever wij van den rechten loop afgeweken zijn. Daarom was het noodig over te zetten **van den weg afleiden**. Want de zondaars, die tevoren zorgeloos voortgingen, hebben hieruit een walging en mishagen aan zichzelf, als zij verstaan, dat zij naar den dood geloopt hebben, nadat de schandelijkheid der zonde van de wet geopenbaard is. Voorts meldt hij wederom het woord **oorzaak**, opdat wij weten, dat de wet in zichzelf niet doodelijk is, maar dat dit van elders komt, en dat het is als een bijkomstige zaak.

12 Zoo dan, de wet is. Sommigen meenen, dat met deze woorden, **wet en gebod**, één ding tweemaal gezegd is, met wie ik alzooveel gevoel, dat ik acht eenige krachtige beteekenis daaronder te schuilen; dat is, de wet zelve, en al wat door de wet geboden wordt, dat is geheel heilig, zoo is het dan met alle waardigheid te eeren; het is rechtvaardig, zoo is het dan van geenerlei onrechtvaardigheid te beschuldigen; het is goed, zoo is het van alle gebrek zuiver. Alzooveel bevrijdt hij de wet van alle beschuldiging, opdat niemand besta haar iets toe te schrijven, wat van goedheid, heiligheid en rechtvaardigheid vreemd is.

13 Is dan wat goed is, mij ten doode geworden? Dat zij verre. Maar de zonde, opdat zij bevonden worde zonde, werkt mij den dood door wat goed is: opdat de zonde worde boven mate zondigende door het gebod.

13 Is dan wat goed is. Dusverre heeft hij de wet alzooveel van alle valsche beschuldiging bevrijdt, dat daar nochtans een twijfeling blijft, of zij de oorzaak des doods is. Ja, des menschen gemoed blijft hier verward, hoe het overeenkomt, dat wij uit de bijzondere weldaad Gods niet anders dan het verderf krijgen. Zoo antwoordt hij dan nu op deze tegenwerping, ontkenkende, dat de dood uit de wet is, hoewel hij ons door de oorzaak der wet, van de zonde aangebracht wordt. En hoewel dit antwoord schijnt te strijden tegen wat hij boven gezegd heeft, te weten, dat hij bevonden heeft, dat het gebod, dat ten leven gegeven was, ten dood gedijt, zoo strijdt het nochtans niet. Want boven verstond hij, dat het door onze verdraaidheid geschiedt, dat wij de wet misbruiken tot ons verderf tegen haar natuur, doch hier ontkenkt hij, dat de wet de oorzaak is des doods, zoodat men dien haar zou moeten toeschrijven. In den Tweeden Zendbrief aan de Corinthiërs, hfdst. 3: 7, spreekt hij vrijer van de wet, waar hij ze noemt een bediening des doods. Maar dat doet hij, niet aanmerkende de natuur der wet, maar de valsche meening der tegenstanders, gelijk men in twistingen pleegt te doen.

Maar de zonde. Behoudens den vrede met anderen, meen ik, dat

men behoort zoo te lezen, gelijk ik gesteld heb, en dat daarom dit de zin is: De zonde wordt eenigszins gerechtvaardigd, eer zij van de wet ontdekt wordt; maar als zij door de zaak der wet geopenbaard wordt, dan ontvangt zij waarlijk den naam **zonde**, en wordt des te booser, en (opdat ik alzooveel spreke) te zondiger bevonden, wijl zij de gansche goedheid der wet tot ons verderf wendt. Want het moet een zeer verderfelijik ding zijn, 'twelk maakt, dat een ding, van nature goed en gezond, schade aanbrengt. De zin is: Dat de gruwelijkheid der zonde door de wet moest ontdekt worden; want ware het, dat de zonde niet door een ontzettende en ongeschikte grovigheid voortbrak, zoo zou zij niet bekend worden zonde te zijn. En deze ontzettende grovigheid breekt zooveel te geweldiger voort, waar zij het leven in den dood verandert. Zoo dan, daar wordt geen plaats der verontschuldiging gelaten.

14 Want wij weten, dat de wet geestelijk is, maar ik ben vleeschelijk, verkocht onder de zonde.

15 Want wat ik doe, dat versta ik niet: want ik doe niet, wat ik wil, maar wat ik haat, dat doe ik. Jes. 52: 3.
Gal. 5: 17.

16 Indien ik doe, wat ik niet wil, zoo stem ik in met de wet Gods, dat zij goed is.

17 En nu doe ik dat niet, maar de zonde, die in mij woont.

14 Wij weten, dat de wet. Nu begint hij de wet en de natuur des menschen nader met elkander te vergelijken, opdat men te klaarder versta, vanwaar het ongerief des doods komt. Daarna stelt hij een exempel van een wedergeboren mensch, in welken het overblijfsel des vleesches alzooveel tegen de wet des Heeren strijdt, dat de Geest haar gaarne gehoorzaam is. Maar ten eerste (gelijk ik gezegd heb) stelt hij een bloote vergelijking van de natuur en de wet. Daar is onder de zon geen grooter oneenigheid dan des Geestes en des vleesches. Nu, de wet is geestelijk, en de mensch is vleeschelijk. Wat overeenkomst heeft dan de natuur des menschen met de wet? zooveel als de duisternis met het licht. Voorts, dat hij de wet noemt geestelijk, daarmede zegt hij niet alleen, dat zij de inwendige genegenheden des harten begeert, gelijk sommigen het uitleggen; maar naar den eisch der tegenstelling, heeft het een beteekenis, die staat tegenover het woord **vleeschelijk**. De uitleggers, waarvan ik gesproken heb, leggen het aldus uit: De wet is geestelijk, dat is, zij bindt niet alleen de voeten en handen, zooveel de uitwendige werken aangaat, maar is over de genegenheden des harten gesteld, en eischt oprechte vreeze Gods. Maar hier is een tegenstelling tusschen het vleesch en den Geest uitgedrukt. En uit het vervolg zal het openbaar genoeg zijn, en is boven ook eensdeels vertoond, dat onder het woord **vleesch**, vervat wordt al wat de menschen uit moeders buik medebrengen. De menschen gelijk zij geboren worden, en zoolang zij hunnen aard behouden, worden vleesch genoemd, omdat zij verdorven zijn, en gevoelen noch geven iets anders uit, dan wat grof en aardsch is. Daarentegen, de wederoprichting der verdorven natuur, als God ons naar zijn beeld vernieuwt, wordt Geest genoemd. De oorzaak van alzooveel te spreken komt daarvan, dat de nieuwigheid, die in ons wederopgericht wordt, een gave des Geestes is. Daarom wordt de volkomenheid der leer

der wet tegen de verdorven natuur des menschen gesteld. Zoo is dan de zin: De wet eischt een hemelsche en engelen-rechtvaardigheid, waarin geen vlek gevonden wordt, aan welker reinigheid geen ding ontbreekt, maar ik, een vleeschelijk mensch zijnde, kan niet anders dan mij tegen haar stellen. De uitlegging van Origenes is niet waardig wederlegd te worden, hoewel zij nochtans vóór dezen tijd velen behaagd heeft. Hij zegt, dat de wet van Paulus geestelijk genoemd is, omdat de Schrift niet letterlijk te verstaan is. Wat dient dat tot de tegenwoordige zaak?

Verkocht onder de zonde. Hiermede verklaart hij, wat het vleesch in zichzelf vermag. Want de mensch is van nature niet minder dienstbaar der zonde, dan de gekochte slaven, die hunne heeren niet anders dan ossen en ezels naar hun lust misbruiken. Alzoo worden wij ganschelijk door de heerschappij der zonde gedreven, dat het gansche gemoed, het gansche hart en alle daden tot zonde geneigd zijn. Ik zonder altijd den dwang uit, want wij zondigen ongedwongen; want het zou geen zonde zijn, ware het niet met wil. Maar wij zijn alzoo tot de zonde overgegeven, dat wij niet anders kunnen vanzelf doen dan zondigen, omdat de boosheid, die in ons regeert, ons daartoe trekt. Zoo beduidt dan deze gelijkenis niet een dwang, maar een gewillige gehoorzaamheid, tot welke de ingeboren dienstbaarheid ons overgeeft.

15 Want wat ik doe, dat versta ik niet. Nu komt hij tot een meer bijzonder exempel van een mensch, die nu wedergeboren is, in welken beide dingen, die hij voorhoudt, klaarder gezien worden, te weten, hoe groot de tweedracht is tusschen de wet Gods en de natuur des menschen, en hoe de wet geenszins uit zichzelf den dood genereert. Want dewijl de vleeschelijke mensch met alle genegenheid des harten, zich tot den lust van zondigen begeeft, zoo schijnt hij alzoo met vrije verkiezing te zondigen, dat het in zijn macht is zichzelf te bedwingen; gelijk deze zeer schadelijke meening bijna bij alle menschen plaats genomen heeft, dat de mensch uit natuurlijke macht beide kan verkiezen, zonder hulpe der goddelijke genade. Maar als de wil van een geloovig mensch door den Geest Gods tot goed gedreven wordt, zoo wordt daar de verdraaidheid onzer natuur duidelijk geopenbaard, welke hardnekkig wederstaat en tegenstrijdt. Zoo is het dan een zeer bekwaam exempel in een wedergeboren mensch, waaruit men kan verstaan, hoe groote oneenigheid tusschen onze natuur en de rechtvaardigheid der wet is. Hieruit wordt ook het bewijs van het andere deel bekwaamelijker genomen, dan uit de bloote aanmerking der menschelijke natuur; want dewijl de wet in den mensch, die geheel vleeschelijk is, alleen den dood baart, zoo kan zij daar lichter beschuldigd worden, omdat het twijfelachtig is, vanwaar het gebrek komt. Maar in den wedergeboren mensch brengt zij zalige vruchten voort; waaruit men ziet, dat zij alleen door het vleesch verhinderd is, dat zij niet levend maakt; zooverre is het, dat zij uit zichzelf den dood zou genereren. Opdat dan deze gansche handeling getrouwer en zekerder verstaan worde, zoo moet men aanmerken, dat deze strijd waarvan de apostel spreekt, niet eer in den mensch gevonden wordt, dan als hij door den Geest Gods geheiligd is. Want de mensch, aan zijn natuur overgelaten, drijft geheel zonder tegenstrijden tot begeerlijkheden. Want al is het, dat de goddeloozen door de prikkelen

der conscientie geprikkeld worden, en niet kunnen zichzelf alzoo in hunne zonden vleien, dat zij niet eenigen smaak der bitterheid gevoelen, zoo zoudt gij nochtans daaruit niet kunnen verstaan, dat zij het kwaad haten, of het goede liefhebben. God laat ze alleen alzoo gekweld worden, opdat Hij hun zijn oordeel in eenig deel toone, en niet, opdat Hij ze door liefde tot rechtvaardigheid, of door haat der zonde beroere. Zoo is dan tusschen hen en de godzaligen dit onderscheid, dat zij nimmermeer zoozeer verblind of verhard van harte zijn, dat zij vanwege hunne booze daden aangesproken zijnde, dezelve door het oordeel van hun eigen conscientie niet verdoemen. Want het verstand is niet ganschelijk in hen uitgewischt, alzoo dat zij niet zouden hebben een onderscheid van recht en onrecht. Zij worden ook somtijds door het gevoel van hun kwaad met vergruwing geslagen, zoodat zij in dit tegenwoordig leven eenige gestalte der verdoemenis dragen; nochtans desniettemin behaagt hun de zonde van ganscher harte, waarom zij ook daartoe drijven zonder ware tegenstrijding der genegenheid. Want die prikkelen der conscientie, waarmede zij genepen worden, rijzen meer uit de tegenstrijding des oordeels, dan uit een tegenovergestelde genegenheid des wils. Daarentegen de godzaligen, in welke de wedergeboorte Gods begonnen is, zijn alzoo gedeeld, dat zij door de voornaamste begeerte des harten tot God zuchten, de hemelsche rechtvaardigheid begeeren, de zonde haten; doch wederom door het overblijfsel huns vleesch tot de aarde teruggetrokken worden. Daarom, als zij alzoo tot verscheiden dingen getrokken worden, zoo doen zij hunnen naturen geweld, en gevoelen, dat zij van hun natuur geweld lijden. Zij verdoemen ook hunne zonden, niet alleen gedwongen door het oordeel van het redelijke verstand, maar ook omdat zij door ernstige genegenheid des harten een gruwel daarvan hebben, en zichzelf daarin mishagen. Dit is die Christelijke strijd tusschen het vleesch en den Geest, waarvan Paulus aan de Galaten spreekt. Daarom is het wel en recht gezegd, dat de vleeschelijke mensch, met alle bewilliging des harten en met alle naarstigheit tot zonde dringt, en dat deze scheiding dan eerst terstond begint, als de mensch van God geroepen, en door den Geest geheiligd is. Want de wedergeboorte wordt in dit leven alleen begonnen. Het overblijfsel des vleesch, dat daar nog overblijft, volgt altijd zijn verdorven genegenheden, en maakt alzoo een strijd tegen den Geest. De ongeleerden, die niet overdenken wat Paulus hier behandelt, of wat orde van behandeling hij houdt, meenen, dat hier des menschen natuur beschreven wordt. En voorwaar de beschrijving des menschelijken vernufts bij de filosofen is zoo. Maar de Schrift filosofeert veel hooger; want zij ziet, dat in des menschen hart geen ding gebleven is anders dan verdraaidheid, nadat Adam van Gods beeld is beroofd geweest. Alzoo steunen de Sophisten op deze plaats, als zij den vrijen wil willen beschrijven, of waardeeren wat de macht der natuur vermag. Maar gelijk ik nu gezegd heb, Paulus heeft niet de naakte natuur des menschen hier voorgesteld, maar hij beschrijft onder zijn eigen persoon, hoedanig en hoe groot de zwakheid der geloovigen is. Augustinus heeft een tijdlang in de gemeene dwaling verkeerd, waarvan ik hierboven gesproken heb; maar als hij de plaats nader onderzocht had, heeft hij niet alleen teruggenomen, wat hij verkeerd geleerd had, maar heeft ook

in het Eerste Boek aan Bonifacius, met vele sterke redenen bewezen, dat men het niet anders kan uitleggen dan van den wedergeborene. En wij zullen naarstigheid doen, dat de lezers duidelijk kunnen zien, dat het alzoo is.

Dat versta ik niet. Hij geeft te kennen, dat hij de werken, die hij uit zwakheid des vleesches doet, niet bekent als zijne, omdat hij ze misprijst. Daarom heeft Erasmus niet geheel onjuist het woord **prijzen** genomen. Maar dewijl het twijfelachtig kon zijn, zoo heb ik liever het woord **verstaan** behouden. Waaruit wij zien, dat de leer der wet alzoo met het rechte oordeel overeenkomt, dat de geloovigen hun overtreding als een ongeloovig ding achten. En dewijl Paulus schijnt te belijden, dat hij anders leert dan de wet gebiedt, zoo zijn vele uitleggers bedrogen geweest, die meenen, dat hij hier een anderen persoon aangenomen heeft. Hieruit is deze gemeene dwaling gekomen, dat zij meenen, dat in dit geheele hoofdstuk de aard van den onwedergeboren mensch beschreven wordt. Maar onder de overtreding der wet verstaat Paulus alle feilen der godzaligen, door welke zij de vreeze Gods, noch de begeerte om wel te doen, niet verliezen. Zoo zegt hij dan, dat hij niet doet, wat de wet eischt, omdat hij het niet alleszins volbrengt, maar eenigszins in zijn pogen steken blijft en bezwijkt.

Want ik doe niet, wat ik wil. Versta niet, dat dit altijd is geweest in Paulus, dat hij nooit iets goeds heeft kunnen volbrengen; maar hij klaagt alleen, dat hij niet kan volbrengen wat hij begeert, dat hij het goede met zulke blijmoedigheid mocht najagen als het betaamt, omdat hij eenigszins als gebonden gehouden wordt. En wederom, dat hij bezwijkt, waar hij begeert niet te bezwijken, omdat hij door de zwakheid des vleesches kreupel is. Zoo dan, een godzalig hart doet niet het goede, dat het wil, omdat het niet blijft in den behoorlijken ernst; en het doet het kwade, dat het niet wil, omdat het begeert te staan, en het valt, of is immers wankelbaar. Voorts, dit **willen** en **niet willen** moet men verstaan van den Geest, die de voornaamste plaats in de geloovigen moet houden. Het vleesch heeft ook wel zijn wil. Maar Paulus noemt dat zijn wil, wat hij met de voornaamste genegenheid des harten begeerde, en wat daartegen streed, noemt hij zijnen wil tegenovergesteld. Hieruit kan men verstaan, wat wij gezegd hebben, dat Paulus hier spreekt van de geloovigen, in welke de genade des Geestes eenige kracht heeft, zoodat die verklaart, hoe het gezonde verstand met de rechtvaardigheid der wet overeenkomt; want de haat der zonde heeft in het vleesch geen plaats.

16 En indien ik doe, wat ik niet wil, zoo stem ik in met de wet. Dat is, als mijn hart in de wet gerust is, en in haar rechtvaardigheid behagen heeft, (hetwelk voorwaar geschiedt, wanneer het de overtreding haat) zoo oordeelt en belijdt het daarmede, dat de wet goed is; zoodat wij zelf door het bewijs der ervaring overwonnen worden, dat men der wet niet iets kwaads moet toerekenen: ja, dat zij den menschen zalig zou zijn, ware het, dat zij zuivere en rechte harten vond. Dit mede-instemmen moet men niet zoo verstaan te zijn, gelijk het in de goddeloozen is, die zeggen: Ik zie en prijs wat best is, maar volg het kwaadst. Alsook: ik zal najagen, wat hinderlijk zal zijn, en zal vlieden, wat ik zal achten bevorderlijk te zijn. Want dezen, dat zij in de rechtvaardigheid Gods bewilligen,

doen dit gedwongen, dewijl hun wil anders zeer vreemd daarvan is; maar een godzalig mensch stemt in met de wet met ernstige en zeer gewillige begeerte des harten, omdat hij geen ding liever had, dan in den hemel op te vliegen.

17 En nu doe ik dat niet. Dat zijn geen woorden van een mensch, die zichzelf verontschuldigt, alsof hij niet misdaan had; gelijk vele beuzelaars meenen, dat zij rechte verontschuldiging hebben, om daarmede hun boosheid te bedekken, als zij de schuld aan het vleesch opleggen; maar het is een betuiging, dat hij door geestelijke genegenheid zeer wijd verschilt van zijn vleesch. Want de geloovigen worden met zulke groote vurigheid des Geestes gedreven tot de gehoorzaamheid Gods, dat zij hun vleesch verzaken. Voorts bewijst deze plaats zeer duidelijk, dat Paulus hier niet handelt dan van de godzaligen, die nu wedergeboren zijn. Want zoolang de mensch zichzelf gelijk blijft, zoo wordt hij terecht geheel en ganschelijk gebrekkelijk geacht. Maar Paulus ontkent hier ganschelijk van de zonde bezeten te worden, ja, hij zondert zichzelf uit van hare dienstbaarheid; alsof hij zeide, dat de zonde alleen in eenig deel zijner ziel is, dewijl hij met ernstige genegenheid des harten de rechtvaardigheid Gods zoekt, en daarnaar werkt, en met de zaak zelve bewijst, dat hij de wet Gods binnen in zijn hart gegraveerd draagt.

18 Want ik weet, dat in mij, dat is, in mijn vleesch, geen goed Gen. 6:5; 8:21. woont. Want het willen is bij mij, maar het goede te volbrengen, vind ik niet.

19 Want ik doe het goede niet, dat ik wil; maar het kwade, dat ik niet wil, dat doe ik.

20 En indien ik doe, wat ik niet wil, zoo doe ik nu datzelve niet, maar de zonde, die in mij woont.

18 Want ik weet, dat in mij. Hij zegt, dat geen goed in hem woont, zooveel de natuur aangaat. Zoo is dat dan zooveel, alsof hij gezegd had, **in mij**, zooveel als **uit mij**. Want in het eerste deel der rede veroordeelt hij zichzelf geheel van verdraaidheid, als hij belijdt, dat in hem niets goeds woont. Daarna verbetert hij dit, opdat hij de genade Gods niet lastere, welke ook zelve in hem woonde, maar geen deel des vleesches was. En hier bevestigt hij wederom, dat hij niet van allerlei menschen spreekt, maar alleen van den geloovige, die om het overblijfsel des vleesches en de genade des Geestes in zichzelf gedeeld is. Want waartoe zou deze verbetering dienen, ware niet enig deel vrij van zonde, en daarom niet vleeschelijk? Onder het woord **vleesch**, vervat hij alle gaven der menschelijke natuur, en ganschelijk al wat in den mensch is, uitgenomen de heiligmaking des Geestes. Gelijk hij onder het woord **Geest**, 'twelk hij tegen **vleesch** pleegt te stellen, aanwijst dat deel der ziel, dat de Geest Gods van boosheid gereinigt, en alzoo vernieuwd heeft, dat het beeld Gods daarin zijn schijnsel geeft. Zoo dan, beide deze woorden **vleesch** en **Geest**, zijn van de ziel te verstaan; maar het een, zoover zij wedergeboren is, het ander, zoover zij nog de natuurlijke genegenheid behoudt.

Het willen is bij mij. Zijn meening is niet, dat hij niet anders heeft dan een krachteloze begeerte, maar hij zegt, dat de werking

niet zoo krachtig is als hij wilde, omdat het vleesch den wil verhindert, zoodat hij niet volkomen doet, wat hij doet. Alzoo moet men ook verstaan wat daarna volgt, **het kwade doen, dat hij niet wil**. Want de geloovigen worden niet alleen door hun vleesch verhinderd, zoodat zij niet zoo snel loopen, maar krijgen daarvan ook vele dingen hun in den weg, waaraan zij zich stooten. Zoo dan, zij doen het goede niet, omdat zij het niet volbrengen met zulke blijmoedigheid, als zij behooren. Daarom dit **willen**, dat hij hier meldt, is de vaardigheid des geloofs, als de Heilige Geest de geloovigen beweegt en leidt, dat zij bereid zijn, en arbeiden om hunne leden over te geven om Gode gehoorzaamheid te bewijzen. Maar dewijl de macht niet genoegzaam is, daarom zegt hij, dat hij niet in zich vindt, wat te wenschen ware, te weten, het volbrengen der goede begeerte. Ditzelfde wil ook die erkenenis, die daar terstond volgt: Dat hij niet doet het goede, dat hij begeert, maar eer het kwade, dat hij niet wil; te weten, dewijl de geloovigen, hoewel zij recht en welgemoed zijn, nochtans, dewijl zij hun eigen zwakheid wel kennen, zoo achten zij, dat geen werk zonder feil van hen gedaan wordt. Want dewijl Paulus hier niet spreekt van weinige gebreken der godzaligen, maar beduidt in 't gemeen den ganschen loop huns levens, zoo verstaan wij daaruit, dat ook hunne beste werken altijd met eenige smet der zonde bevestigd zijn, zoodat er geen loon te hopen is, anders dan zoover de Heere het hun vergeeft. Ten laatste verhaalt hij wederom die uitspraak, dat hij, zoover hij met hemelisch licht begaafd is, een getrouwe getuige en onderschrijver der rechtvaardigheid der wet is. Waaruit volgt, dat de wet, zoo wij de zuivere volkomenheid onzer natuur hadden, niet den dood zou aanbrengen, en dat zij in zichzelf niet den mensch tegen is, die een gezond gemoed heeft, en de zonde vliedt. Doch deze gezondheid komt van den hemelschen Geneesheer.

21 Zoo vind ik dan een wet, dat mij, als ik wil goed doen, kwaad aanhangt.

22 Want ik heb behagen in de wet Gods, naar den inwendigen mensch.

23 Maar ik zie een andere wet in mijne leden, die strijdt tegen de wet mijns gemoeds, en mij gevangen neemt onder de wet der zonde, die in mijne leden is.

Gal. 5: 17.

Hier maakt Paulus vierderlei wet; te weten, de wet Gods, welke alleen eigenlijk wet genoemd wordt, omdat zij een regel der rechtvaardigheid is, waardoor ons leven recht geschikt is. Hierbij stelt hij de wet des gemoeds, alzoo noemende de genegenheid der geloovige ziel tot de gehoorzaamheid der wet Gods, omdat zij is eenige gelijkmaking en overeenstemming van ons met de wet Gods. Van de andere zijde stelt hij daartegen de wet der onrechtvaardigheid, en noemt alzoo, bijwijze van een zinspeling, de heerschappij en het geweld, dat de ongerechtigheid heeft, al zoowel in den mensch, die nog niet wedergeboren is, als in het vleesch van den wedergeborenen mensch. Want de rechten der tirannen, hoewel zij zeer onrecht zijn, worden nochtans (hoewel ten onrechte) wetten genoemd. Met deze wet der zonde brengt hij de wet der leden, dat is, de begeerlijkheid, die in de leden gelegen is, in overeen-

stemming, om de gelijkheid, die zij met de ongerechtigheid heeft.

Aangaande het eerste deel der rede, dewijl vele uitleggers het woord **wet** in zijn eerste beteekenis nemen, zoo stellen zij daarbij het woordje **door**. En zoo heeft Erasmus het overgezet: Zoo vind ik dan **door de wet**; alsof Paulus gezegd had, dat hij door de leiding en onderwijzing der wet Gods bevonden heeft dat gebrek, dat hem aangeboren is. Maar ofschoon men daar niets bijstelt, zoo zal de zin der uitspraak nog goed zijn, te weten, dat de geloovigen, als zij naar het goede staan, een tirannische wet in zichzelf vinden, omdat in hun merg en beenen een gebrekkelijkheid steekt, die der wet Gods tegenstrijdend en weder-spanig is.

22 **Want ik heb behagen in de wet Gods**. Zoo ziet men dan hier, hoedanig een deeling en scheiding in de geloovigen is, waaruit die strijd van Geest en vleesch rijst, dien Augustinus zeer wel noemt den Christelijken strijd. De wet Gods roept den mensch tot de rechtheid der rechtvaardigheid. De ongerechtigheid, welke als een tirannische wet des duivels is, stookt tot boosheid. De Geest drijft tot gehoorzaamheid der wet Gods; het vleesch trekt terug tot het tegenovergestelde. De mensch, aldus door verscheidenen wil gedeeld zijnde, is nu eenigszins tweërlei; maar dewijl de Geest de heerschappij behoorde te behouden, zoo acht en rekent hij zichzelf meest naar dit deel. Daarom zegt Paulus, dat hij gevankelijk van het vleesch gebonden wordt; want dat hij nog door booze begeerlijkheden gekitteld en geroerd wordt, is een bedwinging ten aanzien van de geestelijke begeerte, die ganschelijk daartegenover staat.

Voorts moet men hier naarstig aanmerken, wat hij hier verstaat door den inwendigen mensch en door de leden. Want velen, deze woorden kwalijk verstaande, hebben zich gestooten aan dezen klip. Zoo dan, met den inwendigen mensch wordt niet alleen de ziel bedoeld, maar het geestelijke deel in haar, 'twelk van God wedergeboren is. En het woord **leden**, beduidt het andere overblijvende deel. Want gelijk de ziel het edelste deel des menschen is, en het lichaam het onedelste, alzoo is de Geest waardiger dan het vleesch. Hierom dan, omdat de Geest in den mensch de plaats heeft der ziel, en het vleesch, dat is, de verdorven en geschonden ziel, de plaats des vleesch, zoo wordt de Geest genoemd **inwendige mensch**, en het vleesch **leden**. In den Tweeden Zendbrief aan de Corinthiërs, hfdst. 4: 16, wordt de uitwendige mensch wel in een anderen zin gesteld, maar de omstandigheid der tegenwoordige plaats eischt noodzakelijk deze uitlegging, die ik gesteld heb. Hij wordt bij uitnemendheid genoemd **inwendig**, omdat hij het hart en de verborgen genegenheden bezit, daar de lusten des vleesch dwaalachtig, en gelijk buiten den mensch zijn. Of voorwaar, het is alsof iemand den hemel met de aarde vergeleek. Want al wat in den mensch gezien wordt, dat heeft Paulus als bij verachting **leden** genoemd, om te beter te vertoonen, dat de inwendige vernieuwing onzer zinnen verborgen is, zoover zij door het geloof niet aangegrepen wordt. Voorts, dewijl de wet des gemoeds zonder twijfel beteekent de welgeschikte genegenheid des harten, zoo is het openbaar, dat deze plaats verkeerdelijk geduid wordt op menschen, die nog niet wedergeboren zijn. Want Paulus leert, dat zulken van hun verstand **EF. 4: 17, 18.** zijn beroofd, omdat hun ziel van het pad der rede afwijkt.

24 Ik ellendig mensch, wie zal mij verlossen van dit lichaam des doods?

25 Ik dank God door Jezus Christus, onzen Heere.

26 Zoo dan, ik zelf dien de wet Gods met het gemoed, maar met het vleesch de wet der zonde.

24 **Ik ellendig.** Hij besluit de handeling met een uitroep, die vol ernst is, waarmede hij leert, dat wij niet alleen tegen ons vleesch moeten strijden, maar dat wij ook met gedurige zuchting bij onszelf en voor God onze ongelukkigheid moeten beweenen. Hij vraagt hier niet, door wien hij zal verlost worden, alsof hij daaraan twijfelde, gelijk de ongeloovigen, die niet zeker weten, dat daar een eenig Verlosser is; maar dit is een woord van een mensch, die naar den adem gaapt en bezwijkt, omdat hij voor het tegenwoordige niet genoeg hulpe ziet. En daarom heeft hij een woordje gebruikt, 'twelk beduidt **uitgrijpen of verlossen**, om daarmede uit te drukken, dat tot deze verlossing een bijzondere mogendheid Gods noodig is.

Lichaam des doods, noemt hij de massa en klomp der zonde, of dien hoop, waaruit de gansche mensch gemaakt is, uitgenomen, dat in hem alleen overblijfselen bleven, in welker banden hij gevangen gehouden was. Het voornaamwoord **dezes**, dat ik met Erasmus voeg bij lichaam, en dies vertaal: **van dit lichaam des doods**, kan men ook zeer goed stellen bij dood en lezen: van het lichaam **dezes** doods; de zin blijft ongeveer dezelfde. Want Paulus wil leeren, dat den kinderen Gods de oogen open zijn, zoodat zij de verdorvenheid hunner natuur en den dood, die daaruit rijst, met wijsheid van de wet Gods onderscheiden. Voorts, het woord **lichaam**, beduidt hetzelfde, dat de uitwendige mensch en leden beteekenen. Want Paulus beduidt, dat dit de oorsprong der zonde is, dat de mensch van de wet zijner schepping is afgeweken, en alzoo vleeschelijk en aardsch geworden. Want hoewel hij nog de onredelijke beesten te boven gaat, zoo is nochtans de ware heerlijkheid en uitnemendheid hem benomen; en wat daar nog overblijft, dat is vol ontallijke verderflijkheden, zoodat zijne ziel, zoover zij ontaard is, terecht gezegd wordt in het lichaam veranderd te zijn. Alzoo zegt ook God bij Mozes: Mijn Geest zal niet meer twisten met den mensch, want hij is ook vleesch; in welke plaats Hij den mensch, van de geestelijke uitnemendheid beroovende, hem verachtelijk met de onredelijke beesten vergelijkt. Deze plaats van Paulus is bijzonder schoon, om alle heerlijkheid des vleesches te vertreden. Want hij leert, dat de allervolmaaktsten, zoolang zij in hun vleesch wonen, der ellendigheid onderworpen zijn, omdat zij den dood onderworpen zijn. Ja, dat zij, als zij zichzelf ganschelijk onderzoeken, niet anders in hun natuur dan ellendigheid vinden. Voorts, opdat zij zichzelf niet tot slaperigheid begeven, zoo wekt Paulus ze op tot zorgvuldige zuchtingen, en gebiedt ze, zoolang zij op de aarde wonen, den dood te zoeken, als de eenige remedie van hun kwaad; en dit is het rechte einde, waarom men den dood zal begeeren. Want de onheilge menschen worden dikmaals door vertwijfeling gedrongen dien te wenschen, maar zij begeeren den dood verkeerdelijk, meer door walging des tegenwoordigen levens, dan door haat hunner ongerechtigheid. Hiertoe dient ook, dat hoewel de geloovigen den dood om het rechte einde begeeren, zoo

drijven zij nochtans niet op ongebonden wijze om den dood te begeeren, maar zij onderwerpen zichzelf aan het oordeel Gods, dien wij moeten leven en sterven. Daarom murmureeren zij niet met verbolgenheid tegen God, maar storten ootmoedig hunne benauwdheden in zijnen schoot. Want zij blijven niet alzoo in de gedachtenis hunner ellendigheid, dat zij niet, der ontvangene genade deelachtig zijnde, hunne droefenis met blijdschap zouden matigen, gelijk daarna volgt.

25 **Ik dank God door Jezus Christus, onzen Heere.** Deze dankzegging heeft hij terstond daarbij gesteld, opdat niemand zou denken, dat hij in zijn klacht God hardnekkig wederstond. Want wij weten, hoe licht men ook zelfs in betamelijke droefheid tot murmureeren of ongehoorzaamheid vervalt. Daarom, al is het, dat Paulus, zijn staat beweene, naar zijn uitgang haakt, zoo bekend hij nochtans ook mede, dat hij in de genade Gods berust. Want het betaamt niet, dat de heiligen, als zij hunne gebreken onderzoeken, zouden vergeten wat zij nu van God ontvangen hebben. Voorts, deze gedachtenis is genoeg om de onlijdzaamheid te bedwingen, en de rust te voeden, te weten, dat zij in de bewaring Gods ontvangen zijn, opdat zij nimmermeer vergaan, en dat zij nu met de eerstelingen des Geestes begiftigd zijn, waardoor zij zekere hope hebben des eeuwigen levens. Hoewel zij de hemelsche glorie nog niet genieten, zoo zijn zij nochtans met die mate, die zij verkregen hebben, tevreden, en zijn nimmermeer zonder stof van vreugde.

26 **Zoo dan, ik zelf.** Dit is een kort besluit, waarmede hij leert, dat de geloovigen, zoolang zij in hun vleesch wonen, nimmermeer tot het einde der rechtvaardigheid komen, maar dat zij in den loop zijn, totdat zij het lichaam afleggen. Wederom noemt hij het **gemoed** niet dat redelijke deel der ziel, 'twelk de filosofen verheffen, maar dat deel, dat door den Geest Gods verlicht is, zoodat het recht gevoelt en wil. Want daar wordt niet alleen het verstand gemeld, maar daar wordt ook bijgesteld een ernstige begeerte des harten. Met deze uitzondering belijdt hij, dat hij zich alzoo aan God overgegeven heeft, dat hij op de aarde kruipende, met vele onreinigheden besmet wordt. Dit is een merkwaardige plaats, om de zeer verderfelijke leer der Katharen te overwinnen, welke sommige onrustige geesten heden weder zoeken op te richten.

HET ACHTSTE HOOFDSTUK.

- 1 Zoo is er dan geene verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn, die niet naar het vleesch wandelen, maar naar den Geest.
- 2 Want de wet des Geestes des levens in Christus Jezus heeft mij vrijgemaakt van de wet der zonde en des doods.
- 3 Want wat der wet onmogelijk was, omdat zij door het vleesch zwak was, heeft God, zijnen Zoon gezonden hebbende in gelijk-

Joh. 8:36.
Gal. 5:1.
Hand. 13:39.
Rom. 8:28.
Gal. 2:16.
Hebr. 7:18.

heid des vleesches der zonde, ook van zonde de zonde in het vleesch veroordeeld.

4 Opdat de rechtvaardigmaking der wet vervuld worde in ons, die niet naar het vleesch wandelen, maar naar den Geest.

Als hij nu dien strijd voorgesteld heeft, welken de godzaligen altijd hebben tegen hun vleesch, zoo komt hij wederom tot een troost, die hun zeer noodig is, welken hij tevoren gemeld had, te weten, hoewel zij nog van de zonde bezeten zijn, zoo zijn zij nochtans nu uit de macht des doods en uit alle vervloeking verlost, zoover zij niet in het vleesch, maar in den Geest leven. Want hij stelt drie dingen tezamen, te weten, de onvolmaaktheid, waarmede de geloovigen altijd beladen zijn; Gods goedertierenheid in die te vergeven, en de wedergeboorte des Geestes. En dit laatste stelt hij daarbij, opdat niemand zichzelf door ijdelan doen bedriege, alsof hij van de vervloeking verlost ware, en intusschen zorgeloos zijn vleesch zou toegeven. Daarom, gelijk de vleeschelijke mensch zichzelf tevergeefs vleit, als hij niet zorgvuldig is in de verbetering des levens, en nochtans door de voorwending dezer genade zichzelf vrijheid van straf belooft, alzoo hebben de bevreemde consciëntien der godzaligen een onoverwinnelijke bescherming, dat zij, dewijl zij in Christus blijven, weten, dat zij buiten alle gevaar der verdoemenis zijn. Nu moeten wij de woorden overwegen.

Naar den Geest wandelen. Dat zegt hij niet van degenen, die ganschelijk alle gevoelens des vleesches uitgeworpen hebben, zoodat in hun gansche leven niet anders dan hemelsche volmaaktheid gezien wordt, maar die in het temmen en dooden des vleesches naarstig arbeiden, zoodat men het ziet, dat de oefening der godzaligheid in hen heerscht. Hij ontkent, dat dezulken wandelen naar het vleesch; want waar de oprechte vreeze Gods regeert, daar benëemt zij het vleesch de heerschappij, hoewel zij niet alle zijne verdorvenheden wegneemt.

2 Want de wet des Geestes des levens. Dit is een bevestiging der voorgaande uitspraak, en opdat zij wel verstaan worde, zoo moet men de beteekenis der woorden aanmerken. De wet des Geestes noemt hij oneigenlijk den Geest Gods, die onze zielen met het bloed van Christus besprengt, niet alleen om van de smet der zonde te reinigen, zooveel de verdoemenis aangaat, maar ook om tot ware zuiverheid te heiligen. Hij zegt ook, dat deze wet is levendmakende; want Geest des levens is een Hebreeuwsche tweede naamval, en moet alzoo uitgelegd worden. Waaruit volgt, dat zij, die den mensch den dood overgeven, hem in de letter der wet houden. Daarentegen, de heerschappij des vleesches en de tirannie des doods, die daaruit volgt, noemt hij de wet der zonde en des doods. De wet Gods wordt als in het midden gesteld, welke onderwijzende de rechtvaardigheid, haar niet kan geven, ja, zij verbindt ons met nog sterkere banden aan de dienstbaarheid der zonde en des doods. Zoo is dan de zin deze: Dat de wet Gods de menschen verdoemt, geschiedt, omdat zij door de dienstbaarheid der zonde gedrongen worden, en alzoo des doods schuldig zijn, zoolang als zij onder de wet verbonden zijn; maar als de Geest van Christus de ongeregelde begeerlijkheden des vleesches betert, en de wet der zonde in ons wegneemt, zoo bevrijdt Hij ons ook mede van de schuld en verdoemenis des doods. Zoo iemand hiertegen zegt, dat dan de vergeving, waardoor onze zonden

begraven worden, gelegen is in de wedergeboorte, zoo kan men lichtelijk daarop antwoorden, dat Paulus hier niet aangeeft de oorzaak, maar alleen de wijze leert, hoe wij van de verdoemenis bevrijd worden. Paulus ontkent, dat wij dit door de uitwendige leer der wet verkrijgen, maar dat wij, als wij door den Geest Gods vernieuwd worden, ook mede gerechtvaardigd worden door onverdiende genade, opdat de vervloeking der zonde niet meer op ons ligge. Zoo is dan deze uitspraak zooveel, alsof Paulus gezegd had, dat de genade der wedergeboorte nimmermeer van de toerekening der rechtvaardigheid afgescheiden wordt. De wet des doods en de wet der zonde, durf ik niet met sommigen nemen voor de wet Gods; want die wijze van spreken schijnt te hard. Want hoewel de wet de zonde baart, als zij de zonde vermeerdert, nochtans heeft Paulus hierboven met opzet den nijd, die zulk een uitdrukking kon verwekken, vermeden. Ik stem evenmin in met die, die door de wet der zonde verstaan de begeerlijkheid des vleesches, alsof Paulus zeide, dat hij die overwon. Want weinig hierna zal het, gelijk ik meen, duidelijk genoeg zijn, dat hij van de onverdiende kwijtschelding spreekt, waardoor wij gerusten vrede met God verkrijgen. Ik wil hier liever het woord **wet** behouden, dan met Erasmus overzetten **recht** of **macht**; want Paulus heeft niet zonder oorzaak op de wet Gods gezinspeeld.

3 Want wat der wet onmogelijk was. Nu volgt hier een verklaring van het bewijs, dat de Heere ons door zijn onverdiende barmhartigheid in Christus gerechtvaardigd heeft, hetwelk der wet onmogelijk was. Maar dewijl dit een zeer uitnemende uitspraak is, zoo laat ons alle hare stukken overwegen. Dat hij hier spreekt van de onverdiende rechtvaardigmaking, of van de vergeving, waarmede God ons met Zich verzoent, mag men uit de laatste woorden verstaan, waar hij zegt, **wij, die niet naar het vleesch, maar naar den Geest wandelen.** Want zoo Paulus wilde leeren, dat wij met den Geest der wedergeboorte begaafd worden om de zonde te overwinnen, waartoe zou deze toevoeging dienen? Maar dewijl Hij de geloovigen de onverdiende vergeving beloofd heeft, zoo kan dit zeer wel van hen verstaan worden, die de bekeering bij het geloof stellen, en de barmhartigheid Gods niet misbruiken tot vrijheid des vleesches. Bovendien moet men aanmerken de oorzaak en reden, die hij geeft. Want Paulus leert, hoe de genade van Christus ons van de verdoemenis verlost. Voorts, aangaande deze woorden, **wat der wet onmogelijk was**, dat wordt zonder twijfel voor gebrek of onmogelijkheid genomen; alsof daar gezegd wordt, dat God een middel gevonden heeft, waarmede de onmogelijkheid der wet weggenomen is. Het Grieksche woordje, dat Erasmus vertaald heeft door **in dezen deele**, heb ik liever overgezet door **omdat**, wijl ik meen, dat het hier redengevend is. En hoewel mogelijk bij bekwaame schrijvers in de Grieksche taal, zulke wijze van spreken niet zal gevonden worden, nochtans, dewijl de apostelen in vele plaatsen Hebreeuwsche wijzen van spreken gebruiken, zoo moet deze uitlegging niet te zeer gedrongen schijnen. Voorwaar, gezonde leeraars zullen niet ontkennen, dat de oorzaak van het gebrek hier uitgedrukt is, gelijk wij weinig hierna wederom zullen zeggen. Hoewel nu Erasmus hier een zeer voornaam woord inlascht, aldus lezende: **Wat der wet onmogelijk was, heeft God gedaan, gezonden**

hebbende zijnen Zoon, en van zonde, enz., zoo denk ik nochtans, dat de woorden zeer wel vloeien, als men die inlassching heeft gedaan weglaat, waartoe het woordje en Erasmus heeft verleid. Ik acht, dat het woordje en tot verheffing der zaak gesteld is, in den zin van jazelfs. Tenzij mogelijk iemand de gissing des Griekschen uitleggers liever wil, die deze woorden en van zonde, voegt bij de voorgaande woorden, op deze wijze: **Dat God zijn Zoon gezonden heeft in gelijkenis des vleesches der zonde, en voor de zonde.** Nochtans heb ik dat gevolgd, wat ik geacht heb, naar de rechte meening van Paulus te zijn. Nu kom ik tot de zaak zelve.

Paulus zegt duidelijk, dat de zonden daarom door den dood van Christus zijn verzoend, omdat het der wet onmogelijk was ons rechtvaardigheid te geven. Waaruit volgt, dat in de wet meer geboden wordt dan wij kunnen volbrengen; want zoo wij de wet konden volbrengen, zoo zou men tevergeefs elders hulpe gezocht hebben. Daarom is het ongeschikt, dat men de menschelijke kracht afmeet naar de geboden der wet, alsof God, waar Hij eischt, datgene wat recht is, aangezien had hoedanig en hoe groot onze macht is.

Omdat zij door het vleesch zwak was. Opdat niemand zou denken, dat men met te kleinen eerbied, der wet onmacht toeschreef, of dit op de ceremoniën duidde, zoo heeft Paulus duidelijk uitgedrukt, dat dit gebrek niet is in de wet, maar in de verdorvenheid onzes vleesches. Want men moet bekennen, dat men voor God rechtvaardig zal wezen, zoo iemand der wet Gods ganschelijk genoeg doet. Zoo zegt hij dan niet, dat de wet niet genoegzaam is om ons te rechtvaardigen, zooveel de leer aangaat, als die den volmaakten regel der rechtvaardigheid vervat; maar dewijl ons vleesch tot die rechtvaardigheid niet kan komen, zoo valt de gansche kracht der wet. Alzoo wordt dier menschen dwaling, of liever razernij, wederlegd, die meenen, dat de kracht om rechtvaardig te maken, alleen den ceremoniën benomen wordt, daar Paulus duidelijk het gebrek in ons stellende, genoeg verklaart, dat hem in de leer niets ontbreekt. Voorts, het woord **zwakheid der wet**, moet men alzoo nemen, gelijk Paulus pleegt het woordje **zwakheid** te gebruiken, niet alleen voor weinige zwakheid, maar voor **onmacht**; zoodat hij beduidt, dat de wet ganschelijk niet vermag om rechtvaardigheid te geven. Zoo ziet gij dan, dat wij ganschelijk van de rechtvaardigheid der werken uitgesloten worden, en dat wij daarom tot de rechtvaardigheid van Christus loopen, omdat in ons geen rechtvaardigheid kan zijn. Hetwelk voornamelijk noodig is te weten, want wij zullen nimmermeer met de rechtvaardigheid van Christus bekleed worden, tenzij wij eerst zeker weten, dat wij geen eigen rechtvaardigheid hebben. Het woordje **vleesch** wordt altijd in dezelfde beteekenis genomen, te weten, voor **onzelfen**. Zoo dan, de verdorvenheid onzer natuur maakt ons de wet Gods onnut, omdat zij ons, die tot den dood loopen, niet terugleidt van den val, hoewel zij den weg des levens toont.

God, zijnen Zoon gezonden hebbende. Nu leert hij de wijze, hoe de hemelsche Vader ons de rechtvaardigheid wedergeeft, door zijnen Zoon, te weten, Hij heeft de zonde veroordeeld in het vleesch van Christus; dat is, Hij heeft gelijk het handschrift uitwisschende, de schuld weggenomen, waarmede wij voor God verbonden waren.

Want de veroordeeling der zonde heeft ons tot de rechtvaardigheid wedergebracht; want dewijl de schuld is uitgewischt, zoo worden wij vrijgekend, zoodat God ons rechtvaardig acht. Maar hij zegt eerst, dat Christus is gezonden geweest, om daarmede te vermanen, dat de rechtvaardigheid niet in ons is, dewijl men ze van Hem moet halen; en dat de menschen tevergeefs op hunne verdiensten betrouwen, dewijl zij niet anders dan uit genade en schenking rechtvaardig zijn, of de rechtvaardigheid uit de verzoening halen, welke Christus in zijn vleesch volbracht heeft. En hij zegt, dat Christus in gelijkheid des vleesches der zonde gekomen is, omdat, hoewel het vleesch van Christus met geen vlek is besmet geweest, zoo heeft het nochtans eenen schijn des zondigen vleesches gehad, zoover het de straf gedragen heeft, die onze boosheid verdiend had. En voorwaar, de dood heeft daarop al zijn kracht getoond, alsof het hem onderworpen geweest ware. En dewijl onze Hoogepriester door zijn bevinding moest leeren, wat het is den zwakken te hulpe te komen, zoo heeft Christus onze zwakheden willen dragen, opdat Hij te beter tot medelijden genegen ware; in welk opzicht in Hem ook gezien is eenig beeld der zondige natuur.

Ook van zonde. Ik heb boven gezegd, dat sommigen dit uitleggen van de oorzaak of einde, waarom God zijn Zoon gezonden heeft, te weten, opdat Hij voor de zonde zou voldoen. Chrysostomus en velen met hem verstaan dit wat harder, dat de zonde is door zonde veroordeeld geweest, omdat zij te onrecht en buiten verdienste Christus geweld gedaan heeft. Ik beken wel, dat de prijs der verlossing alzoo is betaald, dewijl Christus rechtvaardig en onschuldig de straf der zondaren aangenomen heeft; maar ik kan daartoe niet gebracht worden, dat ik zou achten, dat het woord hier iets anders zou beduiden dan het verzoenoffer, 'twelk van de Hebreëen genoemd wordt **asam**, gelijk de Grieken die offerande noemen **katharma**, waaraan een vervloeking gehangen wordt. Alzoo zegt dezelfde Paulus, 2 Cor. 5:21, Dat Christus, die geen zonde gekend heeft, is voor ons zonde geworden, opdat wij zouden worden de rechtvaardigheid Gods in Hem. Voorts, het woordje **van**, wijst aan de oorzaak, even alsof hij gezegd had, dat vanwege die offerande, of om den last der zonde, die Christus opgelegd is, de zonde van haar recht beroofd is, dat wij haar niet onderworpen zijn. Want hij zegt on-eigenlijk, dat zij is veroordeeld, gelijk degenen, die het proces verliezen; want God laat die niet meer toe, onder de verdoemelijken geteld te worden, die door het bloed van Christus vergeving ver-kregen hebben. Zoo wij zeggen, dat het rijk der zonde, waarmede zij ons verdrukte, is afgelegd, deze woorden zullen gelijken zin hebben. Zoo dan, wat onze was, dat heeft Christus tot Zich genomen, opdat Hij wat Zijne was, in ons zou uitstorten. Want Hij heeft onze vervloeking op Zich genomen, en ons zijnen zegen gegeven. Paulus stelt hierbij **in het vleesch**, opdat ons betrouwen te zekerder is, als wij zien, dat de zonde in onze natuur is overwonnen en weggenomen; want alzoo volgt het, dat onze natuur waarlijk deelachtig wordt zijner overwinning, hetwelk hij ook terstond verklaart.

4 Opdat de rechtvaardigmaking der wet vervuld worde. Die meenen, dat degenen, die door den Geest van Christus wedergeboren zijn, de wet volbrengen, brengen een gedichtsel voort, dat gansche-

Jes. 53:4.

Ps. 22:1.

Hebr. 4:15.

lijk vreemd is aan den zin van Paulus; want de geloovigen, zolang als zij in deze wereld verkeerden, komen zoover niet, dat de rechtvaardigheid der wet in hen volkomen of geheel zou zijn. Zoo moet men dan dit van de vergeving verstaan; want als de gehoorzaamheid van Christus ons toegerekend wordt, zoo is der wet genoeg gedaan, zoodat wij rechtvaardig geacht worden. Want de volmaaktheid, die de wet eischt, is daarom in het vleesch beezen, opdat haar strengheid geen macht meer hebbe om ons te veroordeelen. Maar dewijl Christus zijn rechtvaardigheid niemand mededeelt, anders dan den genen, die Hij door den band zijns Geestes met Zich vereenigt, zoo wordt wederom de wedergeboorte daarbij gesteld, opdat Christus niet geacht worde een dienaar der zonde te zijn; gelijk velen bereid zijn tot de dardelheid des vleeschtes te trekken, al wat van de vaderlijke goedertierenheid Gods geleerd wordt. Anderen brengen kwaadwillig valsche beschuldigingen tegen deze leer, alsof zij de oefening des goeden levens wegname.

1 Cor. 2:14.

5 Want die naar het vleesch zijn, die denken wat des vleeschtes is, maar die naar den Geest zijn, die denken wat des Geestes is.

Jes. 55:8.

6 Voorwaar de gedachte des vleeschtes is de dood, maar de gedachte des Geestes is het leven en vrede.

7 Want de gedachte des vleeschtes is vijandschap tegen God: want het is der wet Gods niet onderworpen, en het kan ook niet.

8 Zoo dan, die in het vleesch zijn, kunnen Gode niet behagen.

5 **Want die naar het vleesch.** Dit onderscheid des vleeschtes en des Geestes stelt hij voor, niet alleen om door een reden, uit het tegenovergestelde genomen, te bevestigen wat hij eerst gezegd heeft, te weten, dat de genade van Christus niet toekomt, anders dan den genen, die door den Geest wedergeboren zijnde, naar heiligheid staan; maar ook om de geloovigen met bewaame vertroosting te verlichten, opdat zij, vele zwakheden in zichzelf bevindende, den moed niet verloren geven. Want dewijl hij geen anderen uit de verdoemenis uitgenomen had, dan die een geestelijk leven leiden, zoo kon hij schijnen de hope der zaligheid allen menschen te benemen. Want wien zal men in de wereld vinden, die alzoo met engelenzuiverheid versierd is, dat hij met het vleesch niet te doen heeft? Zoo moest hij dan deze beschrijving noodwendig daarbij stellen, te weten, wat het is, in het vleesch zijn, en naar het vleesch wandelen. En bij den aanvang maakt hij geen zeer scherpzinnig onderscheid, doch nochtans, gelijk wij in 't vervolg zullen zien, is zijn voornemen den geloovigen goede hope te maken, al is het, dat zij nog aan hun vleesch gebonden zijn, zoo verre zij hunnen begeerlijkheden niet toegeven, maar zich door den Heiligen Geest laten regeeren.

Als hij zegt, **Dat de vleeschelijken denken**, of bezorgen **wat des vleeschtes is**, zoo betuigt hij, dat hij die niet acht vleeschelijk te zijn, die naar de hemelsche rechtvaardigheid staan, maar die ganschelijk der wereld toegedaan zijn. Daarom het Grieksche woord, dat Paulus hier gebruikt heeft, heb ik overgezet voor **denken**: opdat de lezer zou verstaan, dat die eerst van de kinderen Gods uitgesloten worden, die aan de verlokkingen des vleeschtes overgegeven, hun verstand en naarstigheit tot booze begeerlijkheden voegen. Nu, in het tweede deel der rede vermaant hij de geloovigen tot goede

hope, als zij gevoelen, dat zij door den Geest opwaarts tot bedenking der rechtvaardigheid opgeheven worden. Want waar de Geest regeert, daar is Hij een teeken der zaligmakende genade Gods, gelijk de genade Gods daar geen plaats heeft, waar de Geest uitgebluscht is, en het rijk des vleeschtes zijn kracht heeft. Voorts, dat ik boven opgemerkt heb, dat herhaal ik hier met korte woorden, te weten, **dat in het vleesch, of naar het vleesch** zooveel is, als zonder gave der wedergeboorte te zijn. En zoo zijn allen, die blijven, gelijk men het gewoonlijk uitdrukt, in het bloot natuurlijke.

Boek der
Wijshheid
1:4, 5.In puris
naturalibus.

6 **Voorwaar de gedachte des vleeschtes.** Erasmus vertaalt de genegenheid, en de oude overzetter: de wijshheid des vleeschtes. Maar dewijl het zeker is, dat Paulus met het Grieksche woord, dat hij hier gebruikt, hetzelfde wil zeggen, als Mozes met het gedichtsel des harten, en dat onder dit woord alle zinnen der ziel vervat worden, van de rede en het verstand aan tot de genegenheden toe, zoo heb ik geacht, dat het woord **gedachte** beter dient. Hoewel Paulus in 't Grieksch gebruikt heeft het redengevend woordje **want**, toch heb ik niet getwijfeld het bevestigend te nemen, en te vertalen door **voorwaar**, wijl hier een soort van concessie, van toelating is. Want als hij met korte woorden beschreven heeft, wat het is **in het vleesch zijn**, zoo stelt hij nu wat einde die allen ontvangen, die aan het vleesch zijn overgegeven. Alzoo bewijst hij uit het tegendeel, dat allen, die in het vleesch blijven, der genade van Christus niet deelachtig zijn, want zij dringen en drijven met den ganschen loop huns levens tot den dood. Dit is een merkwaardige plaats, waaruit wij leeren, dat wij naar den loop der natuur onbesuisd naar den dood loopen, omdat wij uit onszelf niet bedenken anders dan wat verderfelijk is. En terstond heeft hij een stuk daartegen gesteld, om daardoor te leeren, dat de Geest zijn kracht bewijst, zoo eenig deel van ons tot het leven strekt, dewijl van het vleesch niet een sprankje levens komt. De gedachte des Geestes noemt hij **leven**, omdat zij levendmakende is, of tot het leven leidt. Met het woord **vrede** beduidt hij alle stukken van heil, naar de Hebreeuwsche wijze van spreken. Want al wat de Geest Gods in ons doet, dient tot onze zaligheid; derhalve zou iemand tevergeefs den werken zaligheid toeschrijven. Want hoewel God onze zaligheid begint, en eindelijk zijn beeld ten volle vernieuwt, zoo is nochtans de eenige oorzaak zijn welbehagen, waardoor Hij ons Christus deelachtig maakt.

Gen. 6:5;
8:21.

γὰρ.

7 **Want de gedachte des vleeschtes.** Hier bevestigt hij, wat hij gesteld had, te weten, dat uit de werken en oefeningen onzes vleeschtes niet anders komt dan de dood, want het strijdt vijandelijk tegen den wil Gods. Nu, de wil Gods is een regel der rechtvaardigheid, waaruit volgt, dat het al onrechtvaardig is, wat daarmee niet overeenkomt. En zoo het onrechtvaardig is, zoo is het ook dooddelijk. Nu, dien God tegen en toornig is, die zal tevergeefs het leven verwachten. Want op zijn toorn volgt noodwendig terstond de dood, welke de straf zijner toornigheid is. En hier moeten wij aanmerken, dat de wil des menschen alleszins den wil Gods tegen is. Want zoo veel de verdraaidheid verschilt van de rechtheid, zoo oneens zijn wij met God.

Want het is der wet Gods. Dit is een verklaring der naastvoorgaande uitspraak. Want hij bewijst, hoe al de bedenkningen des

vleesches strijden tegen den wil Gods; want men moet den wil Gods nergens zoeken, dan waar Hij dien geopenbaard heeft. Want Hij toont in de wet wat Hem behaagt; daarom zij, die willen terecht onderzoeken, hoe goed zij met God overeenkomen, moeten alle hunne raadslagen en oefeningen met dezen regel meten. Want hoewel in de wereld geen ding geschiedt, anders dan door de regeering der voorzienigheid Gods, dat men daarom zoude zeggen, dat al wat geschiedt, Hem behagelijk zij, dat ware een onverdragelijke lastering, hetwelk nochtans heden sommige uitzinnigen zeggen. Want wat uitzinnigheid en razernij is het, het onderscheid van recht en onrecht, hetwelk de wet openlijk voor onze oogen stelt, in een diepen doolhof te zoeken. De Heere heeft wel (gelijk ik gezegd heb) zijnen verborgen raad, waardoor Hij alle dingen naar zijnen wil schikt, maar dewijl die ons onbegrijpelijk is, zoo zullen wij weten, dat ons zeer curieuse onderzoeking verboden is. Daarentusschen zal dit zeker en vast blijven, dat Hem geen ding behaagt, anders dan rechtvaardigheid, en dat van onze werken niet recht geoordeeld wordt, anders dan uit de wet, waarin Hij ongeveinsdelijk betuigt heeft, wat Hem behagelijk of onbehagelijk is.

En het kan ook niet. Ziehier de macht van den vrijen wil, welken de Sophisten niet genoeg kunnen verheffen. Voorwaar Paulus betuigt hier met klare woorden wat zij met vollen mond verwerpen, te weten, dat het ons onmogelijk is, onze genegenheden der gehoorzaamheid der wet te onderwerpen. Zij zeggen, dat het hart buigbaar is naar beide zijden, zoo ver het door de ingeving des Geestes geholpen wordt, en dat de vrije verkiezing van goed en kwaad in onze macht is, zoodat de Geest alleen hulpe doet, en dat het verkiezen en verwerpen onze is. Zij spreken ook van goede bewegingen, waardoor wij vanzelf bereid worden; maar daartegen zegt Paulus, dat ons hart opgeblazen is met ongebonden hardnekkigheid, zoodat het van nature nimmermeer gebogen wordt om het juk van Christus aan te nemen. En hij handelt niet van één genegenheid, of van twee, maar hij spreekt in 't gemeen van al de bewegingen, die uit ons rijzen, ze in dezen band vervattende. Daarom deze heidensche filosofie van de vrijheid van den wil zij verre van het Christelijke hart. Een iegelijk bekenne zichzelve een dienstknecht der zonde te zijn, gelijk hij in der waarheid is, opdat hij, door de genade van Christus vrijgelaten, verlost worde. Van andere vrijheid te roemen, is ganschelijk dwaasheid.

8 Zoo dan, die in het vleesch zijn. Hoewel dit Grieksche woordje dikmaals beteekent **maar**, zoo heb ik nochtans niet zonder oorzaak overgezet **zoo dan**; want uit de dingen, die boven gezegd zijn, besluit de apostel niet tevergeefs, dat die allen voor God gruwelijk zijn, die zichzelve den lusten des vleesch overgegeven hebben, om daardoor geregeerd te worden. Dusverre heeft hij de uitspraak bevestigd, dat die allen vreemd zijn van Christus, die naar den Geest niet wandelen, omdat zij van het hemelsche leven beroofd zijn.

⁹ Maar gij zijt niet in het vleesch, maar in den Geest, dewijl de Geest Gods in u woont. Zoo iemand den Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe.

¹⁰ En indien Christus in u is, zoo is wel het lichaam dood om

der zonde wil, maar de Geest is het leven om der rechtvaardigheid wil.

¹¹ Indien dan de Geest Desgenen, die Jezus uit de dooden verwekt heeft, in u woont, zoo zal Die, die Jezus uit de dooden verwekt heeft, ook uwe sterfelijke lichamen levend maken, om zijns Geestes wil, die in u woont.

Rom. 6:5.
¹ Cor. 6:14.
² Cor. 5:4.

9 Maar gij. Hij neemt nu de algemeene uitspraak, en maakt ze nu bijzonder, haar toevoegende dengenen, die hij schrijft, niet alleen om hen te krachtiger te bewegen, daar hij zijne woorden hun toeigent, maar ook opdat zij uit de beschrijving boven gesteld zeker verstaan, dat zij zijn onder het getal dergenen, die Christus van de vervloeking der wet verlost heeft. Doch tevens door te verklaren wat de Geest Gods in de geloovigen vermag, en wat vruchten Hij voortbrengt, vermaant hij ze ook tot nieuwigheid des levens.

Dewijl de Geest Gods. Deze verbetering wordt gepast hierbij gesteld, waarmede zij opgewekt worden, om zichzelve nader te onderzoeken, opdat zij den naam van Christus niet tevergeefs voorwenden. Dit is een zeer zeker teeken, waarmede de kinderen Gods onderscheiden worden van de kinderen der wereld, te weten, zoo zij door den Geest Gods tot onschuld en heiligheid wedergeboren zijn. Evenwel, hij schijnt niet zoozeer voorgenomen te hebben de geveinsdheid te bestraffen, als wel oorzaak te geven om te roemen tegen degenen, die verkeerdelijk over de wet ijverig waren, die de doode letter meer achtten dan de inwendige kracht des Geestes, die de ziel der wet is. Voorts leert deze plaats, dat Paulus dusverre door het woord **Geest**, niet het gemoed of verstand (twelk van de beschermers van den vrijen wil het opperste deel der ziel genoemd wordt) maar de hemelsche gaven beduidt heeft. Want hij verklaart die geestelijk te zijn, die God door zijnen Geest regeert, en niet die door eigen beweging der rede gehoorzaam zijn. Nochtans worden zij niet gezegd naar den Geest te zijn, omdat zij vol des Heiligen Geestes zijn, hetwelk nog niemand geschied is, maar omdat zij den Geest in zich blijvende hebben, al is het, dat zij nog wat overblijfsels des vleesch gevoelen in zich te blijven; maar Hij kan niet blijven zonder de overwinning te hebben. Want men moet aanmerken, dat de mensch naar het voornaamste deel zijns gemoeds genoemd wordt.

Maar indien iemand den Geest van Christus niet heeft. Dit stelt hij hierbij, om te bewijzen, hoe noodig den Christenen de verloochening des vleesch is. Het rijk des Geestes is de vernietiging des vleesch; die behooren Christus niet toe, in wie de Geest van Christus niet regeert: zoo zijn dan die geene Christenen, die het vleesch dienen. Want die Christus van zijn Geest afzonderen, maken Hem een dood lichaam of een beeld gelijk. En men moet altijd de meening des apostels vasthouden, te weten, dat de onverdiende vergeving der zonde niet van den Geest der wedergeboorte kan gescheiden worden; want dat ware zooveel als Christus verscheuren. Indien dit waar is, zoo is het wonder, dat de tegenstanders des Evangelies ons van hoovaardigheid beschuldigen, dat wij bestaan te belijden, dat de Geest van Christus in ons woont. Want wij moeten Christus verloochenen, of bekennen, dat wij Christenen zijn door zijnen Geest. Het is voorwaar gruwelijk te hooren, dat

de menschen alzo van het Woord Gods zijn afgeweken, dat zij niet alleen roemen, dat zij zonder Gods Geest Christenen zijn, maar ook anderer menschen geloof bespotten. Dit is der Papisten philosophie. Nu moeten de lezers hier aanmerken, dat de Geest zonder onderscheid genoemd wordt nu eens Geest Gods des Vaders, dan weer de Geest van Christus, niet alleen, wijl zijn gansche volheid in Christus, zoover Hij onze Middelaar en Hoofd is, is uitgestort, opdat een iegelijk onzer zijn deel uit Hem zou ontvangen, maar ook, omdat dezelfde Geest den Vader en den Zoon gemeen is, die beiden één Wezen en dezelfde eeuwige Godheid hebben. Nochtans dewijl wij geen gemeenschap met God hebben anders dan door Christus, zoo daalt de apostel zeer verstandig van den Vader, die verder schijnt te zijn, af tot Christus.

10 En indien Christus in u is. Wat hij tevoren gezegd heeft van den Geest, zegt hij nu van Christus; waarmede beduidt wordt de wijze, hoe Christus in ons woont; want gelijk Christus ons door den Geest Zich ons tot tempelen heiligt, alzo woont Hij ook door denzelfden Geest in ons. Nu, wat wij boven aangeroerd hebben, verklaart hij nu duidelijker, te weten, dat de kinderen Gods niet om een volkomen en geheele volmaaktheid geestelijk worden genoemd, maar alleen omdat de nieuwigheid des levens in hen begonnen is. Voorts is hier een vóórkoming, waarmede hij die twijfeling vóórkomt, die ons anders kon kwellen. Want hoewel de Geest het eene deel van onzen persoon bezit, zoo zien wij nochtans, dat het andere deel van den dood gehouden wordt. Zoo antwoordt hij dan, dat in den Geest van Christus een kracht is om levend te maken, welke krachtig is om onze sterfelijkheid te verslinden. Waaruit hij besluit, dat men lijdzaam moet verwachten, totdat de overblijfselen der zonde uitgeroeid worden. Voorts zijn de lezers boven vermaand, dat zij door het woord **Geest**, niet onze ziel zullen verstaan, maar den Geest der wedergeboorte, welchen Paulus noemt het leven, niet alleen, omdat Hij in ons leeft en krachtig is, maar ook, omdat Hij ons door zijn kracht levend maakt, totdat Hij ons sterfelijk vleesch uitgebluscht hebbende, ons ten einde volkomen vernieuwe; gelijk daarentegen het woord **lichaam**, die zeer grove massa beduidt, die nog niet door den Geest Gods van den aard-schen drek is gezuiverd; want anders ware het ongeschikt, dat men het lichaam de schuld der zonde zou toeschrijven. Wederom is de ziel niet alleen geen leven, maar leeft ook zelf niet. Zoo is dan Paulus' zin: Hoewel de zonde ons ter dood veroordeelt, zoover de verdorvenheid der eerste natuur nog in ons blijft, zoo is nochtans de Geest Gods de overwinner, en het hindert niet, dat wij alleen met sommige eerstelingen en beginselen van Hem begaafd zijn: want zelfs één sprankje van Hem is het zaad des levens.

11 Indien dan de Geest. Dit is een bevestiging der naastvoorgaande uitspraak, genomen van de werkende oorzaak, op deze wijze: Indien Christus opgewekt is door de mogendheid Gods, en de Geest eeuwige macht behoudt, zoo zal Hij ook de macht aan ons bewijzen. Hij neemt voor bekend en beleden, dat in den persoon van Christus is geschied een bewijs der kracht, die het gansche lichaam der gemeente toekomt. En dewijl hij God den auteur der wederopstanding maakt, zoo schrijft hij Hem den levendmakenden Geest toe.

Die Jezus uit de dooden verwekt heeft. Met deze woorden om-

schrijft hij God, hetwelk der tegenwoordige plaatse beter past, dan zoo hij Hem slechts met den naam genoemd had. Op dienzelfden grond heeft hij ook de eer der opwekking van Christus den Vader toegeschreven; want dat was krachtiger om te bewijzen wat hij voorgenomen had, dan zoo hij het Christus zelve toegeschreven had. Want men had kunnen tegenwerpen, dat Christus macht had Zichzelve op te wekken, waarvan alle menschen verre zijn. Maar als hij zegt: God heeft Christus opgewekt door zijn Geest, welchen Hij u ook medegedeeld heeft, zoo kan men geen ding daartegen brengen, dat Hij ons alzo niet een zekere hope der wederopstanding geve. Hiermee wordt die andere uitspraak geenszins verkort: Ik heb macht mijn leven af te leggen, en wederom aan te nemen. Van Zichzelve voorwaar, en door eigen kracht is Christus wederopgestaan, maar gelijk Hij pleegt den Vader toe te kennen al de Goddelijke kracht, die Hij in Zich heeft, alzo heeft de apostel niet oneigenlijk dat den Vader toegeschreven, dat in Christus een zeer eigen werk der Godheid was. Voorts noemt hij **sterfelijke lichamen**, al wat nog in ons den dood onderworpen blijft; gelijk hij voor een gewoonte heeft, het grootste deel van ons met dien naam te noemen. Waaruit wij verstaan, dat hier niet gesproken wordt van de laatste wederopstanding, welke in één oogenblik tijds geschiedt, maar van de gedurige werking des Geestes, waarmede Hij de overblijfselen des vleesches bij stukjes doodt, en het hemelsche leven in ons wederopricht.

Joh. 10:18.

- 12 Zoo dan broeders, wij zijn schuldenaars niet aan het vleesch, om naar het vleesch te leven.
- 13 Want indien gij naar het vleesch leeft, zoo zult gij sterven; maar indien gij door den Geest de werken des vleesches doodt, zoo zult gij leven.
- 14 Want allen, die door den Geest Gods gedreven worden, die zijn kinderen Gods.

12 Zoo dan broeders. Dit is een besluit der voorgaande woorden. Want indien men het vleesch moet laten, zoo moeten wij geen gemeenschap daarmee hebben. En wederom: indien de Geest in ons regeeren moet, zoo is het niet ongeschikt naar zijnen wil te staan. Deze rede van Paulus is onvolmaakt, want hij heeft het eene deel der vergelijking achterwege gelaten, te weten, wat wij den Geest schuldig zijn; hoewel de zin klaar genoeg is. Dit besluit is krachtig om te vermanen, gelijk hij altijd pleegt uit de leer vermaning af te leiden. Alzo ook op een andere plaats vermaant hij, dat wij den Heiligen Geest niet bedroeven, waarmede wij verzegeld zijn tot den dag der wederopstanding. Evenzoo: Indien wij door den Geest leven, zoo laat ons ook door den Geest wandelen. Dit geschiedt, als wij onze vleeschelijke begeerlijkheden verzaken, om ons tot de rechtvaardigheid Gods, als tot haar dienstbaarheid te begeven. Aldus moet men voorwaar redeneeren; niet gelijk sommige lasterlijke menschen plègen, die zeggen, dat men moet ledig zijn, dewijl geen ding in onze macht is. Maar dit is als tegen God strijden, zoo wij zijn genade, die Hij ons gegeven heeft, door verachting en onachtzaamheid uitblussen.

Ef. 4:30.
Gal. 5:25.

- 13 Want indien gij naar het vleesch. Hier stelt hij een bedrei-

ging, opdat hij hun te scherper de slaperigheid verdrijve, waarmede ook die wederlegd worden, die zonder den Geest van Christus roemen van de rechtvaardigmaking des geloofs, hoewel zij door hun eigen consciëntie meer dan genoeg worden wederlegd; want daar is geen betrouwen op God, waar ook niet een liefde der rechtvaardigheid is. Het is wel waar, dat wij alleen door de barmhartigheid Gods gerechtvaardigd worden in Christus, maar dit is evenzeer waar en zeker, dat al die gerechtvaardigd worden, ook van den Heere geroepen worden om waardiglijk naar hunne roeping te wandelen. Zoo zullen dan de geloovigen leeren, Christus niet alleen tot rechtvaardigheid, maar ook tot heiligmaking aan te nemen, gelijk Hij ons tot deze beide einden gegeven is, opdat zij Hem niet met hun halfgeloof verscheuren.

Maar indien gij door den Geest de werken des vleesches. Hij matigt alzoo de uitspraak, dat hij den godzaligen den moed niet beneemt, die nog vele zwakheden in zich bevinden. Want hoewel wij nog der zonde onderworpen zijn, zoo belooft Hij ons nochtans desniettemin het leven, zoover wij in de oefening der dooding des vleesches voortvaren. Want Hij eischt niet zoo volkomen het verderf des vleesches, maar gebiedt ons alleen te arbeiden om zijne lusten te temmen.

14 Want allen, die door den Geest Gods gedreven worden. Dit is een bevestiging der naastvoorgaande woorden. Want het betaamt, dat die eerst onder de kinderen Gods gerekend worden, die door zijnen Geest geregeerd zijn, want met dit teeken bekent God de zijnen. Alzoo wordt de ijdele roeming den geveinsden benomen, die den naam zonder de zaak aannemen, en de geloovigen worden tot een onbetwifelbaar betrouwen hunner zaligheid opgewekt. De inhoud is: Allen, die door den Geest Gods gedreven worden, zijn kinderen Gods, en al de kinderen Gods zijn erfgenamen des eeuwigen levens: zoo dan, allen die door den Geest Gods gedreven worden, zijn des eeuwigen levens zeker. De tweede stelling is niet uitgedrukt, omdat zij onbetwifelbaar was. Voorts moet men aanmerken, dat daar menigerlei werking des Geestes is. Want daar is een algemeene werking, waardoor alle creaturen onderhouden en bewogen worden; daar zijn ook bijzondere werkingen des Geestes in de menschen, en dezelve zijn menigerlei. Maar hier verstaat hij van de heiligmaking, welke de Heere verwaardigt alleen zijnen uitverkorenen te geven, als Hij ze Zich tot kinderen uitzondert.

2 Tim. 1:7.
Jes. 56:5.
Gal. 3:26;
4:5, 6.

2 Cor. 1:22;
5:5.
Ef. 1:13;
4:30.

2 Tim. 2:12.

Matth. 5:12.
2 Cor. 4:17.
1 Joh. 3:1, 2.

- 15 Want gij hebt niet ontvangen den Geest der dienstbaarheid wederom tot vreeze; maar gij hebt ontvangen den Geest der aanneming tot kinderen, door welchen wij roepen, Abba Vader.
- 16 Want dezelve Geest getuigt ook met onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn.
- 17 En indien wij kinderen zijn, zoo zijn wij ook erfgenamen, ik zeg erfgenamen Gods, en mede-erfgenamen van Christus; zoo wij mede lijden, opdat wij ook mede verheerlijkt worden.
- 18 Ik acht voorwaar, dat de verdrukkingen dezes tijds niet zijn te vergelijken met de toekomstige heerlijkheid, welke aan ons zal geopenbaard worden.

15 Want gij hebt niet. De zekerheid des betrouwens, in welke

hij boven de geloovigen heeft geboden te rusten, bevestigt hij nu, en dat met een bijzondere werking des Geestes; want Hij is niet gegeven om ons met bevreesdheid te beroeren, of door benauwdheid te kwellen, maar meer om alle beroering weg te nemen, onze harten in vrede te stellen, en ons tot geruste en vrije aanroeping Gods op te wekken. Zoo vervolgt hij dan niet alleen wat hij boven aangeroerd had, maar steunt ook meer op het andere stuk, dat hij mede daarbij gevoegd had, te weten, van de Vaderlijke goedertierenheid Gods, waarmede Hij den zijnen de zwakheid des vleesches en de gebreken die zij nog hebben, vergeeft. Hij leert, dat het betrouwen hiervan ons zeker gemaakt wordt door den Geest der aanneming tot kinderen, welke ons het betrouwen om te bidden niet zou ingeven, zonder de onverdiende genade te verzegelen. En om deze zaak te beter te verklaren, zoo stelt hij tweeërlei Geest: den een noemt hij den Geest der dienstbaarheid, welchen wij uit de wet kunnen hebben; en den ander der aanneming, welke uit het Evangelie is. Hij zegt, dat de Geest der dienstbaarheid voortijds gegeven is tot vreeze, en dat de Geest der aanneming heden gegeven wordt tot gerustheid. Uit zulke vergelijking van tegenovergestelde dingen, wordt die verzekerdheid onzes geloofs, welke hij wil bevestigen, meer verklaard, gelijk men ziet. Deze zelfde vergelijking wordt gebruikt in den Zendbrief aan de Hebreëen, waar gezegd wordt, dat wij niet zijn gekomen tot den berg Sinaï, waar alle ding verschrikkelijk was, zoodat het volk als met een krachtige verkondiging des doods verschrikt zijnde, gebeden heeft, dat men niet meer tot hen zou spreken, en Mozes zelve beleden heeft, dat hij verschrikt was; maar dat wij gekomen zijn tot Zion, den berg des Heeren, en tot Jeruzalem, de hemelsche stad, waar de Middelaar des Nieuwen Testaments Jezus is, enz. Uit het woordje **wederom**, verstaan wij, dat hier de wet met het Evangelie vergeleken wordt; want de Zone Gods heeft ons door zijn komst deze onwaardeerbare weldaad medegebracht, dat de slaafsche dienst der wet ons niet meer benauwt. Nochtans zal men hieruit niet verstaan, dat vóór de komst van Christus niemand met den Geest der aanneming is begiftigd geweest, of dat allen, die de wet ontvangen hebben, dienstknechten zijn geweest, en geene kinderen. Want hij vergelijkt meer den dienst der wet met de uitdeeling des Evangelies, dan de personen met de personen. Ik beken wel, dat de geloovigen hier vermaand worden, dat God nu veel milder met hen gehandeld heeft, dan voortijds met de vaders onder het Oude Testament; nochtans ziet hij ook op de uitwendige uitdeeling, om welke wille alleen wij hun te boven gaan. Want ofschoon het geloof van Abraham, Mozes en David uitnemender is geweest dan het onze, nochtans zoover God hen uitwendig onder de regeering der wet gehouden heeft, zoo waren zij nog niet gekomen tot de vrijheid, die ons geopenbaard is. Men moet ook mede aanmerken, dat hij met opzet om de valsche apostelen een onderscheid gemaakt heeft tusschen de letter-discipelen der wet en de geloovigen, welke Christus, de hemelsche Meester, niet alleen door de stem zijnsmonds roept, maar ook inwendig door zijnen Geest krachtig leert. En hoewel in de wet het verbond der genade vervat wordt, zoo neemt hij het er nochtans uit, omdat hij het Evangelie daartegen stelt, en geen ding aanmerkt, anders dan wat eigenlijk der wet toekomt, te weten, gebieden en verbieden,

Hebr. 12 vs.
18—24.

en de overtreders door de verkondiging des doods dwingen. Ja, hij heeft ons de wet voorgesteld bekleed met haar hoedanigheid, waardoor zij van het Evangelie onderscheiden is. Of zoo iemand het liever aldus heeft: hij stelt de naakte wet voor, zoover de Heere daarin, de werken aangaande, een verbond met ons maakt. Zoo moet men van de personen alzoo verstaan, dat de godzaligen in het Joodsche volk, toen de wet gegeven werd, en ook nadat zij gegeven was, met denzelfden Geest des geloofs zijn verlicht geweest, en dat daarom de hope des eeuwigen levens in hunne harten is verzegeld geweest, waarvan de Geest een godspinning en zegel is. Daar is alleen dit onderscheid, dat de Geest in het rijk van Christus milder en met overvloediger hand is uitgestort. Zoo men de uitdeeling der leer aanmerkt, zoo schijnt de zaligheid toen eerst zekerlijk geopenbaard geweest te zijn, toen Christus in het vleesch was verschenen; want met zulke groote duisterheid was alle ding in het Oude Testament bewonden, als de klaarheid des Evangelies is. Bovendien, zoo men de wet in zichzelf aanmerkt, zoo kan zij niet anders dan de menschen, aan ellendige dienstbaarheid onderworpen, met de gruwelijkheid des doods bevangen: want zij belooft niets goeds, anders dan op voorwaarde, en verkondigt den dood over alle overtreders. Daarom, gelijk onder de wet de Geest der dienstbaarheid was, die de conscientie met vrees benauwde, alzoo is onder het Evangelie de Geest der aanneming, die door het getuigenis onzer zaligheid onze zielen verblijdt. Men zal aanmerken, dat aan de dienstbaarheid verschrikking toegevoegd wordt; want het kan anders niet geschieden, de wet moet de zielen met ellendige ongerustheid kwellen, zoolang zij haar heerschappij heeft. Daarom is er geen ander remedie om die gerust te maken, dan als God onze zonden vergeeft, en gelijk een Vader den kinderen toegeeft.

Door welken wij roepen. Hij verandert hier van persoon, van **gij** in **wij**, om den gemeenen staat aller heiligen uit te drukken, alsof hij zeide: Gij hebt den Geest ontvangen, waardoor **gij** en **wij**, alle geloovigen roepen. En deze uitdrukking, waarmede hij in den persoon van alle geloovigen den Vadersnaam uitspreekt, heeft geen kleine kracht. Die verdubbeling van den Vadersnaam met onderscheidene woorden houdt een verheffing der zaak in. Want Paulus geeft te kennen, dat de barmhartigheid Gods nu de gansche wereld door geopenbaard is, zoodat Hij zonder onderscheid in alle talen aangeropen wordt, gelijk Augustinus opmerkt. Zoo heeft hij dan een eendrachtigheid tusschen alle volken willen uitdrukken. Waaruit volgt, dat er nu geen onderscheid is tusschen den Griek en Jood, Jes. 19:18. dewijl zij met elkander vereenigd zijn. De profeet Jesaja spreekt anders, zeggende, dat de tale Kanaäns allen gemeen zal zijn, nochtans met dezelfde meening: want hij ziet niet op de uitwendige spraak, maar op de overeenstemming der harten in den dienst Gods, en op denzelfden en eenvoudigen ijver in de belijdenis van zijn waren en zuiveren dienst. Het woord **roepen**, heeft hij gesteld om het vertrouwen uit te drukken, alsof hij zeide, dat wij niet twijfelend bidden, maar dat wij onversaagd een heldere stem opheffen naar den hemel. De geloovigen onder de wet hebben God ook wel genoemd Vader, maar niet met zoo vrij betrouwen, wijl zij door den voorhang verre van het heiligdom afgehouden werden; maar nu, waar ons door het bloed van Christus de toegang geopend is, mo-

en wij gemeenzaam en als met vollen mond roemen, dat wij kinderen Gods zijn; waaruit dit roepen geboren wordt. Eindelijk, alzoo wordt de profetie van Hosea vervuld, waar hij zegt: Ik zal tot hen Hos. 2:23. zeggen: Gij zijt mijn volk; zij zullen wederom antwoorden: Gij zijt onze God. Want hoe klaarder de belofte is, zooveel te grooter is ook de vrijheid om te bidden.

16 Want dezelve Geest. Hij zegt niet enkel, dat de Geest Gods onzen geest een getuige is, maar hij gebruikt een samengesteld werkwoord, dat men zou kunnen overzetten door: **getuigt mede.** Paulus verstaat, dat de Geest Gods ons zulk een getuigenis geeft, dat door zijn onderwijzing onze geest acht, dat de aanneming Gods zeker en vast is. Want ons verstand zou uit zichzelf ons dit geloof niet ingeven, tenware het getuigenis des Geestes dit ingave. Voorts is dit een verklaring der naastvoorgaande uitspraak. Want als de Geest ons betuigt, dat wij kinderen Gods zijn, zoo geeft Hij ook mede dit betrouwen in onze harten, dat wij bestaan God den Vader aan te roepen. En voorwaar, dewijl alleen het betrouwen des harten onzen mond opent, tenzij de Geest onzen harten getuigenis geeft van de vaderlijke liefde Gods, zoo zullen onze tongen stom zijn om te bidden. Want men moet altijd deze grondwaarheid vasthouden, dat wij niet anders God behoorlijk bidden, dan als wij zeker en vast in onze harten zijn, dat God onze Vader is, gelijk wij Hem met den mond Vader noemen. Waarmede ook een andere grondwaarheid overeenstemt, te weten, dat ons geloof niet anders dan door de aanroeping Gods bewezen wordt. Daarom is het niet zonder oorzaak, dat Paulus ons tot deze beproeving roepende, vertoont, dat het dan eerst openbaar is, hoe ernstig een iegelijk gelooft, als degenen, die de belofte der genade aangenomen hebben, zichzelf in gebeden oefenen. En hier worden zeer wel die beuzelingen der Sophisten wederlegd van eene zedelijke gissing, welke niet anders is dan eene onzekerheid en benauwdheid des harten, ja eer een wankeling en dwaling. Hier wordt ook mede hun tegenwerping beantwoord. Zij vragen, hoe een mensch zeker kan zijn van den wil Gods. Maar dit is niet een zekerheid des menschelijken vernufts, maar een getuigenis des Geestes Gods, waarvan breeder gehandeld wordt in den Eersten Zendbrief aan de Corinthiërs, waar men ook een volkomener uitlegging van deze plaats moet zoeken. Zoo staat dan deze uitspraak: Dat niemand een kind Gods kan genoemd worden, die zichzelf niet bekent zulks te zijn; welke kennis Johannes noemt wetenschap, tot aanwijzing harer zekerheid.

17 En indien wij kinderen zijn. Door een bewijs uit daarmee samenhangende en volgende dingen, bewijst hij, dat daarin de zaligheid gelegen is, dat wij God tot een Vader hebben. Den kinderen is de erfenis toegeschikt. Daarom als de Heere ons Zich tot kinderen aangenomen heeft, zoo heeft Hij ook mede ons de erfenis toegeschikt. Bovendien geeft hij te kennen, hoedanig die erfenis is, te weten, hemelsch, en daarom onverderfelijk en eeuwig, en zoodanig als in Christus is geopenbaard, met welke openbaring alle onzekerheid weggenomen, en de uitnemendheid der erfenis geprezen wordt, welke wij met Christus den eeniggeboren Zoon Gods deelen. Intusschen, Paulus' voornemen is (gelijk men weinig hierna beter zal zien) de erfenis, die ons beloofd is, sierlijk te verheffen, opdat wij daarmee tevreden zijnde, de verlokkingen der wereld sterk verachten,

Conjectura
moralis.

1 Joh. 5:19,
20.

en alle zwaarigheid, die ons in de wereld overkomt, lijdzaamlijk dragen.

Zoo wij mede lijden. Deze plaats wordt veelszins uitgelegd, maar deze zin behaagt mij boven alle andere, te weten, dat wij Christus' mede-erfgenamen zijn, zoover wij om de erfenis te zien, denzelfden weg, welken Hij voorgegaan is, Hem navolgen. En wat hij alzoo van Christus gemeld heeft, daarmede heeft hij ook een overgang tot deze vermaning willen maken, gelijk als met deze trappen: De erfenis Gods is daarom onze, omdat wij door zijne genade tot kinderen zijn aangenomen. En opdat deze erfenis niet twijfelachtig zij, zoo is hare bezitting nu aan Christus gegeven, wiens deelgenooten wij geworden zijn. Nu, Christus is door het kruis tot deze erfenis gekomen, zoo moeten wij dan ook alzoo daartoe komen. Men moet ook niet vreezen, gelijk sommigen, dat Paulus zodoende de oorzaak der eeuwige glorie aan onzen arbeid zal toeschrijven, wijl deze wijze van spreken in de Schrift niet ongewoon is; maar hij bewijst meer de orde, welke de Heere in het beschikken onzer zaligheid volgt, dan de oorzaak. Want hierboven heeft hij de onverdiende barmhartigheid Gods tegen de verdiensten der werken genoeg beschermd, en nu, als hij ons tot lijdzaamheid vermaant, spreekt hij niet vanwaar ons de zaligheid komt, maar hoe God de zijnen regeert.

18 Ik acht voorwaar. Hoewel het niet geheel ongeschikt van hen is, die dit nemen als een verbetering, zoo wil ik 't nochtans liever nemen als een vóorkoming tot verheffing der vermaning, zoodat de zin is: Het moet ons ook niet zwaar zijn, dat wij door menigerlei verdrukkingen tot de hemelsche heerlijkheid komen, dewijl de verdrukkingen zeer klein te achten zijn, zoo men ze met de grootheid dezer heerlijkheid wil vergelijken. De toekomstige heerlijkheid heeft hij gesteld voor eeuwige heerlijkheid, gelijk hij de verdrukkingen der wereld noemt, die haastelijk vergaan. Hieruit is het openbaar, dat deze plaats zeer verkeerd verstaan is door de Scholastieken, die daaruit de beuzelachtige onderscheiding gehaald hebben van verdiensten wegens een verdrag Gods met den mensch of vanwege de waardigheid des werks. Want Paulus vergelijkt niet beider waardigheid, maar verkleint alleen de zwaarigheid des kruises, haar vergelijkende met de grootheid der heerlijkheid, en dat om de harten der geloovigen in lijdzaamheid te bevestigen.

Distinctio
congrui et
condigni.

1 Cor. 5 : 2.

- 19 Want de ernstige verwachting van het schepsel verwacht de openbaring der kinderen Gods.
- 20 Want het schepsel is der ijdelheid onderworpen, niet willens, maar om diens wil, die het onderworpen heeft in hope.
- 21 Want ook het schepsel zal van de dienstbaarheid der verderving verlost worden, tot de vrijheid der heerlijkheid der kinderen Gods.
- 22 Want wij weten, dat het gansche schepsel te zamen zucht en arbeidt tot op dezen dag.

19 Want de ernstige verwachting van het schepsel. Hij leert, dat wij ook in de stomme schepselen een exempel hebben der lijdzaamheid, waartoe hij ons vermaand had. Want alzoo versta ik deze plaats, de verscheidenheid der uitleggingen daar latende, te weten, dat er geen element is, noch eenig deel der wereld, hetwelk niet

door de kennis der tegenwoordige ellendigheid beroerd zijnde, op de hope der wederopstanding wacht. En hij stelt twee dingen, te weten, dat al de schepselen arbeiden, doch door hope opgehouden worden. Waaruit ook openbaar is, hoe ongemeten groot de prijs der eeuwige heerlijkheid is, die alle ding kan opwekken en trekken om haar te begeeren. Voorts, deze wijze van spreken, **de verwachting van het schepsel**, hoewel zij wat ongewoon is, zoo heeft zij nochtans zeer gepasten zin; want hij heeft willen te kennen geven, dat het schepsel met groote benauwdheid geprangd en met groot verlangen behangen, dien dag verwacht, die de heerlijkheid der kinderen Gods openlijk zal vertoonen. Onder **de openbaring der kinderen Gods**, verstaat hij, als wij Gode gelijk zullen zijn; gelijk Johannes zegt: Want al is het, dat wij weten, dat wij zijne kinderen zijn, ^{1 Joh. 3 : 2.} zoo is het nochtans nog niet geopenbaard. Ik heb de woorden van Paulus behouden, omdat de overzetting van Erasmus mij meer stout, dan passend schijnt te zijn: totdat de kinderen Gods openbaar worden, en toch den zin van Paulus niet genoeg schijnt uit te drukken. Want hij verstaat niet, dat de kinderen Gods ten uitersten dage zullen geopenbaard worden, maar dat het dan zal openbaar zijn, hoe begeerig en zalig hun staat zal wezen, als zij hun verdorvenheid zullen afgelegd hebben, en de hemelsche heerlijkheid aandoen. Want aan de schepselen, die zonder verstand zijn, schrijft hij hope toe, opdat de geloovigen de oogen zouden opendoen, om het onzienlijke leven te aanschouwen, hoewel het nog onder een mismaakte gestalte verborgen is.

20 Want het schepsel is der ijdelheid onderworpen. Het einde der verwachting bewijst hij uit het tegenovergestelde. Want dewijl de schepselen nu der verdorvenheid onderworpen zijn, zoo kunnen zij niet wederopgericht worden, eer de kinderen Gods tot hun volkomenheid wedergebracht worden; daarom zien zij op de openbaring van het Hemelsche rijk, dewijl zij zijn wederoprichting verwachten. Hij zegt, dat zij der ijdelheid onderworpen zijn, omdat zij niet in zekeren en vasten stand blijven, maar als verdwijnende en voorbijgaande haastig vergaan. Want het is zonder twijfel, dat hij het woord **ijdelheid** stelt tegen de ongeschonden natuur.

Niet willens. Dewijl in zulke schepselen geen verstand is, zoo moet men voorwaar door den wil verstaan de natuurlijke genegenheid, waardoor de gansche natuur der dingen naar haar eigen onderhouding en volmaaktheid drijft. Zoo dan, al wat onder de verderving gehouden wordt, lijdt geweld tegen wil en natuur. Maar door een persoonsverbeelding stelt hij alle deelen der wereld voor, alsof zij bewustheid hadden, opdat wij ons te meer schamen over onze onvoelbaarheid, zoo de ongestadige drijving der wereld, die wij zien, ons onze zinnen niet hooger opheffe.

Maar om diens wille, die. Hij stelt ons in alle schepselen een exempel der gehoorzaamheid voor, en zegt, dat die voortkomt uit de hope. Want hieruit hebben zon en maan en gesternten hun blijmoedigheid tot hun gedurigen loop; hieruit komt de bereidwilligheid der aarde om vruchten voort te brengen; hieruit komt de onvermoeide beweging der lucht; hieruit hebben de wateren hun steeds gereed zijnde kracht te vloeien, omdat God een iegelijk zijn werk gesteld en bevolen heeft; en heeft niet alleen met bepaald gebod bevolen, wat Hij wil gedaan hebben, maar heeft ook mede

inwendig de hope der vernieuwing gegeven. Want in de bedroefde verwoesting, die na Adams val gekomen is, zou het gansche schepsel der wereld bijna elk oogenblik vervallen, en alle stukken vergaan, waren zij niet van elders door een verborgen standvastigheid bevestigd. Zoo zou dan dat veel te schandelijk zijn, dat de godspenning en pand des Geestes minder kracht had in de kinderen Gods, dan de verborgen ingeving in de doode schepselen. Daarom al is het, dat de schepselen van nature elders heen geneigd zijn, nochtans dewijl het Gode behaagt, ze der ijdelheid te onderwerpen, zoo zijn ze zijn gebod gehoorzaam. En dewijl Hij hope gegeven heeft van beter staat, zoo houden zij zichzelve daarin staande, hun begeerte uitstellende, totdat de onverderfelijkheid, die hun beloofd is, geopenbaard wordt. Het is een persoonsverbeelding, dat hij den schepselen hope toeschrijft, gelijk hij hun tevoren willen en niet willen toegeschreven heeft.

21 Want ook het schepsel. Hij toont aan, hoe het schepsel in hope der ijdelheid onderworpen is, te weten, omdat het te eenigen tijd zal verlost worden, gelijk Jesaja betuigt, en Petrus nog duidelijker bevestigt. Hieruit mag men voorwaar bedenken, hoe gruwelijke vervloeking wij verdiend hebben, dewijl alle onschuldige schepselen van de aarde tot den hemel de straf onzer zonden dragen. Want dat zij onder de verderfelijkheid arbeiden, dat is door onze schuld. Alzoo is de verdoemenis des menschelijken geslachts den hemel en der aarde en allen schepselen ingedrukt. Wederom mag men hieruit zien, tot wat groote uitnemendheid der heerlijkheid de kinderen Gods zullen verheven worden, om welke te vermeerderen en te versieren, alle schepselen zullen vernieuwd worden. Hij zegt niet, dat de schepselen met de kinderen Gods dezelfde heerlijkheid zullen deelachtig worden, maar dat zij naar hunne mate van een beteren staat deelgenooten zullen zijn; want God zal mede met het menschelijk geslacht de wereld, die nu vervallen is, wederom ten volle terecht brengen. Hoedanig nu deze volkomenheid zal wezen in beesten, boomen en metalen, dat is niet betamelijk, en ook niet geoorloofd curieuselijk te onderzoeken; want het voornaamste stuk der verderfelijkheid is de dood. De scherpzinnige, maar niet zeer bedachtzame menschen vragen, of alle geslacht der dieren onsterfelijk zal wezen. Zoo men aan zulke speculatiën den teugel wil vieren, waar zullen zij ons dan eindelijk henenvoeren? Zoo zullen wij dan met deze eenvoudige leer tevreden zijn, dat daar zulk een gematigde toestand en bekwame orde zal wezen, dat daar niets ongeschikts, noch ongebondens zal gezien worden.

22 Want wij weten, dat. Hij herhaalt wederom dezelfde uitspraak, om alzoo een overgang tot ons te maken, hoewel het de kracht en vorm van een besluit heeft, dat nu gezegd wordt. Want daaruit, dat de schepselen der verderving onderworpen zijn, en dat niet door natuurlijke begeerte, maar door Gods ordening, en dat zij hope hebben de verderving namaals af te leggen, zoo volgt, dat zij gelijk een barende vrouw stenen, totdat zij verlost zijn. Dit is een zeer geschikte vergelijking, opdat wij weten, dat dit zuchten, waarvan hij spreekt, niet tevergeefs, noch krachteloos is, dewijl het eindelijk een blijde en gelukkige vrucht zal baren. De inhoud is: Dat de schepselen niet tevreden zijn met den tegenwoordigen staat, en nochtans niet alzoo arbeiden, dat zij zonder uitkomst vergaan,

Jes. 65 : 17.
2 Petr. 3 : 20.

maar dat zij arbeiden als een barende vrouw, omdat hun een wederoprichting tot beter te komen staat. En als hij zegt, dat zij zuchten, zoo verstaat hij niet, dat zij te zamen onder elkander met onderlinge benauwdheid bevangen worden, maar voegt ze ons als metgezellen toe. Het woord **tot nu toe**, of **tot op dezen dag**, dient om het verdriet des langen tijds te verlichten. Want zoo de schepselen zoo vele eeuwen in hun zuchten volhard hebben, hoe zal dan onze weekheid of traagheid verontschuldigd worden, zoo wij bezwijken in den loop dezes levens, welke kort en als een schaduw is.

23 Niet alleen zij, maar ook wij, die de beginselen des Geestes hebben, wij, zeg ik, zelven zuchten in onszelven, de aanneming verwachtende, de verlossing onzes lichaams.

24 Want wij zijn in hope zalig gemaakt; nu, de hope, die gezien wordt, is geen hope: want wat iemand ziet, hoe zou hij het ook hopen?

25 Indien wij dan hopen, wat wij niet zien, zoo verwachten wij het door lijdzaamheid.

23 Niet alleen zij. Sommigen meenen, dat de apostel hier de waardigheid onzer toekomstige zaligheid heeft willen verheffen, omdat alle dingen haar met vurige begeerte verwachten, en niet alleen de onredelijke schepselen, maar ook wij, die door den Geest Gods wedergeboren zijn. Kan deze meening wel beschermd worden, toch acht ik, dat het een vergelijking is van minder en meerder, alsof hij zeide: de uitnemendheid onzer toekomstige heerlijkheid is zoo groot, ook den elementen, die noch gevoel, noch rede hebbende, met eenige begeerte daarnaar ontstoken zijn; veelmeer betaamt het ons, wij, die door den Geest Gods verlicht zijn, met vastheid der hope en door vurige naarstigheit naar zulk een groot goed te staan en te arbeiden. En hij eischt tweeërlei genegenheid in de geloovigen; te weten, dat zij door het gevoelen der tegenwoordige ellendigheid bezwaard zijnde, zullen zuchten, en desniettemin de verlossing lijdzaamlijk verwachten. Want hij wil, dat zij door de hope der toekomstige zaligheid opgeheven, met grootheid des gemoeds alle tegenwoordige ellendigheden overwinnen; zoodat zij niet denken wat zij nu zijn, maar wat zij zullen zijn.

Wij, die de beginselen des Geestes. Het behaagt mij geenszins, om hier met anderen uit te leggen eerstelingen, in den zin van een zeldzame en bijzondere voortreffelijkheid. Daarom, om de dubbelzinnigheid weg te nemen, mag men het overzetten door: **beginselen**. Want ik neem met sommigen niet aan, dat dit alleen van de apostelen gezegd is, maar van alle geloovigen, die in deze wereld alleen met druppeltjes des Geestes besprengd, of, zoo zij zeer goeden voortgang gedaan hebben, met zekere mate des Geestes begiftigd zijnde, evenwel nog verre van de volmaaktheid zijn. Zoo zijn dan dit de beginselen of eerstelingen, waarvan de apostel spreekt, waartegen de geheele inkomst gesteld wordt. Want dewijl wij nog niet met de volheid begiftigd zijn, zoo is het geen wonder, dat wij door onrust bewogen worden. Voorts, dat hij tweemaal zegt, **wij zelven**, en daarna daarbij stelt in **onzelven**, dat is tot meerder kracht, om vuriger de begeerte uit te drukken. En hij zegt niet alleen be-

geerte, maar ook zuchten; omdat, waar het gevoelen der ellendigheid is, daar is ook zuchten.

De aanneming verwachtende. Hier wordt wel oneigenlijk, maar nochtans met goede reden, de aanneming tot kinderen genoemd de genieting der erfenis, waartoe wij aangenomen zijn. Want Paulus geeft te verstaan, dat het eeuwige voornemen Gods, — waarmede Hij ons, eer de wereld geschapen was, Zich tot kinderen uitverkoren heeft, waarvan Hij ons door het Evangelie getuigt, en welks geloof Hij door den Geest in onze harten schrijft, — teniet zou zijn, ware er niet een zekere wederopstanding beloofd, welke vrucht daarvan is. Want waartoe is God ons een Vader, anders dan opdat wij deze aardse wandeling volbracht hebbende, in de hemelsche erfenis ontvangen worden. Daartoe dient ook wat terstond volgt, **verlossing des lichaams.** Want de prijs onzer verlossing is alzoo van Christus betaald geweest, dat nochtans de dood ons nog met zijne banden gebonden houdt, ja, dat wij hem in ons dragen; waaruit volgt, dat de offerande van Christus ijdel en onvruchtbaar zal zijn, tenzij de vrucht in de hemelsche vernieuwing gezien worde.

24 Want wij zijn in hope zalig. Hier bevestigt Paulus zijn vermaning met een andere reden, te weten, omdat onze zaligheid niet van den schijn des doods kan gescheiden worden, wat hij bewijst uit de natuur der hope. Want dewijl de hope zich uitstrekt tot dingen, die nog niet ondervonden zijn, en onzen harten dingen afbeeldt, die verborgen en verre zijn, zoo kan dat niet gehoopt worden, wat openlijk gezien, of met de hand gehouden wordt. En Paulus neemt voor bekend en beleden, wat men niet kan ontkennen, te weten, dat onze zaligheid in hope gelegen is, zoolang wij in de wereld wandelen: waaruit volgt, dat zij verre boven ons verstand bij God bewaard wordt. Dat hij zegt, **de hope nu, die gezien wordt, is geen hope,** is wel een harde wijze van spreken, maar verduistert den zin niet; want hij wil alleen leeren, dat de hope nimmermeer gepaard gaat met openlijke bezitting, dewijl zij van toekomst, en niet van tegenwoordig goed is. Daarom, zoo het eenigen zwaar is te zuchten, die moeten de orde omkeeren, die van God gesteld is, die de zijnen niet eerder tot triump roept, dan als Hij ze in den krijg der lijdzaamheid geoefend heeft. En dewijl het Gode behaagt, onze zaligheid als in zijnen schoot besloten te houden, zoo is het ons nut, dat wij op de aarde, onder arbeid, droefenis en verdrukking zijn, ja, als halfdood of den dooden gelijk liggen. Want zij, die begeeren hun zaligheid hier zienlijk te hebben, sluiten zichzelf van haar uit, dewijl zij de hope verwerpen, die een bewaarster daarvan is, door God verordend.

25 Indien wij dan hopen, wat wij niet zien. Dit is een be- wijs genomen van het voorafgaande tot het volgende: want de hope volgt noodwendig de lijdzaamheid. Want indien het zwaar is, dat goed te missen, wat gij begeert, zoo moet gij in wanhoop en vertwijfeling vergaan, tenzij gij uzelf met lijdzaamheid vertroost en ophoudt. Zoo dan, de hope brengt altijd lijdzaamheid met zich. Alzoo is dit een zeer gepast besluit, te weten, dat het al verzwindt, wat het Evangelie van de heerlijkheid der wederopstanding ons be- looft, tenzij wij het kruis en de verdrukkingen lijdzaam dragende, het tegenwoordige leven doorbrengen. Want zoo het leven onzien- lijk is, zoo moeten wij den dood voor oogen hebben; zoo de heer-

lijkheid onzienlijk is, zoo is dan de schande tegenwoordig. Daarom, indien gij met korte woorden deze plaats wilt besluiten, zoo stelt de bewijzen van Paulus in dezen vorm: Allen godzaligen is de zalig- heid in hope bewaard; en de eigenschap der hoop is, op afwezend en toekomst goed te zien; zoo is dan de zaligheid der geloovigen verborgen. Nu, de hope wordt niet staande gehouden, anders dan door lijdzaamheid; zoo wordt dan de zaligheid der geloovigen niet volmaakt anders dan door lijdzaamheid. Voorts hebben wij hier een merkwaardige plaats, dat de lijdzaamheid een onafscheidelijke ge- zellin des geloofs is, waarvan de reden duidelijk is: want als wij ons troosten met de hope eens beteren staats, zoo verzacht en ver- zoet het gevoelen der tegenwoordige ellendigheden, dat zij niet zoo zwaar zijn te dragen.

26 Desgelijks komt de Geest onzen zwakheden te hulp: want wij weten niet, wat wij bidden zullen, gelijk het betaamt, maar de Geest zelve bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtigen.

27 Want die de harten doorzoekt, weet de gedachte des Geestes, dat hij naar God voor de heiligen bidt.

26 Desgelijks komt ook de Geest. Opdat de geloovigen hiertegen niet zouden zeggen, dat zij te zwak zijn om zoo vele en zware lasten te dragen, zoo stelt hij hun de hulpe des Geestes voor, die overvloediglijk genoeg is, om alle zwaarigheid te overwinnen. Zoo moet dan niemand klagen, dat de verdraagzaamheid des kruises boven zijn macht is, dewijl wij door de kracht Gods gesterkt wor- den. En het Grieksche woord, dat Paulus hier gebruikt, **mede te hulp komen,** heeft groote kracht, en geeft te kennen, dat de Geest eensdeels den last, waarmede onze zwakheid bezwaard wordt, op Zich neemt, en niet alleen helpt of te hulpe komt, maar ons alzoo verlicht, alsof Hij zelve Zich met ons onder den last begaf. Ook het woord **zwakheden,** heeft zijn kracht, om de zaak te verheffen. Want dewijl de ervaring bewijst, dat ons steeds menigerlei val staat aan te komen, tenzij wij door de hand Gods bevestigd worden, zoo vermaant ons Paulus, al is het, dat wij op alle zijden zwak zijn, en door vele zwakheden met vallen bedreigd worden, dat wij noch- tans hulpe genoeg zullen hebben in den Geest Gods, om nimmer- meer aan 't wankelen gebracht, of door geenerlei kwaad overvallen te worden. Voorts leert ons deze hulpe des Geestes beter en ze- kerder, dat het alzoo door Gods ordening geschiedt, dat wij door zuchten en begeerig haken naar onze verlossing arbeiden.

Want wij weten niet, wat wij bidden zullen. Boven had hij van het getuigenis des Geestes gesproken, waardoor wij bekennen, dat God ons een Vader is, op wien wij betrouwende, Hem als onzen Vader durven aan te roepen; nu verhaalt hij wederom het tweede stuk der aanroeping, en zegt, dat wij van denzelfden Geest geleerd worden, hoe God is aan te roepen, en wat men met gebeden van Hem zal begeeren. En hij heeft zeer geschikt aan de benauwde be- geerten der godzaligen het gebed toegevoegd, want God verzoekt ze niet daarom met ellendigheden, opdat zij de droefenis blinde- lings zouden opeten, maar opdat zij zichzelf door gebeden zouden ontlasten, en alzoo hun geloof oefenen. Voorts, hoewel ik weet, dat hier verscheidene uitleggingen op deze plaats voortgebracht worden,

zoo dunkt mij nochtans, dat Paulus alleen heeft willen zeggen, dat wij in het bidden tot God blind zijn; want hoewel wij ons kwaad gevoelen, zoo zijn nochtans onze harten zoozeer verward en verduisterd, dat zij niet recht en wel kunnen kiezen wat betaamt of nuttig is. Zoo iemand niertegen zegt, dat ons in het Woord Gods een regel voorgeschreven wordt, zoo antwoord ik, dat desniettemin onze genegenheden met duisternis blijven overvallen, totdat ze de Geest door zijn licht bestuurt.

Maar de Geest bidt zelve. Hoewel het noch met de daad, noch in de uitkomst blijkt, dat onze gebeden van God verhoord zijn, toch besluit Paulus, dat zelfs in de oefening des gebeds, alreede de tegenwoordigheid der hemelsche genade haren schijn geeft; want niemand zou heilige en godzalige gebeden uit zichzelf bedenken. De ongeloovigen storten wel hun gebeden uit, maar met zuivere bespotting Gods; want er is geen ding in hen, dat oprecht of ernstig, of behoorlijk geschikt is. Daarom moet de wijze om wél te bidden van den Geest voorgegeven worden; en hierom noemt hij het onuitsprekelijke zuchtingen, tot welke wij door de drijving des Geestes uitbreken, omdat zij het begrip onzes vernufts verre te boven gaan. De Geest Gods wordt gezegd voor ons te bidden, niet dat Hij in der waarheid Zichzelven vernedert om te bidden of zuchten, maar omdat Hij die begeerten in onze harten verwekt, waardoor het betaamt, dat wij geroerd worden, en omdat Hij onze harten alzo beweegt, dat zij met hun brandende begeerte tot in den hemel doordringen. En Paulus heeft alzo gesproken, opdat hij dat alles te duidelijker den Geest der genade zou toeschrijven.

Matt. 7 : 7.
Luk. 11 : 9. Wij worden wel geboden te kloppen, maar niemand zal uit zichzelf zelfs een enkele lettergreep kunnen bedenken, tenzij God ons door het verborgen ingeven zijns Geestes drijve, ja, onze harten Hem opene.

27 Maar die de harten doorzoekt, weet. Dit is een uitstekende reden, om ons geloof te bevestigen, dat wij van God verhoord worden, als wij door zijnen Geest bidden. Want Hij kent zeer wel onze begeerten, als die de gedachten zijns Geestes zijn. En men moet hier aanmerken de eigenaardigheid van het woord **kennen**, want het beduidt, dat God niet op de genegenheden des Geestes, als op nieuwe en ongewone, acht heeft, of ze ook als ongeschikt verwerpt, maar dat Hij ze bekent, en ook mede als Hem bekende en aangename, vriendelijk ontvangt. Zoo dan, gelijk Paulus boven betuigd heeft, dat God ons nu helpt, als Hij ons als in zijnen schoot legt, alzo stelt hij nu een andere vertroosting daarbij, te weten, dat onze gebeden, waarvan Hij de regeerder is, niet tevergeefs zullen zijn. Daar wordt ook terstond een reden bijgesteld, te weten, omdat Hij ons ook met zijnen wil in overeenstemming brengt. Waaruit volgt, dat het niet tevergeefs kan zijn, wat met zijnen wil overeenkomt, waardoor alle ding geregeerd wordt. Hieruit moeten wij ook leeren, dat het voornaamste in het gebed is, de overeenstemming met den wil Gods, welke aan onze eigen begeerten niet gebonden is. Daarom zoo wij willen, dat onze gebeden Gode aangenaam zijn, zoo moeten wij Hem bidden, dat Hij ze matige en regeere naar zijnen wil.

- 28 Wij weten ook, dat dengenen, die God liefhebben, alle ding medewerkt ten goede, te weten, dengenen, die naar zijn voornemen geroepen zijn.
- 29 Want die God tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordend, gelijkvormig den beelde zijns Zoons te worden: opdat Hij de eerstgeborene zij onder vele broeders.
- 30 En die Hij tevoren verordend heeft, die heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, die heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, die heeft Hij ook verheerlijkt.

28 Wij weten ook. Uit wat boven gezegd is, besluit hij nu, dat de ellendigheden dezes levens niet alleen onze zaligheid niet veranderen, maar ook dienen. En dit gaat niet tegen den zin, dat hij hier niet gebruikt heeft het woordje **dan** of **zoo dan**, maar het woordje **ook** of **maar**, dewijl het Paulus niet nieuw is, zulke woordjes voor elkander te gebruiken, hoewel dit besluit ook een vóórkoming bevat. Want het gevoelen des vleesches strijdt hiertegen, zeggende, dat het niet schijnt, dat God onze gebeden verhoort, dewijl onze indrukkingen altijd met denzelfden loop voortgaan. Zoo vóórkomt aan Paulus zeggende, hoewel God niet altijd den zijnen te hulpe komt, zoo verlaat Hij ze nochtans niet; want Hij keert op wonderbare wijze wat ongerief schijnt tot hun zaligheid. Zoo iemand liever dezen zin op zichzelf wil lezen, zoodat Paulus met een nieuw bewijs leert, dat men niet onwillig tegenspoed moet verdragen, die de zaligheid bevordert, ik strijd daartegen niet. Intusschen is het opmerk van Paulus niet duister, te weten, hoewel de uitverkorenen in verworpenen tegelijk gelijken tegenspoed onderworpen zijn, zoo is er nochtans groot onderscheid; dewijl God de geloovigen met indrukkingen onderwijzende, hunne zaligheid bezorgt. Men moet ook weten, dat Paulus niet anders dan van tegenspoed spreekt, alsof hij gezegd had, dat al wat den heiligen overkomt, alzo van God gematigd wordt, dat hetgeen wat de wereld acht schandelijk te zijn, in de uitkomst bewezen wordt nuttig te zijn. Want hoewel het waar is, wat Augustinus zegt, dat door het bestel der voorzienigheid Gods den geloovigen ook hunne zonden niet alleen niet schaden, maar ook eer tot hun zaligheid dienen, zoo dient het nochtans tot deze plaats niet, waarin van het kruis gehandeld wordt. Men moet ook aanmerken, dat hij onder de liefde de som der godzaligheid bevat heeft, gelijk in der waarheid daarvan al de oefening der rechtvaardigheid afhangt.

Dengenen, die naar zijn voornemen. Het schijnt, dat dit woord tot verbetering daarbij gesteld is, opdat niemand zou meenen, dat de geloovigen, omdat zij God liefhebben, door hun verdienste dat verkrijgen, dat zij uit tegenspoed zoo groote vrucht hebben. Want wij weten, dat waar gehandeld wordt van de zaligheid, de menschen gaarne beginnen van zichzelf, en zich voorbereidingen ichten, waarmede zij de genade Gods vóórkomen. Zoo dan, die hij dienaars Gods heeft genoemd, diezelfde leert hij tevoren van God verkoren te zijn. Want het is zeker, dat daarom de orde aangevoerd wordt, opdat wij weten, dat het van de onverdiende aaneming als van de voornaamste oorzaak komt, dat alle ding den

Gal. 4:9. heiligen tot zaligheid gedijt. Ja, Paulus bewijst, dat de geloovigen niet eerder God liefhebben, dan als zij van Hem geroepen zijn, gelijk hij op een andere plaats vermaant, dat de Galatiërs van God zijn bekend geweest, eer zij Hem kenden. Het is wel waar, wat Paulus zegt, dat de verdrukkingen niemand bevorderlijk zijn tot goed, anders dan dengenen, die God liefhebben; maar het woord van Johannes is even zoo waar, dat wij dan eerst beginnen Hem lief te hebben, als Hij ons met onverdiende liefde is voorgekomen. Voorts, de roeping, waarvan Paulus hier spreekt, strekt wijd. Want zij moet niet alleen verstaan worden van de openbaring der verkiezing, waarvan weinig hierna gesproken wordt; maar wordt enkel gesteld tegen het loopen des menschen, alsof Paulus gezegd had, dat de geloovigen niet de godzaligheid verkrijgen door eigen beweging, maar dat zij eer door Gods hand daartoe geleid worden, zoover Hij ze Zich tot een eigen volk verkiest. Door het woord **voornemen**, sluit hij duidelijk uit, al wat men dicht, dat de menschen van hun zijde daartoe bijbrengen; alsof Paulus zeide, dat men de oorzaak onzer verkiezing niet ergens moet zoeken dan in het verborgen welbehagen Gods; wat duidelijker in het Eerste hoofdstuk aan de Efeziërs ontvouwd wordt, alsook in het Eerste hoofdstuk van II Timotheus, waar ook de tegenstelling van dit voornemen en van de menselijke rechtvaardigheid duidelijk uitgedrukt wordt. Nochtans is het zonder twijfel, dat Paulus daarom hier uitdrukkelijk gezegd heeft, dat onze zaligheid in de verkiezing Gods gefundeerd is, om vandaar te komen tot hetgeen hij terstond daarna gesteld heeft, te weten, dat door datzelfde voornemen Gods ons de verdrukkingen verordend zijn, opdat zij ons Christus gelijkvormig maken, om onze zaligheid met de verdraagzaamheid des kruises, als met een noodwendigen band samen te binden.

1 Petr. 1:2. **29 Want die God tevoren gekend heeft.** Zoo bewijst hij dan uit de orde der verkiezing, dat al de verdrukkingen der geloovigen niet anders zijn dan een middel, waardoor zij Christus gelijkvormig worden, wat hij tevoren ook betuigd heeft noodig te zijn. Daarom moet het ons niet smarten, noch bitter en zwaar zijn, verdrukt te worden, tenzij wij ook de verkiezing des Heeren, waardoor wij tot het leven verordend zijn, kwalijk nemen; tenzij het ons zwaar is, dat het beeld des Zoons Gods in ons voor oogen gesteld wordt, door hetwelk wij tot de hemelsche heerlijkheid bereid worden. Nu, dit tevoren kennen Gods, waarvan Paulus spreekt, is geen bloote voor-wetenschap, gelijk sommige ongeleerden dwaselijk dichten, maar is de aanneming, waardoor God zijne kinderen altijd van de verworpenen onderscheiden heeft. In welken zin Petrus zegt, dat de geloovigen tot heiligmaking des Geestes verkoren zijn geweest, naar de voorkennis Gods. Daarom hebben die, waarvan ik gesproken heb, onwijselijk besloten, dat God geen ander uitverkoren heeft, dan Hij tevoren gezien heeft, dat zij zijner genade zouden waardig zijn. Want Petrus vleit de geloovigen niet, alsof een iegelijk naar zijne verdienste geroepen ware; maar hij roept ze terug tot het eeuwige voornemen Gods, en berooft ze daarmee van al hun waardigheid. Hier verhaalt Paulus ook wederom met een ander woord, wat hij boven van het voornemen aangestipt had. Waaruit volgt, dat deze kennis in Gods welbehagen gelegen is; want God heeft niets buiten Zichzelfen tevoren geweten, als Hij verkoren heeft, die Hij wilde,

maar heeft alleen geteekend, die Hij wilde verkiezen. Het Grieksche woord, dat men overzet **praedestineeren** of **tevoren verordenen**, προοπιζειν is naar de omstandigheid dezer plaats te verstaan. Want Paulus geeft alleen te kennen, dat God verordend heeft, dat allen, die Hij aangenomen heeft, het beeld van Christus zullen dragen. Hij heeft niet enkel gezegd, dat zij Christus gelijkvormig worden, maar den beelde van Christus, om daarmede te leeren, dat in Christus een levend en zichtbaar voorbeeld is, 'twelk allen kinderen Gods wordt voorgesteld om na te volgen. De inhoud is, dat de onverdiende aanneming, in welke onze zaligheid gelegen is, niet kan gescheiden worden van dit andere besluit, dat ons verordent het kruis te dragen; want niemand kan erfgenaam der hemelen zijn, die niet tevoren den eeniggeboren Zoon Gods gelijkvormig is geweest.

Opdat Hij zij de eerstgeboren of **opdat Hij ware**; beide kan vertaald worden: **zij of ware**; doch het eerste acht ik beter. Met het woord **eerstgeboren**, heeft Paulus alleen dit willen beduiden: zoo Christus, de Zone Gods, voorrecht en privilegie heeft onder al de kinderen Gods, zoo is Hij ons terecht tot een voorbeeld voorgesteld, opdat wij niet weigeren, hetgeen Hij Zich verwaardigd heeft te ondergaan. Zoo dan, opdat de hemelsche Vader het recht en de waardigheid, die Hij zijnen Zoon gegeven heeft, alleszins betuige, zoo wil Hij, dat allen, die Hij tot de erfenis zijns rijks aanneemt, zijn voorbeeld zullen gelijkvormig worden. Want hoewel de stand der godzaligen onderscheiden schijnt te zijn, gelijk tusschen de leden des menschelijken lichaams eenige verscheidenheid is, zoo zijn zij nochtans een iegelijk aan hun Hoofd vereenigd. Zoo dan, gelijk de eerstgeboren den naam des huisgezins draagt, alzoo wordt Christus op een hoogen trap gesteld, niet alleen om in eere de opperste te zijn onder de geloovigen, maar ook, opdat Hij hen allen met een gemeen teeken der broederschap onder Zich samenvatte.

30 Die Hij tevoren verordend heeft, die heeft Hij ook geroepen. Nu, om met klaarder bewijs te bevestigen, hoe waar het is, dat die gelijkvormigheid aan de nederheid van Christus ons tot zaligheid gedijt, zoo gebruikt hij een ladder of trap, waardoor hij leert, dat de gemeenschap des kruises alzoo overeenkomt met onze roeping, rechtvaardigmaking en heerlijkheid, dat zij geenszins kunnen gescheiden worden. Maar, opdat de lezers te beter den zin des apostels weten, zoo moet men gedenken, dat ik boven geleerd heb, dat het woord **tevoren verordenen** of **praedestineeren**, hier niet is te verstaan van de verkiezing, maar van dat voornemen of die verordening Gods, waarmede Hij verordend heeft, dat de zijnen het kruis moeten dragen. En dat hij nu leert, dat diezelven geroepen zijn, daarmede beduidt hij, dat God datgene, dat Hij van hen heeft verordend en voorgenomen, niet bij Zich verborgen houdt, maar dat Hij het geopenbaard heeft, opdat zij de wet, die hun opgelegd is, met een gelijk en zachtmoedig gemoed aannemen. Want de roeping wordt hier als minder van de verborgen verkiezing onderscheiden. Zoo dan, opdat niemand hiertegen zou voortbrengen, dat het hem niet zeker ware wat staat en lot God een iegelijk gegeven heeft, zoo zegt de apostel, dat God door zijn roeping openlijk getuigenis geeft van zijn verborgen raad. En dit getuigenis is niet alleen in de uitwendige prediking gelegen, maar heeft daarbij ook de krachtige werking des Geestes; want hier wordt van de uitver-

korenen gesproken, welke God niet alleen met de stem roept, maar ook inwendig trekt.

De rechtvaardigmaking zou men hier niet ongeschikt kunnen verstaan van den gedurigen loop der genade Gods, van de roeping aan tot den dood toe; maar dewijl Paulus dit woord in dezen ganschen Zendbrief gebruikt voor de onverdiende toerekening der rechtvaardigheid, zoo is het niet noodig van dezen zin af te wijken. Want Paulus' meening is, dat ons zoo kostelijke vergelding wordt voorgesteld, dat wij de verdrukking niet mogen vlieden. En wat is meer te begeeren, dan dat wij met God verzoend worden, alzoo dat onze ellendigheden niet meer teekenen der ellendigheid zijn, noch ook tot de verderving strekken. Daarom stelt hij terstond daarbij, dat zij, die nu met het kruis verdrukt zijn, verheerlijkt worden, zoodat de ellendigheden en versmadingen hun geen schade aanbrengen. En hoewel de verheerlijking nog niet is vertoond, anders dan in ons Hoofd, nochtans dewijl wij nu in Hem eenigszins de erfenis des eeuwigen levens aanschouwen, zoo geeft ons zijn heerlijkheid zoo groote zekerheid onzer heerlijkheid, dat onze hope terecht met tegenwoordige bezitting wordt vergeleken. Hiertoe dient ook, dat Paulus, naar het gebruik der Hebreeuwsche taal, den verleden tijd gebruikt voor den tegenwoordigen. Het is voorwaar zonder twijfel, dat hiermede een gedurige werking beduid wordt, in dezen zin: dat God degenen, die Hij door zijn raad nu onder het kruis oefent, ook mede roept, en rechtvaardigt tot de hope der zaligheid, zoodat hun eere geenszins verkort wordt, als zij vernederd worden. Want moge hun eere ook door de tegenwoordige ellendigheden voor de wereld mismaakt worden, zoo is zij nochtans voor God en voor de engelen altijd volmaakt. Zoo wil dan Paulus met deze opklimming of ladder dit zeggen, te weten, dat de verdrukkingen der geloovigen, waarmede zij vernederd worden, nergens toe dienen, dan opdat zij de heerlijkheid des Hemelschen rijks verkregen hebbende, tot de heerlijkheid der wederopstanding van Christus komen, met wien zij nu gekruist worden.

Num. 14: 8.
Jes. 50: 8.
Job 34: 30.
Gen. 22: 16.
Jes. 53: 13.
Joh. 3: 16.

- 31 Wat zullen wij dan hiertoe zeggen? Zoo God met ons is, wie is tegen ons?
- 32 Die zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen henen gegeven, hoe zou Hij ons niet alle ding met Hem geven?
- 33 Wie zal de uitverkorenen Gods beschuldigen? Het is God, die ze rechtvaardigt.
- 34 Wie is die, die ze zal verdoemen? Christus is die, die gestorven is, ja ook zelfs wederopgewekt, die ook ter rechterhand des Vaders is, die ook voor ons bidt.

31 Wat zullen wij dan hiertoe zeggen? Als hij nu de zaak wel bewezen heeft, breekt hij uit in uitroepingen, met welke hij uitdrukt hoe grootmoedig de geloovigen behooren te zijn, als zij door tegenspoed tot wanhoop en vertwijfeling gekweld worden. En hij leert met deze woorden, dat de onoverwinnelijke sterkte, welke al de verzoeken overwint, gelegen is in de vaderlijke gunst Gods. Want wij weten, dat men niet pleegt anders van Gods liefde of

haat te oordeelen, dan uit het aanschouwen van den tegenwoordigen staat. Daarom als daar tegenspoed komt, zoo wordt alle betrouwen en vertroosting benomen door de droefenis, die de harten bezet. Maar Paulus zegt daarentegen, dat men het begin hooger moet zoeken, en dat daarom die verkeerd redeneeren, die in het droevige schouwspel van onzen strijd blijven staan. Ik beken wel, dat de geeselen Gods op zichzelf terecht voortteekenen der toornigheid Gods geacht worden, maar dewijl zij in Christus gezegend worden, zoo vermaant en gebiedt Paulus vóór alle ding den geloovigen, dat zij de vaderlijke liefde Gods aangrijpen, opdat zij op dit schild vastelijk betrouwende, gerust allen tegenspoed bespotten. Want dit is ons een sterke ijzeren muur, te weten, dat wij door Gods hulpe tegen alle gevaren gerust zullen zijn. Nochtans verstaat hij niet, dat wij geen tegenspoed zullen hebben, maar belooft ons overwinning tegen al de vijanden.

Zoo God met ons is. Dit is het voornaamste, ja het eenige steunsel, dat ons in alle verzoeking zal staande houden. Want zoo God ons niet genadig is, zoo kunnen wij geen zeker betrouwen verkrijgen, al ware het dat alle dingen ons voorspoedig waren. Daarentegen is deze eenige gunst ons troost genoeg voor alle droefheid, en hulpe genoeg tegen alle onweder des tegenspoeds. En hiertoe dienen zoo vele getuigenissen der Schrift, waar de heiligen op de kracht Gods alleen betrouwende, bestaan te verachten al wat hun in de wereld tegen is. Al wandelde ik ook in het midden der schaduw des doods, ik zal niet vreezen, want Gij zijt met mij. Ik betrouw op den Heere, wat zal mij vleesch doen? Ik zal niet vreezen de duizenden des volks, die mij omringen. Want er is geen macht onder den hemel, noch boven den hemel, die den arm Gods kan wederstaan. Zoo dan, als Hij ons beschermt, moet men ganschelijk geen schade vreezen. Daarom bewijst die eerst een waar betrouwen op God, die in zijn bescherming tevreden zijnde, geen ding alzoo vreest, dat hij den moed zou verloren geven. Voorwaar de geloovigen worden dikmaals verslagen, maar nimmer geven zij den moed verloren. In hoofdzaak is dit de meening van Paulus, dat een godzalig hart moet staan op het inwendige getuigenis des Geestes, en niet op de uitwendige dingen.

Ps. 23: 4.

Ps. 56: 12.

Ps. 3: 7.

32 Die zijn eigen Zoon niet gespaard heeft. Dewijl ons daaraan veel gelegen is, dat wij ganschelijk van den vaderlijken wil Gods alzoo zeker zijn, dat wij in dezen roem onversaagd mogen staande blijven, daarom heeft Paulus den prijs onzer verzoening voorgesteld, om daarmede te bevestigen, dat God ons gunstig is. En voorwaar dit is een uitnemend en klaar bewijs der onuitsprekelijke liefde, dat de Vader Zich niet ontzien heeft zijnen Zoon aan onze zaligheid te hangen. Zoo neemt hij dan daaruit een bewijs van meerder tot minder. Dewijl God niets lievers, noch kostelikers, noch uitnemenders had, zoo zal Hij geen ding vergeten, dat Hij weet ons nuttig te zijn. Deze plaats moet ons vermanen en opwekken, wat Christus ons medebrengt, opdat wij zijnen rijkdom aanmerken. Want gelijk Hij een pand is der ongemetene liefde Gods tot ons, alzoo is Hij niet naakt of bloot tot ons gezonden, maar is vol van alle hemelsche schatten, opdat dengenen, die Hem bezitten, geen ding tot volkomen gelukkigheid ontbreke. **Geven** is hier tot den dood overgeven.

33 Wie zal beschuldigen? De voornaamste en opperste troost in tegenspoed, is zeker te zijn van de vaderlijke goedwilligheid Gods: want hieruit komt zekerheid der zaligheid en geruste vrede der ziel, waardoor de tegenspoed verzoet, of immers de bitterheid der smart verminderd wordt. Zoo dan, daar kan nauwelijks eenige gepaster vermaning voortgebracht worden, dan als wij verstaan, dat God ons genadig is. En daarom stelt Paulus dit betrouwen tot eenen grond en fundament der vertroosting, waardoor de geloovigen tegen alle kwaad versterkt behooren te worden. En dewijl de zaligheid des menschen eerst bevochten wordt met beschuldiging, en daarna ternedergeworpen met verdoemenis, zoo heeft hij in de eerste plaats het gevaar der beschuldiging weggenomen. Want daar is een eenig God, voor wiens rechterstoel wij moeten gesteld worden. Dewijl dan Deze ons rechtvaardigt, zoo blijft daar geen plaats voor beschuldiging. De stukken der tegenstelling schijnen niet in orde gesteld; want hij had meer deze twee deelen tegen elkander moeten stellen: **Wie zal ons beschuldigen? Christus is degene, die voor ons bidt.** En deze andere twee daarna te stellen: **Wie zal ons verdoemen? God is degene, die ons rechtvaardigt.** Want Gods kwijtschelding staat tegenover de verdoemenis, en Christus' voorspraak tegenover de beschuldiging. Maar Paulus heeft het niet zonder oorzaak anders gesteld. dewijl hij wilde van het hoofd tot de voeten (gelijk men zegt) de kinderen Gods met betrouwen wapenen, opdat daardoor de benauwdheden en vreezen wijd verdreven worden. Zoo besluit hij dan krachtiger, dat de kinderen Gods vrij zijn van beschuldiging, omdat God ze rechtvaardigt, dan als hij gezegd had, dat Christus hun voorspraak is. Want wanneer de rechter verkondigt, dat hij dien geheel van schuld bevrijdt, welken de beschuldiger tot straf wilde trekken, zoo wordt daarmede krachtiger uitgedrukt, dat aan het oordeel van verre de weg toegesloten is. Denzelfden grond heeft ook de tweede tegenstelling. Want hij bewijst, dat de geloovigen verre zijn van het gevaar der verdoemenis, dewijl Christus de zonde verzoenende, het oordeel Gods is voorgekomen, en door zijn voorbeding niet alleen den dood heeft weggenomen, maar ook onze zonden in vergetelheid begraven. De inhoud is, dat wij niet alleen door tegenwoordige middelen van de vrees verlost worden, als wij tot den rechterstoel Gods komen, maar dat God ons verder ontmoet, om te beter ons betrouwen te helpen. Maar hier moet men aanmerken wat wij dusver altijd vermaand hebben, te weten, dat bij Paulus het woord **rechtvaardig gemaakt worden**, niet anders beteekent, dan door Gods uitspraak vrijgesproken zijn, en voor rechtvaardig geacht worden. En het is niet zwaar dit met deze tegenwoordige plaats te bewijzen, daar hij redeneert uit de vaststelling van het tegenovergestelde tot de wegneming van het andere; want vrijspreken of oordeelen vrij te zijn en schuldig achten, dat zijn tegenovergestelde dingen. Zoo dan, de Heere zal geenerlei beschuldiging tegen ons toelaten, dewijl Hij ons van alle schuld vrijgesproken heeft. Want de duivel is voorwaar een beschuldiger aller godzaligen. Alsook, de wet Gods zelve, en ook hun eigen geweten beschuldigt ze. Doch al deze dingen kunnen niets uitrichten bij dien Rechter, die ze rechtvaardigt. Zoo kan dan geen tegenstander onze zaligheid in beweging brengen, veel minder wankeelbaar maken. Voorts noemt hij alzoo de uitverkorenen, dat

hij niet twijfelt, dat hij onder hun getal is; en dit niet door bijzondere openbaring, (gelijk sommige Sophisten liegen) maar door het gewone gevoelen aller godzaligen. Daarom, wat hier van de uitverkorenen gezegd wordt, zal een iegelijk godzalig mensch tot zich trekken, naar het voorbeeld van Paulus. Want anders zou dit niet alleen een koude leer zijn, maar zou ook ganschelijk dood liggen, ware het, dat zij de verkiezing begroeven in den verborgen raad Gods. Maar dewijl wij weten, dat hier opzettelijk voortgebracht wordt, wat elk godzalig mensch behoort zichzelven toe te voegen, zoo worden wij zonder twijfel allen tot de onderzoeking onzer roeping geleid, opdat wij onszelven achten Gods kinderen te zijn.

34 Wie is die, die ze zal verdoemen? Gelijk niemand met beschuldigen iets kan uitrichten, waar de rechter vrijspreekt, alzoo is daar geen verdoemenis meer, waar aan de wetten voldaan, en de straf betaald is. Nu, Christus is degene, die de straf, die wij schuldig waren, eenmaal betaald heeft, en daarmede bewezen heeft, dat Hij in onze plaats getreden is om ons te verlossen. Daarom, zoo wie ons voortaan wil verdoemen, die moet Christus zelve wederom ter dood roepen. Nu, Christus is niet alleen gestorven, maar is ook door de wederopstanding een overwinnaar des doods geworden, en heeft over diens macht getriumfeerd. En hij zegt daarbij ook meer, te weten, dat Hij nu zit ter rechterhand des Vaders, waarmede beduid wordt, dat Hij de heerschappij des hemels en der aarde, en volle macht en regeering aller dingen heeft; gelijk geschreven staat, Ef. 1:20. Eindelijk leert hij, dat Hij alzoo zit, dat Hij is een eeuwige advokaat en voorspraak, tot bescherming onzer zaligheid. Waaruit volgt: Zoo iemand ons wil verdoemen, dat die niet alleen den dood van Christus teniet maakt, maar ook krijg onderneemt tegen zijne onuitsprekelijke macht, waarmede de Vader Hem versiert heeft, Hem de opperste macht met zoo groote kracht gevende. Deze zoo groote gerustheid, die den duivel, den dood, de zonde, en de poorten der hel durft bespotten, moet in alle godzalige harten zijn: want ons geloof is niets, tenzij wij ons zeker overtuigd houden, dat Christus onze is, en dat de Vader ons in Hem genadig is. Daarom kan men geen schadelijker, noch verderfelijker ding dichten, dan de leer der Scholastieken van de onzekerheid der zaligheid.

Die voor ons bidt. Dit was noodig duidelijk bijgevoegd te worden, opdat de Goddelijke majesteit van Christus ons niet verschrikke. Daarom, hoewel Hij van een hoogen troon alle ding zijnen voeten onderworpen heeft, zoo heeft nochtans Paulus Hem met den persoon des Middelaars bekleed, voor wiens aanschouwen men niet behoort te verschrikken, dewijl Hij niet alleen ons vriendelijk tot Zich roept, maar verschijnt ook als een voorbidder voor ons bij den Vader. Voorts moeten wij deze voorbeding niet meten met menschelijk gevoelen: want men moet niet denken, dat Hij met gebogen knieën en uitgestrekte handen den Vader bidt; maar dewijl Hij zonder ophouden met zijn dood en wederopstanding verschijnt, welke zijn als een eeuwige voorbeding, en de kracht hebben van een levend gebed, om den Vader ons te verzoenen, en te maken, dat Hij ons verhoore, zoo wordt Hij terecht gezegd voor ons te bidden.

- 35 Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? verdrukking, of benauwdheid, of vervolging, of honger, of naaktheid, of gevaar, of zwaard?
- 36 Gelijk geschreven is: Om uwentwil worden wij al den dag gedood; wij zijn geacht gelijk slachtschapen ter slachtbank verordend.
- 37 Maar in dit alles overwinnen wij door Hem, die ons liefgehad heeft.

Ps. 44:23.
1 Cor. 4:9.
2 Cor. 4:11.

35 Wie zal ons scheiden van de? Nu wordt die gerustheid breeder uitgestrekt tot mindere dingen. Want wie zeker is van de Goddelijke goedwilligheid jegens hem, die kan staande blijven, ook in zeer zware verdrukkingen, die de menschen zoozeer plegen te kwellen, omdat zij niet denken, dat zulks door de voorzienigheid Gods geschiedt; of omdat zij het achten teekenen der toornigheid Gods te zijn; of omdat zij meenen van God verlaten te zijn; of omdat zij geen uitkomst verwachten, of naar geen beter leven staan, of iets anders van dien aard. Maar een hart, dat van zulke dwalingen vrij is, zal lichtelijk gerust en tevreden zijn.

Voorts is dit de zin der woorden, dat wij bij al wat ons overkomt, in dit geloof moeten staande blijven, dat God, die ons eenmaal in zijn liefde heeft aangenomen, nimmermeer afaat voor ons te zorgen. Want hij zegt niet enkel, dat er geen ding is, dat God verhindert ons lief te hebben, maar hij wil, dat de kennis en het levendig gevoelen der liefde, die Hij ons betuigt, zulke kracht in onze harten hebbe, dat zij in de duisternis der verdrukkingen altijd schijnsel geve. Want gelijk de wolken, hoewel zij het helder aanschouwen der zon verduisteren, nochtans ons niet ganschelijk van haar schijnsel berooven, alzoo geeft God in tegenspoed, door de duisternis heen, stralen zijner genade, opdat de verzoeking ons niet tot vertwijfeling brenge. Ja, ons geloof, dat op de beloften Gods als op vleugelen steunt, moet opwaarts tot in den hemel door alle beletselen heen doordringen. Het is wel waar, dat de tegenspoeden teekenen zijn der toornigheid Gods, zoo men ze op zichzelf aanmerkt. Maar waar de vergeving en verzoening is voorgegaan, daar moet men achten, dat God, hoewel Hij ons kastijdt, toch nimmer de barmhartigheid vergeet. Hij vermaant wel wat wij verdiend hebben, maar niet minder betuigt Hij voor onze zaligheid zorg te dragen, als Hij ons tot boetvaardigheid opwekt. En hij zegt de **liefde van Christus**, omdat de Vader in Hem ons eenigszins zijne ingewanden geopend heeft. Dewijl dan de liefde Gods niet is te zoeken buiten Christus, zoo heeft Paulus ons terecht derwaarts geroepen, opdat ons geloof in de stralen der genade van Christus het liefelijk aanschijn des Vaders aanschouwe. De hoofzaak is, dat ons geloof niet door eenigen tegenspoed moet zwak worden, en dat ons geen ding tegen is, wanneer God ons genadig is. Dat sommigen de **liefde van Christus** hier passief verstaan, de liefde, waarmede wij Hem liefhebben, alsof Paulus ons tot onverwinnelijke sterkheid onderwees, dit verdichtselsel kan licht uit het geheele redebeleid van Paulus wederlegd worden; en Paulus zal ook terstond alle zwaarigheid wegnemen, waar hij deze liefde duidelijker omschrijft.

Verdrukking, of benauwdheid, of vervolging? De wijze van spreken, die hij weinig boven gebruikt heeft: **Wie zal ons scheiden?** brengt groote kracht mede. Want daar hij had kunnen zeggen: **Wat zal ons scheiden?** wilde hij liever van de stomme creaturen als van personen spreken, om hen als even zoovele kampioenen tegen ons ten strijde te brengen, als er soorten van verzoekingens ons geloof bestormen. Voorts, deze drie hebben onder elkander dit onderscheid: Dat verdrukking allerlei zwaarigheid en ongerief vervat. Benauwdheid is een inwendig lijden, te weten, als de zwaarigheden ons zoover brengen, dat wij geen raad weten. Van dien aard was Abrahams en Lots benauwdheid, toen de een gedwongen is zijne vrouw, de ander zijne dochteren tot onreinigheid over te geven, omdat zij ontsteld en verslagen zijnde, geen uitkomst vonden. **Vervolging** beduidt eigenlijk **tirannisch geweld**, waardoor de kinderen Gods buiten verdienste door de goddeloozen gekweld worden. En al is het, dat Paulus, 2 Cor. 4:8, zegt, dat de kinderen Gods niet benauwd worden, zoo strijdt hij nochtans niet tegen zichzelf; want hij wil daar niet enkel zeggen, dat zij van angstige bezorgdheid vrij zijn, maar dat zij verlost worden, gelijk ook de voorbeelden van Abraham en Lot bewijzen.

36 Gelijk geschreven is. Dit getuigenis dient grootelijks de zaak, want hij geeft daarmede te kennen, dat wij niet alleen door vreeze des doods niet moeten afvallen, maar dat dit meest den dienaren Gods gemeen is, den dood als tegenwoordig voor oogen te hebben.

Het is waarschijnlijk, dat in dien Psalm beschreven wordt de ellendige verdrukking des volks onder de tirannie van Antiochus: want daar wordt duidelijk uitgedrukt, dat door geene andere oorzaak zoo groote wreedheid tegen het volk Gods bedreven is, dan door den haat tegen de godzaligheid. En ook wordt er een klare betuiging bijgevoegd, dat zij ook zelfs daardoor niet van het verbond Gods afgeweken zijn. En ik meen, dat dit voornamelijk door Paulus opgemerkt is. Het schaadt ook niet, dat de heiligen daar klagen over de ellendigheid, waardoor zij toen boven gewoonte benauwd waren. Want dewijl zij eerst hun onschuld betuigd hebbende, aantoonen, dat zij met zooveel kwaads bezwaard worden: zoo wordt bekwaamelijk daaruit een bewijs getrokken, dat het niet nieuw is, dat de heiligen buiten verdienste door den Heere in der goddeloozen wreedheid overgegeven worden. En dat dit slechts geschiedt tot hun voordeel, is openbaar, dewijl de Schrift leert, dat het der rechtvaardigheid Gods vreemd is, de rechtvaardigen met de onrechtvaardigen te verderven; ja, dat het veel meer met haar overeenkomt, dien die verdrukken, verdrukking te vergelden, en dien die verdrukt worden, verlichting te geven. Vervolgens betuigen zij, dat zij voor den Heere lijden. En Christus spreekt hen zalig, die om de rechtvaardigheid lijden. Dat zij zeggen alle dagen te sterven, daarmede geven zij te kennen, dat de dood hun zoo boven het hoofd hangt, dat zulk een leven bijna geen onderscheid met den dood heeft.

37 Wij overwinnen door Hem. Dat is, wij ontworstelen en ontkomen altijd. Het gebeurt somtijds, dat de geloovigen schijnen overwonnen en verslagen te liggen, zoozeer worden zij door den Heere niet alleen geoefend, maar ook vernederd. Nochtans wordt hun

Ps. 44.

Gen. 18:23.

2 Thess. 1:6.

Matt. 5:10.

altijd deze uitkomst gegeven, dat zij de overwinning verkrijgen. Nochtans, opdat zij bekennen vanwaar deze onverwinnelijke kracht komt, zoo herhaalt hij wat hij gezegd had. Want hij leert niet alleen dat God, omdat Hij ons liefheeft, zijn hand onder ons legt om ons op te houden, maar bevestigt de uitspraak nopens de liefde van Christus. En dit eene woord verklaart meer dan genoeg, dat Paulus niet spreekt van de vurigheid der liefde, waarmede wij tot God getrokken worden, maar van de vaderlijke goedwilligheid van God of van Christus jegens ons, waarvan de zekerheid diep in onze harten gedrukt, ons altijd uit de hel tot het licht des levens zal trekken, en krachtig genoeg zal zijn om ons staande te houden.

38 Want ik ben zeker, dat noch dood, noch leven, noch engelen, noch vorstendommen, noch krachten, noch tegenwoordige, noch toekomstige dingen,

39 Noch hoogte, noch diepte, noch eenig ander schepsel ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke in Christus Jezus is.

Nu komt hij ook tot hyperbolische of vergrootender wijze van spreken, om ons te beter te bevestigen, aangaande de dingen, die wij gevoelen. Hij zegt: Al wat in leven of dood is, dat ons schijnt te kunnen scheiden van God, zal niets uitrichten. Jazelfs de engelen zullen ons niet kunnen hinderen, al was het, dat zij dit fundament wilden omkeeren. Het is ook hiertegen niet, dat de engelen dienstige geesten zijn en tot zaligheid der uitverkorenen verordend. Want Paulus neemt een bewijs uit het onmogelijke, gelijk hij doet in Galaten 1:8; waarin men mag aanmerken, hoe wij alle ding behooren te verachten om de eere Gods, dewijl wij ook de engelen mogen misbruiken om zijn waarheid te bevestigen.

Hebr. 1:14.

Gal. 1:8.

38 Met de woorden **vorstendommen** en **krachten** worden ook de engelen beduid, en zij worden alzoo genoemd, omdat zij voornamelijk instrumenten der macht Gods zijn. En deze twee woorden zijn hier bijgevoegd, om daardoor meer uit te drukken, zoo de naam **engelen** te nederig mocht klinken. Tenzij iemand het liever aldus wil nemen: **Noch engelen en allerlei hooge krachten**; welke wijze van spreken wij gebruiken, wanneer er sprake is van dingen, die onbekend zijn, en ons verstand te boven gaan.

Noch tegenwoordige, noch toekomstige dingen, vs. 39, noch hoogte, noch diepte. Hoewel hij vergrootenderwijze spreekt, zoo bevestigt hij nochtans metterdaad, dat het door geen langdurigheid des tijds kan geschieden, dat wij van de genade des Heeren zouden gescheiden worden: hetwelk noodig was hierbij te voegen, omdat wij niet alleenlijk strijd hebben tegen de smart, die wij uit den tegenwoordigen tegenspoed gevoelen, maar ook tegen de vrees en kommer, waarmede de gevaren ons benauwen, die voorhanden zijn. Zoo is dan de zin, dat men niet moet vreezen, dat de aanhoudendheid des kwaads, hoelang ook, het geloof der aanneming zal weg nemen. Daarom strijdt dit duidelijk tegen de Scholastieken, die bezelen, dat niemand van de eindelijke volharding zeker is, anders dan door eene bijzondere openbaring, hetwelk zij achten zeer zelden te geschieden. Met welke leer het gansche geloof teniet gedaan wordt; hetwelk voorwaar geen geloof is, zoo het niet tot den dood toe, en ook na den dood zich uitstrekt. En zij zeggen daarentegen,

dat wij moeten vertrouwen, dat Hij, die in ons het goede werk begonnen heeft, hetzelfde ook zekerlijk zal voleindigen tot den dag des Heeren.

39 **Welke in Christus Jezus is.** Dat is, waarvan Christus de band is. Want Hij is de geliefde Zoon, in wien de Vader een welbehagen heeft. Daarom, indien wij door Dezen met God vereenigd zijn, zoo zijn wij zeker van de onveranderlijke en onvermoeide goedwilligheid Gods jegens ons. Voorts spreekt hij hier meer verstaanbaar dan hij boven gedaan heeft, stellende de fontein der liefde in den Vader, en betuigende, dat zij van Christus tot ons vloeit.

Matt. 3:17.

HET NEGENDE HOOFDSTUK.

- 1 Ik zeg de waarheid in Christus, en lieg niet: dewijl ook mijn consciëntie mede getuigenis geeft door den Heiligen Geest. Rom. 1:9.
2 Cor. 1:23.
Gal. 1:20.
- 2 Dat het mij een groote droefheid is, en gedurige smart in mijn hart. Fil. 1:8.
1 Thess. 2:5.
1 Tim. 5:21.
- 3 Want ik zelve begeerde van Christus afgezonderd te zijn voor mijne broeders, die mijn maagschap zijn naar het vleesch. Ex. 32:32.
- 4 Welke zijn Israëlieten, wien de aanneming tot kinderen, en de heerlijkheid, en de verbonden, en de wetgeving, en de godsdienst, en de beloften toekomen. Deut. 7:6.
Rom. 2:17:
3:2.
Ef. 2:11.
- 5 Wien de vaders toekomen, en uit welke is Christus naar het vleesch, dewelke God is bovenal geprezen in eeuwigheid. Amen. Jes. 54:5.
Rom. 1:4.

In dit hoofdstuk begint hij te voorkomen de ergernissen, waardoor de harten der menschen van Christus konden afgewend worden, omdat de Joden, denwelken Hij uit het verbond der wet verordend was, Hem niet alleen verwierpen of verachtten, maar ook ten meesten deele verfoeiden. Want hieruit scheen een van beide te volgen, te weten, dat de Goddelijke belofte niet waarachtig was, of dat Jezus, dien Paulus verkondigde, niet was Christus de gezalfde des Heeren, die den Joden in 't bijzonder beloofd was. Dezen dubbelen knoop ontbindt Paulus zeer wel in de volgende hoofdstukken. En nochtans behandelt hij deze plaats alzoo, dat hij alle bitterheid tegen de Joden vermijdt, opdat hij hunne harten niet verstoort, en evenwel hun geen haar toegeeft tot schade des Evangelies: want hij geeft hun alzoo hunne versieringen, dat Christus in 't geheel niets verliest. Voorts begint hij als 't ware onvoorziens hiervan te melden, zoodat men geen verband der rede ziet, en begint nochtans een nieuwe rede, even alsof hij ze tevoren aangevoerd had. Dit doet hij daarom, dat hij, de behandeling der leer voleindigd hebbende, als hij zijn gedachte op de Joden vestigt, door hun ongeloovigheid, als door een ongeschikt ding, verslagen wordt, en tot een haastige betuiging uitbreekt, niet anders dan of hij een zaak behandelde, die tevoren was aangeroerd: want daar was niemand, die niet terstond vanzelf dit bedacht. Is dit de leer der wet en der profeten, hoe komt het dan, dat haar de Joden zoo hardnekkig verwierpen? Voeg hierbij, dat het openbaar was, dat al wat

Paulus dusver van de wet van Mozes en de genade van Christus beredeneerd had, zóó gehaat was bij de Joden, dat der heidenen geloof door hun medestemmen niet bevorderd werd. Daarom was het noodig deze ergernis weg te nemen, opdat zij den loop des Evangelies niet verhinderde.

1 Ik zeg de waarheid in Christus. Dewijl velen meenden, dat Paulus een gezworen vijand zijns volks was, zoodat ook de huisgenooten des geloofs eenigszins kwaad vermoeden van hem hadden, even alsof hij afwijking van Mozes leerde: zoo heeft hij hier, eer hij over de voorgenomen zaak gaat handelen, een voorrede gebruikt, om de harten der lezers te bereiden, waarin hij zich vrijmaakt van het valsch vermoeden, dat hij kwade genegenheid tot de Joden had. En dewijl de zaak een eed waardig was, en hij zag, dat anders zijn betuiging nauwelijks zoude geloofd worden tegen dit veroordeel, dat zij nu in het hart hadden, zoo bevestigt hij het met een eed, dat hij de waarheid zegt. Uit welk exempel en uit andere gelijksoortige voorbeelden (gelijk ik in het Eerste hfdst. vermaand heb) wij moeten leeren wat behoorlijke eeden zijn, te weten, die de waarheid doen gelooven, welke nut is te weten, en anders niet zou geloofd worden. Het woord in Christus, is zooveel te zeggen als **volgens Christus**. Dat hij daarbij zegt, **ik lieg niet**, daarmede beduidt hij, dat hij zonder verdichting of bedriegen spreekt.

Dewijl ook mijn conscientie mede getuigenis geeft. Met deze woorden roept hij zijn conscientie voor het oordeel Gods, omdat hij den Heiligen Geest getuige maakt van haar gevoelen. Want hij heeft den naam des Geestes daarom gebruikt, om te beter te betuigen, dat hij van allen haat zuiver en vrij is, en dat hij door de leiding en regeering van den Geest Gods, de zaak van Christus bedient. Het geschiedt dikmaals, dat iemand door de genegenheid des vleesches verblind zijnde, al is het, dat hij niet bedriegt, nochtans wetens en willens het licht der waarheid verduistert. En dit is eigenlijk bij den naam Gods zweren, te weten, Hem tot getuigen te roepen, om twijfelachtige dingen te doen gelooven, en ook mede ons aan zijn oordeel onderwerpen, indien wij liegen.

2 Dat het mij eene groote droefheid is. Het is niet zonder beleid, dat hij zijn redéalzoo heeft afgesneden, en nog niet uitdrukt, waarover hij spreekt. Want het was nog geen geschikte gelegenheid om den ondergang van het Joodsche volk openlijk uit te drukken. Ja, hij geeft alzoo zwaarder droefheid te kennen: want die onvolledige redenen zijn gewoonlijk vol kracht. Maar hij zal terstond de oorzaak der droefenis verklaren, als hij zijn oprechtheid vollediger zal bewezen hebben. Voorts, dat der Joden verderf Paulus zooveel pijn deed, wat hij nochtans wist door Gods wil en beschikking geschied te zijn, hieruit leeren wij, dat de gehoorzaamheid, die wij aan de voorzienigheid Gods bewijzen, ons niet verhindert te zuchten over het verderf der booze menschen, hoewel wij weten, dat zij door Gods rechtvaardig oordeel daartoe verordend zijn. Want een en hetzelfde hart kan deze twee genegenheden hebben, te weten, dat het op God ziende, gaarne lijdt dat die verderven, die God tot het verderf verordend heeft; en dat het, zijne gedachten op de menschen vestigende, medelijden heeft met hun kwaad. Zoo dwalen dan zeer, die willen, dat de godzaligen ongevoelig en zonder pijn zijn, opdat zij tegen de ordening Gods niet strijden.

3 Want ik zelve begeerde. Hij kon geen meerder kracht der liefde uitdrukken, dan met deze betuiging: want dit is eerst een volmaakte liefde, die ook zelfs den dood niet vliedt voor zijner vrienden zaligheid. En het woordje, dat daarbij staat, geeft te kennen, dat hij niet alleen van het tijdelijk verderf spreekt, maar van den eeuwigen dood; en hij heeft gezinspeeld op het Grieksche woord **anathema**, hetwelk men hier overzet, **afgezonderd**: want het komt van een woord, dat **afzonderen** beduidt. Nu, wat is het van Christus afgezonderd te worden, anders dan van alle verwachting der zaligheid uitgesloten te worden. Zoo heeft dan Paulus hiermede een zeer vurige liefde bewezen, dat hij de verdoemenis, die hij boven het hoofd der Joden zag hangen, niet gearzeld heeft zichzelf toe te wenschen om hen daarvan te bevrijden. Hiertegegen staat niet, dat hij wist, dat zijn zaligheid in de verkiezing Gods gefundeerd was, zoodat zij geenszins konde feilen. Want gelijk die vurige bewegingen haastelijk drijven, alzoo ook zien en aanmerken zij niet anders dan dat, waartoe zij strekken. Zoo heeft dan Paulus zijn begeerte niet samengevoegd met de verkiezing Gods, maar heeft die vergeten, en zich geheel gekeerd tot de zaligheid der Joden. Nu, dat velen twijfelen, of dit een geoorloofde begeerte was, hierop mag men aldus antwoorden: Dat de liefde altijd moet zijn naar God. En is het, dat wij in God, en niet buiten God liefhebben, zoo zal onze liefde nimmermeer te groot wezen. Zoodanig was de liefde van Paulus: want toen hij zag, dat zijn volk met vele weldaden Gods begiftigd was, beminde hij Gods gaven in dat volk, en het volk om Gods gaven. En het was hem zeer tegen, dat die gaven verloren gingen; hierdoor is hij met verwarden zin tot zulk een wensch uitgebroken. Alzoo deel ik het gevoelen niet van hen, die meenen, dat Paulus dit gesproken heeft, alleen God en niet de menschen aanziende; noch van anderen, die zeggen, dat hij zonder aanmerking Gods aan de liefde der menschen te veel toegegeven heeft. Maar ik voeg de liefde der menschen samen met de begeerte der heerlijkheid Gods. Evenwel heb ik nog niet verklaard wat het voornaamste was, te weten, dat hij hier de Joden aanmerkt met hun teekenen versierd, waardoor zij van het menschelijk geslacht afgezonderd waren. Want God had hen door zijn verbond zóó hoog verheven, dat door hun val het geloof en de waarheid Gods dreigden te vallen. Want het verbond zoude teniet geweest zijn, van hetwelk geschreven is, dat het eeuwig zou blijven staan, zoolang de zon en de maan aan den hemel zouden schijnen, zoodat het eerder te verwonderen zou zijn, dat dit teniet ging, dan dat de gansche wereld door een droevige en schandelijke verwarring onderste boven gekeerd ware. Daarom is hier geen naakte en eenvoudige vergelijking der menschen onder elkander; want hoewel het beter was, dat één lid omkwame, dan dat het gansche lichaam verloren ging, nochtans schat Paulus de Joden zoo hoog, omdat hij ze met den persoon en de kwaliteit van uitverkoren volk bekleed heeft; hetwelk ook uit het vervolg helderder zal blijken, gelijk wij aanstonds te zijner plaatse zullen aanmerken.

De woorden, **mijn maagschap naar het vleesch**, hoewel zij niets nieuws beduiden, zoo dienen zij nochtans zeer om de zaak te verheffen. Want ten eerste, opdat niemand denke, dat hij gaarne of uit eigen beweging oorzaak van twist zoekt tegen de Joden, zoo

geeft hij te kennen, dat hij niet alle menschelijkheid heeft afgelegd, zoodat hij niet zou bewogen worden door dat gruwelijke verderf van zijn vleesch. Ten andere, dewijl het noodig was, dat het Evangelie, waarvan hij een verkondiger was, uit Zion kwame, zoo is het niet te vergeefs, dat hij den lof van zijn geslacht met vele woorden inscherpt. Want de bepaling **naar het vleesch** wordt hier naar mijn oordeel niet gesteld tot vermindering der zaak, maar tot meerdere versterking. Want hoewel de Joden Paulus verstooten hadden, zoo verzwijgt hij nochtans niet, dat hij uit dat volk geboren is, in welks wortel de verkiezing nog krachtig en sterk was, hoewel de takken verdord waren.

4 Welke Israëlieten zijn. Hier zegt hij openlijk de oorzaak, waarom de afval des volks hem dermate bedroefde, dat hij bereid was met zijn eigen verderf dien af te koop, te weten, omdat zij Israëlieten waren. Want het woordje **welke**, is gesteld voor **omdat zij**. Alzoo werd ook Mozes met deze benauwdheid gekweld, toen hij begeerde uit het boek des levens geschrapt te worden, opdat Abrahams heilig en uitverkoren geslacht teniet zou gaan. Zoo dan, behalve de menschelijke genegenheden, verhaalt hij ook nog andere en wel gewichtiger redenen, waarom hij de Joden begeerde lief te hebben, te weten, dat hen de Heere als door een voordeel en privilegie zóó verheven had, dat zij van de algemeene orde der menschen afgezonderd waren. En deze lof der waardigheid is een getuigenis der liefde; want wij plegen zoo vriendelijk niet te spreken, dan van hen, die wij liefhebben. En hoewel zij, die door zulke gaven Gods geacht waren, zich door hun ondankbaarheid onwaardig maakten, nochtans laat hij niet na hen daarom te eeren; waarmede hij leert, dat de goddeloozen de goede gaven Gods niet zoo kunnen ontreinigen, dat zij niet altijd terecht prijselijk blijven, hoewel degenen, die ze misbruiken, niet anders dan meerder schande daaruit hebben. En gelijk wij moeten toezien, dat wij door den haat der goddeloozen, de gaven Gods in hen niet verachten, alzoo moeten wij ook daarentegen voorzichtig zijn, dat wij door vriendelijke waardeering en melding van die gaven, de goddeloozen niet opblazen; en ook veelmeer moeten wij toezien, dat onze lof niet een schijn der pluimstrijkerij hebbe. Maar wij zullen Paulus navolgen, die den Joden zóó hunne versierselen laat, dat hij daarna verklaart, dat het alles zonder Christus niets is. Voorts rekent hij niet te vergeefs onder hunnen lof, dat zij Israëlieten waren; want dit had Jakob als de hoogste zegening gebeden, dat zijn naam over hen genoemd zou worden.

Ex. 32:32.

Gen. 48:16.

Wien de aanneming tot kinderen. De gansche rede van Paulus strekt hier toe: Hoewel de Joden door hun afval snood van God afgeweken zijn, zoo is nochtans het licht der genade Gods niet ganschelijk in hen uitgebluscht; gelijk hij ook hfdst. 3:3 gezegd heeft. Hoewel zij verbondbrekers en ongeloofig waren, zoo was nochtans de trouwe Gods niet teniet gedaan door hun ontrouwigheid; niet alleen omdat Hij uit de gansche menigte Zich eenig overblijvend zaad bewaard heeft, maar ook omdat zij door erfelijk recht den naam gemeente nog behielden. En hoewel zij al deze versierselen afgelegd hadden, zoodat het nu niet voordeelig was, dat zij Abrahams kinderen genoemd werden, nochtans dewijl het te vreezen was, dat de majesteit des Evangelies om hunnentwil

bij de heidenen verachtelijk zoude worden, zoo rekent Paulus niet wat zij verdiend hadden, maar bedekt hun schande en oneer met vele deksele, totdat de heidenen zeker zijn, dat het Evangelie uit de hemelsche Fontein, uit Gods heiligdom, en uit het heilig volk tot hen gekomen is. Want de Heere had uit alle andere volken dezen Zich tot een volk uitverkoren, en tot kinderen aangenomen, gelijk Hij dikmaals bij Mozes en bij de profeten betuigt. En het is Hem niet genoeg, dat Hij hen eenvoudig kinderen noemt, maar Hij noemt hen somtijds eerstgeborenen, somtijds troetelkinderen. Alzoo zegt de Heere: Mijn eerstgeborene zoon is Israël, laat mijn zoon gaan, dat hij Mij diene. Ik ben Israël tot een vader, en Efraïm is Mij een eerstgeborene zoon. Evenzoo. Is niet Efraïm Mij een dierbare zoon? Is hij niet een troetelkind? Daarom rommelt mijn ingewand over hem, en Ik zal hem nog barmhartig wezen. Met welke woorden Hij niet alleen zijn goedertierenheid jegens Israël wil prijzen, maar veelmeer de kracht der aanneming tot kinderen bewijzen, waaronder de belofte der hemelsche erfenis vervat is.

Ex. 4:22, 23.

Jer. 31:9, 20.

Het woord **heerlijkheid** beduidt **uitnemendheid** en **hoogheid**, waartoe Hij dat volk verheven had, boven alle andere volken, en dat op vele en velerlei wijze, en ook daarmede, dat Hij midden onder hen woonde. Want behalve vele teekenen zijner tegenwoordigheid, heeft Hij een bijzonder bewijs gesteld in de arke des verbonds, waaruit Hij antwoorden en openbaringen gaf, en zijn volk verhoorde, om in hun hulpe zijn mogendheid te bewijzen. Waarom de ark ook de heerlijkheid des Heeren genoemd wordt. Dewijl Hij hier de **verbonden** van de beloften heeft onderscheiden, zoo laat ons dit onderscheid houden, dat ons een verbond is, hetwelk met duidelijke en plechtige woorden uitgedrukt wordt, en wederkeerige eischen en beloften bevat, gelijk daar is het verbond, met Abraham gemaakt; en dat het woord **belofte**, alle beloften vervat, die in de Schrift gevonden worden. Want nadat de Heere eenmaal zijn verbond met het volk Israëls heeft gemaakt, zoo heeft Hij niet afgelaten van tijd tot tijd door nieuwe beloften zijn genade aan te bieden; waaruit volgt, dat de beloften onder het verbond, als onder het eenig hoofd gebracht worden; gelijk de bijzondere hulp Gods, waarmede Hij zijn liefde tot de geloovigen betuigt, uit de eenige fontein der verkiezing vloeit. En dewijl de wet niet anders is dan een vernieuwing van dat verbond, om daardoor zijn gedachtenis te beter in te stellen, zoo schijnt het woord **wetgeving**, hier bijzonder betrokken te worden tot de oordeelen der gerichten. Want dit is ook geen klein sieraad des Joodschen volks, dat God hun wetgever is. Want indien anderen roem dragen op Solon en Lycurgus, hoeveel grooter stoffe van roem hadden dezen in den Heere? waarvan ook geschreven staat, Deut. 4:32.

1 Sam. 4:22

Met het woord **godsdiens**t, verstaat hij dat deel der wet, waarmede het rechte gebruik om God te dienen voorgeschreven wordt, gelijk daar zijn de ceremoniën en gebruiken. Want deze moesten recht en behoorlijk geacht worden naar den regel Gods; buiten welken al wat de menschen dichten of versieren, niets dan ontheiliging der religie is.

5 Wien de vaders toekomen. Want dit is ook van eenige waarde, dat zij hun oorsprong hebben uit de heiligen en vrienden Gods, dewijl God aan de godzalige vaders barmhartigheid beloofd

heeft over de kinderen tot in duizend geslachten, en voornamelijk met uitgedrukte woorden aan Abraham, Izak en Jakob, Gen. 17:4 en elders. En daar is niet aan gelegen, dat dit in zich zelf ijdel en onnut is, indien de vreeze Gods en heiligheid des levens daar niet bij is; want dit zien wij ook in de twee voorgaande woorden, **godsdienst** en **heerlijkheid**, hier en daar in de profeten, en voornamelijk Jes. 1:11 en 60:1. Insgelijks, Jer. 7:4. Maar dewijl deze dingen, als de oefening en begeerte der godzaligheid daarbij is, in eenige eer bij God zijn, zoo heeft Paulus ze terecht onder de voorrechten der Joden verhaald. Want daarom worden zij gezegd erfgenamen der beloften te zijn, omdat zij uit de vaderen gesproten waren, Hand. 3.

Uit welke is Christus. Die dit willen van de vaderen verstaan, even alsof Paulus alleen wilde zeggen, dat Christus uit de vaderen gesproten is, die doen dat zonder reden. Want hij heeft hiermede den lof des Joodschen volks willen besluiten, dat Christus uit hen gesproten is. Want het is niet ganschelijk te verachten, dat zij in vleeschelijke verwantschap met den Verlosser der wereld samenhangen; want indien Hij het gansche menschelijke geslacht vereerd heeft, als Hij Zich door gemeenschap der natuur aan ons verbonden heeft, zoo heeft Hij veelmeer hen vereerd, met wie Hij zoo nauw wilde vereenigd zijn. Evenwel men moet altijd aldus achten: indien deze genade der maagschap is zonder godzaligheid, zoo zal zij niet alleen niet voordeelig zijn, maar zelfs tot meerder veroordeeling gedijen. Voorts hebben wij hier een merkwaardige plaats, dat de twee naturen in Christus alzo onderscheiden worden, dat zij in den eenigen persoon van Christus worden vereenigd. Want als hij zegt, dat Christus uit de Joden is gesproten, dan geeft hij daarmede zijne waarachtige menschelijke natuur te kennen.

De woorden **naar het vleesch**, die daarbij gesteld zijn, geven te kennen, dat in Hem wat hoogers dan het vleesch geweest zij, waarmede een duidelijk onderscheid tusschen de godheid en menscheid getoond wordt. En hij voegt ze eerst beide te zamen, als hij zegt, dat dezelfde Christus, die uit de Joden naar het vleesch geboren is, God is in der eeuwigheid geprezen. Bovendien moet men aanmerken, dat deze lof den eenigen eeuwigen God alleen toekomt.

1 Tim. 1:17. Want hij zegt op een andere plaats, dat het de eenige God is, dien men alle eer en heerlijkheid schuldig is. Die dit stuk uit het verband der woorden rukken, om zulk een klaar getuigenis der Godheid aan Christus al te ontnemen, die zoeken al onbeschaamd in volle klaarheid duisternis te brengen. Want de woorden zijn meer dan duidelijk: **Christus uit de Joden naar het vleesch, dewelke is God geprezen in eeuwigheid.** Ik twijfel ook niet, dat Paulus, die tegen de groote ergernis zwaren strijd had, zijn gemoed opzettelijk tot de eeuwige heerlijkheid van Christus heeft opgeheven. En dit niet alleen om zichzelf bijzonder, maar ook om anderen door zijn exempelp moet te geven, om er voor uit te komen.

Num. 23:19.
Rom. 3:3.
2 Tim. 2:13.
Joh. 8:39.
Rom. 2:28.
Gal. 4:23.
Gen. 21:12.
Gal. 3:29.
Hebr. 11:18.
Gal. 4:28.

6 Nochtans niet, alsof het woord Gods vervallen ware; want niet allen, die uit Israël zijn, zijn Israëlieten.

7 Ook die Abrahams zaad zijn, zijn daarom niet allen kinderen; maar in Izak zal u het zaad genoemd worden.

8 Dat is, die zijn niet kinderen Gods, die kinderen des vleesch

zijn, maar die kinderen der belofte zijn, zullen voor het zaad gerekend worden.

9 Want het woord der belofte is dit: Te dezen tijd zal Ik ko- Gen 18:10.
men, en Sara zal een zoon hebben.

6 Nochtans niet. Dewijl Paulus door het vuur zijner begeerte bijna buiten zichzelf geworden was, zoo heeft hij nu, willende tot zijn leerambt wederkeeren, eenige verbetering gesteld, even alsof hij uit die onmatige kwelling en smart wederom tot zichzelf kwam. En dewijl uit het feit, dat hij den afval zijns volks bewende, deze ongerijmdheid scheen te volgen, dat het verbond Gods met Abrahams zaad gemaakt, vervallen ware, (want de genade Gods kon niet weggenomen worden van de Israëlieten, tenware het verbond ook vernietigd werd) zoo voorkomt hij bekwamelijk deze ongerijmdheid, en toont aan, hoe in zoo groote blindheid der Joden, desniettemin de genade Gods in dat volk standvastig gebleven is, opdat de waarheid des verbonds bestond.

Sommigen lezen hier een Grieksch woord, hetwelk beduidt, **nochtans is het niet mogelijk.** Maar dewijl ik die lezing in geen Grieksch exemplaar vind, zoo keur ik beter, wat men gemeenlijk leest, **niet dat het vervallen zij**; in dezen zin: Dat ik aldus den afval mijns volks beweene, doe ik niet, alsof ik meende, dat de belofte Gods, voorheen aan Abraham gegeven, nu teniet ware.

Want niet allen, die uit Israël zijn, zijn Israëlieten. De hoofdstelling is: De belofte is aan Abraham en zijn zaad zóó gegeven, dat deze erfenis niet allerlei zaad toekomt; waaruit volgt, dat het verbond door sommiger afval niet verhinderd wordt vast en zeker te blijven. Maar opdat het te beter blijke, op welke voorwaarde de Heere Abrahams nakroost Zich tot een eigen volk heeft verkoren, zoo moet men hier twee dingen aanmerken, ten eerste, dat de belofte der zaligheid, die aan Abraham gegeven is, allen toekomt, die den oorsprong huns vleesch van hem hebben, dewijl zij allen zonder uitzondering aangeboden wordt; en dat zij hierom terecht genoemd worden erfgenamen en nakomelingen des verbonds, dat met Abraham gemaakt is, of (gelijk de Schrift spreekt) kinderen der belofte. Want dewijl de Heere zijn verbond zoowel in Ismaël en Ezau als in Izak en Jakob wilde verzegeld hebben, zoo is het openbaar, dat zij niet gansch en al vreemd daarvan zijn geweest, tenzij mogelijk iemand de besnijdenis voor niets acht, die door Gods bevel hun gegeven was, hetwelk men niet zonder lastering kan zeggen. En dit was het, wat Paulus tevoren zeide, dat de verbonden hun toekwamen, hoewel zij ongeloofig waren. En Petrus noemt ze kinderen des verbonds, omdat zij het nakroost der profeten waren. Het ander ding, dat men moet aanmerken, is, dat kinderen der belofte eigenlijk zij genoemd worden, in welke de kracht en werking dier beloften gevonden wordt. Naar deze wijze zegt Paulus, dat niet alle kinderen Abrahams kinderen Gods zijn, hoewel het verbond met hen door den Heere gemaakt is, omdat weinigen in het geloof des testaments stonden, hoewel nochtans God bij Ezechiël in het 16de hoofdstuk betuigt, dat Hij hen allen voor zijne kinderen houdt. Kortom, als het gansche volk genoemd wordt de erfenis en het eigen volk Gods, zoo wordt daarmede beduid, dat het door den Heere aangenomen is, zoodat de belofte der zaligheid

Rom. 3:2.

Hand. 3:25.

hun aangeboden, en met het teeken der besnijdenis bevestigd was. Maar dewijl velen onder hen door hunne ondankbaarheid die aaneming verwierpen, en daarom haar weldaad niet genieten, zoo ontstaat hieruit een ander onderscheid onder hen, als men op de vervulling der belofte ziet. Daarom, opdat niemand zich verwondere, dat deze vervulling in vele Joden niet gezen wordt, zoo zegt Paulus, dat zij in de waarachtige verkiezing Gods niet begrepen zijn. Indien iemand dit liever met andere woorden verklaard wil hebben: De algemeene verkiezing des Israëlietischen volks verhindert God niet, door zijnen verborgen raad daaruit te verkiezen wie Hij wil. Dit is wel een klare spiegel der onverdiende barmhartigheid, dat God Zich verwaardigd heeft met één volk het verbond des levens te maken, maar in de tweede verkiezing, die alleen een deel van dat volk vervat, wordt een dieper genade gezien.

Zegt hij, dat **niet allen Israëlieten zijn, die uit Israël zijn**, en dat, **die Abrahams zaad zijn, niet allen kinderen zijn**, hierin is een twijfelachtige wijze van spreken. Want in het eerste deel vervat hij het gansche geslacht; in het ander, beteekent hij de rechte kinderen alleen, te weten, die niet ontaarden.

7 Maar in Izak zal u het zaad genoemd worden. Paulus' voornemen is, te bewijzen, dat de verborgen verkiezing Gods heerschappij heeft boven de uitwendige roeping, en dat zij nochtans daartegen niet strijdt, maar eerder tot haar bevestiging en vervulling strekt. Om dit beide ordelijk te bewijzen, zoo stelt hij in de eerste plaats, dat de verkiezing Gods niet aan Abrahams vleeschelijke generatie is gebonden, en dat dit in de conditie des verbonds niet vervat is, hetwelk hij nu met een zeer doelmatig voorbeeld bevestigt. Want zoo daar eenig natuurlijk geslacht moest zijn, dat niet van het verbond zou afvallen, zoo moest dit voornamelijk plaats hebben in hen, die in den eersten graad stonden. Maar dewijl wij zien in de eerste kinderen van Abraham, toen hij nog leefde, en toen de belofte nog nieuw en versch was, dat een van het zaad afgezonderd is, hoeveel te meer kon dit geschieden in een lange nakomelingschap? Deze plaats is genomen uit het Eerste Boek van Mozes, hfdst. 17, waar de Heere tot Abraham zegt, dat Hij zijn gebed voor Ismaël verhoord heeft, maar dat er nochtans een ander zal wezen, op wien de beloofde zegening zal rusten. Waaruit volgt, dat uit het uitverkoren volk zekere menschen door een bijzonder privilege uitverkoren worden, waarin de algemeene aaneming krachtig en vast is.

8 Dat is, die zijn niet kinderen Gods, die kinderen des vleesches zijn. Nu, uit dit Goddelijk antwoord leidt hij een stelling af, waarmede zijn gansche voornemen besloten wordt. Want is het, dat het zaad genoemd wordt in Izak, en niet in Ismaël, die even goed Abrahams zoon is als Izak, zoo kunnen niet alle vleeschelijke kinderen Abrahams tot zaad gerekend worden, maar de belofte wordt bijzonder in sommigen volbracht, en is niet allen in het al gemeen of even gelijk toekomende.

Kinderen des vleesches noemt hij hen, die niets hoogers hebben dan het vleeschelijk geslacht; gelijk hij ook **kinderen der belofte** noemt, die bijzonder van God geteekend zijn.

9 Want het woord der belofte is dit. Hier stelt hij een ander Goddelijk getuigenis bij, in welks toevoeging men mag zien, met wat grooter

naarstigheid en bekwaamheid hij zich van de Schrift bedient; even alsof hij zeide: toen de Heere zeide, dat Hij zou komen, en Abraham een zoon zou hebben uit Sara, daarmede gaf Hij te kennen, dat zijn zegen nog niet gegeven, maar nog hangende was. Nu Ismaël was geboren, toen dit gezegd werd: zoo was dan de zegen Gods buiten Ismaël. Wij moeten ook in het voorbijgaan aanmerken, met hoe groote voorzichtigheid hij hier te werk gaat, om de Joden niet te verbitteren. Ten eerste dan verzwijgt hij de oorzaak, en geeft eenvoudig de zaak te kennen, en daarna zal hij den oorspronkelijk openen.

10 En niet alleen deze, maar ook Rebekka, die uit eenen, te weten Gen. 25:21. uit onzen vader Izak, ontvangen had.

11 Want toen de kinderen nog niet geboren waren, noch iets goeds of kwaads gedaan hadden, opdat het voornemen Gods naar de verkiezing bleve.

12 Niet uit de werken, maar uit den roepende, is tot hen gezegd: Gen. 25:23. De meerdere zal den mindere dienen.

13 Gelijk geschreven is: Jakob heb Ik liefgehad, en Ezau heb Mal. 1:2. Ik gehaat.

10 En niet alleen. In dit hfdst. zijn eenige onvolledige en afgekorte zinnen, waaronder ook deze, **maar ook Rebekka, die uit eenen, onzen vader Izak bevrucht was**; want hij laat den zin ten halve varen, eer hij tot het voornaamste woord komt. Nochtans is de zin, dat deze verscheidenheid, zooveel de erfenis der belofte aangaat, niet alleen in Abrahams kinderen kan gezien worden, maar dat veel sterker en klaarder bewijs in Jakob en Ezau gezien wordt. Want in de vorige twee mocht men voortbrengen, dat zij ongelijk van stand waren, omdat de een de zoon der dienstmaagd was. Maar deze zijn volle broeders uit eene moeder, en wel tweelingen geweest, en toch wordt de een verworpen, en de ander aangenomen door den Heere. Waaruit het vast staat, dat de vervulling der belofte niet zonder onderscheid in alle vleeschelijke kinderen geschiedt. En dewijl Paulus op de personen ziet, wien God zijnen raad heeft te kennen gegeven, zoo heb ik liever daarbij gesteld het voornaamwoord **deze**, om den persoon Abraham te beduiden, dan **dit**, om van de zaak zelve te verstaan. Want de zin is, dat niet alleen Abraham de bijzondere uitverkiezing geopenbaard is, maar daarna ook Rebekka, toen zij de tweelingen in haar schoot droeg.

11 Want toen de kindkens nog niet geboren waren. Nu begint hij hooger op te klimmen, te weten, om de oorzaak van dit onderscheid te kennen te geven, en hij leert, dat dit alleen in de verkiezing Gods gelegen is. Want dusver had hij met korte woorden aangewezen, dat er onderscheid was onder Abrahams vleeschelijke kinderen, te weten, hoewel zij allen door de besnijdenis tot de gemeenschap des verbonds zijn aangenomen, dat nochtans de genade Gods niet krachtig is in allen: dat daarom zij kinderen der belofte zijn, die de weldaad Gods genieten. Maar vanwaar dit kwam, had hij verzwegen, of voor het minst duister te kennen gegeven. Maar nu stelt hij de gansche oorzaak openlijk in de verkiezing Gods, en dat die onverdiend is, en geenszins aan de menschen hangt; alzoo, dat men in de zaligheid der godvruchtigen niets hoo-

gers zoeken dan de goedheid Gods, en in der boezen verderf, niets hoogers dan zijn rechtvaardige gestrengheid. Zoo zal dan dit de eerste stelling zijn: Gelijk de zegen des verbonds het Israëlietische volk van alle andere volken afzondert, alzoo worden de menschen van datzelfde volk door de verkiezing Gods onderscheiden, dewijl hij sommigen praedestineert tot de zaligheid, en sommigen tot de eeuwige verdoemenis. De andere stelling is deze: Die verkiezing heeft geen ander fundament dan de loutere goedheid Gods, en ook na Adams val, de barmhartigheid, die zonder eenig aanzien der werken aanneemt, die Hij wil. De derde: de Heere is in zijn onverdiende verkiezing vrij en niet gebonden door de noodzakelijkheid van dezelfde genade aan allen even gelijk te geven; maar dat Hij veelmeer voorbijgaat, die Hij wil, en aanneemt, die Hij wil. Dit alles vat Paulus kortelijk in ééne slotzin samen, om het andere daarna te vervolgen.

Voorts met deze woorden, **toen zij nog niet geboren waren, noch iets goeds of kwaads gedaan hadden** geeft hij te kennen, dat God, toen Hij dit onderscheid maakte, de werken niet heeft kunnen aanmerken, die nog niet waren. Degenen die daarentegen scherpzinnig zeggen, dat dit niet verhindert, dat de verkiezing Gods naar de verdiensten der werken een onderscheid tusschen de menschen maakt, omdat God uit de toekomende werken voorziet, wie zijne genade waardig of onwaardig zullen wezen: zulke menschen zijn niet scherpzinniger dan Paulus, maar dwalen in een grondwaarheid der Theologie, die aan alle Christenen zeer wel bekend behoorde te zijn, te weten, dat God in de verdorven natuur des menschen, hoedanige in Jakob en Ezau geweest is, geen ding kan aanmerken, waardoor Hij tot weldoen zoude bewogen worden. Daarom als hij zegt, dat zij beiden niets goeds of kwaads gedaan hadden, zoo moet men tegelijk daarbij voegen, wat hij als zeker acht, te weten, dat zij beiden Adams kinderen zijn, van nature zondaars, geen greintje rechtvaardigheid hebbende. Ik houd mij niet lang op in deze verklaring, omdat Paulus' meening twijfelachtig is; maar dewijl de Sophisten, met zijn eenvoudigheid niet tevreden, hier met koude onderscheidingen pogen te ontsnappen, zoo heb ik willen bewijzen, dat het Paulus niet verborgen geweest is, wat zij zeggen, maar dat zij eerder in de eerste beginselen des geloofs halfblind zijn. Voorts, hoewel de verdorvenheid, die over het gansche menschelijk geslacht uitgebreid is, eer zij in daden uitbreekt, alleen genoegzaam is tot verdoemenis, waaruit volgt, dat Ezau met recht verworpen is geweest, omdat hij van nature een kind des toorns was: nochtans opdat er geen zwaarigheid blijve, even alsof zijn toestand uit hoofde van eenig gebrek of schuld erger geweest ware, zoo was het nut, dat zoowel de zonden als de deugden uitgesloten werden. Het is wel waar, dat de naaste oorzaak der verwerping is, omdat wij allen in Adam vervloekt zijn; nochtans, opdat wij leeren in het naakte en eenvoudige welbehagen Gods te rusten, zoo wil Paulus ons een oogenblik ook van dit aanzien afleiden, totdat hij de leer bevestigd heeft, dat God in zijn goeddunken rechtmatige oorzaak genoeg heeft om te verkiezen en te verwerpen.

Opdat het voornemen naar de verkiezing. Bijna met elk woord dringt hij aan op de onverdiende verkiezing Gods. Want was het, dat de werken plaats hadden, zoo moest hij gezegd hebben: Opdat

de werken hun vergelding hebben. Maar hij stelt daartegen het voornemen Gods, hetwelk in zijn welbehagen alleen staat. En opdat over die zaak geen twist bleve, heeft hij alle twijfeling weggenomen door een ander woord daarbij te stellen, **naar de verkiezing**. Daarna voegt hij ook het derde er bij, zeggende: **niet uit de werken, maar uit den roepende**. Daarom laat ons nu nader het verband zijner gedachten aanmerken. Indien Gods voornemen naar de verkiezing daaruit bevestigd wordt, dat eer die broeders geboren worden, en iets goeds of kwaads doen, de een verworpen en de ander aangenomen wordt, dan zal iemand, die aan hunne werken de oorzaak des onderscheids wil toeschrijven, op die wijze het voornemen Gods teniet maken. Nu, wat hij daarbij stelt, **niet uit de werken, maar uit den roepende**, beduidt: Niet uit kracht van de werken, maar alleen van de roeping, want hij wil alle aanmerking der werken uitsluiten. Zoo hebben wij dan, dat de gansche vastigheid onzer verkiezing in het voornemen Gods alleen besloten is, dat de verdiensten hier geen plaats hebben, die niets vermogen dan tot den dood, en dat hier geen waardigheid in aanmerking komt, die geene is, maar dat de mildheid Gods alleen regeert. Zoo is het dan een valsche, en met Gods Woord strijdige leer, dat God elkeen of verkiest of verwerpt, al naar Hij hem voorziet zijne genade waardig of onwaardig te zijn.

12 De meerdere zal den mindere dienen. Ziedaar, hoe de Heere Izaks zonen, toen zij nog in moeders schoot waren, heeft onderscheiden. Want dit is het, wat God hem antwoordt; waaruit volgt, dat God den mindere eene bijzondere gunst wilde bewijzen, welke Hij aan den meerdere weigerde. En hoewel dit op het recht der eerstgeboorte zag, zoo was nochtans in hen, als in het voorbeeld van eene grootere zaak, de wil Gods verklaard. En dit is licht te zien, als wij overleggen, hoe weinig voordeel naar het vleesch Jakob uit zijn eerstgeboorte had. Want hij komt daardoor in groot gevaar, en om dat gevaar te ontvlieden, moet hij zijns vaders huis en zijn vaderland verlaten. Hij wordt zeer onbeleefd behandeld, waar hij buiten zijn land is. Als hij terugkomt, is hij bevreesd en in twijfel over zijn leven, valt den broeder te voet, en bidt hem ootmoedig, en leeft niet anders dan door zijn genade. Waar is zijn heerschappij boven zijnen broeder, van wien hij gedwongen wordt zijn leven te bidden? Zoo is het dan wat grooters dan de eerstgeboorte geweest, dat de Heere met zijn antwoord beloofde.

13 Gelijk geschreven is: Jakob heb Ik liefgehad. Hier bevestigt hij met een zekerder getuigenis, hoezeer het antwoord Gods, dat Rebekka ontving, tot de tegenwoordige zaak dient, te weten, dat door Jakobs heerschappij en Ezau's dienstbaarheid hun beider geestelijke toestand is beduid geweest. Insgelijks, dat Jakob deze genade niet door eenige verdienste zijnerzijds, maar door de mildheid Gods verkregen heeft. Zoo dan, het getuigenis van den profeet Maleachi wijst de oorzaak aan, waarom de Heere Jakob de eerstgeboorte heeft gegeven. Het is genomen uit het Eerste hoofdstuk van den profeet Maleachi, waar de Heere, willende den Joden hunne ondankbaarheid verwijten, eerst zijn goeddadigheid jegens hen verhaalt. Ik heb u (zegt Hij) liefgehad. En Hij voegt daarbij den oorsprong dezer liefde: Was Jakob niet Ezau's broeder? Alsof Hij wilde zeggen: Wat had hij, waarom Ik hem boven zijnen broe-

Gen. 33:4.

Mal. 1:2.

der zou stellen? Niets voorwaar. Want zij hadden beiden evenveel recht, uitgenomen, dat de mindere door het recht der natuur den meerdere moest onderworpen zijn. Nochtans heb Ik den mindere aangenomen, en den meerdere verworpen, eenig en alleen door mijne barmhartigheid, en door geen waardigheid der werken bewogen. En nu heb Ik u tot een volk aangenomen, om aan Jakobs zaad dezelfde goeddadigheid te bewijzen. Maar de Edomieten, Ezau's geslacht, heb Ik verworpen. Zoo zijt gij dan zooveel te boozter, die de herinnering aan zulke groote goeddadigheid niet kan verwekken, om Mij te dienen en mijne majesteit te eeren. En hoewel daar ook aardse zegeningen vermeld worden, die God aan de Israëlieten gegeven heeft, zoo moet men ze nochtans niet anders nemen, dan als teekenen van die goedwilligheid. Voorts, waar de toorn Gods is, daar volgt de dood, en waar zijn liefde is, daar volgt het leven.

14 Wat zullen wij dan zeggen? Is er onrechtvaardigheid bij God? Dat zij verre.

Exod. 33:19.

15 Want Hij zegt tot Mozes: Ik zal genadig zijn, dien Ik zal genadig zijn, en zal barmhartig zijn, dien Ik zal barmhartig zijn.

16 Zoo is het dan niet des willenden, noch des loopenden, maar des ontfermenden Gods.

Exod. 9:16.

17 Want de Schrift zegt tot Faraö: Daartoe heb Ik u verwekt, opdat Ik in u mijne mogendheid bewijze, en opdat mijn naam over de gansche aarde verkondigd worde.

18 Zoo dan, Hij is barmhartig, dien Hij wil, en Hij verhardt, dien Hij wil.

14 Wat zullen wij dan zeggen? Het vleesch kan deze wijsheid Gods niet hooren, of het wordt terstond met onstuimige vragen verstoord, en het wil God eenigszins dwingen om reden te geven. Daarom zien wij, dat de apostel, zoo vaak hij eenige hooge verborgenheid behandelt, vele ongerijmdheden voorkomt, waardoor der menschen gemoed anders zou bevangen worden. Voornamelijk, als de menschen hooren wat de Schrift van de praedestinatie leert, zoo worden zij door vele beuzelingen verhinderd. Want de praedestinatie Gods is wezenlijk een doolhof, waar des menschen vernuft geen uitweg kan vinden. En de nieuwsgierigheid der menschen is zoo brutaal, dat zij in de gevaarlijkste onderzoeking der dingen op het stoutst doordringen: alzoo, als van de praedestinatie gesproken wordt, zoo dompelt zich het vernuft door zijn roekeloosheid terstond als in het diepste der zee, omdat het geen maat kan houden. Wat zullen dan de godzaligen doen? zullen zij alle gedachtenis der praedestinatie vlieden? Geenszins. Want dewijl de Heilige Geest geen ding geleerd heeft, of er steekt voor ons belang in het te weten, zoo zal zonder twijfel de kennis daarvan nuttig zijn, zoover zij zich binnen de palen van het Woord Gods houdt. Zoo moge dan dit ons een heilige opmerking zijn, dat wij geen ding daarvan zoeken te weten, dan wat de Schrift leert; waar de Heere zijn heiligen mond sluit, zoo laat ons daar ook voor ons vernuft den weg tot verder onderzoek sluiten. Maar dewijl wij menschen zijn, wien die dwaze vragen in den zin komen, zoo laat ons van Paulus hooren, hoe men die moet tegenstaan.

Is er onrechtvaardigheid bij God? Het is voorwaar een onnatuurlijke razernij van het menschelijk vernuft, dat het liever God van onrechtvaardigheid wil beschuldigen, dan zichzelf van blindheid aanklagen. Want Paulus heeft geene zaken van verre willen halen, om daarmede de lezers te beroeren, maar hij heeft een goddelooze twijfeling als voor den voet liggend genomen, die terstond velen in den zin komt, zoodra zij hooren, dat God over elk beschikking maakt naar zijnen wil. Zoo is dan dit een schijn van onrechtvaardigheid, dien het vleesch bedenkt, dat God den eenen voorbijgaande, den anderen aanziet. Om deze zwaarigheid weg te nemen, deelt Paulus de gansche zaak in twee stukken. In het eerste stuk handelt hij over de uitverkorenen, in het tweede over de verworpenen; en hij wil, dat wij in de uitverkorenen de barmhartigheid Gods aanmerken, en in de verworpenen het rechtvaardig oordeel Gods erkennen. Zoo dan, Paulus antwoordt ten eerste, dat deze gedachte, die aanneemt, dat bij God onrechtvaardigheid is, waardig is vervloekt te worden. Daarna verklaart hij op beide zijden, hoe er geen onrechtvaardigheid kan wezen. Nochtans eer wij verder gaan, betuigt deze tegenwerping klaarlijk, dat de oorzaak, waarom God sommigen verkiest, en sommigen verwerpt, nergens anders dan in zijn voornemen is te zoeken; want ware het onderscheid in der werken aanzien gegrond, zoo had Paulus tevergeefs de vraag over de onrechtvaardigheid Gods aangeroerd, van welke geen kwaad vermoeden kan zijn, wanneer God een iegelijk naar zijn verdienste behandelt. Nu moet men ook in de tweede plaats dit aanmerken, dat Paulus dit stuk der leer vrij en openhartig uitgesproken heeft, hoewel hij zag, dat men het niet kon aanroeren, zonder dat dadelijk weerstrevende woorden en gruwelijke lasteringen daartegen oprijzen; ja, hij verzwijgt niet wat aanleiding ons tot oproer en murmureering gegeven wordt, als wij hooren, dat God door zijn verborgen goeddunken, eer de menschen geboren worden, een iegelijk zijn lot toelegt. Desniettemin gaat hij voort, en spreekt zonder bewimpeling uit, wat hij van den Heiligen Geest geleerd heeft. Waaruit volgt, dat de lekkernij dier menschen onverdragelijk is, die in het wegemen of stillen der ergernissen wijzer en voorzichtiger willen schijnen dan de Heilige Geest zelve. Dat der menschen zaligheid of verderf in Gods verkiezing gelegen is, achten zij hunne roeping eenvoudig te belijden, opdat God niet beschuldigd worde. Ware het, dat zij hun gemoed van verdraaide nieuwsgierigheid onthielden, en hunne tongen van ongebonden vrijheid, zoo moest hunne bescheidenheid en soberheid geprezen worden; maar den Heiligen Geest en Paulus eenen toom in den mond te werpen, wat vermetelheid is dat? Laat dan deze grootmoedigheid in de gemeente Gods steeds gezien worden, dat de leeraars zich niet schamen allerlei valsche beschuldiging der goddeloozen te weerleggen door eenvoudig belijden der ware leer, hoewel zij gehaat is.

15 Want Hij zegt tot Mozes. Zooveel den uitverkorenen aangaat, kan God van geene onrechtvaardigheid beschuldigd worden, want Hij verwaardigt Zich hun genadig te zijn naar zijn welbehagen. En toch vindt het vleesch hier ook wat om tegen te murmureeren: want het kan God niet toelaten, dat Hij dezen meer dan genen gunstig zou zijn, tenzij er oorzaak voortgebracht worde. Daarom dewijl het ongerijmd schijnt, dat de een aan den ander zonder verdienste

voorgetrokken wordt, zoo waagt der menschen dartele wederspanningheid een proces tegen God, even alsof Hij den personen meer toegaf dan recht is. Nu moet men zien, hoe Paulus de rechtvaardigheid Gods beschermt. Ten eerste voorwaar verduistert en bevimpelt hij niet, wat hij zag den haat onderworpen te zijn, maar hij bevestigt het met onbuigzame standvastigheid. Ten andere arbeidt hij niet om de scherpheid der woorden te verzachten, maar het is hem genoeg door de getuigenissen der Schrift het onrein gebas te wederstaan. Dit kon wel een koude verontschuldiging schijnen te zijn, dat God niet onrechtvaardig is, omdat Hij barmhartig is, dien het Hem belieft, maar overmits voor God zijn eigen autoriteit overvloedig genoeg is, alzo, dat Hij niemands bescherming behoeft, zoo is het Paulus genoeg geweest, Hem tot eenen beschermer van zijn eigen recht te stellen. En Paulus brengt hier voort het antwoord, dat

x. 33: 19.

Mozes van den Heere ontvangen heeft, toen hij voor de zaligheid des ganschen volks bad. Ik zal (antwoordt God) genadig zijn, dien Ik zal genadig zijn, en barmhartigheid bewijzen, dien Ik zal barmhartigheid bewijzen. Met dit antwoord heeft de Heere verklaard, dat Hij niemand der stervelingen iets schuldig is, en dat het uit onverdiende weldadigheid is, al wat Hij hun gaf. Verklaard tevens, dat deze weldadigheid vrij is, om dezelve te geven, dien Hij wil; verklaard eindelijk, dat men geen oorzaak boven zijnen wil kan bedenken, waarom Hij aan zekere menschen weldoet, en ook genegen is, en niet allen; want de woorden luiden even alsof gezegd ware: Dien Ik eenmaal voorgenomen heb barmhartig te zijn, van dien zal Ik nimmermeer mijn barmhartigheid wegnemen, en zal eeuwige goedertierenheid bewijzen, dien Ik voorgenomen heb goedwillig te zijn. Aldus heeft Hij zijn vrijwillig voornemen als de opperste oorzaak zijner genade gesteld, en heeft tegelijk te kennen gegeven, dat Hij zijn barmhartigheid bijzonder voor sommigen verordend heeft. Want deze bondige wijze van spreken sluit alle vreemde oorzaken uit; evenals wij onszelven vrije macht om iets te doen toeschrijven, zeggende: Ik zal doen, dat ik doen zal. En het woordje **dien**, geeft duidelijk te kennen, dat de barmhartigheid niet allen gemeen zal zijn; deze vrijheid wordt God ontroofd, wanneer zijn verkiezing aan uitwendige oorzaken gebonden wordt. In de twee woorden, die Mozes gebruikt, wordt de eenige oorzaak der zaligheid uitgedrukt; want het eene beduidt, uit genade en op milde wijs gunstig te zijn, of een weldaad te schenken, en het ander is om met barmhartigheid bewogen te worden. Alzoo blijft het vast, dat Paulus wil zeggen: de barmhartigheid Gods, dewijl zij onverdiend en uit genade is, is niet gebonden, maar strekt zich waar zij wil.

16 Zoo is het dan niet des willenden. Uit dit getuigenis besluit hij wat zonder tegenspreken daaruit volgt, te weten, dat wij onze verkiezing niet moeten toeschrijven aan ons vernuft, noch aan onze begeerte, noch aan onze naarstigheid, maar dat wij ze geheel aan den raad Gods moeten toekennen. Dat niemand denke, dat zij, die verkoren worden, daarom zouden verkoren worden, omdat zij het verdiend hebben, of omdat zij zich de gunst Gods op eenige wijze verworven hebben, of omdat een greintje waardigheid in hen is, waardoor God zou verwekt worden. Zoo verstaat dan eenvoudig, dat het noch in onzen wil, noch in onzen arbeid gelegen is (want het loopen heeft hij gesteld in plaats van arbeid en naarstigheid)

onder de uitverkorenen gerekend te worden, maar dat dit geheel ligt in de goedheid Gods, welke hen, die noch willen, noch arbeiden, noch het zelfs bedenken, aanneemt. Zij, die uit deze plaats besluiten, dat wij eenige macht hebben om te willen, of zoeken, maar die op zichzelf niets vermag, tenzij zij door de barmhartigheid Gods geholpen worde, die gaan dwaas te werk. Want de apostel toont niet aan wat in ons is, maar hij sluit al onzen arbeid uit. Zoo is het dan louter beuzeling, dat zij besluiten, dat wij willen en loopen, omdat Paulus zegt, dat het des willenden en des loopenden niet is; waarmee hij toch niet anders heeft willen zeggen, dan dat noch het willen iets doet, noch het loopen. Nochtans zijn wederom die te berispen, die ledig blijven, om der genade Gods plaats te geven. Want al is het, dat wij door onzen eigenen arbeid niets bedrijven, zoo is nochtans de begeerte en naarstigheid, die door God ingegeven wordt, niet zonder kracht. Zoo wordt dan dit niet gezegd, opdat wij door onze wederspanningheid of traagheid den Geest Gods, die ons met vuur ontsteekt, zouden uitblusschen, maar opdat wij zouden verstaan, dat van Hem is al wat wij hebben, en daarom leeren alle ding van Hem te bidden en te hopen, en Hem voor alles te danken, en met vreezen en beven naar onze zaligheid staan.

Phil. 2: 12.

Pelagius heeft gepoogd de uitspraak van Paulus door een andere sophistische maar ondeugende beuzeling te verdraaien, te weten, dat het niet des willenden noch des loopenden alleen is, dewijl de barmhartigheid Gods medehelpt. Dien Augustinus grondig en scherpzinnig wederlegt; want is het, dat de wil van den mensch daarom ontkend wordt, de oorzaak der verkiezing te zijn, omdat hij niet alleen, maar slechts ten deele de oorzaak is, zoo zal men wederom mogen zeggen, dat het niet is der barmhartigheid, maar des loopenden en des willenden; want als het werk wederkeerig is, zoo is ook de lof wederkeerig. Maar die laatste reden is zoo ongerijmd, dat zij vanzelf valt. Laat ons dus vasthouden, dat de zaligheid dergenen, die God wil zalig maken, alzo aan de barmhartigheid Gods toegeschreven wordt, dat voor der menschen vernuft en arbeid niets overblijft. Het heeft ook niet veelmeer kleur, dat sommigen deze woorden in eenen adem willen gelezen hebben, als in der goddeloozen persoon. Want hoe is het te rijmen, dat men de plaatsen der Schrift, waarin klaar de rechtvaardigheid Gods bewezen wordt, verdraait om Hem tirannie te verwijten? Bovendien, is het aan te nemen, dat Paulus stilzwijgend de Schrift zoo grof laat bespotten, waar de wederlegging zoo gemakkelijk was? Maar dusdanige uitvluchten hebben zij gezocht, die deze onbegrijpelijke verborgenheid Gods verkeerd met hun verstand afmaten. Deze leer was voor hunne lekkere en teedere ooren te scherp, dan dat zij ze den apostel betamelijk rekenden. Maar zij behoorden eerder hun eigen hardheid te buigen tot de gehoorzaamheid des Geestes, opdat zij niet zoozeer op hunne grove verdichtselen stonden.

17 Want de Schrift zegt. Nu komt hij tot het tweede stuk, tot de verwerping der goddeloozen. En dewijl hierin wat meer ongerijmdheid schijnt te zijn, zoo arbeidt hij des te meer, om duidelijk te maken, hoe God, als Hij verwerpt, dien Hij wil, niet alleen onstraffelijk, maar ook wonderlijk in zijn wijsheid en rechtvaardigheid is. Zoo neemt hij dan een getuigenis uit het Tweede boek van Mozes, hfdst. 9: 16, waar Hij zegt, dat Hij Farao tot dat einde verwekt

heeft, opdat hij, waar hij hardnekkig de mogendheid Gods poogde te wederstaan, overwonnen en onderworpen, een bewijs zou zijn, hoe onverwinnlijk de arm Gods is, dien geen menschelijke kracht kan dragen, laat staan breken. Ziedaar een voorbeeld, waartoe God Farao heeft willen gebruiken. Zoo moet men dan hier twee dingen aanmerken, te weten, de praedestinatie of voorbeschikking van Farao tot zijn verderf, die uit den rechtvaardigen, doch verborgen raad Gods komt, en het einde daarvan, hetwelk is, dat de naam Gods geprezen worde; en op dit einde staat Paulus voornamelijk. Want is het, dat deze verharding van dien aard is, dat de naam Gods er om verdient geprezen te worden, zoo is het niet geoorloofd Hem van eenige ongerechtigheid te beschuldigen. Dit is een bewijs naar den regel der tegenovergestelde dingen. Maar dewijl vele uitleggers deze plaats vervalschen, als zij ze zoeken te verzachten, zoo moet men ten eerste aanmerken, dat in plaats van het woord: **Ik heb u verwekt**, in het Hebreuwsch staat: **Ik heb u gesteld**; waar God, willende toonen, dat Farao's hardnekkigheid Hem niet zou verhinderen zijn volk te verlossen, verzekert, dat Hij niet alleen zijn razernij voorzien heeft, en bereide middelen heeft om hem te bedwingen, maar dat Hij het willens alzo verordend heeft, en wel tot dat einde, opdat Hij luisterrijker bewijs zijner mogendheid zou stellen. Zoo hebben het dan sommigen verkeerd vertaald, die zeggen, dat hij voor een tijd is behouden geweest, want daar wordt meer van het begin gesproken. Want dewijl de menschen vele dingen van elders ontmoeten, die hunnen raad vertragen, en den loop hunner werken verhinderen, zoo zegt God, dat Hij het is, die Farao heeft gesteld en geordineerd dat te doen: met welk gevoelen het woord **verwekken** zeer wel overeenkomt. Voorts, opdat niemand denke, dat Farao door een algemeene en verwarde beweging van God gedreven is, om tot zulke razernij te vallen, zoo wordt de bijzondere oorzaak of het einde aangeduid, even alsof er gezegd werd, dat God wel wist wat Farao doen zou, maar dat Hij hem willens tot dit gebruik verordend had. Waaruit volgt, dat men nu tevergeefs met Hem twist, alsof Hij verbonden ware rekenschap te geven, daar Hij vanzelf voor den dag komt, en deze tegenwerping afsnijdt, zeggende, dat de verworpenen uit den verborgen schat zijner voorzienigheid komen, in wie Hij zijnen naam wil geprezen hebben.

18 Zoo dan, Hij is barmhartig, dien Hij wil. Hier volgt het besluit van de beide stukken, hetwelk niet anders genomen kan worden, dan in den persoon des apostels: want hij komt daarna terstond met den tegenstander te handelen, en begint voort te brengen wat van tegenovergestelde zijde kon tegengeworpen worden. Zoo is het dan zonder twijfel, dat Paulus dit uit zijn eigen gevoelen spreekt, gelijk wij dit weinig boven herinnerd hebben, te weten, dat God naar zijn goeddunken genadig is, dien Hij wil, en de strengheid des oordeels gebruikt tegen wie Hij wil. Want hij wil bij ons dit werken, dat in die verscheidenheid, die tusschen uitverkorenen en verworpenen gezien wordt, ons hart en gemoed daarmede tevreden is, dat het Gode alzo behaagd heeft, sommigen tot zaligheid te verlichten, anderen tot den dood te verblinden, en dat wij geen oorzaak boven den wil Gods zoeken. Want wij moeten staan op de woorden **dien Hij wil, en dien Hij wil**, boven dewelke uit te gaan hij ons niet toelaat. Voorts het woord **verharden**, als

het Gode in de Schrift toegeschreven wordt, beduidt niet alleen **toelating**, gelijk sommige flauwe gematigden willen, maar ook de werking des Goddelijken toorns. Want alle uitwendige dingen, die tot de verblinding der verworpenen dienen, zijn instrumenten van dien toorn. En de Satan zelf, die inwendig krachtig werkt, is alzo zijn dienaar, dat hij niets doet zonder zijn bevel. Zoo valt dan die ijdele uitvlucht, die de Scholastieken hebben van de voorwetenschap. Want Paulus zegt niet, dat de val der goddeloozen door den Heere voorzien is, maar dat hij door zijnen raad en wil verordend wordt; gelijk ook Salomo leert, dat het verderf der goddeloozen niet alleen voorzien is, maar dat de goddeloozen zelve opzettelijk zijn geschapen tot verderf, Spreuk. 16: 4.

19 Zoo zult gij dan tot mij zeggen: Wat klaagt Hij nog? wie wederstaat zijnen wil?

20 Maar, o mensch, wie zijt gij, dat gij tegen God in het recht zoudt treden? Zegt ook een gemaakt ding tot zijnen maker: waarom hebt gij mij alzo gemaakt?

21 Heeft de pottbakker geen macht over het leem, om uit dezelfde massa het eene een vat tot eere te maken, en het andere tot schande?

Jes. 45: 9.
Jer. 18: 6.
Boek der
Wijsh. 15: 7.
Str. 33: 12.
2 Tim. 2: 20.

19 Zoo zult gij dan tot mij zeggen. Hier is het vleesch voornamelijk oproerig, als het hoort, dat het uit Gods goeddunken komt, dat die tot den dood verordend zijn, die verloren gaan. Daarom komt Paulus weder tot de tegenwerpingen, omdat hij zag, dat der goddeloozen tong niet kon verhinderd worden, met vollen mond tegen de rechtvaardigheid Gods te bassen. En hij heeft hunne genegenheid zeer wel uitgedrukt, want zij zijn niet tevreden, dat zij zichzelf beschermd hebben, maar stellen God als schuldig in hunne plaats. Daarna, als zij de schuld hunner verdoemenis op Hem geworpen hebben, zijn zij toornig op zijne groote macht. Zij worden wel gedwongen zich gewonnen te geven, maar zij doen het met verbolgenheid, omdat zij niet kunnen wederstaan; en als zij Hem de heerschappij toeschrijven, beschuldigen zij Hem eenigermate van tirannie. Gelijk de Sophisten in hunne scholen van de absolute rechtvaardigheid Gods (gelijk zij ze noemen) snateren, even alsof Hij, zijn rechtvaardigheid vergeten hebbende, het geweld zijner heerschappij wilde gebruiken, alles verkeerd door elkander mengende; zoo zeggen de goddeloozen te dezer plaatse aldus: Wat redenen heeft Hij, waarom Hij op ons vertoord is? Dewijl Hij ons zoodanig gemaakt heeft, dewijl Hij ons naar zijn goeddunken drijft waarheen Hij wil; wat doet Hij anders als Hij ons verderft, dan dat Hij zijn eigen werk in ons straft? Want wij kunnen tegen Hem geen krijg voeren, ofschoon wij uit al onze macht strijden, zoo zal Hij nochtans de overwinnaar zijn. Zoo zal het dan een onrechtvaardig oordeel zijn, indien Hij ons verderft, en het is een ongebonden macht, die Hij nu tegen ons misbruikt. Maar wat zegt Paulus hiertegen?

20 O mensch, wie zijt gij. Deze woorden kan men ook aldus nemen: Wie zijt gij, die tegen God durft twisten, of die twist tegen God; want het Grieksche woord brengt dat mede, maar de zin blijft dezelfde. Met dit eerste antwoord beteugelt hij alleen de goddeloosheid van die lastering, nemende een bewijs uit den staat der menschen.

Terstond zal hij een ander antwoord daarbij stellen, waarmee hij de rechtvaardigheid Gods tegen alle beschuldiging zal verdedigen. Dit is wel duidelijk, er wordt geen oorzaak voortgebracht boven het goeddunken Gods. Dewijl er een zeer voor de hand liggend antwoord was, te weten, dat deze verscheidenheid in goede oprechte redenen gegrond is: waarom heeft dan Paulus dezen korten weg niet gebruikt, maar den wil Gods in den oppersten graad gesteld, om ons alleen vóór alle oorzaken genoeg te zijn? Voorwaar was het een valsche tegenwerping geweest, dat God verwerpt of verkiest naar zijn goeddunken, die Hij niet wil gunstig zijn, of die Hij uit genade liefheeft, zoo zoude Paulus haar wederlegd hebben. De goddeloozen zeggen, dat de menschen van schuld bevrijd worden, indien de wil Gods de voornaamste oorzaak hunner zaligheid of verdoemenis is. Ontkent Paulus dat? Neen, maar hij bevestigt met zijn antwoord, dat God aangaande de menschen verordent wat Hij wil, en dat nochtans de menschen tevergeefs en uitzinnig tegen Hem oprijzen om te twisten, want God verordent naar zijn recht aan zijn maaksel een zoodanig lot als Hij wil. Degenen, die zeggen, dat Paulus, toen hij geene reden vond, is begonnen te schelden, leggen den Heiligen Geest groote lastering op. Want die dingen, die dienden om Gods rechtvaardigheid te beschermen, en voor de hand lagen, die heeft hij in 't begin niet willen voortbrengen, omdat zij niet konden verstaan worden. Maar hij zal ook de tweede reden alzoo matigen, dat hij geen volkomen verdediging onderneemt, maar alzoo de rechtvaardigheid Gods toonen, indien wij haar met godvreezende ootmoedigheid en eerbied overwegen. Zoo vermaant hij dan den mensch over zijn staat, hetwelk allerbest betaamde, even alsof hij zeide: dewijl gij een mensch zijt, zoo beken, dat gij stof en asch zijt, waarom strijdt gij dan met den Heere over een zaak, die gij niet bij machte zijt te verstaan? Kortom, Paulus heeft voortgebracht, niet wat had kunnen gezegd worden, maar wat voor onze ongeschiktheid nuttig was. De hoovaardige menschen zijn verbolgen, dat Paulus, die niet ontkent, dat de menschen door den verborgen raad Gods verworpen of uitverkoren worden, geen oorzaak bijbrengt, even alsof de Geest Gods geen reden hebbende, stom wordt, en niet veeleer door zijn zwijgen vermaande, dat wij de verborgenheid, die wij niet kunnen peilen, met eerbied moeten aanbidden, en dat Hij alzoo de dartele wederspanningheid der menschelijke nieuwsgierigheid bedwingt. Zoo zullen wij dan weten, dat God met geen ander doel zwijgt, dan omdat Hij ziet, dat zijn onmetelijke wijsheid door onze kleinheid niet kan begrepen worden, en dat Hij daarom onze zwakheid sparende, ons tot bescheidenheid en matigheid opwekt.

Zegt ook een gemaakt ding. Wij zien, dat Paulus er altijd op staat, dat de wil Gods, hoewel zijn oorzaak ons verborgen is, voor rechtvaardig gehouden wordt. Want hij toont aan, dat Hij van zijn recht beroofd wordt, zoo Hij nopens zijne creaturen niet vrij mag verordenen wat Hij wil. Dit schijnt in de oogen veler menschen hard te zijn. Sommigen meenen ook, dat God groote oneer aangedaan wordt, als men Hem zulk een goeddunken toeschrijft. Maar dat is, even alsof zij met haar opgeblazenheid beter theologen waren dan Paulus, die den geloovigen dezen regel der ootmoedigheid stelt, dat zij zich over Gods mogendheid verwonderen, en niet naar hun

oordeel waardeeren. Dezen hoovaardigen lust om met God te twisten, heeft hij met een zeer gepaste gelijkenis bestraft, waarin hij meer schijnt gezinspeeld te hebben op Jes. 45:9, dan op Jer. 18:6. Want bij Jeremia wordt niets geleerd, dan dat Israël in de hand des Heeren is, zoodat Hij dit volk om zijn boosheid gansch en al kan te niet maken, gelijk de pottbakker eenen pot. Maar Jesaja klimt hooger, en zegt: Wee dien, die zijnen maker wederspreekt, te weten, den aarden pot, die tegen den pottbakker strijdt. Zal ook het leem tot zijnen maker zeggen: **wat maakt gij?** En voorwaar de mensch heeft zich niet hooger te stellen dan een aarden vat, wanneer hij zich met God vergelijkt. Nochtans moet men niet zeer arbeiden om die plaats op de tegenwoordige zaak toe te passen, dewijl Paulus slechts op de woorden van den profeet gezinspeeld heeft, opdat de gelijkenis te meer autoriteit zoude hebben.

21 Heeft de pottbakker geene macht? Reden waarom het maaksel niet met zijnen maker mag twisten, omdat de maker niets doet, dan wat hij van rechtswege vermag. Door het woord **macht**, verstaat hij niet, dat de pottbakker kracht en sterkte heeft om naar zijnen lust te doen; maar dat deze macht hem met het volste recht toekomt. Want hij wil niet eenige ongeschikte macht aan God toeschrijven, maar een macht, die men Hem behoort toe te kennen. Voorts in de toevoeging der gelijkenis moet men dit aanmerken: Gelijk de pottbakker niets aan het leem ontnemt, ofschoon hij daaraan zulk een vorm geeft, als hij wil, alzoo beneemt God ook den mensch niets, al is het, dat Hij hem met zulk eene voorwaarde schept, als Hem goeddunkt. Dit alleen moet men in gedachtenis houden, dat God van een deel zijner eere beroofd wordt, als men Hem zulk eene heerschappij over den mensch niet toelaat, dat Hij beslissende rechter is over leven en dood.

22 En wat is het, of God willende zijn toorn bewijzen en zijn mogendheid bekendmaken, heeft met veel lijdzaamheid de vaten des toorns verdragen, die tot het verderf bereid waren;

23 En om ook bekend te maken den rijkdom zijner heerlijkheid over de vaten der barmhartigheid, die Hij tot heerlijkheid bereid heeft?

22 En wat. Dit is het andere antwoord, waarmee hij met korte woorden bewijst, dat, ofschoon de raad Gods te dezen deele onbegrijpelijk is, nochtans zijn onstraffelijke rechtvaardigheid niet minder in der verworpenen verderf, dan in der uitverkorenen zaligheid uitblinkt. Hij geeft geene rekenschap der verkiezing Gods, zóódat hij de oorzaak aanwijst, waarom deze uitverkoren en gene verworpen wordt. Want wat in den verborgen raad Gods vervat is, moet onder des menschen oordeel niet komen, en deze verborgenheid zoude onverklaarbaar geweest zijn. Zoo dan, hij verbiedt ons die dingen curieus te onderzoeken, die boven het menscheijk vernuft zijn. Ondertusschen toont hij, dat in de praedestinatie Gods, zoo verre zij zich doet zien, enkel rechtvaardigheid blijkbaar wordt. Het Grieksche woord, dat Paulus hier gebruikt, beduidt, **maar of**, doch ik neem het, alsof hij gezegd had: En wat is het of; zoodat de gansche rede den vorm van een vraag heeft; want alzoó zal de

zin klaarder zijn, en zal eenen schijn van verzwijging hebben, waar- onder men dit zal moeten verstaan: wie kan Hem van onrechtvaardigheid beschuldigen of voor het recht dagen. Want men ziet hier niets anders dan eenen zeer volkomen regel der rechtvaardigheid. Maar indien wij den zin van Paulus willen verstaan, moeten wij bijna elk woord aanmerken: want aldus redeneert hij: Zij zijn vaten tot verderf bereid, dat is, gewijd en verordend tot verderf. Insgelijks zij zijn vaten des toorns, dat is, daartoe gemaakt en bereid om be- wijzen van de straf en den toorn Gods te zijn. Indien God deze vaten eenen tijd lang lijdzaam verdraagt, en niet op het eerste oogenblik verderft, maar dat oordeel vertraagt, dat hun bereid is, en dat wel om teekenen zijner strengheid te bewijzen, opdat de an- dere door zulke ontzettende voorbeelden verschrikt worden; of ook om zijn kracht te verklaren, waaraan Hij deze dienstbaar maakt; bovendien, opdat daaruit bekender worde, en helderder schittere de grootheid zijner barmhartigheid: wat is er in deze beschik- king waardig berispt te worden? Voorts, dat hij verzwijgt, waarvan het komt, dat zij vaten zijn tot het verderf bereid, dat is geen wonder, want hij neemt uit hetgeen boven gezegd is aan, dat de oorzaak in den eeuwig en ondoorgrondelijken raad Gods verborgen is, wiens rechtvaardigheid wij meer moeten aanbidden, dan onderzoeken. Het woord **vaten**, heeft hij in de algemeene beduiding genomen voor instrumenten, want wat werking ook in eenig schepsel is, zij is als het ware een dienst der kracht Gods. Wij geloovigen worden dus met het volste recht vaten der barmhartigheid genoemd, die God als instrumenten gebruikt tot betooning zijner barmhartigheid, en de verworpenen worden terecht vaten des toorns genoemd, dewijl zij dienen om de oordeelen Gods te verklaren.

23 En om ook bekend te maken. Ik heb dit liever aldus over- gezet, opdat deze reden te beter samenhangen zou met de voorgaande. En dit is de tweede reden, die de heerlijkheid Gods in der verwor- penen verderf openbaart, omdat daaruit klaarder de grootheid der Goddelijke goedheid bevestigd wordt. Want wat onderscheid is tus- schen hen en de uitverkorenen, anders dan dat deze laatsten uit denzelfden afgrond des verderfs verlost zijn? en dat niet door hun eigen verdienste, maar door zijn onverdiende weldadigheid. Zoo moet dan zijn genade jegens de uitverkorenen meer en meer gepre- zen worden, als wij zien, hoe ellendig allen zijn, die zijn toorn niet ontvlieden. Het woord **heerlijkheid**, dat hier tweemaal staat, leg ik uit als gesteld voor barmhartigheid Gods, omdat zijn voornaamste lof is in zijne weldaden. Zoo ook in Ef. 1:13, als hij geleerd heeft, dat wij van God tot kinderen zijn aangenomen, tot prijs der heer- lijkheid zijner genade, zoo voegt hij weinig daarna er bij, dat zij verzegeld zijn door den Geest der belofte tot prijs zijner heerlijk- heid; het woord **genade** wordt daar verzwegen. Zoo heeft hij dan willen beduiden, dat de uitverkorenen instrumenten zijn, waardoor God zijn barmhartigheid bewijst, om zijnen naam in hen te ver- heerlijken. En hoewel hij in deze tweede reden duidelijker bevestigt, dat God zijn uitverkorenen voorbereidt tot heerlijkheid, daar hij tevoren eenvoudig gezegd had, dat de verworpenen vaten zijn tot het verderf bereid, zoo lijdt het nochtans geen twijfel, of die beide voorbereidingen zijn in den verborgen raad Gods gelegen. Anders zou Paulus gezegd hebben, dat de verworpenen zichzelf overgeven, of

in het verderf werpen. Maar nu beduidt hij, dat zij reeds vóór hunne geboorte, tot hun staat verordend en overgegeven zijn.

- 24 Die Hij ook geroepen heeft, namelijk ons, niet alleen uit de Joden, maar ook uit de heidenen.
- 25 Gelijk Hij ook in Hozea zegt: Ik zal mijn volk noemen, dat geen volk is, en mijn beminde, die niet bemind is. Hos. 2:22. 1 Petr. 2:10.
- 26 En het zal geschieden in de plaats, waar tot hen gezegd is: Gij zijt mijn volk niet, aldaar zullen zij kinderen des levenden Gods genaamd worden. Hos. 1:10.
- 27 Jesaja roept ook over Israël: Al ware het getal der kinderen Israëls gelijk het zand der zee, zoo zal het overblijfsel behou- den worden. Jes. 10:22.
- 28 Want een woord voleindigt Hij, en in gerechtigheid kort Hij het af; want de Heere zal een afgekort woord maken op de aarde. Jes. 1:9.
- 29 En gelijk Jesaja tevoren gezegd had: Indien de Heere der heirscharen ons geen zaad had gelaten, zoo waren wij gelijk Sodom geworden, en met Gomorra gelijk gesteld geweest. Gen. 19:24. Jes. 13:19. Jer. 50:40. Ez. 16:46.

24 Die Hij ook geroepen. Uit het vertoog, dat hij dusver van de vrijheid der verkiezing Gods gehouden heeft, volgden twee din- gen, te weten, dat de genade Gods niet zóó in het Joodsche volk ingesloten is, dat zij niet tot andere natiën kan uitgaan, en in de gansche wereld uitgestort worden, en dat zij zelfs zóó niet aan de Joden gebonden is, dat zij zonder uitzondering tot allen, die Abrahams kinderen naar het vleesch zijn, zouden komen. Want indien de ver- kiezing Gods alleen in zijn goeddunken gefundeerd is, zoo zal de verkiezing alom plaats hebben, waarhenen zijn wil zich zal wenden. Daarom als nu de verkiezing bewezen is, is eenigszins de weg ge- baand tot hetgeen hij van der heidenen roeping, en van der Joden verwerping heeft voorgenomen te zeggen: waarvan de eerste om de nieuwhed zeer ongerijmd, en de laatste gansch onbehoorlijk scheen te zijn. Nochtans dewijl de laatste meer ergernis medebracht, zoo handelt hij in de eerste plaats over het eerste, dat minder ge- haat was. Zoo zegt hij dan, dat de vaten der barmhartigheid, welke Hij tot eere zijns naams uitverkoren heeft, alom aangenomen wor- den, zoowel uit de heidenen als uit de Joden. Aangaande het woordje **die**, ofschoon Paulus hier de regels der Grieksche taal niet gevolgd heeft, zoo heeft hij nochtans als in het voorbijgaan dit daarbij willen stellen, dat wij de vaten der heerlijkheid Gods zijn, wij, die deels uit de Joden, deels uit de heidenen aangenomen zijn. Waarmede hij uit de roeping Gods bewijst, dat in de verkiezing geen onderscheid van natie is. Want indien God niet heeft gelaten ook ons te roepen, die onzen oorsprong uit de heidenen hebben, zoo is het openbaar, dat de heidenen niet geweerd worden van het rijk Gods, en van het verbond der eeuwige zaligheid.

25 Gelijk Hij ook in Hozea zegt. Nu toont hij aan, dat deze roe- ping der heidenen niet nieuw mag schijnen, nademaal zij langen tijd tevoren door de godspraak des profeten betuigd is geweest. De zin is klaar, doch men is verlegen met het te pas brengen van het getuigenis uit Hozea. Want niemand kan ontkennen, dat de profeet daar over de Israëlieten spreekt; want de Heere, over hunne zonden vertoord

zijnde, verkondigt, dat zij Hem na dezen tijd niet langer tot een volk zullen zijn. Daarna stelt Hij een vertroosting, en uit die niet bemind waren, maakt Hij beminden, en uit die geen volk waren, maakt Hij volk. En Paulus poogt wat bijname van de Israëlieten gezegd is, op de heidenen toe te passen. Die dezen knoop tot hertoe het best ontbonden hebben, hebben gemeend, dat Paulus aldus heeft willen argumenteeren: Wat kon schijnen den heidenen te verhinderen om de zaligheid deelachtig te worden, is ook in het Israëlietische volk geweest. Gelijk God dan voorheen de Joden, die Hij verworpen en uitgeroeid had, wederom vriendelijk in genade ontvangen heeft, zoo gebruikt hij nu dezelfde vriendelijkheid jegens de heidenen. Maar dewijl deze uitlegging, hoewel zij kan verdedigd worden, mij nochtans schijnt ietwat gedwongens te hebben, zoo mogen de lezers bedenken, of het geen passender zin geeft, zoo wij gelooven, dat die troost niet alleen den Joden, maar ook den heidenen gegeven is. Want het is niet nieuw, noch ongewoon bij de profeten, dat zij, nadat zij den Joden wegens hunne zonden de straf Gods verkondigd hebben, zich wenden tot het rijk van Christus, hetwelk de gansche wereld door verbreid moest worden; en dat doen zij niet te onpas. Want dewijl de Joden den toorn Gods door hunne zonden dermate verwekt hebben, dat zij waardig zijn door Hem verworpen te worden, zoo is er geen hope der zaligheid meer, tenzij zij zich tot Christus bekeeren, door wien het verbond der genade wederopgericht wordt; en gelijk het in Hem gefundeerd was, alzoo wordt het, waar het vervallen is, in Hem wederom vernieuwd. En voorwaar, dewijl Christus de eenige toevlucht is, wanneer het al verloren is, zoo kunnen de ellendige zondaars, die den toorn Gods boven hun hoofd zien hangen, geen gegronden troost hebben, tenzij Christus hun voorgesteld wordt. Ja, gelijk wij gezegd hebben, het is der profeten gewoonte, dat zij het volk, hetwelk zij door de bedreiging der Goddelijke straf verslagen en vernederd hebben, weder tot Christus roepen, die de eenige toevlucht is dergenen, die geen hope hebben. Nu, waar het rijk van Christus opgericht wordt, daar wordt tegelijk dat hemelsche Jeruzalem opgericht, tot hetwelk de burgers uit alle einden der wereld verzameld worden. En dit dient tot de tegenwoordige profetie. Want toen de Joden uit het huis Gods uitgeroeid waren, zoo waren zij den anderen menschen en den heidenen gelijkgemaakt. Als nu het onderscheid weggenomen is, zoo heeft de barmhartigheid Gods door elkander in alle heidenen plaats. Waaruit wij verstaan, dat het getuigenis van den profeet gepast aan deze plaats toegevoegd wordt, waarin God, de Joden aan de heidenen gelijkgemaakt hebbende, verkondigt, dat Hij uit de vreemden een gemeente zal verzamelen, zoodat zij beginnen een volk te worden, die geen volk waren.

Mijn volk, dat geen volk is. Dit wordt gezegd met het oog op de echtscheiding, die God nu met zijn volk gemaakt had. Hij had het van al zijne heerlijkheid beroofd, zoodat het niet was boven de overige volken. En hoewel degenen, die God door zijnen eeuwigen raad Zich tot kinderen verordend heeft, altijd zijne kinderen zijn, zoo rekent nochtans de Schrift vaak slechts hen onder de kinderen Gods, wier uitverkiezing door de roeping bevestigd is. Waaruit hij ons ook leert niet te oordeelen, en veel minder een oordeel uit te spreken over de verkiezing Gods, anders dan zoover zij zich met

hare teekenen openbaart. Alzoo, nadat Paulus den Efeziërs getoond had, dat hun verkiezing en aanneming tot kinderen, vóór de schepping der wereld bij God verordend is geweest, zoo zegt hij weinig daarna, dat zij voorheen vreemden van God geweest zijn, te weten, zooveel dien tijd aangaat, waarin de Heere zijn liefde jegens hen nog niet bewezen had, hoewel Hij hen in zijn eeuwig barmhartigheid had aangenomen. Zoo worden dan te dezer plaatse niet-beminden genoemd, dien God eerder toorn dan liefde betuigd had. Voorts, weten wij, dat de toornigheid Gods ligt op het gansche menschelijk geslacht, totdat de aanneming tot kinderen de menschen met God verzoent. Aangaande deze woorden: **mijn beminde noemen, die niet bemind was**, zij hangen aan het vervolg van den tekst, die alzoo luidt bij den profeet. Want de Heere had daar tevoren gezegd, dat hem een dochter geboren was, die Hij genoemd had **niet-bemind**, opdat het volk onder deze figuur zou bekennen, dat het bij God gehaat was. Nu, gelijk de verwerping oorzaak was van den haat, alzoo leert de profeet, dat het begin der liefde is, als God tot kinderen aanneemt, die eenen tijd lang vreemd waren.

27 En Jesaja roept. Nu komt hij tot het tweede deel, waarvan hij niet wilde beginnen, om hun gemoed niet te zeer te verbitteren. En het is niet zonder beleid, dat hij zegt, dat Jesaja niet spreekt, maar roept, te weten, opdat hij ze te beter opwekke om te hooren. Voorts, de woorden van den profeet zijn klaar om de Joden af te schrikken, dat zij niet te zeer op het vleesch roemden. Want het is vreeselijk te hooren, dat uit een oneindige menigte slechts een klein getal zaligheid zal verkrijgen. Want hoewel de profeet, na de verwoesting des volks beschreven te hebben, nog eenige hope op genade geeft, opdat de geloovigen niet zouden denken, dat het verbond gansch en al uit ware, zoo beperkt hij nochtans diezelfde genade tot weinigen. Maar dewijl de profeet dit van zijnen tijd geprofeteerd had, zoo moeten wij zien, hoe Paulus dat behoorlijk tot zijn voornemen te pas brengt. Het is dan aldus: Toen de Heere zijn volk uit de Babylonische gevangenis wilde verlossen, zoo was zijn wil, dat de weldaad zijner verlossing tot zeer weinigen uit die zeer groote menigte zou komen, die terecht het overblijfsel der verwoesting konden genoemd worden, vergeleken bij die groote menigte des volks, welke Hij in de ballingschap liet omkomen. Nu, die vleeschelijke wederbrenging heeft de ware wederoprichting der gemeente afgebeeld, die in Christus volbracht wordt, ja alleen een begin daarvan was. Zoo dan, wat toen geschiedde, dat moet nu veel zekerder vervuld worden, in den voortgang en volbrenging der verlossing.

28 Want een woord voleindigt en kort Hij af. Ik laat de verscheidenheid der uitleggingen varen, en dit dunkt mij de rechte natuurlijke zin: De Heere zal zijn volk zóó afkorten en afsnijden, dat het kan schijnen als eene verdelging te zijn, en wat zal overgebleven zijn, zal een gedaante en spoor eener groote verwoesting zijn. Nochtans dit klein getal, dat van de verwoesting zal overblijven, zal een werk van de rechtvaardigheid des Heeren wezen, of (wat mij beter behaagt) het zal dienen om de rechtvaardigheid Gods door de gansche wereld heen te betuigen. Want het woordje **woord**, geeft in 't algemeen in de Schrift zooveel te kennen als **ding**. **Voleindigt woord**, wordt hier gesteld voor **voleinding**. Waarin

Ef. 1:4.

Ef. 2:12.

vele uitleggers grof gefeild hebben, dewijl zij veel te scherpzinnig willen filosofeeren. Want zij hebben verdicht, dat de leer des Evangelies alzoó genoemd wordt, omdat de wet kort is, wanneer de ceremoniën afgekort zijn. Hoewel hij beter gezegd had **vertering**. Waarin niet alleen hier gefeild is door den overzetter, maar ook Jes. 10:22, 23 en 28:22, Ezech. 11:13, waar gezegd wordt: Ach, ach, Heere God, zult Gij een voleinding maken van het overblijfsel Israëls? daar de profeten willen zeggen: Zult Gij het overblijfsel zelfs tot op het uiterste verderven? Dit is gekomen door de onzekere beteekenis van het Hebreuwsche woord. Want dewijl het alzoowel beduidt **voleindigen** als **verteren**, zoo is dit onderscheid niet genoeg te zijner plaatse onder 't oog gehouden. En Jesaja heeft ook van woord tot woord niet alzoó gesproken, maar hij heeft twee zelfstandige naamwoorden gesteld, te weten, **vertering** en **voleinding** of **afkorting**, zoodat de Grieksche overzetter zeer ongeschiktelijk de Hebreuwsche wijze van spreken nagevolgd heeft. Want wat nood was het, de uitspraak, die in zichzelf klaar was, door een duistere wijze van spreken te verdonkeren? Bovendien spreekt Jesaja vergrootenderwijs, als hij de vermindering des volks, die door een of andere groote verdelging pleegt te geschieden, noemt **vertering**.

29 En gelijk Jesaja tevoren gezegd had. Hier brengt hij een ander getuigenis bij uit het eerste hfdst., waar de profeet aangaande zijnen tijd, de verwoesting Israëls beweent. En indien dit toen eenmaal geschied is, zoo moet men het nu niet achten voor een nieuw voorbeeld. Het volk Israëls heeft geen voordeel, noch voorrecht anders dan van de vaderen, die nochtans zóó zijn behandeld, dat de profeet klaagt, dat zij dermate zijn verdrukt geweest, dat zij bijna aan de uitroeiing van Sodom en Gomorra zijn gelijk geworden. Nochtans was er dit onderscheid, dat God weinigen tot een zaad bewaard heeft, om den naam dezes volks weder op te wekken, opdat hij niet gansch en al verloren ging en vergeten werd. Want God moest altijd zijn belofte gedenken, dat Hij onder zeer strenge straf eenige plaats aan zijne barmhartigheid gaf.

30 Wat zullen wij dan zeggen? Dat de heidenen, die naar de rechtvaardigheid niet stonden, rechtvaardigheid hebben verkregen, te weten, de rechtvaardigheid uit het geloof;

31 En Israël, naar de wet der rechtvaardigheid staande, is tot de wet der rechtvaardigheid niet gekomen.

32 Waarom? Omdat zij ze zochten niet uit het geloof, maar als uit de werken. Want zij hebben zich gestooten aan den steen des aanstoots.

33 Gelijk geschreven is: Ziet, Ik leg in Zion eenen steen des aanstoots en een rots der ergernis. En een iegelijk, die in Hem gelooft, zal niet beschaamd worden.

30 Wat zullen wij dan zeggen? Nu, opdat hij den Joden alle oorzaak van murmureering tegen God beneme, zoo begint hij oorzaken te vertoonen, die het menschelijk verstand kan begrijpen, waarom het Joodsche volk alzoó verworpen is geweest. Zij doen kwalijk, en verkeeren de orde, die deze oorzaken willen stellen en

verheffen boven de verborgen praedestinatie Gods, welke men (gelijk hij tevoren geleerd heeft) voor de opperste oorzaak heeft te houden. Maar gelijk deze boven alle oorzaken is, alzoó geeft ook de verdraaidheid en boosheid der goddeloozen plaats en oorzaak aan de oordeelen Gods. En dewijl hij een zware zaak behandelt, zoo gebruikt hij het gemeenschappelijke **wij**, 'twelk een wijze van spreken is, communicatio genoemd; en alsof hij twijfelde, vraagt hij wat men hier zou mogen zeggen.

Dat de heidenen, die naar de rechtvaardigheid niet stonden. Daar schijnt niets ongerijmder te zijn, en minder overeen te komen, dan dat de heidenen, die zonder eenige zorg der rechtvaardigheid, zich in de wellusten van hun vleesch wentelden, tot het deelgenootschap der zaligheid geroepen zijn, en de rechtvaardigheid verkrijgen; en dat daarentegen de Joden, die naarstiglijk op de werken der wet stonden, van alle loon der rechtvaardigheid verdreven worden. Dit stuk, hetwelk verwonderlijk strijdig was met de gewone gevoelens, stelt hij met zulke naakte woorden voor, dat hij alle scherphheid, die er in was, matigt met de reden, die hij daarbij voegt, te weten, dat de rechtvaardigheid, die de heidenen verkregen hebben, gelegen is in het geloof, en dat zij daarom hangt aan de barmhartigheid Gods, en niet aan de waardigheid des menschen. En dat de naarstigheid, die de Joden in de wet deden, verkeerd was, omdat zij door de werken zochten gerechtvaardigd te worden, en alzoó arbeiden om te komen, waar de mensch niet kan komen. Ja, zij stooten zich ook aan Christus, door wien alleen de toegang om rechtvaardigheid te verkrijgen, open is. Voorts, in dit eerste deel heeft Paulus voorgenomen de loutere genade Gods te verheffen, opdat in de roeping der heidenen geen andere oorzaak gezocht wordt, dan dat God Zich verwaardigd heeft den onwaardigen zijn gunst te bewijzen. Hij spreekt bijna van de rechtvaardigheid, zonder welke geen zaligheid is, maar hij geeft te kennen, dat de rechtvaardigheid der heidenen in de onverdiende verzoening gelegen is, als hij zegt, dat zij uit het geloof komt. Want zoo iemand stelde, dat zij gerechtvaardigd zijn, omdat zij door het geloof den Geest der wedergeboorte verkregen hebben, die zoude verre van Paulus' meening afwijken. Want het zou niet waar zijn, dat zij verkregen hebben wat zij niet zochten, had hen de Heere niet, toen zij in dwaling waren, uit enkel genade aangenomen, en de rechtvaardigheid aangeboden, die zij kenden noch zochten. Ja, men moet ook aanmerken, dat de heidenen niet anders rechtvaardigheid verkregen hebben door het geloof, dan omdat God hun geloof door zijn genade is voorgekomen. Want zoo zij eerst door het geloof naar rechtvaardigheid getracht hadden, zoo zouden zij rechtvaardigheid gezocht hebben. Zoo is dan bij hen het geloof zelf een deel der genade Gods.

31 En Israël naar de wet der rechtvaardigheid staande. Wat ongelooflijk was, heeft Paulus vrijelijk voortgebracht, te weten, dat het geen wonder is, dat de Joden, die naarstig de rechtvaardigheid zochten, haar niet verkregen hebben: omdat zij namelijk door buiten den weg te loopen zichzelf tevergeefs vermoeid hebben. Nu heeft hij in de eerste plaats (naar mijn gevoelen) de wet der rechtvaardigheid gesteld voor de rechtvaardigheid der wet, en in de tweede plaats heeft hij de wet der rechtvaardigheid den vorm of regel der rechtvaardigheid genoemd. Zoo komt het dan hierop neer, dat Israël

op de rechtvaardigheid der wet steunende, die namelijk, welke in de wet voorgeschreven is, de ware reden van rechtvaardiging niet gehouden heeft. Voorts, dit is een sierlijke woordspeling als hij leert, dat zij door de wettische rechtvaardigheid van de wet der rechtvaardigheid zijn afgevallen.

32 Niet uit het geloof, maar als uit de werken. Dewijl men gemeenlijk acht, dit een genoegzame verontschuldiging te zijn, dat men eene vurigheid bewijst, al is het ook, dat zij verkeerd is, zoo toont Paulus aan, dat zij terecht verworpen worden, die de zaligheid zoeken te verkrijgen door de verdienste der werken, dewijl zij zooveel in hen is, het geloof wegnemen, buiten hetwelk geen zaligheid te verwachten is. Indien zij dus verkregen wat zij begeeren, zoo zoude zulk een uitslag een vernietiging der ware rechtvaardigheid zijn. Voorts ziet men hier, hoe het geloof en de verdiensten der werken vergeleken worden met elkander, als ten eenemale tegenstrijdige dingen. Dewijl dan het betrouwen op de werken een zeer groote verhindering is, waardoor ons de weg om rechtvaardigheid te verkrijgen, gesloten wordt, zoo moeten wij dat laten varen, en op de goedheid Gods steunen. Want dit voorbeeld der Joden behoort terecht te verschrikken al degenen, die arbeiden om het rijk Gods door werken te verkrijgen: want werken der wet noemt hij niet de onderhouding der ceremoniën, gelijk boven getoond is, maar de verdiensten der werken, tegen welke het geloof gesteld wordt, dat met beide oogen (om zoo te spreken) op de genade Gods alleen ziet, zonder eenigszins eigen waardigheid aan te merken.

Want zij hebben zich gestooten aan den steen. Hij bevestigt het naast-voorgaande gevoelen met een zeer goede reden. Want er is geen ding ongelooflijker, dan dat zij de rechtvaardigheid genieten zouden, die haar zoeken teniet te maken. Christus is ons tot rechtvaardigheid gegeven, dezen zoeken allen van zijn ambt te berooven, die de rechtvaardigheid der werken Gode in de hand willen steken. En hieruit is het openbaar, dat de menschen door razende uitzinnigheid krijg tegen God voeren, wanneer zij onder het voorgeven van een ijdele vurigheid, op het betrouwen der werken rusten. En hoe die zich aan Christus stooten, die op het betrouwen der werken steunen, is licht te weten. Want zoo wij onszelven niet erkennen zondaars te zijn, arm en ontbloot van eigen rechtvaardigheid, zoo verduisteren wij de waardigheid van Christus, die hierin gelegen is, dat Hij ons allen het licht, de zaligheid, het leven, de wederopstanding, de rechtvaardigheid en het geneesmiddel is. En waartoe dient dit alles, anders dan om de blinden ziende te maken, de veroordeelden terecht te brengen, de dooden levend te maken, die teniet gemaakt zijn, weder op te wekken, de onreinen te wassen, de zieken te heelen? Ja, indien wij onszelven eenige rechtvaardigheid toeschrijven, zoo strijden wij eenigszins tegen de kracht van Christus, dewijl het zoowel zijn ambt is om alle hoovaardigheid des vleesches te vertreden, als degenen, die beladen en vermoeid zijn, te verlichten en te vertroosten. Voorts, dit getuigenis is hier wel en bekwaamelijk voortgebracht; want God verklaart daar, dat Hij voor het volk van Juda en Israël een aanstoot zal zijn, waaraan zij zich zullen stooten en vallen. Want dewijl Christus, die God zelf is, die door de profeten sprak, zoo is het geen wonder, dat dit nu ook in Hem vervuld wordt.

Jes. 8:14.

Steen des aanstoots. Als hij Christus een steen des aanstoots noemt, zoo vermaant hij, dat het geen wonder is, dat zij in den weg der rechtvaardigheid niet voortgegaan zijn, die door hun verdraaide wederspanningheid zich aan de ergernis gestooten hebben, daar God een gemakkelijken weg gewezen had. Voorts moet men aanmerken, dat dit aan Christus niet eigenlijk, noch uit Zichzelfen toekomt, maar dat het meer uit de menschen boosheid toevallig is, gelijk terstond zal volgen.

33 En een iegelijk, die gelooft, zal niet beschaamd worden. Dit getuigenis heeft hij van elders gehaald, en tot vertroosting der godzaligen daarbij gevoegd; alsof hij wilde zeggen, dat Christus een steen des aanstoots genoemd wordt, wij moeten Hem daarom niet vergruwen, of voor betrouwen met vreeze bevangen worden. Want Hij is den ongeloovigen ten val gesteld, maar den godzaligen tot leven en wederopstanding. Zoo dan, gelijk de profetie van de ergernis en den aanstoot vervuld wordt in de wederspanningen en ongeloovigen, alzoo is er een andere profetie, die den godzaligen toekomt, te weten, dat Hij is een sterke kostelijke hoeksteen, zeer vast gefundeerd, zoo wie op Hem steunt, die zal niet vallen. Voorts, dat Paulus gesteld heeft **beschaamd worden**, waar de profeet zegt, **haasten of vallen**, dat heeft hij genomen van den Griekschen overzetter. Het is wel zeker, dat de Heere daar de hope der zijnen heeft willen bevestigen. En als de Heere ons gebiedt goede hope te hebben, zoo volgt daaruit, dat wij niet beschaamd kunnen worden. Zie de plaats 1 Petr. 2:6, die aan deze plaats niet ongelijk is.

Jes. 28:16.

HET TIENDE HOOFDSTUK.

- 1 Broeders, voorwaar de goedwilligheid mijns harten, en mijn bidden tot God over Israël is tot zaligheid.
- 2 Want ik geef hun getuigenis, dat zij ijver tot God hebben, maar niet naar de wetenschap.
- 3 Want dewijl zij de rechtvaardigheid Gods niet weten, en hun eigen rechtvaardigheid zoeken te stellen, zoo zijn zij der rechtvaardigheid Gods niet onderworpen geweest.
- 4 Want het einde der wet is Christus, allen geloovigen tot zaligheid.

Rom. 9:31.
Gal. 4:17.Hand. 13:38.
2 Cor. 3:13.
Gal. 3:24.
Matth. 5:17.

Broeders, voorwaar. Hieruit zien wij met hoe groote zorgvuldigheid de heilige man Paulus de ergernis gemeden heeft. Want om alle bitterheid, die in het verklaren van de verwerping der Joden nog mocht wezen, te matigen, zoo betuigt hij nog zijn goedwilligheid jegens hen, gelijk hij tevoren gedaan had, en bewijst metterdaad, dat hij voor God zorg draagt over hunne zaligheid. Want deze genegenheid ontstaat alleen uit oprechte liefde; hoewel hij mogelijk ook om een andere oorzaak gedwongen is zijn liefde tot het volk, waaruit hij geboren was, te betuigen. Want de Joden zouden zijn leer nimmermeer aangenomen hebben, indien zij gedacht hadden, dat hij hun met opzet vijandig geweest ware; en de heidenen zouden ook kwaad vermoeden van zijn afwijking gekoesterd hebben, want zij zouden hebben gedacht, dat hij uit haat tegen menschen

van de wet afgevallen ware, gelijk wij in het naastvoorgaande hoofdstuk aangeroerd hebben.

2 Want ik geef hun getuigenis. Dit dient tot bewijs der liefde. Want er was groote oorzaak, waarom hij meer met barmhartigheid, dan met haat over hen bewogen moest zijn: dewijl hij zag, dat zij alleen door onwetendheid, en niet door boosheid des gemoeds feilden, ja, dewijl hij zag, dat zij niet anders dan door eenige Goddelijke genegenheid bewogen werden, om het rijk van Christus te vervolgen. Overigens zullen wij hieruit leeren, waarheden wij door onze goede meeningen gebracht worden, zoo wij aan haar gehoor geven. Men acht dit gemeenlijk voor een zeer goede en bekwame verontschuldiging, waar degene, die gestraft wordt, beweert, dat hij het niet met een boos gemoed gedaan heeft. En door dit voorwendsel worden heden talloos velen weerhouden, zoodat zij geen naarstigheid doen om de waarheid Gods te onderzoeken, dewijl zij meenen dat alles verschoonbaar is, wat zij uit onwetendheid, zonder voorgenomen boosheid, laat staan met goede meening nagelaten hebben. Nu, niemand van ons zou dulden, dat men de Joden verontschuldigde, dat zij Christus gekruist, de apostelen wreedelijk gehandeld, en gepoogd hebben om het Evangelie te verderven, en uit te roeien, hoewel zij nochtans dezelfde bescherming en verontschuldiging hebben, waarop wij gerustelijk roemen. Zoo laat dan varen de ijdele uitvluchten over de goede meening. Indien wij God van harte zoeken, zoo laat ons den weg volgen, langs welchen wij alleen tot Hem komen. Want het is beter zelfs kreupel te gaan in den weg, dan buiten den weg naarstig te loopen, gelijk Augustinus zegt. Indien wij godvreezend willen zijn, zoo laat ons gedenken, dat het waarachtig is wat Lactantius leert, te weten, dat dan eerst die godsdienst een ware is, die met het Woord Gods overeenkomt. Nochtans wederom als wij zien, dat die vergaan, die met goede bedoeling in duisternis dwalen, zoo laat ons bedenken, dat wij duizend dooden waardig zijn, indien wij van God verlicht zijnde, wilens en wetens van zijnen weg, die ons beschreven is, afdwalen.

3 Want dewijl zij de rechtvaardigheid Gods niet weten. Zie hoe zij door onvoorzichtigen ijver afgedwaald zijn, te weten, omdat zij hun eigen rechtvaardigheid hebben willen stellen. En dit dwaas betrouwen is uit de onwetendheid der Goddelijke rechtvaardigheid gekomen. Men moet opmerken, hoe de rechtvaardigheid Gods tegenover de rechtvaardigheid der menschen gesteld wordt. Ten eerste zien wij, dat zij tegen elkander gesteld worden als tegenstrijdige dingen, die niet kunnen tezamen staan. Waaruit volgt, dat de rechtvaardigheid Gods teniet gedaan word, zoodra de menschen hun eigen rechtvaardigheid oprichten. Vervolgens, opdat de tegen-gestelde dingen onderling vergeleken worden, zoo wordt zonder twijfel rechtvaardigheid Gods genoemd, die zijn gave is, gelijk wederom rechtvaardigheid der menschen genoemd wordt, die zij van zichzelf eischen, of meenen tot God te brengen. Zoo dan, aan de rechtvaardigheid Gods onderwerpt zich niet, die in zichzelf wil gerechtvaardigd worden, want de grond en het begin om de rechtvaardigheid Gods te verkrijgen is zijn eigen rechtvaardigheid te laten varen. Want waarom zullen wij elders rechtvaardigheid zoeken, anders dan omdat onze armoede ons dringt? Wij hebben elders gezegd, hoe de menschen de rechtvaardigheid Gods door het geloof

als een kleed aandoen, te weten, omdat de rechtvaardigheid van Christus hun toegerekend wordt. Voorts, de hoovaardigheid, waarmee de hypocrieten opgeblazen zijn, ofschoon zij met een zeer schoon vernis van ijver bedekt wordt, zoo wordt zij nochtans door Paulus zwaar gegispst, als hij zegt, dat zij allen het juk als 't ware afgeworpen hebbende, de rechtvaardigheid Gods vijandig en weder-spanning zijn.

4 Want het einde der wet is Christus. Voor het woordje einde, acht ik dat het woord vervulling te dezer plaatse niet kwalijk dient, gelijk ook Erasmus het door volmaaktheid heeft overgezet. Maar dewijl het andere woord eenstemmig aangenomen is, en ook niet kwalijk hier past, zoo laat ik den lezer vrij het te behouden. Met deze reden beantwoordt de apostel de tegenwerping, die hiertegen kan aangevoerd worden. Want de Joden hadden kunnen schijnen den rechten weg gehouden te hebben, dewijl zij naar de rechtvaardigheid der wet stonden, en zich daarop verlieten. Deze valsche meening moest hij wederleggen, gelijk hij hier doet. Want hij geeft te kennen, dat die een verkeerd uitlegger der wet is, die door hare werken zoekt gerechtvaardigd te worden. Want de wet is gegeven, om ons als met de hand tot eene andere rechtvaardigheid te leiden. Ja, wat de wet leert, wat zij gebiedt, wat zij belooft, zij heeft altijd Christus tot haar doelwit; zoo moet men dan alle deelen der wet op Christus richten. En dit kan niet geschieden, tenzij wij van alle rechtvaardigheid beroofd, en door de kennis der zonde beschaamd zijnde, van Hem alleen onverdiende rechtvaardigheid begeeren. Waaruit volgt, dat het verkeerde gebruik der wet terecht in de Joden bestraft wordt, die uit een hulpmiddel zich verkeerdelijk een verandering gemaakt hebben. Ja, het is openbaar, dat de wet Gods schandelijk is verminkt door hen, die het doode lichaam der letter aangegrepen, en de ziel daarvan verworpen hebben. Want hoewel de wet aan de onderhouders harer rechtvaardigheid loon belooft, zoo stelt zij toch, als zij alle menschen heeft schuldig gemaakt, een nieuwe rechtvaardigheid in Christus, die door verdienste der werken niet verkregen, maar uit genade gegeven, en door het geloof aangenomen wordt. Alzoo heeft de rechtvaardigheid des geloofs getuigenis van de wet, gelijk wij in het Eerste hoofdstuk gezien hebben. Voorts hebben wij hier een opmerkelijke plaats, dat de wet in al hare deelen op Christus ziet. Daarom kan niemand het rechte verstand der wet hebben, die niet altijd op dit doelwit en einde ziet.

5 Want Mozes beschrijft de rechtvaardigheid, die uit de wet is, zeggende: De mensch, die dat doet, zal daarin leven.

Lev. 18:5.

Ez. 20:11.

6 Maar de rechtvaardigheid, die uit het geloof is, spreekt aldus:

Gal. 3:12.

Zeg niet in uw hart: wie zal opklimmen in den hemel? hetzelfde is Christus neder leiden, Deut. 30:12.

7 Of, wie zal nederdalen in den afgrond? hetzelfde is Christus uit de dooden wederbrengen.

8 Maar wat zegt zij? Het woord is nabij, in uw mond en in uw hart. Dit is het woord des geloofs, hetwelk wij prediken. Deut. 30:14.

9 Indien gij met uw mond belijdt den Heere Jezus, en in uw hart gelooft, dat God Hem uit de dooden opgewekt heeft, zoo zult gij zalig wezen.

10 Want met het hart gelooft men ter rechtvaardigheid, en met den mond geschiedt de belijdenis ter zaligheid.

5 Want Mozes. Opdat het openbaar worde hoezeer de rechtvaardigheid des geloofs en de rechtvaardigheid der werken tegen elkander strijden, zoo vergelijkt hij ze nu onderling. Want de tegenstrijdigheid, die tusschen de tegenovergestelde dingen is, wordt te beter bekend, als zij onderling vergeleken worden. En hij handelt niet met de godspraken der profeten, maar met Mozes' getuigenis alleen, opdat de Joden verstaan zouden, dat Mozes de wet niet gegeven heeft om hen in het betrouwen op de werken te houden, maar veeleer om hen tot Christus te leiden. Want al had hij de profeten als getuigen voor zijn gevoelen bijgebracht, zoo was toch deze zwaarigheid gebleven, waarom de wet een anderen vorm van rechtvaardigheid leerde. Zoo neemt hij dan deze zwaarigheid zeer wel weg, als hij uit de leer der wet zelve de rechtvaardigheid des geloofs bevestigt. Voorts, dat Paulus de wet met het geloof overeen doet stemmen, en evenwel de rechtvaardigheid der wet tegen de rechtvaardigheid des geloofs stelt, daarvan moet men de reden verstaan. De wet wordt op tweeërlei wijze genomen: want somtijds beduidt zij de gansche leer, die Mozes gegeven heeft, en somtijds dat deel, dat aan haar dienst eigenlijk toekomt, te weten, waarin de geboden, belooningen en straffen vervat zijn. Doch Mozes heeft in 't gemeen dit ambt gehad, dat hij het volk nopens den waarachtigen regel der godzaligheid zou onderwijzen. Indien dit waar is, zoo moest hij de bekeering en het geloof prediken; nu, het geloof wordt niet geleerd, zonder de onverdiende beloften der Goddelijke barmhartigheid voor te stellen, en dus moest hij een verkondiger van het Evangelie zijn, hetwelk hij getrouwelijk gedaan heeft, gelijk uit vele plaatsen openbaar is. Om het volk tot bekeering te onderwijzen, moest hij leeren wat wijze des levens Gode aangenaam is; deze is in de geboden vervat. Nu, om de liefde tot de rechtvaardigheid in des volks hart in te druppelen, en er den haat tegen onrechtvaardigheid in te planten, moest hij de beloften en bedreigingen daarbij voegen, waardoor verkondigd wordt, dat voor de rechtvaardigen belooningen, en voor de zondaren gruwelijke straffen bereid zijn. Nu was des volks roeping aan te merken, op hoe velerlei wijze het vervloekt was, en hoe ver het er van was, dat het de genade Gods door zijne werken zou kunnen verdienen, en alzoo aan eigen rechtvaardigheid te wanhopen, en tot de haven der Goddelijke genade, ja tot Christus zelve te vlieden. Deze was het einde van den dienst van Mozes. Dewijl nu de Evangelische beloften alleen hier en daar gelezen worden bij Mozes, en dat ook wat duister, en de geboden en belooningen, die dengenen verordend zijn, die zich in de wet oefenen, telkens verhaald worden, zoo wordt deze dienst terecht eigenlijk en bijzonder aan Mozes toegeschreven, namelijk, om te leeren hoedanig de ware rechtvaardigheid der werken is, en wat vergelding voor hare onderhouding gegeven wordt, en hoedanige straf den overtreders wacht. Op deze wijze wordt Mozes met Christus

Joh. 1:17.

moet men dan zien wat de wet in zich bevat, wanneer zij van het Evangelie afgezonderd is. Zoo dan, hetgeen hier van de rechtvaardigheid der wet gezegd is, moet men niet op den ganschen dienst van Mozes duiden, maar op dat deel, hetwelk hem eenigszins in 't bijzonder bevolen was. Nu kom ik tot de woorden zelve.

Want Mozes beschrijft. Deze plaats is genomen uit Lev. 18:5, waar de Heere het eeuwige leven belooft aan hen, die zijn wet zullen houden. Want gij ziet, dat Paulus het ook zoo genomen heeft, en niet alleen van het tijdelijke leven, gelijk sommigen willen. En Paulus besluit daaruit aldus: Dewijl niemand de rechtvaardigheid, die de wet gebiedt, kan verkrijgen, tenzij dan dat hij ze volkomen in alle stukken volbrengt, en dewijl alle menschen steeds zeer ver van deze volmaaktheid geweest zijn, zoo is het tevergeefs, dat iemand langs dezen weg naar de zaligheid streeft. Derhalve heeft Israël verkeerd gedaan, hopen de rechtvaardigheid der wet te kunnen verkrijgen, waarvan alle menschen uitgesloten worden. Zie, hoe hij uit de belofte zelve besluit, dat zij ons niet voordeelig is, om de onmogelijke voorwaarde, die er aan hangt. Daarom, hoe nutteloos is de spitsvondigheid, dat men de beloften der wet aanhaalt om de rechtvaardigheid der werken te bevestigen? Want met de werken staat ons zeker de vervloeking te wachten, zoover is het er vandaan, dat wij daaruit zaligheid zouden verkrijgen. Daarom is de plompheid der papisten zooveel te schandelijker, wien het genoeg is om verdiensten te bewijzen, dat zij de naakte beloften aangrijpen. God heeft niet tevergeefs (zeggen zij) aan zijne dienaren het leven beloofd; maar ondertusschen zien zij niet, dat het daarom beloofd is, opdat het gevoel hunner overtreding allen den schrik des doods zou aanjagen, en opdat zij alzoo door hun gebrek gedwongen, leeren zouden tot Christus te vlieden.

6 Maar de rechtvaardigheid, die uit het geloof is. Dit is een plaats, die den lezer grootelijks kon kwellen, en dat om twee oorzaken. Want het schijnt, dat zij door Paulus verdraaid is, én dat de woorden zelve tot een anderen zin veranderd zijn. Maar laat ons ten eerste aanmerken, hoe deze plaats hier toegevoegd wordt; wat de woorden aangaat zullen wij daarna zien. Want deze plaats vindt men, Deut. 30:12, waar Mozes (gelijk ook in het voorgaande hfdst.) spreekt over de leer der wet; maar Paulus trekt het tot de evangelische beloften. Dezen knoop kan men aldus ontbinden: Mozes toont, hoe licht het is tot het leven te komen, dewijl de wil Gods voor de Joden niet verborgen, noch verre van hen is, maar voor hunne oogen is gesteld. Ware daar van de wet alleen sprake, zoo zou het argument niet deugen, dewijl de wet Gods voor de oogen gesteld, niet lichter te volbrengen is, dan of zij verre ware. Zoo beduidt hij dan niet alleen de wet, maar in 't gemeen de gansche leer Gods, onder welke ook het Evangelie vervat is. Want het woord der wet op zichzelf is nimmermeer in ons hart, ja zelfs niet de minste syllabe er van, totdat zij door het geloof des Evangelies er in geplant wordt. Bovendien, ook na de wedergeboorte zal het woord der wet niet eigenlijk gezegd worden in ons hart te zijn; want het eischt volmaaktheid, die verre is, ook van de geloovigen. Maar het woord des Evangelies heeft zijn zetel in het hart, alhoewel het dat hart niet vervult; want daar wordt ook vergeving der onvolmaaktheid en des gebreks door het Evangelie voorgesteld.

En in dat hoofdstuk (gelijk ook in het Vierde) wil Mozes aan het volk de groote goedwilligheid Gods aanprijzen, dewijl hij ze tot zijn discipline en leering aangenomen heeft: welke aanprijzing niet van de naakte wet kon genomen worden. Het hindert niet, dat Mozes daar predikt, hoe men het leven naar den regel der wet zal schicken: want met de onverdiende rechtvaardigheid des geloofs, is de Geest der wedergeboorte verbonden. Zoo besluit hij dan het een uit het ander, dewijl de onderhouding der wet komt uit het geloof in Christus. En deze uitspraak hangt zonder twijfel af van de grondstelling: De Heere zal uw hart besnijden, die hij weinig tevoren in hetzelfde hoofdstuk gesteld had. Zoo worden dan zeer lichtelijk weerlegd, die zeggen, dat Mozes daar over de goede werken handelt. Ik beken wel, dat dit waar is, maar ik zeg dat er geen ongerijmdheid in steekt, dat men de onderhouding der wet uit haar bron, dat is, uit de rechtvaardigheid des geloofs afleidt. Nu moeten wij de verklaring der woorden zoeken.

Zeg niet in uw hart: wie zal opklimmen in den. Mozes noemt hier den hemel en de zee als verre plaatsen, en waarheen de mensch moeilijk kan komen. Maar Paulus trekt deze woorden tot den dood en wederopstanding van Christus, even alsof onder die woorden iets geestelijks schuilde. Zoo iemand deze uitlegging al te gedwongen en spitsvondig acht, die versta, dat Paulus niet voorgenomen heeft Mozes' plaats met angstige zorg te behandelen, maar alleen op de behandeling der tegenwoordige zaak toe te passen. Zoo dan, hij verhaalt niet van syllabe tot syllabe wat bij Mozes gelezen wordt, maar hij gebruikt een verklaring, waarmede hij het getuigenis van Mozes nader aanwendt tot zijn voornemen. Mozes had gesproken van plaatsen, waarheen men niet kon komen, en Paulus heeft de plaatsen uitgedrukt, die voor onze oogen allereerst verborgen zijn, en nochtans door ons geloof moeten beschouwd worden. Daarom, indien men dit verstaat, als gezegd door uitbreiding of versiering, zoo zal men niet kunnen zeggen, dat Paulus de woorden van Mozes geweldig en onbehoorlijk verdraaid heeft, maar men zal veeleer bekennen, dat hij zonder eenige schade van den zin sierlijk op de woorden **hemel en zee** gezinspeeld heeft. Laat ons nu de woorden van Paulus eenvoudig verklaren. Dewijl de zekerheid onzer zaligheid op twee fundamenten steunt, als wij verstaan, dat ons het leven niet alleen verworven, maar ook de dood overwonnen is, zoo leert hij, dat het geloof door het woord des Evangelies onder deze beide als een stut gezet is. Want Christus stervende, heeft den dood verslonden, en wederopstaande heeft Hij het leven in zijn macht genomen. Nu wordt de weldaad des doods en der wederopstanding van Christus ons door het Evangelie toegedeeld; zoo hebben wij dan niets meer te begeeren. Zoo dan, opdat vaststa, dat de rechtvaardigheid des geloofs overvloedig genoeg is tot zaligheid, zoo leert hij, dat die twee stukken daaronder vervat zijn, die alleen tot zaligheid noodig zijn. Zoo dan, de woorden: **Wie zal ten hemel opklimmen**, gelden zooveel, alsof men zeide: Wie weet, of de erfenis van het eeuwige en hemelsche leven ons wacht? **Wie zal nederdalen in den afgrond**, dat is alsof men zeide: Wie weet, of op den lichamelijken dood ook het eeuwig verderf der ziel volgt? Hij leert, dat deze beide twijfelingen door de rechtvaardigheid des geloofs zijn weggenomen. Want de eene zou Christus uit

den hemel afbrengen, de ander zou Hem uit den dood wederbrengen. Want de opklimming van Christus in den hemel moet ons geloof aangaande het eeuwige leven zóó bevestigen, dat die bijna Christus zelven uit het bezit der hemelen trekt, die twijfelt, of de erfenis des hemels voor de geloovigen bereid is, voor wie en om wie Hij daar ingegaan is. Desgelijks dewijl Hij de verschrikkingen der hel ondergaan heeft, om ons daarvan te verlossen, is het in twijfel trekken, of de geloovigen nog aan die ellendigheid onderworpen zijn, zijn dood teniet maken, en als het ware verzaken.

8 Maar wat zegt zij? De ontkennende rede, die hij dusver gevoerd heeft, dient om de hinderpalen des geloofs weg te nemen; zoo moet hij dan nu leeren, hoe de zaligheid te verkrijgen is, tot welk doel er een bevestiging bijgevoegd wordt. Dat er een vraag tusschen gesteld wordt, daar alles tegelijk in een redebeleid kon gezegd worden, dat geschiedt om de lezers te verwekken tot aandacht. Tegelijk heeft hij ook willen leeren, hoe groot het onderscheid is tusschen de rechtvaardigheid der wet en des Evangelies; dewijl de rechtvaardigheid der wet zich van verre vertoont, en niemand daartoe komen kan, en de rechtvaardigheid des Evangelies zich voorstelt nabij, en vertrouwelijk ons tot haar genieting noodigt.

Het woord is nabij. Ten eerste moet men aanmerken, dat den menschen palen des woords gesteld worden, binnen welke zij zich moeten houden, opdat hun gemoed niet door omwegen afgeleid worden, en zij van de zaligheid afdwalen. Want het is alsof hij hun gebod met één woord tevreden te zijn, en vermaande om in dezen spiegel de verborgen dingen des hemels te beschouwen, welke door hunne klaarheid het gezicht der oogen verstrikken, en de ooren doof maken, en het gemoed verschrikken. Zoo dan, de geloovige zielen hebben uit deze plaats grooten troost aangaande de zekerheid des Woords: te weten, dat zij daarin even veilig rusten, als in de meest zekere en tegenwoordige aanschouwing der dingen. Bovendien moet men aanmerken, dat Mozes hier een woord voorstelt, waarin wij een standvastig en rustig betrouwen der zaligheid hebben.

Dit is het woord des geloofs. Dit stelt Paulus te recht: want de leer der wet geeft geenszins een vreedzame en geruste conscientie, noch verschaft haar, waarmede zij kan tevreden zijn. Nochtans heeft hij evenwel de andere deelen des Woords niet uitgesloten, zelfs niet de geboden der wet, maar hij wil de vergeving der zonden stellen voor rechtvaardigheid, ook zonder de volkomene gehoorzaamheid, die de wet eischt. Derhalve is het woord des Evangelies genoeg om der menschen gemoed tevreden te stellen, en hun zaligheid te bevestigen, welk woord ons niet gebiedt de rechtvaardigheid te verdienen door de werken, maar de rechtvaardigheid, die uit genade aangeboden is, door het geloof aan te nemen. **Het woord des geloofs**, heeft hij gesteld voor **het woord der belofte**, dat is, voor het Evangelie, zonder hetwelk het geloof niet kan zijn. Want men moet hieronder verstaan de tegenstelling, waardoor de wet onderscheiden wordt van het Evangelie, en uit deze onderscheiding besluiten wij, dat gelijk de wet eischt werken, alzoo het Evangelie niet anders begeert, dan dat de menschen het geloof medebrengen om de genade Gods te ontvangen. Het woord, **dat wij verkondigen**, is er bijgevoegd, opdat niemand zoude vermoeden, dat Paulus

niet met Mozes overeenkomt. Want hij betuigt, dat hij in den dienst des Evangelies zeer wel met Mozes overeenkomt: dewijl ook Mozes zelve ons geluk nergens in gesteld heeft, dan in de onverdiende belofte der Goddelijke genade.

9 Indien gij belijdt. Dit is meer een allusie of zinspeling dan een behoorlijke of natuurlijke uitlegging: want het is waarschijnlijk, dat Mozes het woord **mond**, door een wijze van spreken genoemd synechdoche of woordverwisseling gebruikt heeft voor aanschijn of gezicht. En het voegde den apostel niet kwalijk op het woord **mond** een allusie of zinspeling te maken, op deze wijze: dewijl de Heere zijn woord voorstelt voor onzen mond, zoo roept Hij ons zonder twijfel tot belijdenis van Hem. Want waar het woord des Heeren is, daar moet het ook vrucht voortbrengen, en de belijdenis is de vrucht des monds. Dat hij de belijdenis stelt eerder dan het geloof, is een wijze van spreken, die vrij gemeenzaam is in de Schrift, waardoor vooraan gesteld wordt wat achteraan behoorde. Want de orde was beter geweest, als het betrouwen des harten eerst had gestaan, en daarna de belijdenis des monds, welke daaruit geboren wordt. Die belijdt den Heere Jezus terecht, die Hem door zijn kracht versiert, en Hem zoodanig erkent, als Hij door den Vader gegeven, en in het Evangelie beschreven wordt. Dat hier onderscheidenlijk de wederopstanding alleen gemeld wordt, moet men niet zoo nemen, alsof de dood niet te achten ware, maar omdat Christus door zijn wederopstanding alleszins onze zaligheid volbracht heeft. Want hoewel de verlossing en verzoening, waardoor wij met God verzoend zijn, in den dood volbracht is, zoo is nochtans de overwinning omtrent zonde, dood en duivel, door de wederopstanding verkregen. Hieruit komt ook de rechtvaardigheid en nieuwigheid des levens, en hoop der zalige onsterfelijkheid. Daarom wordt de wederopstanding alleen ons dikwijls tot betrouwen der zaligheid voorgesteld, niet om ons van den dood van Christus af te wenden, maar omdat zij ons het einde en de vrucht des doods betuigt, en ook den dood in zich vervat. Van welke zaak wij iets aangeroord hebben, hfdst. 6. Bovendien eischt Paulus niet alleen een historisch geloof, maar omvat zijn einde in de wederopstanding. Want men moet behouden, waartoe Christus wederopgestaan is, te weten, dat in de wederopwekking van Christus des Vaders plan en raad was, ons allen tot het leven weder te brengen. Want hoewel

Joh. 10:18.

Christus van Zichzelve macht had zijn ziel wederom te nemen, zoo wordt nochtans dit werk in de Schrift meest aan God den Vader toegeschreven.

10 Want met het hart gelooft men ter zaligheid. Deze plaats kan ons helpen om de rechtvaardigmaking des geloofs te verstaan: want zij leert, dat ons de rechtvaardigheid vandaar te beurt valt, dat wij de goedheid Gods, in het Evangelie ons aangeboden, aannemen. Zoo zijn wij dan rechtvaardig, omdat wij gelooven, dat God ons in Christus genadig is. Maar laat ons opmerken, dat de zetel des geloofs niet is in de hersenen, maar in het hart. Hoewel ik niet zeer zou willen strijden, in welk deel des lichaams het geloof is: maar dewijl het woord **hart** meestal voor ernstige en oprechte genegenheid wordt genomen, zoo zeg ik, dat het geloof een vast en krachtig betrouwen, en geen bloote kennis is.

Met den mond geschiedt de belijdenis ter zaligheid. Het kon

wonder schijnen, waarom hij hier de zaligheid eensdeels aan het geloof toeschrijft, daar hij tevoren zoo menigmaal betuigd heeft, dat wij door het geloof alleen zalig worden. Maar men moet hieruit niet besluiten, dat de belijdenis de oorzaak onzer zaligheid is; hij heeft alleen willen aanduiden, hoe God onze zaligheid volbrengt, te weten, als Hij het geloof, dat Hij in onze harten gegeven heeft, door belijdenis te voorschijn doet komen. Ja, hij heeft eenvoudig willen beteekenen wat het waarachtig geloof is, waaruit deze vrucht komt, omdat niemand den ijdel naam des geloofs daarvoor zou stellen. Want het moet het hart zóó ontsteken met ijver voor de heerlijkheid Gods, dat het zijn vlam naar buiten werpt. En voorwaar wie gerechtvaardigd is, die bezit reeds de zaligheid: dus gelooft men zoowel met het hart ter zaligheid, als men met den mond belijdt. Gij ziet, dat hij het zoo onderscheiden heeft, opdat hij, de oorzaak der rechtvaardigmaking aan het geloof toeschrijvende, daarenboven aantoonde wat noodig is om de zaligheid te voltooien. Want niemand kan met het hart gelooven, zonder met den mond te belijden. En het is wel een noodzakelijkheid, waaruit een gedurige noodzakelijkheid bewezen wordt, en niet waardoor de zaligheid aan de belijdenis toegeschreven wordt. Voorts mogen die zien wat zij Paulus zullen antwoorden, die heden ten dage op een ingebeeld geloof hoovaardig roemen, hetwelk met des harten verborgenheid tevreden is, de belijdenis des monds als een onnut ding nalaat. Want het is al te beuzelachtig om te zeggen, dat daar vuur is, waar geen vlam noch warmte is.

11 Want de Schrift zegt: Zoo wie in Hem gelooft, die zal niet beschaamd worden. Jes. 28:16.
Rom. 9:33.

12 Want daar is geen onderscheid tusschen den Jood en den Griek: want daar is één Heere van allen, rijk over allen, die Hem aanroepen.

13 Want zoo wie den naam des Heeren aanroeft, die zal zalig wezen. Joël 2:32.
Hand. 2:21.

11 Want de Schrift zegt: Zoo wie in Hem gelooft, die zal niet. Nadat hij de oorzaken aangeteekend heeft, waarom God de Joden terecht had verworpen, zoo keert hij wederom om de roeping der heidenen te bevestigen, welk het ander deel is der zaak, die hij nu behandelt. Dewijl hij dan den weg getoond had, waardoor de menschen tot zaligheid komen, en deze weg zoowel den heidenen als den Joden gemeen en bereid is, zoo stelt hij nu eerst een algemeen teeken, en strekt het openlijk tot de heidenen uit; daarna roept hij de heidenen ook bijname tot dien weg. Hij herhaalt het getuigenis, dat hij uit Jesaja aangevoerd had, opdat de uitspraak te meer autoriteit hebbe; tevens ook om te toonen, hoe schoon de profetieën aangaande Christus gegeven, met de wet overeenkomen.

Jes. 28:16.

12 Want daar is geen onderscheid. Indien het betrouwen alleen geëischt wordt en noodig is, zoo waar dit zal gevonden worden, daar zal ook de goedwilligheid Gods zich bewijzen tot zaligheid: zoo zal dan hier geen onderscheid van volk of natie wezen. En hij voegt er een zeer vaste reden bij; want indien de Schepper en Maker der gansche wereld de God aller menschen is, zoo zal Hij Zich weldadig bewijzen tot zaligheid jegens allen, door wie Hij voor God bekend en aangeroepen wordt. Want dewijl zijn barmhartigheid onmetelijk

is, zoo kan zij niet anders dan zich over allen uitstorten, door wie zij begeerd wordt. Het woordje **rijk**, wordt hier genomen voor **mild en weldadig**. Waarin men moet aanmerken, dat onzes Vaders overvloed door zijn mildheid niet verminderd wordt, en dat wij daarom niets verliezen, al verrijkt Hij anderen door den menigvuldigen overvloed zijner genade. Daarom moet de een des anders goed niet benijden, even alsof hij daardoor iets verloor. Voorts, hoewel deze reden sterk genoeg was, zoo bevestigt hij ze nochtans door de profetie van Joël, welke met het algemeene: **zoo wie**, alle menschen gelijkelijks insluit. Maar uit het verband zullen de lezers veel beter bekennen, dat het hiertoe dient wat Joël zegt. Niet alleen omdat hij daar van het rijk van Christus profeteert, maar ook omdat hij tevoren gezegd hebbende, dat de toorn Gods gruwelijk ontstoken zal worden, midden in den brand van dien toorn, zaligheid beloofd aan allen, die den naam des Heeren zullen aanroepen. Waaruit volgt, dat de genade Gods tot in den afgrond des doods doordringt, zoo men haar daar begeert: zoodat men niet mag denken, dat zij den heidenen zou geweigerd worden.

Joël 2: 32.

- 14 Hoe zullen zij dan Hem aanroepen, in wien zij niet geloofd hebben? en hoe zullen zij in Hem gelooven, van wien zij niet gehoord hebben? en hoe zullen zij hooren, zonder predikant?
- 15 En hoe zullen zij prediken, zoo zij niet gezonden worden? Gelijk daar geschreven is: Hoe liefelijk zijn de voeten dergenen die vrede verkondigen, dergenen die het goede verkondigen!
- 16 Maar zij zijn niet allen het Evangelie gehoorzaam geweest want Jesaja zegt: Heere, wie heeft ons woord geloofd?
- 17 Zoo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het woord Gods.

Jes. 52: 7.
Nah. 1: 15.Jes. 53: 1.
Joh. 12: 38.

Ik zal hier den lezer niet lang ophouden met verhalen en wederleggen van de meeningen, die anderen hebben; een iegelijk hebbe zijn oordeel vrij; en het zij mij vergund te zeggen wat ik gevoel. Opdat gij dan moogt verstaan waartoe deze gradatie of opklimming dient, zoo merkt ten eerste op, dat daar een onderlinge band en gemeenschap is tusschen de roeping der heidenen en den dienst van Paulus, dien hij onder hen had, zoodat de bevestiging van het een aan de bevestiging van het ander hangt. Nu was het voor Paulus noodig de roeping der heidenen klaarlijk te bevestigen, en buiten allen twijfel te stellen, en tevens oorzaak en reden van zijn dienst te geven, opdat hij niet schene de genade Gods verkeerd te strooien, dat hij het brood, voor de kinderen Gods verordend, hun onttrok, en den honden voorwierp. Zoo doet hij dan dit beide te zamen, maar hoe de draad der rede samenhangt, zal men niet wel verstaan, voordat alle stukken in orde zullen verklaard wezen. Deze opklimming is zooveel alsof hij zeide: Beiden, Joden en heidenen, geven door de aanroeping van den naam Gods te kennen, dat zij in Hem gelooven: want er kan geen rechte aanroeping van den naam Gods zijn, waar niet eerst een rechte kennis van God is. Nu, het geloof spruit uit het Woord Gods, en het Woord Gods wordt nergens gepredikt, dan door bijzondere voorzienigheid en ordening Gods. Zoo dan, waar de aanroeping Gods is, daar is het geloof;

waar het geloof is, daar is het zaad des Goddelijken Woords voorgedaan: waar de prediking is, daar is Gods roeping; nu, waar de roeping zoo krachtig en vruchtbaar is, daar is een klaar en ontwijfelbaar teeken der Goddelijke genade. Hieruit zal eindelijks openbaar zijn, dat men de heidenen niet moet uitsluiten uit het rijk Gods, die God tot gemeenschap der zaligheid heeft aangenomen. Want gelijk de verkondiging van het Evangelie bij hen oorzaak des geloofs is, alzoo is oorzaak der prediking de zending Gods, waarmede Hij aldus hun zaligheid heeft willen bevorderen. Het overige zullen wij nu in 't bijzonder overwegen.

14 **Hoe zullen zij dan Hem aanroepen.** Paulus wil hier de aanroeping voegen bij het geloof, gelijk het metterdaad dingen zijn die zeer aan elkander hangen. Want wie God aanroept, die begeeft zich als tot de eenige haven der zaligheid: en (wat de allerzekerste toevlucht is) werpt zich gelijk een zoon in den schoot van den besten en liefsten Vader, om door zijn zorg beschermd, door zijn goedheid en liefde bewaard, door zijn mildheid opgebeurd en verlicht, en door zijn kracht bevestigd te worden. Dit zal niemand kunnen doen, die niet tevoren zóó groote zekerheid van de vaderlijke goedwilligheid Gods jegens zich in zijn hart heeft gekregen, dat hij alle ding van Hem kan verwachten. Daarom wie God aanroept, die moet betrouwen hulp bij Hem te vinden. Want Paulus spreekt hier van de aanroeping, die Gode aangenaam is. Want de hypocrieten roepen ook aan, maar niet tot zaligheid: want zij doen het zonder eenig gevoel des geloofs. Waaruit het zeker is, hoe door en door onwijs alle Scholastieken zijn, die zich met twijfeling aan God overgeven, zonder eenig betrouwen. Geheel anders Paulus, die dit als een vaststaande leer stelt, dat niemand behoorlijk kan bidden, dan die zeker is van een goede uitkomst. Want hij kenschetst hier geen geloof, dat zij noemen ingewikkeld, maar die zekerheid, die onze harten van de vaderlijke goedwilligheid Gods bekomen, als Hij ons door het Evangelie met Zich vereenigt, en tot kinderen aanneemt. Door dit betrouwen alleen hebben wij toegang tot Hem, gelijk ook geleerd wordt in Efeze 3. Hiertegenover zal men ook besluiten, dat dit eerst een waarachtig geloof is, hetwelk de aanroeping Gods uit zich baart. Want het is onmogelijk, dat hij, die de goedheid Gods gesmaakt heeft, niet ook gedurig met alle begeerten en wenschen daarnaar zou staan.

Hoe zullen zij in Hem gelooven, van wien zij niet gehoord hebben? De hoofdinhoud is, dat wij eenigermate stom zijn, totdat de belofte Gods ons den mond opent tot bidden. Deze zelfde orde bewijst Hij ook bij den profeet, met deze woorden: Ik zal tot hen zeggen: Gij zijt mijn volk; en zij zullen tot Mij zeggen: Gij zijt onze God. Want het komt ons niet toe zulk eenen God te verzinnen als wij willen, wij moeten Hem dus behoorlijk kennen, gelijk Hij in zijn woord wordt voorgesteld. Zoo iemand uit zijn eigen gevoelens bevat en gelooft dat God goed is, dat zal geen zeker noch vast geloof zijn, maar een onzekere en vergankelijke inbeelding. Zoo is dan tot rechte kennis Gods het Woord noodig. Hij spreekt hier van geer, ander woord dan dat gepredikt wordt, omdat het de gewone wijze des Heeren is om dit uit te deelen en toe te dienen. Zoo iemand daaruit beweren wil, dat God zijn kennis aan de menschen niet anders kan ingeven, dan door het instrument der prediking,

Zach. 13: 9.

wij zullen zeggen, dat dit niet de meening van Paulus is, die alleen op de gewone beschikking Gods gezien heeft, maar aan zijne genade geen wet heeft willen stellen.

15 Hoe zullen zij prediken, zoo zij niet gezonden worden? Hij geeft te kennen, dat het een bewijs en pand der liefde Gods is, als Hij eenig volk met de verkondiging zijns Woords verwaardigt; en dat er geen verkondiger van het Evangelie is, dien Hij niet door zijn bijzondere voorzienigheid verwekt heeft. En dat God daarom zonder twijfel dat volk bezoekt, waaronder het Evangelie verkondigd wordt. Dewijl Paulus hier niet spreekt over elks behoorlijke roeping; zoo zou het tevergeefs zijn hierover langer te spreken. Het zij genoeg alleen dit te weten, dat het Evangelie niet bijgeval uit de wolken regent, maar dat het door menschenhanden gebracht wordt, waar het door God gezonden is.

Gelijk daar is geschreven: Hoe liefelijk zijn de voeten. Dit getuigenis moet aldus op de tegenwoordige zaak toegepast worden. De Heere, willende zijn volk de hope der verlossing geven, heeft degenen, die deze blijde boodschap zouden brengen, met grooten lof versierd. Zoo heeft hij dan hiermede verklaard, dat de apostolische dienst niet gering behoort geschat te worden, waardoor de boodschap des eeuwigen levens ons gebracht wordt. Hieruit volgt, dat zij van God zijn: want er is niets begeerlijks noch lofwaardigs in de wereld, dat van zijne handen niet komt. Voorts leeren wij hieruit, hoezeer de verkondiging van het Evangelie door alle goede menschen moet begeerd en hoog geacht worden, die door den mond des Heeren zoozeer geprezen wordt. Want het lijdt geen twijfel, dat de Heere over de onvergelykelijke waardigheid van dezen schat alzo sprekt, om aller menschen harten te verwekken, om dien te begeeren. Door het woord **voeten**, zal men de komst verstaan.

16 Maar zij zijn niet allen het Evangelie gehoorzaam geweest. Dit dient niet tot de bewijsvoering, die Paulus in deze opklimming heeft willen vervolgen. Daarom zal hij ook in de slot-som, die terstond volgt, zulks niet herhalen. Maar Paulus moest dit ook hier invoegen tot een voorkoming, opdat uit hetgeen gezegd was, te weten, dat het gehoor altijd in orde voor het geloof gaat, gelijk het zaad er eerder is dan het groene koren, niet iemand een bewijs daartegen maakte en besloot, dat het geloof komt overal waar het Woord is: want zoo zou Israël hebben mogen roemen, dat nooit van het Woord verstoken is geweest. Zoo moest hij dan dit als in 't voorbijgaan te kennen geven, dat velen geroepen worden, die nochtans niet uitverkoren zijn. Hij brengt een plaats bij uit Jesaja 53:1, waar de profeet, willende deze schoone profetie van den dood en het rijk van Christus verkondigen, eerst met verwondering spreekt van het klein getal der geloovigen, hetwelk hem zoodanig in den Geest verscheen, dat hij gedwongen was uit te roepen: Heere, wie heeft ons gehoor geloofd, dat is, het woord, dat wij verkondigen? Want dewijl het Hebreuwsche woord **schemuah**, in passieve beteekenis genomen wordt voor **woord**, zoo hebben het de Grieken en Latijnen overgezet: **gehoor**, en dat wel in oneigenlijken zin, maar nochtans zonder duisterheid of scheuring van den zin. Nu zien wij, waarom deze uitzondering als in 't voorbijgaan, hier ingevoegd wordt, te weten, opdat niemand zou denken, dat het geloof noodzakelijk moet volgen, waar de verkondiging krachtig

is. Nochtans geeft hij daarna den grond aan, als hij zegt: Wien is de arm des Heeren geopenbaard? Want hij geeft te kennen, dat het Woord Gods niet anders voortgang heeft, dan als God met het licht zijns Geestes daarbij is. En alzo wordt de inwendige roeping, die alleen krachtig, en alleen den uitverkorenen eigen is, van de uitwendige stem onderscheiden. Waaruit men lichtelijk kan zien, hoe dwaas sommigen redeneeren, dat alle menschen zonder uitzondering verkoren zijn, omdat de leer der zaligheid algemeen is, en God alle menschen zonder uitzondering tot Zich roept. Want de algemeenheid der beloften alleen en op zichzelfe maakt de zaligheid voor allen niet algemeen; ja, deze bijzondere openbaring, die de profeet herinnert, beperkt haar eerder tot de uitverkorenen.

17 Zoo is dan het geloof uit het gehoor. Uit dit besluit zien wij, wat Paulus aangezien heeft in de orde der dingen boven verhaald, te weten, hij heeft willen aantoonen, dat God daar waar het geloof is, tevoren het teeken zijner verkiezing getoond heeft. Bovendien, dat Hij door den dienst van het Evangelie, zijn zegening uitgestort heeft, om de harten door het geloof te verlichten, en daaruit tot de aanroeping zijns naams te onderwijzen, waarin aan alle menschen zaligheid beloofd wordt: en dat het alzo betuigd is, dat Hij de heidenen tot delachtigheid aan de eeuwige erfenis toelaat. Het is een opmerkelijke plaats met betrekking tot de kracht der prediking, want hij betuigt, dat het geloof daaruit ontstaat. Hij heeft boven wel beleden, dat zij door zichzelfe niets vermag, maar wanneer het Gode belijft te werken, zoo is zij een instrument zijner mogendheid. En voorwaar de stem des menschen kan door haar kracht geenszins tot in de ziel der menschen doordringen, en de sterfelijke mensch zou veel te hoog verheven worden, zoo hij gezegd werd kracht te hebben om ons door wedergeboorte te vernieuwen: het licht des geloofs is ook iets te verhevens, dan dat het door den mensch zou kunnen gegeven worden. Maar al deze dingen verhinderen niet, dat God door des menschen stem krachtig werkt, om door haar dienst het geloof in ons te scheppen. Bovendien moet men aanmerken, dat het geloof op Gods leer, en op geen andere gegrond wordt. Want Paulus leert niet, dat het geloof uit allerlei leer ontstaat, maar hij zegt duidelijk, dat het alleen spruit uit Gods leer; hetwelk hij tevergeefs zou zeggen, zoo het geloof op menschelijk goeddunken kon steunen. Daarom kunnen geen menschelijke verdichtselen plaats hebben, waar over de zekerheid des geloofs gehandeld wordt. Hiermede valt ook het pauselijk verdichtsel van het ingewikkeld geloof, waardoor het geloof van het woord afgescheurd wordt: en veel gruwelijker is de lastering dergenen, die zeggen, dat het geloof des woords twijfelachtig blijft, totdat het door de autoriteit en de macht der kerk bevestigd wordt.

18 Maar ik zeg: Hebben zij het niet gehoord? Ja, hun stem is Ps. 19:5.
in alle land uitgegaan, en hunne woorden tot de einden der wereld.

19 Maar ik zeg: Heeft Israël het niet geweten? Mozes zegt eerst:
Ik zal u tot jaloerschheid verwekken door hen, die geen volk Deut. 32:21
zijn, en door een dwaas volk zal Ik ze tergen. Jer. 15:14.

20 En Jesaja wordt stout, en zegt: Ik ben gevonden van degenen, Jes. 65:1.

die Mij niet zochten; Ik ben openbaar geworden dengenen, die naar Mij niet vraagden.

Jes 65:2.

1) Of: onge-
loovig.

21 Maar aangaande Israël zegt Hij: Ik heb al den dag mijne handen uitgestrekt tot een hardnekkig ¹⁾ en wederspannig volk.

18 Maar ik zeg: Hebben zij het niet gehoord? Dewijl der menschen gemoed met de kennis Gods begaafd wordt, welke de aanroeping Gods uit zich baart, zoo was nog dit de vraag, of de waarheid Gods aan de heidenen verkondigd was; want er was geen kleine ergernis in die nieuwigheid, dat hij plotseling tot de heidenen gegaan was. Zoo vraagt hij dan, of God nooit tevoren zijn stem tot de heidenen gericht heeft, en het leerambt heeft bediend over de gansche wereld. En om te bewijzen, dat voor allen gemeenschappelijk de school openstond, waarin God Zich van alle zijden zijne discipelen wilde verzamelen, zoo brengt hij des profeten getuigenis bij uit Psalm 19:5, dat weinig tot de zaak schijnt te dienen. Want de profeet spreekt daar niet van de apostelen, maar van de stomme werken Gods, waarin hij zegt, dat de heerlijkheid Gods zoo klaar schijnt, dat zij kunnen gezegd worden hunne tongen te hebben om de deugden Gods te vertellen. Deze plaats van Paulus heeft gemaakt, dat de oude uitleggers dezen ganschen Psalm allegorisch uitgelegd hebben, en de latere uitleggers hebben hen gevolgd. Alzoo is zonder twijfel de zon, als een bruidegom uit zijn slaapkamer uitgegaan, Christus geweest. De hemelen zijn de apostelen geweest. Degenen, die meer conscientie gemaakt, en zich bescheidener in de uitlegging der Schrift gedragen hebben, zijn van meening, dat Paulus wat van de schepselen des hemels eigenlijk gezegd was, op de apostelen heeft geduid. Maar omdat ik zie, dat de dienstknechten des Heeren met meer eerbied de Schrift behandeld, en niet zoo bandeloos her- en derwaarts gedraaid hebben, zoo kan ik niet gelooven, dat Paulus deze plaats zoo misbruikt heeft. Daarom neem ik aan, dat hij ze in den eigenlijken en natuurlijken zin van den profeet voortbrengt, zoodat het bewijs is als volgt: God heeft van het begin der wereld af, aan de heidenen zijn goedheid geopenbaard, wel niet door der menschen prediking, maar door het getuigenis zijner schepselen. Want hoewel het Evangelie toen onder hen niet gehoord was, zoo sprak niettemin het gansche maaksel des hemels en der aarde, en verhief den Schepper met lof. Derhalve blijkt dat de Heere ook vóór dien tijd, waarin Hij de genade zijns verbonds in Israël besloten hield, nochtans de heidenen niet zóó van zijn kennis beroofd heeft, of Hij ontstak voor hen altijd eenige sprank daarvan. Wel heeft Hij Zich aan het uitverkorenen volk nader geopenbaard, zoodat de Joden terecht konden vergeleken worden met toehoorders in huis, die Hij met zijn heiligen mond gemeenzaam leerde; nochtans dewijl Hij de heidenen van verre met de stem der hemelen aansprak, zoo heeft Hij door dit voorspel getoond, dat Hij eindelijk ook hun wilde bekend worden. Voorts, dewijl hier een Hebreeuwsch woordje is, hetwelk beduidt een liniaal of snoer, gelijk men bij het metselen of bij het schrijven gebruikt, zoo weet ik niet, waarom de Grieksche overzetter daarvoor een woord gesteld heeft, dat geluid beduidt. En dewijl het zeker is, dat te dezer plaatse tweemaal hetzelfde uitgedrukt is, zoo is het waarschijnlijk, dat David hier de hemelen voorstelt, die aan het

gansche menschelijke geslacht, beide door stem en door schrift van de mogendheid Gods handelen. Want met het woord **uitgaan**, vermaant de profeet, dat deze leer, die door de hemelen verkondigd wordt, niet binnen de enge grenzen van één land is bepaald, maar dat zij klinkt tot aan de uiterste einden der wereld.

19 Maar ik zeg: Heeft Israël het niet geweten? Dit is een tegenwerping van de tegenpartij, genomen uit vergelijking van het mindere en meerdere. Paulus heeft beredeneerd, dat men de heidenen niet van de kennis Gods moet weren, dewijl God Zich aan hen van den beginne aan, hoewel duister en als door hulselen geopenbaard, of althans eenigen smaak zijner waarheid gegeven heeft. Wat zal men dan van Israël zeggen, dat met geheel ander licht der Goddelijke leer bestraald was. Want hoe komt het, dat de vreemde en onheilige menschen loopen tot het licht, dat hun van verre vertoond is, en dat het heilige geslacht van Abraham die leer verwerpt, die het gemeenschappelijk heeft leeren kennen? Want men moet altijd dit onderscheid houden, dat Mozes stelt, zeggende: Waar is een Deut. 4:7. zoo edel volk, dat goden heeft, die het zoo nabij komen, gelijk uw God heden tot u nedergekomen is? Daarom vraagt men niet zonder reden, waarom Israël, dat naar de leer der wet onderwezen is, niet gekomen is tot de kennis.

Mozes zegt eerst. Hij bewijst door het getuigenis van Mozes, dat er niets ongerijms in is, zoo God de heidenen boven de Joden stelt. Deze plaats is genomen uit het schoone lied, waar God Deut. 32:21. den Joden, hunne ontrouwheid verwijtende, verkondigt, dat Hij hen hiermede zal straffen, dat Hij ze tot jaloerschheid zal verwekken door de heidenen in het verbond op te nemen, omdat zij afgevallen waren tot verdichte goden. Gij (zegt Hij) hebt Mij veracht en verworpen, en mijn recht en eere op de afgoden overgedragen; daarom, opdat Ik dit onrecht wreke, zal Ik, ook op mijn beurt de heidenen in uwe plaats stellen, en hun overdragen, wat Ik tot dusver u gegeven heb. Dit kon niet geschieden zonder de verwerping van het Joodsche volk. Want die jaloerschheid, waarvan Mozes spreekt, komt vandaar, dat God Zich uit hen, die geen volk waren, een volk maakt, en een nieuw volk uit niet verwekt heeft, hetwelk de plaats, waaruit de Joden verstooten waren, zou innemen, gelijk de Joden, den waarachtigen God verlatende, zich aan de afgoden overgegeven hadden. En dat zij ten tijde van Christus' komst niet afgeweken waren tot grove en uitwendige afgoderij, geeft niets tot hunne verontschuldiging; dewijl zij door hunne verdichtselen den ganschen godsdienst ontheiligd, ja eindelijk, God den Vader, in Christus den eeniggeboren Zoon hun geopenbaard, verzaakt hebben, hetwelk de uiterste boosheid is. Merk voorts op, dat de uitdrukkingen: een dwaas volk, en een volk, dat geen volk is, hetzelfde beduiden: want buiten de hope des hemelschen levens is het wezen der menschen eigenlijk niets. Voorts, het begin en de oorsprong des levens is uit het licht des geloofs: derhalve vloeit het geestelijke wezen uit de nieuwe schepping. Daarom noemt Paulus de geloovigen **Gods werk**, sedert zij door zijnen Geest wedergeboren, en naar zijn Ef. 2:9. beeld hervormd zijn. Nu uit het woord **dwaasheid**, verstaan wij, dat alle wijsheid, die de menschen zonder Gods Woord hebben, enkel ijdelheid is.

20 En Jesaja wordt stout, en zegt. Dewijl deze profetie wat

klaarder is, zoo zegt hij, om de lezers tot meerder aandacht te wekken, dat Jesaja vol vertrouwen is; alsof hij zeide: de profeet heeft niet figuurlijk, noch dubbelzinnig gesproken, maar met klare en duidelijke woorden heeft hij de roeping der heidenen bevestigd. En wat Paulus hier door de tusschenstelling van weinige woorden gescheiden heeft, staat bij den profeet in hetzelfde hoofdstuk, 65:1, waar de Heere verkondigt, dat de tijd zal komen, waarin Hij zijn genade tot de heidenen zal wenden, en voegt de oorzaak terstond daarbij, te weten, het verdriet over de hardnekkigheid Israëls, welke door de overgrootte langdurigheid Hem onverdragelijk was geworden. Zoo spreekt Hij dan aldus: Die tevoren naar Mij niet gevraagd hebben, en mijnen naam verachtten, die hebben Mij nu gezocht. (De verleden tijd is gesteld voor den toekomenden, om de zekerheid der profetie te bewijzen.) Die Mij niet zochten, die hebben Mij tegen hope en begeerte gevonden. Ik weet wel, dat deze gansche plaats door sommige rabbijnen verdraaid wordt, alsof God beloofde te maken, dat de Joden zich van hun afwijking zouden bekeeren. Maar niets is klaarder dan dat daar van vreemde volken gesproken wordt: want daar volgt terstond in den samenhang: Ik heb gezegd tot dat volk, waaronder mijn Naam niet aangeropen is, zie, hier ben Ik. Zoo verkondigt dus de profeet zonder twijfel, dat degenen, die tevoren vreemden waren, door nieuwe aanneming, in Gods huisgezin zullen aangenomen worden. Dit is derhalve de roeping der heidenen, waarin nochtans als in een spiegel, een algemeen voorbeeld van de roeping aller geloovigen gezien wordt. Want daar is niemand, die den Heere vóórkomt, maar wij worden allen zonder uitzondering, door zijn onverdiende genade, uit den zeer diepen afgrond des doods verlost, waar geen kennis Gods, geen begeerte om Hem te dienen, en eindelijk geen gevoelen zijner waarheid is.

21 Maar aangaande Israël. Hier stelt hij de oorzaak, waarom God Zich tot de heidenen wendt, te weten, omdat Hij ziet, dat zijn genade onder de Joden ten spot is. Maar opdat de lezers te beter verstaan, dat in het tweede deel de verblinding des volks beduidt wordt, zoo vermaant hij duidelijk, dat aan het uitverkoren volk zijn boosheid verweten wordt. Van woord tot woord staat in het Hebreuwsch, **Hij zegt tot Israël.** Maar Paulus heeft de Hebreuwsche wijze van spreken gevolgd, waarin hij dikwerf het woord **tot** gebruikt voor **van**. Hij zegt, dat Hij zijne handen tot Israël uitstrekt, hetwelk Hij ook zonder ophouden door het woord riep, en niet afliet met allerlei goedheid tot Zich te trekken. Want deze twee wijzen gebruikt Hij om de menschen te roepen, dewijl Hij alzoo hun zijn goedwilligheid bewijst: doch Hij heeft voornamelijk over de verachting der leer geklaagd, welke daarom te gruwelijker is, omdat God zijn vaderlijke zorg zoo kennelijk bewijst, als Hij de menschen door zijn woord tot Zich roept. En het is een krachtige wijze van spreken, dat Hij zijne handen uitstrekt, omdat Hij, onze zaligheid door de dienaars zijns Woords bezorgende, ons niet anders zijne handen toereikt, dan als een vader, die bereid zijnde zijnen zoon vriendelijk te ontvangen, zijne armen uitstrekt.

Al den dag zegt Hij, opdat het niemand wonderlijk schijne, dat Hij vermoed is van hun goed te doen, dewijl Hij door de aanhoudende zorg niets uitgericht heeft. Het is dezelfde wijze van spreken,

die staat bij Jeremia, hoofdstuk 7:13 en 11:7, waar hij zegt, dat Hij des morgens vroeg opgestaan is om hen te vermanen. Voorts wordt de ongeloovigheid met twee zeer bekwame woorden uitgedrukt, dewijl wij het eerste overzetten, **hardnekkig**; hoewel mij de overzetting van Erasmus en de oude niet ganschelijk mishaaft, dewelke ik op den kant gezet heb. Maar dewijl de profeet het volk van stijfhoofdigheid beschuldigt, en daarna er bijvoegt, dat het wandelt in wegen, die niet goed zijn, zoo twijfel ik niet, of de Grieksche overzetter heeft het Hebreuwsche woord willen uitdrukken met twee woorden, noemende het volk ten eerste **ongehoorzaam** of **hardnekkig**, en daarna **wederspannig**: want de stijfhalzigheid heeft zich hierin bewezen, dat het volk door teugellooze hoogmoedigheid en bitterheid, de heilige vermaningen der profeten hardnekkig heeft verworpen.

Ongeloovig.

HET ELFDE HOOFDSTUK.

- 1 Ik zeg dan: Heeft God zijn volk verworpen? Dat zij verre. Jer. 31:37.
Want ik ben een Israëliet, uit Abrahams zaad, uit Benjamins geslacht.
- 2 God heeft zijn volk niet verworpen, hetwelk Hij tevoren gekend heeft. Weet gij niet, wat de Schrift zegt in Elia? Hoe hij God aanspreekt tegen Israël, zeggende:
- 3 Heere! zij hebben uwe profeten gedood, en uwe altaren neder- 1 Kon. 19:10.
geworpen, en ik ben alleen overgebleven, en zij zoeken mijne ziel.
- 4 Maar wat zegt tot hem het Goddelijk antwoord? Ik heb Mij- 1 Kon. 19:18.
zelven behouden zeven duizend mannen, die voor het beeld van Baäl hun knieën niet gebogen hebben.
- 5 Alzoo is er ook te dezen tijde een overblijfsel naar de verkiezing overgebleven.
- 6 Indien het door genade is, zoo is het nu niet uit de werken: Deut. 9:4.
anders is nu genade geen genade. Maar indien het uit de werken is, zoo is het nu geen genade: anders is het werk nu geen werk.

1 Ik zeg dan. Wat hij dusver nopens der Joden blindheid en hardnekkigheid verhandeld heeft, dat had kunnen schijnen daartoe te dienen, even alsof Christus door zijn komst de beloften Gods elders had heengewend, en de Joden van alle verwachting der zaligheid beroofd. Zoo vóórkomt hij dan te dezer plaatse die tegenwerping, en wat hij van de verwoorpene Joden tevoren gezegd had, dat matigt hij alzoo, opdat niemand denke, dat het verbond voorheen met Abraham gemaakt, nu afgeschaf is; of dat God hetzelve zóó vergeten heeft, dat de Joden nu ganschelijk van zijn rijk vreemd zijn, gelijk de heidenen vóór de komst van Christus. Dit nu ontkent hij, gelijk hij terstond zal bewijzen, dat het buiten kijf valsch is. Het is hier de vraag niet, of God zijn volk terecht of te onrecht verworpen heeft. Want in het naastvoorgaande hoofdstuk is bewezen, dat, dewijl het volk door verkeerden ijver, Gods rechtvaardigheid verworpen had, het om zijn hoovaardigheid rechtvaardig gestraft

en met recht verblind, en eindelijk van het verbond afgevallen is. Zoo wordt dan nu niet besproken, waarom zij verworpen zijn, maar een andere zaak, te weten, hoewel het volk zoodanige straf verdiend had, of het verbond, dat God voorheen met de vaderen gemaakt heeft, teniet is, dewijl het ongerijmd zou zijn, dat het door eenige ontrouw der menschen teniet zou gemaakt worden. Paulus laat dit beginsel niet los, dat de aanneming, dewijl zij onverdiend, en in God alleen, niet in de menschen gefundeerd is, vast en onverlet staat, hoedanig der menschen ongeloofigheid ook zij, die ze zoekt teniet te maken. Deze knoop moest ontbonden worden, opdat men niet geloove, dat de waarheid en verkiezing Gods aan der menschen waardigheid hangt.

Want ik ben een Israëliet. Eer hij tot de zaak komt, bewijst hij kortelijk door zijn voorbeeld, hoe ongerijmd het is te denken, dat dit volk door God verlaten zoude zijn. Want hij was van den eersten oorsprong aan een Israëliet, en geen proseliet, dat is, Joden-genoot, of onlangs in den Israëlitischen staat ingeplant. Dewijl hij dan terecht onder de uitgelezenste dienstknechten Gods geteld werd, zoo was het een bewijs, dat de genade Gods in Israël bleef. Zoo neemt hij dan een besluit als bewezen aan, hetwelk hij nochtans later door eene behoorlijke verhandeling zal verklaren. Dat hij zichzelf niet alleen een Israëliet, maar ook Abrahams zaad noemt, en zelfs zijn geslacht uitdrukt, dat dient tot versterking, dat hij een volbloed Israëliet is, gelijk Filipp. 3:4. Want wat sommigen meenen, dat het dient tot prijs der barmhartigheid Gods, omdat Paulus gesproten is uit dien stam, die bijna teniet en uitgeroeid was, schijnt gedwongen en ver gezocht.

2 God heeft zijn volk niet verworpen. Dit is een ontkennend en gematigd antwoord. Want had hij enkel gezegd, dat het volk niet verworpen was, zoo was hij met zichzelf in strijd gekomen. Maar dewijl hij nu een verbetering daarbij stelt, zoo leert hij, dat het zoodanig een verwerping is, waardoor de belofte Gods niet krachteloos wordt gemaakt. Alzoo wordt dit antwoord in twee deelen gesplitst, te weten, dat God het gansche geslacht van Abraham niet verworpen heeft tegen de trouwe zijns verbonds, en dat nochtans de kracht der aanneming niet in alle vleeschelijke kinderen gezien wordt, dewijl de verborgen verkiezing voorgaat. Alzoo heeft de algemeene verwerping niet kunnen verhinderen, dat eenig zaad behouden bleef: want het zichtbare lichaam des volks is alzoo verworpen, dat aan het geestelijke lichaam van Christus geen lid ontvallen is. Zoo iemand vraagt, of de besnijdenis voor alle Joden geen gemeen teeken der genade Gods geweest is, zoodat zij onder zijn volk gerekend moesten worden, zoo kan men lichtelijk antwoorden: Dewijl de uitwendige roeping in zichzelf krachteloos is zonder het geloof, zoo wordt aan de ongeloofigen die genade terecht ontnomen, die zij verwerpen, toen zij hun aangeboden is. Alzoo blijft er een bijzonder volk, in hetwelk God een bewijs zijner standvastigheid geeft. En den oorsprong der vastigheid leidt Paulus af uit de verborgen verkiezing. Want hier wordt niet gezegd, dat God het geloof aanziet, maar dat Hij standvastig is in zijn voornemen, zoodat hij het volk niet verwerpt, hetwelk Hij tevoren gekend heeft. En hier moeten wij wederom aanmerken wat ik boven vermaand heb, te weten, dat in het woord **tevoren kennen** niet gelegen is

ik weet niet welke bespiegeling, waardoor God tevoren geweten heeft hoedanig een iegelijk zal wezen, maar een welbehagen, waarmede Hij Zich tot kinderen verkoren heeft, die nog niet geboren waren, veel minder zijn genade hadden kunnen verdienen. Alzoo zegt hij tot de Galaten, dat zij door God gekend zijn, omdat Hij hun door zijn gunst is voorgekomen, om hen tot de kennis van Christus te roepen. Nu zien wij, hoewel de algemeene roeping geen vrucht voortbrengt, dat nochtans de trouwe Gods niet vervalt, maar altijd bewaart de gemeente, zoolang er uitverkorenen overblijven; want hoewel God het gansche volk zonder onderscheid tot Zich roept, zoo trekt Hij nochtans inwendig alleen hen, die Hij kent als de zijnen, en die Hij den Zoon gegeven heeft, van wie Hij ook tot den einde toe een getrouw bewaarder zal zijn.

Weet gij niet. Dewijl het getal dergenen, die uit de Joden aan Christus geloofden, zoo klein was, zoo kon het nauwelijks anders, of zij moesten uit dit klein getal besluiten, dat het gansche geslacht van Abraham verworpen was, en denken, dat in zulk een puinhoop geen teeken der genade Gods meer gezien werd. Want dewijl de aanneming een heilige band was, waardoor Abrahams kinderen, onder de getrouwe hoede Gods verzameld, bewaard werden, zoo was, indien die aanneming niet vervloeid was, het geenszins waarschijnlijk, dat dit volk ellendig en ongelukkig zoude verstrooid worden. Om deze ergernis weg te nemen, gebruikt Paulus een zeer bekwaam voorbeeld: want hij verhaalt, dat ten tijde van Elia zulk eene verwoesting geweest is, dat er geen gemeente meer gezien werd, en dat toch hoewel er geen teeken der genade Gods gezien werd, de gemeente zóó als in het graf geschild heeft, zoodat zij wonderlijk is bewaard geworden. Zoo volgt dan, dat zij verkeerdelijk doen, die de gemeente naar hun eigen gevoelen beoordeelen. En voorwaar, zoo die zeer uitnemende profeet, die met zoo doorluchtigen geest begaafd was, alzoo bedrogen is, toen hij het volk Gods naar zijn oordeel wilde tellen: wat zal ons geschieden, wier uiterste scherpzinnigheid (zoo wij met hem vergeleken worden) louter stompzinnigheid is? Daarom laat ons in dit stuk niet lichtvaardig iets oordeelen, maar laat het liever vast in onze harten blijven, dat de gemeente door Gods voorzienigheid bewaard wordt, ook al zien wij er geen met onze oogen, en laat ons tevens gedenken, dat zij dwaas en hoovaardig te werk gaan, die het getal der uitverkorenen naar de mate van hun gevoel meten. Want God heeft een wijze, die ons onbekend, en voor Hem zeer licht is, waardoor Hij zijne uitverkorenen wonderlijk bewaart, als alles schijnt verloren te zijn. De lezers mogen dit aanmerken, als Paulus hier en ook op andere plaatsen den stand van zijnen tijd naarstig met den toestand der oude gemeente vergelijkt, dat dit grootelijks dient tot bevestiging des geloofs, terwijl wij overwegen, dat ons heden niets geschiedt, wat de heilige vaders voorheen niet gevoeld hebben. Want wij weten hoe krachtig de nieuwigheid is, om de zwakke harten te beroeren. Aangaande het woord **in Elia**, ik heb in de overzetting Paulus' wijze van spreken behouden, want het kan zooveel beteekenen als **in de historie, of in de handeling van Elia**; hoewel ik meer neig tot het gevoelen, dat Paulus naar Hebreeuwsche wijze alzoo gesproken heeft, waarbij het woordje in dikwijls beduidt **van**.

Hoe hij God aanspreekt tegen Israël. Dit is voorwaar een be-

wijs, hoe hoog Elia den Heere geacht heeft, dewijl hij niet gearzeld heeft terwille van zijn heerlijkheid zich tegen zijn volk te stellen, en het uiterste verderf toe te wenschen, omdat hij meende, dat de religie en de godsdienst in hetzelfde vergaan was. Maar hij bedroog zich daarin, dat hij het gansche volk, uitgenomen zich alleen, van die goddeloosheid beschuldigde, die hij zoo streng wilde gewroken hebben. Voorts is die plaats, die Paulus aanhaalt, geen vervloeking, maar een bloote klacht. Maar dewijl hij zoo klaagt, dat hij ten aanzien van het gansche volk geen hope heeft, zoo wenscht hij het zonder twijfel het verderf. Laat ons dan aanmerken, wat Elia verkondigd heeft, te weten, dat hij ziende, dat de goddeloosheid alom de overhand had, en bijna het gansche land had ingenomen, heeft gemeend, dat hij alleen was overgebleven.

4 Ik heb Mijzelven zeven duizend behouden. Al neemt gij het bepaalde voor een onbepaald getal, de Heere heeft zonder twijfel een groote menigte willen beduiden. Wanneer dus in de meest hopelooze dingen de genade Gods zoo veel vermag, zoo laat ons niet lichtvaardig alle menschen aan den duivel toewijzen, wier godzaligheid ons niet openlijk bekend is. En laat ons ook mede dit vasthouden, hoewel de goddeloosheid alom toeneemt, en van alle zijden gruwelijke verwarring zich voordoet, dat nochtans de zaligheid veler menschen onder het zegel Gods besloten blijft. Voorts, opdat niemand door dit voorwendsel aan zijne traagheid toegeve, gelijk velen uit de verborgen bewaring Gods bedekselen voor hunne zonden zoeken, zoo móet men wederom aanmerken, dat die zalig genoemd worden, die geheel en onbesmet in Gods geloof blijven. Ook is de omstandigheid des oordeels aan te merken, te weten, dat die eerst gezond staan, die zelfs niet door uitwendigen schijn hunne lichamen tot den afgodendienst overgegeven hebben. Want hij schrijft hun niet alleen een zuiverheid des gemoeds toe, maar ook dat zij hun lichaam van alle onreinigheid des bijgeloofs onbesmet bewaard hebben.

5 Alzoo is er ook te dezen tijde. De apostel past dit exempel toe op zijnen tijd, en opdat hij alles gelijkmake, zoo noemt hij ook overblijfsel, ziende op het groote getal, welks goddeloosheid voor oogen was. Hoewel ook mede op die godspraak van Jesaja ziende, welke hij tevoren aangehaald had, toont hij aan, dat in die droeve en vreeselijke verwoesting Gods trouw nog schittert, omdat er nog wat overblijft. En om dit zekerder te bevestigen, roept hij duidelijk dit overblijfsel op, dat, door Gods genade behouden, getuigt, dat de verkiezing Gods onveranderlijk is: gelijk toen het gansche volk tot afgoderij afgeweken was, de Heere tot Elia zeide, dat Hij die zeven duizend behouden had. Waaruit men mag besluiten, dat zij door zijn weldaad van het verderf zijn verlost. En hij noemt het niet eenvoudig **genade**, maar roept ons nu ook tot de verkiezing, opdat wij leeren met allen eerbied aan den verborgen raad Gods te hangen. De eene hoofdstelling is dus, dat weinigen behouden worden, in vergelijking van de groote menigte, die den naam van volk Gods tot zich trekken. De andere is, dat zij door de kracht Gods bewaard worden, die Hij zonder eenig aanzien van verdiensten uitverkoren heeft; want de verkiezing der genade is, naar de Hebreeuwsche wijze van spreken, gesteld voor onverdiende genade.

6 Indien het door genade is, zoo is het nu niet uit de werken. Dit is een amplificatie of uitbreiding, genomen uit de ver-

gelijking der tegenovergestelde dingen, want de genade Gods en de verdiensten der werken staan zoo tegen elkander, dat wie de een stelt, die werpt de ander neder. Voorts indien in de verkiezing geen werken kunnen in aanmerking genomen worden, zonder de onverdiende genade Gods te verduisteren, welke hij ons daarin zoo grootelijks heeft willen aanprijzen, zoo mogen die onzinnigen toezien, wat zij Paulus zullen antwoorden, die een waardigheid, welke God tevoren in ons voorzien heeft, tot een oorzaak der verkiezing stellen. Want zoo men of aan de verledene of aan de toekomstige werken eenige plaats geeft, zoo zal deze uitspraak van Paulus altijd daartegen zijn, welke zegt, dat de genade voor de werken geen plaats laat. Paulus handelt hier niet alleen van onze verzoening met God, noch van de middelen of de naaste oorzaken onzer zaligheid, maar hij klimt hooger op, waarom God, eer de wereld geschapen was, alleen sommigen met voorbijgaan van anderen uitverkoren heeft. Hij zegt, dat God door geen andere oorzaak bewogen is tot dit onderscheid, dan door zijn louter welbehagen: want indien aan hunne werken eenige plaats gegeven wordt, zoo zegt hij, dat evenveel der genade onttrokken wordt, waaruit volgt, dat de voorwetenschap der werken ten onrechte met de verkiezing vermengd wordt. Want indien God sommigen verkiest en sommigen verwerpt, naardat Hij tevoren geweten heeft, dat zij der zaligheid waardig of onwaardig zouden wezen, zoo zal, als nu der werken loon gesteld is, de genade Gods niet alleen regeeren, maar zal slechts half de oorzaak der verkiezing wezen. Want gelijk Paulus tevoren van Abrahams rechtvaardigmaking geredekaveld heeft, dat daar geen genade gegeven wordt, waar loon vergolden wordt, alzoo leidt hij nu zijn bewijs uit dezelfde bron af: Indien de werken in rekening gebracht worden, waar God een zeker getal menschen tot zaligheid aanneemt, zoo is er loon schuldig, en zoo zal het dan geen onverdiende weldaad wezen. En hoewel hier van de verkiezing gesproken wordt, zoo moet toch, dewijl het een algemeene reden is, die Paulus gebruikt, die reden tot de gansche zaak onzer zaligheid uitgestrekt worden, opdat wij verstaan, dat, zoo dikwijls als onze zaligheid aan de genade Gods toegeschreven wordt, even dikwijls wordt gezegd, dat er geene verdiensten der werken zijn: of liever, dat wij gelooven, dat de rechtvaardigheid der werken even dikwerf teniet gemaakt wordt, als de genade wordt genoemd.

- 7 Wat dan? Wat Israël gezocht heeft, dat heeft het niet verkregen; maar de verkiezing heeft het verkregen, en de anderen zijn verblind geweest. Rom. 9:31.
- 8 Gelijk geschreven is: God heeft hun eenen geest der benauwdheid gegeven, oogen dat zij niet zien, en ooren dat zij niet hooren tot op dezen dag. Jes. 6:9. Ezech. 12:2. Matth. 13:14. Joh. 12:40. Hand. 28:26. Ps. 69:23.
- 9 En David zegt: Hunne tafel worde hun tot eenen strik, en tot een vang, en tot een aanstooting, en tot een vergelding.
- 10 Dat hunne oogen verduisterd worden, opdat zij niet zien, en verkrom hunnen rug allen tijd.

7 Wat dan? Wat Israël gezocht. Dewijl hij hier een moeilijke zaak behandelde, zoo vraagt hij, even alsof hij twijfelde. Nochtans heeft hij door deze twijfeling het antwoord, dat terstond volgt,

zekerder willen maken. Want hij geeft te kennen, dat er geen ander kan gegeven worden dan dit, dat Israël in het zoeken naar het heil tevergeefs gearbeid heeft, omdat het steunde op verkeerde midelen. Hoewel hij hier geen oorzaak meldt, nochtans dewijl hij ze eerst uitgedrukt had, zoo heeft hij ze voorwaar ook te dezer plaats willen verstaan hebben. Want zijne woorden gelden zooveel, alsof hij zeide: Het moet nu geen wonder schijnen, dat Israël naar de rechtvaardigheid staande, geen voortgang gemaakt heeft. Hieruit volgt, wat hij terstond van zijn verkiezing daarbij voegt. Want indien Israël niet verkregen heeft door verdienste, wat hebben dan anderen verkregen, wier zaak of toestand niet beter was? Waarvandaan zoo groot onderscheid tusschen degenen, die gelijk waren? Wie is er, die niet ziet, dat het de verkiezing alleen is, die een onderscheid maakt? Voorts is de beteekenis van het woord **verkiezing** twijfelachtig. Want sommigen meenen, dat het genomen wordt voor de uitverkorenen, opdat de deelen der tegenstelling met elkander overeenkomen: wier meening ik niet misprijs, mits zij mij toestaan, dat in dit woord **verkiezing** wat meer ligt, dan of hij gezegd had, **de uitverkorenen**: te weten, om te kennen te geven, dat er geen, andere oorzaak om rechtvaardigheid te verkrijgen is, dan de verkiezing; even alsof hij zeide: niet zij, die op de verdiensten betrouwende, daarnaar staan, maar wier zaligheid op de onverdiende verkiezing Gods steunt. Want dat overblijfsel, hetwelk door Gods genade zalig was, vergelijkt hij met gansch Israël, of met het lichaam des volks. Waaruit volgt, dat de oorzaak der zaligheid niet ligt in de menschen, maar in het loutere welbehagen Gods.

En de anderen zijn verblind geweest. Gelijk de uitverkorenen alleen door Gods genade van het verderf verlost worden, alzo moeten ook allen, die niet uitverkoren zijn, verblind blijven. Want dit wil Paulus zeggen, te weten, dat de oorsprong der verderving en verdoemenis, zooveel de verworpenen aangaat, daaruit komt, dat zij door God verlaten zijn. De getuigenissen, die hij aanvoert, hoewel zij meer uit verscheidene Schriftplaatsen verzameld, dan uit ééne plaats genomen zijn, schijnen nochtans alle strijdig te zijn met zijn voornemen, zoo men ze uit hunne omstandigheden nader aanmerkt. Want men ziet allerwegen, dat de verblindings en verharding vermeld worden als geeselen Gods, waardoor Hij de zonden der goddeloozen wreekt. En Paulus zoekt hier te bewijzen, dat niet verblind worden degenen, die door hunne boosheid dat verdiend hebben, maar die vóór de schepping der wereld door God verworpen zijn. Dezen knoop mag men met korte woorden aldus ontwarren, zeggende, dat de oorsprong der goddeloosheid, die den toorn Gods alzo tegen hen verwekt en ontsteekt, de verdraaidheid en verkeerdheid der van God verlaten natuur is. Daarom heeft Paulus niet zonder oorzaak deze dingen van de eeuwige verwerping bijgebracht, welke daaruit rijzen, gelijk de vrucht uit den boom, en de waterstroom uit de fontein. De goddeloozen worden wel om hunne boosheden door het rechtvaardig oordeel Gods met blindheid geslagen, maar zoo wij de bron van hun verderf zoeken, zoo zullen wij daartoe moeten komen, dat zij van God vervloekt zijnde, met al hunne werken, woorden en raadslagen niet anders kunnen dan de vervloeking over zich halen en ophoopen. Ja, de oorzaak der eeuwige verwerping is zóó verborgen, dat wij niet anders kunnen,

dan den onbegrijpelijken raad Gods bewonderen, gelijk eindelijk bij het slot zal blijken. En die doen dwaas, die zoodra van de naaste oorzaken gesproken wordt, door haar voor te wenden, deze eerste oorzaak zoeken te verduisteren, die voor ons verstand verborgen is; even alsof God niet vrij vóór Adams val ten aanzien van het gansche menschelijke geslacht verordend had, wat Hem behaagde, omdat Hij deszelfs verdorven en verdraaid zaad verdoemt; alsook, omdat Hij een iegelijk in 't bijzonder die straf der boosheid verdelgt, die zij verdiend hebben.

8 God heeft hun eenen geest der benauwdheid gegeven. Ik twijfel niet, dat Paulus hier de plaats aanhaalt van Jesaja, welke Lukas in de Handelingen der Apostelen zegt door Paulus bijgebracht te zijn, hoewel een weinig met andere woorden. Want hij verhaalt hier niet de woorden van den profeet, maar stelt alleen de uitspraak, dat God hun eenen geest der bitterheid gegeven heeft, zoodat zij ziende en hoorende plomp en onverstandig blijven. Den profeet wordt wel geboden het hart des volks te verharderen, maar Paulus dringt tot de bron zelve door, te weten, dat alle zinnen met geestelijke stompheden bevangen zijn, nadat de menschen tot die razernij overgegeven zijn, dat zij zich met vergiftige prikkels tegen de waarheid wapenen. Want hij zegt niet alleen een geest der duizeling, maar een geest der benauwdheid, te weten, als er eenige bitterheid der gal is, jazelfs razernij in het verwerpen der waarheid. Hij zegt, dat de verworpenen door het verborgen oordeel Gods zóó uit-zinnig worden, dat zij verslagen zijnde, ganschelijk geen oordeel hebben. Want dat zij gezegd worden, ziende niet te zien, daarmee wordt de stompheden aller zinnen aangeduid. En Paulus voegt nog van het zijne daarbij: **tot op dezen dag**, opdat niemand zegge, dat deze godspraak voorheen vervuld is, en dat zij daarom verkeerdelijk tot den tijd des Evangelies getrokken wordt. Deze tegenwerping voorkomt hij, te kennen gevende, dat de verblindings waarvan daar geschreven wordt, geen zaak van eenen dag alleen is geweest, maar dat zij met ongeneselijke hardnekkigheid en wederspanningheid des volks, tot de komst van Christus toe geduurd heeft.

9 En David zegt: Hunne tafel worde hun tot eenen strik. Ook in dit getuigenis van David is eenige verandering der woorden, doch de zin wordt daardoor niet veranderd. Want daar staat: Hunne tafel worde voor hen tot eenen strik, en hunne vreedzame dingen tot roof; van vergelding wordt daar niets gemeld. Ten aanzien van de hoofdzaak komen zij genoeg overeen. De profeet wenscht den goddeloozen toe, dat al wat in het leven begeerlijk en gelukkig is, hun ten val en verderf gedijde, en dit beduidt hij door tafel en vreedzame dingen. Daarna wenscht hij hun blindheid des geestes en verderving hunner macht toe; het eerste daarvan beduidt hij door de verblindings der oogen, en het ander door de verkromming van den rug. Voorts, dat het bijna over het gansche volk strekt, is geen wonder, dewijl wij weten, dat niet alleen de oversten op David toornig geweest zijn, maar dat ook het gemeene volk hem tegen is geweest; zoodat men lichtelijk kan zien, dat hetgeen daar gelezen wordt, niet alleen tot weinigen, maar tot de menigte strekt. Ja, indien wij overwegen wiens beeld David geweest is, te weten van Christus, zoo zal het licht zijn aan het tegen-gestelde lid toe te voegen: Dat is te verstaan van de vijanden

Jes. 6:9.
Hand. 28:26.

Ps. 69:23.

Davids, en in hetgeen hun overkomen is, is geweest een voorbeeld der vijanden van Christus, en van hetgeen hun geschied is. Dewijl dan deze vervloeking alle tegenstanders van Christus wacht, te weten, dat hunne spijsze voor hen tot venijn worde, (gelijk wij zien, dat het Evangelie hun tot een reuke des doods is) zoo laat ons dan met ootmoedigheid en vreeze de genade Gods aannemen. Bovendien dewijl David van de Israëlieten spreekt, die uit Abraham geboren waren naar het vleesch, en die toen de eersten in het rijk waren, zoo heeft Paulus zijn getuigenis hier bekwaamelijk te pas gebracht, opdat de verblinding van het meerendeel des volks niet nieuw of ongewoon scheen.

- 11 Ik zeg dan: Hebben zij dan gestruikeld, opdat zij zouden vallen? Dat zij verre. Maar door hunnen val is den heidenen zaligheid geschied, om hen tot navolging te verwekken.
- 12 En indien hun val de rijkdom is der wereld, en hunne vermindering de rijkdom der heidenen, hoeveel temeer hunne vervulling!
- 13 Want ik spreek tot u, heidenen, dewijl ik voorwaar der heidenen apostel ben: ik versier mijnen dienst.
- 14 Zoo ik mijn vleesch eenigszins tot navolging verwekke, en sommigen uit hen zaligmake.
- 15 Want indien hunne verwerping de verzoening is der wereld, wat zal hunne aanneming zijn, anders dan het leven uit de dooden?

Hand. 9:15;
13:2; 22:21;
Gal. 1:10;
2:8.
Ef. 3:8.
1 Tim. 2:7.
2 Tim. 1:11.

II Hebben zij dan gestruikeld. In deze redeneering zult gij u zeer verwarren, tenzij gij opmerkt, dat de apostel somtijds over de gansche Joodsche natie, somtijds over elk mensch in het bijzonder spreekt; want daaruit komt die verscheidenheid, dat hij nu eens zegt, dat de Joden uit het rijk Gods uitgeroeid, van den boom afgehouden, en in het eeuwige verderf door Gods oordeel gestort zijn, en dan wederom zegt, dat zij niet van de genade zijn afgevallen, maar dat zij in het bezit der genade blijven, en plaats in de gemeente Gods hebben. Zoo dan, naar dit onderscheid spreekt hij nu. Want dewijl het meerendeel der Joden Christus verwierpen, zoodat deze verdraaidheid bijna van het gansche volk zich meester gemaakt had, en weinige menschen van gezond verstand onder hen gevonden werden, zoo vraagt hij, of het Joodsche volk zich alzoo aan Christus gestooten heeft, dat het met hetzelfde ganschelijk uit is, en dat er geen hope van bekeering meer over is. Hij ontkent hier terecht, dat er geen hope van der Joden zaligheid zou zijn, of dat zij alzoo van God verworpen zijn, dat er ganschelijk geen herstelling zal geschieden, of dat het verbond der genade, dat Hij eenmaal met hen gemaakt heeft, nu geheel en al uit is, dewijl onder het volk altijd een zaad der zegening bleef. Dat Paulus' meening aldus te verstaan is, blijkt hieruit, dat hij eerst met de verblinding een zekeren val heeft verbonden, en nu hope geeft om weder op te staan, welke twee dingen geenszins zouden overeenkomen. Zoo zijn dan die gevallen in het verderf, die zich hardnekkig aan Christus gestooten hebben; de gansche natie zelve echter is niet gevallen, zoodat elk, die een Jood is, noodzakelijk verloren of vreemd van God zou zijn.

Maar door hunnen val is den. De apostel zegt te dezer plaatse twee dingen, te weten, dat de val der Joden den heidenen tot zaligheid is geschied, maar tot dit einde, dat de Joden door jaloerschheid bewogen en als ontstoken mochten worden, en alzoo de bekeering bedenken. Hij heeft voorzeker op Mozes' getuigenis gezien, hetwelk hij reeds bijgebracht had, waar de Heere Israël dreigt, dat, gelijk zij Hem met hunne valsche goden tot jaloerschheid verwekt hadden, Hij alzoo ook hen door het recht van gelijkmatige vergelding, zal verwekken door een dwaas volk. Het woord, dat daar staat, hetwelk wij vertalen door **navolging**, beduidt een hartstocht van ijverzucht en jaloerschheid, te weten, als wij branden, wanneer wij zien dat een ander boven ons geacht wordt. Indien het derhalve des Heeren voornemen is, om Israël tot navolging te verwekken, zoo is dit volk niet gevallen om eeuwig te verderven, maar opdat de zegen Gods, door hen versmaad, tot de heidenen zoude komen, ten einde Israël ook eens verwekt worde, om den Heere te zoeken, van wien het afgeweken is. Voorts is het niet noodig, dat de lezers zich over de toepassing van dit getuigenis zeer kwellen. Want Paulus dringt niet op den eigenlijken zin des woords, maar zinspeelt op de gemeene en bekende wijze. Want gelijk eene vrouw, door eigen schuld van haren man verstooten, ontstoken wordt door jaloerschheid, zoodat zij zoekt wederom met hem verzoend te worden, alzoo kan het, zegt hij, nu ook geschieden, dat de Joden, als zij zullen zien, dat de heidenen in hun plaats gesteld zijn, door de smart hunner verstooting geroerd, zoeken zullen met God verzoend te worden.

Deut. 32:21.

12 En indien hun val. Dewijl hij geleerd had, dat de heidenen in de plaats der verworpene Joden gekomen waren, zoo voorkomt hij, uit vreeze dat de Joden der heidenen zaligheid zouden haten, alsof zij terwille van de zaligheid der heidenen verworpen werden, die valsche meening, en stelt een recht daartegenoverstaande zaak, te weten, dat niets dienstiger is om der heidenen zaligheid te bevorderen, dan dat de genade Gods zoo heerlijk mogelijk bij de Joden groeie en bloeie; om dit te bewijzen, gebruikt hij een bewijs, dat van het mindere tot het meerdere besluit. Indien hun val de heidenen heeft kunnen verwekken, en indien hunne vermindering de heidenen heeft kunnen rijk maken, hoeveel temeer hunne volheid! Want dat andere is tegen de natuur geschied, en dit zou overeenkomstig de natuur geschieden. Aan deze rede staat ook niet in den weg, dat Gods Woord tot de heidenen is gekomen, nadat het de Joden verworpen, en als het ware uitgespuwd hadden. Want indien zij het aangenomen hadden, zoo zou hun geloof veel meer vrucht voortgebracht hebben, dan de ongeloovigheid nu gedaan heeft in dit geval. Want hieruit zou ook de waarheid Gods bevestigd zijn, dat zij klaarlijk gebleken was in hen vervuld te zijn; en zij zouden door hunne leer velen toegebracht hebben, die zij door hun hardnekkigheid eerder afkeerden. Hij zou meer eigenlijk gesproken hebben, indien hij de opwekking tegen den val had gesteld. Hetwelk ik daarom herinner, opdat niemand hier versiering der woorden zoeken, of zich ergere aan de ongeleerdheid der woorden. Want dit is geschreven om het hart, en niet om de tong te onderwijzen.

Hand. 13:46.

13 Want ik spreek tot u, heidenen. Hij bevestigt met een zeer

goede reden, dat de heidenen niets verliezen, indien de Joden wederom met God verzoend worden. Want hij toont aan, dat beider volken zaligheid derwijs aan elkander hangt, dat zij met dezelfde moeite kon bevorderd worden. Want hij spreekt tot de heidenen aldus: Dewijl ik voor u in 't bijzonder tot een apostel ben verordend, en daarom met bijzondere naarstigheid uwe zaligheid, die mij bevolen is, behoor te bezorgen, en als het ware met achterlating van alle andere dingen, dat alleen moet doen, zoo zal ik nochtans mijn ambt getrouw bedienen, zoo ik eenigen uit mijn volk voor Christus gewin; en dit zal wezen tot eer van mijn dienst, ja ook tot uw voordeel. Want al wat diende om Paulus' dienst op te luisteren, dat was den heidenen voordeelig, welker zaligheid het einde was van dien dienst. Voorts gebruikt hij hier een woord, hetwelk beduidt: **tot jaloerschheid verwekken**; opdat de heidenen, verstaande, dat de vervulling der profetie van Mozes tot hunne zaligheid strekt, bewogen worden om haar te begeeren.

Deut. 32: 21.

14 Zaligmake. Merk hier op, hoe de dienaar des Woords gezegd wordt eenigerwijze hen zalig te maken, die hij tot de gehoorzaamheid des geloofs brengt. Want de toediening onzer zaligheid moet derwijs gematigd worden, dat wij weten, dat haar gansche kracht en werking in God is, en dat wij Hem behoorlijken lof geven; en dat wij nochtans verstaan, dat de prediking een instrument is om de zaligheid der geloovigen te werken. En ofschoon dit niet kan vorderen zonder den Geest Gods, zoo bewijst het toch, als Hij inwendig werkt, zijne werking zeer krachtig.

15 Want indien hunne verwerping. Deze plaats, welke velen duister achten, en eenigen heel leelijk verdraaien, is naar mijn oordeel aldus te verstaan, dat het een bewijs is door vergelijking van het mindere en meerdere, in dezen zin: Indien der Joden verwerping zooveel vermocht, dat zij oorzaak gaf tot de verzoening der heidenen, hoeveel machtiger zal hun aanneming wezen? En zal zij hen zelfs niet uit de dooden moeten verwekken? Want Paulus staat altijd daarop, dat de heidenen geen oorzaak tot haat hebben, alsof zij daarbij schade zouden hebben, zoo de Joden wederom tot genade waren aangenomen. Want dewijl God wonderlijk het leven uit den dood, en het licht uit de duisternis voortgebracht heeft, zoo besluit hij, dat het veelmeer te hopen is, dat de wederopstanding des volks, hetwelk als 't ware uitgestorven was, de heidenen zou levend maken. Hieraan staat niet in den weg wat sommigen zeggen, dat tusschen de verzoening en wederopstanding geen onderscheid is, zooals wij hier de wederopstanding verstaan, te weten, de weldaad, waardoor wij uit het rijk des doods in het rijk des levens overgebracht worden. Want hoewel die twee woorden ééne zaak beduiden, zoo hebben zij nochtans eene meerdere of mindere beduiding, hetwelk genoeg is om het bewijs kracht te geven.

1) Dat is, de hoop, waarvan de eerstelingen geheiligd zijn.

Jer. 11: 16.

16 Indien de eerstelingen heilig zijn, zoo is ook de massa ¹⁾ heilig: en indien de wortel heilig is, zoo zijn ook de takken heilig.

17 Maar indien sommigen uit de takken afgebroken zijn, en gij, toen gij een wilde olijfboom waart, in hen ingeplant zijt, en deelachtig zijt geworden des wortels en der vettigheid des olijfbooms,

- 18 Roemt niet tegen de takken: indien gij roemt, zoo draagt gij den wortel niet, maar de wortel draagt u.
 19 Zoo zult gij dan zeggen: De takken zijn afgebroken, opdat ik ingeplant zou worden.
 20 Wel; Om hun ongeloofigheid zijn zij afgebroken, en gij zijt door het geloof bevestigd. Weest niet hoogmoedig, maar vreest.
 21 Want indien God de natuurlijke takken niet gespaard heeft, ziet toe, dat Hij ook u niet spare.

16 Indien de eerstelingen heilig zijn. Nu vergelijkt hij de waarheid der Joden en der heidenen, om den heidenen hunne hoogmoedigheid te benemen, en de Joden, zooveel hem mogelijk is, tevreden te stellen. Want hij toont aan, hoe de heidenen geenszins boven de Joden uitmunten, zoo zij eenige eigen eer voorwenden; ja indien zij daarom komen te twisten, zoo toont hij aan, hoeveel zij minder zijn. In deze vergelijking moeten wij verstaan, dat niet de eene mensch met den anderen, maar de eene natie met de andere vergeleken wordt. Zoo dan, indien zij vergeleken worden, zoo zullen zij daarin gelijk bevonden worden, dat zij beiden evenzeer Adams kinderen zijn. Alleen deze ongelijkheid is er, dat de Joden van de heidenen zijn afgezonderd, om den Heere een eigen volk te zijn. Zoo zijn zij dan door het heilig verbond geheiligd, en met bijzondere edelheid begaafd, waarmede God te dien tijde de heidenen niet verwaardigd heeft. En dewijl toen een geringe kracht des verbonds werd gezien, zoo gebiedt hij ons op Abraham en op de patriarchen te zien, bij welke voorwaar de zegen Gods niet ijdel noch tevergeefs was. Zoo besluit hij dan, dat van hen de erfelijke heiligheid op alle nakomelingen gekomen is: welk besluit niet zou degen, indien alleen van de enkele personen sprake was, en niet op de belofte gezien werd. Want al is een vader rechtvaardig, daaruit volgt niet, dat hij zijnen zoon rechtvaardigheid instort of overgeeft; maar dewijl de Heere Zich Abraham onder deze voorwaarde heeft geheiligd, dat zijn zaad ook heilig zoude zijn, of, om beter te zeggen, omdat Hij niet alleen den persoon, maar ook het gansche geslacht de heiligheid heeft toegevoegd, zoo besluit Paulus daaruit niet kwalijk, dat alle Joden in Abraham hun vader geheiligd zijn. Voorts, om dit te bevestigen, brengt hij twee gelijkenissen bij, waarvan de eene genomen is uit de ceremoniën der wet, en de andere uit de natuur. Want de eerstelingen, die geofferd werden, heiligden den ganschen hoop. Desgelijks wordt de goedheid des saps van den wortel in de takken gestort. Nu is het met de nakomelingen en de ouders, uit welke zij spruiten, gelijk het is met het deeg en de eerstelingen, alsook met den tak en den boom. Zoo is het dan geen wonder, dat de Joden in hunnen vader geheiligd zijn. Hier zal geen zwaarigheid wezen, zoo men verstaat, dat de heiligheid, waarvan hij spreekt, niet anders is dan geestelijke edelheid des geslachts, welke niet der natuur eigen was, maar uit het verbond vloeide. Ik beken wel, dat men met waarheid zeggen kan, dat de Joden natuurlijk heilig zijn, omdat de aanneming onder hen erfelijk is, maar ik spreek nu van de eerste natuur, naar welke wij weten, dat alle menschen in Adam vervloekt zijn. Daarom is de waardigheid van het uitverkoren volk (om eigenlijk te spreken) een bovennatuurlijk voorrecht.

17 Maar indien sommigen uit de takken afgebroken zijn. Nu roert hij de tegenwoordige waardigheid der heidenen aan, dewelke geen ander is dan der takken zal wezen, indien eenige van elders genomen, op eenigen edelen boom geënt worden. Want der heidenen oorsprong was, als het ware uit een wilden en onvruchtbaren olijfboom, dewijl zij niets dan vervloeking in hun gansche geslacht vonden. Daarom alle eer, die zij hebben, is uit de nieuwe enting en niet uit den ouden stam. Zoo kunnen dan de heidenen niet roemen op eenige sierlijkheid boven de Joden. Bovendien heeft Paulus het bittere voorzichtig verzoet, dewijl hij niet zegt, dat de gansche boom uitgeroeid is, maar dat sommige takken afgebroken zijn: gelijk God ook sommigen uit de heidenen hier en daar genomen heeft, om in den heiligen en gezegenden boom in te enten.

18 Indien gij roemt, zoo draagt gij den wortel niet. De heidenen kunnen niet tegen de Joden strijden over de uitnemendheid van hun volk, zonder tegen Abraham hun vader te strijden, hetwelk veel te onbeschaamd ware, dewijl hij hun is als een wortel, door welken zij gedragen en gevoed worden. Daarom gelijk het groote ongerijmdheid ware, dat de takken zich verhoovaardigden tegen den wortel, even zoo ongerijmd zou het zijn, dat de heidenen roemden tegen de Joden, te weten, zooveel de uitnemendheid van het geslacht aangaat. Want Paulus wil altijd opgemerkt hebben, vanwaar het begin der zaligheid is. Wij weten, nadat Christus door zijn komst den middelmuur afgebroken heeft, de gansche wereld overgoten is met de genade, die God in zijn uitverkoren volk gesteld had. Waaruit volgt, dat de roeping der heidenen gelijk is aan enting of inplanting, en dat zij niet anders tot Gods volk geworden zijn, dan zoover zij in Abrahams geslacht zijn geworteld.

19 Zoo zult gij dan zeggen. Hij brengt in den persoon der heidenen alles voort, wat zij hadden kunnen voorwenden, en dit was van dien aard, dat zij daardoor niet behoorden opgeblazen te worden, maar veelmeer oorzaak tot vernedering moesten nemen. Want indien der Joden afbreking om de ongeloovigheid geschied is, en de inplanting der heidenen door het geloof, wat zouden zij anders dan de genade Gods erkennen, en daardoor tot ootmoedigheid en onderdanigheid geschikt worden? Want dit volgt uit de natuur des geloofs, en is eigenlijk in het geloof in, dat het vernedering en vrees in ons verwekt, te weten, zulk eene vrees, die tegen de gerustheid des geloofs niet strijdt. Want Paulus wil niet, dat ons geloof wankele of door eenige twijfeling verandere: veel minder wil hij, dat wij verslagen zijn of beven. Hoedanig zal dan die vrees wezen? buiten twijfel, gelijk de Heere ons gebiedt twee dingen aan te merken, alzoo moet tweecërlei genegenheid daaruit spruiten. Want Hij wil, dat wij den ellendigen toestand onzer natuur altijd overwegen; deze kan niet anders dan afschuw, walging, benauwdheid en vertwijfeling voortbrengen; en alzoo is het ons nuttig, dat wij ganschelijk ternedergeworpen en vermorzeld worden, opdat wij eindelijk tot Hem zuchten. Voorts, deze afschuw, die ons uit onze zelfkennis aankomt, verhindert onze harten niet op zijn goedheid te steunen en te rusten; die walging verhindert ons niet volkomene vertroosting in Hem te genieten. Die benauwdheid en vertwijfeling verhindert ons niet grondige blijdschap en hope bij Hem te genieten. Zoo dan, deze vrees, waarvan hij spreekt, stelt hij alleen als

een behoedmiddel tegen de hoogmoedige verachting. Want gelijk een iegelijk, die zichzelf te veel toeschrijft, al te zorgeloos is, en zich eindelijk verhoovaardigt tegen de anderen, zoo moet men dan zoover vreezen, dat ons hart, door hoovaardigheid opgeblazen, zich niet verheffe. Maar hij schijnt twijfeling der zaligheid aan te brengen, als hij vermaant, dat zij moeten toezien, dat ook zij niet gespaard worden. Ik antwoord, dewijl deze vermaning dient om het vleesch te temmen, hetwelk altijd ook in de kinderen Gods trotsch en opgeblazen is, zoo wordt de zekerheid des geloofs daardoor niet verminderd. En voornamelijk moeten wij opmerken en bedenken, hetgeen ik boven gezegd heb, dat Paulus' woorden niet zoozeer tot elken mensch, als tot het gansche lichaam der heidenen strekt, waarin velen konden zijn tevergeefs opgeblazen, die meer geloof beleden dan zij hadden. Ter oorzaak hiervan dreigt Paulus de heidenen niet zonder reden met uitroeiing, gelijk wij hierna wederom zullen zien.

21 Want indien God de natuurlijke. Dit is een zeer sterke reden om alle valsch betrouwen weg te nemen, want de verwerping der Joden moet nooit in onze gedachtenis komen, zonder ons met huivering te verslaan. Want wat heeft hen verdorven, dan dat zij uit de onachtzame gerustheid over die waardigheid, die zij verkregen hadden, tot verachting van het oordeel Gods zijn gekomen. Zij zijn niet gespaard geworden, hoewel zij natuurlijke takken waren: wat zal ons dan geschieden, zoo wij ons bovenmate verheffen, wij die vreemden, en uit wilde olijfboomen zijn? En deze gedachte beweegt ons, om geen betrouwen op onszelf te stellen, en om sterker en vaster de genade Gods aan te hangen. En hieruit ziet men wederom klaarder, dat hier van het lichaam der heidenen in 't algemeen gesproken wordt; want deze uitroeiing, waarvan hij spreekt, zou niet in allen één voor één plaats hebben, wier verkiezing onveranderlijk is, wijl zij in Gods eeuwig voornemen is gegrond. Zoo dan, Paulus verkondigt den heidenen, dat hun het loon voor hunne hoovaardigheid bereid is, zoo zij zich boven de Joden verheffen; want God zal Zich wederom dat eerste volk herwinnen, hetwelk Hij verstooten had.

22 Daarom ziet de vriendelijkheid en de strengheid Gods, te weten, zijn strengheid in degenen, die gevallen zijn: en zijn vriendelijkheid in u, zoo gij volhardt, anders zult ook gij afgesneden worden;

23 En dezen, zoo zij in de ongeloovigheid niet blijven, zullen in- 2 Cor. 3:16. geplaat worden: want God is machtig hen wederom in te planten.

24 Want zoo gij uitgesneden zijt uit den wilden olijfboom, die u natuurlijk was, en tegen de natuur in den waren olijfboom zijt geplant, zoo zullen veelmeer dezen natuurlijk in hunnen eigenen olijfboom geplant worden.

22 Daarom ziet de. Hij stelt de zaak zelve voor oogen, om te beter en klaarder te bevestigen, hoe weinig oorzaak de heidenen hebben om zich te verhoovaardigen. In de Joden zien zij een voorbeeld der strengheid, waardoor zij behooren verschrikt te worden; maar in zichzelf hebben zij een bewijs der genade en goedheid, waardoor zij behooren verwekt te worden tot dankbaarheid alleen,

en om niet zichzelf, maar den Heere te verheffen. Zoo vermogen dan deze woorden zooveel alsof hij zeide: Indien gij hun ellendigheid bespot, zoo denkt eerst wat gij geweest zijt, want dezelfde strengheid dreigde u, zoo gij door Gods vriendelijkheid daaruit niet verlost waart. Bovendien overlegt wat gij nu nog zijt; want gij kunt niet anders zalig worden, of gij moet de barmhartigheid Gods met ootmoedigheid bekennen. Indien gij uzelfen vergetende, onbehoorlijk opgeblazen zijt, zoo wacht u dienzelfden val, waarin zij gevallen zijn. Want het is niet genoeg de genade Gods eenmaal aangenomen te hebben, tenzij men met een onafgebroken en gelijkmatigen levensgang zijn roeping navolge. Want zij, die door den Heere verlicht zijn, moeten altijd de volharding bedenken: want in de goedheid Gods blijven zij geenszins, die van het rijk Gods beginnen te walgen, als zij een weinig tijds volgens hunne roeping geleefd hebben, en verdienen alzoo door hun ondankbaarheid wederom verblind te worden. Voorts, hij spreekt niet elken godzalige bijzonder aan (gelijk wij boven gezegd hebben) maar hij vergelijkt de heidenen met de Joden. Het is wel waar, dat van de Joden een iegelijk de straf zijner eigene ongeloovigheid gedragen heeft, toen zij van het rijk Gods verworpen waren, en dat allen, die uit de heidenen geroepen zijn, vaten der barmhartigheid Gods zijn geweest; maar ondertusschen moet men Paulus' voornemen weten. Want hij wil, dat de heidenen op het eeuwige verbond Gods staan, opdat zij met de zaligheid van het uitverkoren volk de hunne zouden verbinden. Bovendien, opdat der Joden verwerping geen ergernis maakte, even alsof hun oude aanneming teniet ware, wil hij, dat zij door dit voorbeeld van straf bevreesd worden, om eerbiedig dit oordeel Gods te beschouwen. Want waarvandaan komt zoo groote vrijheid in nieuwsgierig vragen? anders dan omdat wij meest die dingen vergeten, die ons tot ootmoedigheid behooren te onderwijzen. En dewijl hij niet over den enkelen, maar over het gansche lichaam der uitverkorenen handelt, zoo wordt deze voorwaarde daarbij gesteld: **Zoo zij in de vriendelijkheid blijven.** Ik beken wel, dat zoodra iemand de goedheid Gods misbruikt, hij waardig is van de aangeboden genade beroofd te worden: maar dit zou men oneigenlijk van iemand der godzaligen in 't bijzonder zeggen, dat God hem barmhartig geweest was, toen Hij hem verkoos, indien hij slechts in de barmhartigheid bleef. Want de volharding des geloofs, welke het werk der genade in ons volbrengt, vloeit uit de verkiezing. Zoo leert dan Paulus, dat de heidenen met deze voorwaarde tot de hope des eeuwigen levens aangenomen zijn, opdat zij de bezitting daarvan door hun dankbaarheid behouden. En voorwaar de gruwelijke afwijking der gansche wereld, die daarna geschied is, getuigt klaarlijk, dat deze vermaning niet tevergeefs geweest is. Want toen God bijna in een oogenblik tijds de gansche wereld wijd en breed met zijne genade besprengd had, opdat de religie alom zou bloeien, is weinig tijds daarna de waarheid des Evangelies verdwenen, en de schat der zaligheid weggenomen. Waaruit is dan zoo plotselinge verandering gekomen, anders dan omdat de heidenen van hun roeping zijn afgevallen?

Anders zult ook gij afgesneden worden. Thans zien wij in wat gevoelen hij nu hen met de afsnijding dreigt, welke hij tevoren beleden heeft door de verkiezing Gods in de hope des levens ingeplant te zijn. Want ten eerste, hoewel dit den uitverkorenen niet

kan geschieden, zoo hebben zij nochtans aan zulk eene vermaning behoefte, om de hoovaardigheid des vleesches te temmen, hetwelk terecht door de vrees der verdoemenis verschrikt wordt, gelijk het in der waarheid tegen hunne zaligheid strijdende is. Zoo dan, zoover de Christenen door het geloof verlicht zijn, hooren zij tot hun verzekerdheid, dat de roeping Gods onberouwelijk is, maar zooverre zij het vleesch omdragen, hetwelk tegen de genade Gods dartel is, zooverre worden zij tot ootmoedigheid onderwezen: **Ziet toe, dat gij niet afgesneden wordt.** Voorts moet men die solutie of ontkenning vasthouden, die ik voortgebracht heb, te weten, dat Paulus hier niet van ieders bijzondere verkiezing handelt, maar dat hij de Joden stelt tegenover de heidenen, en dat hij daarom met deze woorden niet zoozeer de uitverkorenen aanspreekt, als wel hen, die valschelijk roemden, dat zij in der Joden plaats stonden. Ja, hij spreekt ook tot de heidenen, en noemt het gansche lichaam in 't gemeen, waarin velen alleen met den naam geloovigen en leden van Christus waren. Indien men ten aanzien van een iegelijk vraagt, hoe hij uit de inplanting zou kunnen afgesneden, en hoe hij na de afsnijding wederom zou kunnen ingeplant worden, zoo stelt u drieërlei inplanting, en tweërlei afsnijding voor. Want de kinderen der geloovigen worden ingeplant, aan welke de belofte toekomt volgens het verbond, dat met Abraham gemaakt was. Ingeplant worden ook degenen, die wel het zaad des Evangelies in zich ontvangen, maar alzoo dat het geen wortels krijgt, of verstikt wordt, voordat het tot de vrucht komt. Ten derde worden de uitverkorenen ingeplant, te weten, die door het onveranderlijk voornemen Gods tot het eeuwige leven verlicht worden. De eersten worden afgesneden, wanneer zij de belofte, aan de vaderen gegeven, verwerpen, of anders door hun ondankbaarheid haar niet ontvangen. De tweeden worden afgesneden, wanneer het zaad verdort of verderft; en dewijl wij allen, zooveel elks natuur aangaat, aan de gevaren van dit kwaad onderworpen zijn, zoo moeten wij bekennen, dat deze vermaning, die Paulus gebruikt, ook eenigszins den geloovigen aangaat, opdat zij zich aan de slaperigheid des vleesches niet overgeven; maar tot de tegenwoordige plaats behoort het ons genoeg te zijn, dat diezelfde straf, die God voorheen tegen de Joden gebruikt heeft, nu den heidenen verkondigd wordt, zoo zij hun gelijk worden.

23 Want God is machtig. Dit zou bij de onheilige menschen een koud bewijs wezen. Want hoewel zij eenigszins Gode de mogendheid toegeven, zoo berooven zij haar toch ten meeste van haar werking, dewijl zij haar van verre aanzien, even alsof zij in den hemel besloten ware. En dewijl de geloovigen Gods werk als tegenwoordig aanschouwen, wanneer zij zijn mogendheid hooren noemen, zoo achten zij deze reden genoegzaam te zijn, om hun gemoed te bewegen. Bovendien stelt hij dit stuk der leer voor bekend en zeker, dat God de ongeloovigheid des volks zóó gestraft heeft, dat Hij evenwel zijn goedertierenheid niet vergeten heeft, gelijk Hij ook dikwijls op andere plaatsen de Joden wederom opricht, als Hij ze schijnt uit zijn rijk verworpen te hebben. En hij toont ook mede door vergelijking aan, hoeveel lichter het is, den tegenwoordigen stand der dingen te veranderen, dan het geweest was dien op te richten, te weten, zooveel het lichter is, dat de natuurlijke takken,

Gen. 17:7.

Matt. 13:20,
21.

zoo zij wederom ingeplant worden in de plaats, waar zij afgesneden zijn, hun voedsel en substantie van den wortel halen, dan dat de wilde en onvruchtbare takken die halen uit eenen vreemden wortel; want zulk eene evenredigheid was er tusschen de Joden en de heidenen.

25 Want ik wil niet, broeders, dat deze verborgenheid u verborgen zij (opdat gij niet hoogmoedig zijt bij uzelfen) dat over Israël voor een deel verblindheid gekomen is, totdat de volheid der heidenen ingekomen zij.

Luk. 21 : 24.

26 En alzoo zal het gansche Israël zalig worden, gelijk geschreven is: De Verlosser zal komen uit Zion, en zal Jakobs onrechtvaardigheden wegnemen.

Ps. 14 : 7.
Jes. 59 : 20.
Jer. 31 : 31—
34.
Hebr. 8 : 8;
0 : 16.

27 En dit zal hun van Mij een testament wezen, als Ik hunne zonden weggenomen zal hebben.

25 **Want ik wil niet.** Hier wekt hij de toehoorders op om aandachtiger toe te hooren, als hij belooft een zaak voort te brengen, die anders verborgen is. En dit doet hij niet zonder oorzaak. Want hij wil met deze korte en klare uitspraak deze zeer ingewikkelde vraag besluiten, en zegt nochtans, wat nooit iemand zou verwacht hebben. Voorts, deze woorden, **opdat gij niet hoogmoedig zijt bij uzelfen**, geven het doelwit te kennen, dat hij nu zich voorgesteld heeft, te weten, der heidenen hoovaardigheid te bedwingen, opdat zij zich tegen de Joden niet verheffen. Voorts, deze vermaning was niet weinig noodzakelijk, omdat de afval van dit volk de zwakken niet bovenmate zoude verstoren, even alsof het eeuwig uit ware met hun aller zaligheid, hoewel deze zelfde vermaning ons heden niet minder nuttig is, opdat wij weten, dat de zaligheid van het overgebleven getal, hetwelk de Heere eindelijk tot Zich zal verzamelen, als met eenen ring is verzegeld. En zoo wanneer de lange vertoeving ons tot vertwijfeling en wanhopen trekt, zoo zullen wij terstond denken aan den naam **verborgenheid**, waarmede Paulus klaarlijk vermaant, dat de wijze der bekeering niet algemeen of gewoon zal wezen, en dat zij daarom verkeerdelijk doen, die ze met hun eigen gevoelen zoeken te meten. Want wat mag verkeerder zijn, dan dat ongeloofelijk te achten, wat verre van ons gevoelen is: dewijl het daarom genoemd wordt **verborgenheid**, omdat het tot den tijd der openbaring onbegrijpelijk is. Maar ons gelijk ook den Romeinen is het geopenbaard, opdat ons geloof met het Woord tevreden zijnde, ons in de verwachting steunt, totdat het vervullen der zaak zelve in het licht komt.

Dat over Israël voor een deel verblindheid. Ik acht, dat deze woordjes **voor een deel**, niet zijn te verstaan van den tijd, noch van de menigte, maar ik neem het voor **eenigszins**, waarmede hij mijns bedunkens alleen het woord **verblindheid**, dat anders in zichzelf streng was, heeft willen verzachten. En het woordje **totdat**, beduidt niet eenigen voortgang of orde des tijds, maar is eer zoo-veel alsof er stond, **opdat de volheid der heidenen**. Zoo zal dan dit de zin wezen: Israël is alzoo enigszins door God verblind, opdat het licht des Evangelies, dat zij werpen, tot de heidenen kome, en als een verlaten bezit door hen aangenomen worde. Zoo dan, deze verblindheid dient de voorzienigheid Gods, om de zaligheid der

heidenen, welke Hij voorgenomen had te volbrengen. Dit woord: de **volheid der heidenen**, wordt genomen voor een menigte. Want het was toen niet gelijk tevoren, dat er eenige weinigen uit de heidenen kwamen om Jodengenooten te zijn, maar er was toen zulk een verandering, dat bijna het gansche lichaam der gemeente uit de heidenen was.

26 **En alzoo zal het gansche Israël zalig worden.** Velen verstaan dit van het Joodsche volk, even alsof Paulus zeide, dat de religie nog onder hen opgericht zou worden gelijk tevoren. Maar onder den naam **Israël** versta ik het gansche volk Gods, opdat de zin zij als volgt: Als de heidenen zullen ingegaan zijn, zullen ook de Joden zich uit de afwijking tot de gehoorzaamheid des geloofs begeven, en alzoo zal de zaligheid van het gansche Israël Gods volbracht worden, dat uit beide volken moet verzameld worden; doch alzoo, dat de Joden de eerste plaats behouden, als de eerstgeborenen in het huisgezin Gods. Deze uitlegging acht ik daarom passender te zijn, omdat Paulus hier de vervulling van het rijk van Christus heeft willen beduiden, welke geenszins in de Joden eindigt, maar de gansche wereld vervat. Op deze zelfde wijze heeft hij ook, Gal. 6 : 16, de gemeente Gods, die uit de Joden en heidenen verzameld was, Israël genoemd, en heeft alzoo dat volk, hetwelk uit de verwoesting verzameld was, gesteld tegen de vleeschelijke Abrahamskinderen, die van zijn geloof afgeweken waren.

Gelijk geschreven is. Met dit getuigenis van Jesaja bevestigt hij niet de gansche uitspraak, maar alleen het eene deel, te weten, dat Abrahams kinderen der verlossing deelachtig zijn. Want zoo iemand wilde tegenwerpen, dat Christus hun wel is beloofd en aangeboden, maar dat zij van zijn genade beroofd zijn, omdat zij Hem verworpen hebben, zoo wordt door des profeten woorden meer uitgedrukt, te weten, dat daar eenig getal zal overblijven, die zich zullen bekeeren en de genade der verlossing genieten. Nochtans verhaalt Paulus niet van woord tot woord, wat bij Jesaja gelezen wordt: De Zaligmaker (zegt hij) zal komen tot Zion, en tot die in Jakob zich bekeeren van hun ongerechtigheid, zegt de Heere. Wij moeten hier ook niet al te angstig zijn. Want men moet dit aanmerken, hoe bekwamelijk de apostelen tot hun voornemen voegen alle de bevestigingen, die zij uit het Oude Testament voortbrengen; want zij hebben niet anders gewild, dan de plaats met den vinger aanwijzen, om den lezer tot de fontein te leiden, waar zij het uitgenomen hebben. Voorts, hoewel in deze profetie verlossing beloofd wordt aan het geestelijke volk Gods, waaronder ook de heidenen vervat worden, nochtans dewijl de Joden de eerstgeborenen zijn, zoo moest dat wat de profeet verkondigt, voornamelijk in de Joden volbracht worden. Want dat de Schrift ook het gansche volk Gods Israëlieten noemt, dat wordt der uitnemendheid van dit volk toegegeven, hetwelk God boven anderen gesteld heeft. Bovendien zegt hij bijnaam, dat de Verlosser tot Zion zal komen, aanziende het oude verbond. Hij zegt ook daarbij, dat die in Jakob zullen verlost worden, die zich van hun overtreding bekeeren. Met welke woorden God Zich duidelijk eenig zaad toerekent, opdat de verkiezing in het uitverkorene en bijzondere volk krachtig zij. En hoewel de wijze van spreken, die de profeet gebruikt, als hij zegt: **de Zaligmaker zal komen tot Zion**, beter paste tot den tegenwoordigen

Jes. 59 : 20.

handel, zoo heeft zich nochtans Paulus niet ontzien, de gemeene overzetting te volgen, in dewelke staat, dat de Verlosser zal komen uit den berg Zion. Desgelijks ook in het andere deel: Hij zal Jakobs ongerechtigheden wegnemen. Want het was Paulus genoeg, dat hij alleen aanzag, dat men, dewijl het eigen ambt van Christus is, het afvallige en meenedige volk met God te verzoenen, zekerlijk eenige betering moest verwachten, opdat zij niet allen tegelijk verdierven.

27 Dit zal hun van Mij een testament wezen, als Ik zal.

Hoewel Paulus in de naastvoorgaande profetie van Jesaja met korte woorden het ambt van den Messias aangeroerd had, om de Joden te vermanen wat zij allermest van Hem hadden te verwachten; zoo heeft hij nochtans met voordacht tot datzelfde einde, deze weinige woorden uit Jeremia hierbij gesteld. Want in de voorgaande plaats van Jesaja wordt niet gelezen wat hiermede overeenkomt. En dit getuigenis van Jeremia dient tot bevestiging der zaak, die hij behandelt. Wat hij van de bekeering des volks gezegd heeft, dat mocht in zulke hardnekkige wederspanningheid ongeloofelijk schijnen. Zoo neemt hij dan deze verandering weg, verhalende, dat het nieuwe verbond in de onverdiende vergeving der zonden gelegen is. Want uit des profeten woorden wordt verstaan, dat God niet meer zal te doen hebben met het afvallig volk, dan in zooverre hij hun zoowel de schuld der meenedigheid, als andere groote zonden zal vergeven.

28 Naar het Evangelie zijn zij wel vijanden om uwentwil, maar naar de verkiezing zijn zij lief om der vaderen wil.

29 Want de gaven en de roeping Gods zijn onberouwelijk.

30 Want gelijk ook gij voortijds Gode ongeloovig geweest zijt, en nu barmhartigheid verkregen hebt door hunne ongeloovigheid;

31 Alzoo zijn zij ook nu ongeloovig geworden, opdat zij door de barmhartigheid, die u geschied is, ook barmhartigheid zouden verkrijgen.

32 Want God heeft alle menschen onder de ongeloovigheid besloten, opdat Hij allen barmhartig wezen zou.

28 Naar het Evangelie. Hij bewijst, dat hetgeen in de Joden het kwaadste was, niet daartoe dient, dat zij deswege van de heidenen zouden veracht worden. De grootste zonde, die in hen was, was de ongeloovigheid. Maar Paulus leert, dat zij alzoo voor eenen tijd door Gods voorzienigheid zijn verblind geweest, om voor het Evangelie eenen weg tot de heidenen te maken, maar dat zij niet voor eeuwig van de genade Gods zijn uitgesloten. Zoo bekent hij dan, dat zij nu tegenwoordig van God vervreemd zijn, door de oorzaak des Evangelies, omdat de zaligheid, die onder hen gesteld was, alzoo tot de heidenen zou komen; doch dat God nochtans zijn verbond niet vergeten heeft, hetwelk Hij met hunne vaderen gemaakt heeft, en waarmede Hij betuigd heeft, dat Hij met eeuwigen raad dat volk heeft liefgehad. En dit bevestigt hij met een schoon gezegde, dat deze genade der Goddelijke roeping niet tevergeefs kan zijn; want dit willen de woorden: **De gaven en roeping Gods zijn onberouwelijk.** Want de gaven en de roeping heeft hij door een wijze van spreken, die hypallagé of woordverwisseling heet, gesteld voor de weldaad der roeping. Want men moet ook dit niet

Jer. 31:31—
34.

Boek der
Wijsh. 17:2.

verstaan van allerlei roeping, maar van die, waarmede God Abrahams nakomelingen tot het verbond heeft aangenomen, want over hen liep in het bijzonder de rede, gelijk hij weinig tevoren met het woord **verkiezing**, den verborgen raad Gods heeft beduid, waarmede de Joden voorheen van de heidenen onderscheiden waren. Want men moet weten, dat hier niet van ieders bijzondere roeping gehandeld wordt, maar van de gemeene aanneming des ganschen volks, hetwelk naar het uitwendig aanzien kon schijnen voor eenen tijd vervallen te zijn. Doch het was van den wortel niet afgesneden. Dewijl de Joden alzoo van hun recht en beloofde zaligheid zijn afgevallen, dat er nog eenige hope bleef van de overblijfselen, zoo zegt Paulus, dat de raad Gods vast en onveranderlijk staat, waarmede Hij eenmaal hen verwaardigd heeft tot een bijzonder volk aan te nemen. Zoo dan, indien het niet kan geschieden, dat God eenigszins van zijn verbond zou afwijken, dat Hij met Abraham gemaakt heeft: Ik zal uws zaads God zijn, zoo heeft Hij zijn goedwilligheid niet gansch en al van het Joodsche volk afgewend. Hij stelt het Evangelie niet tegenover de verkiezing, even alsof zij kwalijk met elkander overeenkwamen: want die God uitverkoren heeft, die roept Hij; maar dewijl het Evangelie onvoorzien tegen de verwachting der wereld, den heidenen verkondigd was, zoo vergelijkt hij terecht deze genade met de oude verkiezing der Joden, welke zoo vele eeuwen tevoren geopenbaard was. Zoo heeft dan de verkiezing haren naam om der oudheid wil, omdat God uit de gansche wereld Zich een volk uitverkoren had.

Om der vaderen wil zegt hij, niet omdat zij Hem oorzaak tot liefde gegeven hebben, maar omdat de genade Gods van hen tot de nakomelingen voortgeplant was, achtereenvolgende den vorm des verbonds, uw en uws zaads God. Hoe de heidenen barmhartigheid verkregen hebben, door der Joden ongeloovigheid, is boven gezegd, te weten, God op de Joden toornig zijnde om hunne ongeloovigheid, heeft zijn gunst tot de heidenen gewend. Wat terstond daarna volgt, dat zij ongeloovig geworden zijn door de barmhartigheid, die den heidenen bewezen is, dat is wat hard, doch het bevat niets ongerijmds; want Paulus stelt daarmede niet de oorzaak der verblindings, maar beduidt alleen, dat hetgeen God den heidenen gegeven heeft, den Joden is ontnomen. Voorts, opdat de heidenen niet zouden denken, dat zij door de verdiensten huns geloofs verkregen hadden hetgeen de Joden door hunne ongeloovigheid verloren hadden, zoo wordt hier alleen de barmhartigheid gemeld. Zoo is dan de hoofdinhoud: Dewijl God den heidenen heeft willen genadig zijn, zoo zijn de Joden door deze gelegenheid van het licht des geloofs beroofd geworden.

32 Want God heeft alle. Dit is een zeer schoon besluit, waarmede hij bewijst, dat degenen, die eenige hope der zaligheid hebben, niet aangaande anderen moeten wanhopen. Want hoedanig zij nu zijn, ze zijn geweest gelijk alle anderen. Indien zij alleen door de barmhartigheid Gods uit de ongeloovigheid zijn gekomen, zoo moeten zij voor haar ook bij anderen plaats laten. Want hij maakt de Joden met de heidenen gelijk in de schuld, opdat zij beiden verstaan, dat zoowel voor den een als voor den ander de toegang tot de zaligheid openstaat. Want het is alleen de barmhartigheid Gods, die zaligmaakt, en deze kan zich aan beide volken voor-

Gen. 17:7.

stellen. Zoo dan, deze uitspraak komt overeen met het getuigenis van Hozea, die hij boven (9 : 25) aangehaald heeft: Ik zal die mijn volk noemen, die mijn volk niet zijn. Voorts verstaat hij niet, dat God alle menschen alzoó verblindt, dat hunne ongeloofigheid Hem is toe te rekenen, maar dat Hij het door zijn voorzienigheid alzoó beschikt heeft, dat zij allen aan ongeloofigheid schuldig zijn, opdat zij aan zijn oordeel onderworpen waren, en wel tot dit einde, dat de zaligheid uit zijn goedheid alleen ware, en alle verdiensten begraven bleven. Zoo wil dan Paulus hier twee dingen zeggen, te weten, dat er niets is in eenig mensch, door welks verdienste hij boven anderen zou verheven worden, uitgenomen de loutere genade Gods; en dat God in de uitdeeling zijner genade niet verhinderd wordt, haar te geven dien Hij wil. Er is kracht in het woord **barmhartig zijn**, want het beduidt, dat God aan geen menschen verbonden is, en dat Hij daarom om niet alle menschen zaligmaakt, dewijl zij op gelijke wijze verloren zijn. Voorts raaskallen zij al te uitzinnig, die hieruit besluiten, dat alle menschen zullen zalig worden. Want Paulus verstaat eenvoudig, dat beiden, Joden en heidenen, nergens anders zaligheid uit hebben, dan uit de barmhartigheid Gods, opdat hij niemand oorzaak late om te klagen. Het is wel zeker, dat deze barmhartigheid aan allen zonder onderscheid voorgesteld is, doch aan hen, die haar door het geloof zoeken.

Boek der
Wijsh. 17:1.

33 O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods, hoe onbegrijpelijk zijn zijne oordeelen, en ondoorzoekelijk zijne wegen!

Jes. 40:13.

Boek der
Wijsh. 9:13.
1 Cor. 2:16.

34 Want wie heeft den zin des Heeren gekend? Of wie is zijn raadsman geweest?

35 Of wie heeft Hem eerst gegeven, en Hem zal wedergegeven worden?

1 Cor. 8:6.

36 Want uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij lof in eeuwigheid. Amen.

33 O diepte. Hier breekt de apostel eerst uit in woorden, die uit godzalige beschouwing der werken Gods bij de geloovigen vanzelf voortkomen. Daarna straft hij met korte woorden de vermetelheid der goddeloosheid, die tegen Gods oordeel pleegt te snateren. Daarom als wij hooren: **o diepte**, zoo is niet wel te zeggen, hoe krachtig deze verwondering behoort te zijn, om de roekeloosheid des vleesches te bedwingen. Want als hij volgens het Woord en den Geest des Heeren geredekaveld heeft, zoo is hij eindelijk door de hoogheid van zulke groote verborgenheid overwonnen, en kan niet anders dan verbaasd zijn en uitroepen, dat deze rijkdom der wijsheid Gods zoo diep is, dat ons verstand die niet kan doorgronden. Daarom zoo wanneer wij in de woorden treden van den eeuwigen raad Gods, zoo zij ons vernuft en tong altijd deze toom aangelegd, opdat wanneer wij matig en binnen de palen des Goddelijken Woords gesproken hebben, onze handeling ten laatste op deze verwondering uitkome. Want wij moeten ons niet schamen, als wij niet wijzer zijn dan hij, die tot in den derden hemel is opgetrokken geweest, en verborgen dingen gezien heeft, die voor den mensch onuitsprekelijk zijn, en nochtans hier geen ander einde heeft kunnen vinden, dan dat hij zichzelf alzoó vernederde. Dat sommigen deze woorden van

2 Cor. 12:2.

Paulus aldus uitleggen: **O diepe rijkdom, en wijsheid, en kennis Gods**, en dezen rijkdom nemen voor milddadigheid, schijnt mij gedwongen te zijn. Daarom twijfel ik niet, dat hij hier den diepen rijkdom der wijsheid en kennis in God verheft.

Hoe onbegrijpelijk. Dezelfde zaak drukt hij met verscheidene woorden uit door dubbele herhaling, welke den Hebreëen gemeen is. Want als hij van de oordeelen gesproken heeft, zoo voegt hij daarbij **wegen**, voor ordeningen, of wijze van doen, of orde der regeering. Hij blijft nog bij zijn uitroeping, waarin hij, hoe meer hij de hoogheid der Goddelijke verborgenheid verheft, ons des te meer afschrikt van de nieuwsgierigheid in het onderzoeken. Zoo laat ons dan leeren geen ding van den Heere te onderzoeken, dan voorzoover Hij het door de Schrift geopenbaard heeft: want anders treden wij in een doolhof, waar het niet licht zal zijn uit te komen. Want men moet aanmerken, dat hier niet van allerlei verborgenheden Gods gehandeld wordt, maar van die, welke Hij bij Zich verborgen houdt, en wil, dat wij ze alleen bewonderen en aanbidden zullen.

34 Want wie heeft den zin des Heeren gekend? Hier begint hij als met uitgestrekte hand der menschen stouthed te beteugelen, opdat zij tegen de oordeelen Gods niet murmureeren. En dit doet hij door twee redenen. De eerste is, dat alle menschen ganschelijk blind zijn, om de praedestinatie Gods met hun verstand te beschouwen, en over een onbekende zaak kan men niet anders dan lichtvaardig en verkeerd handelen. De andere is, dat wij geen reden kunnen hebben om over God te klagen, dewijl er geen mensch is, die kan roemen, dat God hem een schuldenaar is, maar zij zijn daarentegen allen aan Hem verbonden. Zoo gedenke dan een iegelijk zijn gemoed met dit slot te bewaren, opdat hij in de onderzoeking der praedestinatie niet boven Gods geopenbaarde Woord vare, dewijl wij hooren, dat de mensch hier niets meer kan onderscheiden, dan een blinde in de duisternis: hetwelk nochtans volstrekt niet dient om de zekerheid des geloofs te doen wankelen, daar deze niet komt uit de scherpte van het menschelijk verstand, maar uit de verlichting des Geestes alleen. Want als Paulus op een andere plaats ^{1 Cor. 2:12, 16.} betuigd heeft, dat alle verborgenheden Gods verre boven ons verstand zijn, zoo voegt hij terstond daarbij, dat de geloovigen den zin des Heeren weten, dewijl zij niet den geest dezer wereld, maar Dien, die hun van God gegeven is, ontvangen hebben, door welchen zij van de goedheid Gods, die anders onbegrijpelijk is, onderwezen worden. Zoo dan, gelijk wij door onze eigenmacht de verborgenheden Gods niet kunnen onderzoeken, alzoó worden wij door de genade des Heiligen Geestes tot hare zekere en heldere kennis toegelaten. Indien nu de Geest ons moet voorgaan en wij Hem volgen, zoo moeten wij daar blijven staan, en stil houden, waar Hij ons verlaat. Zoo iemand meer zoekt te kennen dan de Geest geopenbaard heeft, die zal door den onmetelijken glans van zijn ontoegankelijk licht overvallen worden. Men moet het onderscheid houden, hetwelk ik boven aangegeven heb, tusschen den verborgen raad Gods en den wil, die in de Schrift geopenbaard is. Want hoewel de gansche leer der Heilige Schrift door haar hoogheid des menschen vernuft te boven gaat, zoo wordt nochtans voor de geloovigen, die met eerbied en matigheid de leiding des Geestes volgen, de toegang tot haar niet gesloten; maar een ander ding is de ver-

borgen raad, wiens hoogte en diepte niet met onderzoeken kan aangeroord worden.

35 Wie heeft Hem eerst gegeven. Dit is de andere reden, waardoor de rechtvaardigheid Gods zeer krachtig tegen alle valsche beschuldiging der goddeloozen verdedigd wordt. Want indien niemand door zijne verdiensten God aan zich verbonden heeft, zoo kan niemand met recht tegen Hem twisten, omdat hij geen vergelding ontvangt. Want wie een ander wil dwingen om hem goed te doen, die moet zijne weldaden voortbrengen, waarmede hij zulks aan hem verdiend heeft. Zoo is dan dit de zin der woorden van Paulus: God kan niet anders van onrechtvaardigheid beschuldigd worden, dan indien Hij gezegd wordt een iegelijk niet te geven wat hem toekomt. En het staat vast, dat God niemand in zijn recht verkort, dewijl Hij niemand iets schuldig is: want wie kan roemen, dat hij door eenig werk zijn genade verdiend heeft? Dit is een schoone plaats, waardoor wij leeren, dat het in onze macht niet is, God door onze weldaden er toe te brengen om ons zaligheid te geven, maar dat Hij met zijne onverdiende goedheid den zondaar voorkomt. Want hij bewijst niet alleen wat de menschen plegen te doen, maar wat zij eigenlijk vermogen. Indien wij onszelven wel willen onderzoeken, zoo zullen wij niet alleen bevinden, dat God ons niets schuldig is, maar dat wij allen tot een toe aan zijne oordeelen onderworpen zijn, en niet alleen geen genade bij Hem verdiend hebben, maar den eeuwigen dood meer dan waardig zijn. Want hij besluit niet alleen met het oog op de verdorven en gebrekkelijke natuur, dat God ons niets schuldig is, maar zegt ook dat de mensch, al ware hij geheel en onverdorven, nochtans niets bij God kan voortbrengen, waardoor hij zijn genade zou verkrijgen; want zoodra hij begint te zijn, is hij terstond door het recht der schepping alzo aan zijnen Schepper verbonden, dat hij niets eigens heeft. Zoo zullen wij dan tevergeefs beproeven Hem zijn recht te ontnemen, dat Hij niet vrij met zijne schepselen kunne handelen en schikken naar zijn welbehagen, even alsof daar rekening van ontvangst en uitgaaf over en weer ware.

36 Want uit Hem, en door Hem. Dit is een bevestiging der naastvoorgaande uitspraak: want hij toont aan, dat het verre van daar is, dat wij op eenig eigen goed zouden kunnen roemen tegen God, dewijl wij zelve door Hem uit niet zijn geschapen, en ons wezen in Hem staat: hieruit besluit hij, dat het recht is, dat het schepsel tot zijn eer gericht worde. Want hoe verkeerd zoude het zijn, dat de schepselen, die Hij zelf geschapen heeft en onderhoudt, ergens elders naar toegewend werden dan om zijn heerlijkheid te verklaren? Het is mij niet verborgen, dat, waar wij overgezet hebben tot Hem, men ook kon stellen in Hem, want het Grieksche woordje wordt somtijds alzo genomen, maar oneigenlijk. En dewijl de eigenlijke beteekenis beter dient tot de tegenwoordige handeling, zoo is het beter haar te behouden, dan tot de oneigenlijke beteekenis de toevlucht te nemen. De slotsom is, dat de gansche orde der natuur omgekeerd en verwoest vordt, tenzij God, die het begin en de oorsprong aller dingen is, ook het einde is.

Hem zij lof. Nu besluit hij deze stelling als onwifelbaar en wel bevestigd, te weten, dat de Heere alom zijn heerlijkheid onveranderlijk moet behouden. Want het zou een koude en flauwe uit-

spraak wezen, zoo men ze algemeen name, maar de kracht is in de omstandigheid der plaats gelegen, dat God met recht de opperste heerschappij Zichzelve toeschrijft, en dat in den stand des menschelijken geslachts en der gansche wereld, geen ding te zoeken is buiten zijn eere. Waaruit volgt, dat alle gedachten, die tot verkleining zijner heerlijkheid eenigszins strekken, ongerijmd en onredelijk, ja uitzinnig zijn.

HET TWAALFDE HOOFDSTUK.

- 1 Zoo bid ik u dan, broeders, door de barmhartigheden Gods, dat 1 Petr. 2:5 gij uwe lichamen overgeeft tot een levende, heilige, Gode aangename offerande, welke is uw redelijke godsdienst.
- 2 En maakt u niet gelijkvormig dezer wereld, maar wordt ver- Jak. 2:5. anderd door vernieuwing uws gemoeds, opdat gij beproeft, welke Ef. 5:17. de goede, behagelijke en volkomene wille Gods zij. 1 Thess. 4:3.

Als Paulus nu die dingen behandeld heeft, waarvan men in de oprichting des rijks Gods moest beginnen, te weten, dat men van God alleen rechtvaardigheid moet verkrijgen, dat men in zijn barmhartigheid alleen zaligheid moet zoeken, dat de hoofzaak van alle goed ons in Christus alleen gesteld is, en dagelijks voorgesteld wordt, zoo gaat hij nu met zeer goede orde voort, om het leven en de zeden te onderwijzen. Want door die zaligmakende kennis van God en Christus, wordt de ziel als wedergeboren tot het hemelsche leven, en door heilige vermaningen en geboden wordt het leven eenigszins geschikt en gesteld. Want het ware tevergeefs den menschen voor te stellen, wat naarstigheid zij in de goede schikkingen huns levens behooren te doen, zoo men niet eerst den oorsprong aller rechtvaardigheid in God en Christus bewezen heeft, hetwelk is de menschen uit de dooden opwekken. En dit is een voornaam onderscheid tusschen het Evangelie en de wijsbegeerte. Want hoewel de wijsgeeren zeer sierlijk en met grooten lof des vernufts handelen over de zeden, nochtans al de versiering, die in hun leering gezien wordt, is gelijk een schoon getimmerte zonder fundament; want terwijl zij de oorsprongen en grondredenen voorbijgaan, stellen zij een verminkte leer voor, gelijk een lichaam, waarvan het hoofd afgehouden is. En de wijze van leeren in het pausdom is niet veel anders. Want hoewel zij als in 't voorbijgaan over het geloof in Christus en de genade des Heiligen Geestes spreken, zoo is het nochtans geheel openbaar, dat zij nader met de heidensche wijsgeeren, dan met Christus en zijne apostelen overeenkomen. En gelijk de wijsgeeren, eer zij betrekkelijk de zeden voorschriften geven, eerst handelen over het einde des goeds, en de bronnen der deugden onderzoeken, om daarna alle deugdelijke werken daaruit voort te brengen en af te leiden, alzo stelt Paulus hier ook een grondbeginsel, waaruit alle stukken der heiligheid vloeien, te weten, dat wij tot dit einde door den Heere verlost zijn, dat wij onszelven en al onze leden Hem heiligen. Maar het loont de moeite, dat men de woorden afzonderlijk overwege.

1. Ik bid u door de barmhartigheden Gods. Wij weten, dat de

onreine menschen tot vrijheid van het vleesch zoeken te trekken, al wat in de Schrift van de onmetelijke goedheid Gods voorgesteld wordt. Wederom de hypocrieten, even alsof de genade Gods de naarstigheit om godzaliglijk te leven uitbluschte, en voor de stoutigheit tot zondigen een deur openzette, alzo verduisteren zij boosaardig zooveel in hen is, de kennis daarvan. Nu deze be-
tuiging leert ons, dat wij nimmermeer met ernstige genegenheit God dienen, nog streng genoeg tot zijn vrees en gehoorzaamheit geprikkeld worden, zoo lang wij niet wel weten, hoeveel wij aan de barmhartigheit Gods schuldig zijn. Den papisten is het genoeg, dat zij ik weet niet wat gedwongen gehoorzaamheit door verschrikking verkrijgen. Maar als Paulus ons niet met slaafsche vreeze, maar met gewillige en blijmoedige liefde tot de rechtvaardigheit aan God verbindt, zoo trekt hij ons door de zoetheit zijner genade, waarin onze zaligheit gelegen is, en verwijt ook mede de ondankbaarheit, indien wij zulke groote vriendelijkheit en mildheit des Vaders ondervonden hebben, niet die zoeken wederkeerig geheel aan Hem te wijden. En Paulus' vermaning heeft des te meer kracht, omdat hij alle anderen overtreft in de verklaring der genade Gods. Want het moet meer dan een ijzeren hart zijn, dat door de leer, die hij boven gesteld heeft, niet verwekt wordt tot de liefde Gods, wiens zoo milde goeddadigheit het jegens zich gevoelt. Waar zijn zij dan, die meenen, dat alle vermaningen tot vroomheit des levens weggenomen zijn, wanneer der menschen zaligheit alleen in de genade Gods gesteld wordt, dewijl een godzalig hart door geene regelen en wetten zóó tot de gehoorzaamheit Gods geschikt wordt, als door naarstige bedenking der goedheit Gods. Hier mag men ook mede de zachtmoedigheit van den apostolischen geest aanmerken, dat hij liever met vermaningen en vriendelijke smeekingen, dan met strenge geboden bij de geloovigen heeft willen handelen: want hij wist, dat hij door dezen weg bij hen, die leerzaam zijn, verder zou komen.

Dat gij uwe lichamen. Zoo is dan dit het begin van den rechten loop tot de goede werken, te weten, zoo wij verstaan, dat wij den Heere geheiligd zijn; want daaruit volgt, dat wij moeten aflaten onszelven te leven, om alle werken des levens tot zijne gehoorzaamheit te voegen. Zoo moeten wij dan hier twee dingen aanmerken. Het eerste is, dat wij des Heeren zijn. Het ander, dat wij daarom moeten heilig zijn, omdat het der heiligheit Gods niet betaamt, dat Hem iets zoude geofferd worden, hetwelk niet eerst geheiligd ware. Wanneer dit waarachtig is, zoo volgt daaruit tevens, dat wij ons leven lang heiligheit moeten bedenken, en dat het niet zonder schijn van heiligschennis is, indien wij tot onreinigheit vervallen; want dat is niets anders dan een ding dat geheiligd is, wederom ontheiligen. Voorts heeft hij overal de groote eigenaardigheit der woorden onderhouden. Ten eerste zegt hij, dat wij onze lichamen Gode moeten offeren tot een offerande, waarmede hij te kennen geeft, dat wij nu niet onszelfs zijn, maar ganschelijk in Gods macht zijn overgegaan, hetwelk niet anders geschieden kan, dan dat wij onszelven verzaken. Daarna stelt hij woordjes daar bij, waarmede hij verklaart, hoedanig de offerande behoort te zijn, want als hij zegt, **levende**, zoo geeft hij te kennen, dat wij onder die voorwaarde Gode geofferd worden, dat het voorgaande leven in ons

gedood worde, en wij tot een nieuw leven opgewekt worden. Als hij zegt **heilig**, zoo beduidt hij, wat wij gezegd hebben der offerande eigen te zijn, want het is dan eerst een aangename offerande, als de heiligmaking is voorafgegaan. Met het derde woordje vermaant hij, dat het leven dan eerst behoorlijk ingericht is, als wij deze offerande van onszelven naar des Heeren welbehagen voegen, en brengt ons ook zeker vertroosting, leerende dat onze oefening Gode aangenaam is, wanneer wij onszelven aan onschuld en heiligheit wijden. Als hij zegt **uwe lichamen**, zoo verstaat hij niet alleen vel en beenen, maar de gansche massa van onzen persoon, en hij heeft dit woord gebruikt om te beter alle deelen, die in ons zijn, uit te drukken door eene wijze van spreken *synecdoché* of woordverwisseling: want de leden des lichaams zijn instrumenten om de handelingen te volbrengen; anders eischt hij van ons niet alleen de geheelheit des lichaams, maar ook der ziel en des geestes, gelijk 1 Thess. 5:23. Het grieksche woord, waarvoor wij gesteld hebben **overgeven**, beduidt eigenlijk **voorstellen** of **presenteeren**. Als hij ons dan gebiedt onze lichamen voor te stellen of te presenteeren tot offerande, zoo zinspeelt hij wel op de offeranden der wet van Mozes, welke voor het altaar, als voor Gods aanschijn gesteld werden; maar nochtans toont hij smaakvol, hoe vaardig en bereid wij behooren te zijn, om de geboden Gods aan te nemen, en zonder twijfel gehoorzaam te zijn. Waaruit wij verstaan, dat alle menschen niet anders dan jammerlijk dwalen, die geen voornemen hebben om God te dienen. Nu hebben wij ook welke offeranden Paulus aan de christelijke gemeente beveelt, want wij zijn door Christus met een eenige offerande Gode verzoend, en door zijn genade allen priesters geworden, om onszelven en al het onze tot Gods eer te wijden. Daar blijft geen zoenoffer meer, en het kan ook niet opgericht worden zonder groote lastering van het kruis van Christus.

Uw redelijke godsdienst. Ik acht, dat deze woorden daarbij gesteld zijn, om het voorgaande te beter te verklaren en te bevestigen, even alsof er gezegd ware, geeft u Gode tot offerande over, indien gij in uw hart voorgenomen hebt God te dienen, want dit is de rechtmatige wijze om God te dienen, die van deze wijze afwijken zijn verkeerde dienaars. Indien God eerst dan behoorlijk gediend wordt, als wij alle onze werken naar zijn geboden schikken, zoo mogen alle verdichte godsdiensten wijken, welke Hij met recht verfoeit, dewijl Hij de gehoorzaamheit meer acht dan de offeranden. De menschen hebben wel groot behagen in hunne vonden, en toonen eene schijnrede der wijsheid, gelijk Paulus ergens zegt, maar wij hooren wat de hemelsche Rechter door den mond van Paulus daartegen oordeelt. Want als hij dat een redelijken dienst noemt, welken hij voorgeschreven heeft, zoo verwerpt hij als dwaas, onwijs en lichtvaardig aangenomen, al wat wij buiten den regel des Goddelijken Woords beproeven.

2 En maakt u niet gelijkvormig dezer wereld. Het woord **wereld** heeft vele beduidingen, en wordt hier genomen voor der menschen aard en wijze, aan welke hij niet zonder oorzaak ons verbiedt gelijkvormig te worden. Want dewijl de gansche wereld in het booze gelegen is, zoo betaamt het ons af te leggen, al wat wij naar den mensch hebben, zoo wij Christus willen waarlijk aandoen. En opdat in deze wijze van spreken geen twijfel zij, zoo verklaart

Hebr. 10:10,
11.
1 Petr. 2:9.

1 Sam. 12:22.

Col. 2:23.

1 Joh. 5:19.

hij ze door het tegengestelde, als hij ons gebiedt tot nieuwigheid des gemoeds veranderd te worden. Want deze tegenstellingen zijn in de Schrift gebruikelijk, waardoor de zaak duidelijker uitgedrukt wordt. Hier mag men aanmerken, welke vernieuwing van ons geëisch wordt, te weten, niet alleen des vleesches (gelijk de leeraars der Sorbonne dit woord uitleggen, namelijk, voor het lagere deel der ziel) maar ook des gemoeds, hetwelk het edelste deel in ons is, en waaraan de filosofen de heerschappij toeschrijven. Want zij noemen het met een woord, dat beduidt heirvoeren van een kapitein, en zeggen, dat de rede een zeer wijze koningin is. Maar Paulus stoot haar van den troon, en maakt ze teniet, als hij leert, dat wij in het gemoed moeten vernieuwd worden. Want ofschoon wij onszelven pluimstrijken, zoo is nochtans de uitspraak van Christus waar, dat de mensch, die in het rijk van God wil komen, moet wedergeboren worden; want wij zijn en met het hart en met het gemoed ganschelijk vreemd van de rechtvaardigheid Gods.

Opdat gij beproeft, welke de goede. Hier hebt gij het doel, waarom wij een nieuw gemoed moeten aannemen, te weten, dat wij onze en aller menschen raadslagen en begeerten laten varen, en op den wil Gods alleen zien, welken te verstaan ware wijsheid is. Indien de vernieuwing van ons gemoed tot deze zaak noodig is, te weten, om te beproeven, welke de goede wil Gods zij, zoo is hieruit openbaar, hoezeer ons gemoed tegen God strijdt. De woorden, die daarbij gevoegd zijn, dienen om ons den wil Gods aan te prijzen, opdat wij met te grooter blijmoedigheid daarnaar staan. En zeker, opdat onze hardnekkigheid bedwongen worde, zoo moet de gansche lof der rechtvaardigheid en volmaaktheid aan den wil Gods toegeschreven worden. De wereld wil de werken goed geacht hebben, die zij gedaan heeft; Paulus roept daartegen, dat men uit de geboden Gods moet achten wat goed en recht is. De wereld is vroolijk, en behaagt zichzelf in hare eigene verdichtselen, maar Paulus zegt, dat Gode niets anders behaagt dan wat Hij geboden heeft. De wereld om volmaaktheid te vinden, vervalt van het Woord Gods tot nieuwe vonden, maar Paulus stelt de volmaaktheid in den wil Gods, en leert dat door valsche bedenkingen bedrogen worden, die deze grens overschrijden.

3 Want door de genade, die mij gegeven is, zeg ik tot een iegelijk van u, dat niemand gevoele boven hetgeen hij behoort te gevoelen, maar dat hij matig gevoele, gelijk God aan een iegelijk de mate des geloofs uitgedeeld heeft.

3 **Want door de genade.** Indien gij denkt, dat dit redengevend want niet overtollig is, zoo zal deze uitspraak niet kwalijk aan het voorgaande hangen. Want dewijl hij wil, dat onze gansche naarstigheit in de onderzoeking van den Goddelijken wil zal bestaan, zoo betaamde het hem ons van alle ijdele nieuwsgierigheid af te trekken. Nochtans dewijl het woordje **want** bij Paulus vaak tevergeefs staat, zoo mag men dit ook voor een eenvoudige bevestiging nemen; want de zin zal alzoo ook zeer goed wezen. Voorts, eer hij gebiedt, verhaalt hij dat hem autoriteit gegeven is, opdat zij zijn stem hooren, niet anders dan of het Gods stem ware. Want zijn woorden zijn zooveel alsof hij gezegd had: Ik spreek niet van mijzelf, maar als gezonden van God, breng ik tot u

zulke geboden, als Hij mij gegeven heeft. Bij het woord **genade**, verstaat hij het apostelschap, gelijk boven, opdat hij de goedheid Gods daarin prijze, en tevens te kennen geve, dat hij niet door eigen lichtvaardigheid daarin gedrongen is, maar dat hij door Gods roeping daartoe is aangenomen. Zoo dan, als hij zulk eene voorrede gebruikt om autoriteit te hebben, zoo dringt hij de Romeinen tot gehoorzaamheid, tenzij zij God in des dienaars persoon willen verachten. Daarna volgt een voorschrift, waarmede hij ons terugroept van de onderzoeking dier dingen, die niet anders dan kwelling der zinnen kunnen aanbrengen, en geen stichting, en hij verbiedt, dat iemand voor zich meer neme dan zijn verstand en roeping kan dragen. En vermaant tevens om alleen die dingen te bedenken en te overleggen, welke ons sober en matig kunnen maken. Want ik wil het liever alzoo verstaan, dan gelijk Erasmus heeft overgezet, **dat niemand hoovaardig van zichzelf gevoele**; want deze zin is wat te ver van de woorden, en die ander komt beter met den samenhang der rede overeen. De woorden: **dat hij matig gevoele**, verklaren wat hij heeft willen zeggen met de voorgaande woorden: **boven hetgeen hij behoort te gevoelen**, te weten, dat wij de mate van te gevoelen overschrijden, indien wij ons bezighouden met dingen, waarin het ons niet betaamt zorgvuldig te zijn. En matig te gevoelen, is met zulke oefeningen bezig te zijn, waardoor wij onszelven gevoelen tot matigheid onderwezen te worden.

Gelijk God een iegelijk uitgedeeld heeft. Paulus heeft letterlijk aldus: **een iegelijk gelijk God uitgedeeld heeft**; maar dit is een wijze van spreken, die anastrophe, d. i. woordverplaatsing heet; het staat voor: **gelijk God een iegelijk, enz.** En hier wordt uitgedrukt de reden van dat matiger gevoelen, waarvan hij spreekt. Want dewijl de uitdeeling der genade menigerlei is, zoo zal een iegelijk de beste wijze van te gevoelen voornemen, als hij zich houdt binnen de genade des geloofs, die hem van den Heere gegeven is. Zoo is dan de onnutte begeerte van te gevoelen niet alleen gelegen in dingen, die tevergeefs en onnut zijn om te weten, maar ook in dingen, waarvan de kennis anders nut ware, wanneer wij niet aanzien wat ons gegeven is, maar door lichtvaardigheid en stoutheid de mate des verstands overschrijden, welke stoutheid God niet ongestraft laat. Want men ziet dikwerf door welke razernij zij gedreven worden, die zich door dwaze eergierigheid verheffen boven de palen, die hun gesteld zijn. Alles komt hierop neer, dat dit een deel onzer redelijke offerande is, wanneer een iegelijk met zachtmoedigen en leersamen geest zich aan God overgeeft om geregeerd en bewogen te worden. Voorts, dewijl Paulus, het geloof tegenover de menschelijke oordeelen stellende, ons van onze behagelijke vonden afkeert, zoo voegt hij terstond de mate daarbij, opdat de geloovigen zich ootmoedig zelfs in hun gebrek houden, met de mate der genade, die zij ontvangen hebben, tevreden zijnde.

- 4 Want gelijk wij in een lichaam vele leden hebben, en de leden niet allen eenerlei werking hebben; 1 Cor. 12:12.
1 Cor. 12:27.
Ef. 1:23; 4:16; 5:23.
5 Alzoo zijn wij velen één lichaam in Christus, en onderling elkanders leden; Col. 1:24.
1 Cor. 12:4.
6 En nochtans verscheiden gaven hebbende, naar de genade, die ons gegeven is, hetzij profetie naar de overeenkoming des geloofs; 1 Cor. 12:2.
2 Cor. 10:13.
1 Petr. 4:10.

7 Of dienst, in bediening; of die leert, in leering;

8 Of die vermaant, in vermaning; of die geeft, in eenvoudigheid; of die regeert, in naarstigheid; of die barmhartigheid doet, in blijmoedigheid.

4 Want gelijk. Wat hij gezegd heeft van de matiging der wijsheid naar de mate des geloofs van een iegelijk, dat bevestigt hij nu door de roeping, die alle geloovigen hebben. Want wij zijn onder deze voorwaarde geroepen, opdat wij als het ware één lichaam worden; want die gemeenschap en samenbinding, die er is onder de leden des menschelijken lichaams, heeft Christus onder al zijne geloovigen ingesteld. En dewijl de menschen door zichzelf tot zulke oneenigheid niet konden komen, zoo is Hij zelf de band der vereeniging geworden. Daarom dewijl in het menschelijk lichaam deze wijze gezien wordt, zoo moet zij ook in de gemeenschap der geloovigen zijn. Met deze gelijkenis bewijst hij hoe noodig het is, dat een iegelijk aanmerke wat voor zijne natuur, voor zijn verstand, en voor zijne roeping past. En dewijl deze gelijkenis vele stukken heeft, zoo moet men ze voornamelijk aldus op de tegenwoordige zaak toepassen: gelijk de leden eens lichaams verscheidene krachten hebben, en alle dingen verscheiden, en geen lid alle krachten te zamen heeft, of die der andere leden tot zich trekt: alzoo heeft de Heere ons ook verscheiden gaven uitgedeeld, met welke onderscheiding Hij ingesteld heeft, welke orde Hij onder ons wilde gebruikt hebben, opdat een iegelijk naar de mate zijner macht zichzelf matige, en zich niet in eens anders ambt steke; en dat één niet zoek alle ding te hebben, maar met zijn stand tevreden zij, en zich onthoude van vreemde ambten aan te nemen. Nochtans dewijl hij met sierlijke woorden die gemeenschap aanduidt, die onder ons is, zoo geeft hij tevens te kennen, hoe groote naarstigheit een iegelijk moet gebruiken, om de gave, die hij heeft, tot gemeene nuttigheit des lichaams aan te leggen.

6 En nochtans verscheiden. Paulus redeneert hier niet enkel over de broederlijke liefde onder elkander te houden, maar hij beveelt ons zedigheid, welke ons de beste matiging des ganschen levens is. Een iegelijk begeert zooveel te hebben, dat hem geen hulpe der broederen noodig is: maar dit is de band der onderlinge gemeenschap, als niemand aan zichzelf genoeg heeft, maar gedwongen wordt van anderen te leenen. Zoo beken ik dan, dat der godzaligen gemeenschap niet anders bestaat, dan als een iegelijk met zijn mate tevreden zijnde, de gaven, die hij ontvangen heeft, aan de broederen mededeelt, en wederkeerig zich met andere gaven laat helpen. Maar Paulus heeft voornamelijk de hoovaardigheid willen afbreken, die hij wist in der menschen natuur te hangen; en opdat een iegelijk niet kwalijk neme, dat hem niet alle ding gegeven is, zoo leert hij, dat het niet zonder den zeer goeden raad Gods geschied is, dat aan een iegelijk het zijne gedeeld is: want het is tot de gemeene zaligheid des lichaams nut, dat niemand dermate de volheid der gaven hebbe, dat hij zijne broeders straffeloos zou mogen verachten. Zoo hebben wij dan hier het voornaamste oogmerk, waarop de apostel ziet, te weten, dat allen niet alle dingen betamen, maar dat de gaven alzoo uitgedeeld zijn, dat een iegelijk zijn bepaald aandeel hebbe, en behoort zóo naarstig te zijn om

zijne gaven tot stichting der gemeente te gebruiken, dat niemand zijn ambt verlate en een ander aanneme. Want in deze zeer schoone orde en gelijkmatigheit, is de welvaart der gemeente gelegen, als een iegelijk hetgeen hem door God gegeven is, tot gemeene welvaart gebruikt, alzoo dat hij anderen niet verhindere. Wie deze orde omkeert, strijdt tegen God, door wiens verordening zij ingesteld is. Want de verscheidenheit der gaven is niet uit der menschen goeddunken gekomen, maar omdat het den Heere behaagd heeft zijn genade naar deze wijze uit te deelen.

Hetzij profetie. Nu stelt hij eenige soorten voor oogen tot voorbeelden, om daarmede te bewijzen, hoe een iegelijk zich met zijn roeping als met het bewaren van zijn post moet bezighouden. Want elke gave heeft haar voorgesteld einde en oogmerk, van welke af te wijken, is de gave zelve verderven. Voorts, omdat de woorden wat verward zijn, zoo zullen wij ze aldus mogen samenvoegen, dat de sluitrede hier beginne: wie profetie heeft, die schikke dezelve naar de overeenkomst des geloofs; wie eene bediening heeft, die gebruike haar om te dienen; wie eene leering heeft, die gebruike haar om te leeren, enz. Die dit oogmerk of doelwit zullen aanzien, zullen zich behoorlijk binnen de palen houden. Voorts wordt deze plaats verschillend genomen; want sommigen verstaan hier door de profetie, de gave van profeteeren of voorzeggen, welke in het begin des Evangelies in de gemeente geweldig was, gelijk de Heere toen de waardigheid en uitnemendheit zijns rijks alleszins heeft willen prijselijk maken. En wat daarbij staat: **naar de overeenkomst des geloofs**, dat moet men, naar zij meenen, in alle andere stukken verstaan. Maar ik wil liever hen volgen, die dit woord verder uitstrekken tot de bijzondere gave der openbaring, waardoor iemand gelukkig en bekwamelijk den wil des Heeren kan uitleggen. Zoo dan, de profetie is heden in de Christelijke gemeente bijna niet anders dan een recht verstand der Schrift, en de bijzondere gave om haar uit te leggen, sedert alle oude profetieën en alle getuigenissen Gods door Christus en zijn Evangelie zijn besloten. Want in dezen zin heeft Paulus het elders gebezigd, als hij zegt: Ik wil, dat gij allen met tongen spreekt, maar meer dat gij profeteert. En wederom: Wij kennen ten deele, en profeteeren ten deele. En het schijnt niet, dat Paulus hier alleen die wonderlijke gaven heeft willen verhalen, waarmede Christus in het eerst zijn Evangelie heeft willen verklaren; ja wij zien eer, dat hij hier alleen die ordinaire gaven heeft willen verhalen, die altijd in de gemeente blijven. Ook acht ik de reden dier mepschen niet sterk genoeg, die hier tegenwerpen, dat Paulus dit hier tevergeefs gezegd zou hebben tot hen, die door den Geest Gods Christus niet konden vervloeken. Want dewijl hij elders betuigt, dat de geest des profeten den profeten onderworpen is, en dien die eerst sprak beveelt te zwijgen, zoo het iemand, die daar zit, geopenbaard is; zoo kan hij desgelijks ook hier vermanen, die in de gemeente profeteeren, dat zij hunne profetieën met den regel des geloofs gelijkvormig maken, opdat zij nergens van den regel afwijken. Onder het woord **geloof**, verstaat hij de voornaamste hoofdstukken der religie, waarmede alle leer moet overeenkomen, of overtuigd worden valsch te zijn. In de andere stukken is minder zwarigheid. Wie (zegt hij) tot dienaar geordend is, die doe zijn ambt door te dienen, en denke

¹ Cor. 14 : 5.

¹ Cor. 13 : 9.

¹ Cor. 12 : 5.

¹ Cor. 14 : 30,
32.

niet, dat hij om zijnentwil, maar om anderen daartoe aangenomen is; even alsof hij zeide: hij volbrengt zijn ambt door waarlijk te dienen, opdat hij zijnen naam niet tekort doe; gelijk hij terstond onder het woord **leer**, aan de leeraren grondige stichting beveelt, even alsof hij zeide: Wie machtig is in de leer, die wete, dat het einde daarvan is, dat de gemeente waarlijk onderwezen worde, en dit ééne bedenke, dat hij de gemeente door zijn leer kundiger make. Want dat is een leeraar, die de gemeente door het woord der waarheid vormt en onderwijst. Wie machtig is in het vermanen, die hebbe dit doel voor oogen, dat hij krachtig vermane. Deze ambten hebben groote overeenkomst met elkander: nochtans laten zij daarom niet af verscheiden te zijn. Het is wel waar, dat niemand kan vermanen anders dan met de leer: nochtans die leert, heeft niet terstond de gave om te vermanen. Ook kan niemand profeteeren, of leeren, of vermanen zonder dienen; maar het is genoeg, dat wij dit onderscheid houden, hetwelk wij in de gaven Gods zien, en bekennen, dat dit voor de orde der gemeente bekwaam is.

8 Die geeft in eenvoudigheid. Uit deze laatste stukken zien wij duidelijk, dat ons hier bewezen wordt, wat het rechte gebruik der gaven Gods is. Onder degenen die **geven**, verstaat hij hier niet die van het hunne geven, maar de diakenen, die verordend zijn om de gemeene goederen der gemeente uit te deelen. En door degenen die **barmhartigheid doen**, verstaat hij weduwen en andere dienaren, die naar de wijze der oude kerk gesteld waren, om de zieken te verzorgen. Want het zijn twee verscheidene diensten, den armen nooddrufft te verschaffen, en dezelve te hanteeren. Voorts in de eersten eischt hij eenvoudigheid, waardoor zij zonder bedrog en aanneming der personen getrouw uitdeelen wat hun toevertrouwd is. De anderen wil hij, dat zij dienen met blijmoedigheid, opdat zij (gelijk het vaak pleegt te geschieden) niet door stugheid aan den dienst zijn genade ontnemen. Want gelijk een krank of anders bedrukt mensch door niets meer getroost wordt, dan waar hij ziet dat men wakker, vaardig en blijmoedig is om hem hulpe te bieden: alzoo zal hij het ook tot zijne versmading rekenen, zoo hij droefheid merkt op het gelaat van hen, door wie hij geholpen wordt. Voorts, hoewel hij eigenlijk regeerders noemt, aan wie de regeering der gemeente bevolen is (gelijk daar waren de ouderlingen, die anderen regeerden, en op het leven acht hadden) nochtans wat hij hier zegt, dat kan tot allerlei regeering uitgestrekt worden. Want geen kleine zorgvuldigheid wordt geëischt van hen, die aller gerustigheid moeten zoeken en voorstaan, of kleine naarstigheid van hen, die voor het welzijn van allen nacht en dag moeten waken; hoewel de toestand van die dagen uitwijst, dat Paulus niet van allerlei regeerders spreekt, want er waren toen geene godzalige overheden, maar van de ouderlingen, die op het leven en de zeden acht namen.

Ps. 97:10.
Amos 5:15.
Ef. 4:2.
Hebr. 13:1.
1 Petr. 1:22;
2:17.
Fil. 2:3.
1 Petr. 5:5.
Ef. 5:15.
Col. 4:5.

- 9 De liefde zij niet geveinsd; verwerpt het kwade, en hangt het goede aan.
10 Weest met broederlijke liefde genegen om elkander lief te hebben, de een den ander met eerbiedenis voorkomende.
11 Niet traag in gediensstigheid, ijverig in den geest, den tijd dienende.

- 12 In hope verblijvende, in verdrukking lijdzaam, in gebeden gedurig.
13 Tot den nood der heiligen mededeelende, gastvrijheid bewijzende.

Rom. 15:13.
Hebr. 12:1.
Luk. 18:1.
Ef. 6:18.
Col. 4:2.
1 Thess. 5:17.
1 Cor. 16:1.
Hebr. 13:2.
1 Petr. 4:9.

9 De liefde zij. Als hij nu wil leeren wat een iegelijk betaamt, gelijk hij niet lang geleden gesproken heeft van degenen, die eenig regiment hebben, zoo begint hij bekwaamelijk van de liefde, welke de band der volkomenheid is. En van deze gebiedt hij wat grootelijks noodig was, dat zij bij verwijdering van alle geveinsdheid uit zuivere oprechtheid des harten kome. Want het is moeielijk te zeggen, hoe vernuftig bijna alle menschen zijn om liefde te veinzen, welke zij inderdaad niet hebben. Want zij liegen niet alleen anderen, maar bedriegen ook zichzelf, als zij zich inbeelden, dat zij de liefde niet kwalijk jegens hen bewijzen, die zij niet alleen vergeten, maar metterdaad verwerpen. Zoo zegt dan Paulus hier, dat er geen andere liefde is, dan die van alle geveinsdheid vrij is. Een iegelijk kan licht zichzelf getuigenis geven, of hij in het verborgene zijns harten niets heeft, dat der liefde tegen is. De woorden: **het goede en het kwade**, die daar terstond volgen, hebben hier niet hunne gewone beteekenis; maar het kwade heeft hij gesteld voor booze ongerechtigheid, waarmede den menschen hinder gedaan wordt; en het goede, voor de goeddadigheid, waardoor zij geholpen worden. En het is een tegenstelling, die in de Schrift gewoon is, als eerst de zonden verboden, en daarna de deugden bevolen worden. Voorts is hier een Grieksch woord, waarin ik noch Erasmus, noch den ouden Latijnschen overzetter gevolgd heb, welke dat vertolkt hebben **hatende**. Maar naar mijn oordeel heeft Paulus wat meer willen uitdrukken. En de kracht des woords **verworpen**, komt beter overeen met het tegenovergestelde stuk, waarin hij gebiedt niet alleen naar weldadigheid te staan, maar ook haar aan te hangen.

10 Weest met broederlijke liefde. Hij kan met geen woorden zichzelf voldoen, om de vurigheid van die liefde te verklaren, waarmede wij elkander moeten omhelzen: want hij noemt ze broederlijke liefde, en haar genegenheid noemt hij met een Grieksch woord, hetwelk die genegenheid beduidt, die bloedverwanten tot elkander hebben. En voorwaar zoodanig moet de liefde zijn, waarmede wij de kinderen Gods liefhebben. En opdat dit geschiede, zoo stelt hij hierbij een gebod, hetwelk zeer noodig is om de welwillendheid te behouden, te weten, dat een iegelijk voor zichzelf den broederen eere bewijze. Want er is geen krachtiger vergif om de harten te vervreemden, dan waar iemand meent, dat hij vermaad wordt. Mocht iemand door het woord **eere**, allerlei hulpe en dienst willen verstaan, ik zal niet sterk daartegen strijden; nochtans acht ik de eerste verklaring beter. Want gelijk tegen de broederlijke eendrachtigheid geen ding sterker overstaat dan verachting uit hoogmoed, als iemand zichzelf verheft en anderen veracht, alzoo is ook het beste voedsel der liefde de matigheid, waardoor de een den ander eert.

11 Niet traag in gediensstigheid. Dit gebod wordt ons gegeven, niet alleen, omdat het leven der Christenen bedrijvig behoort te zijn, maar ook omdat het dikwerf betaamt, ons eigen nut te verlaten, en de broeders te dienen: en niet alleen de goeden, maar ook

Col. 3:14.

dikwerf de zeer onwaardigen en ondankbaren. En dewijl wij in vele daden onszelven moeten vergeten, zoo zullen wij, indien wij onszelven niet dringen en arbeiden, om alle traagheid af te leggen, nimmermeer tot de gehoorzaamheid van Christus in waarheid bereid zijn. Wat hierbij staat, **vurig in den geest**, daarmede wordt uitgedrukt, hoe wij dat eerste mogen verkrijgen. Want het vleesch is altijd traag gelijk een ezel, en daarom heeft het prikkelen noodig. Nu is het de vurigheid des geestes alleen, waardoor onze traagheid gebeterd wordt. Zoo dan tot naarstige weldadigheid is vurigheid noodig, welke door den Geest Gods in onze harten ontstoken wordt. Zoo dan iemand mocht zeggen: Waarom vermaant Paulus ons tot deze vurigheid? Ik antwoord: Hoewel het Gods gave is, zoo wordt nochtans aan de geloovigen geboden, de slaperigheid af te leggen, en de vlam, die door God ontstoken is, in zich te ontvangen, gelijk het dikwijls geschiedt, dat de ingeving en drijving des Geestes door onze ongerechtigheid verstikt of uitgebluscht wordt. Tot ditzelve dient ook het derde, te weten, **dat wij den tijd zullen dienen**. Want daar de loop des levens zeer kort is, is de bekwame gelegenheid om wel te doen terstond voorbijgegaan; daarom moeten wij ons des te vaardiger en blijmoediger tot onze taak haasten. Zoo gebiedt Paulus op een andere plaats den tijd uit te koopen, omdat de dagen boos zijn. De zin kan ook zijn, dat wij zullen weten ons naar den tijd te voegen, in welke zaak veel gelegen is. Maar dat Paulus gebiedt den tijd te dienen, schijnt hij te stellen tegen het nietsdoen en traag zijn. Voorts, dewijl in vele oude Grieksche exemplaren gelezen wordt, **den Heere dienende**, zoo durf ik, hoewel het bij den eersten opslag vreemd schijnt te zijn, het nochtans niet ganschelijk verwerpen. Indien men dit aanneemt, zoo twijfel ik niet, of Paulus heeft alle weldaden, die den broederen gedaan worden, en al wat dient om de liefde te voeden, onder den godsdienst willen rekenen, om den geloovigen meer moed te geven.

Ex. 5:16.

12 In hope verblijvende. Deze drie dingen hangen ook aan elkander, en schijnen eenigszins betrekking te hebben op het voorgaande, **den tijd dienende**. Want hij schikt zich zeer wel naar den tijd, en gebruikt gelegenheid om naarstig te loopen, die zijn blijdschap in de hope des toekomenden levens stelt, en de verdrukkingen geduldig draagt. Hoe het zij (want er is niet aan gelegen, of men deze dingen bijeenvoegt of scheidt) hij verbiedt ons eerst in het tegenwoordige goed te rusten, en in de aarde en aardsche dingen onze blijdschap te stellen, alsof ons geluk daarin gelegen ware: maar hij gebiedt ons, ons gemoed ten hemel op te heffen, opdat wij grondige en volkomene blijdschap genieten. Indien onze blijdschap zal staan in de hope des toekomenden levens, zoo zal daaruit lijdzaamheid komen in tegenspoed; want deze blijdschap zal door geen gevoel der smart onderdrukt kunnen worden. Zoo dan, deze twee zijn onderling aan elkander verknocht, te weten, blijdschap uit de hope, en lijdzaamheid in tegenspoed. Want niemand zal zichzelf stil en gelaten onderwerpen om het kruis te dragen, dan die geleerd heeft zijn zaligheid buiten de wereld te zoeken, zoodat hij door de vertroosting der hope de bitterheid van het kruis verzachte en verzoete. En dewijl deze beide dingen verre zijn boven onze macht, zoo moeten wij gedurig zijn in den gebede, en zonder

ophouden God bidden, dat Hij onzen moed niet late vergaan, en in de aarde zinken, of door tegenspoed breken. En Paulus vermaant ons niet alleen tot gebeden, maar eischt ook duidelijk volharding; want wij hebben gedurigen strijd, en lijden dagelijks menigerlei aanvallen, om welke te verdragen, ook de allersterksten te zwak zouden zijn, zoo zij niet dikwerf nieuwe kracht verkregen. En om niet moede te worden is de gedurigheid des gebeds een zeer goed geneesmiddel.

1 Petr. 5:8, 9.

13 Tot den nood der heiligen. Hij komt nu wederom tot de werken der liefde, van welke het voornaamste is, wel te doen aan hen, van wie wij de minste vergelding verwachten. Daarom, dewijl het gewoonlijk geschiedt, dat die het meest versmaad worden, die boven anderen gebrek lijden, en hulpe behoeven (omdat men die weldaden verloren acht, die hun bewezen worden) zoo worden zij ons bijzonder door God bevolen. Want dan bewijzen wij eerst waarlijk onze liefde, als wij alleen om goed te doen, de behoeftige broeders helpen. Nu, van die liefde is de gastvrijheid de minste gestalte niet, welke is die goedwilligheid en mildheid, die den vreemdelingen bewezen wordt; want die zijn het meest van allen verlaten, omdat zij verre van de hunnen zijn: daarom beveelt hij ons deze deugd bijname. Zoo zien wij dan, dat wij iemand, die gemeenlijk het meest door de menschen verlaten wordt, allermeeft moeten verzorgen. Men moet hier ook de eigenaardigheid der woorden aanmerken daarin, dat hij zegt, dat men den nood der heiligen moet mededeelen: waarmede hij te kennen geeft, dat wij der broederen armoede zóó behooren te verlichten, even alsof wij onszelven te hulpe kwamen. En hij gebiedt voornamelijk de heiligen te helpen: want hoewel onze liefde zich tot het gansche menschelijke geslacht behoort uit te strekken, zoo behoort zij nochtans met bijzondere genegenheid de huisgenooten des geloofs te omhelzen, aan welke wij met nauwer band verbonden zijn.

Matt. 5:44, 45.
Luk. 6:35.

Gal. 6:10.

14 Zegent degenen, die u vervolgen. Zegent en wenscht hun geen kwaad.

Matt. 5:44.
1 Cor. 4:12.
Rom. 15:5.

15 Verblijdt u met de blijden, weent met de weenenden.

1 Cor. 1:10.
Fil. 2:2;

16 Weest onderling eensgezind onder elkander: niet hoovaardig van uzelf gevoelende, maar uzelf tot de nederige voegende. Weest niet wijs bij uzelf.

3:16.
1 Petr. 3:8.
Spr. 3:7.
Jes. 5:21.

14 Zegent. Ik wil, dat de lezer eens voor al vermaand zij, dat hij niet in elk gebod te zorgvuldig zekere orde zoek, maar dat hij daarmede tevreden zij, dat hier korte geboden gezaaid zijn, waarmede hij tot alle stukken van een heilig leven geschikt worde: welke geboden afgeleid zijn uit dien oorsprong, welchen de apostel in het begin van het hoofdstuk gesteld heeft. Hij zal terstond gebieden om het ongelijk, dat ons aangedaan wordt, niet te vergelden: en hier eischt hij ook wat zwaarders, te weten, dat wij onzen vijanden niets kwaads wenschen, maar hun alle goed wenschen, en van God begeeren, al is het, dat zij ons kwellen en wreed behandelen. Hoe zwaarder deze zachtmoedigheid is te behouden, zoo veel te naarstiger moeten wij er naar staan. Want de Heere gebiedt geen ding, waarin Hij onze gehoorzaamheid niet eischt. Daar is ook geen verontschuldiging, die iets deugt, zoo wij ontbloot zijn van zulk gevoelen, waarmede de Heere wil, dat wij van de godde-

Matt. 18:19.

loozen en van de kinderen der wereld onderscheiden zijn. Ik beken, dat het een zware zaak, en geheel in strijd met de natuur des menschen is; maar er is geen ding zoo zwaar, dat het door de kracht Gods niet kan overwonnen worden; welke ons nimmer zal ontbreken, zoo wij niet vergeten er om te bidden. En hoewel men er nauwelijks één zal vinden, die zoo groote vorderingen in de wet des Heeren gemaakt heeft, dat hij dit gebod volbrengt, zoo kan nochtans niemand zichzelf beroemen een kind Gods te zijn, of zich in den Christennaam verheugen, die niet ten deele dit gemoed heeft aangedaan, en dagelijks tegen de vijandige genegenheid strijdt. Ik heb gezegd, dat dit zwaarder is, dan de wrake te laten, als iemand onrecht lijdt; want hoewel sommigen de handen wel terughouden, en ook door geen lust om hinder te doen, gedreven worden, zoo zouden zij nochtans begeeren, dat hunne vijanden van elders zwaar verlies of schade toekwam. En ofschoon zij wel zoo tevreden zijn, dat zij geen kwaad wenschen, zoo zal toch nauwelijks een van de honderd begeeren, dat het dien welga, van wien hij onrecht geleden heeft; ja een groot getal breekt stoutelijk uit in verwenschingen. Maar God bedwingt in zijn Woord, niet alleen de handen van kwaaddoen, maar temt ook de bittere genegenheden in het hart; en niet alleen wil Hij dit, maar ook dat wij bekommerd zijn omtrent de zaligheid dergenen, die ons onrechtvaardig kwellende, het verderf over zichzelf halen. In het woord **zegenen** heeft Erasmus zich bedrogen, daarvoor stellende, **goedspreken**: omdat hij niet opgemerkt heeft, dat het tegenover vervloeking gesteld wordt. Want Paulus wil, dat God in beide getuige onzer verdraagzaamheid zij, te weten, dat wij niet alleen het geweld der toornigheid bedwingen in onze wenschen, maar dat wij ook voor hen biddende, betuigen, dat het treurig lot onzer vijanden ons leed is, als zij willens omkomen.

15 Verblijdt u met de blijden. In de derde plaats stelt hij een algemeene uitspraak, te weten, dat de geloovigen elkander met wederkeerige genegenheid zullen omhelzen, en elkanders geluk zich gemeen achten. In de eerste plaats verhaalt hij de deelen of soorten, te weten, dat zij zich verblijden met de blijden, en weenen met de weenenden. Want de natuur der ware liefde is zoo, dat een iegelijk liever met zijnen broeder wil weenen, dan diens droefheid van verre in wellust of ledigheid verachten. Zoo is dan de hoofdinhoud, dat wij zooveel mogelijk ons naar elkander schikken, en in allerlei lotgeval de een des anderen gevoelen aanneme, hetzij in zwarigheden mede droevig zijnde, hetzij in voorspoed mede verblijdt. En voorwaar, dat men zich over des broeders geluk niet verblijdt, komt uit nijd: en dat men niet mede droevig is, als het hem kwalijk gaat, dat is onmenscheijkheid. Zoo zal er dan zulk een medegevoel onder ons zijn, dat alle onze genegenheden daardoor tot elkander gelijkvormig worden.

16 Niet hoovaardig van uzelfen gevoelende. Paulus spreekt duidelijker in de Grieksche taal, en meer geschikt om de tegenstelling te doen uitkomen. Geene hooge dingen denkende, zegt hij, waarmede hij te kennen geeft, dat het geen Christenmensch betaamt eergierig te staan naar dingen, waarmede hij boven anderen mocht zijn, noch hoogmoedig te wezen, maar liever zedigheid en zachtmoedigheid te bedenken. Want hiermede munten wij voor den Heere

uit, en niet met hoovaardigheid of verachting der broederen. Dit voorschrift wordt zeer bekwamelijk bij de voorgaande gesteld: want de eenigheid, waarvan wij gesproken hebben, wordt door niets meer verscheurd, dan wanneer wij onszelven verheffen, en naar hooger dingen te staan, om tot de hoogste plaats te komen.

Tot de nederige. Het Grieksche woord, dat hier staat, kan men verstaan tot de nederigen, het voegende tot de personen; maar nochtans wil ik het liever overzetten: tot nederige dingen, opdat het alzoo overeenkome met het andere stuk der tegenstelling. Zoo wordt dan hier alle eergierigheid veroordeeld, en die verheffing des gemoeds, die onder het deksel der grootmoedigheid in der menschen hart kruipt; want de voornaamste deugd der geloovigen is matigheid of liever onderworpenheid, waardoor men altijd liever aan een ander de eer wil geven, dan ontnemen. Hiermede komt ook overeen, wat hij daarna stelt, want er is geen ding, dat de harten meer opblaast, dan de waan van eigen wijsheid. Zoo wil hij dan, dat wij dien waan afleggen, en ook anderen hooren, en hunnen raad opvolgen. Want dat Erasmus het Grieksche woord, waarvoor wij gesteld hebben **wijs**, vertaalt door **hoovaardig**, dat is koud en gedwongen. Want Paulus zou eenzelfde ding tweemaal zeggen, zonder eenige kracht. En dit is het allerbekwaamste geneesmiddel tegen hoovaardigheid, dat men niet wijs zij bij zichzelf.

17 Niemand kwaad voor kwaad vergeldende, bezorgende goede dingen voor alle menschen.

18 Zoo het mogelijk is, zooveel in u is, met alle menschen vrede hebbende.

19 Niet uzelfen wrekende, allerliefsten, maar geeft den toorn plaats. Want daar is geschreven: Mij is de wrake; Ik zal het vergelden, zegt de Heere.

Spr. 20:22.
Matt. 5:39.
1 Cor. 6:7.
1Thess. 5:15.
2 Cor. 8:21.
1 Pet. 2:12.
Hebr. 12:14.
Luk. 6:29.
Deut. 32:35.
Hebr. 10:30.
Sir. 28:1.

17 Niemand kwaad voor kwaad vergeldende. Dit verschilt bijna niet van hetgeen kort hieronder volgt, uitgenomen, dat de wrake meer is dan deze soort der vergelding, waarvan hij nu spreekt. Want wij vergelden somtijds kwaad voor kwaad, ook waar wij geen gelijke vergelding eischen: gelijk wij niet vriendelijk ontvangen degenen, die ons geen goedgevoelen. Want wij plegen te overwegen wat een iegelijk in betrekking tot ons verdiend heeft, of tenminste wat macht hij heeft, om iets te verdienen, opdat wij onze weldaden aan hen bewijzen, aan wie wij verbonden zijn, of van welke wij iets hopen. Wederom, zoo iemand ons zijn hulp geweigerd heeft, toen wij ze begeerden, zoo plegen wij gelijk met gelijk te vergelden, en dien, als het noodig is, niet meer te helpen, dan wij door hem zijn geholpen geweest. Daar zijn nog andere dergelijke voorbeelden, waarin kwaad voor kwaad vergolden wordt, zonder openbare wrake. **Bezorgende goede dingen.** Ik verwerp de overzetting van Erasmus niet, welke heeft, **voorzichtig bereidende**: doch ik wil liever van woord tot woord overzetten. Dewijl een iegelijk te zeer bekommerd is over zijn eigen voordeel, of te voorzichtig om zich voor eigen schade te wachten, zoo schijnt Paulus een andere zorg en naarstigheid te eischen. De hoofdzaak is, dat wij naarstig moeten toezien, opdat alle menschen door onze vroomheid gesticht worden. Want gelijk ons de onschuld der conscientie noodzakelijk is voor God,

alzo is de goede naam en faam bij de menschen niet te verachten. Matt. 5: 16. Want indien het betaamt, dat God in onze goede werken geprezen 1 Pet. 2: 12. worde, zoo wordt zijn lof zooveel verkort, als de menschen geen ding in ons zien, dat prijnselijk is. En niet alleen wordt de eere Gods verduisterd, maar Hem wordt ook smaadheid aangedaan: want al wat wij zondigen, dat wijten de onervarenen aan het Evangelie. Voorts, als hij ons beveelt goede dingen te bezorgen bij de menschen, zoo moet men ook aanmerken tot wat einde dat zal geschieden, te weten, niet opdat de menschen ons loven en prijzen Matt. 6: 4. (want Christus keert ons wel zorgvuldig af van zulk een aanzien en begeerte, als Hij ons gebiedt geene menschen te achten, en God alleen tot getuige onzer weldaden te hebben) maar opdat zij hunne harten tot God opheffen, en Hem prijzen; en opdat zij door ons voorbeeld, tot de oefening der rechtvaardigheid verwekt worden. En eindelijk, opdat zij uit ons leven een goeden en zoeten reuk verkrijgen, om tot de liefde Gods getrokken te worden. En indien men om Christus' wil kwaad van ons spreekt, laten wij zelfs niet af goede dingen onder de menschen te bezorgen: maar dan wordt 2 Cor. 6: 8. vervuld, wat Paulus elders zegt, dat wij leugenachtig geacht worden, nochtans zijnde waarachtig, enz.

18 Zoo het mogelijk is, zooveel in u is. De stilheid, en zulk eene geschikte wijze des levens, waardoor alle menschen ons liefhebben, is geen kleine gave van een Christenmensch. Zoo wij hiernaar willen staan, zoo moeten wij niet alleen groote oprechtheid, maar ook zeer groote bekwaamheid en behagelijkheid der zeden hebben: waardoor niet alleen goede en oprechte menschen, maar ook de harten der ongeschikte menschen mogen getrokken worden. Want wij moeten hier twee dingen mijden, te weten, niet alzo zoeken, dat wij den menschen behagelijk zijn, dat wij weigeren om Christus' wil in allerlei menschen haat te komen, wanneer het alzo noodig is. En voorwaar men vindt er sommigen, die, hoewel zij om de lieflijkheid der zeden en zedigheid des gemoeds allen menschen lief zijn, nochtans om des Evangelies wil door hunne allernaaste vrienden gehaat worden. Ten andere, dat de lieflijkheid niet in pluimstrijkerij ontaarde, zoodat wij om vrede te behouden, der menschen gebreken vleien. Dewijl men dan niet altijd kan verkrijgen, dat men vrede heeft met alle menschen, zoo stelt hij twee woorden als een uitzondering daarbij, te weten, **zoo het mogelijk is, en zooveel in u is.** Hierover moeten wij oordeelen naar den regel der godzaligheid en der liefde, alzo dat wij den vrede niet breken, anders dan door een van deze beiden genoodzaakt. Want wij moeten om vrede te houden, vele dingen dragen, gebreken vergeven, de uiterste strengheid des rechts goedaardig verlaten: doch alzo, dat wij ook moedig zijn om streng krijg te voeren, wanneer het de nood eischt. Want de krijgsknechten van Christus kunnen geen eeuwigen vrede hebben met de wereld, wier overste de duivel is.

Joh. 12: 31;
14: 30; 16: 11.

19 Niet uzelfen wrekende, allerliefsten. Het kwaad, dat hij hier bestraft, is zwaarder dan het voorgaande, hetwelk hij pas vermeld heeft, gelijk wij herinnerd hebben: doch het komt beide uit dezelfde fontein, te weten, uit onmatige liefde tot onszelf, en uit aangeboren hoovaardigheid, waardoor wij onzen gebreken mildelijk toegeven, en voor eens anders gebreken onverbiddeijk zijn. Dewijl nu door deze krankheid bijna in alle menschen een razende begeerte tot

wrake rijst, wanneer zij een weinig geraakt zijn, zoo verbiedt hij ons, al is het dat wij grootelijks beleedigd zijn, dat wij onszelfen zullen wreken, maar wij zullen de wrake aan God overlaten. En dewijl zij, die met deze onmachtige genegenheid eenmaal bevangen zijn, zich niet lichtelijk laten dwingen met eenigen toom, zoo spreekt hij hen liefelijk aan, om ons als met de hand te wederhouden, als hij ze noemt **allerliefsten**. Zoo is dan dit het voorschrift, dat wij het onrecht, dat ons aangedaan is, niet zullen wreken, noch begeeren te wreken. De oorzaak is er bijgevoegd, **omdat men den toorn plaats moet geven**. Nu, den toorn plaats geven, is het recht en de macht om te oordeelen, den Heere overgeven: welke zich die ontnemen, die zich tot wreken begeven. Daarom indien het niet geoorloofd is Gods ambt aan te nemen, zoo is het ook niet geoorloofd te wreken: want daarmede gaan wij Gods oordeel voorbij, die dit ambt voor Zich wil gelaten hebben. Hij geeft tevens ook te kennen, dat God het onrecht en hinder dier menschen wreken zal, die lijdzaam hulp van Hem verwachten, en dat degenen, die God voorbijgaan, door zichzelf te wreken, der hulpe Gods geen plaats laten. Voorts verbiedt hij ons hier niet alleen om met onze eigene hand wrake te nemen, maar ook om in ons hart met zulk eene begeerte gekweld te worden. Daarom is het overbodig, hier tusschen eigen bijzondere, en openlijke wrake onderscheid te maken. Want hij, die met boos en wraakgierig gemoed hulp van de overheid begeert, heeft niet meer verontschuldiging, dan die bij zichzelf middelen bedenkt om te wreken; ja men moet zelfs niet altijd van God wrake begeeren, gelijk wij terstond zullen zien. Want indien onze begeerten uit eigen genegenheid uitbreken, en niet uit reinen ijver des Geestes, zoo verdragen wij niet zoozeer, dat God onze Richter is, als wel dat wij Hem maken tot een dienaar onzer booze begeerten. Zoo wordt dan den toorn niet anders plaats gegeven, dan wanneer wij met geruste harten den bekwamen tijd der verlossing verwachten, inmiddels wenschende, dat degenen, die ons nu hinderlijk en lastig zijn, door bekeering onze vrienden worden.

Want daar is geschreven: Mij is de wrake. Hij voert een bewijsreden aan, genomen uit Mozes' gezang, Deut. 32: 35, waar de Heere verkondigt, dat Hij een wreker zijner vijanden zal wezen. En het zijn allen Gods vijanden, die zijne dienstknechten zonder oorzaak kwellen. Wie u aanroert, zegt Hij, die roert mijn oogappel aan. Daarom zullen wij met dezen troost tevreden zijn, te weten, dat niet ongestraft zullen blijven, die ons buiten onze verdiensten zwarigheid aandoen. Ook als wij lijden, zoo zullen wij daarmede onszelfen niet aan meerder verongelijking der boozen onderwerpen, maar zullen liever den Heere, die onze eenige wreker en verlosser is, plaats geven om ons te helpen. Hoewel het zelfs niet geoorloofd is onzen vijanden wrake van God te wenschen: maar wij moeten bidden, dat zij zich mogen bekeeren, en vrienden worden. En gaan zij in hun boosheid voort, zoo zal hun geschieden, wat aan de andere verachtters Gods overkomen is. En Paulus haalt ook dit getuigenis niet daarom aan, even alsof wij onrecht geleden hebbende, terstond in toorn mochten ontsteken, en naar de drijving der genegenheid des vleesches begeeren en wenschen, dat God ons ongelijk zou wreken. Maar hij leert ten eerste, dat het ons niet toekomt wrake te eischen, tenzij wij Gods ambt onszelfen willen

Zach. 2: 8.

aanmatigen; daarna geeft hij te kennen, dat men niet moet vreezen, dat de booze menschen ons wreeder zullen overvallen, indien zij zien, dat wij het lijdzaam dragen: want het is niet tevergeefs, dat God de wrake aanneemt.

Spr. 25: 21.

20 Zoo dan, indien uw vijand hongert, zoo spijst hem; indien hem dorst, zoo geeft hem te drinken: want dit doende, zult gij vurige kolen op zijn hoofd hoopen.

21 Wordt niet overwonnen van het kwade, maar overwint het kwade door het goede.

20 Zoo dan, indien uw vijand hongert. Nu toont hij aan, hoe wij de geboden van niet te wreken en van het kwade niet te vergelden, metterdaad zullen volbrengen. Te weten, zoo wij ons niet alleen onthouden van onrecht te doen, maar ook hem goed doen, van wien wij onrecht lijden. Want dat is een bedekte wijze van wederverging, als wij onze goeddadigheid afwenden van degenen, die ons beleedigd hebben. Onder de woorden, **spijs en drank**, zullen wij allerlei weldaden verstaan. Zoo dan, zooveel uw vermogen draagt, in wat zaak uw vijand uw goed of raad of hulp zal noodig hebben, daarin moet gij hem helpen. Bovendien noemt hij onzen vijand, niet dien wij haten, maar die vijandschap tegen ons gebruikt. En indien men ze nu moet helpen naar het vleesch, zoo moet men veel minder tegen hun zaligheid bidden.

Vurige kolen op zijn hoofd hoopen. Dewijl wij niet gaarne arbeid en moeite tevergeefs doen, zoo toont hij aan, wat vrucht daaruit komt, als wij onzen vijanden alle vriendelijkheid bewijzen. Onder **kolen**, verstaan sommigen het verderf, dat over des vijands hoofd gebracht wordt, zoo wij den onwaardige goed doen, en ons anders jegens hem gedragen dan hij van ons verdiend heeft; want alzoo zal zijn schuld verdubbeld worden. Anderen willen het liever zoo verstaan, dat zijn hart daardoor getrokken wordt om ons wederom lief te hebben, als hij ziet, dat hij zoo welwillend behandeld wordt. Maar ik neem het eenvoudiger, te weten, dat zijn gemoed daardoor naar een of andere zijde zal gebroken worden. Want gewis, de vijand zal of door weldaden vermurwd worden, of indien hij zoo wreed is, dat hij niet zachter wordt, zoo zal hij toch ontstoken worden, en branden door het getuigenis zijner conscientie, dewijl hij zal gevoelen, dat hij door onze vriendelijkheid overladen wordt.

21 **Wordt niet overwonnen van het kwade.** Deze uitspraak schijnt tot een bevestiging gesteld te zijn. Want wij hebben hier alleszins strijd tegen de boosheid; indien wij zoeken haar te vergelden, zoo bekennen wij onszelven door haar overwonnen. Daarentegen, indien wij kwaad met goed vergelden, zoo geven wij door dat te doen de onverwinnlijke standvastigheid van ons hart te kennen. En dit is voorwaar de meest schoone wijze der overwinning, wier vrucht niet alleen door bedenking des gemoeds, maar ook metterdaad gevoeld wordt, dewijl de Heere aan onze lijdzaamheid zulk een uitkomst geeft, dat wij geen betere zouden kunnen wenschen. Daarentegen, wie beproeven zal kwaad met kwaad te vergelden, die zal mogelijk zijnen vijand door boosheid overwinnen, maar tot zijn eigen verderf, dewijl hij alzoo doende, voor den duivel krijgvoert.

HET DERTIENDE HOOFDSTUK.

- 1 Alle ziel ¹⁾ zij aan de uitnemende machten onderdanig. Want er is geen macht, anders dan van God, en de machten die er zijn, die zijn van God verordend.
- 2 Daarom wie de macht wederstaat, die wederstaat Gods ordening. En die ze wederstaan zullen, die zullen het oordeel over zichzelf halen.

¹⁾ Dat is, mensch.
Tit. 3: 1.
1 Pet. 2: 13.
Boek der Wijsn. 6: 3.

I **A**lle ziel. Dat hij in de onderwijzing des Christelijken levens deze plaats zoo naarstig onderhanden neemt, daaruit is het openbaar, dat hij door eenigen grooten nood daartoe is gedrongen, welken nood de verkondiging des Évangélies in dien tijd voornamelijk heeft kunnen medebrengen, gelijk zij dien altijd medebrengt. Want er zijn altijd oproerige geesten, die achten, dat het rijk van Christus niet genoeg verheven wordt, zoo niet alle aard-sche overheden uitgeroeid worden, en dat zij de vrijheid, die daardoor gegeven wordt, niet genieten, zoo zij niet elk juk der menschelijke dienstbaarheid hebben afgeworpen. Doch de Joden waren voornamelijk in deze dwaling, welke het zeer onbetamelijk achtten, dat Abrahams geslacht, wiens rijk vóór des Zaligmakers komst zeer bloeide, nu in dienstbaarheid zou blijven, als de Zaligmaker verschenen was. Er was ook een andere zaak, waardoor de heidenen zoowel als de Joden, van hunne prinsen vervreemd werden: te weten, dat alle prinsen niet alleen van alle ware godzaligheid eer afkeer hadden, maar ook met groote verbolgenheid den godsdienst vervolgden. Daarom scheen het ongerijmd, dat men dezulken voor behoorlijke heeren en prinsen zou bekennen, die aan Christus, den eenigen Heere des hemels en der aarde, zijn koninkrijk zochten te ontnemen. Het is dus waarschijnlijk, dat Paulus door deze oorzaken bewogen is, om de macht der overheid zorgvuldiger te bevestigen. En ten eerste stelt hij een algemeen gebod, waarin hij als in een hoofdsom samenvat wat hij wil zeggen. Daarna voegt hij die dingen er bij, die tot verklaring en bevestiging van dit gebod dienen. **Uitnemende machten**, noemt hij niet die oppersten, die het hoogste gezag hebben, maar die boven andere menschen uitmunten. De overheden worden alzoo genoemd, als zij met de onderzaten, en niet als zij onder elkander vergeleken worden. En het schijnt mij waarlijk toe, dat Paulus met dit woord de ijdele nieuwsgierigheid der menschen heeft willen wegnemen, die dikwerf plegen te onderzoeken, door wat recht zij, die het regiment van koninkrijken en heerschappijen voeren, de macht, die ze bezitten, verkregen hebben. Het moet ons genoeg zijn, dat zij de regeering hebben. Want zij zijn door hun eigen kracht tot die hoogte niet opgeklimmen, maar zijn door de hand des Heeren er in gesteld. En als hij zegt, **alle ziel**, daarmede neemt hij alle uitzondering weg, opdat niemand van deze algemeene onderwerping zoekende vrij te zijn.

Want er is geen macht, anders dan van God. De reden, waarom wij der overheid moeten onderdanig zijn, is, dat zij door Gods ordening gesteld is. En indien het den Heere belieft de wereld alzoo te regeeren, zoo zoekt die Gods ordening te breken, ja hij

wederstaat God zelven, die de macht versmaadt. Want de voorzienigheid te verachten van Hem, die de auteur van het staatsrecht is, is krijg tegen Hem ondernemen. Voorts zullen wij verstaan, dat de machten van God zijn, niet gelijk pestilentie, dure tijd, oorlog en andere straffen der zonden gezegd worden van Hem te zijn, maar omdat Hij ze tot wettige en rechte bediening en regeering der wereld ingesteld heeft. Want hoewel de tiranniën en onrechtvaardige heerschappijen, dewijl zij vol ongeregelde zijn, niet zijn uit de welgeordende regeering, zoo is nochtans het recht der heerschappij tot welvaart van het menschelijk geslacht door God verordend. Daarom, dewijl het geoorloofd is oorlogen te wederstaan, en tegen andere schadelijke dingen geneesmiddelen te zoeken, zoo gebiedt de apostel ons het recht en de heerschappij der overheid, als nuttig voor het menschelijk geslacht, vanzelfs en gaarne te prijzen en te eeren. Want de straffen, die God om der menschen zonden zendt, zullen wij niet eigenlijk ordinantiën noemen; maar de middelen, die Hij met voordacht gesteld heeft, om de behoorlijke orde te onderhouden.

2 En die ze wederstaan zullen. Dewijl niemand God kan wederstaan, anders dan tot zijn eigen verderf, zoo dreigt hij, dat ze niet ongestraft zullen blijven, die zich in dit stuk tegen de voorzienigheid Gods stellen. Daarom moeten wij toezien, dat wij dit vonnis over ons niet halen. En door **oordeel** versta ik niet alleen die straffen, welke de overheid oplegt, even alsof hij had willen zeggen, dat die te recht gestraft worden, die tegen de overheid opstaan, maar ook allerlei wreke Gods, op wat wijze die ook mag gedaan worden. Want hij leert in het gemeen wat einde hun wacht, die strijd tegen God ondernemen.

3 Want de prinsen zijn niet den goeden werken tot verschrikking, maar den boozen. Wilt gij dan de macht niet vreezen, zoo doet goed, en gij zult lof van haar hebben.

4 Want zij is Gods dienaar, u ten goede; maar indien gij iets kwaads doet, zoo vrees; want zij draagt het zwaard niet te vergeefs: want zij is Gods dienaar, een wreekster tot toorn tegen degenen, die kwaad doen.

3 Want de prinsen. Nu beveelt hij ons de gehoorzaamheid der prinsen aan, ook om der nuttigheid wille. Daarom moet het woordje **want** bij het eerste voorstel gevoegd worden, en niet bij den naasten zin. Voorts de nuttigheid is deze, dat de Heere op deze wijze de rust der goede menschen heeft willen beschermen, en der boozen moedwil dwingen, in welke twee dingen de welvaart van het menschelijk geslacht vervat is. Want zoo men der boozen razernij niet wederstaat, en de onschuldigen tegen hunne booze lusten beschermt, zoo zal alle ding terstond teniet worden. Daarom indien dit het eenige geneesmiddel is, waardoor het menschelijk geslacht tegen het verderf beschermd wordt, zoo moeten wij het naarstig bewaren en onderhouden, tenzij wij willen belijden, dat wij openbare vijanden van het menschelijk geslacht zijn. Dat hij zegt, **wilt gij dan de macht niet vreezen, zoo doet goed**, daarmede geeft hij te kennen, dat er geen reden is, waarom wij de overheid zouden verwerpen, zoo wij goed zijn, ja, dat dit een heimelijke betuiging

is van eene booze en kwaad smedende conscientie, zoo iemand dit juk wil afschudden of van zich werpen. Hij spreekt hier van het ware en natuurlijke ambt der overheid; en hoewel degenen, die de heerschappij hebben, dikwerf hiervan ontaarden en afwijken, zoo moet men hun desniettemin zulk een onderdanigheid bewijzen als men den prinsenschuldig is. Want indien een booze prins een geesel des Heeren is, om de zonden des volks te straffen, zoo moeten wij denken, dat om onzer boosheid wille deze bijzondere zegen Gods voor ons in vloek veranderd wordt. En daarom zullen wij niet aflaten aan de goede ordening Gods eere te bewijzen. En dit zal ons licht wezen om te doen, als wij al het kwaad, dat er in is, aan onszelven toeschrijven. Zoo leert hij dan hier tot wat einde de overheden door den Heere ingesteld zijn; waarvan wij de vrucht ook altijd zouden genieten, zoo deze voortreffelijke en heilzame instelling door onze schuld niet bedorven wordt; hoewel de prins nimmer hunne macht zoo misbruiken door de goeden en onschuldigen te kwellen, dat zij in hunne tirannie niet eenigen schijn van rechtvaardige heerschappij behouden. Zoo kan er dan geen tirannische regeering zijn, die niet eenigermate behulpzaam is, om de gemeenschap der menschen te onderhouden. Hij heeft hier ook de twee stukken gesteld, waarin ook volgens de filosofen de welgeordende regeering gelegen is, te weten, prijs der goeden, en straf der boozen. Het woord **lof** heeft hier een breede beteekenis, naar de wijze der Hebreuwsche taal.

4 Want zij is Gods dienaar, u ten goede. Hieruit kunnen ook de overheden leeren, hoedanig haar ambt is. Want zij hebben de heerschappij niet om haars zelfswil, maar om het algemeene nut. Haar is ook geen teugelooze macht gegeven, maar een macht, die aan der onderzaten zaligheid verbonden is. Kortom, zij zijn in haar heerschappij aan God en de menschen verbonden. Want dewijl zij van God gezonden zijn, en zijn zaak bedienen, zoo zullen zij Hem rekenschap geven. En deze dienst, welken de Heere haar bevolen heeft, is om der onderzaten wille, daarom zijn zij ook hare schuldenaressen. Nu worden de onderzaten vermaand, dat dit uit de Goddelijke goeddadigheid komt, dat zij door het zwaard der prinsen tegen het onrecht der booze menschen beschermd worden.

Want zij draagt het zwaard niet te vergeefs. Dit is het andere stuk van den dienst der overheid, te weten, dat zij den moedwil der booze menschen met geweld moeten dwingen, die zich niet gewillig door de wetten willen laten regeeren, en hunne boosheid straffen met zulke straffen, als Gods oordeel eischt. Want hij zegt duidelijk, dat zij met het zwaard gewapend zijn, en dat niet bloot tot een ijdel schijn, maar om de booze menschen te slaan. Als hij vervolgens zegt: **een wreekster tot toorn**, dat is zooveel alsof hij gezegd had: een uitvoerder en voltrekker van den toorn Gods. Dit bevestigt hij door het gebruik van het zwaard, hetwelk de Heere haar in de hand gegeven heeft. Dit is een veelbeduidende plaats, om het recht des zwaards te bewijzen. Want indien de Heere, als Hij de overheid wapent, haar ook het gebruik des zwaards geboden heeft, zoo volgt zij zijne geboden, zoo dikwijls zij de misdadigen aan het leven straft. Derhalve strijden zij tegen God, die het ongeoorloofd achten, dat het bloed der misdadige menschen vergoten wordt.

- 5 Zoo moet men dan onderworpen zijn, niet alleen om den toorn, maar ook om de conscientie.
- 6 Want daarom betaalt gij ook schattingen: want het zijn Gods dienaars, daartoe arbeidende.
- 7 Zoo geeft dan een iegelijk wat hem toekomt: schatting dien schatting, tol dien tol, vreeze dien vreeze, eere dien eere toekomt.

Matt. 22: 21.

5 Zoo moet men dan onderworpen zijn. Wat hij in het begin geboden had, om aan de overheid gehoorzaamheid te bewijzen, dat herhaalt hij bijwijze van besluit, maar met meerder verklaring, er bij zeggende: dat men de overheid moet gehoorzaam zijn, niet alleen ter oorzaak van de menschelijke nooddriftigheid, maar ook opdat wij God gehoorzaam zijn. Want het woord **toorn** heeft hij gesteld voor **wraak**, die de overheid kan nemen om de verachting harer waardigheid: even alsof hij zeide, dat men niet daarom moet wijken, omdat men niet straffeloos kan wederstaan, die machtiger en gewapend zijn, gelijk men het onrecht pleegt te lijden, dat men niet kan verhinderen, maar dat wij vrijwillig deze onderworpenheid behooren aan te nemen, waartoe de conscientie door Gods Woord verbonden is. Daarom al ware de overheid zonder wapen, zoodat men haar straffeloos kon aanranden en versmaden, zoo behoorde men dat evenmin te doen, als dat wij de straf terstond zagen volgen. Want de heerschappij te ontnemen aan die de Heere met macht en autoriteit over ons gesteld heeft, dat komt geen gewoon mensch toe. Dit gansche vertoog handelt over burgerlijke en staatkundige overheden. Daarom is het tevergeefs, dat zij hieruit hun godvergeten tirannie zoeken te bevestigen, die heerschappij over de conscientien voeren.

6 Want daarom betaalt gij ook schattingen. Bij gelegenheid maakt hij melding van de schattingen, wier grond en stand hij afleidt van het ambt der overheid. Want indien haar ambt is, der godzaligen rust te beschermen, en ongeschonden te bewaren, en zichzelf tegen der boozen aanslagen te stellen: zij konden dit niet doen, tenzij zij met macht en sterken bijstand geholpen worden. Daarom is het recht, dat schattingen betaald worden, om zulke noodzakelijke onkosten te dragen. Voorts, over de mate der schattingen en tollén, hebben wij te dezer plaats niet breeder te spreken: want het betaamt ons niet den prinsen voor te schrijven hoe vele onkosten zij in elke zaak zullen doen, of die zelve te rekenen. Nochtans betaamt het hun te bedenken, dat, al wat zij van het volk hebben, als het ware gemeen goed is, en geen instrument van hun eigen lust en overdadigheid. Want wij zien tot wat gebruik Paulus die schattingen bestemt, die gegeven worden: te weten, opdat de koningen voorzien zijn tot bescherming hunner onderzaten.

7 Zoo geeft dan een iegelijk wat hem toekomt. De apostel schijnt hier in één hoofdsom te willen samenvatten, waarin de dienst, welken de onderzaten aan de overheid schuldig zijn, gelegen is, te weten, dat zij haar in waarde en eere houden, dat zij aan hare geboden, wetten en oordeelen gehoorzaam zijn, dat zij schatting en tol betalen. Onder den naam **vreeze**, verstaat hij de gehoorzaamheid. Onder **tol** en **schatting** verstaat hij niet alleen wat men aan bruggen, poorten en sloten moet geven, maar ook andere renten. Deze plaats bevestigt hetgeen hij eerst gezegd heeft, te weten, dat

men den koningen en allen oversten moet gehoorzaam zijn, niet omdat wij daartoe gedrongen worden, maar omdat die gehoorzaamheid Gode aangenaam is. Want de apostel wil niet alleen, dat men hen vreeze, maar ook dat men hen met goedwillige onderdanigheid diene.

- 8 Weest niemand iets schuldig, dan dat gij elkander liefhebt: want wie den anderen liefheeft, die heeft de wet vervuld. Gal. 5:14. 1 Tim. 1:5.
- 9 Want dit: Gij zult geen overspel doen, gij zult niet dooden, gij zult geen valsch getuigenis spreken, gij zult niet begeeren, en zoo daar eenig ander gebod is, wordt in dit woord vervat: Gij zult uwen naaste liefhebben gelijk uzelfven. Exod. 20:13. Deut. 5:17. Matt. 19:18.
- 10 De liefde doet den naaste geen kwaad. Zoo is dan de liefde de vervulling der wet. Lev. 19:18. Matt. 22:39. Mark. 12:31. Gal. 5:14. Jak. 2:8. 1 Tim. 1:6.

8 Weest niemand iets schuldig. Sommigen achten, dat dit een wijze van spreken is, die men **ironie** noemt, even alsof Paulus antwoorde op de tegenwerping van hen, die zeiden, dat de Christenen bezwaard werden daarmede, dat hun andere geboden dan het gebod der liefde opgelegd werden. En voorwaar, ik ontken niet, dat het **ironisch** of spottender wijze kan genomen worden, opdat hij dengenen, die geen andere wet dan der liefde toelaten, hun begeerte geven, doch in een anderen zin. Nochtans wil ik het liever eenvoudig verstaan, omdat ik acht, dat Paulus dit gebod van de macht der overheid, opdat het niemand scheen zwak te zijn, op de wet der liefde heeft willen duiden, even alsof hij gezegd had: Als ik begeer, dat gij den prinsen gehoorzaam zijt, zoo eisch ik niets anders, dan wat alle geloovigen volgens de wet der liefde moeten doen. Want indien gij wilt, dat het den goeden welgaat (en dat niet te willen zou onbeleefd en onmenschelijk zijn) zoo moet gij daarnaar staan, dat de wetten en oordeelen haar kracht hebben, dat het volk gehoorzaam zij den prinsen, die de voorstanders der wetten zijn, en in wier weldaad aller menschen rust gelegen is. Daarom zoo wie de overheid wil afschaffen, en maken, dat elk zijn eigen meester zij, die doet tegen de liefde, want daar volgt terstond verwarring en verwoesting aller dingen.

Want wie den anderen liefheeft, die heeft de wet vervuld. Paulus wil alle geboden der wet onder de liefde stellen, opdat wij weten, dat wij dan behoorlijk aan de geboden gehoorzaam zijn, als wij de liefde onderhouden, en dit opdat wij geen last weigeren, die tot onderhouding der liefde dient. Aldus bevestigt hij zeer wel, hetgeen hij geboden heeft van gehoorzaamheid aan de overheid te bewijzen, waarin niet het minste deel der liefde gelegen is. Voorts worden hier sommigen verward, en kunnen zich niet uit deze zwaarigheid wikkelen, te weten, dat Paulus leert, dat de wet volbracht is, als wij onzen naaste liefhebben, en dat hij dat doende, geen gewag maakt van den dienst Gods, welke nochtans niet mag vergeten worden. Maar Paulus heeft hier niet op de gansche wet het oog. Hij spreekt alleen van de werken, die de wet ons gebiedt jegens den naaste. En zonder twijfel is dit waar, dat de gansche wet volbracht wordt, als wij onzen naaste liefhebben: want de ware liefde tot de menschen vloeit niet anders dan uit de liefde Gods, en is een getuigenis en vrucht daarvan. Voorts, Paulus herinnert hier

alleen aan de tweede tafel, omdat alleen van haar sprake was, even alsof hij gezegd had: wie zijn naaste liefheeft gelijk zichzelf, die heeft voor de gansche wereld gedaan wat hij schuldig was. Bespottelijk is de beuzeling der Sophisten, die uit deze plaats de rechtvaardigmaking uit de werken zoeken te besluiten. Want Paulus leert hier niet wat de menschen doen of niet doen, maar hij spreekt onder een voorwaarde, welke men nergens volbracht vindt. Als wij zeggen, dat de mensch niet gerechtvaardigd wordt door de werken, zoo ontkennen wij niet, dat de onderhouding der wet de ware rechtvaardigheid zij, maar dewijl geen mensch haar volbrengt, noch ooit volbracht heeft, zoo zeggen wij, dat alle menschen door haar uitgesloten worden, en dat daarom in de genade van Christus alleen de verlossing is.

9 Want dit: Gij zult. Hieruit kan men niet besluiten, wat geboden in de tweede tafel vervat zijn, dewijl hij ook op het einde er bij stelt, **en zoo daar eenig ander gebod is.** Want het gebod van de ouders te eeren, heeft hij achtergelaten: nochtans kon het ongerijmd schijnen, dat hij zoude achtergelaten hebben, wat allereerst tot de zaak diende. Maar wat kwaad zou er in wezen, zoo wij zeiden, dat hij het niet aangeroerd heeft, opdat hij zijn bewijs niet zoude verduisteren? Maar gelijk ik dit niet durf zeggen, alzo zie ik, dat hier niets ontbreekt tot hetgeen hij heeft voorgenomen, te weten, indien God met al zijne geboden niets anders gewild heeft dan ons tot liefde onderwijzen, zoo moeten wij alleszins daarnaar staan. En nochtans zal de lezer, die niet twistgierig is, lichtelijk bekennen, dat Paulus uit gelijken heeft willen bewijzen, dat de gansche wet hiertoe dient, dat de onderlinge liefde tot elkander onder ons onderhouden worde: en dat men daaronder moet verstaan, wat hij verzwegen heeft, te weten, dat der overheid gehoorzaam zijn, niet het minste stuk is om vrede te houden, en de broederlijke liefde te bewaren.

10 De liefde doet den naaste geen kwaad. Uit de vrucht en het einde bewijst hij, dat, hetgeen in al die geboden geleerd wordt, onder de liefde saamgevat wordt. Want wie waarachtig liefde heeft, dien zal het nimmermeer in den zin komen den broederen hinderlijk te zijn. Wat verbiedt de wet anders, dan dat wij onzen naaste eenigen hinder zouden doen. Dit moet men nu op de tegenwoordige zaak toepassen. Want dewijl de overheden beschermers zijn des vredes en der gerechtigheid, zoo zal ieder, die begeert, dat elk zijn recht behoudt en vrij van onrecht leeft, de orde der overheden, zooveel in hem is, beschermen. Maar de vijanden van den staat openbaren daardoor, dat zij begeerte tot kwaad doen hebben, en anderen te beschadigen. Voorts, dat hij wederom verhaalt, dat de liefde de vervulling der wet is, moet men (gelijk boven vs. 8) verstaan van dat deel der wet, dat de gemeenschap der menschen aangaat. Want de eerste tafel der wet, die van den dienst Gods spreekt, wordt hier niet aangeroerd.

1 Thess. 5: 6.
Ef. 5: 14.

11 Voorts, dewijl wij den tijd weten, dat het nu de ure is, om uit den slaap ontwaakt te worden: (want onze zaligheid is nu nader dan toen wij het geloofden).

Col. 3: 8.

12 De nacht is voorbijgegaan, en de dag is nabij gekomen. Zoo

laat ons dan de werken der duisternis afwerpen, en de wapenen des lichts aandoen.

13 Laat ons gelijk in den dag betamelijk wandelen, niet in bras-serijen en dronkenschappen, noch in slaapkamers, noch in wellustigheden, noch in twist, noch in nijdigheid.

14 Maar doet aan den Heere Jezus Christus, en bezorgt het vleesch niet tot begeerlijkheid.

Luk. 21: 34.
1 Thess. 5: 6.
1 Cor. 6: 10.
Ef. 5: 5.
Jak. 3: 14.
Gal. 5: 16.
1 Petr. 2: 11.

II Voorts. Nu begint hij een andere vermaning, te weten, dewijl de stralen des hemelschen levens gelijk in den dageraad ons beginnen tegen te glinsteren, zoo moeten wij ons gedragen, gelijk die plagen te doen, die bij schoonen dag en voor der menschen oogen wandelen. Want die zien naarstig toe, dat zij niets schandelijks noch onbetamelijks doen, omdat zij zien, dat er te vele getuigen zullen wezen, zoo zij iets misdoen. Maar moeten wij ons veelmeer voor alle onreinheid hoeden, wij, die altijd voor het aangezicht van God en van de engelen staan, en die Christus, de ware zoon der gerechtigheid, lokt tot zijns zelfs aanschouwen. Zoo is dan dit de inhoud der woorden: Dewijl wij weten, dat nu de bekwame tijd gekomen is, om uit den slaap ontwaakt te worden, en af te werpen al wat den nacht aangaat, zoo laat ons alle werken der duisternis afleggen, dewijl nu de duisternis zelve verdreven is; en laat ons naar de werken des lichts staan, en wandelen gelijk het in den dag betaamt. Wat hiertusschen gelezen wordt, moet tusschen haakjes gezet worden. En dewijl hier een allegorie, een beeldspraak, is, zoo is het nuttig aan te merken wat elk stuk beduidt. Door **nacht**, verstaat hij de onwetendheid omtrent God, want wie daarmede bevangen zijn, die dwalen en slapen gelijk in den nacht. Want deze twee regeeren in de ongeloovigen, te weten, dat zij blind en stompzinnig zijn. Deze stompzinnigheid duidt hij weinig hierna door den slaap aan, welke is (gelijk gezegd wordt) een schaduw des doods. Door het **licht**, verstaat hij de openbaring der Goddelijke waarheid, door dewelke Christus, de zoon der gerechtigheid, ons opgaat. **Ontwaken**, stelt hij voor opgeschort en bereid worden om de gehoorzaamheid te bewijzen, die God van ons eischt. **Werken der duisternis**, noemt hij booze en schandelijke werken: want de nacht (gelijk men zegt) is zonder schaamte. **Wapenen des lichts**, noemt hij eerlijke, nuchtere en kuische werken, tot welke men den dag pleegt te gebruiken. En hij zegt liever **wapenen**, dan **werken**, omdat men onder des Heeren vaandel moet krijgvoeren. Het eerste woord, waarvoor ik gezet heb, **voorts**, dat moet men op zichzelf lezen, want het hangt af van de voorgaande leer; gelijk wij zeggen: insgelijks, of **bovendien**. Hij zegt, dat de tijd den geloovigen bekend is, omdat de roeping Gods en de dag der bezoeking een nieuw leven en nieuwe zeden eischen, gelijk hij terstond tot verklaring er bij stelt, **de ure om op te staan**. Want het Grieksche woord, dat hier staat, beduidt niet **tijd**, maar **gelegenheid** of **bekwame tijd**.

Mal. 4: 2.

Want nu is onze zaligheid nader. Deze plaats wordt verschillend door de uitleggers gedraaid. Velen duiden het woord **gelooven**, op den tijd der wet, even alsof Paulus zeide, dat de Joden geloofd hebben, eer Christus verscheen, hetwelk ik als hard en gedwongen verwerp; en het zou zeker onbehoorlijk zijn een algemeene leer op een klein deel der gemeente te duiden: want hoe vele joden waren

er onder de gansche vergadering, aan welke hij schrijft? Zoo zou dan deze reden niet dienen tot de Romeinen. Bovendien wordt deze zwaarigheid weggenomen (naar mijn oordeel) door de vergelijking van nacht en dag. Zoo acht ik dan dit de allereenvoudigste zin te zijn: Nu is de zaligheid ons nader dan te dien tijde, toen wij begonnen te gelooven, opdat wij het alzoo verstaan van den tijd, die was, eer wij geloofden. Want dewijl het Grieksche woord, waarvoor wij gesteld hebben **toen**, verscheidenlijk kan genomen worden, zoo acht ik deze voorstelling van Paulus veel bekwaamer te zijn, gelijk uit de volgende woorden blijkt.

12 De nacht is voorbijgegaan, de dag is nabij gekomen. Dit is de gelegenheid, die hij boven vermeld heeft. Want hoewel de geloovigen nog niet tot het volkomen licht zijn toegelaten, zoo heeft hij nochtans de kennis van het toekomstige leven, welke ons door het Evangelie verlicht, terecht met den dageraad vergeleken. Want de dag wordt hier niet, gelijk op andere plaatsen, gesteld voor het licht des geloofs: (want anders zou hij niet alleen zeggen, dat hij nabij was gekomen, maar dat hij tegenwoordig was; ja dat hij nu als op den middag zijn klaarheid gaf) maar voor de zalige klaarheid des hemelschen levens, welks beginselen nu in het Evangelie gezien worden. De hoofdinhoud is deze: Zoodra God ons begint te roepen, behooren wij naar de komst van Christus uit te zien, gelijk wij uit den eersten opgang des daags besluiten, dat het volle licht der zon nabij is. Zoo zegt hij dan, dat de nacht is voorbijgegaan, omdat wij met zoo dikke duisternis niet worden overvallen, als de ongelovigen, dien niet één vonkske levens verschijnt: maar de hope der wederopstanding is ons door het Evangelie voor oogen gesteld. Ja het licht des geloofs, waaruit wij moeten verstaan, dat de volle klaarheid der hemelsche glorie ons nabij is, behoort ons op te wekken, om niet vadsig en loom te zijn in deze wereld. Voorts, als hij weinig hierna gebiedt, in het licht, als in den dag te wandelen, zoo zet hij diezelfde gelijkenis niet voort; want hij vergelijkt met den dag den tegenwoordigen stand, waarin Christus ons verlicht. Maar hij heeft ons op verscheidene wijzen nu eens tot de bepeinzing van het toekomstige leven, dan eens tot eerwaardigheid des Goddelijken aanschouwens willen vermanen.

13 Niet in brasserijen. Hij heeft hier drie soorten van ondeugden gesteld, en elke soort met twee woorden aangeduid, te weten, de onmatigheid en overdadigheid in spijs en drank; onkuisheid en onreinheid, die daarmede verbonden is; twist en rijd. Indien deze dingen zoo schandelijk in zichzelf zijn, dat zelfs de vleeschelijke menschen zich schamen ze te doen in der menschen oogen, zoo behooren wij, dewijl wij in het licht wandelen, eeuwiglijk onszelven daarvan te onthouden, ook wanneer wij aan der menschen oogen zijn onttrokken. In de derde plaats, hoewel de twist staat voor den rijd, zoo heeft Paulus nochtans zonder twijfel willen vermanen, dat twist en strijd uit deze fontein wellen, omdat de een den ander benijdt, als elk de hoogste wil zijn. En de oorzaak van deze beide ondeugden is de eergierigheid.

14 Maar doet aan Jezus Christus. Deze wijze van spreken is in de Schrift zeer gewoon, in dingen, die dienen om den mensch te versieren of te mismaken: welke alle beide in de kleederen gezien worden. Want een vuil en gescheurd kleed mismakt den

mensch, en een sierlijk en rein kleed maakt hem aangenaam. Voorts, **Christus aandoen**, beduidt hier door de kracht zijns Geestes op alle zijden gewapend worden, om daardoor tot alle stukken der heiligheid bekwaam te worden. Want alzoo wordt het beeld Gods in ons wederopgericht, hetwelk de eenige versiering onzer ziel is. Want Paulus ziet op het einde onzer roeping, omdat God, ons tot kinderen aannemende, ons in het lichaam zijns eengeborenen Zoons inlijft, en dat met deze conditie, dat wij het voorgaande leven verlaten, en nieuwe menschen in Hem worden. Daarom zegt hij ook op een andere plaats, dat de geloovigen Christus aandoen in den doop.

Gal. 3:27.

En bezorgt het vleesch niet. Zoolang wij ons vleesch omdragen, kunnen wij de zorg voor hetzelfde niet ganschelijk afleggen; want onze wandel is zoo in de hemelen, dat wij op de aarde vreemdelingen zijn. Zoo moet men dan die dingen bezorgen, die het lichaam aangaan: maar niet anders dan als hulpmiddelen tot de reis en vreemde inwoning, en niet zoo, dat zij ons ons vaderland doen vergeten. De heidensche menschen hebben ook gezegd, dat de natuur met weinig tevreden is, maar dat der menschen begeerten niet te verzadigen zijn. Daarom wie den begeerlijkheden zijns vleesch es genoeg wil doen, die moet niet alleen ongeregeld zijn, maar ook in de wijde diepe draaikolk verzinken. Paulus, willende onze begeerlijkheden bedwingen, zegt, dat de oorzaak van alle ongeregelde hierin ligt, dat niemand met een matig en behoorlijk gebruik tevreden is; daarom stelt hij deze mate, dat wij de noodzakelijke behoefte van ons vleesch dienen, en niet aan onze wellusten toegeven. Alzoo zullen wij deze tegenwoordige wereld gebruiken, alsof wij ze niet gebruikten.

HET VEERTIENDE HOOFDSTUK.

- 1 Dengene, die krank is in het geloof, neemt aan, niet tot twistige disputeeringen.
- 2 Die gelooft, die ete allerlei, maar die zwak is, die ete moeskruiden.
- 3 Die daar eet, die verachte dien niet, die niet eet; en die niet eet, verdoeme dien niet, die daar eet: want de Heere heeft hem aangenomen.
- 4 Wie zijt gij, die eens anders dienstknecht oordeelt? Hij staat of valt zijnen eigen heer: doch hij zal staan, want God is machtig te maken, dat hij sta.

Col. 2:16.

Dengene. Nu komt hij tot een voorschrift, dat ter onderwijzing der gemeente zeer noodig is, te weten, dat degenen, die in de Christelijke leer de meeste vorderingen gemaakt hebben, zich naar degenen, die ongeleerder zijn, schikken, en hun sterkheid gebruiken, om derzelve zwakheid te dragen. Want onder Gods volk zijn sommige zwakken, die den moed laten vallen, en eindelijk van de religie vervreemden, zoo zij niet met groote zachtmoedigheid en vriendelijkheid behandeld worden. En het is waar-

schijnlijk, dat zulks ook in dien tijd geschied is: want de gemeenten waren uit Joden en heidenen vermengd, van welke de eersten tot de onderhouding der wet van Mozes langen tijd gewend, en van kindsaf daarin opgevoed zijnde, niet gaarne daarvan wilden afwijken, en de heidenen, die zulks niet geleerd hadden, weigerden dat juk, hetwelk hun ongewoon was. En dewijl de mensch licht bewogen wordt, om van de verscheidenheid der meeningen tot krakeel en twist te komen, zoo leert de apostel, hoe degenen, die alzo uiteenloopende meeningen hebben, zich met elkander kunnen verdragen zonder tweedracht. Hij schrijft een zeer goed middel voor, te weten, dat degenen, die de sterksten zijn, arbeiden om de zwakken te helpen; en dat degenen, die de meeste vorderingen in de leer gemaakt hebben, de ongeleerden zoeken te dragen. Want indien God ons sterkte geeft, dat doet Hij niet om de zwakken te verdrukken. Het betaamt ook aan de wijsheid der Christenen niet, dat zij zich bovenmate verheffen, en anderen versmaden. Zoo richt hij dan op deze wijze zijne woorden tot degenen, die meer ervaren, en reeds bevestigd zijn, die des te meer verbonden zijn om hunne naasten te helpen, omdat zij grootere genade van God ontvangen hebben.

Niet tot twistige disputeeringen. Dit is een onvolledige rede; want er ontbreekt een woord, waardoor de zin kon volmaakt worden; nochtans is het openbaar, dat hij niets anders wil, dan dat de zwakken niet vermoeid worden door ongelegene disputatiën. Onder tusschen moet men weten, waarover hij hier handelt. Want dewijl velen uit de Joden nog aan de schaduw der wet hingen, zoo bekend hij wel, dat dit een fout in hen was, doch hij begeert, dat men hun eenen tijdlang vergeve; want zoo men ze te sterk drong, zou men hun geloof verzwakken. Zoo noemt hij dan twistige disputeeringen, waardoor het gemoed, dat nog niet genoeg bezadigd is, verstoord, of in twijfelingen verward wordt. Het betaamt echter wel, dat men dit verder uitstrekt, te weten, tot allerlei duistere en verwarde vragen, waardoor de zwakke consciëntiën ontrust en beroerd worden zonder stichting. Zoo moet men dan toezien, wat vragen een iegelijk kan dragen, en men moet een iegelijk, naardat hij vatbaar is, de leer toevoegen.

2 Die gelooft, die ete allerlei. Wat Erasmus in zijn overzetting gevolgd heeft, dat kan ik niet zien; want hij heeft een verminkten zin gemaakt, daar die nochtans in de woorden van Paulus volmaakt is. Het Grieksche woord, waarvoor wij gezet hebben: **die gelooft**, heeft hij gesteld: **de een gelooft**, en dat oneigenlijk. Voorts is het wel waar, dat het Grieksch van woord tot woord luidt: **die gelooft, allerlei te eten**: maar het moet niemand wonder schijnen, dat ik dit in de gebiedende wijs geplaatst heb: **die ete**; want die wijze van spreken gebruikt Paulus zeer dikwijls. Zoo zegt hij dan, die te gelooven, die in hun hart verzekerd zijn; dezen laat hij een vrij gebruik aller dingen toe. Daarentusschen eet de zwakke moeskruiden, en onthoudt zich van die dingen, welke gebruik hij voor zich niet geoorloofd acht. Indien de gemeene overzetting iemand meer behaagt, zoo zal de zin wezen, dat het onrecht is, dat degene, die allerlei eet, omdat hij gelooft, dat het voor hem geoorloofd is, degenen, die nog krank of zwak zijn, tot denzelfden regel wil dwingen. Want dat sommigen hier door de zwakken verstaan, die ziek zijn, is belachelijk.

3 Die daar eet, die verachte niet. Hij gaat wijs en bekwamelijk de ondeugden op beide zijden tegen. Want degenen, die sterker zijn, hebben dit gebrek, dat zij hen, die met ijdele bezwaren bekommerd zijn, als bijgeloovig verachten, of ook bespotten; en daarentegen kunnen deze zwakke menschen nauwelijks zich van lichtvaardige oordeelen onthouden, en van te veroordeelen wat zij niet verstaan. Zoo dan, al wat zij zien geschieden tegen hun gevoelen, dat achten zij kwaad te zijn. Daarom vermaant hij dan op de eene zijde, dat zij den ander niet verachten, en op de andere zijde, dat zij niet te eigenzinnig zijn. De reden, die hij bijbrengt, moet men op beide soorten van menschen toepassen, want zij heeft betrekking op beide, te weten, Als gij, zegt hij, een mensch ziet, die met de kennis Gods verlicht is, zoo hebt gij getuigenis genoeg, dat hij door den Heere aangenomen is: indien gij dezen verwerpt of veroordeelt, zoo verwerpt gij dien, welchen God heeft omhelsd en ontvangen.

4 Wie zijt gij, die eens anders. Gelijk gij onbeleeft, ja hoovaardig onder de menschen zoudt doen, zoo gij eens anders dienstknecht naar uwe eigene wetten wildet dwingen, en al zijne werken met uwen eigen regel meten, alzo matigt gij uzelf ook te veel aan, indien gij iets in Gods dienstknecht veroordeelt, omdat het u niet behaagt. Want het betaamt u niet, hem voor te schrijven wat hij zal doen en wat hij niet zal doen: het is hem ook niet noodig naar uwe wet te leven. En dat de macht om te oordeelen ons benomen wordt, dat is zoowel van den persoon als van de daden te verstaan, waarin nochtans veel onderscheid is; want wij moeten den mensch, hoedanig hij ook zij, aan het oordeel Gods overlaten. Over zijne werken moeten wij niet naar ons goeddunken oordeelen, maar naar het Woord Gods. En het oordeel, dat volgens het Woord Gods genomen is, dat is geen menschelijk, noch een vreemd oordeel. Zoo wil dan Paulus ons hier allerlei lichtvaardig oordeelen verbieden, waaraan zij schuldigen staan, die buiten Gods Woord over der menschen daden durven oordeelen.

Hij staat of valt zijn eigen heer. Even alsof hij zeide, het is eigenlijk des Heeren macht, te verwerpen of aan te nemen wat de dienstknecht doet. En daarom doet hij den Heere onrecht, die deze macht tot zich wil trekken. Dat hij er bijvoegt, **doch hij zal staan**, daarmede gebiedt hij ons, niet alleen het veroordeelen te laten, maar vermaant ons ook tot vriendelijkheid en beleefdheid, opdat wij altijd goede hope hebben van dien, in wien wij iets Goddelijks opmerken; want de Heere heeft ons die hope gegeven, dat Hij die volkomen wil bevestigen, en tot volmaaktheid brengen, in wie Hij het werk zijner genade begonnen heeft. Want dat hij een bewijs maakt van de mogendheid Gods, dat doet hij niet enkel, alsof hij zeide, dat God dat kan doen, zoo Hij wil, maar hij verbindt den wil Gods met zijn mogendheid, naar de wijze der Schrift. Nochtans maakt hij hier geen eeuwig besluit, even alsof die noodzakelijk ten einde toe moesten staan, die God eenmaal heeft opgericht, maar hij vermaant ons alleen tot goede hope, en dat wij ons oordeel daartoe bewegen, gelijk hij ook op een andere plaats leert: Die het goede werk in u begonnen heeft, die zal het volbrengen tot het einde toe. In één woord: Paulus vertoont hier en bewijst, waartoe dier menschen oordeel genegen is, in wie de liefde Gods haar kracht heeft.

Gal. 4:10.
Col. 2:16.

5 Deze acht den eenen dag boven den anderen. Die acht alle dagen gelijk. Een iegelijk zij zeker van zijn gevoelen.

6 Die den dag onderscheidt, die onderscheidt hem den Heere; die den dag niet onderscheidt, die onderscheidt hem niet den Heere. Die daar eet, die eet den Heere, want hij dankt God; en die niet eet, die eet den Heere niet, en dankt God.

Deut. 2:10.
1 Cor. 10:31.
1 Tim. 4:3.

5 Deze acht den eenen dag boven den anderen. Hij heeft boven gesproken van de zwaarigheid in het onderscheid der spijs, nu stelt hij een ander voorbeeld daarbij, van de onderscheiding der dagen. En deze beide zwaarigheden kwamen uit het Jodendom. Want

Lev. 11. dewijl de Heere in zijn wet onderscheid maakt in de spijs, en verkondigt sommige spijs onrein te zijn, welker gebruik hij verbiedt:

Lev. 23:3, 4.
Exod. 12:18.
Num. 28:16.
Ez. 45:21.

bovendien dewijl Hij heilige- en feestdagen instelt, en gebiedt die te onderhouden, zoo hebben de Joden, die van kindsaf in de leer der wet opgevoed waren, niet kunnen afleggen de eering der dagen, welke zij van den beginne aangenomen hadden, en tot welke zij hun gansche leven lang gewend waren. Zij durfden ook die spijs niet aanroeren, waarvan zij zoolang een afschuw gehad hadden. Dat zij zulk eene meening hadden, was hun zwakheid: want zij zouden anders gevoeld hebben, hadden zij zekere en klare kennis der Christelijke vrijheid gehad. Nu zichzelf te onthouden van wat zij meenden ongeoorloofd te zijn, was godvreezendheid: gelijk het stoutheid en wederspannigheid geweest zou zijn, hadden zij zoo iets gedaan tegen hun conscientie. Zoo gebruikt dan de apostel hierin een zeer goede leiding, als hij gebiedt een iegelijk zijns oordeels zeker te zijn; waarmede hij te kennen geeft, dat de Christenen behooren zoo groote naarstigheit te doen tot gehoorzaamheid, dat zij geen ding doen zonder dat te overleggen, of liever zeker te zijn, dat het Gode behaagt. En men moet wel weten, dat dit het beginsel en de grond is om wel te leven, zoo de menschen staan op den wil Gods, en zichzelf niet een vinger breeds toelaten met een twijfelachtig of ongestadig gemoed: want de lichtvaardigheid kan niet anders dan tot verachting uitbreken, als wij bestaan verder te gaan, dan wij zeker weten ons geoorloofd te zijn. Zoo iemand hier-tegen werpt, dat de dwaling altijd twijfelachtig en verward is, en dat de zwakken daarom de zekerheid niet kunnen hebben, die Paulus eischt, zoo kan men gemakkelijk daarop antwoorden, dat het den-zulken vergeven wordt, zoover zij met hun mate tevreden zijn. Want Paulus wil niet anders dan die onmatige vrijheid verbieden, waardoor velen onbedachtelijk zichzelf in twijfelachtige en onbekende dingen steken. Zoo eischt dan Paulus van ons deze bescheidenheid, dat in al onze werken en daden de wil Gods voorga.

6 Die den dag onderscheidt, die onderscheidt hem den Heere.

Dewijl Paulus zeker wist, dat de onderhouding der dagen voortkwam, uit onwetendheid aangaande Christus, zoo is het niet geloofelijk, dat hij zulk eene verdorven meening in haar geheel beschermt; nochtans schijnen de woorden alzo te luiden, dat die niet zondigt, die den dag onderhoudt. Want Gode kan geen ding aangenaam zijn, dan wat goed is. Daarom, opdat wij zijnen zin weten, zoo moeten wij onderscheid maken tusschen de meening, die iemand van de onderhouding der dagen heeft, en van de onderhouding zelve, waaraan hij zichzelf verbindt. Want die meening is bij-

geloovig; wat Paulus ook niet ontkent, die ze nu als zwakheid veroordeeld heeft, en terstond duidelijker zal veroordeelen. Maar zoo iemand, die met zulke bijgeloovigheid bevangen is, den feestdag niet durft te ontheiligen, dat behaagt Gode, daarom dat hij niets durft te ondernemen met twijfelachtige conscientie. Want wat zou een Jood doen, die nog zoo grooten voortgang niet gemaakt heeft in de leer, dat hij van de onderscheiding der dagen vrij is? Hij heeft het Woord Gods, waarin de onderhouding der dagen bevolen wordt. De nood wordt hem door de wet opgelegd; de aflegging zulker dingen is hem nog niet bekend. Zoo kan hij dan niets beters doen, dan dat hij, meerder openbaring verwachende, zichzelf houde binnen de mate zijns verstands, en de vrijheid niet eer gebruike, dan als hij ze door het geloof aangenomen heeft. Alzo moet men ook gevoelen van degenen, die zich van onreine spijs onthouden. Want ware het, dat hij ze met twijfeling at, zoo zou hij de weldaad niet van Gods hand nemen, maar zijne handen tot verbodene dingen uitsteken. Laat dezulken dan gebruiken, wat zij achten hun geoorloofd te zijn, en de mate huns verstands volgen. Alzo zullen zij den Heere danken, hetwelk zij niet konden doen, waren zij niet zeker, dat zij door Gods weldaad gespijzigd waren. Daarom moet men dezulken niet verachten, alsof zij den Heere door deze hun matigheid en godvreezende vreesachtigheid vertoornden. Het zal ook niet ongeschikt zijn, zoo wij zeggen, dat de matigheid van den zwakken mensch Gode aangenaam is, niet uit verdienste, maar door toegeving. Men moet aanmerken, dat hij zegt, dat wij dan den Heere eten, of den Heere niet eten, als wij Hem danken. Zoo dan, zonder dankzegging is het gebruik der spijs onrein, en ook de onthouding daarvan. Het is de naam Gods alleen, die ons, en al wat wij gebruiken, zegent en heiligt, als Hij aangeroepen wordt.

7 Want niemand van ons leeft zichzelf, en niemand sterft zichzelf.

2 Cor. 5:15.
Gal. 2:20.
1 Thess. 5:10.
1 Pet. 4:2.

8 Want zoo wij leven, zoo leven wij den Heere, en zoo wij sterven, zoo sterven wij den Heere. Het zij dan, dat wij sterven of leven, wij zijn des Heeren.

9 Want hiertoe is ook Christus gestorven, en wederopgestaan, en weder levend geworden, opdat Hij ook over levenden en dooden heerschappij hebben zou.

7 Want niemand van ons leeft. Nu bevestigt hij de voorgaande waarheid met een bewijs, genomen van het geheel tot het deel, te weten: Het is geen wonder, dat de particuliere werken onzes levens tot den Heere moeten uitgaan, dewijl ook het gansche leven tot zijn eer moet gebruikt worden. Want het leven van den Christen-mensch is dan eerst recht en wel geschikt, als hij zijn doelwit op Gods Woord stelt. Zoo men alle ding moet schicken naar zijn wil, zoo is het ten eenenmale ongeoorloofd iets te doen, wat men meent Hem te mishagen, ja wat men niet zeker weet Hem te behagen.

8 Den Heere leven, beteekent hier niet (gelijk boven hfdst. 6:8) door zijnen Geest geleid en onderhouden worden, maar zichzelf naar 's Heeren goëddunken en wil voegen, en al zijne dingen tot zijne eer schicken. En wij moeten den Heere niet alleen leven, maar ook sterven, dat is, wij moeten beide ons leven en dood in zijn goed-

dunken stellen. Hij stelt een zeer goede reden daarbij: **Want hetzij wij leven of sterven, wij zijn des Heeren.** Want daaruit volgt, dat Hij macht heeft over ons leven en onzen dood. Voorts, het gebruik dezer leer strekt wijd: want de macht over leven en dood wordt alzoo Gode toegekend, zoodat een iegelijk met zijn staat moet tevreden zijn, en dien goedwillig dragen, als een juk hem van God opgelegd; want het is wel recht, dat Hij een iegelijk zijn plaats en zijn loop toewijst. En aldus wordt ons niet alleen verboden dit of dat lichtvaardig buiten Gods bevel aan te gaan, maar ons wordt in alle zwarigheid en ongerief, verdraagzaamheid geboden. Daarom zoo het vleesch te eenigen tijde achteruit treedt, om de tegenspoeden te dragen, die God toezendt, zoo zullen wij gedenken, dat degenen, die niet vrij noch zijn eigen heer is, het recht en de orde verkeert, zoo hij niet op zijns Heeren wil en goeddunken staat. Aldus wordt ons ook een regel des levens en des stervens geleerd, opdat wij niet zoeken voor den tijd van hier te verhuizen, al is het, dat Hij ons leven in gedurige ellendigheden en ziekten verlenkt, en dat wij altijd bereid zijn om te verscheiden, zoo Hij ons midden in den bloei onzes levens roept.

9 Want hiertoe is ook Christus gestorven. Dit is een bevestiging van de reden, die hij zoo even gesteld heeft. Want om te bewijzen, dat wij Gode moeten leven en sterven, heeft hij gezegd, **dat wij, hetzij wij leven of sterven, in Christus' macht zijn,** en nu toont hij, hoe Christus terecht deze macht over ons Zich geheel toeëigent, dewijl Hij ze voor zulk een dierbaren prijs verkregen heeft. Want Hij heeft den dood voor onze zaligheid ondergaan, om deze heerschappij te verkrijgen, welke zelfs de dood niet zal wegnemen: want met dat Hij is wederopgestaan, heeft Hij ons gansche leven tot eigendom genomen. Zoo heeft Hij dan door zijn dood en wederopstanding verdiend, dat wij al zoowel in sterven als in leven, de heerlijkheid zijns naams zullen dienen. Dat hier staat, **Hij is wederopgestaan, en weder levend geworden,** is zooveel, alsof hij gezegd had, dat Hij door de wederopstanding een nieuwen stand des levens heeft verkregen, en dat ook zijn heerschappij over ons eeuwig is, dewijl het leven, dat Hij nu heeft, niet aan eenige verandering is onderworpen.

Matt. 25: 31.
2 Cor. 5: 10.

Jes. 45: 23.
Fil. 2: 10.

Ps. 62: 13.
Jer. 17: 10;
32: 19.

Matt. 16: 27.
Rom. 2: 6.
1 Cor. 3: 8.
2 Cor. 5: 10.

Gal. 6: 5.
Openb. 2: 23;
22: 12.

1 Cor. 10: 32.
2 Cor. 6: 3.
2 Makk. 6: 13.

10 Maar gij, wat oordeelt gij uwen broeder? of ook gij, wat veracht gij uwen broeder? Want wij zullen allen voor den rechterstoel van Christus gesteld worden.

11 Want er is geschreven: Ik leef, zegt de Heere; Mij zal alle knie buigen, en alle tong zal God prijzen.

12 Zoo dan, een iegelijk zal van zichzelf Gode rekenschap geven.

13 Daarom, laat ons niet meer elkander oordeelen; maar oordeelt dit liever, dat den broeder geen oorzaak tot val of aanstoot gegeven worde.

10 Maar gij. Dewijl hij ons aller leven en dood Christus heeft toegeschreven, zoo komt hij nu tot de vermelding des oordeels, twelk de Vader Hem met de heerschappij des hemels en der aarde gegeven heeft: waaruit hij besluit, dat het een ontijdige vermetelheid is, zoo iemand het oordeel over zijnen broeder zichzelf aanneemt; dewijl door deze vermetelheid den Heere Christus zijn

macht ontnomen wordt, welke Hij alleen van den Vader heeft ontvangen. Maar ten eerste bedwingt hij dezen lust tot oordeelen, door den naam **broeder.** Want zoo God het recht der broederlijke gemeenschap onder ons verordend heeft, zoo moeten wij gelijkmatigheid houden; zoo zal dan die ongeschiktelijk handelen, die den persoon eens rechters zal aannemen. Ten andere roept hij ons tot dien eenigen Richter, wiens macht niemand niet alleen niet kan ontnemen, maar ook zelfs zijn rechterstoel niet kan ontvliden. Gelijk het dan ongerijmd zou zijn onder de menschen, zoo een beschuldigde, die op de voetschabel behoorde te liggen, in den stoel des rechters ging zitten, zoo is het ook ongeschikt, indien een Christenmensch zich het recht aanmatigt zijns broeders conscientie te oordeelen. Bijna gelijke redeneering vindt men bij Jakobus, hfdst. 4: 11, dat die de wet oordeelt, zijnen broeder oordeelt; en die de wet oordeelt is niet een onderhouder, maar een regeerder der wet. Maar daarentegen zegt hij, daar is een enig Wetgever, die behouden kan en verderven. Met het woord **rechterstoel,** verstaat hij macht om te oordeelen, en schrijft die Christus toe: gelijk op een andere plaats de stem des archangels, waardoor wij zullen geroepen worden, ergens een bazuin wordt genoemd, omdat zij door haar geluid door aller harten dringt.

11 Want er is geschreven: Ik leef. Dit getuigenis van den profeet wordt hier naar mijn oordeel voortgebracht, niet zoozeer om te bevestigen de uitspraak van het oordeel van Christus, welke buiten allen twijfel was bij alle Christenen, als om te vertoonen, dat alle menschen met groote vernedering en ootmoedigheid, dit oordeel moeten verwachten, gelijk de woorden ook uitspreken. Zoo heeft hij dan ten eerste met zijn woorden betuigd, dat het oordeel over alle menschen bij Christus alleen is; en nu bewijst hij door de woorden van den profeet, dat door de verwachting van dit oordeel, alle vleesch behoort vernederd te worden, hetwelk door de kniebuiging beduid wordt. Voorts, hoewel de Heere in die plaats bij Jesaja in 't gemeen voorzegt, dat zijn heerlijkheid bij alle heidenen verheerlijkt, en zijn majesteit alom zal verheven worden, welke te dien tijde onder zeer weinige menschen, als in een zeer duistere plaats verborgen was, nochtans zoo wij het nader willen overleggen, zoo is het openbaar, dat de vervulling hiervan nu niet is gezien, noch ook te eenigen tijd geweest is in deze wereld, en daarvan is ook geen hoop hierna. God regeert nu niet anders in de wereld, dan door het Evangelie, en zijn majesteit wordt niet anders behoorlijk geëerd, dan als zij uit zijn Woord bekend en aangenomen wordt. Nu Gods Woord heeft ten allen tijde zijn vijanden gehad, die hardnekkig daartegen gestaan hebben, en zijne verachters, die het als een bespottelijk en fabelachtig ding bespot hebben. Er zijn ook heden vele zulke menschen, en er zullen er altijd wezen. Hieruit is het openbaar, dat deze profetie wel in dit tegenwoordige leven begonnen wordt, maar dat zij niet volbracht wordt, totdat de dag der laatste wederopstanding verschenen is, in welchen al de vijanden van Christus zullen nedergeslagen worden, om te worden de voetbank zijner voeten. Dit zal ook niet kunnen geschieden, tenzij de Heere ten oordeel zit: derhalve heeft hij dit getuigenis van den profeet terecht toegepast op den rechterstoel van Christus. Dit is ook een merkwaardige plaats, tot bevestiging van ons geloof

1 Thess. 4: 16.

Jes. 45: 23.

Ps. 110: 1.
1 Cor. 15: 24,
25.

Ef. 1: 22.

Jes. 42: 8. aangaande de eeuwige Godheid van Christus. Want het is God, die daar spreekt, en wel die God, die eenmaal verkondigd heeft, dat Hij zijn eer geen ander zal geven. Nu, zoo het in Christus volbracht wordt, wat God daar Zichzelf alleen toeschrijft, zoo openbaart Hij Zichzelf zonder twijfel in Christus. En voorwaar de waarheid dier profetie is toen openlijk verschenen, als Christus uit de gansche wereld Zich een volk verzameld, en tot den dienst zijner Godheid en gehoorzaamheid des Evangelies gebracht heeft, waarop Paulus heeft gezien, Fil. 2: 9, 10, als hij zegt, dat God zijn Christus een naam gegeven heeft, in welken naam alle knie gebogen worde; en zij zal volkomen gezien worden, als Hij op den rechterstoel zal gezeten zijn, om de levenden en de dooden te oordeelen, gelijk Hem van den Vader alle oordeel gegeven is in hemel en op aarde.

Matt. 11: 27; 28: 18. Luk. 10: 22. Joh. 3: 35; 5: 22; 17: 2. Bij den profeet staat: Alle tong zal mij zweren, maar dewijl het zweren een deel der vereering is, welke God van den mensch eischt, zoo heeft het woord **prijzen** of **loven**, dat Paulus hier stelt, geen anderen zin. Want de Heere heeft enkel willen zeggen, dat alle menschen niet alleen zijn Goddelijke majesteit zullen bekennen, maar ook gehoorzaamheid belijden met den mond en met uitwendig gebaar des lichaams, wat Hij door de kniebuiging te kennen geeft.

12 **Zoo dan, een iegelijk.** Deze sluitrede vermaant ons tot ootmoedigheid en vernedering, waaruit hij ook terstond besluit, dat wij niet elkander zouden oordeelen, wijl het ons niet geoorloofd is, het ambt van oordeelen ons aan te matigen, dewijl wij allen gelijkelijk onder het oordeel moeten staan, en rekenschap geven. Voorts, dewijl het woord **oordeelen** verscheidene beteekenis heeft, zoo heeft Paulus daaruit zeer fijn een dubbele leering afgeleid. Want in de eerste plaats verbiedt hij ons met oordeel iemand te veroordeelen; en ten tweede gebiedt hij al ons oordeel daartoe te gebruiken, dat wij ergernis vermijden. Want hij hekelt hier bedektelijk die kwaadwillige bestrafers, die al hun scherpzinnigheid daartoe gebruiken, dat zij wat mogen vinden te berispen in huns broeders leven. Daarom gebiedt hij hun meer naarstigheid te doen om zich in acht te nemen, wijl zij door hun onachtzaamheid dikwerf hunne broeders tot ergernis of aanstoot brengen.

1) Datis, onreïn.
Matt. 15: 11.
Hand. 10: 15.
1 Cor. 8: 4.
1 Tim. 4: 4.
1 Cor. 8: 11.

- 14 Ik weet en ben zeker in den Heere Jezus, dat niets gemeen ¹⁾ is in zichzelf, dan die acht eenig ding gemeen te zijn, dien is het gemeen.
- 15 Maar indien uw broeder om der spijze wil bedroefd is, zoo wandelt gij niet naar liefde. Verderf dien niet door uwe spijze, voor welken Christus gestorven is.
- 16 Dat dan uw goed niet gelasterd worde.
- 17 Want het rijk Gods is niet spijs en drank, maar rechtvaardigheid en vrede, en blijdschap in den Heiligen Geest.
- 18 Want die hierin Christus dient, is Gode aangenaam, en van de menschen geprezen.

14 **Ik weet.** Opdat hij de tegenwerping van die voorkome, die in het Evangelie van Christus zoo voortgegaan waren, dat zij geen onderscheid maakten in de spijze, zoo bewijst hij ten eerste wat men van de spijze moet gevoelen, zoo men ze in zichzelf aanmerkt; daarna stelt hij, hoe daar kan gezondigd worden in de omstandig-

heid des gebruiks. Zoo zegt hij dan, dat aan de rechte en zuivere conscientie geen spijze onrein is, en dat er geen verhindering is, waarom wij ze niet zouden rein gebruiken, tenzij uit onwetendheid en dwaling: want zoo iemand denkt, dat in een spijze eenige onreinigheid is, zoo kan hij ze niet vrij gebruiken. Maar weinig daarna zegt hij, dat men niet alleen moet aanzien de spijze zelve, maar ook de broeders, voor wier oogen wij ze eten. Want wij moeten het gebruik der gaven Gods niet alzoo vrij achten, dat het niet der liefde onderworpen is. Zoo zijn dan zijne woorden zooveel, alsof hij zeide: **Ik weet, dat alle spijs rein is**, en daarom laat ik ze u vrij; ik laat uwe conscientie vrij van alle zwaarigheid, en ik verbied u niet enkel de spijze, doch ik wil, dat wij ter oorzake der spijze de stichting onzes naasten niet vergeten. Door het woord **gemeen**, verstaat hij te dezer plaatse **onheilig**, en wat zonder onderscheid van de goddeloozen gebruikt wordt; en wordt alzoo gesteld tegen die dingen, die bijzonder geheiligd zijn tot het gebruik van het volk Gods. Hij zegt, dat hij weet en zeker is van de reinheid allerlei spijze, opdat hij het alzoo buiten alle twijfeling stelle. Hij zegt daarbij, **in den Heere Jezus**; want door zijn weldaad en genade verkrijgen wij, dat alle creaturen ons van den Heere gezegend worden, welke anders in Adam vervloekt waren. Doch heeft hij ook mede de vrijheid, ons van Christus gegeven, willen stellen tegen de dienstbaarheid der wet, opdat zij niet zouden denken, dat zij aan die onderhouding gebonden zijn, van dewelke zij door Christus verlost waren. In die uitzondering: **dan die acht eenig ding gemeen te zijn, dien is het gemeen**, worden wij geleerd, dat geen ding zoo rein is, dat niet door de verdorven conscientie kan besmet worden: want het is alleen het geloof en de godzaligheid, waardoor ons alle dingen geheiligd worden. Maar de ongeloovigen besmetten alle ding met hun aanroeren, gelijk zij inwendig onrein zijn, Tit. 1: 15.

15 **Maar indien uw broeder om der spijze wil.** Nu verklaart hij, hoe op menigerlei wijze het gebruik der goede dingen besmet wordt door der broeders ergernis. En ten eerste wordt de liefde gebroken, zoo de broeder om zoo kleine zaak bedroefd wordt; want het is tegen de liefde, dat men iemand oorzaak tot droefheid geeft. Ten andere, als de zwakke conscientie gewond wordt, zoo wordt de prijs des bloeds van Christus verkwest: want de allerverachtste broeder is door het bloed van Christus verlost; zoo is het dan onredelijk, dat men dien verderve, om den buik genoeg te doen. En wij zijn veel te schandelijk aan onze onreinigheden overgegeven, zoo wij de spijze, welke een zeer verachtelijk ding is, achten boven Christus. Ten derde, indien de vrijheid ons door Christus verkregen, goed is, zoo moeten wij toezien, dat zij van de menschen niet terecht gelasterd worde: hetwelk geschiedt, wanneer wij onbetamelijk de gaven Gods misbruiken. Zoo moeten dan deze redenen ons bewegen, niet lichtvaardig door onze vrijheid ergernis te geven.

17 **Want het rijk Gods.** Nu leert hij daarentegen, dat wij ons zonder schade kunnen onthouden van het gebruik onzer vrijheid; dewijl het rijk Gods in zulke dingen niet gelegen is. Want die dingen, die dienen om het rijk Gods op te richten, of te bewaren, die moet men geenszins nalaten, wat ergernissen ook daaruit mochten komen. Zoo men om der liefde wil van het gebruik der spijze mag afwijken, zonder de eere Gods te verminderen, zonder het rijk van

Christus te verkorten, of zonder de godzaligheid te krenken, zoo zijn die niet te verdragen, die de gemeente om de spijze verstoren. Dezelfde bewijsredenen gebruikt hij in den Eersten zendbrief aan de Corinthiërs. De spijzen zijn voor den buik, en de buik voor de spijzen: ^{1 Cor. 6:13.} God zal ze beide teniet maken. Want hetzij dat wij eten, wij ^{1 Cor. 8:8.} hebben geen overvloed. Waarmede hij hoofdzakelijk wil bewijzen, dat spijs en drank te kleine dingen zijn, om daarom den loop des Evangelies te verhinderen.

Maar rechtvaardigheid en vrede. Deze dingen heeft hij met korte woorden tegen spijs en drank gesteld, niet om alle dingen op te noemen, waarin het rijk van Christus gelegen is, maar om te kennen te geven, dat het in geestelijke dingen gelegen is. Evenwel hij heeft voorwaar met korte woorden den hoofdinhoud daarvan weergegeven, te weten, opdat wij goede getuigenis in onze harten hebbende, voor den Heere rusten, en de ware blijdschap der conscientie genieten, en dat door den Heiligen Geest, die in ons woont. Nochtans, gelijk ik gezegd heb, heeft hij deze weinige dingen tot de tegenwoordige zaak gevoegd. Want die der ware rechtvaardigheid deelachtig is geworden, die geniet het hoogste en onwaardeerbare goed, namelijk, de geruste blijdschap der conscientie. Die met God vrede heeft, wat zal die meer begeeren? Dat hij **vrede en blijdschap** te zamen stelt, daarmede acht ik, dat hij heeft willen uitdrukken de wijze der geestelijke blijdschap. Want ofschoon de onzalige menschen slapen of zichzelf verheffen, zoo wordt nochtans de conscientie niet anders vrolijk en blijde, dan als zij gevoelt, dat God haar gunstig en genadig is, en daar komt geen volkomen blijdschap, anders dan uit dien vrede. En hoewel het nut is, den Heiligen Geest te verklaren de auteur te zijn, als men zulke groote dingen meldt, zoo heeft hij nochtans te dezer plaatse stilzwijgend den Geest willen stellen tegen uitwendige dingen; opdat wij weten, dat al wat tot het rijk Gods dient, ons geheel en ongeschonden blijft zonder het gebruik der spijze.

18 Want die hierin Christus dient. Dit bewijs is afgeleid uit een gevolgtrekking. Want het rijk Gods moet volkomenlijk in dien groeien en bloeien, die Gode aangenaam en van de menschen geprezen is; en die met stille en geruste conscientie door de rechtvaardigheid Christus dient, die maakt zichzelf in beide voor God en voor de menschen prijselijk. Daarom, waar de rechtvaardigheid en vrede, en blijdschap des Geestes is, daar is het rijk Gods alleszins volmaakt: zoo is het dan in lichamelijke dingen niet gelegen. Voorts zegt hij, dat die mensch Gode aangenaam is, die zijn wil gehoorzaam is. Zulk een betuigt hij van de menschen geprezen te zijn, want zij moeten van de deugd, die zij met oogen aanschouwen, getuigenis geven. Niet, dat de onzalige menschen altijd den kinderen Gods gunstig zijn. Ja waar geen oorzaak is, spuwen zij dikwerf vele schandvlekken tegen hen uit, en lasteren ze met valsche beschuldigingen, waar zij zulks niet verdiend hebben, en de goede daden veranderen zij in ondeugden, door ze boosaardig uit te leggen. Maar Paulus spreekt hier van een oprecht oordeel, waarin geen eigennigheid, noch haat, noch superstitie vermengd is.

19 Daarom zoekt wat tot vrede en onderlinge stichting dient.

^{Tit. 2:15.} 20 Verderf het werk Gods niet om der spijze wil. Alle ding is rein, maar het is den mensch kwaad, die door ergernis eet.

21 Het is goed geen vleesch te eten, en geen wijn te drinken, ^{1 Cor. 8:13.} en andere dingen te doen, waardoor uw broeder zou vallen, of geërgerd, of zwak worden.

19 Daarom zoekt wat tot vrede. Hij roept ons, zooveel het hem mogelijk is, terug van de bloote aanmerking der spijze tot grootere dingen, welke behooren de eerste plaats in al onze handelingen te hebben. Want wij moeten eten, opdat wij leven, en moeten leven, opdat wij den Heere dienen. Nu, die dient den Heere, die zijnen naaste door goedwilligheid en vriendelijkheid sticht. Want in deze twee dingen, te weten, door eendrachtigheid en stichting, zijn bijna alle werken der liefde vervat. En opdat dit niet klein geacht worde, zoo verhaalt hij wederom die uitspraak, die hij gesteld had, te weten, dat die verderfelijke spijze niet waardig is, dat daarom het gebouw des Heeren zou gebroken worden. Want waar zelfs een vonk der godzaligheid is, daar is Gods werk te zien, hetwelk die verderven, die door hun stuursheid de conscientie dergenen, die nog zwak zijn, verstoren. Men moet ook aanmerken, dat bij den **vrede de stichting** wordt gesteld, omdat sommigen veel te mild elkander toegeven, en door hun onderdanigheid groote schade doen. Daarom moet men in de naarstigheit tot onderdanigheid bescheiden zijn, en de nuttigheid aanzien, opdat wij den broeder gaarne toegeven, al wat tot bevordering zijner zaligheid dient. Gelijk Paulus op een andere plaats vermaant, zeggende: Alle ding is mij geoorloofd, ^{1 Cor. 10:23.} maar alle ding is niet nut; en terstond reden daarbij stelt, omdat alle ding niet sticht. Het is ook niet te vergeefs, dat hij wederom indrukt, **verderf niet om der spijze wil**, daarmede beduidende, dat hij niet zulke onthouding eischt, waardoor de godzaligheid schade zou lijden, gelijk hij boven gezegd heeft: hoewel wij niet vrijelijk alles zonder onderscheid eten, maar om der broederen wil afwijken in het gebruik der spijze, zoo blijft nochtans het rijk Gods ongeschonden.

20 Alle ding is rein. Dat hij zegt, alle ding rein te zijn, is een toelating, en dat hij daarbij zegt, **maar het is den mensch kwaad, die door ergernis eet**, is een uitzondering, alsof hij zeide: de spijze is wel goed, maar de ergernis is kwaad. En de spijze is ons gegeven om te gebruiken, behoudens de liefde. Daarom, hij ontreinigt het gebruik der reine spijze, die de liefde daarin breekt. Hieruit besluit hij, dat het goed is, zichzelf te onthouden van alle dingen, die tot ergernis der broederen strekken. En hij stelt hier in orde drie woorden: **vallen, geërgerd worden, zwak worden**, in dezen zin: Dat den broederen geen oorzaak gegeven worde tot vallen, ja ook niet tot ergernis, ja ook niet tot zwakheid. Want zwak worden is minder dan struikelen of geërgerd worden, en dit is weer minder dan vallen. Die wordt gezegd zwak te worden, wiens conscientie eenigszins vreesachtig gemaakt wordt, en die wordt gezegd geërgerd te worden, wiens conscientie zwaarlijk beroerd wordt; en die wordt gezegd te vallen, die eenigszins van de oefening van den godsdienst vervreemd wordt.

22 Hebt gij geloof? zoo heb het bij uzelfen voor God. Zalig is hij, die zichzelf niet oordeelt in hetgeen hij onderzoekt.

23 Maar die twijfelt, die is veroordeeld, zoo hij eet, want hij eet het niet uit het geloof. En al wat niet uit het geloof is, is zonde.

22 Hebt gij geloof? Om een einde te maken, bewijst hij, waarin het goed der Christelijke vrijheid gelegen is: waaruit het openbaar is, dat die valschelijk van de vrijheid roemen, die zichzelf in haar gebruik niet kunnen matigen. Zoo zegt hij dan, dat de kennis der vrijheid, dewijl zij uit het geloof komt, eigenlijk op God ziet. Daarom die met zulke zekerheid begaafd is, moet met de gerustheid zijner conscientie voor God tevreden zijn, en het is niet noodig, dat hij ze voor de menschen bezit. Zoo volgt dan hieruit, dat het door een verdraaide begeerte geschiedt, zoo wij de zwakke broeders in het eten des vleesches ergeren, aangezien wij door geen nood daartoe gedrongen worden. Voorts is het lichtelijk openbaar, hoe verkeerdelijk deze plaats van sommigen verdraaid wordt, die hieruit besluiten, dat er niet aan gelegen is, hoe een iegelijk zichzelf gedraagt in de onderhouding der dwaze en bijgeloovige ceremoniën, zoover de conscientie voor God zuiver blijft. Want Paulus heeft zulks geenszins willen zeggen, gelijk het vervolg zelve uitwijst; de ceremoniën, die tot den dienst Gods ingesteld zijn, zijn ook een deel onzer belijdenis. Nu, die het geloof van de belijdenis afscheuren, benemen aan de zon hare hitte. Maar Paulus behandelt hier zulks niet, maar spreekt alleen van het vrije gebruik der spijze en drank.

Zalig is hij die zichzelf niet oordeelt. Hier wil hij ten eerste leeren, op welken grond het gebruik der gaven Gods ons gewettigd is; ten andere, wat groote verhindering de onwetendheid zij, opdat wij de ongeleerden niet over de mate hunner zwakheid dringen. Maar hij stelt een algemeene uitspraak, welke tot alle werken der menschen strekt: Zalig is die (zegt hij) wiens conscientie hem niet oordeelt, waar hij zijne werken behoorlijk onderzoekt. Want sommigen doen zeer booze stukken, zonder eenige zwaarigheid der conscientie; maar dit geschiedt, omdat zij met gesloten oogen lichtvaardig daarheen drijven, waarheen zij door de razende onmatigheid huns vleesches gedrongen worden. Maar er is groot onderscheid tusschen ongevoeligheid en oordeel. Daarom wie onderscheid heeft in de dingen, die is zalig, zoo hij niet gekweld wordt met een boos getuigenis zijner conscientie, als hij de zaak wel overlegt en gewogen heeft. Want de gerustheid alleen kan maken, dat onze werken Gode behagen. Aldus wordt die ijdele verontschuldiging benomen, welke velen uit onwetendheid voorwenden, daar nochtans hun dwaling met ongevoeligheid en onachtzaamheid vermengd is. Want zoo de goede meening of intentie (gelijk zij die noemen) genoeg ware, zoo ware het onderzoek tevergeefs, waardoor de Geest Gods hier de werken der menschen schat.

23 Maar die twijfelt. Hij heeft zeer wel met één woord uitgedrukt de genegenheid eens gemoeds, dat wankelbaar en onzeker is, in wat noodig is te doen. Want die twijfelt, die wordt her- en derwaarts bewogen, en blijft onder menigerlei overweging in twijfelachtige beweging steken. Dewijl dan het begin en de oorsprong van het goede werk is, de zekerheid en vreedzame gerustheid des gemoeds, dat zich wel bewust is bij God, zoo is geen ding meer tegen den lof

onzer werken, dan bevreesdheid. En och, of deze waarheid in der menschen harten wel ingedrukt ware, dat men geen ding behoort aan te gaan, dan wat het gemoed zeker acht Gode te behagen. De menschen zouden niet alzoo in vele deelen des levens oproerig of twijfelachtig zijn, of door blinde drijving daarheen dringen, waarheen zij door hunne gedachten getrokken worden. Want waar deze matigheid in onze spijze geëischt wordt, dat niemand met twijfelachtige conscientie een brokje broods in den mond steke, hoeveel grooter voorzichtigheid moet men in zeer groote dingen gebruiken.

En al wat niet uit het geloof is. Dit is de oorzaak en reden der veroordeeling, waarvan hij spreekt, omdat een werk, hoe schoon en uitnemend het ook schijnt, tot zonde wordt gerekend, tenzij het in eene rechte conscientie gefundeerd is. Want God acht geen uitwendigen opschik, maar ziet de inwendige gehoorzaamheid des harten aan, waarin alleen de waardeering onzer werken gelegen is. Nu, wat gehoorzaamheid is daarin gelegen, zoo iemand aangaat, wat hij niet zeker weet Gode te behagen? Daarom waar zulke twijfeling is, daar wordt die terecht van overtreding beschuldigd, die tegen het getuigenis zijner conscientie voortgaat. Het woord geloof, wordt hier gesteld voor standvastige en vaste zekerheid des harten, en niet voor allerlei zekerheid, maar die uit de waarheid Gods ontvangen is. Zoo dan, de bevreesdheid en onzekerheid besmet al onze daden, hoe sierlijk die ook anders mogen zijn. Nu, dewijl een godzalig gemoed nergens anders kan rusten, dan in het Woord Gods, zoo verzwinden hier alle verdichte godsdiensten en alle werken, die uit der menschen vernuft gesproken zijn. Want als het al veroordeeld wordt, wat uit het geloof niet is, zoo wordt het al verworpen, wat met het Woord Gods niet bevestigd is. Hoewel dit is ook niet genoeg, dat het met het Woord Gods bevestigd is, wat wij doen, tenzij het gemoed op die zekerheid betrouwende, zich blijmoedig tot dat werk voegt. Zoo is dan dit de oorsprong en het begin om recht en wel te leven, dat wij op Gods Woord steunende, gerust voortgaan, waar Hij ons roept, opdat ons gemoed niet wankele.

HET VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

- 1 Wij, die sterk zijn, moeten de zwakheid der zieken dragen, Gal. 6:1.
en niet onszelven behagen. 1 Cor. 9:22.
- 2 Want een iegelijk van u behage zijn naaste tot goed, tot stichting.
- 3 Want Christus heeft Zichzelven niet behaagd, maar gelijk geschreven is: De versmadingen dergenen, die U versmaden, Ps. 69:10.
zijn op mij gevallen.

1 **W**ij, die sterk zijn. Opdat degenen, die in de kennis Gods beteren voortgang gemaakt hadden dan anderen, dit niet zouden vreemd achten, dat hun meerder last opgelegd wordt, zoo vertoont hij, waartoe wij die sterkheid moeten gebruiken, die wij boven de anderen hebben, te weten, om de zwakken te dragen,

en staande te houden, opdat zij niet vallen. Want gelijk God degenen, dien Hij de leer uitnemender gegeven heeft, schikt om de ongelerden te onderwijzen, alzoo ook dien, die Hij sterk maakt, beveelt Hij de zwakken, dat zij ze door hun sterkheid dragen. Alzoo moeten alle gaven onder de leden van Christus gemeen gemaakt worden. Daarom hoe sterker een iegelijk is in Christus, zooveel te meer is hij verbonden om de zwakken te dragen. Dat hij zegt, dat een Christen niet zichzelf moet behagen, daarmede beduidt hij, dat hij niet behoort zijn oefening en naarstigheid te schikken om zichzelf te voldoen, gelijk die plegen, die met hun eigen oordeel tevreden zijnde, anderen gerust verachten. En deze vermaning is zeer bekwaam tot de tegenwoordige zaak: want geen ding verhindert, noch vertraagt onzen dienst meer, dan dat een iegelijk meer dan het betaamt, tot zichzelf genegen is, zoodat hij de zorg voor anderen verlatende, alleen zijn eigen raad en genegenheid volgt.

2 Want een iegelijk van u. Hij leert hier, dat wij aan anderen verbonden zijn, en dat het ons daarom betaamt, hun genoeg te doen en tevreden te stellen, en dat daar geen uitzondering is, dat wij niet onszelven den broederen zouden moeten toevoegen, als wij dat kunnen doen naar Gods Woord, tot hun stichting. Zoo zijn dan hier twee stellingen. De eerste is, dat wij, met ons eigen oordeel niet tevreden zijnde, en op onze eigene begeerten niet rustende, alom moeten arbeiden en naarstig zijn, dat onzen broederen voldaan worde. De andere is, dat wij, als wij ons willen tot onzen naaste toevoegen, op God moeten zien, opdat ons einde en voornemen zij hun stichting. Want het meeste deel der menschen kan niet anders tevreden gesteld worden, dan zoo wij hunnen lusten toegeven. En indien iemand bij vele menschen dank wil hebben, die moet niet zoozeer hun zaligheid bezorgen, als hunne dwaasheid gehoorzaam zijn; en zal niet moeten aanzien wat nuttig is, maar wat zij tot hun eigen verderf begeeren. Zoo moet men dan niet arbeiden om dien te behagen, dien niet anders dan kwaad behagelijk is.

3 Want Christus heeft Zichzelf niet behaagd. Zoo het recht is, dat de dienstknecht geen ding zal weigeren, dat zijn heer in zichzelf aanneemt, zoo zou het zeer onredelijk zijn, dat wij onszelven zouden willen vrijhouden van de noodwendigheid eens anders zwakheid te dragen, waaraan Christus Zichzelf onderworpen heeft, op welken Koning en Heere wij roemen. Want Deze heeft afgelaten Zichzelf aan te zien, en heeft Zichzelf geheel tot deze oefening begeven. Want op Hem past het naar waarheid, al wat de profeet zingt, Ps. 69 : 10. En onder andere dingen stelt hij ook dit, dat de ijver van het huis des Heeren Hem verteerd heeft, en dat de smading of lastering dergenen, die God schenden, op Hem gevallen zijn. Waarmede hij beduidt, dat Hij van zulke hitte der heerlijkheid Gods gebrand heeft, en dat Hij met zulke begeerte om zijn rijk te bevorderen is bevangen geweest, dat Hij Zichzelf vergetende, door deze eene gedachte als verslonden is geweest, dat Hij Zichzelf alzo aan den Heere overgegeven heeft, dat zijn hart doorsneden werd, zoo dikwijls Hij zag, dat zijn heilige naam aan de lastering der booze menschen onderworpen was. Doch het tweede stuk van de schendingen en lasteringen Gods, kan tweeërlei wijze verstaan worden, te weten, dat Hij niet anders bewogen werd door de lasteringen, die Gode aangedaan werden, dan alsof Hij ze in Zich-

zelve gedragen had; of dat het onrecht, dat Hij zag Gode doen, Hem niet anders gesmart heeft, dan alsof Hij het zelve gedaan had. Zoo Christus in ons regeert (gelijk het noodig is, dat Hij in alle geloovigen regeere) zoo zal ook dit gevoelen in ons krachtig zijn, dat al wat de heerlijkheid Gods verkleint, ons niet anders smart, dan alsof het in ons ware. Laat die nu gaan, wier uiterste begeerte is de opperste eere bij die te verkrijgen, die den naam Gods alleszins lasteren, Christus met voeten vertreden, zijn Evangelie schandelijk verscheuren, en met zwaard en vuur vervolgen. Het is voorwaar niet zonder gevaar zoozeer van dien geëerd te worden, van wien Christus niet alleen veracht, maar ook schandelijk behandeld wordt.

- 4 Want al wat tevoren geschreven is, is tot onze leering geschreven, opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften hope hebben. Rom. 4:23, 24.
- 5 En de God der lijdzaamheid en vertroosting geve u eenërlei te gevoelen, naar Christus Jezus: Rom. 12:16.
1 Cor. 1:10.
Fil. 2:20.
- 6 Opdat gij met één gemoed, en met één mond God en den Vader van onzen Heere Jezus Christus prijst. 3:16.
1 Pet. 3:3.

4 Want al wat. Dit is toevoeging aan het voorschreven exempel, opdat niemand zoude denken, dat het veel te ver gehaald was, dat hij ons tot navolging van Christus vermaant. Ja, daar is geen ding, zegt hij, in de Schriften, dat niet dient tot uwe onderwijzing en schikking des levens. Dit is een schoone plaats, waardoor wij, verstaande, dat in Gods Woord niets ijdel noch onvruchtbaars is, ook mede geleerd worden in het lezen der Schrift voortgang te maken tot godzaligheid en heiligheid des levens. Daarom al wat in de Schrift geopenbaard is, in dat te leeren zullen wij arbeiden. Want den Heiligen Geest zou schande aangedaan worden, zoo wij meenden, dat Hij iets geleerd heeft, dat ons niet aangaat te weten. Bovendien al wat daar geleerd wordt, zullen wij verstaan te dienen tot bevordering onzer zaligheid. En hoewel hij van het Oude Testament spreekt, zoo moet men nochtans dit ook van de Apostolische geschriften gevoelen. Want zoo de Geest van Christus alom Zichzelf gelijk is, zoo heeft Hij zonder twijfel zijn leer nu door de apostelen, gelijk voortijds door de profeten, tot stichting der zijnen geschikt. Voorts worden die onheilige geesten hier zeer wel wederlegd, die roemen, dat het Oude Testament is afgelegd, en geenszins den Christenen toekomt. Want hoe zullen zij bestaan de Christenen af te wenden van die dingen, die de apostel betuigt tot hun zaligheid verordend te zijn? Dat hier bijgesteld wordt, **Opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften hope hebben**, daarin vervat hij niet alle stukken der nuttigheid, die wij uit het Woord Gods moeten hebben, maar beduidt met korte woorden het voornaamste einde. Want daartoe arbeid de Schrift voornamelijk, dat zij ons tot lijdzaamheid bereide, met vertroosting versterke, tot de hope des eeuwigen levens oprichte, en in derzelve overdenking behoude. Het woord, dat wij overgezet hebben, **vertroosting**, daarvoor stellen anderen **vermaning**, (dewijl het Grieksche woord beide beduidt) wat mij niet mishaagt, anders dan dat de vertroosting beter dient bij de lijdzaamheid, welke daaruit voortkomt. Want dan zijn wij eerst

bereid om tegenspoed lijdzaam te dragen, als God denzelven met vertroosting matigt. Want de lijdzaamheid der geloovigen is niet zulke hardheid, als de filosofen gebieden; maar zulke ootmoedigheid, waarmede wij onszelven gaarne Gode onderwerpen, dewijl de smaak zijner goedheid en vaderlijke liefde ons alle ding zoet maakt. Door deze lijdzaamheid wordt de hoop in ons gevoed en onderhouden, opdat zij niet verga.

5 En de God der lijdzaamheid. God wordt alzo genoemd vanwege zijne werkingen, welke Paulus hierboven aan de Schrift zeer wel toegeschreven heeft, maar naar een ander aanzien. God is voorwaar alleen de auteur der lijdzaamheid en vertroosting, omdat Hij ze beide door zijnen Geest in onze harten stort; doch Hij gebruikt daartoe zijn Woord als een instrument. Want Hij leert ten eerste, welke de ware vertroosting en ware lijdzaamheid is; daarna drukt en plant Hij die leer in onze harten. Voorts, als hij de Romeinen tot hun ambt heeft vermaand, zoo wendt hij zichzelven nu tot bidden, omdat hij wel wist, dat tevergeefs van eens iegelijks ambt gesproken werd, zoo God, wat Hij door des menschen mond gesproken heeft, niet inwendig door zijnen Geest volbrengt. De hoofdinhoud des gebeds is, dat God hun hart tot ware eendrachtigheid bringe, en make, dat zij waarlijk onder elkander overeenstemmen. Hij geeft ook mede te kennen, hoedanig de band dezer eenheid is, als hij wil, dat zij naar Christus eendrachtig zijn. Want het is een ellendige overeenstemming, die buiten God geschiedt, en die is buiten God, die ons van zijn waarheid vervreemdt. En om deze eendrachtigheid in Christus beter aan te prijzen, leert hij, hoe zeer noodig zij is; dewijl God niet waarlijk van ons geëerd wordt, tenzij onze harten in zijnen lof eendrachtig bewilligen, en onze tongen ook daarin overeenstemmen. Zoo moet dan niemand roemen, dat hij zal Gode eere geven naar zijn wijze: want God acht de eendrachtigheid zijner dienstknechten zoo groot, dat Hij in twist en oneenigheid zijnen lof niet wil vermengd hebben. Die eene gedachte behoorde de uitzinnige dardelheid tot kijven of twisten genoeg te bedwingen, waarmede veler menschen harten heden te zeer bezeten wordt.

7 Daarom neemt elkander aan, gelijk Christus u heeft aangenomen tot de heerlijkheid Gods.

8 Ik zeg, dat Jezus Christus een dienaar der besnijdenis is geworden, voor de waarheid Gods, om de beloften der vaderen te bevestigen,

9 En de heidenen moeten God prijzen voor de barmhartigheid Gods, gelijk geschreven is: Daarom zal ik U prijzen onder de heidenen, en uwen naam zingen.

10 En wederom zegt hij: Verheugt u, gij heidenen, met zijn volk.

11 En wederom: Looft den Heere, alle heidenen, en prijst Hem te zamen alle volken.

12 En wederom zegt Jesaja: Er zal wezen de wortel van Jesse, en die daaruit rijst, om over de heidenen te gebieden, op Hem zullen de heidenen hopen.

7 Daarom neemt elkander aan. Nu komt hij wederom tot de vermaning, en om die te bevestigen, houdt hij steeds het exempel van

Ps. 18 : 50.
2 Sam. 22 : 50.

Deut. 32 : 43.
Ps. 117 : 1.

Jes. 11 : 10.
Openb. 5 : 5;
22 : 16.

Christus vast. Want Deze heeft niet alleen een of twee van ons, maar ons al tezamen aangenomen, en alzo aangevoegd, dat wij aan elkander behooren te hangen, zoo wij in zijnen schoot willen blijven. Zoo zullen wij dan alzo eerst onze roeping bevestigen, zoo wij ons niet afscheiden van degenen, aan wie de Heere ons tezamen gebonden heeft. Het woord **tot de heerlijkheid Gods**, kan men verstaan van ons alleen, of van Christus, of van Hem en ons tezamen; en dit laatste behaagt mij 't best en wel in dusdanigen zin: Gelijk Christus des Vaders heerlijkheid verklaard heeft, ons allen in genade aannemende, toen ons barmhartigheid noodig was, alzo moeten wij ook om de heerlijkheid van dienzelfden God te verklaren, die vereeniging, die wij onder elkander in Christus hebben, bevestigen en versterken.

8 Ik zeg, dat Jezus Christus. Nu vertoont hij, hoe Christus ons allen aangenomen heeft, waarin hij geen onderscheid laat tusschen de Joden en heidenen, uitgenomen, dat Hij in de eerste plaats het Joodsche volk beloofd, en eenigszins bijzonder verordend was, eer Hij den heidenen voorgesteld wordt. Maar in datgene, wat de oorsprong aller twistingen was, leert hij, dat tusschen hen beiden geen onderscheid was; dewijl Hij ze beiden uit ellendige verstrooiing verzameld, en daarna tot zijns Vaders rijk gebracht heeft, opdat zij zouden worden één kudde in éénen schaapsstal onder éénen herder. Hieruit vermaant hij, dat zij behooren onder elkander eendrachtig te blijven, en elkander niet te versmaden, dewijl Christus noch den een, noch den ander versmaad heeft. Zoo spreekt hij dan eerst van de Joden, en zegt, dat Christus hun is gezond geweest, om de waarheid Gods te bevestigen, de beloften, den vaderen gegeven, vervullende. Dit is geen kleine eer, dat Christus Heere des hemels en der aarde, het vleesch heeft aangenomen, om hunne zaligheid te bedienen. Want hoe meer Hij Zichzelven vernederd heeft om hunnentwil, zooveel te grooter eer heeft Hij hun aangedaan. Daarom is het te meer te verwonderen, dat in sommige razende hoofden zulke groote onbeschaamdheid is, dat zij zich niet ontzien al de beloften des Ouden Testaments in het vleesch te besluiten, en aan de tegenwoordige wereld te binden. En opdat de heidenen geen uitnemendheid zichzelven aanmatigen zouden boven de Joden, zoo verkondigt Paulus duidelijk, dat de zaligheid, die Christus aangebracht heeft, der Joden eigen zij naar het verbond, omdat Hij door zijn komst volbracht heeft, wat de Vader voortijds aan Abraham beloofd had, en is alzo een dienaar van diens volk geweest. Waaruit volgt, dat het oude verbond inderdaad geestelijk is geweest, hoewel het aan aardse figuren verbonden was. Want die vervulling, waarvan Paulus hier spreekt, moet van de eeuwige zaligheid verstaan worden. Voorts, opdat niemand zou kunnen zeggen, dat de zaligheid alleen aan het geslacht van Abraham beloofd is geweest, dewijl het verbond in Abrahams hand is gegeven, zoo heeft hij hier duidelijk de beloften den vaderen toegeschreven. Zoo zal dan de kracht van Christus in lichamelijke weldaden vervat zijn, of het verbond, met Abraham gemaakt, heeft zich verder uitgestrekt dan tot het vleesch.

9 En de heidenen moeten God prijzen voor de barmhartigheid. Dit is het andere stuk, in hetwelk te bevestigen hij langer is, omdat het twijfelachtig was. Het eerste getuigenis, dat hij voortbrengt, is genomen uit Psalm 18, welke verhaald wordt 2 Samuel

Ez. 37 : 22.
Joh. 10 : 16.

1 Cor. 15 : 47.
Hebr. 2 : 14.

22, waar zonder twijfel van het rijk van Christus geprofeteerd wordt. De roeping der heidenen bewijst Paulus daaruit, dat in dien tekst de belijdenis der heerlijkheid Gods onder de heidenen beloofd wordt. Want wij kunnen niet waarlijk God prijzen, dan onder degenen, die zijnen lof aanhooren, als die van ons gesproken wordt. Daarom, opdat de naam Gods onder de heidenen geprezen worde, zoo moeten zij met kennis begaafd worden, en tot de gemeenschap des volks Gods komen. Want dat kan men alom in de Schrift zien, dat de lof Gods niet kan verkondigd worden dan in de vergadering der geloovigen, welke bekwame ooren hebben om den lof Gods te hooren.

10 Verheugt u, gij heidenen, met zijn volk. Dat men dit vers Deut. 32:43. in 't gemeen alzoo uitlegt, alsof het uit Mozes' gezang genomen ware, behaagt mij niet: want Mozes wil daar meer de vijanden Israëls verschrikken door zijn grootheid, dan tot gemeene blijdschap opwekken. Daarom acht ik meer, dat het uit Psalm 67 genomen is, waar men leest: Laat de heidenen zich verheugen en verblijden, want Gij oordeelt de volken in gerechtigheid, en regeert de heidenen op de aarde. Dat Paulus van zichzelf daarbij gesteld heeft, **met het volk Gods**, heeft hij gedaan tot meerder verklaring. Want de profet stelt toch daar de heidenen en Israël tezamen, en vermaant ze beiden tegelijk tot blijdschap, welke nergens anders dan in de kennis Gods gelegen is.

11 Looft den Heere, alle heidenen. Deze plaats komt ook niet kwalijk met de handeling van Paulus overeen. Want hoe zouden zij God prijzen, die zijn goedheid niet bekennen? Zij konden niet meer doen, dan zijn onbekenden naam aanroepen. Zoo is het dan een zeer bekwame profetie om de roeping der heidenen te bevestigen, wat duidelijker verstaan wordt uit de reden, die daarbij staat: want hij gebiedt God te danken voor de waarheid en barmhartigheid, Ps. 117:1.

12 En wederom zegt Jesaja: Er zal wezen. Deze profetie is klaar en wel aan te merken. Want de profet heeft daar, toen de zaak bijna ganschelijk zonder hope was, de kleine overblijfselen der geloovigen vertroost, dat uit de verdorde en gestorven struik van het huis van David, een spruit zou uitspruiten, en uit den verachten wortel een tak bloeien, die het volk Gods tot de oude heerlijkheid zou wederbrengen. Dat deze spruit is Christus de Verlosser der wereld, is openbaar uit de beschrijving, die daar staat. Hij stelt daarna, dat Hij tot een teeken den heidenen zal opgericht worden, opdat Hij hun zij tot zaligheid. Deze woorden verschillen wel wat van den Hebreeuwischen tekst: want waar wij hier hebben **rijzen**, daar staat in het Hebreeuwisch, **staan tot een teeken**, wat even veel is, te weten, hoog verheven, en als een vaandel gezien worden. En voor het woord **hopen**, is in het Hebreeuwisch **zoeken**. Maar naar het meest gewone gebruik der Schrift is God zoeken niet anders dan op Hem hopen. In deze profetie wordt de roeping der heidenen tweemaal bevestigd, daarmede dat daar staat, dat Christus hun zal opgericht worden tot een teeken, welke alleen onder de geloovigen regeert; en dat zij zullen in Christus hope hebben, hetwelk niet geschiedt zonder verkondiging des Woords, en verlichting des Geestes. Hiermede stemt ook Simeons lofzang overeen. Voorts de Luk. 2:32. hoop in Christus is een getuigenis zijner Godheid.

- 13 De God der hope vervulle u met alle blijdschap en vrede in het gelooven, opdat gij overvloedig zijt in de hope, door de kracht des Heiligen Geestes.
- 14 Want ik zelf, mijne broeders, ben ook zeker van u, dat gij ook zelve vol zijt van goedheid, vervuld met allerlei kennis, bekwam om elkander te vermanen.
- 15 Maar ik heb tot u, broeders, eensdeels stoutelijker geschreven, als vermanende, om de genade, die mij van God gegeven is:
- 16 Opdat ik zij een dienaar tot de heidenen, heiligende het Evangelie van Christus, opdat de offerande der heidenen aangenaam zij, geheiligd door den Heiligen Geest.

13 De God. Nu besluit hij ook de rede met het gebed, gelijk boven, waarin hij bidt, dat het van God gegeven worde, al wat hij geboden heeft. Waaruit het openbaar is, dat de Heere zijne geboden niet meet met onze macht, of met de kracht van onzen vrijen wil of goeddenken, en dat Hij daarom niet gebiedt wat ons betaamt te doen, opdat wij, op onze eigen macht betrouwende, onszelven daarnaar zouden voegen, maar dat Hij gebiedt dingen, tot welke de hulp zijner genade noodig is, om ons alzo te verwekken tot de oefening des gebeds. Voorts als hij zegt, **de God der hope**, zoo ziet hij op het naastvoorgaande vers, alsof hij zeide: Zoo dan, die God, in welken wij allen tezamen hopen, vervulle u met blijdschap, dat is, blijmoedigheid der consciëntie, daarna ook met eenigheid en eendrachtigheid, en dat in het gelooven. Want opdat onze vrede Gode aangenaam zij, zoo moeten wij met zuiver en oprecht geloof aan elkander verbonden zijn. Zoo iemand liever wil aannemen, dat in het gelooven staat voor tot het gelooven, dan zal de zin zijn, dat zij hun vrede gebruiken en doen dienen om te gelooven. Want dan zijn wij eerst behoorlijk tot het geloof bereid, als wij vriendelijk en eendrachtig gaarne aannemen, wat Hij leert. Nochtans is het voegelijker, dat het geloof daarom bij den vrede en blijdschap gesteld wordt, omdat het de band is der heilige en behoorlijke eendrachtigheid, en een steunsel der godzalige blijdschap; hoewel men ook hier dien vrede kon verstaan, die een iegelijk inwendig met God heeft. Maar het vervolg der woorden leidt ons meer tot de eerste uitlegging. Bovendien stelt hij daarbij, **opdat gij overvloedig zijt in de hope**, want alzo wordt ook de hope in ons bevestigd en vermeerderd. Deze woorden, **door de kracht des Heiligen Geestes**, beduidt, dat alle deze dingen gaven zijn der Goddelijke milddadigheid; en het woord **mogendheid**, heeft zijn krachtige beduiding, om deze wonderbare kracht te prijzen, waardoor de Geest geloof, hoop, blijdschap en vrede in ons werkt.

14 Want ik zelf. Dit is een vóorkoming of een soort van toelating, om de Romeinen tevreden te stellen, zoo zij mochten meenen, dat Paulus hen door zoo vele en zoo zorgvuldige vermaningen berispt had, en alzo hun onrecht deed. Hij verontschuldigt zich dan, dat hij bestaan heeft den persoon eens leeraars en vermaners onder hen aan te nemen, en zegt, dat hij zulks gedaan heeft, niet alsof hij kleine hoop had van hun wijsheid, of vriendelijkheid, of standvastigheid, maar omdat hij vanwege zijn ambt daartoe gedrongen werd. Want alzo heeft hij alle kwaad vermoeden der lichtvaardig-

heid weggenomen, welke daarin voornamelijk gezien wordt, zoo iemand zichzelf in een vreemd ambt steekt, of die dingen handelt, die hem niet betamen. Waarin te zien is de bijzondere matigheid van het heilige gemoed, 'twelk geen ding aangenamer was, dan klein geacht te worden, zoo ver de leer, die hij predikte, haar autoriteit had. De Romeinen waren zeer hoogmoedig: door den naam der stad werden ook de zwakken uit het volk opgeblazen, zoodat zij zeer kwalijk een vreemden, ja een Barbaarschen en Joodschen leeraar zouden lijden. Tegen deze hoogmoedigheid wil Paulus vanwege zichzelf niet strijden, maar hij dwingt ze met zoete woorden, als hij betuigt, dat hij vanwege zijn apostolisch ambt dit heeft aangenomen.

Vol goedheid, vervuld met allerlei kennis. Daar zijn twee voorname gaven eens vermaners, te weten, vriendelijkheid, waardoor zijn gemoed bewogen wordt om de broeders met raad te helpen, en zijn aangezicht en woorden met liefelijkheid gematigd te worden, en daarbij bekwaamheid des raads of voorzichtigheid, waardoor hij autoriteit verkrijgt, dat hij zijn toehoorders kan bevorderlijk zijn, tot welke hij spreekt. Want daar is geen ding meer tegen de broederlijke vermaningen, dan kwaadwilligheid en hoovaardigheid, waardoor wij liever degenen, die dwalen, grootelijks verachten en bespotten, dan te verbeteren. Ook indien in het aangezicht of in de woorden bitterheid gezien wordt, zoo wordt de vrucht der vermaning daardoor benomen. En ofschoon gij al in vriendelijke geneugheid en liefelijkheid uitnemend waart, zoo zult gij nochtans geen bekwaam vermaner zijn, zoo gij niet voorzichtig zijt, en vele dingen ondervonden hebt. Zoo dan, deze beide bekwaamheden schrijft hij den Romeinen toe, hun getuigenis gevende, dat zij zelve genoegzaam zijn om elkander te vermanen, zonder eens anders hulp. Want hij bekent, dat zij in vriendelijkheid en ervaring overvloedig zijn, waaruit volgt, dat zij bekwaam zijn tot vermaning.

15 Eendeels stoutelijker tot u geschreven. Hieruit volgt zijn verontschuldiging, en om daarin zediger te zijn, zoo zegt hij door een wijze eener concessie of toelating, dat hij stoutelijk gedaan heeft, dat hij zichzelf in die zaak gestoken heeft, die zij door zichzelf hadden kunnen doen. Maar hij stelt daarbij, dat hij deze stoutheid gebruikt heeft naar den eisch en noodwendigheid van zijn ambt, te weten, omdat hij een dienaar des Evangelies is onder de heidenen, en dat hij ze daarom niet heeft kunnen voorbijgaan, dewijl zij onder het getal der heidenen waren. Doch hij verootmoedigt zichzelf alzoo, dat hij de noodwendigheid van zijn ambt verheft. Want als hij de genade Gods voorstelt, door welke hij tot zulk een eer verheven was, zoo laat hij dat niet versmaden, wat hij vanwege zijn apostolisch ambt doet. Bovendien zegt hij niet, dat hij hierin het ambt eens professors gedaan heeft, maar het ambt eens vermaners: welks ambt is, die dingen in gedachtenis brengen, die anders niet onbekend zijn.

16 Heiligende het Evangelie. Ik heb het liever alzoo, dan wat Erasmus in 't eerst overgezet had **bedienende**. Want daar is niets zekerders, dan dat Paulus hier op die heilige verborgenheden ziet, die door den hoogepriester gedaan werden. Zoo stelt hij dan zichzelf als een hoogepriester in den dienst des Evangelies, om dat volk, 'twelk hij Gode verkrijgt, tot een offerande te offeren, en alzoo in de heilige verborgenheden Gods te werken. En voorwaar, dit is het

priesterschap van een Christenherder, de menschen tot de verborgenheid des Evangelies te brengen, en alzoo als 't ware Gode te offeren, en niet de menschen met God te verzoenen, Christus offerende, waarvan de papisten tot nu toe grootschelijk en hoovaardig geroemd hebben. Nochtans heeft hij de herders der gemeenten hier niet alleen priesters genoemd, om hun dezen naam eeuwig te maken, maar hij heeft bij deze gelegenheid deze gelijkenis gebruikt, willende de waardigheid en kracht van den dienst prijzen. Zoo zullen dan de verkondigers des Evangelies dit einde voor oogen hebben in hunnen dienst, te weten, zielen door het geloof gezuiverd, Gode te offeren. Dat Erasmus later, zijn eerste overzetting verbeterende, heeft gesteld, **offerende het Evangelie**, dat is niet alleen oneigenlijk, maar verduistert ook den zin. Want het Evangelie is veeleer als een zwaard, waarmede de menschen door den dienaar, Gode tot slachtoffer geofferd worden. Hij stelt daarbij, dat zulke offeranden Gode aangenaam zijn, wat niet alleen dient tot prijs van den dienst, maar ook tot uitnemende vertroosting dergenen, die zichzelf laten heiligen en offeren. Nu, gelijk voortijds de offeranden door uitwendige heiligmakingen en wasschingen Gode toegevoegd werden, alzoo worden ook deze offeranden Gode geheiligd door den Geest der heiligheid, door welks inwendig werkende kracht zij van deze wereld afgezonderd worden. Want hoewel de zuiverheid der ziel uit het geloof des Woords komt, nochtans, dewijl des menschen stem uit zichzelf krachteloos en dood is, zoo moet het ambt der reiniging waarachtig en eigenlijk den Geest toekomen.

17 Zoo mag ik dan roemen door Jezus Christus in dingen, die Gode aangaan.

18 Want ik zou niet bestaan iets te spreken van die dingen, die Christus door mij niet gedaan heeft, tot gehoorzaamheid der heidenen, door woord en werk.

19 Door macht der teekenen en wonderdaden, door macht des Geestes Gods, zoodat ik van Jeruzalem aan, en daar rondom tot Illyricum toe, het Evangelie van Christus vervuld heb.

20 Alzoo arbeidende om het Evangelie te prediken, niet waar Christus genoemd was, opdat ik niet op eens anders fundament bouwde;

21 Maar gelijk geschreven is: Die zullen Hem zien, denwelken Jes. 52:15. van Hem niet verkondigd was, en die zullen het verstaan, die het niet gehoord hebben.

17 Zoo mag ik dan. Als hij nu zijn roeping in 't gemeen aangeprezen heeft, opdat de Romeinen mochten weten, dat hij een waarachtig en onbetwifelbaar apostel van Christus was, zoo stelt hij nu daarbij teekenen, waardoor hij bewijst, dat hij het apostolisch ambt, hetwelk hem door Gods ordening opgelegd was, niet alleen heeft aangenomen, maar ook wel versiert, en meldt ook mede zijn getrouwheid, die hij in dat ambt te bedienen gebruikt heeft. Want het ware van weinig beteekenis verordend te zijn, zoo wij onze roeping niet volgen, en aan ons ambt voldoen. En dit doet hij niet door eeroeking, maar omdat hij geen ding behoorde na te laten, waardoor zijn leer bij de Romeinen genade en autoriteit mocht verkrijgen. Daarom

roemt hij in God, en niet in zichzelf, want hij zoekt niet anders dan dat de volkomen lof bij God zij. En dat hij hier alleen een ontkennende rede gebruikt, is wel een teeken der zedige ootmoedigheid, maar het is ook krachtig om die dingen, die hij zegt, geloofwaardig te maken, alsof hij zeide: de waarheid zelve geeft mij zoo groote stof tot roemen, dat het mij niet noodig is, valschen en vreemden lof te zoeken, ik ben met waren lof tevreden. Hij heeft ook mogelijk dat boos gerucht, dat hij wist alom van de kwaadwilligen gezaaid te zijn, willen voorkomen. Zoo zegt hij dan, dat hij niet wil spreken anders dan van dingen, die hun zeer wel bekend zijn.

18 Tot gehoorzaamheid der heidenen. Deze woorden geven te kennen, wat Paulus' voornemen is, te weten, zijn dienst gezag bij te zetten bij de Romeinen, opdat zijn leer niet zonder vrucht zij. Zoo bewijst hij dan door teekenen, dat God door het bewijzen zijner kracht, aan de prediking van Paulus getuigenis heeft gegeven, en eenigszins zijn apostelschap verzegeld, zoodat het nu niemand moet twijfelachtig zijn, dat hij van den Heere gesteld en gezonden is. De teekenen zijn het woord, en het werk, en de wonderdaden, waaruit men ziet, dat het woord **werk** wijder strekt dan **mirakelen**. Ten laatste besluit hij, zeggende: **door macht des Geestes Gods**, waarmede hij te kennen geeft, dat deze dingen niet konden geschieden, anders dan door den Geest. In één woord, hij zegt, dat hij Christus predikende, beide in leeren en doen machtig geweest is, waarin de wonderlijke kracht Gods mocht gezien worden; en bovendien, dat ook wonderlijke werken en mirakelen daarbij gekomen zijn, welke als zegelen waren tot meerder zekerheid dier zaak. Hij stelt eerst **woord en werk**, daarna beduidt hij een soort, te weten, de macht om mirakelen te doen. Alzoo wordt het ook bij Lukas genomen, als hij zegt, dat Christus is machtig geworden in woorden en werken. Insgelijks bij Johannes, waar Christus zelve de Joden zendt tot zijne werken, om daaruit getuigenis zijner Godheid te hebben. En hier stelt de apostel niet enkel de mirakelen, maar versiert ze met twee woorden; en waarvoor hij hier zegt, **macht der teekenen en wonderdaden**, daarvoor heeft Petrus krachten en teekenen en wonderdaden. En het zijn voorwaar getuigenissen der Goddelijke mogendheid om de menschen op te wekken, opdat zij door de kracht Gods verslagen zijnde, Hem prijzen en ook mede aanbidden, en zijn ook niet zonder beteekenis, maar verwekken ons om iets van God te verstaan. Dit is een klare plaats van het gebruik der mirakelen, te weten, dat zij de menschen tot eerbiediging en gehoorzaamheid Gods brengen. Alzoo leest men bij Markus, dat de Heere de leer bevestigd heeft met navolgende teekenen; alzoo verhaalt ook Lukas, dat de Heere door mirakelen aan het woord der genade getuigenis heeft gegeven. Daarom die mirakelen, die dienen om den creaturen, en niet Gode eere te geven, en niet Gods Woord, maar de leugen te doen gelooven, zijn kennelijk duivelsche mirakelen. De macht des Geestes Gods, die hij in de derde plaats gesteld heeft, duid ik op beide voorgaande dingen.

19 Zoodat ik van Jeruzalem aan, en daar rondom tot Illyricum toe. Hier stelt hij ook een getuigenis genomen uit de vrucht en uitkomst: want die voortgang, die uit zijn prediking gevolgd is, was boven alle menschelijke macht. Want wie kon zoo vele gemeenten van Christus verzamelen, zoo hij niet door Gods kracht geholpen

ware? Ik heb, zegt hij, van Jeruzalem aan tot Illyricum toe het Evangelie verbreed, en dat niet als haastende den rechten weg door naar het einde, maar de omliggende landen, die daartusschen zijn, doorzoekende. Voorts het Grieksche woord, 'twelk wij, de anderen volgende, overgezet hebben **vervullen**, beduidt ook **volmaken**, en voldoen wat daar ontbreekt. Vandaar ook, dat het woord pleroma bij de Grieken zoowel **volmaaktheid** als **vervulling** beduidt. Ik leg het gaarne alzoo uit, dat hij de verkondiging des Evangelies als vervullende uitgebreid heeft; want anderen zijn eerst begonnen, maar hij heeft het wijder gezaaid.

20 Alzoo arbeidende om het Evangelie te prediken. Dewijl het Paulus noodig was, niet alleen te bewijzen, dat hij een dienstknecht van Christus en herder der Christelijke gemeente was, maar ook den persoon en het ambt eens apostels zich toe te eigenen, om bij de Romeinen gehoor te verkrijgen, zoo stelt hij hier een eigen en bijzonder teeken des apostelschaps. Want het ambt eens apostels is het Evangelie te zaaien, waar het nog niet is verkondigd geweest, achtervolgende het gebod: Gaat henen, verkondigt het Evangelie allen creaturen. Hetwelk men naarstig moet aanmerken, opdat men het niet tot een algemeen exempel trekke, wat bijzonder der apostolische orde toekomt. Want het is dien niet tot schande te rekenen, die tot een opvolger verordend wordt in diens plaats, die de gemeente gesticht heeft. Zoo zijn dan de apostelen zooveel als fundeerders der gemeente, en de herders, die in hun plaats komen, moeten bewaren en ook vermeerderen dat gebouw, dat door de apostelen gefundeerd is. **Eens anders fundament** noemt hij, wat door eens anders hand gelegd is. Anders is Christus de eenige steen, waarop de gemeente gefundeerd wordt, 1 Cor. 3:11 en Ef. 2:20.

21 Maar gelijk geschreven is. Wat hij van het teeken zijns apostelschaps gezegd had, bevestigt hij nu met de profetie van Jesaja. Want deze, in hoofdst. 52:10, van het rijk van den Messias sprekende, voorzegt onder andere dingen, dat het door de gansche wereld moet verbreid worden, en dat de kennis van Christus moet gedragen worden tot de heidenen, aan welke zijn naam tevoren ongehoord was. Dit betaamde door de apostelen gedaan te worden, aan wie dit gebod bijzonder gegeven is. Zoo wordt dan Paulus' apostelschap daaruit openbaar, dat deze profetie in hem volbracht is. Dit zou verkeerdelijk iemand zoeken te trekken tot het herdersambt, want wij weten, dat in de welgeordende gemeenten, waar de waarheid des Evangelies over langen tijd is aangenomen, de naam van Christus zonder ophouden moet gepredikt worden. Zoo is dan Paulus met deze conditie bij de vreemden geweest een verkondiger van Christus, die hun nog onbekend was, opdat na zijn vertrek dezelfde leer in alle plaatsen dagelijks door den mond der herders zou gepredikt worden. Want het is zeker, dat de profeet spreekt van de beginselen des rijks van Christus.

- 22 Zoo ben ik dan ook dikmaals verhinderd geweest tot u te komen. Rom. 1:13.
1Thess.2:18.
Rom. 1:10;
15:32.
23 Maar nu geen plaats meer hebbende in deze landen, en van over vele jaren begeerte hebbende tot u te komen: 1Thess.3:10.
2 Tim. 1:4.

Luk. 24:19.

Joh. 5:38.

Hand. 2:23.

Mark. 16:20.

Hand. 14:3.

Mark. 16:15.

πεπληρω-
μέναι.
πλήρωμα.

24 Zoo wanneer ik naar Spanje zal reizen, zoo zal ik tot u komen; want ik hoop, dat ik aldaar doorreizende, u zal zien, en van u daarhenen geleid worden; doch eerst eensdeels van uwe gemeenschap vervuld zijnde.

22 Zoo ben ik dan. Wat hij van zijn apostelambt gezegd heeft, trekt hij nu ook tot iets anders, namelijk, om zichzelf te verontschuldigen, dat hij nooit tot hen gekomen is, dewijl hij al zoowel hun als anderen verordend was. Zoo geeft hij dan met korte woorden te kennen, dat hij van het Joodsche land aan tot in Illyricum toe het Evangelie zaaïende, volbracht heeft een loop van den Heere hem bevolen, en dat hij, nadat deze geëindigd is, voorgenomen heeft hen niet te vergeten. En omdat zij niet zouden denken, dat zij intusschen zijn vergeten, zoo neemt hij dit vermoeden weg, dewijl hij betuigt, dat hij over langen tijd dat begeerd heeft. Daarom, dat hij het niet eerder gedaan had, was door wettige verhindering; en nu geeft hij hun hope, zoo haast als het zijn roeping toelaat. Voorts, dat sommigen uit deze plaats besluiten, dat hij in Spanje eene reis gedaan heeft, is wel een zwak argument. Want het volgt niet terstond, dat hij heengereisd is, omdat hij het alzo voorgenomen had. Want hij spreekt alleen van de hope, welke hem gelijk anderen geloovigen, somtijds kon ontgaan.

24 Ik hoop, dat ik. Hij roert de oorzaak aan, waarom hij langen tijd begeerd heeft tot hen te komen, en ook datzelve nu voorneemt, te weten, opdat hij ze zie, dat is, hun tegenwoordigheid en aanspraak geniete, en zichzelf ook hun vertoone naar den eisch zijns ambts. Want onder de komst der apostelen, wordt ook de wasdom des Evangelies vervat. Als hij zegt, dat ik van u daarhenen zal geleid worden, daarmede geeft hij te kennen, wat groot betrouwen hij heeft van hun goedwilligheid, hetwelk, gelijk wij vermaand hebben, een bijzonder goed middel is om gunst te verkrijgen. Want hoe meer iemand zichzelf gevoelt geloofd te worden, zoo veel te meer acht hij zichzelf verbonden te zijn; want wij achten het een schandelijk en onbeleefd ding, iemand te bedriegen in de goede meening, die hij van ons heeft. Als hij daarbij stelt, doch eerst eensdeels vervuld zijnde, zoo betuigt hij zijnerzijds de goedwilligheid zijns harten jegens hen, dewijl het Evangelie veel daaraan gelegen was, dat zij daarvan zeker waren.

Hand. 19 : 21;
24 : 17.
Hand. 11 : 29.
1 Cor. 16 : 2.
2 Cor. 8 : 4;
9 : 1.
1 Cor. 9 : 11.
Gal. 6 : 6.

- 25 Maar nu reis ik naar Jeruzalem, om de heiligen te dienen.
26 Want het heeft dien van Macedonië en Achaje liefd, de arme heiligen, die te Jeruzalem zijn, mede te deelen.
27 Het heeft hun (zeg ik) liefd, en zij zijn het hun schuldig: want indien de heidenen hunne geestelijke goederen deelsachtig geworden zijn, zoo behooren zij hen met de vleeschelijke te dienen.
28 Als ik dan dit volbracht, en hun deze vrucht verzegeld zal hebben, zoo zal ik door u naar Spanje reizen.
29 En ik weet, als ik tot u komen zal, dat ik met volheid van zegen des Evangelies komen zal.

Rom. 1 : 11.

25 Maar nu. Opdat zij niet terstond zijn komst verwachten, en meenen door zijne woorden bedrogen te zijn, zoo hij langer ver-

toefde dan zij verwachtten, zoo zegt hij hun tevoren, wat hij nog tegenwoordig te doen heeft, waardoor hij de reis nog niet terstond kan aannemen: want hij reisde naar Jeruzalem om die aalmoezen over te dragen, die van Achaje en van Macedonië verzameld waren. En hieruit neemt hij ook mede oorzaak om deze handreiking te prijzen, om hen bedektelijk tot navolging te verwekken. Want hoewel hij het niet openlijk eischt, nochtans dewijl hij verhaalt, dat Achaje en Macedonië dat schuldig waren, zoo geeft hij ook mede te kennen, wat den Romeinen betaamde, die dezelfde oorzaak hadden. En dat dit zijn meening was, bekent hij klaarlijk aan de Corinthiërs. Ik roem, zegt hij, van uwe vaardigheid bij alle gemeenten, opdat zij door uw exempel verwekt worden. Dit was een voorbeeld van uitnemende godzaligheid, dat de Grieken, hoorende, dat de broeders te Jeruzalem armoede leden, niet aanmerkten, hoe wijd zij van hen af waren, maar achtten die hun na genoeg te zijn, aan welke zij met den band des geloofs gebonden waren, en hebben derzelve gebrek met hun overvloed geholpen. Men moet ook het Grieksche woord aanmerken, waarvoor wij gesteld hebben mededeelen, want het drukt zeer wel uit met wat genegenheid wij behooren der broeders armoede te hulpe te komen, te weten, omdat wij om de eenigheid des lichaams, een gemeenschap en onderlinge vereeniging onder elkander hebben. Ik heb weggelaten het woordje eenige, omdat het bij de Grieken dikmaals overbodig staat, en aan deze plaats wat kracht schijnt te benemen. Waar wij gesteld hebben: om te dienen, daar is in het Grieksch dienende; maar het heeft mij alzo bekwaam gedacht om den zin van Paulus uit te drukken. Want hij verontschuldigt zich, dat hij door een wettige zaak verhinderd wordt terstond te Rome te komen.

27 En zij zijn het hun schuldig. Een iegelijk ziet wel, dat, wat hij hier van schuld zegt, niet zoozeer om de Corinthiërs als om der Romeinen wil gezegd wordt. Want de Corinthiërs of Macedoniërs waren hun niets meer schuldig dan de Romeinen. De oorzaak der schuld stelt hij daarbij, te weten, dat zij het Evangelie van hen ontvangen hadden, en hij maakt een bewijs uit vergelijking van minder en meerder, wat hij ook elders gebruikt, te weten, dat de vergelding niet behoort onbillijk en zwaar te zijn van degenen, die voor geestelijke dingen vleeschelijke wedergeven, welke ongelijk van minder waarde zijn. Hiermede wordt ook de waardigheid des Evangelies bewezen, dat hij zegt, dat zij niet alleen den dienaren, maar ook het gansche volk schuldig zijn, waaruit de dienaren gekomen waren. Men zal aanmerken het Grieksche woord, waarvoor wij gesteld hebben dienen; want het beduidt dat ambt te volbrengen, dat iemand in de maatschappij heeft, en de werken zijner roeping doen; somtijds wordt het ook van den heiligen dienst gezegd. En ik twijfel niet, dat Paulus daarmede beduidt, dat het een soort van offerande is, als de geloovigen van het hunne uitdeelen, om der broeders armoede te helpen. Want alzo volbrengen zij dat werk der liefde, hetwelk zij schuldig zijn, zoodat zij ook mede Gode een welriekende offerande offeren; maar hij heeft eigenlijk te dezer plaatse op het recht der vergelding gezien.

28 En hun deze vrucht verzegeld zal hebben. Het mishaaft mij niet wat sommigen meenen, dat hier gezien wordt op de wijze der ouden, die met hunne ringen toe sloten, wat zij wilden zeker en

2 Cor. 9 : 2.

τινά.

1 Cor. 9 : 11.

λειτουργ-
γῶσαι.

wel bewaard hebben. Naar deze wijze prijst Paulus zijn trouw en rechtschapenheid, alsof hij zeide, dat hij een oprecht en getrouw bewaarder zal zijn van het geld, dat in zijne handen zal te bewaren gegeven worden, niet anders dan alsof hij het verzegeld droeg. Met het woord **vrucht**, schijnt hij die rente en inkomst te beduiden, welke hij boven gezegd heeft uit het zaaien des Evangelies tot de Joden te komen, niet anders dan gelijk een akker vrucht dragende, dengene voedt, die hem bebouwt.

29 En ik weet, als ik tot u zal komen, dat ik. Deze woorden kunnen tweeërlei wijze uitgelegd worden. De eerste zin is, dat hij te Rome overvloedige vrucht des Evangelies zal vinden: want dit is de zegen des Evangelies, als het met goede werken vruchtbaar is. Want dat sommigen het duiden op de aalmoezen, behaagt mij niet. Of, opdat hij zijn komst tot hen begeerlijker make, zoo zegt hij, dat hij hoopt, dat hij niet onvruchtbaar zal zijn, dewijl hij het Evangelie grooten wasdom zal maken, welken hij noemt **volheid der zegening**, voor **volle zegening**: waarmede hij beduidt gelukkigen voorspoed en toeneming. Deze zegening was eensdeels in zijn bediening, en eensdeels in hun geloof gelegen. Zoo belooft hij dan, dat hij niet zal tevergeefs tot hen komen, bij wie hij de genade, die hem gegeven is, niet zal verkwisten, maar wel beleggen, dewijl zij zoo blijmoedig en vaardig waren om het Evangelie aan te nemen. De eerste uitlegging is meest aangenomen, en behaagt mij ook best, te weten, dat hij hoopt in zijn komst te vinden, wat hij allermeest begeerde, namelijk, dat het Evangelie met schoonen voortgang bij hem zou groeien en bloeien, dewijl zij in heiligheid en allerlei deugden zouden uitblinken. Want de oorzaak zijner begeerte drukt hij uit, te weten, dat hij uit hun aanschouwen geen kleine blijdschap hoopt, als hij ze zal zien overvloedig in geestelijken rijkdom.

- 2 Cor. 1 : 11. 30 Ik bid u, broeders, door onzen Heere Jezus Christus, en door de liefde des Geestes, dat gij met mij strijdt in uwe gebeden voor mij tot God.
- 2 Thess. 3 : 2. 31 Dat ik verlost worde van de ongeloovigen in Judea, en dat mijn dienst, welken ik aanneem tot Jeruzalem, den heiligen aangenaam zij:
- Rom. 1 : 10; 15 : 23. 32 Opdat ik met blijdschap tot u kome, door den wil Gods, en met u vermaakt worde.
- 33 De God des vredes zij met u allen. Amen.

30 Ik bid u, broeders. Uit vele plaatsen is het bekend genoeg, hoezeer Paulus onder zijn volk benijd was om valsche beschuldigingen, alsof hij afwijking van Mozes leerde. Hij wist wel, hoe veel valsche beschuldigingen vermochten, om de onschuldigen te bezwaren: voornamelijk bij degenen, die door onvoorzichtige vurigheid gedreven worden. Hiertoe diende ook die betuiging des Heiligen Geestes, die hij meldt, Hand. 20 : 23, waardoor hij dikmaals vermaand werd, dat hem te Jeruzalem gevangenis en verdrukking aanstaande was. Daarom, hoe meer gevaar hij zag, zooveel te meer werd hij bewogen. Hierom heeft hij zoo zorgvuldig zijn persoon in de gebeden der gemeente bevolen. En wij moeten ons niet verwonderen, dat hij zoozeer zorgde voor zijn leven, waarin hij zag, dat voor de gemeente zoo groot gevaar gezocht werd. Zoo dan,

deze ernst, die in deze begeerte is, als hij bij den naam des Heeren, ook stelt de liefde des Geestes, waarmede de heiligen elkander behooren te omhelzen, bewijst hoezeer het godzalig hart van Paulus benauwd was. Maar in zulke groote bevreesdheid laat hij niet na voort te gaan, en vreest het gevaar niet alzo, dat hij niet bereid is dat te ondergaan: maar hij wapent zichzelf met middelen, hem van God gegeven. Want hij begeert de hulpe der gemeente, opdat hij door hare gebeden geholpen worde, en eenigen troost daaruit gevoele, achtervolgende de belofte des Heeren: Waar twee of drie zullen vergaderd zijn in mijnen naam, daar ben Ik midden onder hen. In wat zaak zij zullen eendrachtig wezen op de aarde, diezelfde zullen zij verkrijgen in den hemel. En opdat niemand denke, dat hij alleen om het welvoegen dit begeert, zoo bidt hij ze door Christus, en door de liefde des Geestes. De liefde des Geestes is waarin Christus ons vereenigd heeft: want zij is niet des vleesches, noch der wereld, maar komt van zijnen Geest, welke de band onzer eenigheid is. Daarom, dewijl het een zoo groote weldaad Gods is, door der geloovigen gebed geholpen te worden, welke weldaad ook zelfs Paulus, dat uitverkoren vat Gods, niet heeft willen nalaten; wat groote ondeugendheid zal het wezen, zoo wij ellendige en nietige menschkens dezelve verachten. Maar dat sommigen uit deze en andere dergelijke plaatsen oorzaak nemen om de voorbedding der doode heiligen te bevestigen, is te groote onbeschaamdheid.

Dat gij met mij strijdt. Erasmus heeft niet kwalijk overgezet: **Opdat gij mij, die arbeidt, helpt;** maar dewijl de Grieksche woorden van Paulus meer kracht hebben, zoo heb ik ze liever woordelijk weergegeven. Want met het woord **strijdt**, geeft hij ook te kennen in wat benauwdheden hij is: en als hij begeert, dat zij met hem strijden, zoo leert hij met wat genegenheid de godzaligen behooren voor de broeders te bidden, te weten, alzo dat zij hunne persoon aannemen, alsof zij in denzelfden nood waren. Ten laatste geeft hij ook te kennen wat genegenheid zij hebben: want wie zijn broeder den Heere beveelt, die neemt een deel zijns needs op zich, en verlicht hem zooveel. En voorwaar, zoo onze sterkheid in de aanroeping des naams Gods is gelegen, zoo kunnen wij de broeders niet beter versterken, dan als wij den naam Gods over hen aanroepen.

31 Dat mijn dienst. De aandragers hadden door valsche beschuldigingen zooveel gedaan, dat hij ook zelfs bezorgd was, dat de gave, die anders in zulken grooten nood zeer passend was, niet zeer aangenaam zou zijn uit zijne handen. En hierin kan men zijn wonderlijke zachtmoedigheid zien, dat hij niet afaat voor die te arbeiden, waarvan hij twijfelt, of het hun zal aangenaam zijn. Dit gemeed moeten wij navolgen, dat wij niet aflaten ook dien goed te doen, van wier dankbaarheid wij onzeker zijn. Het is ook aan te merken, dat hij die verwaardigt heiligen te noemen, bij wie hij vreest onaangenaam of verdacht te zijn. Hij wist, dat ook de heiligen somtijds door valsche aandragingen tot kwaad vermoeden konden komen: en hoewel hij weet, dat zij hem onrecht doen, zoo laat hij nochtans niet na, eerlijk van hen te spreken. Als hij zegt, **opdat ik tot u kome**, zoo geeft hij daarmede te kennen, dat dit gebed ook hun zal nuttig zijn, en dat hun ook daaraan gelegen is, dat hij in Judea niet gedood worde. Daartoe dient ook het woord **met**

Matt. 18 : 20.

Matt. 18 : 19.

Col. 3 : 14.

Hand. 9 : 15.

Hand. 21 : 22.

blijdschap; want dat zou ook den Romeinen nuttig wezen, dat hij blijmoedig en vrij van alle droefheid tot hen kwam, opdat hij te moediger en naarstiger hen mocht dienen. En met het woord **vermaakt worden**, vertoont hij wederom, hoe zeker betrouwen hij heeft van hun broederlijke liefde. De woorden, **door den wil Gods**, vermanen, hoe noodig het is naarstig te zijn in gebeden: want God alleen regeert al onze wegen door zijne voorzienigheid.

33 De God des vredes. Uit dit algemeene woord met u allen, versta ik, dat hij niet alleen den Romeinen wensch, dat God hun gunstig is, maar ook dat Hij een iegelijk onder hen regeere. Want ik acht, dat het van de tegenwoordige omstandigheid te verstaan is, dat hij zegt, **God des vredes**, te weten, dat God, de auteur des vredes, hen allen eendrachtig samenhoude.

HET ZESTIENDE HOOFDSTUK.

- 1 Ik bevele u Febé, onze zuster, die eene dienaar is der gemeente te Kenchreën.
- 2 Dat gij die ontvangt in den Heere, gelijk het den heiligen betaamt, en haar bijstaat in wat zaak uwe hulp haar noodig zij; want zij heeft niet alleen velen geholpen, maar ook mij zelve.
- 3 Groet Prisca en Aquila, mijne medearbeiders in Christus Jezus.
- 4 Die hunnen hals voor mijn ziel gesteld hebben; dewelke niet alleen ik dank, maar ook al de gemeenten der heidenen.
- 5 Groet ook de gemeente, die te hunnen huize is. Groet Epénetus, mijnen vriend, die de eersteling van Acháje is in den den Heere.
- 6 Groet Maria, welke veel aan ons gearbeid heeft.
- 7 Groet Andronicus en Júnias, mijne bloedvrienden, en mijne medegevangenen, die uitnemend zijn onder de apostelen, die ook vóór mij in Christus geweest zijn.
- 8 Groet Amplias, mijnen lieve in den Heere.
- 9 Groet Urbánus, onzen medehelper in Christus, en Stachys, mijnen lieve.
- 10 Groet Apelles, in Christus beproefd. Groet die, die bij Aristobólus zijn.
- 11 Groet Heródion, mijnen bloedvriend. Groet die, die bij Narcissus zijn, degenen, die in den Heere zijn.
- 12 Groet Tryfóna en Tryfóna, die arbeiden in den Heere. Groet Persis, mijn lieve, welke veel gearbeid heeft in den Heere.
- 13 Groet Rufus, den uitverkorene in den Heere, en zijne moeder en de mijne.
- 14 Groet Asyncritus, Flégon, Hermas, Pátrobas, Hermes, en de broeders, die met hen zijn.
- 15 Groet Filólogus, en Júlia, Néretus en zijne zuster, en Olympas, en al de heiligen, die met hen zijn.

Hand. 18:2,
26.

16 Groet elkander met den heiligen kus. De gemeenten van Christus groeten u.

1 Cor. 16:20.
2 Cor. 13:12.
1 Thess. 5:26.
1 Petr. 5:14.

Ik bevele u. Het grootste deel van dit hoofdstuk bestaat in groetenissen, en dewijl daarin geen moeilijkheid is, zoo ware het onnoodig, lang daarin te blijven. Ik zal alleen die dingen aanroeren, die nog licht der verklaring eischen. Ten eerste beveelt hij hun Febé, die hij dezen zendbrief gaf over te dragen. En hij prijst haar hun eerst vanwege haar ambt, omdat zij zeer voornamen en heiligen dienst in de gemeente had. Daarna stelt hij ook een andere oorzaak, waarom zij behooren haar alle weldadigheid te bewijzen, te weten, omdat zij zich altijd gegeven heeft om alle godzaligen te helpen. Zoo dan, dewijl zij een dienaar is der gemeente te Kenchreën is, daarom gebiedt hij hun, dat zij ze in den Heere ontvangen. En als hij daarbij stelt, **gelijk het den heiligen betaamt**, zoo geeft hij te kennen, dat het den dienstknechten van Christus kwalijk zou betamen, zoo zij haar geen eer en vriendelijkheid bewezen. En voorwaar men moet al de leden van Christus met liefde omhelzen: maar voornamelijk is men die bijzondere eer en liefde schuldig, die in den gemeenen dienst der gemeente zijn. Bovendien, gelijk zij altijd een iegelijk gedienschtig is geweest, alzoo gebiedt hij hun nu haar wederkeerig in hare zaken hulpe en bijstand te doen. Want het is een vriendelijkheid en beleefdheid, hem, die van nature tot goeddadigheid genegen is, niet te verlaten, zoo wanneer hem eens anders hulp noodig is. En opdat hij hunne harten te meer daartoe bewege, zoo stelt hij ook zichzelf onder degenen, dien zij goedgedaan heeft. Voorts, hoedanig deze dienst, waarvan hij hier spreekt, geweest is, leert hij op een andere plaats, 1 Tim. 5:9. Want gelijk de armen uit den algemeenen buidel der gemeente gevoed werden, alzoo werden zij ook door algemeenen dienst verzorgd. Tot dezen dienst werden weduwen verkoren, die vrij van huiszorg, en onverhinderd van kinderen, zichzelf geheel Gode en tot werken der godzaligheid begeerden over te geven. Als zij dan tot dezen dienst aangenomen waren, zoo waren zij als daartoe verbonden en gehouden: gelijk degene, die zichzelf verhurende, niet meer vrij noch zijnszelf is. Daarom zegt de apostel, dat die hun geloof gebroken hebben, die dit ambt, als zij het eenmaal aangenomen hebben, daarna verlaten. En dewijl zij moesten in den wedtwestaat blijven, zoo verbiedt hij die te verkiezen, die onder de zestig jaren waren, omdat hij voorzag, dat de belofte der gedurige kuischheid zorgelijk is, eer zij tot die jaren komen. Deze dienst, die zeer heilig, en der gemeente zeer nuttig was, is mettertijd, dewijl alle dingen booselijk veranderden, in de ledige orde der nonnen verkeerd, welke wel van zijn eersten oorsprong aan gebrekkelijk, en tegen het Woord Gods is geweest, maar is nu van dien eersten oorsprong zoozeer ontaard en afgeweken, dat daar zoo groot onderscheid tusschen is, als tusschen een plaats, der kuischheid geheiligd, en een bordeel.

3 Groet Prisca en Aquila. De getuigenissen, die hij hier van sommigen geeft, dienen eensdeels daartoe, opdat, dewijl die geëerd worden, die het waardig en goed zijn, de goedheid ook zelve geëerd worde; en dat degenen, die het meest kunnen en willen den anderen bevorderlijk zijn, autoriteit hebben; en anderdeels, opdat zij

1 Tim. 5:11.

arbeiten, om het voorgaande leven gelijk te blijven, en zij in den loop der godzaligheid niet verflauwen, of ook dat hun godzalige vurigheid niet verkoude. Het is een bijzondere eer, die hij hier Prisca en Aquila toeschrijft, voornamelijk in eene vrouw. Waarin de ootmoedigheid van den heiligen man te meer gezien wordt, die niet weigert in des Heeren werk eene vrouw tot een helpster te hebben, en zich ook niet schaamt dat te bekennen. Dit was de vrouw van Aquila, die Lukas, Hand. 18:1, Priscilla noemt.

4 Dewelke niet alleen ik dank. Dewijl Prisca en Aquila hun leven niet gespaard hadden om Paulus leven te beschermen, zoo betuigt hij, dat hij voor zichzelf bijzonder hun dankbaar is. Doch hij zegt daarbij, dat alle gemeenten van Christus hen daarvoor danken, opdat hij door dit exempel ook de Romeinen bewege. En niet zonder groote oorzaak was het leven van deze eenige menschen allen heidenen zoozeer aangenaam, dewijl het een onwaarderbare schat was: daarom is het geen wonder, dat al de gemeenten der heidenen zich achtten verbonden te zijn aan die, die zich gegeven hadden om hem te beschermen.

Dat hij daarbij stelt, **de gemeente, die te hunnen huize is**, is opmerkenswaardig. Want hij heeft hun huisgezin niet beter kunnen versieren, dan met den naam **gemeente**. Want de naam **vergadering**, gelijk Erasmus overgezet heeft, behaagt mij niet: want het is ganschelijk openbaar, dat Paulus met eerbied dezen naam **gemeente** gebruikt heeft.

5 Die de eersteling is. Hij ziet op de wet der plechtigheden. Want dewijl de menschen Gode geheiligd worden door het geloof, zoo worden die terecht eerstelingen genoemd, die het eerste geofferd worden. En naardat een iegelijk eerst tot het geloof geroepen is, daarnaar schrijft hun Paulus bijzondere eer toe. Doch dat heeft dan plaats, als het laatste met het eerste overeenkomt. En het is voorwaar geen kleine waardigheid, als God eenigen tot eerstelingen verkiest. Ook komt uit de langheid des tijds meerder beproeving en bevestiging des geloofs, als degenen, die eerst begonnen hebben met wel loopen, niet vermoeid worden. Wederom bewijst hij zijn dankbaarheid, als hij verhaalt de weldaden van Maria aan hem. En zonder twijfel verhaalt hij dezen lof om degenen, die hij alzoo prijst, den Romeinen aangenamer te maken.

7 Groet Andronicus. Hoewel Paulus niet gewoon is veel te achten op het geslacht, en andere dingen, die het vleesch aangaan, nochtans dewijl de maagschap, die hij met Andronicus en Junias had, wat mocht helpen om hen te beter in de kennis der Romeinen te brengen, zoo heeft hij ook dezen lof niet vergeten. Daar is meer gelegen in het andere lofwoord, als hij ze noemt **medegevangenen**; want onder de versiering in den krijg van Christus, wordt de gevangenis niet in de laatste plaats gerekend. Als hij ze ten derde noemt **apostelen**, zoo neemt hij dit woord niet in zijn eigen en gewone beteekenis, maar strekt dat wijder ook tot allen, die niet een gemeente alleen bedienen, maar arbeiden om het Evangelie alom te verbreiden. Zoo dan, die de leer der zaligheid heren derwaarts heendragen, en de gemeenten planten, die noemt hij **apostelen**, dit woord te dezer plaatse in 't breede nemende. Want op andere plaatsen verstaat hij het van die eerste voornaamste orde, die Christus in het begin heeft ingesteld, in de twaalf discipelen.

1 Cor. 12: 28.
Ef. 4: 11.
Matt. 10: 8.

Anders ware het ongeschikt zulke groote uitnemendheid dezen toe te schrijven onder vele menschen. Nu, dewijl zij het Evangelie aangenomen hadden eerder dan Paulus, zoo ontziet hij zich niet dezelven boven hem te stellen.

11 Die bij Narcissus zijn. Het ware veel te ongeschikt, dat hij zoo vele broeders verhalende, Petrus verzwegen had, zoo hij te dien tijde te Rome was, en hij moet daar geweest zijn, zoo wij de papisten willen gelooven. En is het 't beste in een twijfelachtige zaak, die gissing te volgen, die 't waarschijnlijkst is, niemand, die eenig oordeel heeft, zal zich laten wijs maken waar te zijn, wat de papisten zeggen: want Paulus zou hem nooit vergeten hebben. Voorts is het opmerkenswaardig, dat hier niet een van die hooge groote namen gehoord wordt, waaruit men zou mogen verstaan, dat het vermaarde mannen en van grooten staat waren, die hier Christenen genoemd worden. Want allen, die Paulus hier noemt, zijn te Rome onedel en van geene achting geweest. Die Narcissus, welken hij hier noemt, acht ik een vrijgelaten van den keizer Claudius te zijn, die door vele booze stukken vermaard was. Waaruit de wonderlijke goedheid Gods te meer te prijzen is, die ook tot in dat onreine huis, 'twelk vol van alle boosheid was, doorgedrongen is; niet, dat Narcissus zelve tot Christus is bekeerd geweest, maar dat was een groote zaak, dat dit huis, 'twelk der hel gelijk was, met Christus' genade bezocht werd. En dewijl die Christus zuiverlijk gediend hebben, die onder dezen schandelijken roffiaan en onverzadelijken roover, en allerverdorvensten mensch leefden, zoo moeten de dienstknechten op hunne heeren niet wachten, maar een iegelijk voor zichzelf Christus navolgen. Ja die uitzondering, die Paulus hierbij gesteld heeft, bewijst, dat dit huisgezin gedeeld was, zoo dat daar alleen weinige geloovigen waren.

16 Groet elkander met den heiligen kus. De kus is een gemeen teeken der goedwilligheid bij de Joden geweest, gelijk men alom in de Schrift ziet. Bij de Romeinen was hij mogelijk minder in gebruik: nochtans was het niet ongewoon; uitgenomen dat men niet de vrouwen mocht kussen, anders dan die bloedvrienden waren. Nochtans is dit bij de ouden een gewoonte geworden, dat de Christenen vóór het nachtmaal elkander kusten, om door dit teeken vriendschap te bewijzen, en bovendien, aalmoezen gaven, om wat zij met den kus bewezen hadden, ook met de daad te bevestigen; gelijk men zien kan uit een predikatie van Chrysostomus. Hieruit is dat gebruik gekomen, 'twelk heden is bij de papisten van het schoteltje te kussen, en offerande te geven. Waarvan het een ganschelijk bijgeloovig is, en zonder eenige vrucht, en het ander dient niet anders dan om der priesteren gierigheid te vervullen, zoo zij toch kon vervuld worden. Nochtans schijnt Paulus deze ceremonie niet ganschelijk te eischen, maar vermaant ze alleen om broederlijke liefde te houden, welke hij van de onheilige vriendschapsoefeningen der wereld onderscheidt, welke meest geveinsd en bedriegelijk zijn, of door booze stukken aan elkander hangen, of door booze kunsten behouden worden, en nimmer tot het rechte einde strekken. Als hij zegt, **de gemeenten groeten u**, zoo zoekt hij al de leden van Christus, zooveel in hem is, met onderlinge liefde aan elkander te verbinden.

Col. 2: 8.
Tit. 3: 10.
2 Joh. 10.
Matt. 18: 17.
2 Thess. 3: 6.
2 Tim. 3: 5.
Fil. 3: 19.

- 17 Ik bid u, broeders, hebt acht op degenen, die twist en erger-
nis maken tegen de leer, die gij geleerd hebt, en dat gij van
hen afwijkt.
- 18 Want die zoo zijn, dienen Christus den Heere niet, maar hun-
nen buik, en bedriegen de harten der eenvoudigen door schoon
spreken en vleien.
- 19 Uwe gehoorzaamheid is allen bekend geworden. Zoo verblijd
ik mij dan over u; maar ik wil, dat gij wijs zijt tot het goede,
en eenvoudig tot het kwade.
- 20 En de God des vredes zal in korten tijd den duivel vertreden
onder uwe voeten. De genade van onzen Heere Jezus Christus
zij met u. Amen.

Matt. 10: 16.

17 Ik bid u. Nu stelt hij een vermaning, welke voor alle ge-
meenten dikmaals noodig is vernieuwd te worden: want de dienaren
des duivels zoeken altijd alle gelegenheid om het rijk van Christus
te verstoren. En deze verstoring zoeken zij tweërlei wijze te doen:
want zij zaaien twist, om daardoor de harten van de eenigheid der
waarheid af te trekken; of zij verwekken ergernissen, waardoor zij
van de liefde des Evangelies mochten vervreemd worden. De eerste
geschiedt, als de waarheid Gods door nieuwe en van menschen
gedichte leer verscheurd wordt; het andere geschiedt, als zij door
menigerlei listen, hatelijk of verachtelijk gemaakt wordt. Daarom
gebiedt hij acht te hebben op degenen, die een van beide doen,
opdat zij de onvoorzichtigen niet bedriegen, noch vangen. Daarna
gebiedt hij daarvan af te wijken; want zij zijn schadelijk. En het
is niet zonder oorzaak, dat hij begeert, dat de geloovigen hierop
acht hebben; want het komt dikmaals door onze zorgeloosheid of
onachtzaamheid, dat zulke booze boeven aan de gemeente groote
schade doen, eer men daartegen is; bovendien sluipen zij dikmaals
met wonderlijke listigheid in, om schade te doen, zoo men ze niet
voorzichtig gadeslaat. Men zal ook aanmerken, dat hier gesproken
wordt tot degenen, die in de reine leer onderwezen waren. Want het
is een goddelooze en heiligschennende echtscheiding, die af te
trekken, die in de waarheid van Christus eendrachtig zijn. Maar het
is een onbeschaamde lastering, dat men, onder het voorwendsel
des vredes en der eenigheid, de samenbinding tot leugenen en val-
sche leer wil beschermen. Zoo is het dan niet noodig, dat de pa-
pisten uit deze plaats bedrog maken, om ons met haat en nijd te
bezwaren, en de razernij des volks op ons te werpen. Want wij
strijden niet tegen het Evangelie van Christus, maar tegen de leu-
genen des duivels, waarmee het tot nu toe is verduisterd geweest.
Ja, Paulus bewijst klaarlijk, dat hij niet allerlei twist veroordeelt zon-
der uitzondering, maar dien, die de eendrachtigheid des rechtzinni-
gen geloofs verscheurt. Want daar is kracht in die woorden, die gij
geleerd hebt: want eer de Romeinen terecht geleerd waren, moesten
zij van hunne vaderlandsche zeden en van de inzettingen hunner
ouderen afwijken.

18 Want die zoo zijn. Nu stelt hij hierbij een eeuwig teeken,
waardoor de valsche profeten van de dienstknechten van Christus
moeten onderscheiden worden, te weten, dat zij op de eer van
Christus niet achten, maar alleen hun buik zoeken. Doch dewijl zij

bedriegelijk insluipen, en een anderen persoon aannemende, hun
boosheid verbergen, zoo bewijst hij ook mede hoedanig hunne kun-
sten zijn, opdat niemand bedrogen worde, te weten, dat zij door
schoonspreken gunst zoeken. De verkondigers des Evangelies hebben
ook hun vriendelijkheid en zoetheid, maar daarmee gaat ook gepaard
vrijheid, zoodat zij de menschen niet met ijdel lof vleien, noch
den ondeugden liefelijk zijn; maar die bedriegers verlokken der
menschen gemoed met pluimstrijken, en de ondeugden sparen zij,
en zien ze door de vingeren, opdat zij alzoo de menschen aan zich
verbonden houden. **Eenvoudigen**, noemt hij degenen, die niet zeer
voorzichtig zijn om bedrog te vlieden.

19 Uwe gehoorzaamheid. Dit is een vóórkoming, waarmee hij
aantoont, dat hij ze niet daarom vermaant, alsof hij geen kwaad
vermoeden van hen had, maar omdat men hier lichtelijk valt: alsof
hij zijde, uwe gehoorzaamheid wordt voorwaar alom geprezen, zoo-
dat ik oorzaak heb om mij over u te verblijden; nochtans dewijl men
dikwijls hier door eenvoudigheid komt te vallen, zoo wil ik, dat gij
onwetend en slecht zijt tot het kwade, maar dat gij zeer voorzichtig
zijt in het goede, dat is, zoo dikwijls als het noodig is om de op-
rechtheid te behouden. Hier zien wij wat eenvoudigheid of slecht-
heid in de Christenen geprezen wordt, opdat die zichzelf met
dezen naam niet bedekken, die heden de plumpe onwetendheid
des Woords Gods voor de opperste deugd achten. Want hoewel
hij in de Romeinen prijst, dat zij gehoorzaam en bewegelijk waren,
zoo wil hij nochtans, dat zij voorzichtigheid en oordeel gebruiken,
opdat hun bewegelijkheid tot gelooven niet allerlei bedriegerijen
onderworpen zij. Zoo verheugt hij zich dan alzoo over hen, dat zij
zonder boosheid zijn, dat hij nochtans wil, dat zij voorzichtig en
wijs zijn om het kwaad te vlieden. Wat daar volgt, **God zal den
duivel vertreden**, is meer een belofte om hen te bevestigen, dan
een gebed: want hij vermaant ze, dat zij onbevreesd tegen den
duivel strijden, belovende, dat zij in korten tijd overwinnaars zullen
wezen. Hij is wel eenmaal van Christus overwonnen, doch alzoo,
dat hij allen dag den krijg vernieuwt: zoo belooft hij dan, de
uiterste verdrijving, welke midden in den strijd niet gezien wordt.
Evenwel, hij spreekt niet alleen van den laatsten dag, in welchen de
duivel ganschelijk moet vertreden worden, maar dewijl de duivel te
dien tijde als ongebonden moedwillig alle ding verwarde, zoo be-
looft hij, dat de Heere hem eertlang zal dwingen, en als onder
hunne voeten geven te vertreden. Terstond daarna stelt hij dit
gebed: **Dat de genade van Christus met hen zij**, dat is, dat zij
alle goed genieten, dat ons door Christus verkregen is.

21 U groeten Timotheus, mijn medehelper, en Lucius, en Jason, en Socipater, mijne bloedvrienden.

22 Ik, Tertius, die den zendbrief geschreven heb, greet u in den Heere.

23 U greet Gajus, huiswaard van mij en der gansche gemeente. U greet Erastus, de rentmeester der stad. en Quartus, de broeder.

24 De genade van onzen Heere Jezus Christus zij met u allen. Amen.

Hand. 16: 1.
Fil. 2: 19.
1 Thess. 3: 2.
Hand. 13: 1.
Hand. 17: 7.
Hand. 20: 4.
1 Cor. 1: 14.
2 Tim. 4: 20.

Ef. 3:20.
Ef. 1:9; 3:9.
Col. 1:26.
2 Tim. 1:10.
Tit. 1:10.
1 Petr. 1:20.

- 25 Hem, die machtig is u te bevestigen naar mijn Evangelie, te weten, de verkondiging van Jezus Christus, naar de openbaring der verborgenheid, die ten eeuwigen tijde is verzwegen.
- 26 Maar nu is geopenbaard geworden, en door de profetische Schriften, naar de ordening des eeuwigen Gods, tot gehoorzaamheid des geloofs, aan alle heidenen verklaard.
- 27 Den alleen wijzen God door Jezus Christus zij heerlijkheid in eeuwigheid. Amen.

Aan de Romeinen gezonden van Corinthe door Febé, de dienaarsses der gemeente te Kenchreën.

21 U groeten. De groetenissen, die hij hier schrijft, dienen eensdeels om eenigheid te voeden tusschen degenen, die verre van elkander woonden, en anderdeels, opdat de Romeinen de onderschrijving hunner broederen in den zendbrief bekennen. Niet dat Paulus de getuigenissen van deze broederen noodig waren, maar omdat de bewilliging der godzaligen niet weinig helpt. De zendbrief wordt besloten, gelijk men zien kan, met Gods lof en dankzegging. Want hij verhaalt die schoone weldaad Gods, dat hij verwaardigd is, de heidenen met het Evangelie te verlichten, waarin zijn ongemeten en nooit genoeg geprezen weldaad is verschenen. Evenwel, deze lof dient ook eenigszins om der godzaligen betrouwen op te richten, en te bevestigen, opdat zij met het harte tot God opgeheven, zekerlijk verwachten wat hun hier toegeschreven wordt, en ook uit zijn voorgaande weldaden hun hope voor namaals bevestigen. Voorts, dewijl hij vele dingen in één zin verzamelende, een lange rede gemaakt heeft, dewelke met verkeerde ordening der woorden verward is, zoo moeten wij alle stukken deelen. Ten eerste schrijft hij Gode alleen alle eer toe; daarna, opdat hij bewijze, dat men Hem terecht alle eer schuldig is, zoo verhaalt hij met korte woorden sommige zijner deugden, opdat het daaruit openbaar zij, dat Hij alleen alle eer waardig is. Hij zegt, dat Hij alleen wijs is, welke lof allen creaturen benomen wordt, als zij Hem toegeschreven wordt. Intusschen schijnt Paulus, nadat hij van den verborgen raad Gods gesproken heeft, met opzet dezen lof daarbij gesteld te hebben, opdat hij ze allen daardoor tot eerbied en verwondering der wijsheid Gods trok. Want wij weten, hoe lichtelijk de menschen tegenspreken, als zij de oorzaak der werken Gods niet vinden. Als hij daarbij stelt, dat God machtig is om de Romeinen te bevestigen, zoo maakt hij ze zeker van de eindelijke volharding. En opdat zij te zekerder in deze macht rusten, zoo zegt hij daarbij, dat zij ons door het Evangelie betuigd is. Waarin men ziet, dat het Evangelie ons niet alleen zijn tegenwoordige genade belooft, maar ook zekerheid medebrengt, dat de genade altijd zal duren. Want God verkondigt daar niet alleen, dat Hij voor het tegenwoordige een Vader is, maar dat Hij het ook ten einde toe zal wezen: ja, zijn aanneming strekt tot na den dood, want zij leidt ons tot de eeuwige erfenis. De andere dingen zijn gesteld tot prijs en kracht der waardigheid des Evangelies. Het Evangelie noemt hij, de verkondiging van Jezus Christus, gelijk voorwaar zijn gansche hoofdsom in de kennis van Christus vervat is. De leer des Evangelies, noemt hij openbaring der verborgenheid, hetwelk ons niet alleen

tot naartiger toehooring behoort te verwekken, maar ook meerder eerbied in onze harten behoort in te drukken. En wat hooge verborgenheid dit is, geeft hij te kennen, als hij zegt, dat zij van den beginne der wereld aan zoovele eeuwen is bedekt geweest. Zij heeft wel geen opgeblazen hoovaardige wijsheid, gelijk de kinderen dezer wereld begeeren, van welke zij ook daarom versmaad wordt: maar zij opent onuitsprekelijke schatten der hemelsche wijsheid, die alle verstand te boven gaat, welke voorwaar niemand onder de menschen genoeg met grooten eerbied kan bedenken, die de engelen zelven met verwondering aanbidden. En deze wijsheid behoort daarom niet te minder geacht te worden, dat zij onder nederige en zeer eenvoudige woorden verborgen is: want het heeft den Heere liefd, alzo de hoogmoedigheid des vleesches te dwingen. En dewijl dit wat twijfel had kunnen aanbrengen, hoe deze verborgenheid, die zoo vele honderden jaren was verborgen geweest, zoo haastelijk in het licht kon komen, zoo leert hij, dat dit niet is door lichtvaardigheid der menschen, noch door geval van het fortuin geschiedt, maar door de eeuwige ordening Gods; waarmede hij ook de deur toeluit voor de neuswijze en nieuwsgierige vragen, die de dartelheid des menschelijken vernufts pleegt voort te brengen. Want al wat haastig en boven verwachting geschiedt, achten zij uit onvoorzichtigheid gedaan te zijn: waaruit zij dikmaals verkeerdelijk verstaan, dat de werken Gods ongeschikt zijn, of verstrikken zichzelf ten minste in vele verwarde twijfelingen. Zoo vermaant Paulus dan, wat nu onvoorziens geschied is, vóór de schepping der wereld van God is verordend geweest. Voorts, opdat niemand hierover eenigen twijfel voortbrengt, om het Evangelie van nieuwigheid te beschuldigen, en daarom te lasteren, zoo brengt hij de Profetische Schriften voort, in welke ditzelve voorzgd was, wat wij nu zien volbracht te zijn. Want alle profeten hebben het Evangelie zoo klaar getuigenis gegeven, dat men het nergens beter uit kan bevestigen. En aldus heeft God het gemoed der zijnen behoorlijk voorbereid, opdat zij door de nieuwigheid der ongewone zaak niet te zeer verstoord worden. Zoo iemand hier wil tegenwerpen, dat de woorden van Paulus tegen elkander strijden, omdat hij zegt, dat die verborgenheid, waarvan God door de profeten getuigd heeft, in alle eeuwen is verzwegen geweest, zoo wordt deze knoop lichtelijk van Petrus ontdaan, te weten, dat de profeten, toen zij van de zaligheid ons voorgesteld naartig onderzochten, niet zichzelf, maar ons gediend hebben. Zoo dan, God heeft toen sprekende gezwegen, dewijl Hij de openbaring dier dingen, waarvan Hij zijne dienstknechten deed profeteeren, heeft opgehouden. Evenwel, in welken zin hij het Evangelie noemt **bedekte verborgenheid**, niet alleen hier, maar ook Ef. 3:9 en Col. 1:26, daarin komen zelfs de geleerden niet overeen. De meening van hen heeft wel meer vastigheid, die het op de roeping der heidenen duiden, welke hij zelf bijname in zijn brief aan de Colossensen aanroert. Maar hoewel ik geloof, dat dit een oorzaak is, zoo kan ik daartoe niet gebracht worden, dat ik zou gelooven, dat dit alleen de oorzaak is. Ik acht het meer waarschijnlijk, dat Paulus ook op andere onderscheidingen des Ouden en Nieuwen Testaments gezien heeft. Want hoewel de profeten alle ding, dat door Christus en de apostelen verklaard is, voortijds geleerd hebben, zoo hebben zij het nochtans met zulke duisterheid ge-

Col. 1:27.

leerd, als men het bij de klaarheid van het Evangelisch licht vergelijkt, dat het geen wonder is, zoo men zegt, dat het toen verborgen was, wat nu openbaar gemaakt is. En het is niet tevergeefs, dat Maleachi verkondigt, dat de zon der gerechtigheid zal opgaan; en Jesaja heeft ook tevoren niet zonder oorzaak de boodschap en verkondiging van den Messias zoo hoogelijk geprezen. Ten laatste wordt het Evangelie niet tevergeefs Gods rijk genoemd; maar uit de zaak zelve kan men beter verstaan, dat de schatten der hemelsche wijsheid dan eerst zijn geopend, als God door zijnen eengeboren Zoon de oude schaduwen wegnemende, als van aangezicht tot aangezicht verschenen is. Het einde der verkondiging des Evangelies, hetwelk hij in den aanvang van het Eerste Hoofdstuk gemeld heeft, verhaalt hij wederom, te weten, opdat God alle heidenen tot gehoorzaamheid des geloofs brenge.

TIJNS COMMENTAREN

DE ZENDBRIEVEN AAN

DE ROMEINEN

2 AAN KORINTHE

DOOR
JOHANNES CALVIJN

UIT HET LATIJN DOOR DS. A. M. DONNER

TICHTING DE GHONBRON
MIDDELBURG
2021

leerd, als men het bij de klaarheid van het Evangelisch licht vergelijkt, dat het geen wonder is, zoo men zegt, dat het toen verborgen was, wat nu openbaar gemaakt is. En het is niet tevergeefs,

CALVIJNS COMMENTAREN

OP DE ZENDBRIEVEN AAN

2 AAN KORINTHE

DOOR
JOHANNES CALVIJN

OPNIEUW VERTAALD UIT HET LATIJN DOOR DS. A. M. DONNER

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG

2021

I CORINTHIËRS

het Latijn vertaald door ds. A.M. Donner

DEN EDELEN

EN MEER DOOR UITNEMENDHEID VAN DEUGD, DAN DOOR
AANZIENLIJKHEID VAN GESLACHT BEROEMDEN HEER

GALEAZZO CARACCIOLI,

EENIGEN ZOON EN WETTIGEN ERFGENAAM

VAN DEN

MARKIES VAN VICO,

SALUT.

Dat hij mij toch in dien tijd, toen deze uitlegging het eerst in het licht verscheen, onbekend, of ten minste goed bekend geweest ware, wiens naam tot nu toe op dit blad geschreven, ik nu gedwongen word uit te wisschen. Wel vrees ik niet, dat hij mij ongestadigheid zal verwijten, of klagen, dat hem ontnomen wordt wat hem gegeven was: dewijl hij ditzelve opzettelijk zoekt, dat hij mij niet alleen persoonlijk zeer vreemd mocht zijn, maar ook niets met onze gemeente mocht gemeen hebben, en dies zichzelf geen oorzaak van klagen overgelaten heeft. Maar ik verander mijn gewoonte zeer ongaarne, dat ik iemands naam uit mijne geschriften uitdoe; en het smart mij, dat deze mensch die plaats, waarin ik hem gesteld had, heeft verlaten, omdat hij niet, naar mijns harten begeerte, anderen voorlichtte. Maar dewijl het in mijn macht niet is dit kwaad te verhinderen, zoo mag deze, zooveel mij aangaat, begraven blijven, wiens eer ik ook nu met stilzwijgen zoek te sparen. Doch bij u, o doorluchtige man, behoorde ik verontschuldiging te zoeken, waarom ik u nu in de plaats van dezen mensch stel, ware het, dat ik, op uw buitengewone beleefdheid, en op uwe liefde jegens mij, die al onzen vrienden bekend is, betrouwende, datzelve mij niet vrijelijk veroorloofde. En (opdat ik tot mijne wenschen wederkeere) och, of gij mij vóór tien jaren waart bekend geweest; want zoo zoude ik nu geen oorzaak gehad hebben om te veranderen. Zooveel het gemeen exempel voor de gemeente aangaat, zoo gaat het wel, dat het vergeten dezes persoons, die van ons weggenomen is, niet alleen zonder schade zal zijn, maar dat in u een veel rijker en alleszins uitnemender vergelding en exempel zal wezen. Want hoewel gij der menschen toejuiching niet begeert, tevreden zijnde met het eenige getuigenis Gods, en ik niet voorgenomen heb uwen lof te vertellen, zoo moet men nochtans den lezers niet verbergen wat nut en bevorderlijk is, te weten, als, dat een man, uit grooten huize geboren, in eer en rijkdom bloeiende, met een zeer edele en kuische huisvrouw, met vele kinderen, met vrede en eendrachtigheid des huisgezins, en met den ganschen stand des levens gelukkig, zich vrijwillig in het leger van Christus heeft begeven; dat hij zijn vaderland verlaten, zijn vruchtbare en lustige heerlijkheid, zijn kostelijk erfdeel, zijn bekwame en behagelijke woonstede veracht, de sierlijkheid zijner familie afgelegd, van vader, vrouw, kinderen, vrienden en magen zichzelf heeft beroofd; en dat hij al deze aanlokselen der wereld verlaten hebbende, met onze armoede tevreden is, en een zuinige en gewone wijze van leven

volgt, niet anders dan gelijk een onzer. Evenwel, ik verhaal dit alzoo aan anderen, dat ik het bijzonder gebruik, dat ik daarvan heb, geenszins vergete: want zoo ik uwe deugden hier, als in een spiegel voor de oogen der lezers stel, opdat zij zich voegen die na te volgen, zoo ware het schande, dat ik, die ze van nabij ken, door de dagelijksche en klare aanschouwing daarvan, niet levendiger bewogen werd. En dewijl ik ook bevind, hoe krachtig uw exempel is tot versterking mijns geloofs en godzaligheid, en alle kinderen Gods, die hier wonen, met mij beken, dat zij geen kleine vrucht daaruit gevoeld hebben, zoo heb ik geacht, dat het nuttig wezen zou, indien door mijnen lof zulk eene vrucht wijder mocht strekken. Anders ware het dwaas, diens menschen lof te verhalen, wiens natuur en aard niet van alle eergierigheid vreemder zijn kon dan zij is: en voornamelijk die te vertellen bij de uitlandschen en verre vreemden. Zoo dan, indien daar velen, dien gij dusver vanwege den verren afstand onbekend geweest zijt, door dit bewonderenswaardig voorgesteld exempel hunne nesten zullen verlaten, waaraan zij veel te zeer gehecht zijn, en zichzelf tot navolging voegen, zoo zal ik overvloedige vrucht van dit mijn schrijven verkregen hebben. Dit behoorde wel onder de Christenen meer gewoon en gebruikelijk te zijn, niet alleen gewillig en goedsmoeds, hoven en sloten, en heerschappijen te verlaten, zoo men anders Christus niet kon navolgen, maar ook gaarne en blijmoedig om Zijntwil verachten al wat onder den hemel het kostelijkst geacht wordt. Maar onzer aller traagheid of liever onachtzaamheid, is zoo groot, dat velen in de leer des Evangelies koud bewilligen, en nauwelijks de honderdste mensch, zoo hij een klein erfje bezit, zich daarvan niet laat aftrekken, en dat bijna niemand dan met groote zwarigheid daartoe kan gebracht worden, dat hij een zeer klein voordeel verlaat; zoover is het, dat zij zouden bereid zijn, gelijk het betaamde, hun leven te verlaten. Vóór alles zou ik wenschen, dat een iegelijk u gelijk ware in de verloochening van zichzelf (welke het hoofd aller deugden is). Want gij zijt mij de beste getuige, en ik wederkeerig u, hoe weinig ons dier menschen gewoonte behaagt, die in 't einde bewijzen, na hun vaderland verlaten te hebben, dezelfde genegenheden, die zij daar hadden, hier medegebracht te hebben. Doch, wijl het beter is, dat de lezer meer bij zichzelf overlegge, dan ik met woorden uitdruk, zoo wil ik mij nu wenden tot bidden, dat God, die u door de wonderbare kracht zijns Geestes hiertoe beziel heeft, ook met onverwinnelijke standvastigheid u tot het uiterste begave. Want met hoe menigen strijd God u ook geoefend heeft, is mij niet verborgen: waaruit gij naar uwe wijsheid moogt verstaan, dat gij nog zwaren en moeielijken krijg voorhanden hebt; en dewijl gij door vele beproevingen geleerd hebt, hoe noodig het ons is, van God uit den hemel geholpen te worden, zoo zult gij vanzelf met mij de gave der standvastigheid van daar begeeren. Ik zal Christus, onzen koning, dien de hoogste macht van den Vader gegeven is, en in wiens bewaring alle schatten der geestelijke goederen zijn, bidden, dat Hij u ons lang gezond spare, tot uitbreiding zijns rijks, en niet aflate in u over den duivel en zijnen aanhang te triumfeeren.

Den 24^{en} Januari 1556, tien jaren, nadat deze uitlegging het eerst in het licht is gekomen.

DE INHOUD
VAN DEN
EERSTEN ZENDBRIEF VAN PAULUS
AAN DE
CORINTHIËRS.

Deze zendbrief is van onderscheiden en veelvuldig nut: want hij vervat vele schoone stukken der leer, welke behandeling, die hierna ordelijk zal volgen, zal openbaren, hoe noodig zij zijn te weten; jazelfs zal dit reeds uit den inhoud openbaar worden, in welken te verhalen, ik alzoo zal arbeiden om kort te zijn, dat ik intuschen den ganschen hoofdinhoud zal verhalen, en geen van de voornaamste hoofdstukken nalaten. Het is niemand verborgen, dat Corinthe een rijke en vermaarde stad van Achaje is geweest. Deze stad heeft Lucius Mummius verwoest, om geen andere oorzaak, dan omdat hij om hare geschikte ligging kwaad vermoeden had. Maar die na hem kwamen, hadden dezelfde oorzaak om deze stad weder op te bouwen, die Mummius had om haar te verwoesten. En diezelfde gunstige ligging der plaats maakte, dat zij in korten tijd weder opkwam. Want dewijl zij op de eene zijde de Aegeïsche zee, en op de andere zijde de Jonische zee had, en de doorgang was van Attica tot den Peloponnesus, zoo was zij zeer wel gelegen om koopmanschap uit en in te voeren. Toen Paulus in deze stad anderhalf jaar geleerd had, gelijk Lukas in de Handelingen der Apostelen verhaalt, zoo is hij ten laatste door der Joden boosheid gedwongen van daar over te varen naar Syrië. Als Paulus nu weg was, zoo zijn daar valsche apostelen ingeslopen, niet die de gemeente openlijk met ongodelijke leer (naar mijn oordeel) verstoorden, of de gezonde leer met voorgenomen wil verzwakten, maar die met sierlijkheid der woorden en opschik hoovaardig, of beter met ijdel grootspreken opgeblazen, Paulus' eenvoudigheid, ja het Evangelie zelve versmaadden: dewelke daarna door hunne eergierigheid maakten, dat de gemeente in verscheidene partijen verscheurd werd: welke ten laatste geen acht hadden, hoe de zaken stonden, zoolang zij in eere en waarde waren, en meer zochten hun eigen naam, dan het rijk van Christus en de zaligheid des volks te bevorderen. Wederom, dewijl die ondeugden te Corinthe regeerden, waarmede gewoonlijk de koopsteden plegen besmet te zijn, te weten, overdaad, pronkerij, ijdelheid, lekkernij, onverzadelijke begerigheid, eeroeking, zoo waren die alzoo ook in de gemeente gekomen, zoodat de tucht zeer vervallen was. Ja de zuiverheid der

leer was ook begonnen te vervallen, zoodat het voornaamste hoofdstuk van den godsdienst, te weten, de wederopstanding der dooden, in twijfel getrokken werd. En nochtans in zulke groote verdorvenheid aller dingen, behaagden zij zichzelve, even alsof alle dingen wel gestaan hadden. Dit zijn gewoonlijk de listen des duivels: zoo hij den weg der leer niet kan toestoppen, zoo sluipt hij heimelijk in, om dezelve te bestrijden; zoo hij ze niet kan met opgeworpen leugenen alzo onderdrukken, dat zij niet voortga, zoo zoekt hij verborgen wegen om die af te werpen; eindelijk, zoo hij der menschen harten niet daarvan kan vervreemden, zoo maakt hij, dat zij heimelijk daarvan ontaarden. Het is niet zonder reden, dat ik gevoel, dat deze boeven, die de gemeente te Corinthe verstoorden, geen openbare vijanden der waarheid zijn geweest. Want wij zien, hoe Paulus nergens de valsche leeringsen spaart. Zijne zendbrieven aan de Galaten, Colossensen, Filippensen, Timotheus, zijn zeer kort. Nochtans in alle deze bestrijdt hij niet alleen de valsche apostelen, maar geeft ook te kennen, waarin zij der gemeente hinderlijk waren. En dat niet zonder reden. Want men moet de geloovigen niet alleen vermanen, wat menschen zij behooren te vlieden, maar men moet hun ook dat kwaad toonen, hetwelk zij vlieden moeten. Zoo kan ik dan niet gelooven, dat Paulus in dezen langen zendbrief zou hebben willen verzwijgen wat hij in andere, veel kortere zendbrieven naarstig inscherpt. Hiertoe dient ook, dat hij vele gebreken der Corinthiërs verhaalt, en ook sommige, die schijnen klein te zijn, zoodat hij schijnt geen ding te willen voorbijgaan dat in hen strafwaardig was. Bovendien gebruikt hij ook anders vele woorden, disputeerende tegen die leeraars of klapachtige redenaars. Hij hekelt hun eergierigheid, hij bestraft het, dat zij het Evangelie in menschelijke filosofie veranderden, hij beneemt hun de kracht des Geestes, omdat zij in de sierlijkheid der woorden bekommerd zijnde, alleen de doode letter hadden: anders van eenig verdraaid stuk der leer heeft hij niet één woord. Zoo acht ik dan, dat zij zoo geweest zijn, dat zij de substantie des Evangelies in niets openlijk verkortten, maar dewijl zij brandden met booze begeerte om verheven te worden, zoo denk ik, dat zij een nieuwe wijze der leering, die vreemd van de eenvoudigheid van Christus was, bedacht hebben, om van de menschen geprezen en verheven te worden. Dit moet dien allen overkomen, die zichzelve nog niet losgemaakt hebben, om geheel en al onverhinderd tot het werk des Heeren te komen. Dit is de eerste trap om Christus te dienen, te weten, dat wij onszelven vergetende, alleen de eer des Heeren en de zaligheid der menschen bedenken. Bovendien zal niemand te eenigen tijd bekwaam zijn om anderen te leeren, dan die eerst zelve de kracht des Evangelies ingedronken heeft, opdat hij niet zoo zeer met den mond als met de genegenheid des harten spreke. Daarom degenen, die door den Geest Gods niet wedergeboren zijn, dewijl zij de kracht des Evangelies inwendig niet gevoeld hebben, noch weten wat kracht dit hebbe, dat wij nieuwe creaturen moeten zijn, zoo hebben zij een doode prediking, welke behoorde levend, krachtig en werkzaam te zijn: en om hun persoon te spelen, mismaken zij het Evangelie met valsche versieringen, zoodat zij het maken gelijk een wereldsche filosofie. En het was dengenen, waarvan wij nu spreken, niet zwaar dit te Corinthe te doen. Want de kooplieden hebben groot behagen in uitwendige schijnselen, en met dezelfde

ijdelheid, waarmede zij anderen bedriegen, laten zij niet zichzelve alleen verlakken, maar verheugen zich eensdeels daarin. Bovendien, dewijl zij lekkere ooren hebben, gelijk zij niet willen strengelijk bescholden zijn, alzo wanneer zij zachte leeraars verkrijgen, van dewelke zij zoetelijk behandeld worden, zoo vergelden zij wederom hun met vleien. Ik beken wel, dat dit alom geschiedt, maar het is in de rijke- en koopsteden het meest. Paulus, die anders een goddelijk man, en door vele wonderlijke gaven uitnemend was, had nochtans geen uitwendige sierlijkheid; hij was ook met geen opgesierde woorden opgeblazen, waarmede hij zichzelve aangenaam zou gemaakt hebben. En gelijk hij inwendig van volkomene kracht des Geestes vol was, alzo had hij geen ijdele versiering: hij kon niet vleien, hij zocht niet den menschen te behagen. Dit was zijn eenig einde en voornemen, dat hij en alle anderen mochten vernederd worden, opdat Christus regeerde. De Corinthiërs, die meer scherpzinnige dan vruchtbare leer zochten, vonden geen smaak in het Evangelie; en dewijl zij begeerig waren naar nieuwe dingen, zoo werd Christus hun oud; of zoo zij tot zulke feilen nog niet gevalen waren, zoo waren zij nochtans tot zulke verdorvenheden vanzelfs genegen. Alzo konden de valsche apostelen lichtelijk toegang krijgen, om de leer van Christus onder hen te vervalschen. Want zij wordt vervalscht, wanneer haar natuurlijke eenvoudigheid alzo verdorven, en gelijk met valsche versieringen bestreken wordt, zoodat zij der wereldsche filosofie gelijk wordt. Zoo dan, om den smaak der Corinthiërs te dienen, hebben zij bij hun prediking een saus gedaan, waardoor de ware smaak des Evangelies verdorven werd. Nu verstaan wij wat den apostel bewogen heeft om dezen zendbrief te schrijven. Nu zal ik, alle hoofdstukken met korte woorden aantekende, den hoofdinhoud samenvatten.

Hij begint met een dankzegging, zich over hunnen voortgang verblijvende, hetwelk de kracht eener vermaning medebrengt, opdat het laatste met het eerste overeenkome, en alzo verzacht hij hun gemoed, opdat zij zich te beter laten leeren. Maar terstond komt hij tot bestraffen, den twist verhalende, die in hunne gemeente was. Als hij dit kwaad wil beteren, zoo roept hij ze af van hoogmoedigheid tot vernedering. Want hij maakt alle wijsheid der wereld teniet, opdat hij de verkondiging des kruises alleen verheffe. Hij vernedert ook mede de personen, als hij hun gebiedt om zich heen te zien, hoedanige menschen voornamelijk God tot zijn kudde heeft aangenaam.

In het 2de hfdst. stelt hij zijn prediking tot een exempel, welke naar menschelijke wijze verachtelijk en nederig, nochtans in geestelijke kracht uitnemende was. En intusschen verklaart hij deze waarheid wijder, dat in het Evangelie hemelsche en verborgen wijsheid bevat is, welke door geen scherpzinnigheid des verstands, noch door al het vernuft en gevoelens des vleeschers verstaan, noch door menschelijke redenen wijs gemaakt wordt, noch pluimstrijking of versiering der woorden eischt: maar door de eenige openbaring des Geestes in der menschen gemoed bekend, en in hunne harten verzegeld wordt. Ten laatste besluit hij, dat de verkondiging des Evangelies niet alleen wijd verscheiden is van vleeschelijke wijsheid, en in nederigheid des kruises gelegen, maar dat zij ook door het oordeel des vleeschers niet kan gewaardeerd worden hoedanig zij is; en dit doet hij om hen van dat verkeerd betrouwen op hun eigen ver-

nuft af te brengen, waarmede zij alle ding ten onrechte en verkeerd oordeelden.

In het begin van het 3de hfdst. is een toepassing dezer laatste waarheid op de personen der Corinthiërs, want Paulus klaagt, dat zij, dewijl zij vleeschelijk waren, nauwelijks bekwaam waren om de eerste beginselen des Evangelies te leeren. Aldus geeft hij te kennen, dat die walging des Woords, waarmede zij bevangen waren, niet komt uit de feil des Woords, maar uit hun eigen onwetendheid: en geeft ook mede bedektelijk te kennen, dat hun een nieuw gemoed noodig was, opdat zij beginnen recht te oordeelen. Daarna bewijst hij, hoe men de dienaars des Evangelies behoort te achten, te weten, alzoo dat door hun eer, de eer Gods niet verkort wordt, dewijl Hij alleen de Heere is, en zij, alle zijne dienstknechten, niet anders dan instrumenten zijn, en Hij alleen de kracht geeft en toedient, en van Hem alleen de ware vrucht komt. Hij vertoont ook mede, welk hun voornemen behoort te zijn, te weten, de gemeente te stichten, naar aanleiding waarvan hij de ware en eigen wijze der stichting beschrijft, te weten, zoo dat Christus alleen het fundament is, en dat het gansche gebouw met het fundament overeenkomt. En als hij hier met korte woorden betuigd heeft, dat hij een wijs bouwmeester geweest is, zoo vermaant hij ook de anderen, dat zij maken, dat het einde met het begin overeenkomt. Hij vermaant ook de Corinthiërs, dat zij hunne zielen niet door verdorven leer laten ontheiligen, dewijl zij tempelen Gods zijn: waarin hij de hoovaardige wijsheid des vleesches wederom teniet maakt, opdat de kennis van Christus alleen onder de geloovigen verheven worde.

In het begin van het 4° hfdst. beschrijft hij het ambt eens waren apostels. En dewijl hun verdorven oordeel verhinderde, dat zij hem als zoodanig erkenden, zoo verwerpt hij hun oordeel, en beroept zich op den dag des Heeren. Daarna, dewijl hij om den schijn der nederheid, bij hen verachtelijk was, zoo leert hij, dat zulks hem meer behoorde tot eer dan tot schande gerekend te worden. Daarna brengt hij teekenen voort, waaruit men inderdaad kon zien, dat hij noch zijn eer, noch zijn buik gezocht, maar de zaak van Christus getrouw behandeld heeft. Ten laatste besluit hij, wat eer de Corinthiërs hem schuldig zijn. In het einde beveelt hij hun Timotheus, totdat hij zelve kome; en verkondigt ook mede, dat hij in zijn komst zal openbaar maken, hoe weinig hij dien ijdel rook acht, waarmede de valsche apostelen gunst zochten.

In het 5° hfdst. bestraft hij ze, dat zij dat schandelijk huwelijk des schoonzons met zijn stiefmoeder stilzwijgend duldden, en vermaant ze, dat in dit zoo groot boos stuk oorzaak genoeg is, waarom zij meer behoorden door schande vernederd, dan hoovaardig te zijn. Hieruit gaat hij voort tot een gemeene leer, te weten, dat zulke booze stukken behooren met den ban gestraft te worden, opdat die vrijheid tot zondigen bedwongen worde, opdat de besmetting niet wijder van den een tot den ander voortga.

Het 6° hfdst. heeft twee voorname stukken: Eerst bestraft hij het pleiten voor de rechtbanken, waarmede zij elkander kwelden onder de ongelooovigen, met groote oneer des Evangelies. Dan bestraft hij de hoerij, in welke zij zoo vrij geworden waren, dat zij ze als geoorloofd achtten. En hij begint met een zware dreiging, en daarna bevestigt hij die dreiging met redenen.

In het 7° hfdst. is de handeling van den maagdelijken, huwelijken en weduwlijken staat. Zooveel men uit de woorden van Paulus kan verstaan, zoo is die bijgeloovige meening bij de Corinthiërs zeer algemeen geweest, dat de maagdelijke staat een uitnemende en bijna een engelendeugd was: zoodat het huwelijk als een onheilich ding bij hen veracht werd. Om deze dwaling weg te nemen, leert hij, dat een iegelijk moet toezien wat hem gegeven is, en moet niet boven zijn macht in dezen deele aannemen, dewijl alle menschen niet eenerlei roeping hebben. Zoo vertoont hij dan, wie zich van het huwelijk kunnen onthouden, en welk het einde van die onthouding behoort te zijn; en wederom, wie het huwelijk behooren aan te gaan, en wat van het Christelijk huwelijk is.

In het 8° hfdst. verbiedt hij, dat zij zichzelf met geen onreine offeranden der afgodendienaren vermengen, noch iets te doen, waardoor de zwakke consciëntien gekwetst mochten worden. En dewijl zij zichzelf met deze voorwending verontschuldigten, dat zij zichzelf niet door eenige verkeerde meening aan de afgodendienaren toevoegden, dewijl zij met het hart bekenden, dat daar een eenig God was, en de afgoden achtten ijdele gedichtselen te zijn, zoo wederlegt hij deze verontschuldiging aldus, dat een iegelijk moet acht hebben op de broeders, en dat er vele zwakke broeders zijn, wier geloof door zulke veinzing verzwakt wordt.

In het 9° hfdst. bewijst hij, dat hij niets meer van hen eischt, dan wat hij zelve gedaan heeft, opdat hij niet schijne te streng te zijn, een ander een wet opleggende, die hij zelve niet bewaarde. Want hij brengt hun in gedachten, hoe hij van de vrijheid, die hem de Heere gegeven had, zichzelf vanzelf onthouden heeft, opdat hij niemand zoude ergeren: hoe hij in middelmatige dingen zichzelf veelszins gedragen heeft, om zichzelf naar een iegelijk te voegen: opdat zij uit zijn exempel zouden leeren, dat zij niet behooren een iegelijk zoo aan zich te onderwerpen, dat zij niet zouden arbeiden om zichzelf den broeders toe te voegen tot hunne stichting.

Nu, dewijl de Corinthiërs zichzelf zeer behaagden, gelijk wij boven gezegd hebben, zoo vermaant hij ze in het begin van het 10° hfdst., door der Joden exempel, dat zij zichzelf niet bedriegen door verkeerde zorgeloosheid. Want, zoo zij op uitwendige dingen en gaven Gods zichzelf verheffen, zoo bewijst hij, dat de Joden ook dezelfde oorzaak des roems gehad hebben, en dat nochtans dit al hun niet profijtelijk geweest is, dewijl zij de gaven Gods misbruikten. Als hij ze hiermede verschrikt heeft, zoo keert hij terstond wederom tot de zaak, die hij eerst begonnen had, en leert hoe ongeschikt het is, dat zij, die de tafel der duivelen deelachtig zijn, aan het nachtmaal des Heeren gemeenschap hebben, dewijl het een schandelijke en onverdragelijke besmetting is. Ten laatste besluit hij, dat wij al onze handelingen behooren aan te leggen, dat wij niemand ergeren.

In het 11° hfdst. reinigt hij de gemeene samenkomsten van sommige verdorven inzettingen, die met de Christelijke betamelijkheid en eerbaarheid niet wel overeenkwamen; en vermaant ook wat groote gestadigheid en matigheid men daar moet houden, waar wij voor de oogen Gods en der engelen staan. En voornamelijk bestraft hij ze om de verkeerde bediening des nachtmaals. En hij stelt daarbij de wijze om de misbruiken te beteren, die daarin gekomen waren, door hun terug te roepen tot de eerste inzetting des Heeren, als tot

den eenigen zekeren regel en eeuwige wet om recht te handelen.

En dewijl velen de geestelijke gaven misbruikten tot eergierigheid, zoo behandelt hij in het 12e hfdst., tot wat einde zij van God gegeven worden, en ook, welk haar recht en zuiver gebruik is, te weten, opdat wij ze onderling tot elkanders stichting gebruikende, in één lichaam van Christus vereenigen. Deze leer versiert hij met een gelijkenis van het menschelijk lichaam, waarin wel verscheiden leden en menige machten of ambten zijn, maar nochtans zulke gelijkmatigheid, overeenkoming en gemeenschap is, dat zij alle te zamen wat een iegelijk gegeven is, tot nut des lichaams gebruiken; dat daarom de liefde de allerbeste mate stelt in deze zaak.

Dezelfde zaak vervolgt hij breeder, en verklaart ze beter in het 13^e hfdst. De hoofdinhoud is deze: dat alle ding naar de liefde moet geschikt worden; naar aanleiding waarvan hij uitloopt in den lof der liefde, opdat hij haar oefening te beter aanprijze, en de Corinthiërs te meer verwekke om die te onderhouden.

In het 14^e hfdst. begint hij meer bijzonder uit te drukken, wat de Corinthiërs in het gebruik der geestelijke gaven gezondigd hadden. En dewijl zij zoozeer zochten gezien te zijn, zoo leert hij dat in alle dingen de stichting alleen moet voor oog en gehouden worden. Daarom verheft hij de profetie boven alle andere gaven, omdat zij nuttiger is, daar nochtans de verscheidene talen meer geacht waren bij de Corinthiërs, alleen om den ijdel opschik. Bovendien stelt hij een rechte orde om wel te handelen: en bestraft ook mede die feil, dat zij onbekende talen gebruikten zonder nut: en intusschen werden de leer en de vermaningen vergeten, die altijd behoorden de eerste plaats te hebben. Daarna verbiedt hij de vrouwen openlijk te leeren, omdat het onbetamelijk is.

In het 15^e hfdst. hekelt hij een zeer verderfelijke dwaling, welke hoewel het niet geloofelijk is, dat zij bij de Corinthiërs gemeen is geweest, zoo had zij nochtans de harten sommiger menschen alzoo bevangen, dat daar openlijk een geneesmiddel noodig was. Het schijnt, dat hij deze handeling met opzet uitgesteld heeft tot het laatste des zendbriefs, opdat zij, zoo hij daarmede den zendbrief begonnen had, of ook terstond in het begin daartoe gevallen ware, niet zouden denken, dat zij allen daarin beschuldigd werden. Zoo bewijst hij dan, dat de hope der wederopstanding zoo noodig is, dat het Evangelie ganschelijk valt, wanneer die weggenomen is. En als hij ze met sterke redenen bevestigd heeft, zoo stelt hij ook daarbij de wijze. Eindelijk geeft hij een volkomen behandeling dezer zaak.

Het 16^e hfdst. heeft twee stukken. In het eerste vermaant hij, dat zij den broederen te Jeruzalem te hulpe komen in hun armoede; want die werden toen verdrukt door een duren tijd, en de goddeloozen bedreven wreedheid tegen hen. Dit hadden de apostelen Paulus bevolen, dat hij de gemeenten der heidenen zou opwekken, om hun hulpe te doen. Zoo gebiedt hij hun weg te leggen wat zij in den zin hadden te geven, opdat het terstond naar Jeruzalem gebracht kon worden. Ten laatste besluit hij den zendbrief met vriendelijke vermaning en groetenissen.

Hieruit kan men verstaan, wat ik in het begin gezegd heb, dat deze zendbrief vol is van zeer nuttige leer, dewijl hij verscheidene handelingen van vele zeer schoone dingen bevat.

Gal. 2: 10.

HET EERSTE HOOFDSTUK.

- 1 Paulus, een geroepen apostel van Jezus Christus, door den wil van God, en Sósthene's, de broeder, Joh. 17: 19.
Hand. 15: 2.
1 Thess. 4: 7.
- 2 Aan de gemeente Gods, die te Corinthe is, den geheiligden in Christus Jezus, geroepen heiligen, met allen, die den naam van onzen Heere Jezus Christus aanroepen, in wat plaats het zij, zoowel hun als onzen Heere: Rom. 1: 7.
Ef. 1: 1.
2 Tim. 2: 22.
Rom. 1: 7.
2 Cor. 1: 2.
Ef. 1: 2.
- 3 Genade zij u, en vrede van God, onzen Vader, en den Heere Jezus Christus. 1 Petr. 1: 2.

UITLEGGING.

P Paulus, een geroepen apostel. Aan het begin van bijna al zijn zendbrieven werkt Paulus aan zijne leer gezag en aangenaamheid te schenken. Het een leidt hij af uit den persoon en het ambt, hem van God opgelegd, omdat hij is een apostel van Christus, door God gezonden; en het ander daaruit, dat hij zijn liefde, tot wie hij schrijft, betuigt. Want die wordt veel lichter van ons geloofd, welken wij achten ons van harte gunstig te zijn, en onze zaligheid getrouw te zoeken. Zoo dan, in deze groetenis neemt hij zichzelf gezag aan, als hij zich noemt een apostel van Christus, en ook van God geroepen, dat is, door Gods wil verordend. Daar zijn twee dingen noodig, opdat iemand in de gemeente gehoord worde, en de plaats eens leeraars hebbe. Want hij moet van God geroepen zijn tot dat ambt, en datzelve getrouw bedienen. Dit beide schrijft Paulus hier zichzelf toe. Want dat bevat de naam apostel, dat hij met goede conscientie zijn boodschap in Christus' naam bediene, en de zuivere leer des Evangelies verkondige. Maar dewijl niemand deze eer zichzelf behoort aan te matigen, tenzij hij geroepen is, zoo stelt hij daarbij, dat hij zulks niet lichtvaardig aangenomen heeft, maar dat God zelve hem daartoe verordend heeft. Zoo zullen wij dan leeren deze twee dingen bij elkander te stellen, als wij willen weten, wie wij behooren voor dienaars van Christus te houden, te weten, de roeping en de getrouwheid in de bediening des ambts. Want gelijk niemand den naam en waardigheid des dienaars rechtens kan aannemen, tenzij hij geroepen is, alzoo ware het niet genoeg geroepen te zijn, zoo hij zijn ambt niet genoegzaam bediende. Want de Heere verkiest geene dienaars om stomme beelden te zijn, of om onder de voorwending hunner roeping, tirannie te bedrijven, of hunnen lust voor een wet te hebben: maar Hij gebiedt ook mede hoedanig zij moeten zijn, en bindt ze aan zekere wetten en regelen, en verkiest ze tot den dienst, dat is ten eerste, dat zij niet ledig zijn, ten andere, dat zij zichzelf binnen de palen huns ambts houden.

Daarom, gelijk het apostolisch ambt steunt op de roeping, alzo is het noodig, dat die zich met de daad zoodanig bewijze, die een apostel wil geacht worden, ja, die wil, dat men hem geloofd of zijne leer gehoor geve. Want dewijl Paulus op deze redenen steunt, om gezag te verkrijgen, zoo zou die veel te onvoorzichtig doen, die zonder deze redenen iets zou willen zijn. Maar men moet ook aanmerken, dat het niet genoeg is, dat iemand zijn roeping en ook zijn getrouwheid in de bediening des ambts voorwendt, tenzij hij het beide met de daad bewijze. Want het geschiedt dikmaals, dat geen menschen hoovaardiger zichzelf door groote namen verheffen, dan die de waarheid niet hebben, gelijk voortijds de valsche profeten roemden, dat zij van God gezonden waren. En wat roepen de papisten heden anders, dan dat zij van God verordend, en de successie of opvolging van de apostelen aan gehad hebben? maar het wordt daarna openbaar, dat zij ontbloot zijn van die dingen, waarop zij zich verhoovaardigen. Daarom wordt hier niet roeming, maar waarheid gezocht. En dewijl den naam aan te nemen, beiden den goeden en den boozen gemeen is, zoo moet men tot de onderzoeking komen, opdat wij mogen weten, wie zichzelf waarlijk of valschelijk een apostel noemt. Paulus' roeping heeft God met vele getuigenissen geopenbaard, en daarna met teekenen bevestigd. Zijn getrouwheid was daaruit te verstaan, zoo hij de zuivere leer van Christus verkondigd heeft. Voorts van de tweeërlei roeping, te weten, Gods en der gemeente, zie mijn »Institutie."

Apostel. Hoewel deze naam naar zijn afleiding een algemeene betekenis heeft, en somtijds ook alzoo wijd genomen wordt voor allerlei dienaars, zoo komt die nochtans bijzonder dien toe, die door des Heeren bevel verordend zijn, om het Evangelie de gansche wereld over te verkondigen. Het was wel nut, dat aan Paulus deze naam gegeven was, om twee oorzaken, te weten, omdat den apostelen veel meer opgedragen werd dan anderen dienaren des Evangelies, en omdat zij alleen deze macht hadden, dat zij alle gemeenten onderwezen.

Door den wil van God. Dewijl Paulus gaarne pleegt Gode toe te schrijven, al wat ergens ter wereld goeds is, zoo doet hij nochtans dit voornamelijk in zijn apostelambt, opdat hij alle kwaad vermoeden der hoovaardigheid van zich afwende. En voorwaar, gelijk de roeping tot zaligheid uit genade en onverdiend is, alzo leert Christus ook, dat de roeping tot het apostelambt onverdiend is, als Hij zegt: Gij hebt Mij niet uitverkoren, maar Ik heb u uitverkoren. Nochtans geeft Paulus ook mede bedekt te kennen, dat die allen tegen de ordening Gods strijden, die zijn apostelambt teniet willen maken, of eenigszins tegen hem strijden. Want Paulus roemt hier niet zonder oorzaak op deze eeretitelen, maar beschermt met opzet zijn apostelambt tegen booze beschuldigingen. Want dewijl zijn gezag aan de Corinthiërs genoeg bekend behoorde te zijn, zoo was het overbodig geweest hier van den wil van God voort te brengen, hadden niet ongeschikte menschen gezocht met heimelijke listen deze eer te krenken, die hem van God gegeven was.

En Sósthènes, de broeder. Dit is Sósthènes, de overste der Joodsche synagoge, die te Corinthe was, waarvan Lukas meldt, Hand. 18:17. Zijn naam stelt hij hierbij, omdat de Corinthiërs behoorden hem terecht in eere te houden, wiens vurigheid en stand-

Joh. 15:16.

vastigheid in het Evangelie zij kenden. Alzo is het hem nu loffelijker Paulus' broeder genoemd te worden, dan voortijds een overste der synagoge.

2 Aan de gemeente Gods, die te Corinthe is. Het kon wonder schijnen, waarom hij die menigte der menschen noemt een gemeente Gods, waarin zoo vele gebreken waren, dat de duivel daar meer het rijk ingenomen had dan God. Het is zeker, dat hij niet de Corinthiërs heeft willen vleien: want hij spreekt uit den Geest Gods, welke niet pleegt te vleien. Maar, zal iemand zeggen, hoedanige gedaante der gemeente blijft daar nog onder zoo vele besmettingen? Ik antwoord, dewijl hem van den Heere gezegd was: Vrees niet, ik heb hier veel volks, zoo heeft hij, deze belofte gedachtig zijnde, weinigen goeden deze eer aangedaan, dat hij in die groote menigte van ongeschikte menschen bekende een gemeente Gods te zijn. Bovendien, hoewel daar vele gebreken waren ingekomen, en ook vele verdervingen, zoowel in de leer als in de zeden, toch waren er nog sommige teekenen der ware gemeente gebleven. Deze plaats is zorgvuldig aan te merken, opdat wij in deze wereld niet zoeken een gemeente, die zonder eenige rimpel of smet is, of, dat wij niet terstond dezen titel aan alle vergadering benemen, waarin wij niet alle ding zien naar onze begeerte. Want dit is een gevaarlijke verzoeking en kwelling, dat men acht daar geen gemeente te zijn, waar geen volkomen zuiverheid gezien wordt. Want zoo wie hiermede bevangen is, die moet ten laatste van alle anderen afwijken, en zichzelf schijnen alleen in de wereld heilig geworden te zijn; of moet met weinige hypocrieten een afzonderlijke sekte instellen. Wat oorzaak had dan Paulus, om te Corinthe een gemeente te bekennen? Te weten, omdat hij de leer des Evangelies, den doop, en het avondmaal des Heeren bij hen zag, uit welke teekenen de gemeente behoort geacht te worden. Want hoewel sommigen waren begonnen aan de wederopstanding te twijfelen, nochtans dewijl deze dwaling niet het gansche lichaam had bevangen, zoo wordt daarom de naam van gemeente, noch de waarheid van hen niet weggenomen. En hoewel daar eenige feil gekomen was in de bediening des avondmaals, de tucht en eerbaarheid zeer vervallen was, hoewel zij de eenvoudigheid des Evangelies verachtende, aan uitwendige pralerij en versiering zich overgegeven hadden, en door der dienaren eergierigheid veelszins gedeeld waren, nochtans dewijl zij de fundamentele leer behielden, God alleen bij hen aangeroepen en aangebeden werd in Christus' naam, dewijl zij het betrouwen hunner zaligheid in Christus stelden, en niet ganschelijk verdorven dienst hadden, zoo bleef daar ook mede een gemeente. Daarom, waar de dienst Gods geheel is, en die grondleer blijft, waarvan ik gesproken heb, daar zullen wij zonder zwaarigheid achten een gemeente te zijn.

Den geheiligden in Christus Jezus, geroepen heiligen. De weldaden Gods, waarmede zij versierd waren, verhaalt hij hun als bijwijze van een verwijt, zoo zij zich tenminste niet wederom dankbaar bewijzen. Want wat kon daar schandelijker zijn, dan den apostel te verwerpen, door wiens dienst en arbeid zij tot een eigen volk Gods afgezonderd waren? Intusschen heeft hij met deze twee woorden verklaard, wie men voor ware leden der gemeente moet achten, en wie eigenlijk tot derzelve gemeenschap dienen. Want zoo gij niet met heiligheid des levens u bewijst een Christen te

Hand. 18:9.

zijn, zoo moogt gij misschien onder de gemeente schuilen, maar zult nochtans van de gemeente niet zijn. Zoo moeten dan die allen in Christus geheiligd worden, die onder Gods volk willen gerekend worden. Nu, het woord **heiligen** beduidt **afzonderen**: dit geschiedt in ons, als wij door den Heiligen Geest wedergeboren worden tot nieuwigheid des levens, opdat wij Gode en niet der wereld dienen. Want dewijl wij van nature onheilig zijn, zoo worden wij door den Heiligen Geest, Gode geheiligd. En dewijl dit geschiedt, als wij in het lichaam van Christus geplant worden, buiten hetwelk niet anders is dan onreinheid, en de Geest ons ook alleen door Christus gegeven wordt, zoo zegt hij terecht, dat wij in Christus geheiligd worden, dewijl wij door Hem Gode aanhangen, en in Hem nieuwe creaturen worden. Dat terstond daarna volgt, **geroepen heiligen**, dat verklaar ik aldus: gelijk gij geroepen zijt tot heiligheid. Doch het kan tweeërlei wijze verstaan worden, te weten, dat Paulus zegt, dat de roeping Gods de oorzaak is der heiligmaking, omdat ze God heeft uitverkoren, alsof hij zeide, dat dit komt uit de genade Gods, en niet uit der menschen kracht; of dat hij te kennen geeft, dat het onzer belijdenis betaamt, dat wij heilig zijn, dewijl dit het einde der Evangelische leer is. En hoewel de eerste zin beter schijnt met het verband overeen te komen, zoo is nochtans daar weinig aan gelegen, in wat zin men het neemt, want deze twee waarheden hangen aan elkander, te weten, dat onze heiligheid vloeit uit de fontein der Goddelijke verkiezing, en dat diezelve is de fontein onzer roeping. Zoo moeten wij dan weten, dat wij niet door eigen macht, maar door Gods roeping heilig zijn: want Hij alleen reinigt degenen, die van nature onrein waren. Het schijnt mij voorwaar waarschijnlijk, dat Paulus, de opene fontein der heiligheid als met den vinger aangewezen hebbende, hooger opklimt, te weten, tot het welbehagen Gods, waaruit ook Christus ons is toegekomen. Voorts, gelijk wij door het Evangelie geroepen worden tot onschuldigheid des levens, alzoo moet dat ook inderdaad in ons volbracht worden, opdat onze roeping krachtig zij. Hier mocht iemand tegenwerpen, dat van de zoodanigen niet velen onder de Corinthiërs waren. Ik antwoord, dat de zwakken van dit getal niet worden uitgesloten, wijl God zijn werk in ons hier alleen begint, en mettertijd door voortgang en wasdom volbrengt. Bovendien antwoord ik, dat Paulus met opzet meer de genade Gods in hen aanziet, dan hunne eigene gebreken, opdat zij zich over hunne onachtzaamheid schamen, zoo zij zich niet gedragen, gelijk zij behooren.

Met allen, die. Dit is ook allen godzaligen gemeen: want dewijl de aanroeping van den naam Gods de voornaamste oefening is des geloofs, zoo moet men de geloovigen hieruit voornamelijk achten. Merk ook op, dat hij zegt, dat de geloovigen Christus aanroepen, waarmede zijn Godheid bewezen wordt, dewijl de aanroeping een der voornaamste getuigenissen van den godsdienst is. Zoo dan, door de aanroeping wordt hier door een wijze van spreken genoemd *synecdoche* of samenvatting, de gansche zaak des geloofs aan geduid, gelijk zij in vele plaatsen der Schrift voor den godsdienst in 't gemeen wordt genomen. Dat velen hierdoor alleen verstaan een uitwendige belijdenis, schijnt mij vreemd van het gebruik der Schrift te zijn. Voorts, dat ik deze twee woorden **onze** en **hunne**, op Christus duid, hoewel zij van anderen geduid worden op de plaats,

daarin heb ik Chrysostomus gevolgd. Dit zal mogelijk schijnen hard te zijn, omdat deze woorden, **in wat plaats het zij**, tusschenbeide gesteld worden; doch in de Grieksche woorden van Paulus is niets ongeschikts. En waarom ik deze overzetting verkies boven de oude, daarvan is de reden, dat, zoo men het op de plaats duidt, niet alleen het tevergeefs, maar ook ongeschikt daarbij zal gesteld zijn. Want wat plaats zou Paulus zijne noemen? Zij meenen het Joodsche land: maar met wat reden? Bovendien, wat zou hij de plaats der anderen noemen? Zij zeggen, al de andere deelen der wereld: maar dat rijmt ook niet wel. Maar deze zin, welken ik gesteld heb, past zeer wel: want dewijl hij ze allen vervat had, die overal den naam van Christus onzen Heere aanroepen, zoo stelt hij daarbij, al zoowel **hunne** als **onze**, om te kennen te geven, dat Christus de Heere is van allen zonder onderscheid, die Hem aanroepen, beiden Joden en heidenen.

In wat plaats het zij. Dit heeft Paulus buiten zijn gewoonte hierbij gesteld: want in de andere zendbrieven meldt hij alleen degenen, tot wie hij schrijft; maar het schijnt, dat hij heeft willen voorkomen de tegenwerping der ongeschikte menschen, opdat zij niet zouden zeggen, dat hij stoutelijk zichzelf onder de Corinthiërs verheft, en autoriteit aanneemt, hetwelk hij niet zou bestaan te doen in andere gemeenten. Want dat zij hem ook hiermede bezwaard hebben, zal terstond blijken, even alsof hij schuilplaatsen zocht, en het licht vlood, of zichzelf bedektelijk van de andere apostelen afwendde. Zoo schijnt hij dan om deze leugen te wederleggen, zichzelf met voorbedacht op een hooge schouwplaats te stellen, om ver gehoord te worden.

3 Genade zij u en vrede. De uitlegging van dit gebed zullen de lezers vinden in den aanvang der uitlegging op den zendbrief aan de Romeinen; want ik val ze niet gaarne met herhalingen lastig. Rom. 1:7.

4 Ik dank mijnen God allen tijd over u, om de genade Gods, die u gegeven is in Christus Jezus.

5 Dat gij in alle ding rijk geworden zijt in Hem, in alle woord Col. 1:9. en in alle kennis.

6 Gelijk het getuigenis van Christus bevestigd is onder u.

7 Zoodat gij in geene gave verkort zijt, verwachtende de opening van onzen Heere Jezus Christus. Fil. 3:20. Tit. 2:13.

8 Dewelke u ook zal bevestigen tot het einde onstraffelijk, tot den dag van onzen Heere Jezus Christus. 1Thess.3:13; 5:23.

9 God is getrouw, door welken gij geroepen zijt tot de gemeenschap van zijnen Zoon Jezus Christus onzen Heere. 1Thess.5:24. 1Cor.10:13.

4 Ik dank mijnen God. Als hij nu in de groetenis uit den persoon en het ambt hem opgelegd, autoriteit heeft genomen, zoo zoekt hij nu zijn leer aangenaam te maken, zijn liefde tot hen verklarende. En aldus verzoet hij hun gemoed, om de bestraffing lijdzaam te hooren. Zijn liefde doet hij hun verstaan uit teekenen, die daaruit volgen, te weten, dat hij betoont zichzelf in hun goed te verblijden, alsof het hem gegeven ware; dat hij bevestigt een goed gevoelen van hen, en goede hope voor de toekomst te hebben. Doch hij matigt deze zijn dankzegging over hen alzoo,

dat hij hun geen oorzaak geeft tot verheffing: want al wat zij goeds hebben, schrijft hij Gode toe, opdat Die alleen geprezen zij, dewijl, het zijne gaven zijn. Even alsof hij zeide: Ik verblijd mij wel over u, maar zoo dat ik Gode den lof geef. Dat hij zegt, **mijnen God**, Rom. 1:8. wat dit beduidt, heb ik in den zendbrief aan de Romeinen gezegd. Voorts, gelijk Paulus de Corinthiërs niet heeft willen vleien, zoo heeft hij hun ook geen valschen lof toegeschreven. Want hoewel zij niet allen zulken lof waardig waren, en vele schoone gaven Gods door hun eerezucht verdierven, zoo moest hij ze nochtans niet ver-smaden, dewijl zij in zichzelfden lofwaardig waren. Bovendien, dewijl de gaven des Geestes tot aller stichting worden gegeven, zoo verhaalt hij ze terecht als gemeene gaven der gemeente. Maar laat ons zien, wat hij daarin prijst.

Om de genade. Dit is een algemeen woord, want het vervat allerlei gaven, die zij door het Evangelie verkregen hadden. Want het woord **genade**, beduidt hier niet de gunst Gods, maar de gaven, die Hij den menschen onverdiend geeft. Daarna komt hij tot de gestalten dezer genade, als hij zegt, **dat gij in alle ding rijk zijt geworden**, en welke die **alle ding** zijn, drukt hij uit, te weten, de leer en Gods woord. Want in dezen rijkdom behooren de Christenen overvloedig te zijn: welken wij ook daarom behooren te meer te achten, en in te meerder waarde te houden, omdat zij in 't algemeen zeer versmaad wordt. Het woord **in Hem**, wil ik liever zoo laten, dan over te zetten **door Hem**: want het drukt meer uit, en heeft meer kracht naar mijn oordeel. Want wij worden in Christus rijk gemaakt, dewijl wij leden zijns lichaams zijn, en zoover wij in Hem geplant zijn: ja, dewijl wij één met Hem geworden zijn, zoo heeft Hij, al wat Hij van den Vader ontvangen heeft, ons gemeen gemaakt.

6 Gelijk het getuigenis. Erasmus heeft het anders overgezet, namelijk, dat het getuigenis van Christus door deze dingen in hen bevestigd is, door de kennis en door het woord. Maar de woorden luiden anders, welke licht zijn te verstaan, zoo zij niet verdraaid worden, te weten, dat God de waarheid zijns Evangelies onder de Corinthiërs verzegeld heeft, opdat zij te zekerder zouden zijn. Dit kon tweeërlei wijze geschieden, te weten, door teekenen, of door een inwendig getuigenis des Heiligen Geestes. Chrysostomus schijnt het van de teekenen te verstaan, maar ik versta het breeder; en ten eerste is het zeker, dat het Evangelie eigenlijk bevestigd wordt bij ons door het geloof: want wanneer het door het geloof van ons wordt aangenomen, dan bevestigen wij eerst, dat God waarachtig is. En hoewel ik beken, dat de teekenen behooren te dienen tot de bevestiging daarvan, zoo is nochtans de oorsprong hooger te zoeken, te weten, dat de Geest Gods is het onderpand en zegel. Daarom leg ik deze woorden aldus uit: Dat de Corinthiërs overvloedig zijn in wijsheid, gelijk God van den beginne aan onder hen zijn Evangelie kracht gegeven heeft: en dit niet alleen eenerlei wijze, maar ook door de inwendige kracht des Geestes, al zoowel als door de uitnemendheid en verscheidenheid der gaven, door teekenen en alle andere behulpzels. **Het getuigenis van Christus of aangaande Christus**, noemt hij het Evangelie, welks gansche inhoud hiertoe dient, dat het ons Christus openbare, in wien alle schatten der wijsheid geopenbaard zijn. Zoo iemand het liever ac-

2 Cor. 1:22.
Ef. 1:13;
4:30.

tief neemt, omdat Christus de eerste auteur des Evangelies is, alzoo dat de apostelen niet anders zijn dan getuigen van den tweeden rang, ik zal niet zeer daartegen strijden: nochtans behaagt mij die eerste uitlegging 't best. Evenwel weinig hierna, hfdst. 2:1, moeten de woorden **getuigenis van God**, zonder twijfel actief genomen worden, want zoo men het daar passief nam, zoo zou de zin niet sluiten. Maar hier is het een andere zaak; ja die plaats bevestigt mijn gevoelen, want daar wordt terstond bijgesteld, hoedanig het getuigenis is, te weten, niets te weten dan Christus.

7 Zoodat gij in gene gave verkort zijt. Het woord verkorten beduidt in 't Grieksch een ding derven, waaraan men nochtans gebrek heeft. Zoo is dan zijn meening, dat de Corinthiërs alzoo alle gaven Gods overvloedig hebben, dat zij geen gebrek hebben: alsof hij zeide, de Heere heeft Zich niet alleen verwaardigd u het licht des Evangelies te geven, maar heeft u ook rijkelijk begaafd met allerlei gaven, die den heiligen mogen behulpzaam zijn, om voortgang in den weg der zaligheid te doen. Want door het Grieksche woord, waarvoor wij gesteld hebben **gaven**, verstaat hij geestelijke gaven, welke den heiligen zijn als instrumenten der zaligheid. Maar hier wordt tegengeworpen, dat de heiligen nimmermeer zoo rijk zijn, dat zij niet aan eenige gave gebrek hebben, zoodat zij altijd gedwongen zijn te hongeren en te dorsten. Want wie is er, die niet verre van de volmaaktheid is? Ik antwoord, dewijl zij genoegzaam met noodige gaven begaafd zijn, en nimmermeer worden verlaten, maar God altijd hun gebrek te hulp komt, zoo heeft Paulus hun daarom zulken rijkdom toegeschreven. En daarom stelt hij daarbij, **verwachtende de openbaring**, waarmede hij te kennen geeft, dat hij hun niet zulke overvloedigheid toeschrijft, waarin geen ding zou ontbreken, maar alleen die genoeg is, totdat men tot de volmaaktheid komt. Het woord **verwachtende**, los ik op in: **dewijl gij verwacht**. Alzoo zal de zin wezen: Zoodat gij geene gave gebrek hebt, dewijl gij den dag der volmaakte openbaring verwacht, waarin Christus, onze wijsheid, volkomen zal geopenbaard worden.

8 Dewelke u ook zal bevestigen. Het woordje **dewelke**, slaat niet terug op Christus, maar op God, hoewel de naam Gods verder daarvan af staat. Want de apostel gaat voort in zijn verheuging, en gelijk hij boven verklaard heeft, wat gevoelen hij van hen had, alzoo bewijst hij nu, wat hij namaals hoopt, opdat hij zijn genegenheid tot hen te kennen geve, en ook opdat hij ze door zijn exempel vermane, om dezelfde hope aan te grijpen, alsof hij zeide: Al verwacht gij nog de toekomstige zaligheid, zoo moet gij nochtans zeker zijn, dat God u nimmermeer zal verlaten, maar eerder zal vermeerderen, wat Hij in u begonnen heeft, opdat wij, als die dag, in welken wij allen voor den rechterstoel van Christus zullen gesteld worden, zal gekomen zijn, daar onstraffelijk mogen bevonden worden. **Onstraffelijk**. Dat dit het einde onzer roeping is, leert hij aan de Efeziërs en Colossensen, te weten, opdat wij rein en onstraffelijk verschijnen voor Christus. Maar men moet aanmerken, dat deze zoo groote reinheid in ons niet volmaakt wordt op den eersten dag, ja, het gaat goed met ons, zoo wij dagelijks voortgang doen in betering, zoo wij gezuiverd worden van zonden, die ons voor God schuldig maken, totdat wij met het lichaam des doods alle onreinheden der zonde afleggen. Van den dag des Heeren zullen wij spreken in hfdst 4.

EF. 1:4.
Col. 1:22.

Rom. 7:24.

9 God is getrouw. Als de Schrift God getrouw noemt, zoo be-
duidt zij dikmaals daarmede standvastigheid en onafgebroken gang
in God, zoodat Hij, wat Hij begonnen heeft, tot het einde toe ver-
volgt: gelijk dezelfde Paulus op een andere plaats zegt, dat de
Rom. 11:29. roeping Gods onberouwelijk is. Daarom, naar mijn oordeel is de
zin dezer plaats, dat God standvastig is in zijn voornemen. Dewijl
het alzoo is, zoo speelt God niet in zijn roeping, maar zal zijn
werk eeuwig onderhouden. Wij moeten altijd uit de voorleden wel-
daden Gods, goede hope hebben voor de toekomst. Maar Paulus
ziet hooger: want hij besluit, dat de Corinthiërs niet kunnen ver-
worpen worden, omdat zij eenmaal van den Heere geroepen zijn
tot de gemeenschap van Christus. En opdat wij weten wat kracht
dit bewijs heeft, zoo zullen wij ten eerste aanmerken, dat eens
iegelijks roeping hem behoort te zijn een getuigenis zijner verkiezing.
Bovendien, hoewel de een van des anders verkiezing niet zoo zeker
kan oordeelen, dat men nochtans naar het oordeel der liefde moet
achten, dat zij allen tot zaligheid geroepen worden, die geroepen
worden, ik versta krachtdadig en met vrucht. Paulus heeft deze
woorden tot die gericht, in wie Gods Woord geworteld was, en in
wie eenige vrucht gezien werd. Zoo iemand tegenwerpt, dat velen,
die eenmaal het Woord aangenomen hebben, daarna afvallen, ik
antwoord, dat de Geest alleen aan een iegelijk een getrouwe en
zekere getuige is zijner verkiezing, waaruit de volharding voort-
vloeit: en dat nochtans dit Paulus niet verhinderd heeft, naar het
oordeel der liefde zeker te zijn, dat de roeping der Corinthiërs zeker
en ongeschonden zou zijn, als in welke hij teekenen zag der vader-
lijke goedwilligheid Gods. Maar deze dingen moeten geenszins dienen
om zorgeloosheid des vleesches te maken, om welke ons te benemen,
de Schrift ons dikmaals van onze zwakheid vermaant: maar dienen
alleen om het betrouwen op den Heere te bevestigen. En dit was
nuttig, opdat zij den moed niet zouden verloren geven door de
erkenning zoo veler zonden, die hierna hun voor oogen gesteld
worden. Dit zij de hoofdinhoud, dat het der Christelijke goedwillig-
heid betaamt goede hope te hebben van allen, die in den rechten
weg der zaligheid getreden zijnde, nog in den loop zijn, al worden
zij wederom met vele krankheden omvangen; en dat een iegelijk
van ons, van dat hij door den Geest Gods in de kennis van Christus
verlicht is, zeker behoort te besluiten, dat hij van God is aange-
nomen tot de erfenis des eeuwigen levens. Want de krachtige roe-
ping moet den geloovigen een getuigenis der Goddelijke aanneming
zijn. Doch intusschen moeten wij allen met vrees en zorgvuldigheid
wandelen; van welke zaak ik wederom wat zal aanroeren in hfdst. 10.

Tot de gemeenschap. Erasmus heeft dit overgezet, **deelachtig-
heid**, en de oude overzetter, **gezelschap**, maar ik wil liever stellen
κοινωνία. **gemeenschap**, omdat het de kracht van het Grieksche woord beter
uitdrukt. Want dit is het einde des Evangelies, dat Christus onze
worde, en wij in zijn lichaam ingeplant worden. En als de Vader
ons dezen geeft te bezitten, zoo maakt Hij Zichzelven ons daardoor
gemeen: hieruit vloeit het deelachtig zijn aller goederen. Zoo is
dan dit de bewijsreden van Paulus: dewijl gij door het Evangelie,
'twelk gij door het geloof hebt ontvangen, in de gemeenschap van
Christus zijt aangenomen: zoo hebt gij niets te vreezen van het
gevaar des doods, dewijl gij Zijner deelachtig gemaakt zijt, die de

overwinnaar des doods geworden is. In één woord: wanneer een
Christen zichzelven aanziet, zoo heeft hij geen stof dan tot vreezen
en beven, of eer te vertwijfelen: maar dewijl hij tot Christus' ge-
meenschap geroepen is, zoo moet hij, wanneer van het betrouwen
der zaligheid gehandeld wordt, niet anders van zichzelven denken
dan van een lidmaat van Christus: zoodat hij alle weldaden van
Christus zijne make. Alzoo zal hij een ontwijfelbare hope der einde-
lijke volharding verkrijgen, zoo hij zichzelven acht te zijn een lid-
maat van Dien, die buiten gevaar van vallen is.

10 Ik bid u, broeders, door den naam van onzen Heere Jezus
Christus, dat gij allen eenerlei spreekt, en dat daar geen twee-
dracht onder u zij: maar dat gij vereenigd zijt in éenen zin
en in eenerlei gevoelen.

Rom. 12:16;
15:5.
Fil. 2:2; 3:16.
1 Petr. 3:8.

11 Want mij is te kennen gegeven van u, broeders, door degenen,
die van Chloë's huisgezin zijn, dat er twist onder u is.

12 Ik spreek hiervan, omdat een iegelijk van u zegt: Ik ben van
Paulus, en ik ben van Apollos en ik ben van Cefas, en ik van
Christus.

1 Cor. 3:4.
Hand. 18:24.
1 Cor. 16:12.

13 Is dan Christus gedeeld? Is Paulus voor u gekruisigd? Of
zijt gij in den naam van Paulus gedoopt?

10 Ik bid u, broeders. Tot dusver heeft hij de Corinthiërs zacht
behandeld, omdat hij wist, dat zij zeer teeder en lekker waren. Nu,
als hij hun gemoed heeft bereid om berisping en betering te ont-
vangen, begint hij ze scherper te behandelen, gelijk een goed en
ervarene medicijnmeester, die de wonde zacht strijkt, als hij een scherp
geneesmiddel daaraan wil hechten. Toch gebruikt hij hier ook nog
grootte matigheid, gelijk wij zullen zien. De hoofdinhoud is deze:
Ik hoop, dat de Heere u niet tevergeefs zoo vele gaven gegeven
heeft, maar dat Hij u tot zaligheid wil brengen: maar gij moet ook
toezien, dat zulke uitnemende gaven door uwe gebreken niet besmet
worden: daarom, ziet toe, dat gij onder elkander eendrachtig zijt.
En het is niet zonder oorzaak, dat ik eendrachtigheid onder u
eisch: want het is mij geboodschaft, dat gij vijandelijken twist hebt,
dat onder u partijen en roeringen zijn, waardoor de ware eenigheid
des geloofs verscheurd wordt. En dewijl zij mogelijk door een een-
voudige vermaning niet genoeg zouden bewogen geweest zijn, zoo
opdat zij zoozeer naar de eendrachtigheid staan, als zij Christus
lief hebben.

Dat gij allen eenerlei spreekt. Met drieërlei wijze van spreken
vermaant hij ze tot eendrachtigheid: want ten eerste eischt hij zulke
eendrachtigheid onder hen, dat zij allen gelijk uit éenen mond
spreken; ten andere neemt hij dat kwaad weg, waardoor de eenig-
heid verscheurd en gebroken wordt; ten derde stelt hij het middel
eener ware eendrachtigheid, te weten, dat zij zijn van eenerlei ge-
moed en wil. Wat hij ter tweeder plaatse gesteld heeft, dat is naar
de orde het eerste, te weten, dat wij twist moeten vlieden: want
daaruit zal het ander komen: dat wij eendrachtig zijn. En het derde
zal ten laatste volgen, wat hij hier eerst noemt, dat wij allen uit
één mond zullen spreken, hetwelk zeer te wenschen is, gelijk de vrucht

der Christelijke eendrachtigheid. Zoo zullen wij dan aanmerken, dat geen ding den Christenen kwalijker betaamt, dan onder elkander oneens te zijn: want dit is het voornaamste hoofdstuk onzer religie, dat wij onder elkander eendrachtig zijn: op deze eendrachtigheid staat en steunt de welvaart der gemeente. Maar laat ons zien, wat hij in de Christelijke eenigheid eischt. Zoó men alle ding scherpzinnig wil onderscheiden, zoo wil hij, dat zij ten eerste aan elkander hangen in één gemoed, daarna in één gevoelen: ten derde, dat zij deze eendrachtigheid met de woorden belijden. Voorts, dewijl de overzetting van Erasmus wat scheelt van de mijne, zoo moeten de lezers in 't kort vermaand zijn, dat Paulus hier een woord gebruikt, 'twelk beduidt, **dingen bekwamelijk aan elkander verknocht**. Want het woord in de onbepaalde wijs, beduidt eigenlijk **samen gevoegd**, of **vereenigd worden**, gelijk de leden des menschelijken lichaams met zeer goede overeenkomst aan elkander hangen. Het woord, dat ik overgezet heb, **sententie** of **gevoelen**, neem ik hier voor den wil, opdat hier een volkomen verdeeling der ziel zij, en het eerste stuk verstaan worde van het geloof, en het ander van de liefde. Daarom, de Christelijke eenigheid zal dan onder ons zijn, als wij niet alleen in de leer wel overeenkomen, maar ook in begeerte en wil eendrachtig, en alzoo in alle dingen één van hart zijn; gelijk

Hand. 2: 46. Lukas betuigt van de geloovigen der eerste apostolische gemeente, dat zij eenerlei hart en ziel hadden. En voorwaar dit zal alom gevonden worden, waar de Geest van Christus regeert. En als hij ons gebiedt eenerlei te spreken, zoo beduidt hij ook te beter door de vrucht, hoe volkomen die eendrachtigheid behoort te zijn, te weten, dat zelfs niet in de woorden eenige verscheidenheid schijne. Dit is wel zwaar om te doen, nochtans is het onder de Christenen noodig, van welke niet alleen eenerlei geloof, maar ook eenerlei belijdenis geëischt wordt.

II Want mij is te kennen gegeven. Dewijl de algemeene vermaningen gewoonlijk weinig bewegen, zoo verklaart hij nu dat, wat hij gezegd heeft, bijzonder hun betreft. Zoo dient dan deze toevoeging hiertoe, dat de Corinthiërs erkennen, dat Paulus ze niet tevergeefs tot eendracht vermaant. Want hij bewijst, dat ze niet alleen van de heilige eenigheid afgeweken zijn, maar dat zij ook tot twistingen vervallen zijn, welke erger zijn dan oneenigheid. En opdat hij niet van te lichtelijk te gelooven beschuldigd worde, alsof hij lichtvaardig valsche beschuldiging had aangenomen, zoo prijst hij zijne aanbengers, welke in zeer groote achting moeten geweest zijn, dewijl hij niet twijfelt, ze als genoegzame getuigen tegen de gansche gemeente voort te brengen. En hoewel het niet geheel zeker is, of Chloë de naam eener plaats is, of eener vrouw, zoo acht ik het nochtans meer waarschijnlijk, dat het een vrouw geweest is. Zoo geloof ik dan, dat het een welgeschikt huisgezin is geweest, 'twelk dit gebrek der Corinthische gemeente aan Paulus heeft te kennen gegeven, als dat van hem moest gebeterd worden. Dat sommigen met Chrysostomus gevoelen, dat hij hunne namen niet heeft uitgedrukt, opdat zij niet met haat en nijd bezwaard zouden worden, acht ik ongerijmd. Want hij zegt niet, dat sommigen uit het huisgezin het hem gezegd hebben, maar beteekent ze meer allen: en zij zouden zonder twijfel zich gaarne hebben laten noemen. Voorts, opdat hij ze niet door te groote scherpheid zou verbitteren, zoo

verzacht hij de berisping met een liefelijke aanspraak, niet om de feil te verkleinen, maar opdat zij zichzelf te beter zouden laten onderwijzen, om de grootheid des gebreks te erkennen.

12 Ik spreek hiervan. Sommigen meenen, dat dit is een wijze van spreken, mimesis of navolging genoemd, alsof Paulus hier hunne eigene woorden weergaf. En hoewel de handschriften variëeren ten opzichte van het woordje, dat ik overgezet heb: **daarom dat**, toch wil ik het niet zoo nemen: Ik zeg **dit**, wat nu volgt, **dat een iegelijk** enz. maar laat het liever terugslaan op den vorigen zin, in dezer voege: Ik zeg **dit**, namelijk, dat er twist onder u is, **omdat** een iegelijk, enz. en dus aanwijzende de oorzaak van den twist. Maar iemand mocht hier tegenwerpen, dat in deze woorden nog geen twist gezien wordt. Ik antwoord, waar twist is in den godsdienst, daar kunnen de harten niet anders dan branden tot strijd. Want gelijk om ons te vereenigen, om de harten in vrede te brengen en te houden, geen ding krachtiger is dan de eendrachtigheid in den godsdienst: alzoo wanneer hierin eenige tweedracht oprijst, zoo moeten de harten terstond tot strijd verwekt worden, en daar zijn geene zoo gruwelijke strijden in eenige andere dingen als daarin. Daarom stelt Paulus het terecht tot een genoegzaam bewijs van den twist, dat zij met sekten bevangen waren.

Ik ben van Paulus. Hij noemt hier getrouwe dienstknechten van Christus, te weten, Apollos, die te Corinthe na Paulus in den dienst kwam, en ook Petrus zelve, en stelt ook zichzelf daarbij, opdat hij niet schijne meer zijn eigen zaak te drijven dan die van Christus. Want anders, dewijl deze drie een heilige eendrachtigheid hadden met elkander, zoo is het niet waarschijnlijk, dat daar eenige bende of sekte was onder de Corinthiërs, die op een van deze drie wilde roemen, meer dan op de anderen. Maar gelijk hij hierna zal zeggen, wat eigenlijk op anderen paste, heeft Paulus op zijnen en Apollos' persoon geduid: en dit heeft hij gedaan, opdat zij van het aanzien der menschen afgewend zijnde, te beter de zaak zelve zouden aanmerken. Maar iemand mocht hier tegenwerpen, dat hier ook sommigen verhaald worden, die zichzelf beleden van Christus te zijn: was dit ook te straffen? Ik antwoord, dat alzoo beter uitgedrukt wordt, wat groote ongeschiktheid uit zulke verkeerde bewegingen rijst, als wij ons aan menschen overgegeven hebben: want Christus moet het dan alleen ten deele zijn: en daar ontbreekt anders niet den geloovigen, dan dat zij zich van de anderen scheiden, zoo zij Christus niet willen verloochenen. Maar dewijl deze plaats verschillend gedraaid wordt, zoo is het nuttig nader aan te merken, wat de zin van Paulus hier is. Hij wil aan den eenigen Christus alzoo het meesterschap in de gemeente toeschrijven, dat wij allen op Hem staan, dat Hij alleen onder ons Heere en Meester genoemd worde, en dat geen naam van eenig mensch daartegen gesteld worde. Zoo dan, degenen, die de discipelen tot zichzelf aantrekken, om de gemeente in sekten te verscheuren, diezelven veroordeelt hij als zeer schadelijke vijanden onzes geloofs. Zoo laat hij dan de menschen niet alzoo hoog worden in de gemeente, dat zij de heerschappij van Christus innemen: hij laat ze niet in zulke eere gehouden worden, dat Christus' waardigheid op het allerminst zou verkort worden. Men moet wel den dienaren van Christus hun eere geven, zij zijn ook eenigerwijze meesters: maar men moet altijd deze uitzondering

houden, dat wat Christus toebehoort, Hem ongeschonden blijve, te weten, dat Hij desniettemin de eenige Meester zij en geacht worde. Daarom is dit het gemeen einde en voornemen der goede dienaren, dat zij allen in 't gemeen Christus dienen, Hem alleen de heerschappij, autoriteit en eere toeschrijven, onder zijn vaandel strijden, Hem alleen gehoorzaam zijn, en anderen aan zijne heerschappij onderwerpen. Zoo iemand door eergierigheid gedreven wordt, die vergadert nu niet voor Christus, maar voor zichzelf discipelen. Daarom is dit de fontein alles kwaads, dit is de allerverderfelijkste pest, dit is het doodelijke venijn aller gemeenten, als de dienaars meer zichzelf zoeken dan Christus. De hoofdzak is, dat de eenigheid der gemeente daarin voornamelijk gelegen is, dat wij allen op Christus alleen staan, en dat de menschen alzoo op de laagste plaats zitten, opdat zijn hoogheid in geen ding verkort worde.

13 Is dan Christus gedeeld? Dit onverdragelijke kwaad kwam uit de Corinthische scheuringen: want Christus alleen moet in de gemeente regeeren. En dewijl dit het einde des Evangelies is, dat wij door Hem met God verzoend worden, zoo moeten wij eerst allen in Hem te zamen verknocht zijn. En dewijl onder de Corinthiërs slechts weinigen, die gezonder waren dan de anderen, Christus tot hunnen Meester behielden, hoewel zij allen roemden Christenen te zijn, zoo wordt Christus nochtans alzoo verscheurd. Want wij moeten één lichaam zijn, zoo wij onder Hem willen als onder ons hoofd vervat zijn. Zoo wij in verscheiden lichamen gedeeld worden, zoo worden wij ook van Hem afgescheurd. Daarom, op zijnen naam roemen onder tweedracht en sekten, dat is Hem verscheuren, hetwelk niet kan geschieden: want Hij zal nimmermeer van de eenigheid en eendrachtigheid afwijken, want Hij kan zichzelf niet verloochenen. Zoo stelt dan Paulus deze ongerijmdheid voor oogen, opdat hij den Corinthiërs daarmede doe verstaan, dat zij vreemden van Christus zijn, dewijl zij gedeeld zijn: want dan regeert Hij in ons, als Hij ons de band der heilige eenigheid is.

Is Paulus voor u gekruisigd? Hij bewijst met twee sterke redenen, hoe ongeschikt het is Christus deze eer te ontnemen, dat Hij alleen is het Hoofd der gemeente, alleen de Leeraar, alleen de Meester, of eenig deel dezer eer Hem te onttrekken om den menschen te geven. De eerste reden is, dat wij met deze voorwaarde door Christus verlost zijn, opdat wij niet meer onszelfs zijn. Ditzelfde bewijs gebruikt Paulus bij de Romeinen, Rom. 14:9, als hij zegt: Hiertoe is Christus gestorven en wederopgestaan, opdat Hij heerschappij hebbe over levenden en dooden. Daarom laat ons Hem leven en sterven, dewijl wij altijd Hem behooren. Alzoo ook in vs. 23 van het 7^e hfdst. van dezen zendbrief: Gij zijt duur gekocht, wordt geen dienst-knechten van menschen. Dewijl dan de Corinthiërs verkregen waren door het bloed van Christus, zoo hebben zij eenigszins de weldaad der verlossing verworpen, als zij andere hoofden over zich namen. Dit is een schoone leer, dat het in ons goeddenken niet gelegen is, onszelfen den menschen over te geven tot dienstbaarheid, dewijl wij des Heeren eigen volk zijn. Zoo vermaant hij dan de Corinthiërs hier van overgroote ondankbaarheid, dewijl zij zichzelf van het Hoofd vervreemden, door wiens bloed zij verlost waren, al was het, dat zij het onwetend deden. Deze plaats strijdt ook tegen de goddelooze leer der papisten, waarmede zij hunne aflaten zoe-

Joh. 3:10.
2 Cor. 5:19.
Col. 2:9.
Rom. 3:24.
25.

1 Cor. 6:19.

Rom. 14:9.

1 Cor. 7:23.

1 Pet. 2:9.

ken te bevestigen. Want dezen verdichten schat der gemeente, welken zij leeren door de aflaten uitgedeeld te worden, maken zij uit het bloed van Christus en der martelaren. Alzoo verdichten zij, dat de martelaren voor ons iets bij God verdiend hebben door hun dood, opdat wij daaruit hulpe zoeken om vergeving der zonden te verkrijgen. Zij zullen ontkennen, dat zij daarom onze zaligmakers zijn: maar daar is geen ding zekerder dan dat het een uit het ander volgt. Daar wordt gehandeld van de zondaren met God te verzoenen, daar wordt gehandeld van vergeving te verkrijgen, daar wordt gehandeld van den toorn Gods te stillen, daar wordt gehandeld van de zonden te verzoenen, zij zeggen, dat dit geschiedt eensdeels door Christus, eensdeels door der martelaren bloed: zoo stellen zij dan de martelaars tot metgezellen van Christus in de zaligheid te werken. Maar Paulus ontken hier sterk, dat daar iemand anders dan Christus voor ons gekruisigd is. De martelaars zijn wel tot ons voordeel gestorven, maar (gelijk Leo zegt) om een exempel der standvastigheid te bewijzen, en niet om ons de gave der rechtvaardigheid te verkrijgen.

Of zijt gij in den naam van Paulus gedoopt? Dit is de andere bewijsreden, welke aan den doop ontleend is. Want wij geven onszelfen dien over, in wiens naam wij gedoopt worden. Zoo zijn wij dan aan Christus met eede verbonden, in wiens naam onze doop geheiligd is, waaruit volgt, dat de Corinthiërs in meenedigheid en afwijking zijn, zoo zij zichzelf aan menschen overgeven. Merkt hier op, dat de natuur des doops is gelijk een handschrift van wederkeurig verbond: want gelijk de Heere ons met dit teeken in zijn huisgezin heeft aangenomen en tot zijn volk geteld, alzoo verbinden wij ons geloof en trouw aan Hem, opdat wij voortaan geen anderen geestelijken Heere hebben. Daarom gelijk het van Gods zijde een verbond is der genade, dat Hij met ons maakt, waarin Hij vergeving der zonden en een nieuw leven belooft: alzoo is het van onze zijde een sacrament of eed des geestelijken krijgs, waarmede wij Hem eeuwige gehoorzaamheid beloven. Het eerste deel heeft Paulus hier niet aange-roerd, omdat het hier de plaats niet was, maar als men van den doop handelt, zoo moet men het niet vergeten. En Paulus beschuldigt ze niet alleen daarom van afwijking, omdat zij Christus verlatende, zichzelf aan menschen hebben overgegeven, maar geeft met dat-zelve te kennen, dat zij verbondbrekers zijn, zoo zij niet Christus alleen aanhangen. Daar wordt gevraagd, wat het is in den naam van Christus gedoopt worden. Ik antwoord, dat door deze wijze van spreken niet alleen te kennen gegeven wordt, dat de doop in Christus' autoriteit gefundeerd is, maar dat hij ook in zijn kracht steunt en staat, ja dat al zijn kracht hieraan hangt, dat de naam van Christus daarin aangeropen wordt. Maar daar wordt wederom gevraagd, waarom Paulus zegt, dat de Corinthiërs in den naam van Christus zijn gedoopt, daar Christus zelve den apostelen geboden heeft te doopen in den naam des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geestes. Ik antwoord, dat men hier in de eerste plaats in den doop moet aanmerken, dat God de Vader ons door zijn onverdiende goedheid in de gemeente plantende, door verkiesing ons tot kinderen heeft aangenomen. Ten andere, dewijl wij geen gemeenschap met Hem hebben kunnen, anders dan door een middel der verzoening, zoo is Christus ons noodig, die ons door zijn bloed in des

Matt. 28:19.

Vaders genade brenge. Ten derde, dewijl wij door den doop Gode geheiligd worden: zoo moet ook de Heilige Geest daarbij komen, wiens ambt is ons nieuwe creaturen te maken. Ja ook, dat wij door Christus' bloed gewasschen worden, dat is, zijn eigen ambt; maar dewijl wij noch des Vaders barmhartigheid, noch de genade des Geestes anders verkrijgen dan door Christus alleen, zoo is het recht, dat wij Hem het eigen einde en doelwit des doops noemen, en den doop naar zijnen naam voornamelijk noemen, hoewel hierdoor de naam des Vaders en des Geestes niet wordt uitgesloten. Want als wij de kracht des doops in kort willen vervatten, zoo noemen wij Christus alleen, en als wij onderscheidenlijker willen spreken, zoo moet de naam des Vaders en des Geestes uitgedrukt worden.

- Hand. 18:8.
Rom. 16:23.
- 14 Ik dank mijnen God, dat ik niemand van u gedoopt heb anders dan Crispus en Gajus.
- 15 Opat niemand zegge, dat ik in mijnen naam gedoopt heb.
- 1 Cor. 16:15, 17.
- 16 Ik heb ook het huisgezin van Stefanus gedoopt; voorts weet ik niet, of ik iemand anders gedoopt heb.
- 17 Want Christus heeft mij niet gezonden om te doopen, maar om het Evangelie te verkondigen, niet met wijsheid der woorden, opdat het kruis van Christus niet verijdeld worde.
- 1 Cor. 2:1, 4.
2 Pet. 1:16.
- 18 Want het woord der kruises is dwaasheid dengenen, die vergaan, maar ons, die zaligheid verkrijgen, is het de mogendheid Gods.
- Rom. 1:16.
- 19 Want daar is geschreven: Ik zal de wijsheid der wijzen verderven, en het verstand der verstandigen zal Ik wegnemen.
- Jes. 29:14.
Job 5:12.
- 20 Waar is de wijze? waar is de schrijver? waar is de dispu-teerder dezer wereld? Heeft God niet de wijsheid dezer wereld dwaas gemaakt.
- Jes. 33:18.

14 Ik dank mijnen God. Met deze woorden slaat hij zeer bitter de verkeerdheid der Corinthiërs, waardoor zij maakten, dat die zeer heilige en schoone dienst des doops eenigszins te vlieden was. Paulus zou wel rechtvaardig en naar den eisch zijns ambts gedaan hebben, zoo hij vele menschen gedoopt had, nochtans is hij verblijd dat het anders is, en bekent, dat het door Gods voorzienigheid geschied is, opdat zij niet daaruit zouden oorzaak nemen om bij zichzelf te roemen, of, opdat hij geen ding zoude hebben dien eergierigen gelijk, die aldus zochten discipelen te maken. En of hij velen gedoopt had, daar was niets kwaads in geweest, maar gelijk ik gezegd heb, hierin is een zwaar verwijt tegen de Corinthiërs en hunne valsche apostelen, dewijl de dienstknecht des Heeren zich moet verblijden, dat hij van een werk, hetwelk anders prijselijk is, zich onthouden heeft, opdat het hun niet tot oorzaak der zonde worde.

17 Want Christus heeft mij niet gezonden. Hij vóórkomt hier wat men hem mogelijk had kunnen tegenwerpen, te weten, dat hij alzoo niet zijn ambt zou volbracht hebben, dewijl Christus gebiedt den apostelen te doopen, al zoowel als te leeren. Zoo antwoordt hij dan, dat dit niet het voornaamste stuk van zijnen dienst is geweest, want het leerambt was hem voornamelijk opgelegd, dat hij daarin naarstig zou zijn. Want als Christus tot zijne apostelen zegt: gaat heen, predikt en doopt, zoo stelt hij den doop bij de leer, enkel

Matt. 28:19.
Matt. 16:15.

als een bijkomend stuk of aanhang, zoodat de leer altijd de eerste plaats behoudt. Nochtans moet men hier twee dingen aanmerken. Het eene is, dat Paulus hier niet rechtuit ontkent, dat hij bevel heeft te doopen, (want dit gebod: gaat heen, doopt, komt allen apostelen toe; en hij zou lichtvaardig gedaan hebben, als hij eenigen doopte, had hij het gebod niet gehad) maar hij wil alleen te kennen geven, wat het voornaamste in zijn ambt was. Het ander is, dat de waardigheid en vrucht des sacraments hier geenszins verkleind wordt, gelijk sommigen meenen. Want hier wordt niet gehandeld van de kracht des doops; en Paulus stelt ook hier daarom deze vergelijking niet, opdat hij de kracht des doops eenigszins zou verkleinen, maar dewijl het leerambt weinigen toekwam, en velen gegeven was, dat zij mochten doopen. Bovendien, dewijl velen konden te zamen geleerd worden, en de doop niet anders dan een iegeljk bijzonder kon gegeven worden, zoo heeft Paulus, die in het leerambt bijzonder begaafd was, gearbeid in dat werk, dat hem meest noodig was, den anderen latende, wat zij 't geschiktst konden doen. Ja, zoo de lezers alle omstandigheden nader willen aanmerken, zoo zullen zij zien, dat hier een bedekte ironie is, waarmede die lustiglijk gegispt worden, die met eens anders arbeid onder de voorwending der ceremonie, ijdele eer zoeken. Paulus had ongelooflijk veel arbeid gedaan om de gemeente op te bouwen, en deze mooie en zachte meesters waren daarover gekomen, die door besprenging des waters, dat is, doopende, discipelen tot hun sekte trokken. Zoo dan, Paulus laat hun dien eeretitel toe, en betuigt, dat hij met den last en de zwaarigheid des paks tevreden is.

Niet in wijsheid der woorden. Dit is een vóórkomst, waarmede hij tweërlei tegenwerping wederlegt. Want deze geveinsde leeraars mochten tegenwerpen, dat Paulus, die met geen welsprekendheid begaafd was, spottelijk roemt, dat het leerambt hem bevolen was; daarom zegt hij, dat hij niet is een redenaar geboren, die op sierlijkheid der woorden zou roemen, maar een dienaar des Geestes, die door een gemeene en ongeleerde wijze van spreken, al de wijsheid der wereld overwonnen en onderwierpe. Nu, opdat niemand mocht zeggen, dat hij even zoowel door de prediking, als anderen door den doop eer zocht, zoo antwoordt hij met korte woorden: dewijl die wijze der leer, die hij gebruikt, verre is van alle sierlijkheid, en geenerlei eerzoeeking uitgeeft, zoo kan daarop zulk kwaad vermoeden niet vallen. En hieruit (zoo mij mijn meening niet bedriegt) kan men licht verstaan, welke de voornaamste grond en zaak dezer handeling zij, die Paulus had tegen de ongetrouwe dienaren der Corinthiërs: te weten, dewijl zij met eergierigheid opgeblazen waren, zoo hebben zij zichzelf door sierlijkheid der woorden, en door eenen schijn der menschelijke wijsheid opgepronkt. Uit dit groot kwaad volgen ook twee andere dingen, te weten, dat de eenvoudigheid des Evangelies door deze bewimpelingen mismaakt werd, en Christus als met een nieuwe en vreemde gedaante bekleed, zoodat de zuivere en rechte kennis van Christus niet gezien werd. En dat, dewijl der menschen gemoed tot schoonheid en sierlijkheid der woorden, en tot scherpzinnige redeneering, tot ijdelen schijn eener hooger leer gewend was, de krachtige werking des Geestes verdween, en niet anders bleef dan de doode letter; de majesteit Gods werd in het Evangelie niet gezien, gelijk zij in

het Evangelie verschijnt, maar alleen een bedriegelijk bestrijksel en een onvruchtbare versiering. Zoo dan, om deze verdervingen des Evangelies te bestraffen, komt Paulus hier tot de wijze zijner prediking, welke hij betuigt recht en behoorlijk te zijn, hoewel zij nochtans ganschelijk streed tegen hun eerzoekende oppronking, alsof hij zeide: Ik weet wel, hoezeer deze uwe teedere opgesmukte leeraars zichzelve vleien door hun grootsprekendheid, maar ik beken niet alleen, maar roem ook, dat mijn prediking geweest is in ongeschikte en grove, en ongesierde wijze van spreken. Want alzoo behoorde het te zijn, en deze wijze is mij van God bevolen. **Wijshheid der woorden** noemt hij niet alleen een onnutte en gemaakte babbeling, maar ook de ware welsprekendheid, welke gelegen is in voorzichtige uitvinding der dingen, vernuftige ordening en sierlijkheid der woorden. Hij betuigt niet alleen, dat deze welsprekendheid bij hem niet geweest is, ja ook wat meer is, dat zij zijner prediking noch nut, noch bekwaam geweest is.

Opdat het kruis van Christus niet verijdeld worde. Gelijk hij boven zoo dikmaals den naam van Christus tegen het hoovardig vleesch heeft gesteld, alzoo brengt hij nu ook het kruis van Christus voort, om alle hoogmoedigheid en hoogheid neder te werpen. Want de gansche wijshheid der geloovigen is in het kruis van Christus besloten: en wat mag verachtelijker zijn dan het kruis. Daarom, zoo wie waarlijk voor God wijs wil zijn, die moet tot deze nederheid des kruises dalen: dit zal niet geschieden, tenzij hij eerst zichzelve van zijn eigen gevoelen en van alle wijshheid der wereld afkeere. Maar Paulus leert hier niet alleen hoedanig de discipelen van Christus behooren te zijn, en wat wijze men behoort te houden om geleerd te worden, maar ook welke de wijze is om anderen te leeren in de school van Christus. Hij zegt, het kruis van Christus zou verijdeld geweest zijn, ware mijn prediking met welsprekendheid en opschik versierd geweest. **Het kruis van Christus** stelt hij hier voor de weldaad der verlossing, welke van den gekruisten Christus moet verkregen worden. De leer des Evangelies, welke ons daartoe roept, moet de smaak der natuur des kruises hebben, te weten, dat zij meer veracht en verworpen is dan geëerd. Zoo is dan de zin: had Paulus philosophische scherpzinnigheid en de kunst der welsprekendheid gebruikt bij de Corinthiërs, de kracht des kruises van Christus, in welke de zaligheid der menschen gelegen is, ware begraven geweest, want zij kan door dit middel niet tot ons komen. Hier worden twee dingen gevraagd, te weten, of Paulus de wijshheid der woorden ganschelijk veroordeelt, alsof zij tegen Christus ware? Insgelijks: of hij verstaat, dat de leer des Evangelies en welsprekendheid zoozeer tegen elkander strijden, dat zij nimmermeer kunnen overeenkomen: en dat de verkondiging des Evangelies geschonden wordt, zoo zij met eenige welsprekendheid versierd wordt? Ik antwoord op het eerste, dat het zeer tegen de rede zou zijn, dat Paulus die kunsten ganschelijk zou veroordeelen, die zonder twijfel uitnemende gaven Gods zijn, door welke de menschen als door goede instrumenten, tot goede gebruiken geholpen worden. Daarom, gelijk de kunsten, die niet bijgeloovig zijn, maar de ware geleerdheid vervatten, en op zekeren grond steunen, nuttig en bevorderlijk zijn aan het gemeene leven der menschen, alzoo zijn zij zonder twijfel van den Heiligen Geest gekomen; en

die nuttigheid, die daaruit verkregen en gevoeld wordt, moet men niemand anders dan Gode toeschrijven. Daarom, wat Paulus hier zegt, moet men niet opvatten als lastering der kunsten, alsof zij de godzaligheid tegenstonden. De andere vraag heeft wat meer zwaarigheid: want hij zegt, dat het kruis van Christus verijdeld wordt, zoo daar eenige wijshheid der woorden toe gebruikt wordt. Ik antwoord, dat men moet aanmerken wie Paulus hier aanspreekt. De ooren der Corinthiërs jeukten door dwaze begeerte naar grootsprekerij: daarom moest men ze boven anderen tot nederheid des kruises terugroepen, opdat zij mochten leeren den naakten Christus en het eenvoudige Evangelie zonder valsche bestrijking aan te nemen. Evenwel ik beken, dat deze waarheid eenigszins algemeen geldend is, dat het kruis van Christus verijdeld wordt, niet alleen door wereldsche wijshheid, maar ook door sierlijkheid der woorden. Want de verkondiging van den gekruisten Christus is eenvoudig en naakt, daarom behoort zij door geen versiering der woorden verduisterd te worden. De eigenschap des Evangelies is, de wijshheid der wereld alzoo te dwingen, dat wij ons eigen gevoelen verlatende, ons alleen leerzaam bewijzen, en niet meenen, noch ook begeeren iets anders te weten, dan de Heere zelve leert. Van de wijshheid des vleesches moeten wij terstond breeder handelen, hoe zij tegen Christus strijdt; van de welsprekendheid wil ik hier met korte woorden zeggen, zoo veel de plaats eischt. Wij zien, dat God het van den beginne alzoo verordend heeft, dat het Evangelie zonder alle hulp der welsprekendheid zou toegediend worden. Die der menschen tongen maakt om wel te spreken, zou Die niet kunnen welspreken, zoo Hij wilde? hoewel Hij kon, zoo heeft Hij nochtans niet gewild. Waarom Hij niet gewild heeft, vind ik voornamelijk in twee redenen: De eerste is, omdat de majesteit zijner waarheid in ongeleerde en ongesierde woorden te klaarder zou gezien worden, en omdat de kracht des Geestes alleen zonder uitwendige behulpzelen in der menschen harten zou doordringen. De tweede is, omdat Hij onze gehoorzaamheid en leerzaamheid te beter zou beproeven, en ons ook mede tot ware vernedering onderwijzen, want de Heere laat alleen de kleinen in zijn school komen. Daarom zijn die eerst tot de hemelsche wijshheid nut, die met de verkondiging des kruises, die naar den uitwendigen schijn verwerpelijk is, tevreden zijn, en geen bestreken Christus begeeren. Daarom moest de leer des Evangelies tot dit einde gematigd worden, opdat de geloovigen van alle grootschheid en hoogheid zouden afgetrokken worden. Maar wat zou het zijn, of heden iemand wat sierlijker sprekende, de leer des Evangelies door welsprekendheid versiert? zal men hem daarom moeten verwerpen, alsof hij ze besmette, of de eer van Christus verduisterde? Ik antwoord ten eerste, dat de welsprekendheid niet strijdt tegen de eenvoudigheid des Evangelies, zoover zij die niet alleen niet verwerpt, maar ook haar onderwerpt, en gelijk een dienstmaagd haar vrouw dient. Want gelijk Augustinus zegt: Die Petrus den visscher gegeven heeft, die heeft ook Cyprianus den redenaar gegeven; waarmede hij te kennen geeft, dat zij beiden van God zijn, hoewel de een die veel grooter in waardigheid is, zonder eenige gave der welsprekendheid is, en de ander, die aan diens voeten zit, in den lof der welsprekendheid uitnemend is. Zoo is dan deze welsprekendheid niet te veroordeelen, noch te verachten, die niet dient om de

Christenen in de uitwendige sierlijkheid der woorden te houden, door ijdele behagelijkheid dronken te maken, door haar lustig klinken de ooren te slaan, en door haar opschik als door bewimpeling het kruis van Christus te verduisteren, maar meer ons tot de natuurlijke eenvoudigheid des Evangelies terug te roepen, zoodat zij, zichzelf onderwerpende, de eenige verkondiging des kruises verheffe; en eindelijk, dat zij gelijk eens uitroepers ambt bediene, om bij die visschers en ongeleerden gehoor te verkrijgen, die geen gave hebben anders dan de krachtige werking des Geestes. Bovendien antwoord ik, dat de Geest Gods ook zijn welsprekendheid heeft, maar die is zoo, dat zij meer met natuurlijke en eigen, of beter inwendige (gelijk zij spreken) sierlijkheid klaar is, dan met uitwendig aangenomene versiering. Zulke welsprekendheid hebben de profeten, voornamelijk Jesaja, David en Salomo. Hiermede was ook Mozes besprengd; ja, ook in de geschriften der apostelen, hoewel zij minder sierlijk zijn, glinsteren nochtans somtijds eenige spranken hiervan. Zoo dan, de Geest Gods betaamt dusdanige welsprekendheid, die niet is opgeblazen met ijdele versiering, noch die ijdel geluid slaat, maar die grondig en krachtig is, en meer oprechtheid dan sierlijkheid heeft.

18 Want het woord des kruises. In het eerste lid van dit vers is een toelating: want dewijl men lichtelijk had kunnen tegenwerpen, dat het Evangelie alom veracht zal worden, zoo het alzo naakt en nederig voortgebracht wordt, zoo laat Paulus dit met opzet toe: maar als hij daarbij stelt, dat dit geschiedt van degenen, die vergaan, zoo geeft hij te kennen, dat men niet op derzulker oordeel staan moet. Want wie zou het Evangelie willen versmaden, om dit loon te hebben, dat hij verloren zou zijn. Zoo is dan deze zin aldus te verklaren: Hoewel het woord des kruises (dewijl het door aanprijzing der menschelijke wijsheid niet aangenaam is) van degenen, die verderven, voor dwaasheid wordt geacht, zoo geeft nochtans de wijsheid Gods ons daarin haren schijn. Hij hekelt hier bedekt het verkeerde oordeel der Corinthiërs, die, dewijl zij zichzelve lichtelijk door sierlijkheid en opschik der woorden van de valsche apostelen lieten aanlokken, van Paulus, den apostel, die met mogendheid Gods begaafd was, walgden alleen daarom, dat hij ganschelijk bezig was in Christus te prediken. Voorts, hoe het woord des kruises de mogendheid Gods is tot zaligheid, hebben wij gezegd Rom. 1:16.

19 Want daar is geschreven. Hij bevestigt nog beter met het getuigenis van Jesaja, hoe ongeschikt het is, dat de waarheid des Evangelies met dit vooroordeel bezwaard wordt, omdat de wijzen der wereld haar niet alleen versmaden, maar ook bespotten. Want het is openbaar uit de woorden van den profeet, hoe hun gevoelen ganschelijk niet geacht wordt bij God. Deze plaats is genomen uit Jesaja 29:14, waar de Heere verkondigt, dat Hij de geveinsdheid des volks met zulke straf zal wreken, te weten, dat de wijsheid van de wijzen zal vergaan, enz. En de toepassing op de tegenwoordige zaak is dusdanig: Het is niet nieuw, noch ongewoon, dat de menschen, die anders schijnen in wijsheid uitnemend te zijn, zoo verkeerdelijk oordeelen: want de Heere pleegt alzo dier hoovaardigheid te straffen, die op hun eigen vernuft betrouwende, zichzelf en anderen leidslieden willen zijn. Alzo heeft Hij voortijds onder

het Israëlietische volk dier menschen wijsheid teniet gemaakt, die de leiders en voorgangers des volks waren. Zoo dit in dat volk geschied is, over wiens wijsheid de heidenen zich moesten verwonderen, wat zal dan den anderen geschieden? Maar het betaamt ons nochtans de woorden van den profeet met de woorden van Paulus te vergelijken, en de gansche zaak nader te onderzoeken. Hoewel de profeet zegt, de wijsheid zal vergaan, en de voorzichtigheid zal verdwijnen: welke woorden Paulus aldus verandert, duidende dezelve op Gods persoon: **Ik zal de wijsheid der wijzen verderven enz.**, zoo komen zij nochtans in den zin wel overeen. Want dit is het groote wonderbare werk, 'twelk God betuigt, dat Hij zal doen, waardoor zij allen zouden verslagen worden. Zoo vergaat dan de wijsheid, doch wanneer de Heere ze verderft: de wijsheid verdwijnt, doch wanneer de Heere ze uitwischt. Het tweede woord, *αδερσιν*, hetwelk Erasmus overgezet heeft **verwerpen**, dewijl het meer dan ééne beteekenis heeft, en somtijds genomen wordt voor **uitdoen** of **uitwisschen**, wil ik liever hier in die beteekenis nemen, **verdwijnen** of **bedekt worden**, opdat het overeenkome met het woord des profeten. Evenwel dit was mij een sterker reden, dat het woord **verwerpen** tot de zaak niet diende, gelijk men terstond zal zien. Laat ons dan den zin aanmerken. Voorwaar de profeet heeft niet anders willen zeggen, dan dat daar geen regeerders zullen **wezen**, *Jes. 6:10.* die een behoorlijke wijze der regeering zullen weten, want de Heere zal ze van gezond oordeel en verstand berooven. Want gelijk Hij ergens het gansche volk dreigt met verblindings, alzo dreigt Hij hier de oversten en regeerders, wat zooveel is als de oogen uit het lichaam uitsteken. Hoe het zij, hier rijst groote zwaarigheid, omdat deze woorden, **wijsheid** en **voorzichtigheid**, bij Jesaja in een goeden zin worden genomen en Paulus gebruikt ze hier in een kwaden: alsof de wijsheid der menschen van God als boos veroordeeld wordt, en dat de voorzichtigheid verworpen wordt, omdat zij enkel ijdelheid is. Ik beken wel, dat het in 't algemeen alzo uitgelegd wordt: maar dewijl het zeker is, dat de getuigenissen des Heiligen Geestes van de apostelen niet verdraaid worden tot een anderen zin, zoo wil ik liever van het gemeen gevoelen der uitleggers afwijken, dan Paulus valsheid opleggen. En de rechte en natuurlijke zin van den profeet komt met de meening van Paulus niet kwalijk overeen. Want zoo ook de allerwijsten onwijs zijn, wanneer de Heere zijnen Geest wegneemt, wat geloof zal men dan der wijsheid der menschen geven? Bovendien, dewijl dit de gewone wrake Gods is, die met blindheid te slaan, die op hun eigen gevoelen staande, veel te wijs zijn bij zichzelf, zoo is het geen wonder, indien vleeschelijke menschen, als zij tegen God opstaan, om zijn eeuwige waarheid aan hunne lichtvaardigheid te onderwerpen, dwaas worden en in hunne gedachten verdwijnen. Nu zien wij hoe bekwamelijk Paulus dit getuigenis gebruikt. Jesaja verkondigt, dat dit een straf Gods zal **wezen** tegen allen, die God met hunne gedichtselen gediend hebben, te weten, dat de wijsheid van hunne wijzen zal verdwijnen: en Paulus heeft dit getuigenis van Jesaja voortgebracht, om te bewijzen, dat de wijsheid dezer wereld ijdel en van geener waarde is, als zij zich tegen God verheft.

20 Waar is de wijze? waar is de schrijver? Deze vragen, waarmede Paulus de wereldsche wijsheid bespot, zijn hierbij gesteld

om dit getuigenis van den profeet te verklaren. Want Paulus heeft deze uitspraak niet uit Jesaja voortgebracht, gelijk de algemeene meening is, maar hij spreekt hier in zijn eigen persoon. Want die plaats, Jesaja 33 : 18, die hier gemeenlijk aangeteekend wordt, heeft niets gelijks of verwants met de tegenwoordige zaak. Want dewijl de profetie daar den Joden verlossing belooft van Sanheribs juk, zoo heeft hij om zoo groote weldaad Gods te beter te verheffen, daar ook verhaald, hoe ellendig hun staat is, die door vreemde tirannie verdrukt worden. Hij zegt, dat zij door gedurige benauwdheid branden, als zij denken, dat de schrijvers, betaalmeeesters, schatmeesters en fouriers altijd om hen heen zijn. Ja, hij zegt ook, dat de Joden met zulke benauwdheden zijn bevangen geweest, opdat zij door de gedachtenis daarvan tot dankbaarheid zouden verwekt worden. Zoo heeft men dan valschelijk geloofd, dat deze uitspraak uit den profeet is genomen. Het woord **dezer wereld**, moet niet alleen aan het laatste woord, maar ook aan de andere twee woorden toegevoegd worden. En hij noemt die wijzen dezer wereld, die niet wijs zijn uit het Woord Gods door den Heiligen Geest verlicht zijnde: maar die alleen wereldsche scherpzinnigheid hebbende, daarop betrouwen. Het woord, waarvoor wij stellen **schriftgeleerde**, wordt gewoonlijk voor **leeraars** genomen. Want dewijl het Hebreuwsche woord **saphar** beduidt **verhalen, vertellen**, en het woord **sepher**, dat daarvan afgeleid wordt, een **boek** beduidt, zoo noemen zij de geleerde mannen, die de boeken hanteeren, **sapharim**. Om die reden wordt dikmaals des konings kanselier of secretaris **sopher** genoemd. De Grieken, de afleiding van het Hebreuwsche woord navolgende, hebben overgezet **schrijver**. **Disputeerders** of **onderzoekers**, noemt hij zeer bekwapelijk hen, die in het oplossen van zwarigheden en ingewikkelde vraagstukken hun scherpzinnigheid toonen. Alzoo maakt hij het gansche menschelijk vernuft teniet, zoodat het niets geldt in het rijk Gods. En het is niet zonder oorzaak, dat hij zoo heftig tegen der menschen wijsheid oprijst. Want het is niet te zeggen, hoe moeilijk het valt, het valsch betrouwen des vleesches uit der menschen harten uit te roeien, dat zij zichzelf niet te veel toeschrijven. En het is te veel, indien zij ook maar het allerminste op hun eigen wijsheid betrouwende, uit zichzelf durven oordeelen.

Heeft God niet de wijsheid. Hier verstaat hij door **wijsheid**, al wat de mensch kan begripen, zoowel door natuurlijk vermogen des vernufts, als door bevinding, geleerdheid en wetenschap der kunsten. Want de wijsheid der wereld stelt hij tegen de wijsheid des Geestes. Daarom alle verstand, dat in den mensch kan vallen zonder de verlichting des Geestes, wordt onder de wijsheid der wereld begrepen. En hij zegt, dat deze geheel door God dwaas is gemaakt, dat is, tot dwaasheid gedoemd. Versta, dat dit geschiedt op tweeeërlei wijze. Want het is enkel ijdelheid, al wat de mensch weet en verstaat, tenzij het door de waarachtige wijsheid bevestigd worde: en het geldt niets meer om de geestelijke leer te verstaan, dan eens blinden oogen om de kleuren te onderscheiden. Men moet deze beide dingen naarstig aanmerken, te weten, dat de wetenschap van alle dingen enkel rook is, wanneer de hemelsche wetenschap van Christus er niet bij is, en dat de mensch met al zijn scherpzinnigheid even stompzinnig is om uit zichzelf de verborgenheden Gods te verstaan, als een ezel is om muziek te leeren.

Want aldus wordt de verderfelijke hoovaardigheid van hen berispt, die op de wijsheid der wereld alzoo roemen, dat zij Christus en de gansche leer der zaligheid verachten, zichzelf gelukkig achtende, zoo zij op de creaturen staan, en wordt de hoogmoed dier menschen gestraft, die op hun eigen vernuft betrouwende, zoeken tot in den hemel door te dringen. Hier wordt tegelijk ook de vraag opgelost, hoe het komt, dat Paulus hier alle wetenschap, die buiten Christus is, alzoo ter aarde werpt, en als met voeten vertreedt, dewijl vaststaat, dat zij de voornaamste gave Gods in deze wereld is. Want wat is er edeler dan de rede des menschen, waardoor de mensch boven alle andere dieren uitmunt. Wat groote prijs zijn de vrije kunsten waardig, die de menschen alzoo beschaven en polijsten, dat zij waarlijk menschelijk en beleefd worden? En bovendien, hoe vele en uitnemende vruchten brengen zij voort? Wie zou de rechtsgeleerdheid, waardoor steden, vorstendommen en koninkrijken onderhouden worden, niet zeer hoogelijk prijzen, om van andere stukken te zwijgen. De oplossing van deze vraag, zeg ik, is daaruit zeer klaar, dat Paulus des menschen natuurlijke scherpzinnigheid, of wijsheid en voorzichtigheid, door gebruik en bevinding verkregen, of de sierlijkheid des vernufts uit de letterkunsten gehaald, niet eenvoudig veroordeelt, maar zegt, dat dit alles van geen gewicht is om geestelijke wijsheid te verkrijgen. En voorwaar het is uitzinnigheid, als iemand op zijn eigen scherpzinnigheid of geleerdheid vertrouwende, in den hemel wil vliegen, dat is over de heimelijke verborgenheden Gods oordeelen, of tot de kennis daarvan doorbreken, want zij zijn voor der menschen verstand verborgen. Laat ons dus opmerken, dat wat Paulus hier van de ijdelheid der menschelijke wijsheid leert, op de omstandigheid der tegenwoordige handeling moet geduid worden, te weten; dat zij in de elementen der wereld blijft, en niet raakt tot den hemel. Anders is dit ook waarachtig, dat buiten Christus de wetenschap van alle dingen ijdel is, en dat de mensch ijdel is, die, met allerlei geleerdheid begaafd, God niet kent. Ja men mag zelfs met waarheid zeggen, dat deze uitnemende gaven Gods, als daar zijn, goed verstand, scherpzinnig oordeel, vrije kunsten, wetenschap der talen, eenigszins ontheilgd worden, wanneer zij in goddelooze menschen vallen.

- 21 Want dewijl in de wijsheid Gods de wereld God niet heeft gekend door de wijsheid, zoo heeft het Gode behaagd door de dwaasheid der prediking de geloovigen zalig te maken. Matt. 11 : 25.
Luk. 10 : 21.
- 22 Dewijl de Joden teekenen begeeren, en de Grieken wijsheid zoeken. Matt. 12 : 39;
16 : 1.
Joh. 4 : 48.
- 23 En wij verkondigen Christus, die den Joden eene ergernis, en den Grieken eene dwaasheid is. Joh. 6 : 60, 66.
- 24 Maar dengenen, die geroepen zijn, beiden Joden en Grieken (prediken wij) Christus, de mogendheid Gods en de wijsheid Gods. Col. 2 : 3.
- 25 Want de dwaasheid Gods is wijzer dan de menschen, en de zwakheid Gods is sterker dan de menschen.

21 Want dewijl in de wijsheid. Dit was voorwaar de rechte en behoorlijke orde, dat de mensch door het aangeboren licht van zijn vernuft, de wijsheid Gods in zijne werken aanschouwende, tot ken-

nis van Hem kwam. Maar dewijl deze orde door des menschen boosheid verkeerd is, zoo wil God ons eerst in onszelven verdwazen, voordat Hij ons tot zaligheid onderwijst. Bovendien biedt Hij ons een beeld der dwaasheid voor een getuigenis zijner wijsheid aan. Deze verandering heeft der menschen ondankbaarheid verdiend. De wijsheid Gods noemt hij het schepsel der gansche wereld, hetwelk een schitterende proeve en klaar bewijs zijner wijsheid is. Zoo stelt dan God een helderen spiegel zijner wijsheid in zijne creaturen voor, zoodat elk, die de wereld en andere werken Gods aanschouwt, noodwendig, zoo hij ook maar één vonk gezond oordeel heeft, tot Deszelve lof en verwondering moet uitbreken. Ware het, dat de menschen door het aanschouwen der werken Gods, tot de rechte kennis gebracht werden, zoo zouden zij wijselijk God leeren kennen zelfs door natuurlijke en eigene wijze van wijs zijn. Maar dewijl het der gansche wereld niet voordeelig geweest is tot onderwijzing, dat God zijn wijsheid in de creaturen bewezen heeft, zoo is hij daarna eenen anderen weg gegaan om de menschen te leeren. Alzoo is het aan onze ondeugd toe te schrijven, dat wij de zaligmakende kennis Gods niet verkrijgen, voordat wij van ons eigen gevoelen verrijdeld zijn. Het is een wijze van toegeving, dat hij het Evangelie noemt **dwaasheid der prediking**, welke naar den schijn zoodanig geacht wordt door die wijze dwazen, die dronken door valsch betrouwen, zich niet schamen om de heilige waarheid Gods aan hun onverstandig oordeel te onderwerpen. En voorwaar, daar is niets, dat voor de menschelijke rede ongelooflijker is, dan dat God sterfelijk is, dat het leven aan den dood onderworpen is, dat de rechtvaardigheid met de gelijkenis der zonde bedekt, en de zegening aan de vervloeking onderworpen is, opdat de menschen op die wijze van den dood verlost, en de zalige onsterfelijkheid deelachtig worden, opdat zij het leven verkrijgen, opdat de zonde weggenomen wordt, en de rechtvaardigheid regeere, opdat de dood en vloek verslonden worde. Ondertusschen weten wij desniettemin, dat het Evangelie een verborgen wijsheid is, die met haar hoogheid de hemelen te boven gaat, en bij welke ook de engelen verbaasd staan. Dit is een zeer schoone plaats, waaruit het openbaar is, hoe groot de blindheid van het menschelijk vernuft is, welke midden in het licht niet ziet. Want het is waar, dat deze wereld gelijk is aan een schouwspel, waarin de Heere ons een gedaante zijner heerlijkheid laat zien, en hoewel zulk een schouwspel voor onze oogen open staat, zoo zijn wij nochtans blind, niet omdat de openbaring duister is, maar omdat wij van verstand beroofd zijn, en niet alleen de wil, maar ook de macht ons tot deze zaak ontbreekt. Want hoewel God Zich openlijk vertoont, zoo kunnen wij Hem toch niet anders dan met het oog des geloofs aanschouwen, uitgenomen dat wij een kleine proeve zijner Godheid krijgen, welke maakt, dat wij niet te verontschuldigen zijn. Zoo dan, als Paulus hier ontkent, dat God uit de creaturen kan gekend worden, versta dit zoo, dat geene zuivere kennis van Hem daaruit verkregen kan worden. Want om allen menschen het voorwendsel der onwetendheid te benemen, zoo maken zij in de algemeene school der natuur zulken voortgang, dat zij eenig gevoelen der Godheid verkrijgen: maar hoedanig God is, weten zij niet; ja, zij worden terstond ijdel in hunne gedachten: zoo schijnt het licht in de duisternis. Zoo volgt dan hieruit, dat de menschen niet uit bloote

onwetendheid dwalen, maar dat zij ook aan verachting, onachtzaamheid en ondankbaarheid schuldig zijn. Opdat dit vervuld worde, dat wel alle menschen God gekend, maar Hem nochtans geen eere gegeven hebben: wederom, dat nooit iemand door de leiding der natuur zoover gekomen is, dat hij God leerde kennen. Zoo iemand ons hier de filosofen voor de voeten werpt, zoo antwoord ik, dat in hen voornamelijk een uitstekend bewijs van deze onze zwakheid gezien wordt. Want niemand van hen zal gevonden worden, die uit dezen grond en dit beginsel der kennis, waarvan ik gesproken heb, niet terstond tot ongestadige en dwalende bespiegelingen vervallen is: doch verre de meesten van hen raaskallen meer dan oudwijsch manier. Dat hij zegt, **de geloovigen zaligmaken**, komt overeen met de bovenvermelde uitspraak, dat het Evangelie een mogendheid Gods tot zaligheid is. En stelt hij de geloovigen, wier getal klein is, tegen de blinde en stompzinnige wereld, zoo vermaant hij, dat wij ons ten onrechte aan de kleinheid des getals stooten, dewijl zij door God tot zaligheid afgezonderd zijn.

Rom. 1:21.

Rom. 1:16.

22 Want de Joden begeeren. Dit is een verklaring der voorgaande uitspraak, te weten, hoe de verkondiging van het Evangelie dwaasheid gerekend wordt. Evenwel hij verklaart ze niet alleen, maar hij verheft ze ook, als hij zegt, dat de Joden niet alleen het Evangelie versmadden, maar ook verfoeien. De Joden, zegt hij, willen het getuigenis der Goddelijke macht door mirakelen voor hunne oogen hebben; en de Grieken begeeren dingen, die door den lof der scherpzinnigheid aan het menschelijk vernuft behagen. Maar wij prediken den gekruisten Christus, in wien bij den eersten aanblik niet anders dan zwakheid en dwaasheid gezien wordt. Zoo is Hij dan den Joden een ergernis en aanstoot, daar zij Hem aanzien als van God verlaten: den Grieken staat het gelijk met een fabel, zulk een wijze der verlossing te hooren. Onder den naam **Grieken**, verstaat hij naar mijn oordeel, hier niet enkel de heidenen, maar hen, die in de vrije kunsten geoefend, of met hooger verstand begaafd waren: hoewel door de wijze van spreken genoemd *synecdoche* of woordverwisseling, ook alle anderen daaronder begrepen worden. Tusschen de Joden en de heidenen maakt hij dit onderscheid, dat de Joden, door verkeerden ijver voor de wet zich aan Christus stootende, met volle uitzinnigheid raasden tegen het Evangelie (gelijk de geveinsden plegen, als zij voor hunne bijgeloovigheden strijden); en de Grieken, door hoogmoedigheid opgeblazen, versmaadden Hem als dwaasheid en onwijsheid. Wat hij den Joden tot schande rekent, dat zij begeerig waren naar teekenen, vloeit niet daaruit voort, alsof het op zichzelf kwaad ware teekenen te begeeren: maar hij berispt hen, dat zij zonder ophouden mirakelen begeerende, God eenigszins aan hun goeddunken wilden onderwerpen, dewijl zij naar hun grof verstand Hem als in klare mirakelen wilden tasten; en dat zij, dewijl zij op de mirakelen bleven staan, plomp en onverstandig werden; eindelijk, dat hun geen mirakelen genoeg waren, maar dat zij dagelijks nieuwe zochten. Want Hiskia wordt niet berispt, dat hij zich gaarne door een teeken heeft laten bevestigen, en zelfs Gideon niet, omdat hij dubbel teeken begeerd heeft. Wat meer zegt, Achas werd gestraft, omdat hij het teeken weigerde, dat hem door den profeet aangeboden was. Wat hebben dan de Joden gezondigd, als zij teekenen begeerden? Immers, dit was hunne zonde, dat zij ze tot geen goed

2 Kon. 19:29;
20:8.
Richt. 6:13.
Jes. 7:12.

einde begeerden, geen maat hielden, en ze ook niet wel gebruikten. Want daar het geloof door de mirakelen moet geholpen worden, zochten zij alleen dit, hoe zij in hun ongelooft mochten blijven. En daar het ongeoorloofd is, Gode een wet of regel te stellen, waren zij dertel, door zonder ophouden en onbehoorlijk mirakelen te begeeren. Daar de mirakelen ons tot de kennis van Christus en tot de geestelijke genade moeten leiden, strekten zij hun tot verandering. Hierom straft Christus ze ook zelf, zeggende: Dit verdraaid geslacht zoekt een teeken. Want hun zucht en doldriftig begeeren naar teekenen had geen maat en zoo dikwerf zij teekenen verkregen, kwam er geen vrucht uit.

Mark. 8: 12.

24 Beiden Grieken en Joden. Met deze tegenstelling bewijst hij, dat het niet door zijn schuld, noch door den algemeenen aard der menschen komt, dat Christus zoo kwalijk ontvangen wordt: maar dat het is door verdraaidheid van hen, die door God niet verlicht zijn: dewijl Gods uitverkorenen, beiden uit de Joden en heidenen, door geen ergernis, noch aanstoot verhinderd worden tot Christus te komen, om in Hem zekere zaligheid te vinden. De mogendheid stelt hij tegenover de ergernis, die uit zwakheid ontstond, en de wijsheid tegenover de dwaasheid. Zoo is dan dit de slotsom van zijn betoog: Ik weet, dat de hardnekkigheid der Joden niet bewogen wordt dan door teekenen, en dat de hoogmoedigheid der Grieken niet kan gestreeld worden, dan door eenen ijdel schijn der wijsheid. Maar wij moeten dit klein achten, ofschoon onze Christus door de nederheid van zijn kruis de Joden ergert, en door de Grieken bespot wordt: Hij is nochtans voor alle uitverkorenen, uit wat volk zij ook zijn, zoowel de mogendheid Gods tot zaligheid om deze ergernissen te overwinnen, als de wijsheid Gods om dezen ijdel schijn der wijsheid te doen verdwijnen.

25 Want de dwaasheid Gods. Wanneer de Heere alzoo met ons handelt, dat Hij schijnt dwaasheid te doen, omdat Hij zijn wijsheid niet openbaart, zoo gaat nochtans wat dwaasheid schijnt, alle menschelijk vernuft in wijsheid te boven. En als God door zijn mogendheid te verbergen, met zwakheid schijnt te handelen, zoo is nochtans die schijnbare zwakheid, sterker dan alle menschelijke kracht. Altijd moet men aanmerken, dat in deze woorden een concessie of toelating is, gelijk ik boven aangeroerd heb. Want het is niemand verborgen, hoe én dwaasheid én zwakheid Gode in on-eigenlijken zin wordt toegeschreven. Maar met zulke schimpwoorden moest de uitzinnige hoovaardigheid des vleesches wederlegd worden, welke zich niet ontziet God van al zijn heerlijkheid te berooven.

1) Of, gij ziet.
Joh. 7: 48;
12: 42.
Jak. 2: 5.

26 Ziet ¹⁾ uwe roeping, broeders, dat niet vele wijzen naar het vleesch, niet vele machtigen, niet vele edelen geroepen zijn.

27 Maar de dwaze dingen der wereld heeft God uitverkoren, om de wijzen te beschamen; en de zwakke dingen der wereld heeft God uitverkoren, om de sterke te beschamen.

28 En de onedele en verachte dingen der wereld heeft God uitverkoren, en de dingen, die niet waren, om die, die waren, teniet te maken.

29 Opdat geen vleesch ²⁾ voor God roeme.

30 Gij zijt uit Hem in Christus Jezus, die ons geworden is wijs-

2) Dat is, creatuur of mensch.

heid van God, en rechtvaardigheid, en heiligmaking, en verlossing. Jer. 23: 6.

31 Opdat (gelijk geschreven is) Die roemt, roeme in den Heere.

Jer. 9: 23.
2 Cor. 10: 17.
Jes. 65: 16.

26 Ziet uwe roeping. Dewijl dit Grieksche woord op tweeërlei wijze kan genomen worden, te weten, **ziet** of **gij ziet**: en de een zoowel met den zin overeenkomt als de ander, zoo laat ik den lezer vrij te lezen, zoo hij 't liefst wil: de zin blijft alleszins goed. Want indien men leest: **gij ziet**, zoo neemt hij ze tot getuigen, als van een openbare zaak, en alsof hij ze tot een tegenwoordige zaak leidde: en indien men leest **ziet**, als bevelende, zoo wekt hij ze als uit eenen slaap op, om de zaak zelve in het oog te vatten. Het woord **roeping**, kan men nemen voor de menigte der geroepenen, in dezen zin: Gij ziet hoedanigen God bij u geroepen heeft. Nochtans neig ik meer tot het gevoelen, dat hier de wijze der roeping beduidt: en het is een zeer krachtig argument, want daaruit volgt, dat zij, zoo zij de nederheid van het kruis versmaden, eenigszins hun roeping teniet maken, waarin de Heere deze maat en wijze gehouden heeft, dat Hij aan de menschelijke wijsheid, en macht, en eere, alles ontnomen heeft. Zoo beschuldigt hij hen dan bedektelijk van ondankbaarheid, omdat zij, de genade Gods en zichzelf vergetende, van het Evangelie van Christus walgden. Evenwel moet men hier twee dingen aanmerken. Het eerste is, dat hij met het voorbeeld der Corinthiërs heeft willen bevestigen, dat het waarsachtig is, wat hij gezegd heeft. Het ander is, dat hij hen heeft willen vermanen, om ganschelijk alle hoogmoedigheid af te leggen, indien zij de orde, die de Heere in hun roeping gehouden heeft, behoorlijk aanmerken. Hij heeft gezegd, dat God de wijzen en edelen beschaamt, en de dingen die zijn, teniet maakt, en dit beide zeer gepast; want de sterkheid en wijsheid verdwijnen, als zij beschaamd worden, en hetgeen een wezen heeft, dat moet teniet gemaakt worden. Hij verstaat de verkiezing der armen, dwazen en onedelen, dat God hen boven groote, wijze en edele menschen heeft verheven. Want om de hoovaardigheid te bedwingen, was het niet genoeg, als God ze allen gelijk gemaakt had. Daarom heeft Hij hen achtergesteld, die schenen uitnemend te zijn, opdat Hij hen waarlijk tot onderwerping zou brengen. Doch iemand zou zeer onverstandig zijn, die hieruit besloot, dat God de heerlijkheid alzoo heeft nedergeworpen, dat voor de groote en edele menschen de weg der zaligheid is toegesloten. Daar zijn sommige ongeschikte menschen, die onder dit voorwendsel niet alleen groote lieden beschimpen, alsof zij door God verworpen waren, maar versmaden ze ook in vergelijking van zichzelf. Maar wij zullen bedenken, dat dit tot de Corinthiërs gezegd is, die, hoewel zij in de wereld niet zoo hoog waren, nochtans zonder oorzaak zichzelf verhoovaardigden. Zoo dan, als God de sterke, wijze en groote menschen beschaamt, zoo wil Hij daarmede de kranke, onwijze en verworpene menschen niet tot hoovaardigheid verheffen, maar vernedert hen allen te zamen. Daarom zullen degenen, die in het oog der wereld verachtelijk zijn, aldus bij zichzelf denken: hoeveel ootmoed wordt van ons geëischt, dewijl zelfs degenen, die voor de wereld geëerd zijn, niets behouden? Indien de glans der zon verdoofd wordt, wat zal den sterren geschieden? Indien het licht der sterren uitgebluscht wordt, wat zal

die dingen geschieden, die duister zijn? Dit zeg ik daarom, opdat degenen, die door den Heere geroepen zijn, toen zij van geene waarde waren in de wereld, deze woorden van Paulus niet misbruiken om zichzelf te verheffen, maar veelmeer met vrees en ootmoedigheid, zorgvuldig wandelen voor de oogen Gods, gedachtig aan de vermaning van Paulus: Gij staat door het geloof, ziet toe, dat gij u niet verheft, maar vreest. Voorts, Paulus zegt hier niet, dat geene edelen of machtigen van God geroepen zijn, maar dat weinigen geroepen zijn. De oorzaak wijst hij aan, te weten, opdat de Heere door de verachtelijken boven de grooten te verheffen, de heerlijkheid des vleesches zou teniet maken. Maar dezelfde God vermaant door Davids mond de koningen, om Christus te kussen, en verkondigt ook door den mond van Paulus, dat Hij wil, dat alle menschen zalig worden: en dat zijn Christus aan allen, kleinen en grooten, koningen en gemeene menschen is voorgesteld. Van deze zaak heeft hij bewijs gegeven: Daar worden tot Christus geroepen ten eerste, herders, doch ook wijsgeeren; ongeleerde en verachte visschers hebben de heerlijkste plaats; doch daarna worden in hunne school koningen en derzelve raadsheeren, schepenen en redenaars aangenomen.

28 Die dingen, die. Zulke woorden gebruikt hij ook in den brief aan de Romeinen, hfdst. 4: 17, maar in een anderen zin. Want dewijl hij daar de algemeene roeping der godzaligen beschrijft, zoo zegt hij, dat wij niets zijn, eer wij geroepen worden: hetwelk te verstaan is van de waarheid voor God, hoewel wij wat schijnen te zijn in de oogen der menschen; maar hier is de nietigheid, waarvan hij spreekt, naar der menschen meening te verstaan, hetwelk blijkt uit het tegenovergestelde lid, waar hij zegt dat het geschiedt, opdat die dingen, die zijn, teniet worden. Want er is niets dan naar den schijn: want in der waarheid zijn wij allen niets. Zoo dan, die zijn, dat is, die schijnen te zijn: opdat deze plaats overeenkome met de volgende Schriftplaatsen: De armen richt Hij op uit den drek; de verworpenen verheft Hij in de hoogte; en dergelijke. Hieruit is het openbaar, hoe vreeselijk onverstandig zij zijn, die meenen, dat in den mensch eenige verdienste of waardigheid is, die de verkiezing Gods vóórgaat.

29 Opdat geen vleesch. Hoewel hier en in vele plaatsen der Schrift onder het woord **vleesch**, alle menschen verstaan worden, zoo heeft het nochtans te dezer plaats een zekere aanmerking: want de Geest, door zoo verachtelijk van de menschen te spreken, bedwingt hunne hoogmoedigheid: gelijk Jes. 31: 3, Het is Egyptisch vleesch, en geen geest. En onze uitspraak verdient opmerking, te weten, dat ons niets gelaten wordt, waarop wij wezenlijk kunnen roemen: daarom is er bijgesteld, **voor God**. Want voor de wereld kunnen velen een oogeblik tijds zich met ijdelen roem verheffen, maar die verdwijnt terstond gelijk rook; hoewel door dit woord, ook allen menschen, als zij voor Gods aanschijn komen, geboden worden te zwijgen, gelijk Habakuk zegt: Alle vleesch zwijge voor des Heeren aanschijn. Daarom, al wat eenigen roem verdient, moet men Gode toeschrijven.

30 Gij zijt uit Hem. Opdat zij zich niet vreemd rekenen van alles wat hier gezegd is, voegt hij nu hun toe: dewijl zij niet zijn dan uit God. Want er is klem en nadruk in het woord **gij zijt**:

Rom. 11: 20.

Ps. 2: 12.

1 Tim. 2: 4.

Ps. 113: 7.

Ps. 146: 8.

Jos. 31: 3.

Hab. 2: 20.

even alsof hij zeide, uw begin hebt gij uit God, die met voorbijgaan van de dingen, die schijnen te zijn, roept die niet zijn. Uw wezen is in Christus gegrond, daarom hebt gij niets om er uzelfen op te verhoovaardigen. En hij spreekt niet alleen van de schepping, maar ook van het geestelijke wezen, waartoe wij door de genade Gods wedergeboren worden.

Die ons van God geworden is. Dewijl men vele menschen vindt, die hoewel zij niet met voordacht van God willen afwijken, nochtans iets buiten Christus zoeken, even alsof Hij alleen niet alles in Zich zou bevatten, zoo somt hij op, met korte woorden, hoe vele en hoe groote schatten in Christus zijn: hetwelk hij mede doet, om uit te drukken welke de rechte wijze is om in Christus te rusten. Want als hij Christus noemt onze rechtvaardigheid, zoo moet men de tegenstelling daaronder verstaan, dat in ons niets is dan zonde: en evenzoo in de anderen. Hij geeft hier Christus vierderlei lofspraak, waarin al zijne deugden, en alle goed, dat wij van Hem ontvangen, vervat zijn. Ten eerste zegt hij: Hij is ons geworden **wijsheid**, waardoor hij verstaat, dat wij de absolute volmaaktheid der wijsheid in Hem hebben: dewijl de Vader in Hem Zich aan ons volkomenlijk geopenbaard heeft, opdat wij niets begeeren te weten buiten Hem. Een gelijke plaats vinden wij Col. 2: 3, waar hij zegt, dat in Hem alle schatten der wijsheid en der kennis verborgen zijn: waarvan wij in het volgende hoofdstuk meer zullen zeggen. Ten andere zegt hij: Hij is ons **rechtvaardigheid** geworden: waardoor hij verstaat, dat wij door Hem Gode aangenaam zijn, dewijl Hij door zijn dood onze zonden verzoend heeft, en zijn gehoorzaamheid ons tot rechtvaardigheid gerekend wordt. Want dewijl de rechtvaardigheid des geloofs, in de vergeving der zonde, en in de genadige aanneming gelegd is, deze beide verkrijgen wij door Christus. Ten derde noemt hij **heiligmaking**, waardoor hij verstaat, dat wij, die anders van nature onheilig zijn, door zijnen Geest tot heiligheid wedergeboren worden om God te dienen. Waaruit wij ook besluiten, dat wij niet om niet alleen door het geloof kunnen gerechtvaardigd worden, zoo wij tegelijk niet heilig leven. Want deze genadeweldaden hangen als het ware met een onontbindbaren knoop samen, zoodat degene, die ze van elkander wil scheiden, eenigermate Christus moet verscheuren. Daarom, wie door Christus uit loutere goedheid Gods zoekt gerechtvaardigd te worden, die bedenke, dat het niet kan geschieden, zonder dat hij Hem ook tot heiligmaking aanneemt; dat is, door zijnen Geest tot onschuldigheid en zuiverheid des levens wedergeboren wordt. Degenen dan, die ons lasteren, alsof wij door de genadige rechtvaardigheid des geloofs te verkondigen, de menschen van de goede werken aftrekken, worden door deze plaats genoegzaam wederlegd, die zegt, dat het geloof zoowel de wedergeboorte in Christus aangrijpt, als de vergeving der zonden. Wederom moet men opmerken, dat deze twee ambten van Christus zoo bijeengevoegd worden, dat nochtans het een van het ander onderscheiden wordt: daarom moeten wij die dingen, die Paulus bijname onderscheidt, niet verkeerdelijk vermengen. Ten vierde leert hij, dat Christus ons tot **verlossing** is gegeven, waardoor hij verstaat, dat wij door zijne weldaad, zoowel van alle dienstbaarheid der zonde, als van alle ellendigheid, die daaruit vloeit, verlost worden. Alzoo is de verlossing de eerste gave

van Christus, die in ons begonnen wordt, en zij wordt het laatst voleindigd. Want dit is het begin der zaligheid, dat wij uit den doolhof der zonde en des doods getrokken worden: nochtans ondertusschen zuchten wij door begeerte naar verlossing tot den laatsten dag der wederopstanding, gelijk wij lezen Rom. 8:26. Zoo iemand vraagt naar de wijze, hoe Christus ons tot verlossing is gegeven, zoo antwoord ik, omdat Hij Zichzelve tot een rantsoen gesteld heeft. Ten laatste zullen wij niet de helft, of een deel van alle goederen, die hier opgenoemd worden, maar ook de volheid in Christus zoeken. Want Paulus zegt niet, dat Hij ons is gegeven tot aanvulling of hulp der rechtvaardigheid, heiligheid, wijsheid en verlossing: maar hij schrijft de gansche kracht en vrucht van al deze dingen Hem alleen toe. En dewijl in de Schrift nauwelijks eene andere plaats gevonden wordt, die al de ambten van Christus zoo onderscheidenlijk beschrijft, zoo kan daaruit ook de kracht en de natuur des geloofs zeer wel verstaan worden. Want dewijl het geloof eigenlijk op Christus ziet, zoo heeft hij, die weet, welke de weldaden van Christus jegens ons zijn, ook geleerd wat het geloof is.

31 Die roemt, roeme. Ziedaar het einde, waarom God ons alles in Christus geeft, te weten, opdat wij niets aan onszelven, maar alles aan Hem toeschrijven. Want God berooft ons niet met het doel om ons naakt te laten, maar Hij bekleedt ons daarna met zijn heerlijkheid, nochtans onder deze voorwaarde, dat wij buiten onszelven gaan, zoo dikwijls wij willen roemen. In één woord, dat de mensch bij zichzelf tot niet gemaakt, en bekennende, dat nergens iets goeds dan in God alleen is, aflate zijn eigen eere te zoeken, en ganschelijk streve en arbeide om enig en alleen de eere Gods te bevorderen. En dit is klaarder uit de woorden van den profeet, van wien Paulus dit getuigenis ontleend heeft: want aldaar gebiedt de Heere den mensch in zijn kennis alleen te roemen, nadat Hij hem van allen roem der sterkheid, wijsheid en des rijkdoms beroofd heeft. En Hij wil alzoo bekend worden, dat wij weten, dat Hij het is, die oordeel, rechtvaardigheid en barmhartigheid doet. Want deze kennis werkt in ons het vertrouwen en de vreeze Gods. Wie daarom van zoodanigen zin is, dat hij niets aan zichzelf toeschrijft, en begeert, dat God alleen verheven zij; wie in zijn genade rust en in zijn vaderlijke liefde zijn volle vertrouwen stelt; insgelijks wie tevreden is met den eenigen God, die roemt waarlijk in God. Ik zeg waarlijk: want de geveinsden roemen valschelijk in Hem (gelijk Paulus betuigt Rom. 2:17) als zij door zijne gaven opgeblazen, of door goddeloos betrouwen des vleesches verheven, of zijn woord misbruikende, nochtans zijnen naam voorwenden.

Jer. 9:23.

HET TWEEDE HOOFDSTUK.

- 1 En toen ik tot u kwam, broeders, kwam ik niet in uitnemend-¹ heid der woorden of wijsheid, u de getuigenis Gods verkondigende.^{2:4}
 2 Want ik heb het niet hoog geacht,¹⁾ iets te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruisigd.

¹⁾ Of, voor wetenschap geacht.

I En ik. Toen Paulus van zijne wijze van leeren was beginnen te spreken, was hij terstond tot de algemeene natuur der Evangelische prediking gevallen: en nu keert hij wederom tot zichzelf terug om te bewijzen, dat in hem niets versmaad wordt, dat niet is uit de eigen natuur van het Evangelie, en eenigszins daaraan hangt. Zoo stemt hij dan toe, dat hij geen menschelijke welsprekendheid noch wijsheid gehad heeft, waarmede hij iets zou uitgewerkt hebben: maar uit de belijdenis, dat hij van zoodanige hulp beroofd is geweest, besluit hij, dat de mogendheid Gods des te meer in zijnen dienst uitblinkt, voor welke zulke behulpzelen niet noodig waren. Maar dit laatste zal hij weinig hierna stellen: nu geeft hij alleen toe, dat hij geene menschelijke wijsheid had, en schrijft intusschen zich toe, dat hij de getuigenis Gods verkondigd heeft. Want hoewel sommige uitleggers de getuigenis Gods passief nemen, zoo twijfel ik evenwel niet, of de andere zin komt beter met de gedachte van Paulus overeen, zoodat de getuigenis Gods zij, die van God gekomen is, te weten, de leer van het Evangelie, waarvan Hij zelf auteur en getuige is. Hij onderscheidt nu het woord van de wijsheid, waaruit bevestigd wordt wat ik vroeger geleerd heb, te weten, dat hij tot dusver niet maar van ijdel geklap gesproken, maar alle oefening der menschelijke leer saamgevat heeft.

2 Want ik heb niet hoog geacht. Dewijl het Grieksche woord, dat Paulus hier gebruikt, (en gewoonlijk overgezet wordt **oordeelen**) dikmaals beteekent uitverkiezen, iets kostelijks uitzoeken, zoo zal niemand denk ik van gezond oordeel ontkennen, dat de overzetting, die ik gesteld heb, aannemelijk is, zoover de samenvoeging of constructie der woorden daartegen niet strijdt. En nochtans indien wij het aldus overzetten: Ik heb geen deel der wijsheid groot geacht, het zal niet hard zijn: en indien men iets daaronder verstaat, zoo zal de zin niet kwalijk vloeien, aldus: Ik heb in mijn weten, of in de genade mijns wetens, niet groot geacht; hoewel ik de oudere uitlegging niet ganschelijk verwerp, te weten, dat Paulus niets voor wijsheid of in de plaats der wijsheid geacht heeft, dan Christus alleen. Alzoo zou men een Grieksch voorzetsel daaronder moeten verstaan, dat beduidt **voor**, gelijk dikwerf geschiedt. Doch hetzij iemand den eersten zin niet verwerpt, of dat hem deze laatste liever is, dit is de inhoud: Dat ik geen versieringen der spraak gehad heb, noch kunstige scherpzinnigheid in het spreken, is daarom, omdat ik zulks niet gezocht, wat meer zegt, veracht heb: want ik heb dit eene van waarde geacht, dat ik Christus eenvoudig verkondigde. Dat hij er bijvoegt, **en dien gekruisigd**, hiermede wil hij niet te kennen geven, dat hij niets predikt in Christus dan het kruis, maar dat hij met de nederheid van het kruis niettemin Christus predikt, even alsof hij zeide: De schande van het kruis

zal niet maken, dat ik Hem niet zou verheffen, van wien de zaligheid komt, of dat ik mij zou schamen al mijne wijsheid daarin te besluiten: Hem, zeg ik, dien de hoovaardige menschen om de schande van het kruis verwerpen, en van Hem walgen. Daarom moet men deze rede aldus oplossen: Ik heb geen wetenschap zoo groot geacht, dat ik zou begeerd hebben iets anders te weten dan Christus, hoewel Hij gekruisigd is. Dit woord dient tot verheffing der zaak, om die hoovaardige meesters te meer te nopen, die van Christus bijna walgden, en uit den waan van eenige hoogere wijsheid lof zochten. Dit is een schoone plaats, waaruit wij verstaan wat de getrouwe dienaars behooren te onderwijzen, wat wij ons leven lang moeten leeren, en om wiens waardigheid men alle ding als drek behoort te achten.

- Hand. 18:1. 3 En ik ben in zwakheid, en vreeze, en groote beving bij u geweest.
- 1 Cor. 1:17; 2:1. 4 En mijn woord en mijne prediking was niet in bewegende woorden der menschelijke wijsheid, maar in betooning des Geestes en der macht.
- 2 Pet. 1:16. 5 Opdat uw geloof niet zij in wijsheid der menschen, maar in de mogendheid Gods.

3 En ik ben in zwakheid. Nu legt hij breder uit wat hij boven aangeoerd had, te weten, dat hij niets sierlijks of uitnemends in der menschen oog gehad heeft, waardoor hij groot geacht zou worden. Aldus geeft hij zijn tegenstanders toe wat zij zochten, om wat zij meenden, dat diende om de eer van zijn dienst te verkleinen, tot den uitersten lof van zijn dienst aan te wenden. Hij scheen van minder waarde, omdat hij zoo nederig en verworpen was naar het vleesch: maar hij bewijst, dat de kracht Gods daardoor te beter heeft geschitterd, dat hij zonder eenige menschelijke hulp zooveel vermocht heeft. Hij heeft het oog hier niet alleen op die roemers, die om voor zich eenen naam te krijgen, alleen uiterlijke vertooning zochten, maar ook op de Corinthiërs, die zulk ijdel praalvertoon zeer in verwondering hadden, en groot achtten. Daarom behoorde de vermelding, die Paulus hier doet, kracht bij hen te hebben. Zij wisten, dat Paulus naar het vleesch niets medegebracht had, waardoor hij bij de menschen verheven, of aangeprezen, of aangenaam zou worden: en nochtans zagen zij den wonderlijken voorspoed, welken de Heere op zijne prediking gaf; ja, zij hadden den Geest Gods eenigermate met hunne oogen tegenwoordig gezien in zijn leer. Dewijl zij dan zijne eenvoudigheid verachtende, jeukten van begeerte naar eene, ik weet niet welke andere opgeblazene en gepolijste wijsheid, en meer behagen hadden in den uitwendigen schijn, en bedriegelijk blanketsel, dan in den levenden Geest Gods, gaven zij dan niet genoeg hun eerezucht te kennen? Zoo heeft dan Paulus niet zonder oorzaak de gedachtenis van zijn eersten ingang bij hen vernieuwd, opdat zij van de kracht Gods, welke zij eenmaal geproefd en ondervonden hadden, niet afwijken. Onder het woord **zwakheid**, verstaat hij hier en ook vaak in 't vervolg, al wat door een waan iemand zijn gunst en waardigheid kan ontnemen. **Vreeze en beving**, zijn vruchten dezer zwakheid: hoewel wij deze woorden op tweeërlei wijze kunnen uitleggen, te weten, dat hij de grootheid

der zaak, die hij dreef, overwegende, niet zonder vrees en groote zorgvuldigheid haar behandeld heeft: of dat hij met vele gevaren omringd zijnde, in gedurige vrees en benauwdheid geweest is. Beide uitleggingen komen met het verband der woorden wel overeen: doch naar mijn oordeel is de laatste het eenvoudigst. Deze zedigheid of bescheidenheid voegt wel aan de dienstknechten des Heeren, dat zij van hun eigen zwakheid bewust, en daarentegen de zwarigheid en uitnemendheid van zoo hoogen dienst met verwondering aanmerkende, met eerbied en vrees dien waarnemen. Want degenen, die stout en hoogmoedig zich daarin dringen, of die gerust, even alsof zij het wel machtig waren, den dienst des Woords vervullen, die kennen noch zichzelf, noch de zaak zelve. Maar dewijl Paulus hier de vrees voegt bij de zwakheid, en de zwakheid beteekent al wat hem verachtelijk kon maken, zoo volgt daaruit, dat de vrees op gevaren en zwarigheden doelt. Maar het is zeker, dat het zulk eene vrees geweest is, dat zij Paulus niet verhinderd heeft, het werk des Heeren te volbrengen, gelijk de zaak zelve getuigt. De dienstknechten des Heeren zijn niet zoo stompzinnig, dat zij de dreigende gevaren niet zouden zien: noch zoo van ijzer of steen, dat zij daardoor niet zouden bewogen worden. Ja het is ook om deze twee oorzaken voornamelijk noodig, dat zij met ernstige vrees bevangen worden, te weten, opdat zij bij zichzelf nedergeworpen zijnde, leeren zichzelf geheel op God te werpen en te rusten: en opdat zij tot ware zelfverloochening onderwezen worden. Zoo is dan Paulus niet zonder gevoel van vrees geweest: maar hij heeft de vrees zóó bedwongen, dat hij desniettemin onversaagd midden door de gevaren voortging: dat hij met onverwinnelijke standvastigheid en sterkheid, alle aanvallen des duivels en der wereld wederstond: eindelijk, dat hij door alle veranderingen heenworstelde.

4 En mijn prediking was niet in bewegende. Bewegende woorden der wijsheid noemt hij uitnemende welsprekendheid, die meer met de kunst dan met de waarheid staat en strijdt: en tevens den schijn der scherpszinnigheid, waardoor de harten der menschen getrokken worden. En terecht heeft hij de bewegelijkheid aan de menschelijke wijsheid toegeschreven. Want het Woord des Heeren dwingt door zijn majesteit, ons als met geweld tot gehoorzaamheid: maar de menschelijke wijsheid heeft hare aanlokselen, waarmede zij insluipt, en haar gestreel, waarmede zij der toehoorderen gemoed tot zich trekt. Hiertegen stelt hij **de betooning des Geestes en der macht**, welke velen op de wonderen duiden: maar ik neem het breder, te weten, voor de hand Gods, die zich alleszins krachtig door de apostelen bewijst. **Geest en macht**, schijnt hij gesteld te hebben voor geestelijke macht: of hij heeft zeker als door teekenen en vruchten willen verklaren, hoe de tegenwoordigheid des Geestes in zijnen dienst gebleken is. En hij heeft bekwaamelijk dat woord **betooning** gebruikt. Want onze stompzinnigheid is in de beschouwing der werken Gods zoo groot, dat zijn kracht, als Hij de lagere werktuigen gebruikt, als het ware met eenige gordijnen bedekt is, zoodat zij niet klaarlijk gezien wordt. Maar dewijl in het voortgaan van den dienst van Paulus geen behulp van het vleesch of van de wereld gebruikt werd, maar de hand Gods zich als het ware naakt vertoonde, zoo werd voorwaar zijn kracht beter gezien.

5 Opdat uw geloof niet zij in wijsheid der menschen. Hij

geeft te kennen, dat de Corinthiërs dit goed daardoor hadden, dat hij Christus bij hen verkondigd heeft, niet op menschen wijsheid betrouwende, maar alleen op de kracht Gods, opdat hun geloof niet op menschen, maar op God gegrond moge zijn. Had de prediking van den apostel alleen op de kracht der welsprekendheid gesteund, zoo had zij door grootere welsprekendheid kunnen omgeworpen worden. Bovendien niemand zou dat een grondige waarheid noemen, die op schittering der woorden steunt. Zij kan daardoor geholpen worden, maar zij moet daarop niet steunen. Zij moet zeer sterk zijn, dewijl zij van alle hulp verstoken, door zichzelf staat. En daarom is het een uitstekende aanbeveling der prediking van Paulus, dat de hemelsche kracht in haar zoo heeft geschitterd, dat zij alle belemmeringen overwon, daar zij geen wereldlijke hulp had. Zoo moeten zij zich dan van die leer niet laten aftrekken, die zij bekennen door Gods gezag bevestigd te zijn. Voorts spreekt Paulus hier zoo van het geloof der Corinthiërs, dat dit een algemeene uitspraak is. Daarom zullen wij weten, dat dit de eigenschap des geloofs is, dat het op God alleen rust, en niet aan menschen hangt. Want de zekerheid des geloofs moet zoo groot zijn, dat zij niet valle, al wordt zij door alle kunstgrepen en listen der hel besprongen: maar standvastig volharde, en alle aanvallen drage. Dit kan niet geschieden, tenzij wij vast overtuigd zijn, dat God tot ons gesproken heeft, en dat het geen verdichtsel van menschen is dat wij geloofd hebben. En hoewel het geloof eigenlijk op het Woord Gods alleen moet gefundeerd worden, zoo wordt nochtans dit tweede steunsel er niet ongerijmd bijgevoegd, dat de geloovigen uit de uitwerking der kracht bekennen, dat het Woord, dat zij hooren, van God gekomen is.

Job 28 : 10.
Jak. 3 : 15.

6 Maar wij spreken wijsheid onder de volmaakten; niet de wijsheid dezer wereld, noch van de prinzen dezer wereld, die teniet worden.

7 Maar wij spreken de wijsheid Gods in verborgenheid, welke bedekt is, welke God tevoren verordend heeft, eer de wereld was, tot onze heerlijkheid.

8 Dewelke geen prins dezer wereld bekend heeft: want zoo zij ze bekend hadden, zouden zij den Heere der heerlijkheid geenszins gekruisigd hebben.

9 Maar gelijk geschreven is: Wat geen oog gezien, noch oor gehoord heeft, noch in des menschen hart gekomen is, dat heeft God voorbereid dengenen, die Hem lief hebben.

6 Wij spreken wijsheid. Opdat hij niet schijne de wijsheid te verachten, gelijk de letterkunsten door ongeleerde en onverstandige menschen met barbaarsche wreedheid veracht worden: zoo voegt hij daarbij, dat hem de ware wijsheid niet ontbreekt, maar dat zij van dien aard is, dat zij niet anders dan door bekwame richteren kan geoordeeld worden. **Volmaakten**, noemt hij niet die volkomen wijsheid verkregen hebben, maar die een gezond en onverdorven oordeel hebben. Want met het Grieksche woord, dat Paulus hier gebruikt, wordt een Hebreeuwsch woord altijd overgezet, hetwelk beduidt **volmaakt**. Hij berispt bedektelijk hen, die geen smaak

τέλειον

hadden in zijne prediking, en geeft te kennen, dat het door hun eigen schuld geschiedt, even alsof hij zeide: Zoo mijn leer aan sommigen niet behaagt, die geven daarmede genoeg te kennen, dat zij verdraaid en verdorven zijn van zinnen: want onder de menschen, die oprechte zinnen en goed oordeel hebben, zal zij altijd voor de hoogste wijsheid erkend worden. Hoewel dan de prediking van Paulus allen gemeen was, zoo is zij nochtans niet altijd door allen op haar waarde geschat. En dit is de oorzaak, waarom hij zich op menschen van een gezond en oprecht oordeel beroept, die uitspreken, dat de leer, die der wereld dwaasheid is, de ware wijsheid is. Intusschen, met het woord **spreken**, leert hij, dat hij een klaar bewijs der bewonderenswaardige wijsheid voortbrengt, opdat niemand hem tegenwierpe, dat hij in eene onbekende zaak roemde.

Niet de wijsheid dezer wereld. Door een vóorkoming herhaalt hij hetgeen hij nu toegegeven had, te weten, dat het Evangelie niet is menschelijke wijsheid, opdat niemand mocht tegenwerpen, dat er niet velen zijn, die deze leer goed achten, maar dat zij door sommige zeer uitnemende vernuften versmaad wordt. Zoo bekend hij dan wat kon tegengeworpen worden, maar alzoo, dat zijn zaak daarin niets verkort worde. **De prinzen dezer wereld.** Prinzen der wereld, noemt hij hen, die met eenige gave in de wereld uitmunten. Want er zijn somtijds, die, hoewel zij geen groote scherpzinnigheid des vernufts hebben, nochtans in verwondering zijn bij de wereld, om de waardigheid van den persoon, dien zij dragen: maar opdat wij door deze momaangezichten niet verschrikt worden, zoo voegt de apostel daarbij, dat zij vergaan of teniet worden. Want het betaamt niet, dat een zaak, die eeuwig is, hange aan de autoriteit van hen, die ijdel en vergankelijk zijn, noch zichzelf eeuwigen duur kunnen geven, even alsof hij zeide: Als het rijk Gods geopenbaard wordt, laat dan varen de wijsheid der wereld, en laat de vergankelijke dingen voor de eeuwige wijken. Want de prinzen der wereld hebben hun uitnemendheid, maar die in een oogenblik tijds vergaat: wat is dat bij het hemelsche en onverderfelijke rijk Gods?

7 De wijsheid Gods in verborgenheid. Hij stelt een reden, waarom de leer des Evangelies niet hooggeschat wordt door de prinzen dezer wereld, te weten, omdat zij in verborgenheden gewikkeld, en daarom bedekt is. Het Evangelie is voor het menschelijk vernuft te hoog, zoodat zij, die boven anderen geacht worden vernuftig te zijn, hoe hoog zij ook hunne oogen mogen verheffen, nimmermeer tot zijn hoogheid kunnen geraken: en nochtans verwerpen zij zijn nederheid, even alsof het voor hunne voeten verworpen lage. En zoo gebeurt het, dat hoe hoogmoediger zij het verachten, hoe verder zij zijn van de kennis deszelfs; ja, worden zeer ver vandaar afgewend, en van het aanschouwen deszelfs verhinderd. **Dewelke God tevoren verordend heeft.** Dewijl Paulus gezegd had, dat het Evangelie een verborgen ding is, zoo was het te vreezen, dat de geloovigen, dit hoorende, door de zwarigheid afgeschrikt, daarvan zouden afwijken, en den moed verloren geven. Daarom komt hij dit gevaar tegemoet en zegt, dat het desniettemin ons is verordend, opdat wij het geniete: opdat, zeg ik, niemand achte, dat deze verborgene wijsheid hem niet aangaat, of ook meene, dat het ongeoorloofd is de oogen daarop te slaan,

omdat het voor het menschelijk verstand niet begrijpelijk is, zoo leert hij, dat zij door den eeuwigen raad Gods ons toegedeeld is. Hoewel hij ook verder heeft gezien: want door een bedekte vergelijking verheft hij de gehade, die door de komst van Christus geopenbaard, ons verheft boven de vaders, die onder de wet geleefd hebben. Waarvan wij meer gezegd hebben aan het einde van het laatste hoofdstuk aan de Romeinen. Ten eerste haalt hij een bewijsreden uit de ordening Gods. Want indien God niets tevergeefs verordend heeft, zoo volgt daaruit, dat wij geen vergeefschen arbeid doen in het Evangelie te hooren, hetwelk Hij ons verordend heeft: want Hij schikt Zich naar de mate van ons verstand, als Hij tot ons spreekt. En hiertoe dient het woord van

Jes. 45:19.

Jesaja: Ik heb niet in het verborgen gesproken, noch in een duisternen hoek; Ik heb niet tevergeefs tot Jakobs zaad gezegd: zoekt Mij. Bovendien, om het Evangelie ons beminnelijk te maken, en te trekken tot begeerte om hetzelfde te leeren, zoo neemt hij een bewijs van het einde deszelfs, te weten, dat God het gegeven heeft tot onze heerlijkheid: met welk woord hij ons ook schijnt met de vaders te vergelijken, aan welke de hemelsche Vader deze eer niet gegeven heeft, maar heeft ze tot de komst zijns Zoons uitgesteld.

8 Geen prins dezer wereld bekend heeft. Indien men hieronder verstaat, door hun eigen vernuft, zoo zal Paulus niet meer van hen zeggen, dan van den algemeenen man, en van den allerslechtsten. Want vermogen wij allen, van den meeste tot den minste, iets tot deze zaak? Tenzij wij mochten zeggen, dat de prinsen meer dan anderen, van blindheid en onwetendheid verdoemd worden, omdat zij alleen in de wereld schijnen te zien, en wijs te zijn. Evenwel, ik wil het liever eenvoudiger nemen, naar het gemeen gebruik der Schrift, welke pleegt te zeggen, dat altijd geschiedt wat dikmaals geschiedt, en dat niet geschiedt wat zelden geschiedt. Zoo genomen is in deze uitspraak geen ongerijmdheid, al worden eenige weinige uitnemende mannen gevonden, die tevens met de zuivere kennis Gods begaafd waren. **Want hadden zij Hem gekend.** De wijsheid Gods schitterde helder in Christus, nochtans hebben de prinsen haar daarin niet begrepen: want eenerzijds zijn de oversten der Joden, die geacht waren in heiligheid en wijsheid uit te munten, en anderzijds Pilatus en het Romeinsche rijk, over de kruisiging van Christus geweest. Dit is een klaar bewijs van de uitwendige blindheid van die allen, die niet anders dan naar het vleesch wijs zijn. Nochtans kon dit argument van den apostel zwak schijnen. Want hoe zien wij niet dagelijks, dat zij de waarheid Gods, die hun niet onbekend is, met voorgenomen boosheid bestrijden? En indien zulke openbare wederspanning niet met oogen gezien wordt, wat is nochtans de zonde tegen den Heiligen Geest, dan eigenwillige hardnekkigheid tegen God: als de mensch wetens en willens zijn Woord niet alleen vervolgt, maar ook bestrijdt. Ja, waarom zegt Christus zelfs, dat Hij den Farizeën en huns gelijken bekend is geweest, als Hij hun het voorwendsel der onwetendheid ontnemt, en hen beschuldigt van goddelooze wreedheid, omdat zij Hem, den getrouwen dienaar des Vaders, zonder oorzaak vervolgen, anders dan omdat zij de waarheid haatten? Ik antwoord, dat er tweeërlei onwetendheid is; dat is eene, die uit onbezonnen ijver komt, en ver-

Joh. 7:28.

werpt het goede niet enkel, maar omdat hij acht, dat het kwaad is. En hoewel niemand door onwetendheid zoo zondigt, dat hij intuschen voor God niet schuldig is vanwege eene booze conscientie, omdat er altijd geveinsdheid, of hoovaardigheid, of versmaadheid onder gemengd is: zoo wordt nochtans het oordeel en alle verstand in des menschen gemoed soms zóó verstikt, dat er niet anders dan enkel onwetendheid gezien wordt, niet alleen bij anderen, maar ook bij hemzelve. Zoodanig was Paulus, eer hij verlicht werd: want hij haatte Christus, en was op zijn leer verbolgen, omdat hij door verkeerd ijver over de wet overwonnen en voortgetrokken werd: nochtans was hij niet zonder geveinsdheid, noch vrij van hoovaardigheid, om voor God onschuldig te zijn: maar deze ondeugden worden door onwetendheid en verblindheid zoo gansch en al overvallen, dat hij ze zelfs niet eens bemerkte, noch gevoelde. De andere soort van onwetendheid is meer gelijk aan uitzinnigheid en razernij, dan aan loutere onwetendheid. Want die willens tegen God opstaan, zijn gelijk razende menschen, die ziende niet zien. En men moet ganschelijk achten, dat de ongeloovigheid altijd blind is: maar er is dit onderscheid, dat de blindheid somtijds de onwetendheid zóó overvalt, dat de mensch als plomp en onverstandig, zijn kwaad in 't geheel niet gevoelt, hetwelk plaats heeft in hen, die door goede meening (gelijk zij spreken) dat is door dwaze bedenking zichzelf bedriegen: somtijds heeft de boosheid de overhand, zoodat de mensch tegen het getuigenis zijner conscientie in, door uitzinnigheid tot zulk groot kwaad doorbreekt. Zoo is het dan geen wonder, dat Paulus zegt, dat de prinsen dezer wereld Christus niet zouden gekruist hebben, indien zij de wijsheid Gods hadden gekend. Want de Schriftgeleerden en Farizeën wisten niet alzoo, dat de leer van Christus waarachtig was, dat zij niet uitzinnig in duisternis doolden.

9 Gelijk geschreven is: Wat geen oog. De uitleggers komen allen daarin overeen, dat deze plaats genomen is uit Jesaja 64:4, en dewijl bij den eersten opslag de zin klaar en licht schijnt, zoo hebben zij niet veel moeite gedaan om dien te verklaren. Maar bij nader inzien worden er twee groote zwarigheden gevonden. De eerste is, dat de woorden, die hier door Paulus aangehaald worden, met de woorden van den profeet niet wel overeenkomen; de andere is, dat Paulus het getuigenis van den profeet tegen diens zin schijnt gebruikt te hebben. Laat ons dan eerst over de woorden handelen, welke, dewijl zij twijfelachtig zijn, ook verkeerd door de uitleggers worden overgezet. Sommigen vertalen aldus: Van den beginne aan hebben zij het niet gehoord, noch met de ooren verstaan: geen oog heeft God gezien, uitgenomen Gij, die alzoo doet dengene die Hem verwacht. Anderen zetten het over, alsof tot God gesproken wordt, aldus: Daar heeft geen oog gezien, noch oor gehoord, uitgenomen Gij, o God, wat Gij doet dengenen, die U verwachten. Maar de profeet heeft aldus van woord tot woord: Zij hebben het van den beginne niet gehoord, noch met ooren verstaan: het oog heeft God niet gezien, (of niet gezien, o God) uitgenomen Gij: Hij zal doen (of zal voorbereiden) dien, die Hem verwacht. Indien wij God lezen in den vierden naamval, zoo moeten wij daaronder verstaan het woordje **die**, en deze verklaring schijnt bij het eerste aanzien 't best overeen te komen met het vervolg der woorden van

Jes. 64:4.

den profeet, om den derden persoon des woords dat volgt: maar zij is 't verstand van den zin van Paulus, welken men meer moet betrouwen dan eenige redenen. Want wie zal zekerder of getrouwer uitlegger dezer godspraak zijn, dan de Geest Gods, die haar Jesaja ingegeven heeft, gelijk hij haar door den mond van Paulus verklaard heeft? Nochtans opdat wij der goddeloozen valsche beschuldigingen tegengaan, zoo zeg ik, dat de eigenschap der Hebreuwsche taal toelaat, dat dit de rechte zin is van den profeet: O God, daar heeft noch oog gezien, noch oor gehoord: maar Gij weet het alleen wat Gij pleegt te doen dengenen, die U verwachten. Dit verhindert ook de haastige verandering des persoons niet, welke, zooals wij weten, den profeten meer gemeen is, zoodat wij ons daardoor niet moeten laten verhinderen. Zoo de eerste zin iemand meer behaagt, zoo zal hij nochtans geen oorzaak hebben om ons of den apostel te beschuldigen, even alsof wij van den zin des profeten afweken. Want wij verstaan er minder onder, dan zij: want zij moeten bij het woord, **zal doen**, een woord bijvoegen dat **gelijkenis** beduidt, te weten, **alzo**. Wat daar volgt, **noch in des menschen hart gekomen is**, hoewel het bij den profeet niet staat, zoo beteekent het nochtans niet wat vreemd is van de woorden: **anders dan Gij**. Want als hij deze kennis Gode alleen toeschrijft, zoo sluit hij niet alleen de lichamelijke zinnen van den mensch, maar ook alle macht des gemoeds daarvan uit. Daarom, hoewel de profeet het zien en hooren alleen uitdrukt, zoo vat hij nochtans bedektelijk alle krachten der ziel samen. En voorwaar dit zijn de twee organen, waarmede wij de kennis van die dingen opnemen, die daarna tot het verstand komen. Aangaande de woorden, **dengenen, die Hem liefhebben**, daarin heeft Paulus de Grieksche overzetters gevolgd, die door de gelijkheid van ééne letter bedrogen, alzo vertaald hebben: maar dewijl dit de tegenwoordige zaak niet aanging, zoo heeft hij van de gewone overzetting niet willen afwijken, gelijk wij doorgaans zien, hoe veel hij haar toegeeft. Daarom hoewel het dezelfde woorden niet zijn, zoo is er nochtans geen onderscheid in. Nu kom ik tot de zaak. De profeet verhaalt daar, hoe kennelijk God altijd zijn volk in den nood geholpen heeft, en roept uit, dat Gods weldaden jegens de godzaligen, des menschen verstand te boven gaan. Wat heeft dit te maken met de geestelijke leer (mocht iemand zeggen) en de belofte des eeuwigen levens, waarvan Paulus hier handelt? Op deze vraag kan men drieërlei wijze antwoorden. Want het zal niet ongerijmd wezen, indien wij zeggen, dat de profeet van de aardse weldaden gesproken hebbende, bij deze gelegenheid zich verhief tot een algemeene uitspraak en wel tot de verkondiging der geestelijke gelukkigheid, die den geloovigen in den hemel bevaard is. Nochtans wil ik het liever verstaan van de gaven Gods, die den geloovigen dagelijks gegeven worden: in welke het betaamt altijd de oorzaak aan te zien, en niet de oogen aan het tegenwoordig aanschouwen van die gaven te hechten. De oorzaak is de onverdiende goedheid Gods, waardoor Hij ons tot het getal zijner kinderen heeft aangenomen. Daarom, wie de weldaden Gods behoorlijk wil waardeeren, die zal ze niet naakt aanmerken, maar met de vaderlijke liefde Gods, als met een kleed bedekken: en zal voorts van de tijdelijke gaven tot het eeuwige leven opgeleid worden. Men zou ook kunnen zeggen, dat hier een bewijsvoering is van

het mindere tot het meerdere: want indien des menschen verstand de aardse gaven Gods niet kan vatten, hoeveel te minder kan hij tot de hoogte des hemels komen? Maar ik heb nu getoond, wat mij het best behaagt.

- 10 Maar ons heeft God het geopenbaard door zijnen Geest: want de Geest doorzoekt alle ding, ook de diepten Gods. Matt. 13:11.
2 Cor. 3:18.
- 11 Want wat mensch weet de dingen des menschen, dan de geest des menschen, die in hem is? Alzo ook wat Gods is, kent niemand, dan de Geest Gods. Boek der
Wijsh. 7:28.
- 12 En wij hebben niet den geest der wereld ontvangen, maar den Geest, die uit God is, opdat wij weten wat ons van Christus gegeven is.
- 13 Hetwelk wij ook spreken, niet met geleerde woorden der menschelijke wijsheid, maar des Heiligen Geestes, geestelijke dingen met geestelijke samenvoegende. 1 Cor. 1:15;
2:4.
2 Pet. 1:16.

10 Ons heeft God het geopenbaard. Nadat hij alle menschen onder de blindheid besloten, en aan het menschelijk vernuft ontnomen heeft, dat het door eigen kracht niet tot God kan opklimmen, zoo toont hij nu aan, hoe de menschen van deze blindheid verlost worden, te weten, dat de Heere hen verwaardigt met eene bijzondere verlichting des Geestes. Zoo dan, hoe plomper des menschen vernuft is om de verborgenheden Gods te verstaan, en hoe onzekerder het is, des te zekerder is ons geloof, hetwelk op de openbaring des Geestes Gods steunt. En hierin erkennen wij de onmetelijke goedheid Gods, die ons gebrek tot ons voordeel gebruikt. **Want de Geest doorzoekt alle ding.** Dit is tot vertroosting der godzaligen daarbij gevoegd, opdat zij te geruster met de openbaring tevreden zijn, die zij van den Geest Gods hebben, even alsof hij zeide: Het zij ons genoeg, dat de Geest Gods onze getuige is. Want er is niets zoo diep in God, dat Hij niet doorgrondt. Want dat beteekent hier het woord **doorzoeken**. Door het woord **diepten** zal men niet verstaan de verborgen oordeelen, welke onderzoeking ons verboden wordt, maar de gansche leer der zaligheid, die tevergeefs door de Schrift zou geopenbaard zijn, indien God door zijnen Geest ons gemoed daartoe niet ophief.

11 Want wat mensch weet. Hij wil hier twee dingen tegelijk leeren, te weten, dat de leer van het Evangelie niet anders kan begrepen worden dan door het getuigenis des Heiligen Geestes, en dat degenen, die door den Heiligen Geest zulk een getuigenis hebben, zóó vast en zeker zijn, alsof zij het met handen tastten wat zij gelooven: want de Geest is een getrouw en ontwijfelbaar getuige. Dit bewijst hij met de gelijkenis onzes geestes: want ieder is bewust van zijne gedachten, en wat in elks hart verborgen is, weet een ander niet. Alzo is het voor alle menschen verborgen, hoedanig de raad Gods, en hoedanig de wil Gods is. Want wie is zijn raadsman geweest? Zoo is het dus voor de menschen een ontoegankelijk heiligdom: maar zoo de Geest Gods zelf ons daarin leidt, dat is, de dingen, die anders voor ons verstand verborgen zijn, ons zeker en bekendmaakt, zoo zal er voor twijfeling geen plaats meer zijn. Want het is voor den Geest Gods niet verborgen wat in Hem is.

Rom. 11:34.

Maar deze gelijkenis schijnt niet zeer wel overeen te komen: want dewijl de tong een beeld is des gemoeds, zoo geven de menschen elkander hunne gezindheden te kennen, zoodat zij elkanders gedachten weten. Waarom zouden wij dan uit Gods Woord niet begripen, welke zijn wil is? Want dat de menschen door veinzen en liegen dikmaals hunne gedachten meer bedekken dan openbaren, dat heeft in God geen plaats; wiens woord ontwijfelbare waarheid is, en zijn echt en levend beeld. Maar wij moeten aanmerken, hoever Paulus deze gelijkenis heeft willen uitstreken. De inwendige gedachte des menschen, welke anderen niet weten, is hem alleen bekend. Of hij daarna haar aan anderen openbaart, dit maakt niet, dat zijn geest alleen weet wat in hem is. Want het kan gebeuren, dat hij anderen niet overreedt; het kan ook gebeuren, dat hij zijn gevoel niet duidelijk uitdrukt: en als hij dit beide kan doen, zoo strijdt dit nochtans niet met het andere, dat zijn geest de eenige rechte kenner is. Maar dit onderscheid is er tusschen de gedachten Gods en der menschen, te weten, dat de menschen elkander verstaan: maar het Woord Gods is een verborgene wijsheid, tot wier hoogte de zwakheid van het menschelijk verstand niet kan komen. Zoo schijnt het licht in de duisternis, totdat de Geest der blinden oogen opent. **De geest des menschen.** Merk op, dat hier de geest des menschen genomen wordt voor de ziel, in welke de macht des verstands is, gelijk zij spreken. Want Paulus zou oneigenlijk gesproken hebben, indien hij gezegd had, dat het verstand des menschen, dat is de macht om te verstaan, zelve weet, en niet de ziel, die de macht om te verstaan heeft.

12 En wij hebben niet den geest der wereld. Door een vergelijking der tegenstrijdige dingen verheft hij de zekerheid, waarvan hij gesproken had. Die Geest der openbaring (zegt hij) dien wij ontvangen hebben, is niet der wereld, dat hij slechts op de aarde zou kruipen, dat Hij der ijdelheid zou onderworpen zijn, dat Hij twijfelachtig en veranderlijk zou zijn, dat Hij ons in onzekerheid of verwarring zou houden; maar van God, en daarom boven alle hemelen van grondige en standvastige waarheid, en boven alle twijfeling gesteld. Dit is een zeer klare plaats om de duivelsche leer der Sophisten te wederleggen, nopens de gedurige twijfelachtigheid der geloovigen. Want zij gebieden allen geloovigen te twifelen, of zij in de genade Gods zijn of niet: en laten geen ander vertrouwen der zaligheid toe dan dat steunt op een zedelijke of vermoedelijke meening. Hoewel, zij maken hier op tweërlei wijze het geloof teniet. Want zij willen dat het twijfelachtig is, of wij in den staat der genade zijn: en brengen daarna nog een anderen twijfel voort over de eindelijke volharding. Maar de apostel zegt hier in 't gemeen, dat de uitverkorenen met den Heiligen Geest zijn begaafd, door wiens getuigenis zij zekerlijk weten, dat zij tot de hope der eeuwige zaligheid aangenomen zijn. Voorwaar, indien zij hunne leer willen staande houden, zoo moeten zij de uitverkorenen van den Geest Gods berooven, of den Geest zelve aan onzekerheid onderwerpen. Beide strijdt openlijk tegen de leer van Paulus. Zoo zullen wij dan weten, dat dit de natuur des geloofs is, dat de conscientie een zeker getuigenis door den Heiligen Geest heeft van de goedwilligheid Gods, waarop zij vertrouwende, niet twijfelt God den Vader aan te roepen. Alzoo verheft Paulus ons geloof boven de wereld, om

allen hoogmoed des vleesches te verachten; want anders zal het altijd bevreesd en twijfelachtig zijn; want wij zien, hoe stout de menschelijke scherpzinnigheid zich verheft, wier trots de kinderen Gods door tegengestelde grootmoedigheid moeten fnuiken. **Opdat wij weten wat ons van Christus.** Het woord **weten**, is gesteld om de gerustheid des vertrouwens te beter uit te drukken. Nochtans zullen wij opmerken, dat zij niet op natuurlijke wijze, noch door het begrip des verstands verkregen wordt: maar dat zij geheel aan de openbaring des Geestes hangt. Wat hij verhaalt ons van Christus gegeven te zijn, dat zijn de weldaden, die wij uit zijn dood en wederopstanding verkrijgen, te weten, dat wij met God verzoend zijn, en weten, dat wij vergeving der zonden verkregen hebbende, tot de hope des eeuwigen levens zijn aangenomen, dat wij door den Geest der wedergeboorte geheiligd zijnde, nieuwe schepselen worden, opdat wij Gode leven. Ef. 1 : 18, zegt hij in denzelfden zin: Opdat gij weet, welke de hope uwer roeping zij.

13 Hetwelk wij ook spreken, niet met geleerde. Hij spreekt van zichzelf, want hij is nog bezig met de aanprijzing van zijn dienst. En dit is een zeer schoone lofspraak op zijne verkondiging, als hij zegt, dat zij behelst de verborgen openbaring van zeer groote dingen, de leer des Heiligen Geestes, de somma onzer zaligheid, en de onuitsprekelijke schatten van Christus: opdat de Corinthiërs mogen weten, hoe groot Hij behoort geacht te worden. Intusschen komt hij terug op die bovenbeschreven toelating, dat zijn prediking niet met eenige woordenpraal versierd is, dat zij door geen uitnemendheid uitblinkt, maar met de leer des Heiligen Geestes alleen tevreden is. **Geleerde woorden der menschelijke wijsheid** noemt hij, die naar menschelijke geleerdheid rieken, en naar den regel der redenaars gepolijst, of met philosophische grootsprekendheid vervuld zijn, zoodat de hoorders daardoor tot verwondering getrokken worden. En **geleerde woorden des Geestes**, noemt hij die meer gevoegd zijn naar oprechte en eenvoudige wijze van spreken, en die der majesteit des Geestes waardig zijn, dan naar ijdele vertooning. Want ofschoon men welsprekendheid heeft, zoo moet men nochtans altijd toezien, dat de wijsheid Gods niet door aangename en onheilige versiering ontreinigd worde. In Paulus was zulk eene wijze van leeren, waarin alleen de bloote kracht des Heiligen Geestes, zonder uitwendig steunsel gezien werd. **Geestelijke dingen met geestelijke samenvoegende.** Ik twijfel niet of het Grieksche werkwoord, dat Paulus hier gebruikt, is gesteld voor **toevoegen**. Want dewijl dit woord somtijds deze beteekenis heeft, συγκρί-
νεσθαι. gelijk Budeus aanhaalt uit Aristoteles, zoo komt zij werkelijk veel beter overeen met het vervolg der woorden van Paulus, dan **vergelijken**, gelijk anderen het overgezet hebben. Zoo zegt hij dan, dat hij aan de geestelijke dingen geestelijke toevoegt, als hij de woorden kiest naar de zaak, dat is, als hij de hemelsche wijsheid des Geestes tempert met eenvoudige woorden, en die de natuurlijke kracht des Geestes uitgeven. Intusschen berispt hij de anderen zacht, die met gezochte schoonheid der woorden, en met vertooning van scherpzinnigheid, der menschen lof zoeken. Hij berispt hen (zeg ik) als die of ontbloot zijn van de grondige en zekere waarheid, of de geestelijke leer Gods met onbehoorlijken opschik vervalschen.

- Rom. 8:5. 14 De natuurlijke mensch begrijpt niet hetgeen des Geestes Gods is: want het is hem dwaasheid, en hij kan het niet verstaan, want het wordt geestelijk onderscheiden.
- Spr. 28:5. 15 Maar de geestelijke onderscheidt alle ding: maar hij zelf wordt van niemand geoordeeld.
- Jes. 40:13.
Rom. 11:34.
Boek der
Wijsh. 9:13. 16 Want wie heeft den zin des Heeren gekend, die in zijnen raad geweest is? Maar wij hebben den zin van Christus.

14 De natuurlijke mensch. Een natuurlijk mensch noemt hij, niet gelijk het gemeenlijk genomen wordt, dien die zich aan grove begeerlijkheden of aan zinnelijkheid heeft overgegeven, maar elken mensch, die alleen met natuurlijke vermogens begaafd is. Dit blijkt uit het tegengestelde woord, want hij vergelijkt den natuurlijke met den geestelijken mensch. En dewijl door den geestelijken mensch verstaan wordt degene, wiens gemoed door de verlichting van den Geest Gods geregeerd wordt: zoo twijfel ik niet, dat hij een natuurlijk mensch noemt, die in zijn blooten natuurstaat is gebleven. Want de ziel, naar welk woord hij in het Grieksch genoemd wordt, is aan de natuur eigen, maar de Geest is uit een bovennatuurlijke gave. Hij komt hier wederom tot hetgeen hij boven aangeroerd had. Want hij wil de ergernis wegnemen, waardoor de zwakken konden verhinderd worden, hierin gelegen, dat zoovele menschen het Evangelie verachtten. Hij toont aan, dat zulk eene verachting voor niets te achten is, dewijl zij uit onwetendheid vloeit: en dat zij daarom ons niet moet hinderen in de loopbaan des geloofs voort te gaan, tenzij wij mogelijk onze oogen voor de klaarheid der zon willen toesluiten, omdat zij door de blinden niet gezien wordt. Het zou een groote ondankbaarheid zijn, zoo iemand een bijzondere weldaad, waarmede God hem verwaardigd had, verwierp, omdat zij niet allen gemeen is, daar hij ze nochtans daarom in te meerder waarde behoorde te houden. **Het is hem dwaasheid, en hij kan het niet verstaan.** De leer van het Evangelie, zegt hij, is allen menschen dwaas en smakeloos, die slechts menschenlijken smaak en verstand hebben. Maar vanwaar komt dat? uit hun blindheid: wat schaadt dit dan der majesteit van het Evangelie? Kortom, dewijl de onervarene menschen daarom het Evangelie verkleinen, omdat zij zijn waarde volgens der menschen schatting meten, zoo neemt Paulus daaruit een bewijsreden om zijn waardigheid hooger te verheffen: want hij leert, dat het daarom veracht wordt, omdat het onbekend is; en dat het daarom onbekend is, omdat het zoo verborgen en hoog is, dat het door der menschen verstand niet kan begrepen worden. O welk een wijsheid, die zoover boven alle menschenlijken verstand is, dat zij zelfs geen smaak daarvan kunnen hebben. Hoewel Paulus hier de hoogmoedigheid des vleesches bedektelijk beschuldigt, dat de menschen van dwaasheid durven beschuldigen wat zij niet verstaan, zoo bewijst hij nochtans meteen, hoe groot de zwakheid of liever stompheid des menschenlijken vernufts is, als hij zegt, dat het niet vatbaar is voor geestelijk verstand. Want hij leert, dat het niet alleen door wederspanning van den menschenlijken wil, maar ook door zwakheid des gemoeds geschiedt, dat de mensch niet kan komen tot hetgeen des Geestes is. Had hij gezegd, dat de menschen niet wijs willen zijn, hij had wel de waarheid gezegd: maar nu zegt hij daarbij, dat zij ook niet kunnen: waaruit wij ver-

staan, dat het geloof niet is in elks goëddunken, maar dat het door God gegeven wordt. **Want het wordt geestelijk onderscheiden.** Dat is, de Geest Gods, van wien de leer des Evangelies komt, is alleen de ware uitlegger om ons dezelve te openen. Daarom moet der menschen verstand in het oordeelen over haar blind zijn, totdat het door den Geest Gods verlicht is. Hieruit mag men besluiten, dat alle menschen van nature ontbloot zijn van den Geest Gods: want anders zou de bewijsreden niet deugen. Het licht der rede, dat wij allen hebben, is wel van den Geest Gods: maar hij spreekt nu van eene bijzondere openbaring der hemelsche wijsheid, waarmede God alleen zijne kinderen verwaardigt. Daarom is de onwetendheid van die menschen veel minder verdragelijk die verdichten, dat het Evangelie in 't gemeen zóó aangeboden wordt, dat elk het door het geloof tot zaligheid kan aannemen.

15 Maar de geestelijke onderscheidt alle ding. Nadat hij aan het vleeschelijk oordeel des menschen de autoriteit heeft benomen, zoo leert hij nu, dat alleen de geestelijken bekwame richters dezer zaak zijn, omdat de Geest Gods alleen Zichzelf kent, en het zijn eigen ambt is, het zijne van andere dingen te onderscheiden, het zijne te bevestigen, en aan alle andere dingen geloofwaardigheid te benemen. Zoo is dan de zin: hier moet alle scherpzinnigheid des vleesches wijken, alleen de geestelijke mensch heeft standvastige en grondige kennis der verborgenheden Gods, om zeker de waarheid van de leugen, de leer Gods van der menschen gedichtselen te onderscheiden, en niet te feilen. Hij wordt van niemand geoordeeld, want de zekerheid des geloofs is den menschen niet onderworpen, zoodat het op hun denk zou kunnen verzwakt worden, dewijl het ook boven de engelen is. Merk intusschen op, dat dit voordeel of privilegie niet den persoon des menschen, maar het Woord Gods toegeschreven wordt, hetwelk de geestelijke menschen volgen in het oordeelen, en wel zulk een woord Gods, dat hun door God met waarachtig verstand aangegeven wordt: en als de mensch dit aldus heeft, zoo is zijn zeker gevoelen boven de ongestadigheid des menschenlijken oordeels. Bovendien moeten wij ook aanmerken het woord **onderscheiden**, waarmede de apostel te kennen geeft, dat wij niet alleen door den Heere verlicht worden om de waarheid te zien, maar dat wij ook met den Geest der onderscheiding begiftigd worden, opdat wij niet tusschen het ware en valsche in twijfel blijven, maar kunnen oordeelen wat men moet volgen of vlieden. Maar hier kan men vragen, wie de geestelijke mensch is, en waar hij gevonden wordt, die met zulk een groot licht begaafd is, dat hij in staat is om alle dingen te onderscheiden, dewijl wij gevoelen, dat wij altijd met veel onwetendheid bezet zijn, en in gevaar van dwalen staan: voornamelijk, dewijl ook de allervolmaaktsten dikmaals vallen en struikelen. Hierop kan men gemakkelijk antwoorden, dat Paulus dit vermogen niet uitstrekt tot alle dingen, even alsof hij al degenen, die door den Geest Gods wedergeboren zijn, van alle dwalingen vrijstelde: maar dat hij eenvoudig wil leeren, dat de voorzichtigheid des vleesches niets vernag om de leer der godzaligheid te oordeelen, dat dit oordeel en dit recht alleen bij den Geest Gods is. Zoo dan, een iegelijk oordeelt recht en zeker, in zooverre hij wedergeboren is, en naar de mate der genade, die hem gegeven is, en niet verder. **Maar hij zelf wordt van niemand geoordeeld.** Ik

heb reeds verklaard, waarom hij zegt, dat de geestelijke mensch niet aan eenig menschelijk oordeel onderworpen is, te weten, omdat de waarheid des geloofs, welke aan God alleen hangt, en in zijn Woord gegrond is, niet aan het oordeel der menschen is onderworpen. Dat hij hierna zal zeggen, dat de geest van den eenen profeet aan de andere profeten onderworpen is, strijdt hiertegen niet. Want wat wil de onderworpenheid, anders dan dat een ieder der profeten aan de anderen gehoor geeft, en hunne openbaringen niet verwerpt noch uitsluit: opdat hetgeen bevonden wordt de waarheid Gods te zijn, altijd vast blijve en door allen aangenomen worde. Maar hier plaatst hij de wetenschap des geloofs, die van God ontvangen is, boven de hoogte des hemels en der aarde, opdat zij naar der menschen oordeel niet geschat worde. Doch het Grieksche woord, waarvoor wij gesteld hebben **van niemand**, kan ook gelezen worden, **van geen ding**. En alzoo zal de tegenstelling klaarder wezen: dat de geestelijke mensch, zoover hij met den Geest Gods begiftigd is, alle ding oordeelt, en van geen ding geoordeeld wordt: dewijl hij aan geen menschelijke wijsheid of rede onderworpen is. En op deze wijze zou Paulus de godzalige consciëntien van alle menschelijke inzetten, en wetten, en oordeelen vrijstellen.

16 Want wie heeft den zin des Heeren gekend? Het is waarschijnlijk, dat Paulus gezien heeft op hetgeen geschreven staat Jes. 40:13. **Jes. 40,** want gelijk de profeet daar vraagt, wie Gods raadsman geweest is, die zijnen Geest gewogen, of Hem geholpen heeft, zoowel in de schepping der wereld, als in andere werken, kortom, die de reden en oorzaak zijner werken verstaat: alzoo wil Paulus met deze vraag leeren, dat zijn verborgen raad, die in het Evangelie vervat is, verre is van der menschen verstand. Zoo is het dus een bevestiging der voorgaande uitspraak. **Maar wij hebben den zin van Christus.** Het is onzeker, of hij van de geloovigen in 't gemeen spreekt, of alleen van de dienaren: want beide deze zinnen komen niet kwalijk overeen met het tekstverband; hoewel ik het liever bepaald op hem en andere getrouwe dienaars wil betrekken. Zoo zegt hij dan, dat de dienstknechten des Heeren in de dingen, die zeer wijd van het gevoelen des vleesches zijn, door het onderwijs van den Geest geleerd worden, zoodat zij onversaagd als uit den mond des Heeren spreken: welke gawe daarna bij graden en trappen tot de gansche gemeente voortvloeit.

ὁπὸ
οὐδενός.

HET DERDE HOOFDSTUK.

- 1 En ik, broeders, heb tot u niet kunnen spreken als tot geestelijken, maar als tot vleeschelijken, als tot kinderen in Christus.
- 2 Ik heb u met melk gevoed, en niet met vaste spijs: want gij vermocht ze nog niet, ja ook nu vermoogt gij ze nog niet: want gij zijt nog vleeschelijk. Hebr. 5:12.
1 Petr. 2:2
- 3 Want dewijl onder u nijd en strijd, en tweedracht is, zijt gij niet vleeschelijk en wandelt naar den mensch? 1 Cor. 1:11.
Gal. 5:19.
Jak. 3:16.
- 4 Want dewijl de een zegt: Ik ben van Paulus; de ander: Ik ben van Apollos; zijt gij niet vleeschelijk? 1 Cor. 1:12.

En ik, broeders. Wat hij van de vleeschelijken gezegd heeft, begint hij op de Corinthiërs over te brengen, opdat zij verstaan, dat het door hun eigen gebrek komt, dat de leer des kruises hun minder behaagt. Het is waarschijnlijk, dat in die koopmansharten ook toen ter tijd te veel ijdel betrouwen en hoovaardigheid geweest is, zoodat zij de eenvoudigheid des Evangelies zeer kwalijk, en niet zonder groote zwaarigheid aannamen. Vanwaar het geschied was, dat zij den apostel en de kracht zijner Goddelijke prediking verachtende, dien scherpzinnigen leeraren, die vol ijdele vertooning waren, meer gehoor gaven, hoewel zij ontbloot van den Geest waren. Zoo dan, om hunne hoovaardigheid te beter neder te werpen, zoo betuigt hij, dat zij een deel geweest zijn van die menschen, die met des vleesches gevoelen overvallen, niet bekwaam waren om de geestelijke wijsheid Gods te vatten. Hij verzacht wel de bitterheid van zijn verwijt, als hij ze broeders noemt, toch verwijt hij hen eenvoudig, dat hun verstand zoozeer door de duisternis van het vleesch beneveld wordt, dat zijn prediking bij hen daardoor is verhinderd geweest. Wat gezondheid des oordeels was dan daar, waar zij niet eens bekwaam waren om te hooren? Voorts verstaat hij niet, dat zij zoo gansch en al vleeschelijk geworden zijn, alsof daar niet een vonk van den Geest in hen was: maar omdat zij nog te veel vleeschelijken zin hadden, zoodat het vleesch den Geest overwon, en zijn licht als het ware onderdrukte. Zoo dan, hoewel zij niet ten eenenmale zonder gawe des Geestes waren, nochtans dewijl er meer vleesch dan Geest in hen was, zoo worden zij daarom vleeschelijk genoemd: hetwelk daaruit genoeg blijkt, dat hij er in eenen adem bijvoegt, dat zij kinderen in Christus geweest zijn. Want zij waren geene kinderen geweest, indien zij niet geboren waren. En deze geboorte is van den Geest Gods. **Kinderen in Christus.** Dit woord wordt somtijds in goeden zin genomen, gelijk bij Petrus, die ons gebiedt den nieuwgeboren kinderen gelijk te zijn. En in de uitspraak van Christus: Indien gij niet wordt gelijk de kinderkens, zoo zult gij in het rijk Gods niet komen. Maar hier wordt het in kwaden zin genomen, aangezien het op het verstand betrekking heeft. Want wij moeten in boosheid kinderen zijn, en niet in verstand: gelijk hij zal zeggen hfdst. 14: 20, welke onderscheiding den knoop der twijfeling ontbindt, waarmede ook overeenkomt wat Ef. 4: 14 staat: Laat ons geene kinderen zijn, die met allen wind der leer omgevoerd, en door der menschen listen bedrogen worden: maar laat ons dagelijks enz.

2 Pet. 2:2.
Luk. 18:17.

Matt. 10:16.

2 Ik heb u met melk gevoed. Hier wordt gezintwist, of Paulus Christus veranderd heeft naar de verscheidenheid der hoorders. Ik antwoord, dat dit meer betrekking heeft tot de wijze of vorm van leeren, dan tot het wezen der leer. Want dezelfde Christus is den kinderen melk, en den volwassenen vaste spijs: dezelfde waarheid des Evangelies wordt beiden, maar naar hunne mate toegediend. Zoo komt het dan een voorzichtigen leeraar toe, zich te voegen naar het begrip dergenen, die hij aanneemt te onderwijzen: bij de zwakken en onkundigen begint hij met de eerste beginselen, en gaat niet hooger dan zij kunnen volgen; kortom, hij laat de leer allengs indruppelen, opdat zij milder ingegoten niet overvloeie. Maar deze beginselen zullen niet minder al wat noodig is bevatten, dan de meer volkomene leer, die aan sterkeren gegeven wordt. Lees over deze zaak het achtennegtigste sermooen van Augustinus op Johannes. Aldus wordt de bedriegelijke verontschuldiging van sommigen wederlegd, die, als zij uit vrees voor gevaar alleen duister wat babbelen van het Evangelie, dit voorbeeld van Paulus voorwenden. En ondertusschen wijzen zij Christus zóó van verre aan, en ook met vele bewimpelingen bedekt, dat zij hunne discipelen altijd in verderfelijke onwetendheid houden. Ik zwijg er van, dat zij veel verderfelijks daaronder mengen, dat zij Christus niet alleen half, maar ook verscheurd en bij stukken voorstellen: dat zij de grove afgoderij niet alleen door de vingeren zien, maar zelfs met hun voorbeeld versterken; en indien zij iets goeds gezegd hebben, zoo bezoedelen zij dat terstond met vele leugenen. Het is openbaar genoeg, dat zij volstrekt niets met Paulus gemeen hebben: want de melk is voedsel en geen vergif, en zulk voedsel dat geschikt is om de kinderen op te brengen, totdat zij groot worden. **Want gij vermocht ze nog niet.** Opdat zij zich niet te zeer in hun scherpzinnigheid mochten vleien, zoo verklaart hij ten eerste wat hij aanvankelijk in hen gevonden heeft; daarna voegt hij er bij, dat diezelfde gebreken nu nog in hen zijn, hetwelk harder is. Want zij behoorden immers, als zij Christus aandeden, het vleesch weg te werpen. En zoo zien wij, dat Paulus klaagt, dat de behoorlijke voortgang zijner leer verhinderd is geweest: want zoo de hoorder door zijn traagheid geen verhindering aanbrengt, zoo is het de plicht van een goed leeraar, altijd zijne leerlingen te doen vorderen en hooger op te klimmen, totdat men tot de volmaaktheid zal gekomen zijn.

3 Want gij zijt nog vleeschelijk. Zoolang het vleesch, dat is, de natuurlijke gebrekkigheid in den mensch heerschappij heeft, bezet zij des menschen verstand dermate, dat de wijsheid Gods er niet kan inkomen. Daarom, indien wij in de school des Heeren eenige vordering willen maken, is dit het eerste, dat wij ons eigen gevoelen en onzen eigenen wil verzaken. Hoewel in de Corinthiërs eenig vonkske van godzaligheid glom, zoo had nochtans de verstikking de overhand. **Want dewijl onder u zijn.** Dit is een bewijs uit de vruchten: want dewijl nijd, gekijf en tweedracht, werken des vleesches zijn, zoo is zeker, waar die gezien worden, dat daar ook de wortel zijn bloei en kracht heeft. Deze booze dingen heerschten bij de Corinthiërs, en hieruit overtuigt hij hen, dat zij vleeschelijk zijn. Ditzelfde bewijs gebruikt hij ook tot de Galaten, zeggende: Indien gij door den Geest leeft, zoo wandelt ook door den Geest.

Gal. 5:25.

Want dewijl zij geestelijk wilden geacht worden, zoo roept hij hen tot de werken, waardoor zij verzaakten wat zij met den mond beleden. Let op de nette orde, die Paulus hier volgt: want uit nijd rijst twist en strijd, en als deze eenmaal ontstoken zijn, zoo gaan zij voort tot doodelijke tweedracht: en de moeder van al deze kwaden is de eerezucht. **Wandelt naar den mensch.** Hieruit blijkt ook, dat het woord **vleesch**, niet uitsluitend van de lagere begeerlijkheden verstaan wordt, gelijk de Sophisten dichten, welks zetel zij noemen zinnelijkheid, maar van de gansche natuur des menschen. Want die de leiding der natuur volgen, worden door den Geest Gods niet geregeerd: dezen zijn naar des apostels beschrijving vleeschelijk, zoodat vleesch en des menschen aard geheel hetzelfde beduiden; en daarom eischt hij niet tevergeefs op een andere plaats, ^{2 Cor. 5:17.} dat wij nieuwe schepselen zijn in Christus.

4 Want dewijl de een zegt. Nu drukt hij de soort van den twist uit, en dat in den persoon der Corinthiërs, opdat de beschrijving te meer kracht hebbe, te weten, dat elk op zijnen eigen meester roemt, even alsof Christus niet hun aller eenige Meester ware. Waar nog zulke eerezucht is, daar is geene of zeer geringe vrucht en voortgang van het Evangelie. Nochtans zal men het niet verstaan, dat zij dit openlijk met uitgedrukte woorden beleden hebben: maar de apostel gispt de booze genegenheden, aan welke zij overgegeven waren. Evenwel, het is waarschijnlijk, gelijk na eergierige gunst, gemeenlijk ijdel gesnap volgt, dat zij ook met de woorden de verkeerde genegenheid des gemoeds lucht gegeven hebben, toen zij hunne leeraars zoo grootelijks prezen, niet zonder Paulus en zijns gelijken te verachten.

5 Wie is dan Paulus? of wie is Apollos, anders dan dienaars, door welke gij geloofd hebt? en gelijk God een iegelijk gegeven heeft? <sup>Hand. 18:24.
1 Cor. 1:12;
16:12.</sup>

6 Ik heb geplant, Apollos heeft nat gemaakt: maar God heeft den wasdom gegeven. <sup>Hand. 18:26;
19:1.</sup>

7 Zoo dan, die plant is niet, noch ook die nat maakt, maar God, die den wasdom geeft.

8 Die plant en die nat maakt zijn een: en een iegelijk zal zijn eigen loon ontvangen naar zijnen arbeid. <sup>Ps. 62:13.
Jer. 17:10;
32:19.</sup>

9 Want wij zijn Gods medewerkers, Gods landbouwerij, Gods getimmerte zijt gij. <sup>Matt. 16:27.
Rom. 2:6;
14:12.</sup>

5 Wie is dan Paulus? Hier begint hij te behandelen wat men van de dienaren moet gevoelen, en tot wat einde zij door den Heere verordend zijn. Hij noemt zichzelf en Apollos liever dan anderen, om nijd te vermijden. Wat hebben, zegt hij, alle dienaars, anders dan dat zij door hunne prediking u tot het geloof brengen? Hieruit besluit Paulus, dat men niet in eenig mensch moet roemen: want het geloof laat niet toe te roemen, dan in Christus alleen. Daarom, wie de menschen bovenmate verheffen, berooven hen van hunne wezenlijke waardigheid: want dit is voor allen het voor naamste, dat zij dienaars des geloofs zijn, dat is, dat zij voor Christus en niet voor zichzelf discipelen gewinnen. En hoewel hij aldus schijnt der dienaren waardigheid te verkleinen, toch vernedert hij

<sup>2 Cor. 5:10.
Gal. 6:5.
Openb. 2:23;
22:12.
2 Cor. 6:1.
Ef. 2:20.</sup>

hen niet beneden hun rang. Want het is veel dat hij zegt, dat wij door hun dienst het geloof verkrijgen. Ja de kracht der uitwendige leer wordt hier zeer geprezen, dewijl zij een orgaan des Heiligen Geestes genoemd wordt: en de herders worden met geen gewone lofspraak versierd, wanneer God gezegd wordt hen als dienaars te gebruiken, om den onvergelykelijken schat des geloofs uit te deelen. **Gelijk God een iegelijk.** De Grieksche woorden staan aldus: **Een iegelijk gelijk God gegeven heeft,** maar het is een verkeerde orde der woorden: daarom hebben wij het veranderd, opdat de zin te klaarder ware. In sommige exemplaren ontbreekt het woordje **en**, maar wordt aldus doorgaans gelezen: **Dienaars, door welke gij geloofd hebt, gelijk God een iegelijk, enz.** Indien wij alzoo lezen zoo is dit laatste tot verklaring van het eerste daarbij gevoegd, zoodat Paulus bepaalt wat hij door den dienaar verstaat, even alsof hij zeide: Het zijn dienaars, welker arbeid God gebruikt, niet, die door eigen kracht iets vermogen, maar zoover zij als instrumenten door zijn hand gedreven worden. Nochtans is de overzetting, die ik gesteld heb, naar mijn oordeel natuurlijker; indien wij die volgen, zoo zal de uitspraak volkomener wezen; want zij zal twee deelen hebben, aldus: Ten eerste zijn dat dienaars, die hun arbeid voor Christus doen, opdat gij in Hem zoudt gelooven: ten andere hebben zij niets eigens, waarop zij zich verheffen, dewijl zij noch door zichzelf iets bedrijven, noch eenig vermogen hebben anders dan uit Gods gave: en een iegelijk naar zijn mate, welke te kennen geeft, dat het al van elders komt wat een iegelijk heeft. Bovendien verbindt hij ze allen aan elkander, als met een onderlingen band, dewijl zij allen elkanders hulp behoeven.

6 Ik heb geplant, Apollos heeft nat gemaakt. Door een gelijkenis ontvouwt hij duidelijker hoedanig deze dienst geweest is, door welke gelijkenis de natuur des Woords en het gebruik der prediking zeer bekwaamelijk beschreven wordt. Opdat de aarde vrucht drage, is er planting en zaaiing noodig en andere oefening: maar als dit alles gedaan is, zoo zou de arbeid van den landbouwer niet vorderen, zoo de Heere uit den hemel door den invloed der zon, en meer nog door zijn wonderlijke en verborgene kracht den wasdom niet gaf. Hoewel dus de arbeid des landbouwers niet tevergeefs, en ook het zaad dat hij strooit, niet onnut is, zoo gedijen zij nochtans alleen door den zegen Gods. Want wat is er wonderlijker, dan dat het verrotte zaad ontkiemt? Alzoo is het Woord Gods een zaad, dat uit zijn natuur vruchtbaar is; de dienaars zijn gelijk landbouwers, die ploegen en zaaien; daarna komen er nog andere behulpzelen, gelijk als er waterbeken door gelegd worden. Dezen dienst doen de dienaars ook, als zij, nadat het zaad in de aarde geworpen is, de aarde zooveel in hen is, helpen totdat zij voortbrengt wat zij ontvangen heeft: maar te maken, dat hun arbeid vrucht brenge, dat is een wonder der Goddelijke genade, en niet een werk van het menschelijk vernuft. Hier mag men opmerken hoe noodzakelijk de verkondiging des Woords is, en hoe noodzakelijk haar gehoorzaamheid. Het was voorwaar Gode even gemakkelijk geweest, de aarde te zegenen zonder der menschen arbeid en naarstigheid, zoodat zij vanzelf vrucht droeg, als door veel arbeid, en zweet, en moeite haar vrucht te ontlokken, of liever te ontpersen: maar dewijl de Heere het alzoo verordend heeft, dat de

mensch zal arbeiden, en dat de aarde door zijn oefening vrucht zal dragen, zoo laat ons dit doen. Zoo dan, God staat niets in den weg om den slapenden het geloof te kunnen inblazen zonder menschen, zoo Hij wilde, maar Hij heeft het anders verordend, te weten, dat het geloof zou verwekt worden uit het gehoor. Daarom, wie meent zonder dit middel tot het geloof te komen, die doet even alsof de landbouwers den ploeg wegwierpen, het zaaien nalieten, de gansche landbouwerij verachtten, en naar den hemel gapende, voedsel verwachtten. Wat het aanhouden aangaat, wij zien wat Paulus hier zegt, te weten, dat het zaaien niet genoeg is, tenzij het dikmaals met nieuwe behulpzelen bevorderd worde. Daarom, wie nu het zaad ontvangen heeft, die heeft nog natmaking noodig: en men moet niet afdaten, voordat het rijp geworden is, dat is, tot het einde des levens. Zoo dan Apollos, die in den dienst des Woords na Paulus is gekomen, wordt gezegd nat gemaakt te hebben wat Paulus gezaaid had.

7 Die plant is niet. Nochtans uit hetgeen nu gezegd is, is het openbaar, dat hun arbeid van eenige beteekenis is. Daarom moet men nu zien waarom Paulus zich zoo verkleint. En ten eerste moet men wel opmerken, dat hij gewoon is van de dienaren op tweeërlei wijze te spreken, gelijk ook van de Sacramenten. Want somtijds beschouwt hij den dienaar, gelijk hij door den Heere verordend is, om de zielen eerst te wederbaren, en daarna te voeden tot het eeuwige leven, om de zonden te vergeven, om der menschen gemoed te vernieuwen, om het rijk van Christus op te richten, en het rijk des satans te verstoren: en dan schrijft hij hem niet alleen het ambt van het planten en natmaken toe, maar versiert hem ook met de kracht des Heiligen Geestes, opdat zijn arbeid niet krachteloos zij. Alzoo noemt hij zichzelf ergens een dienaar des Geestes, en niet der letter, die het Woord des Heeren in de harten inschrijve. Somtijds beschouwt hij de dienaar, gelijk hij een dienstknecht is, en niet een heer: gelijk hij een orgaan is, en niet een hand. Kortom gelijk hij een mensch is, en niet God. En dan laat hij hem niets anders dan den arbeid, en wel den dooden en ijdeln arbeid, zoo de Heere hem niet door zijnen Geest krachtig maakt. De reden is, omdat als enkel over den dienst gehandeld wordt, wij niet alleen den mensch moeten aanzien, maar ook God, die in hem werkt door de gave des Geestes: niet dat de gave des Geestes altijd aan des menschen woord gebonden is, maar omdat Christus in den dienst door Hem ingesteld, zijn macht alzoo bewijst, dat het openbaar is, dat hij niet tevergeefs ingesteld is. Aldus beneemt Hij zich niets om den mensch toe te schrijven: want Hij wordt niet van den dienaar afgezonderd, maar veeleer wordt zijn kracht gezegd in den dienaar krachtig te zijn. Maar dewijl wij naar verdraaidheid van ons oordeel somtijds deze oorzaak misbruiken om de menschen te zeer te verheffen, zoo moet men om deze fout te verbeteren, onderscheiden, en aan de eene zijde den Heere bijzonder, en aan de andere den dienaar stellen: dan ziet men hoe arm de mensch is in zichzelf, en hoezeer hij van alle macht is beroofd. Daarom zullen wij weten, dat hier de dienaars met den Heere vergeleken worden, en dat de oorzaak dezer vergelijking is, dat de menschen, die booze waardebehalers der genade Gods zijn, veel te kwistig in het verheffen van de dienaars Gods zijn; ja, Gode ontnemen wat

Gen. 3:17.

Rom. 10:17.

2 Cor. 3:6.

zij denzulken toeschrijven. Hoewel hij houdt altijd een heel goede matiging: want als hij zegt, dat God den wasdom geeft, geeft hij daarmede te kennen, dat de arbeid der menschen niet zonder gevolg is. Dat ditzelfde ook in de Sacramenten is, zullen wij elders zien. Zoo dan, hoewel de hemelsche Vader onzen arbeid in de bewerking van zijn akker niet verwerpt, noch onvruchtbaar laat zijn, zoo wil Hij nochtans dat deszelfs succes eenig en alleen hangt aan zijn zegen, opdat de gansche lof bij Hem blijve. Daarom, zoo wij eenige bate willen hebben met arbeiden, en pogen, en naarstig zijn, moeten wij weten, dat wij niets zullen vorderen, tenzij Hij zelf onzen arbeid, ons pogen, en onze vlijt voorspoedig make, opdat wij ons, met al wat wij doen, zijner genade bevelen.

8 Die plant en die nat maakt zijn een. Met een andere reden leert hij, dat de Corinthiërs de namen hunner leeraren verkeerdelijk tot hunne secten en tweedracht misbruikten, die met vereenigde krachten naar eenzelfde zaak staan, en op geenerlei wijze gescheiden of van elkander gerukt kunnen worden, tenzij zij tegelijk hun ambt verlaten. Zij zijn (zegt hij) een, dat is, zóó aan elkander gebonden, dat hun verbinding geen scheiding toelaat, omdat zij allen een en hetzelfde einde voor oogen moeten hebben, en ééne Heere dienen, en arbeiden in hetzelfde werk. Daarom indien zij in den akker des Heeren te bewerken hun arbeid met getrouwheid verrichten, zoo zullen zij eenigheid houden, en met onderlinge gemeenschap de een den ander helpen: zoover is het er vandaan, dat hunne namen vaandels zijn om twist en tweedracht te verwekken. Dit is een schoone plaats om de dienaars tot eendracht op te wekken. Intusschen echter berispt hij scherp de eerezuchtige leeraars, die oorzaak tot tweedracht zoekende, daarmede te kennen gaven, dat zij geen dienstknechten van Christus, maar slaven van ijdele eer waren: dat zij niet op planten en nat maken, maar eer op uitroeien en branden hun best deden. **Een iegelijk zal zijn eigen loon.** Hier leert hij wat einde alle dienaars voor oogen moeten hebben, te weten niet om des volks lof te zoeken, maar om den Heere te behagen. En dit doet hij om die eerezuchtige leeraars, die dronken van den roem der wereld, niets anders bedachten, voor den rechterstoel Gods te dagen, en de Corinthiërs te vermanen, hoe nietig de ijdele gunst is, die door sierlijkheid der woorden en ijdel praalvertoon verkregen is: tevens bewijst hij met deze woorden de gerustheid der conscientie, dat hij zonder vrees het oordeel Gods durft verwachten. Want dat de eerezuchtige menschen zich der wereld voorstellen, dat geschiedt, omdat zij niet geleerd hebben zich aan God te wijden, noch het hemelsche rijk van Christus voor oogen hebben: daarom, zoodra God verschijnt, verdwijnt de dwaze begeerte om menschelijke gunst te zoeken.

9 Want wij zijn Gods medewerkers. Dit is een zeer goede reden. Het is des Heeren zaak, die wij doen, en Hem hebben wij onzen arbeid gewijd: daarom, gelijk Hij getrouw en rechtvaardig is, zoo zal Hij ons ons loon niet onthouden. En daarom wordt bedrogen, die op menschen ziet, en van hunne vergelding afhangt. Dit is een uitnemende lof op den dienst, dat God, daar Hij door Zichzelf kon werken, ons menschjes als helpers aanneemt, en als werktuigen gebruikt. Dat de papisten dit getuigenis misbruiken om den vrijen wil te staven, dat is al te dwaas. Want Paulus leert

hier niet wat de menschen door de natuurkrachten vermogen, maar wat God door hen werkt uit zijne genade. Dat het sommigen uitleggen, dat Paulus, die Gods arbeider was, voor zijne metgezellen, dat is, voor andere leeraren een medewerker is geweest, dat schijnt mij hard en gedwongen toe, en er is geen reden, die ons dwingt tot deze spitsvondigheid, want het komt met des apostels voornemen zeer wel overeen, dat God, terwijl het zijn eigen ambt is, zijnen tempel te stichten, of zijnen wijngaard te bewerken, de dienaars tot gemeenschap van den arbeid aanneemt, door welke Hij alzoo alleen werkt, dat zij nochtans in 't gemeen met Hem werken. Over de verdienste der werken lees mijne »Instituatie of Onderwijzing.» **Gods landbouwerij, Gods getimmerte.** Dit kan op tweeërlei wijze uitgelegd worden, te weten, bedrijvend aldus: Gij zijt door menschenarbeid zóó geplant in des Heeren akker, dat de hemelsche Vader zelf de ware landbouwer, de auteur dezer planting is; gij zijt zóó gebouwd en gesticht door menschen, dat God zelf de ware bouwmeester is. En lijdend aldus: Dat wij in u te bewerken, in het Woord Gods onder u te zaaien en te bevochtigen, gearbeid hebben, dat hebben wij niet gedaan om onzentwil, noch opdat wij vrucht daarvan zouden hebben, maar wij hebben den Heere onze gehoorzaamheid gewijd; dat wij gearbeid hebben om u te stichten en op te bouwen, daartoe zijn wij niet gedreven door ons eigen voordeel, maar opdat gij Gods planting en gebouw zoudt zijn. Deze laatste uitlegging behaagt mij 't best: want ik acht, dat Paulus hier heeft willen uitdrukken, dat de ware dienaars niet voor zichzelf, maar voor den Heere arbeiden. Hieruit volgt, dat de Corinthiërs verkeerd doen, die zich aan menschen wijden, dewijl zij met recht Gode alleen toekomen. En ten eerste noemt hij hen wel landbouwerij, in de begonnen leenspreuk voortgaande, maar dan om tot andere dingen te komen, ontleent hij een andere leenspreuk aan de bouwkunst.

10 Gelijk een wijs bouwmeester, naar de genade Gods, die mij gegeven is, heb ik het fundament gelegd, en een ander timmert daarop: maar een iegelijk zie toe, hoe hij daarop timmert.

11 Want een ander fundament kan niemand leggen dan dat gelegd is, hetwelk is Jezus Christus. Jes. 28:16. Matt. 16:18.

12 En zoo iemand op dit fundament timmert, goud, zilver, kostelijke steenen, hout, hooi, stoppelen,

13 Eens iegelijks werk zal openbaar worden: want de dag zal het openbaren, want het zal in het vuur ontdekt worden, en hoedanig eens iegelijks werk zij, dat zal het vuur beproeven. Jes. 48:10. 1 Pet. 1:7, 4:12.

14 Zoo iemands werk blijft, dat hij daarop getimmerd heeft, die zal loon ontvangen.

15 Zoo iemands werk brandt, die zal schade lijden: maar hij zal behouden worden, nochtans alzoo als door vuur.

10 Gelijk een wijs bouwmeester. Dit is een zeer gepaste gelijkenis, en daarom wordt zij dikmaals in de Schrift gevonden, gelijk wij kort hierna zullen zien. Hier prijst de apostel met groot vertrouwen en gerustheid zijn getrouwheid; gelijk het noodig was haar te bewijzen, niet alleen tegen der boozen achterklappingen,

maar ook tegen den hoogmoed der Corinthiërs, voor wie zijn leer nu verachtelijk begon te zijn. Daarom hoe meer zij hem nederdrukten, hoe hooger hij opklimt en verklaart als uit het hoogste spreekgestoelte, dat hij bij hen de eerste bouwmeester Gods geweest is in het leggen van het fundament, dat hij deze taak verstandig volbracht heeft: dat de anderen op dezelfde wijze voortgaan, de optimmering naar den regel van het fundament voltooiende. Wij moeten opmerken, dat dit door Paulus gezegd wordt, ten eerste tot aanbeveling zijner leer, welke hij zag, dat door de Corinthiërs veracht werd: ten andere om den hoogmoed van anderen te fnuiken, die door de begeerte om uit te munten een nieuwen vorm van onderwijzen zochten. Hen vermaant hij dus, om niet lichtvaardig iets te beginnen in de timmering Gods, en verbiedt hun twee dingen: te weten, dat zij het niet wagen een ander fundament te leggen, en dat zij geen gebouw daarop zetten, dat met het fundament minder overeenkomt. **Naar de genade.** Hij ziet altijd naarstig toe, dat hij niet eenig deeltje der eere Gods tot zich trekke, want hij schrijft alles aan God toe, en laat voor zichzelf niets anders, dan dat hij een werktuig geweest is. Terwijl hij zich aldus zediglijk Gode onderwerpt, berispt hij bedektelijk de hoovaardigheid dier menschen, die het voor niets achtten de genade Gods te verduisteren, zoo zij slechts in waarde gehouden mochten worden. Hij geeft ook bedektelijk te kennen, dat in die ijdele praal, waarom zij gewaardeerd worden, geen gave des Geestes geweest is: en zichzelf vrijwaart hij van verachting, als die van God is gedreven geweest.

11 Een ander fundament kan niemand. Twee leden heeft deze tekst, te weten, dat Christus het eenige fundament is der gemeente, en dat de Corinthiërs door Paulus' prediking recht en wel in Christus gefundeerd zijn. Want het was noodig hen tot Christus alleen weder te brengen, wien van nieuwheidszucht de ooren jeukten. Het was ook, wel noodig, dat zij Paulus erkenden voor den eersten, en (om zoo te spreken) fundamenteelen bouwmeester, dewijl zij van zijne leer niet konden afwijken, zonder Christus zelve te verlaten. De hoofdzak is, dat de gemeente niet anders dan op Christus alleen moet gefundeerd zijn: en dat Paulus hierin zoo getrouw zijn ambt bij de Corinthiërs volbracht heeft, dat men in zijnen dienst niets meer kan eischen: en dat daarom allen, die na hem komen, niet anders getrouw den Heere kunnen dienen: en dat men hen niet als dienaars van Christus moet hooren, tenzij zij hunne leer naar de zijne zoeken te voegen, en het fundament behouden, dat Hij gelegd heeft. Hieruit besluiten wij, dat die geene getrouwe arbeiders zijn om de gemeente op te bouwen, maar veelmeer verwoesters, die als zij in de plaats der ware dienaren komen, niet zoeken zich naar hunne leer te voegen, en te vervolgen wat wel begonnen is, zoodat het overtuigend blijke, dat zij geenerlei nieuw werk beginnen. Want wat is verderfelijker dan dat de geloovigen, in de zuivere leer wel onderwezen, door eene nieuwe wijze van leeren beroerd worden, zoodat zij onzeker van het fundament wankelen? De fundamentele leer, welke men niet wankelbaar mag maken, is dat wij Christus leeren. Want Christus is het eenige fundament der gemeente: maar er zijn velen, die den naam van Christus voorwendende, de gansche waarheid Gods uitroeien. Daarom moet men zien, hoe de gemeente behoorlijk op Christus gebouwd wordt, te

weten, als Hij alleen gesteld wordt tot rechtvaardigheid, verlossing, heiligmaking, wijsheid, genoegdoening, reiniging, eindelijk leven en heerlijkheid, of als gij het korter begeert, indien Hij zoodanig gepredikt wordt, dat zijn ambt en kracht verstaan wordt, gelijk wij het aan het slot van het eerste hoofdstuk hadden. Indien Christus eenigszins erkend en genoemd wordt Verlosser, en ondertusschen de rechtvaardigheid, heiligmaking, en zaligheid elders gezocht wordt, zoo wordt Hij van het fundament geworpen, en onbehoorlijke steenen in zijn plaats gelegd, gelijk de papisten doen, die Hem schier van al zijne versieringen berooven, en bijna den naakten naam laten. Zoo zijn dan dezulken verre daarvan, dat zij in Christus zouden gefundeerd zijn. Want dewijl Christus daarom het fundament der gemeente is, omdat Hij de eenige oorzaak der zaligheid en des eeuwigen levens is, omdat wij in Hem God den Vader kennen, omdat wij in Hem de Fontein alles goeds hebben, zoo houdt Hij op het fundament te zijn, wanneer Hij niet als zoodanig erkend wordt. Maar men vraagt, of Christus alleen een stuk of een begin der zaligmakende leer is, gelijk het fundament slechts een stuk van het huis is? want ware het zoo, dan zouden de geloovigen niet anders dan begonnen worden in Christus, en buiten Hem volmaakt worden: en Paulus schijnt dit te zeggen. Ik antwoord, dat dit de zin der woorden niet is, want anders zou hij met zichzelf in strijd komen, dewijl hij op een andere plaats zegt: Dat alle schatten der wijsheid en wetenschap in Hem verborgen zijn; daarom, wie Christus geleerd heeft, die is nu in de gansche hemelsche leer volmaakt. Maar dewijl Paulus' dienst meer gestrekt had om de Corinthiërs te fundeeren, dan om de hoogste kap van het huis onder hen op te richten, zoo leert hij hier alleen wat hij gedaan heeft, te weten, dat Christus zuiver door hem gepredikt is. Daarom zichzelf aanzien, noemt hij Christus het fundament: ondertusschen sluit hij Hem niet uit van de andere deelen van het gebouw. Eindelijk, Paulus stelt geenerlei soort der leer tegen de kennis van Christus, maar maakt meer een vergelijking tusschen zich en andere dienaars.

12 Zoo iemand op dit fundament timmert. Hij blijft in de leenspreuk; het ware niet genoeg, dat het fundament gelegd is, zoo de gansche timmering daarmede niet overeenkomt. Want gelijk het ongerijmd zou zijn, op een gouden fundament eenige verachtelijke materie te vestigen, alzoo is het ook ongeoorloofd, vreemde leer op Christus te timmeren. Zoo dan, **goud, zilver en kostelijke steenen**, noemt hij de leer, die Christus waardig is, en die bij zulk een fundament past. Voorts, opdat wij niet denken, dat deze leer buiten Christus is, maar eer verstaan, dat men in Christus te leeren moet voortgaan, totdat de timmering volbracht is: zoo moet men alleen de orde houden en aanmerken, dat men van de algemeene leer en van de noodzakelijke hoofdstukken beginne, als van het fundament, en dat daarna de vermaningen volgen, en al wat tot volharding, bevestiging en voortgang dient. Dewijl dus verre buiten kijf een eenstemmig gevoelen van den zin van Paulus is, zoo volgt daaruit integendeel, dat door **hout, stoppelen en hooi**, beduid wordt een leer, die met het fundament niet overeenkomt: een leer, die de menschen in hun eigen hoofd smeden, en voor Gods Woord in de hand steken. Want God wil, dat de gemeente door de zuivere

prediking zijns Woords onderwezen worde, en niet door menschen-verdichtselen. Gelijk ook die prediking is, die geenszins tot stichting dient, als daar zijn nieuwsgierige vragen, die meer dienen tot ijdel vertoon of tot dwaze begeerlijkheid, dan tot heil der menschen. **Hoedanig eens iegelijks werk is.** Ofschoon het een tijdlang verborgen blijft, zoo verkondigt hij, dat het nochtans eens openbaar zal worden, even alsof hij zeide: Het kan geschieden, dat de booze werklieden een tijdlang bedriegen, zoodat de wereld niet onderscheidt, hoe getrouwelijk of bedriegelijk een iegelijk gearbeid heeft: maar ten laatste moet aan het licht komen, wat nu als in duisternis is begraven, en voor Gods aanschijn vallen en veracht worden, wat nu voor de menschen heerlijk is.

13 Want de dag zal het openbaren. De oude overzetting heeft: **de dag des Heeren**, maar het is geloofelijk, dat de woorden **des Heeren**, door een ander tot verklaring er bij gesteld is. Ten minste de zin is zonder die toevoeging volledig. Want de tijd, dat de duisternis verdreven, en de waarheid in 't licht gesteld wordt, wordt bekwaamelijk **dag** genoemd. Zoo verkondigt dan de apostel, dat degenen, die bedriegelijk handelen in des Heeren werk, niet altijd kunnen verborgen blijven, en evenmin die zich getrouw gedragen hebben, even alsof hij zeide: de duisternis zal niet altijd wezen, het licht zal eens verrijzen, hetwelk alles zal openbaren. Ik beken, dat dit des Heeren en niet der menschen dag is, maar de gelijkenis heeft meer bevalligs, zoo men eenvoudig leest: **de dag**, en niet **de dag des Heeren**; want Paulus geeft alzoo te kennen, dat de ware dienaren des Heeren niet altijd wel onderscheiden worden van de valsche arbeiders, dewijl de deugden en de ondeugden door de duisternis van den nacht bedekt worden, maar dat deze nacht niet eeuwig zal duren, want de eerzucht is blind, de gunst der menschen is blind, de lof der wereld is blind, maar deze duisternis verdriift God op zijn tijd. Merk op hoe Paulus altijd het betrouwen eener goede conscientie toont, en met onverwinnelijke hoogmoedigheid de verkeerde oordeelen veracht, ten eerste: om de Corinthiërs van eergierige gunst tot den oprechten regel van oordeelen te roepen, ten andere: om de getrouwigheid van zijn dienst te bevestigen. **Want het zal in het vuur.** Dewijl Paulus overdrachtig gesproken had van de leer, zoo noemt hij nu ook de beproeving der leer, overdrachtig **vuur**, opdat de stukken der vergelijking met elkander overeenkomen. Vuur is dus hier de Geest des Heeren, die door zijn onderzoek beproeft, welke leer is als goud, als stoppelen. Hoe dichter de leer Gods bij dit vuur gebracht wordt, des te klarer wordt zij; daarentegen de leer, die uit der menschen hoofd gekomen is, verdwijnt terstond, gelijk stoppelen door het vuur verteerd worden. Het schijnt, dat hij ook op de natuur des daags gezien heeft, even alsof hij zeide: de dingen, die bij de Corinthiërs door ijdele eerzucht als door een duisteren nacht bedekt worden, zullen dan niet alleen door de klaarheid der zon geopenbaard worden, maar tevens zal er kracht der hitte wezen, niet alleen om de onreinigheden te zuiveren en te reinigen, maar ook om alle ondeugden uit te branden. Want hoewel de menschen meenen, dat zij scherpzinnig kunnen onderscheiden, zoo is nochtans hun scherpzinnigheid niet anders dan een schijn, die in 't gemeen geen vastigheid heeft. Het is alleen de dag, op welken Paulus zich beroept,

die niet slechts door zijn klaarheid, maar ook door zijn vurige vlam alle ding tot op het leven onderzoekt.

14 Zoo iemands werk blijft, die zal loon ontvangen. Hij geeft te kennen, dat die ijdel zijn, die van de waardeering der menschen afhangen, zoodat het hun genoeg is van de menschen geprezen te worden, want het werk zal dan zijnen lof en loon hebben; zoo het den dag des Heeren kan verdragen. Zoo gebiedt hij dan de ware dienaars op dien dag te zien. Want met het woord **blijft**, geeft hij te kennen, dat de leeringen ongestadig zweven, ja voor een oogenblik schoonen luister geven, totdat zij tot het ernstig onderzoek komen. Hieruit volgt, dat men allen lof der wereld voor niets moet achten, welks ijdelheid kort hierna door het hemelsch oordeel zal bewezen worden.

15 Zoo iemands werk brandt. Even alsof hij zeide: niemand vliee zich, omdat hij naar menschen meening onder de uitnemende bouwmeesters gerekend wordt. Want zoodra die dag zal aanlichten, moet al zijn arbeid vergaan, zoo het de goedkeuring des Heeren niet wegdraagt. Zoo is dan dit de maatstaf, waarmede eens ieders dienst moet gemeten worden. Sommigen leggen dit uit van de leer, zoodat het volgende Grieksche woord, hetwelk **schade lijden** beduidt, niets anders is dan **vergaan**, en dat dan volgt, duiden zij op het fundament, hetwelk in het Grieksch van het mannelijk geslacht is. Maar zij letten niet genoeg op het gansche tekstverband. Want Paulus onderwerpt hier niet zijn eigen leer, maar die van anderen aan het onderzoek. Daarom zou nu ontijdig het fundament vermeld worden. Hij heeft weinig boven gezegd, dat eens ieders werk met vuur zal beproefd worden, daarna komt hij tot een splitsing, welk niet verder moet uitgestrekt worden dan tot dat algemeene gezegde. Nu is het zeker, dat Paulus daar niet gesproken heeft dan van het gebouw, dat op het fundament gevoegd is. Reeds in het eerste deel heeft de Heere den goeden werkmeesters loon beloofd, welker arbeid zal beproefd zijn. Zoo komt dan de tegenstelling van het tweede deel wel overeen, dat die stoppelen, of hout, of kaf daaronder vermengd hebben, met hun gehoopt loon bedrogen zullen worden. **Maar hij zal behouden worden.** Het staat vast, dat Paulus van hen spreekt, die het fundament altijd behoudende, hooi met goud, stoppelen met zilver, hout met kostelijke steenen vermengen, te weten, die op Christus bouwen, maar door de zwakheid des vleesches iets menscheliks dulden, of door onwetendheid ietwat van de rechte zuiverheid des Woords Gods afwijken, gelijk ook vele heiligen gedaan hebben, zooals Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, en dergelijken: bij hen mag men ook voegen uit de lateren: Gregorius en Bernardus, en anderen van dat merk, die hoewel zij dit voornemen hadden, om op Christus te bouwen, nochtans van de rechte wijze van bouwen dikmaals zijn afgeweken. Paulus zegt, dat zij kunnen zalig worden, mits de Heere hunne onwetendheid afgewassen, en hen van alle onreinigheid gezuiverd heeft. En dit is de zin van de woorden, **als door vuur.** Zoo wil hij dan te kennen geven, dat hij hun de hope der zaligheid niet beneemt, mits zij gaarne schade in het werk lijden, en door Gods barmhartigheid gereinigd worden, gelijk het goud in den oven gereinigd wordt. Voorts, hoewel God somtijds de zijnen door de verdrukkingen reinigt, zoo versta ik hier nochtans door het vuur, het onderzoek des Heiligen Geestes, waar-

ζημιού-
σται.

door de Heere de onwetendheid der zijnen, waarin zij een tijdlang zijn geweest, betert en uitwischet. Ik weet wel, dat het velen op het kruis duiden, maar ik vertrouw, dat mijn uitlegging een ieder zal behagen, die een goed oordeel heeft. Nu moeten wij met korte woorden de papisten antwoorden, die uit deze woorden het vagevuur pogen te bewijzen: die zondaars (zeggen zij) gaan door het vuur, wien de Heere vergeving schenkt, opdat zij zalig worden. Zoo betalen zij dan Gode de straffen alzoo, dat zijn oordeel genoeg geschiede. Ik ga voorbij hunne eindeloze verdichtselen van de mate en afkoopig der straffen: maar ik vraag wie het dan zijn, die henegaan door het vuur? Dit is zeker, Paulus spreekt van de dienaren alleen. Maar hetzelfde (zeggen zij) geldt van alle anderen. Doch het oordeel over deze zaak komt niet ons maar God toe. Maar dit eens toegegeven, hoe kinderachtig dwalen zij in het woord **vuur**? Want waartoe wordt hier van het vuur gesproken, anders dan om het hooi en kaf te verteren, en het goud en zilver te beproeven? Of willen zij, dat door hun vagevuur de leeringen onderscheiden worden? Wie heeft daaruit ooit geleerd, wat onderscheid er is tusschen het ware en valsche? Wanneer ook zal die dag lichten om eens ieders werk te openbaren? Is hij bij den aanvang der wereld begonnen, en zal hij zonder ophouden duren tot het einde? Als in de woorden: **stoppelen, hooi, goud, zilver**, een figuurlijke wijze van spreken is, hoe zullen de deelen der rede overeenkomen, zoo in het woord **vuur**, niets figuurlijks zal wezen? Daarom laat varen zulke onnutte bezuizingen, die dadelijk bij den eersten opslag hare ongerijmdheid verraden. Want de natuurlijke en rechte zin des apostels is nu, meen ik, klaar genoeg.

- 1 Cor. 6:19. 16 Weet gij niet, dat gij de tempel Gods zijt, en de Geest Gods in u woont?
 2 Cor. 6:16.
 Hebr. 3:6.
 1 Pet. 2:5.
- Spr. 3:7.
 Jes. 5:21.
- Job 5:13.
- Ps. 94:11.
- 17 Zoo iemand den tempel Gods schendt, dien zal God verderven: want de tempel Gods is heilig, welke gij zijt.
 18 Niemand bedriege zichzelf. Zoo iemand schijnt wijs te zijn onder u, die worde in deze wereld dwaas, opdat hij wijs worde.
 19 Want de wijsheid dezer wereld is dwaasheid bij God: want daar is geschreven: Hij vangt de wijzen in hun arglistigheid.
 20 En wederom: De Heere weet, dat der wijzen gedachten ijdel zijn.
 21 Daarom, niemand roeme op menschen: want alles is uwe.
 22 Hetzij Paulus, of Apollos, of Céfas, of de wereld, of het leven, of de dood, of tegenwoordige, of toekomstige dingen, alles is uwe.
 23 Maar gij zijt van Christus, en Christus is Gods.

16 Weet gij niet. Nadat hij de leeraars over hun ambt vermaand heeft, zoo wendt hij zich nu tot de leerlingen, opdat zij ook voor zich toezien. Tot de leeraars heeft hij gezegd: Gij zijt bouwmeesters van het huis Gods. En nu zegt hij tot het volk: **Gij zijt tempelen Gods**, gij moet dus toezien, dat gij geenszins verontreinigd wordt. Het doel dezer vermaning is, opdat zij zich aan de menschen niet overgeven. Als hij dus spreekt, schrijft hij hun groote eer toe, maar om hen te meer te beschuldigen. Want dewijl God hen tot tempelen geheiligd heeft, zoo heeft Hij hen ook tot bewaarders zijns tempels gesteld. Derhalve is het kerkroof, dat zij zich aan menschen

wijden. Hij noemt hen allen tezamen **éenen tempel Gods**: want een iegelijk der geloovigen is een levende steen om het huis Gods ^{1 Pet. 2:5.} op te bouwen. Hoewel zij worden somtijds ook ieder afzonderlijk tempelen genoemd. Weinig hierna zal hij dezelfde uitspraak herhalen, maar tot een ander einde. Want daar zal hij over de kuisheid handelen, en hier vermaant hij ze, dat hun geloof in de gehoorzaamheid van Christus alleen blijve. Deze rede, vraagsgewijze gesteld, heeft te meer kracht, want hij geeft daarmede bedektelijk te kennen, dat hij spreekt van een zaak, die hun bekend is, dewijl hij hen tot getuigen roept. **En de Geest Gods.** Dit is de reden, waarom zij tempelen Gods zijn, daarom moet het voegwoord **en**, genomen zijn voor **want**, hetwelk dikmaals geschiedt, gelijk men ook bij den dichter leest: Gij hadt het gehoord, en het gerucht was. Daarom (zegt hij) zijt gij tempelen Gods, omdat Hij door zijnen Geest in u woont: want een onreine plaats kan Gods woonstede niet zijn. In deze plaats hebben wij een duidelijk bewijs voor de Godheid des Heiligen Geestes. Want ware Hij slechts een schepsel of gave, zoo zou Hij door zijn woonstede in ons niet maken, dat wij tempelen Gods waren. En tegelijk verstaan wij, hoe God Zich aan ons mededeelt, en met wat band wij aan Hem verbonden zijn, te weten, als Hij de kracht des Geestes in ons uitstort.

17 Zoo iemand den tempel Gods schendt. Hier voegt hij een zware bedreiging bij, te weten, dewijl de tempel Gods heilig moet zijn, zoo zal niet ongestraft blijven, die hem schendt. Hij spreekt nu over die soort van ontheiliging, als de menschen zich in Gods plaats stellen, om in de gemeente heerschappij te voeren. Want gelijk het geloof aan de zuivere leer van Christus ergens genoemd wordt geestelijke kuisheid, alzoo heiligt Hij ook onze zielen tot den rechten en zuiveren dienst van God. Want zoodra wij door menschenverdichtselen besmet worden, zoo wordt de tempel Gods als het ware met onreinigheid onteerd: dewijl de offerande des geloofs, welke Hij Zich alleen aantrekt, alsdan aan de schepselen gegeven wordt.

18 Niemand bedriege zichzelf. Hier raakt hij de wonde met den vinger aan: want hieruit vloeide al het verderf, dat zij bij zichzelf veel te wijs waren. Zoo vermaant hij hen dan, dat zij zichzelf niet mogen bedriegen met een valschen waan, door zich eenige wijsheid toe te schrijven: waarmede hij te kennen geeft, dat allen bedrogen worden, die op hun eigen gevoelen steunen. Hij spreekt (naar mijn gevoelen) zoowel de hoorders als de meesters aan; want terwijl de eersten een al te walgelijk verhemelte hadden, zoodat zij in de eenvoudigheid des geloofs geen smaak vonden, zoo waren zij den eergierigen menschen meer genegen en leenden hun het oor. Doch de laatsten zochten alleen zichzelf te vertoonen en te verheffen, om in eenige waardigheid gehouden te worden. Zoo vermaant hij hen dan beiden, dat niemand zichzelf behage in zijn wijsheid: maar wie zichzelf acht wijs te zijn, die wordt dwaas in deze wereld, of wie in de wereld in den roem der wijsheid uitmunt, die wordt bij zichzelf dwaas, zichzelf ontledigende. Voorts, met deze woorden eischt de apostel niet, dat wij der wijsheid, die ons of van nature is ingeplant, of die wij door veel bevinding verkregen hebben, gansch en al zouden verlaten, maar alleen dat wij haar onder de gehoorzaamheid van God brengen,

prediking zijns Woords onderwezen worde, en niet door menschen-verdichtselen. Gelijk ook die prediking is, die geenszins tot stichting dient, als daar zijn nieuwsgierige vragen, die meer dienen tot ijdel vertoon of tot dwaze begeerlijkheid, dan tot heil der menschen. **Hoedanig eens iegelijks werk is.** Ofschoon het een tijdlang verborgen blijft, zoo verkondigt hij, dat het nochtans eens openbaar zal worden, even alsof hij zeide: Het kan geschieden, dat de booze werklieden een tijdlang bedriegen, zoodat de wereld niet onderscheidt, hoe getrouwelijk of bedriegelijk een iegelijk gearbeid heeft: maar ten laatste moet aan het licht komen, wat nu als in duisternis is begraven, en voor Gods aanschijn vallen en veracht worden, wat nu voor de menschen heerlijk is.

13 Want de dag zal het openbaren. De oude overzetting heeft: **de dag des Heeren**, maar het is geloofelijk, dat de woorden **des Heeren**, door een ander tot verklaring er bij gesteld is. Ten minste de zin is zonder die toevoeging volledig. Want de tijd, dat de duisternis verdreven, en de waarheid in 't licht gesteld wordt, wordt bekwaamelijk **dag** genoemd. Zoo verkondigt dan de apostel, dat degenen, die bedriegelijk handelen in des Heeren werk, niet altijd kunnen verborgen blijven, en evenmin die zich getrouw gedragen hebben, even alsof hij zeide: de duisternis zal niet altijd wezen, het licht zal eens verrijzen, hetwelk alles zal openbaren. Ik beken, dat dit des Heeren en niet der menschen dag is, maar de gelijkenis heeft meer bevalligs, zoo men eenvoudig leest: **de dag**, en niet **de dag des Heeren**; want Paulus geeft alzoo te kennen, dat de ware dienaren des Heeren niet altijd wel onderscheiden worden van de valsche arbeiders, dewijl de deugden en de ondeugden door de duisternis van den nacht bedekt worden, maar dat deze nacht niet eeuwig zal duren, want de eerezucht is blind, de gunst der menschen is blind, de lof der wereld is blind, maar deze duisternis verdrijft God op zijn tijd. Merk op hoe Paulus altijd het betrouwen eener goede conscientie toont, en met onverwinnelijke hoogmoedigheid de verkeerde oordeelen veracht, ten eerste: om de Corinthiërs van eergierige gunst tot den oprechten regel van oordeelen te roepen, ten andere: om de getrouwigheid van zijn dienst te bevestigen. **Want het zal in het vuur.** Dewijl Paulus overdrachtig gesproken had van de leer, zoo noemt hij nu ook de beproeving der leer, overdrachtig **vuur**, opdat de stukken der vergelijking met elkander overeenkomen. Vuur is dus hier de Geest des Heeren, die door zijn onderzoek beproeft, welke leer is als goud, als stoppelen. Hoe dichter de leer Gods bij dit vuur gebracht wordt, des te klarer wordt zij; daarentegen de leer, die uit der menschen hoofd gekomen is, verdwijnt terstond, gelijk stoppelen door het vuur verteerd worden. Het schijnt, dat hij ook op de natuur des daags gezien heeft, even alsof hij zeide: de dingen, die bij de Corinthiërs door ijdele eerezucht als door een duisternen nacht bedekt worden, zullen dan niet alleen door de klaarheid der zon geopenbaard worden, maar tevens zal er kracht der hitte wezen, niet alleen om de onreinigheden te zuiveren en te reinigen, maar ook om alle ondeugden uit te branden. Want hoewel de menschen meenen, dat zij scherpzinnig kunnen onderscheiden, zoo is nochtans hun scherpzinnigheid niet anders dan een schijn, die in 't gemeen geen vastigheid heeft. Het is alleen de dag, op welken Paulus zich beroept,

die niet slechts door zijn klaarheid, maar ook door zijn vurige vlam alle ding tot op het leven onderzoekt.

14 Zoo iemands werk blijft, die zal loon ontvangen. Hij geeft te kennen, dat die ijdel zijn, die van de waardeering der menschen afhangen, zoodat het hun genoeg is van de menschen geprezen te worden, want het werk zal dan zijnen lof en loon hebben; zoo het den dag des Heeren kan verdragen. Zoo gebiedt hij dan de ware dienaars op dien dag te zien. Want met het woord **blijft**, geeft hij te kennen, dat de leeringen ongestadig zweven, ja voor een oogenblik schoonen luister geven, totdat zij tot het ernstig onderzoek komen. Hieruit volgt, dat men allen lof der wereld voor niets moet achten, welks ijdelheid kort hierna door het hemelsch oordeel zal bewezen worden.

15 Zoo iemands werk brandt. Even alsof hij zeide: niemand vleie zich, omdat hij naar menschen meening onder de uitnemende bouwmeesters gerekend wordt. Want zoodra die dag zal aanlichten, moet al zijn arbeid vergaan, zoo het de goedkeuring des Heeren niet wegdraagt. Zoo is dan dit de maatstaf, waarmede eens ieders dienst moet gemeten worden. Sommigen leggen dit uit van de leer, zoodat het volgende Grieksche woord, hetwelk **schade lijden** beduidt, niets anders is dan **vergaan**, en dat dan volgt, duiden zij op het fundament, hetwelk in het Grieksch van het mannelijk geslacht is. Maar zij letten niet genoeg op het gansche tekstverband. Want Paulus onderwerpt hier niet zijn eigen leer, maar die van anderen aan het onderzoek. Daarom zou nu ontijdig het fundament vermeld worden. Hij heeft weinig boven gezegd, dat eens ieders werk met vuur zal beproefd worden, daarna komt hij tot een splitsing, welk niet verder moet uitgestrekt worden dan tot dat algemeene gezegde. Nu is het zeker, dat Paulus daar niet gesproken heeft dan van het gebouw, dat op het fundament gevoegd is. Reeds in het eerste deel heeft de Heere den goeden werkmeesters loon beloofd, welker arbeid zal beproefd zijn. Zoo komt dan de tegenstelling van het tweede deel wel overeen, dat die stoppelen, of hout, of kaf daaronder vermengd hebben, met hun gehoopt loon bedrogen zullen worden. **Maar hij zal behouden worden.** Het staat vast, dat Paulus van hen spreekt, die het fundament altijd behoudende, hooi met goud, stoppelen met zilver, hout met kostelijke steenen vermengen, te weten, die op Christus bouwen, maar door de zwakheid des vleesches iets menscheliks dulden, of door onwetendheid ietwat van de rechte zuiverheid des Woords Gods afwijken, gelijk ook vele heiligen gedaan hebben, zooals Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, en dergelijken: bij hen mag men ook voegen uit de lateren: Gregorius en Bernardus, en anderen van dat merk, die hoewel zij dit voornemen hadden, om op Christus te bouwen, nochtans van de rechte wijze van bouwen dikmaals zijn afgeweken. Paulus zegt, dat zij kunnen zalig worden, mits de Heere hunne onwetendheid afgewassen, en hen van alle onreinigheid gezuiverd heeft. En dit is de zin van de woorden, **als door vuur**. Zoo wil hij dan te kennen geven, dat hij hun de hope der zaligheid niet beneemt, mits zij gaarne schade in het werk lijden, en door Gods barmhartigheid gereinigd worden, gelijk het goud in den oven gereinigd wordt. Voorts, hoewel God somtijds de zijnen door de verdrukkingen reinigt, zoo versta ik hier nochtans door het vuur, het onderzoek des Heiligen Geestes, waar-

ζημιού-
σθαι.

door de Heere de onwetendheid der zijnen, waarin zij een tijdlang zijn geweest, betert en uitwischet. Ik weet wel, dat het velen op het kruis duiden, maar ik vertrouw, dat mijn uitlegging een ieder zal behagen, die een goed oordeel heeft. Nu moeten wij met korte woorden de papisten antwoorden, die uit deze woorden het vagevuur pogen te bewijzen: die zondaars (zeggen zij) gaan door het vuur, wien de Heere vergeving schenkt, opdat zij zalig worden. Zoo betalen zij dan Gode de straffen alzo, dat zijn oordeel genoeg geschiede. Ik ga voorbij hunne eindelooze verdichtselen van de mate en afkoopning der straffen: maar ik vraag wie het dan zijn, die henengaan door het vuur? Dit is zeker, Paulus spreekt van de dienaren alleen. Maar hetzelfde (zeggen zij) geldt van alle anderen. Doch het oordeel over deze zaak komt niet ons maar God toe. Maar dit eens toegegeven, hoe kinderachtig dwalen zij in het woord **vuur**? Want waartoe wordt hier van het vuur gesproken, anders dan om het hooi en kaf te verteren, en het goud en zilver te beproeven? Of willen zij, dat door hun vagevuur de leeringen onderscheiden worden? Wie heeft daaruit ooit geleerd, wat onderscheid er is tusschen het ware en valsche? Wanneer ook zal die dag lichten om eens ieders werk te openbaren? Is hij bij den aanvang der wereld begonnen, en zal hij zonder ophouden duren tot het einde? Als in de woorden: **stoppelen, hooi, goud, zilver**, een figuurlijke wijze van spreken is, hoe zullen de deelen der rede overeenkomen, zoo in het woord **vuur**, niets figuurlijks zal wezen? Daarom laat varen zulke onnutte beuzelingen, die dadelijk bij den eersten opslag hare ongerijmdheid verraden. Want de natuurlijke en rechte zin des apostels is nu, meen ik, klaar genoeg.

1 Cor. 6:19.
2 Cor. 6:16.
Hebr. 3:6.
1 Pet. 2:5.

- 16 Weet gij niet, dat gij de tempel Gods zijt, en de Geest Gods in u woont?
- 17 Zoo iemand den tempel Gods schendt, dien zal God verderven: want de tempel Gods is heilig, welke gij zijt.
- 18 Niemand bedriege zichzelf. Zoo iemand schijnt wijs te zijn onder u, die worde in deze wereld dwaas, opdat hij wijs worde.
- 19 Want de wijsheid dezer wereld is dwaasheid bij God: want daar is geschreven: Hij vangt de wijzen in hun arglistigheid.
- 20 En wederom: De Heere weet, dat der wijzen gedachten ijdel zijn.
- 21 Daarom, niemand roeme op menschen: want alles is uwe.
- 22 Hetzij Paulus, of Apollos, of Céfas, of de wereld, of het leven, of de dood, of tegenwoordige, of toekomstige dingen, alles is uwe.
- 23 Maar gij zijt van Christus, en Christus is Gods.

16 Weet gij niet. Nadat hij de leeraars over hun ambt vermaand heeft, zoo wendt hij zich nu tot de leerlingen, opdat zij ook voor zich toezien. Tot de leeraars heeft hij gezegd: Gij zijt bouwmeesters van het huis Gods. En nu zegt hij tot het volk: **Gij zijt tempelen Gods**, gij moet dus toezien, dat gij geenszins verontreinigd wordt. Het doel dezer vermaning is, opdat zij zich aan de menschen niet overgeven. Als hij dus spreekt, schrijft hij hun groote eer toe, maar om hen te meer te beschuldigen. Want dewijl God hen tot tempelen geheiligd heeft, zoo heeft Hij hen ook tot bewaarders zijns tempels gesteld. Derhalve is het kerkroof, dat zij zich aan menschen

wijden. Hij noemt hen allen tezamen **éenen tempel Gods**: want een iegelijk der geloovigen is een levende steen om het huis Gods op te bouwen. Hoewel zij worden somtijds ook ieder afzonderlijk tempelen genoemd. Weinig hierna zal hij dezelfde uitspraak herhalen, maar tot een ander einde. Want daar zal hij over de kuischheid handelen, en hier vermaant hij ze, dat hun geloof in de gehoorzaamheid van Christus alleen blijve. Deze rede, vraagsgewijze gesteld, heeft te meer kracht, want hij geeft daarmede bedektelijk te kennen, dat hij spreekt van een zaak, die hun bekend is, dewijl hij hen tot getuigen roept. **En de Geest Gods.** Dit is de reden, waarom zij tempelen Gods zijn, daarom moet het voegwoord **en**, genomen zijn voor **want**, hetwelk dikmaals geschiedt, gelijk men ook bij den dichter leest: Gij hadt het gehoord, en het gerucht was. Daarom (zegt hij) zijt gij tempelen Gods, omdat Hij door zijnen Geest in u woont: want een onreine plaats kan Gods woonstede niet zijn. In deze plaats hebben wij een duidelijk bewijs voor de Godheid des Heiligen Geestes. Want ware Hij slechts een schepsel of gave, zoo zou Hij door zijn woonstede in ons niet maken, dat wij tempelen Gods waren. En tegelijk verstaan wij, hoe God Zich aan ons mededeelt, en met wat band wij aan Hem verbonden zijn, te weten, als Hij de kracht des Geestes in ons uitstort.

17 Zoo iemand den tempel Gods schendt. Hier voegt hij een zware bedreiging bij, te weten, dewijl de tempel Gods heilig moet zijn, zoo zal niet ongestraft blijven, die hem schendt. Hij spreekt nu over die soort van ontheiliging, als de menschen zich in Gods plaats stellen, om in de gemeente heerschappij te voeren. Want gelijk het geloof aan de zuivere leer van Christus ergens genoemd wordt geestelijke kuischheid, alzo heiligt Hij ook onze zielen tot den rechten en zuiveren dienst van God. Want zoodra wij door menschenverdichtselen besmet worden, zoo wordt de tempel Gods als het ware met onreinigheid onteerd: dewijl de offerande des geloofs, welke Hij Zich alleen aantrekt, alsdan aan de schepselen gegeven wordt.

18 Niemand bedriege zichzelf. Hier raakt hij de wonde met den vinger aan: want hieruit vloeide al het verderf, dat zij bij zichzelf veel te wijs waren. Zoo vermaant hij hen dan, dat zij zichzelf niet mogen bedriegen met een valschen waan, door zich eenige wijsheid toe te schrijven: waarmede hij te kennen geeft, dat allen bedrogen worden, die op hun eigen gevoelen steunen. Hij spreekt (naar mijn gevoelen) zoowel de hoorders als de meesters aan; want terwijl de eersten een al te walgelijk verhemelte hadden, zoodat zij in de eenvoudigheid des geloofs geen smaak vonden, zoo waren zij den eergierigen menschen meer genegen en leenden hun het oor. Doch de laatsten zochten alleen zichzelf te vertoonen en te verheffen, om in eenige waardigheid gehouden te worden. Zoo vermaant hij hen dan beiden, dat niemand zichzelf behage in zijn wijsheid: maar wie zichzelf acht wijs te zijn, die wordt dwaas in deze wereld, of wie in de wereld in den roem der wijsheid uitmunt, die wordt bij zichzelf dwaas, zichzelf ontledigende. Voorts, met deze woorden eischt de apostel niet, dat wij der wijsheid, die ons óf van nature is ingeplant, óf die wij door veel bevinding verkregen hebben, gansch en al zouden verlaten, maar alleen dat wij haar onder de gehoorzaamheid van God brengen,

zoodat wij niet wijs zijn, dan uit zijn Woord. Want dit is in deze wereld of bij onszelven dwaas worden, als wij Gode liever plaats geven, en met vreeze en eerbied aannemen wat Hij leert, dan te volgen wat ons goed en redelijk schijnt. **In deze wereld**, dat is, naar de wijze en meening der wereld: want dit is de wijsheid der wereld, als wij onszelven genoegzaam zijn om over alle dingen te raadslagen, onszelven te besturen, en te ordineeren al wat wij doen; als wij nergens anders van afhangen; als wij geen andere leiding noodig hebben, maar onszelven bekwame regeerders zijn. Daarentegen dwaas in de wereld is dus hij, die zijn eigen vernuft verlatende, zich als met gesloten oogen van den Heere laat regeeren, die zichzelf wantrouwende geheel op den Heere steunt, die al zijn wijsheid in Hem stelt, en die zich leerzaam en gehoorzaam aan God overgeeft. Aldus is het noodig, dat onze wijsheid verdwijne, opdat de wil Gods over ons heersche. Wij moeten van ons eigen vernuft ontleidigd worden, opdat wij met Gods wijsheid worden vervuld. Voorts, dewijl de woorden: **in deze wereld**, met het voorgaande of met het volgende kunnen verbonden worden, zoo mag men het lezen hoe men wil, dewijl de zin niet zeer verscheiden is.

19 Want de wijsheid dezer wereld. Dit is een bewijsreden uit tegenstrijdige dingen genomen: wanneer het eene tegenstrijdige gesteld wordt, zoo moet het ander weggenomen worden. Dewijl dan de wijsheid der wereld dwaasheid is bij God, zoo volgt daaruit, dat wij niet anders voor God kunnen wijs zijn, tenzij wij dwaas zijn naar de wereld. Wij hebben boven verklaard wat hij verstaat bij de wijsheid der wereld: want de natuurlijke scherpzinnigheid is een gave Gods, alle vrije kunsten en wetenschappen, waardoor men wijsheid verkrijgt, zijn Gods gaven, maar worden binnen hare grenzen gehouden: want zij kunnen niet tot het hemelsche rijk Gods doordringen, daarom moeten zij dienstmaagden zijn en niet vrouwen; ja, zij moeten ijdel en van geene waarde geacht worden, totdat zij aan het Woord en aan den Geest Gods geheel onderworpen zijn. Men moet achten, dat zij verderfelijke pestilentien zijn, zoo zij zich tegen Christus stellen: en dat zij zeer kwade hinderpalen zijn, zoo zij beweren door zichzelf iets te vermogen. Zoo is dus bij Paulus de wijsheid der wereld, die heerschappij zoekt en zich niet door het Woord Gods laat regeeren of dwingen om zich onvoorwaardelijk daaronder te stellen. Zoo dan, zoolang de mensch niet zoover komt, dat hij bekent niets te weten, dan wat hij van God geleerd heeft, en zijn eigen vernuft nederwerpende, zich alleen aan de bestiering van Christus overgeeft, zoo is hij voor de wereld wijs, en dwaas voor God. **Want daar is geschreven: Hij vangt de wijzen in.** Hij bevestigt het met twee getuigenissen der Schrift, van welke de eerste genomen is uit Job 5:13, waar de wijsheid Gods daardoor verheven wordt, dat geen wijsheid der wereld voor Hem bestaat. Het is wel zeker, dat God daar van de schalken en arglistigen spreekt, maar dewijl des menschen wijsheid altijd zoodanig is buiten God, zoo past het Paulus terecht tot dezen zin, dat bij God voor niets geacht wordt alle wijsheid, die de menschen bij zichzelf hebben. Het andere getuigenis is genomen uit Ps. 94:11, waar David, na het ambt en de macht om alle menschen te leeren, Gode alleen toegeschreven te hebben, volgen laat, dat hij weet, dat aller menschen gedachten ijdel zijn. Zoo dan, al is het dat zij door ons hoog

geacht worden, zoo zijn zij toch door Gods oordeel ijdel. Dit is een schoone plaats om het betrouwen des vleesches te vernederen, dewijl de Heere uit den hooge verkondigt, dat het enkel ijdelheid is, wat des menschen vernuft bedenkt of overlegt.

21 Daarom niemand roeme op menschen. Dewijl er geen ijdelere ding is dan de mensch, hoe onzeker en zorgelijk is het dan, op een ijdele schaduw te rusten. Zoo besluit hij dan terecht uit de voorgaande uitspraak, dat men niet op menschen moet roemen, dewijl God zoo alle menschen van de stof tot roemen berooft, hoevel deze vergelijking geheel hangt aan de voorgaande leering, gelijk men terstond zal zien. Want dewijl wij allen het eigendom van den éénen Christus zijn, zoo leert hij terecht, dat der menschen hoogheid, waardoor de eer van Christus verminderd wordt, een kerkroof is.

22 Alles is uwe. Hij voegt hierbij, in wat plaats en graad men de leeraars moet stellen, te weten, dat zij aan het meesterschap des eenigen Christus niets onttrekken. Dewijl dan Christus de eenige Meester der gemeente is, omdat Hij alleen zonder uitzondering te hooren is, zoo moet men de anderen onderscheiden. Gelijk Christus ook van Zichzelfen betuigd heeft, Matth. 23:8. Ons is ook geen ander door den Vader bevolen met deze woorden: **Hoort Hem.** Dewijl Hij dan alleen autoriteit heeft om ons door zijn Woord te regeeren, zoo zegt Paulus, dat de anderen onze zijn, dat is, door God ons verordend zijn tot dit einde, dat wij hen gebruiken, en niet dat zij heerschappij over onze conscientien voeren. Aldus toont hij aan, dat zij niet onnut zijn, en houdt hen binnen hunne palen, opdat zij zich niet tegen Christus verheffen. Wat hij van **dood, leven**, en andere dingen daarbij stelt, dat is hyperbolisch, zoo veel deze plaats aangaat. Maar hij heeft als van het meerdere tot het mindere willen besluiten, aldus: Dewijl Christus leven en dood, en al wat er is aan ons onderworpen heeft, zoo heeft Hij zonder twijfel ook de menschen ons onderworpen, dat zij ons door hunnen dienst helpen, en niet door heerschappij verdrukken. Zoo iemand hieruit wil tegenwerpen, dat Paulus' en Petrus' geschriften aan ons oordeel onderworpen zijn, dewijl zij menschen geweest zijn, en van den gemeenen staat anderer menschen niet uitgezonderd worden: zoo antwoord ik, dewijl Paulus zichzelf en Petrus niet verschoont, dat hij de Corinthiërs vermaant om den persoon des menschen van den persoon en de waardigheid van het ambt te onderscheiden, even alsof hij zeide: Van mij, zoover ik een mensch ben, wil ik niet anders geoordeeld hebben dan als van een mensch, opdat Christus alleen in onzen dienst boven uitsteke. Voorts moet men in 't algemeen dit weten van allen, die in den dienst zijn, dat zij onze zijn van den hoogste tot den laagste, zoodat wij vrijheid hebben hun leer niet aan te nemen, totdat zij ze bewijzen van Christus te zijn. Want men moet hen allen eerst beproeven, en eerst dan hun gehoorzaamheid bewijzen, als zij zichzelf bewezen hebben getrouwe dienaars van Christus te zijn. Wat Petrus en Paulus aangaat, dewijl dit buiten alle bedenken is, en de Heere Zich overvloedig genoeg betuigd heeft, dat hunne leer van Hem voortgekomen is: zoo hooren wij, wanneer wij hetgeen zij geschreven hebben, als Gods Woord aannemen en eeren, niet zoozeer hen, als wel Christus, die in hen spreekt.

Matth. 17:5.

23 Christus is Gods. Dit is van de menschheid van Christus te verstaan, want door de aanneming van ons vleesch, heeft Hij den vorm en de conditie van een dienstknecht aangenomen, om Zich den Vader in alles gehoorzaamheid te betoonen. En voorwaar, zullen wij door Hem Gode aanhangen, zoo moet God zijn Hoofd zijn. Maar men moet opmerken, waarom Paulus dit hier bijgevoegd heeft. Want hij leert, dat de som onzer gelukzaligheid daarin gelegen is, zoo wij met God vereenigd worden, die het hoogste goed is: en dat dit geschiedt, als wij onder het Hoofd verzameld worden, hetwelk de hemelsche Vader over ons gesteld heeft. In denzelfden zin zeide Christus tot de discipelen: Gij hebt oorzaak u te verblijden, dat Ik ga tot den Vader, want de Vader is meerder dan Ik: want Hij heeft Zich daar als een middel voorgesteld, waardoor de geloovigen tot de eerste Fontein alles goeds komen. Het is zeker, dat zij van zulk een groot beroofd worden, die van de eenigheid des Hoofds afwijken. Daarom dient deze orde tot de omstandigheid der plaats, dat zij, die zich aan den éenen Christus onderwerpen, onder Gods heerschappij willen blijven.

HET VIERDE HOOFDSTUK.

Matt. 24:45.
2 Cor. 6:4.
Tit. 1:7.
Luk. 12:42.

1) Dat is, van
toordeel der
mensen.
Exod. 34:7.
Job 9:2.
Ps. 143:2.
Matt. 7:1.
Rom. 2:1.

- 1 Alzoo achte ons de mensch als dienaars van Christus, en uitdeelaars der verborgenheden Gods.
- 2 Voorts wordt in de uitdeelaars vereischt, dat een iegelijk getrouw bevonden worde.
- 3 En ik acht het zeer weinig van u geoordeeld te worden, of van menschelijken dag¹⁾: ja ik oordeel ook mijzelf niet.
- 4 Want ik ben mij van geen zaak bewust: maar daarin ben ik niet gerechtvaardigd. Maar die mij oordeelt is de Heere.
- 5 Daarom oordeelt niets voor den tijd, totdat de Heere komt, die het verborgene der duisternis zal verklaren, en de raads-lagen der harten openbaren: en dan zal een iegelijk van God lof hebben.

I Alzoo achte ons de. Dewijl het geen kleine zaak was, te zien dat de gemeente alzoo door partijschappen verscheurd was, wegens de genegenheid of den haat, die men menschen toedroeg: zoo begint hij een nog langer verloop over den dienst des Woords. En men moet hier ordelijk drie dingen aanmerken. Ten eerste beschrijft Paulus het ambt van een herder der gemeente: daarna toont hij aan, dat het niet genoeg is, zoo iemand den naam voorwendt, of ook in het ambt is, maar dat er ook een getrouwe bediening van het ambt gevorderd wordt. Ten derde, dewijl de Corinthiërs verkeerdelijk van hem oordeelden, zoo daagt hij zichzelf en hen voor den rechterstoel van Christus. Zoo leert hij dan ten eerste, hoe men alle leeraars der gemeente moet achten: waarin hij zijne woorden alzoo matigt, dat hij de eer van den dienst niet verkleint, noch ook den menschen meer geeft dan betaamt. Want beide is hoogst gevaarlijk, dewijl uit de verkleining der dienaren verachting van het Woord ontstaat: en indien zij bovenmate verheven worden, zoo misbruiken zij datzelve, en zijn dartel tegen den

Heere. Nu, de matiging van Paulus is deze, dat hij ze noemt dienaars van Christus: waarmede hij te kennen geeft, dat zij hun eigen zaak niet moeten drijven, maar des Heeren, die hunnen arbeid gehoord heeft: en dat zij ook niet met heerschappij in de regeering der gemeente gesteld, maar aan de heerschappij van Christus onderworpen zijn; kortom, dat zij dienaars zijn en geene heeren. Dat hij daarbij voegt, **uitdeelaars der verborgenheden Gods**, daarmede drukt hij den aard van den dienst uit. Waarmede hij te kennen geeft, dat hun ambt niet verder strekt, dan dat zij de verborgenheden Gods uitdeelen, dat is, dat zij hetgeen de Heere hun bevolen heeft, als van hand tot hand aan de menschen overgeven, en niet wat hun lust; even alsof hij zeide: God heeft daartoe dienaars zijns Zoons verkoren, om door hen zijn hemelsche wijsheid den menschen mede te deelen: daarom moeten zij niet verder gaan. Hij schijnt ook zijdelings de Corinthiërs te steken, die de hemelsche verborgenheden verachtende, al te begeerig vreemde verdichtselen begonnen te zoeken, en daarom hunne leeraars alleen wegens de wereldsche wijsheid waardeerden. Dit is een heerlijke lofspraak op het Evangelie, dat hij de dingen, die daarin begrepen worden, **verborgenheden Gods** noemt. Voorts, dewijl aan deze verborgenheden de Sacramenten als aanhangsels gehecht zijn, zoo volgt daaruit, dat zij, die het Woord bedienen, ook daarvan de behoorlijke uitdeelaars zijn.

2 Voorts wordt in de uitdeelaars vereischt. Alsof hij zeide: Het is niet genoeg een uitdeeler te zijn, tenzij de uitdeeling behoorlijk geschiede: en de wet der behoorlijke uitdeeling is, getrouw daarin te werk te gaan. Deze plaats is nauwkeurig aan te merken. Want wij zien, dat de papisten alleen onder dit voorwendsel, dat zij herders genoemd worden, hoovaardig willen, dat alles vast en zeker zal zijn, wat zij doen of leeren. Maar Paulus is niet alleen met den naam niet tevreden, maar zelfs de behoorlijke roeping is hem niet genoeg, tenzij degene, die geroepen is, zich ook getrouw in zijn ambt gedrage. Daarom, zoo dikwijls de papisten, om de tirannie van hun afgod op te houden, ons den loozen schijn van den naam tegenwerpen, moeten wij antwoorden, dat Paulus in de dienaren van Christus meer eischt. Doch de paus en zijn aanhang zijn niet alleen ontrouw in het ambt, maar zij hebben ook geen dienst, zoo men alles behoorlijk overweegt. Voorts, deze plaats strijdt niet alleen tegen de goddelooze leeraars, maar ook tegen al degenen, die iets anders hebben voorgenomen dan de eer van Christus en de stichting der gemeente. Want die is niet terstond getrouw, die leert wat waar is, maar die van harte den Heere zoekt te dienen, en het rijk van Christus te bevorderen. En het is niet zonder oorzaak dat Augustinus van de huurlingen sprekende, hen tusschen de wolven en goede leeraars inplaatst. Dat Christus in eenen goeden uitdeeler ook voorzichtigheid eischt, daarin spreekt Hij wel duidelijker dan Paulus: doch de zin is eenerlei. Want Christus verstaat door getrouwheid de oprechtheid der conscientie, waarbij gezonde en voorzichtige raad moet komen; en Paulus verstaat door eenen getrouwen dienaar, die met verstand en met een oprecht gemoed het ambt eens goeden en waren dienaars volvoert.

3 En ik acht het zeer weinig. Nu moest hij zijn getrouwheid voorstellen, opdat de Corinthiërs daaruit aangaande hem zouden oordeelen,

maar dewijl hun oordeel verdorven was, zoo verwerpt hij het en daagt hen voor den rechterstoel van Christus. De Corinthiërs dwaalden, dat zij zich over den uitwendigen schijn verwonderden, en de waarachtige teekenen der onderscheiding niet aanmerkten. Daarom be-
 tuigt hij met groot betrouwen, dat hij zulk een blind en verkeerd oordeel versmaadt. Waarin hij ook de ijdelheid der valsche apostelen afdoende wederlegt, die slechts de gunst der menschen zochten, en zichzelf gelukkig achtten, als zij in verwondering des volks waren; en hij kastijdt geducht de hoovaardigheid der Corinthiërs, die de oorzaak was, dat zij zoo blind waren in het oordeelen. Maar men kon hier vragen, met wat recht Paulus niet alleen het oordeel van ééne gemeente mocht verwerpen, maar ook zich aan aller menschen oordeel mocht onttrekken: want de gemeene conditie van alle herders is, dat zij door de gemeente geoordeeld worden. Ik antwoord, dat het eenen goeden herder betaamt, zijn leer en ook zijn leven aan het oordeel der gemeente te onderwerpen, en dat dit een teeken van eene goede conscientie is, als men het licht der onderzoeking niet schuwt. Gelijk Paulus zonder twijfel bereid was, zich onder het oordeel der Corinthische gemeente te stellen, en beide van zijn leven en zijn leer rekenschap te geven, indien daar rechte en behoorlijke kennis ware geweest, gelijk hij hun dikmaals deze macht toeschrijft, en begeert zelfs vurig, dat zij recht willen oordeelen. Maar als de getrouwe herder ziet, dat hij door ongerechtigheid en verkeerde genegenheden overvallen wordt, en dat de gerechtigheid en waarheid geen plaats heeft, zoo moet hij naar menselijke achting niet vragen, zich op God beroepen, en tot zijnen rechterstoel vlieden, voornamelijk als men niet kan verkrijgen, dat men behoorlijke en waarachtige kennis neme. Zoo zullen dan de dienaars des Heeren gedenken, dat zij hun leven en leer moeten laten onderzoeken, ja zichzelf gewilliglijk daartoe aanbieden, en niet weigeren te antwoorden, zoo daar iets tegen geworpen wordt. Maar indien zij zien, dat zij zonder oorzaak verdoemd worden, en dat men oordeelt zonder de zaak te hooren, zoo zullen zij hunne harten tot deze grootmoedigheid verheffen, dat zij der menschen oordeelen verachten, en het gericht Gods onversaagd verwachten. Dewijl de profeten voorheen te doen hadden met hardnekkige menschen, die het woord Gods in hun persoon durfden verachten, zoo moesten zij zich hoog verheffen, om die duivelsche darterheid onder den voet te vertreden, waardoor het bevel Gods en het licht der waarheid openlijk overvallen wordt. Maar zoo iemand, als hij gelegenheid heeft om zichzelf te verdedigen, of als hij zich behoort te beschuldigen, met het doel om te ontkomen zich op God beroept, daarmede zal hij zijn onschuld niet bewijzen, maar meer de hoogste onbeschaamdheid aan den dag leggen. **Of van menschelijken dag.** Hoewel anderen dit anders uitleggen, zoo is nochtans naar mijn gevoelen dit eenvoudiger, dat wij zeggen dat hier de dag overdrachtig genomen wordt voor het oordeel, omdat tot het rechtzitten zekere gezette dagen zijn, en de beschuldigten tot eenen zekeren dag gedagvaard worden. **Menschelijken dag,** noemt hij in welken men niet volgens de waarheid, noch naar den mond Gods oordeelt, maar naar der menschen begeerte of lichtvaardigheid: in één woord, waar God niet de Overste is. Even alsof hij zeide: Laat de menschen om te oordeelen zitten hoe zij willen, het is mij genoeg, dat God zal vernietigen het vonnis, dat

zij geveld hebben. **Ja ik oordeel ook mijzelf niet.** De zin is: Ik durf mijzelf niet oordeelen, hoewel ik mijzelf zeer wel ken; hoe zult gij dan mij oordeelen, wien ik minder bekend ben. Hij bewijst, dat hij zichzelf niet durft oordeelen, want hoewel hij zichzelf van geen kwaad bewust is, zoo is hij nochtans daarom niet vrij voor God. Zoo besluit hij dan, dat het Gode alleen toekomt, wat de Corinthiërs aannamen te doen. Wanneer ik, zegt hij, mijzelf naarstig onderzocht heb, zoo beken ik, dat mijne oogen zoo scherp niet zijn, dat ik door en door zou kunnen zien hoedanig ik ben, daarom laat ik God oordeelen, die het alleen kan, en wien dit recht eigenlijk toekomt: op welken grond zult gij u meer toeëigenen? En dewijl het zeer ongerijmd zou zijn, allerlei oordeelen uit te sluiten, zoowel van een iegelijk over zichzelf, als over zijnen broeder, of allen tezamen over hun herder: zoo moet men verstaan, dat Paulus hier niet spreekt van der menschen daden, welke naar het Woord Gods goed of kwaad kunnen geacht worden, maar van de waardigheid van elken mensch, welke naar der menschen goeddunken niet moet gewaardeerd worden. Het komt Gode alleen toe, te stellen hoe groot een iegelijk is, of wat eer hij waardig is. Maar de Corinthiërs verachtten Paulus, en verheeven anderen lichtvaardig hoog, even alsof de kennis, die Gode alleen toekomt, aan hun oordeel onderworpen ware. Dit is die menschelijke dag, welken hij boven vermeldde, te weten, als de menschen op den rechterstoel gaan zitten, en (alsof zij goden waren) den dag van Christus voorkomen, die alleen door den Vader als een Richter gesteld is: zij meten een iegelijk zijn eere toe, sommigen zetten zij hoog, anderen verwijzen zij naar de laagste banken. En wat regel der onderscheiding hebben zij? zij zien alleen aan wat openbaar in 't oog valt: alzoov dat zij hoog en heerlijk achten, dat is dikmaals gruwelijk voor God. Indien iemand wederom tegenwerpt, dat de dienaars des Woords in deze wereld uit de werken kunnen onderscheiden worden, gelijk de boomen uit de vruchten: ik beken wel, dat dit waarachtig is, maar men moet aanmerken, tegen wie Paulus hier handelt, te weten, die alleen den uitwendigen schijn en praalvertoon in het oordeelen volgden, en die de macht, waarvan Christus in deze wereld Zich onthouden heeft, zich durven aanmatigen, dat zij een iegelijk zijn plaats toonen in het rijk Gods. Zoo dan, hij verbiedt ons niet degenen, die wij getrouw vinden, als zoodanig te achten en te prijzen, noch ook de booze arbeiders overeenkomstig het Woord Gods te oordeelen, maar hij veroordeelt die lichtvaardigheid, waarbij de een boven den ander wordt gesteld door eergierigheid, niet naar verdienste, maar zonder de zaak te kennen.

4 Ik ben mij van geene zaak bewust. Laat ons opmerken, dat Paulus hier niet van zijn gansche leven, maar alleen van de bediening zijns apostelschaps spreekt. Want ware hij zich ganschelijk van geen ding bewust, zoo zou die klacht niet waarachtig zijn, daar hij klaagt, dat hij het kwade doet, dat hij niet wil, en dat hij door de zonde verhinderd wordt zichzelf geheel aan God te wijden. Zoo dan, Paulus gevoelde de zonde die in hem woonde, en hij beled ze: maar in het apostelschap, waarvan hij hier handelt, had hij zich zoo oprecht en getrouw gedragen, dat zijn conscientie hem in geen ding beschuldigde. Dit is geen kleine betuiging, welke ook openlijk verklaart, hoe godzalig en heilig zijn hart was: nochtans

1 Sam. 16:7.
Luk. 16:15.

Rom. 7:15.

zegt hij, dat hij daarom niet gerechtvaardigd, dat is, niet zuiver en vrij van alle schuld voor God is. Waarom? omdat God veel scherper ziet dan wij: en daarom wat ons schijnt zeer schoon te zijn, is in zijne oogen onrein. Dit is een schoone en zeer nuttige vermaning, opdat wij de strengheid des Goddelijken oordeels niet met onze meening meten. Want wij zijn stomp, en God is meer dan doorzichtig: wij gevoelen veel te goddelijk van onszelven, maar God is een zeer streng Richter. Daarom is het waar, wat Salomo zegt, dat een iegelijk zijne wegen recht schijnen, maar dat de Heere de harten weegt. De papisten misbruiken deze plaats om de zekerheid des geloofs te schokken: en voorwaar ik geloof, dat wij ons leven lang niet anders dan ellendig zouden kunnen leven, zoo aangenomen wordt wat zij leeren. Want wat gerustheid zullen wij in ons gemoed hebben, zoo wij uit onze werken moeten oordeelen, of wij Gode behagen? Zoo beken ik dan, dat uit den voornaamsten grondslag der papisten niet anders volgt, dan een eeuwige ongerustheid der consciëntie: en daarom leeren wij, dat men moet vlieden tot de onverdiende belofte der barmhartigheid, die ons in Christus voorgesteld wordt, opdat wij zekerlijk weten, dat wij voor God rechtvaardig geacht worden.

5 Daarom oordeelt niets vóór den tijd. Uit deze sluitrede is het openbaar, dat Paulus niet elk oordeel in 't gemeen gestraft heeft, maar het onvoorzichtig en lichtvaardig oordeel van onbekende zaken. Want de Corinthiërs aanzagen niet met reine oogen hoedanig een iegelijk was, maar met eerezucht bevangen zijnde, werd de een verkeerdelijk door hen verheven, en de ander vernederd: en begaven zichzelf meer dan het den menschen geoorloofd was, om elks waardigheid te meten. Zoo moeten wij dan weten hoeveel ons toegelaten, en wat nu aan onze kennis onderworpen is, en wat tot den dag van Christus uitgesteld is: opdat wij niet zoeken verder te gaan. Want sommige dingen worden nu openlijk gezien, en andere blijven als begraven tot den dag van Christus. **Die het verborgen der duisternis.** Indien dit waarachtig en eigenlijk van den dag van Christus gezegd wordt, zoo volgt daaruit, dat het nooit in de wereld zoo wel geschikt is, dat er niet vele dingen in duisternis gewikkeld zijn: dat er nooit zooveel licht is, dat er niet vele dingen duister blijven. Ik spreek over der menschen leven en werken. In het tweede deel verklaart hij, welke de oorzaak der duisternis en verwarring is, dat niet alles nu openbaar is, te weten, omdat in des menschen hart wonderlijke schuilhoeken en zeer diepe schuilplaatsen zijn: daarom, zoolang de gedachten des harten niet openbaar worden, zal er altijd duisternis wezen. **En dan zal een iegelijk.** Even alsof hij zeide: Gij, o Corinthiërs, kroont den een met eere, en laat den ander gaan met schande, alsof gij rechtens over dit spel waart: maar dit recht en ambt komt Christus toe. Gij doet dit vóór den tijd, eer het openbaar is wie de kroon waardig is. De Heere heeft een dag verordend, in welchen Hij dit zal bewijzen. Deze woorden komen uit het vertrouwen eener goede consciëntie, welke ook dit goed medebrengt, dat wij onzen lof in Gods hand stellende, de ijdele begeerte naar de gunst der menschen verachten.

Spr. 21:2.

6 Dit, broeders, heb ik door gelijkenis op mijzelf en op Apollos geduid om uwentwil: opdat gij in ons zoudt leeren, dat niemand boven hetgeen geschreven is, van zichzelf gevoele, opdat zich niemand om dezen of genen opblaze tegen een ander.

7 Want wie onderscheidt u? wat hebt gij, dat gij niet ontvangen hebt? en indien gij het ook ontvangen hebt, wat roemt gij, alsof gij het niet ontvangen hadt?

Jak. 1:17.

8 Gij zijt nu verzadigd, gij zijt nu rijk geworden, zonder ons hebt gij heerschappij verkregen: en och, of gij ze verkregen hadt, en dat wij met u mochten heerschen.

6 Dit, broeders, heb ik. Hieruit mag men verstaan, dat zij, die Paulus genegen waren, niet waren de auteurs der partijschappen, gelijk zij voorwaar niet alzo onderwezen waren: maar dat het die geweest zijn, die door eerezucht zich tot de ijdele leeraars gevoegd hadden. En dewijl hij vrijer en met minder haat zijnen naam en dien zijner broederen kon voortbrengen, zoo heeft hij liever in zichzelf de ondeugd willen toonen, die in anderen was: en bestraft tevens hatelijk de auteurs der secten, en toont den oorsprong als met den vinger, waaruit deze verderfelijke scheiding voortvloeide. Want hij vermaant ze, dat zij van dit kwaad vrij zullen wezen, zoo zij met goede leeraren tevreden zijn. **Opdat gij in ons.** Andere lezingen hebben, **opdat gij in u.** En de zin is alleszins goed, en onveranderd. Want dit wil Paulus zeggen: Ik heb tot een voorbeeld dit op mij en Apollos geduid, opdat gij dit voorbeeld op u zoudt overbrengen. Zoo leert dan in ons, dat is, in dit voorbeeld, wat ik in onzen persoon als in een spiegel u voorgesteld heb; of leert in u, dat is, wilt dit voorbeeld op u toepassen. Wat wil hij, dat zij leeren? Dat de een niet tegen den ander om zijns leeraars wil opgeblazen worde, dat is, dat zij niet om der leeraren wil zich verhoovaardigen, noch hunne namen misbruiken om tweedracht te maken, en de gemeente door oneenigheid te verscheuren? En merk op, dat de opgeblazenheid de oorzaak en het begin aller tweedracht is, als een iegelijk meer dan recht is zich aanmatigt, en anderen aan zich zoekt te onderwerpen. Deze woorden, **boven hetgeen geschreven is**, kunnen op tweeërlei wijze uitgelegd worden, te weten, dat het verstaan worde van Paulus' geschriften, of van de getuigenissen der Schrift, die hij aangevoerd heeft. Maar dewijl hierin niet veel gelegen is, zoo mogen de lezers kiezen wat zij willen.

7 **Want wie onderscheidt u.** De zin is, dat die voortkome wie hij mag zijn, die wil uitmunten, en die door zijn eerezucht de gemeente verstoort. Ik zal hem vragen wie hem boven anderen stelt, dat is, wie hem dat recht gegeven heeft, dat hij uit de rij genomen en boven de anderen gesteld is. Deze gansche rede hangt af van de orde, welke de Heere in zijn gemeente ingesteld heeft, te weten: dat de leden van Christus' lichaam aan elkander hangen, en terwijl ieder lid met zijn plaats, orde, ambt, en eere tevreden is. Zoo een lid uit zijn plaats wilde verhuizen, en in eens anders plaats komen, en deszelfs ambt nemen, wat zoude het gansche lichaam geschieden? Zoo zullen wij dan weten, dat wij in de gemeente van den Heere alzo gesteld zijn, en dat aan een iegelijk alzo zijn plaats gegeven is, dat wij onder één hoofd elkander helpen. Wij zullen ook weten,

dat wij alzo met menigerlei genade begiftigd zijn, opdat wij met ootmoedigheid en nederigheid Gode dienen, en de eere zoeken van Hem, die ons al wat wij hebben, gegeven heeft. Zoo is dan dit een zeer goed geneesmiddel geweest, om de eergierigheid te beteren van hen, die wilden uitmunten, te weten: om hen tot God terug te roepen, opdat zij zouden bekennen, dat niemand door zijn eigen goeddunken geschapen wordt groot of klein, maar dat dit Gode alleen toekomt. En dat God niemand zooveel geeft, dat hij tot de plaats van het hoofd verheven worde, maar dat Hij zijne gaven alzo uitdeelt, dat Hij alleen in allen verheerlijkt worde. Dat woord **onderscheiden**, wordt hier genomen voor **uitnemend maken**. Voorts, Augustinus strijdt dikmaals niet onhebbelijk met dit getuigenis tegen de Pelagianen, zeggende, al wat uitnemends in den mensch is, is niet natuurlikerwijs in hem geboren, zoodat men het aan de natuur of aan het geslacht kan toeschrijven: het wordt ook niet door den vrijen wil verkregen, om God te verbinden, maar het vloeit uit zijn enkele onverdiende barmhartigheid. Want het is zonder twijfel, dat Paulus hier de genade Gods stelt tegen de verdienste en waardigheid der menschen. **Wat hebt gij, dat gij niet ontvangen hebt?** Dit is een bevestiging der voorgaande uitspraak, want met recht kan zich niet verheffen, die niets heeft, waarmede hij anderen te boven gaat. Want wat mag ijdelers zijn dan te roemen zonder oorzaak. Nu geen mensch heeft eenige uitnemendheid van zichzelf, zoo is dan die dwaas en ongeschikt die zichzelf verheft. Het ware fundament der Christelijke ootmoedigheid is, dat wij onszelven niet behagen, omdat wij weten, dat wij ontbloot van alle goed zijn, en indien God ons eenig goed te bewaren gegeven heeft, dat wij daardoor te meer aan zijn genade verbonden zijn, kortom, dat men nergens in moet roemen, (gelijk Cyprianus zegt) omdat wij niets hebben, dat het onze is. **Wat roemt gij, alsof gij het niet ontvangen hadt.** Merk op, dat wij niets overhouden om te roemen, als wij door Gods genade zijn wat wij zijn. En dit is het, wat wij in het eerste hoofdstuk hadden, te weten: dat Christus ons de fontein aller goederen is, opdat wij leeren in den Heere te roemen, hetwelk wij dan eerst doen, als wij onzen eigen roem verwerpen. Want God behoudt zijn recht niet, tenzij wij ontledigd worden, opdat blijke dat van elders komt, wat in ons lofwaardig is.

8 Gij zijt nu verzadigd. Nadat hij ernstig en zonder bewimpeling hun ijdel betrouwen weerlegd heeft, zoo komt hij het nu ook te bespotten, omdat zij zichzelf zoo zeer behaagden, even alsof zij alleszins gelukkig waren. En hij gaat trapsgewijze voor om hun hoogmoedige dardelheid uit te drukken. Ten eerste zegt hij: **dat zij verzadigd zijn**, hetwelk betrekking heeft tot het voorleden, daarna zegt hij: **dat zij rijk geworden zijn**, hetwelk op den toekomstigen tijd duidt. Ten laatste zegt hij: **dat zij de heerschappij verkregen hebben**, hetwelk veel meer is dan de andere beide, even alsof hij zeide, wat zal men nu doen, dewijl gij uzelf niet alleen acht tegenwoordig verzadigd te zijn, maar ook rijk voor de toekomst, ja koningen te zijn. Hij verwijt hun tevens stilzwijgend hun ondankbaarheid, dat zij hem durfden verachten, of liever hen, door welke zij alles verkregen hadden. **Zonder ons**, zegt hij, want ik en Apollos, door welke arbeid de Heere u alles gegeven heeft, zijn nu niet bij u geacht. Hoe onredelijk is het zichzelf te behagen in de

gaven Gods, en ondertusschen degenen, door welke gij die verkregen hebt, te verachten. **En och, of gij ze verkregen hadt.** Hier be- tuigt hij, dat hij hun hun geluk niet benijdt, zoo zij eenig hebben, en dat hij van den aanvang af niet gezocht heeft, om bij hen te heerschen, maar alleen om hen tot het rijk Gods te brengen. Daartegen- over geeft hij nochtans te kennen, dat dit rijk, waarop zij zich ver- hoovaardigen, een ijdel en verdicht rijk is, dat hun roemen ijdel en valsch is, en dat deze alleen waarachtig is, die alle kinderen Gods in 't gemeen genieten onder Christus, het hoofd, en een iegelijk naar de mate der genade, die hem gegeven is. Want met deze woorden: **Dat wij ook met u mochten heerschen**, wil hij dit zeggen, gij roemt zoo zeer in uwe meening, dat gij u niet ontziet mij en mijns gelijken te verachten, maar ziet, hoezeer gij u tevergeefs verhoovaardigt, want gij kunt geen roem hebben voor God, dien wij niet mede deel- achtig zijn. Want indien het u eene stof van roem is het Evangelie Gods te hebben, wat zal het dan ons zijn, door welker dienst het tot u gebracht is? En voorwaar deze uitzinnigheid is allen hoo- vaardigen gemeen, dat zij door alles tot zich te trekken, zichzelf van alle goed berooven, ja zichzelf van de hope des eeuwigen levens ontslaan.

9 Want ik acht, dat God ons, die de laatste apostelen zijn, heeft vertoond als menschen ter dood verordend, want wij zijn een schouwspel geworden der wereld, en den engelen, en den menschen.

Ps. 44:23.
Rom. 8:36.
2 Cor. 4:11.

10 Wij zijn dwaas om Christus' wil, maar gij zijt wijs in Chris- tus; wij zijn zwak, maar gij zijt sterk; gij zijt heerlijk, maar wij verachten.

11 Want tot op deze ure lijden wij dorst en honger, en zijn naakt, en worden met vuisten geslagen, en wij dwalen van de eene plaats in de ander.

12 En arbeiden werkende met onze eigene handen. Wij worden met kwaadspreken gekweld, en wij zegenen. Men vervolgt ons, en wij lijden het.

Hand. 18:3;
20:34.
1 Thess. 2:9.
2 Thess. 3:8.
Math. 5:44.
Luk. 23:34.
Hand. 7:30.

13 Wij worden gelasterd, en wij bidden; wij zijn als vervloelingen der wereld geworden, en aller verwerpsel tot op dezen dag.

14 Dit schrijf ik niet om u te beschamen, maar ik vermaan u als mijne uitverkoren kinderen.

15 Want ofschoon gij tienduizend leermeesters hadt in Christus, zoo hebt gij niet vele vaders, want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld.

Gal. 4:19.
Filemon 10.
Jak. 1:18.

9 Want ik acht. Het is onzeker, of hij van zichzelf alleen spreekt dan of hij ook Apollos en Sylvanus insluit, want dezulken noemt hij somtijds apostelen, maar ik wil het liever van hem alleen ver- staan. Zoo het iemand wijder wil uitstrekken, dat zal ik gaarne lijden, zooverre hij met Chrysostomus niet verstaat, dat alle apostelen als door schande en oneer tot de laatste plaats zijn verworpen. Want het is zonder twijfel, dat hij **de laatste apostelen** noemt, die na Chris- tus' opstanding tot de orde der apostelen zijn aangenomen ge- weest. Hij laat toe, dat hij gelijk is aan hen, die aan het volk ver- toond worden, als zij weldra ter dood gebracht worden. Want dit beteekent dat woord **vertoon**, als die in triumf om praalvertoon

omgeleid worden, en daarna in de gevangenis geworpen worden om geworgd te worden. Dit drukt hij duidelijker uit, als hij er bijvoegt, **dat hij een schouwspel geworden is.** Dit (zegt hij) is mijn toestand, dat ik een schouwspel mijner ellende der wereld voorstel, als zij die om voor de beesten geworpen te worden, of tot het zwaardvechtersspel, of tot een ander soort van straf veroordeeld, voor de oogen des volks voortgebracht worden, en dat niet voor weinig aanschouwers, maar voor de gansche wereld. Merk hier op de wonderlijke standvastigheid van Paulus, die hoewel hij zag, dat hij alzoo door God behandeld werd, nochtans niet wederspanning was, noch kleinmoedig werd. Want hij wijt het aan de dartelheid der goddeloozen niet, dat hij met schande als tot een schouwspel getrokken wordt, maar schrijft het geheel aan de voorzienigheid Gods toe. De woorden, **den engelen en den menschen**, neem ik als een verklaring, aldus: ik ben niet alleen der aarde, maar ook den hemel een schouwspel. Deze plaats heeft men in 't gemeen van de duivelen verstaan, omdat het ongerijmd scheen van de goede engelen te verstaan. Maar Paulus' meening is niet, dat al die getuigen zijner ellendigheid zijn, een welbehagen in zulk een schouwspel zouden hebben, maar wil dit alleen zeggen, dat hij alzoo door den Heere geregeerd wordt, dat hij schijnt verordend te zijn, om voor de gansche wereld een schouwspel te worden.

10 Wij zijn dwaas om Christus' wil. Deze tegenstelling is geheel ironisch, fijn schertsend en vol prikkelen, te weten: omdat het zeer ongerijmd en onbetamelijk was, dat de Corinthiërs alleszins gelukkig en vol roem waren naar het vleesch, daar zij hunnen meester en vader zagen met de uiterste schande en allerlei ellendigheid zagen verdrukt worden. Want zij, die meenen dat Paulus zichzelf alzoo vernedert, om met ernst aan de Corinthiërs toe te schrijven, wat hij bekent hem te ontbreken, die kan men gemakkelijk wederleggen uit de woorden, die hij daarna volgen laat. Zoo is het dan een ironisch of schertsende toelating, dat hij de Corinthiërs noemt **wijs in Christus, en sterk en edel**, even alsof hij zeide, gij begeert met het Evangelie den lof der wijsheid te behouden, daar ik u Christus niet heb kunnen prediken, zonder voor de wereld dwaas te worden, en nu dewijl ik om uwentwil gaarne verdragen heb dwaas te zijn, of dwaas geacht te worden, zoo overweeg, of het recht is, dat gij wilt wijs geacht worden. Hoe kwalijk komt dit overeen, dat ik, die uw meester geweest ben, dwaas ben om Christus' wil, en dat gij wijs blijft? En aldus wordt die wijsheid in Christus hier niet in goeden zin genomen, want hij bespot de Corinthiërs, dat zij Christus en de wijsheid des vleesch samen hebben willen vermengen, want dit was dingen bijeenvoegen, die ganschelijk tegen elkander streden. Ditzelve geldt ook van de navolgende stukken. **Gij zijt** (zegt hij) **sterk en edel**, dat is, gij roemt op het goed en de hulp der wereld, gij kunt de schande des kruises niet dragen, is het ondertusschen reden, dat ik om uwentwil onedel en veracht, en aan vele krankheden onderworpen ben? Deze klacht is ook daarom te bitterder en te bijtender, omdat hij bij hen ook **zwak** en **verachtelijk** was. In één woord, hij bespot hun ijdelheid, omdat zij in omgekeerde orde kinderen en discipelen zijnde, beroemd en edel wilden zijn, terwijl hun vader onedel was, en ook aan allerlei schande der wereld onderworpen.

11 Want tot deze ure. Hier stelt hij zijn toestand als op een tafereel voor oogen, opdat de Corinthiërs door zijn voorbeeld leeren dien hoogen dunk af te leggen, en met hen het kruis van Christus zachtmoedig aan te nemen. En dit is een zeer kunstig beleid, dat hij door de vermelding van die dingen, die hem verachtelijk gemaakt hadden, zijn bijzondere getrouwheid en onvermoeielijke naarstigheid in de bevordering des Evangelies bevestigt, en wederom bestraft hij bedektelijk zijne mededingers, hoewel zij geen zoodanig schijnsel gegeven hadden, nochtans de eersten wilden geacht zijn. In de woorden is geen duisterheid, uitgenomen dat wij moeten opmerken het onderscheid, dat er is tusschen twee Grieksche woorden, waarvoor wij gesteld hebben, **wij worden met kwaadspreken gekweld en wij worden gelasterd.** Het eerste beduidt niet alleen den mensch bestraffen, maar ook scherp bijten, en zijnen naam lasterlijk krenken, en den mensch met kwaadspreken, als met een angel wonden. Het ander beduidt iemand zwaar en schandelijk lasteren, en dat openlijk. Als hij zegt, **dat hij vervolgd wordt, en dat hij lijdt**, en bidt voor degenen, die kwaadspreken, zoo geeft hij daarmede te kennen, dat hij niet alleen met het kruis vernedert en verdrukt wordt door God, maar ook dat hij met gewillige ootmoedigheid begaafd is. Waarin hij mogelijk de valsche apostelen bestraft, die zoo teeder en week waren, dat zij niet lijden konden, dat zij zelfs met den kleinsten vinger aangerood werden. Als hij van arbeiden spreekt, zoo voegt hij daarbij, **met eigen handen**, om de verachtelijkheid van zijn handwerk te beter uit te drukken, alsof hij zeide: ik win mijn nooddruft niet alleen met mijnen arbeid, maar zelfs met een verachtelijk handwerk.

13 Als vervloeking der wereld. Paulus gebruikt hier twee woorden, waarvan het eerste een man aanduidt die met openlijke vervloeking tot verzoening en reiniging der stad, aan de duivelen wordt overgegeven, gelijk dat voorheen bij de heidenen geschiedde, zoodat dezulken alle boosheid en misdaad, die in de stad was, op zich namen, om het gansche volk te verzoenen. Zulke menschen, die alzoo overgegeven en vervloekt waren, werden omgeleid door alle straten en wijken, om al het kwaad, dat in alle hoeken der stad was, met zich weg te nemen, opdat de zuivering en reiniging te volkomener ware. Voorts, dewijl hij zegt **vervloeking**, in het meervoud, zoo kan het schijnen, dat hij daarmede te kennen geeft, dat hij niet alleen van zichzelf, maar ook van zijne metgezellen spreekt, die ook niet minder bij de Corinthiërs veracht waren: doch wij worden door geen reden gedwongen, om wat hij zegt, op anderen dan op hem te duiden. Het andere woord beduidt **poeder**, allerlei schaafsel of vijlsel, en ook vuiligheid, die met den bezem weggeveegd wordt: van beide lees Annotationes Budei. Wat den zin der tegenwoordige plaats aangaat, om zijn uiterste verworpenheid uit te drukken, zegt Paulus, dat hij evenals een mensch op wien alle vervloeking gelegd wordt, voor de gansche wereld gruwelijk, en als uitvaagsel en afschrapsel voor alle menschen walgelijk is. Doch met de eerste gelijkenis geeft hij niet te kennen, dat hij een zoenoffer is voor de zonden: maar hij wil alleen dit zeggen, dat hij in schade en lastering geheel gelijk is aan hen, op wie aller menschen vervloeking geworpen worden.

14 Dit schrijf ik niet om u te beschamen. Dewijl de voor-

gaande rede spottend en bijtend was, waardoor het gemoed der Corinthiërs kon verbitterd worden, zoo komt hij nu den aanstoot tegemoet, als hij betuigt dat hij dit niet zegt om hen te beschamen, maar veeleer om door vaderlijke liefde hen te vermanen. Het is wel zeker, dat dit de kracht en natuur der vaderlijke kastijding is, dat zij den zoon beschaamd maakt; want de aanvang der bekeering is beschaamdheid, welke de zoon krijgt door het verwijt der zonde. Zoo dan, als een vader zijn zoon kastijdt met woorden, zoo zoekt hij hem tot mishagen aan zichzelf te brengen. En wij zien, dat hetgeen Paulus tot dusver gezegd heeft, daartoe dient, dat de Corinthiërs zich over henzelfen zouden schamen; ja hij zal ook hierna betuigen, dat hij hunne feilen vermeldt, opdat zij zouden beginnen zich te schamen. Maar te dezer plaats wil hij alleen dit zeggen, dat hij niet voorgenomen heeft hun eenige schande aan te doen, of tot verwijting hunne zonden openlijk voort te brengen; want die vriendelijk vermaant, die zoekt voornamelijk dit, dat alle beschaamdheid, die er is, blijve tusschen hem en dengene die vermaand wordt, en alzoo bedekt en begraven worde: maar degene, die kwaadwillig verwijt, die maakt dengenen, dien hij zijn zonde voorstelt, zoo beschaamd, dat hij hem aan de lastering van alle menschen onderwerpt. Zoo ontkent dus Paulus eenvoudig, dat hij, wat hij gezegd had, niet gezegd heeft tot verwijting of om hun waardigheid te krenken, maar dat hij meer door vaderlijke genegenheid vermaand heeft, wat hij in hen zou begeeren. Maar waartoe dient deze vermaning? Opdat de Corinthiërs, die alleen door ijdele dingen opgeblazen waren, zouden leeren met hem in de nederheid van het kruis te roemen, en hem niet meer om die oorzaken te verachten, waarom hij terecht heerlijk was voor God en de engelen, kortom, opdat zij de voorgaande hoogmoedigheid zouden afleggen, en de litteekenen van Christus hooger zouden achten, dan de ijdele en bedriegelijke versiering in de valsche apostelen. Hieruit mogen de leeraars verstaan, dat in vermaningen en verbeteringen altijd zulke matiging te houden is, dat zij het gemoed niet met onmatige bitterheid wonden, en (gelijk men met een gewoon spreekwoord zegt) dat men olie of honig in den edik moet doen: en dat zij voornamelijk moeten toezien, dat zij niet schijnen te bespotten, die zij bestraffen, of in hun beschaamdheid behagen te hebben; ja, veeleer moeten zij moeite doen, dat zij verstaan worden, niet anders te zoeken, dan dat hun zaligheid bevorderd worde. Want wat voordeel zal de leeraar doen met roepen, tenzij hij de scherpeheid der berisping met zoodanige matiging, als ik gezegd heb, tempere? Zoo dan, als wij iets bevorderlijk willen zijn met der menschen gebreken te bestraffen, zoo moeten wij hun betuigen, dat onze vermaningen uit een vriendelijk hart komen.

15 Want ofschoon gij tienduizend leermeesters hadt. Hij had zichzelf vader genoemd: nu toont hij, dat hem deze naam eigenlijk en bijzonder toekomt, omdat hij alleen hen in Christus geteeld heeft. In deze vergelijking ziet hij op de valsche apostelen, wien de Corinthiërs alles zóó toegaven, dat Paulus zelf bijna niet bij hen geacht werd. Zoo vermaant hij hen dan, te bedenken, wat eer men den vader, en wat eer men den onderwijzer schuldig is; even alsof hij zeide: Gij eert die nieuwe leeraars; ik dedoog het, mits gij gedachtig zijt, dat ik uw vader, en zij slechts uwe onderwijzers zijn.

En als hij aldus zich gezag toeëigent, zoo geeft hij te kennen, dat hij anders gezind is dan zij, die hij in zoo groote eer hield, alsof hij zeide: Dezen hebben gearbeid in u te onderwijzen, het zij zoo, maar een vader heeft eene andere liefde, eene andere zorgvuldigheid en naarstigheid dan een onderwijzer. Mogelijk zinspeelt hij ook op de kleinheid des geloofs, welke hij hun boven tegengeworpen heeft. Want de Corinthiërs waren reuzen in hoogmoed, en kinderen in het geloof: en daarom worden zij terecht bij onderwijzers gesteld. Ook wordt de verkeerde en booze wijze in de leeraren berispt, dat zij hunne discipelen in de eerste beginselen alleen hielden, opdat zij hen altijd aan hun meesterschap zouden gebonden houden. **Want in Christus.** De oorzaak, waarom hij alleen voor vader der Corinthische gemeente gehouden moet worden is, te weten, omdat hij hen gegeneerd heeft. En hij beschrijft hier de geestelijke genereering met zeer bekwame woorden, als hij zegt, **dat hij hen gegeneerd heeft in Christus**, die alleen het leven der zielen is. Voor de formeele oorzaak (gelijk men haar noemt) stelt hij het Evangelie. Zoo laat ons dan opmerken, dat wij dan waarlijk gegeneerd worden voor God, als wij Christus ingeplant worden, buiten wien niet anders dan enkel dood gevonden wordt, en dat dit geschiedt door het Evangelie; want dewijl wij van nature vleesch en hooi zijn, zoo is het Woord Gods gelijk Petrus leert uit Jesaja, een onverderfelijk zaad, waardoor wij vernieuwd worden tot het eeuwige leven. Neemt het Evangelie weg, en wij zullen allen voor God vervloekt en dood blijven. Later is datzelfde woord, waardoor wij gegeneerd zijn, voor ons melk om ons op te voeden, en tevens is het ook vaste spijs, om ons altijd te voeden. Indien iemand hier wil vragen, waarom Paulus ontkent dat die vaders zijn, die na hem in den dienst komen, daar nochtans dagelijks Gode nieuwe kinderen in de gemeente geboren worden? Zoo kan men gemakkelijk hierop antwoorden, te weten, dat hij hier van het begin der gemeente spreekt: want ofschoon velen door de onderwijzing van anderen gegeneerd waren, zoo behield nochtans Paulus deze eer ongeschonden, dat hij de Corinthische gemeente gefundeerd had. Indien iemand wederom vraagt, of alle herders niet moeten geacht worden vaders te zijn? waarom Paulus dan dezen naam aan anderen ontnemt, om er voor zichzelf alleen aanspraak op te maken? Ik antwoord, dat hij hier spreekt bij vergelijking. Daarom, hoewel de naam vader hun anders toekwam, zoo waren zij nochtans met Paulus vergeleken, niet anders dan onderwijzers. Men moet ook bedenken wat ik boven aangeroerd heb, te weten, dat hij niet van allen spreekt (want van zijns gelijken, zoo als Apollos, en Sylvanus, en Timotheüs, die het rijk van Christus alleen zochten te bevorderen, had hij gemakkelijk gedoogd, dat zij alzoo genoemd werden, en de uiterste eer hadden) maar dat hij hen berispt, die door verkeerde eerezucht, eens anders eer tot zich trokken, gelijk die waren, die de eer, welke men Paulus schuldig was, zelve aannamen, om zich te verheffen met zijnen roof. En voorwaar, de toestand der Corinthische gemeente, is nu die der gansche gemeente. Want hoe weinigen zijn er, die door ware vaderlijke genegenheid, dat is, uit loutere gunst, de gemeenten liefhebben en dienen, en zich tot hare zaligheid overgeven? Daarentegen zijn er vele onderwijzers en leermeesters, die alzoo hunnen arbeid ver-

Jes. 40: 6.
1. Pet. 1: 24.

huren, alsof zij een wereldlijk ambt bekleedden, en ondertusschen het volk in verwondering en gehoorzaamheid aan zich houden. Hoe- wel, het gaat ook dan wèl toe, als er vele leermeesters zijn, die met leeren tusschenbeide nuttig zijn, en door besmettingen der valsche leer de gemeente niet verderven. Als ik over de menigte der leermeesters klaag, zoo spreek ik niet van de papistische pries- ters (want ik zou hen niet waardig achten onder dit getal gerekend te worden) maar die met ons in de leer overeenkomende, meer hun eigen zaak dan die van Christus bezorgen. Wij willen wel allen vaders geacht worden, en van anderen gehoorzaamheid der kinderen eischen, maar hoe weinigen zijn er die doen, waarmede zij zich be- wijzen vaders te zijn. Daar is nog een moeielijker vraag, te weten, dewijl Christus ons verbiedt iemand vader te noemen op de aarde, omdat wij eenen Vader hebben in den hemel, hoe durft dan Paulus den naam van vader aannemen? Ik antwoord, dat God (om eigen- lijk te spreken) de eenige Vader in den hemel is, niet alleen der ziel, maar ook des vleesch: maar dewijl Hij zooveel het lichaam aangaat, de eer van den vaderlijken naam ook mededeelt aan hen, wien Hij kinderen geeft, en voor Zich alleen den vaderlijken naam en het vaderlijke recht over de ziel behoudt: zoo beken ik, dat Hij naar deze wijze bijzonder de Vader der geesten genoemd, en van de aardse vaderen onderscheiden wordt: gelijk de apostel spreekt tot de Hebreëen. Nochtans, dewijl Hij, gelijk Hij alleen door zijn eigen kracht de zielen baart, en wederbaart, en levendmaakt, alzoo ook den dienst zijner dienstknechten daartoe gebruikt, zoo is daarin niets onvoegzaams, indien zij ten aanzien van dezen dienst vaders genoemd worden: want God wordt geenszins daarin verkort. Het Woord (gelijk wij gezegd hebben) is het geestelijk zaad, daardoor wederbaart God alleen onze zielen door zijn kracht: maar der die- naren arbeid sluit Hij niet uit. Daarom indien gij naarstig aanmerkt, wat Hij door Zichzelfen wil doen, en wat Hij door de dienaars wil gedaan hebben, zoo zult gij lichtelijk verstaan, in wat zin Hij alleen de eer van Vader waardig is, en hoeverre deze naam zijnen dienaars toekomt, zonder zijn recht te verkorten.

1 Cor. 11:1.
Fil. 3:17.
1 Thess. 1:6.
2 Thess. 3:9.

16 Zoo bid ik u dan, weest mijne navolgers.

17 Hierom heb ik Timotheus tot u gezonden, dewelke is mijn lieve en getrouwe zoon in den Heere: die zal u wederom in gedachtenis brengen mijne wegen, die in Christus zijn, gelijk ik in alle gemeenten leer.

18 Sommigen zijn opgeblazen, even alsof ik niet tot u zou komen.

19 Doch ik zal binnenkort tot u komen, zoo het de Heere wil, en ik zal bekennen niet de woorden dergenen, die opgeblazen zijn, maar de kracht.

20 Want het koninkrijk Gods is niet in woorden, maar in kracht.

21 Wat wilt gij? Zal ik met de roede tot u komen, of in liefde en in den geest der zachtmoedigheid?

16 Ik bid u. Nu drukt hij ook met eigen woorden uit, wat hij door zijn vaderlijke vermaning van hen begeert, te weten, dat zij zijne kinderen zijnde, van hunnen vader niet ontaarden noch af- wijken. Want wat is meer redelijk en behoorlijk, dan dat de kin- deren arbeiden om den vader gelijk te worden? En nochtans wijkt

Hand. 18:21.
Hebr. 6:3.
Jak. 4:15.

1 Cor. 2:4.
1 Thess. 1:5.
2 Petr. 1:16.

hij ietwat van zijn recht, als hij hen meer met bidden dan met ge- bieden hiertoe vermaant. Voorts, in hoever hij wil dat zij hem na- volgen, dat bewijst hij op een andere plaats, daar hij er bijvoegt: ^{1 Cor. 11:1.} gelijk hij Christus' navolger was. Deze mate moet men altijd houden, dat wij geen mensch volgen, anders dan zoover hij ons tot Christus leidt. Wij weten waarover hij hier spreekt. De Corinthiërs vloten niet alleen van de nederheid des kruises, maar zij verachtten ook hunnen vader, daarom dat hij den aardchen roem vergetende, liever in de versmaadheden van Christus roemde, en meenden, dat zij en anderen gelukkig waren, die naar het vleesch niets verachtelijks hadden. Zoo vermaant hij ze dan, naar zijn voorbeeld zich in ge- hoorzaamheid aan Christus te wijden, om alles te lijden en te ver- dragen.

17 Hierom heb ik Timotheus. De zin is: Opdat gij weet hoe- danig mijn leven is, en of ik navolging waardig ben, zoo hoort Timotheus, die een getrouw getuige dezer dingen kan zijn. En dewijl er twee dingen zijn, die het getuigenis des menschen geloof- waardig maken, te weten, de kennis der dingen, die hij verhaalt, en de getrouwheid, zoo zegt hij dat die beide in Timotheus zijn. Want als hij hem zijn zeer **lieven zoon** noemt, zoo leert hij, dat hij hem familiaar bekend is, en dat hij al zijne zaken wel weet. Daarna noemt hij hem ook, **getrouw in den Heere**. Hij beveelt ook Ti- motheus twee dingen, te weten, om den Corinthiërs in gedachtenis te brengen, wat zij behoorden vanzelf te gedenken: waarin hij ze stilzwijgend bestraft; en om hun te betuigen, hoe evenredig en standvastig hij overal is in zijn wijze van leeren. Het is waar- schijnlijk, dat de valsche apostelen hem valsch beschuldigd hebben, even alsof hij meer recht aangenomen had over de Corinthiërs dan over anderen, of dat hij zich anders gedroeg in andere plaatsen: want hij wil niet zonder oorzaak hun dit betuigd hebben. Zoo komt het dan een voorzichtigen dienaar toe, zich zóó te schikken, en dezen regel van onderwijzen te houden, dat hem niet zoo iets kan tegengeworpen worden, of hij moet de verdediging gereed hebben uit de zaak zelve, gelijk Paulus had.

18 Even alsof ik niet tot u zou komen. Dit is de wijze der valsche apostelen, dat zij der goeden afwezigheid waarnemen, op- dat zij zonder verandering zich verheffen en roemen. Zoo geeft dan Paulus te kennen, dat zij zijn tegenwoordigheid niet kunnen ver- dragen, opdat hij hun booze conscientie overtuige, en hun wreed- heid bedwinge. Het geschiedt somtijds wel, dat ongeschikte menschen, als zij aanleiding tot beschimping hebben, openlijk als met een ijzeren voorhoofd, tegen de dienaars van Christus oprijzen, doch nimmermeer komen zij vrijmoedig tot gelijken strijd, maar geven met bedekte listen hun mistrouwen te kennen.

19 Maar ik zal haast komen, en. Zij bedriegen zich, (zegt hij), dewijl zij in mijn afwezigheid zich alzooveel verheffen, alsof dat langdurig zoude zijn, want zij zullen eerlang gevoelen, hoe ijdel hunne verheffing is. Doch hij verschrikt ze niet zoozeer, alsof hij in zijn komst tegen hen zoude bliksemen, maar hij dringt en drukt meer hunne conscientien, want zij wisten, dat hij met Goddelijke kracht begaafd was, hoewel zij het zich ontveinsden. Deze woorden, **zoo de Heere wil**, geven te kennen, dat wij niets aan anderen moeten beloven, noch voornemen te doen, anders dan met dit uit-

beding, zoover het de Heere zal toelaten. Daarom bespot Jakobus terecht deze lichtvaardigheid in de menschen, dat zij raadslagen wat zij over tien jaren zullen doen, daar zij zelfs niet één uur levens zeker hebben. En hoewel wij aan deze formules van spreken niet altijd noodwendig gebonden zijn, zoo is het toch beter, dat wij ons naarstig daaraan gewennen, opdat wij ons in deze gedachte wel oefenen, dat wij al onze raadslagen den wille Gods moeten onderwerpen. **En zal bekennen niet de woorden.** Bij de woorden verstaat hij het ijdel geklap, waarmede de valsche apostelen zichzelf behaagden, want zij hadden eenige bekwaamheid en bevalligheid in het spreken, maar waren zonder ijver en zonder de kracht des Geestes. Bij het woord **kracht** verstaat hij het geestelijk krachtdadig vermogen, waarmede die begaafd zijn, die Gods Woord ernstelijk bedienen. Zoo is dan de zin: Ik zal zien of zij zoo groote oorzaak hebben om zich te verheffen, en ik zal hen niet schatten naar hun uitwendig geklap, waarin zij het eerst en laatst hun roem stellen, en waarop zij betrouwende, alles zich aanmatigden. Indien zij eenige waarde bij mij willen hebben, zoo moeten zij die kracht bewijzen, die de rechte christenen van de vermommenen en, valschen onderscheidt, anders zal ik hen met al hun praalzucht verachten. Zoo betrouwen zij dan tevergeefs op hunne welsprekendheid, want ik acht die als rook.

20 Want het koninkrijk Gods is niet. Dewijl de Heere zijn gemeente regeert met het Woord als met een scepter, zoo wordt de bediening van het Evangelie dikmaals het koninkrijk Gods genoemd. Versta dan hier door het koninkrijk Gods, al wat hiertoe dient, en tot dit einde verordend wordt, dat God onder ons regeere. Paulus ontkent, dat dit rijk in woorden gelegen is, want hoe weinig is het, zoo iemand wel kan snateren, en niets heeft dan ijdel geluid? Zoo zullen wij dan weten, dat de uitwendige bevalligheid en bekwaamheid van onderwijzen, gelijk is aan een schoon en wel versierd lichaam, en dat de kracht, waarvan Paulus hier spreekt, is gelijk aan de ziel. Wij hebben boven gezien, dat de natuur der Evangelische prediking deze is, dat zij inwendig met eenige wezenlijke majesteit vervuld is. Deze majesteit vertoont zich, als de dienaar meer met kracht dan met woorden handelt, dat is, als hij niet steunt op het betrouwen van zijn vernuft, of welsprekendheid, maar met geestelijke wapenen voorzien, met vurigheid om de eere Gods te beschermen, met begeerte om het rijk van Christus op te richten, met naarstigheid tot stichting, met vreeze des Heeren, met onverwinnelijke standvastigheid, met reinigheid der conscientie, en met andere noodwendige gaven ernstig in des Heeren werk arbeidt; anders is de prediking dood, en heeft geen kracht, hoe schoon zij ook versierd is. Daarom zegt hij in den anderen Zendbrief hfdst. 5: 17, dat in Christus niets geldt, behalve een nieuw schepsel, hetwelk tot hetzelfde einde dient, want hij wil, dat wij in geen uitwendigen schijn blijven hangen, maar alleen op de inwendige kracht des Heiligen Geestes steunen. Hoewel hij met deze woorden de eierzucht der valsche apostelen wederlegt, zoo berispt hij echter tevens de Corinthiërs van verkeerd oordeel, die den dienaar van Christus daarnaar beoordeelden, dat het minste onder hunne deugden was. Dit is een uitnemende uitspraak, welke evengoed ons als hen aangaat. Ons Evangelie, waarop wij ons verhoovaardigen, waar

is het in de meesten, tenzij dan op de tong? Waar is de nieuwigheid des levens? Waar is de geestelijk krachtdadige werking? En dit is slechts bij het gemeene volk, maar hoe velen zijn er ook, die gunst en lof uit het Evangelie zoeken te verkrijgen, anders niet naar streven, dan om sierlijk en scherpzinnig te spreken, even alsof het eenige onheilige heidensche wetenschap ware. Het woord **kracht**, wil ik niet tot de wonderen beperken, want uit de tegenstelling kan men licht verstaan, dat het wijder strekt.

21 Wat wilt gij. Die de brieven in hoofdstukken heeft verdeeld, die moest liever hier het vijfde hfdst. begonnen hebben. Want dewijl hij dusverre de dwaze hoovaardigheid der Corinthiërs, hun ijdel betrouwen, en hun verkeerd oordeel, dat door eierzucht verdorven was, gestraft heeft, zoo vermeldt hij nu de ondeugden, waarmede zij bevangen waren, waarover zij zich behoorden te schamen, even alsof hij zeide: gij zijt opgeblazen, alsof alle ding zeer goed bij u ware, maar het zou beter zijn, dat gij uwen ongelukkigen stand met schaamte en zuchten bekendet, want indien gij zoo voortgaat, zoo zal ik gedwongen worden de zachtmoedigheid af te leggen, en de vaderlijke strengheid tegen u te oefenen. Maar deze bedreiging, waarmede hij hun vrije verkiezing voorstelt, heeft meer kracht, want hij betuigt, dat het zijne schuld niet is, dat hij zich niet vriendelijk en zachtmoedig jegens hen bewijst, maar dat hij door hun ondeugd, tot strengheid gedrongen wordt. Het komt, (zegt hij) u toe te verkiezen, hoedanig gij mij wilt hebben, zooveel mij aangaat, ik ben tot zachtmoedigheid bereid, maar indien gij voortgaat, gelijk gij tot dusver gedaan hebt, zoo zal ik de roede moeten nemen. Aldus rijst hij op, nadat hij bij hen de vaderlijke autoriteit voor zich verzekerd heeft, want het zou bespottelijk geweest zijn met deze bedreiging te beginnen, eer hij tot spreken zich een weg gebaad, en hen tot vreeze voorbereid had. **De roede** noemt hij de strengheid, waarmede een herder de feilen zijns volks moet verbeteren. Hier tegenover stelt hij de liefde en den Geest der zachtmoedigheid, niet omdat de vader zijne kinderen haat, die hij kastijdt, (want de kastijding komt eer uit liefde,) maar omdat hij met droefheid van het gelaat en scherpheid der woorden zich zoo vertoont, alsof hij op zijn zoon toornig ware. Om het met één woord duidelijker te zeggen: Een vader, hoedanig gelaat hij ook vertoont, zoo heeft hij altijd den zoon lief, maar deze liefde bewijst hij, als hij hem lieflijk en vriendelijk leert; maar als hij door zijne zonden verbolgen zijnde, hem met harde woorden, of ook met de roede straft, zoo neemt hij het aanzien van een toornigen vader aan. Dewijl dan de liefde verborgen is, als de strengheid der kastijding gebruikt wordt, zoo voegt Paulus terecht den Geest der zachtmoedigheid en de liefde bij elkander. Sommigen nemen hier de **roede** voor de uitbanning, maar hoewel ik hun toegeef, dat de uitbanning een deel dezer strengheid is, die Paulus den Corinthiërs verkondigt, nochtans strek ik ze breeder uit, te weten, dat zij alle zware berispingen vervat. Merk hier op, wat orde een goed herder moet houden. Want hij moet uit eigen beweging tot zachtmoedigheid genegen zijn, opdat hij ze liever tot Christus lokke, dan met geweld trekke. Deze zachtmoedigheid moet hij, zooveel in hem is, behouden, en nimmermeer tot bitterheid komen, tenzij dan gedwongen. Maar waar de roede noodig is, moet hij ze niet sparen, want gelijk men degenen,

die leerzaam en gewillig zijn, vriendelijk moet behandelen, alzoo is het noodig in de hardnekkigen en wederspannigen scherpheid te gebruiken. En wij zien, dat het Woord Gods niet enkel leer inhoudt, maar ook met bittere berispingen besprengd is, en den herder de roede in de hand geeft. Want het geschiedt dikmaals door de wederspannigheid des volks, dat die herders, die van nature zeer zacht zijn, gedwongen worden scherp en straf te handelen, en als het ware een ander persoon te worden.

HET VIJFDE HOOFDSTUK.

- 1 Men hoort ganschelijk, dat er hoererij onder u is, en zulke hoererij, die zelfs niet onder de heidenen genoemd wordt, dat is, dat iemand zijns vaders vrouw hebben zou.
- 2 En gij zijt opgeblazen, en hebt niet liever rouw gedragen, opdat degene, die dat werk gedaan heeft, uit het midden van u weggedaan worde.
- 3 Ik, voorwaar, als afwezend met het lichaam, en tegenwoordig met den geest, hebbe nu als tegenwoordig geoordeeld, dien die dat alzoo gedaan heeft,
- 4 In den naam van onzen Heere Jezus Christus, in uwe vergadering met mijnen geest, met de macht van onzen Heere Jezus Christus, zulken mensch zeg ik,
- 5 Den satan over te geven tot verderving des vleesches, opdat de geest behouden worde in der dag des Heeren Jezus.

Men hoort ganschelijk, dat er. Dewijl die tweedrachtigheid (gelijk boven gezegd is) uit hoovaardigheid en valsch vertrouwen ontstond, zoo komt hij terecht hunne feilen te verhalen, door welker erkenning zij behooren vernederd te worden. Ten eerste leert hij, hoe boos een stuk het is, dat zij een uit hunne kudde zijne stiefmoeder in onkuischheid laten misbruiken. Het is onzeker of hij haar als een hoer van zijnen vader weggevoerd, of onder het deksel van den echt gehouden heeft. Maar dit gaat de zaak niet zeer aan, want het eerste zou een schandelijke en gruwelijke hoererij, en het ander een bloedschuldig en eerloos huwelijk geweest zijn. Nu, opdat het niet schijne, dat hij hen met twijfelachtige vermoedens bezware, zoo zegt hij, dat hij een zaak voortbrengt, die bekend en openbaar is. Want het woord **ganschelijk**, versta ik zoo, dat hij daarmede te kennen geeft, dat het geen twijfelachtig gerucht, maar een bekende zaak was, en alom met groote ergernis geopenbaard. Als hij zegt, dat zulke hoererij onder de heidenen niet gehoord wordt, zoo meenen sommigen, dat hij op Rubens bloedschande gezien heeft, die ook zijn stiefmoeder verontreinigd had. Zoo meenen zij dan, dat Paulus Israël niet vermeld heeft, omdat daar zulke schandelijke daad geschied was, even alsof ook de heidensche historie niet vele zulke bloedschanden verhaalden. Zoo is dan dit verdichtsel gansch en al vreemd van den zin van Paulus, want dat hij liever de heidenen dan de Joden noemt, daarmede heeft hij de schandelijkheid der daad te meer willen vergrooten en verzwaren, even

Lev. 18:8.
Deut. 27:20.

Col. 2:5.

Gen. 35:22.

alsof hij zeide: gij laat zulk een schandelijke daad toe, alsof zij geoorloofd ware, welke zelfs niet onder de heidenen zou geduld worden, ja dat altijd gruwelijk en als ongeschikte onnatuurlijkheid is geacht geworden. Zoo dan, als hij zegt, dat onder de heidenen zulks niet is gehoord geweest, daarmede meent hij niet, dat nooit zoo iets geschied, of in de historiën beschreven is, waarvan zelfs ook treurspelen gemaakt zijn, maar dat het bij de heidenen gruwelijk is, als een verschrikkelijk onnatuurlijk ding. Want het is een dierlijke lust, waardoor zelfs de schaamte der natuur weggenomen wordt. Indien iemand vraagt, of het wel billijk is, dat de misdaad van één mensch allen verweten wordt? zoo antwoord ik, dat de Corinthiërs niet beschuldigd worden, omdat een onder hen gezondigd had, maar dat zij die schandelijke daad die zware straf waardig was, door de vingers zagen, en voedden, gelijk er volgt.

2 En gij zijt opgeblazen. Alsof hij zeide, schaamt gij u niet te roemen, daar gij zoo groote reden tot verootmoediging hebt? Boven heeft hij gezegd, dat men zelfs niet in de uitnemendste dingen moet roemen, dewijl de menschen niets hebben dat hun eigen is, maar alleen door Gods genade uitmunten: maar nu nadert hij hen langs een anderen weg. Gij zijt, zegt hij, vol schandelijke dingen: hoe kunt gij u dan verheffen en verhoovaardigen? Want het is een verwonderlijke blindheid, dat gij tot spijt van engelen en menschen, midden in de schandelijkheden roemt. Als hij zegt: **Gij hebt niet liever rouw gedragen**, zoo ontleent hij een argument van het tegenstrijdige: want waar rouw is, daar wijkt het roemen af. Men kan vragen: Waarom moesten zij om eens anders zonde rouw dragen? Ik antwoord: om twee oorzaken: want om de gemeenschap, die tusschen de leden der gemeente bestaat, behoorden allen over zoo verderfelijken val van één mensch bewogen en aangedaan te worden: en wanneer zulk een schandelijk stuk in eenige gemeente bedreven wordt, is de auteur daarvan zóó schuldig, dat de gansche vergadering meer of min wordt besmet. Want gelijk God een huisvader in de schande van zijne vrouw of van zijne kinderen vernedert, en eene gansche familie in de oneere van één lid, alzoo moet elke gemeente bedenken, dat zij met oneere besprengd wordt, wanneer eenige schandelijke daad bij haar geschiedt. Wat meer is, wij zien dat om den roof van den éenen Achan, de toorn Gods over het gansche Israël ontstoken is; niet dat God zoo wreed is dat Hij om eens anders misdaad, tegen de onschuldigen wreedheid wil gebruiken: maar gelijk er reeds eenig teeken zijner toornigheid is, wanneer zoo iets bij een volk geschiedt, zoo verklaart hij ook door de openbare kastijding eener bijzondere misdaad, dat het gansche lichaam met het kwaad besmet en verontreinigd is. Hieruit kan men licht verstaan, dat het de plicht van elke gemeente is, de zonde van elk lid te beweenen, als gemeene ellenden, die het gansche lichaam aangaan. En voorwaar dit is het begin eener godzalige en behoorlijke betering, door mishagen aan het kwaad met heiligen ijver ontstoken te worden: want anders zal het een bittere strengheid zijn. **Uit het midden van u weggedaan.** Hier drukt hij nu duidelijker uit, wat hij in de Corinthiërs straft, te weten, de onachtzaamheid, dat zij zulk een grooten gruwel door de vingers zagen. Waaruit ook openbaar is, dat de gemeenten deze macht hebben, dat zij alle ondeugd, die in haar midden is, door de streng-

Joz. 7:1

heid der discipline mogen verbeteren of uitwerpen: en dat men niet verontschuldigen kan, die niet naarstig waken om van vlekken gereinigd te worden. Want Paulus straft hier de Corinthiërs: waarom? omdat zij onachtzaam geweest zijn in het straffen der boosheid van één lid. Hij zou hen te onrecht beschuldigen, zoo zij de macht niet hadden. Zoo wordt dan de macht der uitsluiting te dezer plaatse bevestigd. Wederom gelijk deze wijze van tucht aan de gemeenten in handen gegeven is, alzoo bewijst Paulus, dat die gemeenten zondigen, die haar niet gebruiken als de zaak het eischt: want anders zou hij den Corinthiërs onrecht doen, door hun dit tot ondeugd te rekenen.

3 Ik, voorwaar. Dewijl de Corinthiërs niet deden wat zij behoorden te doen, zoo heeft hij eerst hun onachtzaamheid bestraft, en leert nu wat er moet gedaan worden, te weten, dat men hem, die zulk eene bloedschande bedreven heeft, uit de gemeenschap der geloovigen moet uitstooten, opdat deze smet uitgewischt worde. Zoo geeft hij hun een geneesmiddel voor deze ziekte, te weten, de uitsluiting, in wier lang uitstel zij gezondigd hadden. Dat hij zegt, **dat hij met het lichaam afwezend**, nu dit verordend heeft, daarin klaagt hij de onachtzaamheid der Corinthiërs heviger aan: want daar schuilt een bedekte tegenstelling onder, alsof hij zeide: Gij die tegenwoordig zijt, behoort reeds lang deze ziekte genezen te hebben, voor wier oogen zij altijd is, en nochtans zijt gij hierin stil: maar ik kan het zelfs niet afwezend dragen. Nochtans opdat niemand mocht tegenmorren, dat hij zoo wijd vandaar zijnde, lichtvaardig oordeelde op een gerucht, zoo zegt hij, dat hij met den geest tegenwoordig is, daarmede beduidende, dat het recht van het ambt hem evengoed bekend is, alsof hij tegenwoordig ware, en de zaak met eigen oogen zag. Nu is het der moeite waard te zien, wat hij van de wijze der uitsluiting leert.

4 In uwe vergadering met mijnen geest. Dat is, daar gij met mij vergaderd zijt, maar in den geest, dewijl zij met het lichaam niet konden vergaderen: nochtans betuigt hij, dat dit evenzooveel is, alsof hij openlijk tegenwoordig ware. Men moet opmerken, dat Paulus hoewel hij een apostel was, niet uitsluit naar zijn lust alleen, maar hij neemt raad met de gemeente, opdat de zaak met algemeen gezag behandeld worde. Hij gaat wel voor, en wijst hun den weg, maar daar hij zich de anderen tot metgezellen toevoegt, zoo geeft hij genoeg te kennen, dat het geen macht is, die één mensch toekomt. Maar dewijl de menigte, zoo zij niet met raad geregeerd wordt, nimmermeer iets gematigd en gestadig doet, zoo was in de oude gemeente het priesterdom, dat is, het ambtsgezelschap der ouderlingen verordend, aan welke met aller bewilliging de eerste kennis toekwam: vandaar werd de zaak, doch met voorloopig oordeel, voor het volk gebracht. Hoe het zij, het is vreemd aan de instelling van Christus en van de apostelen, aan de orde der gemeente, en ook aan de billijkheid zelve, dat dit recht en deze macht bij ééne mensch zoude zijn, dat hij naar zijn goeddunken zou mogen uitsluiten, die hij wilde. Laat ons dus opmerken, dat men deze matiging moet houden in de uitsluiting, dat deze tuchtoefening met gemeenen raad der ouderlingen, en met bewilliging des volks gehouden worde: en dat dit een remedie is om de tirannie tegen te gaan. Want niets is meer tegen de discipline van Christus, dan

tirannie: voor welke nochtans de deur open is, als de gansche macht aan één toegestaan wordt. **In den naam van onzen Heere Jezus.** Want het is niet genoeg, dat wij bijeenkomen, tenzij het in den naam van Christus geschiede; want de booze menschen komen ook bijeen tot booze en goddelooze samenzweringen. Nu, opdat de bijeenkomst geschiede in Christus' naam, zoo worden twee dingen vereischt, te weten, dat zij met de aanroeping zijns naams begonnen worde: daarna, dat men niets beginne, dan naar zijn Woord. Daarom beginnen de menschen dan eerst gelukkig wat zij aannemen te doen, als zij van harte den Heere aanroepen, dat zij door zijnen Geest geregeerd, en hunne raadslagen door zijne genade gericht worden tot gelukkigen voortgang. Evenzoo, als zij zijnen mond vragen, gelijk de profeet spreekt, dat is, als zij zijne woorden raadplegende, zich met al hunne raadslagen tot volkomen gehoorzaamheid aan zijnen wil wijden. Indien men dit behoort te doen, ook in de allerminste handelingen, hoeveel te minder moet men het laten in zware en ernstige zaken? en allerminst als wij eerder Gods zaak dan de onze behandelen. Bijvoorbeeld: De uitsluiting is niet der menschen, maar Gods inzetting zelve. Daarom zoo dikwerf wij die moeten gebruiken, waarmede zullen wij die beginnen anders dan met God? In één woord, als Paulus aan de Corinthiërs gebiedt in den naam van Christus te vergaderen, zoo eischt hij niet alleen, dat zij den naam van Christus voorwenden, of met den mond belijden, (want dit is ook den goddeloozen gemeen) maar dat zij ook waarlijk en van harte God zoeken. Bovendien geeft hij hiermede ook de grootheid en het gewicht der handeling te kennen. Hij voegt erbij, **met de macht onzes Heeren.** Want zoo deze belofte waarachtig is: waar twee of drie vergaderd zijn in mijnen naam, daar ben Ik in het midden van hen: zoo volgt daaruit, dat het Christus' werk is, al wat in zulk eene vergadering geschiedt. Hieruit verstaan wij, wat groote zaak de wettige uitsluiting voor God is, als zij op de kracht Gods steunt. Want dit moet ook vervuld worden: Al wat gij bindt op de aarde, dat zal ook in den hemel gebonden wezen. Gelijk deze uitspraak den verachters groote verschrikking moet aanjagen, alzoo worden ook, niet alleen de getrouwe herders, maar ook de gansche gemeente, vermaand, met hoe grooter nauwgezetheid zij in zulk eene ernstige zaak moeten voortgaan. Want het is zeker, dat de macht Gods niet gebonden is aan het goeddunken of de meening der menschen, maar dat zij met zijn eeuwige waarheid vereenigd is.

5 Den satan over te geven tot verderving des vleesches. Dewijl de apostelen onder andere krachten ook deze hadden, dat zij de boozen en hardnekkigen den duivel onderwierpen, en dien als een geesel gebruikten om hen te kastijden, zoo heeft Chrysostomus en die hem gevolgd zijn, deze woorden van Paulus van zulk een soort kastijding verstaan, gelijk ook de andere plaats aangaande Alexander en Hymenëus bij Timotheus pleegt uitgelegd te worden. Zoo dan, **den satan overgeven**, achten zij niet anders te zijn, dan het lichaam van den mensch te straffen met eene zware straf. Maar als ik het geheele verband nader inzie, en tevens vergelijk wat in den anderen Zendbrief staat, zoo laat ik die uitlegging varen als gedwongen en vreemd aan den zin van Paulus, en versta het eenvoudig van de uitsluiting. Want het is een bekwame wijze van spre-

Jes. 30 : 2.

Matt. 18 : 20.

Matt. 18 : 18.

1 Tim. 1 : 20.

ken, den duivel overgeven, voor uitsluiten. Want gelijk in de gemeente Christus regeert, alzo regeert de satan buiten de gemeente, gelijk ook Augustinus aangeteekend heeft in zijne verhandeling over de woorden des apostels 68, waar hij deze plaats uitlegt. Dewijl wij dus onder deze voorwaarde in de gemeenschap der gemeente ontvangen worden, en daarin blijven, omdat wij onder de trouw en bescherming van Christus zijn, zoo zeg ik, dat hij, die uit de gemeente geworpen wordt, eenigszins den duivel overgegeven wordt in zijn macht, omdat hij vreemd wordt van het rijk van Christus. Wat daarna volgt, tot verderving des vleesches, is gesteld tot verzachting, want Paulus bedoelt daarmede, dat degene, die gestraft wordt, niet zoo den duivel overgegeven wordt, dat hij ganschelijk verderve, of dat hij den duivel tot eeuwige dienstbaarheid overgegeven wordt, maar dat de verdoemenis voor een tijd is, en dat zij niet alleen voor een tijd is, maar dat zij ook heilzaam zal wezen, want dewijl de zaligheid en de verdoemenis des geestes eeuwig is, zoo heeft hij de verdoemenis van het vleesch gesteld voor een tijdelijke verdoemenis, even alsof hij zeide: wij zullen hem hier voor eenen tijd verderven in de wereld, opdat de Heere hem in zijn rijk behoede. Aldus wordt de tegenwerping opgelost, waarmede sommigen deze uitlegging willen wederleggen, want dewijl het vonnis der uitsluiting meer geslagen wordt over de ziel dan over den uitwendigen mensch, zoo vragen zij hoe het te rijmen is, dat zij genoemd wordt verderving des vleesches? Maar ik antwoord, gelijk ik nu aangeroerd heb, dat door deze wijze van spreken, alleen het verderf des vleesches gesteld wordt tegenover de zaligheid des geestes, omdat het vleesch vergankelijk, en de geest eeuwig is. In welken zin de apostel ook zegt: de dagen des vleesches van Christus Hebr. 5:17, voor den loop des sterfelijken levens. En als de gemeente hen die gezondigd hebben, strengelijk straft, zoo spaart zij hen niet in deze wereld, opdat God hen spare. Zoo iemand meer begeert te hebben van de wijze, oorzaken, noodzakelijkheid, einden en matiging der uitsluiting, die zoeke dat in onze »Institutie."

6 Uw roem is niet goed. Weet gij niet, dat een weinig zuurdeesem het gansche deeg zuur maakt?

7 Zoo dan, zuivert den ouden zuurdeesem uit, opdat gij een nieuw deeg zijt, gelijk gij ongezuurd zijt, want Christus ons Pascha is voor ons geofferd.

8 Daarom laat ons feest houden niet in den ouden zuurdeesem, noch in den zuurdeesem der boosheid en kwaadheid, maar in de ongezuurde brooden der oprechtheid en waarheid.

6 Uw roem. Hun roem veroordeelt hij niet alleen, omdat zij zich buiten hetgeen den mensch geoorloofd was, verhieven, maar omdat zij in ondeugden behagen vonden. Boven heeft hij de menschen van alle eer ontledigd, want dewijl zij, hoe zij ook uitmunten, niets eigens hebben, zoo bewijst hij, dat zij alles aan God verschuldigd zijn. Maar hier handelt hij niet daarvan, dat God van zijn recht beroofd wordt, als de menschen den lof der deugden zichzelf aanmatigen, maar dat de Corinthiërs belachelijk onwijs zijn, dewijl zij zonder oorzaak zichzelf verheffen. Want zij waren hoovaardig,

Jes. 53:7.
Joh. 1:29.

1 Cor. 15:3.
Exod. 12:3.
Deut. 16:3.

even alsof alles bij hen goud geweest was, daar nochtans zoo groot kwaad en oneer onder hen was. **Weet gij niet.** Opdat zij niet zouden denken, dat het niet of weinig te achten was, dat zij zulk groot kwaad door de vingers zagen, zoo toont hij aan hoe verderfelijck de toegeving in dit stuk is. En hij gebruikt een gewoon spreekwoord, waarmede hij te kennen geeft, dat door de besmetting van één mensch, de gansche menigte bezoedeld wordt. Want dit spreekwoord heeft eenerlei zin met hetgeen men gewoonlijk zegt: een schurftig schaap verderft den ganschen hoop. Dit heb ik te dezer plaats gezegd, omdat Paulus ditzelve elders in anderen zin Gal. 5:9. gebruikt, gelijk wij zullen zien.

7 Zoo dan, zuivert. Dewijl hij een gelijkenis ontleend had van den zuurdeesem, zoo behoudt hij haar nog, doch alzo, dat hij van de bijzondere tot een algemeene leer komt, want hij spreekt nu niet meer van den bloedschender, maar vermaant hen in 't gemeen tot reinheid des levens, want wij kunnen in Christus niet blijven, tenzij wij gereinigd worden. Dit pleegt hij niet zelden te doen, wanneer hij wat in het bijzonder gezegd heeft, daaruit aanleiding neemt om tot algemeene vermaning te komen. Hij heeft van den zuurdeesem melding gemaakt wegens een andere oorzaak, gelijk wij gezien hebben, en dewijl deze zelfde gelijkenis diende tot een algemeene leer, die hij nu hierbij voegt, zoo strekt hij ze zoo ver. **Ons Pascha.** Eer ik tot de zaak kom, wil ik wat spreken van de woorden. De oude zuurdeesem wordt op dezelfde wijze gezegd, als de oude mensch, want de verdorvenheid der natuur gaat voor in ons, eer wij voor Christus wedergeboren worden. Oud wordt dus genoemd, wat wij uit moeders schoot brengen, en moet vergaan, als wij door de genade des Geestes vernieuwd worden. Het woord **geofferd**, kan, dewijl het tusschen den naam van Christus en van de offerande staat, op beide geduid worden. Ik heb het op de offerande geduid, hoewel er weinig aan gelegen is, want de zin wordt niets veranderd. Het Grieksche woord, waarvoor wij gesteld hebben, **feesthouden**, beduidt ook na de offerande aan het feestmaal deelachtig zijn, welke beteekenis te dezer plaats beter blijkt te passen. Daarom heb ik liever den ouden overzetter gevolgd dan Erasmus, omdat deze zin veel bekwaamer is voor de verborgenheid, die Paulus behandelt. Nu kom ik tot de zaak. Dewijl Paulus de Corinthiërs tot heiligheid wil vermanen, zoo leert hij, dat hetgeen voorheen in het Pascha afgebeeld was, heden in ons vervuld moet worden, en verklaart hoe de waarheid en de figuur overeenkomen. Ten eerste, dewijl in het Pascha twee stukken waren, te weten, de offerande en de heilige maaltijd, zoo stelt hij ze beide; want hoewel sommigen het paaschlam voor geen offerande houden, zoo overtuigt nochtans de wijze, dat het in eigenlijken zin een offerande geweest zij, want het volk werd daar, door de besprenging des bloeds met God verzoend, en daar is geen verzoening zonder offerande. Bovendien bevestigt de apostel dit nu klaarlijk, want hij gebruikt een woord, dat voor de offeranden dient, en het verband zijner woorden zou anders niet bestaan. Zoo werd dan jaarlijks een lam geofferd, daarna volgde de maaltijd, waarvan de viering zeven dagen lang duurde. Christus (zegt Paulus) is ons Pascha, deze is eenmaal geofferd, en dat op deze voorwaarde, dat de kracht dezer eenige offerande eeuwiglijk duurt. En nu moeten

wij het niet alle jaar eenmaal, maar altijd eten. En in de plechtigheid dezer heilige spijs, moeten wij ons onthouden van zuurdeesem, gelijk God den vaderen geboden heeft zich te onthouden. Maar van wat zuurdeesem? gelijk het uitwendige Pascha hun een beeld van het ware Pascha was, alzoo waren ook die aanhangselen figuren van die waarheid, die wij heden houden. Daarom zoo wij Christus' vleesch en bloed willen eten, zoo laat ons tot dezen maaltijd brengen oprechtigheid en waarheid, dit zullen onze ongezuurde brooden wezen, laat varen alle boosheid en verdraaidheid, want het is ongeoorloofd zuurdeesem te gebruiken op het Pascha. In één woord, hij betuigt, dat wij dan leden van Christus zullen zijn, zoo wij de boosheid en bedriegelijkheid vaarwel zeggen. Ondertusschen moeten wij deze plaats aanmerken, waaruit blijkt, dat het oude Pascha niet alleen een gedenkteeken was der voorleden weldaad, maar ook

Joh. 5:24.

Col. 2:17.

Matt. 18:17.
2 Cor. 6:14.
Eph. 5:11.
2 Thom. 3:14.
Dout. 7:2.
Hir. 13:1.

Jer. 16:8.
Dan. 1:8.

Dout. 13:5.

9 Ik heb u geschreven in den zendbrief, dat gij u niet zoudt vermengen met de hoereerders.

10 En niet ganschelijk met de hoereerders dezer wereld, of gierigaards, of roovers, of afgodendienaren: want anders moest gij uit deze wereld gaan:

11 Maar nu heb ik u geschreven, dat gij u niet zoudt vermengen, dat is, zoo iemand, die een broeder genoemd wordt, een hoereerder is, of gierigaard, of afgodendienaar, of kwaadspreker, of dronkaard, of roover: met zulk een zult gij zelfs niet eten.

12 Want wat gaat het mij aan te oordeelen die daarbuiten zijn? oordeelt gij niet die binnen zijn?

13 Maar die buiten zijn, oordeelt God: Werpt dan den booze van u uit.

9 Ik heb u geschreven. Deze zendbrief, waarvan hij hier spreekt, is niet voorhanden, en er zijn ook zonder twijfel meer andere verloren: maar het is genoeg, dat ons die overgebleven zijn, die de Heere gezorgd heeft genoeg te zijn. Voorts, deze plaats wordt om de duisterheid in velerlei zin gedraaid. Om de verschillende gevoelens te wederleggen, acht ik niet, dat ik vele woorden moet maken, zoo ik dien zin voortbreng, die mij schijnt de rechte te zijn. Hij maakt de Corinthiërs indachtig, wat hij hun geboden heeft, te weten, dat zij van der boozen gemeenschap zich zouden onthouden. Want **zich vermengen**, is gemeenzaamlijk met iemand verkeerren, en in zijn gemeenschap verwickeld worden. Deze vermelding dient om hun traagheid te verwijten, dat zij vermaand zijnde, stil zaten. Hij stelt een uitzondering daarbij, opdat zij te beter verstaan, dat dit eigenlijk op de huisgenooten der gemeente ziet: dewijl zij niet te vermanen waren om uit de wereld te vlieden. Zoo dan, in hoofd-

zaak verbiedt hij den Corinthiërs de gemeenschap met die menschen, die boozelijk en met oneere leven, hoewel zij zichzelf voor geloovigen uitgeven. Dit is zooveel alsof hij zeide: Allen, die broeders geacht willen worden, die moeten heilig en eerlijk leven, of van de vergadering der godzaligen uitgesloten worden, en van hun omgang en gemeenschap moeten zich alle goeden onthouden. Van de goddeloozen zou het overbodig zijn melding te maken, want gij moet die vanzelf vlieden, ook als ik u deswege niets vermaan. Voorts, deze uitzondering verzwaaert de schuld der onachtzaamheid, dat zij in den boezem der gemeente een boos mensch hielden. Want het is schandelijker op de huisgenooten geen acht te hebben dan op de vreemden.

10 Want anders moest gij. In deze woorden vooral verschillen de uitleggers. Want sommigen leggen ze uit: Gij moest eer uit Griekenland verhuizen. Ambrosius: Gij moest eer sterven. Erasmus legt het uit als een wensch, even alsof Paulus gezegd had: Och, of het vrijstond ganschelijk uit de wereld te gaan: maar dewijl gij dat niet kunt doen, zoo gaat tenminste van hen uit, die zich valschelijk Christenen noemen, en ondertusschen een zeer boos voorbeeld geven met hun leven. De uitlegging van Chrysostomus is wat waarschijnlijker, volgens wiens gevoelen dit de zin is: Als ik u gebied van de hoereerders te vlieden, zoo meen ik niet allerlei hoereerders: want anders moest gij een andere wereld zoeken. Want zoolang wij in de wereld zijn, moeten wij onder de doornen leven: maar ik eisch alleenlijk dit, dat gij u niet vermengt met de hoereerders, die broeders geacht willen zijn, opdat gij niet schijnt hun boosheid goed te keuren, als gij ze verdraagt. Alzoo moet de wereld hier voor het tegenwoordige leven genomen worden, gelijk Joh. 17:15, Ik bid niet Vader, dat Gij hen wegneemt uit de wereld, maar dat gij hen verlost van den booze. Tegen deze uitlegging kan men deze vraag voortbrengen: Dewijl Paulus dit gezegd heeft voor dien tijd, in welken de Christenen nog met de goddeloozen vermengd en er onder verstrooid waren: wat zal men nu doen, nadat alle menschen zich tot Christus begeven hebben? Want wij zouden ook heden uit de wereld moeten gaan, zoo wij de gemeenschap der boozen willen vlieden: want daar zijn geene vreemden, waar alle menschen den Christelijken naam dragen, en door den doop Hem geheiligd zijn. Zoo iemand Chrysostomus wil volgen, die kan lichtelijk antwoorden, dat Paulus hier voor zeker en bekend genomen heeft, wat waarachtig is, te weten, waar het recht der uitsluiting is, dat daar een gemakkelijk geneesmiddel is om de boozen van de goeden te scheiden, zoo de gemeenten hun ambt willen doen. Tegen de vreemden hadden de Christenen te Corinthe geen recht, noch konden hun woest en ongebonden leven bedwingen. Zoo hadden zij dan de wereld moeten verlaten, indien zij hadden willen vlieden de boozen, welker ondeugden zij niet konden beteren. Maar dewijl ik niet gaarne die uitleggingen aanneem, die niet tot de tegenwoordige plaats kunnen gevoegd worden, dan als men de woorden daartoe draait, zoo heb ik een andere uitlegging liever, die van deze alle onderscheiden is, te weten, dat **uitgaan** genomen worde voor **afgezonderd worden**: en de wereld, voor de **besmettingen der wereld**; even alsof hij zeide: Wat nood is het u te gebieden van de kinderen der wereld, dewijl gij u van hun gezelschap behoort te

1 Joh. 5: 19. onttrekken, gelijk gij eenmaal de wereld vaarwel gezegd hebt? Want de gansche wereld is in het booze gelegen. Zoo deze uitlegging iemand niet behaagt, zoo is er nog een andere die geloofelijk is: Ik schrijf u niet in het algemeen, dat gij het gezelschap der hoer-eerders dezer wereld vliedt, hoewel gij dat behoort uit eigen beweging te doen, ofschoon ik u niet vermaan. Nochtans behaagt mij de andere beter: en ik ben ook de eerste niet, die ze bedacht heeft, maar zij is van anderen eerst voortgebracht: doch ik heb ze, indien ik mij niet bedrieg, beter met den samenhang van Paulus in verband gebracht. Zoo dan, het schijnt een praetermissio of voorbijgang te zijn, als hij zegt, dat hij van de vreemden niet spreekt, omdat de Corinthiërs reeds behoorden van hen afgescheiden te zijn: opdat zij weten, dat deze tucht om van de boozen te vlieden, ook zelfs in huis, dat is, onder hen gehouden moet worden.

11 **Zoo iemand, die een broeder genoemd wordt.** In het Grieksch is van woord tot woord: **Zoo iemand een broeder genoemd.** En sommigen voegen het bij de volgende woorden, en maken een gedwongen zin, en vreemd aan de meening van Paulus. Ik beken wel dat deze uitspraak waarachtig is en waardig om op te merken, te weten, dat niemand door het oordeel der gemeente kan verbeterd worden, tenzij zijn zonde bekend is: maar deze woorden van Paulus kunnen daartoe niet getrokken worden. Zoo wil hij dan zeggen: Zoo iemand onder u als een broeder geacht wordt, en een boos en den Christen onwaardig leven leidt, zoo onthoudt u van zijne gemeenschap. In één woord, bij dit **genoemd worden**, verstaat hij een valsche belijdenis, waarmede de zaak zelve niet overeenkomt. Voorts telt hij hier niet alle booze stukken op, maar slechts vijf of zes als voorbeeld. Vervolgens onder het woord **zulk een**, begrijpt hij de andere. Hij noemt ook geene andere dan die de menschen kunnen kennen. Want de inwendige goddeloosheid, en zoo er iets verborgen is, wordt door de gemeente niet geoordeeld. Het is twijfelachtig, wat hij verstaat door **afgodendienaar**. Want hoe kan iemand een afgodendienaar zijn, die zich tot Christus begeben heeft? Sommigen meenen, dat toen onder de Corinthiërs eenigen waren, die slechts ten deele Christus aannamen, en ondertusschen niettemin in booze superstitiën gewikkeld waren, gelijk voorheen de Israëlieten, en daarna ook de Samaritanen eenigen dienst Gods hadden, welken zij nochtans met goddelooze superstitiën bezoedelden. Maar ik versta het liever van degenen, die wel de afgoden versmaadden, maar nochtans om de goddeloozen te behagen, de afgoden geveinsd dienden. Dezulken wil Paulus in de vergadering der Christenen niet geduld hebben: en dat terecht, dewijl zij zoo weinig zwarigheid maakten van de eere Gods een ander te geven. Men moet de omstandigheden aanmerken, dat, hoewel zij daar een gemeente hadden, waarin zij God zuiver konden aanbidden, en het rechte gebruik der Sacramenten genieten, zij nochtans alzo in de gemeente kwamen, dat zij de onheilige gemeenschap der goddeloozen niet vaarwel zeiden. Dit zeg ik daarom, opdat niemand denke, dat men zulk een beslisse strengheid moet gebruiken, tegen degenen, die heden onder de tirannie van den paus verstrooid, zich met vele gebrekkige ceremoniën besmetten: aan wie ik wel zeg, dat zij hierin zwaar zondigen, en beken, dat men ze streng moet vermanen, en zonder ophouden dringen, opdat zij ten laatste leeren zich geheel aan Christus

te heiligen: maar ik durf zoover niet komen, dat ik zou oordeelen, dat men ze moet uitsluiten, want het is een ander ding met hen. **Met zulk een zult gij zelfs niet eten.** Ten eerste moet men weten, of hij hier de gansche gemeente, of man voor man aanspreekt. Ik antwoord, dat het wel tot een iegelijk gezegd wordt, maar dat het nochtans hangt aan de algemeene discipline. Want de macht van uit te sluiten is niet aan elk lid gegeven, maar aan het gansche lichaam: en hem, dien de gemeente uitgesloten heeft, mag niemand der geloovigen in zijn gemeenschap ontvangen: anders zou het gezag der gemeente veracht worden, zoo een iegelijk tot zijn tafel mocht toelaten, die van de tafel des Heeren uitgesloten zijn. Door de gemeenschap der spijs wordt verstaan de samenwoning, of het gemeenzaam samen eten en drinken. Want zoo ik in een herberg kom, en een uitgeslotene daar aan tafel zie zitten, ik word niet verboden met hem te eten: want ik heb geen macht hem uit te sluiten. Maar Paulus' meening is, dat wij zoover het ons vrijstaat, de gemeenschap van menschen moeten vlieden, die de gemeente van hare gemeenschap heeft afgesneden. De Roomsche antichrist is met deze strengheid niet tevreden geweest, maar heeft het verbodsbevel zoover gedreven, dat niemand de afgesnedenen met spijs, of drank, of vuur, of andere behulpmiddelen des levens mag helpen. Dit is geen strengheid der discipline, maar een tirannieke en barbaarsche onmenschelijkheid, welke ganschelijk tegen de meening van Paulus strijdt. Want dengene, dien wij de openlijke schande aandoen, opdat hij beschaamd worde, en zich bekeere, dien wil Paulus niet gehouden hebben als een vijand, maar als een broeder. En deze groote wreedheid gebruiken zij ook tegen de onschuldige menschen. En ofschoon wij toegeven, dat somtijds sommige menschen deze straf niet kwalijk verdienen, zoo zeg ik nochtans dat zulk een verbodsbevel ganschelijk vreemd is aan het recht der gemeente.

12 **Want wat gaat het mij aan te oordeelen.** Wij worden niet verhinderd ook hen te oordeelen, zelfs de duivelen worden niet verschoond van het oordeel des woords dat ons bevolen is. Maar Paulus spreekt hier van de rechtsmacht, die eigenlijk aan de gemeente toekomt, even alsof hij zeide: De Heere heeft ons gewapend met deze macht, om haar te gebruiken tegen degenen, die huisgenooten zijn. Want deze betering is een deel der discipline, die binnen de gemeente vervat is, en strekt niet tot degenen, die daar buiten zijn. Zoo dan, wij verkondigen aan dezen hun verdoe-men is niet, want de Heere heeft hen aan onze kennis en oordeel niet onderworpen, zooveel deze betering en straf aangaat. Zoo worden wij dan gedwongen, dezulken aan het oordeel Gods over te laten. In welken zin Paulus zegt: dat God hun zal richter wezen, te weten, omdat Hij ze als wilde beesten zonder toom laat loopen, omdat er niemand is, die hunne dartelheid bedwingt.

13 **Werpt dan den booze van u uit.** Dit pleegt men te verstaan van hem, die met zijn stiefmoeder hoererij bedreven had. Want die het woord **boos** nemen voor boosheid, die worden door de Grieksche woorden van Paulus wederlegd, welke zulke uitlegging niet kunnen lijden. Maar men mocht het beter verstaan van den duivel, die gewisselijk in den persoon van den boozen mensch gevoed wordt, om onder ons zijn rijk te versterken. Want het woord **de booze**, enkel en zonder meer daarbij, beduidt meer den vorst

van alle boosheid, dan elken boozen mensch. Indien men dezen zin goed vindt, zoo vermaant Paulus hoeveel er aan gelegen is, dat men geene booze menschen draagt, want alzoo wordt de duivel uit zijn rijk gestooten, hetwelk hij in der boozen dardelheid onder ons inneemt. Maar zoo het iemand liever van den mensch wil verstaan, ik strijd er niet tegen. Voorts dat Chrysostomus hier de strengheid der wet vergelijkt met de zachtmoedigheid des Evangelies, omdat Paulus met de uitsluiting tevreden is in die misdaad, die de wet gebiedt aan het leven te straffen, daartoe heeft hij geen reden. Want Paulus spreekt niet tot de richters, die met het zwaard gewapend zijn, maar tot eenen wapenloozen hoop, dien alleen de broederlijke kastijding toegelaten was.

HET ZESDE HOOFDSTUK.

- 1 Durft iemand van u, die een zaak tegen zijnen broeder heeft, te recht gaan onder de onrechtvaardigen, en niet onder de heiligen?
- 2 Weet gij niet, dat de heiligen de wereld oordeelen zullen? En indien de wereld door u geoordeeld wordt, zijt gij dan niet waardig de minste dingen te oordeelen?
- 3 Weet gij niet, dat wij de engelen zullen oordeelen, hoeveel te meer de tijdelijke dingen?
- 4 Daarom, indien gij van dingen dezes levens te richten hebt, stelt die er over, die verachtelijk zijn in de gemeente.
- 5 Ik zeg het u tot schaamte: is alzoo geen wijs man onder u, zelfs niet een, die kon oordeelen tusschen den broeder en broeder?
- 6 Maar de broeder gaat tegen den broeder te recht, en dat onder de ongeloovigen?
- 7 Zoo is daar nu ganschelijk gebrek onder u, dat gij tegen elkander te recht gaat. Waarom verdraagt gij niet liever onrecht? Waarom lijdt gij niet liever schade?
- 8 Maar gij doet onrecht en schade, en dat den broederen.

Hier begint hij een andere fout onder de Corinthiërs te bestraffen, te weten, die ongeschikte begeerte om te richten, welke uit gierigheid rees. Daar zijn twee deelen dezer berisping. Het eerste is, dat zij door hunne zaken voor den rechterstoel der goddeloozen behandelden, het Evangelie schandelijk en bespottelijk maakten. Het ander is, dat zij daar de Christenen in het onrecht te gedragen, geduldig behooren te zijn, zelve liever onrecht deden, dan dat zij eenige schade zouden lijden. Alzoo is het eerste deel bijzonder, het ander is algemeen.

1 Durft iemand onder u. Dit is de eerste uitspraak: zoo iemand een zaak heeft tegen zijnen broeder, die behoort men te scheiden en eindigen onder godzalige en niet onder goddelooze richters. Indien men vraagt, waarom? Ik heb reeds gezegd, dat dit de oorzaak is, dat het Evangelie oneere aangedaan, en de naam van Christus aan de bespotting der goddeloozen onderworpen wordt. Want de goddeloozen zoeken door des duivels ingeving altijd gieriglijk oor-

zaken, om wat te hebben in de leer der godzaligheid, dat zij mogen lasteren. En de geloovigen schijnen willens hun oorzaak tot lasteren te geven, als zij hun hunne oneenigheid en twist openbaren. Hierbij kan men ook nog een andere reden voegen, te weten, dat wij den broeders versmaadheid aandoen, als wij hen aan het oordeel der ongeloovigen onderwerpen. Maar hier kan men tegenwerpen, dewijl het aan de overheid toekomt, en het haar eigen ambt is, een iegelijk recht te doen, en kennis van de zaken te nemen, waarom zouden de ongeloovigen, die de overheidsambten bekleeden, deze autoriteit en macht niet hebben, en indien zij ze hebben, waarom verbiedt men ons ons recht voor hunne rechtstoelen te beschermen? Ik antwoord, dat Paulus hier hen niet veroordeelt, die noodwendig onder de ongeloovigen richten, gelijk wanneer iemand tot het recht getrokken of geroepen wordt, maar hen, die zelve willens de broeders daarhenen trekken, en hen als door der ongeloovigen hand kwellen, daar zij een ander geneesmiddel mochten gebruiken. Zoo is het dan kwaad, dat men willens de broeders voor de vierschaar der ongeloovigen daagt, maar indien gij gedaagd zijt, zoo is het niet kwaad; dat gij daar gaat, en uwe zaak bepleit.

2 Weet gij niet, dat de heiligen. Dit is een bewijsvoering, waarbij men van het mindere tot het meerdere voortgaat. Want dewijl Paulus wil bewijzen, dat der gemeente Gods te kort gedaan wordt, wanneer men het oordeelen en richten van aardse dingen voor de ongeloovigen brengt, alsof onder de geloovigen niemand bekwaam ware te oordeelen, zoo redeneert hij aldus: Dewijl God de heiligen verwaardigd heeft zulke eer te geven, dat hij hen als richters der gansche wereld gesteld heeft, zoo is het onrecht, dat zij als onwaardig van de allerminste oordeelen zouden uitgesloten worden. Hieruit volgt, dat de Corinthiërs zichzelf te kort deden, dat zij de eere, die hun van God gegeven was, den ongeloovigen overgaven. Wat hier staat van de wereld te oordeelen, dat moet men verstaan volgens de uitspraak van Christus: Wanneer de Zoon des menschen zal gekomen zijn, zoo zult gij zitten, enz. Want alle macht des oordeels is alzoo den Zoon gegeven, dat Hij ook de heiligen tot gemeenschap dezer eere zal aannemen als bijzitters: anders zullen zij de wereld oordeelen, gelijk zij ze nu beginnen te oordeelen: want hun godzaligheid, geloof, vreeze Gods, goede conscientie, oprechtheid des levens, zullen den goddeloozen alle verontschuldiging benemen, gelijk van Noach gelezen wordt, dat hij met zijn geloof alle menschen zijner eeuw veroordeeld heeft. Maar de eerste zin komt beter overeen met het voornemen des apostels. Want zoo men het woord oordeel, hier niet eigenlijk neemt, zoo zal het argument niet goed zijn. En het schijnt ook zelfs niet zoozeer gewichtig te zijn; want het is even alsof iemand zeide: De heiligen zijn met hemelsche wijsheid begaafd, welke alle leeringen der menschen verre te boven gaat: zoo kunnen zij dan over de gesternten beter oordeelen dan de sterrekijkers. Dit zou niemand toelaten. En de oorzaak is openbaar, omdat de godzaligheid en de geestelijke leer niet medebrengen de wetenschap der goede en menschelijke kunsten. Hier antwoord ik, dat tusschen andere kunsten en de wetenschap om te oordeelen, dit onderscheid is, dat de kunsten door scherpzinnigheid des vernufts, en naarstigheid verkregen, en door de meesters geleerd worden: maar deze wetenschap om te oordeelen,

Boek der
Wijsh. 3:8.
Matt. 19:28.
Openb. 3:21.

Spr. 20:22.
Matt. 5:39.
Rom. 12:17.
1 Thess. 5:15.
1 Pet. 3:9.

Matt. 19:28.

Hebr. 11:7.

is meer in de gerechtigheid en goede consciëntie gelegen. Maar (mocht iemand zeggen) die in de rechten geleerd zijn, zullen beter en zekerder oordeelen dan eenig ongeleerd geloovig mensch: of anders is de geleerdheid en de wetenschap in het recht te vergeefs. Ik antwoord, dat hier derzulken raad niet uitgesloten wordt: want indien de verklaring van eenige duistere vraag uit de wetenschap der wetten is te halen, zoo verbiedt de apostel den Christenen niet tot de rechtsgeleerden te gaan. Maar hij bestraft alleen dit in de Corinthiërs, dat zij hunne geschillen tot het oordeel der ongelooovigen brachten, even alsof zij geen bekwaame rechters of scheidslieden in de gemeente hadden. En hij vermaant over hoeveel grooter oordeel de Heere zijne geloovigen gesteld heeft. **In u**, acht ik gesteld te zijn voor **onder u**. Want zoo dikwerf de geloovigen in Christus' naam op één plaats te zamen komen, zoo is nu in hun eendrachtig gevoelen eenig beeld des toekomstenden oordeels, hetwelk ten laatsten dage geheel zal openbaar worden. Zoo zegt dan Paulus, dat de wereld in de gemeente geoordeeld wordt, waar de rechterstoel van Christus opgericht is, waaruit Hij richt.

3 Weet gij niet, dat wij de engelen. Deze plaats wordt verschillend begrepen. Chrysostomus verhaalt, dat sommigen het van de priesters verstaan, maar dat is veel te gedwongen. Anderen leggen het uit van de hemelsche engelen, in dezen zin, dat de engelen aan het oordeel des Woords Gods onderworpen zijn, en zoo het noodig is, door ons kunnen geoordeeld worden. Gelijk staat in Gal. 1:8: Zoo een engel uit den hemel een ander Evangelie voortbrengt, die zij vervloekt. En bij den eersten aanblik schijnt deze uitlegging niet ongepast in het verband van Paulus' woorden: want indien allen, die God door zijn Woord verlicht heeft, zoo groote autoriteit hebben, dat zij door dat Woord niet alleen de menschen, maar ook de engelen oordeelen, hoeveel te meer zullen zij over kleine en verachtelijke dingen oordeelen? Maar, dewijl Paulus hier spreekt in den toekomstenden tijd, als van den jongsten dag, en de woorden klinken als een dadelijk oordeel: zoo is het naar mijn gevoelen beter, dat men het van de afvallige engelen versta. Want het argument zal niet minder hout snijden, aldus: De duivelen, die van zoo edelen oorsprong gekomen zijn, en nu ook na hun val, onsterfelijke creaturen, en boven de vergankelijke wereld zijn, zullen wij oordeelen. Hoe dan? zullen de dingen, die den buik onderworpen zijn, aan ons oordeel onttrokken worden?

4 Daarom indien gij van dingen dezes lewens. Men moet altijd onder het oog houden van wat dingen hij spreekt, want gemeene oordeelen zijn buiten onze macht, en moeten aan ons goëddunken niet overgegeven worden: maar van bijzondere zaken mogen wij handelen zonder weten der overheid. Dewijl dan door ons oordeelen en scheiden, het recht der overheid niet verkort wordt, zoo gebiedt Paulus den Christenen terecht, dat zij zich onthouden van het onheilige, dat is, van de rechtbank der ongelooovigen. En opdat zij niet zeggen, dat zij geen beter medicijn hebben, zoo gebiedt hij uit de gemeente scheidrechtters te kiezen, die vriendelijk en naar billijkheid de zaken beslissen. En opdat zij niet zeggen, dat zij geen bekwaame mannen hebben, zoo zegt hij, dat de allerminsten hiertoe kunnen dienen. Zoo wordt dan de waardigheid der overheid hier niet verkleind, als Paulus voorschrijft hun ambt aan verachte men-

schen te bevelen: want dit is (gelijk ik reeds gezegd heb) als door een voorkoming gesteld, alsof hij zeide: Zelfs de minste en verachtste onder u, zal dit beter doen dan de goddelooze richters, tot welke gij loopt: zoover is het er af, dat deze nood u zou dwingen. Met dezen zin komt Chrysostomus bijna overeen, dewijl hij er bovendien nog iets bijvoegt; want hij meent dat de apostel heeft willen zeggen: Ofschoon onder de Corinthiërs niemand mocht gevonden worden, die wijsheid genoeg had om te oordeelen, dat men hen nochtans moest kiezen zoodanig zij waren. Ambrosius raakt hemel noch aarde (gelijk men zegt) in de verklaring dezer woorden. Ik meen den zin des apostels getrouw uitgedrukt te hebben, dat hij de minsten en verachtsten onder de geloovigen boven de ongelooovigen gesteld heeft in het oordeelen. Sommigen smeden hier een gansch tegenovergestelden zin uit. Want voor het woord, dat wij overgezet hebben **stelt**, zetten zij **gij stelt**, en onder de verachtelijken in de gemeente verstaan zij onheilige menschen. Maar dit is meer scherpzinnig, dan vast en grondig: want het zou eene koude wijze van spreken zijn, de ongelooovigen zoo te noemen. Bovendien de woorden: **indien gij te richten hebt**, zouden niet dienen tot een berisping, want hij moest eer gezegd hebben, **terwijl gij te richten hebt**: want het woordje **indien** verkleint de zaak. Daarom omhels ik die uitlegging liever, dat hier een geneesmiddel gegeven wordt. Voorts blijkt uit een plaats van Augustinus, dat de ouden deze uitspraak verkeerd verstaan hebben. Want in het boek »De opere Monachorum», waarin hij zijn bezigheden verhaalt, zegt hij dat deze bezigheid uit vele hem de moeilijkste is, dat hij gedwongen wordt een deel van den dag in wereldlijke zaken te verslijten: en dat hij het nochtans geduldig draagt, omdat de apostel hem zulk een nood oplegt. Uit deze plaats, en uit eenen zendbrief is het openbaar, dat de bisschoppen zekere uren des daags plegen te zitten, om twistgedingen te beslechten: alsof de apostel hier van dezulken sprak. En gelijk de zaken altijd tot erger vervallen, zoo is later uit deze dwaling de jurisdictie of rechtspraak gekomen, welke de kerkedienaars der bisschoppen in geldzaken aannemen. In die oude gewoonte zijn twee dingen berispenswaardig, te weten, dat de bisschoppen in dingen, die vreemd van hun ambt waren, zich wikkelden, en dat zij God onrecht deden, als zij voorwendden dat zij door zijn autoriteit en bevel van de rechte roeping afwijken: maar dit kwaad was mogelijk eenigszins te dulden; doch die onheilige wijze, die in het pausdom de overhand genomen heeft, te verontschuldigen en te beschermen, ware zeer groote ongeschiktheid.

5 Ik zeg het u tot schaamte. De zin is: Indien andere redenen u niet bewegen, zoo merkt althans op wat groote oneer het u is, dat onder u zelfs niet een is, die een zaak tusschen broeders vriendelijk zoude kunnen beslechten, welke eer gij den ongelooovigen toeschrijft. Deze plaats strijdt niet tegen de betuiging, die wij boven gehad hebben, waar hij zeide: dat hij hunne gebreken niet tot verwijting verhaalde: want met dusdanige verwijting herroept hij ze meer van oneer, en bewijst dat hij hun eer zoekt te bevorderen. Hij wil dus niet, dat zij zoo kwaad gevoelen hebben van hun vergadering, dat zij, wat zij den ongelooovigen toestaan, dat aan al hunne broeders ontnemen.

7 Zoo is daar nu ganschelijk gebrek. Dit is het ander stuk,

hetwelk een algemeene leer vervat. Want hij berispt hen nu niet, dat zij het Evangelie tot spot en schande maken, maar dat zij tegen elkander rechten, dat is, zegt hij, ondeugd. Nochtans moet men aanmerken de eigenschap van het woord, hetwelk hij gebruikt, want het Grieksche woord, waarvoor wij gesteld hebben **gebrek**, beduidt zwakheid des gemoeds, als het lichtelijk door ongelijk gebroken wordt, en niets kan verdragen. Daarna wordt het van allerlei gebreken gezegd, overmits alle uit zwakheid en gebrek aan sterkheid ontstaan. Zoo veroordeelt dan Paulus dit in de Corinthiërs, dat zij met richten en pleiten elkander het leven moeielijk maken. De oorzaak stelt hij daarbij, omdat zij geen onrecht kunnen dragen. En voorwaar als de Heere ons gebiedt, dat wij ons niet door het kwaad zullen laten overwinnen, maar eer door weldaden het ongelijk overwinnen, zoo is het zeker, dat zij door hun ongeduldigheid zondigen, die niet zichzelf kunnen bedwingen, dat zij het ongelijk verdragen. En indien dat rechten en pleiten onder de geloovigen, een teeken dezer ongeduldigheid is, zoo volgt daaruit dat zij zonde is. Maar aldus schijnt hij ganschelijk alle bijzondere oordeelen weg te nemen: zij zondigen alleszins, die tegen elkander richten. Dus zal het niemand geoorloofd wezen, zijn recht door de overheid te beschermen. Sommigen wederleggen deze tegenwerping aldus: de apostel zegt, dat daar ganschelijk gebrek is, daar gerechtszaken zijn, omdat de eene partij noodwendig onrecht moet hebben. Doch hiermede kunnen zij niet ontvlieden, daarom dat hij niet alleen zegt dat zij zondigen, als zij een ander onrecht doen, maar ook als zij het niet lijdzaam dragen, dat men hun onrecht doet. Maar ik antwoord eenvoudig aldus: Dewijl hij hen boven toegelaten heeft scheidslieden te verkiesen, zoo heeft hij daarmede genoeg te kennen gegeven, dat het den Christenen niet ongeoorloofd is hun recht te eischen met gematigdheid, en zonder de liefde te kwetsen. Hieruit kan men lichtelijk verstaan, dat hij door te rekenen met de omstandigheden, zoo streng geweest is. En voorwaar, waar men veel recht en pleit, of daar de partijen tegen elkander hardnekkig om het uiterste recht pleiten, daar blijkt het overtuigend, dat de harten onmatig van booze begeerlijkheden branden, dat zij niet naar Christus' gebod tot gerechtigheid en lijdzaamheid bekwaam zijn. Ik zal het duidelijker zeggen. Dit is de oorzaak waarom Paulus de rechtszaken bestraft, te weten: omdat wij het onrecht goedsmoeds behooren te verdragen. Nu moet men zien of zonder ongeduldigheid iemand kan pleiten, want alzo zal het pleiten niet altijd kwaad wezen, maar gemeenlijk. Dewijl de zeden der menschen zoozeer verdorven zijn, zoo beken ik, dat de ongeduldigheid of het gebrek der verdraagzaamheid (gelijk zij spreken) een bijna onafscheidelijk toeval van alle twistzaken is. Maar desniettemin mag men toch de zaak zelve van het gebrek of toeval onderscheiden. Zoo zullen wij dan gedenken, dat Paulus de rechtszaken niet daarom misprijst, dat het op zichzelf kwaad is, een goede zaak door de hulp der overheid te beschermen: maar omdat meest altijd booze hartstochten daaraan kleven, als onmatigheid, wraakgierigheid, vijandschap, hardnekkigheid en diergelijke. Het is wonder, dat de kerkelijke schrijvers dit vraagstuk niet naarstiger onderzocht hebben. Augustinus heeft meer naarstigtheid daarin gedaan dan de anderen, en heeft ook het wit of oogmerk het dichtst genaderd. Maar hoewel hij de waarheid leert, zoo is hij toch ook wat duister. Zij die duidelijker willen leeren,

vermanen, dat men onderscheid moet maken tusschen openbare en bijzondere wrake: want dewijl de wrake der overheid door God verordend is, gebruiken zij, die van haar hulp begeeren, niet lichtvaardig de wrake, maar nemen hunne toevlucht tot God, die de wreker is. Dit is wel wijs en gepast gezegd, maar men moet verder voortgaan: want indien men zelfs van God geene wrake mag begeeren, zoo mag men ook tot de wrake der overheid de toevlucht niet nemen. Zoo beken ik dan, dat alle wrake een Christenmensch verboden is, zoodat hij ze noch door zichzelf, noch de overheid mag oefenen, zelfs niet begeeren. Daarom indien een Christenmensch zijn recht wil vervolgen zonder God te vertoornen, zoo moet hij voornamelijk toezien, dat hij geen wraakgierigheid, noch booze beweging des gemoeds, noch toornigheid, noch eenig ander venijn in de gerechtszaal medebrengt. Hierin zal de liefde de beste regeester wezen. Indien iemand hiertegen zegt, dat het zeer zelden geschiedt, dat iemand vrij van alle booze genegenheid, met iemand in geding zou zijn. Ik beken dat, en zeg tevens dat men niet veel voorbeelden vindt van goede procesvoerders: maar dat het om vele oorzaken nut is bewezen te worden, dat de zaak op zichzelf niet boos is, maar dat zij door het misbruik besmet wordt. Ten eerste, opdat God niet schijne tevergeefs de vierschaar ingesteld te hebben: ten andere, opdat de godzaligen weten hoeveel hun geoorloofd is, opdat zij niets met eene booze conscientie aangaan. Want hierdoor komt het, dat velen tot openlijke verachting Gods uitbreken, wanneer zij eenmaal begonnen zijn die palen te buiten te gaan: ten derde, opdat zij vermaand worden, dat men altijd mate moet houden, opdat zij de remedie, die de Heere hun heeft toegelaten, niet door hun eigen gebreken besmetten: ten laatste, opdat der ongeschikten stoutigheid bedwongen worde door zuiveren en oprechten ijver, hetwelk niet zou kunnen geschieden, indien het ons niet vrijstond, dat wij hen aan straf der wetten onderwierpen.

8 Maar gij doet onrecht en schade. Hieruit is het openbaar, waarom hij met zooveel bitterheid tegen hen uitgevaren is, te weten, omdat daar zulke ongeschikte hebzucht regeerde onder hen, dat zij zich zelfs niet onthielden van onrecht te doen. Weinig tevoren heeft hij om de grootheid van het kwaad uit te drukken, gezegd dat het geen Christenen waren, die geen onrecht kunnen verdragen. Zoo is het dan een amplificatie of uitbreiding genomen uit een vergelijking, want indien het kwaad is geen onrecht te verdragen, dan is het veel erger onrecht te doen. **En dat den broederen.** Dit is een andere verzwaring des kwaads, want indien zij dubbel zonde doen, die de vreemden bedriegen, zoo is het gelijk een onnatuurlijk ding, dat de eene broeder door den ander bedrogen of beroofd wordt. Nu, wij zijn allen broeders, die éénen Vader in den hemel aanroepen. Nochtans verkleint Paulus de zonde niet, zoo iemand ontrouw met de vreemden handelt: maar leert dat de Corinthiërs ganschelijk verblind zijn, bij welke de heilige broederschap van geen gewicht is.

9 Weet gij niet, dat de onrechtvaardigen het koninkrijk Gods niet zullen beërven? Dwaalt niet, noch hoereerders, noch afgodendienaars, noch overspelers, noch wellustigen, noch die met mannen ontucht plegen.

Gal. 5:19.
Ef. 5:5.

10 Noch dieven, noch gierigaards, noch dronkaards, noch kwaadsprekers, noch roovers zullen het koninkrijk Gods beërven.

Ef. 2:2.
Col. 3:7.
Tit. 3:3.

11 En dit zijt gij geweest, maar gij zijt afgewasschen, maar gij zijt gerechtvaardigd in den naam van onzen Heere Jezus, en in den Geest onzes Gods.

9 Weet gij niet. Men moet dit verstaan van de onrechtvaardigheid, die tegen de bijzondere rechtvaardigheid wordt overgesteld. Zoo dan, **de onrechtvaardigen**, dat is, die den broederen onrecht doen, die anderen verkorten of bedriegen, kortom, die met eens anders schade hun eigen voordeel zoeken, die zullen het rijk Gods niet bezitten. Dat hier onrechtvaardigen, gelijk ook overspelers, en dieven, en gierigaards, en kwaadsprekers genoemd worden, die van hunne zonden zich niet bekeeren maar hardnekkig daarin volharderen, dat is te bekend dan dat men het behoort te zeggen. En de apostel zelf heeft dit later met zijne eigene woorden uitgedrukt, als hij zegt, dat de Corinthiërs voorheen zoodanigen zijn geweest. Zoo verkrijgen dan de onrechtvaardigen het rijk Gods, doch alzoo, indien zij eerst door waarachtige betering tot God bekeerd zijn, en alzoo afgelaten hebben onrechtvaardig te zijn. Want hoewel de bekeering de oorzaak der vergeving niet is, zoo weten wij nochtans, dat niemand met God verzoend wordt, dan die zich bekeert. Voorts, dat hij dit vragenderwijze zegt, dat geeft meerder kracht: want hij beduidt daarmee dat hij niets anders zegt, dan wat zij zelven wel weten, en dat onder alle godzaligen overal bekend is. **Dwaalt niet.** Uit één ondeugd aanleiding genomen hebbende, spreekt hij over meer andere: ik meen dat hij bij voorkeur die ondeugden aangeekend heeft, waarmee de Corinthiërs bevangen waren. Hij gebruikt drie woorden om de onkuischheid door te halen, van welke alle historiën betuigen, dat zij daar geheerscht, ja op de meest ongebondene wijze geraasd en gewoed hebben. Want het was een stad (gelijk wij ergens gezegd hebben) overvloedig in rijkdom: het was een vermaarde koopstad, waar kooplieden uit vele natiën kwamen. De rijkdom volgt de weelde, welke de moeder van alle onkuischheid en dartelheid is: bovendien werd dat volk, hetwelk vanzelf tot onkuischheid zeer genegen was, door vele andere verdorvenheden geprikkeld. Wat onderscheid er is tusschen hoereerders en overspelers is genoeg bekend. Bij het woord **wellustigen**, denk ik aan hen, die hoewel zij zich niet gemeenlijk tot onkuischheid overgeven, nochtans door verlokkenende woorden, door onschamel gebaar en kleeding en door andere wellusten, hun onkuischheid openbaren. Het vierde is het zwaarste van alle, te weten, die schandelijke onnatuurlijke onkuischheid, die in Griekenland maar al te gewoon was. De ongerechtigheid en verongelijking noemt hij met drie woorden. **Dieven**, noemt hij hen, die de broeders door eenig bedrog of door heimelijke listen bedriegen. **Roovers**, noemt hij hen, die gewelddadig hunne handen aan eens anders goed slaan, of als gieren, van alle zijden tot zich trekken en verslinden: en om de rede wijder uit te strekken, zoo voegt hij er daarna ook alle **gierigaards** bij. Bij **dronkaards** zal men ook denken aan hen, die in spijze overdadig zijn. **Kwaadsprekers** noemt hij afzonderlijk, omdat het waarschijnlijk is, dat die stad vol praatachtigheid en achterklappingen was. Kortom, hij meldt voornamelijk die ondeugden,

waaraan hij zag, dat de stad onderhevig was. En opdat deze vermaning en dreiging meer gewicht hebben mocht, zoo zegt hij, **dwaalt niet**: met welk woord hij hen vermaant, om zich niet met ijdele hoop te vleien, gelijk de menschen de zonde verkleinende, zich aan verachting Gods plegen te gewennen. Daarom is er geen schadelijker venijn, dan de wellusten, die ons in zonden versterken. Zoo dan, de woorden der onheilige menschen, waarmee zij het oordeel Gods en de berispingen der zonden in scherts verkeeren, zullen wij niet als sirenegezang, maar als venijnige beten des duivels vlieden. Ten laatste moet men hier de eigenschap van het woord **beërven**, aanmerken, hetwelk aantoonde, dat het rijk der hemelen de erfenis der kinderen is, en dat het ons door de weldaad der aanneming toekomt.

11 En dit zijt gij geweest. Sommigen stellen, **dit zijt gij sommigen geweest**, om het Grieksche woordje dat daarbij staat, en somtijds **sommigen** beduidt. Maar mij komt het beter voor, dat de apostel in 't gemeen spreekt, en dat dit woordje, hetwelk wij weggelaten hebben, tevergeefs staat naar de gewoonte der Grieken, die het dikwerf gebruiken tot versiering, en niet om te beperken. Nochtans moet men niet verstaan, dat zij allen zoo in eenen bundel ingesloten worden, alsof hij al de ondeugden op een iegelijk van hen legde, maar wil alleen te kennen geven, dat niemand daarvan vrij is, totdat hij door den Geest wedergeboren is. Want men moet het zoo begrijpen, dat in de gansche natuur des menschen het zaad van alle boosheid ligt, en dat in den een deze, en in den ander die ondeugden heerschen en gezien worden, gelijk de Heere de verdraaidheid des vleesches uit de vruchten toont. Alzoo telt Paulus Rom. 1, menigerlei ondeugden en booze stukken op, die uit de onwetendheid Gods vloeien, en uit die ondankbaarheid, waarvan hij alle ongeloovigen beschuldigd had; niet dat elk ongeloovig mensch met al die gebreken besmet is, maar omdat zij allen daarvoor bloot staan, en er niemand van alle vrij is. Want die geen overspeler is, die misgaat zich in een andere zonde. Alzoo past hij in het derde hoofdstuk op alle Adamskinderen deze getuigenissen toe, dat hunne keel een open graf is, dat hunne voeten snel zijn om bloed te vergieten, dat hun tong dartel of venijnig is; niet dat zij allen bloeddorstig en wreed, of allen meenedig of kwaadsprekend zijn, maar omdat, eer wij door God vernieuwd zijn, de een tot wreedheid, de ander tot meenedigheid, een derde tot onkuischheid, een vierde tot bedrog genegen is, zoodat er niemand is, in welken niet eenig bewijs der algemeene verdorvenheid gezien wordt, en dat wij allen tot één toe, met inwendige en verborgen genegenheid des gemoeds, aan al deze gebreken onderworpen zijn: uitgenomen zoover hen de Heere inwendig bedwingt, dat zij niet openlijk uitbreken. Zoo is dan de eenvoudige zin, dat vóór de genade der wedergeboorte, sommigen uit de Corinthiërs gierig waren, sommigen overspelers, sommigen roovers, sommigen ontuchtigen, sommigen kwaadsprekers: maar dat zij nu door Christus verlost zijnde, afgelaten hebben zoodanigen te zijn. En het doel des apostels is, dat hij hen door de vermelding van den voorleden staat wil vernederen, en daarna opwekken, om de genade Gods jegens hen te bekennen. Want hoe grooter de ellendigheid erkend wordt, waaruit wij door de weldadigheid Gods verlost en ontkomen zijn, des te meer schittert de grootheid zijner genade. De aanprijzing nu

τινές.

der genade, is de bron der vermaning: want wij behooren naarstig toe te zien, dat wij de weldaad Gods niet ijdel maken, welke zoo hoog te achten is, even alsof hij zeide, het is genoeg dat God u uit dat slijk heeft uitgetrokken, waarin gijvoorheen verzonken was: gelijk ook Petrus spreekt: Het is genoeg, dat wij in den voorleden tijd, der heidenen begeerlijkheden volbracht hebben. **Maar gij zijt afgewasschen.** Hij gebruikt drie woorden om eenzelfde zaak uit te drukken, opdat hij hen te meer afschrikke, om niet wederom tot datzelve te vervallen, waaruit zij gescheiden zijn. Daarom hoewel deze drie dingen op een en hetzelfde zien, zoo schuilt nochtans in die verscheidenheid groote kracht: want men moet daaronder verstaan de tegenstellingen der afwassching en onreinigheid, der heiligmaking en besmetting, der rechtvaardigmaking en verdoemenis: te weten, opdat degenen, die eenmaal gerechtvaardigd zijn, geene nieuwe schuld over zich halen, dat de geheiligden zich niet weder ontheiligen, dat de afgewasschenen zich niet met nieuwe besmettingen ontreinigen: maar liever naar reinheid staan, in de waarachtige heiligheid blijven, en van de voorgaande onreinigheid gruwen. Hieruit verstaan wij, tot wat einde God ons door de gunstrijke vergeving, der zonden met Zich verzoent. Wat ik gezegd heb, dat eenzelfde zaak met drie woorden uitgedrukt wordt, dat meen ik niet zoo, alsof zij geen onderscheiden beduiding hadden: want om eigenlijk te spreken, rechtvaardigt God ons, als Hij door ons de zonden te vergeven, ons van schuld en verdoemenis bevrijdt: Hij reinigt ons, als Hij de gedachtenis der zonden wegneemt. Alzoo verschillen deze twee niets, uitgenomen dat het een eenvoudig en eigenlijk, en het ander overdrachtig is: want in het woord **afwasschen**, is een leenspreuk, omdat het bloed van Christus is als water. En God heiligt ons, als Hij onze verdorvene natuur vernieuwd door zijnen Geest: alzoo dient de heiligmaking tot de wedergeboorte. Maar Paulus heeft te dezer plaats niets anders voor, dan door vele lofwoorden de genade Gods te verheffen, die ons van de dienstbaarheid der zonde verlost heeft: opdat wij daaruit leeren, hoezeer wij een afgrijzen moeten hebben van alle dingen, die den toorn en de straf Gods over ons verwekken. **In den naam van Jezus.** Hij onderscheidt recht en goed tusschen de ambten: want het bloed van Christus is de materie onzer reinigheid: uit zijn dood en wederopstanding komt ons de rechtvaardigheid en heiligmaking toe. Maar dewijl de reiniging, die door Christus geschied is, en de verkrijging der rechtvaardigheid niets nut is, dan voor hen, die door de kracht des Heiligen Geestes deze goederen deelachtig zijn geworden: zoo heeft hij terecht den Geest met Christus saamgevoegd. Zoo is dan Christus ons de fontein alles goeds, van Hem hebben wij alles: maar Christus zelf met al zijne goederen wordt ons door den Geest medegedeeld. Want door het geloof ontvangen wij Christus, en worden zijne overvloedige weldaden ons toegepast. De auteur nu des geloofs is de Heilige Geest.

1 Cor. 10:23.
Sir. 39:31.

12 Alle dingen zijn mij geoorloofd, maar alle dingen zijn niet voordeelig; alle dingen zijn mij geoorloofd, maar ik zal onder de macht van geen ding gebracht worden.

13 De spijzen zijn voor den buik, en de buik voor de spijzen, maar God zal deze en dien verderven; maar het lichaam is

niet voor de hoerij, maar voor den Heere, en de Heere voor het lichaam.

- 14 Nu, God heeft den Heere opgewekt, en zal ons ook opwekken door zijn kracht. Rom. 6:5;
8:11.
2 Cor. 4:14.
- 15 Weet gij niet, dat uwe lichamen leden van Christus zijn? Zal ik dan Christus' leden nemen, en leden maken eener hoer? Dat zij verre.
- 16 Of weet gij niet, dat die eene hoer aanhangt, één lichaam met haar is? Want zij, zegt Hij, zullen twee in één vleesch zijn. Gen. 2:24.
Matt. 19:5.
Mark. 10:8.
Ef. 5:31.
- 17 Maar die den Heere aanhangt, die is één geest met Hem.
- 18 Vliedt de hoerij: alle zonde, die de mensch doet, is buiten het lichaam, maar die hoerij doet, die zondigt in zijn eigen lichaam.
- 19 Of weet gij niet, dat uw lichaam is de tempel des Heiligen Geestes, die in u is, welken gij van God hebt, en dat gij uws zelfs niet zijt? 1 Cor. 3:16.
2 Cor. 6:16.
Hebr. 3:6.
1 Pet. 2:5.
- 20 Want gij zijt met prijs gekocht; verheerlijkt nu God in uw lichaam, en in uwen Geest, die Godes zijn.

12 **Alle dingen zijn mij geoorloofd.** De uitleggers arbeiden zeer om deze verzen met de vorige te verbinden, omdat zij wijd van des apostels voornemen schijnen te zijn. Ik wil de verscheidenheid der uitlegging laten varen, en zeggen wat naar mijn oordeel het meest gevoegelijk is. Het is waarschijnlijk, dat de Corinthiërs nog veel uit de oude ongebonden vrijheid behouden hadden, en dat zij nog naar de zeden hunner stad een reuk hadden. En waar de ondeugden straffeloos heerschen, daar wordt de gewoonte voor wet gehouden: bovendien worden ijdele voorwendsels gezocht tot verontschuldiging, gelijk deze was, dat zij hun toevlucht namen tot de schaduw der Christelijke vrijheid, om zich bijna alle dingen geoorloofd te maken. Zij waren ongebonden in al te groote overdadigheid; hierbij was ook veel hoovaardigheid, gelijk het gewoonlijk gaat. En dewijl het een uitwendige zaak was, zoo meenden zij niet te zondigen. Ja het blijkt ook uit de woorden van Paulus, dat zij de vrijheid zoozeer misbruikt hebben, dat zij ze ook tot de hoerij uitstrekten. Daarom als hij nu over de ondeugden gesproken heeft, zoo wraakt hij bij zeer goede gelegenheid die verdraaide verontschuldigingen, waarmede zij zich in hunne ondeugden vleiden. Het is zeker, dat hier over uitwendige dingen gehandeld wordt, welke God aan het oordeel der geloovigen heeft overgelaten. Als hij zegt, **alle dingen**, zoo hekel hij daarmede van ter zijde de onmatige dardelheid, of hij verheft de onmetelijke mildheid Gods, welke ons een zeer goede meesteres is tot matigheid en onthouding. Want het is een teeken van te groote onmatigheid, dat men zich niet van zelfs bedwingt, en mate houdt in zoo menigerlei overvloed. En in de eerste plaats matigt hij de vrijheid door twee uitzonderingen, daarna vermaant hij, dat zij geenszins tot hoerij strekt. De woorden: **alle dingen zijn mij geoorloofd**, moeten in den persoon der Corinthiërs verstaan worden, en Paulus brengt ze hier voort als een vóorkoming, alsof hij zeide: ik hoor wel, wat gij doorgaans pleegt tegen te werpen, als gij de berisping in uitwendige ondeugden wilt ontvlieden, te weten, gij verzint dat alles u geoorloofd is, zonder eenige

onderscheiding of matiging. Maar alle ding is niet voordeelig. Dit is de eerste uitzondering, waarmede hij het gebruik der vrijheid matigt, dat zij niet tot ongebonden dartelheid komen, want men moet acht hebben op de stichting. De zin is: Het is niet genoeg, dat ons dit of dat toegelaten is zonder onderscheid te gebruiken: want men moet zien wat den broederen voordeelig is, welker nut wij behooren te dienen. Want gelijk hij hierna breder zal behandelen, en Rom. 14:17 reeds gezien is, is ieder onder deze voorwaarde inwendig bij zichzelf vrij voor God, dat hij het gebruik zijner vrijheid tot onderling nut moet beperken. **Ik zal onder de macht van geen ding gebracht worden.** Dit is de tweede matiging, dat wij alzo tot heeren over alle dingen gesteld zijn, dat wij ons niet aan eenig ding moeten overgeven tot dienstbaarheid, hetwelk zij doen, die hunne begeerlijkheden niet kunnen beheerschen. Want hoewel het Grieksche woord, waarvoor wij gesteld hebben, **geen ding**, ook kan overgezet worden **niemand**, opdat men het van de personen verstonde, zoo betrek ik het nochtans liever tot de dingen, zoodat de zin zij: wij zijn heeren aller dingen, alleen dat wij deze heerschappij niet misbruiken, om in zeer ellendige dienstbaarheid te dienen, overgegeven door onmatigheid en onge-regelde begeerlijkheden aan uitwendige dingen, welke ons behoorden onderdanig te zijn. En voorwaar de al te groote eigenzinnigheid dier menschen, die om der broederen wil niet willen wijken, maakt dat zij zich ten onrechte in de strikken der noodwendigheid verwarren.

13 De spijzen zijn voor den buik, en de buik voor de spijzen.

Hier vermaant hij, hoe men de uitwendige dingen behoort te gebruiken, te weten, tot noodwendigheid des tegenwoordigen levens, hetwelk als een schaduw haastig voorbijgaat, gelijk hij in het volgende hoofdstuk vs. 29 zal zeggen, dat men deze wereld moet gebruiken, alsof men ze niet gebruikte. Hieruit leeren wij ook, hoe een Christenmensch niet moet twisten om uitwendige dingen. Daarom als er van dingen, die der verderving onderworpen zijn, sprake is, zoo zal een godzalig gemoed niet te angstig zich daarover bekommeren. Want de vrijheid is een ander ding dan het gebruik der vrijheid. Met deze uitspraak komt ook een andere overeen, te weten, dat het rijk Gods niet is spijs en drank. **Maar het lichaam niet voor de hoererij.** Nadat hij die uitzonderingen gesteld heeft, zoo voegt hij er ook bij, dat onze vrijheid niet moet uitgebreid worden tot hoererij. Want het was te dien tijde een zoo algemeen kwaad, dat het eenigszins scheen geoorloofd te zijn: hetwelk men ook uit het besluit der apostelen kan merken, daar zij den heidenen de hoererij verbieden onder de middelmatige dingen, want dit is zonder twijfel geschied, omdat zij het bijna een geoorloofde zaak achtten. Zoo zegt dan de apostel: Het is een ander ding met de hoererij dan met de spijs: want God heeft het lichaam niet verordend tot hoererij, gelijk hij den buik verordend heeft tot de spijs. En dit bevestigt hij door tegenstrijdende dingen, te weten, omdat het lichaam aan Christus geheiligd is: en het is onmogelijk, Christus met de hoererij te vereenigen. Wat hij daarbij zegt, **en de Heere voor het lichaam**, is niet zonder gewicht en kracht: want dewijl God de Vader den Zoon ons toegeschikt heeft, hoe groot eene boosheid is het, ons lichaam van die heilige ver-

Rom. 14:17.

Hand. 15:10.

eeniging af te trekken, en tot dingen te wenden, die Christus onwaardig zijn.

14 Nu, God heeft ook den Heere opgewekt. Uit den toestand van Christus bewijst hij, hoe kwalijk de hoererij een Christenmensch betaamt. Want dewijl Christus in de hemelsche heerlijkheid weder opgenomen is, wat heeft Hij met de onreinigheden dezer wereld gemeen? Hoewel in deze woorden twee dingen vervat zijn, te weten, dat het onbehoorlijk en ongeoorloofd is, dat ons lichaam hetwelk aan Christus geheiligd is, door hoererij zoude ontheiligd worden: dewijl Christus zelf van de dooden opgewekt is, om de hemelsche heerlijkheid te bezitten. Vervolgens dat het schandelijk is, dat ons lichaam aan aardsche besmettingen overgegeven wordt, dewijl het met Christus der heilige onsterfelijkheid en der hemelsche heerlijkheid deelachtig zal wezen. Zulk een uitspraak is ook, Col. 3:1, indien wij met Christus opgewekt zijn, uitgenomen dat hij hier spreekt van de laatste opstanding alleen, maar in die andere plaats ook van de eerste, dat is van de genade des Heiligen Geestes, waardoor wij tot een nieuw leven vernieuwd worden. Dewijl nu de wederopstanding een zaak is, voor het menschelijk gevoel bijna ongelooftelijk, zoo roept ons de Schrift, wanneer zij daarvan meldt, tot de mogendheid Gods terug, om daarmede ons geloof in dat artikel te bevestigen.

15 Weet gij niet, dat uwe lichamen leden van Christus zijn.

Dit is een verklaring der voorgaande uitspraak, of (zoo gij liever wilt) een exploitie, dat is eene versiering. Want dit had door de korthed wat duister kunnen zijn: Het lichaam voor den Heere. Daarom alsof hij dat verklaarde, zegt hij nu, dat Christus ons, en wij Hem zóó toegevoegd zijn, dat wij één lichaam met Hem worden. Daarom indien ik mij vermeng met een hoer, zoo verscheur ik Christus' leden zooveel in mij is: want het is niet mogelijk, dat ik Hem tot de gemeenschap van zulk eene groote onreinigheid zou kunnen trekken. En dewijl dit te verfoeien is, zoo gebruikt hij een woord, hetwelk hem in ongerijmden dingen gewoonlijk is: te weten, **dat zij verre**. Merk op, dat de geestelijke eenheid, die wij met Christus hebben, niet alleen de ziel aangaat, maar ook het lichaam: zoodat wij vleesch zijn van zijn vleesch, enz., anders ware de hoop der wederopstanding zwak, zoo onze vereeniging niet zoodanig, dat is, volkomen, zeker en hecht ware.

Ef. 5:20.

16 Of weet gij niet, dat die eene hoer aanhangt. Nu drukt hij nog beter uit, wat groot onrecht hij Christus doet, die zich met een hoer vermengt: want wordt hij één lichaam met haar, dan scheurt hij een lid van Christus' lichaam af. In welken zin hij het getuigenis, dat hij uit Gen. 2:24 hierbij stelt, tot zijn doel aanwendt, is onzeker. Want indien hij het bijbrengt, om te bewijzen dat twee die met elkander hoereeren, één lichaam worden: zoo draait hij ze van zijnen oorspronkelijken in eenen vreemden zin om. Want Mozes spreekt daar niet van de schandelijke en verboden bijwoning van een man en vrouw, maar van de huwelijksgemeenschap, welke God zegent, want hij leert, dat deze band zoo vast en onoplosbaar is, dat hij de bloedverwantschap die tusschen vader en zoon is, te boven gaat: hetwelk voorwaar niet van de hoererij kan gelden. Deze reden noopt mij soms tot de meening, dat dit getuigenis niet bijgebracht is tot bevestiging van de naaste uitspraak, maar van de andere, die meer

verwijderd is, aldus: Mozes zegt, dat man en vrouw in één lichaam vereenigen: maar wie den Heere aanhangt, die wordt niet alleen één vleesch, maar ook één geest met Hem. En zoo zoude dit geheel dienen, om de kracht en waardigheid van het geestelijk huwelijk tusschen Christus en ons te verheffen. Maar zoo iemand deze uitlegging niet zoo zeer behaagt, omdat zij te gedwongen is, zoo zal ik een andere voortbrengen: want dewijl de hoererij een verderving der goddelijke instelling is, zoo heeft zij eenige overeenkomst daarmede, en wat van het huwelijk gezegd wordt, kan eenigszins op de hoererij toegepast worden, niet opdat zij met des huwelijks lof versierd worde, maar om de zwaarigheid dezer ondeugd te beter uit te drukken. Zoo dan, dit komt waarachtig en eigenlijk den getrouwden lieden alleen toe, dat zij twee tot één vleesch zijn: maar het wordt ook van de hoereersders gezegd, die tot een besmette en onreine eenheid vereenigen, zoodat de besmetting van den een tot den ander komt. Want er steekt geen ongerijmdheid in, zoo de hoererij iets gemeen heeft met het heilig huwelijk, als de verderving ervan, gelijk ik gezegd heb: maar de hoererij is in vervloeking, en het huwelijk is in zegening: gelijk tegenstrijdige dingen in een tegenstelling overeenkomen. Hoewel ik het liever vooreerst van het huwelijk zou willen verstaan, en daarna oneigenlijk van de hoererij, op deze wijze: Daarom verkondigt God, dat man en vrouw één vleesch zijn, opdat een van hen zich niet met ander vreemd vleesch zoude vermengen: zoodat de overspeler en overspeelster ook één vleesch worden, en zich met een vervloekten band vereenigen. En gewis dit is eenvoudiger, en komt beter met het verband overeen.

17 Maar die den Heere aanhangt. Dit heeft hij er bijgevoegd, om te leeren, dat er een nauwer vereeniging van Christus met ons is, dan van den man met de vrouw: en dat men daarom gene verre boven deze moet stellen, opdat wij ze met de uiterste kuischheid en trouw eeren. Want indien degene, die met zijne vrouw vereenigd is, zich niet met een hoer moet vermengen, zoo is dit veel grooter kwaad in de geloovigen, die niet alleen één vleesch zijn met Christus, maar ook één geest: alzoo is het een vergelijking van het meerdere en het mindere.

18 Vliedt de hoererij: alle zonde. Nadat hij de eerbaarheid heeft voorgesteld, leert hij nu, hoezeer wij van hoererij moeten gruwen, de groote schandelijkheid dezes kwaads voor oogen stellende. En deze vergroot hij door vergelijking, dat deze eene zonde onder alle andere het lichaam oneer aandoet. Doch vermits het lichaam ook door diefstal, doodslag en dronkenschap ontreinigd wordt, blijkens deze getuigenissen: uwe handen zijn met bloed besmet, gij hebt uwe leden gegeven der zonde tot wapenen der ongerechtigheid, en dergelijke, zoo verklaren sommigen om deze ongerijmdheid te ontkomen, het **eigen lichaam**: »wij met Christus vereenigd.» Maar dit schijnt mij meer scherpzinnigheid dan bondig te zijn. Bovendien ontkomen zij ook zelfs zoo niet, want wat men van de hoererij zegt, zou men ook van de afgoderij kunnen zeggen. Want wie zich voor een afgod buigt of nederwerpt, die zondigt tegen de vereeniging van Christus. Daarom leg ik het aldus uit, dat hier niet geheel ontkend wordt, dat ons lichaam ook door andere ondeugden onteerd, en tot schande wordt, maar dat alleen dit gezegd wordt, dat de schandelijkheid daaruit niet zoo in ons lichaam

Jes. 2: 15.

Rom. 6: 19.

zitten blijft, als uit de hoererij. Mijn hand wordt wel door diefstal of doodslag besmet, en mijn tong met kwaadspreken of meenedigheid, mijn gansche lichaam met dronkenschap: maar de hoererij laat een smet in het lichaam ingedrukt over, zooals door andere zonden niet ingedrukt wordt. Volgens deze vergelijking, dat is volgens de vergelijking van het meerdere en mindere, worden de andere zonden gezegd buiten het lichaam te zijn, doch niet omdat zij het lichaam in 't geheel niet aanroerden, zoo men elke zonde op zichzelf waardeerde.

19 Of weet gij niet, dat uw lichaam. Hij gebruikt nog twee argumenten, om ons van deze onreinigheid af te schrikken, te weten, dat onze lichamen tempelen zijn des Heiligen Geestes, en dat wij ons zelfs niet zijn, omdat de Heere Zich ons verkregen heeft tot een eigendom. In het woord **tempel** ligt nadruk, want dewijl de Heilige Geest niet op een onheilige plaats kan rusten, zoo geven wij Hem anders geen woonstede dan wanneer wij ons tot tempelen heiligen. Dit is een groote eer, die God Zich verwaardigt ons te geven, dewijl Hij in ons wil wonen: daarom moeten wij zooveel te meer vreezen, dat Hij door onze heiligschendingen niet vertoornd worde en van ons afwijke. **En gij uws zelfs niet zijt.** Dit is het ander argument, te weten, dat wij in onze macht niet zijn, dat wij naar ons goeddunken zouden mogen doorleven. Dit bewijst hij daarmede, dat de Heere den prijs onzer verlossing te betalen, ons Zich tot een eigendom heeft verkregen. Een gelijk argument is ook Rom. 14: 9, Daartoe is Christus gestorven en weder opgestaan, opdat Hij over levenden en dooden heerschappij hebbe. Voorts het woord **prijs**, kan tweërlei wijze genomen worden, te weten, eenvoudig gelijk wij zeggen, als wij willen te kennen geven, dat men het niet voor niet gekregen heeft, het heeft prijs of geld gekost, of dat wij het nemen voor duur, gelijk wij plegen te spreken van dingen, die veel gekost hebben. Dit laatste behaagt mij voorwaar het best. Alzoo zegt Petrus: Gij zijt verlost niet met goud of zilver, maar met het dierbaar bloed des onbesmetten Lams. Alles komt in 't kort hierop neer, dat de verlossing ons verbonden houde, en de dardelheid onzes vlesches onder den toom der gehoorzaamheid bedwingt.

1 Petr. 1:

20 Verheerlijkt nu God in. Uit het besluit is het openbaar, dat de Corinthiërs losbandigheid van zeden aangenomen hadden in uitwendige dingen, en deze moest bedwongen en verijdeld worden. Zoo dan de betering en berisping is deze, dat hij vermaant dat zoowel het lichaam als de ziel Gode onderworpen is, en dat het daarom billijk is, dat zij beide zijne heerlijkheid dienen: alsof hij zeide: gelijk het betaamt, dat het gemoed van een getrouw mensch voor God rein is: alzoo moet ook de uitwendige belijdenis en wandel voor de menschen daarmede overeenkomen: want God heeft ze beide in zijn macht, die ze beide verlost heeft. Hierom heeft hij boven gezegd, dat niet alleen onze zielen, maar ook onze lichamen tempelen des Heiligen Geestes zijn, opdat wij niet denken, dat wij ons behoorlijk jegens Hem gedragen, tenzij dan als wij ons geheel en onbedongen aan Hem overgeven, dat Hij ook de uitwendige handelingen onzes levens door zijn Woord regeere.

HET ZEVENDE HOOFDSTUK.

- 1 Voorts, waarvan gij mij geschreven hebt, het is den man goed geene vrouw aan te roeren.
- 2 Doch om der hoererij wil zal elke man zijn eigen vrouw hebben, en elke vrouw haar eigen man.

Dewijl hij van de hoererij gesproken had, komt hij er nu gemakkelijk toe om van het huwelijk te spreken, hetwelk een remedie is om hoererij te vermijden. Het schijnt, dat de Corinthiërs, hoewel de verwoesting hunner gemeente zeer groot was, toch Paulus in eenige achting en eerbiedwaardigheid hielden, dewijl zij in twijfelachtige dingen zijn raad vroegen. Hoedanig hunne vragen geweest zijn, is onzeker, anders dan zooveel wij uit het antwoord kunnen gissen: maar dit is genoeg bekend, dat terstond van het eerste begin der gemeente aan, dit bijgeloof door satans list is opgekomen, dat een goed deel door dwaze verwondering en prijzing van den ongehuwden staat, het heilig huwelijk verachtten, en dat velen daarvan, als van een onheilig ding gruwden. Mogelijk waren de Corinthiërs ook met deze besmetting bevangen, of er waren ten minste onnutte ledige geesten, die door den ongehuwden staat onmatig te prijzen, de harten der godzaligen van het huwelijk zochten te vervreemden: hoewel de apostel, daar hij over vele andere dingen handelt, te kennen geeft, dat hij aangaande meer dingen gevraagd was. Het voornaamste is, dat wij zijn leer over elk stuk hooren.

I Het is den man goed. Het antwoord is in twee stukken vervat: in het eerste zegt hij, dat het zoude goed zijn, als allen zich van vrouwen onthielden, mits zij de macht hadden: ten andere stelt hij een verbetering, te weten, dewijl vele menschen door de zwakheid van hun vleesch, dit niet vermogen, zoo moeten zij het middel niet verachten, dat hun door den Heere verordend is. Voorts moet men merken, wat hij door het woord **goed**, verstaat, als hij zegt: dat het goed is zich van het huwelijk te onthouden: opdat wij niet bij tegenstelling redeneeren, dat dan de band des huwelijks kwaad is, hetwelk Hieronymus overkomen is, niet zoo zeer (naar mijn gevoelen) uit onwetendheid, als wel in den gloed van den strijd. Want hoewel die man met uitnemende deugden begaafd was, zoo was hij ook met het kennelijk gebrek behebt, dat hij, in het redetwisten door groote onmatigheid vervoerd, niet altijd onder het oog gehouden heeft wat waarheid was. Hij argumenteert dan aldus: **Het is goed geen vrouw aan te roeren**, dus is het kwaad haar aan te roeren. Maar Paulus neemt hier **goed**, niet in die beteekenis, dat het tegen kwaad of misdadig wordt overgesteld: maar hij toont alleen, wat bekwaam en nut is, om de moeite, verdriet, en zorg die den getrouwden lieden overkomen. Bovendien moet men altijd de matiging aanmerken, die hij hierbij stelt. Zoo kan men dan uit Paulus' woorden niet anders besluiten, dan dat het den mensch nut en voordeel is, aan geen vrouw gebonden te zijn, mits hij ze kan missen. Laat ons dit met een gelijkenis ophelderden. Gesteld iemand zeide: Het is den mensch goed niet te eten, noch te drinken, noch te slapen, die zal noch het eten, noch den drank, noch den slaap

lasteren als zondige dingen: maar dewijl zooveel den geest ontgaat, als aan deze dingen gegeven wordt, zoo zal zijn meening zijn, dat wij gelukkiger zouden wezen, indien wij ontdaan van deze af-trekselen ons geheel konden wijden aan het bedenken der hemelsche dingen. Dewijl dan in het huwelijk vele dingen zijn, die den mensch verhinderen en verwarren, zoo zoude het om die reden goed zijn, dat wij aan geen huwelijk gebonden waren. Maar hier rijst een andere vraag, want deze woorden van Paulus schijnen te strijden tegen de woorden des Heeren, waar Hij zegt, dat het den mensch niet goed is zonder vrouw te zijn. Wat de Heere daar **kwaad** noemt, noemt Paulus hier **goed**. Ik antwoord: dat de vrouw den man behulpzaam is tot geluk des levens, is volgens de inzetting Gods, want God heeft het van den beginne alzo verordend, dat de man geen vrouw hebbende, als het ware een half mensch zoude zijn, en gevoelen dat hem een noodige hulp ontbrak, en dat de vrouw als het ware de vervulling des mans zoude zijn. Daarna is de zonde gekomen, hetwelk de instelling Gods verdierf, want in de plaats van zoo groote zegening, is zware straf gekomen, zoodat het huwelijk oorzaak en materie van vele ellendigheden is. Zoo dan, alle kwaad en ongerief, dat in het huwelijk is, komt uit de verderving der Goddelijke inzetting. Doch ofschoon er middelerwyl overblijfselen der eerste zegening blijven, zoodat dikwerf de ongehuwde staat ellendiger is dan de gehuwde: nochtans dewijl de getrouwde lieden in veel ongerief worden gewikkeld, zoo vermaant Paulus te recht, dat het den mensch goed zou zijn, zoo hij zich van het huwelijk onthield. Aldus worden de zwarigheden, die het huwelijk aankleven, niet verzwegen: en toch middelerwyl aan de onheilige schimpwoorden geen plaats gegeven, die tot krenking des huwelijks gemeenlijk gesproken worden, als daar zijn: dat de vrouw een noodzakelijk kwaad is, en wederom, dat de vrouw een is van de voornaamste kwaaden. Want zulke woorden zijn uit des duivels winkel gekomen: en dienen tot niets anders, dan om de heilige inzetting Gods te lasteren, en om de menschen van het huwelijk, als van eene doodelijke ziekte en pest te doen gruwen. De slotsom is, dat wij gedachtig zijn om tusschen de zuivere ordening Gods en de straffen der zonden te onderscheiden. Volgens deze onderscheiding is het in den beginne zonder uitzondering den man goed geweest een vrouw te hebben, die met hem vereenigd was, en nu is het ook zooverre goed, dat middelerwyl het bittere met het zoete vermengd is, om de vervloeking Gods: voor hen echter, die de gaven der onthouding niet hebben, is het een noodzakelijk en heilzaam middel, gelijk nu volgt.

2 Om de hoererij. Nu gebiedt hij dat degenen, die de gave der onthouding niet hebben, tot dit middel de toevlucht nemen: want hoewel dit een algemeene uitspraak schijnt te zijn, zoo is zij nochtans alleen op hen te duiden, die gevoelen dat zij door nood gedwongen worden: waarvan een iegelijk zichzelf getuige kan zijn. Hoe groot dus de zwarigheid is, die in het huwelijk gezien wordt, nochtans zullen allen, die de prikkelingen huns vleesch niet kunnen wederstaan, weten dat dit gebod hun door den Heere opgelegd is. Maar hier wordt gevraagd, of men alleen om deze oorzaak het huwelijk zal aangaan, te weten, om de onkuischheid te vlieden. Ik antwoord, dat dit de zin van Paulus niet is. Want wien het gegeven is, dat zij zich van het huwelijk mogen onthouden, laat

hij de vrijheid: maar den anderen gebiedt hij dit middel tegen hun zwakheid te gebruiken. De slotsom is, dat hier niet gehandeld wordt om wat oorzaken het huwelijk ingesteld is, maar voor welke personen het noodig is; maar indien wij de eerste inzetting aanmerken, zoo kon het geen geneesmiddel zijn van eene krankheid, die nog niet was, maar het was ingesteld om kinderen voort te brengen. Maar na den val is dit tweede gebruik daarbij gekomen. Deze plaats strijdt tegen de polygamie, dat is, het huwelijk met meer vrouwen. Want de apostel wil, dat elke vrouw haren eigen man hebbe, betuigende dat er een onderlinge verbinding is. Wie zich dus eenmaal aan de vrouw verbonden heeft, die moet zich van haar niet scheiden: hetwelk nochtans geschieden zou, als hij zich met nog eenen band verbond.

1 Petr. 3:7.

3 De man bewijze aan de vrouw de schuldige goedwilligheid, desgelijks ook de vrouw aan den man.

4 De vrouw heeft geen macht over haar eigen lichaam, maar de man: desgelijks heeft ook de man geen macht over zijn eigen lichaam, maar de vrouw.

Joël 2:16.
Tobias 8:4.

5 Verkort elkander niet, anders dan uit onderlinge bewilliging voor eenen tijd, om u tot vasten en bidden te begeven: en komt wederom te zamen, opdat de satan u niet verzoeke, wegens gemis van de gave der onthouding.

3 De man bewijze aan de vrouw. Nu leert hij met wat regel en wet men in het huwelijk moet leven, of wat man en vrouw elkander schuldig zijn. En ten eerste stelt hij een algemeene leer van de onderlinge goedwilligheid, dat de man de vrouw, en de vrouw den man liefhebbe. Dat sommigen bij de **schuldige goedwilligheid**, aan de schuld des huwelijks denken, weet ik niet, of het dient. De reden, die hen daartoe noopt, is deze, dat er terstond volgt, dat de man geene macht heeft over zijn eigen lichaam, enz. maar het zal beter overeenkomen, zoo wij zeggen, dat dit een besluit is, uit de voorgaande uitspraak afgeleid. Zoo zijn dan man en vrouw aan onderlinge goedwilligheid gebonden, en hieruit volgt, dat noch hij, noch zij over hun eigen lichaam macht hebben. Maar men kon vragen: waarom de apostel man en vrouw hier gelijkstelt, en niet van de vrouw gehoorzaamheid en onderdanigheid eischt? Ik antwoord: dat hij niet voorgenomen heeft over alle behoorlijke werken te spreken: maar alleen over de onderlinge verbinding, die de vereeniging van het bed aangaat. Zoo dan, in andere dingen hebben man en vrouw onderscheiden werk en recht: maar op dit punt is hun beider toestand gelijk, te weten, in het houden der huwelijkstrouw. Hiermede wordt ook het huwelijk met meer vrouwen veroordeeld: want indien dit een eeuwige wet des huwelijks is, dat de man afstand doet van de macht over zijn lichaam, en haar zijne vrouw overgeeft, hoe zal hij dan, alsof hij vrij ware, zich daarna met een ander vereenigen?

5 Verkort elkander niet. Onheilige menschen zouden oordeelen, dat Paulus niet eerbiedig genoeg te werk gaat om over de bijwoning des mans met de vrouw alzoo te handelen: en dat dit voorwaar een statigen apostel niet wel betaamde. Maar indien wij de

oorzaken aanmerken, die hem daartoe gedrongen hebben, zoo zullen wij bevinden, dat hij noodzakelijk over die dingen gesproken heeft. Ten eerste wist hij, hoe veel de schaduw der gewaande heiligheid vermocht, om de godzalige gemoederen te bedriegen, hetwelk wij ook ondervinden. Want de duivel verstrikt ons met een schijn van het goede, zoodat wij meenen door de bijwoning der vrouw ontheiligt te worden, en dat wij, onze roeping verlatende, om een anderen stand des levens denken. Bovendien wist hij, hoe geneigd een iegelijk tot zelfliefe is, en aan zijn eigen lust overgegeven is; hierdoor komt het, dat de man, als hij zijn eigen lust gekoeld heeft, de vrouw niet alleen veracht, maar ook van haar walgt, en er zijn niet vele mannen, die niet nu en dan met deze walging van de vrouwen bevangen worden. Om deze oorzaken handelt hij zoo zorgvuldig over de onderlinge verbinding des huwelijks: alsof hij zeide, wanneer den getrouwen lieden in den zin komt, dat de ongehuwde staat beter is, omdat hij heiliger is, of wanneer zij door ongeregelde lusten geprikkeld worden: zoo zullen zij gedenken, dat zij door een onderlingen band verbonden zijn. De man is slechts het halve deel van zijn lichaam, alzoo ook de vrouw. Zoo hebben zij dan geen vrije beraadslaging noch verkiezing, maar zullen zich met deze gedachten wederhouden, dewijl de een des anderen hulp noodig had, zoo heeft de Heere ons te zamen gevoegd, om elkander te helpen: elk kome des anders nood te hulpe, en de een noch de ander zij zichzelf. **Anders dan uit onderlinge bewilliging.** Onderlinge bewilliging eischt hij, ten eerste, omdat niet alleen van des eenen, maar van beider onthouding gesproken wordt, en hij stelt ook terstond twee andere uitzonderingen daarbij, dat het niet geschiede dan **voor eenen tijd**, omdat de gedurige onthouding niet in hunne macht is, opdat zij niet in des duivels listen vallen, zoo zij bestaan iets boven hun macht te beproeven. Daarna, dat zij zich niet daarom van de huwelijksvereeniging onthouden, alsof die onthouding op zichzelf een goed en heilig werk, of godsdienst ware: maar opdat zij in betere oefeningen mogen bezig zijn. Doch hoe naarstig Paulus de wacht gehouden had, zoo heeft nochtans de duivel de overhand gehouden, zoodat hij velen door verkeerde begeerte naar den ongehuwden staat, tot ongeoorloofde echtscheiding dreef. De man verliet zijn vrouw, en vloed in de woestijn, om in het monnikenschap God beter te behagen: de vrouw heeft tegen den wil des mans den sluier aangenomen, het kenmerk van den ongehuwden staat: en middelerwyl bedachten zij niet, dat zij de huwelijkstrouw te niet maakten, het verbod des Heeren braken, en dat zij, den band des huwelijks brekende, het juk des Heeren afwierpen. Deze fout hebben de oude canones eensdeels hersteld: want zij hebben verboden, dat de man onder het voorwendsel der onthouding, de vrouw tegen haren wil mag verlaten: desgelijks, dat de vrouw den man het gebruiken van haar weigeren: maar daarin hebben zij gezondigd, dat zij beiden toegelaten hebben altijd buiten huwelijk te leven: alsof het den menschen geoorloofd ware iets in strijd met den Geest Gods te besluiten. Paulus gebiedt bijname, dat man en vrouw elkander niet zullen verkorten, tenzij dan voor een tijd. De bisschoppen laten toe voor altoos van het gebruik des huwelijks af te wijken. Wie ziet hier niet een openbare strijdigheid? Daarom verwondere het niemand, dat wij in deze zaak vrijelijk anders gevoelen dan de ouden,

welke blijkbaar van het heldere Woord Gods afgeweken zijn. **Om u tot vasten en bidden te begeben.** Men moet aanmerken, dat Paulus hier niet van allerlei vasten spreekt, noch ook van allerlei bidden. De soberheid en matigheid, die altijd in de Christenen behoort te zijn, is een gestalte des vastens. Bidden moeten wij niet alleen allen dag, maar ook zonder ophouden. Maar hij spreekt van het vasten, dat een openbaar getuigenis der boetedoening is, om den toorn Gods af te bidden, of opdat de geloovigen zich tot het gebed bereiden, als zij eenige ernstige zaak voornemen. Evenzoo van het gebed, dat innige genegenheid des harten begeert. Want het valt somtijds voor, dat men met achterlating van alle dingen, moet vasten en bidden, bijvoorbeeld: wanneer eenige ellendigheid overkomt, wanneer eenig teeken der toornigheid Gods gezien wordt, of als wij in eenige moeielijke zaak gewikkeld worden, of wanneer wij wat doen moeten, waar veel aan gelegen is, zooals de inzetting der herders der gemeente. En de apostel voegt deze twee dingen met recht te zamen, want het vasten is een voorbereiding tot het gebed: gelijk ze Christus ook te zamen voegt, als Hij zegt: Dit geslacht der duivelen wordt niet uitgeworpen, anders dan door vasten en bidden. Daarom als Paulus zegt, om u tot vasten en bidden te begeben, is dit de zin, opdat gij van alle andere veranderingen vrij, dit alleen moogt doen. Zoo iemand nu tegen wil werpen, dat het gebruik van het huwelijksbed kwaad is, dewijl het gebed daardoor verhinderd wordt, zoo kan men lichtelijk daarop antwoorden, dat het daarom niet erger is dan spijs en drank, waardoor het vasten verhinderd wordt. Maar de geloovigen moeten voorzichtig om zich heen zien, wanneer het tijd is te eten en te drinken, en wanneer het tijd is te vasten: en diezelfde voorzichtigheid moet men ook gebruiken in het bijwonen met de vrouw, wanneer het tijd is, en in het onthouden van de bijwoning, wanneer men tot andere dingen geroepen is. **En komt wederom te zamen, opdat de satan u niet verzoeke.** Hier wordt de reden uitgedrukt, door de onkunde waarvan de ouden gedwaald hebben, als zij de belofte der gedurige onthouding verkeerd en onvoorzichtig goedgekeurd hebben. Want zij hebben aldus geredeneerd: Indien het goed is, dat getrouwde lieden somtijds met beider toestemming zich voor eenen tijd onthouding opleggen, dan is het zooveel te beter, als zij die zich voor altijd opleggen, maar zij merkten niet op, hoe groot gevaar daarin gelegen was. Want wanneer wij iets verzoeken, dat boven onze macht gaat, zoo wordt den duivelen oorzaak gegeven om ons te overvallen. Zij zeggen, men moet den duivel wederstaan. Maar als wij noch schild, noch wapen hebben? Men moet ze (zeggen zij) van den Heere begeeren. Maar wij zullen tevergeefs den Heere bidden, dat Hij ons in lichtvaardig pogen behulpzaam is. Daarom moet men naarstig op deze woorden letten, **wegens gemis van de gave der onthouding.** Want wij zijn aan de verzoeken des duivels onderworpen, om de zwakheid onzes vleesch. Indien wij ze van ons willen uitsluiten en verdrijven, zoo moeten wij het middel, waarmee de Heere ons gewapend heeft, daartegen gebruiken. Dus handelen zij onbezonnen, die het huwelijksbed verlaten, alsof zij met God een verbond gemaakt hadden van gedurige macht.

Matt. 17: 21.

- 6 Dit zeg ik uit toelating, en niet uit een gebod.
 7 Want ik wilde, dat alle menschen waren gelijk ik ben: **maar** 1 Tim. 2: 20.
1 Cor. 12: 11. een iegelijk heeft zijn eigen gave van God, de een wel aldus, en de ander alzoo.
 8 Doch ik zeg den ongetrouwden en den weduwen: Het is hun goed, indien zij blijven gelijk ik.
 9 Maar indien zij zich niet onthouden, zoo laat ze trouwen: want 1 Tim. 5: 14. het is beter te trouwen dan te branden.

6 Uit toelating. Opdat zij steunende op zulk een gebod, als hij gesteld had, aan hunne begeerlijkheden niet te veel toegeven, zoo stelt hij hier een matiging bij, te weten, dat hij dit geschreven heeft wegens hun zwakheid, te weten, opdat zij gedenken, dat het huwelijk een middel tegen hoerij is: opdat zij zijn goed niet onmatig misbruiken, om op allerlei wijze, ja zonder wijze, mate en schaamte, hunnen lust te koelen: en ook opdat hij de schimpscheuten der goddeloozen voorkome, dat niemand kan tegenwerpen: Wat? vreest gij dat mannen en vrouwen uit zichzelf te weinig tot onkuischheid genegen zijn, dewijl gij hen daartoe opwekt? Want de geveinsde papisten, die heilig willen schijnen, worden door deze leer geërgerd, en zouden gaarne met Paulus twisten, dat hij de echtgenooten in onderlinge bijwoning houdt, en hun niet toelaat tot den ongetrouwden staat over te gaan. Zoo geeft hij dan hier reden voor zijne leer, en betuigt, dat hij de gemeenschap des beds niet daarom den getrouwden lieden aangeprezen heeft, om hen tot wellust te verwekken, of omdat hij dat gaarne gebiedt: maar dat hij gezien heeft op hetgeen de zwakheid eischt, van hen die hij aanspreekt. Beide deelen dezer reden misbruiken de dwaze ijveraars voor den ongetrouwden staat. Want dewijl Paulus zegt, dat hij spreekt uit toelating, zoo besluiten zij daaruit, dat in den huwelijksbijslaap een fout is, dewijl daar zonde is, waar vergeving is. En uit hetgeen hij zegt, **niet uit een gebod**, besluiten zij, dat het heiliger is, het gebruik des huwelijks vaarwel te zeggen, en tot den ongetrouwden staat over te treden. Ik antwoord op het eerste, dewijl ik beken, dat in alle menschelijke genegenheden ongeregelde beweging is, ontken ik niet, dat ook in dit deel ongeregelde is, en geef toe, dat deze zondig is; ja ik geef toe, dat deze genegenheid boven andere hevig en bijna beestelijk is. Maar daarentegen beweer ik ook, dat alle gebrek of oneerbaarheid die daarin is, alzoo door de eerbaarheid des huwelijks gedekt wordt, dat zij ophoudt zonde te zijn, of althans ophoudt door God toegerekend te worden: gelijk er Augustinus zeer wel over handelt in het boek: »De bono conjugii» en elders dikmaals. Versta het kortelijk aldus: De bijslaap van man en vrouw is een zuiver, eerlijk en heilig ding: want het is een zuivere inzetting Gods; maar de onmatigheid, waarmee de menschen branden, is een gebrek en een fout, die uit de verdorvenheid der natuur ontstaat: maar den geloovigen is het huwelijk een deksel, waarmee die fout gedekt wordt, opdat zij niet meer voor God gezien worde. Op het tweede antwoord ik: Paulus zegt, dat hij niet spreekt uit bevel of gebod, omdat eigenlijk geboden genoemd worden, die gegeven worden aangaande de werken der rechtvaardigheid, en die door zichzelf Gode behagen: maar hij

welke blijkbaar van het heldere Woord Gods afgeweken zijn. Om u tot vasten en bidden te begeven. Men moet aanmerken, dat Paulus hier niet van allerlei vasten spreekt, noch ook van allerlei bidden. De soberheid en matigheid, die altijd in de Christenen behoort te zijn, is een gestalte des vastens. Bidden moeten wij niet alleen allen dag, maar ook zonder ophouden. Maar hij spreekt van het vasten, dat een openbaar getuigenis der boetedoening is, om den toorn Gods af te bidden, of opdat de geloovigen zich tot het gebed bereiden, als zij eenige ernstige zaak voornemen. Evenzoo van het gebed, dat innige genegenheid des harten begeert. Want het valt somtijds voor, dat men met achterlating van alle dingen, moet vasten en bidden, bijvoorbeeld: wanneer eenige ellendigheid overkomt, wanneer eenig teeken der toornigheid Gods gezien wordt, of als wij in eenige moeielijke zaak gewikkeld worden, of wanneer wij wat doen moeten, waar veel aan gelegen is, zooals de inzetting der herders der gemeente. En de apostel voegt deze twee dingen met recht te zamen, want het vasten is een voorbereiding tot het gebed: gelijk ze Christus ook te zamen voegt, als Hij zegt: Dit geslacht der duivelen wordt niet uitgeworpen, anders dan door vasten en bidden. Daarom als Paulus zegt, om u tot vasten en bidden te begeven, is dit de zin, opdat gij van alle andere verhinderingen vrij, dit alleen moogt doen. Zoo iemand nu tegen wil werpen, dat het gebruik van het huwelijksbed kwaad is, dewijl het gebed daardoor verhinderd wordt, zoo kan men lichtelijk daarop antwoorden, dat het daarom niet erger is dan spijs en drank, waardoor het vasten verhinderd wordt. Maar de geloovigen moeten voorzichtig om zich heen zien, wanneer het tijd is te eten en te drinken, en wanneer het tijd is te vasten: en diezelfde voorzichtigheid moet men ook gebruiken in het bijwonen met de vrouw, wanneer het tijd is, en in het onthouden van de bijwoning, wanneer men tot andere dingen geroepen is. **En komt wederom te zamen, opdat de satan u niet verzoeke.** Hier wordt de reden uitgedrukt, door de onkunde waarvan de ouden gedwaald hebben, als zij de belofte der gedurige onthouding verkeerd en onvoorzichtig goedgekeurd hebben. Want zij hebben aldus geredeneerd: Indien het goed is, dat getrouwde lieden somtijds met beider toestemming zich voor eenen tijd onthouding opleggen, dan is het zooveel te beter, als zij die zich voor altijd opleggen, maar zij merkten niet op, hoe groot gevaar daarin gelegen was. Want wanneer wij iets verzoeken, dat boven onze macht gaat, zoo wordt den duivelen oorzaak gegeven om ons te overvallen. Zij zeggen, men moet den duivel wederstaan. Maar als wij noch schild, noch wapen hebben? Men moet ze (zeggen zij) van den Heere begeeren. Maar wij zullen tevergeefs den Heere bidden, dat Hij ons in lichtvaardig pogen behulpzaam is. Daarom moet men naarstig op deze woorden letten, **wegens gemis van de gave der onthouding.** Want wij zijn aan de verzoeking des duivels onderworpen, om de zwakheid onzes vleesches. Indien wij ze van ons willen uitsluiten en verdrijven, zoo moeten wij het middel, waarmede de Heere ons gewapend heeft, daartegen gebruiken. Dus handelen zij onbezonnen, die het huwelijksbed verlaten, alsof zij met God een verbond gemaakt hadden van gedurige macht.

Matt. 17:21.

- 6 Dit zeg ik uit toelating, en niet uit een gebod.
 7 Want ik wilde, dat alle menschen waren gelijk ik ben: maar een iegelijk heeft zijn eigen gave van God, de een wel aldus, en de ander alzoc.
 8 Doch ik zeg den ongetrouwden en den weduwen: Het is hun goed, indien zij blijven gelijk ik.
 9 Maar indien zij zich niet onthouden, zoo laat ze trouwen: want het is beter te trouwen dan te branden.

Hand. 26:29.
1 Cor. 12:11.

1 Tim. 5:14.

6 Uit toelating. Opdat zij steunende op zulk een gebod, als hij gesteld had, aan hunne begeerlijkheden niet te veel toegeven, zoo stelt hij hier een matiging bij, te weten, dat hij dit geschreven heeft wegens hun zwakheid, te weten, opdat zij gedenken, dat het huwelijk een middel tegen hoererij is: opdat zij zijn goed niet onmatig misbruiken, om op allerlei wijze, ja zonder wijze, mate en schaamte, hunnen lust te koelen: en ook opdat hij de schimpscheuten der goddeloozen voorkome, dat niemand kan tegenwerpen: Wat? vreest gij dat mannen en vrouwen uit zichzelf te weinig tot onkuischheid genegen zijn, dewijl gij hen daartoe opwekt? Want de geveinsde papisten, die heilig willen schijnen, worden door deze leer geërgerd, en zouden gaarne met Paulus twisten, dat hij de echtgenooten in onderlinge bijwoning houdt, en hun niet toelaat tot den ongehouden staat over te gaan. Zoo geeft hij dan hier reden voor zijne leer, en betuigt, dat hij de gemeenschap des beds niet daarom den getrouwden lieden aangeprezen heeft, om hen tot wellust te verwekken, of omdat hij dat gaarne gebiedt: maar dat hij gezien heeft op hetgeen de zwakheid eischt, van hen die hij aanspreekt. Beide deelen dezer reden misbruiken de dwaze ijveraars voor den ongetrouwden staat. Want dewijl Paulus zegt, dat hij spreekt uit toelating, zoo besluiten zij daaruit, dat in den huwelijksbijslaap een fout is, dewijl daar zonde is, waar vergeving is. En uit hetgeen hij zegt, **niet uit een gebod**, besluiten zij, dat het heiliger is, het gebruik des huwelijks vaarwel te zeggen, en tot den ongetrouwden staat over te treden. Ik antwoord op het eerste, dewijl ik beken, dat in alle menschelijke genegenheden ongeregelde beweging is, ontken ik niet, dat ook in dit deel ongeregeldeheid is, en geef toe, dat deze zondig is; ja ik geef toe, dat deze genegenheid boven andere hevig en bijna beestelijk is. Maar daarentegen beweer ik ook, dat alle gebrek of oneerbaarheid die daarin is, alzoo door de eerbaarheid des huwelijks gedekt wordt, dat zij ophoudt zonde te zijn, of althans ophoudt door God toegerekend te worden: gelijk er Augustinus zeer wel over handelt in het boek: »De bono conjugii" en elders dikmaals. Versta het kortelijk aldus: De bijslaap van man en vrouw is een zuiver, eerlijk en heilig ding: want het is een zuivere inzetting Gods; maar de onmatigheid, waarmede de menschen branden, is een gebrek en een fout, die uit de verdorvenheid der natuur ontstaat: maar den geloovigen is het huwelijk een deksel, waarmede die fout gedekt wordt, opdat zij niet meer voor God gezien worde. Op het tweede antwoord ik: Paulus zegt, dat hij niet spreekt uit bevel of gebod, omdat eigenlijk geboden genoemd worden, die gegeven worden aangaande de werken der rechtvaardigheid, en die door zichzelf Gode behagen: maar hij

heeft boven genoeg getoond, dat men noodwendig dat middel moet gebruiken, dat hij geboden heeft.

7 Want ik wilde, dat alle. Dit dient tot verklaring der naaste uitspraak. Want hij ontveinst niet wat nuttiger is, maar hij wil, dat een iegelijk aanmerke wat hem gegeven is. Waarom heeft hij dan boven niet gesproken uit bevel? Omdat hij ze niet gaarne dwingt tot het huwelijk, maar liever had, dat zij van deze noodwendigheid vrij waren: doch dewijl het allen niet vrij is, zoo ziet hij de zwakheid aan. Was deze plaats behoorlijk overwogen, zoo zou die verkeerde bijgeloovigheid in het begeeren van den onghewuden staat nooit alzo geheerscht hebben, welke een wortel geweest is van ontzaglijk groote kwaden. Paulus zegt duidelijk, dat elk op dit punt geen vrije verkiezing heeft, omdat de maagdelijke kuischheid een bijzondere gave is, welke niet allen zonder onderscheid gegeven wordt. En hij leert niet anders dan Christus zelf, als hij zegt, dat dit woord niet van allen gevat wordt. Paulus is dus hier een uitlegger van de woorden des Heeren, als hij ontkent, dat de macht om buiten huwelijk te leven, aan allen gegeven is. Wat is ondertusschen geschied? Een iegelijk heeft zonder zijn macht in aanmerking te nemen, naar zijnen lust voortdurende kuischheid beloofd. En hier is niet alleen door het gemeen, noch door de ongeleerden gezondigd: want de voornaamste leeraars hebben, terwijl zij zich geheel bezighouden met het prijzen van den maagdelijken staat, de menschelijke zwakheid vergeten, en deze vermaning van Paulus, ja van Christus zelve uit het oog verloren. En Hieronymus, ik weet niet door wat ijver verblind, valt niet alleen in valsche opiniën, maar stort ook halsoverkop er in. De maagdelijke staat is een schoone gave, dat beken ik: maar bedenk, dat het een gave is, en hoort daarenboven uit Christus' en Paulus' mond, dat hij niet allen, maar weinigen eigen is: daarom beloof niet onvoorzichtig wat in uwe macht niet is; en gij zult ook niet verkrijgen, dat het u gegeven worde, indien gij niet gedachtig aan uwe roeping, buiten uwe palen zoekt te treden. Hoewel de ouden ook in het waardeeren van den maagdelijken staat gedwaald hebben: want zij verheffen hem, alsof hij de opperste deugd ware, en willen dat hij als een godsdienst geacht wordt: zoo is nu daarin schandelijke dwaling. En nu is een tweede dwaling gevolgd; nadat de onghewude staat begonnen is in zoo groote waarde gehouden te worden, hebben velen onvoorzichtig gedurige kuischheid beloofd, hoewel nauwelijks het honderdste deel de macht en de gave had. Daaruit is ook de derde dwaling gekomen, dat het huwelijk den dienaren der gemeente verboden is, alsof het een staat des levens ware, die aan de heiligheid dier orde niet betaamde. In degenen, die het huwelijk verachtende, lichtvaardig voortdurende kuischheid beloofden, heeft God die hoovaardigheid gestraft, ten eerste met bedekte vlammen der onkuischheid, daarna ook met gruwelijke onreinheden. En dat van het wettig huwelijk de dienaren der kerken afgehouden werden, door deze tirannie is het geschied, dat de gemeente van vele goede en getrouwe dienaren beroofd werd: want de godzalige en voorzichtige mannen wilden zich geen strik aandoen; eindelijk in langer tijd vervolgd hebben de onkuischheden, die eerst met geweld onderdrukt waren, haren stank uitgegeven. Het was te weinig, dat degenen, wien het doodzonde was wettige vrouwen te hebben, straffeloos bijzitten, dat

Matt. 19: 11.

is, hoeren onderhielden: maar geen huis was beveiligd voor de onkuischheid der priesteren. Dit was ook te weinig: want er zijn onnatuurlijke booze stukken geschied, en het is beter deze met eeuwige vergetelheid te begraven, dan tot voorbeeld te verhalen.

8 Ik zeg den ongetrouwden. Dit hangt af van het voorgaande, en is als een gevolgtrekking daaruit. Hij had gezegd, dat de gaven Gods verscheidenlijk uitgedeeld worden, dat een iegelijk de gave der onthouding niet heeft, en dat zij, die haar niet hebben, tot het geneesmiddel moeten vlieden: nu wendt hij zich tot de jonkvrouwen, tot alle ongetrouwden en tot de weduwen: en geeft wel toe, dat de onghewude staat voor haar wenschelijk is, zoo zij de macht hebben: maar dat nochtans altijd elk moet zien wat hij vermag. De slotsom: dat in den onghewuden staat wel veel nuts is, en dat het niet te verachten is, mits zich een iegelijk met zijnen eigen voet meet. Daarom ofschoon de onghewude staat tot in den derden hemel verheven wordt, zoo blijft nochtans dit altijd waarachtig, dat hij allen menschen niet dient, maar dien alleen, die zulk eene bijzondere gave van God ontvangen hebben. Want op hetgeen de papisten tegenwerpen, dat wij ook in den doop Gode reinheid des levens beloven, welke wij niet kunnen volbrengen, ligt dit antwoord gereed, dat wij daar niets anders beloven dan wat God van al de zijnen eischt: maar dat de onthouding een bijzondere gave is, welke God velen weigert. Daarom wie haar beloven, die doen even alsof een ongeleerd onwetend mensch zeide, dat hij een profeet, of leeraar, of uitlegger der talen ware. Men moet ook letten op het woord **blijven**: want het kan geschieden, dat iemand eenen tijd lang in den onghewuden staat kuisch leeft, maar voor den toekomstenden tijd kan men in deze zaak niets vaststellen. Izak is tot zijn dertigste jaar zonder vrouw geweest, en heeft die jaren in kuischheid geleefd, in welke de hitte der onkuischheid het grootst is: nochtans wordt hij daarna tot het huwelijk geroepen. In Jakob hebben wij nog een klaarder bewijs. Daarom zou de apostel wenschen, dat degenen, die tegenwoordig in kuischheid leven, zoo mochten blijven en volharden: maar dewijl zij niet zeker zijn, of zij altijd die gave zullen hebben, zoo beveelt hij allen te overleggen wat hun gegeven is. Voorts, deze plaats toont, dat Paulus toen onghewud was: want wat Erasmus besluit, dat hij getrouwd was, omdat hij van zich onder de getrouwden melding maakt, dat is koud en krachteloos: want om dezelfde reden kon men ook besluiten, dat hij weduwnaar was, omdat hij onder de weduwnaars van zichzelf spreekt. De woorden luiden, dat hij toen buiten huwelijk was. Want ik neem de gissing niet aan, dat hij zijn vrouw ergens in bewaring gegeven, en uit eigen beweging van het gebruik van het huwelijksbed afstand gedaan had. Want waar zou dan met hem plaats gehad hebben, wat hij zegt: **komt terstond wederom te zamen.** Het is voorwaar ongerijmd te zeggen, dat hij aan zijne eigen geboden niet gehoorzaam is geweest, en dat hij de wet, die hij anderen geeft, zelve niet gehouden heeft. Het is een uitstekend voorbeeld van zedigheid, dat hij de gave der onthouding hebbende, van anderen niet eischt, dat zij naar zijnen regel zullen leven: maar hij staat hun het behoedmiddel der zwakheid toe, dat hij zelve niet gebruikt. Daarom zoo wij eenige bijzondere gave hebben, die zullen wij niet eigenzinnig van anderen eischen, die tot dien trap nog niet zijn gekomen.

9 Maar indien zij zich niet onthouden. Als hij hen raadt zich van het huwelijk te onthouden, zoo spreekt hij altijd onder conditie, zoo zij kunnen, zoo zij de macht hebben: en waar de zwakheid des vleesches geen vrijheid toelaat, daar beveelt hij eenvoudiglijk, als van een zaak waar geen twijfel in is. Want dit is gebiedenderwijze gezegd, opdat niemand achte dat het een raad is: en hij breidelt hier niet alleen de hoereerders, maar ook hen, die met inwendige onkuisheid voor God bezoedeld worden. En voorwaar, zoo wie de gave der onthouding mist, die verzoekt God, als hij het middel des huwelijks veracht. Tot deze zaak is geen raad, maar een streng verbod noodig. **Want het is beter.** Dit is een oneigenlijke vergelijking, dewijl het wettig huwelijk in allen eerlijk is: en het branden een zeer boos ding is. Nochtans heeft Paulus op gewone wijze, hoewel oneigenlijk gesproken, gelijk wij zeggen: Het is beter deze wereld te verzaken, om met Christus de erfenis des hemelschen rijks te genieten, dan in de wellusten des vleesches jammerlijk te vergaan. En ik herinner dit daarom, omdat Hieronymus uit deze plaats een kinderachtig sofisme maakt, te weten, dat het huwelijk daarom goed is, omdat het minder kwaad is dan te branden. Ik zou zeggen, dat hij zottelijk speelde, indien het een zaak van kortswijl ware: maar in zoo gewichtige en ernstige zaak is het een onvrome beuzeling, en eenen wijzen man onwaardig. Zoo verstaat dan dat de remedie des huwelijks goed en heilzaam is, daar te branden een schandelijke gruwel is voor God. Men moet nochtans verklaren wat **branden** is: want velen worden door begeerlijkheden huns vleesches geprikkeld, voor wie het nochtans niet terstond noodig is het huwelijk aan te nemen. En opdat wij blijven bij de gelijkenis, die Paulus gebruikt, het is iets anders te branden dan de hitte te gevoelen. Zoo dan, door **branden**, verstaat Paulus hier niet alleen gekitteld worden, maar van wellust zóó te blaken, dat men er geen weerstand aan kan bieden. Dewijl nochtans sommigen zich ijdelijk vleien, als zij meenen zonder eenige schuld te zijn, als zij in de begeerlijkheid niet bewilligen: zoo moet men aanmerken, dat er drie graden der verzoeking zijn. Want de aanval van den lust is somtijds zóó geweldig, dat de wil overwonnen wordt. Dat is de booste aard van branding, als het hart van wellust blaakt. Somtijds worden wij door de prikkelen des vleesches zóó gestoken, dat wij dapper weerstand bieden, en laten ons niet aftrekken van de ware liefde tot de kuisheid, maar hebben meer een gruwel van alle onreine en schandelijke bewegingen. Daarom moet men alle menschen vermanen, en voornamelijk de jongelingen, om wanneer zij door hun vleesch gekweld worden, de vreeze Gods tegen zulke verzoeking te stellen, de oorzaken der onreine gedachten weg te nemen, sterkte om te wederstaan van God te begeeren, en alle naarstigheit te doen om de vlammen der onkuisheid uit te blussen. Indien zij in dezen strijd overwinnen, zoo zullen zij den Heere danken. Want hoevele menschen zal men vinden, wien niet eenige last door zijn vleesch aangedaan wordt? Maar indien wij zijn ongematigdheid bedwingen, cer het de overhand krijgt, zoo is het veel. Want wij branden niet, al is het dat de hitte ons kwelt: niet dat in zulk een gevoel van hitte geen gebrek is, maar omdat wij met ootmoed en zuchten onze zwakheid voor den Heere belijdende, toch onder alles goeden moed hebben. De slotsom zij, zoolang wij door Gods genade in den strijd

overwinnen, en des duivels pijlen niet tot binnen doordringen, maar wij ze krachtig afkeeren, zoo laat ons het worstelen niet moede worden. De middelste verzoeking is als de mensch, hoewel hij niet met volle bewilliging des harten de onkuisheid toelaat, nochtans van blinde drift blaakt, en dermate beroerd wordt, dat hij niet met geruste conscientie God kan aanroepen. Zoo dan, zulke verzoeking, die de zuivere aanroeping Gods verhindert, en de rust der conscientie verstoort, is het branden, dat niet anders dan door het huwelijk kan gebluscht worden. Nu zien wij, dat men in dit vraagstuk moet aanmerken, niet alleen of iemand het lichaam onbesmet kan bewaren, maar ook moet men op het gemoed zien, gelijk wij kort hierna zullen zien.

- 10 Den getrouwden gebied niet ik, maar de Heere, dat de vrouw niet afwijke van den man. Mal. 2:14. Matt. 5:32; 19:9.
- 11 Indien zij afwijkt, dat zij ongetrouwd blijve, of met den man verzoend worde: ook de man late de vrouw niet van zich. Mark. 10:11. Luk. 16:18.
- 12 Den anderen zeg ik, niet de Heere: Zoo eenig broeder een ongeloofige vrouw heeft, en zij bewilligt met hem te wonen, zoo zal hij ze niet van zich laten. 4 Esdr. 10:3.
- 13 En zoo een vrouw een ongeloofigen man heeft, en hij bewilligt met haar te wonen, zoo zal zij hem niet verlaten.
- 14 Want de ongeloofige man is door de vrouw geheiligd, en de ongeloofige vrouw is door den man geheiligd: anders waren uwe kinderen onrein, maar nu zijn zij heilig.
- 15 Indien de ongeloofige afwijkt, laat hem afwijken, want de broeder of zuster is niet der dienstbaarheid onderworpen in zulke dingen: maar God heeft ons tot vrede geroepen.
- 16 Want wat weet gij vrouw, of gij uwen man zult zalig maken: of wat weet gij man, of gij uwe vrouw zult zalig maken? 1 Pet. 3:1.
- 17 Doch gelijk God aan een iegelijk de genade uitgedeeld heeft, gelijk God een iegelijk geroepen heeft, alzoo wandele hij; en alzoo gebied ik in alle gemeenten.

10 Den getrouwden gebied. Nu handelt hij over een andere wet des huwelijks, te weten, dat het een onlosmakelijke band is. Zoo veroordeelt hij dan alle echtscheidingen, die bij de heidenen dagelijks in gebruik waren, en bij de Joden door Mozes' wet niet gestraft werden. De man, zegt hij, verlate zijne vrouw niet: de vrouw wijke van den man niet af. Waarom? overmits zij met een onscheidbaren knoop te zamen zijn gebonden. Maar het is wonder, dat hij althans de oorzaak des overspels niet uitzondert: want het is niet waarschijnlijk, dat hij iets van de leer van Christus heeft willen verkorten. Voorwaar ik acht, dat hij er daarom van gezwogen heeft, omdat hij in 't voorbijgaan daarvan handelende, de Corinthiërs liever op des Heeren toelating of verbod wilde wijzen, dan alle dingen van stuk tot stuk te vervolgen. Want hun, die voorgenomen hebben iets met korte woorden te leeren, is het genoeg een algemeene leer te geven: de uitzonderingen betamen eene meer scherpzinnige, en breedvoerige, en nauwkeurige behandeling. Voorts, dat hij volgen laat, **niet ik, maar de Heere**, met deze verbetering geeft hij te kennen, dat wat hij hier leert, uit de wet Gods genomen

is. Want de andere dingen, die hij leerde, had hij ook uit de openbaring des Geestes, maar hiervan zegt hij, dat God de auteur is, omdat het in de wet uitgedrukt is. Zoo iemand de plaats zoekt, hij zal ze nergens letterlijk vinden: maar dewijl Mozes van den beginne aan betuigt, dat de vereeniging van man en vrouw zoo heilig is, dat de man terwille van haar, vader en moeder moet verlaten, zoo wordt daaruit gemakkelijk begrepen, hoe onschendbaar zij is. Want een zoon is door het recht der natuur aan vader en moeder verbonden, en kan dat juk niet afwerpen: dewijl nu de knoop des huwelijks boven dezen band geacht wordt, zoo kan hij veel minder losgemaakt worden.

11 Indien zij afwijkt. Dit is niet te verstaan van die vrouwen, die om overspel verstooten waren, gelijk blijkt uit de straf, die toen volgde, want het overspel werd met den dood gestraft, ook naar de roomsche wetten, en bijna naar het gemeene recht aller heideneu. Maar dewijl de mannen dikwerf hunne vrouwen verlieten, omdat zij in zeden met haar niet overeenkwamen, of omdat zij niet schoon genoeg waren, of om allerlei andere mishagen: en dewijl ook de vrouwen somtijds van hare mannen afweken om hun wreedheid, of om te harde en onbetamelijke behandeling, zoo zegt Paulus, dat het huwelijk door zulke echtscheidingen en tweedrachten niet ontbonden wordt. Want het is een verbond in Gods naam geheiligd, hetwelk door menschen goeddunken staat noch valt, zoodat het zou mogen teniet zijn, als het ons beliefd. De slotsom is: Andere handelingen en verbonden staan op den enkelen wil der menschen, en worden door denzelfden wil verbroken: maar die door het huwelijk verbonden zijn, die zijn nu niet vrij, om (zoo het hun berouwt) den verbondsbrief te breken, en een nieuwe conditie elders te zoeken. Want indien de natuurlijke wetten niet kunnen verbroken worden, zoo kan veel minder deze band verbroken worden, welke (gelijk wij gezegd hebben) boven den voornaamsten band der natuur gesteld is. Als hij gebiedt, dat de vrouw, die van den man afgeweken is, buiten huwelijk blijve, daarmede geeft hij niet te kennen, dat zulke afwijking te verdragen is, noch laat de vrouw toe gescheiden van den man te wonen: maar al was zij uit het huis gestooten en verworpen, zoo zal hij zelfs niet denken, dat zij alzoo van zijn macht vrij is: want het is in des mans macht niet, het huwelijk teniet te maken. Zoo laat hij dan hier den vrouwen niet toe vrijwillig van de mannen af te wijken, of buiten des mans huisgezin te blijven, gelijk in eenen weduwenstaat: maar hij verzekert, dat ook zij, die door de mannen niet wederom ontvangen worden, gebonden blijven, zoodat zij niet tot andere mannen zich mogen begeben. Maar wat te doen als de vrouw onkuisch is, of zich niet onthouden kan? Is het niet onredelijk, dat het middel geweigerd wordt, aan haar die geduriglijk brandt? Ik antwoord: Als de zwakheid onzes vleesch es ons kwelt, zoo moeten wij een geneesmiddel zoeken: daarna komt het den Heere toe, onze hartstochten door zijnen Geest te bedwingen, al is het dat het niet gaat naar onzen wensch. Want zoo de vrouw in een langdurige krankheid valt, zoo zal dat den man geen genoegzame oorzaak wezen om een andere vrouw te zoeken: desgelijks zoo de man, nadat het huwelijk geschied is, in eenige krankheid begint te vallen, zal het de vrouw daarom niet geoorloofd zijn een andere nieuwe conditie te zoeken.

De slotsom is, dewijl God het wettige huwelijk tot een middel tegen de onkuischheid gesteld heeft, zoo laat ons dat gebruiken, opdat wij niet om onze lichtvaardigheid gestraft worden, zoo wij Hem verzoeken. En als wij doen wat wij behooren te doen, zoo laat ons hopen, dat Hij ons zal bijstaan, ook als het niet gaat naar onze meening.

12 Den anderen zeg. Door de anderen verstaat hij die, in welke de uitzondering plaats heeft, en der gemeene wet niet worden onderworpen: want de ongelijke huwelijken zijn anders aan te merken, als man en vrouw op het stuk van godsdienst verschillen. Hij eindigt deze kwestie in twee stukken. De eerste is, dat de geloovige van den ongeloovige niet moet afwijken, noch echtscheiding zoeken, tenzij zij verstooten worde. De ander is, zoo de ongeloovige zijn wederhelft verstoot om den godsdienst, dat de broeder of zuster door zulke verstooting van den band des huwelijks vrij wordt. Maar waarom zegt Paulus, dat hij zelve dit zegt, dewijl het schijnt wat te strijden tegen hetgeen hij boven als door den Heere voortgebracht heeft? Hij verstaat niet, dat het zoo van zichzelf is, dat hij het niet uit den Geest Gods zou gezogen hebben: maar dewijl nergens in wet of profeten een zeker of uitgedrukt woord van deze zaak is, zoo voorkomt hij op deze wijze de valsche beschuldiging der ongeschikte menschen, als hij, wat hij wil zeggen, aan zichzelf toeschrijft. Maar opdat dit al niet klein geacht worde, alsof het uit eens menschen hoofd gekomen ware, zoo zal hij hieronder zeggen, dat, wat hij spreekt, geen gedichtselen zijn van zijn eigen vernuft. Dit strijdt ook niet met de voorgaande woorden: want dewijl de godsdienst en de heiligheid der huwelijkstrouw op God steunt, wat gemeenschap zal een godzalige vrouw meer hebben met haren ongeloovigen man, nadat zij uitgestooten is door haat Gods?

14 Want de ongeloovige man is geheiligd. Hij voorkomt de zwaarigheid, die de geloovigen had kunnen benaauwen. Daar is een bijzondere gemeenschap in het huwelijk, dat de vrouw het halve deel is van den man, dat zij twee één vleesch zijn, dat de man het hoofd der vrouw is, en dat de vrouw des mans metgezellin in alles is: hierom schijnt het niet te kunnen geschieden, dat een geloovig man met de ongeloovige vrouw, of een geloovige vrouw met den ongeloovigen man zou wonen, zonder door zoo nauwe gemeenschap besmet te worden. Zoo zegt dan Paulus hier, dat het huwelijk desniettemin heilig en zuiver is, en dat voor geen besmetting te vreezen is, alsof de vrouw den man zou besmetten. Voorts moeten wij weten, dat Paulus hier niet spreekt van de huwelijken, die gesloten, maar van huwelijken, die gehouden moeten worden, die reeds gesloten zijn. Want wanneer men raadslaagt of men een ongeloovige vrouw, of een ongeloovigen man mag trouwen, dan heeft deze vermaning plaats: Trekt geen juk met de ongeloovigen, want er is geen overeenstemming van Christus met Belial. ² Cor. 6:15

Maar degene, die reeds verbonden is, heeft niet meer vrije verkiezing: daarom is het een andere raadslaging. Hoewel deze heiliging verscheidenlijk genomen wordt, zoo duid ik ze nochtans eenvoudig op het huwelijk in dezen zin: Een geloovige vrouw kon schijnen besmet te worden door den ongeloovigen man, zoodat het een ongeoorloofde gemeenschap is: maar het is anders, want de godzaligheid van den een is krachtiger om het huwelijk te heili-

gen, dan de goddeloosheid van den ander om het te besmetten. Daarom kan de geloovige met eene zuivere conscientie met den ongeloovige wonen: want wat aangaat het gebruik en de gemeenschap des beds en des ganschen levens, hij wordt geheiligd, opdat hij door zijn onreinigheid de geloovige niet besmette. Ondertusschen is deze heiliging den ongeloovigen echtgenoot niet voordeelig: maar heeft alleen zooverre kracht, dat de geloovige door zijn gemeenschap niet besmet, en het huwelijk ontheiligd wordt. Maar hieruit rijst een vraag: want indien het geloof van een Christenman of vrouw het huwelijk heiligt, zoo volgt daaruit, dat alle huwelijken der goddeloozen onrein zijn, en niets verschillen van hoerij. Ik antwoord: dat den goddeloozen alles onrein is, dewijl zij door hun onreinigheid ook de allerbeste en uitnemendste schepselen Gods besmetten. Hiervan komt het, dat zij ook het huwelijk besmetten, dewijl zij God niet als auteur erkennen: en daarom kunnen zij de ware heiligmaking niet deelachtig worden, en misbruiken het huwelijk met een kwade conscientie. Maar hieruit wordt onverstandig besloten, dat hun huwelijk niets verschilt van hoerij, want hoewel het hun onrein is, zoo is het nochtans in zichzelf rein, zooverre het door God verordend is, en dient om de eerbaarheid onder de menschen te behouden, en de ongeregelde lusten te breidelen: ja het wordt om deze doeleinden door God voor goed geacht, gelijk andere stukken der maatschappelijke orde. Zoo moet men dan altijd onderscheid maken tusschen de natuur van eene zaak en haar misbruik.

Anders waren uwe kinderen. Dit is een argument uit de vrucht genomen. Ware uw huwelijk onrein, zoo zouden uwe kinderen, die daaruit geboren worden, onrein zijn, maar uwe kinderen zijn heilig, zoo moet dan het huwelijk rein zijn. Gelijk dan de goddeloosheid van vader of moeder niet verhindert, dat de kinderen heilig geboren worden, alzoo verhindert zij ook niet, dat het huwelijk rein is. Sommigen taalkundigen leggen deze plaats uit van de burgerlijke heiligheid, te weten, dat zij wettige kinderen geacht worden: maar in dit stuk is der ongeloovigen toestand niet erger: zoo kan dan die uitlegging niet bestaan. Bovendien is het zeker, dat Paulus hier de zwaarigheid der conscientien heeft willen wegnemen, dat niemand zoude denken, dat hij ontreinigt worde, gelijk ik gezegd heb. Zoo is dan dit een schoone plaats, en uit de innerlijkste theologie afgeleid: want zij leert, dat der geloovigen kinderen door eenig voorrecht van de anderen worden afgezonderd, dat zij heilig in de gemeente gerekend worden. Maar hoe zal deze meening overeenkomen, met wat hij op een andere plaats zegt, te weten, dat wij allen van nature kinderen des toorns zijn. Of met de woorden Davids:

Ex. 2: 3. ziet, ik ben in zonde ontvangen, enz. Ik antwoord, dat de verbreiding der zonde en der verdoemenis in den zaden Adams algemeen is, zoo worden dan alle menschen onder deze vervloeking besloten, beiden die van geloovigen en van ongeloovigen komen: want de geloovigen genereeren geene kinderen naar het vleesch, zooverre zij door den Geest wedergeboren zijn. Zoo is dan in allen de toestand der natuur eenerlei, dat zij beiden der zonde en der eeuwige verdoemenis onderworpen zijn. Maar dat de apostel hier den kinderen der geloovigen een zonderling voorrecht toeschrijft, dat vloeit uit de weldaad des verbonds, waardoor de vervloeking der natuur uitgewischt wordt, en degenen, die van nature onheilig waren, worden

door de genade Gode geheiligd. Hieruitbetoogt Paulus Rom. 11: 16, dat Abrahams gansche geslacht heilig is, omdat God het verbond met hem gemaakt had. Indien (zegt hij) de wortel heilig is, zoo zijn ook de takken heilig: en God noemt zijne kinderen allen die uit Israël gegeneerd zijn: en nu als de middelmuur is nedergeworpen, is datzelfde verbond der zaligheid ons gemeen gemaakt, dat met Abrahams zaad gemaakt was. Indien de kinderen der geloovigen uit het algemeene lot van het menschelijk geslacht genomen worden, om den Heere afgezonderd te worden, waarom zouden wij hen dan het teeken weigeren? Indien hun de Heere door zijn Woord in zijn gemeente toelaat, waarom zullen wij hun het teeken onthouden? Hoe nu de kinderen der geloovigen een heilig geslacht zijn, en nochtans vele ontaarden, dat hebt gij in Rom. 10 en 11, en wij hebben het daar behandeld.

15 Indien de ongeloovige afwijkt. Dit is het ander deel, waarin hij den geloovigen man vrijmaakt, die, bereid zijnde om met de goddelooze vrouw te wonen, verstooten wordt, en desgelijks de geloovige vrouw, die niet door haar eigen schuld verstooten wordt van den man: want dan breekt de ongeloovige meer het huwelijk met God, dan met den mensch, die zijn wederhelft is. Zoo is hier dan een bijzondere oorzaak, want die eerste en voornaamste band wordt niet alleen losgemaakt, maar ook afgebroken. Hoewel sommigen meenen, dat wij heden bijna dezelfde oorzaak hebben, om ons van de papisten te scheiden, zoo moeten wij nochtans verstandig beschouwen, wat onderscheid daarin is, opdat men toch niet iets lichtvaardiglijk doe. **Tot vrede heeft ons God geroepen.** Dit duiden de uitleggers verscheidenlijk: want sommigen verstaan het aldus: **wij zijn geroepen in vrede**, laat ons daarom de stof en de oorzaak der verstoringen vlieden. Ik versta het eenvoudiger. Laat ons, zooveel ons mogelijk is, met alle menschen vrede houden, tot welken wij geroepen zijn. Zoo moet men dan niet lichtvaardig van de ongeloovigen afwijken, tenzij zij eerst het huwelijk breken. Zoo dan, God heeft ons geroepen in vrede tot dit einde, opdat wij met alle menschen vrede houden, een iegelijk goedgeoede. Zoo dient dan dit tot het eerste deel, te weten, dat de geloovigen met de ongeloovigen behooren te blijven, zoo zij daarin bewilligen, enz., want de begeerte der echtscheiding is vreemd van onze belijdenis.

16 Want wat weet gij, vrouw. Degenen, die willen dat deze uitspraak een bevestiging is van het tweede deel, leggen ze aldus uit: gij moet u niet laten houden door onzeker hopen, enz., maar naar mijn gevoelen is het een vermaning, die aan de nuttigheid is ontleend. Want het is een schoon en groot goed, zoo een vrouw haren man wint: en het staat niet zoo wanhopig met de ongeloovigen, dat men ze niet tot het geloof zoude kunnen brengen: zij zijn wel dood, maar God kan ook de dooden opwekken. Dewijl dan daar nog eenige hope op een goeden voortgang is, en een godzalige vrouw niet weet, of zij door haar heiligen wandel haren man tot den rechten weg zal kunnen brengen, zoo moet zij alles beproeven, eer zij hem verlaat: want zoolang de zaligheid eens menschen nog in twijfel staat, zoo moeten wij het meest genegen zijn tot goede hoop. Voorts dat hij zegt, dat de man door de vrouw kan zalig gemaakt worden, dat is een oneigenlijke manier van spreken, dewijl daarin den mensch toegeschreven wordt, wat Gode eigenlijk toekomt. Maar daarin is

geen ongerijmdheid: want dewijl de Heere krachtig werkt door de instrumenten, die Hij gebruikt, zoo maakt Hij zijn kracht eenigszins hun gemeen, of vereenigt hen alzoo met hunnen dienst, dat Hij zegt door hen te geschieden, wat Hij door hen doet. Vandaar is het ook, dat Hij de eere, die Hem alleen toekomt, somtijds aan hen toeschrijft. Nochtans zullen wij bedenken, dat in ons niets is, dan zooverre wij als instrumenten door Hem bewogen worden.

17 Doch gelijk God aan een iegelijk. De zin is: wat moet men dan doen, anders dan dat een iegelijk wandele naar de genade, die hem gegeven is, en overeenkomstig zijn roeping. Zoo moet dan een iegelijk daarin arbeiden, en zijn macht gebruiken, dat hij zijnen naasten voordeelig zij, en dat voornamelijk, dewijl hij door de bijzondere schuld zijner roeping daartoe behoort bewogen te worden. Hij stelt twee dingen, te weten, de roeping en de mate der genade, welke men in de raadsleding moet aanzien. Want wij behooren door dezen prikkel niet weinig geprikkeld te worden, om te doen wat wij schuldig zijn, als de Heere ons verwaardigt dienaars te maken zijner genade tot zaligheid onzer broederen: want de roeping behoort ons als het ware onder Gods juk te houden, ook al is het, dat aan elk zijn conditie weinig bekoort. **En alzoo gebied ik in alle gemeenten.** Ik meen, dat hij dit er bijgevoegd heeft, om de valsche beschuldiging van sommigen tegen te gaan, die van hem achterklapten, dat hij zich meer recht aanmatigde jegens de Corinthiërs, dan hij over anderen durfde: hoewel hij ook een ander einde op het oog heeft kunnen hebben, te weten, opdat deze leer te wichtiger ware, als de Corinthiërs verstonden, dat zij nu in alle gemeenten gemeen was. Want wij nemen dat lichtelijker aan, wat wij weten, dat het ons met alle godzaligen zal gemeen wezen. Het was hatelijk geweest, zoo hij de Corinthiërs nauwer gebonden had dan de anderen.

18 Is iemand besneden geroepen? die neme geen voorhuid aan.

Is iemand in de voorhuid geroepen? die worde niet besneden.

19 De besnijdenis is niets, en de voorhuid is niets, maar de onderhouding der geboden Gods.

20 Een iegelijk blijve in die roeping, waarin hij geroepen is.

21 Zijt gij dienstbaar geroepen? vraagt daar niet naar: maar zoo gij ook kunt vrij worden, gebruikt dat liever.

22 Want die in den Heere is dienstbaar geroepen, die is des Heeren vrijgelatene, desgelijks ook die vrij geroepen is, die is Christus' dienstknecht.

23 Gij zijt met prijs gekocht, wordt geene dienstknechten der menschen.

24 Broeders, een iegelijk, waarin hij geroepen is, daarin blijve hij bij God.

18 Is iemand besneden geroepen? Dewijl hij de roeping vermeld had, zoo neemt hij aanleiding uit een soort, en weidt een weinig uit in een algemeene vermaning: hetwelk hij op vele plaatsen gewoon is te doen: en bevestigt tevens mede met verscheidene voorbeelden, wat hij van het huwelijk gezegd had. De hoofdzaak is, dat men in uitwendige dingen niet lichtvaardig moet afwijken van de roeping, waarin men door Gods wil eenmaal getreden is. En hij begint met de besnijdenis, van dewelke toen velen twistten. Hij zegt,

Ex. 4:1
Fil. 1:27.
Col. 1:10.
1 Thess. 2:12.

1 Cor. 6:20.
Hebr. 9:12.
1 Petr. 1:18.

dat bij God er niets aan gelegen is, of gij een heiden of een Jood zijt. Daarom gebiedt hij een iegelijk met zijn toestand tevreden te zijn. Men moet altijd weten, dat hier alleen over de wettige roepingen er standen des levens gehandeld wordt, welke door God ingesteld en goed geacht worden.

19 De besnijdenis is niets. Hoewel deze gelijkenis gepast was tot de tegenwoordige zaak, zoo schijnt hij die met opzet gebruikt te hebben, om het Joodsche bijgeloof, en tevens de opgeblazenheid met korte woorden te gispen: want dewijl de Joden op de besnijdenis roemden, zoo konde het gebeuren, dat velen zich mishagden om der voorhuid wille, gelijk of hun toestand des te erger geweest ware. Daarom stelt Paulus hen beiden gelijk, opdat de een niet dwazelijk begeerd worde uit haat tegen den ander. Maar dit is te verstaan naar dien tijd, in welken de besnijdenis nu afgeschaft was: want had hij op het verbond en gebod Gods gezien, zoo zoude hij ze zonder twijfel meer geacht hebben. Hij verkleint wel op een andere plaats de besnijdenis der letter, en zegt, dat zij bij God voor niets geacht wordt. Maar hier, dewijl hij eenvoudig de besnijdenis stelt tegen de voorhuid, en beide gelijk maakt, zoo is het zeker, dat hij daarvan gesproken heeft, als van een middelmatig iets, en dat van geen waarde is. Want de afschaffing maakt, dat de verborgenheid, die tevoren daaronder vervat was, nu niet langer daartoe behoort. Ja, dat zij nu niet meer een teeken, maar een zaak zonder eenig gebruik zij: want op deze voorwaarde is de doop in de plaats der besnijdenis gekomen, dat het genoeg zij, dat wij met den Geest van Christus besneden worden, als onze oude mensch met Christus begraven wordt. **Maar de onderhouding der geboden.** Dewijl dit een van de geboden Gods was, zoo lang de gemeente aan de ceremoniën der wet gebonden was, zoo zien wij, dat hij voor zeker en bekend houdt, dat de besnijdenis afgeschaft is door de komst van Christus; doch alzoo, dat haar gebruik den zwakken en ongeleerden vrij stond, maar nochtans onnut: want Paulus spreekt daarvan als van een zaak zonder waarde, even alsof hij zeide: Dewijl deze dingen uitwendig zijn, zoo laten zij u niet bekommeren, maar geeft liever acht op godzaligheid, en op werken, die God eischt, en alleen in waarde zijn bij God. Dat de papisten deze plaats aanvoeren, om de rechtvaardigheid des geloofs teniet te maken, is kinderachtig. Want Paulus handelt hier niet over de oorzaak der rechtvaardigheid, noch hoe wij die verkrijgen, maar alleen waarop de geloovigen zich moeten toeleggen, alsof hij zeide: Wilt u niet tevergeefs met ijdele dingen bezighouden, maar oefent u liever in de werken, die Gode behagen.

20 Een iegelijk blijve in de roeping. Dit is een hoofdstuk, waaruit andere dingen afgeleid worden, te weten, dat een iegelijk met zijn roeping tevreden zij, dezelve volge en niet begeere tot andere dingen over te loopen. De roeping in de Schrift is een behoorlijke wijze van leven, want zij ziet en steunt op God, die roept; opdat niemand deze uitspraak misbruike, om eenige gestalte des levens te bevestigen, die ongoddelijk of zondig is. Maar men mag hier vragen, of Paulus hier eenige verplichting wil stellen: want de woorden schijnen zoo te luiden, dat een iegelijk aan zijn roeping gebonden is, zoodat hij daarvan niet moet afwijken. Maar dit ware veel te hard, zoo een kleermaker geen ander ambacht mocht leeren,

Rom. 2:27.

zoo een koopman geen landman mocht worden. Ik antwoord, dat dit de meening des apostels niet is: want hij wil alleen die lichtvaardige begeerte bestraffen, waardoor vele menschen gedrongen worden om den stand huns levens te veranderen zonder behoorlijke oorzaak, door superstitie of door eenige andere beweging. Bovendien roept hij een iegelijk ook tot dezen regel, dat zij bedenken wat met hun roeping overeenkomt. Zoo legt hij dan niemand de noodzakelijkheid op, om te blijven in de wijze van leven, die hij eenmaal heeft aangenomen: maar hij veroordeelt meer de ongerustheid, waardoor een iegelijk niet met gerust gemoed in zijn betrekking wandelt, en gebiedt, dat een iegelijk zich oefene in datgene, waartoe hij geroepen is.

21 Zijt gij dienstbaar geroepen? Hier zien wij dat Paulus' oogmerk is, de conscientien gerust te stellen: want hij gebiedt den dienstknechten goedsmoeds te zijn, en zich niet te ongerust te maken, even alsof de dienstbaarheid hun hinderlijk ware om God te dienen. Zoo vraag dan daar niet naar, dat is, wees niet benauwd, hoe gij het juk moogt afwerpen, alsof die stand den Christenen niet betaamde, maar wees gerust van harte. En hieruit verstaan wij, dat de staten en rangen des levens niet alleen door de voorzienigheid Gods onderscheiden zijn in deze wereld, maar dat hunne bewaring ook door zijn Woord geboden wordt. **Maar zoo gij ook kunt vrij worden.** Het woordje **ook**, heeft (naar mijn oordeel) geen anderen nadruk, dan alsof hij gezegd had: Zoo gij voor de dienstbaarheid ook tot vrijheid kunt geraken, dat zal u nuttiger wezen. Het is twijfelachtig, of hij zijn woorden vervolgt tot de dienstknechten, of dat hij zich tot de vrijen wendt; beide zinnen passen niet kwalijk, en komen op hetzelfde uit. Hij wil leeren, dat de vrijheid niet alleen goed is, maar dat zij ook beter is dan de dienstbaarheid. Indien hij de dienstbaren aanspreekt, zal de zin wezen: als ik u gebied gerust van harte te zijn, zoo verbied ik u niet ook de vrijheid te genieten, zoo gij haar bekomt. Indien hij tot de vrijen spreekt, zoo zal het als een soort van toelating zijn, alsof hij zeide: Ik gebied den dienstknechten goedsmoeds te zijn: hoewel de stand der vrijen beter en meer te begeeren is, zoo iemand de keuze gegeven wordt.

22 Want die in den Heere is dienstbaar geroepen. Dienstbaar in den Heere geroepen te zijn, is uit de dienstknechten uitverkoren, en Christus' genade deelachtig te worden. Deze uitspraak is hier gesteld tot vertroosting der dienstbaren, alsmede om den hoogmoed der vrijen te fruiken. Dewijl de dienstbaren in hun lot verdriet hebben, omdat zij verworpen en verachtelijk zijn voor de wereld, zoo is het nuttig, dat hun de bitterheid der dienstbaarheid door eenige vertroosting verzacht worde. En de vrijen hebben noodig bedwongen te worden, opdat zij zich niet te zeer verheffen en verhoovaardigen, omdat zij een eervoller levensstand hebben. Paulus doet dit beide: want dewijl de vrijheid des Geestes veel hooger te achten is dan de vrijheid des vleesches, zoo vermaant hij de dienstbaren, dat hun de moeielijkheid van hun stand verdragelijk behoort te zijn, indien zij maar de onwaardebare gave overwegen, die zij ontvangen hebben: dat ook de vrijen zich niet behooren te verheffen, daar zij in het voornaamste stuk aan de dienstknechten gelijk zijn. Hieruit moet men niet verstaan, dat de dienstknechten hooger

gesteld worden dan de vrijen, of dat de maatschappelijke orde verstoord worde. De apostel zag op wat beiden diende. De vrijen (gelijk gezegd is) moesten zich weerhouden, om door beschimping wreed te zijn tegen de dienstbaren: en den dienstbaren moest men eenigen troost geven, opdat zij den moed niet verloren gaven. En dit dient tot meerdere bevestiging der maatschappelijke orde, als hij leert, dat des vleesches ongerief door de geestelijke gave vergoed wordt.

23 Gij zijt met prijs gekocht. Deze woorden hebben wij ook in het voorgaande hoofdstuk gehad, maar tot een ander einde. Over het woord **prijs**, heb ik daar mijn gevoelen gezegd. De hoofdinhoud is, dat hij den dienstbaren verbiedt om over hun levensstand bekommerd te zijn, maar veelmeer wil hij dat zij zorgen, dat zij zich niet begeven tot de goddelooze of booze begeerlijkheden hunner meesters en heeren. Wij zijn den Heere heilig, dewijl Hij ons uitverkoren heeft: dat wij ons dan om des menschen wil niet onheiligen, hetwelk geschiedt, als wij aan hunne booze begeerten gehoorzaam zijn. Deze vermaning is zeer noodig geweest in dien tijd, toen de dienstbaren met dreigingen en slagen, ja ook met verschrikking des doods gedreven werden, om allerlei geboden zonder verkiezen of uitzondering te volbrengen, zoodat onder de diensten der dienstbaren zowel koppelarijen en andere booze daden als eervolle werken geteld worden. Daarom zondert Paulus terecht uit, dat zij zich niet tot booze en schandelijke diensten begeven. Och, of dit wel en diep in aller menschen harten ingedrukt ware: zoo zouden zich niet zoo velen veil geven aan de wellusten der menschen. Wij zullen bedenken, dat wij Diens zijn, die ons verlost heeft.

24 Blijf daarin bij God. Ik heb boven vermaand, dat hier de menschen niet gedrongen worden door een eeuwige wet nimmermeer den stand des levens te veranderen, zoo zij behoorlijke en genoegzame reden daartoe hebben: maar dat alleen de onregelde hartstochten hierdoor gestild en bedwongen worden, waardoor vele menschen herwaarts en derwaarts gedreven worden, zoodat zij met gedurige onrust gekweld worden. Zoo zegt Paulus, dat het voor God evenveel is, wat wijze des levens een iegelijk heeft in dit leven, dewijl de eendracht in de godzaligheid en vreeze Gods door deze verscheidenheid niet verbroken wordt.

25 Van de maagden heb ik geen gebod des Heeren: maar geef raad, als die barmhartigheid verkregen heb van den Heere, om getrouw te zijn.

26 Ik acht dan dat dit goed is om den tegenwoordigen nood, dat het den mensch goed is alzo te zijn.

27 Zijt gij aan een vrouw gebonden? zoo zoek geen scheiding. Zijt gij vrij van eene vrouw, zoo zoek geen vrouw.

28 En indien gij ook trouwdet, gij hebt niet gezondigd; en indien een jonkvrouw trouwdet, zij heeft niet gezondigd; nochtans zullen dezulken verdrukking in het vleesch hebben: maar ik spaar ulieden.

25 Van de maagden. Nu komt hij op de behandeling van het huwelijk terug, waarmede hij in het begin van het hoofdstuk begonnen was. En wat hij nu zeggen wil, had hij aangeoerd, maar

ietwat duister en kort: zoo verklaart hij nu onbewimpelder wat hij van den maagdelijken staat gevoelt: maar dewijl het een glibberige zaak is, en vol zwaarigheid, zoo spreekt hij altijd onder voorwaarde, gelijk wij zullen zien. Maagden neem ik hier voor den maagdelijken staat. Hiervan zegt hij, dat hij geen gebod heeft: want God verkondigt nergens in de Schrift, wie ongehuwd moeten blijven. Ja, dewijl de Schrift zegt, dat zij man en vrouw geschapen zijn, zoo schijnt zij alle menschen gelijkelijc en zonder uitzondering tot het huwelijk te roepen: immers de ongehuwde staat wordt nergens in de Schrift geboden of aangeprezen. Hij zegt, dat hij raad geeft, niet die gelijk een raadsel, en geen of weinig vastigheid heeft, maar die zeker en zonder twijfeling te houden is. En het Grieksche woordje dat hij gebruikt, beteekent niet alleen **raad**, maar ook een sententie. Hieruit besluiten de papisten verkeerdelijc, dat men buiten het Woord mag gaan, dewijl Paulus niets minder gedacht heeft, van buiten de palen des Woords Gods te treden: want zoo iemand het meer van nabij beschouwt, zoo zal hij zien, dat Paulus hier niets voortbrengt, wat Christus in zijne woorden niet saamgevat heeft bij Mattheus. Maar door een vóórkoming bekent hij, dat hij geen zeker gebod des Heeren in de wet heeft, waarin bepaald wordt, wie den huwelijksstaat behoort aan te nemen, of denzelven niet aan te roeren. **Als die barmhartigheid verkregen heb van den Heere om getrouw te zijn.** Hiermede geeft hij aan zijn gevoelen gezag, opdat niemand denke, dat het hem geoorloofd is het te verwerpen, zoo hij wilde. Want hij betuigt, dat hij spreekt niet als mensch, maar als getrouw leeraar der gemeente, en apostel van Christus: en dit schrijft hij op zijn wijze der barmhartigheid Gods toe, omdat het geen kleine eer is, ja alle menschelijke verdiensten te boven gaat. Hieruit is het openbaar, dat al wat van menschen in de gemeente gebracht is, niets gelijks heeft aan dezen raad des apostels. Voorts, **getrouw** beteekent hier **waarachtig**, die niet alleen uit godzaligen ijver doet, wat hij doet, maar met wetenschap begaafd is, om zuiver en getrouw te leeren. Want het is in een leeraar niet voldoende, dat hij goeden moed hebbe, er moet ook wijsheid en kennis der waarheid bij zijn.

Matt. 5 : 32;
19 : 5.

26 Zoo acht ik dan, dat dit goed is. Hoewel ik deze plaats anders overzet dan Erasmus en de oude overzetter, zoo verschil ik nochtans in den zin niet van hen. Zij deelen de woorden zoo, dat tweemaal hetzelfde herhaald wordt: maar ik maak alleen één voorstel, en dit doe ik niet zonder auteur; want ik volg de oude en getrouwe afschriften, waarin deze woorden zoo gesteld en onderscheiden zijn. De zin is: Ik acht, dat het om den nood, waarmede de heiligen in dit leven gedrongen worden, voordeelig is, dat allen de vrijheid en het gemak van den ongehuwden staat genieten: want dat zou hun passen. Sommigen duiden dezen nood op den tijd des apostels, welke zeker voor alle godzaligen zeer onrustig was: maar 't komt mij beter voor, dat hij die ongerustheid heeft willen be duiden, waarmede de heiligen altijd in dit leven aangevochten worden. Daarom strek ik het tot alle tijden uit, en neem het alzoo, dat de heiligen dikwerf in de wereld op en nedergeworpen worden, en aan vele en verschillende stormen onderhevig zijn, zoodat hun toestand tot het huwelijk niet schijnt nut te zijn. Het woord **alzoo te zijn**, beteekent ongehuwd te zijn, en zich van het huwelijk te onthouden.

27 Zijt gij aan eene vrouw gebonden? Als hij voorgesteld heeft wat het geriefelijcst is, zoo voegt hij nochtans daarbij, dat het gemak van den ongehuwden staat ons niet behoort te bewegen, om den band des huwelijks te breken, waarmede men gebonden is. Zoo matigt hij dan hier de voorgaande uitspraak, opdat niemand door den lof des ongehuwden staats zou bewogen worden, en het huwelijk versmaden, zijnen nood en zijn roeping vergetende. Voorts, met deze woorden verbiedt hij niet alleen den band des huwelijks te breken, maar houdt ook die walgingen tegen, die plegen te komen: opdat een iegelijk gaarne en vriendelijc zijn wederhelst aanhange. **Zijt gij vrij van de vrouw?** Dat men dit stuk moet verstaan onder voorwaarde, is openbaar uit den ganschen samenhang. Zoo laat hij dan niet allen de keuze toe om altijd buiten huwelijk te zijn, maar dien het gegeven is. Zoo dan, wie door geen nood gedwongen wordt, die trekke niet lichtvaardig een strik aan: want de vrijheid moet niet lichtvaardig weggeworpen worden.

28 Indien gij ook trouwt. Dewijl het te vreezen was, dat iemand uit zijn laatste gevoelen zou denken, dat hij God verzocht, zoo hij wetens en willens zich aan het huwelijk verbond (dewijl hij alzoo zijn vrijheid zou verlaten) zoo neemt hij deze zwaarigheid weg, want hij laat den weduwenaren toe te trouwen, en zegt dat zij daarin niet zondigen. En het woordje **ook**, schijnt deze kracht te hebben, dat hij betuigt, dat de weduenaars, indien zij door geen bijzonderen nood gedrongen worden, nochtans niet verboden worden te trouwen, zoo dikmaals als het hun goeddunkt. **En zoo een jonkvrouw trouwde.** Hetzij dit een uitbreiding, of eenvoudig een gelijkenis is, zoo is dit eerste buiten twijfel, dat Paulus de vrijheid des huwelijks tot allen heeft willen uitstrekken. Die meenen, dat het een amplificatie of uitbreiding is, die worden daartoe gebracht, dat het meer den schijn van een misslag heeft, en meer kon gelasterd worden: immers meer schaamte heeft de maagdom te verliezen, dan na den dood der wederhelst een ander huwelijk aan te gaan. Zoo zou dan dit het argument zijn: Indien het eene maagd geoorloofd is, een huwelijk aan te gaan, veelmeer dan staat het den weduwen vrij. Maar ik acht meer, dat deze beide dingen gelijk gesteld worden, aldus: Gelijk het eene maagd geoorloofd is, alzoo ook den weduwen: want bij de ouden was het tweede huwelijk meer of minder geteekend: want die vrouwen, die hun leven lang met één huwelijk tevreden waren, werden met een kroon der zedigheid versierd: welke eer tot schande was van die vrouwen, die wederom trouwden. En het is bekend, dat Valerius zegt, dat het een teeken is van rechte onmatigheid, als men het tweede huwelijk begeert. Zoo maakt dan de apostel de jonkvrouwen en de weduwen gelijk in de vrijheid des huwelijks. **Nochtans zullen dezulken verdrukking in het vleesch.** Hij herhaalt dikwerf de oorzaak, waarom hij in zijne vermaningen tot den ongehuwden staat overhelt, opdat hij den schijn niet geve van den enen stand op zichzelve boven den anderen te stellen: maar alleen om hetgeen er uit volgt; hij zegt dat vele moeijelikheden het huwelijk aanhangen, en dat hij daarom wilde, dat zij allen van het huwelijk vrij waren, die zonder die moeijelikheden willen zijn. Als hij zegt, dat zij verdrukking des vleesches of in het vleesch zullen hebben, zoo geeft hij daarmede te kennen, dat die zorgvuldigheden en benauwdheden, waarin de getrouwde

lieden komen, voortkomen uit de aardsche zaken. Zoo wordt dan **vleesch** hier genomen voor den uitwendigen mensch. En **sparen**, beduidt hier **toegeven**, of van de verdrukkingen wil verschoonen, die in het huwelijk aanhangen, even alsof hij zeide: Ik begeer uwe zwakheid te hulpe te komen, opdat gij geen verdriet hebt: in het huwelijk brengt veel verdriet mede: dit is de oorzaak, waarom ik wilde, dat het huwelijk voor u geene behoefte ware, opdat gij vrij van alle kwaad moogt zijn. Nochtans moogt gij hieruit niet affeiden, dat Paulus hier het huwelijk een noodzakelijk kwaad noemt: want deze verdrukkingen, waarvan hij spreekt, komen niet zoozeer uit de natuur des huwelijks, als uit de verdorvenheid, want het zijn vruchten der erfzonde.

- 29 Dit zeg ik u, broeders, dewijl de tijd kort is, zoo moeten zij, die vrouwen hebben, zijn alsof zij geene hadden.
- 30 En die weenen, alsof zij niet weenden: en die blijde zijn, alsof zij niet blijde waren: en die koopen, alsof zij niets bezaten.
- 31 En die deze wereld gebruiken, alsof zij ze niet gebruikten: want de gedaante dezer wereld gaat voorbij.
- 32 Ik wilde, dat gij zonder zorgvuldigheid waart. Die buiten huwelijk is, die bezorgt wat des Heeren is, hoe hij den Heere zal behagen.
- 33 Die getrouwd is, die bezorgt de dingen, die deze wereld aangaan, hoe hij zijne huisvrouw zal behagen, en hij is gedeeld.
- 34 En een ongetrouwde vrouw en een jonkvrouw bezorgt wat des Heeren is, opdat zij heilig zij aan lichaam en aan geest: maar die gehuwd is, die bezorgt hetgeen de wereld aangaat, hoe zij den man zal behagen.
- 35 Dit zeg ik tot uw voordeel, niet om een strik over u te werpen, maar tot eerbaarheid en betamelijkheid, opdat gij den Heere aanhangt zonder eenige verandering.

29 Dewijl de tijd kort is. Hij spreekt wederom van het heilig gebruik des huwelijks, om de dartelheid van die menschen te weerleggen, die, als zij vrouwen getrouwd hebben, niet anders bedenken dan wellusten des vleesches, en denken niet op God. Zoo vermaant hij dan de geloovigen, dat zij niet in zóó ongebonden wellust vallen, dat het huwelijk hen de wereld indompele. Het huwelijk is een geneesmiddel tegen onkuischheid: dat is waar, zoo iemand het matig gebruikt. Daarom gebiedt hij de getrouwde lieden, kuisch in de vreeze des Heeren met elkander te leven. Dit zal geschieden, zoo zij het huwelijk gebruiken, als andere hulpmiddelen des aardschen levens, met het hart naar boven gericht tot het bedenken des hemelschen levens. Hij neemt een argument van de korthed des menscheleken levens. Dit leven (zegt hij) dat wij nu leiden, is vergankelijk en van geen langen duur: daarom zullen wij er ons niet in verwarren. Zoo zullen dan degenen, die vrouwen hebben, zijn alsof zij ze niet hadden. En deze filosofie hebben wel alle menschen in den mond, maar is in het hart van weinige menschen wezenlijk en ernstig ingedrukt. In de eerste overzetting had ik een exemplaar gevolgd, waarmede, gelijk ik naderhand bemerkte heb, geen uit vele overeenkwam. Ik heb daarom goedgevonden er dit

Jes. 40: 6.
Sir. 14: 18.
Jak. 1: 10;
4: 14.
1 Pet. 1: 24.
1 Tim. 5: 5.

woord **dewijl** in te voegen, omdat de zin klaarder zou zijn: gelijk ook in sommige oude boeken gelezen wordt. Want dewijl wij in beraadslagingen den toekomenden tijd meer aanzien dan den voorleden, zoo vermaant hij ons van de korthed des toekomenden tijds. **Alsof zij geene hadden.** Alle dingen, die tot het gebruik des tegenwoordigen levens dienen, zijn heilige gaven Gods: maar deze verontreinigen wij door het misbruik. Indien men de oorzaak zoekt, wij zullen deze hierin vinden, dat wij altijd een duurzaamheid in de wereld droomen: want hiervan komt het, dat de dingen, die ons hulpmiddelen behoorden te zijn om door te gaan, strikken worden om ons te binden. Zoo dan, om ons deze stompzinnigheid te ontnemen, vermaant hij ons terecht tot aanmerking van de korthed dezes levens: en besluit daaruit, dat wij alle dingen zóó behooren te gebruiken, alsof wij ze niet gebruikten. Want die bedenkt, dat hij in deze wereld een vreemdeling is, die gebruikt de dingen dezer wereld, alsof ze hem vreemd waren, dat is, als dingen, die ons voor een dag geleend worden. Daarom, het hart van een Christenmensch behoort zich met aardsche dingen niet bezig te houden, noch daarin te rusten. Want hij gebiedt ons zoo te leven, alsof wij elk oogenblik uit dit leven moesten verhuizen. Door **weening** en **blijdschap**, beduidt hij **voorspoed** en **tegenspoed**: want het is gebruikelijk, dat de oorzaken door de vruchten te kennen gegeven worden. Hier gebiedt de apostel aan de Christenen niet om hunne bezittingen weg te werpen, maar eischt alleen dit, dat hunne harten niet gehecht worden aan de bezittingen.

31 En die deze wereld gebruiken. In het eerste lid dezer rede is een woord, dat beteekent **gebruikende**, en in het tweede lid is aan dat woord wat vooraan gezet, dat het woord in een kwaden zin omzet, zoodat het hier beduidt **misbruikende**. Zoo beduidt dan Paulus hier een sober en matig gebruik, waardoor onze loop geenszins verhinderd of vertraagd wordt, om steeds tot het einde te haasten. **Want de gedaante.** Met dit woord heeft de apostel zeer wel de ijdelheid dezer wereld uitgedrukt. Er is (zegt hij) niets zekers noch bestendigs, want het is alleen een gedaante of uitwendige schijn. Het schijnt, dat hij gezinspeeld heeft op de tooneelspelen, waarin wanneer de gordijnen weggeschoven worden, terstond in een oogwenk een andere gedaante vertoond wordt, en wat voor de oogen der lieden was, wordt van voor hun blik fluks weggenomen. Ik weet niet, waarom Erasmus dit woord anders heeft overgezet. Voorwaar naar mijn oordeel verduistert hij de leer van Paulus: want de gedaante wordt bedektelijk tegen de substantie gesteld.

32 Ik wilde, dat gij zonder zorgvuldigheid waart. Hij komt wederom tot den raad, welken hij nog niet volledig uitgedrukt had: en ten eerste stelt hij (naar zijne gewoonte) een aanprijzing van den ongehuwden staat, daarna geeft hij een iegelijk vrijheid te verkiezen, wat hij begrijpt hem het nuttigst te zijn. Het is niet zonder reden, dat hij zoo dikmaals terugkomt op den lof van den ongehuwden staat: want hij zag hoe zwaar de lasten des huwelijks zijn. Degene, die daarvan zich kan bevrijden, moet zulk goed niet verachten: en zij, die zich tot het huwelijk schikken, dien is het nut van zulk ongemak tevoren vermaand te zijn, opdat zij daarna zulks onvoorziens bevindende, den moed niet verloren geven. En wij zien, dat dit met velen geschiedt: want als zij zich enkel honig

voorgesteld hebben, zoo worden zij, door deze hoop bedrogen zijnde, lichtelijk door den kleinsten aanstoot overvallen. Daarom zullen zij intijds weten wat zij te verwachten hebben, opdat zij bereid zijn om alle ding te verdragen. De zin is: Het huwelijk brengt vele afleidingen met zich, van welke ik wilde, dat gij vrij waart. Maar dewijl hij boven verdrukkingen gesteld heeft, en nu van zorg of zorgvuldigheid gewaagt, zoo kon men twijfelen, of deze dingen verscheiden zijn of niet. Ik acht, dat verdrukking ontstaat uit droevige dingen, b. v. uit verlies van vrouw of kinderen, uit gekijf en uit kleine dingen, uit veel verdriet, uit gebreken der kinderen, uit zwaarigheid der huishouding en dergelijke dingen: maar zorgvuldigheden acht ik ook in blijde dingen te zijn, zooals in de zotternijen der bruiloften, in jokkernijen en scherts, en andere dingen, die de getrouwde lieden bekommeren. **Die ongetrouwd is, die bezorgt de dingen, die des Heeren zijn.** Ziedaar het vrij zijn van zorgvuldigheden, dat hij den Christenen toewenscht, opdat zij al hunne gedachten en oefeningen aan den Heere wijden. Deze vrijheid stelt hij in den ongehuwden staat, daarom begeert hij, dat alle menschen deze vrijheid gebruiken. Nochtans verstaat hij niet, dat dit altijd in den ongehuwden staat is: want de ondervinding bewijst het heel anders in de priesters, monniken en nonnen, wier ongehuwde staat verder van God is, dan men iets zou kunnen bedenken: en ook in zoo vele stinkende hoereerders, die zich daarom van den huwelijken staat onthouden, opdat zij met grooter dardelheid hunne lusten zouden kunnen koelen, en opdat de misdaad niet aan het licht kome. Waar branding is, kan geen liefde Gods zijn. Maar dit is de zin van Paulus: Dat de ongetrouwde vrij is, en niet verhinderd wordt te bedenken wat God aangaat. Deze vrijheid gebruiken de godzaligen: de anderen verkeerden alles tot hun verderf.

33 De getrouwde bezorgt wat de wereld aangaat. Versta door de dingen, die de wereld aangaan, dingen, die dit tegenwoordig leven betreffen: want het woord **wereld**, wordt hier genomen voor den toestand des aardischen levens. Maar hieruit mocht iemand besluiten, dat dan alle getrouwde menschen vreemd zijn van het rijk Gods, dewijl zij niet anders dan aardische dingen bedenken. Ik antwoord, dat de apostel spreekt van een deel der gedachten, alsof hij zeide, dat zij zóó met het eene oog op den Heere zien, dat zij het ander op de vrouw vestigen: want het huwelijk is als een pak, waardoor het gemoed van een godzalig mensch niet met zoo onverhinderden loop tot God voortgaat. Wij zullen altijd bedenken, dat dit niet des huwelijks eigen kwaad is, maar dat het uit der menschen gebrek komt: alzoo vallen die valsche beschuldigingen van Hieronymus, die al deze dingen verzamelt om het huwelijk te lasteren. Want zoo iemand den landbouw, koopmanschap, en andere gestalten des levens veroordeelt, omdat onder zoovele verdorvenheden der wereld, niet één van deze vrij is van eenig kwaad, wie bespot zijn ongeschiktheid niet? Merk dan op, dat alle kwaad, dat in den huwelijken staat is, van elders komt: want de man zou heden door de bijwoning der vrouw niet afgetrokken worden van den Heere, was hij in den onverdorven staat gebleven, en had hij de heilige inzetting Gods niet geschonden: maar de vrouw zou hem tot alle goed een hulpe zijn, gelijk zij tot dit einde geschapen was. Maar iemand mocht zeggen: Indien er altijd zondige en verdoemde

zorgvuldigheden aan het huwelijk kleven, hoe is het dan mogelijk, dat de getrouwde lieden met reïne conscientie God aanroepen, en Hem dienen? Ik antwoord, dat er drieërlei zorgvuldigheden zijn: want sommige zorgvuldigheden zijn in zichzelf boos en goddeloos, omdat zij uit mistrouwen komen, van die spreekt Christus, Matth. 6:25. Sommige zijn noodzakelijk, en mishagen Gode niet: gelijk het den vader des huisgezins betaamt, dat hij voor zijne vrouw en kinderen zorgvuldig zij: en God wil niet, dat wij stokken of blokken zijn, zoodat een iegelijk niet voor zichzelf zou zorgen. De derde zijn uit deze beide vermengd, te weten, als wij bezorgen wat ons toekomt te bezorgen, maar om onze aangeboren onmatigheid, veel te vurig daarin zijn. Zoo zijn dan zulke zorgvuldigheden in zichzelf niet kwaad, maar worden kwaad door de ongeregelde onmatigheid. En de apostel heeft hier niet alleen de gebreken willen teekenen, waardoor wij voor God schuldig worden, maar wenscht in het algemeen dat wij, van alle veranderingen vrij, ons geheel met God bekommeren. **En hij is gedeeld.** Het is wonder, vanwaar in deze plaats zulke groote verscheidenheid gekomen is. Want de gewone Grieksche tekst is zoo wijd verscheiden van de oude Latijnsche lezing, dat die verscheidenheid niet aan dwaling of onachtzaamheid kan toegeschreven worden, gelijk dikmaals in een letter of in een woord gedwaald wordt. Aldus wordt in den Griekschen tekst woordelijk gelezen: De getrouwde man bedenkt wat de wereld aangaat, hoe hij de vrouw behage, vrouw en jonkvrouw zijn gedeeld: de ongetrouwde vrouw bedenkt wat des Heeren is, enz. En zij leggen uit, dat **gedeeld zijn**, geplaatst is voor **verscheiden zijn**, alsof daar gezegd was: Daar is een groot onderscheid tusschen een getrouwde vrouw en een jonkvrouw. Want de eene is alleen in den Heere bekommerd, maar de ander wordt tot verscheiden dingen getrokken. Maar dewijl deze uitlegging wat vreemd is van de eenvoudige eigenschap des woords, zoo behaagt zij mij niet, voornamelijk dewijl de zin van een andere lezing (die ook in sommige Grieksche uitgaven gevonden wordt) gepaster en minder gedwongen is. Zoo zullen wij het dan aldus verstaan, dat de getrouwde mensch gedeeld is, omdat hij zich eensdeels aan God, en eensdeels aan zijn wederhelft wijdt, en niet ganschelijk aan God.

34 En een ongetrouwde vrouw en een jonkvrouw. Wat hij van de mannen geleerd heeft, zegt hij ook van de vrouwen, te weten, dat de jonkvrouwen en weduwen niet door aardische dingen worden afgeleid, noch verhinderd al hun zorgen en genegenheden tot God te wenden: niet dat zij het allen alzoó doen, maar omdat zij de bekwaamheid hebben, zoo het gemoed alzoó gevoegd is. Als hij zegt, **opdat zij heilig zij aan lichaam en aan geest**, zoo toont hij aan, wat de ware en Gode aangename kuischheid zij, te weten, als het gemoed Gode onbesmet bewaard wordt. Och, dat men dit beter opgemerkt had, dan men gedaan heeft. Wat het lichaam aangaat, wij zien hoe de monniken en nonnen, en 't gansche schuim der roomsche priesters, zich in 't gemeen Gode heiligen, wier ongehuwde staat schandelijker is, dan men iets zou kunnen verzinne. Maar laat ons nu van de kuischheid des lichaams zwijgen. Hoevelen zijn er niet onder degenen, die om den waan der kuischheid wonderlijk geprezen worden, die van vuile lusten blaken! En uit deze uitspraak van Paulus mag men verstaan, dat geene kuischheid

Gode behaagt, die niet zoowel der ziele als des lichaams is. Och, of degenen die hoovaardig van de kuischheid snateren, verstonden, dat zij het met God te doen hebben, zij zouden niet zoo stout tegen ons strijden. Hoewel heden ten dage niemand prachtiger over de kuischheid spreekt, dan die openlijk het onbeschaamdste hoereert; en ofschoon zij zich zeer eerlijk gedroegen in der menschen oogen, dat geeft niets, zoo zij niet hun gemoed van alle onreinheid zuiver en ongeschonden bewaren.

35 Dit zeg ik tot uw voordeel. Ziedaar de matigheid des apostels, hoewel hij de verdrietelijkheden, lasten en zwaarigheden des huwelijks wist, en aan de andere zijde ook het voordeel, nut en gerief van den ongetrouwden staat: zoo durft hij nochtans niets te gebiedten. Ja, dewijl hij den ongetrouwden staat geprezen had, vreezezende dat de lezers, door zulken lof gevangen, bij zichzelfden zouden zeggen, wat de apostelen aan Christus antwoordden, het is dan goed alzoo te zijn, en alzoo hun macht en gave niet aanmerken, zoo betuigt hij hier bijname, dat hij wel vertoont wat het nuttigst is, maar dat hij niemand eenigen nood wil opleggen. En hier hebt gij twee dingen, die waardig zijn op te merken: Het eerste is, tot wat einde de ongetrouwde staat te begeeren is, te weten, niet om zijns zelfs wille, noch omdat hij een volmaakter stand des levens is, maar opdat wij zonder verhindering den Heere aanhangen, hetwelk alleen door een Christen mensch behoort aangemerkt te worden in geheel zijn leven. Het ander is, dat men over de consciëntiën geenen strik moet werpen, om iemand van het huwelijk te weren, maar dat men een iegelijk zijn vrijheid moet laten. Hoe grootelijks in beide gefaald is, is openbaar. Voorwaar in het tweede zijn zij stouter geweest dan Paulus, die niet gevreesd hebben een wet van den ongetrouwden staat te maken, waardoor zij aan de gansche geestelijkheid en aan alle priesters het huwelijk verboden hebben: die ook de beloften van eeuwige kuischheid ingesteld en bevestigd hebben: met welke strikken vele honderdduizenden zielen in het eeuwige verderf getrokken zijn. Zoo dan, indien de Heilige Geest door den mond van Paulus gesproken heeft, zoo kunnen de papisten zich niet verontschuldigen, dat zij niet tegen God strijden, als zij de consciëntiën daarin binden, waarin Hij ze heeft willen vrij laten: of het moest zijn, dat de Heilige Geest na dien tijd eenen nieuwen raad genomen heeft, om een strik te maken, welken Hij tevoren verworpen had.

36 Zoo het iemand voor zijne jonkvrouw ongevoegelijk acht, zoo zij den bloei van haar leeftijd voorbijgaat, en het alzoo moet geschieden, hij doe wat hij wil, hij zondigt niet, laat ze trouwen.

37 Maar wie vast staat in zijn hart, geen nood hebbende, maar macht hebbende over zijnen wil, en heeft dit voorgenomen in zijn hart, zijn jonkvrouw te bewaren, die doet wel.

38 Alzoo, die zijn jonkvrouw uitgeeft ten huwelijk, die doet wel, en die ze niet uitgeeft, die doet beter.

36 Zoo het iemand. Nu wendt hij zijne woorden tot de ouders, die kinderen onder hun macht hadden. Want als zij den lof van den ongetrouwden staat, en ook de zwaarigheden des huwelijks gehoord hadden, zoo hadden zij kunnen twijfelen, of het wel redelijk ware hunne kinderen aan zoo vele ellendigheden te onderwerpen, opdat

zij niet schenen de oorzaken hunner zwaarigheden te zijn. Want hoe liever zij hunne kinderen hebben, hoe angstiger zij vreezen voor hen, en de wacht voor hen houden. Zoo dan, om hun deze zwaarigheid te benemen, leert Paulus, dat hun ambt is voor hen niet anders zorg te dragen, dan als een iegelijk voor zich zorg dragen moet, als hij zijns zelfs is. En hij behoudt die deeling, die hij dusver gebruikt heeft, te weten, dat hij wel den ongetrouwden staat prijst, maar nochtans het huwelijk vrij laat: en niet alleen vrij laat, maar ook laat tot een noodzakelijk middel tegen de onkuischheid, hetwelk men niemand mag weigeren. In het eerste lid spreekt hij van ten huwelijk uit te geven dochters: waarin hij zegt, dat in het uitgeven hunner dochters niet zondigen, die achten, dat de ongetrouwde staat haar niet betaamt. Het woord **ongevoegelijk**, is te verstaan van een bijzondere welvoegelijkheid, die aan elks natuur hangt: want er is een algemeene welvoegelijkheid, welke bij de filosofen een deel der ingetogenheid is, die allen even gelijk toekomt. Daar is ook een andere bijzondere welvoegelijkheid, want den een voegt iets, dat den ander geenszins zou betamen. Zoo moet dan een iegelijk zien (gelijk Cicero zegt) wat persoon de natuur hem opgelegd heeft. Den een zal de ongetrouwde staat passen, hij moet alle andere menschen niet met zijnen voet meten; anderen moeten ook niet arbeiden om hem na te volgen, hun macht niet aanzien: want dat is een navolging der apen, die tegen de natuur strijdt. Daarom zoo een vader oordeelt, dat de ongetrouwde staat niet past voor den aard zijner jonkvrouw, zoo zal hij haar een man geven. **Den bloei van den leeftijd**, stelt hij voor den leeftijd, die tot het huwelijk bekwaam is; dezen stellen de rechtsgeleerden van het twaalfde tot het twintigste jaar. Paulus geeft met korte woorden te kennen, hoedanig gerechtigheid en redelijkheid in de ouders behoort te zijn, om naar de teedere en glibberige jaren geneesmiddel te geven, als de kracht der krankheid het begeert. **En moet alzoo geschieden.** Ik versta, dat met deze woorden de zwakheid der dochter beduid wordt, te weten, zoo zij de gave der onthouding niet heeft: want dan dwingt de nood tot het huwelijk. Dat Hieronymus uit deze woorden, **hij zondigt niet**, oorzaak neemt om het huwelijk te lasteren, alsof zijn dochter tot huwelijk uit te geven geen prijselijk werk ware, dat is kinderachtig. Want het is Paulus genoeg, dat hij de vaders van schuld bevrijdt, opdat zij niet zouden achten, dat het onbeleefd of onredelijk ware, dat zij hunne dochters aan de moeielijkheden des huwelijks onderwerpen.

37 Maar wie vast staat in zijn hart. Dit is het tweede lid, waarin hij handelt over de dochters, aan wie het gegeven is, dat zij zich van het huwelijk kunnen onthouden. Zoo prijst hij dan die vaders, die de rust voor hunne dochters zoeken: maar men moet zien, wat hij hier eischt. Ten eerste, stelt hij een vasten wil, zoo iemand dat bij zichzelfden voorgenomen heeft. Nochtans zal men hier niet verstaan een voornemen der monniken, dat is, een gewillige verbinding tot eeuwige dienstbaarheid: want van dien aard is de belofte, die zij voornemen; maar hij maakt duidelijk van deze vastigheid gewag, dat de menschen dikmaals zulke plannen voornemen, die hun des anderen daags berouwen: dewijl hier van een ernstige zaak gehandeld wordt, zoo eischt hij wel beraden overleg. Ten andere, neemt hij de noodwendigheid weg: want velen gebruiken

meer eigenzinnigheid dan rede in het beraden. En in de tegenwoordige zaak zien zij niet wat zij vermogen, als zij het huwelijk waarwel zeggen, maar het is hun genoeg te zeggen, ik wil. Paulus wil, dat ook de macht daarbij is, dat zij niets onbezonnen aannemen, maar naar de mate der genade, die haar gegeven is. Deze uitzondering der noodwendigheid verklaart hij bekwaamelijk met het navolgende woord, als hij wil, dat zij macht hebben over hunnen wil. Want dat is even alsof hij zeide, ik wil niet, dat zij raadslagen, eer zij weten, dat haar de macht om te volbrengen gegeven is: want tegen Gods ordening te strijden, is lichtvaardig en verderfelijk. Maar (mocht iemand zeggen) naar dezen grond, zijn de beloften niet te verwerpen, mits deze voorwaarden er bij waren. Ik antwoord, wat de gave der kuischheid aangaat, dat men, dewijl wij onzeker zijn van den wil Gods voor het toekomende, niets moeten vaststellen voor het gansche leven. Laat ons de gave gebruiken, zoolang zij ons gelaten wordt, en middelerwijl onszelven den Heere bevelen, bereid om te volgen, waartoe hij ons roept. **Heeft in zijn hart voorgenomen.** Dit schijnt Paulus er bijgevoegd te hebben, om te beter uit te drukken, dat de vaders naarstelijk naar alle zijden behooren om te zien, eer zij de zorg en het plan om hunne dochters ten huwelijk uit te geven, afleggen. Want zij weigeren dikmaals het huwelijk door schaamte, of daardoor dat zij zichzelf niet kennen: nochtans zijn zij ondertusschen niet te min wellustig genegen, en op een hellend vlak om bedrogen te worden. Hier moeten de vaders overleggen wat haar nut is, opdat zij door hunne voorzichtigheid hare onwetendheid of verkeerde begeerte zuiveren. Deze plaats dient om der vaderen macht te bevestigen, welke macht men heilig behoort te achten, dewijl zij uit het algemeene recht der natuur vloeit. En indien in andere mindere handelingen den kinderen niets toegelaten wordt zonder de autoriteit der ouderen: zoo betaamt hun veel minder in de aanneming des huwelijks toe te geven. En dit is wel naarstig in het burgerlijk recht verordend, maar voornamelijk in de wet Gods: zooveel te verfoeielijker is de goddeloosheid van den paus, die zoowel het Goddelijk als het menschelijk recht verwerpente, bestaan heeft de kinderen vrij te maken van het juk en van de onderdanigheid der ouders. Maar het is nut de reden aan te teekenen. Dit is (zegt hij) om de waardigheid van het sacrament. (Ik laat de onwetendheid, daar, dat zij uit het huwelijk een sacrament maken.) Maar ik bid u, hoedanig is de eer of waardigheid, als men tegen de algemeene eerbaarheid aller volken, tegen de eeuwige ordinantie Gods in, aan den lust der jongelingen toegeeft, zoodat zij zonder schaamte hem opvolgen onder den dekmantel van een sacrament. Zoo zullen wij dan weten, dat in de handeling van kinderen ten huwelijk uit te geven, de autoriteit der ouders voornamelijk geeischt wordt, mits zij die niet wredeijk misbruiken: gelijk zij ook in de burgerlijke rechten beperkt wordt. En als de apostel hier eischt, dat de kinderen gevoelen, dat zij vrij zijn, en geen nood hebben: zoo geeft hij te kennen, dat de raad der ouders naar der kinderen nut moet gevoegd worden. Zoo zullen wij dan bedenken, dat deze matiging een rechte en behoorlijke regel is, dat de kinderen zich laten regeeren door de ouders: en dat de ouders hunne kinderen niet tegen hunnen wil trekken, waar zij niet willen komen, en in hun macht op niets anders letten dan op der kinderen nut en voordeel.

38 Alzoo, die zijn jonkvrouw uitgeeft. Dit is een besluit der beide voorgaande stukken, waarin hij met korte woorden de ouders bevrijdt van schuld, indien zij hunne dochters ten huwelijk uitgeven: betuigt nochtans, dat zij beter doen, zoo zij ze vrij van het huwelijk, tehuis houden. Nochtans zal men niet verstaan, dat hier de ongehuwde staat boven het huwelijk gesteld wordt, anders dan met de boven omschreven uitzondering. Want daar de macht niet is, daar zal de vader zeer kwalijk doen, die zijn dochter van het huwelijk zal zoeken te houden, en zal dan geen vader, maar een wreede tyran zijn. De hoofdzaak der gansche handeling komt hierop neêr, dat de ongehuwde staat beter is dan het huwelijk, omdat daarin grooter vrijheid is, opdat de menschen met minder verhindering God dienen. Dat men nochtans geen nood mag stellen, dat een iegelijk het huwelijk niet zoude mogen aannemen, zoo hij het goed acht: en dat het huwelijk door God tot een remedie onzer zwakheid is verordend, hetwelk die allen moeten gebruiken, die de gaven der onthouding niet hebben. Een iegelijk, die gezond van zin is, zal met mij bekennen en belijden, dat de gansche leer van Paulus over deze zaak in deze drie stukken vervat wordt.

39 De vrouw is aan de wet gebonden, zoolang haar man leeft; Rom. 7:1. maar indien haar man ontslapen ¹⁾ is, zoo is zij vrij om te ¹⁾ Dat is, gestorven. trouwen, dien zij wil, doch in den Heere.

40 Maar zij is gelukkiger, indien zij alzoo blijft, naar mijn gevoel; ik acht, dat ik ook den Geest Gods heb. 1 Thess. 4:8.

39 De vrouw is. Hij heeft boven over vrouwen en mannen in het gemeen gesproken, maar dewijl de vrouwen schijnen konden minder vrij te zijn, om de beschaamdheid der vrouwelijke kunne, zoo achtte hij het noodig ook over haar iets bijzonders te gebieden. Zoo leert hij dan nu, dat de vrouwen niet meer verhinderd worden dan de mannen, uit den weduwstaat tot een tweede huwelijk te komen. Wij hebben boven verhaald, dat de vrouwen, die een tweeden man begeerden, eenigszins zijn onkuisch geacht, en dat bijna tot schande van haar, zij, die met één man tevreden waren geweest, met een kroon der eerbaarheid plegen begiftigd te worden. Ja wat meer is, deze meening heeft voorheen onder de Christenen plaats gevonden: want de tweede huwelijken worden niet gezegend, en sommige concilien hebben den geestelijken verboden op zulke bruijloften te zijn. Zulke tirannie straft Paulus hier, en zegt dat men de weduwen niet moet verhinderen wederom te trouwen, zoo het haar goeddunkt. Of wij lezen, dat de vrouw aan, of door de wet is gebonden, is weinig aan gelegen, zeker niets wat den zin aangaat. Want de wet verkondigt, dat de vereeniging van man en vrouw onscheidbaar is. Indien wij lezen **aan de wet**, zoo zal daardoor macht en onderworpenheid beduid worden. Hij voert een bewijs uit het tegengestelde, want indien de vrouw aan des mans leven gebonden is, zoo wordt zij dus door zijn dood vrij: en als zij vrij is, mag zij trouwen, dien zij wil. Als het woord **slapen** beduidt **sterven**, zoo moet men het niet van de ziel, maar van het lichaam verstaan: hetwelk uit het bestendig gebruik der Schrift openbaar is. Onverstandig gaan dus eenige geestdrijvers te werk, als zij uit dit woordje een strik spannen, om te bewijzen dat de zielen, die van

hunne lichamen gescheiden zijn, gevoelen noch verstand, dat is, geen eigen leven hebben. Doch in den Heere. Zij meenen, dat dit er bijgevoegd is, om als in 't voorbijgaan te vermanen, dat men geen juk moet trekken met de goddeloozen, en dat men hun gezelschap niet moet begeeren: en hoewel ik beken, dat dit waar is, zoo oordeel ik toch dat het wijdere strekking heeft, te weten, dat zij het godzaliglijk en in de vreeze des Heeren zullen doen: want alzoo worden de huwelijken gelukkig begonnen.

40 Maar zij is gelukkiger, indien zij alzoo blijft. Waarom? Omdat de weduwstaat op zichzelf een deugd is? Neen, maar omdat deze minder aftrekking zal hebben, en vrijer wezen van aardse zorgvuldigheden. Dat hij hierbij voegt, naar mijn gevoelen, daarmede verstaat hij geen twijfelachtige meening, maar het is zooveel als hij zeide, dat zoo zijn oordeel over deze zaak is: want hij voegt terstond daarbij, dat hij den Geest Gods heeft, hetwelk genoeg is tot volkomen en grondig gezag. Nochtans schijnt het niet zonder bedekte scherts te zijn, dat hij zegt: ik acht. Want daar de valsche apostelen telkens met opgeblazen kaken van den Geest Gods roemden, om zich gezag aan te trekken, en het aan Paulus te onttrekken, zoo zegt hij, dat het hem voorkomt, dat hij niet minder den Heiligen Geest bezit dan zij.

HET ACHTSTE HOOFDSTUK.

- 1 Voorts, van de dingen, die den afgoden geofferd worden, wij weten, dat wij allen wetenschap hebben: de wetenschap blaast op, maar de liefde sticht.
- 2 Maar indien iemand zichzelf schijnt iets te weten, die weet nog niets, gelijk men het behoort te weten.
- 3 Maar zoo iemand God lief heeft, die is van Hem bekend.
- 4 Van het eten der dingen, die den afgoden geofferd worden, wij weten, dat een afgod niets is in de wereld, en dat er geen ander God is dan een.
- 5 Want hoewel er zijn, die goden genaamd worden, hetzij in den hemel, hetzij op de aarde (gelijk er vele goden zijn, en vele heeren.)
- 6 Zoo hebben wij nochtans maar éénen God, den Vader, uit welken alle dingen zijn, en wij in Hem: en één Heere Jezus Christus, door welken alle dingen zijn, en wij door Hem.
- 7 Maar de wetenschap is niet in allen: want sommigen met een geweten des afgods, eten ook nu als den afgoden geofferd, en hun geweten wordt besmet, dewijl het zwak is.

Nu komt hij tot een ander punt, dat hij in het zesde hoofdstuk alleen aangeroerd, maar niet verklaard had. Want toen hij gesproken had over de gierigheid der Corinthiërs, en die redeneering besloten had met deze uitspraak: noch gierigaards, noch roovers, noch hoereers, enz. zullen het rijk Gods bezitten: was hij daarna gekomen tot de vrijheid der Christenen, alle dingen zijn mij geoorloofd. Door deze gelegenheid was hij gekomen tot de ver-

melding der hoererij: daarna tot het huwelijk. Zoo vervolgt hij dan nu ten laatste wat hij aangeroerd had van de middelmatige dingen, te weten, hoe de vrijheid in de middelmatige dingen te matigen zij. Middelmatige dingen noem ik, die in zichzelf noch goed noch kwaad zijn, welke God aan onze macht onderworpen heeft. Maar wij moeten in het gebruik maat houden, opdat er onderscheid zij tusschen vrijheid en ongebondenheid. Ten eerste neemt hij een soort, dat boven andere opmerkelijk is, waarin de Corinthiërs zwaarlijk zondigden: dat zij naar de algemeene feestmalen gingen, die door de afgodendienaars aangericht werden tot eere der goden, en de spijze, die hun geofferd was, zonder onderscheid aten. Dewijl hieruit veel ergernis ontstond, zoo leert Paulus, dat zij de vrijheid, die hun door den Heere gegeven is, verkeerd gebruiken.

1 Van de dingen, die den afgoden geofferd worden. Hij begint met een toelating, waarmede hij hun vanzelf geeft, en bekent al wat zij zouden begeerd of tegengeworpen hebben: alsof hij zeide, ik zie hoedanig voorwendsel gij hebt: gij maakt aanspraak op de Christelijke vrijheid, gij werpt ons tegen, dat gij de wetenschap hebt, en dat niemand onder u in zoo groote dwaling verkeert, dat hij niet zou weten, dat er een enig God is. Ik geef toe, dat dit alles waar is: maar wat nut heeft eene wetenschap, die den broederen verderfelijker is? Zoo dan, wat zij begeeren, geeft hij hun alzoo toe, om te leeren dat hunne ontschuldigingen ijdel en van geene waarde zijn. De wetenschap blaast op. Uit de vruchten bewijst hij, hoe ijdel de roem der wetenschap zij, waar geen liefde is: alsof hij zeide, waartoe is zulke wetenschap nuttig, waardoor wij opgeblazen en hoovaardig worden, dewijl het der liefde eigen is te stichten? Deze plaats, welke anders door de korthed van duister is, zal lichtelijk aldus kunnen verstaan worden: al wat ontbloomt is van liefde, is niets geacht bij God, ja het mishaaft Hem, hoeveel te meer wat openlijk tegen de liefde strijdt. En deze wetenschap, waarop gij roemt, o Corinthiërs, staat lijnrecht tegen de liefde over: want zij blaast de menschen op met hoogmoed en doet hen de broeders te verachten: maar de liefde is voor de broeders bezorgd, en vermaant ons tot hunne stichting. Zoo is het dus een vervloekte wetenschap, die de menschen hoogmoedig maakt, en is niet door begeerte om te stichten gematigd. Voorts, Paulus heeft deze fout niet aan de leer willen toerekenen, dat degenen die geleerd zijn, dikwerf zichzelf behagen, en zichzelf verheffen, niet zonder versmading van anderen: hij heeft ook niet verstaan, dat dit de natuur der leer is, dat zij hoovaardigheid voortbrengt, maar hij heeft eenvoudig willen leeren, wat de wetenschap in den mensch uitwerkt, waar geen vreeze Gods, noch de broederlijke liefde is: want de goddeloozen misbruiken alle gaven Gods om zichzelf te verheffen. Aldus: rijkdom, eer, waardigheid, edelheid, schoonheid, en andere dergelijke dingen, blazen op: omdat de menschen door verkeerd betrouwen op die dingen opgeblazen, ten meestendeele wreed zijn. Nochtans is dit niet altijd het geval: want wij zien dat velen, die rijk en schoon zijn, en die in eere bloeien, en die met waardigheid begaafd zijn, en die edel zijn, nochtans een zedig gemoed, en geen hoovaardigheid hebben. En als het geschiedt, zoo betaamt het niet, dat men daarom die dingen zal lasteren, die baarblijklijk gaven Gods zijn: want dit zoude onbillijk en ongerijmd zijn: en als wij alzoo de schuld op de

Rom. 14: 14.
1 Cor. 10: 19.
Deut. 4: 39.
Ef. 4: 6.

Mal. 2: 10.
Ef. 4: 6.
Rom. 11: 36.
Joh. 13: 13.
1 Cor. 12: 3.
Fil. 2: 11.
1 Cor. 10: 28.

onschuldige dingen leggen, zoo bevrijden wij de menschen zelve, die alleen in de schuld zijn. Dit is het, wat ik zeg: Indien de rijkdom van nature de menschen hoovaardig maakt, zoo is een rijk mensch die hoovaardig is, niet te berispen: want het kwaad komt uit den rijkdom. Zoo moet men het dan aldus nemen, dat de wetenschap in zichzelf goed is, maar dat zij in de goddelooze menschen ijdel en onnut wordt, dewijl de godzaligheid haar eenige grondslag is: en dat zij, als de liefde verwijderd is, smakeloos wordt. En in waarheid, waar geen ernstige kennis Gods is, die ons vernedert, en leert den broederen nuttig te zijn, zoo is het meer een waan der wetenschap, dan wetenschap, ook in degenen, die men voor de geleerdsten houdt. Nochtans is de wetenschap daarom niet meer te lasteren, dan het zwaard als het in de hand van een razend mensch komt. Dit zij gezegd om eenige uitzinnige menschen, die tegen alle kunsten en vrije wetenschappen razen: even alsof zij alleen dienden om de menschen op te blazen, en niet zeer nutte instrumenten der godzaligheid en des gemeenen levens waren. En zij zelve, die ze hierom lasteren, zijn zoo vol hoovaardigheid, dat zij het oude spreekwoord waar maken, te weten, dat er niet hoovaardigers is dan onwetendheid.

2 Maar indien iemand zichzelf schijnt. Hij schijnt zichzelf wat te weten, die met den naam der wijsheid zichzelf behagende, de anderen als uit de hoogte veracht. Want Paulus veroordeelt hier niet de wetenschap, maar de eerezucht en hoogmoed, die de onheilige menschen daaruit trekken. Want anders wil hij niet, dat wij twijfelaars zijn, die altijd in het onzekere zijn en in twijfel hangen: hij prijst ook geen bedriegelijke en geveinsde bescheidenheid, alsof het goed ware, dat wij meenden niet te weten, wat wij weten. Daarom die zichzelf schijnt iets te weten, dat is die door den waan der wetenschap opgeblazen is, zoodat hij zich boven anderen verheft, en bij zichzelf wijs is, die weet nog niets, gelijk hij behoort te weten. Want het begin der ware wetenschap is de kennis Gods, welke ootmoed en onderworpenheid in ons baart, ja, die ons eerder geheel nederwerpt dan verheft. Waar hoovaardigheid is, daar is geen wetenschap Gods. Dit is een schoone plaats: och, of zij van allen wel geleerd worde, opdat zij mochten den regel der wetenschap weten. **Maar zoo iemand God liefheeft.** Dit is het besluit, waarmede hij bewijst, wat in de Christenen het meest prijselijk is, en de wetenschap en alle andere gaven prijselijk maakt, te weten, indien wij God liefhebben, want indien dit geschiedt, zoo zullen wij ook onzen naaste in Hem liefhebben. Op deze wijze zullen alle onze handelingen goed gematigd, en daarom Gode aangenaam wezen. Zoo bewijst hij uit de gevolgen, dat geen leer prijselijk is, die niet met de liefde Gods is besprengd: want deze maakt alleen, dat de gaven, die in ons zijn, Hem aangenaam worden: gelijk in den Tweeden zendbrief staat: Zoo iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel: waarmede hij te kennen geeft, dat zonder den Geest der wedergeboorte, alle andere dingen, wat schijn zij ook mogen hebben, van geene waarde zijn. **Van God bekend worden,** is zooveel als in eenige plaats geacht, of onder de kinderen Gods gerekend worden. Aldus heeft hij alle hoovaardige menschen uit het boek des levens, en van de lijst der godzaligen uitgerooid.

4 Van het eten der dingen. Hij komt nu weder tot die uitspraak, waarmede hij begonnen was, en spreekt duidelijker over

2 Cor. 5:17.

het voorwendsel der Corinthiërs. Want dewijl al het kwaad uit dezen wortel sproot, dat zij zichzelf behaagden, en anderen verachtten, zoo heeft hij de opgeblazen wetenschap in het gemeen veroordeeld, die zonder liefde was: en nu verklaart hij bijzonder, hoedanig die wetenschap was, waarop zij roemden, te weten, dat een afgod een ijdel gedichtsel van het menschelijk vernuft is, en dat men hem daarom voor niet moet achten: dat dan ook die heiliging, die in des afgods naam geschiedt, een dwaze bedenking, en van geene waarde is. Dat derhalve een Christenmensch niet besmet wordt, die zonder een geweten des afgods eet, wat den afgoden geofferd is. Dit is de inhoud der ontschuldiging, welke door Paulus niet als valsch verworpen wordt, want zij bevat eene zeer schoone leer, maar omdat zij ze tegen de liefde misbruikten. Wat de woorden aangaat, Erasmus heeft aldus overgezet: **Wij weten, dat er geen afgod is.** Maar ik wil liever aldus: **Dat de afgod niets is,** gelijk het ook de oude overzetter gesteld heeft. Want dit is het bewijs: De afgod is niets, want er is één eenig God. Want dit volgt wel: Indien er geen ander God is, dan onze God: zoo is dan de afgod een ijdele droom en loutere ijdelheid. Als hij zegt: **En dat er geen ander God is dan één,** zoo neem ik dat woordje en voor want. Want daarom is een afgod of beeld niets, omdat het uit de afgebeelde zaak ge waardeerd en geacht moet worden. Nu, het wordt verordend om God te vertegenwoordigen, ja om valsche goden te vertegenwoordigen, dewijl er één onzienlijk en onbegrijpelijk God is. En men moet de reden naarstig aanmerken: De afgod is niets, omdat er niet meer dan één God is. Want deze God is onzienlijk, en kan door geen teeken voor oogen gesteld worden, om daarin geëerd te worden. Daarom, hetzij dat de afgoden en beelden opgericht worden, om den waarachtigen God, of om valsche goden af te beelden, altijd zijn zij een verdraaid en boos gedichtsel. Daarom heeft Habakuk de afgoden genoemd: vertooningen der valscheheid, omdat zij de figuur of het beeld Gods voorstellende, liegen, en de menschen met valschen titel bedriegen. Daarom is het woordje **niets,** niet te verstaan van het wezen, maar van de hoedanigheid. Want de afgod is uit eenige materie gemaakt, van zilver, of van hout, of van steen. Maar dewijl God op deze wijze niet wil voorgesteld of afgebeeld worden, zoo is hij ijdel en niets, wat de beduiding en het gebruik aangaat.

5 Want hoewel er zijn, die goden genaamd worden. Zij hebben (zegt hij) den naam, maar de zaak is er niet. **Genaamd worden,** heeft hij gesteld voor door de meening der menschen geacht worden. En hij heeft een algemeene verdeeling gemaakt, als hij zegt: **In den hemel of op de aarde.** De goden, die in den hemel genoemd worden, zijn de hemelsche heirscharen, gelijk de Schrift ze noemt, de zon, maan, en andere sterren. Maar hoever zij van de Godheid afzijn, bewijst Mozes daaruit, dat zij schepselen zijn tot ons gebruik geschapen. De zon is onze dienstmaagd, de maan evenzoo. Hoe groote ongerijmdheid is het dan, dat men haar Goddelijke eer bewijst? Aardsche goden worden naar mijn oordeel eigenlijk genoemd mannen en vrouwen, voor welke de godsdienst ingesteld was. Want de gedachtenis van hen, die voor het menschelijk geslacht zich zeer verdienstelijk gemaakt hadden, is door eenige religie gewijd, (gelijk Plinius zegt) zoodat zij als goden geëerd

Ex. 33:20.
Deut. 4:12.
Joh. 1:18.
1 Tim. 6:16.
1 Joh. 4:12.
Hab. 2:18.

werden: gelijk Jupiter, Mars, Saturnus, Mercurius, Apollo, welke sterfelijke menschen waren, maar na hun dood tot het getal der goden gebracht: en anderen, die daarna geweest zijn, als Hercules, Romulus, en ten laatste de keizers: even alsof de menschen, die zich noch leven, noch onsterfelijkheid kunnen geven, naar hun goeddunken goden konden maken. Daar zijn ook andere aardsche goden, hetzij uit de beesten of uit de onredelijke creaturen: gelijk de goden der Egyptenaren, te weten, een os, een slang, een kat, look, ajuin: en bij de Romeinen, de steen Terminus, en de steen Vesta. Zij zijn dus goden met den naam. Maar Paulus zegt, dat hij naar al zulke vergodingen niet vraagt.

εις αὐτόν. **6 Zoo hebben wij nochtans maar éénen God.** Hoewel Paulus dit zegt als door een voorkoming, zoo brengt hij nochtans de ontschuldiging der Corinthiërs zóó bij, dat hij tevens leert: want uit hetgeen God allereigenlijkst toekomt, bewijst hij, dat er een enig God is. Al wat zijn oorsprong van elders heeft, is niet eeuwig, zoo is het ook geen God. Alles heeft zijnen oorsprong van Eenen: zoo is dan die alleen God. Wederom, deze is eerst waarachtig God, die allen dingen hun wezen geeft, uit welken alles vloeit, als uit het eerste begin. Nu, er is maar één, uit welken alles vloeit, zoo is er dan een enig God. Als hij daarbij voegt: **En wij in Hem**, zoo verstaat hij, dat wij ons wezen in God hebben, gelijk wij eenmaal door Hem geschapen zijn. Want hoewel deze woorden in het Grieksch wat anders schijnen te luiden, te weten, dat wij gelijk wij ons begin van Hem hebben, alzoo ons leven tot Hem behooren te voegen, als tot zijn behoorlijk einde, in welke beteekenis het genomen wordt, *ἐν αὐτῷ.* Rom. 11:39, zoo beduiden zij nochtans hier **in Hem**: gelijk zij door de apostelen gewoonlijk gebruikt worden. Zoo beduidt hij dan, dat wij, gelijk wij eenmaal door God geschapen zijn, alzoo ook door zijn kracht in onzen stand behouden worden. Dat dit de zin is, blijkt uit hetgeen hij onmiddellijk daarop van Christus zegt, te weten, dat wij door Hem zijn. Want hij heeft den Vader en den Zoon gemeenschappelijke werking willen toeschrijven, maar met een onderscheiding, die den personen betaamde. Zoo heeft hij dan gezegd, dat wij in den Vader ons wezen hebben, doch door den Zoon. Want de Vader is wel het fundament van alle zijn: maar gelijk wij door den Zoon Hem aanhangen, alzoo stort Hij ook door Denzelven de kracht zijns wezens in ons uit. **Eén Heere.** Dit wordt van Christus gezegd ten aanzien des Vaders. Want al wat Gode toekomt, dat komt ook met recht Christus toe, wanneer geene personen vermeld worden. Maar dewijl hier de persoon des Vaders vergeleken wordt met den persoon des Zoons, zoo onderscheidt de apostel terecht de eigenschappen. De Zoon Gods, in het vleesch geopenbaard zijnde, heeft van den Vader heerschappij en macht over alle dingen ontvangen, zoodat Hij alleen heerscht in den hemel en op de aarde, en dat de Vader door diens hand zijn heerschappij oefent. Op dezen grond wordt Hij onze eenige Heere genoemd. Voorts, dat de heerschappij Hem alleen toegeschreven wordt, dat is niet om de ordnantiën in de wereld weg te nemen: want Paulus spreekt hier van de geestelijke heerschappij: en de heerschappijen dezer wereld zijn politisch. Gelijk toen hij zoo even zeide: **Velen worden heeren genoemd**, dat sprak hij niet van de koningen of anderen, die in graad en waardigheid uitmunten: maar van de afgoden of duivelen, wien

de dwaze menschen uitnemendheid of heerschappij toedichten. Zoo dan, dat onze religie eenen eenigen Heere erkent, verhindert niet, dat er vele heeren in de maatschappij zijn, welken men eer en eerbied in dezen eenigen Heere schuldig is.

7 Maar de wetenschap is niet in allen. Met één woord wederlegt hij al wat hij dusverre op hun zijde heeft voortgebracht, te weten, dat het niet genoeg is, ofschoon zij weten, dat het recht is wat zij doen, tenzij zij ook op de broeders acht hebben. Toen hij boven zeide: **wij weten, dat wij allen wetenschap hebben**, sprak hij van hen, die hij om het misbruik der vrijheid bestrafte: en nu vermaant hij, dat er vele zwakken en ongeschikten onder hen vermengd zijn, naar welke zij zich behooren te voegen, even alsof hij zeide: Gij hebt wel een goed oordeel voor God; zoo gij alleen in de wereld waart, stond het u even vrij afgodenofer te eten als eenige andere spijs. Maar ziet rondom op uwe broeders, wier schuldenaars gij zijt: gij weet het, zij weten het niet: gij moet uwe handelingen niet alleen voegen naar uwe wetenschap, maar ook naar hun onkunde. Dit antwoord is zeer waardig opgemerkt te worden: want niets gaat lichter, dan elk zijn eigen nut volgen, geen acht hebbende op zijn naaste. Daarom rusten wij gaarne op ons eigen oordeel, en bedenken niet dat het oordeel dier werken, die wij voor der menschen oogen doen, niet alleen hangt aan onze conscientie, maar ook aan de conscientie onzer broederen. **Sommigen met een geweten des afgods.** Dit is hun onkunde, dat zij met eenigen bijgeloovigen waan bevangen waren, alsof de afgod eenige kracht had, en alsof er eenige kracht in de goddelooze en afgodische wijding en heiliging ware. Paulus spreekt niet van de afgodendienaren, die ganschelijk van de religie vreemd waren: maar van de ongeleerden, die nog niet zóó wel onderwezen waren, dat zij zouden verstaan hebben, dat de afgod niets is, en dat ook daarom de heiliging, die in des afgods naam geschiedde, van geene waarde was. Zoo hebben zij dan aldus gerekend: Dewijl de afgod wat is, zoo is de heiliging niet volslagen ijdel, die in deszelfs naam geschiedt. Zoo is dan die spijs niet rein, die eenmaal den afgoden geofferd is. Zoo achtten zij, dat zij wat besmet werden, zoo zij ze aten, en dat zij eenigszins aan den afgod deelachtig waren. Dat is de ergernis, die Paulus in de Corinthiërs bestraft, als wij de zwakke broeders door ons voorbeeld dwingen iets tegen het geweten te bestaan. **En hun geweten.** God wil niet, dat wij iets beginnen noch aangaan, of wij moeten zeker weten Hem aangenaam te zijn. Daarom al wat met twijfelachtig geweten geschiedt, dat is om zulke twijfeling voor God misdadig. En dit is het, wat hij zegt, Rom. 14:23, Dat het al zonde is wat uit het geloof niet is. Zoo is het dan waar, wat men pleegt te zeggen, dat die tot verdoemenis bouwen, die tegen het geweten bouwen, Want gelijk de goedheid der werken uit de vreeze Gods, en uit de rechtheid des gewetens vloeit, alzoo is daarentegen geen werk naar den schijn zoo goed, dat het niet door booze genegenheid des harten besmet wordt. Want zoo wie iets bestaat met tegenstrijdend geweten, die geeft daarmede eenige verachting Gods te kennen. Want dat is een getuigenis der vreeze Gods, als wij in alle dingen op zijnen wil zien. Zoo is het dan niet zonder verachting, zelfs een vinger te verroeren, wanneer het onzeker is, of het Hem mishaaft. Daar is ook aangaande de spijs

een andere reden: want zij wordt ons niet dan door zijn Woord geheiligd. Wanneer dat Woord er niet is, zoo blijft daar alleen besmetting: niet omdat de schepselen Gods besmet zijn, maar dewijl het gebruik des menschen onrein is. Eindelijk, gelijk de harten door het geloof gereinigd worden, alzoo is buiten het geloof niets rein voor God.

- Rom. 14:17. 8 De spijsze maakt ons Gode niet aangenaam: want wij zijn ook niet te overvloediger, zoo wij ze eten, noch te gebrekkelijker, zoo wij ze niet eten.
- Gal. 5:13. 9 Maar ziet toe, dat niet eenigszins deze uwe macht den zwakken ergerlijk zij.
- 10 Want zoo iemand u (hoewel gij de wetenschap hebt) aan der afgodentafel ziet zitten, zal zijn geweten (hoewel hij zwak is in het geloof) niet gesticht worden om te eten, dat den afgoden geoefferd is?
- Rom. 14:15. 11 En uw broeder, die zwak is, zal verderven in uwe wetenschap, om welken Christus gestorven is?
- 12 Als gij alzoo zondigt tegen de broeders, en hun geweten wondt, zoo zondigt gij tegen Christus.
- Rom. 14:21.
2 Cor. 11:29. 13 Daarom, indien de spijsze mijnen broeder ergert, zoo zal ik in eeuwigheid geen vleesch eten, opdat ik mijnen broeder niet ergerlijk zij.

8 De spijsze maakt ons Gode niet aangenaam. Dit was of kon zijn een andere voorwending der Corinthiërs, dat de godsdienst niet in spijsze gelegen was: gelijk Paulus zelf leert aan de Romeinen, dat het rijk Gods niet is spijs of drank. Paulus antwoordt, dat men nochtans moet toezien; dat onze macht den naasten niet hinderlijk zij. Waarmede hij stilzwijgend toegeeft, dat er voor God niets aan gelegen is, wat spijsze wij eten, dewijl hij ons het vrije gebruik toelaat, wat het geweten aangaat: maar dat deze vrijheid in het uitwendig gebruik aan de liefde onderworpen is. Zoo was dan het argument der Corinthiërs niet goed, dewijl zij van een deel tot het geheel besloten. Want in het gebruik wordt de reden der liefde ingesloten. Zoo is het dan zeker, dat de spijsze ons Gode niet aangenaam maakt: en dit bekent Paulus, maar hij zondert de liefde uit, die ons van God bevolen is, en het is niet geoorloofd haar te vergeten. **Want wij zijn ook niet te overvloediger, zoo wij ze eten.** Hij spreekt hier niet van den overloed des buiks: want die gegeten heeft, die heeft den buik voller dan die nuchter is. Maar hij wil zeggen, dat wij niet rechtvaardiger, noch onrechtvaardiger worden door het eten of niet eten. Bovendien spreekt hij niet van allerlei eten of niet eten. Want onmatigheid en overdaad mishagen Gode op zichzelf, en de soberheid en matigheid behagen Hem. Maar wij moeten verstaan, dat het koninkrijk Gods, hetwelk geestelijk is, niet in deze uitwendige onderhoudingen is gelegen: en dat daarom de middelmatige dingen niet gelden voor God. Hoewel hij dit in den anderen persoon als door een vóórkoming voortbrengt, zoo laat hij nochtans toe, dat het waarachtig is: want het is genomen uit zijn leer, welke wij boven aangeroerd hebben.

9 Maar ziet toe, dat niet eenigszins deze uwe macht den

zwakken ergerlijk zij. De vrijheid laat hij onverkort. Het gebruik matigt hij zooverre, dat het de zwakken niet ergere. En hij wil bijname, dat men acht hebbe op de zwakken, dat is, op degenen, die nog niet wel bevestigd zijn in de leer der godzaligheid. Want dewijl zij meestal plegen versmaad te worden, zoo wil en gebiedt God, dat men acht op hen zal hebben. Ondertusschen geeft hij bedektelijk te kennen, dat de sterke reuzen gerust kunnen veracht worden, zoo zij onze vrijheid met geweld aan hun goeddenken willen onderwerpen: want men moet de ergernis niet vreezen van hen, die niet door zwakheid getrokken worden om te zondigen, maar begeerig zoeken wat zij mogen bestraffen. Wat hij door de **ergernis** verstaat, zullen wij terstond zien.

10 **Want zoo iemand u ziet.** Hieruit ziet men duidelijker, hoe groote vrijheid de Corinthiërs zichzelf vergunden; want als de ongelovigen eenig heilig feestmaal den afgoden hielden, zoo aarzelden zij niet daar te komen, om mede van de offerande te eten: nu bewijst Paulus wat kwaad daaruit kwam. Voorts, dat ik in het eerste deel voor **gij, die de wetenschap hebt**, heb gesteld: **hoewel gij de wetenschap hebt**; en in het tweede deel, voor **die zwak is**, heb gesteld: **hoewel hij zwak is**, dit was mij noodig, om den zin van Paulus te verklaren. Want hij gebruikt een toelating, even alsof hij zeide: Het zij zoo, gij moogt de wetenschap hebben: maar degene, die u ziet, al is het dat hij geen kennis heeft, wordt nochtans door uw voorbeeld gesterkt om datzelve te doen, en zonder voorbeeld en voorganger zou hij nimmermeer daartoe gekomen zijn: maar nu, als hij iemands voorbeeld navolgt, zoo meent hij daarin genoegzame verontschuldiging te hebben, dat hij een ander navolgt, hoewel hij het met een boos geweten doet. **Want zwakheid** beteekent hier **ongeschiktheid** of **twijfelachtigheid** des gewetens. Het is mij niet verborgen, hoe anderen het uitleggen. Want door de **ergernis** verstaan zij, dat de ongeleerden door eens anders voorbeeld bewogen, meenen dat zij alzoo Gode eenigen godsdienst doen: maar deze gedachte is vreemd aan den zin van Paulus. Want hij berispt hen, dat zij de onervarenen stout maakten, om tegen hun geweten te doen wat zij meenden, dat hun niet geoorloofd was. **Gesticht worden**, beduidt hier zooveel als **versterkt worden**. Want dat gebouw is bouwvallig, dat niet op de gezonde en godzalige leer gefundeerd of gegrond is.

11 **En uw broeder, die zwak.** Zie hoe groot kwaad het is, hetwelk de menschen in 't gemeen klein achten, te weten, dat men iets aangaat met twijfelachtig of tegenstrijdend geweten. Want het einde en wit, waarheen wij al ons leven behooren te strekken, is de wil des Heeren. Zoo is het, dan dit eene, dat al onze werken besmet, te weten, als wij tegen den wil Gods doen: en dit geschiedt niet alleen met het uitwendig werk, maar ook met de gedachten des harten, als wij ons iets veroorloven met tegenstrijdend geweten, ook al is dit in zichzelf niet boos. Laat ons dan bedenken, dat wij in het verderf loopen, zoo dikwerf wij tegen het geweten in voortgaan. Voorts de zinsnede, **zal verderven in uwe wetenschap**, lees ik vragenderwijze, alsof hij zeide: Is het redelijk, dat uwe wetenschap uwen broeder een oorzaak des verderfs zal aanbrengen? Of weet gij daarom wat recht is, om een ander te verderven? Het woord **broeders** heeft hij gesteld, opdat hij hun hoogmoed van

groote onbeleefdheid zou veroordeelen, in dusdanigen zin: Hij, dien gij veracht, is wel zwak, maar nochtans een broeder: want God heeft hem aangenomen. Zoo zijt gij dan wreed, dat gij op uwen broeder geen acht hebt. Maar wat volgt, is nog gewichtiger, te weten, dat de onervarenen en zwakken door het bloed van Christus zijn verlost. Want niets is onwaardiger te zeggen, dan dat Christus niet gearzeld heeft te sterven, opdat de zwakken niet zouden vergaan, en dat wij de zaligheid van hen zoo klein achten, die door zoo grooten prijs verlost zijn. Dit woord is waardig, dat men het in gedachtenis houde; het leert ons, hoe hoog wij der broederen zaligheid behooren te achten: niet alleen van alle broederen in 't gemeen, maar ook van elk, dewijl het bloed van Christus voor een iegelijk vergoten is.

12 Als gij alzoo zondigt tegen de broeders, en. Want indien de ziel van elken zwakke de prijs is des bloeds van Christus, zoo bewijst hij wel, hoe gering hij het bloed van Christus acht, die om een weinig spijsze, zijn broeder, die door Christus verlost is, wederom in het verderf stoot: zoo is dan zulk eene verasmading openbare lastering tegen Christus. Hoe het zwakke geweten gewond wordt, is reeds gezegd, te weten, wanneer het tot kwaad gesticht wordt.

13 Daarom indien de spijsze mijn broeder ergert. Opdat hij hun dartelen hoogmoed te strenger geesele, zoo zegt hij niet alleen, dat men zich liever van één maaltijd moet onthouden, dan dat de broeder beleedigd worde: maar dat men ook zijn gansche leven lang het eten van het vleesch moet vaarwel zeggen: en hij gebiedt niet alleen wat men behoort te doen, maar zegt dat hij alzoo zou doen. En hoewel het een hyperbolische of overdrevene wijze van spreken is, omdat het nauwelijks mogelijk is, dat iemand zijn gansche leven lang zich van vleesch onthoude, zoo hij in het gemeenschapsleven blijft: zoo geeft hij nochtans te kennen, dat hij liever nimmermeer zijn vrijheid zal gebruiken, dan dat hij den zwakken ergernis zou geven. Want nooit is een ander dan matig gebruik geoorloofd, naar den regel en mate der liefde. Och, of dit wel overwogen, die alles zóó tot hun voordeel wenden, dat zij zelfs geen haarbreed van hun recht willen wijken om der broederen wil: en niet alleen aanmerkten wat Paulus leert, maar ook wat hij door zijn voorbeeld voorschrijft. Hoe hoog staat hij boven ons! Dewijl hij dan niet weigert zich aan de broederen te onderwerpen, wie onzer behoort dan niet dezelfde voorwaarde aan te nemen? Voorts, hoewel deze leer zwaar is te onderhouden, nochtans is zij wat den zin aangaat licht, ware het niet, dat sommigen haar door onbekwame uitleggingen, en sommigen door goddelooze beschuldigingen vervalschten. Allen dwalen in het woord **ergeren**. Want zij nemen **ergeren**, voor in haat en wangunst der menschen te komen, of, wat bijna hetzelfde is, voor doen wat hun mishaaft, of niet behaagt. Maar uit het verband der woorden is het zeer klaar, dat het niets anders is, dan door zijn boos voorbeeld den broeder te verhinderen in zijnen rechten loop, of hem oorzaak tot vallen te geven. Zoo handelt dan Paulus niet van der menschen gunst te behouden, maar van de zwakken behulpzaam te zijn, dat zij niet vallen, en hen voorzichtig te regeeren, opdat zij van den rechten weg niet afwijken. Maar de eersten zijn ongeschikt (gelijk ik gezegd heb) en de anderen zijn ook onbeschaamd. Zij zijn ongeschikt, omdat zij

den Christenen bijna geen gebruik der middelmatige dingen toelaten, om de bijgeloovigen niet te ergeren. Zij zeggen, Paulus verbiedt hier alles waaruit ergernis komt. Nu, des Vrijdags vleesch te eten, is niet zonder ergernis, daarom moet men zich van vleesch onthouden, niet alleen als er zwakke broeders tegenwoordig zijn, maar altijd, zonder eenige uitzondering: want zij zouden het kunnen vernemen. Ik ga voorbij, dat zij het woord **ergeren**, verkeerd nemen, maar zij dwalen daarin, dat zij niet aanmerken, dat Paulus hier uitvaart tegen hen, die hunne wetenschap onbetamelijk voor de zwakken misbruiken: welke zij vergeten te leeren. Zoo zal dan deze berisping geen plaats hebben, wanneer er leering voorgaat. Bovendien, Paulus gebiedt ons niet, dat wij zullen gissen of het ook tot ergernis zal strekken wat wij doen, anders dan als wij het gevaar voor oogen zien. Nu kom ik tot de anderen: Deze zijn valsche Nikodemussen, die onder dit voorwendsel zich naar de goddeloozen voegen in de gemeenschap der afgoderij, en verontschuldigen zich niet alleen daarover, dat zij kwalijk doen, maar willen ook anderen tot dezen nood dwingen. Men kan niets klaarders zeggen om hun verkeerde veinzing te veroordeelen, dan wat Paulus hier leert, te weten, dat die allen Gode en den menschen gruwelijk onrecht doen, die door hun voorbeeld de zwakken tot afgoderij trekken. Nochtans grijpen zij dit schild aan, om te bewijzen, dat men de bijgeloovigheden in de harten der ongeleerden moet voeden, en dat men hen in de afgoderij moet voorgaan, opdat zij niet door een vrije verwerping der afgoderij geërgerd worden. Daarom zal ik hun die eer niet doen, om vele woorden te gebruiken, ten einde hun onbeschaamdheid te wederleggen: ik vermaan de lezers alleen, dat zij den tijd van Paulus vergelijken met onzen tijd, en daaruit beoordeelen of men met zulke groote ergernis der zwakken, bij de missen en andere gruwelijkheden mag tegenwoordig zijn.

HET NEGENDE HOOFDSTUK.

- 1 Ben ik niet vrij? ben ik niet een apostel? heb ik niet Christus Jezus onzen Heere gezien? Zijt gij niet mijn werk in den Heere? Hand. 9: 3, 16.
1 Cor. 15: 2.
2 Cor. 12: 11.
- 2 Indien ik anderen geen apostel ben, zoo ben ik nochtans u een apostel: want het zegel mijns apostelschaps zijt gij in den Heere.
- 3 Dit is mijn bescherming bij degenen, die mij onderzoeken.
- 4 Hebben wij geen macht om te eten en te drinken? 1 Cor. 9: 16.
1 Thess. 2: 8.
- 5 Hebben wij geen macht een zuster tot vrouw mede te leiden, gelijk ook de andere apostelen en de broeders des Heeren, en Céfás? 2 Thess. 3: 14.
Matth. 8: 14.
- 6 Of heb ik alleen en Barnabas geen macht om dit te doen?
- 7 Wie heeft ooit op zijn eigen kosten gekrijgd? Wie plant eenen wijngaard, en eet niet van zijne vruchten? Wie weidt een kudde, en eet van de melk der kudde niet?
- 8 Zeg ik dit naar den mensch?
- 9 Zegt ook de wet ditzelve niet? want in de wet van Mozes is

Deut. 25: 4.
1 Tim. 5: 18.

1) And: en die
dorscht op
hope, moet
zijner hope
deelachtig
zijn.

Rom. 15: 27.
Gal. 6: 6.
Hand. 20: 33.
2 Cor. 11: 9;
12: 13.

geschreven: Gij zult den dorschenden os den muil niet toebinden. Zorgt God ook voor de ossen?

- 10 Of zegt Hij, dat ganschelijk om onzentwil? En voorwaar het is om onzentwil geschreven. Want die ploegt, moet op hope ploegen: en die dorscht, op hope deelachtig te worden.¹⁾
- 11 Indien wij u geestelijke dingen gezaaid hebben, is het veel, dat wij uwe vleeschelijke maaien?
- 12 Indien anderen deze macht over u gebruiken, behooren wij niet veel meer? Maar wij hebben deze macht niet gebruikt, maar lijden het alles, opdat wij aan het Evangelie van Christus geen ergernis geven.

I Ben ik niet vrij? Hij bevestigt met de zaak zelve wat hij gezegd heeft, dat hij liever nooit vleesch zou eten al zijn leven lang, dan dat hij zijnen broeder zou ergeren: en hij bewijst tevens, dat hij niets meer van hen eischt, dan hij zelf gedaan heeft. En voorwaar de natuurlijke billijkheid eischt dit, dat een iegelijk dat recht houde, dat hij over anderen brengt. Voornamelijk legde een Christenleeraar zich dezen nood op, dat hij altijd met het voorbeeld zijns levens, zijne leer bevestigde. Wij bevinden, dat het ons zeer zwaar is, wat Paulus van de Corinthiërs eischte, te weten, dat zij om der broederen wil zich zouden onthouden van de macht, die hun toegelaten is. Hij zou dit nauwelijks verkregen hebben, had hij zelf niet eerst den weg gewezen. Hij had wel beloofd dit te doen, maar dewijl hij dit voor het vervolg belovende, niet door allen zou geloofd geweest zijn, zoo brengt hij voort wat hij reeds gedaan heeft. Hij brengt een schoon bewijs voort, dat hij de vrijheid, die hij anders had kunnen gebruiken, alleen daarom verlaten heeft, opdat hij den valschen apostelen geen oorzaak zoude geven tot lasteren, te weten, als hij zijne nooddrift liever met zijne handen heeft willen winnen, dan door de Corinthiërs onderhouden te worden, aan welke hij het Evangelie bediende. Dit recht der apostelen ten aanzien van het aannemen van levensonderhoud en kleederen, vervolgt hij met vele woorden; eendeels, opdat hij ze te beter ontstake, om vele dingen naar zijn voorbeeld om der broederen wil te verlaten, dewijl zij te zeer op hun eigen recht stonden: anderdeels ook, om de ongerechtigheid der valsche beschuldigers te klaarder uit te drukken, die oorzaak tot achterklappen namen uit hetgeen geenszins te bestraffen was. En hij spreekt vragenderwijze, om de zaak te stijver te dringen. Als hij zegt: **Ben ik niet vrij?** spreekt hij in 't generaal. Als hij daarbij voegt: **Ben ik geen apostel?** zoo vermeldt hij een gestalte der vrijheid: even alsof hij zeide: Indien ik een apostel van Christus ben, waarom zal mijn conditie niet zoo goed zijn als der anderen? Zoo bewijst hij dan zijn vrijheid, omdat hij een apostel is. **Heb ik niet Christus Jezus onzen Heere.** Dit heeft hij bijname er bijgesteld, opdat hij in geen deele minder zoude geacht worden dan de andere apostelen: want de kwaadwilligen en nijdigen basten telkens dit eene, dat hij al wat hij van het Evangelie had, door der menschen handen had ontvangen, dewijl hij Christus nooit gezien had. En zeker hij had met Christus in de wereld niet verkeerd: maar Christus was hem na zijne opstanding verschenen. En dat hij Hem in zijne onsterfelijke glorie gezien heeft, dat is niet minder dan of hij Hem in de neder-

heid des sterfelijken vleesch gezien had. Dit gezicht meldt hij ook in hfdst. 15: 8, en in de Handelingen der Apostelen wordt tweemaal daarvan melding gemaakt. Zoo dient dan dit om zijn roeping te bewijzen; want hoewel hij niet als een uit de twaalven was verordend, zoo is nochtans de autoriteit en macht dier verordening niet minder, die Christus uit den hemel verkondigd heeft. **Zijt gij niet mijn werk in den Heere?** Nu bewijst hij in de tweede plaats zijn apostelambt uit de werken, dewijl hij de Corinthiërs voor Christus gewonnen had door het Evangelie. Dit is veel, dat Paulus zich toeschrijft, als hij hunne bekeering zijn **werk** noemt: want het is als een nieuwe schepping der ziel. En hoe zal dit overeenkomen met hetgeen wij boven gezegd hebben, **die plant is niets, en die nat maakt is niets?** Ik antwoord: dewijl God de werkende oorzaak is, en de mensch met zijn prediking, een instrument, dat door zichzelf niets vermag, zoo moet men altijd van de kracht der bediening alzo spreken, dat de gansche lof van het werk bij God alleen blijve. Maar somtijds, als men van de bediening spreekt, wordt de mensch met God vergeleken, en dan heeft dit plaats, **die plant is niets, en die nat maakt is niets.** Want wat kan de mensch behouden, als hij met God deelt? Daarom, als de Schrift op God ziet, zoo maakt zij de dienaars tot niets: maar als er enkel van den dienst gesproken wordt, zonder vergelijking met God, dan wordt de kracht van den dienst met schoonen lof versierd, gelijk te dezer plaats. Want dan wordt niet gehandeld over wat de mensch in zichzelf vermag, zonder God, maar God zelve de auteur wordt met het instrument, en de kracht des Heiligen Geestes, met des menschen arbeid te zamen gevoegd: dat is, daar wordt niet gehandeld over wat de mensch zelf door zijn eigen macht doet, maar over wat God door des menschen hand doet.

2 Indien ik anderen geen apostel ben, zoo ben ik nochtans u een apostel. De hoofdzaak dient hiertoe, opdat hij de autoriteit van zijn apostelambt buiten twijfel stelt bij de Corinthiërs. Zoo daar (zegt hij) eenigen zijn, die betrekkelijk mijn apostelambt twijfelen, zoo moet het nochtans bij u buiten twijfel zijn: want dewijl ik door mijnen dienst uwe gemeente geplant heb, zoo moet gij mij voor uwen apostel erkennen, of gij zijt niet geloovig. En opdat hij niet schijne alleen op woorden te steunen, zoo verhaalt hij, dat de zaak zelve voorhanden is, dewijl God het apostelambt van Paulus door het geloof der Corinthiërs verzegeld had. Indien iemand hier tegenwerpt, dat dit ook van de valsche apostelen mag gezegd worden, die zichzelf discipelen verzamelen, zoo antwoord ik, dat voornamelijk de zuivere leer geëischt wordt, opdat iemand bevestiging van den dienst voor God hebbe uit de vruchten. Zoo hebben dan de bedriegers geen oorzaak om hier in zichzelf te behagen, indien zij door hunne leugenen wat volks, ja ook geheele volken en rijken bedrogen hebben. En ofschoon zij somtijds bij gelegenheid het rijk Gods verbreiden, die nochtans het Evangelie niet oprechtelijk verkondigen, (gelijk gezegd wordt Fil. 1: 15) zoo is het nochtans niet zonder reden, dat hij uit de vruchten besluit, dat hij door God gezonden is. Want de stichting der Corinthische gemeente was zulk eene, dat de zegening Gods lichtelijk daarin gezien werd, welke krachtig moest zijn om Paulus' ambt te verzegelen.

3 Dit is mijn bescherming. Boven de voornaamste zaak, die

Hand. 9: 3;
22: 6.

hij nu behandelt, schijnt hij als in 't voorbijgaan de valsche beschuldiging dier menschen te wederleggen, die zijn roeping weder-spraken, alsof hij een uit de verachtelijke dienaren geweest ware. Ik (zegt hij) ben gewoon u als onverschilligen te houden, als iemand de eer van mijn apostelschap benadeelt. Hieruit volgt, dat de Corinthiërs zichzelf onrecht en ongunst bewijzen, zoo zij hem als zoodanig niet erkennen: want indien hun geloof een openbare be-tuiging was van het apostelschap van Paulus, en een verdediging tegen de valsche beschuldigers: zoo kon ditzelfde apostelambt niet verward worden, of hun geloof moest ook vallen: Daar anderen lezen, **die mij vragen**, heb ik overgezet **die mij onderzoeken**. Want hij beduidt hen, die om zijn apostelschap twisten, en hem wilden con-troleeren, gelijk men zegt.

4 Hebben wij geen macht om te eten? Uit hetgeen nu gezegd is, besluit hij, dat hij recht had kost en kleederen van hen te nemen, want Paulus at en dronk, maar niet op kosten der gemeente. Zoo was dan dit nu ééne vrijheid, waarvan hij zich nu onthield: en ten andere, dat hij geen vrouw had, die ook op kosten der gemeente gevoed wordt. Hoewel Eusebius uit deze woorden besluit, dat Paulus een vrouw had, en haar een zekere plaats gelaten had, opdat zij voor de gemeenten niet ten last ware: maar dit besluit is verkeerd, want hij kon dit wel zeggen, hoewel hij geen vrouw had. Dat hij een Christelijke vrouw teekent met den naam van **zuster**, daarmede verklaart hij ten eerste, hoe vast en lieflijk de vereeniging der godzalige echtgenooten moet zijn, welke met dubbelen band gesloten wordt. Daarna geeft hij ook te kennen hoe groote matigheid en eerbaarheid onder hen behoort te zijn. Hieruit mag men ook besluiten, dat het huwelijk den dienaren der gemeenten niet vreemd is. Ik zwijg er van dat de apostelen zelve vrouwen hadden, van welker voorbeeld terstond zal gesproken worden. Maar Paulus leert hier in 't gemeen, wat allen menschen geoorloofd is.

5 Gelijk ook de andere apostelen, en de broeders des Heeren. Nadat hij de toelating des Heeren voorgesteld heeft, zoo voegt hij daarbij ook het gebruik der andere apostelen. En om deze aflating zijns rechts te meer te verheffen, zoo gaat hij bij trappen op. Ten eerste, zegt hij, **de apostelen**: daarna voegt hij er bij, **de broeders des Heeren** zelve gebruiken vrouwen zonder bezwaar: ja zelfs Petrus doet dit, wien met aller bewilliging de eerste plaats gegeven wordt. **Door de broeders des Heeren** verstaat hij Jakobus en Johannes, die als pilaren geacht waren, gelijk hij elders zegt. En hij noemt broeders des Heeren, naar de gebruikelijke wijze der Schrift, die van zijn maagschap waren. Zoo iemand hieruit het pausdom wil bevestigen, die zal belachelijk doen: wij bekennen wel, dat Petrus de voornaamste onder de apostelen geacht is, gelijk het altijd noodig is in elke vergadering, dat er iemand is, die de anderen voorgaat. En zij eerden van zelfs Petrus, om de uitnemende gaven, die in hem krachtig waren: gelijk het betaamt allen in eere en waarde te houden, die door Gods gaven uitmunten. Maar deze voorrang was geen heerschappij, zelfs had hij niets, dat naar heerschappij zweemde. Want gelijk hij onder de anderen uitmunte, alzoo was hij ook zijnen ambtgenooten onderdanig. Voorts is het een ander ding, de eerste plaats te hebben in één gemeente, dan het rijk of de heerschappij over de gansche wereld aan zich te trekken. Hoewel als

Gal. 2:9.

wij alles met betrekking tot Petrus toegaven, wat dient dit den paus? Want gelijk Matthias in Judas' plaats is gekomen, alzoo kon een of andere Judas in Petrus' plaats komen. Ja wij zien, dat nu meer dan negenhonderd jaren lang, onder al zijne navolgers (immers die zichzelf roemden navolgers te zijn) niemand geweest is een haar beter dan Judas. Maar het is hier de plaats niet om over deze dingen te handelen, men leze onze »Institutie of onderwijzing.» Bovendien moet men hier één ding aanmerken. Te weten, dat de apostelen van het huwelijk niet gegruid hebben, hetwelk de pauselijke priesters zoo zeer vervloeken, alsof het de heiligheid hunner orden onwaardig was. Maar daarna is die fraaie wijsheid geboren, dat de priesters des Heeren ontreinigd worden, zoo zij wettige vrouwen nemen. En eindelijk is het zoover gekomen, dat de paus Syricus niet gearzeld heeft het huwelijk te noemen onreinigheid des vlesches, waarin niemand God kan behagen. Wat zal dan den ellendigen apostelen geschieden, die tot hun dood in deze onreinigheid volhard hebben? Maar hier hebben zij een schoone spitsvondigheid bedacht, waarmede zij mochten ontkomen. Want zij zeggen, dat de apostelen het huwelijksbed verlaten hebben, doch dat zij de vrouwen met zich geleid hebben, om de vruchten van het Evangelie te ontvangen, dat is, voedsel uit de algemeene kosten. Maar dit is, alsof zij van de gemeenten niet hadden kunnen gevoed worden, zonder her- en derwaarts om te dwalen, en even alsof het geloofelijk ware, dat zij uit eigen beweging, en zonder eenige noodzakelijkheid geloopt hadden, om als lediggangsters van de gemeente te leven. Want dat het Ambrosius van andere vrouwen uitlegt, die uit liefde tot de leer de apostelen volgden, dat is hard en gedwongen.

7 Wie heeft ooit op zijn eigen kosten. De Grieksche tekst heeft den tegenwoordigen tijd, **krijgt**, voor **pleegt te krijgen**, hetwelk ik nochtans om hardheid te vermijden, in den voorleden tijd gesteld heb. Voorts met drie gelijkenissen die uit het gewone leven der menschen genomen zijn, bevestigt hij, dat het hem geoorloofd was, indien hij gewild had, uit de algemeene bezoldiging der gemeente te leven: om te toonen dat hij voor zich niets anders neemt, dan wat de beleefdheid en menscheeljkheid zelve leert. De eerste is genomen van het krijsrecht, want men pleegt den soldaten spijsje te verzorgen uit de staatskas. De tweede is genomen van den wijngaardenier. Want de landman plant den wijngaard niet om arbeid vergeefs te doen, maar om vrucht te verzamelen. De derde is genomen van de veehoeders: want de herder dient niet tevergeefs, maar eet van de melk der kudde, dat is, hij wordt uit de vrucht gevoed. Dewijl de natuurlijke gerechtigheid leert, dat dit zeer billijk is, wie zal zoo onbillijk wezen, dat hij aan de herders der gemeente den leeftocht zoude weigeren. En ofschoon het geschieden kan, dat sommigen op hunne eigene kosten krijgen, gelijk voorheen de Romeinen, toen zij nog geene schattingen gaven, en geene tollën gezet waren, dat strijdt niet tegen Paulus' woorden, want hij redeneert alleen uit de gebruikelijke en overal aangenomen gewoonte.

8 Zeg ik dit naar den mensch? Opdat niemand zoude zeggen, dat het iets anders is in de dingen des Heeren, en dat hij daarom zooveel gelijkenissen tevergeefs bijgebracht heeft, zoo voegt hij nu daarbij, dat ditzelfde ook door den Heere geboden wordt. **Naar den mensch spreken**, is somtijds uit het verkeerde gevoelen des

Hand. 1:23.

harten spreken, gelijk Rom. 3:5, maar hier beduidt het, dat hij alleen die dingen voortbrengt, die onder de menschen gebruikelijk zijn, en alleen bij de menschen plaats hebben. Dat God ook zelf heeft gewild, dat der menschen arbeid met loon vergolden worde, bewijst hij daaruit, dat Hij verbiedt den dorschenden os den muil toe te binden: en opdat hij dit op de tegenwoordige zaak tehuisbrengt, zoo zegt hij, dat God niet voor de ossen heeft gezorgd, maar dat Hij meer op de menschen gezien heeft. Ten eerste kan men hier vragen, waarom hij bij voorkeur dit bewijs verkoren heeft, dewijl hij wel veel klaarder plaatsen in de Schrift had, gelijk Deut. 24:14, Het loon des arbeiders zal bij u niet slapen. Maar zoo het iemand nader aanmerkt, die zal bekennen, dat in dit getuigenis meer kracht is, waarin de Heere nopens de beesten beveelt: want daaruit besluit hij van het mindere tot het meerdere, hoe groote gerechtigheid hij onder de menschen eischt, dewijl Hij wil, dat deze ook aan de onredelijke dieren onderhouden worde. Dat hij zegt, dat God voor de ossen niet zorgt, moet men niet zóó verstaan, alsof hij de ossen van de voorzienigheid Gods wilde uitsluiten, daar Hij zelfs het minste muschje niet uitsluit: noch ook alsof hij dat gebod naar allegorische wijze wilde uitleggen, gelijk sommige zwijmelgeesten hieruit aanleiding nemen, om alles tot allegoriën te maken: zoo maken zij uit honden menschen, en uit boomen engelen, en verderven de gansche Schrift door met haar te spelen. Maar de zin van Paulus is eenvoudig deze: Dat de Heere gebiedt redelijkheid te gebruiken jegens de ossen, dat doet Hij niet om der ossen wil, maar meer met het oog op de menschen, om welker wil ook de ossen geschapen zijn. Zoo moet dan diezelfde goedertierenheid, die men aan de ossen bewijst, ons een oefening zijn om de redelijkheid onder ons te verwekken: gelijk Salomo zegt, Spr. 12:10, Een rechtvaardig man draagt zorg voor zijn vee, maar der boozen hart is wreed daartegen. Versta het dus zoo, dat God niet zoo voor de ossen zorgt, dat Hij deze wet alleen daarom gegeven heeft: want Hij heeft op de menschen gezien, en heeft ze willen wennen tot gerechtigheid, opdat zij den arbeider zijn loon niet zouden onthouden. Want de os doet het meeste niet in het ploegen of dorschen, maar de mensch, door wien de os tot het werk gebruikt wordt. Daarom dat hij terstond er bijvoegt: **Die ploegt, moet op hope ploegen, enz.**, dat is een verklaring van het gebod, even alsof hij zeide, dat het in 't gemeen uitgestrekt wordt tot allerlei arbeidsloon.

10 Want die ploegt, moet op hope ploegen. Dit wordt op tweeërlei wijze gelezen ook in de Grieksche afschriften, maar de eene lezing is de meer gangbare: **Die dorscht op hope, zijner hope deelachtig te worden.** Hoewel de lezing eenvoudiger en oprechter schijnt, die in het tweede deel het woord **hope** niet tweemaal herhaalt. Daarom, zoo ik vrijelijk mocht kiezen, zou ik liever aldus lezen: **Die ploegt, moet op hope ploegen, en die dorscht, op hope van deelachtig te zijn.** Nochtans dewijl de Grieksche boeken meest in de eerste lezing overeenkomen, en de zin dezelfde blijft, zoo heb ik daarvan niet durven afwijken. Hij verklaart het voorgaande gebod: daarom zegt hij, dat het onrecht zou zijn, dat een landman in het ploegen en dorschen, zijnen arbeid tevergeefs deed, maar dat de hope van de vrucht te genieten, het

einde is van den arbeid. Dewijl het alzoo is, mag men daaruit besluiten, dat dit ook den ossen aangaat: maar Paulus heeft dat verder willen uitstrekken, en vooral op de menschen tehuisbrengen. Nu, de landman wordt gezegd zijner hope deelachtig te zijn, als hij de vrucht geniet, die hij in den oogst verkregen, maar in het ploegen gehoopt heeft.

11 Indien wij u geestelijke. Men had nog kunnen tegenwerpen, dat het niet twijfelachtig was, of de arbeid, die tot dit leven diende, loon, kost, en kleederen moet hebben: dat het ploegen en dorschen vruchten voortbrengt, welke die deelachtig worden, die daarin arbeiden: maar dat het een ander ding is met het Evangelie, dewijl het een geestelijke vrucht is: en dat daarom de dienaar des Woords niets vleeschelijks moet begeeren, indien hij vrucht wil hebben, die aan zijnen arbeid gelijk is. Opdat dan niemand zulk eene beuzeling zou voortbrengen, zoo maakt hij een sluitrede van meerder tot minder, alsof hij zeide: Hoewel kost en kleeding van anderen aard zijn dan de arbeid des dienaars, nochtans wat onrecht geschiedt u, indien gij hetgeen onwaardig is, vergeldt met een zeer gering en kleine waarde hebbend iets? Want gelijk de ziel boven het lichaam uitmunt, zoo hoog staat ook het Woord des Heeren boven den uitwendigen kost, dewijl het de spijs der ziel is.

12 Indien anderen deze macht. Wederom bevestigt hij zijn recht door het voorbeeld van anderen. Want waarom zou hem alleen niet toegelaten worden wat anderen nemen, als iets dat hun van rechtswege toekomt? Want dewijl niemand meer gearbeid had onder de Corinthiërs, zoo was niemand het loon waardiger. Voorts verhaalt hij niet wat hij gedaan heeft, maar wat hij met zijn goed recht wel had mogen doen, indien hij niet uit eigen beweging zich daarvan had onthouden. **Maar wij hebben deze macht niet gebruikt.** Nu komt hij weder tot het voornaamste punt, te weten, dat hij uit eigen beweging van die macht is afgeweken, die niemand hem kon weigeren: en dat hij liever alles heeft willen lijden, dan door zijn vrijheid te maken, dat de loop des Evangelies verhinderd werd. Want hij wil aan de Corinthiërs dit einde voor oogen stellen door zijn voorbeeld, opdat zij voor het Evangelie geen ergernis noch verandering maken. Want wat hij van zichzelf betuigt, waren ook zij schuldig te doen: en hier bevestigt hij hetgeen hij boven gezegd heeft, te weten, dat men moet zien wat nuttig en oorbaar is.

- 13 Weet gij niet, dat die in het heilige werken, van het heilige eten, en die het altaar dienen ¹⁾, des altaars deelachtig zijn? Deut. 18:1.
- 14 Alzoo heeft ook God verordend, dat die het Evangelie verkondigen, van het Evangelie leven. 1) Gr.: bijstaan.
Lev. 19:13.
Deut. 24:14;
25:4.
Tobias 4:15.
Matt. 10:10.
Luk. 10:7.
1 Tim. 5:18.
- 15 Maar ik heb geen van deze dingen gebruikt: en ik heb dit niet geschreven, opdat het mij alzoo geschiede: want het is mij beter te sterven, dan dat iemand mijn eere teniet make. Rom. 1:14.
- 16 Want indien ik het Evangelie verkondig, ik heb niet te roemen: want de nood is mij opgelegd, wee mij, zoo ik het Evangelie niet verkondig.
- 17 Want indien ik het gewillig doe, zoo heb ik loon: maar indien ik het onwillig doe, de bediening is mij toebetrouwd.

Hand. 16: 3.
18: 18; 21: 23.

Gal. 2: 3.

Rom. 15: 1.
Gal. 6: 1.
1 Cor. 10: 33.

- 18 Wat loon heb ik dan? dat ik het Evangelie verkondigende, het Evangelie van Christus zonder loon predik, opdat ik mijn macht niet misbruike in het Evangelie.
- 19 Want toen ik vrij was van allen, heb ik mijzelf allen dienstbaar gemaakt, opdat ik velen mocht winnen.
- 20 Zoo ben ik dan den Joden geworden als een Jood, opdat ik de Joden zou gewinnen, dengenen, die onder de wet waren, [ben ik geworden] als der wet onderworpen, opdat ik degenen, die onder de wet waren, gewinnen zou.
- 21 Dien die zonder de wet waren, als zonder de wet (hoewel ik Gode niet ben zonder de wet, maar ben der wet van Christus onderworpen) om degenen die zonder wet waren te gewinnen.
- 22 Den zwakken ben ik als zwak geworden, opdat ik de zwakken gewinnen zou; allen ben ik alles geworden, opdat ik immers sommigen zalig make.

13 Weet gij niet. Behalve de vraag, die hij hier behandelt, schijnt hij in de vermelding dezer zaak te langer te zijn, om den Corinthiërs zijdelings hun boosheid te verwijten, dat zij duldden, dat de dienaars van Christus gelasterd werden in zoo geoorloofde zaak. Want had Paulus zich niet willens van zijn vrijheid onthouden, zoo was het te vreezen, dat voor het Evangelie de weg zou toegesloten worden. Hiertoe hadden de valsche apostelen nooit kunnen komen, indien de ondankbaarheid, tot welke de Corinthiërs genegen waren, aan de valsche profeten den weg niet geopend had tot lasteren. Want zij moesten zulke valsche beschuldiging strengelijk verworpen hebben: maar zij waren veel te lichtvaardig in 't gelooven, zoodat zij bereid waren het Evangelie te verwerpen, zoo Paulus zijn recht gebruikt had. Deze verachting des Evangelies en onbeleeftheid tegen zijnen apostel, verdiende harder berispt te worden. Maar Paulus, een andere gelegenheid verkregen hebbende, bestraft haar bedektelijk en zacht naar zijn matigheid, om hen zonder schandvlek te vermanen. Hij gebruikt wederom een nieuwe gelijkenis, om te bewijzen, dat hij zijn macht niet gebruikt heeft, die hij van den Heere had. Hij haalt niet meer andere voorbeelden aan, maar toont dat dit door den Heere verordend is, dat de gemeenten den dienaren voedsel bezorgen. Sommigen meenen, dat te dezer plaats twee vergelijkingen zijn, en duiden de eerste op de priesters des Heeren, en de andere op de priesters der heidensche afgoden. Maar ik acht meer, dat Paulus naar zijn wijze éénzeldige ding met verscheiden woorden uitgedrukt heeft. En voorwaar een bewijs uit der heidenen gewoonte zou zeer zwak geweest zijn, dewijl bij hen de renten der priesters niet tot kost en kleederen, maar tot groote versiering, tot koninklijke praal en ongebonden overdadigheid verordend werden: zoo zou dan zulk een bewijs veel te ver gehaald zijn geweest. Nochtans wederspreek ik niet, dat hij verscheidene soorten dier diensten beduid heeft: want er waren priesters van groote orde, er waren vervolgens Levieten, die hun onderworpen waren, gelijk bekend is: maar dit dient niet veel tot de zaak. Dit is de hoofdzaak: De Levietische priesters waren dienaars der Israëlietische gemeente: dezen heeft de Heere voedsel uit hunnen dienst verordend: zoo is dan in de dienaren der Christelijke gemeente ook heden dezelfde

gerechtigheid te onderhouden. De dienaars der Christelijke gemeente zijn degenen, die het Evangelie verkondigen. Deze plaats wordt aangehaald door de Canonisten, als zij willen bevestigen, dat men de ledige buiken moet mesten, opdat zij hunne offeranden mogen gevoeren: maar hoe ongepast dit is, laat ik ook de kinderen oordeelen. Al wat in de Schrift staat van den dienaren hunne nooddrift te geven, of van hun eere te doen, dat nemen zij terstond en draaien het tot hun voordeel. Maar ik vermaan de lezers alleen, dat zij de woorden van Paulus overwegen. Hij besluit, dat men de herders moet voeden, die in de verkondiging van het Evangelie arbeiden, omdat de Heere voorheen den priesters de nooddrift heeft verordend, daarom dat zij de gemeente dienden: zoo moet men dan het onderscheid weten tusschen het oude en hedendaagsche priesterschap. In de wet werden priesters verkozen, die de offeranden deden, en het altaar dienden, en den tabernakel en tempel bezorgden: heden worden zij verkozen om het Woord te verkondigen, en de Sacramenten uit te deelen. De Heere heeft geene offeranden ingesteld, waarmede de heilige dienaars zich zouden bezighouden: er zijn geen altaren, waaraan zij zouden staan om te offeren. Zoo blijkt dus, hoe belachelijk die zijn, die deze gelijkenis van de offeranden op iets anders tehuisbrengen dan op de verkondiging van het Evangelie; ja, men kan eerder uit deze plaats lichtelijk besluiten, dat alle papistische priesters, van het hoofd tot het minste lid toe, kerkroovers zijn: als die de renten, voor de ware dienaren verordend, verslinden, hoewel zij derzelve ambt volstrekt niet bedienen. Want wat dienaars gebiedt de apostel te voeden? Dezulken, die in de verkondiging des Evangelies arbeiden. Maar met wat recht eigenen zich dezen de priesterlijke renten toe? Omdat zij zingen en offeren: maar God heeft hun zulks niet geboden, zoo staat het dan vast, dat zij het loon rooven, dat anderen toekomt. Voorts, als hij zegt, dat de Levietische priesters des altaars zijn deelachtig geweest, en van het heilige gegeten hebben, zoo noemt hij de offeranden en gaven, die Gode geofferd werden. Want de heilige offeranden namen zij geheel voor zichzelf, en van de kleine beesten namen zij den rechterschouder, de nieren en den staart, bovendien de tienden, gaven en eerstelingen.

15 Ik heb dit niet geschreven. Dewijl hij kon schijnen gezocht te hebben, dat hem voor het vervolg loon gegeven werd van de Corinthiërs, zoo neemt hij dit vermoeden weg: en betuigt dat hij zóó ver is van zulken wil, dat hij liever den dood wil sterven, dan maken dat deze eere hem benomen worde, te weten, dat hij voor de Corinthiërs zonder loon had gearbeid. En het is geen wonder, dat hij deze eere zoo hoog geacht heeft, omdat hij zag, dat daaraan de autoriteit van het Evangelie eensdeels gelegen was. Want hij zou alzoo den valschen apostelen oorzaak gegeven hebben om hem te beschimpen: waaruit het te vreezen was, dat de Corinthiërs hem zouden versmaad, en de valsche apostelen met groote toejuicing aangenomen hebben. Zoo groot hield hij deze macht om het Evangelie te bevorderen, dat hij ze boven zijn eigen leven achtte.

16 Want indien ik het Evangelie verkondig. Om te bewijzen hoe gewichtig het is, dat hij deze eer niet verloren heeft, zoo geeft hij te kennen wat het zou geweest zijn, zoo hij alleenlijk zijnen dienst vervuld had, te weten, dat hij alzoo niets anders zou gedaan

hebben, dan wat de Heere hem gansch noodwendig bevolen had: en dat hij daardoor geen oorzaak noch stof tot roemen zou gehad hebben. Hier wordt gevraagd wat eere of roem hij hier meent: want op een andere plaats roemt hij, dat hij in het leerambt gewandeld heeft met een rein geweten. Ik antwoord, dat hij spreekt van eer, die hij tegen de valsche apostelen kon stellen, als zij oorzaak tot kwaadspreken zochten: gelijk uit de navolgende dingen duidelijker zal blijken. Voorts is dit een zeer schoone uitspraak, waaruit wij ten eerste leeren, hoedanig en hoe nauw de band der roeping is in de dienaren. Ten andere wat het herdersambt medebrengt, en in zich bevat. Daarom, zoo wie eenmaal geroepen is, die denke niet, dat hij nog vrij is om den voet achteruit te trekken, wanneer het hem belieft, zoo wanneer hem mogelijk de moeielijkheid, het verdriet, of het ongemak bezwaart: want hij heeft zich tot den Heere en de gemeente begeven, en met een heiligen band gebonden, dien hij niet mag afbreken. Zooveel dit tweede aangaat, hij leert dat hem de vervloeking bereid is, zoo hij het Evangelie niet verkondigt. Waarom? omdat hij daartoe geroepen is, en daarom met nood gedrongen wordt. Zoo dan, zoo wie in zijn ambt volgt, hoe zal hij dezen nood ontgaan? Hoedanig is dan de successie of opvolging der apostelen in den paus en de gehoornde bisschoppen, die geen ding vreemder aan hun persoon achten te zijn, dan het leerambt?

17 Want indien ik het gewillig doe. Loon noemt hij hier, wat wij noemen, profijt, wat hij boven genoemd heeft **eer of roem**. Hoewel anderen het anders uitleggen, te weten, dat allen, die getrouw en van harte hun ambt volbrengen, loon is bereid. Door den **willende** versta ik dien, die zichzelf zoo blijmoedig draagt, dat hij alleen in het werk der stichting bekommerd zijnde, geen ding weigert, dat hij weet der gemeente noodig te zijn: gelijk hij daarentegen die onwillig noemt, die wel in het arbeiden den nood gehoorzaam zijn, maar nochtans kwaadwillig handelen, dewijl zij het niet gaarne doen. Want dit geschiedt altijd, dat degene, die eenige zaak naarstig opneemt, ook gewillig alle dingen verricht, door welcher nalating de vrucht des werks zou verhinderd worden. Zoo dan, dewijl Paulus gewillig was, zoo leerde hij niet alleen om met de minste moeite gedaan te krijgen: maar liet geen ding achter, dat hij kende nut te zijn, om de leer te bevorderen en te helpen. Zoo was dan dit zijn nut en roem, dat hij met gewillig gemoed zijn recht verliet, omdat hij gaarne en met ernstige vurigheid in zijn ambt arbeide. **Maar indien ik het onwillig doe, de bediening is mij toebetrouwd.** Hoewel sommigen dit anders uitleggen, zoo is dit nochtans naar mijn gevoelen de rechte zin, dat diens gehoorzaamheid Gode niet aangenaam is, die ze onwillig, en als met tegenstrijdend gemoed doet. Daarom zoo haast als ons iets van God geboden is, zoo dwalen wij, zoo wij meenen, dat wij het behoorlijk gedaan hebben, als wij het kwaadwillig volbrengen: want de Heere eischt blijmoedige dienaars, die met verheuging Hem gehoorzaam zijn, en met waardigheid in het werk blijmoedigheid bewijzen. In één woord, Paulus verstaat, dat dan eerst zijner roeping zal genoeg gedaan wezen, als hij gewillig en goedhartig zijn ambt zal volbrengen.

18 Wat loon heb ik dan? Uit het voorgaande besluit hij, dat zijn roem daarin gelegen is, dat hij zonder loon de Corinthiërs dient. Want het is daaruit openbaar, dat hij gewillig in het leerambt

arbeidt, dewijl hij alle verhinderingen des Evangelies naarstig wederstaat: en niet tevreden is de Corinthiërs geleerd te hebben, maar werkt ook om de leer te bevorderen. Zoo is dan dit de hoofdinhoud: het is mij noodig het Evangelie te verkondigen: zoo ik het niet doe, wee mij: want ik strijd tegen Gods roeping; maar het is ook niet genoeg te verkondigen, tenzij ik het gewillig doe. Want die ongewillig Gods gebod volbrengt, die doet zijn ambt niet gelijk het betaamt: zoo ik gewillig Gode gehoorzaam ben, zoo zal ik mogen roemen. Zoo heb ik dan het Evangelie kosteloos moeten maken, opdat ik met recht mocht roemen. Op deze plaats steunen de papisten, tot bevestiging van hun gedichtsel van de overtollige goede werken. Zij zeggen, Paulus zou zijn ambt volbracht hebben, het Evangelie predikende, nu doet hij daar nog wat meer bovendien: zoo doet hij dan wat boven hetgeen hij schuldig was. Want hij maakt onderscheid tusschen **gewillig** en **noodzakelijk**. Ik antwoord, dat Paulus wel verder gekomen is, dan de gewone roeping der herders eischte: dewijl hij zichzelf onthouden heeft van de bezoldiging, die de Heere den herders toelaat te nemen. Maar dewijl het zijn ambt toekwam, alle ergernissen, die hij voorzag, te voorkomen, en zag dat de loop des Evangelies zoude verhinderd worden, zoo hij zijn macht gebruikte, zoo zeg ik, dat hij niet meer gedaan heeft dan hij Gode schuldig was, hoewel dit boven het gewone ging. Want ik vraag, of het niet een goeden herder betaamt, de ergernissen, zooveel in hem is, weg te nemen? Ik vraag wederom, wat Paulus anders gedaan heeft? Zoo hebben wij dan niet te verzinnen, dat hij Gode iets gedaan heeft, dat hij niet schuldig was, dewijl hij niet anders gedaan heeft, dan de nood zijns ambts eischte, hoewel deze boven het gewone ging. Daarom laat varen dat goddelooze verzinsel, dat wij met overtollige werken de zonden voor God betalen. Ja laat ook zelfs den naam varen, die met duivelsche hoovaardigheid opgeblazen is. Voorwaar deze plaats wordt verkeerdelijk tot dit gevoelen gedraaid. In het gemeen wordt der papisten dwaling aldus wederlegd. Al de werken, die onder de wet vervat worden, worden valschelijk overtollige werken genoemd, gelijk openbaar is uit de woorden van Christus: Wanneer gij alles zult gedaan hebben wat

Luk. 17:10.

Deut. 9:30;
10:12; 30:6.
Matt. 22:37
39.

u geboden is, zoo zegt: wij zijn onnutte dienstknechten: want wij hebben gedaan, wat wij schuldig waren. Nu, wij bekennen geen werk goed en Gode aangenaam te zijn, dat niet in de wet Gods is vervat. Dit tweede bevestig ik aldus: daar zijn twee reeksen van goede werken, want zij dienen alle tot den godsdienst, of tot de liefde. En geen goed werk dient tot den godsdienst, dat niet vervat is onder dit hoofdstuk: Gij zult den Heere liefhebben, van ganscher harte, van ganscher ziele, met alle krachten. Daar is ook geen werk der liefde, dat niet geëischt wordt in dit gebod: Gij zult uwen naaste liefhebben als uzelf. Dat de papisten hier tegenwerpen, dat het kan geschieden, dat iemand het tiende deel zijner rente gevende, Gode aangenaam zij: en besluiten daaruit, dat hij doet wat hij niet schuldig is, zoo hij het vijfde deel geeft: deze beuzeling wordt lichtelijk wederlegd. Want dat de werken der godzaligen goed geacht worden, dat is geenszins uit hunne volmaaktheid, maar omdat de onvolmaaktheid en het feil niet toegerekend wordt: daarom of zij schoon honderdmaal meer deden, zoo zouden zij nog niet doen boven wat zij schuldig waren. **Opdat ik mijn macht niet misbruike.**

Hieruit is het openbaar, dat het gebruik onzer vrijheid, waardoor ergernis komt, een ongeschikte dardelheid en misbruik is. Zoo moet men dan dezen regel houden, dat wij den ergernissen geen oorzaak geven. En deze plaats bevestigt beter, wat ik boven aangeroerd heb, te weten, dat Paulus geen ding gedaan heeft, dat zijn ambt niet eischte, want de vrijheid, die God gegeven had, behoorde tot geen misbruik getrokken te worden.

19 Toen ik van allen vrij was. Dit kan zoowel van de dingen, als van de personen verstaan worden, ik wil het liever op de personen duiden. Dusverre heeft hij met een bijzonder voorbeeld be- wezen, hoe naarstig hij zichzelf naar de zwakken gevoegd had: nu stelt hij een algemeene sluitrede, en noemt daarna sommige gestalten op. Dit is in het algemeen gesproken, dat hij, toen hij onder niemands macht was, nochtans geleefd heeft gelijk onder eens iegelijks goeddunken, en gelijk of hij zichzelf den zwakken onderworpen had, van welke hij vrij was. De gestalten zijn deze, dat hij onder de heidenen gewandeld heeft als een heiden; dat hij onder de Joden zichzelf gedragen heeft als een Jood: dat is, hij heeft onder de Joden naarstig de ceremoniën onderhouden, en alzoo met groote naarstigheid toegezien, dat hij de heidenen met derzelver onderhouding niet ergerde. Hij stelt hierbij het woordje **als**, waarmede hij beduidt, dat zijn vrijheid daarom niet verkort is: want hoewel hij zichzelf naar de menschen voegde en matigde, zoo bleef hij desniettemin bij God zichzelf gelijk. **Alles worden**, is zichzelf in allerlei vorm veranderen, naardat de zaak eischt: of naar der menschen verscheidenheid verscheiden gestalten aandoen. Dat hij zichzelf zegt, zonder wet, en onder de wet geworden te zijn, verstaat dit alleen van de wet der ceremoniën, want de wet der zeden was zoowel den heidenen als den Joden gemeen, en Paulus had zooverre den menschen niet mogen behagen. Want deze leer heeft alleen in middelmatige dingen plaats, gelijk boven gezegd is.

21 Hoewel ik Gode niet zonder wet. Met dezen tusschenzin heeft hij de hardigheid zijner woorden willen verzachten: want het zou bij het eerste hooren hard geweest zijn te vernemen, dat hij zonder wet is geworden. Daarom, opdat men dit niet verkeerd zoude nemen, zoo heeft hij bijwijze van verbetering daarbij gesteld, dat hij altijd een wet gehouden heeft, te weten, dat hij is Christus onderdanig geweest. Waarmede hij ook bedektelijk te kennen geeft, dat zij hem valschelijk en ten onrechte met nijd bezwaarden, alsof hij de menschen tot een ongebonden dardelheid riep, als hij de vrijheid van de wet van Mozes leerde. De wet van Christus noemt hij duidelijk, om die valsche schande weg te nemen, die de valsche apostelen het Evangelie opleiden: want hij geeft daarmede te kennen, dat in de leer van Christus geen ding ontbreekt, dat tot de volmaakte wet des rechten levens dient.

22 Den zwakken ben ik als zwak geworden. Nu gebruikt hij wederom een algemeene uitspraak, waarmede hij bewijst, op hoedanige wijze hij zich naar de menschen gevoegd heeft, en tot wat einde. Hij was met den Jood een Jood, maar niet met allen: want daar waren hardnekkige, die door farizeesche hoovaardigheid of boosheid wenschten, dat de Christenvrijheid gansch weggenomen ware. Denzulken zou hij nimmermeer zooveel toegegeven hebben: want Christus wil niet, dat wij naar dezulken veel zullen vragen. Laat ze

varen (zegt Hij) zij zijn blind, en leiders der blinden. Zoo moet men dan den zwakken toegeven, en niet den hardnekkigen. Voorts, het einde was, dat hij ze tot Christus zou brengen, en niet dat hij zijn eigen voordeel zou zoeken, of der menschen gunst behouden. Hierbij moet men dit derde stellen, te weten, dat hij niet anders dan in middelmatige dingen, die toch in onze vrijheid staan, den zwakken is gehoorzaam geweest. Zoo wij nu aanmerken, hoe groot man Paulus geweest is, die zichzelf dusverre vernederd heeft, zullen wij ons niet moeten schamen, indien wij, bij hem vergeleken, menschen van geene waarde, zoo tot onszelven begeben zijn, dat wij van de zwakken walgen, en niet verwaardigen hen iets toe te laten? Voorts, gelijk het naar des apostels bevel betaamt, dat wij ons naar de zwakken matigen, en dat in vrije dingen, en tot hun stichting: alzoo doen die ook verkeerd, die om hun rust en vrede te behouden, vreezen meer de boozen dan de zwakken te ergeren. En die zondigen dubbel, die geen onderscheid maken tusschen de middelmatige dingen en de ongeoorloofde dingen: en daarom ontzien zij zich niet dingen aan te nemen, die van den Heere verboden zijn. Maar het is van zeer veel kwaad, dat zij deze uitspraak van Paulus misbruiken, om hun booze veinzing daarmede te verontschuldigen. Maar indien iemand die drie dingen behoudt, die ik met korte woorden aange- teekend heb, die zal ze wel lichtelijk kunnen wederleggen. En men moet het woord wel aanmerken, dat hij tot een besluit stelt, want hij vertoont daarmede, waartoe hij ze allen heeft gezocht te winnen, te weten, tot hun zaligheid. Hoewel hij matigt hier ten laatste de algemeene uitspraak, tenzij men mogelijk het lezen des ouden over- zettters liever heeft: hetwelk ook heden in sommige Grieksche af- schriften gevonden wordt. Want hij verhaalt ook te dezer plaatse wederom, **opdat ik immers sommigen zalig make.** Maar dewijl de toegeving, waarvan Paulus gesproken heeft, somtijds geen voor- deel doet, zoo dient deze bijzonderheid zeer wel, dat hij, hoewel hij bij allen geen voortgang had, nochtans niet heeft afgelaten, de zalig- heid van weinige menschen te bevorderen.

23 Dit doe ik om het Evangelie, opdat ik hetzelve deelachtig worde.

24 Weet gij niet, dat die in de loopbaan loopen, allen wel loopen, maar één den prijs verkrijgt? loopt alzoo, dat gij hem verkrijgt.

25 En zoo wie kampt, die onthoudt zich van alle dingen. Dezen doen het om een verderfelijke kroon te verkrijgen, maar wij om een onverderfelijke. 2 Tim. 2:4.
2 Tim. 4:8.
1 Pet. 5:4.

26 Zoo dan, ik loop alzoo, niet als tot onzeker: ik kamp niet gelijk of ik de lucht sloeg;

27 Maar ik dwing mijn lichaam, en maak het dienstbaar, opdat het niet eenigszins geschiede, dat ik, anderen gepredikt heb- bende, zelve straffelijk gevonden worde.

23 Opdat ik hetzelve deelachtig worde. Dewijl de Corinthiërs bij zichzelf hadden kunnen denken, dat dit in Paulus iets bijzon- ders was om zijns ambtswil, zoo bewijst hij uit het einde, dat het allen Christenen gemeen is. Want als hij betuigt, dat hij zulks ge- daan heeft om het Evangelie deelachtig te worden, zoo geeft hij te kennen, dat die allen de gemeenschap des Evangelies onwaardig

zijn, die niet datzelfde met hem doen. Het Evangelie deelachtig worden, is zijne vruchten genieten.

24 Weet gij niet, dat die in de loopbaan. Hij heeft boven de leer vastgesteld, en om die in het hart der Corinthiërs in te drukken, geeft hij nu een vermaning daarbij. Hij zegt in hoofdzaak, dat hetgeen zij dusverre verkregen hadden, niets is, zoo zij niet standvastig volharden: dewijl het niet genoeg is, den weg des Heeren eenmaal ingeslagen te hebben, tenzij zij ook arbeiden naar het einde, gelijk de uitspraak van Christus luidt: Die volhardt ten einde, enz. Hij neemt een gelijkenis ontleend aan het loopspel: want gelijk daar velen op de baan komen, doch één gekroond wordt, die het eerst tot het eindperk komt: alzoo moet niemand met zichzelf tevreden zijn, dat hij eenmaal in de loopbaan des Evangelies gekomen is, tenzij hij tot het einde voortga. Maar dit is het ongelijke tusschen ons en hun loopen, dat bij hen één winner is, en hij den prijs verkrijgt, die alle anderen voorbijloopt: maar onze conditie is beter, dewijl velen van ons tezamen kunnen gekroond worden: want de Heere eischt niet anders van ons, dan dat wij naarstig voortvaren tot het einde. Zoo wordt dan de een door den ander niet verhinderd, maar zij worden meer door onderlinge poging geholpen, die in de Christelijke loopbaan loopen. Deze zelfde zaak drukt hij anders uit, 2 Timotheus 2:5, Zoo iemand strijdt, die wordt niet gekroond, tenzij hij wettig gestreden heeft. **Loopt alzoo.** Dit is de toepassing der gelijkenis, te weten, dat het niet genoeg is begonnen te zijn, tenzij wij ons leven lang loopen. Want ons leven is gelijk een loopbaan: zoo moeten wij dan na een weinig tijds niet vermoeid worden, als in 't midden van den loop, maar de dood alleen zal het einde van het loopen zijn. Het woordje **alzoo**, kan tweëerlei wijze genomen worden. Chrysostomus voegt het tot de voorgaande woorden aldus: Gelijk de loopers niet afdaten te loopen, totdat zij tot het wit komen, alzoo volhardt gij ook, en laat niet af van loopen, zoolang gij leeft. Maar het zal ook niet ongepast aan de navolgende woorden verbonden zijn, alsof hij zeide: Gij moet niet alzoo loopen, dat gij in 't midden van den loop afaat, maar alzoo dat gij den prijs verkrijgt. Van het woord, waarvoor wij gesteld hebben **loopbaan**, en van de onderscheidene loopen zeg ik niets, want dat kan men bij de taalkundigen vinden: en in 't gemeen is bekend, dat sommige loopen waren te paard, sommige te voet. En deze dingen zijn niet bijzonder noodig om den zin van Paulus te verstaan.

25 En zoo wie kampt. Dewijl hij tot volharding vermaand had, zoo moest hij zeggen, hoe men moest volharden: dit tweede verklaart hij met een gelijkenis aan de vuistvechters ontleend; niet dat hij die gelijkenis in haar geheel neemt, maar zooveel de tegenwoordige zaak eischt, buiten welke hij niet wil treden, te weten, hoeveel men der broederen zwakheid behoort toe te geven. Hij maakt een bewijs van minder tot meerder, dat het onbehoorlijk is, indien wij niet van ons recht willen afwijken: wijl de vuistvechters hun spijze, Coliphium ¹⁾ genaamd, met mate en niet tot zatheid etende, vanzelf allen wellust verlieten, om te rasscher tot kampen te zijn, en dat deden zij om een vergankelijke kroon. Indien nu dezen een bladeren kroon zoo groot achten, welke terstond verwelkt, hoe groot moeten wij de kroon der onsterfelijkheid achten? Daarom moet het ons niet zwaar zijn, iets van onze macht prijs te geven. Bekend is

1) Het was een soort van brood, eigenlijk om de sterkte te onderhouden en te vermeerdereen, welk brood de vuistvechters gemeenlijk gebruikten.

het, dat de kampvechters zeer spaarzamen kost gebruikt hebben, zoodat hun spijze tot een spreekwoord is geworden.

26 Zoo dan, ik loop alzoo. Hij komt wederom tot zichzelf, opdat de leer meer gewicht hebbe, zoo hij zichzelf als een exempel voorstelde. Wat hij hier zegt, duiden sommigen op de zekerheid der hoop, alsof hij gezegd had: Ik loop niet tevergeefs, noch stel mijzelf niet bespottelijk in gevaar, want ik heb de belofte des Heeren, welke nimmermeer bedriegt. Maar ik acht meer, dat hij den loop der geloovigen recht tot het einde heeft willen richten, opdat zij niet her- en derwaarts afdwalen, in dezen zin: De Heere oefent ons hier niet met loopen en kampen, maar Hij stelt ons een einde voor oogen, waarnaar wij ons behooren uit te strekken, en geeft een zekere wet voor het kampen, opdat wij ons niet nutteloos vermoeien. Doch hij vat de beide gelijkenissen, die hij gebruikt had, te zamen. Ik weet, zegt hij, waar ik henenloop, en ben gelijk een ervaren kampvechter, zorgvuldig, dat ik niet ééne slag verlies. Deze dingen behooren een Christenhart te ontsteken en te bevestigen, om te blijmoediger naar alle werken der godzaligheid te staan: want het is veel, dat men niet door onwetendheid in onzekere omwegen dwaalt.

27 Maar ik dwing mijn lichaam. Budeus leest hier: **Ik heb acht**, maar naar mijn oordeel heeft de apostel het Grieksche woord gebruikt voor zich tot dienstbaarheid oefenen: want hij betuigt, dat hij zichzelf niet toegeeft, maar zijne eigene genegenheden bedwingt, hetwelk niet kan geschieden, tenzij het lichaam getemd worde, en zijne begeerlijkheden bedwongen zijnde, tot gehoorzaamheid gewend worden, gelijk een woest en dartel paard. Toen de oude monniken dit gebod hebben willen gehoorzaam zijn, hebben zij vele oefeningen bedacht: want zij sliepen op banken, zij dwongen zichzelf tot lang waken, zij vloden het weelderige. Maar wat het voornaamste was, hadden zij niet: want zij hielden niet in het oog, waarom de apostel dit gebiedt, dewijl zij dat andere gebod niet bedachten, dat wij ons vleesch niet bezorgen zullen tot zijn begeerlijkheid: want dat is altijd waar, wat hij ergens zegt, dat de licha- ^{Rom. 13:14.} melijke oefening tot weinig nut is: maar wij zullen ons lichaam zooverre dienstbaar behandelen, dat het door zijn dartelheid ons van de werken der godzaligheid niet verhindere; bovendien, dat wij het niet toegeven tot anderer menschen nadeel of aanstoot. **Dat ik anderen gepredikt hebbende.** Sommigen leggen dit aldus uit: Opdat ik, als ik anderen wel en getrouw geleerd heb, niet door kwalijk leven het oordeel der verdoemenis van God ontvang. Maar het rijmt beter, als men het op de menschen duidt, aldus: Mijn leven moet anderen een regel zijn, zoo arbeid ik dan om mijzelfen alzoo te gedragen, dat mijne zeden en werken niet tegen mijn leer strijden, en alzoo tot mijn groote schande, en der broederen zware ergernis die dingen vergeet, die ik van anderen eisch. Het kan ook bij de voorgaande woorden gevoegd worden, aldus: Opdat ik niet van het Evangelie beroofd worde, hetwelk anderen door mijn arbeid deelachtig worden. ^{1 Tim. 4:8.}

HET TIENDE HOOFDSTUK.

Exod. 13: 21.
Deut. 1: 33.
Num. 9: 18.
Neh. 9: 12, 19.
Ps. 78: 14;
105: 39.
Exod. 14: 22.
Joz. 4: 23.
Ps. 78: 13.
Exod. 17: 6.
Num. 20: 11.
Ps. 78: 15.
Num. 11: 33.

- 1 Ik wil niet, broeders, dat gij onwetende zijt, dat onze vaders allen onder de wolk geweest zijn, en allen door de zee doorgegaan zijn;
- 2 En allen in Mozes gedoopt zijn, in de wolk en in de zee;
- 3 En allen dezelfde geestelijke spijs gegeten hebben;
- 4 En allen denzelfden geestelijken drank gedronken hebben: want zij dronken uit de geestelijke steenrots, die hen navolgte; en de steenrots was Christus.
- 5 Maar velen van hen zijn Gode niet aangenaam geweest: want zij zijn in de woestijn verslagen.

Wat hij door tweërlei gelijkenis geleerd heeft, bevestigt hij nu met exempelen. De Corinthiërs waren dartel, en roemden als die krijgsknechten, die zoo langen tijd getrouw gediend hebben, dat men ze om hen eere te doen, rust geeft, zoo lang als zij nog leven: ten minste alsof ze nu hunnen loop voleindigd hadden, daar zij dien nauw begonnen waren. Deze ijdele verheuging en betrouwing drukt hij aldus uit: Dewijl ik zie, dat gij terstond in het begin gerustelijk slaapt, zoo wil ik niet, dat gij onwetend zijt, wat het Israëlietische volk daaruit overkomen is, opdat gij door hun exempel moogt ontwaken. Doch wijl het onderscheid, dat tusschen de exempelen is, de kracht der vergelijking wegneemt, zoo zegt Paulus tevoren, dat tusschen ons en de Israëlieten geen ongelijkheid is, waardoor wij van hun staat zouden verscheiden zijn. Daarom, als hij dezelfde straf den Corinthiërs wilde verkondigen, die den Israëlieten overkomen was, zoo begint hij aldus: Wilt niet roemen op eenig voordeel of privilegie, alsof het met u beter stond voor God, dan het met hen gestaan heeft, want zij zijn met dezelfde weldaden begiftigd geweest, die wij heden genieten. Daar was een gemeente Gods onder hen, gelijk heden onder ons: zij hadden dezelfde sacramenten, die hun getuigenissen der genade Gods waren: maar toen zij zijn goed misbruikten, zoo zijn zij het oordeel Gods niet ontgaan. Zoo vreest dan, want datzelve staat ook u te overkomen. Ditzelfde argument gebruikt Judas in zijn zendbrief.

1 **Allen onder de wolk geweest zijn.** Het oogmerk des apostels is, dat hij wil aantoonen, dat de Israëlieten niet minder Gods volk zijn geweest dan wij zijn: opdat wij weten, dat wij de hand Gods niet zullen ontgaan, die hen zoo streng gestraft heeft. Want dit is de inhoud: zoo God hen niet gespaard heeft, zoo zal hij ook ons niet sparen: want de conditie is gelijk. Deze gelijkheid bewijst hij daaruit, dat zij met dezelfde teekenen der genade versierd waren. Want de sacramenten zijn teekenen, waardoor de gemeente Gods bekend wordt. Ten eerste spreekt hij van den doop, en leert dat de wolk, die ze in de woestijn voor de hitte der zon bedekte, en op den weg geleidde, alsook de doorgang door de zee, hun als een doop geweest is. Hij zegt, dat in het manna, en in het water, dat uit de steenrots vloeide, een sacrament geweest is, dat met het heilige nachtmal overeenkomt. Zij zijn (zegt hij) in Mozes gedoopt, dat is, onder den dienst en leiding van Mozes: want wij worden voorwaar niet in den naam van eenig mensch, maar in dien van

Christus gedoopt, gelijk hij, hfdst. 1: 13, gezegd heeft: en dat op tweërlei wijze, te weten, omdat wij tot de leer van den eenigen Christus door den doop geheiligd worden. Bovendien wordt niet anders dan zijn naam aangeroepen, dewijl de doop alleen in zijn kracht gefundeerd is. Zoo zijn zij dan gedoopt in Mozes, dat is, onder de leiding en dienst van Mozes, gelijk nu gezegd is: maar hoe? in de wolk en in de zee. Zoo zijn zij dan tweemaal gedoopt geweest, mocht iemand zeggen. Ik antwoord, dat daar twee teekenen genoemd worden, die ééne doop maken, met onzen doop overeenkomende. Maar hier rijst nog een zwaarder vraag, want het is zeker, dat de vrucht dezer gaven, die Paulus optelt, tijdelijk geweest is. Want de wolk bedekte hen voor de hitte der zon, en toonde hun den weg: dit zijn uitwendige nuttigheden des tegenwoordigen levens. Desgelijks heeft de doorgang door de zee daartoe gediend, dat zij de wreedheid van Farao zouden ontgaan, en uit het tegenwoordige gevaar des doods ontkomen. Maar de nuttigheid onzes doops is geestelijk: waarom heeft dan Paulus uit aardsche weldaden sacramenten gemaakt, en daarin eenige geestelijke verborgenheid gezocht? Ik antwoord, dat Paulus niet tevergeefs in zulke wonderen wat grooters gezocht heeft, dan de uitwendige nuttigheid des vleesches. Want hoewel God zijn volk bevorderlijk wilde zijn naar het tegenwoordig leven, zoo was nochtans dit het voornaamste, dat Hij Zichzelve betuigde en bewees hun God te zijn, waaronder de eeuwige zaligheid vervat wordt. De wolk wordt alom genoemd een teeken zijner tegenwoordigheid. Dewijl Hij dan daardoor betuigde, dat Hij tegenwoordig was, als aan zijn bijzonder en uitverkoren volk, zoo hebben zij zonder twijfel boven de uitwendige aardsche nuttigheid, daarom ook een bewijs des geestelijken levens gehad. Alzoo is daar tweërlei gebruik geweest, gelijk ook van den doorgang door de zee: want hun was een weg midden door de zee geopend, om Farao's hand te ontgaan; maar waaruit kwam dat, anders dan omdat God hen, die Hij in zijn trouw en bescherming aangenomen had, alleszins wilde bewaren? Zoo verstonden zij dan daaruit, dat God voor hen zorgde, en dat hun zaligheid Hem bevolen was, waaruit ook het Pascha, hetwelk om de gedachtenis der verlossing te houden verordend was, nochtans ook mede een sacrament van Christus was. Hoezoo? Omdat God door de tijdelijke weldaad als hun Zaligmaker is verschenen. Zoo wie dit zal overleggen, die zal in de woorden van Paulus niets ongeschikts vinden, maar zal meer in de geestelijke zaak en in het zienlijk teeken een zeer goede overeenkomst zien tusschen den doop der Joden en den onzen. Nochtans wordt hier wederom tegengeworpen, dat men hiervan niet één woord vindt. Dat beken ik: maar dit is ook zonder twijfel, dat God het gebrek der uitwendige prediking door zijn Geest vervuld heeft: gelijk men in de koperen slang kan zien, welke Christus zelf betuigt, een geestelijk sacrament geweest te zijn; nochtans is hiervan niet één woord tot ons gekomen, maar de Heere heeft op zulk eene wijze, als het Hem beliefd, den geloovigen te dien tijde de verborgenheid geopenbaard, die anders bedekt was.

3 **Dezelfde geestelijke spijs.** Nu spreekt hij van een ander sacrament, 'twelk met het heilig nachtmal des Heeren overeenkomt. Het manna, zegt hij, en het water, dat uit de steenrots vloeide, dienden niet alleen om het lichaam te voeden, maar ook

Joh. 3: 14.

om de zielen geestelijk te voeden. Het is wel waar, dat deze beide hulpmiddelen tot onderhouding des lichaams zijn geweest: maar hierdoor worden zij niet verhinderd, ook tot een ander einde te dienen; daarom, toen de Heere den tegenwoordigen nood des lichaams te hulpe kwam, zoo wilde Hij ook de eeuwige nuttigheid der zielen bevorderen. Deze twee worden lichtelijk vereenigd, tenzij

Joh. 6:31. de woorden van Christus eenige zwaarigheid medebrengen, waar Hij van dat man maakt een vergankelijke spijze des buiks, welke Hij stelt tegen de ware spijze der ziel. Die uitspraak schijnt wijd verscheiden te zijn van wat Paulus hier zegt. Deze knoop wordt ook lichtelijk ontbonden. De Schrift heeft een wijze, dat zij van de sacramenten handelende, somtijds spreekt naar het verstand der hoorders: en alzoo niet de natuur des dings aanziet, maar wat de hoorders verkeerdelijk daarvan gevoelen. Alzoo spreekt Paulus van de besnijdenis niet altijd op eenerlei wijze: want als hij de inzetting Gods daarin aanmerkt, zoo zegt hij, dat zij was een zegel om de rechtvaardigheid des geloofs te verzegelen. Maar als hij handelt tegen die op het naakte uitwendige teeken roemden, en een valsch betrouwen der zaligheid daarin stelden, zoo zegt hij, dat zij is een teeken der vervloeking geweest, dewijl de menschen zichzelf daarmede verbonden tot de onderhouding der gansche wet. Want hij neemt daar alleen wat de valsche apostelen meenden: want hij handelt daar niet tegen de zuivere inzetting Gods, maar tegen hunne dwaling. Alzoo toen de vleeschelijke menigte Mozes stelde boven Christus, omdat hij het volk in de woestijn veertig jaren lang gevoed had, en zij niet anders aanmerkten dan het voedsel des buiks, gelijk zij ook niet anders zochten: zoo verklaart Christus in zijn antwoord niet, wat het man beduid heeft, maar laat alle dingen weg, en voegt zijn woorden naar het gevoelen der hoorders, alsof Hij wilde zeggen: Gij acht Mozes zeer hoog, en bewoert hem zeer als een uitnemend profeet, omdat hij de buiken uwer vaderen in de woestijn gevoed heeft. Want dit eene werpt gij Mij tegen: Gij acht Mij niet, omdat Ik u geen voedsel voor den buik geef. Maar zoo gij het vergankelijke brood zoo groot acht, wat moet men dan van het levendmakende brood gevoelen, waardoor de zielen tot het eeuwige leven gevoed worden. Zoo zien wij dan, dat de Heere daar niet naar de natuur des dings, maar meer naar het gevoelen der hoorders spreekt. Maar Paulus ziet hier niet op der goddeloozen misbruik, maar op de ordening Gods. Voorts, als hij zegt, dat de **vaders hebben dezelfde geestelijke spijze gegeten**, zoo geeft hij eerst bedektelijk te kennen, welke de kracht der sacramenten is; daarna vertoont hij, dat de oude sacramenten der wet dezelfde kracht hadden, die de onze heden hebben. Want zoo het man een geestelijke spijze was, zoo volgt daaruit, dat ons in de sacramenten niet alleen bloote teekenen vertoond worden, maar dat de beteekenende zaak ook mede waarlijk gegeven wordt. Want God is geen bedrieger, dat Hij ons met ijdele gedichtselen zou verlokken. Het teeken is wel een teeken, en behoudt zijn substantie: maar gelijk de papisten te bespotten zijn, die ik weet niet wat veranderingen en transsubstantiatien dichten: alzoo betaamt het ons niet de waarheid en het teeken te scheiden, die God te zamen gevoegd heeft. De papisten vermengen de zaak en het teeken: de onheilige menschen scheiden de teekenen van de zaken, gelijk Schwenkfeld, en dergelijken; wij

zullen mate houden, dat is, wij zullen die vereeniging houden, die de Heere gesteld heeft, maar onderscheiden, zoodat wij niet wat aan het eene eigen is, verkeerdelijk het ander toeschrijven. Nu rest ons nog het tweede, van de gelijkheid der oude teekenen met de onze. Bekend is ons die leer der Scholastieken, dat de sacramenten der oude wet de genade afgebeeld hebben, maar dat de onze de genade geven. Deze plaats is zeer bekwaam om die dwaling te wederleggen. Want hij betuigt, dat de zaak van het sacrament zoowel den Israëlieten als ons is voorgesteld. Zoo verdichten dan de Sorbonisten goddelooslijk, dat de vaders onder de wet niet de waarheid der teekenen hebben gehad. Ik beken wel, dat wij de kracht der teekenen klaarder en overvloediger hebben, sedert Christus in het vleesch geopenbaard is, dan de vaders ze hadden. Alzoo is tusschen ons en hen een onderscheid, alleen in graad, of (gelijk men gemeenlijk zegt) van meerder en minder, omdat wij volkomener genieten, wat zij op mindere wijze hadden: maar niet dat zij de ijdele en bloote teekenen hadden, en wij de waarheid genieten. Sommigen leggen het alzoo uit, dat zij met elkander dezelfde spijze gegeten hebben, en willen niet, dat zij met ons vergeleken worden, maar zij letten niet op Paulus' oogmerk. Want wat wil hij hier anders zeggen, dan dat de Israëlieten met dezelfde weldaden versierd zijn geweest, die wij hebben, en dat zij dezelfde sacramenten zijn deelachtig geweest: opdat wij niet denken, dat wij door eenig voordeel of privilegie zullen vrij wezen van de straffen, die zij gedragen hebben. Hoewel ik begeer over deze zaak met niemand te strijden: ik vertoon alleen wat mij dunkt. Intusschen is het mij niet verborgen, wat die voorwenden, die de tegenovergestelde uitlegging volgen, te weten, dat het zeer wel met de bovengeschreven gelijkenis overeenkomt, dat allen den Israëlieten een loopbaan voorgesteld was, dat zij allen in hetzelfde perk getreden waren, dat zij allen denzelfden loop begonnen hadden, dat zij allen van dezelfde hope deelgenooten waren, maar dat velen onder hen van den prijs uitgesloten zijn geworden. Nochtans als ik alle dingen nauwer onderzoek, zoo word ik door zulke redenen niet bewogen van mijn gevoelen af te wijken: want het is niet tevergeefs, dat de apostel alleen twee sacramenten verhaalt, en bijname den doop. Waartoe zou hij dat doen, anders dan opdat hij hen met ons zou vergelijken? Voorwaar, had hij dat volk onder elkander willen vergelijken, zoo zou hij liever de besnijdenis en andere bekender en duidelijker teekenen voortgebracht hebben: maar nu heeft hij andere gekozen, die duisterder waren, omdat zij tot de vergelijking tusschen ons en hen geschikter waren. Ook zou anders die toepassing, die hij hier bijstelt, niet wel rijmen, te weten, dat al wat hun geschied is, ons is tot een spiegel, omdat wij daarin de oordeelen Gods zien, die over ons staan te komen, zoo wij ons met dezelfde boosheden besmetten.

4 **De steenrots was Christus.** Sommigen verdraaien deze woorden onwetend, alsof hij zeide, dat Christus de geestelijke steenrots is geweest, en dat hij niet sprak van die steenrots, die een zienlijk teeken was. Want wij zien, dat hij met opzet van de uitwendige teekenen spreekt. Dat zij hier tegenwerpen, dat dit een geestelijke steenrots genoemd wordt, is van geener waarde, dewijl dat nergens anders toe dient, dan opdat wij weten, dat zij een teeken van eene geestelijke verborgenheid geweest is: intusschen is het zonder

twijfel, dat hij onze sacramenten vergelijkt met de Israëlietische. Wat zij in de tweede plaats tegenwerpen, is dwazer en kinderachtiger. Hoe zou (zeggen zij) de steenrots, die op haar plaats vaststond, de Israëlieten nagevolgd zijn? Alsof het niet openbaar ware, dat onder het woord steenrots, niet ook de waterstroom vervat ware, die daaruit vloeide, en het volk nimmermeer verliet. Want Paulus prijst de genade Gods, dat Hij het water uit de steenrots deed vloeien, waar het volk heenreisde, alsof de steenrots met hen gereisd had. Had Paulus nu willen zeggen, dat Christus is het geestelijke fundament der gemeente, waarom zou hij dat woordje **was**, in den verleden tijd gesteld hebben? Het is zeker, dat daar wat uitgedrukt wordt, wat den vaders bijzonder toebehoorde. Daarom, laat varen dat ongeschikt gedichtsel, waarmede twistgierige menschen liever hun onbeschaamdheid willen openbaren, dan de sacramentele wijze van spreken toe te laten. Voorts hebben wij boven gezegd, dat de waarheid der beteekenende zaken ook was bij de oude sacramenten. Daarom, dewijl zij teekenen waren van Christus, zoo volgt daaruit, dat Christus daarbij was, niet plaatselijk, noch naar natuurlijke of substantiële vereeniging, maar op sacramentele wijze. Op dezen grond zegt Paulus, dat die steenrots Christus is geweest: want als men van de sacramenten spreekt, zoo is niets zoo gemeen, als die wijze van spreken, die men noemt metonymia of overnoeming. Zoo wordt dan hier de naam der zaak aan het teeken gegeven, niet dat hij daaraan eigenlijk toekomt, maar oneigenlijk, om de vereeniging waarvan ik gesproken heb. Maar hiervan spreek ik nu te spaarzamer, dewijl het in het 11de hoofdstuk breeder zal behandeld worden. Daar is nog een andere vraag: Dewijl wij nu in het nachtmaal het lichaam van Christus eten, en zijn bloed drinken, hoe zijn de Joden zijne geestelijke spijs en drank deelachtig geweest, dewijl het vleesch van Christus toen nog niet was, hetwelk zij zouden gegeten hebben? Ik antwoord, dat het vleesch van Christus, 'twelk nog niet was, desniettemin hun tot spijs geweest is. En dit is geen ijdele noch sophistische spitsvondigheid, want hun zaligheid was aan de weldaad van zijn dood en wederopstanding gelegen, en daarom ook aan het vleesch en bloed van Christus, zoo moesten zij dan het vleesch en bloed van Christus genieten, om de weldaad der verlossing deelachtig te zijn. Deze genieting was een verborgen werk des Heiligen Geestes, die alzoo wrocht, dat het vleesch van Christus, hoewel het nog niet geschapen was, nochtans in hen krachtig was. Doch hij geeft te kennen, dat zij naar hun mate en wijze gegeten hebben, die anders was dan de onze. En dit is het, wat ik boven gezegd heb, dat Christus ons nu volkomener naar de mate der openbaring voorgesteld wordt: want nu is het een substantiël eten, wat toen nog niet kon zijn: dat is, Christus voedt ons met zijn vleesch, voor ons geofferd, en tot onze spijs verordend, en daaruit hebben wij het leven.

5 Maar velen onder hen. Nu zien wij tot wat einde Paulus deze voorrede gemaakt heeft, te weten, opdat wij niet eenige waardigheid of uitnemendheid boven de Israëlieten onszelven zouden toeschrijven, maar in ootmoedigheid en vreeze wandelen: want alzoo zal het dan eerst geschieden, dat wij niet tevergeefs met het licht der waarheid en met zulken overvloed van genade zullen begaafd zijn. God (zegt hij) had die allen tot een volk uitverkoren, maar

velen zijn van de genade afgevallen. Daarom, laat ons door zulke exempelen vermaand zijn en toezien, dat ons niet datzelfde geschiede: want wat God zoozeer in hen gestraft heeft, zullen wij niet doen, en van straf vrij zijn. Hier wordt wederom tegengeworpen: Zoo het waar is, dat de huichelaren en goddeloozen te dien tijde de geestelijke spijs gegeten hebben, zullen dan ook niet heden de ongelovigen de zaak zelve in de sacramenten genieten? Sommigen, vrezende, dat der menschen ongeloovigheid niet schijne de waarheid Gods te verkorten, leeren, dat de goddeloozen de beteekenende zaak met het teeken genieten. Maar deze vrees is tevergeefs: want de Heere stelt het den waardigen en onwaardigen voor, wat Hij afbeeldt: maar zij zijn niet allen machtig zulks te genieten. Onder tusschen verandert het sacrament zijn natuur niet, noch zijn kracht wordt geenszins verkort. Daarom, zooveel God aangaat, het manna was ook den ongelovigen een geestelijke spijs: maar dewijl der ongelovigen mond alleen vleeschelijk was, zoo aten zij niet wat er gegeven werd. Doch breedere behandeling dezer zaak, stel ik uit tot hoofdstuk 11. **Want zij zijn verslagen.** Door het teeken bewijst hij, dat zij Gode niet behaagden, want God heeft zijn toorn zwaarlijk over hen gebruikt, en hun ondankbaarheid gewroken. Sommigen verstaan dit van het gansche volk, dat in de woestijn vergaan is, uitgenomen alleen Kaleb en Jozua: maar ik leg het uit, dat alleen die hier vervat worden, welker gestalten hij terstond zal verhalen.

- 6 Want deze dingen zijn ons tot voorbeelden, opdat wij niet begeerig zijn naar booze dingen, gelijk zij begeerd hebben. Num. 11: 4, 33.
- 7 En dat gij geene afgodendienaars zijt, gelijk sommigen onder hen, gelijk daar geschreven is: Het volk zat neder om te eten en te drinken, en stonden op om te spelen. Ps. 106: 14. Ex. 32: 6.
- 8 En dat wij niet hoereeren, gelijk ook sommigen onder hen gehooreerd hebben, en zijn op éénen dag gevallen drieëntwintig duizend. Num. 25: 9. Ps. 106: 29.
- 9 Dat wij ook Christus niet verzoeken, gelijk sommigen onder hen Hem verzocht hebben, en zijn van de slangen gedood. Num. 21: 5.
- 10 Dat gij ook niet murmureert, gelijk ook sommigen onder hen gemurmureerd hebben, en zijn verdorven van den verwoester. Ex. 16: 2; 17: 2. Num. 14: 36.
- 11 Alle deze dingen zijn als voorbeelden hun geschied: en zijn geschreven tot onze vermaning, op welke de einden der eeuwen zijn gekomen. Ps. 106: 25. Boek der Wjsh. 1: 11.
- 12 Daarom, die meent dat hij staat, zie toe, dat hij niet valle.

6 Deze dingen zijn ons tot voorbeelden. Hij vermaant ons nog duidelijker, dat de straffen, waarmede zij zijn gestraft, ook ons aangaan, zoodat zij ons zijn tot een leer, opdat wij ook niet evenzeer den toorn Gods verwekken. God (zegt hij) heeft die gestraft, en daarmede zijn strengheid als in een spiegel ons voor oogen gesteld, opdat wij daaruit geleerd wordende, leeren vreezen. Van het woord **voorbeeld**, zullen wij terstond spreken, uitgenomen dat ik de lezers thans wil vermaand hebben, dat ik niet zonder oorzaak van den ouden overzetter en ook van Erasmus ben afgeweken: want zij verduisteren den zin van Paulus, of drukken hem immers niet klaar

uit, dat God in dat volk een schets gegeven heeft om ons te onderwijzen. **Opdat wij niet begeerig zijn naar booze dingen.** Nu verhaalt hij sommige gestalten of zekere exempelen, om bij deze gelegenheid sommige gebreken te gispen, van welke het nuttig was de Corinthiërs te vermanen. Ik meen, dat hier die geschiedenis aangehaald wordt, die verhaald staat, Num. 11:4, hoewel anderen het duiden op wat staat in hfdst. 26:64, Toen het volk een tijdlang met dat manna was gevoed, heeft het ten laatste de walg daarvan gekregen, en begonnen andere spijze, die zij in Egypte plachten te eten, te begeeren. Zij zondigden op tweeërlei wijze, te weten, dat zij die bijzondere gave Gods versmaadden, en dat zij buiten Gods wil, verandering en lekkernijen zochten. De Heere, door deze dartzelheid zwaar vertoornd zijnde, heeft het volk streng gestraft. Vandaar dat die plaats ook den naam gekregen heeft van graven der begeerlijkheid: omdat zij daar begraven hebben, die van den Heere geslagen waren. Met dit voorbeeld heeft de Heere betuigd, hoezeer Hij de begeerlijkheden gehaat heeft, die uit de walg zijner gaven en uit onze dartzelheid komen: want dat wordt terecht kwaad en ongeoorloofd geacht, al wat boven de mate is, die God gesteld heeft.

7 En dat gij geene afgodendienaars zijt. Hij roert die historie aan, die verhaald wordt, Ex. 32:7. Want toen Mozes langer op den berg vertoefde dan de ongeschikte lichtvaardigheid des volks kon verdragen, is Aäron gedwongen om een kalf te maken, en op te richten om te aanbidden. Niet dat het volk een anderen God wilde, maar eenig zienlijk teeken der tegenwoordigheid Gods naar zijn vleeschelijk gevoelen. Dewijl God toen zeer streng deze afgoderij gewroken heeft, zoo heeft hij door dit voorbeeld verklaard, hoe gruwelijk de afgoderij voor Hem is. **Gelijk daar geschreven is: Het volk zat.** Deze plaats wordt door weinigen recht uitgelegd: want zij verstaan dat de onmatigheid de oorzaak van des volks dartzelheid geweest is, gelijk men met een gemeen spreekwoord zegt: Na den vollen buik volgt de dans. Maar Mozes spreekt van een heiligen maaltijd, dat is, van een feestmaal, 'twelk zij tot den dienst van het beeld hielden: zoo dan, de spijze en het spel waren twee aanhangsels der afgoderij. Want het is niet alleen den bijgeloovigen, maar ook het volk Gods een gebruik geweest, dat zij aan de offerande een maaltijd toevoegden, als een deel van den godsdienst, waaraan geene onheiligen noch onreinen mochten komen. De heidenen hebben voor hunne afgoden ook heilige spelen ingesteld, naar welker wijze de Israëlieten zonder twijfel toen hun kalf dienden. Want dit is de dartzelheid des menschelijken vernufts, dat zij Gode toevoegen al wat hun behaagt. Zoo zijn dan de heidenen tot zulke razernij gevallen, dat zij geloofden, dat hunne goden in zeer schandelijke schouwspelen, onbeschaamde dansingen, in onkuische woorden, en allerlei onreinigheden een behagen hadden. Zoo heeft dan het Israëlietische volk de heidenen nagevolgd, en is na den openlijken maaltijd opgestaan om te spelen, opdat daar niets zou ontbreken aan den afgodendienst. Dit is de natuurlijke en rechte zin. Maar hier wordt gevraagd, waarom de apostel meer het eten en spelen meldt, dan de aanbidding: want deze was het voornaamste der afgoderij, en die andere dingen waren alleen bijkomstig? Antwoord: Hij heeft genomen, wat den Corinthiërs allermeest diende: want

het is niet waarschijnlijk, dat zij in de bijeenkomsten der goddeloozen gegaan zijn, om aldaar voor de afgoden neder te vallen; maar zij namen deel aan hunne maaltijden, tot der duivelen eer ingesteld, en onthielden zich niet van de goddelooze ceremoniën, die teekenen der afgoderij waren. Zoo is het dan niet zonder oorzaak, dat de apostel betuigt, dat waarin zij zondigden, van God bijname veroordeeld wordt. In één woord, hij geeft te kennen, dat men geen deel der afgoderij kan aanroeren, zonder besmet te worden: en dat zij de hand Gods niet ontgaan zullen, die zichzelf met de uitwendige teekenen der afgoderij besmet hebben.

8 En dat wij niet hoereeren. Nu spreekt hij van de hoererie, waarin de Corinthiërs groote vrijheid gebruikten, gelijk het openbaar is uit de historie, en gelijk men uit de voorgaande dingen lichtelijk kan verstaan, dat zij van deze zonde nog niet ganschelijk vrij waren, die zichzelf tot Christus begeven hadden. De straf dezer zonde behoort ons ook te verschrikken en te vermanen, hoezeer God de onreine onkuischheid haat: want daar zijn er op éénen dag omgekomen 23000, of gelijk Mozes zegt, 24000. En hoewel zij in het getal verschillen, zoo zijn zij nochtans licht te vereenigen: want het is niet nieuw, dat men als men niet voorgenomen heeft een iegelijk stuk volkomen en bijzonder te verhalen, dat getal stelt, dat ongeveer daarbij komt: gelijk bij de Romeinen de honderd mannen genoemd werden, die nochtans honderd en twee waren. Zoo dan, dewijl daar omtrent 24000 ternedergeslagen waren door de hand des Heeren, dat is, boven 23000, zoo heeft Mozes het hoogste getal gesteld, en Paulus het laagste. Alzoo is in de zaak zelve geen onderscheid. Deze historie staat, Numeri 25:9. Nochtans komt hier een zwarigheid, te weten, waarom Paulus deze straf aan de hoererie toerekent, daar Mozes verhaalt, dat de toorn Gods daardoor is verwekt geworden, dat het volk zichzelf begeven had tot den dienst van Baal-Peor. Maar dewijl het begin der afwijking was uit de hoererie, en de kinderen Israëls niet zoozeer door godsdienst bewogen, als door de hoeren verlost, tot de boosheid vervallen waren, zoo moest men al het kwaad, dat daaruit kwam, aan de hoererie toeschrijven. Want Bileam had den raad gegeven, dat de Midianieten hunne dochters aan de Israëlieten zouden prijsgeven, om hen alzoo te vervreemden van den dienst Gods. Ja ook die groote verblindheid, dat zij zichzelf door der hoeren verlokking tot de goddeloosheid lieten bewegen, was een straf der onkuischheid. Daarom zullen wij leeren, dat de hoererie geen lichte zonde is, welke zoo gruwelijk en veelszins toen van den Heere gestraft werd.

9 Dat wij ook Christus niet verzoeken. Dit is een deel van de geschiedenis, die gelezen wordt Num. 21:6. Want toen de langheid des tijds het volk begon te verdrieten, zoo begon het over zijn toestand te klagen, en met God te twisten, zeggende: Waarom heeft God ons bedrogen? enz. Deze murmureering des volks noemt Paulus een verzoeking; en dat niet oneigenlijk: want de verzoeking is het tegenovergestelde der lijdzaamheid. En wat is de oorzaak geweest, dat het volk tegen God opstond, anders dan dat het door ongeschikte begeerlijkheid gedreven zijnde, niet kon wachten, totdat de tijd kwam, welken de Heere verordend had? Zoo zullen wij dan aanmerken, dat de fontein van dit kwaad, waarvan Paulus ons hier

Num. 25:9.

Num. 24:14.

een afschrik geeft, is onlijdzzaamheid, als wij God willen voorkomen, en ons niet onderwerpen om van Hem geregeerd te worden, maar liever Hem aan ons goeddunken en onze wetten willen binden. Dit kwaad heeft God gruwelijk in het Israëlietische volk gestraft: want de rechtvaardige Richter blijft Zichzelven altijd gelijk. Daarom zullen wij Hem niet verzoeken, tenzij wij dezelfde straffen willen dragen. Dit is een schoone plaats van de eeuwigheid van Christus: want die uytvlucht van Erasmus deugt niet, dat wij Christus niet verzoeken, gelijk sommigen van hen God verzocht hebben. Want dat is te zeer gedwongen, dat hij onder het woordje **Hem** God verstaat. En het is geen wonder, dat Christus genoemd wordt de leider van het Israëlietische volk. Want gelijk God nooit den zijnen is genadig geweest, anders dan door dezen Middelaar, zoo heeft Hij ook geen weldaad gegeven, anders dan door diens hand. Bovendien is de Engel, die aan Mozes eerst verscheen, en die op de reis altijd bij het volk is geweest, dikmaals genoemd **Jehova**, dat is, de **Eeuwige**. Zoo zullen wij dan denken, dat die Engel de Zone Gods geweest is, en dat Hij ook toen de leider en bestuurder der gemeente is geweest, waarvan Hij het hoofd was. Zooveel den naam **Christus** aangaat, dewijl die een aanwijzing der menschelijke natuur medebrengt, zoo paste die toen nog niet op den Zone Gods: maar wordt aan Hem door de mededeeling der eigenschappen gegeven, gelijk

Joh. 3:13.

wij op een andere plaats lezen, dat de Zone Gods uit den hemel is gekomen.

10 Dat gij ook niet murmureert. Sommigen verstaan het van die murmureering, die toen ontstond, als de twaalf, die om het land te bespieden gezonden waren, den moed des volks gebroken hadden. Maar dewijl deze murmureering niet dadelijk door een straf des Heeren gewroken is, maar deze straf alleen hun is opgelegd, dat zij allen van de bezitting des lands werden uitgesloten: zoo moet men deze plaats anders uitleggen. Dit is wel een zeer zware straf geweest, dat zij niet in het land mochten komen: maar door de woorden van Paulus wordt een andere straf uitgedrukt, dewijl hij zegt, dat zij van den verwoester zijn verdorven. Daarom versta ik het van de historie, die gelezen wordt, Num. 16:41. Want toen God de hoovaardigheid van Korach en Abiram gestraft had, zoo is het volk tegen Mozes en Aäron oproerig geworden, alsof zij de oorzaak der straf des Heeren geweest waren. Deze razernij des volks heeft de Heere gestraft met vuur uit den hemel, hetwelk velen verslonden heeft, te weten, boven de 14000. Zoo is het dan een klaar en gedenkwaardig bewijs der toornigheid Gods tegen de widderspannigen en oproerigen, die zichzelven tegen Hem stellen. Zij murmureerden tegen Mozes, maar dewijl zij geen oorzaak hadden om tegen hem op te staan, en om geen zaak tegen hem ontstoken waren, anders dan omdat hij het ambt, dat hem van God bevolen was, getrouwelijk bediende, zoo viel deze murmureering op God zelve. Zoo zullen wij dan gedenken, dat wij tegen God en niet tegen de menschen handelen, zoo wij tegen de getrouwe dienaars Gods oprijzen: en wij zullen weten, dat deze stouthed niet ongestraft zal blijven. Door den **verwoester**, versta den engel, die het oordeel Gods volbracht heeft. En om de menschen te straffen, gebruikt God somtijds den dienst der booze, somtijds den dienst der goede engelen: gelijk uit vele plaatsen der Schrift duidelijk is.

2 Kon. 19:35.

2 Kron. 20:24.

Job 1:12.

En dewijl Paulus het hier niet onderscheidt, zoo kan men nemen wat men wil.

11 Al deze dingen zijn als voorbeelden hun geschied. Wederom verhaalt hij, dat al deze dingen den Israëlieten alzoo geschied zijn, dat zij ons zijn voorbeelden, dat is, exempelen, waarmede God zijn oordeelen ons voor oogen stelt. Het is mij niet verborgen, dat anderen scherpzinniger filosofheeren op deze woorden: maar ik meen, dat ik den zin van Paulus gevat heb, als ik zeg, dat wij door die exempelen, als door geschilderde tafereelen, geleerd worden wat oordeel over de afgodendienaars, hoereerders, en andere verachters Gods staat te komen. Want zij zijn gelijk levende beelden, die ons de toornigheid Gods over zulke zonden voor oogen stellen. Deze uitlegging, die ook eenvoudig en waarachtig is, heeft ook deze nuttigheid, dat zij sommigen uitzinnigen den weg toesluit, die deze plaats daartoe draaien, dat zij daarmede willen bevestigen, dat in het oude volk nooit iets geschied is, dan wat figuur en schaduw was: en eerst stellen zij dit, dat het Israëlietische volk een figuur der gemeente is geweest: daaruit besluiten zij en zeggen, dat alles wat God hun beloofd en gedaan heeft, al de weldaden, al de straffen alleen afgebeeld hebben wat in der waarheid na de komst van Christus moest volbracht worden. Dit is een zeer schandelijke razernij, welke den heiligen vaders ook gruwelijk onrecht doet, en Gode ook nog veel gruwelijker. Want dat volk is alzoo een figuur der Christelijke gemeente geweest, dat het ook een ware gemeente geweest is: en de staat van dat volk heeft alzó den onzen afgebeeld, dat die nochtans te dien tijde de eigen gestalte der gemeente geweest is. De beloften, aan dat volk gegeven, hebben alzoo het Evangelie afgebeeld, dat zij het in zich besloten hadden. Hunne sacramenten hebben alzoo gediend om de onze af te beelden, dat zij nochtans ook te dien tijde ware sacramenten geweest zijn met tegenwoordige kracht. Eindelijk, die zijn met denzelfden Geest des geloofs met ons begaafd geweest, die toen de leer en de teekenen naar eisch gebruikten. Zoo worden dan die uitzinnige menschen door deze woorden van Paulus niet geholpen, welke woorden niet beteekenen, dat de dingen, die te dien tijde geschieden, zóó voorbeelden geweest zijn, alsof toen geen waarheid, maar een ijdel schouwspel geweest ware. Maar (gelijk wij verklaard hebben) zij leeren veeleer eenvoudig, dat daar als op een houten blad, dingen geschilderd zijn, die dienen om ons te vermanen. **Maar zijn geschreven tot onze vermaning.** Dit tweede deel is een verklaring van het eerste. Want den Israëlieten was daar niet aan te leggen, maar ons alleen, dat deze dingen beschreven werden. Nochtans volgt daaruit niet, dat die straffen niet ware straffen Gods zouden geweest zijn, die toen dienden om hen te beteren: maar gelijk God toen zijn oordeelen volbracht heeft, alzoo wilde Hij, dat een eeuwige gedachtenis daarvan zou blijven, opdat wij daardoor mochten onderwezen worden. Want wat voordeel zou de historie den dooden doen? en hoe zou zij den levenden nuttig zijn, ware het niet, dat zij, door de exempelen van anderen vermaand, zichzelven bekeerden? Hij stelt deze grondwaarheid voor bekend en beleden, waarin alle godzaligen behooren eenstemmig te zijn, dat in de Schriften geen ding beschreven is, dat ons niet nuttig is te weten. **Op welke de einden der eeuwen gekomen zijn.** Het Grieksche

τῆλυ woord, waarvoor wij gesteld hebben **einden**, beduidt somtijds **verborgenheden**, welke beteekenis mogelijk te dezer plaats niet kwalijk zou passen: nochtans volg ik de gewone lezing, omdat zij eenvoudiger is. Zoo zegt hij dan, dat de einden aller eeuwen op ons gevallen zijn: omdat de volheid aller dingen op deze eeuw past, dewijl het nu de laatste tijden zijn. Want het rijk van Christus is het voornaamste einde der wet en aller profeten. Voorts, deze uitspraak van Paulus strijdt tegen de gemeene meening, te weten, dat God in het Oude Testament strenger is geweest, en altijd gereed en gewapend om de zonden te straffen: maar dat Hij nu lichtelijk de gebeden verhoort, en de zonden vergeeft. En alzoo leggen zij het uit, dat wij zijn onder de wet der genade, omdat God ons nu veel verzoenlijker is, dan Hij den Israëlieten was. Maar wat zegt Paulus? Zoo God de Israëlieten gestraft heeft, zoo zal Hij ons ook niet meer sparen. Daarom laat varen die dwaling, dat God nu zachter is om de boosheid te straffen. Men moet wel bekennen, dat de goedheid Gods klaarder en overvloediger over de menschen is uitgestort na de komst van Christus, maar wat helpt dat den boozen om vergeving te verkrijgen, dewijl zij zijn genade misbruiken? Maar dit moet men alleen aanmerken, dat de straf nu op een andere wijze geschiedt, want gelijk God voortijds de godzaligen meer met uitwendige zegeningen begaafde om zijn vaderlijke liefde te betuigen: alzoo openbaarde Hij ook zijn toorn meer met lichamelijke straffen: maar nu in deze volle openbaring, die wij nu hebben, straft God niet zoo dikmaals met zienlijke straffen, noch ook zoo dikmaals de booze menschen met lichamelijke straffen: waarvan men meer kan vinden in onze »Institutie».

12 Daarom, die meent, dat hij staat. Uit het voorgaande besluit de apostel, dat wij niet alzoo moeten roemen in ons begin of voortgang, dat wij gerust zouden slapen. Want de Corinthiërs roemden alzoo op hun staat, dat zij hun zwakheid vergeten hebbende, in vele zonden vielen. Dit was een verkeerd betrouwen, hoedanig de profeten alom in het Israëlietische volk bestraffen. Maar dewijl de papisten deze plaats verdraaien, om hun goddelooze leer van de eeuwige twijfeling des geloofs te bevestigen: zoo zullen wij aanmerken, dat daar tweërlei gerustheid is. De een steunt op de beloften Gods, daarom dat de godzalige conscientie zeker acht, dat God haar nimmermeer zal verlaten, en op deze onverwinnelijke zekerheid betrouwende, trotseert ze driest en onverschrokken den duivel en de zonde: nochtans desniettemin harer zwakheid gedachtig, stelt zij zich met vreeze en ootmoedigheid op God, zichzelf Hem naarstig en zorgvuldig bevelende. Dit is een heilige gerustheid, en kan van het geloof niet gescheiden worden, gelijk het uit vele plaatsen der Schrift openbaar is, en voornamelijk Rom. 8: 33. Daar is een ander gerustheid, die uit onachtzaamheid rijst, als de menschen door de tegenwoordige gaven opgeblazen zijnde, geen zorg hebben, maar in hun toestand gerust zijn, alsof zij buiten alle gevaar waren: waardoor zij allen aanvallen des duivels onderworpen worden. Dit is die gerustheid, van welke Paulus de Corinthiërs terugroept, omdat hij zag, dat zij zichzelf in hun dwaze meening behaagden. Maar hij gebiedt hen niet, dat zij met benauwde harten aan den wil Gods zullen twijfelen, of door onzekerheid hunner zaligheid beven, gelijk de papisten droomen. In één woord, wij zullen

gedenken, dat Paulus hier spreekt tot menschen, die door verdraaid betrouwen des vleesches opgeblazen waren: en dat hij die onvastigheid wederlegt, die op menschen, en niet op God gefundeerd was. Want als hij de vastigheid of sterkte des geloofs in de Colossensen geprezen heeft, zoo gebiedt hij hen in Christus geworteld te zijn, standvastig te blijven, en opgebouwd en bevestigd te worden in het geloof. Col. 2: 5.

- 13 U heeft geen verzoeking bevangen, dan menschelike; God is getrouw, die u niet zal laten verzocht worden boven vermoegen: maar zal met de verzoeking ook de uitkomst geven, opdat gij ze kunt dragen. 1 Thess. 5: 24.
1 Cor. 1: 8.
2 Petr. 2: 9.
- 14 Daarom, mijne lieven, vliedt van de afgoderij.
- 15 Ik spreek als tot voorzichtigen: oordeelt zelve wat ik zeg.
- 16 De drinkbeker der zegening, welchen wij zegenen, is die niet de gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood, dat wij breken, is het niet de gemeenschap des lichaams van Christus?
- 17 Want wij velen zijn één brood en één lichaam: want wij zijn allen ééns broods deelachtig.
- 18 Ziet Israël naar het vleesch; die de offeranden eten, zijn die niet des altaars deelachtig?

13 U heeft geen verzoeking bevangen. Anderen mogen hun gevoelen houden: ik oordeel, dat dit tot hun vertroosting gesteld is, opdat zij, na gehoord te hebben die gruwelijke exempelen van den toorn Gods, die hij dusver verhaald heeft, niet door verschriktheid afvielen. Daarom, opdat zijn vermaning nuttig mocht zijn, zoo heeft hij daarbij gesteld, dat daar plaats is tot bekeering, alsof hij zeide: gij moet den moed niet verloren geven, want ik heb u niet oorzaak tot vertwijfeling willen geven: want u is niets anders overkomen dan dat den menschen pleegt toe te komen. Anderen achten meer, dat hun traagheid bescholden wordt, dat zij weinig verzocht zijnde den moed verloren gaven. En voorwaar dit woord **menschelijk**, wordt somtijds gesteld voor **matig**. Zoo zou dan naar dier gevoelen de zin zijn: Betaamde het dan zoo door een kleine verzoeking overwonnen te worden? Maar dewijl het verband beter sluit, zoo wij zeggen, dat het een vertroosting is, daarom hel ik hiertoe liefst over. **God is getrouw.** Gelijk hij hun heeft geboden goeden moed te hebben, zooveel den verleden tijd aangaat, om hen zoo tot betering op te wekken: alzoo vertroost hij ze ook met zekere hoop voor namaals, dewijl God niet zal toelaten, dat zij verzocht worden boven hun macht. Hij gebiedt ze op den Heere te hopen, omdat de verzoeking hoe klein zij is, terstond ons zal overvallen, en het zal met ons gedaan wezen, zoo wij op onze eigen kracht steunen. Hij noemt den Heere getrouw, niet alleen omdat Hij waarachtig is in zijne beloften: maar alsof hij zeide: de Heere is een zeker bewaarder der zijnen, onder wiens bescherming gij vrij en buiten gevaar zijt: want Hij verlaat de zijnen nimmermeer. Daarom, dewijl Hij u in zijn trouw heeft aangenomen, zoo moet gij niet vreezen, zooverre gij geheel op Hem staat. Want dit ware voorwaar een soort van bedrog, zoo Hij zijn hulp in den nood onttrok, of zoo Hij de verzoeken langer maakte, als Hij ze zwak en onder den last over-

wonnen zag. Nu, God helpt ons tweërlei wijze, dat wij van de verzoeking niet overvallen worden: want Hij geeft ons kracht, en matigt de verzoeking. Van deze laatste wijze spreekt de apostel hier meest: doch sluit hij de ander niet uit, te weten, dat God de verzoeken verlicht, zoodat zij ons door haar zwaarigheid niet nederwerpen. Want Hij kent de mate onzer macht, die Hij zelve gegeven heeft, waarnaar Hij de verzoeken matigt. Het woord **verzoeking**, neem ik hier in het gemeen voor alle dingen, die ons benauwen.

14 Daarom, mijne lieven, vliedt van. Nu keert de apostel terug tot de bijzondere handeling, van welke hij weinig afgeweken was; want opdat de enkele leer niet weinig kracht bij hen zou hebben, zoo heeft hij algemeene vermaningen daarbij gesteld, welke wij nu gelezen hebben. Maar nu vervolgt hij zijn begonnen handeling, te weten, dat het den Christenensch niet geoorloofd is, zich als deelgenoot aan te sluiten aan de bijgeloovigheden der goddeloozen. Vliedt, zegt hij, van de afgoderij. Ten eerste moet men zien in wat beteekenis hij het woord **afgoderij** gesteld heeft. Voorwaar hij achtte niet, dat in de Corinthiërs zulke groote onwetendheid of onachtzaamheid was, dat hij meende, dat zij van harte de afgoden of beelden dienden; maar dewijl zij geen zwaarigheid maakten te komen in der goddeloozen vergaderingen, en met hen sommige ceremoniën te gebruiken, die tot der afgoden dienst ingesteld waren, zoo veroordeelt hij in hen deze onbehoorlijke vrijheid, omdat het zeer booze exempelen waren. Zoo is het dan zeker, dat hij, als hij de afgoderij noemt, spreekt van uitwendige afgoderij, of (zoo iemand dit liever heeft) van de belijdenis der afgoderij. Want gelijk God gezegd wordt door kniebuiging en andere teekenen van eerbied gediend te worden, daar nochtans zijn voornaamste en ware dienst inwendig is, alzo is het ook van de afgoden. Want het tegenovergestelde heeft denzelfden grond. Het is tevergeefs, dat heden vele menschen zoeken door deze voorwending de uitwendige handelingen te verontschuldigen, omdat het hart daarvan verre is: want Paulus veroordeelt zulke handelingen van afgoderij, en dat terecht: want dewijl wij niet alleen de verborgen genegenheid des harten, maar ook de uitwendige aanbidding Gode schuldig zijn: zoo wie den afgod een schijn der aanbidding bewijst, die onttrekt zooveel van de eer, die hij Gode schuldig is. Men mag voorwenden, zoo men wil, dat men het anders in het hart heeft: nochtans is het werk zelve openbaar, waardoor de eere, die Gode toekomt, den afgod gegeven wordt.

15 Ik spreek als tot voorzichtigen. Dewijl hij wilde uit de verborgenheid des nachtmaals een bewijs maken, zoo wekt hij ze door deze kleine voorrede op, opdat zij te naarstiger de grootheid der zaak aanmerken; alsof hij zeide: ik spreek niet tot nieuwelingen, gij weet de kracht des heiligen nachtmaals: wij worden daar in het lichaam des Heeren geplaat. Hoe onredelijk is het dan, dat gij met de goddeloozen gemeenschap hebt, om in één lichaam saam te groeien. Zoo verwijt hij ze dan bedektelijk hun onbedachtzaamheid, dat zij in de school van Christus wel geleerd zijnde, zichzelf aan zulke grove dwaling overgeven, waarover men gemakkelijk kon oordeelen.

16 De drinkbeker der zegening. Dewijl het heilige nachtmaal van Christus in twee teekenen gelegen is, te weten, in brood en wijn, zoo begint hij van het tweede eerst. Den drinkbeker der zegening noemt hij, die tot de geestelijke dankzegging verordend is.

Want ik gevoel niet met degenen, die bij de zegening verstaan **dankzegging**, en bij zegenen, **dankzeggen**. Ik beken wel, dat het somtijds deze beteekenis heeft, maar nimmermeer in dit verband, als Paulus hier gebruikt. Want dat Erasmus hier een voorzetsel bij verstaat, is te zeer gedwongen. Doch de zin, welken ik volg, is licht en geenszins verward. Zoo dan, den **drinkbeker zegenen**, is tot dit gebruik heiligen, dat hij ons een teeken van het bloed des Heeren zij. Dit geschiedt door het woord der belofte, als de geloovigen naar de inzetting van Christus vergaderen, om in dit sacrament de gedachtenis zijns doods te houden. Maar de wijding, die de papisten hebben, is een zekere tooverij van de heidenen aangenomen, die niets gemeens heeft met het zuivere gebruik der Christenen. Door het Woord Gods wordt ook wel alle ding geheiligd, dat wij eten, gelijk dezelve apostel op een ander plaats betuigt; maar die zegening heeft een ander einde, te weten, opdat het gebruik der gaven Gods ons zuiver zij, en gedijde tot lof des Gevers, en tot ons nut. Maar het einde der heilige zegening in het nachtmaal is, opdat de wijn nu niet zij gewone drank, maar verordend tot geestelijke versterking der ziel, dewijl hij een teeken wordt des bloeds van Christus. Den drinkbeker aldus gezegend, noemt Paulus de gemeenschap des bloeds van Christus. Daar wordt gevraagd in welken zin? Laat varen de twistingen, zoo zal daarin niets duisters wezen. Het is waarachtig, dat de geloovigen vereenigd worden door het bloed van Christus, zoodat zij één lichaam worden. Het is ook waar, dat zulke eenigheid eigenlijk genoemd wordt **gemeenschap**. Ditzelfde beken ik ook van het brood. Bovendien hoor ik ook, wat Paulus als tot verklaring hierbij stelt, te weten, dat wij allen één lichaam worden, omdat wij te zamen deszelfden broods deelachtig worden. Maar ik bid u, vanwaar komt deze gemeenschap onder ons, anders dan omdat wij met Christus vereenigd zijn, met deze conditie, dat wij zijn vleesch van zijn vleesch, en been van zijne beenen? Want wij moeten eerst in Christus ingelijfd worden (opdat ik alzo spreke) opdat wij onder elkander vereenigd worden. Bovendien handelt Paulus nu niet alleen van de wederkeerige gemeenschap onder de menschen, maar van de geestelijke eenigheid van Christus en der geloovigen: opdat hij daaruit besluite, dat het een onverdragelijke heiligschennis is, dat zij door der afgoden gemeenschap besmet worden. Zoo mag men dan uit de omstandigheid der plaats oordeelen, dat de gemeenschap des bloeds is de eenigheid, die wij hebben met het bloed van Christus, als Hij ons allen te zamen in zijn lichaam inlijft, zoodat Hij in ons leeft, en wij in Hem. Nu, dat de **drinkbeker** genoemd wordt **gemeenschap**, beken ik een figuurlijke wijze van spreken te zijn, zooverre de waarheid der figuur niet weggenomen wordt, dat is, zooverre ook de zaak zelve daarbij is, en de ziel evenzoowel de gemeenschap des bloeds geniet, als wij met den mond den wijn drinken. Maar dit moeten de papisten niet zeggen, dat de drinkbeker der zegening hun is de gemeenschap des bloeds van Christus: want zij hebben een gebroken en gescheurd lichaam: zoo toch die vreemde ceremonie een nachtmaal kan genoemd worden, die uit menigerlei vonden der menschen te zamen gelapt is, en nauwelijks eenig duister teeken der inzetting des Heeren behoudt. Maar of alle andere dingen daarbij waren, zoo strijdt nochtans dit tegen het rechte gebruik des nachtmaals, dat de drinkbeker, die de helft des sacraments is,

1 Tim. 4: 5.

Ef. 5: 30.

het gansche volk geweigerd wordt. **Het brood, dat wij breken.** Hieruit is het openbaar, dat het de gewoonte der oude gemeente geweest is, uit één brood een iegelijk zijn stuksken te breken, opdat die vereeniging aller geloovigen in één lichaam van Christus te beter voor oogen zou gesteld worden. En dat deze wijze langen tijd behouden is, blijkt uit het getuigenis van hen, die die drie eeuwen na de apostelen in de gemeente gebloeid hebben. Daarna heeft het bijgeloof de overhand gekregen, dat de priester het brood in den mond stak, 'twelk niemand met de hand durfde aanroeren.

17 Want wij velen zijn. Ik heb boven vermaand, dat Paulus' oogmerk hier niet is ons tot liefde te vermanen: maar hij zegt dit als in het voorbijgaan, opdat de Corinthiërs verstaan, dat wij die eenigheid, die wij met Christus hebben, ook behooren met uitwendige belijdenis te oefenen: dewijl wij allen te zamen vergaderen tot het teeken dier heilige eenheid. In dit tweede deel verhaalt hij alleen een stuk des sacraments: en de Schrift pleegt bij de breking des broods het gansche nachtmaal te beduiden, door een wijze van spreken genoemd *synecdoche* of samenvatting. Waarvan de lezers hier moesten, als in 't voorbijgaan vermaand zijn, opdat niemand die ongeoeffend is, door deze walgelijke beuzeling beroerd worde, welke sommige beuzelaars in de hand steken, alsof Paulus het volk van het halve sacrament had willen berooven, als hij het brood alleen noemt.

18 Ziet Israël naar het vleesch. Door een ander voorbeeld bevestigt hij, dat dit de natuur aller sacramenten is, dat zij ons in eenige gemeenschap met God verbinden. Want de wet van Mozes laat niemand toe tot de spijs der offerande, dan die zich behoorlijk voorbereid heeft: ik spreek niet alleen van de priesteren, maar van die gemeene lieden, die het overblijfsel der offerande eten. Hieruit volgt, dat alle die, die van het geofferde beest eten, deel hebben aan het altaar, dat is aan de heiliging, waarmede God zijn tempel, en de heilige dingen die daar geschieden, geheiligd heeft. Dit woord, **naar het vleesch**, kan schijnen daarom gesteld te zijn, opdat de Corinthiërs door de gemaakte vergelijking de kracht van ons nachtmaal te meer zouden achten: alsof hij gezegd had: indien in de oude figuren, en in de beginselen der onderwijzing, zulke groote kracht geweest is, hoeveel meent gij dan, dat in onze verborgenheden zal wezen, in welke God Zichzelven ons klaarder vertoont. Hoewel naar mijn oordeel is het eenvoudiger, dat Paulus alleen daardoor de Joden, die onder de wet stonden, heeft willen onderscheiden van degenen, die zich tot Christus bekeerd hadden. Nu is daar nog die tegenstelling, te weten, indien de ceremoniën van God verordend, die heiligen, die ze onderhouden, zoo wordt men dan ontreinigd door der afgoden ceremoniën. Want er is een enig God, die heilig maakt, zoo dan, alle vreemde goden maken onheilig. Wederom, indien de geloovigen met God vereenigd worden door de verborgenheden, zoo worden dan desgelijks de goddeloozen door de bijgeloovige ceremoniën tot der afgoden gemeenschap vereenigd. Maar eer de apostel hiertoe komt, zoo voorkomt hij eerst een vraag, die hier kon tegenworpen worden.

1 Cor. 8:4.

19 Wat zeg ik dan? dat de afgod iets is? of dat, wat den afgod geofferd is, iets is?

Lev. 17:17.
Deut. 32:17.

20 Maar wat de heidenen offeren, dat offeren zij den duivelen

en niet Gode; en ik wil niet, dat gij der duivelen deelgenooten wordt.

21 Gij kunt niet den drinkbeker des Heeren drinken, en den drinkbeker der duivelen: gij kunt niet de tafel des Heeren deelachtig zijn, en de tafel der duivelen.

22 Tergen wij den Heere? Zijn wij ook sterker dan Hij?

23 Alle dingen zijn mij geoorloofd, maar alle dingen zijn niet nut; alle dingen zijn mij geoorloofd, maar alle dingen stichten niet.

1 Cor. 6:12.
Sir. 37:29.
Fl. 2:4.

24 Niemand zoeke wat zijn eigen is, maar een iegelijk zoeke dat des anderen is.

1 Cor. 13:5.

19 Wat zeg ik dan? De apostel had kunnen schijnen of een valsche bewijsreden te maken, of den afgoden eenig wezen of macht toe te schrijven. Men had hem lichtelijk kunnen tegenwerpen, hoedanig is de vergelijking van den levenden God met de afgoden? God vereenigt ons met Zich door de verborgenheden: het zij zoo: maar waar hebben de afgoden zulke groote kracht, dewijl zij niets zijn om zoo veel te vermogen? Meent gij, dat de afgoden iets zijn of iets vermogen? Hij antwoordt, dat hij niet de afgoden zelve aanziet, maar dat hij meer overlegt den raad dergenen, die den afgoden offeren: en dat de besmetting, die hij bedektelijk te kennen gegeven heeft, daaruit voortvloeit. Zoo bekennt hij dan dat de afgod niets is, hij bekennt, dat de ceremoniën der heiligmakingen, die de heidenen gebruiken, enkel bedrog en ijdelheid is, en dat de creaturen Gods door zulke beuzelingen niet geschonden worden: maar omdat hun einde bijgeloovig en veroordeeld is, en dewijl het werk ongodelijk is, zoo besluit hij dat allen, die zich daarbij voegen tot metgezellen, met de onreinigheid besprengd worden.

20 Maar wat de heidenen offeren. Hier ontbreekt een ontkenning; opdat het antwoord volkomen zij, aldus: ik zeg niet, dat de afgod iets is, en dicht ook niet, dat hij eenige macht heeft: maar ik zeg, dat de heidenen den duivelen en niet den goden offeren wat zij offeren: en daarom oordeel ik het werk uit hun verdraaide en goddelooze bijgeloovigheden, want men moet altijd zien met wat verstand een iegelijk ding gedaan wordt. Zoo wie dan zich met hen voegt, die belijdt, dat hij in dezelfde goddeloosheid gemeenschap heeft. Zoo gaat hij dan voort in wat hij begonnen had, alsof hij zeide: had men alleen met God te doen, zoo waar zulks al niet, maar naar des menschen aanzien worden zij schuldig, want niemand zit aan de afgodstafel, die daarmede niet betuigt, dat hij een afgodendienaar is. Voorts, het Grieksche woord *demonia*, waarvoor wij stellen **duivelen**, nemen sommigen hier voor verdichte afgoden der heidenen, naar der heidenen gemeene wijze van spreken: want door de duivelen, verstonden zij de minste goden, en alzoo wordt dat woord in het goede genomen. En bij Plato wordt het alom genomen voor geesten of engelen. Maar deze zin zou ganschelijk vreemd van de meening van Paulus zijn: want hij wil leeren, dat het geen kleine zonde is, zulke dingen te doen, die eenigen afgodendienst uitgeven. Zoo past het dan bij zijn oogmerk, die goddeloosheid, die daaronder schuilt, niet klein maar groot te maken. Hoe ongeschikt ware het dan, zoo hij een eerlijken naam genomen had, om een zeer groote zonde daarmede te beduiden? Het is uit den profeet zeker, dat het den duivelen geofferd wordt wat men den afgoden offert. In deze plaats

Baruch 4:7

des profeten heeft de oude overzetting (welke toen gemeenlijk gebruikt werd) duivelen: en dit is het gemeen gebruik der Schrift. Hoeveel waarschijnlijker is het, dat Paulus het uit den profeet geleend heeft, wat hij zegt, om de zwaarigheid der zonde aan te duiden. Maar hiertegen schijnt een weinig te strijden wat ik boven gezegd heb, dat Paulus de meening der afgodendienaren aanziet: want hun voornemen is, niet de duivelen te dienen, maar hunne goden, die zij gedicht en gesmeed hebben. Ik antwoord, dat het beide wel overeenkomt, want als de menschen alzoo in hunne gedachten verijdelen, dat zij den creaturen goddelijke eer bewijzen, liever dan den eenigen God: zoo is deze straf gereed, dat zij den duivel dienen, want dat middelding, dat zij tusschen God en den duivel zoeken, vinden zij niet, maar nadat zij van den waren God afgeweken zijn, zoo stelt de duivel zichzelf hun voor, om aangebeden te worden. **Ik wil niet, dat gij.** Indien het woord **duivel** hier een middelding beduidde, hoe flauw en koud zoude deze uitspraak van Paulus zijn, welke nochtans groote strengheid medebrengt tegen de afgodendienaren! Hij stelt de reden daarbij, omdat niemand tegelijk met God en met de afgoden gemeenschap kan hebben: en in alle godsdienstige ceremoniën is een betuiging van gemeenschap. Zoo zullen wij dan weten, dat wij dan eerst van Christus tot de heilige spijs zijn lichaams en bloeds toegelaten worden, als wij eerst alle heilichennissen verworpen hebben. Want wie het een wil genieten, die moet het ander verwerpen. O hoe zeer ellendig is dier menschen staat, die niet ontzien zichzelf met ongeoorloofde bijgeloovigheden te besmetten, opdat zij den menschen niet mishagen: want alzoo doende, onttrekken zij zichzelf vanzelf aan het deelgenootschap van Christus, en benemen zichzelf den toegang tot zijn zalige tafel.

22 Tergen wij den Heere? Als hij nu de leer voorgesteld heeft, zoo dringt hij geweldiger aan, omdat hij zag, dat die zeer groote misdaad niet geacht, of immers voor een zeer kleine dwaling gehouden werd. De Corinthiërs wilden, dat hun dardelheid te verontschuldigen ware, gelijk niemand onder ons zichzelf gaarne wil laten beschuldigen, maar wij zoeken menigerlei uitvluchten, om ons daarmede te dekken. Maar Paulus zegt, dat wij aldus krijg tegen God aanrichten, en terecht, want God eischt geen ding meer, dan dat het ons vast zij, al wat Hij in zijn Woord verkondigt. Zoo dan, degenen die uitvluchten zoeken, om ongestraft de geboden Gods te overtreden, wapenen die zichzelf niet openlijk tegen God? Hieruit komt die vervloeking, die de profeet allen verkondigt, die het kwaad goed, en de duisternis licht noemen. **Zijn wij sterker dan Hij?** Hij vermaant ze hoe gevaarlijk het is, God te tergen: want niemand kan dat doen, dan tot zijn eigen verderf. De uitkomst des krijgs onder de menschen is twijfelachtig: maar tegen God strijden, is niets anders dan willens het verderf over zichzelf halen. Daarom indien wij vreezen God tot vijand te hebben, zoo moeten wij ons ontzien, openbare zonden te verontschuldigen, dat is, al wat tegen zijn Woord strijdt: wij moeten ons ook ontzien die dingen in twijfel te stellen, over welke God zelve zijn oordeel gegeven heeft: hetwelk niet anders is, dan naar de wijze der reuzen (gelijk men zegt) tot den hemel opklommen.

23 Alle dingen zijn mij geoorloofd. Nu komt hij wederom tot het recht der Christelijke vrijheid, waarmede de Corinthiërs zichzelf

beschermden: en verwerpt hun tegenwerping met dezelfde wederlegging, die hij boven gebruikt heeft. Het was een uitwendige zaak, geofferd vleesch te eten, en bij den maaltijd te zijn: zoo was het dan geoorloofd. Paulus betuigt, dat hij daarvan geen kwestie maakt, maar antwoordt, dat men moet acht hebben op de stichting. Alle dingen zijn mij geoorloofd (zegt hij) maar alle dingen zijn niet nut, te weten, den naaste: want een iegelijk moet niet zijn eigen nut zoeken, gelijk hij terstond daarbij stelt, en al wat den broederen niet nut is, daarvan moeten wij ons onthouden. Daarna drukt hij de gestalte der nuttigheid uit, te weten, zoo het sticht: want men moet hier de nuttigheid des vleesch niet alleen aanmerken. Hoe dan? Houd dat daarom op geoorloofd te zijn, wat God anders toelaat, zoo het den naaste niet nut is? want alzoo zou de vrijheid aan de menschen gebonden zijn. Overlegt de woorden van Paulus en gij zult bekenen, dat de vrijheid desniettemin ongeschonden blijft, als gij u naar den naaste voegt, doch dat het gebruik daarvan alleen bepaald wordt; want hij bekent dat het geoorloofd is, maar zegt dat men de vrijheid niet moet gebruiken, als zij niet sticht.

24 Niemand zoek wat zijn eigen is. Zie Rom. 14, waar hij hetzelfde behandelt: Niemand behage zichzelf, maar zoek den broederen te behagen tot stichting. Dit is een zeer noodzakelijk gebod: want wij zijn van nature zoozeer verdorven, dat wij de broeders verachtende, een iegelijk onszelven zoeken. Maar de wet der liefde wil, dat wij onze naasten liefhebben gelijk onszelven, en roept ons ook om hun zaligheid te bezorgen. Voorts verbiedt de apostel niet ganschelijk een iegelijk zijn voordeel te bedenken: maar wil niet, dat zij alzoo tot zichzelf begeben zijn, dat zij niet gaarne een deel huns rechts verlaten, zoo wanneer het de zaligheid der broederen eischt.

25 Al wat in het vleeschhuis verkocht wordt, eet dat zonder iets te onderzoeken, om der conscientie wil.

26 Want de aarde komt den Heere toe, en hare volheid.

27 Zoo iemand der ongeloovigen u noodt, en gij wilt gaan, al wat u voorgesteld wordt, eet, niets ondervragende, om der conscientie wil. Ps. 24 : 1;
50 : 12.
Ex. 19 : 5.
Luk. 10 : 7.

28 Zoo iemand tot u zegt: Dit is den afgod geofferd, zoo eet het niet: om diens wil, die het te kennen gegeven heeft, en om der conscientie wil. 1 Cor. 8 : 7.

29 Ik zeg niet uwe conscientie, maar des anderen: want waarom wordt mijn vrijheid geoordeeld van eens anders conscientie.

30 Indien ik dan door genade deelachtig ben, waarom word ik daarin gelasterd, waarvoor ik dankzeg? Deut. 8 : 10.
Rom. 14 : 6.
1 Tim. 4 : 3.
1 Cor. 15 : 57.

31 Daarom, hetzij dat gij eet of drinkt, of iets anders doet, doet alles tot Gods eer.

32 Weest niemand ergerlijk, noch den Joden, noch den Grieken, noch de gemeente Gods.

33 Gelijk ik ook in alles een iegelijk behaag, niet zoekende wat mij, maar wat velen nut is, opdat zij zalig worden.

25 Al wat in het vleeschhuis. Hij heeft boven gesproken van de yeinzing der afgoderij, of immers van zulke handelingen, die de

Corinthiërs niet konden aangaan, zonder daarmede te kennen te geven, dat zij in de bijgeloovigheden der goddeloozen metgezellen waren. Maar nu eischt hij van hen niet alleen, dat zij zich van allen schijn der afgoderij onthouden, maar ook dat zij naarstig alle ergernissen vermijden, die daaruit plegen te komen, dat men de middelmatige dingen zonder onderscheid gebruikt. Want hoewel het één zaak was, waarin de Corinthiërs zondigden, zoo waren daar nochtans verscheidene graden en trappen. Nu, zooveel het eten der spijzen aangaat, ten eerste stelt hij een gemeen gevoelen, te weten, dat men met goede conscientie allerlei mag eten, dewijl de Heere dat toelaat. Ten andere matigt hij die vrijheid, zooveel het gebruik aangaat, opdat de zwakke conscientiën niet gewond worden. Alzoo wordt dit besluit in twee stukken gedeeld: Het eerste is van de vrijheid en macht in de middelmatige dingen; de ander is van de matiging der vrijheid, opdat het gebruik met den regel der liefde gemeten worde. **Zonder iets te onderzoeken.** Het Grieksche woord, dat Paulus hier gebruikt, beteekent naar beide zijden overleggen, alzoo dat des menschen gemoed afwisselend iets doet, nu her-, dan derwaarts overbuigende. Zoo dan, zooveel het onderscheid der spijzen aangaat, hij bevrijdt de conscientie van alle zwaarigheid of twijfeling: want als wij zeker zijn, dat ons werk uit het Woord Gods wordt goedgekeurd, zoo behooren wij gerust van harte te zijn. **Om der conscientie wil.** Dat is voor het oordeel Gods, alsof hij zeide: Zoover gij met God te doen hebt, zoo moet gij niet in uzelfen disputeeren, of het geoorloofd is of niet. Want ik laat u toe, gerust allerlei te eten: want de Heere heeft u alle ding zonder uitzondering toegelaten.

Ps. 24: 1.

26 De aarde komt den Heere toe. Hij bevestigt de vrijheid, die hij gesteld heeft, met het getuigenis van David. Maar wat dient dit tot de zaak? mocht iemand zeggen. Ik antwoord: Zoo de volheid der aarde den Heere toekomt, zoo is daar geen ding in de wereld, dat niet heilig en rein is. Men moet altijd aanmerken, wat zaak de apostel behandelt: men had mogen betwijfelen, of de goede schepselen Gods door der goddeloozen offeranden mochten besmet worden. Paulus zegt: neen, want de heerschappij en het bezit der gansche wereld blijft bij God. En de dingen, die de Heere in zijn hand heeft, bewaart Hij door zijn macht, en heiligt ze ook daarom: zoo is dan het gebruik aller dingen den kinderen Gods rein, dewijl zij ze niet anders dan uit Gods hand nemen. De volheid der aarde noemt de profeet den overvloed van goed, waarmede de aarde begiftigd en versierd is van den Heere. Want zoo de aarde zonder boomen, kruiden, dieren, en andere dingen was, zoo zou zij zijn gelijk een huis zonder huisraad, en allerlei instrumenten; ja, zij zou geschonden en wanstaltig zijn. Indien iemand hier tegenwerpt, dat de aarde vervloekt is om de zonde: daarop is licht te antwoorden, dat hij hier de zuivere en volkomene natuur aanziet, want Paulus handelt van de geloovigen, denwelken alle dingen door Christus geheiligd zijn.

27 Zoo iemand der ongelooovigen u noodt. Hier volgt een uitzondering, te weten, zoo den geloovige gezegd wordt, dat het den afgoden geofferd is, wat daar voorgezet wordt, en hij ziet, dat daar gevaar van ergernis is, zoo zondigt hij tegen de broeders, zoo hij zich niet onthoudt. Zoo leert hij in één woord, dat men de zwakke

conscientiën moet sparen. Als hij zegt: **En gij wilt gaan,** zoo geeft hij bedektelijk te kennen, dat hij het niet zeer prijst, en dat het beter ware, dat zij het weigerden. Maar dewijl het een middelmatig ding is, zoo wil hij het niet ganschelijk verbieden. En voorwaar geen ding ware beter, dan verre van zulke strikken te vlieden: niet dat zij enkel te veroordeelen zijn, die zich naar de menschen schikken slechts tot de offermaaltijden, maar omdat men voorzichtig moet wandelen, daar wij zien, dat men lichtelijk zou vallen.

29 Ik zeg niet uwe conscientie. Hij ziet altijd naarstig toe, dat hij de vrijheid niet vermindert, of in eenigen deele verkort. De zwakke conscientie uws broeders moet gij dit toegeven, opdat gij uw recht niet misbruikt door hem te ergeren: maar intusschen blijft uwe conscientie desniettemin ongebonden, want zij is vrij van zulke onderworpenheid. Daarom deze toom, welken ik u in het uitwendige gebruik aandoe, moet u geenszins een strik zijn om uwe conscientie aan te doen. Men moet te dezer plaatse aanmerken, dat het woord conscientie hier in een nauwer beteekenis genomen wordt; want Rom. 13: 5 en 1 Tim. 1: 5, wordt het breeder genomen: want Paulus zegt daar: Wij moeten den prinsen gehoorzaam zijn, niet alleen om den toorn, maar ook om de conscientie, dat is, niet alleen uit vrees der straf, maar ook omdat het de Heere alzoo gebiedt, en omdat wij het schuldig zijn te doen. Moeten wij niet op denzelfden grond onszelfen naar de broeders voegen? dat is, omdat wij voor God zooverre aan hen gebonden zijn. Evenzoo: Het einde des gebods is de liefde uit eene goede conscientie: wordt ook de genegenheid der liefde niet in de goede conscientie geëischt? Zoo is dan hier (gelijk ik gezegd heb) een nauwer beteekenis, te weten, zoover de ziel van den godzaligen mensch alleen den rechterstoel Gods aanziet, en geen aanzien der menschen heeft, en in de weldaad der vrijheid hem van Christus verkregen, gerust is, en aan geene personen noch omstandigheden der plaats en tijden gebonden is. Andere handschriften hebben wederom die uitspraak: De aarde komt den Heere toe, maar het is waarschijnlijk, dat zij, van den lezer op den kant gesteld zijnde, tot den tekst is getrokken: doch daar is niet veel aan gelegen. **Want waarom wordt mijn vrijheid geoordeeld.** Het is twijfelachtig, of Paulus alzoo spreekt van zichzelf, of dit in den persoon der Corinthiërs voorwerpt. Zoo wij het nemen als in zijn persoon gesproken, zoo zal het een bevestiging der naastvoorgaande uitspraak wezen, alsof hij gezegd had: Dat gij uzelfen onthoudt om eens anders conscientie, daarom wordt uw vrijheid haar niet onderworpen. Zoo wij het nemen in den persoon der Corinthiërs gesproken te zijn, zoo zal dit de zin wezen: Gij legt ons een onbehoorlijke wet op, dat gij wilt, dat onze vrijheid zal staan en vallen naar eens anders goeddunken. Maar ik acht, dat Paulus dit van zichzelf spreekt, en leg het anders uit: want dusver heb ik verhaald wat anderen gevoelen. Zoo leg ik het dan alzoo uit, dat **geoordeeld worden**, gesteld is voor **veroordeeld worden**, naar het gemeen gebruik der Schrift. En Paulus vermaant wat grooter kwaad daaruit komt, zoo wij onze vrijheid zonder onderscheid tot onzes naasten ergernis gebruiken, te weten, dat zij haar zullen veroordeelen: alzoo zal door onze schuld en ongeschiktheid een bijzondere gave Gods veroordeeld worden. Zoo wij dit gevaar niet vlieden, zoo schenden wij de vrijheid door ons

1 Tim. 1: 5.

misbruik. Zoo dient dan deze reden zeer, om de vermaning van Paulus te bevestigen.

30 Indien ik dan door genade. Deze rede is aan de voorgaande gelijk, of bijna dezelfde. Dewijl het Gods weldaad is, dat alle ding mij geoorloofd is, waarom zou ik maken, dat het mij tot zonde gerekend wordt? Het is wel waar, dat wij den goddeloozen niet kunnen verhinderen ons te lasteren, noch ook den zwakken, somtijds op ons verbolgen te zijn, doch Paulus bestraft hier de onmatigheid dergenen, die willens oorzaak tot ergernis geven, en den zwakke conscientien krenken, als het geenszins noodig noch nut is. Want hij wil, dat wij ons goed wel gebruiken, zoodat de zwakken geen oorzaak tot lasteren hebben, uit onze onberadene vrijheid.

31 Daarom, hetzij dat gij eet. Opdat zij niet zouden denken, dat men in zulk een kleine zaak niet zeer zorgvuldig lastering en berisping moest schuwen, zoo leert hij, dat geen deel noch handeling des levens zoo klein is, die niet behoort naar Gods eere gevoegd te worden: en dat wij daarvoor moeten zorgen, dat wij ook in het eten en drinken zoeken haar te bevorderen. Deze uitspraak hangt aan het vorige. Want zoo wij Gods eer zoeken, gelijk het betaamt, zoo zullen wij zooveel in ons is niet dulden, dat zijne weldaden der lastering onderworpen zijn. Men heeft voortijds recht en wel in een spreekwoord gezegd, dat men niet moet leven om te eten, maar dat men moet eten om te leven, zoover ook mede het doel des levens moet bedacht worden: alzoo zal het geschieden dat onze spijze eenigszins Gode zal heilig zijn, dewijl zij naar zijnen dienst zal gevoegd worden.

32 Weest niemand ergerlijk. Dit is het tweede einde, waarop wij behooren te zien, te weten, de regel der liefde. Zoo zal dan de begeerte der eere Gods de eerste plaats hebben, en het aanzien des naasten de tweede. Hij noemt de Joden en heidenen niet alleen, omdat de gemeente Gods uit deze twee geslachten was, maar ook om daarmede te leeren, dat wij aan allen, ook den vreemden, schuldig zijn, dat wij ze gewinnen, zoo het ons mogelijk is.

33 Gelijk ik in alles behaag. Dewijl hij in 't gemeen en zonder uitzondering spreekt, zoo trekken sommigen dit verkeerdelijk ook tot dingen die ongeoorloofd zijn, en tegen het Woord des Heeren strijden, alsof men om des naasten wil meer mocht aangaan dan de Heere ons toelaat. Maar het is zekerder dan zeker, dat Paulus niet anders dan in middelmatige dingen en die op zichzelf geoorloofd waren zichzelf naar de menschen gevoegd heeft. Bovendien moet men ook het einde aanmerken, te weten: **Opdat zij zalig worden.** Zoo dan, wat met hunne zaligheid strijdt, moet men hun niet toegeven: maar men moet voorzichtigheid gebruiken, ja geestelijke voorzichtigheid.

HET ELFDE HOOFDSTUK.

1 Cor. 4: 16.
Eph. 3: 17.
1 Thess. 1: 6.
2 Thess. 3: 9.

1 Weest mijne navolgers, gelijk ook ik van Christus ben.
2 Ik prijs u, broeders, dat gij al mijne dingen gedachtig zijt, en houdt de inzettingen, gelijk ik ze u overgegeven heb.

- 3 Doch ik wil, dat gij weet, dat Christus het hoofd eens iegelijken mans is: maar de man het hoofd der vrouw: en God het hoofd van Christus. Ep. 5: 28.
- 4 Alle man biddende of profeteerende met gedekten hoofde, ont-eert zijn hoofd.
- 5 Alle vrouw biddende of profeteerende met ontdekten hoofde, onteert haar hoofd, want het is even alsof zij geschoren ware.
- 6 Want indien de vrouw niet gedekt wordt, zoo laat ze ook het haar korten: maar indien het der vrouw oneerbaar is, geschoren of gekort te zijn, zoo laat zij gedekt zijn. Deut. 22: 5.
- 7 De man moet niet zijn met gedekten hoofde, dewijl hij het beeld en de heerlijkheid Gods is, maar de vrouw is de heerlijkheid des mans. Gen. 1: 26, 27; 5: 1; 9: 6. Col. 3: 10.
- 8 Want de man is niet uit de vrouw, maar de vrouw uit den man. Gen. 2: 22.
- 9 Want de man is niet geschapen om de vrouw, maar de vrouw om den man.
- 10 Daarom moet de vrouw een macht hebben op haar hoofd, om de engelen. Mal. 2: 9. Openb. 1: 30.
- 11 Doch de man is niet zonder de vrouw, noch de vrouw zonder den man in den Heere.
- 12 Want gelijk de vrouw uit den man is, alzoo is ook de man door de vrouw: doch alle ding uit God.
- 13 Oordeelt in uzelf, of het der vrouw betaamt met ontdekten hoofde God te bidden.
- 14 Leert u zelfs de natuur niet, dat het den man oneerbaar is, zoo hij lang haar draagt:
- 15 En dat het de vrouw eerbaar is, zoo zij lang haar draagt? want het lange haar is haar als een deksel gegeven.
- 16 Indien iemand schijnt twistgierig te zijn, wij hebben zulke gewoonte niet, noch de gemeenten Gods. 1 Tim. 6: 4.

Weest mijne navolgers. Hieruit is het duidelijk, hoe ongeschikt de verdeling der hoofdstukken is, wijl deze zin van den voorgaanden gescheiden is, waaraan hij behoorde gebonden te zijn; en nu bij den volgenden is gevoegd, waarmee hij niets gemeen heeft. Zoo zullen wij dan dezen zin opvatten als een besluit van het voorgaande hoofdstuk. Paulus had daar zijn exempel voorgesteld tot bevestiging der leer. Nu, opdat de Corinthiërs verstaan, dat dit hun betaamt, zoo vermaant hij ze om na te volgen wat hij gedaan had, gelijk hij Christus nagevolgd was. Hierin moet men twee dingen aanmerken, te weten, dat hij anderen niets gebiedt, wat hij zelf niet eerst gedaan en onderhouden heeft: en dat hij zichzelf en anderen roept tot Christus, als tot het eenige exemplaar om wel te leven. Want gelijk het een goeden leeraar betaamt, geen ding met den mond te gebieden, dan wat hij bereid is met de daad te volbrengen, alzoo moet hij ook zoo streng en eigenzinnig niet zijn, dat hij, al wat hij doet, terstond van anderen zou eischen, gelijk de bijgeloovige menschen plegen: want al wat hun behaagt, leggen zij ook anderen op, en willen dat hun exempel enkel voor een regel gehouden worde: en de wereld is ook vanzelf tot verkeerde navolging genegen, want wat zij groote hansen ziet

doen, volgt zij na gelijk een aap. Wij zien wat groot kwaad in de gemeente gekomen is door deze verkeerde begeerte, om al de daden der heiligen zonder uitzondering na te volgen. Daarom moet men deze leer van Paulus te naastiger behouden, dat men de menschen zoover zal navolgen, als zij Christus tot een voorganger hebben: zoodat der heiligen voorbeelden niet dienen, om ons van Christus af te leiden, maar veelmeer om tot Hem te leiden.

2 Ik prijs u. Nu komt hij tot een andere handeling, te weten, om de Corinthiërs te onderwijzen hoedanige eerbaarheid en betamelijkheid men behoort in de heilige vergaderingen te houden. Want gelijk de kleeding of de gebaren den mensch versieren of mismaken, alzoo worden ook alle handelingen door welvoegelijkheid verheerlijkt, en door onwelvoegelijkheid onteerd. Zoo heeft dan de welvoegelijkheid groote kracht, niet alleen om de handelingen aange naam en sierlijk te maken, maar ook om het gemoed tot eerbaarheid te wennen. En hoewel in 't gemeen dit waar is in alles, zoo heeft het nochtans voornamelijk plaats in de heilige handelingen: want wat groote verachting, wat groote ongeschiktheid zal daaruit rijzen, tenzij wij onszelven eerbaar en betamelijk gedragende, stemmigheid in de gemeente bewaren? Zoo gebiedt hij dan sommige dingen, die de openbare orde aangaan, waarmede de heilige vergaderingen versierd worden. Maar opdat hij ze te vaardiger make tot onderdanigheid, zoo prijst hij eerst hun vroegere gehoorzaamheid, dat zij zijne inzettingen bewaard hadden. Want dewijl hij deze gemeente der Corinthiërs Christus gegeneerd had, zoo had hij hun gegeven een zekere orde, waarnaar zij geregeerd zouden worden: en dewijl zij deze behouden hadden, zoo gaven zij daardoor hope, dat zij ook later leerzaam zouden zijn. Doch het is vreemd, dat hij tevoren zoovele dingen bestraft heeft, en hun nu dezen lof geeft; ja, zoo wij den toestand dier gemeente willen aanmerken, zoodanig als die boven is beschreven, zoo waren zij verre van dezen lof. Ik antwoord, dat sommigen met die gebreken, die hij dusverre verhaald heeft, bevangen waren, de een met dit, en de ander met dat: en dat nochtans intusschen de wijze, die hij geleerd had, door het lichaam der gemeente in 't gemeen behouden is. Want hierin is geen tegenstrijdigheid, zoo er vele en menigerlei zonden in een volk regeeren, zoo de een bedriegt, de ander rooft, een derde benijdt, een vierde kijft, een vijfde hoereert: en nochtans de gemeente zooveel het uiterlijke aangaat, de inzettingen of overleveringen van Christus en der apostelen gehouden worden. Dit zal klaarder wezen, als wij weten wat Paulus meent met dat woord, waarvoor wij gesteld hebben **inzettingen**; en wij moesten toch ook anders van dit woord spreken, om den papisten antwoord te geven, die zichzelven met deze plaats wapenen, om hunne overleveringen te beschermen. Hun leer is algemeen bekend, dat de leer der apostelen eensdeels gelegen is in geschriften, en eensdeels in overleveringen. Onder de overleveringen vatten zij niet alleen allerlei onnutte bijgeloovigheden en kinderachtige ceremoniën, waarvan zij vol zijn, maar ook alle grove gruweligheden (die tegen het openbare Woord Gods strijden) en hunne tirannische wetten, die enkel pijnbanken der consciëntie zijn. Alzoo is niets zoo dwaas, niets zoo ongeschikt, niets zoo onnatuurlijk, dat niet onder deze schaduw schuilt, en met deze verf versierd wordt. Dewijl dan Paulus hier

inzettingen of **overleveringen** meldt, zoo begrijpen zij dat woord naar hun wijze, om Paulus een auteur aller gruweligheden te maken, die wij met klare getuigenissen der Schrift wederleggen. Ik zeg niet, dat daar geen ongeschreven inzettingen of overleveringen der apostelen geweest zijn, maar ik geef niet toe, dat zij stukken der leer geweest zijn, of ook van dingen, die tot de zaligheid noodig waren. Wat waren zij dan? te weten, dingen die tot de orde en regeering dienden. Want wij weten, dat het een iegelijke gemeente vrij is, een wijze van regeering in te stellen, die haar geschikt en nuttig is: want de Heere heeft dienaangaande niets zekers geboden. Alzoo Paulus, de eerste fundeerder der Corinthische gemeente, heeft ze ook met godzalige en erbare inzettingen geschikt, opdat alles daar eerlijk en met orde zou geschieden, gelijk hij hfdst. 14 zal gebieden. Wat dient dit tot de onnutte beuzelingen der ceremoniën, die in het pausdom gezien worden? wat dient dit tot de superstitie, die de Joodsche te boven gaat? Wat dient dit tot de Phalarische wreedheid, waarmede zij de ellendige consciëntiën pijnigen? Wat dient dit tot zoovele wonderen der afgoderij? Want het begin om recht en wel te gebieden, was die mate houden, die Paulus gebruikt heeft, opdat zij de menschen niet drongen tot hunne inzettingen, alles intusschen naar hun goeddunken vormende; maar dat zij eischten, dat men hen navolgde, zooverre zij Christus' navolgers zijn; doch dat zij nu onderdanigheid van alle menschen eischen, nadat zij bestaan hebben alles naar hunnen lust te smeden, is veel te ongerijmd. Voorts moet men weten, dat Paulus de gehoorzaamheid van den voorleden tijd daarom prijst, opdat hij ze ook voor later leerzaam make.

3 Doch ik wil, dat gij weet. Het is een oud spreekwoord, dat uit booze zeden goede wetten voortkomen. Dewijl deze zaak, waarvan hij spreekt, nog niet ter sprake gekomen was, zoo had Paulus ook niets daarvan geboden. De afwijking der Corinthiërs is de oorzaak geweest, waarom hij geleerd heeft wat in dezen eerlijk was. Om te bewijzen dat het onbetamelijk is, dat de vrouwen met ontdekten hoofde in de gemeene vergadering verschijnen, en wederom dat de mannen bidden of profeteeren met gedekten hoofde, zoo begint hij met de ordeningen van God ingesteld. Hij zegt, dat gelijk Christus Gode als zijn hoofd onderworpen is, alzoo moet de man aan Christus, en de vrouw den man onderworpen zijn. Hoe hij hieruit besluit, dat de vrouwen gedekt moeten zijn, zullen wij straks zien; laat ons nu deze vier trappen houden, die hij hier stelt. Zoo heeft dan God de eerste plaats, Christus de tweede. Hoe? te weten, zooverre Hij in ons vleesch Zichzelven den Vader onderworpen heeft: want anders, dewijl Hij éénzelfde wezen met den Vader is, zoo is Hij Hem ook even gelijk. Zoo zullen wij dan gedenken, dat dit gezegd wordt van Christus den Middelaar. Hij is, zeg ik, minder dan de Vader, zoover Hij onze natuur heeft aangenomen, om de eerstgeborene onder vele broeders te zijn. In wat nu volgt, is wat meer zwarigheid: de man wordt hier gesteld in het midden, tusschen Christus en de vrouw, alzoo dat Christus niet is het hoofd der vrouw. En dezelfde apostel leert op een andere plaats, dat in Christus noch man noch vrouw is: waarom stelt hij dan hier een onderscheid, dat hij elders wegneemt? Ik antwoord, dat de oplossing der vraag hangt aan de omstandigheid der plaatsen. Als hij

Phalaris was een om zijn wreedheid beruchte tiran der oudheid.

Joh. 10:30;
14:9.
Hebr. 1:3.
Joh. 10:28.
Col. 1:13.

Gal. 3:28.

zegt, dat tusschen man en vrouw geen onderscheid is, zoo handelt hij daar van het geestelijke rijk van Christus, waar de personen niet geacht worden, noch in aanmerking komen: want het betreft niet het lichaam, noch de uitwendige gemeenschap der menschen, maar het is geheel in den Geest gelegen: om welke zaak hij ook betuigt, dat daar geen onderscheid is tusschen de vrijen en de dienstbaren. Intusschen vermengt noch verwacht hij de burgerlijke orde niet, noch ook de onderscheiding der ambten, zonder welke dit gemeen leven niet kan zijn. Maar hier handelt hij van de uitwendige eerbaarheid en welvoegelijkheid, welke een deel der orde der gemeente is. Zoo dan, zooveel de geestelijke regeering aangaat voor God, en binnen in de conscientie, is Christus het hoofd des mans en der vrouw zonder onderscheid: want daar is geen aanzien des mans noch der vrouw. Maar zooveel de uitwendige orde en burgerlijke welvoegelijkheid aangaat, de man volgt Christus, en de vrouw volgt den man, zoodat daar niet dezelfde trap is, maar deze ongelijkheid plaats heeft. Zoo iemand vraagt, wat het huwelijk gemeen heeft met Christus? Ik antwoord, dat Paulus hier spreekt van het heilige huwelijk der godzaligen, waarvan Christus de insteller is, en in wiens naam het geheiligd wordt.

4 Alle man biddende. Hier zijn twee voorstellen, de eerste van den man, en de tweede van de vrouw. Hij zegt, dat de man aan Christus, zijn hoofd, onrecht doet, zoo hij met gedekten hoofde bidt of profeteert. Waarom? want hij wordt met deze conditie aan Christus onderworpen, dat hij in de huishouding de opperste is: want de vader des huisgezins is gelijk een koning in zijn huis. Zoo geeft dan de heerlijkheid Gods een schijn in hem, om de heerschappij, die hij heeft. Zoo hij het hoofd dekt, zoo werpt hij zichzelf af van die hoogheid, waarin hij van God gesteld is tot dienstbaarheid: alzoo wordt de eer van Christus verminderd. Bijvoorbeeld: Zoo iemand, aan wien de vorst zijn ambt bevolen heeft, niet weet zijn persoon te houden, maar zijn waardigheid voor een iegelijk bespottelijk maakt, doet hij niet zijn vorst oneere? Alzoo ook, zoo de man zijn plaats niet behoudt, zoo hij niet Christus alzoo onderworpen is, dat hij zijn huis met macht voorstaat: zoover verduistert hij de heerlijkheid van Christus, die in welgeschikte orde des huwelijks haren schijn geeft. Voorts, het deksel (gelijk wij terstond zullen zien) is het teeken eener middel- of tusschengestelde macht. **Profeteeren** neem ik hier, voor de verborgenheden Gods verklaren, tot stichting der toehoorders, gelijk hieronder in hfdst. 14. Bidden beduidt een vorm des gebeds opstellen, en gelijk het gansche volk voorzeggen, hetwelk het ambt is van den gewonen leeraar: want Paulus spreekt niet van allerlei gebed, maar van het publieke gebed. Voorts zullen wij gedenken, dat hier in zooverre gezondigd wordt, als de welvoegelijkheid verstoord, en het onderscheid der orde van den Heere gesteld, uitgewischt wordt. Want men moet hierin zulk een zwaarigheid niet stellen, alsof het ongeoorloofd ware, dat een leeraar een mutsje op het hoofd had, als hij op den predikstoel tot het volk spreekt. Paulus wil niet anders, dan dat des mans heerschappij en der vrouwe onderworpenheid gezien worde: hetwelk geschiedt, als de man zijn hoofd ontdekt in het gezicht der gemeente, al is het, dat hij daarna wederom een mutsje opzet, om de koude te vermijden. Eindelijk, de eenige regel is hier, de welvoe-

gelijkheid, wanneer die gehouden wordt, zoo eischt Paulus niets meer.

5 Alle vrouw biddende of profeteerende. Dit is het tweede voorstel, dat der vrouwen hoofd moet gedekt zijn, als zij bidden of profeteeren: en dat zij anders haar hoofd onteeren. Want gelijk de man door de belijding der vrijheid zijn hoofd eert, alzoo de vrouw, door de belijding der onderworpenheid; daarom, zoo een vrouw haar hoofd ontdekt, zoo verwerpt zij de onderworpenheid niet zonder haar mans verachting. Maar dit schijnt te vergeefs te zijn, dat hij de vrouw verbiedt met ontdekten hoofde te profeteeren, dewijl hij op een andere plaats den vrouwen ganschelijk verbiedt in de gemeente te spreken: zoo zal het haar dan zelfs niet onder het deksel geoorloofd wezen te profeteeren, waaruit volgt, dat hier te vergeefs van een deksel gesproken wordt. Men kan antwoorden, dat de apostel het een misprijzende, het ander niet prijst. Want als hij berispt, dat zij met ontdekten hoofde profeteerden, zoo laat hij haar daarom niet toe op eenige andere wijze te profeteeren, maar wil liever de berisping van deze feil tot op een andere plaats uitstellen, te weten, in het 14de hfdst. Daarin is geen zwaarigheid, hoewel dit ook niet kwalijk zal rijmen, zoo wij zeggen, dat de apostel deze zedigheid van de vrouwen eischt, niet alleen in de plaats, waar de gansche gemeente vergadert, maar ook in elk meer ernstig gezelschap van vrouwen of mannen, hoedanige gezelschappen somtijds in bijzondere huizen gevonden worden. **Want het is even alsof zij geschoren ware.** Nu bewijst hij met andere redenen, dat het den vrouwen niet betaamt, met ontdekten hoofde te zijn. De natuur zelve, zegt hij, gruwet daarvan: het is schandelijk, en bijkans een onnatuurlijk ding, een geschoren vrouw te zien: hieruit verstaan wij, dat het lange haar door de natuur aan de vrouw gegeven is tot een deksel. Indien nu iemand tegenwerpt, dat dan dat lange haar genoeg is, dewijl het een natuurlijk deksel is, Paulus zegt: neen, want het is zulk een deksel, dat het een ander deksel eischt om gedekt te worden. En hieruit heeft men een gissing getrokken, die waarschijnlijk is, dat de vrouwen, die uitnemend haar hadden, gewoon waren het deksel af te werpen, om heur schoonheid te toonen. Daarom stelt Paulus niet zonder oorzaak een geheel ander geneesmiddel tegen deze feil, dat liever onsierlijkheid dan verlokking tot onkuischheid aan haar gezien worde.

7 De man moet niet zijn met gedekten hoofde, want hij is het beeld. Men kan nu dezelfde vraag over het beeld opwerpen, die boven gedaan is over het hoofd: want beiden man en vrouw zijn naar het beeld Gods geschapen, en Paulus gebiedt zoowel den vrouwen als den mannen, dat zij zich naar dat beeld vernieuwen. Maar het beeld, waarvan hij nu spreekt, is naar de orde des huwelijks te verstaan, en dient daarom tot het tegenwoordige leven, en is niet in de conscientie gelegen. Dit is een eenvoudig antwoord, dat hier niet gehandeld wordt van de onschuld en heiligheid, die zoowel den vrouwen als den mannen betaamt: maar van de uitnemendheid, die God aan den man gegeven heeft, om boven de vrouw te zijn. In dezen hooger graad van waardigheid, wordt de heerlijkheid Gods gezien, gelijk zij schittert in alle hoogheid of overheid. **De vrouw is de eere des mans.** De vrouw is zonder twijfel een uitnemend versiersel des mans: want het is een groote eere, dat God haar voor den man heeft verordend tot een levensgezellin en een hulpe, en haar hem onderworpen heeft, gelijk het lichaam aan het hoofd.

1 Tim. 2:12.

Gen. 3 16.

Spr. 12:4. Want wat Salomo van de kloeke huisvrouw zegt, dat zij een kroon des mans is, dat is waarachtig van het gansche geslacht der vrouwen, zoo wij deze ordening Gods aanzien, welke Paulus hier aanprijst, leerende dat de vrouw geschapen is, opdat zij een uitnemend versiersel des mans zij.

8 **Want de man is niet uit de vrouw.** Met twee argumenten bevestigt hij de uitnemendheid, die hij den mannen toeschrijft boven de vrouwen. Het eerste is, dat de vrouw haren oorsprong heeft uit den man, zij is dus de latere in orde. Het ander is, dat de vrouw geschapen is om des mans wil, zij is hem dus onderworpen, gelijk een eindig werk onder zijn oorzaak. Dat de man de oorsprong en het

Gen. 2:17. einde der vrouw is, blijkt uit de wet: Het is den mensch niet goed alleen te zijn, laat ons hem een hulpe maken, enz. God heeft eene van Adams ribben genomen, en Eva gemaakt.

10 **Daarom moet de vrouw een macht.** Uit de macht leidt hij een argument af voor de uitwendige eerbaarheid. Zij is, zegt hij, onderworpen, laat zij dan ook het teeken der onderwerping dragen. In het woord **macht**, is een metonymia of overnoeming, omdat hij daardoor het teeken verstaat, waarmede de vrouw betuigt, dat zij onder des mans macht is. Dit teeken is een deksel, hetzij het een doek, of sluier, of eenig ander deksel is. Men vraagt, of hij alleen van de getrouwde vrouwen spreekt: want sommigen duiden het op die alleen, wat Paulus hier leert, dewijl het voor maagden niet rijmt, dat zij aan de heerschappij des mans onderworpen zijn. Maar dit doen zij onwils: want Paulus ziet verder, te weten, op de eeuwige wet Gods, waardoor het vrouwelijke geslacht aan de heerschappij der mannen onderworpen is. Zoo zijn dan alle vrouwen daartoe geboren, dat zij voor uitnemendheid der mannelijke sekse wijken: anders ware het argument van Paulus niet goed, dat hij uit de natuur genomen heeft, toen hij zeide: dat het evenmin betaamde, dat het hoofd der vrouw ontbloot worde, als geschoren: hetwelk den jonkvrouwen ook toekomt. **Om de engelen.** Deze plaats wordt verscheidenlijk uitgelegd.

Mal. 2:7. Dewijl de profeet Maleachi de priesters engelen Gods noemt, zoo meenen sommigen, dat Paulus van hen spreekt. Maar de dienaren des Woords worden nergens eenvoudig, dat is, zonder iets bij te stellen, daarmede beduid, en de zin zou veel te gedwongen zijn. Daarom neem ik het in de eigenlijke beteekenis. Maar men vraagt hier, waarom Paulus wil, dat de vrouwen om de engelen gedekt zijn? want wat gaat dat den engelen aan? Sommigen antwoorden, omdat zij tegenwoordig zijn waar de geloovigen bidden, en zijn daarom aanschouwers der onwelvoegelijkheid, wanneer zij geschiedt. Maar wat nood is het, zoo scherpzinnig te philosopheeren? Wij weten, dat de engelen ook voor Christus als hun hoofd gereed staan en Hem dienen. Daarom als de vrouwen tot zulke ongebondenheid uitbreken, dat zij het teeken der heerschappij tegen recht en behooren gebruiken, zoo geven zij hare schande den engelen te aanschouwen. Zoo is dan dit tot verheffing en vermeerdering gesproken, even alsof hij gezegd had, dat niet alleen Christus, maar ook alle engelen getuigen dezer ongebondenheid zullen zijn, zoo de vrouwen het deksel afwerpen: en deze uitlegging komt wel met des apostels oogmerk overeen. Hier wordt gesproken van de orde en graden. En hij zegt, dat de vrouwen door hooger op te klimmen dan betaamt, maken, dat zij den hemelschen engelen haar onbeschaamdheid openbaren.

11 **Doch de man is niet zonder de vrouw.** Dit is hier bijgevoegd, eensdeels om de mannen te beteugelen, dat zij de vrouwen niet verachten noch bespotten, anderdeels om de vrouwen te vertroosten, opdat haar deze onderworpenheid niet zwaar zij. De mannelijke sekse is, zegt hij, onder deze conditie boven de vrouwelijke gesteld, dat zij met onderlinge goedwilligheid met elkander moeten verenigd zijn; want de een kan zonder den ander niet zijn. Indien zij gescheiden worden, zoo zullen zij wezen als verminkte leden eens verscheurden lichaams: zoo moeten zij dan met dezen band der onderlinge hulpe en vriendschap aan elkander hangen. Als hij zegt: **In den Heere**, daarmede roept hij de geloovigen tot de inzetting des Heeren terug, daar de goddeloozen niet anders dan den dringenden nood aanzien. Want de onheilige menschen, zoo zij bekwamelijk de vrouwen derven kunnen, versmaden de gansche sekse: en denken niet, dat zij aan haar verbonden zijn door de ordinantie en inzetting des Heeren: maar de godzaligen bekenen, dat de mannelijke sekse slechts het halve deel van het menschelijk geslacht is: zij overleggen wat dit beduidt: God heeft den mensch geschapen, man en

Gen. 5:2.

vrouw heeft Hij ze geschapen. Alzoo bekenen zij vrijwillig, wat zij aan het zwakke geslacht schuldig zijn. Desgelijks denken de godzalige vrouwen over hare onderworpenheid. Alzoo is de man niet zonder de vrouw, want hij zou een hoofd zijn van het lichaam afgesneden: noch de vrouw zonder den man, want zij zou een lichaam zonder hoofd zijn. Zoo zal dan de man bewijzen, dat hij haar hoofd is om haar te regeeren: de vrouw zal den man den plicht eens lichaams bewijzen om hem te helpen: en dit niet alleen in het huwelijk, maar ook buiten het huwelijk: want ik spreek hier niet van de huwelijksbijwoning, maar van burgerlijke werken, welke ook buiten het huwelijk plaats hebben. Zoo iemand dit van het gansche geslacht in het gemeen wil verstaan, ik ben daar niet tegen. Hoewel Paulus elks bijzonderen plicht schijnt te teekenen, gelijk hij zijne woorden tot elk en een iegelijk richt. **Gelijk de vrouw uit den man.** Indien dit een van de oorzaken is, waarom de heerschappij den man toekomt, te weten, omdat de vrouw uit hem genomen is, zoo zal de oorzaak eener vriendelijke vereeniging deze zijn, dat het mannelijke geslacht zich niet kan beschermen en behoeden zonder hulpe der vrouwen. Want dit blijft vast, dat het den man niet goed is alleen te blijven. Deze woorden van Paulus kunnen op de voortplanting van het geslacht geduid worden: omdat door de mannen alleen geene menschen gegeneerd worden, maar ook door de vrouwen: maar ik neem ook dit gaarne aan, dat de vrouw een noodzakelijke hulpe des mans is, dewijl het eenzaam leven den mensch niet nut is. Deze ordening Gods vermaant ons om onderlinge gemeenschap te oefenen.

Gen. 2:18.

12 **Doch alle ding uit God.** God is de oorsprong en het begin van het mannelijke en vrouwelijke geslacht: zoo moeten dan beiden de conditie, die de Heere hun gegeven heeft, met nederigheid aannemen en houden. De man gebruike zijn heerschappij matig, en verachte noch bespote zijne vrouw, die hem tot een gezellin is gegeven. De vrouw zij tevreden met hare onderworpenheid, en neme het niet onwaardig, dat zij aan het mannelijk geslacht als het uitnemendste onderworpen is: anders zullen zij aan beide zijden het juk Gods afwerpen, die niet zonder reden deze graden onderscheiden heeft.

Voorts is dit veel gewichtiger om de zonde te verzwaren, te zeggen dat zij tegen Gods bevel wederspanning zijn, man en vrouw, als zij hun plicht verzuimen, dan indien Paulus gezegd had, dat zij elkander onrecht doen.

14 Leert u zelfs de natuur niet. Wederom stelt hij hun de natuur voor oogen, tot een leermeesteres der welvoegelijkheid. En hij noemt natuurlijk, wat toen met aller gewoonte en bewilliging aangenomen was en zelfs bij de Grieken, want het lang haar is niet altijd den man tot oneer geweest. De historien verhalen dat voorheen, dat is, in de eerste eeuwen, de mannen alom lang haar hebben gedragen: en het is daarvan dat de dichters aan de ouden den naam plegen te geven, dat zij langharig of ongeschoren waren. De Romeinen begonnen laat barbiërs te gebruiken, omtrent den tijd van den eersten Scipio Africanus. En ten tijde dat Paulus dit schreef was het scheren nog niet in gebruik in Frankrijk en Duitschland. Ja, het zou zoowel voor de mannen als de vrouwen schandelijk geweest zijn, het haar te korten of geschoren te worden. Maar dewijl het in Griekenland weinig mannelijk was, lang haar te dragen, zoodat dezulken als verwijfd geacht werden, zoo houdt hij die gewoonte, die nu bevestigd was, van de natuur.

16 Indien iemand twistgierig schijnt. Twistgierig is degene, die door lust geprikkeld wordt, om gekijf voort te brengen, zonder te zorgen dat er voor de waarheid plaats is. Zulken zijn allen die goede en nuttige gebruiken afschaffen, zonder eenige noodzaak: die zekere dingen in twijfeling stellen, die met geene redenen tevreden zijn, en die niet tot orde willen gedwongen zijn. Zulken zijn ook degenen, die zich in geen ding naar anderen willen voegen, maar door dwaze begeerte tot een nieuwen en ongewonen vorm worden gedreven. Deze verwaardigt Paulus niet te antwoorden, omdat de twistgierigheid een verderfelijke ding is, en daarom van de gemeenten moet verdreven worden: en hiermede leert hij, dat men de hardnekkigen en twistgierigen meer door autoriteit bedwingen, dan met lange disputatiën wederleggen moet. Want men zal nimmermeer einde aan de twistingen krijgen, zoo men een strijdgierig mensch met strijd wil overwinnen: want al wordt hij honderdmaal overwonnen, nimmermeer zal hij vermoeid worden. Laat ons dus deze plaats naarstiglijk aanmerken, opdat wij ons niet in onnutte twistingen laten lokken, mits wij weten de twistgierigen te onderscheiden: want niet altijd is hij voor twistgierig te achten, die met wat ons goeddunkt niet tevreden is, of die ons durft weerspreken: maar als er lust en hardnekkigheid gezien wordt, dan zullen wij met Paulus zeggen, dat de gemeenten geen gewoonte hebben te twisten.

17 Maar dit verkondig ik u niet tot prijs, dat gij niet tot verbetering, maar tot verergering samenkomt.

18 Want ten eerste, als gij samenkomt, zoo hoor ik, dat er tweedracht onder u is, en ik geloof het ten deele.

19 Want daar moeten ook secten onder u zijn, opdat die rechtzinnig zijn onder u openbaar worden.

20 Als gij dan samenkomt, zoo is dat niet des Heeren nachtmaal eten:

21 Want een iegelijk neemt tevoren zijn eigen nachtmaal in het eten: en de een lijdt honger, de ander is dronken.

Matt. 18:7.
1 Joh. 2:19.

2 eeuwen
vóór Chr.

22 Hebt gij geene huizen om te eten en te drinken, of versmaadt gij de gemeente Gods? en beschaamt degenen, die het niet hebben? Wat zal ik u zeggen? zal ik u hierin prijzen? Ik prijs u niet.

De berisping van het voorgaande gebrek was slechts een zachte en lieflijke vermaning, omdat de Corinthiërs onwetend zondigden: zoodat het billijk was, hun lichtelijk te vergeven. En Paulus had hen in 't begin geprezen, dat zij zijne inzettingen getrouwelijk hielden: maar hij begint hen nu scherper te bestraffen, omdat zij in sommige dingen zwaarlijk zondigden, en dat niet door onwetendheid.

17 Maar dit verkondig ik u niet tot prijs. In het Grieksch staat van woord tot woord aldus: **verkondigende prijs ik het niet;** maar ik heb het alzoo overgezet, omdat mij dunkt, dat Paulus de woorden onder elkander verwisseld heeft. De overzetting van Erasmus dient ook niet, die voor het woord, dat wij **verkondigen** overgezet hebben, **gebieden** heeft gesteld. Het woord **verkondigen**, dient beter: toch wil ik om deze zaak niet strijden. Daar is een tegenstelling tusschen dit stuk en het begin van dit hoofdstuk, even alsof hij zeide: Dat ik u geprezen heb, moet gij niet meenen, dat dit zonder uitzondering is: want sommige dingen moet ik bestraffen, dewijl zij bestraffenswaardig zijn. Voorts is dit (naar mijn oordeel) niet alleen van het nachtmaal te verstaan, maar ook van andere zonden, die hij verhalen zal. Zoo is dan dit de algemeene gedachte, dat de Corinthiërs berispt worden, omdat zij niet tot verbetering, maar tot verergering samenkwamen: daarna zullen de bijzondere vruchten van dit kwaad volgen. Ten eerste beschuldigt hij hen, dat zij niet tot verbetering samenkwamen: daarna, dat zij ook tot verergering samenkwamen. Dit tweede is wel het zwaarst, maar het eerste is ook niet te verdragen: want indien wij gadeslaan wat in de gemeente gedaan wordt, er moet geen samenkomst zonder vrucht zijn. Daar hoort men de leer Gods, daar geschieden gebeden, en worden de sacramenten gebruikt. De vrucht des Woords is, dat het betrouwen en de vreeze Gods in ons vermeerderd worden, dat men vorderingen make in de heiligheid des levens, dat men den ouden mensch meer en meer aflegge, en in de nieuwigheid des levens voortga, enz. De sacramenten dienen, om ons in godzaligheid en liefde te oefenen: tot al deze dingen moeten ook de gebeden dienen. En bovendien werkt de Heere krachtig door zijnen Geest, dewijl Hij niet wil, dat zijne inzettingen ijdel zijn. Zoo dan, indien de heilige vergaderingen ons niet voordeelgig zijn, en wij daardoor niet verbeterd worden, zoo ligt de schuld in onze ondankbaarheid: en daarom zijn wij met recht te beschuldigen: want wij maken, dat die dingen zonder vrucht vergaan, die krachtens hunne natuur en de ordinantie Gods heilzaam behoorden te zijn. Nu volgt het ander, **tot verergering**; dit is veel gruwelijker, nochtans komt het bijna altijd na het eerste: want indien wij in de weldaden Gods geen voortgang maken, wreekt God onze ondeugendheid zóó, dat wij boozet worden. En dit geschiedt gemeenlijk, dat de verachting vele bedervingen voortbrengt: voornamelijk dewijl zij het rechte gebruik niet aanmerken, plegen zij weldra tot schadelijke verdichtselen te vervallen.

18 Als gij samenkomt, zoo hoor ik, dat er tweedracht onder

u is. Sommigen duiden de oneenigheden en ketterijen op de ongerechtigheid, die hij wat verder stelt. Maar ik strek het verder uit: en voorwaar het is niet waarschijnlijk, dat hij om de ongeschiktheid te beduiden, zoo oneigenlijke en vreemde woorden gebruikt heeft, want dat zij zeggen, dat hij scherp gesproken heeft, om te beter de zwaarheid der zonde uit te drukken, dat zou ik toegeven, indien de beteekenis paste. Zoo is het dan een algemeene berisping, dat zij niet eendrachtig waren, gelijk het den Christenen betaamt, maar dat een iegelijk, te veel aan zijn eigen belangen overgegeven, zich minder naar anderen voegde. Hieruit kwam dat misbruik, waarvan wij terstond zullen zien: hieruit kwam die eerzucht en hoogmoed, waardoor een iegelijk zichzelf verhief, en anderen versmaadde; hieruit kwam die onachtzaamheid in de stichting: hieruit die ontheiliging der gaven Gods. Hij zegt, **dat hij het ten deele gelooft**, opdat zij niet allen denken, dat hun deze zoo groote misdaad opgelegd wordt: en zoo klagen, dat zij buiten hun schuld bezwaard worden. Intusschen echter geeft hij bedektelijk te kennen, dat hij dit niet maar uit een onzeker gerucht, maar uit een zeker verhaal verstaan heeft, hetwelk hij niet ganschelijk ongelooftelijk acht.

19 Want daar moeten ook secten zijn. Boven had hij scheuringen gesteld, nu stelt hij **secten** of **ketterijen**, om de zaak meer uit te breiden, hetwelk ook uit het woordje **ook** verstaan wordt: want het dient tot verzwaring. Men weet wel in wat zin de ouden deze beide woorden gebruikt hebben, en hoe zij de kettters van de scheurmakers onderscheiden hebben. De ketterij stellen zij in het verschil der leer, en de scheuring meer in de vervreemding der harten, te weten, als iemand door haat of nijd tegen de leeraars, of door eigenzinnigheid, van de gemeente afweek. Hoewel het nu onmogelijk is, dat de gemeente niet door booze leeringen zou gedeeld worden, en alzoo de ketterij begin en wortel der scheuring is, hoewel ook nijd en hoovaardigheid de moeder van bijna alle ketterijen is: zoo is het nochtans nuttig, dat deze twee zoo onderscheiden worden. Maar men moet nu zien, wat zij bij Paulus beduiden. Ik heb hen reeds wederlegd, die bij de ketterij denken aan scheiding der tafel, omdat de rijken hun nachtmaal niet gemeenschappelijk hielden met de armen: want hij heeft iets, dat hatelijk is willen beduiden. Maar dewijl ik de meeningen van andere menschen laat varen, neem ik hier scheuring en ketterij zoo, dat de een minder en de ander meer is. Scheuringen nu zijn of bedekte haat, als die eendrachtigheid niet gezien wordt, die onder de godzaligen behoort te zijn, of als tegen elkander strijdende gezindheden heerschen, waar een iegelijk behagen heeft in het zijne, en wat eens anders is, veracht. **Secten** of **ketterijen zijn**, als het kwaad zoover doorbreekt, dat er openbare krijg gezien wordt, en als de menschen openbaarlijk zich verdeelen, in tegengestelde partijen. Zoo dan, opdat de geloovigen den moed niet verloren gaven, omdat zij zagen, dat de Corinthiërs met tweedracht bevangen waren, zoo wendt de apostel deze ergernis op een geheel andere zijde, te weten, dat de Heere door zulke verzoekingen de standvastigheid der zijnen beproeft. Dit is een schoone troost. Wij behooren, zegt hij, niet verstoord noch ongestadig te worden, als wij geene volkomene eenigheid in de gemeente zien, maar eerder eenige teekenen van verwoesting uit de tweedracht der gemoederen: zoodat, indien openlijk secten oprijzen, wij zeker

en standvastig moeten staan: want alzoo worden de hypocrieten ontdekt, alzoo wordt ook der geloovigen oprechtheid beproefd: want gelijk bij deze gelegenheid de lichtvaardigheid dier menschen openbaar wordt, die in het Woord Gods geene wortelen gevestigd hebben, en ook de ongeschiktheid van hen, die door geveinsdheid goede mannen schenen te zijn: alzoo geven de weldenkenden te klaarder bewijs van hunne standvastigheid en oprechtheid. Merk op, dat de apostel zegt: **moeten**. Want hij geeft daarmede te kennen, dat het niet bijgeval, maar door de zekere voorzienigheid Gods geschiedt, omdat Hij de zijnen onderzoeken wil, gelijk goud in den oven. Indien het Gode behaagt, zoo is het nut. Nochtans moet men daarom niet in doornige redetwisten, of in de doolhoven van het noodlot treden. Wij weten, dat er nimmer een tijd wezen zal, waarin er niet vele verworpenen zullen zijn: wij weten, dat zij door den geest des duivels geregeerd, en krachtig tot kwaad gedreven worden: wij weten, dat de duivel altijd arbeidt, om de eenigheid der gemeente te breken. Hieruit komt die noodwendigheid, die Paulus meldt, en niet uit het noodlot. Wij weten ook, dat God door zijn wonderlijke wijsheid, de verderfelijke listen des duivels wendt tot zaligheid der geloovigen. Hieruit komt dat einde, dat de godzaligen te beter openbaar worden. Want zoodanig ontvangen goed moet men aan de ketterijen niet toeschrijven, welke kwaad zijn, en niet anders dan kwaad kunnen voortbrengen: maar aan God, die naar zijne oneindige goedheid de natuur der dingen verandert, opdat voor de uitverkorenen heilzaam is, wat de duivel tot hun verderf bedacht had. Wat nu Chrysostomus zegt, dat het Grieksche woordje, waarvoor wij stellen **opdat**, niet beduidt de oorzaak, maar het einde, daar is zoo veel niet aan gelegen. Want de oorzaak is de verborgen raad Gods, waardoor het kwaad alzoo gematigd wordt, dat het tot een goed einde gedijt. Eindelijk weten wij, dat de goddeloozen zóó door den duivel gedreven worden, dat zij vrijwillig geroerd worden, en het kwaad doen dat zij doen: daarom hebben zij geene verontschuldiging. **Dat is niet des Heeren nachtmaal eten.** Nu bestraft hij het misbruik, dat bij de Corinthiërs in het nachtmaal was ingeslopen, te weten, dat zij die heilige spijs met onheilige smullingen vermengden, en dat met verachting der armen. Paulus zegt, dat op zulke wijze het nachtmaal des Heeren niet gegeten wordt: niet omdat de heilige inzetting van Christus door één misbruik ganschelijk weggenomen en teniet gemaakt wordt, maar omdat zij de verborgenheid door verkeerde handeling besmetten. Want wij plegen gemeenlijk zoo te spreken, dat niet geschiedt wat onbehoorlijk geschiedt. En dit was geen klein bederf, gelijk wij hierna zullen zien. Indien men de woorden: **Dat is niet**, neemt voor: **Zoo mag men niet**, (gelijk sommigen doen) zoo zal de zin dezelfde blijven, te weten, dat de Corinthiërs niet bereid zijn om het nachtmaal des Heeren te eten, als zij zich zoo scheiden: eenvoudiger echter is wat ik boven verhaald heb, te weten, dat die onheilige vermenging veroordeeld wordt, die met het nachtmaal des Heeren niets gemeen had.

21 Want een iegelijk neemt tevoren zijn eigen nachtmaal. Het is voorwaar wonder, dat de duivel in zulken korten tijd zoo veel heeft vermocht. Maar door dit voorbeeld worden wij vermaand, wat aan de oudheid zonder reden dient, dat is, hoe groote autoriteit eene lange gewoonte heeft, die door geen getuigenis van het Woord

Gods bevestigd is. Dewijl dit in gebruik was gekomen, zoo werd het voor recht gehouden. De heilige Paulus was toen voorhanden om zich daartegen te stellen. Met wat grootte teugelloosheid meenen wij, dat de satan geraasd heeft na den dood der apostelen? Maar voor de papisten is dit een zeer vast fundament: Het is oud, het is voorheen geschied; zoo moet het dan als Gods Woord geacht zijn. Waaruit voorts dit misbruik is ontstaan, of door wat oorzaak het zoo haastig is opgekomen, is onzeker. De heilige Chrysostomus meent, dat het gevloeid is uit de liefdemaaltijden, dat de rijken, dewijl zij plachten van huis mede te brengen, waarvan zij met de armen en in het gemeen aten, daarna begonnen zijn hun lekkere spijsje alleen te eten, de armen uitsluitende. En voorwaar, dat deze gewoonte zeer oud geweest is, blijkt uit Tertullianus. Zulke gemeenschappelijke maaltijden, die zij met elkander hielden, noemden zij *agapai*, dat is, **liefden**, omdat zij zinnebeelden waren der broederlijke liefde, en uit de aalmoezen gehouden werden: en ik twijfel niet, of de gewone gebruiken der offeranden, beide bij de Joden en bij de heidenen zijn hiervan oorzaak geweest. Want ik zie, dat de Christenen de gebreken der gewone gebruiken verbeterd hebben, zóó, dat zij meest altijd eenige gelijkheid behouden hebben. Zoo is het dan waarschijnlijk, dewijl zij zagen dat beiden, Joden en heidenen een maaltijd bij den godsdienst als een aanhangsel voegden, maar dat zij in eerzucht, overdadigheid en onmatigheid zondigden: dat zij een soort van maaltijd ingesteld hebben, die meer een oefening der soberheid en spaarzaamheid was, en bovendien geschikt tot het geestelijke nachtmaal om de gemeenschap. Want hierin werden de armen gevoed op kosten der rijken, en het was een tafel allen gemeen. Of zij nu dadelijk van het begin af tot dit onheilige bederf gevallen zijn, of dat zulk een inzetting, die anders niet kwaad was, in den loop van den tijd verdorven is, Paulus wil toch geenszins, dat deze geestelijke maaltijd met gewone spijsje vermengd worde. Het heeft wel een heerlijken schijn, dat de armen met de rijken gemeenschappelijk eten, dat de rijken hun overvloed met de behoeftigen deelen: maar tot geen prijs mag men het heilige nachtmaal ontheiligen. **En de een lijdt honger.** Dit was één kwaad, dat de rijken lekker etende, de armen eenigszins hun armoede schenen te verwijten. Als hij zegt, dat de een honger lijdt, en de ander dronken is, zoo be duidt hij die ongelijkheid naar hyperbolische of vergrootende wijze van spreken: want sommigen hadden genoeg om den buik goed te vullen, anderen aten schraaltjes. Alzoo werden de armen aan den spot der rijken blootgesteld, of werden althans beschaamd. Het was dus een schandelijk schouwspel, en het nachtmaal onwaardig.

22 Hebt gij geene huizen. Hieruit zien wij, dat die wijze der gemeenschappelijke maaltijden Paulus ganschelijk mishaaft heeft, ook al was er het bovengemelde misbruik niet bij geweest. Want hóewel het verdraagzamer schijnt, dat de gansche gemeente aan een gemeenschappelijke tafel ete, zoo is toch dit een gebrek, dat men de heilige vergadering tot andere gebruiken wendt. Wij weten tot wat handelingen de gemeente behoort te vergaderen, te weten, om de leer te hooren, gebeden uit te storten en God te loven, om de sacramenten te gebruiken, het geloof te belijden, de heilige ceremoniën en andere oefeningen der godzaligheid te volbrengen. Indien daar iets anders geschiedt, dat is ontijdig: een iegelijk heeft zijn

huis om te eten en te drinken, derhalve geschiedt dit onbetamelijk in de heilige vergadering. **Wat zal ik u zeggen?** Als hij nu de zaak besloten heeft, geeft hij hun in bedenking, of zij te prijzen zijn: want zij konden zulk een openbaar misbruik niet verdedigen. En dat hij vraagsgewijs spreekt, daarmede dringt hij hen te meer, alsof hij zeide: wat zou ik anders doen? Of ontkent gij, dat gij te recht bestraft wordt. Voorts, het woord **hierin**, wordt in sommige uitgaven tot de volgende woorden gevoegd, aldus: **zal ik u prijzen? Hierin prijs ik u niet.** Maar de andere lezing is meer gewoon bij de Grieken, en rijmt ook beter.

23 Want ik heb van den Heere ontvangen, hetwelk ik ook u overgeleverd heb, dat de Heere Jezus in den nacht, toen Hij ver raden werd, brood heeft genomen.

Matt. 26: 26.
Mark. 14: 22.

24 En gedankt hebbende, brak Hij het, en zeide: Neemt, eet, dit is mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt; doet dit tot mijne gedachtenis.

25 Desgelijks ook den drinkbeker, als Hij het avondmaal gegeten had, zeggende: Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in mijn bloed: Doet dit, zoo dikwijls als gij dien drinkt, tot mijne gedachtenis.

26 Want zoo dikwijls als gij dit brood eet, en dezen drinkbeker drinkt, zoo zult gij den dood des Heeren verkondigen, totdat Hij komt.

Hand. 1: 11.
Joh. 8: 51.
63, 64: 13: 27.

27 Daarom, zoo wie dit brood eet, of den drinkbeker des Heeren drinkt onwaardiglijk, die zal schuldig zijn aan het lichaam en bloed des Heeren.

28 De mensch beproeve zichzelf, en ete alzoo van het brood, en drinke alzoo van den drinkbeker.

Sir. 18: 23.
2 Cor. 13: 5.

29 Want zoo wie onwaardiglijk eet of drinkt, die eet en drinkt zichzelf het oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren.

Dusverre heeft hij het gebrek getoond: nu begint hij te leeren wat de rechte wijze is om te beteren. Want de inzetting van Christus is de zekere regel, en als men daarvan een weinig afwijkt, houdt men den rechten weg niet. Daarom, dewijl de Corinthiërs van dezen regel waren afgedwaald, roept hij hen tot denzelfden terug. Deze plaats is naarstiglijk aan te merken, te weten, dat er geen ander middel is om de verdorvenheden te beteren en te zuiveren, dan dat men tot de zuivere ordinantie Gods wederkeert. Zoo stelt de Heere zelf, toen sprake was van het huwelijk, en de schriftgeleerden de gewoonte en ook de toelating van Mozes tegenwierpen, niet anders dan de inzetting des Vaders daartegen, omdat zij een onveranderlijke wet is. Als wij dit heden doen, roepen de papisten, dat wij niets ongeschonden laten. Wij bewijzen openlijk, dat zij niet alleen in één punt van de eerste inzetting des Heeren afgeweken zijn, maar dat zij haar op duizend wijze verdorven hebben. Niets klaarder is, dan dat hun mis lijnrecht in strijd is met het heilige nachtmaal des Heeren. Ik ga verder, wij toonen met den vinger aan, dat zij van goddelooze gruweligheden kriet, dus is daar verbetering noodig: wij begeeren zulk eene verbetering, als wij openlijk zien, dat Paulus gebruikt heeft, te weten, dat de inzetting des Heeren ons een algemeene

Matt. 19: 3.

regel zij, waarin wij van beide zijden zullen bewilligen: zij staan streng hiertegen. Ziet hoedanigen strijd wij over het nachtmaal des Heeren hebben.

23 Ik heb van den Heere ontvangen. Met deze woorden geeft hij te kennen, dat geen ander autoriteit in de gemeente geldt, dan alleen des Heeren. Want het is zooveel, alsof hij zeide: Ik heb u niet mijn eigen gedichtsel overgegeven; toen ik tot u kwam, had ik geen nieuw nachtmaal naar mijn goeddunken verzonnen, maar Christus is de auteur, van welken ik het ontvangen heb, wat ik u als van hand tot hand overgegeven heb: keert dan weder tot dien grond en oorsprong. Alzoo zal het gezag van Christus standvastig blijven, en de wetten der menschen zullen geen plaats hebben. **In den nacht, toen Hij verraden werd.** Deze omstandigheid des tijds vermaant ons aangaande het einde des sacraments, te weten, opdat de weldaad des doods van Christus in ons bevestigd worde. Want de Heere had dit verbond wel wat eerder zijnen discipelen kunnen bevelen: maar hij heeft getoefd tot den tijd zijner opoffering, opdat de apostelen met de daad in zijn lichaam zouden zien volbrengen, hetgeen hij hun in het brood en den wijn afgebeeld had. Indien iemand hieruit wil besluiten, dat men dan des nachts het nachtmaal moet houden, en na lichamelijke spijs: Ik antwoord, dat men in hetgeen de Heere gedaan heeft, moet aanmerken wat Hij wil van ons gedaan hebben. Het is zeker, dat hij eenige ceremoniën niet heeft willen gebieden, die niet zouden mogen geschieden anders dan des nachts: gelijk de heidenen het feest der godin Ceres hielden; ook heeft Hij hen niet met vollen buik tot de geestelijke spijs willen noodigen. De daden van Christus, die tot navolging dienen, moeten in zijn inzetting niet gerekend worden. Zoo wordt zonder moeite der papisten beuzeling wederlegd, waarmede zij verwerpen wat ik nu gezegd heb over het eenvoudig houden en bewaren van Christus' instelling. Zoo zullen wij dan (zeggen zij) het nachtmaal niet anders dan des nachts, wij zullen het na, en niet voor het eten ontvangen. Dit is (zeg ik) louter beuzeling, want men kan lichtelijk onderscheiden wat de Heere gedaan heeft, opdat wij het zouden navolgen. Ja veelmeer wat Hij gedaan heeft, om ons te gebieden dat ook te doen.

24 En gedankt hebbende. Alle gaven, die wij uit de hand Gods ontvangen, worden ons (zooals Paulus zegt) door woord en gebed geheiligd. Daarom lezen wij nergens, dat de Heere met de zijnen brood heeft gegeten, zonder terstond daarbij de dankzegging te melden: waarmede Hij ons gewisselijk onderwezen heeft, om datzelve ook te doen. Maar deze tegenwoordige dankzegging strekt verder: want Christus dankt zijnen Vader voor zijn barmhartigheid jegens het menschelijk geslacht, en voor zijn onuitsprekelijke weldaad der verlossing: en vermaant ons door zijn voorbeeld, dat wij, zoo dikmaals wij tot het heilige nachtmaal komen, tot erkenning der onuitsprekelijke liefde Gods, en tot ware dankbaarheid zullen ontstoken worden. **Neemt, eet, dit is mijn lichaam.** Dewijl Paulus ons hier met korte woorden het rechte gebruik des sacraments heeft willen leeren, zoo moeten wij naarstig aanmerken wat hij voorstelt, en niets onachtzaam voorbijgaan: dewijl hij niets zegt, of het is zeer noodig te weten, en zeer waardig op te merken. In de eerste plaats moet men opmerken, dat Christus hier het brood aan de apostelen uitdeelt, opdat zij het

allen gemeenschappelijk eten, en dat een iegelijk zoo zijn deel neme, dat er een gelijke gemeenschap onder allen zij. Waar dus voor alle geloovigen geene gemeenschappelijke tafel wordt bereid, waar zij niet genood worden tot algemeene breking des broods: eindelijk waar de geloovigen niet onder elkander deelen, daar wordt tevergeefs op den naam van het nachtmaal des Heeren geroemd. Maar waartoe wordt het volk tot de mis geroepen, anders dan opdat het van dat koude en onnutte schouwspel ijdel wederkeere? Zoo heeft zij dus niets met het nachtmaal gemeen. Waaruit ook verstaan wordt, dat de belofte van Christus de mis niet meer toekomt dan aan de broederschap der priesters van den krijgsgod Mars. Want als Christus belooft ons zijn lichaam te geven, zoo gebiedt Hij desgelijks het brood te nemen en te eten. Daarom wanneer wij aan dit gebod niet gehoorzaam zijn, zoo roemen wij tevergeefs op deze belofte. Om dit met andere woorden meer gemeenzaam te verklaren, de belofte is aan het gebod gehangen als onder voorwaarde: zoo heeft zij dan niet anders hun einde en kracht, dan zoo de voorwaarde ook plaats heeft. Bijvoorbeeld, daar is geschreven: roept Mij aan, en Ik zal u Ps. 50:15. verhooren. Het komt ons toe Gode gehoorzaam te zijn in hetgeen Hij ons gebiedt, opdat Hij ons doe, wat Hij ons belooft: want anders sluiten wij zijn werking uit. Wat doen de papisten? Zij verlaten die breking en gemeenschap des broods, en heiligen het brood geheel tot een ander einde, en ondertusschen roemen zij toch het lichaam des Heeren te hebben: maar dewijl zij de dingen, die Christus te zamen gevoegd heeft, onvromelijk scheiden, zoo is het openbaar, dat dit een ijdele roem is. Zoo dikwijls zij de woorden: **dit is mijn lichaam** voorwerpen: zoo moet men hun die andere woorden, die in orde voorgaan, tegenwerpen: **Neemt en eet.** Want de zin der woorden: als gij in de broodbreking mede geniet volgens de orde en wijze, die ik geboden heb, zoo zult gij ook mijns lichaams deelachtig wezen. Daarom waar het een alleen opslokt, daar heeft de belofte geen plaats. Bovendien wordt ons in deze woorden geleerd, wat de Heere van ons wil gedaan hebben. Christus zegt: **neemt.** Zoo dan, die Gode offeren, volgen eenen anderen auteur dan Christus: want wij worden door deze woorden niet onderwezen eenige offerande te doen. Maar wat zeggen de papisten van hunne mis? In het eerst zijn zij onbeschaamd geweest, om te verdedigen, dat de mis waarlijk en eigenlijk een offerande genoemd werd. Nu laten zij toe, dat het een gedenkoffer is, doch alzoo, dat door hun dagelijksche offerande, de weldaad der verlossing den levenden en dooden toegepast wordt. Hoe het is, zij stellen het schouwspel eener opoffering voor oogen: hetwelk zij ten eerste lichtvaardig doen, want zij doen het zonder enig bevel van Christus. Maar zij zondigen nog zwaarder hierin, dat zij, waar Christus dit einde des nachtmaals verordend heeft, dat zij het zouden nemen en eten, het tot een geheel ander einde verkeeren. **Dit is mijn lichaam.** Ik wil niet verhalen de onzalige twisten over den zin dezer woorden, die de gemeenten in onzen tijd ontrust hebben. Och, of men ze liever in eeuwige vergetelheid mocht begraven! Ik zal eerst oprecht en zonder veinzing daarna ook vrij (gelijk ik gewoon ben) zeggen wat mij dunkt. Christus noemt het brood zijn lichaam. Want het onnutte gedichtsel, dat de Heere aan de apostelen niet het brood, maar zijn lichaam, dat zij met oogen zagen, getoond hebbe, verwerp ik zonder nader onder-

Joh. 1: 32.

zoek: want in eenen adem volgt: **Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in mijn bloed.** Hetzij dan buiten alle tegenspraak, dat Christus hier van het brood spreekt. Nu vraagt men in welken zin? Om den zin uit te vorschen, moeten wij weten, dat het een figuurlijke en oneigenlijke wijze van spreken is: want dit te ontkennen, is voorwaar te groote ongeschiktheid. Waarom wordt dan de naam van lichaam aan het brood gegeven? Allen zullen meen ik toelaten, dat het is op dezelfde wijze, waarop Johannes de Heilige Geest een duif noemt. Dus verre komen wij overeen. Nu de Heilige Geest wordt duif genoemd, omdat Hij in de gedaante van eene duif verschenen was, zoo wordt dan de naam van den Geest aan het zienlijke teeken gegeven. Waarom zouden wij ontkennen, dat hier een dergelijke wijze van spreken is, en dat de naam des lichaams aan het brood gegeven wordt, omdat het daarvan teeken of zinnebeeld is? Indien eenigen anders gevoelen, die zullen mij vergeven. Het dunkt mij twistgierig te zijn, hierover hardnekkig te twisten. Ik stel dus vast, dat dit een sacramentele wijze van spreken is, waar de Heere den naam der betekenende zaak aan het teeken geeft. Nu moeten wij verder voortvaren, en de oorzaak dezer figuur onderzoeken. Hier antwoord ik, dat de naam der betekenende zaak aan het teeken gegeven wordt, niet daarom alleen, omdat het een figuur is, maar meer omdat het een zinnebeeld is, waardoor de zaak voorgesteld wordt. Want de gelijkenissen, die sommigen ontleenen aan aardsche en wereldsche dingen, laat ik niet toe, omdat zij wat hebben, dat verschillend is van de sacramenten des Heeren. Het beeld van Herkules wordt Herkules genoemd: maar wat is daar meer dan een naakte en ijdele figuur? Eene duif wordt de Geest genoemd, omdat dat dier gewis een teeken is van de onzienlijke tegenwoordigheid des Geestes. Zoo is dan het brood des Heeren lichaam: omdat het zeker getuigt, dat ons dat lichaam, hetwelk het beduidt, voorgesteld en gegeven wordt: of omdat de Heere dat zichtbare teeken ons gevende, ons ook tegelijk zijn lichaam geeft. Want Christus is geen bedrieger, dat Hij ons met ijdele teekenen zou bedriegen. Daarom is mij dit buiten bedenking, dat de waarheid hier met haar teeken vereenigd is, dat is, dat wij zooveel de geestelijke kracht aangaat, niet minder wezenlijk aan het lichaam van Christus deelachtig worden, dan wij het brood eten. Nu moeten wij de wijze onderzoeken. De papisten willen ons hun transsubstantiatie indrukken. Zij zeggen, dat de substantie des broods niet meer is, als de zegening volbracht is, maar dat alleen de toevallige dingen, de accidentia, blijven. Tegen dit gedichtsel stellen wij niet alleen de duidelijke woorden der Schrift, maar ook de natuur der sacramenten: want hoedanig zal de beteekenis van het nachtmaal zijn, zoo daar geen overeenkomst is tusschen het zienlijke teeken en de geestelijke zaak! Zij willen, dat het teeken een valsche en bedriegelijke gedaante des broods is: wat zal dan de betekenende zaak wezen, anders dan een loutere verbeelding? Daarom, indien het teeken overeenkomst moet hebben met zijn waarheid, zoo moet het waarachtig en geen ingebeeld brood zijn, waardoor het waarachtige lichaam beduid wordt. Bovendien wordt ons het lichaam van Christus niet simpel gegeven, maar tot spijze; nu, de kleur des broods voedt niet, maar de substantie: eindelijk, opdat de waarheid zij in de zaak, zoo moet in het teeken geen bedrog zijn. Zoo laat

ons dan der papisten razernij verwerpen, en zien hoe het lichaam van Christus ons gegeven wordt. Sommigen zeggen, dat het ons gegeven wordt, als wij aan alle goederen deelachtig worden, die Christus ons in zijn lichaam verworven heeft: als wij (zeg ik) Christus, die voor ons gekruist, en van de dooden wederopgestaan is, door het geloof aannemen, en alzoo krachtig aan al zijne goederen gemeenschap hebben. Die alzoo gevoelen, laat ik voorwaar hun gevoelen genieten. Maar ik beken, dat wij dan eerst aan zijne goederen deelachtig zijn, als wij Christus zelven hebben. En ik zeg, dat wij Christus hebben, niet alleen als wij gelooven, dat Hij een offerande voor ons geworden is, maar als Hij in ons woont, als Hij één met ons is, als wij zijne leden zijn uit zijn vleesch: kortom, als wij (opdat ik alzoo spreke) één leven en ééne substantie met Hem worden. Bovendien hoor ik, hoe de woorden zelven luiden: want Christus geeft ons niet alleen de weldaad van zijn dood en wederopstanding, maar ook zijn lichaam, waarin Hij geleden heeft en wederopgestaan is. Ik kom tot het besluit, dat het lichaam van Christus ons realiter (gelijk zij gemeenlijk spreken) dat is, waarachtig in het nachtmaal gegeven wordt, opdat het onzen zielen zij tot zalige spijze. Ik spreek op gewone wijze, maar ik versta, dat onze zielen gevoed worden met de substantie des lichaams, opdat wij waarachtig één worden met Hem: of, wat evenveel is, dat uit het vleesch van Christus, door den Geest een levendmakende kracht in ons uitgestort wordt, hoewel het verre van ons is, en zich met ons niet vermengt. Daar is nu maar ééne zwaarigheid meer over, te weten, hoe het kan geschieden, dat het lichaam van Christus, dat in den hemel is, ons hier op aarde gegeven wordt. Sommigen verzinnen, dat het lichaam van Christus oneindig is, en in geen ruimte besloten wordt, maar dat het hemel en aarde tegelijk vervult, gelijk zijn Goddelijk wezen: welk verlichtsel te ongerijmd is, dat het noodig is het te wederleggen. De Scholastieken disputeren scherpzinniger van het heerlijk lichaam: doch hun gansche leer komt hierop uit, dat Christus in het brood gezocht wordt, alsof Hij daarin besloten ware. Hiervan komt, dat de harten der menschen verslagen worden, bij het aanschouwen des broods, en het gelijk Christus aanbidden. Indien iemand van hen vraagt, of zij het brood aanbidden of de gedaante, zij zullen het krachtig ontkennen: doch ondertusschen wenden zij zich tot het brood, als zij Christus willen aanbidden. Zij wenden zich (zeg ik) tot het brood, niet alleen met de oogen en met het gansche lichaam, maar ook met de gedachte des harten: en wat is dit anders dan zuivere afgoderij. Nu, deze gemeenschap aan het lichaam des Heeren, welke ik zeg, dat ons in het nachtmaal gegeven wordt, eischt geen plaatselijke tegenwoordigheid, noch nederdaling van Christus, noch zijn oneindigheid, noch iets dergelijks. Want dewijl het nachtmaal een hemelsche handeling is, zoo is het geenszins ongerijmd, dat Christus in den hemel blijvende, door ons ontvangen wordt. Want dat Hij Zichzelven ons mededeelt, dat geschiedt door de verborgen kracht des Heiligen Geestes, waardoor de dingen, die naar de plaats wijd van elkander zijn, niet alleen verzameld, maar ook samen tot één vereenigd worden. Maar opdat wij aan deze gemeenschap deelachtig zijn mogen, moeten wij tot den hemel ons verheffen. Hier moet ons dan het geloof tehulp komen, dewijl alle zinnen des vleesches bezwijken. Als ik zeg, geloof, zoo

Ex. 12:46.

versta ik niet allerlei meening, die op menschelijke verdichtseln steunt, gelijk velen dikmaals van het geloof roemende, grootelijks op dit stuk dwalen. Hoe dan? Gij ziet brood, en niets anders: maar gij hoort, dat het een teeken des lichaams van Christus is: twijfel niet, dat door den Heere vervuld wordt, wat de woorden doen hooren, te weten, dat het lichaam, dat gij niet ziet, u een geestelijk voedsel is. Het schijnt ongeloofelijk, dat wij door het vleesch van Christus gevoed worden, dat zoo verre van ons verwijderd is: bedenkt dat het een verborgen en wonderlijk werk des Heiligen Geestes is, dat gij niet met de mate van uw verstand bêhoort te meten. Nochtans zult gij die grove bedenkingen verdrijven, die u op het brood zouden houden. Laat voor Christus de waarachtige natuur zijns vleesches, en breidt zijn lichaam niet uit over hemel en aarde door een valsche meening: trekt Hem niet tot verscheiden plaatsen door uwe verdichtseln, noch aanbidt Hem hier en daar naar uw vleeschelijk gevoelen. Laat Hem in zijn hemelsche glorie blijven, en heft uw gemoed daarhenen op, opdat Hij vandaar u Zijner deelachtig make. Deze weinige woorden zullen hun genoegdoen, die matig en gezond van verstand zijn. Degenen, die curieus zijn, gebied ik elders te zoeken, waar zij hun begeerlijkheid mogen vervullen. **Dat voor u gebroken wordt.** Sommigen leggen het uit van de uitdeeling des broods, omdat het lichaam van Christus ongedeerd moest blijven, gelijk voorzegd was: Daar zal geen been van Hem gebroken worden. Maar ik beken wel, dat Paulus op de breking des broods gezien heeft: doch ik leg het uit, dat **breken** gesteld is voor **offeren**, en dat niet ongerijmd, hoewel oneigenlijk. Want hoewel er geen been is gebroken geweest, zoo kan nochtans dat lichaam, dat aan zulke zware kwellingen en folteringen, en de wreedste straf des doods onderworpen was, niet gezegd worden ongewond te zijn. Dit heeft Paulus genoemd, **gebroken worden**. Voorts, is dit het tweede stuk der belofte, hetwelk men niet lichtvaardig moet voorbijgaan. Want de Heere geeft ons zijn lichaam niet enkel, en zonder eenige bijvoeging, maar zoover het voor ons geofferd is. Zoo dan, in het eerste deel wordt beduid, dat ons het lichaam van Christus gegeven wordt: en in dit tweede deel wordt uitgedrukt, wat vrucht wij daarvan hebben, te weten, dat wij der verlossing deelachtig zijn, en dat de weldaad der offerande ons toegepast wordt. Zoo is dan het nachtmaal een spiegel, dat ons den gekruisten Christus voor oogen stelt, zoodat niemand het nachtmaal met vrucht en nut kan ontvangen, dan die den gekruisigden Christus aanneemt. **Doet dit tot mijne gedachtenis.** Zoo is dan het nachtmaal een gedenkteeken, ingesteld om onze zwakheid te hulpe te komen: want indien wij den dood van Christus anders genoeg gedachtig waren, zo ware dit hulpmiddel overbodig, hetwelk aan alle sacramenten gemeen is, want zij zijn hulpmiddelen onzer zwakheid. En welke gedachtenis Christus wil, dat wij van Hem houden in het nachtmaal, zullen wij terstond hooren. Dat sommigen hieruit affeiden, dat Christus in het nachtmaal niet is, omdat geen gedachtenis gehouden wordt, anders dan van eene afwezende zaak: hierop kan men lichtelijk antwoorden, dat Christus in het nachtmaal niet is naar zulke wijze als het nachtmaal een gedenkteeken is. Want Christus is niet zichtbaar tegenwoordig, noch wordt met oogen gezien, gelijk de teekenen, die door Hem af te beelden,

onze gedachtenis verwekken: Hij verandert ook van plaats niet om bij ons te zijn, maar Hij zendt de tegenwoordige kracht zijns vleesches tot ons uit den hemel.

25 Den drinkbeker, als Hij het avondmaal gegeten had. De apostel schijnt eenigen tijd te kennen te geven tusschen het overreiken van het brood en den drinkbeker. Het staat ook niet genoeg vast uit de evangelisten, of de geheele handeling onafgebroken is voortgegaan. Maar hier is niet zooveel aan gelegen: want het is mogelijk, dat de Heere het brood gegeven hebbende, een openbare rede heeft gedaan, eer Hij den drinkbeker gaf. Maar dewijl Hij niets zeide, noch deed wat vreemd was van de sacramenten, zoo zullen wij niet zeggen, dat de uitdeeling verstoord of afgebroken is geweest. Ik heb niet met Erasmus willen vertalen: Als Hij het nachtmaal geëindigd had, omdat men in eene zaak van zooveel gewicht de twijfelachtigheid behoorde te vlieden. **Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament.** Wat van den drinkbeker gezegd wordt, dat komt ook het brood toe; ja, door deze wijze van spreken wordt uitgedrukt wat boven korter gezegd was, te weten, dat het brood het lichaam is. Want daarom is het ons het lichaam, opdat het ons het Testament zij in zijn lichaam, dat is, het verbond, dat eenmaal door de offering zijns lichaams is bevestigd geweest, en nu bevestigd wordt door het eten, te weten, als de geloovigen van die offerande eten. Zoo dan, dat Paulus en Lukas zeggen: Het Testament is mijn bloed, dat noemt Matheus en Markus: Het bloed des Testaments: hetwelk op hetzelfde neerkomt. Want het bloed is uitgestort, om ons met God te verzoenen: en het wordt nu geestelijk van ons gedronken, opdat wij der verzoening deelachtig zouden zijn. Zoo hebben wij dan in het nachtmaal het verbond, en een pand, dat het verbond bevestigt. Van het woord **Testament** zullen wij spreken in den Zendbrief aan de Hebreëen, zoo de Heere ons zooveel tijds gunt. Voorts is het gewoon, dat de sacramenten alzoo genoemd worden, omdat zij ons testimonia zijn, dat is, getuigenissen van den Goddelijken wil, welken zij in onze harten bevestigen. Want gelijk een verbond onder de menschen op plechtige wijze gemaakt wordt, alzoo handelt God ook met ons. En dit wordt niet oneigenlijk gezegd: want om de vereeniging van teeken en Woord, is het verbond des Heeren waarlijk in de sacramenten vervat: en deze naam **verbond**, ziet op ons, en betreft ons. Dit zal niet weinig dienen om de natuur der sacramenten te verstaan. Want indien zij verbonden zijn, zoo bevatten zij ook de beloften, waardoor de consciëntiën gericht worden tot het betrouwen der zaligheid. Waaruit volgt, dat de sacramenten niet alleen uitwendige teekenen der belijdenis voor de menschen, maar ook inwendig behulpzelen des geloofs zijn. **Doet dit, zoo dikwijls als gij dien drinkt.** Zoo stelt dan Christus een tweevoudig teeken in het nachtmaal. En wat God samengevoegd heeft, dat zal geen mensch scheiden. Het brood dus zonder den drinkbeker ronddelen, is de instelling van Christus verminken. Want wij hooren de woorden van Christus: gelijk Hij gebiedt het brood te eten, zoo gebiedt Hij den drinkbeker te drinken. Wie het een volbrengt, en het ander laat, wat doet hij anders dan Gods gebod bespotten? En het volk te berooven van den drinkbeker, welken Christus allen schenkt, gelijk het geschiedt onder de tirannie van den paus: wie ontkent, dat

Luk. 22:20.
Matt. 26:28.
Mark. 14:24.

dit een duivelsche stoutigheid is? Wat zij hiertegen zeggen, dat Christus niet tot het volk, maar tot de apostelen heeft gesproken, dat is al te kinderachtig, en wordt uit deze plaats gemakkelijk wederlegd. Want Paulus spreekt hier zonder onderscheid tot mannen en vrouwen, en tot het gansche lichaam der gemeente. Hij betuigt, dat hij hun dit overgeleverd heeft uit het bevel des Heeren. Die het gewaagd hebben deze inzetting af te leggen, door wat geest kunnen zij roemen gedreven te zijn? En nochtans wordt ook heden dit hoog verderfelijke gevoelen hardnekkig beschermd: en wat wonder is het, dat zij onbeschaamd met woorden en geschriften pogen te verontschuldigen, wat zij zoo wreedelijk te vuur en te zwaard wreken?

26 Want zoo dikwijls, als gij dit brood eet. Nu voegt Paulus hierbij, hoedanige gedachtenis men behoort te houden, te weten, met dankzegging: niet dat de gansche gedachtenis in de belijdenis desmonds is gelegen: want dit is het voornaamste, dat de kracht van Christus' dood in onze consciëntien verzegeld worde; maar deze kennis behoort ons tot belijdenis van lof te verwekken: zoodat wij bij de menschen verkondigen, wat wij inwendig bij God gevoelen. Zoo is dan het nachtmaal een gedenkteeken, dat eeuwiglijk in de gemeente moet duren, tot op de laatste wederkomst van Christus: en is tot dit einde ingesteld, dat Christus ons van de weldaad zijns doods vermane, en dat wij voor de menschen datzelve bekennen: waarvan het ook den naam Eucharistia, dat is, dankzegging, heeft. Zoo dan, om het nachtmaal behoorlijk te houden, moet gij gedenken, dat de belijdenis van uw geloof van u geëischt wordt. Hieruit is het openbaar, hoe onbeschaamd zij God bespotten, die roemen, dat zij in de mis eenigerlei nachtmaal hebben. Want wat is de mis? Ik spreek nu niet over de papisten, maar over de valsche Nicodemussen. Zij bekennen, dat zij vol gruwelijke bijgeloovigheden is, en veinzen met uitwendig gebaar, dat zij deze voor goed achten. Hoedanige verkondiging van Christus' dood is dat? Zweren zij niet veelmeer Hem af? **Totdat Hij komt.** Dewijl ons altijd zulke hulpe noodig is, zoolang wij in deze wereld verkeeren, zoo geeft Paulus te kennen, dat deze gedachtenis ons geboden is, totdat Christus ten oordeel zal verschijnen. Want dewijl Hij met ons niet verkeert in zichtbare gedaante, zoo moet er eenig teeken der geestelijke tegenwoordigheid zijn, waarin zich onze zielen oefenen.

27 Daarom, zoo wie onwaardiglijk dit brood eet. Indien de Heere in het geniëten van dit sacrament dankbaarheid eischt, indien Hij wil, dat zijn genade met het hart bekend, en met den mond verkondigd worde, zoo zal niet ongestraft blijven, die Hem meer schande dan eer aandoet: want de Heere zal zijn gebod niet laten versmaden. Voorts, om den zin dezer stelling te weten, moeten wij weten, wat het is onwaardiglijk te eten. Sommigen duiden het alleen op de Corinthiërs, en op de verdorvenheid, die bij hen de overhand genomen had. Maar ik ben van meening, dat Paulus naar zijne gewoonte, van die onderstelling gekomen is tot een algemeene leer, of van één soort tot het gansche geslacht. Daar was één gebrek bij de Corinthiërs; door deze oorzaak spreekt hij van allerlei gebrekkige bediening van het nachtmaal. God zal (zegt hij) dit sacrament niet laten ontheiligen, zonder het streng te straffen. Zoo dan, onwaardiglijk eten, is door ons misbruik het zuiver

en recht gebruik verkeeren. En daarom zijn er verscheidene graden der onwaardigheid, opdat ik alzoo spreke: en sommigen zondigen zwaarder dan anderen. Iemand zal zich indringen, een hoereerder, of meenedige, of dronkaard, of bedrieger, zonder betering; dewijl zulk eene grove verachting een teeken is van eene gruwelijke versmading van Christus, zoo lijdt het geen twijfel, of hij ontvangt het nachtmaal tot zijn verderf, wie hij ook zij. Een ander zal komen, die met geen merkelijke noch bijzondere misdaad is bevangen, maar toch niet zoo bereid van hart als het behoort; dewijl deze zorgeloosheid of onachtzaamheid een teeken is van oneerbiedigheid, ook is zij waardig van God gekastijd te worden. Daarom, gelijk er verscheidene graden van onwaardig eten zijn, alzoo straft de Heere sommigen lichter, anderen zwaarder. Deze plaats heeft aanleiding gegeven tot de vraag, die sommigen daarna veel te bitter gedreven hebben, of de onwaardigen het lichaam des Heeren metterdaad eten. Want sommigen zijn door twisten zoover gekomen, dat zij zeiden, dat het zonder onderscheid door de goeden en de kwaden ontvangen wordt: en velen verdedigen heden hardnekkig en met groot geroep, dat Petrus in het eerste nachtmaal niets meer ontvangen heeft dan Judas. Ongaarne doe ik het om over deze zaak, die naar mijn verstand niet zeer noodig is, scherp met iemand te disputeeren; maar gelijk anderen zich veroorloven om meesterachtig zonder grond uit te spreken, wat hun lust, en donderen, zoo iemand daartegen kikt: zoo zal het ons ook vergeven worden, indien wij met gronden verdedigen, wat wij oordeelen waarachtig te zijn. Ik houd dit voor een eeuwige waarheid, en zal ze mij nimmermeer laten ontnemen, te weten, dat Christus niet van zijnen Geest kan gescheiden worden. Waaruit ik besluit, dat niet zijn dood lichaam ontvangen wordt, noch ook ledig of gescheiden van de genade en kracht zijns Geestes: om deze waarheid te bevestigen, wil ik niet meer woorden maken. Nu, die ganschelijk zonder levend geloof en berouw is, hoe zou hij Christus ontvangen, dewijl hij niets van den Geest van Christus heeft? Ja, dewijl hij geheel van den duivel en van de zonde bezeten is, hoe kan hij bekwaam zijn om Christus te ontvangen? Daarom, gelijk ik beken, dat er sommigen zijn die in het nachtmaal waarlijk en toch onwaardiglijk, Christus ontvangen, bijvoorbeeld vele zwakken: zoo laat ik niet toe, dat degenen die slechts een historisch geloof, zonder waarachtig levend gevoelen der bekeering en des geloofs medebrengen, iets anders dan het teeken ontvangen. Want ik kan Christus niet laten verminken, en ik vrees die ongerijmdheid, dat Hij Zich aan de goddeloozen zou te eten geven, als een lichaam zonder ziel. Augustinus gevoelt ook niet anders, als hij zegt, dat de boozen Christus in het nachtmaal ontvangen, alleen zooveel het sacrament aangaat. Hetwelk hij op een andere plaats duidelijker uitdrukt, als hij zegt, dat de andere apostelen het brood **den Heere** hebben gegeten, maar Judas alleen het brood **des Heeren**. Maar hier wordt tegengeworpen, dat de kracht der sacramenten niet gelegen is in de waardigheid der menschen, en dat ook door de boosheid der menschen niets kan worden afgetrokken of verloren gaan van de beloften Gods. Dit beken ik, en daarom voeg ik er duidelijk bij, dat het lichaam van Christus zoowel den boozen als den goeden aangeboden wordt: hetwelk genoeg is om de kracht van het sacrament en de vastigheid der be-

loften Gods te bewijzen. Want God beeldt daar niet bedriegelijk het lichaam zijns Zoons af, maar stelt het metterdaad voor: ook is het brood hun geen ijdel, maar een getrouw teeken; dat zij het verwerpen, vermindert noch verandert de natuur van het sacrament. Nu moeten wij nog op deze plaats van Paulus antwoorden. Paulus maakt de onwaardigen schuldig, omdat zij het lichaam des Heeren niet onderscheiden: zoo ontvangen zij dan hier het lichaam. Ik ontken de gevolgtrekking: want hoewel zij het verwerpen, zoo zijn ze toch, dewijl zij het ontheiligen en onteeren, als het hun voorgesteld is, met recht schuldig: want zij doen even alsof zij het op de aarde werpen, en met voeten treden. Is dit een geringe heiligschennis? Alzoo zie ik geene zwaarigheid in de woorden van Paulus, mits gij aanmerkt wat God den boozen voorstelt en aanbiedt, en niet wat zij ontvangen.

28 De mensch beproeve zichzelf. Deze vermaning wordt uit de naastvoorgaande bedreiging afgeleid. Indien zij schuldig zijn aan het lichaam en bloed des Heeren, die onwaardiglijk eten, dan moet niemand naderen dan die wel en behoorlijk daartoe bereid is. Zoo moet dan elk toezien, dat hij niet door onachtzaamheid of zorgeloosheid in deze heiligschennis valle. Maar hier wordt nu gevraagd, hoedanig deze beproeving moet zijn, tot welke Paulus ons roept? De papisten stellen deze beproeving in de oorbiecht: zij gebieden dat allen, die het nachtmaal zullen ontvangen, naarstig en nauwgezet hun leven onderzoeken, om al hunne zonden in des priesters oor te ontlasten: dit is hun voorbereiding. Maar ik zeg, dat die heilige onderzoeking, waarvan Paulus spreekt, wijd verschilt van zulk een pijnbank en kwelling. Als de papisten zich met weinige uren overdenking gekweld, en den mispaap hun boosheid ontdekt hebben, dan meenen zij alles wel gedaan te hebben: maar het is een andere beproeving, die Paulus hier eischt, te weten, die met het rechte gebruik des nachtmaals overeenkomt. Men ziet hier een zeer bekwame wijze. Indien men de weldaad van Christus behoorlijk wil gebruiken, moet men geloof en bekeering medebrengen. Zoo is dan de onderzoeking in deze twee dingen gelegen, om goed voorbereid daartoe te komen. Onder de bekeering besluit ik ook de liefde: want wie geleerd heeft zichzelf te verloochenen, om zich aan Christus en de gehoorzaamheid van Christus te wijden, die zal ook zonder twijfel de eenigheid, die door Christus bevolen is, van harte betrachten. Hier wordt niet geëischt, dat het geloof of de bekeering volmaakt is: gelijk sommigen door veel te sterk te dringen op een volmaaktheid, die nergens kan gevonden worden, alle menschen eeuwiglijk van het nachtmaal afhouden. Maar indien gij met ernstige genegenheid des gemoeds, naar de rechtvaardigheid Gods staat, en door de kennis uwer ellendigheid verootmoedigd zijnde, geheel op de genade van Christus rust en steunt, zoo weet, dat gij een waardige gast zijt om tot deze tafel te komen. Ik noem waardig, dien de Heere niet uitsluit, al is het, dat anders wat gebrek in u is. Want het geloof dat aangevangen is, maakt den onwaardige waardig.

29 Wie onwaardiglijk eet, die eet zichzelf het oordeel. Hij heeft boven de gruwelijkheid der misdaad met name aangeduid, toen hij zeide, dat zij schuldig zouden zijn aan het lichaam en bloed des Heeren, die het onwaardiglijk eten: nu verschrikt hij ze door de verkondiging der straf. Want vele menschen worden door de zonde

zelve niet bewogen, zoo zij door het oordeel Gods niet bewogen worden. Zoo doet hij dan dit, als hij verkondigt dat deze spijs, die anders heilzaam is, tot verderf zal gedijen, en in venijn veranderd worden voor degenen, die onwaardiglijk eten. De reden voegt hij daarbij: **Niet onderscheidende het lichaam des Heeren**, te weten, als het heilige van het onheilige. Het is even alsof hij zeide: Zij tasten het heilige lichaam van Christus met ongewasschen handen, alsof het van geen waarde ware: zij bedenken niet van wat groote waarde het is. Daarom zullen zij voor zoo groote ontheiliging gestraft worden. De lezers zullen in gedachtenis houden wat ik boven geleerd heb, dat hun het lichaam voorgesteld wordt, hoewel zij door hun onwaardigheid daarvan beroofd worden.

30 Daarom zijn onder u vele zwakken en zieken, en velen slapen.

31 Want hadden wij onszelven geoordeeld, zoo zouden wij niet geoordeeld worden. Sir. 18:30.

32 En als wij geoordeeld worden, zoo worden wij van den Heere berispt, opdat wij met deze wereld niet veroordeeld worden.

33 Daarom, mijne broeders, wanneer gij samenkomt om te eten, verbeidt elkander.

34 En indien iemand hongerig is, die ete te huis, opdat gij niet tot een oordeel eet; de andere dingen zal ik schicken, als ik kom.

30 Daarom zijn onder u vele zwakken. Nadat hij in 't gemeen van het onwaardiglijk eten gehandeld heeft, en hoedanige straf hun overkomt, die deze verborgenheid ontreinigen: zoo vermaant hij de Corinthiërs nu aangaande de tegenwoordige kastijding die zij leden. Men weet niet of de pest in dien tijd daar geweest is, of dat zij met andere ziekten zijn bevangen geweest. Hoe het zij, wij verstaan uit de woorden van Paulus, dat de geesel des Heeren daar is opgeheven om hen te kastijden. Want Paulus zegt het niet uit gissing, dat zij daarom gestraft worden: maar hij spreekt van een zaak, die openbaar is. Zoo zegt hij dan dat velen ziek liggen, dat velen met langdurige zwakheid bevangen zijn, en dat er velen gestorven zijn, wegens het misbruik des nachtmaals, omdat zij God vertoornd hadden: waarmede hij te kennen geeft, dat wij door ziekten en andere geeseloeden Gods vermaand worden, om over onze zonden te denken: want God straft ons niet tevergeefs, dewijl Hij geen behagen heeft in ons verdriet. Dit is een rijke en uitgebreide stof: maar het is genoeg, dat wij het hier met één woord aangeteekend hebben. Indien ten tijde van Paulus een middelmatig bederf des nachtmaals den toorn Gods tegen de Corinthiërs alzo kon ontsteken, dat Hij hen zoo streng strafte, wat zal men dan van den huidigen stand gevoelen? Wij zien in het gansche pausdom niet alleen gruwelijke ontheiliging des nachtmaals, maar ook, dat in zijn plaats een heiligschennende gruwel opgericht is. Tën eerste, is het tot schandelijk gewin en koopmanschap prijsgeven: ten andere, is het verminkt, het gebruik des drinkbekers is weggenomen: ten derde, is het tot een andere gedaante voorgewend, daar het gewoonte geworden is, dat één alleen zijn spijs hebbe, terwijl de gemeenschap afgebroken is: ten vierde, is daar geene verklaring der verborgenheid,

maar een mompeling, die meer met een magische betoovering overeenkomt, of met den ongeoorloofden godsdienst der heidenen, dan met de inzetten des Heeren: ten vijfde, zijn daar oneindig vele ceremoniën, deels vol ongeschiktheid, deels vol bijgeloovigheden, en daarom openbare besmettingen: ten zesde, is daar een duivelsch verdichtsel van een offer, dat een goddelooze lastering des doods van Christus bevat: ten zevende, wordt het ingericht, om de ellendige menschen in een vleeschelijk betrouwen dronken te maken, terwijl het als een verzoening tegen God gesteld wordt, en de menschen meenen met dit toovermiddel alle zonde en schuld te verdrijven, en dat zonder geloof en bekeering. Ja ook vertrouwen, dat zij hiermede tegen duivel en dood gewapend, en tegen God veilig beschermd zijn, en durven veel vrijelijker zondigen, en worden veel hardnekkiger: ten achtste, wordt daar een afgod in Christus' plaats aanbeden: eindelijk, het is vol van allerlei gruwelijkheden. Bij ons nu, die de bediening van hetzelfde door Gods genade teruggekregen hebben, hoe weinig eerbied? hoeveel geveinsdheid? wat schandelijke vermenging is er, als eerlooze en openbare goddelooze menschen zonder onderscheid zich daarin steken, die geen eerlijk en beschaafd mensch aan zijn tafel zoude willen ontvangen? En verwonderen wij ons nog, waaruit zooveel oorlogen, zooveel pestilentiën, zooveel onvruchtbaarheid, zooveel verwoestingen en ellende komen? Is de oorzaak niet openbaar? en voorwaar men moet nooit een einde van dit kwaad verwachten, eer wij onze fouten verbeteren, en de oorzaak wegnemen.

31 Want hadden wij onszelven geoordeeld, zoo. Dit is een andere merkwaardige uitspraak, dat God niet haastelijk toornig op ons is, om te straffen, zoodra wij gezondigd hebben: maar dat het meest altijd door onze onachtzaamheid geschiedt, dat Hij bijna gedwongen wordt ons te straffen, als Hij ziet, dat wij zoo gerust slapen, en ons vleien in onze zonden. Zoo dan, de straffen, die ons boven het hoofd hangen, worden door ons afgewend of verzacht, als wij onszelven onderzoeken, en met berouw geroerd, den toorn Gods afbidden, en gewillige straf van onszelven eischen. Kortom, de geloovigen voorkomen het oordeel Gods door bekeering: en er is geen ander middel om bij God kwijtschelding te verkrijgen, dan daardoor, dat zij zichzelf veroordeelen. Nochtans zal men het niet zoo verstaan, (gelijk de papisten plegen) dat er eenig verdrag tusschen God en ons is, dat wij door vrijwillig onszelven straf op te leggen, Hem zouden voldoen, en ons eenigszins uit zijn hand verlossen. Wij voorkomen het oordeel Gods niet, omdat wij eenige betaling of vergelding medebrengen om Hem te verzoenen: maar dit is de oorzaak, dewijl God onze slaperigheid wil wegnemen, en ons tot bekeering wekken, als Hij ons kastijdt. Indien wij dit vrijwillig doen, zoo heeft Hij geen oorzaak meer om zijn oordeel voortaan tegen ons te gebruiken. Indien iemand, nadat Hij begonnen is zichzelf te mishagen en naar bekeering te staan, toch nog met de roede Gods bezocht wordt, wij moeten weten, dat zijn bekeering niet zoo volkomen noch vast is, of zij heeft eenige kastijding noodig, om daardoor tot volkomener volmaaktheid geholpen te worden. Ziedaar, hoe de bekeering het oordeel Gods voorkomt door een bekwaam middel, en nochtans niet door vergelding of voldoening.

32 En als wij geoordeeld worden. Dit is een zeer noodige ver-

troosting, want indien iemand in verdrukking denkt, dat God op hem vertoord is, die zal eer den moed verloren geven, dan tot bekeering verwekt worden. Zoo zegt dan Paulus, dat God zoo vertoord is op de geloovigen, dat Hij inmiddels zijn barmhartigheid niet vergeet. Ja, dat Hij hen eigenlijk om deze oorzaak straft, opdat hij hunne zaligheid bevordere. Het is een onwaardeerbare troost, dat de straf, waarmede onze zonden gestraft worden, getuigenissen zijn, niet van den toorn Gods tot ons verderf: maar van zijne vaderlijke liefde, en dat zij tevens ons behulpzaam zijn tot zaligheid: want God is toornig op ons, als op zijne kinderen, welke Hij niet wil laten verderven. Als hij zegt: **opdat wij met deze wereld niet veroordeeld worden**, zoo geeft hij twee dingen te kennen, te weten, dat de kinderen der wereld, die gerust en zorgeloos in hunne wellusten slapen, als zijnen tot den dag der slachting gevoed worden. Want hoewel God somtijds ook de goddeloozen door zijn geeselen tot bekeering roept, zoo gaat Hij hen nochtans dikmaals voorbij, alsof zij vreemden waren, en laat hen ongestraft drijven, totdat zij den hoop van hunne uiterste verdoemenis vervuld hebben. Zoo komt dan deze genade eigenlijk den geloovigen toe, dat zij door straffing teruggeroepen worden, opdat zij niet vergaan. Het ander is, dat de kastijdingen voor de geloovigen noodwendige geneesmiddelen zijn, want zij zouden zelven anders ook in het eeuwige verderf storten, ware het niet, dat zij door tijdelijke straffen bedwongen worden. Dusdanige gedachten moeten ons niet alleen tot lijdzaamheid onderwijzen, opdat wij welgemoed die ellendigheden verdragen, die de Heere ons oplegt: maar ook tot dankbaarheid, opdat wij God den Vader danken, en onszelven met gewillige gehoorzaamheid onder zijn tuchtiging begeven: zij zijn ons ook menigvuldig bevorderlijk, want zij maken, dat de straffen ons heilzaam zijn, dewijl zij ons tot dooding des vleesches onderwijzen, en tot godzalige vernedering: zij wennen ons tot gehoorzaamheid Gods, zij overtuigen ons van onze eigen zwakheid, zij ontsteken in onze harten een vurigheid tot bidden, zij oefenen de hoop, opdat eindelijk alle bitterheid, zoo er eenige in is, door de geestelijke blijdschap verslonden worde.

33 Zoo dan broeders. Van de behandeling eener algemeene leer komt hij nu tot een bijzondere, van welke hij was uitgegaan, en besluit, dat men in des Heeren nachtmaal gelijkheid moet houden, opdat het een ware gemeenschap zij, gelijk het behoort te zijn, en dat niet een iegelijk zijn eigen nachtmaal houde. Evenzoo, dat men dit sacrament niet met gewone spijs moet vermengen.

34 De andere dingen. Het is waarschijnlijk, dat er bovendien nog andere dingen waren, die nut waren tot beter hersteld te worden: maar dewijl zij van kleiner waarde waren, zoo heeft de apostel hunne verbetering uitgesteld tot zijn komst. Hoewel het wezen kan, dat er zulks niet geweest zij: maar dewijl men uit het tegenwoordig aanschouwen zekerder leert kennen wat nut is, zoo houdt Paulus aan deze vrijheid zich, om tegenwoordig zijnde bij hen te schikken, zooals het de nood eischt. Dit schild houden ook de papisten ons tegen, om hunne mis te beschermen. Want zij zeggen, dat zij die schikking is, die Paulus hier belooft: alsof hij de vrijheid genomen had de eeuwige ordinantie van Christus te niet te maken, die hij hier duidelijk bevestigt: wat gelijks heeft de mis met de inzetten van Christus? Maar laat varen zulke beuzelingen, dewijl het zeker

is, dat Paulus hier niet dan van uitwendige betamelijkheid spreekt: welke in de vrijheid der gemeente staat, en daarom naar de gesteldheid der tijden, plaatsen en menschen mag ingericht worden.

HET TWAALFDE HOOFDSTUK.

- 1 Voorts, broeders, van de geestelijke dingen wil ik niet, dat gij onwetende zijt.
- 2 Gij weet, toen gij heidenen waart, hoe gij de stomme beelden gevolgd zijt, gelijk gij geleid waart.
- 3 Daarom laat ik u weten, dat niemand door den Geest Gods sprekende, Jezus zegt een vervloeking te zijn; en niemand kan zeggen, dat Jezus de Heere is, dan door den Heiligen Geest.
- 4 En daar zijn verscheidene gaven, maar één Geest.
- 5 En daar zijn verscheidene diensten, maar één Heere.
- 6 En daar zijn verscheidene machten, maar één God, die alles in allen werkt.
- 7 En een iegelijk wordt de openbaring des Geestes gegeven tot nuttigheid.

Mark. 9:39.

Joh. 13:13.

1 Cor. 8:6.

Fil. 2:11.

Rom. 12:6.

2 Cor. 10:13.

1 Petr. 4:10.

Van de geestelijke. Nu gaat hij over om een ander gebrek te verhelpen, te weten, dewijl de Corinthiërs de gaven Gods misbruikten tot vertooning en praal, en om de liefde weinig of niet zich bekommerden, zoo leert hij tot wat einde God de geloovigen met geestelijke gaven versiert, te weten, tot stichting der broederen. Maar deze stelling deelt hij in twee stukken: want ten eerste vermaant hij, dat God de auteur daarvan is, daarna als dit gesteld is, handelt hij over het einde. Dat die gaven, waarop zij zich verhoovaardigen, den menschen kwamen uit de genade Gods, bewijst hij uit hun eigen bevinding: want hij brengt hun in gedachtenis, hoe ongeschikt en stompzinig, en verstoken van alle geestelijk licht zij waren, eer zij door God geroepen werden: zoo is het dan openbaar, dat zij niet van nature zoo begaafd waren, maar uit de onverdiende mildheid Gods. Wat de woorden aangaat, als hij zegt: **Ik wil niet, dat gij onwetende zijt**, zoo moet men daaronder verstaan, wat recht zij, wat gij behoort te doen, of iets dergelijks: en geestelijke dingen noemt hij de geestelijke gaven, waarvan wij hierna zullen spreken. De volgende woorden worden op tweërlei wijze gelezen. Want sommige handschriften hebben alleen **dat**, anderen voegen **toen** er bij, en dit is verreweg het verkieslijkst. En daargelaten deze verscheidenheid, is ook de samenvoeging der woorden wat verward, doch de zin is klaar. Van woord tot woord is de tekst aldus: **gij weet, dat toen gij heidenen waart tot de stomme beelden, gelijk gij geleid waart, volgende:** maar ik heb den zin van Paulus getrouw teruggegeven. Stomme beelden noemt hij, die noch gevoel noch beweging hebben. Laat ons uit deze plaats leeren, hoe groot de blindheid van het menschelijk gemoed is, als het van de verlichting des Heiligen Geestes beroofd is, dewijl het de stomme beelden bewondert en verheft, en niet hooger kan opklimmen als

het God zoekt. Ja, als het redeloze vee wordt het door Satan gedreven. **Heidenen** noemt hij hier in gelijken zin, als in den brief aan de Efeziërs: gij waart (zegt hij) eertijds heidenen, zonder God, vervreemd van de hope der zaligheid, enz. Mogelijk maakt hij een argument uit tegenovergestelde dingen. Indien zij nu, nadat God hen aangenomen heeft door zijn Woord en door zijnen Geest te regeeren, zich minder leerzaam aan Hem bewijzen dan zij voorheen genegen en dienstig waren des duivels meening te volgen, dat zou eene groote ongerijmdheid zijn.

3 Daarom laat ik u weten. Nadat hij hen aan hun eigen bevinding herinnerd heeft, stelt hij een algemeene leer, die hij daaruit besluit. Want wat de Corinthiërs in zich gevoelden, is allen menschen gemeen, te weten, dat zij in dwaling wandelen, voordat zij door de hulpe Gods tot de waarheid gebracht worden. Daarom moeten wij door den Geest Gods geregeerd worden, of wij zullen anders eeuwiglijk dwalen. Hieruit volgt ook, dat al wat tot de ware kennis Gods behoort, de gave is des Heiligen Geestes. En hij maakt meteen een argument van tegengestelde oorzaken tot tegengestelde gevolgen. Niemand, die uit den Geest Gods spreekt, kan Christus vervloeken, alzoo kan ook niemand Christus prediken, dan uit den Geest Gods. **Jezus zeggen een vervloeking te zijn**, is lastering tegen Hem voortbrengen. **Zeggen Jezus de Heere te zijn**, is eerlijk en met eerbied van Hem spreken, en zijn majesteit prijzen. Hier wordt gevraagd: dewijl de goddeloozen somtijds eerlijk en sierlijk van Christus spreken, of zij dan den Geest Gods hebben? Ik antwoord, dat zij Hem zonder twijfel hebben, zooveel dat werk aangaat: maar de gave der wedergeboorte te hebben, is iets anders dan de gave der bloote wetenschap, welke Judas ook had, toen hij het Evangelie predikte. Hieruit zien wij ook, hoe groot onze zwakheden is, dewijl wij zelfs de tong niet kunnen roeren om God te prijzen, tenzij zij door zijnen Geest geregeerd worde. Hetwelk de Schrift ook doorgaans leert, en de heiligen alom bekennen, dat zij Hem geenszins bekwaamelijk kunnen verkondigen, tenzij hun de Heere den mond opene: onder anderen zegt Jesaja hfdst. 6:5, Ik ben onrein van lippen, enz.

4 Daar zijn verscheidene gaven. De juiste evenredigheid der gemeente bestaat om zoo te spreken in een menigvuldige eenheid, dat is, zoolang als de verscheidenheid der gaven tot eenzelfde einde strekt: gelijk in een muziekstuk verschillende tonen zijn, maar met zulke evenredigheid onderling getemperd zijn, dat zij één accoord vormen. Zoo moeten dan de gaven en ambten verscheiden zijn, en nochtans alle tot één einde gebracht worden. Daarom prijst Paulus Rom. 12, die verscheidenheid: opdat niemand zich lichtvaardig in een anders ambt steke en dat onderscheid, dat de Heere gesteld heeft, wegneme: daarom gebiedt hij een iegelijk met zijne gaven treden te zijn, en de beroeping, waarin hij gesteld is, te bedienen. Hij verbiedt een iegelijk door ontijdige begeerte buiten zijne palen te treden. Eindelijk, hij vermaant hen een iegelijk te bedenken, hoe veel hem gegeven is, wat mate hij gekregen heeft, waartoe hij geroepen is. Maar hier gebiedt hij een iegelijk op éénen hoop saam te dragen wat zij hebben, en de gaven Gods niet te onderdrukken om elk de zijne afgescheiden van andere te gebruiken, maar naar gemeenschappelijke stichting te streven. In beide plaatsen ge-

bruikt hij de gelijkenis van het menselijk lichaam, maar op verscheiden wijze, gelijk te zien is. De hoofdsom strekt hiertoe, dat de gaven den geloovigen zoo verscheiden niet toegedeeld zijn, om verscheiden te zijn, maar dat in die verscheidenheid eenheid is: dewijl één Geest de fontein aller gaven is, en één God de Heere aller diensten, en de auteur aller machten is. En God, die het begin en de oorsprong is, moet ook het einde zijn. **Eén Geest.** Deze plaats moet opmerkzaam beschouwd worden tegen de dweepers, die door het woord **Geest**, geen wezen verstaan, maar alleen de gaven en werkingen der mogendheid Gods. Maar hier betuigt Paulus klaarlyk, dat er een wezenlijke macht Gods is, waaruit alle zijne werken vloeien. Het woord **Geest**, wordt somtijds wel oneigenlijk genomen voor de gaven zelve, zoo lezen wij van den Geest des verstands, des oordeels, der kracht en der gematigdheid. Maar hier betuigt Paulus klaarlyk, dat oordeel en verstand, en zachtmoedigheid, en alle andere gaven, uit eenen oorsprong komen: want het is het ambt des Heiligen Geestes, de mogendheid Gods te bewijzen en te oefenen, door deze gaven aan de menschen te geven, en onder hen uit te deelen.

5. Eén Heere. De oude leeraars hebben dit getuigenis gebruikt tegen de Arianen, om de Drievuldigheid der personen te bevestigen. Want hier wordt de Geest genoemd, daarna de Heere, en ten laatste God: en aan deze drie wordt eenzelfde en gemeenschappelijke werking toegeschreven; alzoo verstonden zij onder het woord **Heere**, Christus. Maar hoewel ik gemakkelijker duld, dat het zoo verstaan worde, zoo zie ik nochtans, dat het een zwak argument is om den Arianen den mond te stoppen, want er is een relatie of betrekking tusschen deze twee woorden, **diensten** en **Heere**. Er zijn (zegt Paulus) verscheidene diensten, maar er is één God, dien wij moeten dienen, hoedanig de dienst ook zij, welken wij vervullen. Zoo dan, deze tegenstelling toont den eenvoudigen zin, zoodat het veel te gedwongen is, dit op Christus alleen te duiden.

6 Eén God, die alles in allen werkt. Paulus wil zeggen, hoewel de geloovigen verscheidene gaven hebben, komen nochtans alle van de ééne kracht Gods. Daarom wordt te dezer plaats het alles in allen werken niet uitgestrekt tot de algemeene voorzienigheid Gods, maar tot de milddadigheid, die Hij ons bewijst, als Hij een iegelijk verwaardigt met eenige genade. Hoofdinhoud is, dat er niets goeds noch lofwaardigs in den mensch is, dan van God alleen. Daarom wordt hier ontijdig de vraag voortgebracht, hoe God in den duivel en in andere verdoemden werkt.

7 En een iegelijk wordt de openbaring des Geestes gegeven. Nu toont hij het einde, waartoe God zijne gaven geschikt heeft: want Hij schenkt ze ons niet tevergeefs, en wil ook niet, dat zij tot vertooning dienen: zoo moet men dan het gebruik zoeken. Paulus zegt, dat het is, opdat de gemeente daaruit vrucht ontvangt. De openbaring des Geestes, mag men zoowel actief als passief verstaan; passief, want waar profetie is, of wetenschap, of eenige andere gave, daar wordt de Geest Gods geopenbaard; actief, want de Geest Gods, als Hij ons met eenige gave verrijkt, zoo opent Hij zijne schatten, om ons die dingen te openbaren, die anders verborgen en besloten waren. Deze tweede uitlegging is bekwaamst. Het is te hard en te gedwongen wat Chrysostomus zegt, te weten, dat het

openbaring des Geestes genoemd wordt, omdat de ongeloovigen God niet kennen dan door zichtbare wonderwerken.

- 8 Den eenen wordt door den Geest het woord der wijsheid gegeven, den anderen wordt het woord der kennis gegeven naar denzelfden Geest.
- 9 Eenen anderen het geloof in denzelfden Geest, eenen anderen de gave der gezondmaking in denzelfden Geest.
- 10 Eenen anderen de krachtige werkingen, eenen anderen de profetie, eenen anderen de onderscheidingen der Geesten, eenen anderen de verscheidenheid der talen, eenen anderen de uitlegging der talen.
- 11 En al deze dingen werkt één en dezelfde Geest, deelende een iegelijk bijzonderlijk, naardat Hij wil.
- 12 Want gelijk het lichaam één is, en vele leden heeft, en hoewel al de leden des lichaams vele zijn, zoo is het nochtans één lichaam, alzoo ook Christus.
- 13 Want wij allen zijn door éénen Geest in één lichaam gedoopt, hetzij Joden of Grieken, dienstknechten of vrijen, en wij zijn allen in éénen Geest gedrenkt.

Rom. 12:3, 6.
Ef. 4:6.
1 Cor. 7:7.
2 Cor. 10:13.
Rom. 12:4.

8 Den eenen. Nu voegt hij een deeling daarbij, dat is, hij verhaalt de soorten, wel niet alle, maar sommige, die tot zijn tegenwoordig voornemen genoeg zijn. De geloovigen hebben wel verscheidene gaven (zegt hij) maar een iegelijk moet wat hij heeft aan den Geest Gods toeschrijven: want Hij giet zijne gaven uit, gelijk de zon hare stralen her- en derwaarts verspreidt. Wat de verscheidenheid dezer gaven aangaat, de woorden: **wetenschap** of **kennis** en **wijsheid**, worden verscheidenlijk in de Schrift genomen, maar hier neem ik ze als meerder en minder, gelijk in den brief aan de Colossensen hfdst. 2:3, waar zij ook bij elkander gevoegd worden, als hij leert, dat in Christus alle schatten der wijsheid en wetenschap zijn. Zoo dan, de wetenschap beduidt (naar mijn opinie) het verstand der heilige dingen, maar de wijsheid de volmaaktheid daarvan. Somtijds wordt de voorzichtigheid daarbij geplaatst, als ware het midden tusschen deze beide, en beduidt dan een bedrevenheid om het verstand tot eenig gebruik aan te wenden. Zij komen wel zeer nabij overeen in beduiding, maar nochtans ziet men het onderscheid in de samenvoeging. Zoo dan, de wetenschap is middelmatige kennis, maar de wijsheid bevat meer verborgen en hooge openbaringen. Dat het woord **geloof** hier genomen wordt voor een particulier geloof, dat zal later uit den samenhang blijken. Particulier geloof is, dat niet den geheelen Christus aangrijpt tot verlossing, rechtvaardigheid, en heiligmaking: maar alleen zoo ver in zijn naam wonderen geschieden: zulk een geloof had Judas, en door hetzelfde heeft hij ook wonderen gedaan. Chrysostomus onderscheidt een weinig anders, hij noemt het een geloof der teekenen, en niet der leer: hetwelk nochtans van den vorigen zin niet erg veel verschilt. Hoedanig de gave der gezondmaking is, is niemand verborgen. Nopens de krachtige werkingen is meer twijfeling, nochtans neig ik hiertoe, dat het een kracht is, die tegen de duivelen, en ook tegen de geveinsden gebruikt wordt. Wanneer dus Christus en de apostelen met bevel

de duivelen uitdreven en bedwongen, dat was een krachtige daad. Insgelijks, toen Paulus den toovenaar blind maakte en Petrus Ananias en Saffira dood deed neervallen alleen door het woord. De gaven der gezondmaking en der mirakelen, dienen dus de goedheid Gods, maar dit laatste dient de strengheid Gods, om den duivel te verderven. Door het woord **profetie**, versta ik eene bijzondere en uitnemende gave om de verborgenheid van den Goddelijken wil te verklaren: zoodat een profet als een bode Gods tot de menschen is; waarom ik alzoo gevoel, zal ik hierna breeder verklaren. **Onderscheiding der geesten**, was een scherpzinnigheid om de menschen te kennen en te onderscheiden, die zich uitgaven wat te zijn. Ik spreek niet van de natuurlijke voorzichtigheid, die wij volgen in het onderscheiden: maar het was een bijzonder licht, dat sommigen door Gods gave hadden. De nuttigheid hiervan was, dat zij niet door geveinsdheid of ijdel voorgeven bedrogen werden, maar dat zij door dat geestelijk oordeel, als door een teeken, de ware dienaars van Christus van de valsche mochten onderscheiden. Tusschen de wetenschap der talen en de uitlegging der talen was dit onderscheid, dat degenen, die met wetenschap der talen begaafd waren, dikmaals de taal van dat volk niet wisten, waarmede men moest handelen. De uitleggers der talen gaven de vreemde talen in de moedertaal terug. Deze gaven verkregen zij toen niet door arbeid en naarstigheit, maar zij hadden ze door wonderlijke openbaring des Geestes.

11 Eén en dezelfde Geest. Hieruit volgt, dat zij verkeerd doen, die zonder eenige zorg voor de gemeenschap, die heilige overstemming verscheuren, die dan eerst behoorlijk volkomen is, als allen door de leiding van denzelfden Geest, naar eenzelfde einde staan. Wederom roept hij de Corinthiërs tot eenigheid, als hij hen vermaant, dat zij alles wat zij hebben, uit eenzelfde fontein geput hebben: maar hij leert tevens, dat niemand zooveel heeft dat hij zichzelf genoeg zij, en andere hulpe niet behoeft. Want dit geeft hij te kennen met deze woorden, **deelende een iegelijk, naardat Hij wil.** Zoo deelt ons dan de Geest Gods verscheidenlijk, opdat wij het tot gemeen nut gebruiken. Hij geeft niemand alles, opdat Hij niet met het zijne tevreden zijnde, van de anderen afwijke, en zichzelf leve. Tot ditzelve dient ook het bijwoord **bijzonderlijk**, want het is zeer nut, het onderscheid, waarmede God ons alleszins vereenigt, wel te kennen. Voorts, als den Geest wil, en wel met macht en autoriteit wordt toegeschreven, zoo mag men daaruit besluiten, dat de Geest waarachtig en eigenlijk God is.

12 Want gelijk het lichaam één is. Nu brengt hij een gelijkenis bij van het lichaam des menschen, die hij ook in den brief aan de Romeinen gebruikt, maar tot een ander einde, gelijk ik boven gezegd heb. Daar beveelt hij een iegelijk met zijn roeping tevreden te zijn, en niet buiten zijne palen te treden tot andere einden, gelijk velen door eerzucht, nieuwsgierigheid, of eenige andere begeerlijkheid gedreven worden, om meer aan te nemen dan het nut is. Maar hier vermaant hij de geloovigen, om door onderlinge gemeenschap der gaven, aan elkander te hangen, dewijl zij hun door God niet gegeven zijn, dat een iegelijk de zijne voor zichzelf zou gebruiken, maar opdat de een den ander helpe. Voorts, is dit gebruikelijk, dat een of ander gezelschap of collegie één lichaam wordt genoemd: gelijk een stad één lichaam uitmaakt; insgelijks een raad, en een

volk. En toen voorheen Menenius Agrippa het Romeinsche volk, dat tegen den raad twistig was, wilde verzoenen, heeft hij een gelijkenis voortgebracht, die aan deze leer van Paulus niet ongelijk was. Maar het is een geheel ander ding onder de Christenen, want zij maken niet alleen een staatkundig en burgerlijk lichaam uit, maar zijn ook een geestelijk en verborgen lichaam van Christus, gelijk Paulus ook volgen laat. Zoo is dan de zin: Hoewel de leden des lichaams verscheiden zijn, en verschillende verrichtingen hebben, zijn zij nochtans onderling zóó verknocht, dat zij één worden. Wij dus, die leden van Christus zijn, hoewel wij verscheidene gaven hebben, moeten nochtans op die vereeniging zien, die wij in Christus hebben.

Alzoo ook Christus. De naam Christus wordt gesteld in plaats van gemeente, want de gelijkenis moest niet op den eengeboren Zoon Gods, maar op ons tehuis gebracht worden. Deze plaats is vol uitnemende vertroosting, dat hij de gemeente Christus noemt, want deze eer verwaardigt Christus ons te geven, dat Hij niet alleen in Zichzélven, maar ook in zijne leden geacht en bekend worde. Daarom zegt dezelfde apostel op een andere plaats, dat de gemeente zijne vervulling is, even alsof Hij van zijne leden afgescheurd, eenigzins verminkt ware. En voorwaar, dewijl wij in Christus een vruchtbare wijnstok zijn (gelijk Augustinus ergens sierlijk zegt) wat zijn wij buiten Hem anders dan dorre ranken. Maar hierin is onze vertroosting gelegen, dat gelijk Hij en de Vader één zijn, alzoo wij ook met Hem één zijn, en hieruit komt deze gemeenschap van naam.

13 Want wij allen zijn door éénen Geest in één lichaam. Dit is een bevestiging uit de vrucht des doops. Wij worden, zegt hij, door den doop in het lichaam van Christus ingeplant, opdat wij als leden door onderlingen band aan elkander gebonden zijn, en één leven leven. Wie dus in de gemeente wil blijven, moet deze gemeenschap oefenen of onderhouden. Hij spreekt van den doop der geloovigen, die door de genade des Geestes krachtig is. Want velen hebben slechts een letterlijken doop, een teeken zonder vrucht: maar de geloovigen ontvangen de zaak met het sacrament. Als men op God ziet, is het altijd waarachtig, dat de doop een inlijving is in het lichaam van Christus: want God beeldt daar niets af, dan wat Hij bereid is te vervullen, mits wij bekwaam zijn om dat te ontvangen. En de apostel houdt hier zeer goede mate, als hij leert, dat het de natuur des doops is, dat hij ons in het lichaam van Christus vereenigt: opdat echter niemand zoude denken, dat dit door het uitwendig teeken geschiedt, zoo voegt hij erbij, dat het een werk des Heiligen Geestes is. **Hetzij Joden of Grieken.** Dit zegt hij, om te beduiden dat geen onderscheid van conditie de heilige eenheid kan verhinderen, die hij aanbeveelt. En hij heeft zeer bekwaamelijk dit hier bijgevoegd, want er kon toen oneenigheid en nijd vloeien uit deze fonteynen, dat de Joden niet gaarne de Heidenen met zich op eene lijn stelden: en naardat een iegelijk anderen te boven ging in eenige gave, wendde hij zich af van de broederen, om zijnen graad en hoogheid te behouden. **Wij zijn allen in éénen Geest gedrenkt.** Het is onzeker, of hij van den doop spreekt of van het nachtmaal. Ik wil het liever van het nachtmaal verstaan, omdat hij melding maakt van drank: want ik twijfel er niet aan, of hij heeft op de overeenkomst van het teeken willen zinspelen: maar de drank heeft geen overeenkomst met den

5 eeuwen
voor Chr.

Et. 5:26, 27.

doop. En hoewel de drinkbeker slechts het halve deel des nachts is, zoo is nochtans daarin niets ongepast, want het is een algemeen gebruik der Schrift, dat zij woordverwisselend spreekt van de sacramenten, en een deel stelt voor het geheel. Boven in het tiende hoofdstuk heeft hij alleen het brood genoemd, en den drinkbeker achtergelaten. Zoo zal dan de zin wezen, dat de deelneming aan den drinkbeker, daartoe dient, dat wij allen denzelfden geestelijken drank drinken. Want wij drinken daar het levendmakende bloed van Christus, opdat wij een gemeenschappelijk leven met Hem hebben: hetwelk geschiedt, als Hij door zijnen Geest in ons leeft. Zoo leert hij dan de geloovigen, dat zij, zoodra zij door den doop van Christus geheiligd zijn, begaafd worden met genegenheid om onderlinge eehheid te beoefenen: daarna als zij het heilig nachmaal ontvangen, dat zij dan geleidelijk tot dezelfde eenheid geleid worden, dewijl zij te zamen met denzelfden drank vermaakt worden.

- 14 Want het lichaam is niet één lid, maar vele.
- 15 Zoo de voet zeide: Dewijl ik de hand niet ben, zoo ben ik van het lichaam niet: is hij daarom niet van het lichaam?
- 16 En zoo het oor zeide: Dewijl ik geen oog ben, ben ik van het lichaam niet: is het daarom niet van het lichaam?
- 17 Zoo het gansche lichaam oog ware, waar zou het gehoor zijn? en zoo het geheel gehoor ware, waar zou de reuk zijn?
- 18 Maar nu heeft God de leden gesteld een iegelijk van dezelve in het lichaam, gelijk Hij gewild heeft.
- 19 Indien zij allen één lid waren, waar zou het lichaam zijn?
- 20 Nu zijn er vele leden, maar één lichaam.
- 21 En het oog kan niet zeggen tot de hand: Gij zijt mij niet noodig; noch het hoofd wederom tot de voeten: Gij zijt mij niet noodig.
- 22 Ja, veeleer die schijnen de zwakste leden te zijn, die zijn noodig.
- 23 En die wij achten de onwaardigste te zijn in het lichaam, die omhangen wij met overvloediger eere: en die minst eerlijk zijn in ons, die hebben meer versiering.
- 24 En die eerlijk zijn in ons, dien is het niet noodig, maar God heeft het lichaam alzo saamgevoegd, gevende overvloedigste eere die haar noodig heeft.
- 25 Opdat er geen tweedracht in het lichaam zij, maar opdat de leden het een voor het ander onderling dezelfde zorg dragen.
- 26 En zoo daar één lid lijdt, zoo lijden al de leden mede: of zoo één lid verheerlijkt wordt, zoo verblijden zich al de leden mede.
- 27 Gij zijt het lichaam van Christus, en leden eensdeels.

Rom. 12:5.
Ef. 1:23,
4:12.
Col. 1:24.

15 Zoo de voet zeide. Dit is een verklaring der voorgaande plaats, met eenige uitbreiding om de zaak te verklaren, die boven met korte woorden gezegd was. Voorts, al deze dingen komen overeen met de vergelijking van Menenius Agrippa. Indien in het lichaam tweedracht ontstaat, zoodat de voeten hun dienst aan het lichaam weigeren, en evenzoo de buik, en de oogen, en de handen, wat zal het eindelijk worden? zal er geen verderf des ganschen lichaams volgen? Hoewel, Paulus dringt hier eigenlijk op een ding, te weten, dat elk lid met zijn plaats en met zijn graad behoort tevreden te zijn, en de andere niet te benijden: want hij vergelijkt

de meer uitnemende leden met andere, die minder waardigheid hebben. Want het oog heeft een hooger graad van eere in het lichaam dan de hand: desgelijks de hand dan de voet. Maar zoo de handen door nijdigheid verwekt, weigeren hun dienst te doen, zal de natuur dat lijden? zal men der hand gehoor geven, dat zij van het lichaam afgescheurd worde? **Van het lichaam niet zijn**, beduidt hier geenerlei gemeenschap met de andere leden hebben, maar voor zichzelf leven, en zijn eigen voordeel dienen. Zal het dan, zegt Paulus, der hand geoorloofd zijn, haar dienst aan de andere leden te weigeren, omdat zij de oogen benijdt? Dit is aangaande het natuurlijk lichaam gesproken, maar moet op de leden der gemeente toegepast worden, opdat de eerezucht of verdraaide naijver geene oorzaak der kwaadwilligheid onder ons zij, dat degene, die op de laagste plaats zit, niet weigere dien die hooger zijn, zijnen dienst te doen.

17 Zoo het gansche lichaam oog ware. Die dwaze begeerte naar gelijkheid weêrlegt hij uit het onmogelijke. Indien (zegt hij) al de leden de eer van het oog begeeren, zoo zal het gansche lichaam vergaan: want het is onmogelijk, dat het lichaam gezond blijft, tenzij er verscheidene machten der leden zijn, en onderlinge werking van alle zijden. Zoo strijdt dan de gelijkheid met de welvaart des lichaams, want zij baart verwarring, en brengt zeker verderf mede. Hoe groote uitzinnigheid zal het dan wezen, zoo één lid liever dan voor een ander te kijken, tot zijn eigen en des lichaams verderf samenspannt.

18 Maar nu heeft God de leden gesteld. Dit is een ander argument, genomen van de ordinantie Gods: Het heeft Gode alzo behaagd, dat het lichaam verscheidene leden zou hebben, en dat de leden verscheidene diensten en gaven zouden hebben; een lid dus dat met zijn conditie niet tevreden is, voert oorlog tegen God, op de wijze der reuzen. Laat ons daarom aan die orde gehoorzaam zijn, die God zelf ingesteld heeft, opdat wij geen verloren arbeid doen, en tevergeefs zijnen wil wederstaan.

19 Indien zij alle één lid waren. Hij geeft te kennen, dat God niet lichtvaardig noch zonder reden aan de leden verscheidene gaven heeft gegeven, maar omdat het alzo noodig was, tot onderhouding des lichaams, want het zou een verwarde en vermengde chaos zijn, indien zulk eene evenredigheid wordt weggenomen: waarom wij ons met zooveel te meer naarstigheid aan de voorzienigheid Gods moeten onderwerpen, die alles zoo bekwamelijk tot ons gemeen nut geschikt en verordend heeft. Het woord, **één lid**, wordt genomen voor een massa van eenerlei vorm, en die met geene verscheidenheid onderscheiden is: want zoo God ons lichaam tot zulk een klomp maakte, dat zou een onnutte hoop wezen.

20 Vele leden, maar één lichaam. Dit herhaalt hij dikmaals, omdat de staat der gansche kwestie hierin gelegen is, te weten, dat de eenigheid des lichaams dusdanig is, dat zij niet anders dan door verscheidenheid der leden behouden kan worden: en dat de leden alzo onder elkander in diensten en krachten verschillen, dat zij onderling aan elkander verknocht zijn, om het eene lichaam te bewaren. Zoo leert hij dan, dat geen lid zijn stand behoudt, zonder deze menigvuldige evenredigheid der leden, opdat wij weten zoowel de algemeene als de bijzondere welvaart te bevorderen, als een iegelijk zijn plaats bewaart en zijn dienst verricht.

21 En het oog kan niet zeggen tot de hand. Dusverre heeft hij geleerd, hoedanig de dienst der verachtste leden is, te weten, hun dienst aan het lichaam te doen, en de uitnemender leden niet te benijden. Nu gebiedt hij daarentegen ten aanzien van de meer waardige leden, opdat zij de onwaardigste niet versmaden, zonder welke zij niet kunnen zijn. Het oog is heerlijker dan de hand, welke zij nochtans niet mag verachten, noch bespotten, alsof zij onnut ware: en hij bewijst uit de nuttigheid, dat dit behoort te geschieden. De leden, die minst geacht worden, zijn meest noodig: daarom moet men ze niet verachten, opdat het lichaam welvare. Het woord

2 Cor. 12 : 9.

zwakke, heeft hij hier gebezigd voor **verachtelijk**, gelijk op een andere plaats, waar hij zegt, dat hij roemt in zijne zwakheden, daarmee beduidende die dingen, die hem verachtelijk en verwerpelijk maakten.

23 Die minst eerlijk zijn. Dit is het tweede argument, dat de oneer van één lid, tot de algemeene oneer des ganschen lichaams gerekend wordt. Hetwelk blijkt uit de zorgvuldigheid, die wij gebruiken, om de minder eervolle leden te dekken. Voor de leden, zegt hij, die eerlijker zijn, is geen ontleende versiering noodig: maar de leden die schaamachtig of minder sierlijk zijn, die worden door ons met meerder naarstigheid bezorgd; waarom dat, anders dan omdat hunne schaamte een algemeene schande des ganschen lichaams zou wezen? **Omhangen met eere**, is een deksel aandoen tot versiering, opdat de leden, die zichtbaar leelijk zouden zijn, eerbaar verborgen zijn.

24 Maar God heeft het lichaam alzo saamgevoegd. Wat hij eenmaal gezegd had, herhaalt hij nogmaals, maar duidelijker, te weten, dat God deze gelijkmatigheid verordend heeft, en dat tot nuttigheid des ganschen lichaams, omdat het anders niet in zijnen stand kan blijven. Want vanwaar komt dit, dat alle leden vanzelf zorgvuldig zijn voor de eerbaarheid van het lid, dat minder eerbaar is, en zoeken zijn oneerbaarheid te dekken? Deze neiging is hun door God ingegeven, want zonder de matiging zou er terstond tweedracht in het lichaam ontstaan. Waaruit openbaar is, dat niet alleen het lichaam verzwaakt, en de orde der natuur verkeerd, maar ook de autoriteit Gods openlijk geschonden wordt, zoodra iemand meer aanneemt dan hem gegeven is.

26 Zoo één lid lijdt. Er wordt, zegt hij, zulk een medelijden in het lichaam des menschen gezien, dat alle leden mede lijden met het lid, dat eenig ongerief gevoelt, en zich mede verblijden in zijn welvaart. Zoo is dan daar noch voor den nijd, noch voor de verachting plaats. Het woord **verheerlijkt worden**, wordt hier breed genomen voor **welvaren** en **voorspoedig zijn**. Niets is geschikter om eendracht te onderhouden, dan deze gemeenschap, als een iegelijk bekend, dat hij zooveel verrijkt wordt, als een ander goed geschiedt: en dat hij verkort wordt als een ander gebrek lijdt.

27 Gij zijt het lichaam van Christus. Zoo dan, wat van de natuur en den stand des menschelijken lichaams gezegd is, moet op ons toegepast worden: want wij zijn niet alleen een burgerlijke maatschappij, maar wij zijn in het lichaam van Christus ingelijfd, en malkanders leden. Daarom, al wat elk onzer heeft, hij wete dat het hem tot algemeene stichting der broederen gegeven is: en dat hij het daarom tot algemeen nut moet gebruiken, en niet als be-

graven verborgen houden, of als zijn eigen gebruiken. Wie met meerdere gaven uitmunt, die zal zichzelf niet door hoovaardigheid verheffen, en anderen verachten: maar denken dat er niemand zoo klein is, dat hij niet nuttig is: gelijk in der waarheid ook de allerminste der godzaligen vrucht draagt naar zijn vermogen, zoodat er geen onnut lid in de gemeente is. Die zoo groote eere niet hebben, moeten de hoogsten niet benijden, noch hun hunne gehoorzaamheid weigeren: maar die plaats bewaren, waarin zij gesteld zijn. Er zij onderlinge liefde, onderling medelijden, onderlinge zorgvuldigheid: het algemeen nut bewege ons, opdat wij niet door kwaadwilligheid, of nijdigheid, of hoovaardigheid, of door eenige tweedracht de gemeente verderven, maar dat wij liever elk naar zijn vermogen arbeiden, en staan naar heiliging. Dit is een breede en schoone stof, maar het is mij genoeg, te kennen gegeven te hebben, hoe men de voorgaande gelijkenis op de gemeente moet toepassen. **Leden eensdeels.** Chrysostomus meent, dat deze woorden hierbij gevoegd zijn, omdat de Corinthiërs de geheele gemeente niet waren: maar deze zin schijnt mij te gedwongen. Ik heb eens gemeend, dat het een teeken der oneigenlijkheid was, gelijk wij in gewone taal zeggen **eenigszins**: maar als ik alles nader overweeg, zoo versta ik het liever van de deeling der leden, die hij boven vermeld heeft. Zoo zijn zij dan leden eensdeels, gelijk aan elk zijn deel en portie, en bepaalde dienst is gegeven. Tot dezen zin leidt ons het verband der woorden. Aldus zullen deze twee woorden: **eensdeels** en **ganschelijk**, tegen elkander staan als tegengestelde dingen.

- 28 En God heeft er sommigen gesteld in de gemeente, ten eerste, apostelen, daarna profeten, ten derde leeraars, daarna machten, Ef. 4 : 11. daarna gaven der gezondmakingen, behulpzels, regeeringen, verscheidene talen.
- 29 Zijn zij allen apostelen? zijn zij allen profeten? zijn zij allen leeraars? zijn zij allen machten?
- 30 Hebben zij allen gaven der gezondmakingen? spreken zij allen vreemde talen? zijn zij allen uitleggers?
- 31 Staat naar de voornaamste gaven.

In het begin van dit hoofdstuk heeft hij gesproken van de gaven en krachten, die een iegelijk uitgedeeld zijn: nu begint hij over de ambten te handelen, welke orde men naarstig moet aanmerken. Want de Heere stelt geene dienaars, tenzij Hij hen eerst met de noodige gaven toegerust, en bekwaam gemaakt heeft om hun ambt te bedienen: waaruit men moet verstaan, dat zij uitzinnig zijn, en door den boozen geest gedreven worden, die geene gaven hebbende, zich in de gemeente steken: gelijk velen op de drijving des Geestes roemen, en op de verborgen roeping Gods, en zijn ondertuschen ganschelijk ongeschikt en ongeleerd. De natuurlijke orde is, dat de gaven eerder zijn dan de dienst. Zoo dan, gelijk hij boven geleerd heeft, dat men tot algemeen nut moet gebruiken, wat God een iegelijk gegeven heeft: alzo vermeldt hij nu, dat de ambten alzo uitgedeeld zijn, opdat zij allen te zamen met eendrachtige naarstigheid de gemeente stichten, en dat een iegelijk naar zijne mate.

28 Ten eerste, apostelen. Hij verhaalt niet alle soorten, en het

was ook niet noodig, want hij heeft alleen voorbeelden willen voorstellen. In het vierde hoofdstuk aan de Efeze is een volkomener optelling der ambten, die tot de gedurige regeering der gemeente vereischt worden. De reden zal ik daar zeggen, zoo de Heere ons zoover laat komen: hoewel, hij noemt ze ook zelfs daar niet alle. Wat de tegenwoordige plaats aangaat, men moet opmerken, dat uit de ambten, die Paulus daar noemt, sommige onafgebroken, en sommige tijdelijk zijn. Onafgebroken zijn die, die voor de regeering der gemeente noodig zijn: en tijdelijk, die in den beginne om de gemeente te fundeeren, en het rijk van Christus op te richten, verordend zijn, en weinig daarna opgehouden hebben. Onder de bestendig blijvende is het leeraarsambt, onder de tijdelijke het apostelambt: want de Heere heeft apostelen gekozen, om het Evangelie over de gansche wereld te verbreiden, en Hij heeft hun niet een voor een zekere parochiën of bepaalde grenzen toegedeeld: maar het was zijn wil, dat zij hun zending vervullen zouden, overal waar zij kwamen bij alle volken en talen. Waarin de herders van hen verscheiden zijn, die eenigszins aan hunne gemeenten gebonden zijn. Want een herder heeft geen bevel om het Evangelie in de gansche wereld te prediken, maar om voor de gemeente te zorgen, die zijner trouw aanbevolen is. Bij de Efeziërs heeft hij na de apostelen, de evangelisten gesteld, welke hij te dezer plaatse voorbijgaat. Want hij komt terstond van den eersten trap tot de profeten, onder welken naam hij naar mijn oordeel, niet hen verstaat, die de gave hebben van voorspellen, maar die de bijzondere gave bezitten om niet alleen de Schrift uit te leggen, maar haar ook voorzichtig tot tegenwoordig gebruik toe te passen. De oorzaak, waarom ik alzo gevoel, is deze: dat hij de profetie stelt boven alle andere gaven, omdat zij meer stichting mede brengt, welke lof geenszins aan de voorspelling van toekomstige dingen zou toekomen. Bovendien als hij het ambt des profeten beschrijft, of althans er over handelt, wat zij voornamelijk behooren te doen, zoo zegt hij, dat hij werkt tot vertroosting, vermaning, en leering: en deze dingen zijn onderscheiden van de voorspellingen. Zoo mogen ons dan te dezer plaats de profeten zijn, ten eerste, uitnemende uitleggers der Schrift, ten andere, met niet gewoon verstand en behendigheid begaafd, om op den tegenwoordigen nood der gemeente zorgvuldig acht te geven, opdat zij bekwapelijk spreken, en aldus zullen zij ons tolken zijn van den Goddelijken wil. Tusschen hen en de leeraars kan men dit onderscheid opmerken, dat der leeraarsambt daarin bestaat, dat de gezonde stukken der leer behouden en verbreed worden, opdat de zuiverheid der leer in de gemeente blijve: hoewel deze naam wordt ook verscheidenlijk genomen, en beduidt hier mogelijk meer eenen herder, tenzij men het misschien liever wil nemen, voor allen die de gave van het leerambt hebben: gelijk Hand. 13: 1, waar Lukas hen ook bij de profeten stelt. Daarom ik het gevoelen niet deel van anderen, die het gansche ambt des profeten stellen in de uitlegging der Schrift, is dit de reden: Paulus stelt een getal van twee of drie die behooren te spreken, en dat ordelijk, hetwelk met de bloote uitlegging der Schrift niet zoude overeenkomen. Eindelijk, ik gevoel alzo, dat profeten genoemd worden, die voorzeggingen, bedreigingen, beloften, en de gansche leer der Schrift bekwapelijk en kundig op het tegenwoordig nut der kerk toepassen, en den wil Gods openbaren. Indien

Matt. 28: 19.
Mark. 16: 15.
Joh. 15: 16.

iemand anders gevoelt, ik kan het gemakkelijk dragen, en zal daarom geen gekijf verwekken. Want men kan kwalijk oordeelen over gaven en ambten, van welke de gemeente zoolang is beroofd geweest: uitgenomen dat er alleen nog eenige sporen of schaduwen gezien worden. Van de machten en gaven der gezondmakingen heb ik gesproken in het 12de hoofdstuk, uitgenomen, dat men moet opmerken, dat hier niet zoozeer gesproken wordt van de gaven zelve als van de bediening. Dewijl Paulus hier de ambten monstert, zoo neem ik niet aan wat Chrysostomus zegt, dat de behulpzels gelegen zijn in de onderhouding der zieken. Wat dan? Het is zeker voorheen zoolwel een ambt als een gave geweest, die ons heden onbekend is, of het dient tot het diakenschap, dat is, tot bezorging der armen, en dit laatste behaagt mij het meest. In den brief aan de Romeinen, hfdst. 12: 7, stelt hij twee soorten van het diakenschap, waarover ik daar gehandeld heb. **Door de regeeringen** versta ik de ouderlingen, die over de regeeringen en de discipline waren. Want de oude gemeente had hare ouderlingen, die het volk in eerbaarheid der zeden onderhielden, wat Paulus ergens te kennen geeft, als hij tweërlei orden van ouderlingen stelt. Zoo was dan de regeering in de ouderlingen gelegen, die in waardigheid, ervarenheid, en autoriteit boven anderen vermochten. Onder de **verscheiden talen**, bevat hij alzoowel de kennis der talen, als de gave der uitlegging: doch het waren twee onderscheidene vermogens: omdat somtijds iemand vele talen kon, die nochtans de eigen taal der gemeente niet wist, met welke men moest handelen: dit gebrek vulden de uitleggers aan.

29 Zijn zij allen apostelen? Het kan wel geschieden, dat iemand meer gaven heeft dan eene, en twee werkingen bedient, uit die welke hij verhaald heeft, daarin is niets ongerijmds. Maar Paulus wil zeggen, ten eerste, dat niemand zoo overvloedig is in alle, dat hij zichzelf genoeg is, en anderer menschenhulp niet begeert; ten andere, dat zoolwel werkingen als gaven alzo verdeeld zijn, dat geen lid het gansche lichaam is, maar dat elk lid zijn aandeel in 't gemeen gebruikende, een geheel en volmaakt lichaam samenstelt. Want Paulus wil hier de aanleiding tot hoovaardigheid, den verkeerden naijver, den hoogmoed en verachting der broederen, kwaadwilligheid, eerzucht, en wat dies meer is, wegnemen.

31 Staat naar de voornaamste gaven. Men kon het ook overzetten: **hebt in groote achting**, en het zou te dezer plaats niet kwalijk passen: hoewel zooveel den zin aangaat, er niet veel aan gelegen is: want hij vermaant de Corinthiërs om die gaven voornamelijk in waarde te houden of te begeeren, die allermeest tot stichting dienen. Want dit gebrek heerschte onder hen, dat zij meer zochten vertooning te maken en zich te verheffen, dan anderen voordeel te zijn: en daarom werd de profetie veracht, de vreemde talen werden met groote statie en met kleine vrucht gebruikt. Nochtans spreekt hij niet tot een iegelijk, alsof hij wilde, dat elk stond naar het profetenambt, of naar het leeraarsambt, maar hij beveelt hun alleen de liefde en begeerte tot stichting aan, en dat zij het meest zouden staan naar dingen, die het meest nuttig zijn.

1 Tim. 5: 17.

HET DERTIENDE HOOFDSTUK.

- 1 En ik wijs u nog eenen uitnemender weg. Zoo ik met der menschen en der engelen taal spreek, doch geen liefde heb, zoo ben ik als een luidend metaal of klinkende bel geworden.
- 2 En zoo ik de gave der profetie heb, en alle verborgenheden, en alle wetenschap heb, en zoo ik alle geloof heb, zoodat ik ook bergen verzette, doch geen liefde heb, zoo ben ik niets.
- 3 En zoo ik al mijn goed tot aalmoezen geve, en zoo ik mijn lichaam overgeve om verbrand te worden, doch geen liefde heb, zoo is het mij niet voordeelig.

Dewijl de afdeeling van dit hoofdstuk zoo ongeschikt was, zoo heb ik ze moeten veranderen, voornamelijk, dewijl ik het anders niet bekwaamelijk kon uitleggen: want waartoe diende het een onvolledigen zin aan het voorgaande te hechten, die zoo bekwaamelijk aan het volgende hangt, ja daardoor volmaakt wordt? En, het is geloofelijk, dat het geschied is door vergis van die menschen, die de boeken afschreven. Hoe het zij, als hij bevolen heeft allereerst op de stichting te zien, zoo belooft hij nu wat grooters te zullen vertoonen, te weten, dat men alles naar den regel der liefde moet voegen: zoo is dan dit de uitnemendste weg, indien de liefde al onze werken bestiert. En ten eerste stelt hij, dat alle deugden niets zijn zonder liefde, dewijl niets zoo goed of uitnemend is, wat voor God niet verdorven is, zoo de liefde daar niet bij is. En hij leert hier niet anders dan elders, wanneer hij verkondigt, dat zij het einde der wet is, en de band der volmaaktheid: insgelijks wanneer hij de gansche heiligheid der godzaligen daarin stelt: want wat eischt God anders in de gansche tweede tafel der wet van ons? Zoo is het dan geen wonder, indien al onze werken daarom gewaardeerd worden, te weten, als men ziet, dat zij uit de liefde vloeien. Het is ook geen wonder, indien de gaven, die anders uitnemend zijn, dan eerst hare waarde hebben, als zij tot de liefde teruggebracht worden.

1 Zoo ik met der menschen en der engelen taal spreek. Hij begint van de welsprekendheid, welke wel op zichzelf een edele gave is, maar zij maakt den mensch Gode niet aangenaam, als de liefde er niet bij is. Der engelen taal heeft hij gesteld vergrootenderwijs, voor een bijzondere en uitnemende taal: hoewel, ik leg het meer uit van de verscheidenheid der talen, welke de Corinthiërs hoog achtten, alles meer met eerezucht, dan met de vrucht, die daaruit volgen zou, metende. Ofschoon gij (zegt hij) wist niet alleen alle talen aller menschen, maar ook der engelen: zoo moet gij nochtans niet denken, dat gij voor God meer geacht wordt dan een klinkende bel, zoo gij de liefde niet hebt.

2 En zoo ik de gave der profetie heb. Hoewel hij de profetie boven alle andere gaven verheven had, zoo herleidt hij nochtans haar waardigheid tot niets, tenzij zij de liefde diene. **Alle verborgenheden weten**, kon schijnen tot verklaring daarbij gevoegd te zijn: maar dewijl terstond daarna volgt, **wetenschap**, welke hij boven bijzonder genoemd heeft, zoo merkt, of de kennis der ver-

borgenheden hier niet gesteld is voor **wijsheid**: hoewel ik het niet voor zeker durf zeggen, zoo hel ik nochtans licht tot dit gevoelen over. Dit geloof, waarvan hij spreekt, is een bijzonder geloof, hetwelk blijkt uit de woorden, die terstond daarbij gevoegd worden: **Zoodat ik bergen kon verzetten**. Derhalve maken de sophisten niets, als zij deze plaats misbruiken, om de kracht des geloofs te verkleinen. Dewijl dus het woord **geloof**, meer dan eene beteekenis heeft, zoo betaamt het een voorzichtigen lezer op te merken, in wat beteekenis het genomen wordt. En Paulus (gelijk ik reeds gezegd heb) is zijn eigen uitlegger, en betreft hier het geloof tot de wonderen. Dit is het geloof der teekenen, gelijk Chrysostomus het noemt: wij noemen het een afzonderlijk geloof, omdat het den ganschen Christus niet aangrijpt, maar alleen de mogendheid om wonderen te doen: en daarom kan het somtijds in den mensch zijn, zonder den Geest der heiligmaking, gelijk het in Judas geweest is.

3 En zoo ik al mijn goed. Dit is wel den hoogsten lof waardig, zoo men het op zichzelf schat: maar dewijl het geven dikwerf uit eerezucht vloeit, en niet uit waarachtige goeddadigheid: of ook degene die mild is, de andere deelen der liefde niet heeft (want ook de inwendige mildheid alleen is een stuk der liefde) zoo kan het geschieden dat dit werk, dat anders zoo loffelijk is, wel kostelijk is in het oog der menschen, geprezen wordt en nochtans voor God voor niets geacht is. **En zoo ik mijn lichaam overgeef.** Hij spreekt zonder twijfel van den marteldood, welke de allerschoonste en uitnemendste daad is: want wat is wonderlijker, dan deze zoo onverwinnelijke dapperheid des gemoeds, dat iemand niet aarzelt zijn bloed voor de getuigenis des Evangelies te storten? Nochtans acht God ook dit voor niets, zoo het hart zonder liefde is. Deze aard van foltering was toen niet zoo gewoon tegen de Christenen, want wij lezen, dat de tirannen toen meer met het zwaard dan met het vuur vervolgd hebben om de gemeente te verderven: uitgenomen dat Nero ook met het vuur wreedheid bedreven heeft. Maar het schijnt, dat de Geest hier door Paulus' mond van de toekomstige vervolgingen voorzegt heeft: hoewel dit de tegenwoordige zaak niet aangaat. Het hoofdstuk van deze plaats is dit: Dewijl de liefde de eenige regel der werken is, en de eenige bestierster in het rechte gebruik der gaven Gods, zoo is zonder haar geen ding Gode aangenaam, hoe glansrijk het ook is naar de meening der menschen: want de schoonheid aller deugden zonder liefde, is niet anders dan bedrog, ijdel geruisch, en niet één haar waardig: kortom, stinkende en Gode mishagende. Dat de papisten hieruit besluiten, dat dan de liefde meer dient om de menschen te rechtvaardigen, dan het geloof, dat zullen wij naderhand wederleggen: nu moeten wij in den samenhang van den tekst voortgaan.

4 De liefde is lijdzaam, zij handelt vriendelijk, de liefde is niet afgunstig, de liefde handelt niet hoovaardig, zij wordt niet opgeblazen.

5 Zij handelt niet onbetamelijk, zij zoekt niet haar eigen, zij wordt niet verbitterd, zij denkt geen kwaad. ^{1 Cor. 10: 24. Fil. 2: 4.}

6 Zij verblijdt zich niet om onrechtvaardigheid, maar verblijdt zich in de waarheid. ^{2 Joh. 4.}

Matt. 7: 22.
Rom. 12: 7.
Matt. 17: 20;
21: 21.
Mark 11: 23.
Luk. 17: 6.

1 Tim. 1: 5.
Col. 3: 14.

7 Zij verdraagt alle dingen, zij gelooft alle dingen, zij hoopt alle dingen, zij duldt alle dingen.

8 De liefde vergaat nimmermeer, hetzij de profetieën weggenomen worden, of de talen ophouden, of de wetenschap teniet gaat.

4 **De liefde is lijdzaam.** Nu prijst hij de liefde uit de vruchten: hoewel deze woorden dienen niet alleen om de liefde te prijzen, maar ook opdat de Corinthiërs weten, welke hunne plichten zijn, en hoedanig zij zelve is: doch het voornaamste doel is te bewijzen, hoe noodig zij is, om de eenigheid der gemeente te behouden. Ik twijfel ook niet, of hij heeft bedektelijk de Corinthiërs willen berispen, als hij hun deze tegenstelling voorstelt, waarin zij daarentegen hunne gebreken mogen bekennen. De eerste lof der liefde is, dat zij door vele dingen lijdzaam te verdragen, den vrede en eendrachtigheid voedt in de gemeente: na dezen is de zachtmoedigheid en vriendelijkheid de naaste deugd, want dit wordt door het Grieksche woord beduid; de derde deugd is, dat zij de afgunst betert, welke een zaad aller twisten is. Onder de afgunst begrijpt hij ook nijdigheid, welke gebreken elkander zeer na bestaan: of liever hij verstaat eene afgunst, die met nijdigheid vermengd is, en meermalen daaruit wordt geboren. Zoo dan, waar nijdigheid heerscht, waar elk wil gezien of geacht worden, daar bloeit de liefde niet. Waar ik vertaald heb: **De liefde handelt niet hoovaardig**, daarvoor stelt Erasmus: **De liefde is niet darterel.** Het staat vast, dat het Grieksche woord verschillende beteekenissen heeft, en dewijl het somtijds genomen wordt voor **moedwillig** of **vermetel zijn**, zoo scheen deze zin te dezer plaats gevoegelijker te zijn. Zoo schrijft dan Paulus aan de liefde matigheid toe, en betuigt dat zij een toom is, om de menschen tegen te houden, dat zij niet tot darterelheid en moedwil uitbreken, maar liefelijk en zedig onder elkander leven. Bovendien voegt hij daarbij, dat zij vrij is van hoovaardigheid: daarom, wie door de liefde geregeerd wordt, die wordt niet door hoogmoed opgeblazen, om anderen te verachten, en zichzelf te behagen.

5 **Zij handelt niet onbetamelijk.** Erasmus heeft vertaald: **Zij is niet walgelijk**; maar dewijl hij geen auteur van deze beteekenis voortbrengt, zoo heb ik liever de eigenlijke en gewone beteekenis willen behouden: en ik leg het alzoo uit, dat de liefde zich niet verheugt met ongeschikte vertooning, of dat zij niet oproerig is, maar mate en betamelijkheid bewaart. En aldus bestraft hij wederom zijdelings de Corinthiërs, dat zij door onbetamelijken hoogmoed alle genade schandelijk verloren. **Zij zoekt niet wat haar eigen is.** Hieruit kan men verstaan, hoe weinig de liefde ons van nature aangeboren is, want wij zijn allen van nature genegen tot liefde en zorg voor onszelven, en tot ons eigen nut; ja, wij drijven onverwachts daarhenen. Tegen deze zoozeer verkeerde genegenheid is de liefde een remedie: welke maakt, dat wij onszelven vergetende, onze naasten verzorgen en liefhebben. Voorts, **zijn eigen zoeken**, is aan zichzelf gewijd zijn, en om zijn voordeel te bezorgen, gansch en al bekommerd zijn: met welke beschrijving deze vraag opgelost wordt, of het den Christen geoorloofd is voor zijn welzijn te zorgen: want Paulus bestraft hier niet allerlei zorg en liefde tot zich-

zelve, maar de onmatigheid, die uit de overgrootte en blinde liefde tot onszelf komt. En de onmatigheid is daarin gelegen, dat wij over onszelven denkende, anderen vergeten: of zoo de zucht naar eigen voordeel ons aantrekt van de zorgvuldigheid, die God ons gebiedt voor onze naasten te hebben. Hij voegt hierbij, dat de liefde ook een toom is om twist en gekijf te verhinderen: hetwelk uit de twee eersten volgt. Want waar zachtmoedigheid en verdraagzaamheid is, daar worden de menschen niet haastig vertoornd, zij worden niet lichtelijk verwerkt tot twist en strijd.

7 **Zij verdraagt alle dingen.** Met dit alles geeft hij te kennen, dat de liefde niet ongeduldig noch kwaadwillig is. Want alles verdragen en lijden, dat is geduld: en alles gelooven en hopen, dat is oprechtheid en beleefdheid. Dewijl wij van nature te zeer onszelven gewijd zijn, zoo maakt ons dit gebrek eigenzinnig en klagende: zoo komt het, dat elk op de schouders van anderen wil gedragen worden, en weigert anderen te helpen dragen. Tegen deze ziekte is de liefde een remedie, welke ons den broederen onderwerpt, en ons leert om onze schouders onder hunne lasten te zetten. Wederom, dewijl wij van nature kwaadwillig zijn, daarom hebben wij ook lichtelijk kwaad vermoeden, en trekken bijna alles naar den kwaadsten kant: maar de liefde roept ons tot beleefdheid, opdat wij goed en eenvoudig gevoelen van onze naasten. Als hij zegt, **alle dingen**, zoo versta wat te lijden is, en op zulke wijze als het betaamt. Want wij moeten geene zonden dragen, zoodat wij ze met vleien, of met door de vingers te zien versterken, of door onze onachtzaamheid voeden: bovendien worden door deze verdraagzaamheid de kastijdingen en rechtvaardige straffen niet uitgesloten: ditzelfde geldt ook van de beleefdheid in het oordeelen. **De liefde gelooft alle dingen.** Niet zoo, dat een Christen wetens en willens zich laat bedriegen, of zich van voorzichtigheid en oordeel berooft, om lichter bedrogen te worden: niet zoo, dat hij vergeet zwart van wit te onderscheiden. Wat dan? gelijk ik gezegd heb: Hij eischt hier eenvoudigheid en beleefdheid in het oordeelen, en betuigt, dat zij bestendige metgezellen der liefde zijn. Alzoo zal het geschieden, dat een Christenmensch het beter zal achten, dat hij door zijn goedheid bedrogen wordt, dan dat hij door kwaad vermoeden zijnen broeder bezware.

8 **De liefde vergaat nimmermeer.** Dit is een andere uitnemendheid der liefde, te weten, dat zij eeuwiglijk duurt. Deze deugd is met recht te begeeren, die nimmer een einde neemt: zoo moet men dan de liefde achten boven tijdelijke en vergankelijke gaven. De profetieën vergaan, de talen nemen een einde, de wetenschap houdt op, zoo is dan de liefde hierin voortreffelijker dan deze, omdat zij blijft als deze vergaan. Deze plaats verdraaien de papisten, om de leer te bevestigen, die zij zonder eenige autoriteit der Schrift verzonnen hebben, te weten, dat de zielen der gestorvenen voor ons bidden bij God. Want zij redeneeren aldus: Het gebed is een eeuwig werk der liefde: de liefde blijft in de zielen der gestorven heiligen: zoo bidden zij dan voor ons. Hoewel ik over deze zaak niet zeer wil strijden, nochtans opdat zij niet denken veel gewonnen te hebben, zoo ik dat toegaf, antwoord ik met korte woorden op hunne tegenwerping. Ten eerste, ofschoon de liefde altijd blijft, zoo volgt nochtans daaruit niet altijd, dat zij in bestendige werking is, gelijk

zij spreken. Want waarom zouden de heiligen, die nu gerusten vrede genieten, niet zonder tegenwoordige oefening der liefde mogen zijn? Ik bid u wat ongerijmdheid zullen de papisten daarin vinden? Ten andere: Indien ik ontken, dat voor de broeders te bidden een bestendig werk der liefde is, waaruit zullen zij het tegendeel bewijzen? Tot de voorbedding is noodig, dat zij de noodwendigheid weten: indien men van den toestand der dooden mag gissen, zoo is deze gissing waarschijnlijker, dat de gestorven heiligen niet weten wat hier geschiedt, dan dat zij onze nooden weten. De papisten verbeelden zich wel, dat de gestorvene heiligen in den wederschijs, welken zij uit het aanschouwen Gods hebben, de gansche wereld zien: maar dit is een onheilig en geheel heidensch gedichtsel, hetwelk meer naar Egyptische theologie smaakt, dan het met de Christelijke wijsbegeerte overeenkomt. Indien ik dus ontken, dat de heiligen voor ons zorgen, dewijl zij onzen toestand niet weten, met wat argument zullen zij mij dringen, om mij daartoe te brengen? Indien ik zeg, dat zij alzoo in het aanschouwen Gods gehouden en als het ware verzwolgen zijn, dat zij niets anders meer denken, hoe zullen zij bewijzen, dat dit met de waarheid niet overeenkomt? Indien ik zeg, dat de bestendigheid der liefde, waarvan Paulus hier melding maakt, na den laatsten dag zal wezen, en dien middel-tijd niet aangaat? Wat, indien ik zeg, dat de plicht van onderling voor elkander te bidden, alleen den levenden, die in deze wereld leven, geboden is, en dat het daarom tot de dooden geenszins uitgestrekt wordt? Maar het is nu meer dan genoeg, want datzelve waarvoor de papisten strijden, laat ik in het midden, zonder iets daarover te besluiten, opdat ik over een onnutte zaak geen twist make. Nochtans was het nut met korte woorden aan te roeren, hoe weinig zij door deze plaats geholpen zijn, waarin zij meenen zoo groote kracht te hebben. Het zij ons genoeg, dat het met geen getuigenis der Schrift bevestigd is wat zij zeggen, en dat zij het daarom lichtvaardig en onbedachtzaam staande houden. **Of de wetenschap teniet gaat.** De zin der woorden is nu openbaar: maar hier doet zich geen kleine vraag voor, of zij, die in deze wereld, in leer of andere gaven uitgemunt hebben, in het rijk Gods den ongeleerden gelijk zullen wezen. Ten eerste wil ik de godzalige lezers vermaand hebben, dat zij zich in het onderzoek naar die dingen niet te zeer kwellen, maar dat zij liever den weg zoeken, langs welken men tot het rijk Gods komt, dan dat zij zouden willen weten, hoedanige toestand aldaar wezen zal: want de Heere heeft ons door te zwijgen van zulke nieuwsgierigheid teruggeroepen. Nu wil ik op de vraag antwoorden: Zooveel men mag gissen, en zooveel ik ook deels uit deze plaats kan verstaan, dewijl de leer, de kennis der talen, en dergelijke gaven de noodwendigheid dezes levens dienen, zoo denk ik niet, dat zij dan meer zullen wezen: nochtans zullen de geleerden door derzelve verlies geen schade hebben: want zij zullen de vrucht daarvan genieten, welke veel hooger is te achten.

9 Want wij kennen ten deele, en profeteeren ten deele.

10 Maar als wat volmaakt is zal gekomen zijn, dan zal weggenomen worden wat ten deele is.

11 Toen ik een kind was, sprak ik gelijk een kind, gevoelde ik

gelijk een kind, dacht ik gelijk een kind: maar nadat ik een man geworden ben, heb ik afgelaten wat kinderlijk was.

12 Want wij zien nu door eenen spiegel in een duisterheid: maar dan zullen wij zien aangezicht aan aangezicht: nu ken ik ten deele, maar dan zal ik kennen, gelijk ik gekend ben. 2 Cor. 1: 18; 5: 7.

13 Nu blijft het geloof, hope, liefde, deze drie: maar de meeste van deze is de liefde.

Nu bevestigt hij, dat de profetie en andere dergelijke gaven weggenomen worden, dewijl zij tot behulp onzer zwakheid gegeven worden: maar de onvolmaaktheid zal eens een einde nemen: dan zal tevens ook het gebruik der gaven ophouden: want het is niet geloofelijk, dat zij tevergeefs zouden zijn en blijven: zoo zullen zij dan vergaan. Dit argument vervolgt hij tot het einde van het hoofdstuk.

9 Wij kennen ten deele. Deze plaats wordt door sommigen verkeerd uitgelegd, dat de wetenschap bij ons nog niet volmaakt is, noch ook de profetie, maar dat wij dagelijks voortgang daarin maken. Maar de zin van Paulus is: Dat wij nu de wetenschap en de profetie hebben, dat is om onzer onvolmaaktheid wille. Zoo dan, het woord **ten deele**, beduidt, dat wij nog niet volmaakt zijn. Zoo dan, de kennis en profetie hebben zoo lang plaats bij ons, als de onvolmaaktheid bij ons is, wier behulpzels zij zijn. Wel is waar, dat wij al ons leven lang voortgang moeten maken, en dat het slechts een begin is, al wat wij hebben: maar men moet zien wat Paulus wil bevestigen, te weten, dat de gaven, waarover hier gehandeld wordt, alleen tijdelijk zijn. Dit bewijst hij, omdat haar nuttigheid alleen een tijdlang duurt, te weten, zoolang wij met dagelijkschen voortgang naar het einde strekken.

10 Als wat volmaakt is, zal gekomen. Dit is zooveel alsof hij zeide: Als men tot het einde zal gekomen zijn, dan zullen de behulpzelen tot den loof ophouden. Maar hij behoudt de wijze van spreken, die hij reeds gebruikt had, als hij de volmaaktheid stelt tegen hetgeen ten deele is. De toekomstige volmaaktheid, zegt hij, zal wegnemen al wat der onvolmaaktheid dient. Maar wanneer zal de volmaaktheid wezen? Zij begint wel van den dood aan: dewijl wij dan met het lichaam vele zwakheden afleggen: doch zij zal niet volkomen zijn vóór den dag des oordeels, gelijk wij terstond zullen hooren; waaruit wij besluiten, dat deze gansche handeling ontwijfeldijk getrokken wordt tot den tijd, die tusschen beide is.

11 Toen ik een kind was. Wat hij gezegd heeft, verklaart hij met een gelijkenis. Want vele dingen passen voor de kindsheid, die daarna met den ouderdom verdwijnen. Bijvoorbeeld: Het is voor den kinderlijken leeftijd noodig eenen leermeester te hebben, den mannelijken leeftijd betaamt het niet. Zoolang wij in deze wereld leven, hebben wij onderwijzing noodig, en zijn nog verre van volkomene wijsheid. Zoo zal dan de volmaaktheid, welke de rijpheid van den geestelijken ouderdom is, een einde aan de onderwijzing maken, en aan andere dingen, die daaraan hangen. In den brief aan de Efeziërs vermaant hij ons niet meer kinderen te zijn: maar hij EF. 4: 14. volgt daar een andere reden, waarvan wij dan zullen spreken.

12 Wij zien nu door een spiegel. Dit is de toepassing der gelijkenis. De mate der wetenschap, die wij nu hebben, komt overeen met de onvolmaaktheid en als het ware met de kindsheid: want

wij zien nog niet klaarlijk de verborgenheden van het hemelrijk, en genieten nog geen helder aanschouwen. Om dit te beduiden gebruikt hij nog een andere gelijkenis, te weten, dat wij nu niet zien anders dan als in eenen spiegel, en daarom duister. Ten eerste is het zonder twijfel, dat hij den dienst des Woords, en de instrumenten, die tot deszelfs oefening noodig zijn, vergelijkt bij eenen spiegel. Want God, die anders onzienlijk is, heeft ons deze middelen verordend, om Zich aan ons te openbaren: hoewel, dit kan ook tot de gansche schepping der wereld uitgestrekt worden, waarin de heerlijkheid Gods ons tegenstraalt: gelijk wij gezien hebben, Rom. 1: 16. En Hebr. 11: 13, heeft de apostel de schepselen genoemd spiegels, waarin de majesteit des onzienlijken Gods gezien wordt. Maar dewijl hij hier bijzonder spreekt van de geestelijke gaven, die tot den dienst der gemeente noodig zijn, en daaraan hangen, zoo zullen wij niet breeder uitweiden. De dienst des Woords, zeg ik, is aan een spiegel gelijk. Want de engelen behoeven noch prediking noch andere lagere hulpmiddelen, noch sacramenten: want zij genieten een andere aanschouwing Gods, en God vertoont hun zijn aanschijn niet alleen in eenen spiegel, maar vertoont Zich hun openlijk tegenwoordig. Wij, die nog niet tot zulke hoogheid zijn gekomen, zien het beeld Gods zoodanig als het ons voorgesteld wordt in het Woord, in de sacramenten, en in den ganschen dienst der gemeente. Dit gezicht noemt Paulus hier duister, niet omdat het twijfelachtig of bedriegelijk is, maar omdat het minder zichtbaar is, dan wat eenmaal ten jongsten dage zal wezen. Ditzelfde leert hij in den tweeden Zendbrief met andere woorden, te weten, dat wij, zoolang wij in dit lichaam wonen, uitwonen van den Heere: want wij wandelen door geloof, en niet door aanschouwen. Zoo beschouwt dan ons geloof God nu als afwezend. Hoe? omdat het zijn aanschijn niet ziet, maar is met het beeld des spiegels tevreden: maar als wij deze wereld zullen verlaten hebben, en tot Hem gekomen zijn, zoo zal men Hem als nabij en voor oogen gesteld zien. Zoo moet men het dan zoo verstaan, dat de kennis Gods, die wij uit Gods Woord hebben, wel zeker en waarachtig is, dat geene verwarring of duisterheid daarin bestaat: maar dat zij vergelijken-derwijs duister genoemd wordt, omdat zij verre is van die klare openbaring, die wij verwachten: want wij zullen dan zien aangezicht aan aangezicht. Alzoo strijdt deze plaats niet tegen andere, waarin de klaarheid der wet en der gansche Schrift, en voornamelijk des Evangelies geprezen wordt. Want wij hebben een duidelijke en naakte openbaring in het Woord Gods (zooveel ons nut is) en daar is niets bewimpeld of verward (gelijk de goddeloozen verzinnen) om ons twijfelachtig te houden. Maar hoe gering deel is het van dat gezicht, naar hetwelk wij henengaan? Zoo dan, door vergelijking met dit gezicht alleen wordt het duister genoemd. Het woordje **dan**, beduidt eerder den jongsten dag, dan den tijd terstond na den dood. Hoewel het volkomen gezicht tot den dag van Christus uitgesteld zal worden, zoo zal nochtans terstond na den dood nadere aanschouwing Gods beginnen; waar de zielen van het lichaam verlost zijnde, den uitwendigen dienst en andere tijdelijke behulpzelen niet meer zullen noodig hebben. Maar (gelijk ik kort tevoren vermaand heb) Paulus handelt niet met zorg over den staat der dooden: want de kennis daarvan is niet zeer nut tot godzaligheid. **Nu**

² Cor. 5: 6.

ken ik ten deele. Dat is, de mate der tegenwoordige wetenschap is onvolmaakt: gelijk Johannes in zijnen zendbrief zegt: wij weten, dat wij kinderen Gods zijn, maar het is nog niet geopenbaard, tot dat wij God zien, zooals Hij is: dan zullen wij God zien niet in zijn beeld maar in Zichzelf: zoodat het aanschouwen eenigszins wederkeurig zal zijn.

13 Maar nu blijft geloof, hope, liefde. Dit is een gevolgtrekking der dingen, die boven behandeld zijn, dat de liefde uitnemender is dan de andere gaven: maar voor het getal der gaven, die hij boven in orde verhaalde, stelt hij nu geloof, hope en liefde: gelijk zij allen in deze hoofdsom besloten zijn. Want waartoe de gansche dienst, anders dan om hierin onderwezen te worden? Zoo dan, het woord **geloof**, strekt hier breeder dan het boven deed. Want het is even alsof hij zeide: Daar zijn wel vele en menigerlei gaven: maar zij strekken allen tot dit einde. Zoo dan, het woord **blijven**, beduidt dat dit de som van alles is, die overblijft, alle dingen gerekend en afgetrokken zijnde, gelijk men bij het opmaken van eene rekening doet. Want het geloof blijft niet na den dood, hetwelk de apostel op een andere plaats stelt tegen het aanschouwen, en leert ² Cor. 5: 7. dat het slechts zoolang duurt, als wij van den Heere uitwonen. Nu weten wij wat te dezer plaatse **geloof** is, te weten, de kennis van God en den Goddelijken wil, welke wij door den dienst der gemeente verkrijgen: of wilt gij liever, het algemeen en eigenlijk genomen geloof. De hope is niets anders dan de volharding des geloofs. Want als wij eenmaal het Woord Gods geloofd hebben, zoo moeten wij tot de vervulling der dingen volharden. Gelijk dus het geloof de moeder der hope is, alzoo wordt het door de hope onderhouden, dat het niet vergaat. **De meeste van deze is de liefde.** Te weten, indien wij de uitnemendheid waardeeren uit de vruchten, die hij te voren opgesomd heeft; vervolgens indien wij haar duurzaamheid aanmerken. Want voor den persoon zelf is zijne hope en geloof nut en voordeelig: maar de liefde strekt zich tot anderen uit. Het geloof en de hope dienen de onvolmaaktheid, maar de liefde zal ook in den staat der volmaaktheid blijven: want indien wij alle vruchten des geloofs willen overwegen, en vergelijken, zoo zal het geloof in vele dingen hooger overvonden worden; ja zelfs de liefde (gelijk de apostel betuigt) is een vrucht en werk des ge- ¹ Thess. 1: 3. loofs. Nu is zonder twijfel de uitwerking minder dan haar oorzaak te achten. Bovendien wordt het geloof uitnemende lof gegeven, die de liefde niet dient, als Johannes zegt, dat het geloof onze over- ¹ Joh. 5: 4. winning is, die de wereld overwint. Insgelijks wij worden door het geloof wedergeboren, kinderen Gods gemaakt, verkrijgen het eeuwige leven, en Christus woont in ons. Ik ga ontelbaar vele andere dingen voorbij, maar deze weinige zijn genoeg om te bevestigen wat ik zeggen wil, te weten, dat het geloof in vele werken boven de liefde is: waaruit het openbaar is, dat de liefde hier boven gesteld wordt, niet alleszins, maar zooverre zij eeuwig zal wezen, en nu de eerste plaats heeft in de onderhouding der gemeente. Het is wonder hoezeer de papisten zich behagen, als zij deze woorden uitdonderen. Indien, zeggen zij, het geloof rechtvaardigt, zoo rechtvaardigt de liefde veelmeer, welke meerder genoemd wordt. Uit hetgeen ik gezegd heb, is de oplossing dezer tegenwerping openbaar; maar al laten wij toe, dat de liefde alleszins grooter is: hoe-

danig is die bewijsvoering? Omdat zij grooter is, is zij krachtiger om de menschen te rechtvaardigen. Bijgevolg, een koning zal beter het land ploegen dan de landman, en beter een schoen maken dan de schoenmaker, want hij is edeler dan deze beiden? Bijgevolg zal een mensch sneller loopen dan een paard, en zwaarder last dragen dan een olifant, want hij is waardiger. Bijgevolg zullen de engelen beter de aarde verlichten dan de zon en maan, want zij zijn uitnemender. Ware de kracht der rechtvaardigmaking gelegen in de waardigheid of verdienste des geloofs, men moest hen mogelijk hooren. Maar wij leeren niet, dat het geloof rechtvaardigt, omdat het waardiger of hooger in eere is, maar omdat het de rechtvaardigheid aanneemt en ontvangt, die om niet in het Evangelie aangeboden wordt. Hier maakt of vermag grootheid of waardigheid niets. Zoo dan, deze plaats helpt de papisten niets meer, dan of de apostel het geloof boven alle andere gaven verheven had.

HET VEERTIENDE HOOFDSTUK.

- 1 Staat naar de liefde: weest begeerig te volgen de geestelijke gaven, doch meer, dat gij profeteert ¹⁾.
- 2 Want die vreemde talen spreekt, die spreekt niet den menschen, maar Gode: want niemand hoort het: en hij spreekt verborgenheden in den Geest.
- 3 Maar die profeteert, spreekt den menschen tot stichting, vermaning en vertroosting.
- 4 Die vreemde talen spreekt, sticht wel zichzelf: maar die profeteert, sticht de gemeente.
- 5 Ik wil wel, dat gij allen vreemde talen spreekt, doch meer dat gij profeteert, want die profeteert, is grooter dan die in vreemde talen spreekt: tenzij hij het uitlegge, opdat de gemeente stichting ontvange.
- 6 Nu broeders, zoo ik tot u kom, in vreemde tongen sprekende, wat voordeel zal ik u doen, tenzij ik tot u spreke door openbaring, of door wetenschap, of door profetie, of door leer.

Gelijk hij boven bevolen heeft, naar de voornaamste gaven te staan, zoo gebiedt hij nu te staan naar de liefde: want deze was de opperste deugd, welke hij beloofd had te zullen aantoonen. Zoo zullen zij zich dan wel matigen in het gebruik der gaven, zoo de liefde onder hen bloeit. Want hij berispt bedektelijk het gebrek aan liefde daarin, dat zij tot hiertoe de gaven misbruikt hadden. En uit wat boven gezegd is, besluit hij dat zij, wanneer zij aan de liefde de eerste plaats niet geven, den rechten weg niet hebben naar de ware uitnemendheid: en vermaant, hoe dwaas hun eerezucht is, dewijl zij daardoor van hunne hope en begeerte beroofd worden.

1 Weest begeerig te volgen de geestelijke gaven. Opdat de Corinthiërs niet mochten tegenwerpen, dat Gode onrecht gedaan wordt, zoo men zijne gaven verachtte: zoo komt Paulus hen voor, en betuigt dat hij niet voornemens is hen van de gaven af te trekken, ook niet van die gaven, die zij misbruikt hadden, maar hij

beveelt eerder hare oefening, en wil, dat zij in de gemeente plaats hebben. En zeker, dewijl zij tot nut der gemeente gegeven waren, zoo moesten zij om der menschen verderf en misbruik niet als onnutte en schadelijke dingen weggeworpen worden: doch onder tusschen prijst en beveelt hij de profetie boven alle andere, gelijk zij ook de nuttigste van alle gaven was. Zoo houdt hij dan een beste wijze, dewijl hij niets misprijst dat nut is: maar nochtans vermaant, dat zij de mindere gaven niet stellen boven die, welke de voornaamste is: hij stelt de profetie in de eerste plaats. Zoo dan, weest begeerig te volgen de geestelijke gaven, dat is, veracht geene gaven: want ik beveel u naar alle gaven te staan: doch alzoo, dat de profetie de eerste plaats hebbe.

2 Want die vreemde talen spreekt. Nu bewijst hij uit de zaak zelve, waarom hij de profetie boven andere gaven verheven heeft: hij vergelijkt haar met de gave der talen: want het is waarschijnlijk, dat de Corinthiërs daarover zich meest bekommerden, omdat zij meer tot praalvertoon en verheffing diende: want menschen te hooren spreken in eene vreemde taal, wekt bij het volk verwondering. Zoo bewijst hij dan uit de grondreden, die hij aangenomen heeft, hoe verkeerd dit is, dewijl het de gemeente niet sticht. Eerst zegt hij: Die eene vreemde taal spreekt, die spreekt Gode en niet den menschen, dat is (naar het spreekwoord) hij zingt voor zichzelf en voor de muzen (zanggodinnen). De oorzaak, waarom hij den menschen niet spreekt is deze, omdat het niemand hoort, namelijk als een duidelijk te onderscheiden stem. Want zij hooren allen wel het geluid, maar verstaan niet wat er gezegd wordt. Hij spreekt, **in den Geest**, dat is, met eene geestelijke gave (want zoo leg ik het uit met Chrysostomus) **verborgenheden** en **verborgene dingen**, en daarom tot geen nuttigheid. Chrysostomus neemt het woord **verborgenheden** in goeden zin, voor uitnemende openbaringen Gods: maar ik neem het in kwaden zin, voor duistere en onverstaanbare woorden, even alsof hij zeide: Hij spreekt wat niemand verstaat.

3 Die profeteert, spreekt den menschen. De profetie, zegt hij, is voor alle menschen vruchtbaar, daar de vreemde taal een schat is in de aarde begraven. Hoe groote dwaasheid is het dan, den tijd ganschelijk in een onnutte zaak te verslijten, en na te laten wat zeer nuttig blijkt te zijn? **Spreken tot stichting**, is spreken hetgeen een leering bevat, die nuttig is tot stichting. Want dit woord neem ik voor **leer**, waardoor wij onderwezen worden tot godzaligheid, tot geloof, en tot dienst en vreeze Gods, en tot werken der heiligheid en rechtvaardigheid. En dewijl wij dikmaals prikkelen noodig hebben, en sommigen door verdrukkingen benauwd worden, of aan zwakheden lijden, zoo heeft hij aan de leer, **vermaning**, en **vertroosting**, toegevoegd. Uit deze en de vorige plaats blijkt, dat de profetie hier niet is de gave van voorzegen: maar dewijl ik dit eenmaal gezegd heb, zoo herhaal ik het niet.

4 Die vreemde talen spreekt, sticht zichzelf. Voor wat hij boven gezegd heeft, **tot God spreken**, zegt hij nu, **tot zichzelf spreken**. Al wat in de gemeente geschiedt, moet in 't gemeen voordeelig zijn. Daarom wijke deze verkeerde eerezucht, welke maakt, dat de nuttigheid van het gansche volk verhinderd wordt. Boven dien moet men weten, dat Paulus spreekt bijwijze van toelating:

1) Dat is, Gods Woord verklaart.

want als de eerezucht zulke winderige woorden voortbrengt, is er inwendig geen begeerte om vorderingen te maken. Maar het is even alsof Paulus beval de vertoonmakers uit de algemeene vergadering te verdrijven, die alleen zichzelf op het oog hebben.

5 Ik wil wel, dat gij allen vreemde talen spreekt. Wederom betuigt hij, dat hij de profetie niet zóó wil bovenaan stellen, dat hij voor de vreemde talen geene plaats laat: hetwelk men naarstig moet opmerken: want God heeft niets tevergeefs aan zijne gemeente gegeven, en de vreemde talen hadden eenig nut. Hoewel dus de Corinthiërs door verkeerde zucht naar vertoon dit nut deels ijdel, en van geene waarde, en deels ook schadelijk gemaakt hadden: zoo betert Paulus toch deze verdorvenheid, en prijst desniettemin de vreemde talen aan, zooverre is het er vandaan, dat hij ze wil verwerpen of vernietigd hebben. Daar heden ten dage de wetenschap der vreemde talen meer dan noodig is, en God haar door zijn wonderlijke gunst wederom uit de duisternis in het licht heeft gebracht: zijn er nu groote theologen, die uitzinnig tegen de kennis der talen uitvaren. Daar het zeker is, dat de Heilige Geest de talen hier met eeuwigen lof versierd heeft, kan men lichtelijk verstaan, door wat geest deze beoordeelaars gedreven worden, die de beoefening dier talen, met zóó grooten laster als hun mogelijk is, bezwaren: hoewel, hier is nog veel verschil: want Paulus prijst allerlei talen, die slechts dienden om het Evangelie onder alle heidenen te openbaren: en dezen verdoemen die talen, waaruit men als uit fonteynen, de zuivere waarheid der Schrift moet putten. Nu volgt een uitzondering, te weten, dat men niet zóó in de vreemde talen moet verwijlen, dat de profetie te onachtzaam bezorgd zou worden, welke behoort de eerste plaats te hebben. **Tenzij hij het uitlegge.** Want wanneer de uitlegging er bijkomt, zoo zal het reeds profetie zijn. Nochtans moet men niet verstaan, dat Paulus hier toelaat, dat iemand door vreemde woorden te murmelen, de gemeente zonder vrucht ophoudt: want hoe bespottelijk zou het zijn, zonder eenige reden hetzelfde in meerdere talen uit te spreken. Maar het gebeurt dikmaals, dat er een tijdig gebruik der vreemde taal is: kortom, laat ons alleen het einde aanzien, te weten, dat de gemeente stichting ontvangt.

6 Nu broeders, zoo ik tot u kom. Hij stelt zichzelf tot een voorbeeld, want in zijn persoon zal men het duidelijker aanschouwen. De Corinthiërs hadden overvloedige vrucht uit zijn leer: zoo vraagt hij dan wat voordeel het hun geven zou, zoo hij onbekende talen bij hen gebruikte. Met dit voorbeeld vermaant hij, hoeveel beter het is, zich tot de profetie te begeven. Bovendien was het minder hatelijk, deze dwaasheid in zijn eigen persoon, dan in een ander te berispen. Voorts stelt hij vier vormen der stichting, te weten, **openbaring, wetenschap, profetie en leer:** dewijl de uitleggers over deze vier vormen verscheiden meeningen hebben, zoo is het mij ook geoorloofd mijn gissing voor te stellen: doch dewijl het alleen een gissing is, zoo zullen de lezers mogen oordeelen. De openbaring en de profetie stel ik te zamen, en meen dat de profetie is de toediening der openbaring: ditzelfde gevoel ik ook nopens de wetenschap en de leer. Zoo dan, wat iemand door openbaring verkregen heeft, dat deelt hij uit door de profetie: en de wetenschap wordt door de leering uitgedeeld. Alzoo zal een profet

een uitlegger en bedienaar der openbaring zijn. Hetwelk meer in overeenstemming is met de beschrijving, die wij boven gesteld hebben, dan daartegen. Want wij hebben gezegd, dat de profetie niet in eenvoudige en naakte uitlegging der Schrift gelegen is: maar dat zij de wetenschap tevens bevat, om haar op het tegenwoordig gebruik toe te passen: en deze heeft men niet anders dan uit de openbaring en de bijzondere ingeving Gods.

- 7 Ja ook de levenlooze dingen, hetzij fluit of harp, zoo zij in haar geluid geen onderscheid geven, hoe zal men weten, dat met de fluit of met de harp gespeeld wordt?
- 8 Want zoo de bazuin een onzeker geklank geeft, wie zal tot den krijg bereid worden?
- 9 Alzoo gij ook, zoo gij door uwe tong geen duidelijke spraak geeft: hoe zal verstaan worden wat er gesproken wordt: want gij zult in de lucht spreken.
- 10 Zoovele soorten van stemmen zijn bijvoorbeeld in de wereld, en geen van die is stom.
- 11 Zoo dan, indien ik de kracht der stem niet weet, zoo zal ik voor dengene, die spreekt, barbaarsch zijn: en die spreekt zal mij barbaarsch zijn.
- 12 Alzoo ook gij, dewijl gij naar geestelijke gaven staat, zoekt daarin uitnemend te zijn, tot stichting der gemeente.
- 13 Daarom wie vreemde taal spreekt, die bidde, dat hij het moge uitleggen.
- 14 Want indien ik in een vreemde taal bid, zoo bidt mijn geest, doch mijn verstand is zonder vrucht.
- 15 Hoe dan? Ik zal met den geest bidden, doch ik zal ook met het verstand bidden: ik zal met den geest zingen, doch ik zal ook met het verstand zingen.
- 16 Anders, zoo gij met den geest zegent, hoe zal degene, die in des ongeleerden plaats staat, amen zeggen op uwe dankzegging? want hij weet niet, wat gij zegt.
- 17 Want gij dankt wel, maar een ander wordt niet gesticht.

7 Ja ook de levenlooze. Hij brengt gelijkenissen bij, ten eerste van instrumenten der muziek: ten andere van de gansche natuur der dingen: dat er geen stem of geluid is, waarin niet eenige matiging is, bekwaam tot onderscheiding. Zelfs de levenlooze dingen (zegt hij) leeren ons. Daar wordt wel onbezonnen veel geluid of geklank gemaakt, zonder eenige matiging: maar Paulus spreekt hier van de stemmen, waarin eenige kunst is, even alsof hij zeide: De mensch kan aan de fluit of de harp geen leven of ziel geven, toch maakt hij haar een gematigde stem, zoodat men ze kan onderscheiden. Hoe ongerijmd is het dan, dat de menschen zelf, die verstand hebben, ik weet niet wat geluid zonder onderscheid geven? Over de muzikwijzen moet men hier niet veel disputeeren, want Paulus heeft hier alleen genomen, wat het gewone volk daarvan vat: gelijk het geklank der bazuin, waarvan hij terstond spreekt. Want dat is alzoo samengesteld om de harten te ontvlammen, dat het niet alleen menschen, maar ook paarden wakker maakt. Daarom leest men in de historiën, dat de Lacedaemoniërs in den krijg liever

de fluit gebruikt hebben, omdat de heirkraft in den eersten aanloop niet te hittiglijk op den vijand zou storten. Wij ondervinden ook allen, hoe groote kracht de muziek heeft om der menschen zinnen te roeren: zoodat Plato niet zonder reden leert, dat de muziek zeer groote kracht heeft om de zeden der stad ginds- en herwaarts te bewegen. **In de lucht spreken.** Dit is tevergeefs de lucht slaan: even alsof hij zeide: Uwe stem zal noch tot de menschen, noch tot God komen, maar in de lucht verdwijnen.

10 Geen van die is stom. Nu spreekt hij algemeener, want hij omvat nu ook de natuurlijke stemmen der dieren. Het woord **stom**, neemt hij hier voor verward, hetwelk het tegenovergestelde is van een duidelijke stem: want het blaffen der honden verschilt van het brieschen der paarden, en het brieschen of brullen der leeuwen verschilt van het balken der ezels. Elke vogel heeft ook zijn wijze van zingen, of schreeuwen, of schetteren. Zoo dan, de gansche orde der natuur, die door God gesteld is, vermaant ons tot onderscheiding.

11 Ik zal voor dengene, die spreekt, barbaarsch zijn. De tong moet een beeld des verstands zijn. Hoe ongeschikt of verkeerd is het dan, dat de mensch in de vergadering een stem geeft, waarvan de toehoorder niets verstaat: waarin hij geen teeken merkt, waardoor men kan weten, wat hij wil zeggen? Zoo is het dan niet zonder reden, dat Paulus dit voor een groote ongerijmdheid houdt, dat hij, die in onbekende taal snatert, voor de toehoorders barbaarsch en zonder verstand is. Hij bespot tevens fijn de dwaze eerezucht der Corinthiërs, die daaruit zochten geprezen en hooggeacht te worden. Gij zult, zegt hij, dit loon wegdragen, dat gij barbaarsch zult zijn: want deze naam barbaarsch wordt in kwaden zin genomen. Daarom hebben de Grieken (die zich alleen welsprekend achten, en een beschaafde taal te hebben) alle andere menschen om het onhebbelijke en boersche geluid der taal, genoemd **barbaren**. Maar daar is geen taal zoo beschaafd, die niet barbaarsch geacht wordt, als zij niet wordt verstaan. De toehoorder, zegt Paulus, zal mij barbaarsch zijn, en ik wederkeerig hem: met welke woorden hij te kennen geeft, dat dit niet is gemeenschap met de gemeente hebben, als men een onbekende taal spreekt, maar dat het eerder vervreemding is: en dat degene, die zulks doet, met recht door de anderen versmaad wordt, want hij versmaadt hen eerst.

12 Dewijl gij naar geestelijke gaven staat. Paulus besluit, dat de gaven der talen niet daartoe gegeven is, dat zij zonder vrucht der gemeente den ijdel roem van weinige menschen zou dienen. Indien (zegt hij) de geestelijke gaven u behagen, zoo zij de stichting het einde. Dit zal eerst een ware en lofwaardige uitnemendheid wezen, zoo de gemeente vrucht van u ontvangt. Voorts, hiermede laat Paulus de begeerte om uit te munten niet toe, ook zelfs met nuttigheid der gemeente: maar hij betert die fout, en bewijst hoever zij afzijn van hetgeen zij zoeken, en vermaant tevens wie men allermeeft behoort in eere te houden, te weten, hoe vuriger iemand streeft naar stichting, hoe hooger hij hem wil geacht hebben. Nochtans betaamt het ons dit voornemen te hebben, dat de Heere uitmunt, en dat zijn rijk van dag tot dag vermeerderd worde. Waar wij gesteld hebben **geestelijke gaven**, daar staat in het Grieksch, **geesten**, maar het is een wijze van spreken, die metonymia of overnoeming heet: gelijk men leest: De Geest der leer, de Geest

des verstands, de Geest des oordeels, voor geestelijke leer, geestelijk verstand, geestelijk oordeel. Anders moet men weten, wat hij boven geleerd heeft, dat het een en dezelfde Geest is, die verscheiden gaven uitdeelt, een iegelijk naar zijn goeddunken.

13 Daarom wie een vreemde taal spreekt. Dit is een voorkoming, waarmede hij een vraag beantwoordt, die men lichtelijk had kunnen tegenwerpen, te weten, deze: Zal het dan een onnutte gave wezen, zoo iemand een vreemde taal weet? En, waarom zal men verborgen houden, wat men met Gods eere in het openbaar kon brengen? Hij toont een middel: Hij begeere, zegt hij, van God ook de gave der uitlegging: en indien hij deze niet heeft, zoo onthoude hij zich van ijdel vertoon.

14 Want indien ik in een vreemde taal bid. Hoewel dit voorbeeld ook dient tot bevestiging der dingen, die hij dusver gezegd heeft: zoo is het toch naar mijn oordeel een ander stuk. Want het is waarschijnlijk, dat de Corinthiërs ook in dit stuk zondigden, te weten, dat zij niet alleen vreemde talen spraken, maar ook in vreemde taal baden. Doch deze beide misbruiken kwamen uit dezelfde fontein en oorsprong, gelijk zij onder een geslacht saamgevat worden. **Wat het is met de tong bidden**, (want alzoo staat er letterlijk in het Grieksch, waarvoor wij gesteld hebben, **in vreemde taal bidden**.) blijkt uit het vorige, te weten, bidden in een taal, die door de gemeente niet verstaan wordt: Maar wat het woord **geest** beuidt, is niet zoo licht om te verklaren. Het is niet alleen zonder allen grond, maar ook zonder allen schijn, dat Ambrosius dit verstaat van den Geest, welken wij in den doop ontvangen hebben. Augustinus neemt het scherpzinniger voor een bevatting, die de **ideën**, of gestalten, en de teekenen der dingen begrijpt, zoodat het een macht der ziel is, minder dan het verstand des geestes. Waarschijnlijker is de meening dier menschen, die daardoor verstaan adem of geblaas. Maar tegen deze uitlegging strijdt gedurige beuiding deszelfden woords in dit verhoog van Paulus; wat meer zegt, het blijkt, dat het door toegeving vaker herhaald is. Want zij verhoovaardigen zich op den eerlijken naam, welken Paulus hun wel toelaat: maar geeft ondertusschen te kennen, hoe verkeerdelijk zij een goede en schoone zaak misbruikten, even alsof hij zeide: Gij roemt op den geest, maar waartoe, zoo hij onnut is? Hierdoor word ik geleid om in den zin van dit woord Chrysostomus bij te vallen, die het uitlegt gelijk boven, van de geestelijke gave. Alzoo zal het woord **mijn geest**, zooveel zijn als de gave, die mij gegeven is. Maar hier rijst een nieuwe vraag: want het is niet geloofelijk, (wij lezen het immers nergens) dat eenige menschen door de ingeving des Geestes een taal gesproken hebben, die zij niet verstonden. Want de gave der talen werd gegeven, niet alleen om geluid te geven, maar meer om met de menschen te spreken. Want hoe bespottelijk zou het geweest zijn, dat de Geest Gods een Romeinsche tong schikte, om Grieksche woorden te spreken, die voor hem, die ze sprak, geheel onbekend waren: gelijk de papegaaien, eksters en raven geleerd worden menschenwoorden te spreken. Indien hij, die de gave der taal had, niet sprak zonder zin en verstand, zoo heeft Paulus tevergeefs gezegd, dat de geest bidt, en dat het verstand zonder vrucht is: want het verstand en de geest moesten te zamen gaan. Ik antwoord, dat Paulus hier om te onder-

wijzen, een tegenstelling neemt, die niet was, aldus: Indien de gave der taal van het verstand gescheiden wordt, zoodat hij die spreekt, haar zelf niet verstaat, en zichzelf barbaarsch is, gelijk anderen, wat voordeel zal hij doen alzoo babbelende? Want dat het verstand onvruchtbaar zou genoemd worden, omdat de gemeente geen vrucht daarvan heeft, dat betaamt niet, dewijl Paulus hier spreekt van elks bijzondere gebeden. Laat ons daarom onthouden, dat hier twee dingen, die aan elkander hangen, gescheiden worden, om te onder-richten, en niet omdat zij kunnen gescheiden zijn. Nu is de zin klaar. Indien ik een gebed doe in een taal, die ik niet versta, en dat ik door den Geest de woorden heb: zoo zal wel de geest bidden, die mijn tong regeert, maar mijn gemoed of verstand zal ergens dwalen, of althans aan het gebed geen deel hebben. Laat ons opmerken, dat Paulus het voor een groote feil houdt, zoo het verstand in het gebed zijn werk niet doet. Geen wonder; want wat doen wij, als wij bidden, anders dan dat wij voor God onze gedachten en begeerten uitstorten? Bovendien, dewijl het gebed een geestelijke godsdienst is, wat kan meer tegen de natuur des gebeds zijn, dan dat het alleen van de lippen, en niet uit het binnenste, des harten komt? En dit behoorde een iegelijk wel bekend te zijn, ware het niet, dat de duivel de wereld zoozeer verblind had, dat de menschen gelooven, dat zij behoorlijk bidden als zij slechts de lippen roeren. En de papisten zijn in hunne uitzinnigheid zoo hardnekkig, dat zij gebeden zonder eenig verstand niet alleen verontschuldigen, maar ook liever willen, dat de ongeleerden onverstaanbare woorden mompelen; ondertusschen meenen zij God te bedriegen met een scherpzinnig sophisme, zeggende, dat het eindoogmerk genoeg is, dat is, dat de dienst Gode aangenaam is, zoo een Spanjaard in de Duitsche taal God vloekt, hij moge in zijn hart in verscheidene en onheilige zorgen bekommerd zijn, mits hij, als hij de woorden zijns gebeds begint met een gedachte dit terstond verdwijnt, met God overeenkomt.

15 Ik zal met den geest bidden. Opdat niemand zou tegenwerpen, zeggende, zal dan de geest in het gebed onnut zijn? zoo leert hij, dat men wel met den geest mag bidden, mits ook het verstand erbij is. Zoo dan, het gebruik der geestelijke gave in de gebeden laat hij toe, en prijst het: maar eischt ook wat het voornaamste is, te weten, dat het verstand niet ledig zij. Als hij zegt: **Ik zal zingen**, zoo neemt hij een bijzonder soort voor het geslacht. Want dewijl de inhoud der psalmen Gods lof was, zoo heeft hij **zingen** genomen in den zin van God danken of loven: want in de gebeden begeeren wij iets van God, of wij danken Hem voor de weldaad, die Hij ons heeft geschonken. Uit deze plaats verstaan wij meteen, dat de gewoonte van zingen ook te dien tijde onder de geloovigen in zwang was. Hetwelk ook openbaar is uit Plinius, die omtrent veertig jaren na Paulus' dood schrijft, dat de geloovigen gewoon waren vóór het aanbreken van den dag lofzangen aan Christus te zingen. En ik twijfel niet, zij hebben terstond van den beginne aan het gebruik der Joodsche gemeente in psalmen te zingen gevolgd.

16 Anders, zoo gij met den geest zegent. Dusverre heeft hij bewezen, dat de gebeden voor een iegelijk van ons ijdel en onvruchtbaar zullen wezen, tenzij bij de stem ook het verstand is.

Nu daalt hij ook tot openbare gebeden af. Indien hij, die voor het volk een gebed uitspreekt, niet verstaan wordt van de vergadering, hoe zal dan het volk op het einde zijnen wensch daarbij voegen, om des gebeds deelachtig te worden? Want er is geen gemeenschap des gebeds, of allen moeten met eendrachtig gemoed en verstand, in dezelfde begeerten overeenkomen; desgelijks is het ook in de lofzeggingen, waarmede God gedankt wordt. Deze woorden van Paulus geven te kennen, dat een uit de dienaren met duidelijke stem het gebed heeft uitgesproken, en dat de gansche vergadering met het hart diens woorden gevolgd heeft, totdat hij tot het einde des gebeds kwam, en dat zij dan allen gesproken hebben, **amen**: om daarmede te bekennen, dat het gebed, hetwelk die een uitsprak, hun algemeen gebed was. Men weet dat **amen**, een Hebreeuwsch woord is, en komt van hetzelfde werkwoord, waarvan geloof en waarheid komt. Het is dus een teeken der bevestiging, beide van verzekeren en wenschen. En dewijl dit woord bij de Joden langen tijd gebezigd was, zoo is het daardoor ook tot de heidenen gekomen, alzoo dat de Grieken het niet anders gebruikten, dan of het hun eigen taal ware: het is dus voor alle volken gewone formule geweest. Nu zegt Paulus: Indien gij het algemeen gebed uitspreekt in een vreemde taal, die het gewone volk niet verstaat onder hetwelk gij spreekt, zoo zal daar geen gemeenschap wezen. En uw gebed of lofzegging zal nu niet openbaar wezen. Waarom? Niemand (zegt hij) kan op een gebed of psalm **amen** spreken, tenzij hij het versta. Nu, wat Paulus hier zoozeer verwerpt, dat houden de papisten voor een heilige en behoorlijke inzetting: in welke zaak hun wonderlijke onbeschaamdheid gezien wordt; ja, dit is een klaar bewijs, waaruit wij leeren hoe en met wat teugellooze ongebondenheid de duivel in het pausdom geheerscht heeft. Want wat is klaarder dan deze woorden van Paulus, dat een onkundig mensch geen deelgenoot van het openbaar gebed kan zijn, tenzij hij verstaat wat er gesproken wordt? Wat klaarder dan dit verbod, dat men geene lofzeggingen of gebeden in het openbaar zal doen, anders dan in de gewone taal? Dewijl zij dagelijks doen wat Paulus zegt, dat niet mag noch moet geschieden, achten zij Paulus niet voor onkundig? Dewijl zij met groote naarstigheit onderhouden wat hij verbiedt, versmaden zij God niet opzettelijk? Zoo zien wij dan, hoe vrijelijk de duivel bij hen zijn spel drijft. En hierin wordt hun duivelsche hardnekkigheid openbaar, dat zij vermaand zijnde, zich niet alleen niet bekeerden, maar ook te vuur en te zwaard zulk een grof verderf beschermen.

18 Ik dank mijnen God, dat ik meer dan gij allen, vreemde talen spreek.

19 Maar in de gemeente wil ik liever vijf woorden spreken met mijn gemoed, om ook anderen te onderwijzen, dan tienduizend woorden in vreemde taal.

20 Broeders, weest geene kinderen in het verstand, maar weest kinderen in de boosheid, en weest in het verstand volmaakt. El. 4:14. Matt. 18:3; 19:14.

21 In de wet is geschreven: Met vreemde tongen en met vreemde lippen zal Ik tot dit volk spreken; en zij zullen zelfs alzoo Mij niet hooren, zegt de Heere. 1 Petr. 2:2. Jes. 28:11. Deut. 28:49.

- 22 Daarom de vreemde talen zijn teekenen, niet den geloovigen, maar den ongeloovigen, en daarentegen de profetie, niet den ongeloovigen, maar den geloovigen.
- 23 Zoo dan, indien de gansche gemeente samen vergaderde, en zij allen vreemde talen spraken: en ongeleerden of ongeloovigen daarin kwamen, zouden zij niet zeggen, dat gij uitzinnig waart?
- 24 Maar zoo zij allen profeteeren, en een ongeloovig of ongeleerd mensch daarin komt, hij wordt door allen bestraft, hij wordt door allen geoordeeld.
- 25 En alzoo wordt het verborgene zijns harten openbaar: en alzoo zal hij op zijn aangezicht nedervallen, en God aanbidden, verkondigende, dat God in der waarheid in u is.

18 Ik dank mijnen God. Dewijl velen de deugden, die in andere menschen zijn, versmaden, omdat zij ze zelve niet hebben: zoo heeft Paulus, opdat hij niet scheen de gave der taal door kwaadwilligheid of nijdigheid te verkleinen, dit vermoeden willen voorkomen, als hij zegt, dat hij hen allen te boven gaat, even alsof hij zeide: Ziet hoe weinig kwaad gij in mijne reden moet vermoeden, alsof ik een gave verkleinde, die ik zelf niet had: want indien wij om de gave der taal strijden, niemand uwer is met mij te vergelijken. Doch hoewel ik mij hierin kon verheffen, zoo acht ik de stichting meer. Hieruit krijgt de leer van Paulus geen kleine autoriteit, dewijl hij zichzelf niet aanziet. Voorts, opdat hij niet schijne zich te verhoovaardigen, als hij zich stelt boven alle anderen, zoo schrijft hij zijne gave Gode toe: alzoo wordt de roem door ootmoed gematigd.

19 Ik wil liever vijf woorden. Dit is een vergrootender wijze van spreken: tenzij wij vijf woorden nemen voor vijf volzinnen. Voorts, dewijl Paulus, die anders grooten lof kon verkrijgen door het spreken in vreemde talen, uit eigen beweging zich daarvan onthoudt, en enkel en alleen stichting zoekt zonder eenige praal-zucht: hierdoor wordt de ijdele eerezucht overwonnen van hen, die zichzelf door dat ijdel geklank grootelijks zoeken te verheffen. En tevens behoort de autoriteit des apostels niet klein te zijn, om hen van zulke ijdelheid terug te roepen.

20 Broeders, weest geene kinderen in het verstand. Nu gaat hij verder, want hij bewijst, dat de Corinthiërs zoo uitzinnig zijn, dat zij willens als een bijzonder goed zoeken en begeeren, wat de Heere dreigt te zenden, als Hij zijn volk zeer zwaar wil straffen. Hoe groote uitzinnigheid is dit, met alle naarstigheid gierig te zoeken, wat bij God voor een vloek geacht wordt. Maar opdat de zin van Paulus beter verstaan worde, moet men opmerken, dat deze uitspraak hangt aan het getuigenis van Jesaja, dat hij terstond daar bijvoegt: en dewijl de uitleggers hierin zijn bedrogen geweest, dat zij zoodanig verband der woorden niet opmerkten: zoo zullen wij om alle dwaling weg te nemen, eerst de plaats van Jesaja verklaren: daarna zullen wij tot de woorden van Paulus komen. In dat hoofdstuk vaart de profeet hevig uit tegen de Tien stammen, die zich aan allerlei boosheid overgegeven hadden. Alle vertroosting was, dat de stam Juda nog ongeschonden was: maar weldra beklagt hij ook de verdorvenheid van dezen stam, en dat te bitterder, omdat

Jes. 28: 11.

er geen hope was op betering. Want aldus spreekt hij in den persoon Gods. Wien zal Ik wijsheid leeren? die van moeders borst afgewend zijn? die van de borsten zijn afgetrokken? waarmede hij te kennen geeft, dat zij even onvatbaar voor de leer waren als jonge kinderkens, die onlangs nog zogen. Nu volgt, Gebod op gebod, onderwijzing op onderwijzing, bevel op bevel, regel op regel, een weinig hier, een weinig daar. Met deze woorden drukt hij de traagheid en onachtzaamheid uit, waarmede zij bevangen waren, even alsof hij zeide: Ik verspeel al mijnen arbeid in hen te leeren, want er komt geen vrucht noch vordering van, want zij zijn bovenmate onverstandig, en zoo zij door langen arbeid wat geleerd hebben, dat verleren zij in een oogenblik tijds. Daar volgt weder: die tot dit volk spreekt, is gelijk een die spreekt met stamelende lippen, en met vreemde taal. Dit is de plaats, die Paulus hier aanhaalt, en beduidt dat het volk met zoo groote blindheid en uitzinnigheid geslagen is, dat het God, die tot hen spreekt, niet meer verstaat dan eenen vreemden, die met vreemde taal hakkelde, hetwelk een gruwelijke vloek is. Hij heeft de woorden van den profeet niet volledig aangehaald: want het was hem genoeg de plaats als met den vinger te toonen, opdat de Corinthiërs vermaand zijnde, haar des te beter zouden aanmerken. Dat hij zegt wat in de wet geschreven is, is niet vreemd van het gewoon gebruik: want de profeten hadden geen dienst gescheiden van de wet, maar zij waren uitleggers der wet, en hun gansche leer is als het ware een aanhangsel van haar: zoodat de wet het gansche lichaam der Schrift is tot de komst van Christus toe. Hieruit besluit Paulus nu, zeggende: Broeders, gij moet u hoeden voor deze kindsheid, die zoo streng door den profeet bestraft wordt, dat het woord Gods zonder vrucht in uw ooren klinkt. Wanneer gij nu de gegeven profetie veracht, en liever de ijdele stem zonder verstand wilt bewonderen, is dit niet willens tot den vloek Gods inloopen? Voorts, opdat de Corinthiërs hiertegen niet mochten inbrengen, dat de geestelijke kindsheid in sommige plaatsen geprezen wordt, zoo voorkomt Paulus dit, en vermaant hen wel om in de boosheid kinderen te zijn, maar de kindsheid des verstands te ontvlieden. Waaruit wij verstaan, hoe onbeschaamd zij te werk gaan, die de eenvoudigheid der Christenen in onwetendheid stellen. Paulus wil, dat alle geloovigen zooveel mogelijk is, in het verstand volmaakt zijn. En de paus wil onder het voorwendsel van eenvoudigheid, dat al de zijnen onkundig blijven, te weten, omdat men gemakkelijker ezels dan menschen kan leiden. Hieruit mag men vergelijken, hoedanig de regeering des pausen is, en hoe zij met de inzetting van Christus overeenkomt.

22 Daarom de vreemde talen zijn. Deze plaats kan op tweeërlei wijze uitgelegd worden, te weten, dat het woordje **daarom**, alleen op de naast voorgaande uitspraak wijst, of dat het in het algemeen op het geheele vertoog ziet. Naar de eerste wijze zal de zin wezen: Gij ziet, broeders, dat wat gij zoo begeerig zoekt, niet een weldaad Gods jegens de geloovigen is, maar een straf, waarmede hij de ongeloovigen straft. Op deze wijze zou Paulus het bestendig gebruik der vreemde talen niet bevatten, maar alleen aanroeren wat eenmaal geschied is. Indien het echter iemand liever tot het gansche vertoog wil uitstrekken, ik wil daartegen niet strijden: hoewel de eerste uitlegging mij niet mishaaft. Als het generaal genomen wordt, zal dit de zin wezen:

In zoover de vreemde talen gegeven zijn tot een teeken, dat is, tot een wonder, zijn zij eigenlijk niet voor de geloovigen verordend, maar voor de ongeloovigen. Het gebruik der vreemde talen was menigerlei: zij waren noodzakelijk, opdat de verscheidenheid der talen den apostelen niet zou verhinderen het Evangelie over de gansche wereld te verbreiden: Geen volk dus was er, waarmede zij niet konden spreken. Zij dienden ook om de ongeloovigen te bewegen of te verschrikken door het aanschouwen van het wonder: want gelijk van alle andere wonderen, zoo was ook van dit wonder het einde, degenen die nog vreemd van Christus waren, tot zijn gehoorzaamheid voor te bereiden. Voor de geloovigen, die zich reeds tot zijn leer begeven hadden, was zulk een voorbereiding niet zoo zeer noodig. Zoo gebruikten dan de Corinthiërs deze gave verkeerd, en buiten zijn plaats de profetie verlatende, welke eigenlijk en bijzonder den geloovigen verordend is, en hun daarom gemeenzaam behoort te zijn: want zij beschouwden in de vreemde talen niets anders dan het wonder.

23 Zoo dan, indien de gemeente samen. Dewijl zij door dwaze en verdraaide begeerlijkheid bevangen, hun gebrek niet zagen: zoo vermaant hij ze, dat zij door de goddeloozen of ongeleerden zullen bespot worden, zoo eenigen in hun vergadering komen, en hen hooren niet sprekende, maar alleen geluid gevende. Want wat ongeleerd mensch zal niet oordeelen, dat zij uitzinnig zijn, die in stede van sprake, een ijdel geluid geven, en met die ijdelheid zich bezig houden, die nochtans vergaderd waren om de leer Gods te hooren? Deze uitspraak is zeer scherp en prikkelend, gij vleit uzelf, en lacht in uwen schoot: maar de goddeloozen of ongeleerden bespotten uwe ongerijmdheden: gij ziet dus niet wat den ongeleerden en ongeloovigen in het oog valt. Hier brengt Chrysostomus een vraag voort: dewijl de talen den ongeloovigen tot een teeken gegeven zijn, waarom zegt hij nu, dat zij door hen bespot zullen worden? En hij antwoordt daarop, dat de talen hun tot een teeken zijn, opdat zij verschrikt worden, en niet, opdat zij onderwezen of gebeterd worden: en voegt er bij, dat het nochtans door hunne ongeschiktheid geschiedt, dat zij het teeken voor razernij achten. Dit antwoord behaagt mij niet: want hoewel een ongeloovig en ongeleerd mensch, door het wonder geroerd wordt, en de gave Gods eert, zoo laat hij nochtans daarom niet na het ontijdig misbruik der gave te bespotten en te verdoemen, en bij zichzelf aldus te denken: Wat willen deze menschen, dat zij zich en anderen ijdelijk vermoeien? Waartoe dient het spreken, zoo zij niets zeggen? Zoo geeft dan Paulus te kennen, dat de Corinthiërs met recht door de ongeloovigen en ongeleerden veroordeeld worden om hunne uitzinnigheid, al is het, dat zij zichzelf zeer behagen.

24 Maar zoo zij allen profeteeren. Gelijk hij boven geleerd heeft hoeveel de profetie den huisgenooten des geloofs vruchtbaarder is dan de vreemde talen: zoo leert hij nu, dat zij ook den vreemden nuttig en voordeelig zal wezen: welke reden zeer krachtig is om de Corinthiërs te bestraffen. Want hoe groote boosheid is het de gave klein te achten, die binnen en buiten zeer nut is, en de oogen op een andere gave te vestigen, die voor de huisgenooten onnut is, en ook bij de vreemden ergernis verwekt? Hij stelt deze vrucht der profetie voor, dat zij de conscientien der goddeloozen voor den

rechterstoel Gods trekt, en door een levend gevoelen van het oordeel Gods zoo neerslaat, dat hij die tevoren gerust de gezonde leer verachtte, gedwongen wordt Gode eere te geven. Voorts, deze plaats zal veel beter verstaan worden, zoo men ze vergelijkt met een andere plaats, die men leest Hebr. 4:12. Het Woord Gods is levend en krachtig, en doordringender dan eenig zwaard, dat op beide zijden snijdt, en gaat door tot de verdeeling der ziel en des Geestes, ook der zenuwen en des mergs: en oordeelt de gedachten des harten. Want in beide deze plaatsen wordt een gelijke kracht des Woords Gods gepredikt: maar volkomener en duidelijker in de plaats uit de Hebreëen. Wat de tegenwoordige plaats aangaat, het is nu niet moeilijk te verstaan wat het is, **bestraft en geoordeeld te worden.** De conscientien der menschen zijn slaperig, en worden niet geroerd door mishagen over hun kwaad, zoolang zij in de duisternis der onwetendheid gewikkeld zijn. Eindelijk, de ongeloovigheid is als een slaapkoorts, die het gevoel wegneemt. En het Woord Gods dringt door tot in de binnenste schuilhoeken des harten, en verdrijft de duisternis als met aangebracht licht, en neemt de doodelijke slaperigheid weg. Zoo worden dus de geloovigen bestraf: want als zij verstaan, dat zij met God te doen hebben, worden zij ernstig geroerd en verschrikt; insgelijks worden zij geoordeeld: want daar zij tevoren in duisternis begraven, hun ellendigheid en schande niet aanmerkten, worden zij nu in het licht getrokken, en gedwongen getuigenis tegen zichzelf te geven. Wat hij zegt, **door allen geoordeeld en bestraf wordt,** versta dit, van allen, die profeteeren: want weinig tevoren had hij gezegd: **Zoo gij allen profeteert.** En hij zegt duidelijk **allen,** om te bewijzen, dat men de profetie niet behoort te verlaten. De ongeloovige (zegt hij) wordt door allen bestraf, niet dat hij die profeteert, door hemelijke meening, of openlijk met den mond oordeelt: maar omdat de conscientie desgenen, die hoort, haar oordeel ontvangt uit de leer. Hij wordt geoordeeld, omdat hij afdaalt in zichzelf, en door onderzoeking wordt hij bekend met zichzelf, die tevoren zichzelf vergeten had. Hiertoe dient ook dit woord van Christus: Wanneer de Geest zal komen, zoo zal Hij de wereld overtuigen van zonde. En dit is het wat hij terstond daarbij voegt: het verborgene zijns harten wordt openbaar; want naar mijn oordeel beduidt hij daarmede niet, dat hij anderen openbaar wordt hoedanig hij is: maar veelmeer dat zijn conscientie wakker wordt, zoodat hij zijn kwaad bekent, hetwelk hem tevoren verborgen was. Hier vraagt Chrysostomus ook, hoe het komt, dat de profetie zoo krachtig is om de ongeloovigen te bewegen, dewijl Paulus boven gezegd heeft, dat zij hun niet gegeven is. En hij antwoordt daarop, dat zij hun niet is gegeven als een onnut teeken, maar tot onderwijzing. Maar ik gevoel, dat het eenvoudiger, en daarom ook bekwaamer zal zijn, zoo wij zeggen, dat zij niet gegeven is aan de ongeloovigen die verderven, wier harten de duivel verblind heeft, opdat zij het licht, dat daarin glinstert, niet zouden aanschouwen: en dit zal beter overeenkomen, zoo deze uitspraak gevoegd wordt bij de profetie van Jesaja: dewijl de profetie spreekt over de ongeloovigen, bij wie de profetie geen vrucht noch gebruik heeft.

25 Hij zal op zijn aangezicht nedervallen, en God aanbidden. Want het is alleen de kennis Gods, die hoovaardigheid des vleesch

Joh. 16:8.

2 Cor. 3:8.

Jes. 28:11.

kan vernederen, tot haar leidt ons de profetie: het is dus hare eigen kracht en natuur, de menschen van hunne hoogheid af te werpen, opdat zij nedergeslagen God aanbidden. Voorts is de profetie velen ook onnut; wat meer zegt, zij worden door het hooren erger gemaakt. Maar Paulus heeft ook deze kracht aan de profetie niet willen toeschrijven, alsof zij die altijd had, en bewees, maar alleen te kennen geven, hoe groote nuttigheid daaruit voortkomt, en hoedanig haar ambt is. Zoo is het dan een uitstekende lof, dat zij die belijdenis van de ongeloofigen asperst, te weten, dat God bij de zijnen is, en dat zijn majesteit midden in hunne vergadering haar schijnsel geeft.

26 Wat is het dan, broeders: wanneer gij te zamen komt, een iegelijk van u, heeft hij een gezang, heeft hij eene leer, heeft hij eene vreemde taal, heeft hij eene openbaring, heeft hij eene uitlegging: laat alle dingen geschieden tot stichting.

27 Of indien iemand vreemde talen spreekt, dat geschiede door twee, of ten uiterste door drie, en dat bij beurten, en een legge het uit.

28 En als er geen uitlegger is, dat hij zwijge in de gemeente: maar dat hij spreke tot zichzelf en tot God.

1 Joh. 4:1.

29 Dat van de profeten twee of drie spreken, en de anderen oordeelen.

30 Indien het eenen anderen, die daarbij zit, geopenbaard is, dat de eerste zwijge.

31 Want gij kunt allen bijzonderlijk profeteeren, opdat allen leeren, en allen vertroosting ontvangen.

32 En de geesten der profeten zijn den profeten onderworpen.

33 Want God is geen God van tweedracht, maar van vrede, gelijk in alle gemeenten der heiligen.

26 **Wat is het dan.** Nu stelt hij een middel voor om dit kwaad te genezen, ten eerste, dat alle gaven haar plaats hebben, doch in goede orde en regelmaat; ten andere, dat de gemeente niet tevergeefs door onnutte oefening beziggehouden worde: maar dat het al tot stichting zij wat er geschiedt. Nochtans spreekt hij eerst over de stichting naar dezen regel: Een iegelijk, naardat hij eenige gave ontvangen heeft bevlijtge zich, om die tot aller nut aan te wenden. Want alzoo moet men het woord, **een iegelijk**, duiden: opdat men het niet in 't generaal neme, alsof allen zonder uitzondering eenige dusdanige gave hadden.

27 **Of indien iemand vreemde talen spreekt.** Nu beschrijft hij de orde, en stelt dezen regel: Indien men vreemde talen wil spreken, zoo zullen er slechts twee spreken, of ten hoogste niet meer dan drie, en dat ook een uitlegger daarbij zij: zonder uitlegger is geen gebruik der vreemde talen nut: daarom moeten zij dan ophouden. Men moet opmerken, dat hij het niet gebiedt, maar alleen toelaat: want de gemeente kan zonder eenige schade de vreemde talen missen, uitgenomen in zooverre zij behulpzelen der profetie zijn: gelijk heden de Hebreeuwsche en Grieksche taal. Maar Paulus laat het toe, om niet den schijn te geven, dat hij eenige genade des Geestes van de vergadering der geloovigen wil weren. Hoewel

dit ook schijnen kon niet redelijk te zijn, dewijl hij boven gezegd heeft, dat de vreemde talen den ongeloofigen toekomen, zoover zij tot een teeken zijn. Ik antwoord: Hoewel het wonder eigenlijk om de ongeloofigen geschiedt, zoo volgt daaruit evenwel niet, dat het niet eenigerwijze ook den geloovigen toekomt. Indien men verstaat, dat de onbekende taal den ongeloofigen tot een teeken is, gelijk de woorden van Jesaja luiden, dan is de regel, dien Paulus hier voorschrijft, verschillend. Want hij laat de talen zóó toe, dat de uitlegging, die daarbij gevoegd wordt, niets duisters laat. Hij betert dus het gebrek der Corinthiërs met het beste middel van matiging, dewijl hij geenerlei gave Gods verwerpt, opdat al zijne gaven onder de geloovigen verschijnen: maar hij stelt een regelmaat, dat in de plaats der eere Gods niet de eerezucht kome, dat de gave, die van minder waarde is, niet verhindere die de voornaamste zijn: en hij voegt eene verzachting daarbij, dat het niet zij een ijdel vertoon zonder vrucht.

28 **Hij spreke tot zichzelf en tot God.** Hij geniete (zegt hij) zijne gave in zijn conscientie, en danke God. Want alzoo leg ik uit wat Paulus zegt, **tot zichzelf en tot God spreken**, voor bij zichzelf met dankzegging bekennen, dat hem een gave gegeven is, en die als zijn bijzondere gave gebruiken, als er geen plaats is om haar te voorschijn te brengen. Want het spreken openlijk in de gemeente, dat hij hier verbiedt, stelt hij tegen dit verborgen spreken over.

29 **Dat van de profeten twee of drie.** Hij stelt ook mate in de profetie: want de veelheid baart verwarring (gelijk men gemeenlijk zegt). Hetwelk waarachtig is, want de dagelijksche bevinding leert het. Nochtans beperkt hij hier het getal zoo nauw niet, gelijk hij deed, toen hij van de talen sprak: want er steekt minder gevaar in, zoo zij zich lang oefenen in de profetie; ja, de gedurigheid daarin zou zeer goed zijn: maar Paulus heeft aangemerkt, wat der menschen zwakheid zou kunnen dragen. Toch blijft er nog een vraag: waarom hij den profeten en den talen een even groot getal stelt, uitgenomen dat hij van de talen sprekende, daarbij voegt: **ten uiterste**. Want indien de talen minder nuttig zijn, zoo behoort voorzeker haar gebruik minder te zijn. Ik antwoord, dat ook in de talen, gelijk hij ze toelaat, de profetie vervat wordt; want de talen worden gebruikt om van eenige zaak der religie te handelen, of om te bidden. In het eerste geval was de uitlegger in de plaats van den profeet: alzoo was het voornaamste en meest gewone gebruik der talen. Hij stelt alleen een mate, opdat zij niet door verdrietelijkheid veracht worden: en opdat degenen die minst geleerd en geschikt zijn, niet de plaats en de gelegenheid van spreken hun beneme, die beter of bekwaamer daartoe zijn: want hij wil, dat dezen, aan wie hij het leerambt toevoegt, uit de voornaamsten zullen zijn, en met algemeene stemmen verordend. Daar zijn nu geen vaardiger om zich daarin te dringen, dan degenen die alleen een weinig met de leer besprengd zijn: zoodat dit spreekwoord bewaarheid wordt: De onwetendheid is stout. Dit kwaad heeft Paulus willen voorkomen, als hij twee of drie gebiedt te spreken. **Dat de anderen oordeelen.** Om anderen geen oorzaak te geven tot klagen, alsof hij wilde, dat de gave Gods bij hen onderdrukt en begraven ware, zoo bewijst hij, hoe men die behoort te gebruiken tot nut der ge-

meente, ook met zwijgen, te weten, zoo zij overwegen wat door anderen gezegd wordt. Want dit is geen kleine nuttigheid, dat er sommigen ervaren zijn in het oordeelen, die niet toelaten, dat de gezonde leer door des duivels listen verkeerd, of anders door scherpzinnige ongeschiktheden geschonden wordt. Zoo vermaant dan Paulus, dat de andere profeten ook met zwijgen der gemeente nuttig zullen wezen. Maar het schijnt ongerijmd te zijn, dat den menschen het oordeel toegelaten wordt in betrekking tot de leer Gods, welke buiten alle twijfeling behoort te zijn. Ik antwoord, dat de leer Gods niet aan het oordeel der menschen wordt onderworpen: maar dat alleen dit wordt toegelaten, dat zij uit den Geest Gods overwegen, of het zijn Woord is, dat voorgesteld wordt, of dat menschenlijke gedichtsen met dien valschen dekmantel getooid worden: gelijk terstond weder zal gezegd worden.

30 Indien het eenen anderen geopenbaard is. Dit is een andere nuttigheid, te weten, dat zij ook plaats zullen hebben, wanneer het voordeelig is: daarom kunnen zij niet meer klagen, dat de geest gebonden of de mond gestopt wordt: want een iegelijk wordt plaats en vrijheid om te spreken gelaten, wanneer het de zaak eischt, mits niemand ontijdig daartoe dringe, meer zichzelf toegevend dan de noodwendigheid dienende. Deze bescheidenheid eischt hij van allen, dat een iegelijk voor zich een ander plaats geve, die wat beters kan voortbrengen. Want dit is eerst de ware vrijheid des geestes, niet dat het elk vrijstaat te snappen al wat hem lust, maar dat allen, van den hoogste tot den laagste, zich vrijwillig tot de orde laten dwingen: en dat er één geest gehoord worde, van wien ook de mond moge zijn, door wien hij spreekt. Van de zekerheid der openbaring zullen wij terstond zien.

31 Want gij kunt allen. Ten eerste als hij zegt **allen**, zoo bevat hij niet alle geloovigen, maar slechts hen, die met eene gave toegerust zijn. Vervolgens geeft hij niet te kennen, dat allen gelijk beurten behooren te hebben, maar naardat het den volke nut zal wezen, wil hij dat een iegelijk dikmaals of zelden zal spreken, even alsof hij zeide: Niemand zal altijd onnut zwijgen: maar de gelegenheid om te spreken zal zich nu aan dezen, dan aan genen voordoen. Hij voegt erbij, **opdat zij allen leeren**: dat wel het gansche volk toekomt, doch nochtans den profeten betaamt, van welke Paulus eigenlijk spreekt. Want niemand zal ooit een goed leeraar zijn, die zich niet léerzaam bewijst, en altijd tot leeren bereid is. Want nooit zal men iemand vinden, die in de volmaaktheden der leer zoo overvloedig is, of hij kan leeren, als hij anderen hoort. Zoo zullen dan allen het leerambt alzoo bedienen, dat het hun niet zwaar zij op hun beurt leerlingen te zijn, wanneer het anderen gegeven is, opdat de gemeente gesticht worde. Hij zegt in de tweede plaats: **En dat zij allen getroost worden**: waaruit men moet besluiten, dat de dienaars van Christus zoo ver moeten zijn van nijdigheid, dat zij zich veeleer van harte verblijden, dat zij niet alleen uitmunten, maar dat zij deelgenooten derzelfde gave hebben: welke gezindheid in Mozes geweest is, gelijk de heilige historie verhaalt: want toen zijn dienaar door dwaze jaloerschheid ontstoken, kwalijk tevreden was, dat ook anderen de genade om te profeteeren gegeven was, gelijk zijn meester, berispte hem Mozes, en

Num. 11: 28. zeide: Och, of het gansche volk Gods dit uitnemend voorrecht met

mij deelachtig ware! En voorwaar, het is voor de godzalige dienaren een bijzondere troost, den Geest Gods, wiens instrumenten zij zijn, ook in anderen te zien werken: en zij hebben daaruit ook geen kleine versterking. Een troost is het ook, dat dit dient om Gods Woord te verbreiden, als het meer dienaars en getuigen heeft. Voorts, dewijl het Grieksche woord, dat Paulus hier gebruikt heeft, van twijfelachtige beteekenis is, zoo zou men het kunnen overzetten, **vermaning ontvangen**: wat niet kwalijk zou rijmen: want het is voordeelig somtijds ook anderen te hooren, om daardoor te sterker tot zijn werk geprikkeld te worden.

32 En de geesten der profeten. Dit is nog een andere reden, waarom het noodig is zulke beurtwisselingen te houden, dewijl het somtijds gebeuren kan, dat andere profeten wat hebben te berispen in de leer van één hunner. Het betaamt niet (zegt hij) dat er iemand zou zijn, over wien men niet zou mogen oordeelen: alzo zal het geschieden, dat de beurt van spreken somtijds komt tot iemand uit de vergadering, die stilzweeg. Deze plaats is door sommigen verkeerd verstaan, alsof Paulus zeide, dat de profeten des Heeren niet gelijk zijn aan de insluipers, die geene macht hadden over zichzelf, nadat ze door hun dwaasheid, die zij een Goddelijke roering noemen, eenmaal zijn begonnen gedreven te worden. Het is wel waar, dat de profeten Gods niet vervreemd van zinnen zijn geweest. Maar dat raakt deze plaats van Paulus niet: want hij geeft te kennen (gelijk ik reeds gezegd heb) dat niemand vrij is van eens anderen oordeel, maar dat men ze allen moet hooren onder deze voorwaarde, dat hun leer geëxamineerd worde. Maar hier is zwaarigheid: want de apostel zegt, dat de geesten den profeten onderworpen worden. Ofschoon hij van de gaven spreekt, hoe kan nochtans de profetie, die van den Heiligen Geest gegeven is, door de menschen geoordeeld worden, zonder den Geest zelf te oordeelen? Op deze wijze wordt ook het Woord Gods, hetwelk door den Geest geopenbaard wordt, aan onderzoek onderworpen: hoe onwaardig dit is, is niet noodig te bewijzen, want het blijkt door zichzelf. Maar ik zeg, dat het Woord of de Geest niet aan zulk een oordeel is onderworpen: de Heilige Geest, zeg ik, behoudt zijn majesteit ongeschonden, zoodat Hij alle dingen oordeelt, en van niemand geoordeeld wordt. Het heilige Woord Gods behoudt ook zijn eerwaardigheid, dat het zonder twijfeling aangenomen wordt, zoo haast als het uitgesproken is. Wat wordt dan aan onderzoek onderworpen, zult gij zeggen? Ik antwoord: Zoo iemand eene volkomene openbaring had, hij zou zeker met zijn gave boven alle onderzoeking zijn; daar is, zeg ik, geene onderwerping, waar de volheid der openbaring is; maar dewijl God een iegelijk den geest met zekere mate gegeven heeft, zoodat ook in den grootsten overvloed altijd iets ontbreekt, is het geen wonder, dat niemand zoo hoog verheven wordt, dat hij alle anderen zou verachten, en onder niemands oordeel staan. Nu zullen wij zien, hoe zij zonder eenige schande des Heiligen Geestes toelaten, dat zijne gaven onderzocht worden; wat meer zegt, als men alle dingen onderzocht zijnde, zal bevinden, dat er niets bestraffenswaardig is, zoo zal er nochtans wel wat wezen, dat versiering zal eischen. Zoo is dan de slotsom, dat de gave aan het onderzoek zóó is onderworpen, dat de profeten zullen overleggen, of al wat er voorge-

steld wordt, van den Geest Gods is gekomen. Want wanneer het vaststaat, dat de Geest de auteur is, zoo zal er geen twijfeling meer zijn. Evenwel vraagt men nog, welke de regel van onderzoeking is? Op deze vraag wordt deels uit den mond van Paulus geantwoord, die in Rom. 12:6, de profetie eischt naar de analogia of regelmaat des geloofs: maar wat het oordeel aangaat, het moet zonder twijfel geregeerd worden door het Woord en den Geest Gods, opdat niets geacht worde, dan wat bevonden wordt uit God te zijn: en dat niets veracht worde, dan door zijn Woord; kortom, dat God alleen in dit oordeel de overste is, en dat de menschen alleen zijn uitroepers zijn. Uit deze plaats van Paulus mag men verstaan, hoe uitnemend schoonen overvloed en verscheidenheid van geestelijke goederen die gemeente had. Daar waren samenkomsten der profeten, zoodat men moeite had om de beurten onder hen te verdeelen: daar was zulk eene groote verscheidenheid van gaven, dat er overvloed was. Nu zien wij onze kleinheid, ja, armoede; maar deze straf wordt zeker onze ondankbaarheid opgelegd: want de schatten Gods zijn niet uitgeput, en zijn goedigheid is niet verminderd, maar wij zijn noch bekwaam noch waardig om zijne gaven te ontvangen. Hoewel, er is nog overvloedig licht en leering genoeg, zoo er maar gebrek ware in de begeerte en oefening der godzaligheid, en in de vruchten, die daaruit voortkomen.

33 Want God is geen God van tweedracht. Dit is een zeer nuttige uitspraak, waardoor wij geleerd worden, dat wij God niet dienen, tenzij wij vrede begeeren en liefhebben. Waar dus twistgierigheid is, daar regeert God voorwaar niet. En dit is wel licht te zeggen, en is wel in aller mond, nochtans twisten velen over dingen van geene waarde, of beroeren de gemeente, om eenigszins verheven te worden, of iets te schijnen. Zoo zullen wij dan bedenken, dat men in het beoordeelen der dienaars van Christus, dit teeken moet aanmerken, of zij naar vrede en eendracht staan, en door zich vreedzaam te gedragen, zooveel hun mogelijk is, den twist vlieden: mits wij het verstaan van den vrede, wiens band de waarheid Gods is: want wanneer men tegen de goddelooze leer moet strijden, zoo moet men in den strijd voortgaan, al ware het dat hemel en aarde vergingen. Wel moet men vooral arbeiden, dat de waarheid Gods de overhand hebbe zonder twist: maar indien de goddeloozen tegenstrijden, moet men doorworstelen, en niet vreezen, dat de schuld der oproerigheden ons toegerekend wordt. Want het is een vervloekte vrede, wiens pand de afwijking van God is: en het is een gezegende strijd, waarmede het rijk van Christus moet verdedigd worden. **Gelijk in alle gemeenten.** Dit woord **gelijk**, betreft niet alleen het naastvoorgaande, maar de gansche voorgaande beschrijving, even alsof hij zeide: Ik heb u dusver niet geboden, dan wat in alle gemeenten onderhouden wordt: welke aldus in vrede gehouden worden. Zoo gebruikt gij dan ook, wat andere gemeenten bevonden hebben hoogst nuttig te zijn om vrede te behouden. Het heeft ook zijn gewicht, dat hij zegt, **der heiligen**, even alsof hij de welgeregelde gemeenten van kwaad vermoeden bevrijdde.

1 Tim. 2:12.
Gen. 3:16.
Ef. 5:22.
Col. 3:18.
Tit. 2:5.
1 Petr. 3:1.

34 Laat uwe vrouwen in de gemeenten zwijgen: want het is haar niet toegelaten te spreken: maar zij zullen onderworpen zijn, gelijk ook de wet zegt.

- 35 Indien zij iets willen leeren, zoo zullen zij tehuis haren mannen vragen: want het is den vrouwen schandelijk, in de gemeente te spreken.
36 Is het woerd Gods van u uitgegaan, of is het tot u alleen gekomen?
37 Zoo iemand zichzelf schijnt een profeet, of geestelijk te zijn die erkenne wat ik u schrijf, dat het des Heeren geboden zijn.
38 En is iemand onwetend, die zij ontwetend.
39 Zoo dan, broeders, staat naar de profetie, en verbiedt niet vreemde talen te spreken.
40 Laat voorts alle dingen betamelijk en ordelijk geschieden.

Het blijkt, dat de gemeente der Corinthiërs ook met dit gebrek besmet is geweest, dat der vrouwen gesnap in de heilige vergadering plaats had. Hij verbiedt haar daarom in de algemeene vergadering te spreken, om te leeren of te profeteeren. Versta dit van geordende bediening, of waar een zekere stand in de gemeente verordend is: want er kan zulk een nood komen, dat der vrouwenstem geëischt wordt: maar Paulus heeft alleen het oog op hetgeen in een wel ingerichte vergadering betaamt.

34 Zij zullen onderworpen zijn, gelijk ook de wet zegt. De onderworpenheid, tot welke de vrouwen door de wet gedwongen worden, wat dient die tot de tegenwoordige verhandeling? Want iemand mocht zeggen: Waarom zouden de vrouwen niet mogen onderworpen zijn, en nochtans leeren? Ik antwoord, dat het leerambt een stedehouderschap is in de gemeente, en dat het daarom strijdt tegen de onderworpenheid: want het ware zeer onbetamelijk, dat een vrouw, die aan één lid onderworpen is, over het gansche lichaam zou gesteld worden? Zoo is het dan een argument, ontleend aan het tegenstrijdige. Indien de vrouw onderworpen is, zoo wordt zij verhinderd het gezag van het publieke leerambt te hebben? En voorwaar, waar de eerbaarheid der natuur plaats heeft, daar zijn de vrouwen in alle eeuwen van de openbare bediening uitgesloten geweest: en het gemeen gevoelen geeft uit, dat vrouwenheerschappij gebrekkelijk en leelijk is. Wat meer zegt, toen het te Rome den vrouwen toegelaten was in het rechthuis aan te klagen, heeft Cajo Africana zooveel te doen gemaakt door hare dartelheid, dat ook dit haar ontzegd werd. Maar Paulus' bewijsvoering is eenvoudig, te weten, dat het leerambt aan de vrouw niet betaamt: want indien zij leert, zoo is zij over alle mannen, en het betaamt, dat zij onderworpen is.

35 Indien zij iets willen leeren. Opdat hij aldus niet schijne voor de vrouwen den weg tot leeren te sluiten, zoo zij in eenige zaak twifelen, gebiedt hij haar, dat zij tehuis bijzonder vragen, dat zij in de openbare vergadering geen zwaarigheid voortbrengen. Als hij zegt, dat zij haren mannen zullen vragen, verbiedt hij haar niet ook den profeten te vragen, zoo het noodig is: want alle mannen zijn niet bekwaam om antwoord te geven: maar dewijl hij hier over de uitwendige regeering der gemeente handelt, is het hem genoeg te kennen te geven wat onbetamelijk is, opdat de Corinthiërs zich daarvoor hoeden. Ondertusschen moet de godzalige lezer opmerken, dat het middelmatige dingen zijn, waarvan hij hier spreekt, waarin

niets ongeoorloofd is, dan wat tegen de betamelijkheid en stichting strijdt.

36 Is het woord Gods van u uitgegaan? Deze berisping is wat bitter, maar het was noodig de hoovaardigheid der Corinthiërs daarmede te fnuiken. Zij behaagden zich bovenmate zeer: zij wilden noch zichzelf, noch het hunne ergens in laten berispen. Zoo vraagt hij dan, of zij alleen, ja, of zij de eerste of de laatste Christenen in de wereld zijn. Is (zegt hij) het woord Gods van u uitgegaan? dat is, heeft het van u zijn begin genomen? heeft het in u een einde genomen? dat is, zal het niet verder verbreid worden? De vermaning dient hiertoe, dat zij in hunne vonden en gewoonten niet zouden tevreden zijn, geen acht hebbende op anderen. En dit is een algemeene leer: want geene gemeente moet met verwaarloozing van andere gemeenten, enkel aan zichzelf denken, maar alle moeten wederkeerig elkander de hand geven, om gemeenschap onder elkander te onderhouden, en zich bij elkander te voegen, zoover het de eendracht eischt. Maar hier wordt gevraagd, of elke gemeente, gelijk zij in orde eerder geweest is dan andere, de andere ook aan hare inzettingen mag binden? want Paulus schijnt met zijne woorden dit te kennen te geven. Bijvoorbeeld: Jeruzalem was de moeder aller gemeenten, omdat het woord des Heeren uit haar was uitgegaan; mocht zij daarom een eigen recht aannemen, om alle andere gemeenten aan hare navolging te binden? Ik antwoord, dat het argument, hetwelk Paulus hier gebruikt, niet eeuwig is, maar bijzonder voor de Corinthiërs gold, gelijk het dikmaals pleegt te geschieden. Hij heeft dus meer op de personen gezien, dan op de zaak zelve. En daarom volgt niet noodzakelijk, dat latere gemeenten aan de inzettingen der vroegere moeten gebonden worden: want Paulus heeft zich niet eens aan deze wet willen binden, dat hij de gebruiken, die te Jeruzalem aangenomen waren, aan andere gemeenten zou opleggen. Verre zij de eerezucht, verre de eigenzinnigheid, verre het praalvertoon en de verachting van andere gemeenten: er zij integendeel begeerte naar stichting, er zij matigheid en voorzichtigheid: en dan zal in de verscheidenheid der ceremoniën en gebruiken niets berispenswaardigs zijn. Laat ons dus bedenken, dat de hoovaardigheid der Corinthiërs hier bestraft is, die zichzelf bijzonder liefhebbende, aan de voornaamste gemeenten geene eere boden, van welke zij het Evangelie ontvangen hadden, noch zochten zich te schikken terwille van andere, tot welke het Evangelie daarna verbreid was. En och, of er in onzen tijd geen Corinthiërs waren, zoowel in deze feil als in andere, maar wij zien hoe sommige barbaarsche menschen, die het Evangelie nooit gesmaakt hebben, met de tirannieke eischen hunner wetten, de godzalige gemeenten beroeren.

37 Zoo iemand zichzelf schijnt. Ziedaar het oordeel, dat hij boven aan de profeten bevolen heeft, te weten, aannemen wat zij wisten uit God te zijn. Hij beveelt hun niet als naar een twijfelachtige zaak onderzoek te doen, maar als het zekere woord Gods te omhelzen, dewijl zij zullen bekennen, dat het Gods woord is, indien zij recht oordeelen. Voorts is dit naar zijn apostolische autoriteit, dat hij hun voorstelt, wat oordeel zij bij zulke gelegenheid behooren te geven. Nog vollediger is het vertrouwen, wat hij hierbij voegt: **Is iemand onwetend, die zij onwetend.** Dit was Paulus

wel geoorloofd, die zeker was van de openbaring die hij van God ontvangen had: en hij moest ook aan de Corinthiërs bekend zijn, alzo dat zij niet anders van hem moesten gevoelen, dan van des Heeren apostel. Maar het komt iedereen niet toe, zooveel van zichzelf te beloven, of zoo hij het doet, zoo is hij om zijnen hoogmoedigen roem met recht te bespotten. Want deze zekerheid en dit vertrouwen heeft dan eerst plaats, als metterdaad voorhanden is, wat met den mond gesproken wordt. Paulus betuigde met waarheid, dat zijne geboden des Heeren geboden waren: velen kunnen ditzelfde valschelijk voorwenden; het is geheel hierin gelegen, dat vaststaat, dat hij uit den Heiligen Geest spreekt, en niet uit eigen hersenen, die zich niet laat reguleeren, en in orde stellen. Wie nu niets anders is dan een zuiver orgaan des Heiligen Geestes, zal vrijelijk met Paulus durven betuigen, dat het geene profeten noch geestelijke menschen zijn, die zijn leer verwierpen, en dit zal hij met recht doen, volgens hetgeen wij in het begin van dezen Zendbrief hebben: De geestelijke mensch oordeelt alle dingen. Maar men kon hier vragen, hoe Paulus betuigt, dat des Heeren geboden zijn, waarvan geen getuigenis gevonden wordt in de Schrift. Bovendien rijst er een andere vraag, te weten, indien het des Heeren geboden zijn, zoo is het noodig die te onderhouden, en de conscientie wordt daardoor gebonden. Nu, er zijn politieke gebruiken, in wier onderhouding zulk eene noodwendigheid niet is. Maar Paulus zegt alleen, dat hij niets gebiedt, dan wat met den wil Gods overeenkomt: en God rustte hem toe met wijs beleid, om die orde in de uitwendige dingen te Corinthe en in andere plaatsen, te bevelen: niet om een onveranderlijke wet te zijn, gelijk die zijn, die den geestelijken dienst van God bevatten, maar om voor alle kinderen Gods een bekwame vorm te zijn, die geenszins te verachten is.

38 Is iemand onwetend. De oude overzetting heeft: **De onwetende zal niet geweten worden:** doch verkeerd. Want Paulus heeft aan de twistgierigen de gelegenheid willen afsnijden, die der twisting geen einde maken, en dat onder den schijn van onderzoek, alsof het nog niet openbaar ware; of hij geeft zekerlijk te kennen, dat hij ganschelijk niet vraagt naar degenen, die in twijfel trekken, hetgeen hij gezegd heeft. Even alsof hij zeide: Indien het iemand onkundig is, ik bekommer mij om diens twijfelachtigheid niet: want de zekerheid mijner leer wordt daardoor niet verkleind. Daarom laat varen wie het zal zijn, en gelooft gij desniettemin mij, die door Christus spreekt. Kortom, hij geeft te kennen dat de sophisten, die altijd disputeren zonder iets te bepalen of vast te stellen, alsmede de twistgierigen en drogredenaars, door hunne vragen niets kunnen verminderen van de autoriteit der gezonde leer en van hare waarheid, welke den geloovigen zeker moet zijn: en tevens vermaant hij ons, om door hunne twijfeling ons niet te laten verhinderen. Maar deze hoogheid van hart, die alle oordeelen der menschen veracht, moet op zekere waarheid gefundeerd zijn. Daarom, gelijk het een verkeerde lichtvaardigheid zou wezen, zoo men de eenmaal aangenomen meening hardnekkig verdedigde, als alle anderen anders gevoelen: of, zoo men stout voortging, als zij twijfelen, alzo zullen wij gerust alle menschelijke hinderpalen, en alle zwarigheden verachten, wanneer het ons zeker is, dat God spreekt.

39 Zoo dan, broeders. Dit is een conclusie der voornaamste

vraag, te weten, dat men de profetie boven andere gaven moet schatten, omdat zij de allernuttigste gave is, zonder dat men nochtans de andere gaven moet verachten. Maar men moet op de wijze van spreken letten: want zij geeft te kennen, dat de profetie waardig is, naar welke allen vurig staan. Ondertusschen vermaant hij, dat zij anderen nochtans niet moeten benijden, die de gave der talen hebben, die een meer zeldzame gave is, en zoozeer niet moet begeerd worden: maar dat zij hun hunnen lof laten, zonder eenige benijding.

40 **Laat alle dingen betamelijk en ordelijk geschieden.** Dit is een meer algemeene conclusie, welke niet alleen met korte woorden de gansche zaak, maar ook alle stukken bevat. Ja, het is een regel, waarnaar alle dingen, die de uitwendige inrichting aangaan, behooren gevoegd te worden. Dewijl hij hier en daar van de ceremoniën gehandeld had, zoo heeft hij hier alles in een korte somma willen samenvatten, te weten, opdat de betamelijkheid bewaard, en de verwarring geschuwd worde: welke uitspraak bewijst, dat hij de conscientie niet heeft willen binden aan de voorgaande geboden, even alsof zij in zichzelf noodig waren, maar in zooverre als zij de betamelijkheid en den vrede dienen. Hieruit (gelijk ik gezegd heb) nemen wij een bestendige leer, te weten, tot wat einde men de inrichting der gemeente moet schikken. De Heere heeft de uitwendige gebruiken daarom in onze vrijheid gelaten, opdat wij niet zouden denken, dat zijn dienst daarin besloten is: toch heeft Hij ons geene ongestadige en ongebondene vrijheid toegelaten, maar Hij heeft (om alzoo te spreken) traljen daarom gesteld, of althans de vrijheid, die Hij gegeven had, zóó gematigd, dat men eerst uit zijn Woord moet waardeeren wat recht is. Goed verstaan zal dus deze plaats het onderscheid toonen tusschen de tirannieke geboden van den paus, die de conscientiën met schrikkelijke dienstbaarheid drukken, en de godzalige wetten der gemeente, waarin de discipline en orde wordt samengevat. Wat meer zegt, men mag hieruit verstaan, dat deze heilige geboden niet zijn te achten voor menschen-inzettingen. Want zij zijn in dit algemeen gebod gefundeerd, en hebben klare bevestiging, gelijk als uit den mond van Christus zelve.

HET VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Gal. 1:11.

- 1 Voorts, broeders, ik maak u bekend het Evangelie, dat ik u verkondigd heb, hetwelk gij ook aangenomen hebt, in hetwelk gij ook gesteld zijt;
- 2 Door hetwelk gij ook zaligheid hebt, indien gij weet, hoe ik het u verkondigd heb, tenzij gij tevergeefs geloofd hebt.
- 3 Want ik heb u ten eerste overgegeven, hetwelk ik ook ontvangen had, dat Christus is gestorven voor onze zonden, naar de Schriften.
- 4 En dat Hij is begraven, en dat Hij is wederopgestaan ten derden dage, volgens de Schriften.
- 5 En dat Hij gezien is van Céfás, en daarna van de twaalfen.
- 6 Daarna is Hij gezien van meer dan vijfhonderd broederen te

Rom. 1:16.
1 Cor. 1:21.
Jes. 53:7.
Dan. 9:24.
1 Cor. 5:7.
1 Petr. 2:24.
Jona 1:17.
Matt. 12:40.
Matt. 28:6.
Ps. 16:10.
Luk. 24:34.
Mark. 16:14.
Joh. 20:19.
Hand. 10:41.

zamen, uit welke velen nog blijven tot op dezen dag, en sommigen zijn ook ontslapen.

- 7 Bovendien is Hij gezien van Jakobus, en daarna van al de apostelen.
- 8 En ten allerlaatste is Hij gezien ook van mij, als van een on-tijdig geborene. Hand. 9:3,
17; 23:11.
2 Cor. 12:2.
Ef. 3:8.
- 9 Want ik ben de allerminste der apostelen, ik die niet waardig ben een apostel genaamd te worden: want ik heb de gemeente Gods vervolgd. Hand. 8:3;
9:1; 22:4;
26:9.
Gal. 1:13.
1 Tim. 1:13.
2 Cor. 11:23;
12:11.
- 10 Maar door Gods genade ben ik wat ik ben: en zijne genade, die mij gegeven is, is niet ijdel in mij geweest, maar ik heb overvloediger gearbeid dan zij allen; nochtans niet ik, maar de genade Gods, die met mij was.

Hij komt nu tot een andere stof, te weten, de wederopstanding, waarvan het geloof door sommige goddeloozen bij de Corinthiërs verzwakt was. En het is onzeker, of zij alleen aan de laatste wederopstanding des vleesches getwijfeld hebben, of ook aan de onsterfelijker der ziel. Men weet wel genoegzaam, dat in deze zaak menigerlei dwaling geweest is. Sommige filosofen hebben voorgedragen, dat de zielen onsterfelijk zijn; de wederopstanding des vleesches is nooit iemand in den zin gekomen. En de Sadduceën zijn grof geweest, die niet anders dan op dit tegenwoordig leven dachten; ja, meenden dat de ziel des menschen een wind was zonder wezen. Zoo is het dan onzeker (gelijk ik nu gezegd heb) of de Corinthiërs te dien tijde tot zulke uitzinnigheid vervallen waren, dat zij het gansche betrouwen en geloof van het toekomstige leven verwierpen, of dat zij alleen de wederopstanding des vleesches verzaakten: want de bewijsredenen, die Paulus gebruikt, schijnen te kennen te geven, dat zij ganschelijk in der Sadduceën razernij zijn verstrikt geweest. Bijvoorbeeld, als hij zegt: Wat nut is het voor de dooden gedoopt te worden? Ware het niet beter te eten en te drinken? Waartoe zijn wij alle uur in gevaar? en andere dergelijke. Men had lichtelijk naar der filosofen gevoelen kunnen antwoorden, te weten, dat de zielen na den dood blijven leven. Daarom hebben sommigen deze gansche redeneering, die in dit hoofdstuk staat, tot de onsterfelijker der zielen gebracht. Maar gelijk ik onzeker laat, welke de dwaling der Corinthiërs geweest is, alzoo kan ik daartoe niet gebracht worden, dat ik de woorden van Paulus anders zou duiden dan op de wederopstanding des vleesches. Zoo laat het dan vast en zeker blijven, dat in dit hoofdstuk daarvan alleen gehandeld wordt. En wat zouden wij zeggen, of de goddeloosheid van Hymeneüs en Filetus zoover gekomen ware, die zeiden, dat de wederopstanding alreede geschied ware, en dat zij niet meer zou zijn? aan wie ook heden die razende menschen gelijk zijn, of liever die duivels van duivelen bezeten, die zichzelf Libertiënen noemen. Voorwaar, deze gissing schijnt mij nader aan de waarheid te zijn, dat zij met enig gedichtsel bedrogen zijn geweest, waardoor hun de hope der toekomstige wederopstanding benomen werd: gelijk de Libertiënen, een allegorische wederopstanding dichtende, die waarachtige wegnemen, die ons beloofd is. Hoe de zaak zij, het is voorwaar een gruwelijk exempel, en een onnatuurlijk ding gelijk, dat zij,

Matt. 22:23.
Luk. 20:27.

die van zulk een uitnemenden meester geleerd waren, zoo haast tot zulke grove dwalingen hebben kunnen afwijken. Maar wat wonder is het? dewijl de Sadduceën in de Israëlietische gemeente durfden te belijden, dat tusschen den mensch en een beest geen onderscheid is, zooveel het wezen der ziel aangaat, en dat de mensch geen zaligheid heeft, anders dan met de beesten gemeen. Nochtans zullen wij aanmerken, dat zulke verblinding een rechtvaardig oordeel Gods is, dat zij, die met de waarheid Gods niet tevreden zijn, door des duivels bedriegerij her- en derwaarts gedreven worden. Doch men vraagt: waarom Paulus dit stuk tot het einde des zendbriefs uitgesteld heeft, dat men terecht boven alle andere behoorde te achten. Sommigen antwoorden, dat dit geschied is, omdat het te beter in gedachtenis zou blijven. Ik acht meer, dat Paulus van zulke groote zaak niet heeft willen spreken, eer hij zijn autoriteit, die bij de Corinthiërs wat verkleind was, bevestigd had, en hun hoogmoedigheid bedwingende, hen tot leerzaamheid bewogen had.

1 Ik maak u bekend. Dit woord **bekendmaken** beteekent niet iets leeren wat hun tevoren onbekend was, maar in gedachtenis brengen, wat zij tevoren gehoord hadden, alsof hij zeide: Bekent met mij het Evangelie, dat gij geleerd hebt, eer gij van den rechten loop afgeleid werdt. De leer van de wederopstanding noemt hij Evangelie, opdat zij niet zouden denken, dat het een iegelijk vrij is daarvan te gevoelen wat hem lust: gelijk van andere dingen en vragen, die geen verlies der zaligheid medebrengen. Als hij zegt: **dat ik u verkondigd heb**, dient tot verheffing en versterking, alsof hij zeide: Indien gij mij voor een apostel erkent, ik heb u voorwaar zoo geleerd. Daar is nog een andere versterking, te weten, dat zij het geloofd hadden: want indien zij nu zich het tegenovergestelde laten wijsmaken, zoo zijn zij van onstandvastigheid te bestraffen. De derde versterking is, dat zij dusver in zulk een standvastig geloof volhard hebben: hetwelk wat meer is dan eenmaal geloofd te hebben. Maar het voornaamste bovenal is, dat hij verkondigt, dat hun zaligheid daarin gelegen is: want hieruit volgt, dat zij geen godsdienst, geen zekerheid des geloofs, ja geen geloof meer hebben, wanneer de wederopstanding weggenomen is. Anderen nemen het woord **staan**, anders, te weten, voor **opgehouden worden**; maar de uitlegging, die ik gesteld heb, is juist.

2 Indien gij weet, hoe ik het, enz. Tenzij gij, enz. Deze twee uitzonderingen hebben prikkelen om te steken. Met de eerste hekelt hij hun onachtzaamheid en lichtvaardigheid: want zulk een lichtvaardige val was een bewijs, dat zij nooit gevat hadden wat hun geleerd was, of dat het een vergankelijke en ijdele kennis was, die zoo haastelijk verging. Met de ander vermaant hij, dat zij tevergeefs en nutteloos zichzelf tot Christus begeven hadden, zoo zij dit hoofdstuk niet vasthielden.

3 Want ik heb u ten eerste overgegeven. Nu bevestigt hij met verklaring, wat hij boven gezegd heeft, te weten, dat de wederopstanding van hem gepredikt is geweest, en dat als een voornaam hoofdstuk des Evangelies. **Ten eerste**, zegt hij, te weten, gelijk men pleegt het fundament te leggen, als men een huis bouwt. En hij vermeerdert ook mede de autoriteit zijner prediking, als hij zegt, dat hij geen ding hun overgegeven heeft, dan wat hij ontvangen had. Want hij wil niet alleen zeggen, dat hij verhaald heeft wat hij

van anderen gehoord had, maar wat van den Heere geboden was. Want dit woord moet naar de omstandigheid der plaats uitgelegd worden. Het is eens apostels ambt, niets voort te brengen, dan wat hij van den Heere ontvangen heeft, opdat hij als van hand tot hand, het zuivere Woord Gods der gemeente toediene. **Dat Christus is gestorven.** Ziet, hier zegt hij duidelijker, waaruit hij 't genomen heeft: want hij neemt de Schriften tot getuigenis. Ten eerste meldt hij den dood van Christus, en ook de begrafenis, opdat wij verstaan zouden, dat Hij gelijk in deze dingen, alzoo ook in de wederopstanding ons gelijk is: zoo is Hij dan met ons gestorven, opdat wij met Hem wederopstaan. En in de begrafenis wordt de waarheid des doods beter uitgedrukt, in welken Hij gemeenschap met ons had. Nu, de dood en de wederopstanding van Christus is in vele plaatsen der Schrift voorzgd geweest: maar nergens duidelijker dan Jesaja 53, Daniël 9:26 en Psalm 22. **Voor onze zonden.** Dat is, opdat Hij onze vervloeking op Zich nemende, ons daarvan zou verlossen. Want wat was de dood van Christus anders dan een offerande om de zonden te verzoenen? dan een straf tot verzoening, door welke wij met God mochten verzoend worden? en anders dan verdoemenis van één, om ons vergeving te verkrijgen? Alzoo spreekt hij ook tot de Romeinen, hfdst. 4:25, maar daar stelt hij bij de wederopstanding haar vrucht, dat zij ons rechtvaardigheid geeft: Want gelijk de zonde door den dood van Christus is weggenomen, alzoo is de rechtvaardigheid door de wederopstanding verkregen. Deze onderscheiding moet men naarstig aanmerken, opdat wij weten, wat wij uit zijn dood en wat wij uit zijn wederopstanding moeten halen. Voorts, wanneer de Schrift ergens alleen den dood meldt, zoo zullen wij weten, dat de wederopstanding daar in den dood vervat wordt: maar als zij beide onderscheidenlijk genoemd worden, zoo is (gelijk wij zien) in den dood het begin onzer zaligheid, en in de wederopstanding de vervulling.

5 Dat Hij is gezien van Céfás. Nu brengt hij ook getuigen voort, die het met hun eigen oogen gezien hebben, gelijk Lukas zegt, die datzelve volmaakt gezien hebben wat de Schriften voorzgd hadden, dat geschieden zou. Nochtans telt hij ze niet allen op, want hij gaat de vrouwen voorbij. Zoo dan, als hij zegt, dat Hij eerst Petrus is verschenen, zoo moet men verstaan, dat Petrus voor alle mannen wordt gesteld: en hier is niet tegen wat Markus verhaalt, dat Hij Maria eerst is verschenen. Maar hoe zegt hij, dat Hij van de twaalven is gezien, dewijl na Judas' dood niet meer dan elf waren? Chrysostomus meent, dat dit geschied is, toen Matthias reeds in Judas' plaats verordend was: anderen hebben dit liever willen verbeteren, alsof het een feil ware. Maar dewijl wij weten, dat het getal twaalf door des Heeren inzetting is verordend en geheiligd geweest, zoo is het geen wonder, dat diezelfde uitdrukking gebleven is, hoewel één daaruit gevallen was. Naar dezelfde wijze werden te Rome honderd mannen genoemd, die nochtans honderd en twee waren: want het gebruik van die zegswijze was in gewoonte geraakt. Zoo zal men dan het woordje **twaalf**, hier eenvoudig nemen voor de uitverkoren apostelen. Wanneer de verschijning geschied is aan meer dan vijfhonderd broederen, is niet genoeg openbaar, tenzij mogelijk zulk een groote menigte verzameld was te Jeruzalem, toen Hij Zich daar vertoonde. Want Lukas noemt ze in 't gemeen dis-

Luk. 1:2.

Mark. 16:9.

Luk. 24:33.

cipelen, die met de twaalven verzameld waren, en zegt niet hoeveel zij geweest zijn. Chrysostomus duidt het op de hemelvaart, en voor het Grieksche woordje, waarvoor wij stellen: **meer dan**, stelt hij: **van boven**. Voorwaar, dat hij zegt, dat Hij aan Jakobus bijzonder verschenen is, dat mag na de hemelvaart geschied zijn. Als hij zegt: **al de apostelen**, daardoor versta ik niet alleen de twaalven, maar ook die discipelen, dien het leerambt opgelegd was. Dewijl de Heere door zooveel oogen en zoo dikwijls zijn wederopstanding heeft willen betuigd hebben, zoo moeten wij weten, dat het geloof daaromtrent zooveel te zekerder bij ons behoort te zijn: en dewijl Paulus de wederopstanding van Christus hiermede bewijst, zoo geeft hij daarmede te kennen, dat zij niet is geweest allegorisch, maar natuurlijk en waarachtig: want de oogen kunnen geene getuigen zijn van een geestelijke wederopstanding.

8 Ten laatste ook mij als van een ontijdig geborene. Nu telt hij zichzelf ook onder de anderen: want Christus was hem levend en glorieus vertoond. En dewijl het geen bedriegelijk gezicht was, zoo moest het ook dienen om het geloof der wederopstanding te bevestigen: gelijk hij ook in de Handelingen der Apostelen datzelfde bewijs gebruikt. Maar dewijl het niet weinig tot de zaak diende, dat zijn autoriteit bij de Corinthiërs zeer groot ware, zoo stelt hij met korte woorden hierbij, een lof op zijn persoon, doch hij matigt dien alzoo, dat hij zichzelf veel toeschrijvende, nochtans zeer zedig is. Zoo dan, opdat niemand hem mocht tegenwerpen: Wie zijt gij, opdat wij u gelooven? zoo belijdt hij vanzelf zijn onwaardigheid. En ten eerste vergelijkt hij zichzelf met een die ontijdig geboren is, en dat (gelijk ik meen) om zijn haastige bekeering. Want gelijk de kinderkens niet eerder uit den buik huns moeders komen, dan als zij door behoorlijken tijd daarin geformeerd en versterkt zijn geweest, alzoo heeft de Heere behoorlijke orde des tijds gehouden in het stellen, opbrengen en vormen zijner apostelen: maar Paulus werd uit den buik geworpen, toen hij nauwelijks den adem des levens ontvangen had. Anderen nemen het **ontijdig geboren**, voor, **na des vaders dood geboren**; maar het eerste komt veel beter overeen, want hij is in een oogenblik tijds geschapen en geboren, en een volwassen man geworden. Deze ontijdige geboorte maakt de genade Gods in Paulus grooter, dan of hij door langheid des tijds en allengskens van trap tot trap in Christus opgewassen ware.

9 Want ik ben de allerminste. Het is onzeker, of de kwaadwillige menschen dit gezegd hebben om zijn geloof te verkleinen, of dat hij deze belijdenis vanzelf zonder eenige aanleiding gedaan heeft. Gelijk ik niet twijfel, dat hij vanzelf en ook gaarne altijd genegen is geweest om zichzelf te vernederen, en om de genade Gods te verheffen, alzoo denk ik, dat hij te dezer plaatse de valsche beschuldigingen heeft willen voorkomen. Want dat te Corinthie sommigen waren, die met lasteren zijn waardigheid zochten te verkorten, dat mag men uit vele voorgaande plaatsen opmaken, en ook daaruit, dat hij weinig hierna een vergelijking zal stellen, welke hij voorwaar nimmermeer zou aangeroerd hebben, was hij niet door de ongeschiktheid van sommige menschen daartoe gedrongen geweest, even alsof hij zeide: Vernedert mij zooveel gij wilt, ik zal dulden, dat ik beneden de aarde geworpen word, ik zal dulden, dat ik niets ben,

opdat de goedheid Gods over mij te meer openbaar worde, zoo laat mij dan voor den minsten der apostelen geacht worden; ja, ik beken, dat ik zelfs ook dezen rang onwaardig ben. Want door wat verdiensten heb ik daartoe kunnen komen? Wat verdiende ik, toen ik de gemeente Gods vervolgde? Doch gij moet mij niet waardeeren naar mijn eigen onwaardigheid; want de Heere heeft ook niet aangezien hoedanig ik was, maar heeft mij door zijn genade tot een ander mensch gemaakt. De inhoud is, dat Paulus niet ontkent, dat hij de allersnoodste en bijna niets is, voorzover deze versmaadheid hem niet hindert in zijnen dienst, en zijn leer niet verkort. Hij is tevreden met opzicht op zichzelf, alle eer onwaardig geacht te worden, inzoverre maar zijn apostelschap ten aanzien van de genade, die hem gegeven was, aangeprezen wordt. En voorwaar, God had hem niet daarom met zulke uitnemende gaven versierd, opdat zijn genade zou begraven en vergeten liggen, maar Hij heeft zijn apostelschap voornaam en dierbaar willen maken.

10 En zijn genade, die mij gegeven is, is niet ijdel in mij geweest. Zij, die den vrijen wil stellen tegen de genade Gods, opdat al het goed, dat wij doen, niet ganschelijk en geheel de genade toekome, verdraaien deze woorden naar hunnen zin, even alsof Paulus roemde, dat hij door zijn eigen vernuft en macht gezorgd had, dat God zijn genade niet kwalijk aan hem besteed had: en daarom besluiten zij, dat God wel de genade geeft, maar dat het rechte gebruik daarvan in des menschen macht is, en dat het ook aan hem staat, dat zij niet onnut en ledig blijve. Maar ik zeg, dat hun dwaling door deze woorden van Paulus niet bevestigd wordt: want hij schrijft zichzelf hier niet iets eigens toe, even alsof hij zonder God iets lofwaaardigs gedaan had. Wat zegt hij dan? dit namelijk, opdat niet schijne, dat hij zonder grond alleen met woorden roemt, en de zaak zelve niet te hebben, zoo zegt hij, dat hij niets voortbrengt, dat niet openlijk gezien wordt. Bovendien, of ik schoon bekende, dat met deze woorden te kennen gegeven wordt, dat Paulus de genade Gods niet misbruikt, noch door zijn luiheid onnut gemaakt heeft, zoo zeg ik nochtans, dat dit geen oorzaak is om den lof tusschen God en hem te deelen, die geheel Gode toekomt, dewijl Hij niet alleen de macht om goed te doen, maar ook den wil en het werk ons geeft. **Maar heb overvloediger.** PH. 2:13.

Sommigen duiden dit op de pochers, die Paulus verkleinden, en zichzelf en hunne goede werken voorstelden: omdat het (immers naar hun meening) niet waarschijnlijk was, dat hij tegen de apostelen zou hebben willen strijden. Maar dat hij zichzelf met de apostelen vergelijkt, dat doet hij alleen terwille van de ongeschikte menschen, die de apostelen tegen Paulus stelden, om zijnen naam te verdrukken, gelijk wij zien in den zendbrief aan de Galaten. Gal. 1:11. Zoo is het dan veel waarschijnlijker, dat hij van de apostelen spreekt, als hij zijn arbeid stelt tegen den hunnen; en het is zeker en vast, dat hij boven de anderen geweest is; niet alleen vele zwaarigheden dragende, velen gevaren onderworpen zijnde, van geoorloofde dingen zich onthoudende, standvastig alle vreeselijkheden verachtende, maar ook omdat de Heere aan zijn arbeid overvloediger voortgang gaf: want ik neem den arbeid voor de vrucht des arbeids, die daaruit voortkwam. **Niet ik, maar de genade, die met mij was.** De oude overzetter heeft, het lidwoord weglatende, aan hen, die in de

Grieksche taal onwetend zijn, oorzaak tot dwaling gegeven. Want dewijl hij het overgezet had: **Niet ik, maar de genade Gods met mij**, zoo hebben zij gemeend, dat alleen de halve lof aan de genade Gods toegeschreven wordt, en dat de andere helft den mensch gegeven wordt. Zoo verstaan zij dan, dat Paulus niet alleen gearbeid heeft, dewijl hij niets gedaan heeft dan met medewerking der genade: nochtans dat hij uit eigen beweging van zijn vrijen wil, en door zijn eigen kracht gearbeid heeft. Maar zijne woorden luiden veel anders: want wat hij gezegd had zijne te wezen, dat heeft hij hier bijwijze van verbetering geheel der genade Gods toegeschreven, geheel zeg ik, en niet voor een deel. Want al wat hij scheen gedaan te hebben, betuigt hij geheel een werk der genade te zijn. Dit is voorwaar een bijzonder schoone plaats, beide om der menschen hoovaardigheid neder te werpen, en om de werking der genade Gods in ons te verheerlijken: want even alsof Paulus oneigenlijk eenig goed werk zichzelf toegeschreven had, zoo verbetert hij wat hij gezegd heeft, en betuigt, dat de genade Gods het al gedaan heeft. Wij zullen niet denken, dat dit een ijdele voorgeving van ootmoedigheid is, hij spreekt alzoo van harte, en omdat hij het bekent waarachtig te zijn. Zoo zullen wij dan leeren, dat wij alleen niet meer goeds hebben, dan wat de Heere zelve onverdiend gegeven heeft, en dat wij niet meer goeds doen, dan wat Hij zelve in ons doet: niet omdat wij zelf niets doen, maar omdat wij niets doen dan gedreven, dat is, door de beweging en ingeving des Heiligen Geestes.

- 11 Zoo dan, hetzij ik of zij, wij verkondigen alzoo, en gij hebt alzoo geloofd.
- 12 En indien Christus verkondigd wordt van de dooden opgewekt te zijn, hoe zeggen sommigen, dat daar geen wederopstanding der dooden is?
- 13 Indien er geen wederopstanding der dooden is, zoo is ook Christus niet wederopgestaan.
- 14 Indien Christus niet is wederopgestaan, zoo is dan onze prediking ijdel, en uw geloof is ijdel.
- 15 En wij worden ook valsche getuigen Gods bevonden; want wij hebben betuigd van Godswege, dat Hij Christus heeft wederopgewekt, dien Hij niet wederopgewekt heeft, indien de dooden niet wederopstaan.
- 16 Want indien de dooden niet wederopstaan, zoo is ook Christus niet wederopgestaan.
- 17 En indien Christus niet is wederopgestaan, zoo is uw geloof ijdel, en gij zijt nog in uwe zonden.
- 18 Zoo zijn dan verloren, die in Christus ontslapen zijn.
- 19 Indien wij alleen in dit tegenwoordige leven op Christus hopen, zoo zijn wij de allerellendigste aller menschen.

ii Hetzij ik of zij. Als hij zichzelf met de andere apostelen vergeleken heeft, zoo vereenigt hij zichzelf met hen, en wederom hen met zich in de eendrachtigheid der prediking, alsof hij zeide: Ik zwijg nu van mijzelf, wij hebben allen eendrachtiglijk alzoo geleerd, en blijven ook nog leeren. Want hij heeft het woord **verkondigen** gesteld in tegenwoordigen tijd, waarmede hij een gedurige

werking zonder ophouden, en een volharding in het leeren beduidt. Zoo dan, ons apostelschap gaat onder, zoo het anders toegaat; ja, gij hebt het ook alzoo geloofd, zoo vervalt dan ook uw godsdienst.

12 En indien Christus. Nu begint hij uit de wederopstanding van Christus, ons aller wederopstanding te bevestigen. Want de gevolgtrekking is goed van het een uit het ander, zoowel bevestigend als ontkenend. Van Christus op ons, aldus: Zoo Christus is wederopgestaan, zoo zullen wij wederopstaan: zoo Christus niet is wederopgestaan, zoo zullen wij ook niet wederopstaan. En nu van ons op Christus: Zoo wij wederopstaan, zoo is Christus wederopgestaan: zoo wij niet wederopstaan, zoo is ook Christus niet wederopgestaan. De grond van dit besluit van Christus op ons in de eerste sluitrede, is deze: Christus is niet voor Zichzelve gestorven en wederopgestaan, maar voor ons: zoo is dan zijn wederopstanding een fundament onzer wederopstanding, en wat in Hem geschied is, dat moet ook in ons volbracht worden. En in de andere, te weten, in de ontkenende sluitrede is dit de grond: Hij zou anders tevergeefs en zonder vrucht wederopgestaan hebben: want men moet de vrucht daarvan niet in zijn persoon zoeken, maar in de leden. Wederom, de grond van het eerste besluit van ons op Hem, is deze: De wederopstanding is niet uit de natuur, noch van elders, maar van Christus alleen. Want in Adam sterven wij, en verkrijgen het leven niet anders dan in Christus. Waaruit volgt, dat zijn wederopstanding het fundament is onzer wederopstanding, zonder welke zij niet kan zijn. De grond der ontkenende sluitrede is reeds gezegd, te weten, dewijl Hij niet anders dan om onzentwil moest wederopstaan, zoo zou zijn wederopstanding niets zijn, zoo zij ons niet bevorderlijk ware.

14 Zoo is dan onze prediking ijdel. Te weten, niet alleen, omdat daar eenige leugen in vermengd zou zijn, maar omdat zij geheel een ijdel bedrog zou zijn. Want zoo Christus van den dood is ver slonden geweest, zoo Hij is teniet geworden; zoo Hij door de vervloeking der zonde onderdrukt is geworden, eindelijk, zoo Hij van den satan is overwonnen geworden, wat blijft daar over? Eindelijk, wanneer dit hoofdstuk is omgestooten, zoo zullen alle andere dingen van geene waarde wezen. Op dienzelfden grond stelt hij ook daarbij, dat hun geloof ijdel zou wezen. Want wat vastigheid des geloofs zal daar wezen, waar geen hope des levens zal gezien worden? Nu, in den naakten dood van Christus wordt alleen oorzaak van vertwijfeling gezien, want die van den dood ganschelijk overwonnen is, die kan den ander geen zaligheid geven. Zoo zullen wij dan gedenken, dat in den dood en de wederopstanding van Christus, voornamelijk het gansche Evangelie gelegen is: opdat wij ons hierin bovenal zouden oefenen, zoo wij behoorlijk en ordelijk voortgang in het Evangelie willen maken, ja, zoo wij niet ijdel en onvruchtbaar willen blijven.

15 Wij worden ook valsche getuigen Gods bevonden. Die andere ongerieven, die hij nu verhaald heeft, waren zwaarder met het oog op ons, te weten, dat het geloof teniet werd, dat de gansche leer des Evangelies tevergeefs en onnut was, dat wij alle hoop der zaligheid verloren hadden: toch is dit ook geen kleine ongeschiktheid, dat de apostelen, die van God verordend waren, tot verkondiging zijner eeuwige waarheid, zouden bevonden worden de

wereld met leugenen bedrogen te hebben: want dit gedijt tot overgrooten laster Gods. Deze woorden, **valsche getuigen Gods**, kunnen wij tweeërlei wijze verstaan, te weten, dat zij in hunne leugenen den naam Gods valschelijk voorgewend hebben, of dat zij, getuigende wat zij van God ontvangen hadden, leugenachtig bevonden worden. Dit laatste behaagt mij daarom 't best, omdat het veel gruwelijker is, en hij heeft hierboven van de menschen gesproken. Zoo vermaant hij dan nu, dat God in de getuigen, die Hij voortgebracht en verordend heeft, van leugen beschuldigd wordt, zoo men de wederopstanding van Christus loochent. De reden, die daarbij gesteld wordt, past ook wel, te weten, omdat zij niet uit zichzelf, maar uit God leugenen zouden getuigd hebben. Het is mij ook niet verborgen, dat het woordje, dat wij overgezet hebben **van Godswege**, van anderen anders uitgelegd wordt. De oude overzetter stelt: **tegen God**, Erasmus zegt: **van God**. Maar dewijl het Grieksche woordje ook somtijds alzo genomen wordt, gelijk wij het gesteld hebben, zoo heeft mij dezen zin geschienen 't best met des apostels voornemen overeen te komen. Want hij handelt hier niet van de achting bij de menschen (gelijk ik reeds gezegd heb) maar dat God alzo beschuldigd zou worden met lastering der valscheid, nademaal wat zij verkondigen, van Hem gekomen is.

17 Gij zijt nog in uwe zonden. Want hoewel Christus onze zonden door zijn dood verzoend heeft, opdat zij ons niet meer in Gods oordeel toegerekend worden, en onzen ouden mensch gekruisigd heeft, opdat zijn begeerlijkheden niet meer in ons regeeren, en ten slotte door den dood het geweld des doods en den duivel zelve heeft teniet gedaan: nochtans zou van dit alles niets zijn, was Hij niet wederopstaande, als overwinnaar te voorschijn gekomen. Zoo dan, wanneer de wederopstanding weggenomen wordt, zoo wordt de heerschappij der zonde van nieuws aan weder opgericht.

18 Zoo zijn dan verloren. Als hij wilde bewijzen, dat het geloof onnut, en het Christendom enkel bedriegerij was, zoo de wederopstanding te niet ware, zoo zeide hij, dat zij levende in hunne zonden bleven. Maar dewijl hiervan een helderder spiegel is in de dooden, zoo stelt hij die voor oogen, te weten, wat voordeel het den dooden is, dat zij voortijds Christenen geweest zijn? zoo hebben dan onze broeders, die nu gestorven zijn, tevergeefs in geloof op Christus geleefd. Maar als men toegeeft, dat de ziel een onsterfelijk wezen heeft, zoo schijnt dit bewijs ten eerste zwak te zijn: want men kan lichtelijk daartegen zeggen, dat de dooden niet te niet zijn, dewijl hunne zielen van het lichaam gescheiden leven: waaruit sommige razende geesten besluiten, dat in den middeltijd tusschen den dood en de wederopstanding geen leven is: maar hun razernij wordt lichtelijk wederlegd. Want hoewel de zielen der dooden nu leven, en zalige rust genieten, zoo is nochtans al hun geluk en troost in de wederopstanding gelegen: want zij niet anders wel zijn, dan zoo verre zij dien dag verwachten, in welken zij zullen geroepen worden om het rijk Gods te bezitten: daarom is de hoop der dooden verloren, tenzij die dag eenmaal kome.

19 Indien wij alleen in dit tegenwoordig leven. Dit is een andere ongerijmdheid, te weten, dat wij, als wij gelooven, niet alleen arbeid en moeite verliezen, dewijl de vrucht in den dood vergaat, maar dat het ook beter is niet te gelooven: want de staat der

ongeloovigen zou het best en meest te begeeren zijn. **In deze wereld gelooven**, beteekent hier de vrucht onzes geloofs in deze wereld stellen, zoodat ons geloof niet hooger ziet, noch buiten de palen des tegenwoordigen levens zich strekt. Deze uitspraak geeft klaarlijk te kennen, dat de Corinthiërs ganschelijk bedrogen zijn geweest door eenige verkeerde verbeelding der allegorische wederopstanding, gelijk Hymeneüs en Filetus toen verdichtten, alsof wij de laatste vrucht onzes geloofs in de wereld genoten. Want dewijl de wederopstanding een vervulling en volbrenging is onzer zaligheid, en als het laatste oogmerk alles goeds, zoo laat die ons niet wat beters na den dood hopen, die zegt, dat wij nu wederopgestaan zijn. Hoe het zij, deze plaats bevestigt geenszins dier menschen razernij, die dichten, dat de zielen met de lichamen slapen tot den dag der wederopstanding: want wat zij zeggen: ware het dat de zielen van de lichamen gescheiden, hun leven behielden, zoo zou Paulus niet gezegd hebben, dat wij, wanneer de wederopstanding weggenomen wordt, alleenlijk in deze wereld hopen, dewijl de zielen nog eenige zaligheid behouden. Ik antwoord hierop, dat Paulus niet gedroomd heeft van Elyzeesche velden, of van dergelijke ongeschikte fabelen, maar dat hij voor klaar en bekend gesteld heeft, dat de gansche hope der Christenen ziet op den laatsten dag des oordeels: en dat de godzalige zielen nu ook in diezelfde verwachting tevreden en gerust zijn: en dat wij daarom alle ding verliezen, zoo wij door zulke hope bedrogen worden. Maar waarom zegt hij, **dat wij zijn de ellendigsten aller menschen**, alsof het lot van den Christen mensch snooder en erger ware dan van den goddelooze? Want Salomo zegt: dat eenerlei den goeden en den boozen wedervaart. Ik antwoord, dat alle sterfelijke menschen, goede en kwade, even gelijk den gemeenen ellendigheden onderworpen zijn: en dat zij datzelfde ongerief en diezelfde ellendigheden even gelijk in 't gemeen gevoelen: maar daar zijn twee redenen, waarom het ten allen tijde kwalijker gaat met de Christenen, en ook ééne, die eigen is geweest aan den tijd van Paulus. De eerste is, dat de Heere, hoewel Hij de goddeloozen dikmaals met zijn geeselen straft, en zijn oordeelen tegen hen begint te gebruiken in deze wereld, zoo bezoekt Hij nochtans de zijnen met menigerlei verdrukking: ten eerste, omdat Hij kastijdt degenen, die Hij lief heeft; ten andere, opdat Hij ze tot lijdzaamheid onderwijze, en dat Hij hun gehoorzaamheid beproeve, opdat Hij ze allengskens door het kruis tot waarachtige vernieuwing bereide. Hoe het zij, zoo wordt nochtans dit in de geloovigen altijd volbracht: Het is tijd, dat het oordeel van het huis des Heeren beginne. Eveneens: Wij zijn geacht als schapen ter slachtbank verordend. Eveneens: Gij zijt gestorven, en uw leven is met Christus verborgen in God. Daarentusschen is der goddeloozen fortuin gemeenlijker beter, omdat de Heere ze als zwijnen mest tot den dag der slachting. De andere reden is, dat de geloovigen, al is het dat zij rijkdom en allerlei goed overvloedig hebben, zoo zijn zij nochtans niet overdadig, noch stoppen zichzelf niet vol gelijk menschen zonder zorg; eindelijk, zij gebruiken de wereld niet als de ongeloovigen: maar wandelen zorgvuldig, zonder ophouden zuchtende, eensdeels door de kennis hunner zwakheid, anderdeels door begeerte des toekomstigen levens. Maar de ongeloovigen staan ganschelijk daarnaar, dat zij zichzelf in de tijdelijke wellusten dronken maken. De derde oorzaak, waarvan ik gezegd heb,

Pred. 9 : 2.

Hebr. 12 : 6.
Openb. 3 : 19.Jer. 25 : 29.
1 Petr. 4 : 17.
Ps. 44 : 23.
Col. 3 : 3.

dat zij eigen is aan den tijd der apostelen, is, dat de naam der Christenen toen zoozeer gehaat en schandelijk geacht was, dat niemand zichzelf tot Christus kon begeven, zonder in zeker tegenwoordig gevaar te komen. Zoo is dan niet zonder oorzaak, dat hij zegt, dat de Christenen de allerellendigsten zouden wezen, zoo hun betrouwen in de wereld besloten ware.

1 Petr. 1:5.
Col. 1:18.
Openb. 1:5.
Gen. 2:17;
3:6.
Rom. 5:12;
6:23.

2 Cor. 2:6.

Ps. 110:1.
Hand. 2:34.
Ef. 1:20.
Col. 3:1.
Hebr. 1:13;
10:12.
Ps. 8:7.
Matt. 11:27;
28:18.
Ef. 1:22.
Hebr. 2:8.

- 20 Maar nu, Christus is wederopgestaan uit de dooden, en is de eersteling geweest dergenen, die ontslapen zijn;
- 21 Want dewijl de dood is door een mensch, zoo is ook de wederopstanding der dooden door een mensch.
- 22 Want gelijk alle menschen in Adam sterven, alzoo zullen zij in Christus allen levend gemaakt worden.
- 23 Doch een iegelijk in zijn eigen orde. De eersteling Christus, daarna die Christus toekomen in zijn toekomst.
- 24 Daarna het einde, als Hij het rijk zal overgegeven hebben Gode en den Vader, als Hij zal weggenomen hebben alle vorstendom, en alle macht, en alle kracht.
- 25 Want Hij moet regeeren, totdat Hij al de vijanden zijner voeten onderworpen heeft.
- 26 De laatste vijand, die onderworpen zal worden, is de dood.
- 27 Want Hij heeft alles zijnen voeten onderworpen; dewijl Hij gezegd heeft, alles, zoo is het duidelijk, dat alles onderworpen is, uitgenomen Die, die Hem alles onderworpen heeft.
- 28 En als Hij Zich alles zal onderworpen hebben, dan zal ook de Zoon Dien onderworpen worden, die Hem alles onderworpen heeft, opdat God zij alles in allen.

20 Maar nu, Christus is wederopgestaan. Als hij nu aange-toond heeft, wat groote ongeschiktheid en verwarring van alle dingen zou volgen, ware het dat wij ontkenden, dat de dooden wederopstaan: zoo stelt hij nu wederom voor gewis en zeker, wat hij boven rijkelijk bewezen had, te weten, dat Christus is wederopgestaan, en zegt daarbij, dat Hij de eersteling is, nemende (gelijk het schijnt) een gelijkenis aan het oude gebruik der wet ontleend. Want gelijk de vrucht van het gansche jaar in de eerstelingen geheiligd werd, alzoo wordt de kracht der wederopstanding van Christus tot ons allen uitgebreid. Nochtans acht ik meer, dat het gezegd is, omdat de andere dooden Hem zullen volgen, gelijk de gansche oogst volgt na de eerstelingen, en dit bevestigt hij met de naastvolgende uitspraak.

21 Dewijl de dood is door een mensch. Hij moest bewijzen, dat Christus de eersteling is, en dat Hij niet alleen uit de dooden is opgewekt. Hij bewijst het uit tegenovergestelde dingen: want de dood is niet uit de natuur, maar uit de zonde des menschen: daarom gelijk Adam niet voor zichzelf alleen is gestorven, maar voor ons allen: alzoo volgt daaruit, dat ook Christus, die een voorbeeld is, niet voor Zichzelf alleen is wederopgestaan. Want Hij is gekomen om alles weder op te richten, wat in Adam gevallen was. Men moet de kracht van het bewijs aanmerken, want het strijdt niet met een gelijkenis of voorbeeld, maar steunt op tegenovergestelde oorzaken, tot bewijs van tegenovergestelde gevolgen. De oorzaak des doods is Adam, en wij sterven in hem: zoo is dan Christus ons een oorzaak

des levens, en zijn wederopstanding is de substantie en pand onzer wederopstanding: want Christus' ambt is, voor ons weder op te richten, wat wij in Adam verloren hadden. En gelijk Adam is het beginsel des doods, alzoo is Christus het beginsel des levens. In het vijfde hfdst. aan de Romeinen gebruikt hij diezelfde vergelijking, maar met dit onderscheid, dat hij daar handelt van het geestelijke leven en den geestelijken dood: maar hier handelt hij van de wederopstanding des vleesches, welke de vrucht des geestelijken levens is.

23 Een iegelijk in zijn eigen orde. Dit is een voorkoming van een vraag. Iemand mocht gezegd hebben: zoo het leven van Christus ons leven medebrengt, waarom wordt dat niet gezien? Nu, waar Christus uit het graf is wederopgestaan, daar verrotten wij. Paulus antwoordt, dat God een andere orde gesteld heeft: zoo is het ons dan genoeg, dat wij nu in Christus de eerstelingen hebben, en zijn toekomst zal voor ons de tijd zijn om weder op te staan. Want ons leven moet nog met Hem verborgen zijn, want het is nog niet geopenbaard; daarom zou het een verkeerd ding zijn, dat men dien dag der openbaring van Christus wilde voorkomen.

24 Daarna het einde, als Hij het rijk zal overgeven. Hij heeft de ongeduldigheid der menschen bedwongen, als hij zegt, dat daar geen bekwame tijd des nieuwen levens zou wezen vóór de komst van Christus; maar dewijl deze wereld is gelijk een golvende zee, waarin wij zonder ophouden op- en nederwaarts geworpen worden, en onze staat zoo onzeker, of zoo stormachtig is, en daar zoo haastige veranderingen aller dingen zijn: zoo konden de zwakke gemoe-deren daardoor beroerd worden: daarom roept hij ze nu tot den dag, zeggende, dat dan alles zal in orde gesteld worden. Zoo zal alsdan het einde wezen, dat is het oogmerk van onzen loop, de haven der rust en de staat, die geen veranderingen meer onderworpen is: en hij vermaant ook mede, dat wij dat einde moeten verwachten, omdat het niet uitkomt, dat wij zouden midden in den loop gekroond worden. Voorts, hoe Christus den Vader het rijk zal overgeven, zal weinig hierna gezegd worden. Dat hij zegt: **Gode en den Vader**, dat kan tweërlei zin hebben, te weten, dat God de Vader genoemd wordt God en Vader van Christus, of dat het woord **Vader**, tot verklaring daarbij is gesteld. En het woordje **en** zal naar dezen zin zooveel zijn als **te weten**. Zooveel den eersten zin aangaat, het is niet vreemd, noch ongewoon, dat Christus naar de menschelijke natuur Gode onderworpen is. **Als Hij zal weggenomen hebben alle vorstendom.** Sommigen verstaan het van de machten, die Christus tegen zijn. Want zij zien op wat terstond daarna volgt: **Totdat Hij alle vijanden zijnen voeten onderworpen heeft.** Maar deze woorden passen op de voorgaande, waar hij zeide, dat Christus niet eerder het Koninkrijk zal overgeven: daarom is het niet noodig de tegenwoordige uitspraak alzoo te beperken. Zoo dan, ik leg het uit in het breede, en vervat daaronder de behoorlijke machten van God verordend. Ten eerste, wijl bij de profeten staat van de verduistering der zon en maan, opdat God alleen de overste zij, hoewel het is begonnen in het rijk van Christus volbracht te worden, zoo zal het nochtans vóór den laatsten dag niet ganschelijk volbracht worden: maar dan moet alle hoogheid ophouden, opdat de heerlijkheid Gods alleen haren schijn geve. Bovendien weten wij, dat alle aardsche machten en heerlijkheden alleen dienen tot

Jes. 13:10.
Ezech. 23:7.

bewaring des tegenwoordigen levens, en dat zij daarom zijn een deel der wereld: hieruit volgt, dat zij tijdelijk zijn. Daarom gelijk de wereld een einde zal nemen: alzoo zal ook de staat en overheid, en de wetten, en de onderscheidingen der orden, en de graden der heerlijkheden, en al wat dies meer zij, een einde nemen: er zal geen onderscheid meer zijn tusschen den heer en den knecht, tusschen den koning en den gemeenen man, tusschen de overheid en een particulier. Ja, ook in den hemel zullen de heerschappijen der engelen, en in de gemeente de diensten ophouden, opdat God alleen door Zichzelf, en niet door der menschen of der engelen handen zijn macht en heerschappij bewijze. De engelen zullen wel blijven, en zij zullen wel hun uitnemendheid behouden, de rechtvaardigen zullen ook blinken, een iegelijk naar de mate zijner genade: maar de engelen zullen die heerschappij kwijt worden, die zij nu in den naam en op het bevel Gods bedienen: de ouderlingen, leeraars en profeten zullen niet langer dezen stand dragen, en zullen dat ambt afleggen, dat zij nu bedienen. Tusschen de woorden, **vorstendom, macht en kracht**, is te dezer plaats geen groot verschil, maar deze drie woorden zijn bijeengevoegd tot krachtiger beteekenis.

25 Want Hij moet regeeren. Hij bewijst, dat de tijd nog niet gekomen is, in welken Christus het koninkrijk den Vader zal overgeven, opdat hij ook meteen leere, dat dit einde nog niet gekomen is, in welke alles in behoorlijken en gerusten stand gesteld zal worden: want Christus heeft nog niet alle zijne vijanden onderworpen. En dit moet geschieden, omdat de Vader Hem met deze voorwaarde aan zijn rechterhand gesteld heeft, dat Hij die heerschappij, die Hij aangenomen heeft, niet verlate, eer Hij ze zijner macht onderworpen heeft. En dit is gezegd tot vertroosting der godzaligen, opdat zij de komst der wederopstanding niet met onlijdzzaamheid verwachten, welke schijnt langzaam te komen. Deze plaats staat in Ps. 110:1. Maar Paulus schijnt het woordje **totdat** scherperzinniger te gebruiken, dan de eenvoudige en natuurlijke zin eischt. Want de Geest verkondigt daar niet wat daarna zal geschieden, maar alleen wat eerst moet geschieden. Ik antwoord, dat Paulus niet daarom besluit, dat Christus den Vader het koninkrijk zal overgeven, omdat het alzoo in de psalmen voorzgd is: maar hij heeft het getuigenis van dezen psalm alleen tot dit einde gebruikt, opdat Hij zou bewijzen, dat de dag om het koninkrijk over te geven nog niet gekomen is, dewijl Christus nog tegen zijn vijanden te handelen heeft. Voorts, Paulus heeft hier als in het voorbijgaan verklaard, wat het is ter rechterhand des Vaders zitten, dewijl hij voor die oneigenlijke spreekwijze stelt het eenvoudige woord **regeeren**.

26 De laatste vijand, die. Wij zien, dat nog vele vijanden Christus tegen zijn, en hardnekkig zijn koninkrijk wederstaan, en de dood zal de laatste vijand wezen, die vernietigd zal worden: zoo moet dan Christus nog het rijk des Vaders bedienen. Daarom zullen de geloovigen goedsmoeds wezen, en in de hope niet bezwijken, totdat alle dingen vervuld worden, die de wederopstanding moeten voorafgaan. Hier wordt gevraagd, hoe hij zegt, dat de dood in het allerlaatst teniet gemaakt zal worden, welke nu door den dood van Christus is teniet gebracht, of immers door zijn wederopstanding, welke is de overwinning des doods en de verkrijging des levens. Ik antwoord, dat hij alzoo is teniet gemaakt, dat hij den geloovigen niet meer doodelijk

Matt. 13 : 43.

Ps. 110 : 1.
Hand. 2 : 34.

is, maar niet alzoo, dat hij hun geen zwaarigheid meer aandoeft. De Geest Gods, die in ons woont, is wel een leven, doch wij dragen nog een sterfelijk lichaam. De oorzaak des doods zal eens in ons geëindigd worden, maar zij is nog niet geëindigd. Wij zijn wedergeboren uit onsterfelijk zaad: maar zijn nog niet tot volmaaktheid gekomen, of om de zaak kortelijk in een gelijkenis samen te vatten, het zwaard des doods, hetwelk tot in het hart kon doordringen, is stomp geworden, doch het maakt nog wonden, maar zonder gevaar, want wij sterven wel, maar stervende gaan wij door den dood tot het leven. Eindelijk, gelijk Paulus ergens leert van de zonde, alzoo moet men ook van den dood gevoelen, te weten, dat hij wel in ons woont, maar geen heerschappij heeft.

27 Hij heeft alles zijnen voeten onderworpen. Men meent, dat dit getuigenis genomen is uit Ps. 8:7, en het mishaagt mij niet, hoewel het geenszins ongeschikt zou zijn, zoo wij zeiden, dat Paulus deze uitspraak vergaderd had uit de natuur van het rijk van Christus; maar laat ons dat volgen, wat het meest aangenomen is. Paulus toont uit den Psalm aan, dat God de Vader de macht aller dingen aan Christus heeft overgegeven, dewijl daar gezegd wordt: Gij hebt alle dingen zijnen voeten onderworpen. De woorden zijn in zichzelf klaar, waren daar niet twee zwaarigheden, te weten, dat de profetie daar niet van Christus alleen, maar van het gansche menschelijk geslacht spreekt, en dat hij met het woord **alle**, alleen die dingen beteekent, die tot het gebruik des lichamelijken levens dienen, gelijk daar staat Gen. 2:19. De eerste zwaarigheid kan men lichtelijk wegnemen: want dewijl Christus is de eerstgeborene aller creaturen, en de erfgenaam van alles, zoo heeft God de Vader het gebruik aller creaturen aan het menschelijk geslacht niet alzoo gegeven, dat daarentusschen de voornaamste macht, en om zoo te zeggen, de rechte heerschappij niet bij Christus zou blijven. Bovendien weten wij, dat Adam dat recht heeft verloren, dat hem gegeven was, zoodat wij niet meer kunnen zeggen iets onze te zijn. Want de aarde was vervloekt, en al wat daarin is, en door Christus alleen verkrijgen wij wat ons genomen was. Zoo moet dan dit getuigenis, dat de Vader alles zijnen voeten onderworpen heeft, terecht eigenlijk aan den persoon van Christus toekomen: want van rechtswege bezitten wij niets dan in Hem alleen. Want vanwaar komt ons de erfenis Gods, tenzij wij kinderen zijn? en door wien worden wij kinderen, dan door Christus? De tweede zwaarigheid wordt aldus weggenomen: De profetie heeft bijname uitgedrukt de vogelen der lucht, de vischen der zee, de dieren der aarde, omdat zulke heerschappij zienlijk, en den oog en beter openbaar is, toch strekt de gewone uitspraak wijder, te weten, tot den hemel en de aarde, en al wat daarin vervat is. Nu moet de onderwerping overeenkomstig zijn met den persoon, die de heerschappij heeft, dat is, zij moet aan zijn staat gelijkvormig zijn, opdat zij daarmede overeenkome. Nu, Christus heeft geene dieren noodig om te eten, noch andere creaturen tot eenige noodzakelijkheid: zoo heeft Hij dan de heerschappij, opdat alle dingen zijner heerlijkheid dienen: dewijl Hij ons aanneemt tot medegenooten zijner heerschappij, zoo wordt de vrucht daarvan openlijk gezien in de zienlijke creaturen, maar de geloovigen voelen inwendige vrucht in hunne consciëntien welke verder strekt, gelijk ik gezegd heb. **Dat alles onderworpen is, uitgenomen Die.** Hij stelt twee dingen, te weten, dat alles Christus

1 Petr. 1 : 23.

Joh. 5 : 24.
Rom. 6 : 12.Col. 1 : 15.
Hebr. 1 : 2.

moet onderworpen worden, eer Hij de heerschappij der wereld den Vader overgeve, en dat de Vader alzoo alles den Zoon in de hand gegeven heeft, dat Hij het opperste recht voor Zichzelve behoudt. Uit het eerste volgt, dat de ure van het laatste oordeel nog niet gekomen is, en uit het tweede volgt, dat Christus nu alzoo een middel tusschen ons en den Vader is, dat Hij ons in het einde tot Hem brengt. Daarom zegt hij terstond daarna, als Hij Zich alles zal onderworpen hebben, dan zal ook de Zoon zelf Zichzelve den Vader onderwerpen, alsof hij zeide: Laat ons niet goeden moed verwachten, totdat Christus al zijne vijanden overwonnen hebbende, ons met Zich onder de heerschappij Gods brenge, opdat het koninkrijk Gods alleszins in ons vervuld worde. Maar tegen deze plaats schijnt te strijden, wat alom in de Schrift gelezen wordt van de eeuwigheid van het koninkrijk van Christus. Want hoe zullen

Luk. 1: 33.

deze uitspraken overeenkomen: Zijn koninkrijk zal geen einde hebben, en: Hij zelf zal ook onderworpen worden? De verklaring dezer vraag zal den zin van Paulus beter openen. Ten eerste moet men aanmerken, dat alle macht Christus was gegeven, zooverre Hij in het vleesch geopenbaard was. Het is wel waar, zulke groote majesteit zal den blooten mensch niet betamen: nochtans in dezelfde natuur, in welke Hij vernederd was, heeft Hem de Vader verheven, en een naam gegeven, voor welken alle knie zou gebogen worden, enz. Bovendien moet men ook aanmerken, dat Hij alzoo Heere en opperste Koning is gesteld, dat Hij in het regeeren der wereld is als des Vaders Stedehouder: niet dat Hij in het werk is en de Vader ledig (want hoe zou dat geschieden, dewijl Hij des Vaders wijsheid en raad is, dewijl Hij van hetzelfde wezen met den Vader, ja, God zelf is?) Maar de Schrift betuigt daarom, dat Christus nu in des Vaders plaats de heerschappij des hemels en der aarde heeft, opdat wij geen anderen regeerder, heer, beschermmer, of richter der levenden en der dooden bedenken, maar op Hem alleen blijven zien. Wij bekennen wel, dat God de regeerder is, maar in het aanzicht van den mensch Christus: en alsdan zal Christus dat koninkrijk wederom overgeven, dat Hij ontvangen heeft, opdat wij volkomen aan God hangen: en Hij zal niet alzoo het koninkrijk van Hem overgeven, maar zal het eenigszins van zijn menschheid tot de heerlijke Godheid brengen: want dan zal de toegang open zijn, van welken wij nu door onze zwakheid verhinderd zijn. Zoo zal dan Christus alzoo den Vader onderworpen worden, omdat wij dan gelijk in de wegneming des deksels openlijk God zullen zien in zijn majesteit regeerende, en de menschheid van Christus zal niet meer tusschenbeide wezen om ons van breeder aanschouwing Gods te verhinderen.

28 Opdat God zij alles in allen. Zal Hij ook alles wezen in de duivelen en goddeloozen? Neen, tenzij men het woordje **zijn**, wil nemen voor **bekend worden**, en **openlijk gezien worden**, en dan zal de zin wezen: Nu, dewijl de duivel Gode wederstaat, dewijl de goddeloozen de orde van God ingesteld, verwarren en vermengen, dewijl daar ontallick vele ergernissen voor onze oogen zijn, zoo wordt het niet duidelijk gezien, dat God is alles in allen: maar als Christus het oordeel, Hem van den Vader bevolen, zal gehouden hebben, en den duivel en al de goddeloozen onderworpen hebben, zoo zal in hun verderf de heerlijkheid Gods gezien worden. Ditzelfde

Luk. 11: 49.
1 Cor. 1: 24.
2 Cor. 4: 4.
Hebr. 1: 3.

Fil. 2: 9, 10.

kan men ook zeggen van de heilige en behoorlijke machten in haar soort. Want zij verhinderen ons eenigszins, dat God in Zichzelve ons nu niet duidelijk verschijne. Maar dan zal God door Zichzelve en zonder middel den hemel en de aarde regeerende, alles wezen in dezen deele: en alzoo ook ten laatste in allen, niet alleen in alle personen, maar ook in alle creaturen. Dit is een godzalige zin, en dewijl hij bekwapelijk genoeg met des apostels voornemen overeenkomt, zoo neem ik dien gaarne aan. Doch het zal ook niet ongeschikt wezen, dat men het van de geloovigen alleen versta, in wie God nu zijn koninkrijk is begonnen, en zal het alsdan volbrengen: en dat alzoo, dat zij Hem ganschelijk aanhangen. Door beide deze zinnen worden de goddelooze razernijen van sommige menschen genoeg wederlegd, om welke te bevestigen zij deze plaats misbruiken. Anderen droomden, dat God daarom alles in allen zal wezen, omdat alles verdwijnen en teniet zal worden. Maar de woorden van Paulus luiden niet anders, dan dat alle dingen moeten tot God, gelijk tot hun eenig begin en einde wedergebracht worden, om aan Hem verbonden te zijn. Anderen besluiten hieruit, dat de duivel en alle goddeloozen zullen zalig wezen; maar wordt God geheel niet beter bekend in des duivels verderf, dan wanneer Hij den duivel tot Zich nam, en Zich een met hem maakte? Zoo zien wij dan, hoe onbeschaamd zulke razende menschen dit woord van Paulus verdraaien, om hunne lasteringen te bevestigen.

29 Wat zullen die anders doen, die voor de dooden gedoopt worden, indien de dooden ganschelijk niet wederopstaan? Waartoe worden zij ook voor de dooden gedoopt?

30 Waarom zijn wij ook alle uur in gevaar?

31 Bij onze heerlijkheid, broeders, welke ik heb in Christus Jezus onzen Heere, ik sterf allen dag.

32 Zoo ik naar den mensch te Efeze tegen de beesten gevochten heb, wat nut is het mij? Laat ons eten en drinken, want morgen sterven wij.

Jes. 22: 13;
56: 12.
Boek der
Wijsh. 2: 16.

33 Dwaalt niet; goede zeden worden door booze samensprekingen verdorven.

34 Waakt op rechtvaardiglijk, en zondigt niet: want sommigen weten van God niet: ik zeg het u tot schaamte.

29 Wat zullen die anders doen. Wederom verhaalt hij die ongerijmde dingen, die uit zulke dwaling volgen, waarmede de Corinthiërs bevangen waren. Hij begon dit te doen terstond in het begin, maar hij heeft leering en vertroosting daartusschen gezet, waarmede de loop der handeling een weinig gebroken is, tot welke hij nu wederkeert. Ten eerste zegt hij, dat de doop, welken die ontvangen, die nu voor dooden geacht worden, onnut zou wezen, zoo daar geen wederopstanding is. Eer ik deze plaats uitleg, moet ik de gemeene uitlegging wederleggen, die op de autoriteit der oude leeraren steunt, en bijna met aller bewilliging aangenomen is. Chrysostomus en Ambrosius, welke de anderen navolgen, meenen, dat de Corinthiërs, wanneer iemand door onvoorzien dood zonder doop gestorven was, gewoon waren een ander in de plaats des dooden te stellen, die op het graf des dooden gedoopt werd: en zij loochenen niet, dat dit een verkeerde en zeer bijgeloovige gewoonte is

geweest, doch zeggen, dat Paulus om de Corinthiërs te berispen, alleen dit geweld heeft, wijl zij daarmede te kennen gaven, dat zij de wederopstanding geloofden, welke zij nochtans intusschen loochenden. Maar ik kan geenszins daartoe gebracht worden, dat ik dit zou gelooven: want het is niet geloofelijk, dat degenen, die de wederopstanding loochenden, met anderen zulk eene wijze zouden gebruikt hebben. Zoo hadden zij dan terstond tot Paulus kunnen zeggen: Wat dringt gij ons met het oudwijfsch bijgeloof, dat gij ook zelf niet goed acht? En ofschoon zij zulk bijgeloof gebruikt hadden, zoo hadden zij lichtelijk kunnen antwoorden: Indien dit dusver is uit dwaling geschied, zoo verbeter liever de dwaling, dan haar tot bevestiging van zulke groote zaak te gebruiken. Maar schoon wij toegaven, dat het een krachtig bewijs was: zullen wij nochtans denken, dat de apostel, die bijna alle gebreken der Corinthiërs bestraft, dit zou verzwegen hebben, zoo zulke verdorvenheid bij hen geheerscht had? Hij heeft hierboven sommige gebruiken bestraft, waaraan niet zooveel gelegen was: het heeft hem ook niet verveeld te gebieden van het dekken der hoofden door de vrouwen, en van andere dergelijke dingen; de gebrekkelijke bediening des nachts heeft hij niet alleen berispt, maar ook zeer bitter bestraft, en zou hij intusschen niet één woord gezegd hebben van zulke schandelijke ontheiliging des doops, welke toch veel zwaarder was? Hij heeft met groote strengheid die bestraft, die tot de maaltijden der heidenen gaande, hunne bijgeloovigheden heimelijk goed maakten, en zou hij een schandelijk bijgeloof der heidenen onder den naam des heiligen doops in de gemeente hebben laten regeeren? Maar of wij toelieten, dat hij daarvan had kunnen zwijgen, wat zullen wij nu zeggen, dewijl hij ze gemeld heeft? Ik bid u, is het waarschijnlijk, dat de apostel zulke heiligschennis, waarmede de doop besmet, en tot een ganschelijk tooverachtig gebruik getrokken wordt, tot een bewijs zou genomen hebben, zonder de feil zelf met een woord te kennen te geven? Wanneer hij spreekt van dingen, die niet zeer gewichtig zijn, zoo stelt hij nochtans een tusschenrede daarbij, dat hij naar den mensch spreekt: zou zulk eene tusschenrede niet te dezer plaatse nuttiger en bekwaamer geweest zijn? Nu, wat hij zonder eenige berisping verhaalt, wie zal dat niet nemen geoorloofd te zijn? Voorwaar, ik leg het uit, dat hier niet van zulk eene bederving des doops, maar van het rechte gebruik gesproken wordt. Laat ons nu den zin zoeken. Ik heb somtijds gemeend, dat Paulus hier het gemeene einde des doops aangeteekend had: want de nuttigheid des doops is in dit leven niet. Maar toen ik later de woorden naarstiger bezag, bevond ik, dat Paulus hier wat bijzonders aanroerde. Want hij spreekt niet van allen, als hij zegt: Wat zullen die doen, die gedoopt worden? Bovendien begeer ik geen scherpzinnige uitleggingen, die niet eveneens degelijk zijn. Hoe dan? Ik zeg, dat die voor dooden gedoopt worden, die nu dood gerekend worden, en die van het leven ganschelijk geen hope hebben: dat is geen gedwongen verklaring. Of zoo men een andere verklaring liever heeft: **voor dooden gedoopt worden**, zal wezen alzoo gedoopt worden, dat het den dooden en niet den levenden bevorderlijk is. Men weet wel, dat terstond in het begin der gemeente, degenen, die nog catechumenen waren, zoo zij in eenige ziekte vielen, die zekerlijk scheen tot den dood te zijn, begeerden

gedoopt te worden, opdat zij niet uit deze wereld zouden verscheiden, eer zij zichzelf aan Christus overgegeven hadden: en dit opdat zij de verzegeling hunner zaligheid met zich dragen zouden. Uit de geschriften der oudvaders blijkt, dat later hier ook bijgeloof bijgekomen is: want zij gaan in tegen degenen, die den doop uitstelden tot den dood, om eenmaal van alle zonden gereinigd in het oordeel Gods te komen. Dit was voorwaar een grove dwaling, die eensdeels uit groote onwetendheid, en anderdeels uit geveinsdheid kwam. Maar Paulus roert hier alleen aan een heilige gewoonte, die met des Heeren inzetting overeenkomt, te weten, zoo een catechumeen, die reeds met zijn hart het Christelijk geloof omhelsd had, zag dat de dood hem zeker nabij was, zoo begeerde hij gedoopt te worden, eensdeels tot zijn vertroosting, en anderdeels tot stichting. Want het is geen kleine vertroosting het getuigenis zijner zaligheid in zijn lichaam verzegeld te dragen. Het is ook een stichting, die niet na te laten is, dat men zijn geloof openlijk belijdt. Zoo werden zij dan voor dooden gedoopt, want het was hun niet bevorderlijk in deze wereld, en de oorzaak, waarom zij den doop begeerden, was dat zij niet dachten hier langer te leven. Nu zien wij, dat het niet tevergeefs is, dat Paulus vraagt wat die doen zullen, zoo na den dood geen hope is. Deze plaats geeft ook te kennen, dat die bedriegers, die het geloof der Corinthiërs beroerden, een allegorische wederopstanding gedicht hebben, en dat de geloovigen hun laatste einde en oogmerk in deze wereld hadden. Dat hij andermaal verhaalt: **Waartoe worden zij ook voor de dooden gedoopt?** dat heeft meer kracht, alsof hij zeide: Niet alleen worden die gedoopt, die meenen nog langer te leven, maar ook die den dood voor oogen hebben, en dat om de vrucht huns doops in den dood te hebben.

30 Waarom zijn wij ook. Zoo de wederopstanding en laatste zaligheid in deze wereld is, waarom scheiden wij willens daaruit, en nemen gewillig den dood aan? Men kon deze bewijsreden ook wel aldus verklaren: Wij zouden tevergeefs alle uur in gevaar zijn, zoo wij niet een beter leven na den dood verwachtten. Hij spreekt van gewillige gevaren, in welke de geloovigen zichzelf begeben, om de belijdenis des naams van Christus. Deze grootmoedigheid in de verachting des doods zou meer tot lichtvaardigheid dan tot standvastigheid gerekend worden, zoo de heiligen in den dood vergingen. Want de onsterfelijkheid zijns naams met den dood te koopen, is een duivelsche razernij.

31 Ik sterf allen dag. Hij zegt, dat zulke verachting des doods in hemzelf is, opdat hij niet schijne buiten gevaar sterk te zijn. Ik (zegt hij) ben zonder ophouden van den dood omringd: wat groote uitzinnigheid zou het wezen, dat ik mijzelf in zulke groote ellendigheid stak, zoo mij niet prijs en loon in den hemel bewaard ware? Ja, zoo mijn heerlijkheid, roem en zaligheid in de wereld is gelegen, waarom wil ik die niet liever gebruiken, dan willens weg te werpen? Hij zegt, dat hij allen dag sterft, omdat hij zonder ophouden van zoo vele en zoo zekere gevaren overvallen wordt, dat de dood hem eenigszins nabij was; zulke wijze van spreken hebben wij in Ps. 44: 23, en ook in den Tweeden zendbrief aan de Corinthiërs. **Bij onze heerlijkheid.** De oude overzetting heeft, **om onze heerlijkheid**, maar dat is uit kennelijke onwetendheid dergenen,

die de boeken afschreven: want in het Grieksche woordje is geen dubbelzinnigheid. Zoo is/het dan een eed, waarmede hij de Corinthiërs heeft willen opwekken, om hem in zijne tegenwoordige handeling te naarstiger te hooren, alsof hij zeide: Broeders, ik ben niet een filosoof in de schaduw snaterende: als ik mijzelven dagelijks den dood overgeef, zoo moet ik ernstig het hemelsche leven bedenken: geloof dan mij als een mensch, die ganschelijk wel daarin geoefend ben. Voorts is dit niet een gemeene wijze des eeds, maar der tegenwoordige handeling dienende, gelijk die opmerkelijke eed van Demosthenes was, welken Fabius verhaalt, toen hij zwoer bij de geesten dergenen, die in den slag van Marathon gestorven waren: hij wilde daarmede de anderen vermanen, om de republiek te beschermen. Alzoo zweert Paulus hier bij de heerlijkheid der Christenen, welke zij in Christus hebben: nu, deze heerlijkheid is in den hemel. Zoo dan, datgene waaraan zij twijfelden, bewijst hij zoo zeker te zijn, dat het ook krachtig is tot een heilige eedzwering: deze kunst moet men naarstig aanmerken.

32 Zoo ik naar den mensch. Hij stelt een uitnemend exempel des doods voor oogen, waaruit het klaar is, dat hij meer dan dwaas geweest is, zoo wij na den dood niet tot een beter leven komen: want het was een schandelijke wijze van dood, welke hij was onderworpen geweest. Waartoe diende het (zegt hij) dat ik schande en een overvreden dood aanhing, zoo mijn hope in deze wereld besloten was? **Naar den mensch,** is te dezer plaatse zooveel als: Naar het aanzien des menschelijken levens, alzoo, dat wij de vergelding in dit tegenwoordige leven hebben. Tegen de beesten vechten niet zij, die den beesten voorgeworpen worden, gelijk Erasmus verkeerdelijk meende, maar die veroordeeld waren, strijdende tegen de beesten, den volke een schouwspel te zijn. Zoo waren dan dit twee verscheiden straffen, den beesten voorgeworpen te worden, en tegen de beesten te strijden. Want die den beesten voorgeworpen waren, werden terstond verscheurd, en die tegen de beesten streden, kwamen gewapend tot den strijd, opdat zij de beesten mochten dooden en ontkomen, zoo zij met kracht, moed en vlugheid konden. Ja, daar was ook een spel, waarin die onderwezen werden, die tegen de beesten wilden strijden, gelijk ook bij de gladiatoren of zwaardvechters. Doch daar ontkwamen gewoonlijk niet vele menschen: want die een beest gedood had, werd tot het tweede geroepen, totdat der aanschouweren wreedheid verzadigd, of liever in barmhartigheid veranderd was; en nochtans werden er verdorven en roekeloze menschen gevonden, die zichzelve daartoe verhuurden. En (opdat ik het in 't voorbijgaan zeg) dit was het dierengevecht, dat in de oude canones zoo strengelijk verboden was: gelijk zij ook in de burgerlijke wetten met een schandteeken gestraft worden. Nu kom ik weder tot Paulus: wij zien waartoe God zijnen dienstknecht heeft laten komen, en hoe wonderlijk Hij hem ook verlost heeft. Voorts, deze strijd wordt van Lukas niet gemeld, waaruit wij kunnen besluiten, dat hij vele dingen geleden heeft, die niet beschreven zijn. **Laat ons eten en drinken.** Dit zijn woorden der Epicureënen, die het hoogste goed stellen in den tegenwoordigen wellust.

Jes. 22: 13.

Jesaja betuigt ook, dat het een woord is der verdorven en roekeloze menschen, welke, als zij door den profeet bedreigd worden, om tot betering te komen, zoo bespotten zij de dreigingen, en wek-

ken zichzelve op tot dartelheid en ongebonden vrijheid, en om hun hardnekkigheid te klaarder te bewijzen zeggen zij: Dewijl wij moeten sterven, zoo laat ons intusschen den tijd gebruiken, en ons niet vóór den tijd met ijdele vrees kwellen. Want wat men in de oude historiën vindt, dat een zeide tot de krijgsknechten: Gezellen, laat ons vroolijk het middagmaal eten, want wij zullen het avondmaal eten in de hel, was een opwekking om den dood onversaagd aan te gaan, past hier niet. Ik denk, dat Paulus hier gebruikt het algemeen gezegde der verdorven menschen en der ontuchtige lichtzinnigheid, of, opdat ik het met korte woorden zeg, het gewone spreekwoord der Epicureënen, om daarmede te besluiten: Zoo de dood is der menschen verderf, zoo is er niet beter dan gerust in wellusten leven, zoolang het leven duurt. Zulke uitspraken vindt men veel bij Horatius.

33 Dwaalt niet, goede zeden worden. Dewijl men zeer licht door een schijn van onderzoeking valt tot onheilige bedenkingen, zoo voorkomt hij dit gevaar, vermanende, dat het slechte gesprek meer kracht heeft om ons gemoed te besmetten, en onze zeden te verderven, dan wij zouden kunnen bedenken. Hiertoë gebruikt hij het getuigenis van den dichter Menander, gelijk wij alom mogen ontleenen en gebruiken, al wat van God gekomen is. En dewijl alle waarheid van God is, zoo is het zonder twijfel, dat God ook den goddeloozen heeft in den mond gegeven, al hetgeen ware en gezonde leer bevat: maar ik wil liever, dat de behandeling van deze waarheid genomen worde uit de rede van Basilius tot de jongelingen. Dewijl dan Paulus wist, dat dit spreekwoord bij de Grieken gemeen was, zoo heeft hij om te beter tot in de harten door te dringen, liever gewild dit te gebruiken, dan dit met zijn eigen woorden uit te drukken. Want zij konden lichter aannemen, waaraan zij gewend waren: wat wij zelf ondervinden in de spreekwoorden, die bij ons gebruikelijk zijn. Voorts, het is een uitdrukking bijzonder onze opmerking waardig: want als de duivel ons niet openlijk kan vatten, zoo bedriegt hij ons met dezen schijn, dat het niet kwaad is, dat wij, om de waarheid te onderzoeken, allerlei disputatiën vooraf stellen. Zoo zegt dan Paulus hier juist het tegenovergestelde, dat men de slechte samenspraak moet ontvlieden, als snelwerkend vergift, want zij dringt heimelijk door tot in het hart, en verderft terstond het gansche leven. Daarom, laat ons aanmerken, dat er niets schadelijkers is dan slechte leer en onheilige disputatiën, die ons op zijn allerminst van het rechte en eenvoudige geloof afleiden: want Paulus vermaant niet te vergeefs, dat wij niet dwalen zouden.

34 Waakt op rechtvaardiglijk. Dewijl hij zag, dat de Corinthiërs, in overgrootte zorgeloosheid als dronken waren, zoo wekt hij ze op uit zulke groote slaperigheid; en het woordje **rechtvaardiglijk**, stelt hij daarbij, om te kennen te geven, hoe hij ze opgewekt wil hebben. Want in hunne eigene zaken waren zij naarstig en scherpzinnig genoeg, ja, zij hebben zonder twijfel zichzelve in hun scherpzinnigheid behaagd: maar intusschen waren zij onachtzaam, daar zij behoorden zeer te waken; daarom zegt hij: **Waakt op rechtvaardiglijk**, dat is, wendt uw vernuft en naarstigheid tot goede en heilige dingen. En hij zegt de oorzaak daarbij: **Omdat** (zegt hij) **sommigen uit u God niet kennen.** Het was noodig dit te zeggen, want anders zouden zij de vermaning geacht hebben overbodig te

291 vóór
Christus.

zijn: want zij schenen zichzelf wonderlijk wijs. En hij bestraft ze van onwetendheid Gods, opdat zij weten, dat hun het voornaamste ontbreekt. Dit is een nuttige vermaning voor die al hun scherpzinnigheid verslijten met door de lucht te vliegen, en zien intusschen niet wat voor hunne voeten is, en zijn stomp, waar zij behoorden allerscherpzinnigst te wezen. **Tot schaamte.** Te weten, gelijk de vaders hunnen kinderen hunne zonden plegen te verwijten, en te beschamen, om schaamte met schaamte te bedekken. Toen hij boven zeide, dat hij hun geen schaamte wilde aandoen, zoo was de zin, dat hij ze niet wilde beschamen hunne gebreken vijandig en nijdig verhalende. Maar intusschen was het nut, dat zij scherp berispt werden, dewijl zij nog in zulk groot kwaad zichzelf behaagden: maar als Paulus hen verwijt, dat zij God niet kennen, zoo berooft hij ze van alle eer.

- Ez. 37 : 3.
Dan. 12 : 13.
Joh. 12 : 24.
- 35 Maar iemand mocht zeggen: Hoe zullen de dooden wederopgewekt worden? met wat lichaam zullen zij komen?
- 36 Gij uitzinnige, hetgeen gij zaait wordt niet levend, tenzij het gestorven is.
- 37 En hetgeen gij zaait, gij zaait niet het lichaam, dat zal worden, maar een bloot graan, gelijk van koorn of eenig ander graan.
- 38 Maar God geeft hetzelfde een lichaam, gelijk Hij wil, en aan een iegelijk zaad zijn eigen lichaam.
- 39 Alle vleesch is niet eenerlei vleesch, maar anders is het vleesch der menschen, anders der beesten, anders der vogelen, anders der visschen.
- 40 Er zijn ook hemelsche lichamen, er zijn aardsche lichamen; ja anders is de heerlijkheid der hemelsche, anders der aardsche.
- Dan. 12 : 13.
Matt. 13 : 43.
- 41 Anders is de heerlijkheid der zon, anders de heerlijkheid der maan, anders de heerlijkheid der sterren: de eene ster is van de ander verscheiden in heerlijkheid.
- 42 Alzoo ook de wederopstanding der dooden.
- 43 Het wordt gezaaid in verdorvenheid, het staat weder op in onverdorvenheid, het wordt gezaaid in schandelijheid, het staat weder op in heerlijkheid: het wordt gezaaid in zwakheid, het staat weder op in mogendheid.
- 44 Er wordt een vleeschelijk lichaam gezaaid, er wordt een geestelijk lichaam wederopgewekt: er is een vleeschelijk lichaam en er is een geestelijk lichaam.
- Gen. 2 : 7.
- 45 Gelijk er geschreven is: De eerste mensch Adam is geworden tot een levende ziel, de laatste Adam tot een levendmakenden geest.
- 46 Maar het geestelijke lichaam is niet eerst; maar het vleeschelijke, daarna het geestelijke.
- 47 De eerste mensch, van de aarde, aardsch: de tweede mensch, de Heere uit den hemel.
- 48 Hoedanig de aardsche is, zoo zijn ook de aardschen; en hoedanig de hemelsche is, zoo zijn ook de hemelschen.
- 2 Cor. 4 : 11.
- 49 En gelijk wij gedragen hebben het beeld des aardschen, alzoo zullen wij ook dragen het beeld des hemelschen.

50 Dit zeg ik broeders, dat vleesch en bloed het rijk Gods niet Joh. 1:13. kunnen beërven, en de verdorvenheid beërft de onverderfelijheid niet.

35 Hoe zullen de dooden wederopgewekt worden? Niets is de menschelijke rede vreemder dan dit artikel des geloofs: want wie zou den mensch daartoe brengen dan God alleen, dat de lichamen, die nu der verdorvenheid onderworpen zijn, als zij zullen verrot of door vuur verteerd, of door de beesten verslonden zijn, niet alleen tot hun vroegere volmaaktheid, maar ook tot een veel beter natuur weder zullen opgericht worden. Wordt dit niet terstond als iets fabelachtigs, ja als iets hoogst ongerijmds, van alle zinnen verworpen? Om deze ongerijmdheid weg te nemen, gebruikt Paulus een vóorkoming, dat is, in een tegensprekenden persoon stelt hij voor, wat op het eerste aanzien tegen de leer der wederopstanding schijnt te strijden. Want dit is niet een vraag van een, die met twijfel onderzoekt, maar die uit het onmogelijke beweert, dat het ongelooft is, wat van de wederopstanding gezegd wordt. Hierom heeft hij in zijn antwoord zulke tegenwerping scherpelijk verworpen. Zoo zullen wij dan aanmerken, dat hij hier dezulken sprekende invoert, die het geloof aan de wederopstanding met schampere spot willen teniet maken, zeggende, dat het een onmogelijk ding is.

36 Gij uitzinnige, hetgeen gij zaait. Paulus had daarop kunnen antwoorden, dat die wijze, die ons onbegrijpelijk is, nochtans Gode gemakkelijk is, en dat wij daarom hier uit ons eigen vernuft niet moeten oordeelen, maar dat wij behooren der wonderlijke en verborgen mogendheid Gods deze eer te geven, dat wij gelooven, dat zij volbrengen zal, wat wij niet begrijpen. Maar Paulus handelt op een andere wijze. Want hij leert, dat de wederopstanding niet alleen niet tegen de natuur is, maar dat wij ook dagelijks een klaar bewijs daarvan hebben, zelfs in den loop der natuur, en in den wasdom der vruchten: want de vruchten, die wij van de aarde maaien, waaruit wassen zij anders dan uit verrotting? Want als het gezaaid is, zoo komt daar niets voort, tenzij het graan sterft. Daarom, dewijl het verderf het begin en de oorzaak des wasdoms is, zoo hebben wij daarin een beeld der wederopstanding. Zoo volgt dan daaruit, dat wij veel te boos en ondankbaar zijn in het waardeeren van de mogendheid Gods, zoo wij haar benemen wat nu voor onze oogen openbaar is.

37 Gij zaait niet het lichaam, dat worden zal. In deze gelijkenis zijn twee stukken, te weten, dat het geen wonder is, dat de lichamen uit de verrotting wederopstaan, dewijl datzelfde geschiedt in het gezaaide zaad; ten andere, dat het niet vreemd noch ongelooft is, dat onze lichamen tot een andere hoedanigheid veranderd worden: dewijl God uit een bloot graan zoovele aren voortbrengt, zeer kunstig gekleed, en met beter graan gevuld. Maar dewijl hij alzoo sprekende, had kunnen schijnen te kennen te geven, dat dan uit één lichaam vele lichamen zullen rijzen, zoo matigt hij zijn rede aan de andere zijde, te weten, dat God het lichaam maakt zooals Hij wil, beduidende, dat daar ook in de hoedanigheid een onderscheid is. Hij zegt ook daarbij: **Een iegelijk zaad zijn eigen lichaam,** met welk woord hij matigt wat hij van een ander lichaam

gezegd had: want hij zegt, dat het alzo een ander lichaam zal wezen, dat het nochtans zijn aard zal behouden.

39 Niet alle vleesch. Dit is een andere gelijkenis tot hetzelfde einde dienende, hoewel anderen het anders uitleggen. Want dat hij zegt, dat het lichaam des menschen en der beesten vleesch is, en dat het nochtans onderscheiden vleesch is: daarmede geeft hij te kennen, dat het wel één substantie is, maar dat het onderscheid is in de hoedanigheid. De inhoud is, dat alle verscheidenheid, die wij in elk soort zien, een voorspel is der wederopstanding: want God bewijst klaarlijk, dat het Hem niet zwaar is, onze lichamen te vernieuwen, den tegenwoordigen stand veranderende.

41 Anders is de heerlijkheid der zon, anders der maan. Daar is niet alleen onderscheid tusschen de hemelsche en aardsche lichamen, maar zelfs de hemelsche lichamen hebben niet alle gelijke heerlijkheid: want de zon gaat de maan te boven, en de andere sterren verschillen onder elkander. Zoo wordt dan deze ongelijkheid in de wederopstanding der dooden gezien: maar men dwaalt gemeenlijk in de toepassing. Want men meent, dat Paulus heeft willen zeggen, dat de heiligen, na de wederopstanding der dooden, in eer en heerlijkheid zullen verscheiden zijn, wat wel waar is, en met andere plaatsen der Schrift wordt bevestigd: maar dit gaat hier den zin van Paulus niet aan. Want hij handelt niet hoedanig de verscheidenheid van staat onder de heiligen zal wezen na de wederopstanding, maar wat onderscheid daar is tusschen onze lichamen, die wij nu hebben, en de lichamen, die wij namaals zullen ontvangen. Zoo dan, door deze gelijkenis wil hij den waan der onmogelijkheid wegnemen. De zon en maan hebben één substantie, maar groote verscheidenheid in waardigheid en uitnemendheid. Wat wonder is het dan, dat ons lichaam een uitnemender hoedanigheid aandoet? Alsof hij zeide: Ik leer niet, dat in de wederopstanding iets geschieden zal, wat nu reeds niet voor aller oog zichtbaar is. Dat dit de zin der woorden is, is duidelijk uit het verband der woorden. Want waaruit en waartoe zou Paulus buiten zijn stof treden, zoo hij nu de een met den ander vergeleek in een anderen staat, daar hij dusver den tegenwoordigen staat aller menschen met den toekomenden staat vergeleken heeft, en in deze vergelijking terstond hierna voortgaat?

43 Het wordt gezaaid in verdorvenheid. Opdat daar geen twijfel blijve, zoo verklaart Paulus zich nader: het onderscheid uitleggende, dat daar is tusschen den tegenwoordigen staat en dien, die na de wederopstanding zal volgen. Want hoe zou die reden sluiten, zoo hij eerst een onderscheid had willen maken tusschen de trappen der toekomstige heerlijkheid der heiligen? Zoo heeft hij dan zonder twijfel dusver één stof vervolgd, en komt nu weder tot de eerste gelijkenis, die hij gebruikt had, doch voegt ze nu nader tot zijn oogmerk, of zoo men liever wil, den tijd des tegenwoordigen levens vergelijkt hij bij een zaaiing, en de wederopstanding bij een oogst, en hij zegt, dat ons lichaam is der sterfelijkheid en schandelijkerheid onderworpen, maar zal dan heerlijk en onverderfelijk wezen. Bij de

Phil. 3:21.

44 Er wordt een vleeschelijk lichaam gezaaid. Dewijl hij niet een iegelijk stuk in de vergelijking kon uitdrukken, zoo vervat hij

den inhoud met één woord, zeggende, dat het nu een vleeschelijk lichaam is, en dan zal het een geestelijk lichaam wezen. Voorts, een **vleeschelijk lichaam** noemt hij, wat van de ziel zijn vorm heeft, en een **geestelijk lichaam**, wat van den Geest zijn vorm heeft. Nu maakt de ziel het lichaam levend, opdat het niet zij een doode prij; daarom wordt het terecht in het oorspronkelijke een ziellijk lichaam genoemd. Maar na de wederopstanding zal die levendmakende kracht uitnemender wezen, welke het van den Geest zal ontvangen. Wij zullen altijd gedenken, dat boven gezegd is, dat daar is één substantie des lichaams, en dat hier alleen gesproken wordt van de hoedanigheid. Laat tot recht verstand de tegenwoordige hoedanigheid des lichaams genoemd worden, animatio, dat is, zieling, en de toekomstige inspiratio. Want dat de ziel nu het lichaam levend maakt, geschiedt door vele behulpzelen: want wij behoeven spijs, drank, kleeding, slaap en andere dergelijke dingen: waaruit de zwakheid der zieling bewezen wordt. Maar de krachtige werking des Geestes tot levendmaking zal veel volkomener, en daarom van zulke noodzakelijkheden vrij wezen. Dit is de eenvoudige en natuurlijke zin des apostels. Dat niemand verder filosofeerende, in de lucht zweve, gelijk die doen, die meenen, dat de substantie des lichaams geestelijk zal wezen: daar hier van de substantie des lichaams geen melding is, en ook zij zal niet veranderd worden.

45 Gelijk daar geschreven is: De eerste mensch Adam. Opdat het niet schijne een nieuw gedichtsel wat betreft het vleeschelijke lichaam, zoo haalt hij de Schrift aan, welke zegt, dat Adam is gemaakt tot een levende ziel: waarmede zij te kennen geeft, dat zijn lichaam zijn vorm gehad heeft van de ziel, om een levend mensch te worden. Er wordt gevraagd van het woord **ziel**, wat het hier beduidt. Het is duidelijk, dat het Hebreuwsche woord, hetwelk Mozes gebruikt heeft, veelszins gebruikt wordt: maar te dier plaatse wordt het genomen voor de levende beweging, of voor het wezenlijke leven. En dit tweede behaagt mij 't best. Ik zie, dat van de beesten hetzelfde gezegd wordt, dat zij geworden zijn tot een levende ziel: maar dewijl de ziel van elk dier moet geacht worden naar zijn aard, zoo mogen wel alle dieren een gemeene ziel hebben, dat is, levende beweging, en dat nochtans de ziel des menschen wat bijzonders en eigens heeft, te weten, een onsterfelijk wezen, gelijk ook het licht des verstands en de rede. **De laatste Adam.** Dit wordt nergens in de Schrift gelezen. Daarom als hij zegt: **Gelijk geschreven is**, dat moet van het eerste lid van het vers alleen verstaan worden: maar als hij het getuigenis der Schrift aangehaald heeft, zoo begint de apostel nu in zijn persoon Christus met Adam te vergelijken, alsof hij zeide: Mozes verhaalt, dat Adam is begiftigd geworden met een levende ziel, maar Christus is met een levendmakenden Geest begiftigd geweest. En het is veel hooger het leven of de oorzaak des levens te zijn, dan te leven. Voorts moet men aanmerken, dat Christus ook gelijk wij geworden is tot een levende ziel: maar boven de ziel is ook de Geest des Heeren in Hem uitgestort, om door diens kracht van de dooden weder op te staan, en de anderen op te wekken. Dit moet men daarom aanmerken, opdat niemand denke, dat de Geest in Christus in de plaats der ziel is geweest, hetwelk voortijds Apollinaris meende. De uit-

Gen. 2:7.

legging dezer plaats kan anders genomen worden uit Hoofdstuk 8 aan de Romeinen, waar Paulus leert, dat wel het lichaam gestorven is om de zonde, en dat wij in ons dragen de oorzaak des doods: maar dat de Geest van Christus, die Hem van de dooden wederopgewekt heeft, ook in ons woont, en dat Hij het leven is, opdat Hij ons ook eenmaal van de dooden opwekke. Hier kan men zien, dat wij hebben levende zielen, zooverre wij menschen zijn, en dat de levendmakende Geest van Christus door de genade der wedergeboorte over ons uitgegoten is. In één woord: Paulus wil dit zeggen, dat de staat, dien wij door Christus verkrijgen, veel beter is dan de staat des eersten menschen, dewijl Adam voor zichzelf en voor zijne nakomelingen een levende ziel heeft ontvangen, en Christus ons den Geest heeft gegeven, die het leven is. Voorts, dat hij Christus noemt den laatsten Adam, daarvan is de oorzaak, dat gelijk het menschelijk geslacht in den eersten mensch was geschapen, alzoo is het in Christus wederopgericht. Ik zal het nog eenmaal en duidelijker zeggen: In den eersten mensch waren alle menschen geschapen: want al wat God allen menschen wilde geven, heeft Hij dien eenen gegeven, zoodat de staat der menschen in zijn persoon is gesteld geweest. Hij heeft door zijn val zichzelf en de zijnen verdorven, omdat hij ze allen met zich tot hetzelfde verderf heeft getrokken. Christus is gekomen, die onze natuur uit den val heeft wederopgericht, om tot een beteren staat te brengen. Zoo zijn zij dan gelijk twee beginselen, of twee wortelen des menschelijken geslachts: daarom wordt niet ten onrechte die de eerste, en deze de laatste genoemd. Maar dit helpt de razende menschen niet, die uit een iegelijk van ons Christus maken, alsof daar niet meer dan twee menschen waren, en altijd geweest waren, en dat deze menigte, welke wij zien, een ijdel schouwspel ware. Zulk een vergelijking staat ook Rom. 5: 12.

46 Maar het geestelijke lichaam is niet eerst. Het is, zegt hij, noodig, dat wij onzen oorsprong uit Adam trekken, en hem gelijk zijn, eer wij in Christus wederopgericht worden. Daarom zullen wij ons niet verwonderen, dat wij van de levende ziel beginnen, want gelijk wij naar de orde eerder geboren worden dan wedergeboren, alzoo is het leven eerder dan het wederopstaan.

47 De eerste Adam is uit de aarde. Het vleeschelijke leven is eerst, dewijl de aardse mensch eerst is: het geestelijke leven zal daarna volgen, gelijk Christus de hemelsche mensch is na Adam geweest. Deze plaats hebben de Manicheën misbruikt, toen zij wilden bewijzen, dat Christus zijn lichaam gebracht heeft uit den hemel in den buik der maagd. Maar zij hebben verkeerdelijk gemeend, dat Paulus hier spreekt van de substantie des lichaams, daar hij meer spreekt van de hebbelijkheid of hoedanigheid. Hoewel dan de eerste mensch een ziel had, die onsterfelijk en niet uit de aarde was, zoo had zij nochtans een smaak van de aarde, uit welke het lichaam gekomen was, in welke hij gesteld was om te leven. Maar Christus heeft ons uit den hemel den levendmakenden Geest gegeven, om ons door wedergeboorte te vernieuwen tot een leven dat beter is, en hooger dan de aarde. Eindelijk, dat wij in deze wereld leven, hebben wij uit Adam gelijk takken uit den wortel: maar Christus is ons het begin en de auteur des hemelschen levens. Maar iemand mocht zeggen, Adam wordt gezegd uit de aarde te zijn, en Christus uit den

hemel: zoo eischt de natuur der vergelijking, dat Christus zijn lichaam uit den hemel gebracht heeft, gelijk Adams lichaam uit de aarde gemaakt is, of immers, dat de oorsprong der ziel des menschen uit de aarde is, en dat de ziel van Christus uit den hemel gekomen is? Ik antwoord, dat Paulus een iegelijk stuk niet zoo zeer scherpzinnig en nauw met het andere heeft vergeleken: (want het was ook niet noodig) maar dat hij van Adams en Christus' natuur sprekende, als in het voorbijgaan, Adams schepping heeft genoemd, dat hij uit de aarde gemaakt is, en dat hij ook om de kracht van Christus te verheffen, verhaald heeft, dat Hij is de Zone Gods, die uit den hemel tot ons is nedergekomen, en daarom een hemelsche natuur en kracht uitgeeft. Dit is de eenvoudige zin. Maar der Manicheën scherpzinnigheid is enkel valsheid. Doch men moet wederom op een andere tegenwerping antwoorden. Zoolang Christus in de wereld gewandeld heeft, zoo heeft Hij een gewoon leven gelijk als wij, en daarom ook een aardsch leven geleefd: zoo is dan de tegenstelling onjuist. De ontbinding dezer vraag zal nog dienen om der Manicheën gedichtsel te wederleggen. Want wij weten, dat het lichaam van Christus den dood onderworpen is geweest, en dat het niet door wezenlijke eigenschap (gelijk zij spreken) maar alleen door de voorzienigheid Gods van verderving is vrij geweest. Zoo is dan Christus niet alleen, zooveel het wezen des lichaams aangaat, aardsch geweest, maar is ook voor een tijd van aardse conditie geweest. Want eer de kracht van Christus zich bewees om het hemelsche leven te geven, moest Hij eerst sterven in de zwakheid des vleesches. En dit hemelsch leven is eerst in de wederopstanding verschenen, om ons ook levend te maken.

49 En gelijk wij gedragen hebben. Sommigen hebben gemeend, dat hier een vermaning was tot een godzalig en heilig leven, tot hetwelk Paulus' woorden hier een uitloop zouden maken. Maar dewijl dit niet wel overeenkomt, zoo laat ons liever volgen wat tot de tegenwoordige handeling en het verband dient. Ten eerste, zullen wij aanmerken, dat het niet is een vermaning, maar zuiver leer: en dat hier niet gehandeld wordt van de nieuwigheid des levens, maar dat de loop der woorden blijft, van de wederopstanding des vleeschelijken handelende. Zoo zal dan dit de zin wezen: gelijk de vleeschelijke natuur, die in ons voorgaat, een beeld Adams is, alzoo zullen wij in de hemelsche natuur Christus gelijk wezen, en dit zal de vervulling onzer wederopstanding wezen: want wij beginnen nu het beeld van Christus te dragen, en worden van dag tot dag meer en meer daarnaar veranderd: maar dit beeld is in de geestelijke wedergeboorte gelegen, en zal alsdan volkomenlijk wederopgericht worden, zoowel in het lichaam als in de ziel, en wat nu begonnen is, zal volmaakt worden: ja, wij zullen inderdaad en waarheid verkrijgen wat wij nog hopen. Nochtans zoo het iemand behaagt vermanender wijze te lezen, zoo zal dit dienen om de Corinthiers te prikkelen, die, zoo zij de oprechte godzaligheid en het nieuwe leven behoorlijk bedacht hadden, ook mede tot de hope der toekomstige heerlijkheid hadden kunnen ontstoken worden.

50 Dit zeg ik. Deze woorden beduiden, dat, wat nu volgt, een verklaring der voorgaande uitspraak is, alsof hij zeide: wat ik gezegd heb van het beeld des hemelschen Adams te dragen, heeft dezen zin, dat onze lichamen moeten vernieuwd worden, want daar zij

der verdorvenheid zijn onderworpen, kunnen zij het onverderfelijke rijk Gods niet bezitten. Zoo zal dan tot het rijk van Christus geen andere toegang zijn, dan zoo Christus ons naar zijn beeld vernieuwt. Voorts, **vleesch en bloed** moet men verstaan, in zulken staat als zij nu zijn: want ons vleesch zal der heerlijkheid Gods deelachtig zijn, doch vernieuwd en levendgemaakt zijnde door den Geest van Christus.

- 1 Thess. 4: 15. 51 Ziet, ik zeg u eene verborgenheid: Wij zullen wel niet allen slapen, nochtans zullen wij allen veranderd worden.
 Fil. 3: 21.
 Matt. 24: 31. 52 In een punt des tijds, in een oogenblik, met de laatste bazuin: want de bazuin zal haar geluid geven, en de dooden zullen onverderfelijk wederopstaan, en wij zullen veranderd worden.
 1 Thess. 4: 16.
 2 Cor. 5: 4. 53 Want dit verderfelijke moet onsterfelijkheid aandoen.
 54 En wanneer dit verderfelijke zal onverderfelijkheid aangedaan hebben, en dit sterfelijke onsterfelijkheid, dan zal het woord geschieden, dat geschreven is: De dood is verslonden tot overwinning.
 Jes. 25: 8.
 Hoz. 13: 14. 55 Waar is, o dood, uw prikkel? Waar is, o hel, uw overwinning?
 Hebr. 2: 14. 56 De prikkel des doods is de zonde, en de kracht der zonde is de wet.
 1 Joh. 5: 5. 57 Maar Gode hebbe dank, die ons overwinning gegeven heeft door Jezus Christus,
 58 Zoo dan, mijn lieve broeders, weest standvastig, onveranderlijk, overvloedig in het goede werk des Heeren altijd, dit wetende, dat uw arbeid niet ijdel is in den Heere.

Dusver heeft hij twee dingen in zijn handeling vervat. Ten eerste heeft hij bewezen, dat de wederopstanding der dooden plaats zal hebben: ten andere, hoedanig die wezen zou: maar nu komt hij dieper in de beschrijving der wijze, welke hij noemt **verborgenheid**, omdat zij nog door geen Schrift zoo openlijk was verklaard: maar hij doet dat, opdat hij ze tot naartiger aandacht verwekke. Want deze goddelooze leering had daaruit haar kracht genomen, omdat zij gerustelijk en zorgeloos daarvan redetwisten, gelijk van een zaak, die hen niet zwaar was. Zoo dan, met het woord **verborgenheid**, vermaant hij ze te leeren een zaak, die hun nog onbekend was, en onder de hemelsche verborgenheden Gods moest geacht worden.

51 Wij zullen wel niet allen slapen. In de Grieksche handschriften is geen verscheidenheid, maar in de Latijnsche zijn drie verscheidene lezingen. De eene is: Wij zullen wel allen sterven, maar zullen niet allen veranderd worden. De andere is: Wij zullen wel allen wederopstaan, maar wij zullen niet allen veranderd worden. De derde is: Wij zullen wel niet allen slapen, maar wij zullen allen veranderd worden. Welke verscheidenheid ik acht daaruit gekomen te zijn, omdat sommige lezers, die niet zeer scherpzinnig waren, zich aan de echte lezing stootten, en bestaan hebben een andere, die hun beter behaagde, in de plaats te stellen. Want het scheen op het eerste aanzien ongerijmd, dat wij niet allen zouden sterven, dewijl op een andere plaats gelezen wordt: Dat het allen menschen
 Hebr. 9: 27. gezet is eenmaal te sterven. Zoo hebben zij dan den zin veranderd,

en gesteld: Dat wij niet allen zouden veranderd worden, hoewel wij allen zullen wederopstaan of sterven: en door de verandering, verstaan wij de heerlijkheid, welke de kinderen Gods alleen zullen verkrijgen. Maar de rechte natuurlijke lezing kan uit het verband geoordeeld worden. Paulus' voornemen is, te verklaren wat hij gezegd had, te weten, dat wij Christus gelijkvormig zullen wezen: dewijl vleesch en bloed het rijk Gods niet kunnen bezitten. Zoo is daar terstond een vraag opgerezen: Wat zal dan dien geschieden, die zullen overblijven tot den dag des Heeren? Hij antwoordt: Al is het, dat zij niet allen sterven, zoo zullen zij nochtans veranderd worden, opdat de sterfelijkheid en verderfelijkheid weggenomen worde. Men moet aanmerken, dat hij spreekt van de geloovigen alleen: want hoewel der goddeloozen wederopstanding ook een verandering zal wezen, nochtans dewijl zij hier geenszins gemeld worden, zoo zullen wij het op de uitverkorenen alleen duiden, al wat hier gezegd wordt. Wij zien nu, hoe wel deze uitspraak met de voorgaande overeenkomt. Want dewijl hij gezegd had, dat wij het beeld van Christus zullen dragen, zoo verklaart hij nu, dat dit geschieden zal, als wij zullen veranderd worden, opdat de sterfelijkheid van het leven verslonden worde: en dat deze verandering niet verhinderd wordt, daardoor dat in de komst van Christus sommigen nog in het leven zullen wezen. Maar men moet dezen knoop ontbinden, dat het allen menschen gezet is te sterven. Te weten, hij wordt lichtelijk aldus ontbonden, dewijl deze verandering niet kan geschieden, zonder de eerste natuur weg te nemen, zoo wordt zij terecht een schijn des doods geacht: maar dat het niet wordt voor een gewonen dood gerekend, dewijl het niet is een scheiding der ziel van het lichaam. Zoo zal het dan een dood wezen, omdat het zal wezen een verandering der verderfelijke natuur: het zal geen slaping wezen, want de ziel zal uit het lichaam niet scheiden: maar het zal een haastige doorgang wezen van de verderfelijke natuur tot de zalige onsterfelijkheid.

52 In een punt des tijds. Dit is ook algemeen, dat is, het houdt allen in. Want de verandering zal in allen haastig, en in een oogenblik geschieden: want de komst van Christus zal haastig wezen. Daarna stelt hij voor een punt des tijds, **een oogenblik of oogenschlag**. Want in het Grieksch wordt beide gelezen: hoewel wat den zin aangaat, er niet aan gelegen is. Paulus heeft een beweging des lichaams genoemd, die alle andere beweging in snelheid te boven gaat: want er is niets sneller dan de beweging van het oog: hoewel hij ook mede op het slapen heeft gezien, waartegen de beweging der oogen gesteld wordt. **Met de laatste bazuin.** Hoewel de herhaling schijnt te bewijzen, dat het woord **bazuin** hier eigenlijk genomen wordt, zoo behaagt het mij nochtans beter, dat het een on-eigenlijke wijze van spreken is. Aan de Thessalonicensen, hfdst. 4: 16, heeft hij de stem des archangels en de bazuin Gods bij elkander gesteld. Zoo dan, gelijk de veldheer het leger tot den strijd roept door het geluid der bazuin, alzoo zal ook Christus al de dooden roepen door een luide uitroeping, die de gansche wereld over zal gehoord worden. Mozes verhaalt, hoedanige en hoe groote geluiden bij de wetgeving geschied zijn. Daar zal dan een veel andere samenlooping geschieden, wanneer niet één volk, maar de gansche wereld tot den rechterstoel Gods zal geroepen worden, als

niet alleen de levenden zullen samengeropen, maar ook de dooden uit het graf geroepen worden; ja, als aan de dorre beenderen en aan het stof zal geboden worden, dat zij, den ouden vorm en geest weder aangenomen hebbende, terstond als levende menschen voor het aangezicht Gods komen. **De dooden zullen wederopstaan.** Wat hij in 't gemeen gezegd had van alle menschen, dat legt hij nu nader uit van de levenden en de dooden. Zoo is dan deze onderscheiding niet anders dan een verklaring dier uitspraak: Wij zullen niet allen sterven, maar zullen allen veranderd worden. Die (zegt hij) nu zullen gestorven zijn, zullen onverderfelijk wederopstaan: ziehier de verandering in de gestorvenen. En die (zegt hij) zullen overgebleven wezen, zullen ook veranderd worden. Nu hebt gij beide. Zoo ziet gij dan nu, hoe de verandering allen gemeen zal zijn, maar het slapen niet. En als hij zegt: **Wij zullen veranderd worden**, zoo stelt hij zichzelf in het getal dergenen, die ten tijde der komst van Christus zullen leven. Want het waren nu de laatste tijden, en de heiligen moesten dien dag verwachten alle uur: hoewel hij aan de Thessalonicensen die wonderlijke profetie verkondigt van de verstrooiing der gemeente, die wezen zou eer Christus kwam. Doch dit verhindert niet, dat hij, de Corinthiërs als 't ware een tegenwoordige zaak voor oogen stellende, zichzelf en hen wel tot die heeft kunnen voegen, die dan zouden overgebleven wezen.

2 Thess. 2:3.

53 Want dit verderfelijke. Ziehier hoe wij in het rijk Gods zullen leven, beiden met lichaam en ziel: en nochtans kunnen vleesch en bloed het rijk Gods niet bezitten: want wij zullen eerst van de verdorvenheid verlost worden. Zoo dan, onze natuur gelijk zij nu verderfelijk en sterfelijk is, is voor het rijk Gods niet geschikt: maar als zij de verdorvenheid zal afgelegd hebben, en met onverdorvenheid versierd zijn, dan zal zij daartoe komen. En deze plaats bevestigt ons duidelijk, dat wij in dit vleesch, dat wij dragen, zullen wederopstaan, waaraan hij een nieuwe hoedanigheid als een kleed toeschrijft. Had hij gezegd: Dit verderfelijke moet veranderd worden, zoo zou dien onheiligen geesten, die dichten dat de menschen met nieuwe lichamen zullen begiftigd worden, niet zoo duidelijk en sterk die dwaling benomen worden: maar nu, als hij verkondigt dat dit verderfelijke zal met heerlijkheid bekleed worden, zoo is er geen plaats meer voor tegenspreken.

54 Dan zal het woord geschieden. Dit is niet alleen een nadere verklaring, maar ook een bevestiging der naastvoorgaande uitspraak. Want wat van de profeten voorzeggd is, moet vervuld worden: en deze profetie zal niet eerder vervuld worden, dan als onze lichamen de verdorvenheid afgelegd hebbende, onsterfelijkheid zullen aangenomen hebben. Zoo is dan dit laatste ook noodig. En het woord **geschieden**, wordt hier genomen voor **ganschelijk volmaakt worden**. Want het is nu in ons begonnen wat Paulus verhaalt, en het blijft ook allen dag geschieden: maar het zal niet behoorlijk volbracht worden dan in den laatsten dag. Voorts, is het niet duidelijk genoeg, waaruit hij dit getuigenis genomen heeft, dewijl er vele uitspraken in de profeten gevonden worden, die hiertoe dienen, uitgenomen dat het waarschijnlijk is, dat het eerste deel uit Jes. 25:8 is genomen, waar gezegd wordt, dat de dood is voor eeuwig door den Heere teniet gemaakt; of, (wat bijna allen 't best behaagt) uit Hozea 13:14, waar de profet de hardnekkige boosheid der Is-

raëlieten beweende, klaagt dat zij een ontijdige vrucht gelijk geworden zijn, die den arbeid der barende moeder wederstaat, opdat zij niet voortkome: en besluit daaruit, dat zij alleen de oorzaak is, dat zij van den dood niet verlost wordt. Ik zal ze (zegt Hij) van de macht der hel verlossen, uit den dood zal Ik ze trekken. Er is niet veel aan gelegen, of wij het ook aldus lezen: **Ik zou ze verlost hebben, Ik zou ze uitgetrokken hebben**; want altijd blijft dit de zin, dat God bereid is geweest om hun zaligheid te geven, zoo zij zich hadden laten goeddoen, en dat het daarom hun schuld is, dat zij omkomen. Daarna stelt hij: **O dood, Ik zal uw verderf zijn, o hel, uwe uitroeiing.** Met deze woorden geeft God te kennen, dat Hij dan eerst zijne geloovigen behoudt, wanneer de dood en de hel teniet gemaakt worden. Want niemand zal ontkennen, dat in die plaats eene beschrijving is van eene volmaakte zaligheid. Dewijl wij dan zulk verderf des doods nog niet zien, zoo volgt daaruit, dat wij de volkomen zaligheid nog niet genieten, die God zijn volk belooft, en dat zij daarom tot op dien dag uitgesteld wordt. Zoo zal de dood verslonden, dat is, teniet gemaakt worden, alzoo dat wij alleszins en op alle zijden overwinning tegen hem hebben. Aangaande het ander deel, waarin Paulus den dood en de hel bespot, het is onzeker, of hij van zichzelf spreekt, of dat hij de woorden des profeten heeft willen voortbrengen. Want voor wat wij overgezet hebben: **Ik zal, o dood, uw verderf, en o hel, uw uitroeiing zijn**, daarvoor hebben de Grieksche overzetters: **Waar is uw werking, o dood? Waar is uw prikkel, o hel?** En hoewel deze hunne dwaling verontschuldigbaar is, om de gelijkheid der woorden, nochtans zoo iemand het verband naarstig aanmerkt, die zal zien, dat zij verre van den zin des profeten afgeweken zijn. Zoo is dan dit de ware zin, dat de Heere den dood zal dooden, en de hel teniet brengen. Nochtans dewijl de Grieksche overzetting algemeen in gebruik was, zoo is het mogelijk, dat Paulus daarop gezien heeft: en hierin is niets vreemds, hoewel hij ze niet van woord tot woord verhaald heeft. Want voor **overwinning** heeft hij gesteld, **oorzaak of werking**. Mijn gevoelen is voorwaar, dat de apostel hier niet opzettelijk den profet tot een getuige heeft willen voortbrengen, om zijn autoriteit te misbruiken, maar dat hij alleen de uitspraak, die door gemeen gebruik aangenomen, en overigens godvruchtig was, als in het voorbijgaan, tot zijn voorgenomen handeling heeft gevoegd. Dit is het voornaamste, dat wij weten dat Paulus door zulk een moedige uitroeping de harten der Corinthiërs heeft willen oprichten, alsof hij ze tot een tegenwoordig aanschouwen der wederopstanding gebracht had. En hoewel wij de overwinning nog niet met de oogen zien, en de dag des triums nog niet gekomen is, ja, allen dag de gevaren des krijgs moeten aangaan, zoo wordt nochtans de zekerheid des betrouwens daardoor niet verminderd, gelijk terstond zal gezegd worden.

56 De prikkel des doods is de zonde. Dat is, de dood heeft geen wapen, waarmede hij ons kan wonden, uitgenomen de zonde: want de dood is uit den toorn Gods, en God wordt niet toornig dan over de zonde: daarom, als de zonde is weggenomen, zoo blijft daar geen schade des doods meer. Het is hetzelfde, dat hij, Rom. 6:23, gezegd heeft, dat de dood de bezoldiging is der zonde: maar hij gebruikt hier een ander beeld, want de zonde vergelijkt hij bij

een stekel of prikkel, waarmede alleen de dood gewapend wordt om ons ten doode te prikkelen: wanneer deze is weggenomen, zoo is de dood ontwapend, dat hij niet meer hinderlijk is. Waarom Paulus dit zegt, zal hij terstond bewijzen. **De wet is de kracht der zonde.** Het is de wet Gods, waardoor deze prikkel zijn kracht heeft, te weten, omdat zij de schuld niet alleen toont, maar ook vermeerdert. Klaarder uitlegging van dit woord moet men halen uit Rom. 7:9, waar Paulus leert, dat wij leven zolang wij zonder de wet zijn, omdat het naar onze meening ons welgaat, en gevoelen onze ellendigheid niet, totdat de wet ons tot het oordeel Gods roept, en onze conscientie wondt met een gevoelen van den eeuwigen dood; bovendien, dat de zonde eenigszins slaapt, en door de wet ontstoken wordt, dat zij uitzinniger raze. Doch intusschen bevrijdt hij de wet van beschuldiging, dewijl zij heilig en goed en rechtvaardig is, en uit zichzelf niet de zonde genereert, noch oorzaak der zonde is. Zoo besluit hij dan, dat al het kwaad dat er is, ons toegerekend moet worden, omdat het duidelijk uit de verdorvenheid onzer natuur vloeit. Zoo dan, de wet hindert door oorzaak, en de eigen oorzaak des verderfs is in ons: daarom noemt hij hier de wet de kracht of macht der zonde, omdat zij het oordeel Gods volbrengt in ons. Intusschen ontkent hij niet, dat de zonde ook dien, die de wet niet weten, den dood aanbrengt: maar hij spreekt alzoo, omdat zij in dezulken niet zoo geweldig haar tirannie gebruikt. Want de wet is gekomen, opdat de zonde zou overvloedig zijn, of opdat zij zou worden zwaarder zondigende.

57 Maar Gode hebbe dank. Hieruit is het duidelijk, waartoe hij de zonde en de wet gemeld heeft, waar van den dood gesproken wordt. De dood heeft geen prikkel om mede te prikkelen, dan de zonde, en deze prikkel heeft doodelijke kracht door de wet. Maar Christus heeft de zonde overwonnen, en overwinnende, ons overwinning verkregen, en van de vervloeking der wet verlost: zoo volgt dan hieruit, dat wij niet langer der heerschappij des doods onderworpen zijn. Hoewel wij dan nog geen volkomen ontdekking dezer goederen hebben, zoo mogen wij nochtans nu gerustelijk roemen, dewijl het noodwendig in de leden volbracht moet worden, wat in het Hoofd volbracht is. Wij mogen den dood bespotten als die overwonnen is, dewijl de overwinning van Christus onze is. Daarom als hij zegt: **Dat ons de overwinning gegeven is,** zoo verstaat hij ten eerste, omdat Christus in zijn persoon de zonde heeft weggenomen, der wet voldaan, de vervloeking weggenomen, den toorn Gods gestild, het leven verkregen; ten andere, omdat Hij begonnen heeft ons alle deze goederen deelachtig te maken. Want hoewel wij nog de overblijfselen der zonde met ons dragen, zoo regeert zij nochtans in ons niet, hoewel zij ons nog prikkelt, zoo prikkelt zij ons nochtans niet doodelijk: want haar punt en scherpheid is afgestoken en stomp gemaakt, opdat zij tot het leven en de ziel niet doordringe. Hoewel de wet nog dreigt, zoo hebben wij nochtans daarentegen vrijheid door Christus verkregen, die een behoedmiddel is tegen de verschrikkingen der wet. Hoewel de overblijfselen der zonde nog in ons wonen, nochtans de Geest, die Christus van de dooden heeft opgewekt, is het leven uit oorzaak der rechtvaardigheid. Nu volgt het besluit.

58 Zoo dan, mijne lieve broeders. Als hij voor zichzelf

schijnt het geloof der wederopstanding genoegzaam bewezen te hebben, zoo besluit hij nu de handeling met een vermaning: hetwelk veel krachtiger is, dan of hij een eenvoudige besluitrede met een bevestiging gebruikt had. Dewijl (zegt hij) uw arbeid niet onnut is in den Heere, zoo weest standvastig en overvloedig in goede werken. Voorts zegt hij daarom, dat de arbeid niet zal onnut wezen, omdat zijn loon bij God bewaard is. Dit is een hope, welke ten eerste den geloovigen moed geeft: ten andere ophoudt, opdat zij in den loop niet bezwijken. Zoo gebiedt hij ze dan standvastig te blijven, dewijl zij op een vast fundament steunen, als zij weten, dat hun een beter leven in den hemel bereid is. Hij stelt daarbij: **Overvloedig in het werk des Heeren:** want de hope der wederopstanding maakt, dat wij in het weldoen niet vermoeid worden, gelijk hij leert aan de Colossensen, hfdst. 1:10. Want wie zou niet in zoovele aanstooten, die ons zonder ophouden bejegenen, den moed verloren geven, of uit den weg geleid worden, tenware hij op een beter leven denkende, alzoo in de vreeze des Heeren behouden worde? Daarentegen geeft hij ook te kennen, dat wanneer de hope der wederopstanding is weggenomen, het gansche gebouw der godzaligheid valt, alsof het fundament uitgeroeid ware. Voorwaar, wanneer de hope van loon is weggenomen en uitgebluscht, zoo zal de blijmoedigheid des levens niet alleen verkouden, maar ook vervallen.

HET ZESTIENDE HOOFDSTUK.

- 1 Voorts, aangaande de verzameling, die voor de heiligen geschiedt, gelijk ik aan de gemeenten in Galatië verordend heb, doet ook gij alzoo. Rom. 12:13; 15:26. 2 Cor. 8:4; 9:1.
- 2 Op een sabbat zal een iegelijk van u bij zichzelf wleggen, een schat verzamelende van den voorspoed, welchen hij zal gehad hebben, opdat de verzamelingen niet geschieden, wanneer ik zal komen. Hand. 11:29. 2 Cor. 1:15.
- 3 En wanneer ik zal gekomen zijn, zoo zal ik die zenden, die gij zult goed achten om uwe weldadigheid naar Jeruzalem te dragen.
- 4 En indien het nut is, dat ik ook reis, zoo zullen zij met mij reizen.
- 5 Ik zal tot u komen, wanneer ik Macedonië zal doorgereisd hebben: want ik zal Macedonië doorreizen. Hand. 19:21.
- 6 En bij u zal ik mogelijk blijven, of ook overwinteren, opdat gij mij geleidt, waar ik zal henenreizen.
- 7 Want ik wil u nu niet zien in het voorbijgaan, maar ik hoop een tijdlang bij u te blijven, zoo het de Heere toelaat.

Voorts. Lukas verhaalt, dat de profetie van A'gabius, waarin hij voorzeide, dat ten tijde van keizer Claudius hongersnood zou wezen, den heiligen oorzaak heeft gegeven om aalmoezen te verzamelen, waarmede zij de broeders te Jeruzalem mochten helpen. Want hoewel de profetie voorzgd had, dat dit kwaad bijna over de gansche wereld verspreid zou wezen, nochtans dewijl te Jeruzalem meer armoede was, en al de heidensche gemeenten, zoo zij niet al

te ondankebaar wilden zijn, aan die plaats te hulp behoorden te komen, uit welke zij het Evangelie ontvangen hadden, zoo is het hieruit geschied, dat een iegelijk zichzelf vergetende, dacht om Jeruzalem te helpen. En dat te Jeruzalem groote nood geweest is, schijnt uit den zendbrief aan de Galaten, waar Paulus verhaalt, dat dit hem van de apostelen bevolen was, dat hij de heidenen zou opwekken om hulp te bewijzen: en de apostelen zouden nimmermeer zulk een bevel gegeven hebben, had hun de nood niet daartoe gedrongen. Voorts geeft deze plaats getuigenis, dat het waar is, wat Paulus daar ook betuigt, te weten, dat hij zorg gedragen heeft om de heidenen te vermanen, dat zij zulken nood te hulpe kwamen. Hoe zij zouden te hulpe komen, leert hij hier: en opdat de Corinthiërs deze wijze te beter aannemen, zoo verhaalt hij, dat hij dezelve den gemeenten in Galatië verordend heeft: want zij behoorden door een exempel te meer bewogen te worden, dewijl wij van nature plegen te vlieden, wat nog niet gebruikelijk is. Nu volgt de wijze, waardoor hij alle veranderingen en beletselen heeft willen afsnijden.

2 Op een sabbat. Het einde is, dat zij intijds gereedliggende aalmoezen hebben. Zoo dan, hij gebiedt hun zijn komst niet af te wachten: want al wat haastig en onvoorzien geschiedt, geschiedt niet zoo geschikt: maar hij gebiedt hun zooveel als hun goeddunkt, en naardat eens iegelijks macht is te geven op de sabbatten, dat is, op dien dag, op welken zij hunne heilige vergaderingen hielden. **Het woordje, op een sabbat,** legt Chrysostomus uit: **Op den eersten sabbat:** met welken ik niet instem. Want Paulus beduidt meer dat zij zullen geven, deze op den eenen sabbat, gene op den anderen, of ook een iegelijk op elken sabbat, zoo zij willen. Want hij ziet ten eerste op de geschiktheid, dan, dat de heilige vergadering, waar de gemeenschap der heiligen gehouden wordt, hen daartoe mocht bewegen. Ik neem ook niet aan, wat dezelfde Chrysostomus **Openb. 1:10.** acht, dat de sabbat gesteld is voor den Zondag of dag des Heeren: want het is waarschijnlijker, dat de apostelen in den beginne dien dag behouden hebben, die toen gewoonlijk gebruikt werd, en dat zij daarna door het Joodsche bijgeloof gedwongen zijnde dien af te leggen, een ander in zijn plaats gesteld hebben. En de Zondag werd voornamelijk daartoe verkoren, omdat de wederopstanding des Heeren aan de Joodsche schaduwen een einde gemaakt heeft. Zoo dan, de dag zelve vermaant ons van de Christelijke vrijheid. Voorts, uit deze plaats wordt lichtelijk verstaan, dat de geloovigen altijd een zekeren dag gehad hebben om te vieren en te rusten: niet omdat de dienst Gods in ledigheid is gelegen, maar omdat het voor de algemeene eendrachtigheid nut is, dat er een zekere dag verordend is om de heilige vergaderingen te houden, dewijl zij ze niet **Col. 2:16.** allen dag kunnen houden. Want dat Paulus op een andere plaats verbiedt onderscheid te maken tusschen den eenen dag en den anderen, dat moet men verstaan betrekkelijk den godsdienst, maar niet betrekkelijk uiterlijke orde en regel. **Schat verzamelende.** Men heeft voortijds overgezet **verzamelende,** maar ik wil liever de eigenschap van het Grieksche woord behouden, omdat het mij scheen meer kracht te hebben. Want hoewel het ook beduidt **wegleggen,** zoo heeft nochtans naar mijn oordeel Paulus de Corinthiërs willen vermanen, dat het hun een zeer goede en zekere schat zal wezen, al wat zij tot hulp der heiligen zullen gegeven hebben. Want

zoo een heidensch dichter heeft mogen zeggen: Gij zult alleen dat goed hebben, dat gij zult gegeven hebben: hoeveel meer zal dit plaats hebben bij ons, wij die niet staan op dankbaarheid der menschen, maar God hebben, die Zichzelf in der armen plaats stelt tot een schuldenaar, om later met groote winst weder te geven al wat wij geven. Daarom komt het woord van Paulus overeen met het woord van Christus: Verzamelt u schatten in den hemel, die aan de dieven en motten niet blootgesteld zijn. **Van den voor-
spoed.** Hiervoor heeft de oude overzetter gesteld: **Wat hem wel behaagt,** zonder twijfel door de gelijkheid des woords bedrogen zijnde. Erasmus heeft overgezet: **Wat bekwaam is.** Het heeft mij geen van beide behaagd, omdat de eigenlijke beteekenis van het woord veel bekwaamer zin meebrengt, want het beduidt: **Gelukkigen voorspoed hebben.** Zoo roept hij dan een iegelijk tot de beschouwing van zijne macht, alsof hij zeide: Gelijk God een iegelijk zegend heeft, alzoo zal hij van zijn inkomst den armen deelen.

3 Wanneer ik zal gekomen zijn. Dewijl wij vaardiger en blijmoediger zijn in het geven, wanneer wij zeker zijn, dat hetgeen wij geven, wel zal besteed zijn: zoo wijst hij den Corinthiërs een middel aan, waardoor zij zeker mogen zijn van goede en getrouwe bediening, te weten, dat zij getrouwe mannen verkiezen, om hun de zaak te bevelen. Ja, hij heeft ook zelve zijn dienst aangeboden, zoo die noodig is, hetwelk een teeken is, dat de zaak hem ter harte gaat.

5 Want ik zal Macedonië doorreizen. Het algemeen gevoelen is, dat deze zendbrief van Filippi is gezonden. Die van daar over land komen naar Corinthe, moeten door Macedonië reizen: want de stad Filippi was gelegen in het uiterste einde des lands, in de richting van de Ematische bergen. Paulus kon wel van daar te sloop naar Corinthe komen, maar hij wilde de Macedonische gemeenten bezoeken, om dezelve met zijn doorreizen te versterken: dit is het algemeen gevoelen. Maar het schijnt mij waarschijnlijker te zijn, dat deze zendbrief te Efeze is geschreven: want weinig hierna zegt hij, dat hij daar zal blijven tot Pinksteren, en hij groet de Corinthiërs niet namens de Filippensen, maar namens die van Azië. Bovendien, in den Tweeden zendbrief zegt hij duidelijk, dat hij is doorgegaan naar Macedonië, nadat hij dezen zendbrief gezonden had: en na den doorgang van Macedonië zou hij verre geweest zijn van Efeze, maar nabij Achaje. Daarom twijfel ik niet, dat hij toen te Efeze is geweest; van daar kon hij met het schip recht oversteken naar Achaje: maar als hij Macedonië wilde bezoeken, zoo had hij langer en moeilijker weg. Zoo vermaant hij dan, dat hij niet recht door tot hen zal komen, omdat hij zijn weg door Macedonië zal maken. Hij belooft den Corinthiërs meer, te weten, dat hij langer bij hen zal blijven: waarmede hij zijn liefde jegens hen bewijst. Want wat oorzaak had hij om lang bij hen te blijven, dan dat hij zorgvuldig was voor hun zaligheid? Wederom geeft hij te kennen, hoe zeker hij is van hun onderlinge liefde tot hem, als hij dit buiten twijfel stelt, dat hij uit gediensigheid van hen geleid zal worden: want dat zegt hij uit vertrouwen van vriendschap. Maar als hij het al gezegd heeft, zoo stelt hij deze uitzondering daarbij, **zoo het de Heere toelaat:** met welke matiging de heiligen al hunne raadslagen behooren te besluiten: want het is groote lichtvaardigheid, vele dingen voor te nemen, dewijl niet één oogenblik tijds in onze macht is. En hoewel

het voornaamste is, dat wij met de innerlijke genegenheid des harten, al onze raadslagen Gode en zijne voorzienigheid onderwerpen, zoo betaamt het nochtans ook mede ons tot zulke wijzen van spreken te gewennen, opdat wij alle dingen hangen aan den wil Gods, zoo wanneer van den toekomenden tijd gesproken wordt.

8 Ik zal te Efeze blijven tot Pinksteren.

9 Want mij is een groote en krachtige deur geopend, en daar zijn vele tegenstanders.

10 Zoo Timotheus komt, ziet toe, dat hij zonder vrees bij u zij: want hij werkt het werk des Heeren, gelijk ik ook doe.

11 Dat dan niemand hem verachte: maar geleidt hem met vrede, dat hij tot mij kome: want ik verwacht hem met de broeders.

12 Voorts, aangaande den broeder Apollos, ik heb hem zeer geboden, dat hij met de broeders tot u komen zou, en het is ganschelijk zijn wil niet geweest nu te gaan: maar hij zal komen, wanneer hij bekwaamheid zal gekregen hebben.

Hand. 18:24.
1 Cor. 1:11.

8 Ik zal te Efeze blijven. Uit deze woorden heb ik boven geredeneerd, dat deze zendbrief eerder van Efeze dan van Filippi is gezonden. Want het is waarschijnlijk, dat de apostel hier spreekt van de plaats, waarin hij toen was, en niet waar hij door lang omreizen komen zou. Bovendien was het noodig dat hij, die van Filippi door Macedonië reisde, de stad Corinthe liet liggen, schoon zeer nabij, en de zee overscheepte om naar Efeze te komen. Zoo zegt hij dan, dat hij te Efeze zal blijven tot Pinksteren, reden daarbij voegende, opdat zij met kalmer gemoed hem verwachten. Erasmus wil liever stellen: Tot den vijftigsten dag; meer door ijdele gissingen daartoe bewogen, dan door eenig vast argument. Erasmus zegt, dat de Pinksterdag, die nu gehouden wordt, nog niet was ingesteld bij de Christenen, hetwelk ik hem toestem. Hij zegt, dat men het niet van het Joodsche feest moet verstaan, dewijl Paulus de bijgeloovige viering van dagen alom aflegt en misprijst: maar ik stem niet toe, dat Paulus dien dag te Efeze heeft gehouden, als met bijgeloovigheid dienaangaande bevangen zijnde, maar omdat te dien dage eene groote vergadering zou wezen, en hij hoopte, dat hem alzoo gelegenheid gegeven zou worden om het Evangelie te verbreiden; gelijk toen hij zich naar Jeruzalem haastte, zeide, dat de oorzaak was, opdat hij te Pinksteren daar zou komen. Doch toen anderen naar het gebruik der wet daar kwamen om te offeren, heeft hij daar een ander einde gezien, te weten, opdat zijn dienst in de groote menigte des volks zou te nutter wezen. Dat zou veel te koud en lauw wezen, dat Paulus hier alleen van vijftig dagen zou spreken. En het staat ook in het Grieksch alzoo, dat men het niet anders kan verstaan dan van een zekeren dag. Zie voorts van dit feest Lev. 23:16.

Hand. 20:16.

τῆς πεντη-
κοστῆς.

9 Want mij is een groote en krachtige deur geopend. Hij stelt twee oorzaken, waarom hij te Efeze langer blijft, te weten, dat hem daar gelegenheid gegeven werd om het Evangelie te bevorderen, en dat om de menigte der tegenstanders, zijn tegenwoordigheid daar zeer noodig was. Zoo is het dan zooveel alsof hij zeide: Ik zal hier een weinig blijvende, veel goeds doen, en de duivel zou

in mijn afwezen veel kwaads doen. In het eerste lid gebruikt hij een zeer gewone beeldspraak, als hij stelt, een deur, voor bekwaamheid, oorzaak en gelegenheid. Want de Heere deed hem den weg open om het Evangelie te bevorderen. Hij zegt, dat deze deur groot is, omdat hij vele menschen kon winnen, hij zegt dat zij krachtig is, omdat God zijn arbeid zegende, en de leer door de mogendheid zijns Geestes krachtig maakte. Zoo zien wij dan, hoe deze heilige man alom de eer van Christus is gevolgd, en dat hij niet om zijns voordeels of lustswille eenige plaats verkoren heeft: maar dat hij alleen aangezien heeft, waar hij allermeest nuttig kon zijn, en met de overvloedigste vrucht God kon dienen. Hiertoe dient, dat hij de zwarigheden niet alleen niet gevloeden, maar ook gewillig zichzelf daartegen gesteld heeft, waar hij zag, dat het noodig was strenger en met grooter zwarigheid te strijden. Want hij bleef daar, omdat er vele tegenstanders in den weg stonden, om wier aanloop te wederstaan, hij zooveel te bereider en gewilliger moest zijn, omdat hij wel gewapend en voorzien was.

10 Zoo Timotheus komt. Hij spreekt, alsof hij van zijn komst nog niet zeker ware, en hij beveelt hun Timotheus, opdat hij bij hen zonder vreeze zij; niet dat zijn leven bij hen in gevaar was, maar dewijl de vijanden van Christus hem hinderlijk zouden zijn. Zoo wil hij dan, dat zij naarstig zorg dragen, opdat hem geen onrecht geschiede. Hij stelt de oorzaak daarbij, zeggende, want hij werkt het werk des Heeren: waaruit wij verstaan, dat de gemeente van Christus behoort voor het leven der dienaren zorgzaam te zijn. En voorwaar het is recht, hoe grooter gaven een iegelijk heeft tot stichting der geloovigen, en hoe naarstiger hij zich daaraan overgeeft, dat alzoo ook zijn leven ons des te dierbaarder is. Het woordje, gelijk ik, is gesteld, of om de uitnemendheid, of om enkel de gelijkheid van dienst uit te drukken: dewijl zij beiden in het Woord arbeidden.

11 Dat dan niemand hem verachte. Hier beveelt hij hem andermaal aan, opdat zij hem niet verachten: mogelijk omdat hij nog niet zeer oud was, en de jonkheid gewoonlijk minder eerbiediging heeft. Zoo heeft hij dan willen zorgen, dat niemand zou verhinderen, dat de getrouwe dienaar van Christus in behoorlijke eer en waarde zou gehouden worden; tenzij Paulus mogelijk ditzelve voor verachting aangemerkt heeft, zoo zij voor zijn leven geen zorg droegen, gelijk het betaamde. Maar dit voorschrift schijnt wijder te strekken, te weten, dat zij hem niet zouden klein achten, zijn deugd niet kennende. Ten derde gebiedt hij, dat zij hem geleiden in vrede, dat is, vrij van allen hinder: want vrede beduidt hier veiligheid.

12 Aangaande den broeder Apollos. Deze volgde Paulus op in de opbouwning der Corinthische gemeente: en daarom heeft hij hem hierboven toegeschreven het werk der natmaking. Nu verontschuldigt hij hem, dat hij niet komt met de anderen: en daarom verontschuldigt hij hem, opdat de Corinthiërs niet denken, dat hij hem verhinderd had: want zij waren des te sterker tot hem genegen, omdat zij hem wel kenden. En zij hadden lichtelijk kunnen denken, dat Paulus dit gemaakt had, dat Apollos om eenige verbolgenheid niet tot hen kwam. Voorzeker, zij hadden bij zichzelf aldus kunnen vragen: Waarom heeft hij ons liever dezen gezonden dan Apollos? Hij antwoordt, dat hij door hem niet verhinderd is, dewijl hij hem

1 Cor. 3:7.

vermaand heeft, maar hij belooft te komen, wanneer hij gelegenheid zal hebben.

- 13 Waakt, staat in het geloof, handelt mannelijk, weest sterk.
 14 Laat al uwe dingen geschieden in de liefde.
 15 Ik vermaan u, broeders, gij kent het huisgezin van Stéfanás, dat zij zijn de eerstelingen van Achaje, en hoe zij zichzelf geschikt hebben tot den dienst der heiligen.
 16 Dat gij ook den zoodanigen onderworpen zijt, en allen, die medewerken en arbeiden.
 17 Ik ben blijde om de tegenwoordigheid van Stéfanás, en Fortunátus, en Acháicus, omdat zij hebben vervuld, wat van uwentwege ontbrak.
 18 Want zij hebben mijnen en uwten geest vermaakt: daarom erkent de zoodanigen.
 19 De gemeenten in Azië groeten u. U groeten zeer in den Heere Aquila en Priscilla, met de gemeente in hun huis.
 20 U groeten al de broeders. Groet elkander met een heiligen kus.
 21 Ik, Paulus, groet u met mijne hand.
 22 Zoo iemand den Heere Jezus Christus niet lief heeft, die zij eene vervloeking, Maran-atha!
 23 De genade van den Heere Jezus Christus zij met u.
 24 Mijn liefde zij met u allen in Christus Jezus. Amen.

De Eerste zendbrief aan de Corinthiërs werd gezonden uit Filippi door Stéfanás, en Fortunátus, en Andronicus, en Timotheus.

13 Waakt. Dit is een korte, maar zeer gewichtige vermaning. Hij gebiedt hun te waken, opdat zij niet door den duivel overvallen worden. Want gelijk het zonder ophouden krijg is, alzo moet men ook zonder ophouden waken. En dit is een waken des gemoeds: als wij vrij en onbekommerd van aardsche zorgen, dingen bedenken die Gode aangaan: want gelijk het lichaam door gulzigheid en onmatigheid bezwaard wordt, zoodat het tot niets nut is, alzo zijn de zorgvuldigheden en begeerlijkheden der wereld, de onachtzaamheid of zorgeloosheid, als een geestelijke dronkenschap, waardoor het gemoed overvallen wordt. Het tweede is, dat zij in het geloof volharden, of dat zij het geloof behouden, opdat zij standvastig zijn, want het is het fundament, waarop wij steunen. Toch is het zeker, dat de wijze van volharden hier voorgesteld wordt, te weten, dat zij met vast geloof op God rusten. Ten derde (hetwelk het tweede zeer gelijk is) wekt hij ze op tot mannelijke sterkheid. En dewijl wij van nature zwak zijn, zoo gebiedt hij ze ten vierde versterkt te worden, of sterkte te verkrijgen. Want waar wij gesteld hebben, **weest sterk**, daar gebruikt Paulus slechts één woord, hetwelk zooveel is als **gesterkt worden**.

14 Laat al uwe dingen geschieden in de liefde. Hij herhaalt wederom, welke de regel aller werken is, waardoor wij onder elkander gemeenschap hebben. Zoo wil hij dan, dat de liefde de regeester is: want de Corinthiërs zondigden voornamelijk daarin, dat een iegelijk zichzelf zocht, en den ander verachtte.

15 Gij kent het huisgezin van Stéfanás. Wij bevinden door

dagelijksch gebruik, hoe nuttig het is, dat die in zeer groot aanzien zijn, die God met uitnemende gaven versierd heeft. Daarom, zoo wij de zaligheid der gemeente willen zoeken, zoo moeten wij altijd dat bezorgen, dat den goeden eer gegeven worde, dat hun raad in groote waarde zij, dat de anderen voor hen wijken, en dat zij zich door derzelver voorzichtigheid laten regeeren. Dit doet Paulus nu, als hij de Corinthiërs vermaant, dat zij het huisgezin van Stéfanás (sommige handschriften hebben er ook bij: en van Fortunátus) eere bieden. Want daar verschijnt God ons, waar Hij de gaven zijns Geestes ons vertoont. Daarom, willen wij geen verachters Gods schijnen, zoo moeten wij onszelven gewillig onderwerpen al den genen, dien God overvloedige gaven gegeven heeft. En opdat zij te meer genegen zijn om dat huisgezin te eeren, zoo maakt hij ze gedachtig, dat zij zijn de eerstelingen van Achaje, dat is, dat de huisgenooten van Stéfanás de eersten zijn geweest, die het Evangelie aannamen: niet dat die eerst geweest is, altijd beter is dan de anderen, maar wanneer de volharding daarbij is, zoo wordt terecht dien eere gegeven, die door de vaardigheid des geloofs, eenigszins aan het Evangelie een weg bereid hebben. Men moet ook aanmerken, dat dien zulk een eervolle naam gegeven wordt, die hunnen dienst en goed den geloovigen geheiligd hadden. Om dezelfde oorzaak beveelt hij hun weinig daarna ook Fortunátus en Acháicus, opdat een iegelijk, hoe beter hij was, in zooveel te grooter waarde zou gehouden worden, opdat hij des te meer goed mocht doen. Voorts, opdat de Corinthiërs te beter bewogen worden om hen lief te hebben, zoo zegt hij, dat het door hunnen dienst vervuld is, wat aan hun gansche gemeente ontbrak.

19 Met de gemeente in hun huis. Het is een groote lof, als hij aan een huisgezin den naam geeft van **gemeente**: en nochtans betaamt het, dat elk huisgezin der godzaligen alzo ingericht is, dat het een gemeente is. Dat Erasmus liever den naam **vergadering** heeft, dat is den zin van Paulus vreemd: want hij heeft niet met een gemeenen naam een hoop volks willen beduiden, maar eervol van de Christelijke huishouding willen spreken. Voorts, dat hij hierbij de groeten van Aquila en Priscilla schrijft, daardoor wordt bevestigd wat ik boven aangeteekend heb, te weten, dat deze zendbrief eerder te Efeze geschreven is dan te Filippi. Want Lukas leert, dat zij te Efeze bleven, toen Paulus van daar reisde.

20 Groet elkander met een. De gewoonte van kussen was bij de Joden zeer algemeen, gelijk uit de Schrift bekend is: en hoewel het in Griekenland niet zoo algemeen was, zoo was het nochtans niet onbekend: maar het is waarschijnlijk, dat Paulus hier spreekt van dien kus, waarmede zij elkander in de heilige vergadering groetten. Want ik zou het lichtelijk gelooven, dat van der apostelen tijd aan de kus bij de bediening des nachtmaals is gebruikt geweest, in plaats waarvan bij die volken, dien de gewoonte van kussen wat vreemd was, het kussen der offerschaal is gekomen. Hoe het zij, dewijl het een teeken der onderlinge liefde was, zoo twijfel ik niet, dat Paulus ze heeft willen vermanen om onderlinge liefde onder elkander te houden, niet alleen met het gemoed en met noodwendige diensten, maar ook met dit teeken, zoover het heilig was, dat is, noch oneerlijk, noch bedriegelijk. Intusschen kan heilig genomen worden voor gewijd.

22 Zoo iemand den Heere Jezus niet liefheeft. Het slot van den zendbrief heeft drie stukken: Hij wenscht den Corinthiërs de genade van Christus, hij geeft getuigenis van zijn liefde tot hen, en dreigt die zeer strengelijk, die den naam des Heeren valschelijk voorwenden, Hem niet van harte liefhebbende. Want hij spreekt niet van degenen, die daarbuiten waren, die den naam van Christus openlijk haatten, maar van de onnutte hypocrieten, die om hunnen buik of om ijdel roem de gemeenten verstoorden: denzulken verkondigt en wenscht hij de vervloeking. Het is onzeker, of hij hun wenscht het verderf voor God, of dat hij wil, dat zij den geloovigen hatelijk, ja, gruwelijk zijn. Evenals aan de Galaten, hfdst. 1: 8, waar hij zegt, dat de vervalscher van het Evangelie vervloekt is, en daarmede niet beduidt, dat hij van God verworpen en verdoemd is, maar vermaant, dat hij ons gruwelijk moet zijn. Ik leg het eenvoudig uit, alsof daar gezegd ware, dat zij omkomen en uitgeroeid worden, want zij zijn pesten der gemeenten: en voorwaar, daar is niets verderfelijkers dan deze soort van menschen, die de uitwendige belijdenis der godzaligheid tot hunne booze genegenheden misbruiken. En de oorsprong dezes kwaads geeft hij te kennen, als hij zegt, dat zij Christus niet liefhebben: want de oprechte en ernstige liefde van Christus, zal niet dulden, dat wij den broederen ergernis of aanstoot geven. De woorden **Maran-atha**, die hij terstond daarbij stelt, hebben wat meer zwaarigheid. Bijna al de ouden komen daarin overeen, dat het Syrische woorden zijn. Doch Hieronymus legt het uit: **De Heere komt**; anderen: **In de komst des Heeren**, of: **Totdat de Heere komt**. Maar een iegelijk (gelijk ik meen) ziet wel, hoe naakt en kinderachtig het zou zijn, dat de apostel bij de Grieken, Syrische woorden zou gebruikt hebben, als hij wilde zeggen, dat de Heere gekomen is. Die het overzetten: **In de komst des Heeren**, gissen slechts, want die zin heeft ook geen grooten schijn. Het is veel waarschijnlijker, dat deze wijze van spreken den Hebreëen gewoon is geweest, als zij iemand wilden afsnijden of uitsluiten. Want de apostelen gebruiken nergens vreemde talen, dan als zij in eens anders persoon iets verhalen; gelijk: **Eli, Eli, lama sabachtani**. Evenzoo: **Tabitha Kumi**. Evenzoo: **Effatha**; of zij gebruiken een woord, dat door algemeen gebruik aangenomen is, gelijk **Amen, Hosanna**. Laat ons dan zien of deze woorden **Maran-atha**, ook tot de afsnijding dienen. Bullinger heeft op gezag van Theodorus Bibliandrus vermaand, dat **Maran-atha** zooveel beduidt, als het Hebreeuw-sche woord **Cherem**. En Wolfgangus Capito, zaliger gedachtenis, heeft mij vroeger datzelfde verzekerd. En het is niet nieuw, dat de apostelen deze woorden anders schrijven, dan zij in hun taal uitgesproken werden: hetwelk ook uit de boven aangehaalde voorbeelden openbaar is. Zoo dan, als Paulus die vervloekt had, die Christus niet liefhebben, zoo heeft hij, door het gewicht der zaak gedrongen, alsof hij zichzelf niet genoeggedaan had, een woord daarbij gesteld, dat bij de Joden gemeen was, en dat zij gebruikten, als zij het vonnis der uitsluiting uitspraken, gelijk ik in onze taal zou zeggen: Ik snijd u af. En zoo ik daarbij zou voegen: Ik **anathemathizeer** u, zoo zal dit krachtiger het verlangen uitdrukken.

Cherem be-
teekent ban.

II CORINTHIËRS

Uit het Latijn vertaald door ds. A.M. Donner

DE INHOUD
VAN DEN
TWEEDEN ZENDBRIEF VAN PAULUS
AAN DE
CORINTHIËRS.

Zooveel men uit den samenhang van dezen zendbrief kan verstaan, schijnt het, dat de Eerste zendbrief niet zonder eenig gevolg is geweest bij de Corinthiërs, doch dat hij niet zooveel gedaan heeft als het recht was. Bovendien, dat sommige ongeschikte menschen het gezag van Paulus verachtende, in hun hardnekkigheid hebben volgehouden. Want dat hij nu zoovele woorden gebruikt om zijn getrouwheid te bewijzen, en om de waardigheid zijns ambts te bevestigen, dat is een teeken, dat zij nog niet ganschelijk waren terecht gebracht, en dat er sommigen waren, die den Eersten zendbrief meer bespotten, dan tot een geneesmiddel gebruikten; hierover klaagt hij zelf met klare woorden. Zoo dan, dewijl hij verstond, dat de stand der gemeente bij hen zoo was, en dat hij door andere zaken verhinderd zijnde, later tot hen zou komen, dan hij in den beginne voorgenomen had, zoo heeft hij dezen brief uit Macedonië geschreven. Nu hebben wij, wat hij, dezen brief schrijvende, aangezien heeft, te weten, opdat hij zou volbrengen wat hij nu begonnen had, opdat hij alles wel gesteld mocht vinden, wanneer hij kwam. Hij begint naar zijn gewoonte met dankzegging, God dankende, dat hij uit zeer groote gevaren wonderlijk verlost was, en ook mede met korte woorden vermanende, dat al zijne verdrukkingen en ellendigheden tot hun eigen goed en zaligheid gedijde: opdat hij hierdoor als door een pand der vriendschap, te beter in hun gunst kome, dewijl de goddeloozen deze oorzaken misbruikten om hem onaangenaam te maken. Bovendien, als hij het vertoeven van zijne komst wilde verontschuldigen, zegt hij, dat hij zijn plan niet veranderd heeft door lichtvaardigheid of ongestadigheid, of om te bedriegen, iets anders voorgegeven heeft, dan hij in den zin had: maar dat hij dezelfde gestadigheid in al zijne woorden houdt, die zij in de leer bevonden hadden. En hier roert hij met korte woorden aan, hoe standvastig en zeker de waarheid zijner prediking geweest is, als die in Christus is gefundeerd geweest, in wien al de beloften Gods vast en zeker zijn, hetwelk een uitnemende lof des Evangelies is. Daarna betuigt hij, dat hij om deze oorzaak niet gekomen is, omdat hij hun niet vriendelijk en liefelijk kon zijn:

waarmede hij die berispt, die uit de verandering van zijn plan oorzaak namen om hem te lasteren. Zoo legt hij dan de schuld op de Corinthiërs, omdat zij nog niet wel bereid waren om hem te ontvangen. En toont ook mede aan, hoe goed en vaderlijk hij tot hen gezind was, dewijl hij naliet in hun stad te komen, opdat hij niet gedwongen zou worden strengheid tegen hen te gebruiken. Voorts, opdat niemand zou tegenwerpen, dat hij intusschen in zijnen zendbrief niet nagelaten had de Corinthiërs strengelijk te behandelen, zoo verontschuldigt hij die strengheid, die hij in den Eersten zendbrief gebruikt had, zeggende, dat anderen de oorzaak daarvan geweest zijn, die hem tegen zijn wil tot zulk een nood gedwongen hebben. En dat deze bitterheid uit een goedwillig hart is gekomen, wordt hierdoor bevestigd, dat hij ook dien, die de bloedschande begaan had, over welken hij zeer verbolgen was, gebiedt wederom in genade te ontvangen, omdat hij na dien tijd eenig teeken van bekeering gegeven had. Bovendien heeft hij zijn liefde jegens hen ook met deze bewijsreden bevestigd, dat zijn hart ongerust is geweest, totdat hij door Titus van hunne zaken was ingelicht: want zulke zorgvuldigheid komt uit liefde. Maar hier zijn reis naar Macedonië gemeld hebbende, begint hij te handelen van de heerlijkheid van zijn dienst. Nochtans, dewijl die lekkere apostelen, die hem zochten te lasteren, hun eigen lof verkondigende, hem licht overwonnen zouden hebben, zoo betuigt hij, dat hij niet van de menschen lof en prijs zoekt, maar uit de zaak zelve neemt, opdat hij niets met hen gemeen hebbe, en ook mede hun dwazen roem wederlegge. Op welke plaats hij de kracht zijner prediking hoogelijk verheft, en het Evangelie met de wet vergelijkende, de waardigheid zijns apostelambts grootmaakt: nochtans eerst betuigende, dat hij niets zichzelf als eigen toekent, maar alles wat daar is, Gode toeschrijft. Daarna verhaalt hij wederom, met wat groote getrouwheid en oprechtheid hij het ambt, dat hem bevolen was, bediend heeft: waar hij ook die gispt, die hem kwaadwillig lasterden; ja ook, door een heilig betrouwen hooger opklimmende, zegt, dat die allen van den duivel verblind zijn, die de klaarheid zijns Evangelies niet zien. Nu, dewijl hij zag, dat de eerwaardigheid zijns apostelambts zeer gekrenkt werd door de nederheid zijns persoons, daar die toch in de wereld verachtelijk was, zoo heeft hij door een bekwame voorkoming deze ergernis niet alleen weggenomen, maar ook tot het tegengestelde gewend, zeggende, dat de uitnemendheid der genade Gods zooveel te klaarder gezien wordt, dewijl zulk een groote schat in aarden vaten voorgesteld wordt: alzoo heeft hij wat de kwaadwilligen hem tot schande rekenden, tot zijn lof en eere gewend: dewijl hij met zoo vele ellendigheden overvallen zijnde, nochtans altijd gelijk de palm, als een overwinnaar doorbreekt. Dit behandelt hij tot de helft van het 4de Hfdst. Nochtans dewijl de ware heerlijkheid der Christenen buiten de wereld is, zoo vermaant hij, dat men door verachting des tegenwoordigen levens, en dooding des uitwendigen menschen, met alle begeerte des harten, tot bedenking der heilige onsterfelijkheid moet voortgaan. Daarna, weinig na het begin van het 5de Hfdst., roemt hij, dat zijn genegenheid zoo is, dat hij niet anders wenscht en begeert, dan zijnen dienst Gode aangenaam te maken: en dat hij hoopt de Corinthiërs tot getuigen zijner oprechtheid te hebben. Maar dewijl hier gevaar was

van verdenking van ijdelheid of hoovaardigheid, zoo verhaalt hij wederom, dat hij door der boozen ongeschiktheid hiertoe gedwongen wordt: en dat niet om zinentwil, alsof hij zoo zocht zijn eigen eer te behouden, maar tot der Corinthiërs voordeel, dien het nut is alzoo te gevoelen en zeker te zijn: en hij betuigt dat niets hem ter harte gaat, dan hun zaligheid. Om welke zaak te bevestigen, hij een algemeene leer stelt, wat doel en einde de dienaren van Christus behooren voor oogen te hebben, te weten, dat zij zichzelf vergetende, hunnen Heere leven: en eindelijk besluit hij, dat men niets moet achten dan de nieuweid des levens, opdat die alleen geacht worde, die zichzelf verloochend heeft. Hieruit maakt hij een overgang tot verklaring van den hoofdinhoud der Evangelische boodschap, om door grootheid en uitnemendheid, op de eene zijde de dienaars, op de andere zijde het volk tot godzalige zorgvuldigheid te bewegen; hetwelk hij doet in het begin van het 6de Hfdst. En als hij hier wederom herinnerd heeft, hoe getrouw hij zijn ambt bedient, zoo bestraft hij een weinig de Corinthiërs, dat zij zelf zichzelf verhinderen de vrucht te genieten. Bij deze beschelding stelt hij terstond een vermaning, dat zij de afgoderij vlieden: waaruit het openbaar is, dat hij de Corinthiërs nog niet gebracht had, waartoe hij wilde. Daarom klaagt hij terecht, dat het de schuld van hen is, die voor zulke klare leer hunne ooren niet openden. Maar opdat hij de zwakke harten door te scherpe nepen niet vervreemde of versla, zoo betuigt hij wederom zijn goedwilligheid tot hen, en die verontschuldiging, die hij als afgebroken gelaten had, volbrengt hij, hoewel op een andere wijze. Want een groter betrouwen gekregen hebbende, bekent hij, dat het hem niet mishaaft, dat hij ze bedroefd heeft, omdat hij het tot hun nut en voordeel gedaan heeft; en aldaar verblijdt hij zich over hunnen voorspoed, en verklaart hoe hartelijk en met wat begeerte hij hun nut en voordeel zoekt. Dit behandelt hij tot het einde van het 7de Hfdst. Van het begin van het 8de Hfdst. tot het einde van het 9de, maakt hij ze vaardig en blijmoedig om aalmoezen te geven, die hij in het laatste hfdst. van den Eersten zendbrief gemeld had. En hij prijst ze, dat zij wel begonnen hadden: maar opdat (gelijk het pleegt te geschieden) metertijd de ijver niet verkoude, zoo bevestigt hij ze met vele redenen, opdat zij in den begonnen loop standvastig voortgaan. Van het 10de Hfdst. aan, begint hij zichzelf en zijn apostelschap van de valsche beschuldigingen te bevrijden, waarmede de ongeschikte menschen hem kwelden: en ten eerste vertoont hij, dat hij met die wapenen wel gewapend is, die om den krijg van Christus te voeren noodig zijn. Daarna zegt hij, dat die strengheid, die hij in den Eersten zendbrief gebruikt heeft, steunende was op het betrouwen eener goede consciëntie, en dat hij tegenwoordig zijnde niet minder kracht heeft in de werken, dan hij in het afwezen strengheid heeft in de woorden. Ten laatste vergelijkt hij zichzelf met hen, bewijzende hoe ijdel zij zichzelf verheffen. In het 11de Hfdst. roept hij de Corinthiërs terug van booze oordeelen, waarmede zij verdorven waren, vermanende dat niets zorgelijker is, dan van de eenvoudigheid des Evangelies afgeleid te worden. En dat hij begon bij hen wat versmaad te worden, daar zij anderen met grooter gunst ontvingen, bewijst hij, dat dit niet geschiedt door zijn schuld, maar door hun grootschheid en lekkerheid, dewijl anderen hun niets

beters noch uitnemenders aangebracht hadden, en hij om geen andere oorzaak bij hen verachtelijk was, dan omdat hij zichzelve niet optooide met sierlijkheid van woorden, of omdat hij door gewillige vernedering, hunne zwakheid toegevend, van zijn recht was afgeveken: welke wijze van spreken een bedekt verwijt van ondankbaarheid bevat. Want wat redelijkheid was dit, dat zij hem daarom te min achtten, omdat hij zichzelve naar hen had geschikt. Nochtans betuigt hij, dat hij zich niet daarom onthouden heeft van bezoldiging, die men hem schuldig was, te nemen, omdat hij de Corinthiërs niet liefhad, maar omdat de valsche apostelen hem in niets zouden te boven gaan, dewijl hij wist, dat zij door deze listen lagen legden. Als hij het onrecht en kwaadwillig oordeel der Corinthiërs bestraft heeft, zoo verheft hij zich met een godzaligen roem, verhalende hoe grootelijks hij mocht roemen, zoo hij wilde, na eerst gezegd te hebben, dat hij om hunnentwil is dwaas geworden, zichzelve prijzende. Eindelijk, als midden in den loop zichzelve tegenhoudende, zegt hij, dat die nederheid, die van de hoovaardigen veracht wordt, hem het hoogste stuk zijns roems is, dewijl hij van den Heere onderwezen was, dat hij niet anders dan in zijne zwakheden zou roemen. Bij het einde van het 12de Hfdst. zet hij ze wederom terecht, dat het om hunnentwil hem noodig was zulke dwaasheid te gebruiken, dewijl zij zichzelve tot eergierige menschen begeben, door welke zij van Christus vervreemd worden. Bovendien stelt hij zichzelve streng tegen degenen, die hardnekkig tegen hem raasden, gebruikende boven de vorige boosheid nog deze onbeschaamdheid in het wederstaan. In het 13de Hfdst. verkondigt hij denzulken zware straf, en vermaant ze allen in 't gemeen zijn apostelambt te bekennen, dewijl dat tot hun eigen nut en voordeel zou zijn, want het zou hun schadelijk wezen, dat zij dien verachtten, welken zij bevonden hadden een zekeren en getrouwen gezant van Christus te zijn.

HET EERSTE HOOFDSTUK.

- 1 Paulus, een apostel van Jezus Christus, door den wille Gods, en de broeder Timotheus, aan de gemeente Gods, die te Corinthen is, met de heiligen, die in geheel Achaje zijn.
- 2 Genade zij u, en vrede van God, onzen Vader, en den Heere Jezus Christus. Rom. 1:7.
1 Cor. 1:3.
Ef. 1:2.
- 3 Geloofd zij de God en Vader van onzen Heere Jezus Christus, de Vader der barmhartigheid, en de God aller vertroosting; 1 Petr. 1:2.
Ef. 1:3.
- 4 Die ons vertroost in al onze verdrukking, opdat wij die kunnen vertroosten, die in allerlei verdrukking zijn, door de vertroosting, waarmede God ons vertroost. 2 Cor. 6:6.
- 5 Want gelijk het lijden van Christus overvloedig in ons is, alzo is ook onze vertroosting overvloedig door Christus. Ps. 94:19.

UITLEGGING.

P Paulus, een apostel. Waarom hij zichzelve een apostel van Christus noemt, en waarom hij zegt, dat hij deze eer door den wille Gods heeft verkregen, zoekt dit in den voorgaanden Zendbrief, waar gezegd is, dat men geene anderen moet hooren, dan die van God gezonden zijn, en uit zijn mond spreken: en dat daarom twee dingen noodig zijn, opdat iemand autoriteit verkrijge, te weten, de roeping en de getrouwheid desgenen, die getrouwen is, in het bedienen zijns ambts, welke beide dingen Paulus zichzelve toeschrijft. Ditzelfde doen ook de valsche apostelen, maar dewijl zij den naam gebruiken, die hun niet toekomt, zoo kunnen zij bij de kinderen Gods niets uitrichten, dewijl zij derzelve onbeschaamdheid lich- telijk onweerlegbaar kunnen aantoonen. Daarom is de enkele naam niet genoeg, tenzij ook de waarheid zelve daarbij zij, opdat degene, die zichzelve voor een apostel uitgeeft, ook met het werk bewijze zulk een te zijn. **Aan de gemeente Gods, met al de heiligen.** Men moet altijd aanmerken, hoe hij daar een gemeente erkent, waar zoo- veel kwaad en onreinigheid was. Want de gebreken van sommige menschen verhinderen niet daar een gemeente geacht te worden, waar de ware teekenen van den godsdienst zijn. Maar wat beduiden deze woorden: **Met al de heiligen?** Waren deze heiligen buiten de gemeente? Ik antwoord, dat deze woorden zijn te verstaan van die geloovigen, die hier en daar in verscheiden hoeken des lands verstrooid waren. Gelijk het waarschijnlijk is, dat in dien beroer- lijken tijd, toen de vijanden van Christus alom wreedheid bedreven, velen zijn verstrooid geweest, die geen gelegenheid hadden om heilige vergaderingen te houden.

3 Geloofd zij God. Hij begint (gelijk wij gezegd hebben) met deze dankzegging, eensdeels om de goedheid Gods te prijzen, anderdeels om den Corinthiërs door zijn voorbeeld moed te geven, om de vervolgingen krachtig te lijden: en deels om zichzelf met godzaligen roem te verheffen tegen de booze lastering der valsche apostelen. Want de boosheid der wereld is zoo groot, dat zij het martelaarschap der heiligen, dat zij met verwondering behooren aan te nemen, liever bespotten, en in de schoone teekenen der overwinning der godzaligen oorzaak van lastering zoeken. **Geloofd zij God,** zegt hij. **Waarom? Die ons vertroost.** Het woordje **die,** is gesteld voor **want,** of, **omdat.** Alsof hij zeide: **Geloofd zij God, omdat Hij ons vertroost.** Hij had zijn verdrukkingen sterk en blijmoedig verdragen. Deze sterkheid heeft hij Gode toegeschreven, omdat hij op Diens vertroosting steunende, niet overwonnen is geworden. En niet tevergeefs noemt hij God den **Vader van onzen Heere Jezus Christus,** dewijl van weldaden gesproken wordt: want waar Christus niet is, daar is geen weldadigheid: wederom, waar Christus de Middelaar is, door middel van wien alle maagschap in den hemel en op de aarde genoemd wordt, daar zijn ook al de barmhartigheden, en alle vertroosting en Gods, ja, daar is de vaderlijke liefde: uit welke fontein al het overige vloeit.

4 Opdat wij kunnen vertroosten. Het is zonder twijfel, dat hij, gelijk hij boven zijne verdrukkingen van oneer en booze geruchten bevrijd heeft, alzoo nu de Corinthiërs vermaant, dat het om hunnentwil, en tot hun nut geschied is, dat hij door de hemelsche vertroosting overwinnaar is gebleven, opdat zij liever zichzelf moedig maken tot gemeenschap zijner lijdzaamheid, dan zijne strijden hoogmoedig verachten. Voorts, gelijk Paulus niet voor zichzelf, maar voor de gemeente leefde: alzoo heeft hij al de genade, die God hem gaf, niet geacht hem alleen gegeven te zijn, maar opdat hij meer macht zou hebben om anderen te helpen. En voorwaar, wanneer de Heere ons weldoet, zoo wekt Hij ons eenigszins op door zijn exempel, om onzen naaste weldadig te zijn. Zoo moet men dan den geestelijken rijkdom niet verbergen, maar een iegelijk wat hij ontvangen heeft, den anderen uitdeelen. Dit moet wel voornamelijk plaats hebben in de dienaren des Woords: nochtans moet het allen gemeen zijn naar een iegelijks mate: alzoo zegt Paulus hier, dat hij door de vertroosting Gods is onderhouden geweest, opdat hij anderen mocht vertroosten.

5 Want gelijk het lijden. Deze uitspraak kan tweeërlei wijze verstaan worden, te weten, actief en passief. Zoo men het actief neemt, zoo zal de zin wezen: Hoe meer ik met menigerlei verdrukkingen zal geoefend worden, zooveel te meerder macht heb ik om anderen te vertroosten. Maar het behaagt mij beter het passief te nemen, te weten, dat God zijne vertroosting vermenigvuldigt naar de mate der verdrukkingen: hetwelk ook David belijdt hem geschied te zijn, zeggende: Naar de menigte mijner benauwdheden in mij, hebben uwe vertroosting mijn ziel verblijd. Maar in de woorden van Paulus is volkomener leer, want de verdrukkingen der godzaligen noemt hij: **Lijden van Christus,** gelijk hij op een andere plaats zegt, dat hij in zijn lichaam vervult, wat aan het lijden van Christus ontbreekt. De ellendigheden en zwarigheden van dit tegenwoordig leven zijn zoowel den boozen als den

Ps. 94:19.

Col. 1:24.

goeden gemeen: maar als zij den goddeloozen toekomen, zoo zijn zij teekenen der Goddelijke vervloeking: want zij komen uit de zonde, en daar wordt niet in gezien, dan de toorn Gods en gemeenschap met Adam, welke niet dan den moed kan benemen. Maar de geloovigen worden ondertusschen Christus gelijk, en dragen zijn dooding in hunne lichamen, opdat het leven van Christus eenmaal in hen verschijne. Ik spreek van de verdrukkingen, die zij om het getuigenis van Christus lijden: want hoewel de roeden des Heeren, waarmede hunne zonden gekastijd worden, hun zalig zijn, zoo worden zij nochtans niet eigenlijk gezegd, deelgenooten van het lijden van Christus te zijn, anders dan als zij om zijn wil lijden: gelijk daar staat in den Eersten zendbrief van Petrus, hfdst. 4:13. Zoo geeft dan Paulus te kennen, dat God hem in zijne verdrukkingen altijd bijstaat, en dat zijn zwakheid door de vertroosting van Christus ondersteund wordt, opdat zij niet onderdrukt worde door het kwade.

6 Hetzij dat wij verdrukt worden, voor uwe vertroosting en zaligheid, die geschiedt in het verdragen van dezelfde verdrukkingen, die wij ook lijden: hetzij dat wij vertroosting ontvangen, voor uwe vertroosting en zaligheid.

7 Onze hope van u is vast, wetende dat gij gelijk de verdrukkingen, alzoo ook de vertroosting deelachtig zijt.

8 Want wij willen niet, dat gij onwetende zijt, broeders, van onze verdrukking, die ons geschied is in Azië, te weten, dat wij bovenmate zijn bezwaard geweest boven onze macht, alzoo dat wij ook van ons leven in benauwdheid waren. Hand. 19:23.

9 Ja wij hadden zelve in onszelven het vonnis des doods genomen, opdat wij niet op onszelven, maar op God zouden betrouwen, die de dooden opwekt tot het leven. Jer. 17:5.

10 Die ons uit zulken zwaren dood verlost heeft, en verlost, in welken wij vaste hope hebben, dat Hij ons ook voortaan zal verlossen.

11 Ook mede door uwe hulp in den gebede voor ons, opdat om de gave, uit vele personen aan ons bewezen, door velen voor ons gedankt worde. Rom. 15:30. Fil. 1:19. 2 Cor. 4:15.

6 Hetzij dat wij verdrukt worden. Dewijl vóór de woorden: **Onze hope van u is vast,** wordt gesteld een woordje **en,** daarom heeft Erasmus gemeend, dat men een werkwoord daaronder moest verstaan, dat overeenkwam met deze woorden, **voor uwe vertroosting en zaligheid,** aldus: **Hetzij dat wij verdrukt worden, dat geschiedt voor uwe vertroosting.** Maar ik acht het waarschijnlijker, dat het woordje **en,** hier gesteld is alsof daar stond: **Alzoo ook, of op tweeërlei wijze.** Hij had nu gezegd, dat hij vertroosting ontvangt om anderen uit te deelen. Nu gaat hij verder, dat hij vaste hope heeft, dat zij de vertroosting zullen deelachtig worden. Sommige van de oudste Grieksche handschriften hebben terstond na het eerste deel dezen zin: **En onze hope is vast voor u:** door welke lezing de twijfel wordt weggenomen. Want dewijl zij in het midden gesteld wordt, moet zij met het voorgaande en met het navolgende stuk overeenkomen: hoewel, zoo iemand in elk stuk een volkomen zin wil hebben met een werkwoord daaronder te ver-

παράκλη-
σις.

staan, er zal geen groote ongeschiktheid in zijn, en de zin zal ook niet zeer verschillen. Want ofschoon wij het in één verband lezen, zoo zal men nochtans de stukken aldus moeten duiden, dat de apostel verdrukt en vertroost wordt tot der Corinthiërs nut, en dat hij daarom hope heeft, dat zij de vertroosting, die hij zal genieten, ten laatste zullen deelachtig worden. Ik heb dat gesteld, wat ik achte bekwaamst te zijn. Voorts moet men aanmerken, dat het woord **verdrukt worden**, hier niet alleen van de uitwendige ellendigheid, maar ook van het gemoed te verstaan is, opdat het met het tegenovergestelde woord **vertroost worden**, overeenkome. Alzoo geeft hij te kennen, dat des menschen gemoed benauwd wordt, door het gevoel van ellendigheid. Het Grieksche woord, waarvoor wij gesteld hebben **vertroosting**, beduidt ook **vermaning**, maar zoo gij verstaat een vertroosting, waardoor het gemoed des menschen, van de droefheid verlicht zijnde, opgericht wordt, zoo zult gij den zin van Paulus houden. Bijvoorbeeld, Paulus zou zelf door zoovele verdrukkingen overvallen zijnde, bijna mismoedig geworden zijn, had God hem niet wederom moed gegeven, door zijn vertroosting hem oprichtende. Zoo dan, de Corinthiërs verkrijgen alzoo kracht en sterkte des gemoeds uit zijn lijden, als zij zichzelf door zijn voorbeeld vertroosten. Laat ons nu de zaak met korte woorden samenvatten. Dewijl hij zag, dat zijne verdrukkingen sommigen een oorzaak der verachting waren, zoo heeft hij om de Corinthiërs van zulke feil terug te brengen, ten eerste bezeugen, dat hij daarom behoort bij hen in groote waarde te zijn, dewijl zij de nuttigheid daarvan hebben. Daarna maakt hij ze tot zijn metgezellen, opdat zij zijne verdrukkingen eenigszins achten hun eigen te zijn, alsof hij zeide: Hetzij dat ik verdrukkingen lijd, hetzij dat ik vertroost word, het geschiedt al tot uw nut en voordeel, en ik hoop vast, dat gij deze nuttigheid ten volle zult genieten. Want de verdrukkingen en vertroosting van Paulus waren toen zoodanig, dat zij tot stichting der Corinthiërs dienden, zoo de Corinthiërs niet eigener beweging zichzelf van de vrucht beroofden. Zoo betuigt hij dan, dat hij alzoo zeker is van de Corinthiërs, dat hij zekerlijk hoopt dat hij niet tevergeefs voor hun zaligheid verdrukt en vertroost wordt. De valsche apostelen arbeiden om al hetgeen Paulus geschiedde, tot zijne verachting aan te wenden. Had den zij verkregen wat zij begeerden, zoo zouden de verdrukkingen, die hij voor hun zaligheid leed, ijdel en teniet geweest zijn, en de vertroosting zouden hem niet bevorderlijk geweest zijn, waarmede de Heere hem vertroostte. Tegen zulke verzoeken stelt hij het tegenwoordig betrouwen. Zijn verdrukkingen dienden tot vertroosting der geloovigen, dewijl zij ziende, dat hij gewillig en ernstig zoovele ellendigheden droeg voor het Evangelie, oorzaak van bevestiging hadden. Want al bekennen wij, dat wij om het Evangelie verdrukkingen moeten lijden, zoo beven wij nochtans bij de kennis onzer zwakheid, en denken niet, dat wij ze zullen kunnen dragen. Hier moeten wij de voorbeelden der heiligen gedenken, opdat wij daardoor te moediger worden. Wederom kwam zijn persoonlijke vertroosting over de gansche gemeente, dewijl zij daaruit verstonden, dat God, die hem in den nood onderhouden en vertroost had, hen ook niet zou verlaten. Alzoo werd hun zaligheid tweeërlei wijze bevorderd. En dit is het, wat hij als door een tusschenzin daarbij

stelt: (**Die geschiedt in het verdragen, enz.**) Want hij heeft tot verklaring deze woorden daarbij willen stellen, opdat zij niet zouden denken, dat de verdrukkingen hun niet aangingen, die hij alleen droeg. Dewijl het Grieksche woord, waarvoor wij gesteld hebben: **die geschiedt**, kan genomen worden zoowel actief als passief, zoo heeft Erasmus het actief genomen, overzettende: **die werkt**; maar het wordt beter passief genomen: want Paulus heeft hier alleen willen verklaren, hoe hem alle ding geschiedt tot hun zaligheid. Zoo zegt hij dan, dat hij alleen lijdt, doch dat zijn lijden dient om hun zaligheid te bevorderen: niet dat het is een verzoening of offerande voor de zonden, maar omdat zij daardoor bevestigd en alzoo gesticht worden. Daarom stelt hij de vertroosting bij de zaligheid, om de wijze, hoe die zaligheid gewrocht wordt uit te drukken.

7 Wetende, dat gij, gelijk. Hoewel sommigen uit de Corinthiërs door de lasteringen der valsche apostelen verleid waren om minder eervol van Paulus te gevoelen, als zij zagen, dat hij schandelijk door de wereld behandeld werd: zoo stelt hij ze nochtans naast zich, beide in de gemeenschap der verdrukkingen en in de hope der vertroosting: alzoo hun verdraaide en kwaadwillige meening zonder openbare bestraffing beterende.

8 Want wij willen niet, dat gij onwetende zijt. Hij verhaalt de grootheid en zwarigheid der strijden, opdat de heerlijkheid der overwinning te beter gezien worde. Nadat hij den Eersten zendbrief gezonden had, was hij in groote gevaren geweest, en had zware aanloopen geleden. Het is waarschijnlijk, dat hier de historie aangeroerd wordt, die Lukas verhaalt, Hand. 19:23, hoewel hij daar niet zoozeer uitdrukt, hoe groot het gevaar geweest is; nochtans, als hij verhaalt, dat de gansche stad oproerig is geweest, zoo kan men lichtelijk hieruit het overige verstaan. Want wij weten, wat de oproerigheid des gemeenen volks pleegt mede te brengen, wanneer zij eenmaal ontstoken is. Van deze vervolging verhaalt Paulus, dat hij bovenmate is bezwaard geweest, daarna ook boven zijn macht, dat is, zoodat hij niet machtig was den last te dragen. Want het is een wijze van spreken, genomen van degenen, die onder de zwaarte van het pak bezwijken, of van de schepen, die door den overgroten last nedergedrukt worden en bezwijken. Niet dat hij is overwonnen geweest, maar omdat hij gevoelde, dat hem macht ontbrak, had de Heere hem niet nieuwe kracht gegeven. **Alzoo dat wij ook van ons leven in benauwdheid waren.** Dat is, alzoo dat ik nu meende, dat het met mijn leven gedaan was, of immers dat ik zeer kleine hope meer had, gelijk die plegen, die van alle zijden besloten zijnde, geen uitvlucht meer hebben. Hoe dan? heeft zulk een moedige krijgsknecht van Christus, zulk een sterk kampioen den moed verloren, den dood verwachtende? Want hij stelt geen andere oorzaak dezer benauwdheid, waarvan hij spreekt, dan dat hij aan zijn leven twijfelde? Ik heb reeds gezegd, dat Paulus zijn kracht niet meet met Gods hulpe, maar met het gevoelen zijner eigene macht. Nu is het zonder twijfel, dat alle kracht des menschen van den schrik des doods overwonnen wordt. Voorts is het ook noodig, dat de heiligen in gevaar komen van al hun kracht te verliezen, opdat zij van hun zwakheid vermaand zijnde, leeren op God alleen te staan, gelijk daar volgt. Toch wil ik liever het woord, dat Paulus hier in het Grieksch gebruikt, enkel uitdrukken door versagde **benauwdheid**,

dan met Erasmus overzetten door **vertwijfelen**: want hij verstaat niet anders, dan dat hij met uiterste benauwdheden is bevangen geweest, zoodat daar geen middel meer was om het leven te behouden.

9 Het vonnis des doods. Hiervoor plegen wij te zeggen: Ik had mij reeds voorgenomen of mijn rekening gemaakt te serven. Hij neemt een gelijkenis van degenen, die ter dood veroordeeld zijnde, niets anders verwachten dan de ure des doods; doch hij zegt, dat hij zelf dit oordeel gegeven heeft: waarmede hij te kennen geeft, dat hij naar zijn eigen meening den dood was overgegeven, opdat het niet schijne, dat hij het uit Gods openbaring had. Zoo is dan dit vonnis en die rekening meer, dan die benauwdheid, die hij gemeld heeft: want daarin was een twijfel betrekkelijk het leven, maar hierin is een zekere dood. Men moet voornamelijk aanmerken het einde, dat hij hierbij stelt, te weten, dat hij in zulken nood gekomen is, opdat hij niet op zichzelf zou betrouwen. Ik neem niet aan, wat Chrysostomus zegt, dat zulke remedie den apostel niet noodig was: maar dat hij dit als een verlicht voorbeeld den anderen voorstelt. Want hij was een mensch, den gemeenen bewegingen der menschen onderworpen, niet alleen koude en hitte, maar ook aan verkeerd betrouwen, aan lichtvaardigheid en andere dergelijke. Ik zeg niet, dat hij met zulke gebreken bevangen is geweest, maar dat hij daartoe heeft kunnen geneigd worden, en dat dit een middel is geweest, dat God intijds daartegen gegeven heeft, opdat zulks in zijn gemoed niet kwame. Zoo zijn dan hier twee dingen aan te merken, ten eerste, dat het vleeschelijk betrouwen, waarmede wij opgeblazen zijn, zoo hardnekkig is, dat het niet anders kan nedergeworpen worden, dan als wij in uitwendige vertwijfeling zijn gevallen. Want het vleesch is hoovaardig, en wijkt niet gaarne, en houdt niet af van dardelheid, dan als het gedwongen wordt: en wij worden niet eerder tot ware onderworpenheid gebracht, dan als wij door de geweldige hand Gods zijn nedergeworpen. Ten andere, dat ook in de heiligen eenige overblijfselen dezer krankheid blijven, en dat zij daarom dikmaals tot den uitersten nood gedreven worden, opdat zij van alle betrouwen op zichzelf beroofd zijnde, ootmoedigheid leeren, ja, dat dit kwaad zóó diep geworteld is in der menschen gemoed, dat zelfs ook de allervolmaaktsten niet ganschelijk daarvan gereinigd worden, totdat God hun den dood toont. En hieruit moet men verstaan, hoezeer het betrouwen op onszelven Gode mishaagt, om hetwelk te verbeteren wij moeten ter dood veroordeeld worden. **Maar op God, die de dooden opwekt.** Gelijk wij eerst moeten serven, opdat wij, het betrouwen op onszelven weggeworpen hebbende, en onze zwakheid bekennde, onszelven niets toeschrijven: alzo zal dit niet genoeg wezen, tenzij wij verder voortgaan. Zoo laat ons dan beginnen van een wanhopen aan onszelven, doch opdat wij in God hopen. Laat ons in onszelven ineenvallen, opdat wij door zijn kracht wederopgericht worden. Zoo dan, Paulus maakt den hoogmoed des vleesch teniet, en in plaats daarvan stelt hij terstond het betrouwen, dat op God steunt. **Niet in ons, zegt hij, maar in God.** Wat Paulus daarbij stelt, **die de dooden opwekt**, heeft hij daarbij gesteld naar de omstandigheid der zaak: gelijk in Rom. 4:14, waar hij van Abraham spreekt. Want gelooven in God, die de dingen

die niet zijn, roept, alsof zij waren, en **in God hopen, die de dooden opwekt**, is zooveel als de mogendheid Gods in het scheppen zijner uitverkorenen uit niet, en in het opwekken der dooden, zichzelf als een doelwit voor oogen stellen. Zoo zegt dan Paulus, dat hem de dood is voor oogen gesteld geweest, opdat hij de kracht Gods te beter daaruit zou bekennen, door welke hij uit de dooden verwekt was. In orde is het wel eerst, dat men God bekent de auteur des levens te zijn, uit de kracht, die Hij ons geeft: maar dewijl het licht des levens dikmaals onze oogen verstrikt, omdat ons gezicht zwak is, zoo moeten wij door het aanschouwen des doods tot God gebracht worden.

10 Die ons uit zulken zwaren dood verlost heeft. Hier past hij op zijn persoon toe, wat hij in 't gemeen gezegd had: en als hij de genade Gods prijst, zoo betuigt hij, dat hij geenszins in zijn verwachting is bedrogen geweest: dewijl hij ook is verlost geweest uit den dood, ja uit een zwaren dood. Zooveel de wijze van spreken aangaat, zij is der Schrift niet ongewoon, want het wordt dikmaals beide in de profeten en in de Psalmen gevonden, en de gemeene wijze van spreken laat ze ook wel toe. En wat Paulus in zichzelf bekent, dat brenge een iegelijk op zichzelf over. **In welken wij vaste hope.** Van de weldadigheid Gods, die hij dikmaals bij ervaring gevoeld had, acht hij zichzelf ook voor later zeker te zijn, en dat niet zonder oorzaak: want wanneer de Heere eensdeels doet wat Hij beloofd heeft, zoo geeft Hij ons ook voor later goede hope. Ja, Hij bevestigt ons zijne beloften met zoo menig pand en godspenning, als wij menige genade van Hem ontvangen. En hoewel Paulus niet twijfelde, dat God hem vanzelf zou bijstaan: zoo vermaant hij nochtans de Corinthiërs, dat zij door hunne gebeden zijn welvaart Gode bevelen. Want als hij voor zeker stelt, dat hij door hen zal geholpen worden, zoo heeft deze betuiging kracht eener vermaning, en hij geeft niet alleen te kennen, dat zij dit plichtshalve zullen doen, maar ook dat zij het met vrucht zullen doen. Uwe gebeden, zegt hij, zullen mij ook helpen. Want het onderlinge gebed, dat God ons gebiedt, wil Hij niet dat onvruchtbaar zij. Hetwelk ons behoort op te wekken, zoowel om het gebed der broederen te begeeren, wanneer wij in eenigen nood zijn, als om dezelfde hulpe hun te doen, dewijl wij hooren, dat het niet alleen Gode een aangename dienst zal zijn, maar ook ons nuttig. Het is ook geen mistrouwen, dat Paulus der broederen voorspraak begeert: want gelijk hij zeker was, dat God voor zijn welvaart zou zorg dragen, al ware hij van aller menschen hulp verlaten, alzo wist hij, dat dit God zou behagen, dat hij door der gemeente gebed geholpen werd: hij hoorde ook de beloften, dat zulke gebeden niet zouden tevergeefs wezen. Zoodan, opdat hij niet eenige hulpe zou voorbijgaan, die hem van God verordend ware, zoo heeft hij der broederen gebed begeerd. De inhoud is, dat wij het Woord Gods volgen, dat is, dat wij zijnen geboden gehoorzaam zijn, en zijne beloften aanhangen, hetwelk die geenszins doen, die hun toevlucht nemen tot der dooden voorspraak. Want zij zijn niet tevreden met de hulp, die hun van God verordend is, en zoeken dus een nieuwe hulp, die op geen getuigenis der Schrift gefundeerd is. Want al wat zij van de onderlinge voorbedding bevat, strekt niet tot de dooden, maar is bijnaam niet verder dan van de levenden gesproken. Zoo handelen

dan de papisten kinderachtig, die deze plaatsen tot bevestiging van hun bijgeloof misbruiken.

11 **Opdat om de gave uit vele personen.** Dewijl in de woorden van Paulus wat verwards is, zoo verschillen de uitleggers in gevoelen. Ik wil niet vele woorden maken, om de uitlegging van anderen te wederleggen, en het is ook voorwaar niet noodig, zoover wij van de ware en natuurlijke uitlegging zeker zijn. Hij had gezegd, dat de gebeden der Corinthiërs hem zouden behulpzaam zijn. Nu stelt hij de andere vrucht daarbij, die daaruit komen zal, te weten, grooter verklaring der heerlijkheid Gods. Want al wat God mij zal geven (zegt hij) als van velen verkregen, zal door velen met lof verheven worden; of velen zullen voor mij God danken, omdat Hij mij helpende niet alleen de gebeden van één, maar van velen verhoord heeft. Ten eerste, dewijl wij geen gave Gods behooren voorbij te gaan zonder lof, zoo behooren wij nochtans voornamelijk God voor zijn barmhartigheid te danken, wanneer Hij onze gebeden verhoord heeft, gelijk er staat in Ps. 50:15. En dat niet alleen, wanneer het ons eigen voordeel aangaat, maar wanneer het de gemeene welvaart der gemeente of iemand uit de broederen aangaat. Zoo dan, wanneer wij voor elkander bidden, en verkrijgen wat wij bidden, zoo wordt de heerlijkheid Gods des te meer verklaard, omdat wij allen zoowel voor de gemeene weldaden aan het gansche lichaam der gemeente, als voor de bijzondere weldaden, die aan een iegelijk bijzonder bewezen worden, danken. In dezen zin is niets gedwongen: want dat in het Grieksch het tusschengestelde lidwoord deze twee schijnt te scheiden: **uit vele personen, en de gave, aan mij bewezen**, heeft niets geen vastigheid, dewijl het dikwijls gevonden wordt gesteld tusschen dingen, die aan elkander hangen; en hier wordt het bekwaamelijk gesteld voor, **nochtans, of niettemin**: want hoewel het uit vele personen was gekomen, zoo was het nochtans voor Paulus bijzonder. Voorts deze woorden, **door velen** te verstaan van dingen, gelijk velen doen, en niet van personen, strijdt tegen het verband. Nochtans kon men vragen, waarom hij gezegd heeft uit vele personen, liever dan uit vele menschen, en wat hier het woord **persoon** beduidt. Ik antwoord, dat het zooveel is, alsof hij gezegd had, **velen in aanmerking genomen**. Want alzoo wordt de genade aan Paulus gegeven, dat zij velen gegeven wordt. Dewijl dan God vele menschen aanzag, daarom zegt hij, dat het om veler personen wil geschiedt. Dat sommige Grieksche handschriften hebben, **voor u**, hoewel het van den zin van Paulus en van het verband vreemder schijnt, toch kan het bekwaamelijk uitgeleid worden, aldus: Wanneer God u zal verhoord hebben over mijn zaligheid, en dat tot uwe zaligheid, zoo zal van velen om uwentwil gedankt worden.

12 Want dit is onze roem, te weten, het getuigenis onzer conscientie: dat wij in eenvoudigheid en zuiverheid Gods, en niet in vleeschelijke wijsheid, maar in de genade Gods in de wereld gewandeld hebben, doch overvloediger jegens ulieden.

13 Want wij schrijven u geene andere dingen, dan die gij kent, of ook bekent: en ik hoop, dat gij ze ook tot het einde toe zult bekennen.

14 Gelijk gij ook eensdeels ons bekend hebt, want wij zijn uw roem, gelijk gij ook de onze zijt, in den dag van den Heere Jezus.

12 **Want onze roem.** Hij stelt de oorzaak, waarom zij allen acht behooren te hebben op hun zaligheid, te weten, dat hij eenvoudig en oprecht onder allen heeft gewandeld, zoo moesten zij hem dan terecht liefhebben, en het zou zeer groote onbeleefdheid geweest zijn voor zulk een dienaar des Heeren niet zorgvuldig te zijn, opdat hij langen tijd mocht gezond blijven, tot voordeel der gemeente, even alsof hij zeide: ik heb mij alzoo bij allen gedragen, dat het geen wonder is, dat ik van allen geprezen en lief geacht worde. Nochtans komt hij door deze gelegenheid er toe, terwille van hen, aan wie hij schreef, zijn geheelheid of rechtzinnigheid te prijzen. En dewijl het niet genoeg is van het oordeel der menschen geprezen te worden, en Paulus zelve door sommiger menschen ongerechte en booswillige oordeelen, of eer door verdorven en blinde genegenheden benauwd wordt, zoo stelt hij zijn conscientie tot getuigenis: hetwelk zooveel is, alsof hij God zelve tot getuige riep, of dat hij, wat hij zegt, voor zijn rechterstoel staande hield. Maar dat Paulus in zijn geheelheid of rechtzinnigheid roemt, hoe komt het met deze uitspraak overeen: Die roemt, roeme in den Heere? Bovendien, wie is er zoo geheel of rechtzinnig, dat hij voor God zou bestaan te roemen? Ten eerste stelt Paulus zichzelf niet tegen God, alsof hij iets eigens of van zichzelf had: bovendien in deze geheelheid, die hij zichzelf toeschrijft, stelt hij geen fundament zijner zaligheid, noch vertrouwt ook daarop niet. Ten laatste roemt hij niet alzoo in de gaven Gods, zonder God den eenigen auteur daarover te prijzen, en alles Hem toe te schrijven. Met deze drie uitzonderingen mag elk godzalige terecht in alle weldaden Gods roemen: maar de goddeloozen kunnen zelfs niet in God roemen, dan valschelijk en verkeerdelijk. Zoo laat ons dan ten eerste Gode toeschrijven, al wat wij goeds hebben, en ons niets toeëigenen; ten andere, laat ons dat fundament behouden, dat het betrouwen onzer zaligheid voor ons alleen in de barmhartigheid Gods gelegen is: ten laatste, laat ons alleen in den Auteur alles goeds rusten, dan zullen wij godzalig in allerlei goed roemen. **Dat wij in eenvoudigheid Gods.** Hier noemt hij eenvoudigheid Gods in denzelfden zin, in welken hij Rom. 3:23 zegt, heerlijkheid Gods; evenzoo Joh. 12:43, de heerlijkheid Gods en der menschen. Die de heerlijkheid der menschen liefhebben, die willen voor de menschen iets schijnen, of naar der menschen meening geacht worden. Heerlijkheid Gods is heerlijkheid, die voor God bestaat. Zoo is het dan Paulus niet genoeg te betuigen, dat zijn oprechtheid den menschen bekend was, maar hij stelt ook daarbij, dat hij voor God zoodanig geweest is. Het Grieksche woord, waarvoor ik gesteld heb **zuiverheid**, grenst het naast aan eenvoudigheid, want het beduidt een open en ongeveinsde wijze van doen, welke het hart des menschen als openbaar maakt. Beide dingen zijn het tegenovergestelde van listigheid, bedrog, en heimelijke raadslagen. **Niet in vleeschelijke wijsheid.** Hier is een soort van vóorkoming, want wat in hem mocht geëischt worden, belijdt hij vanzelf, ja zegt openlijk, dat hij het niet had, maar zegt daarbij, dat hij is begaafd geweest met Gods genade, die ongelijk veel uitnemender is. Ik beken, zegt hij, dat ik geen vleeschelijke wijsheid had: maar ik was begaafd met de kracht Gods, met welke zoo iemand niet tevreden is, die mag mijn apostelambt minder achten. Zoo de wijsheid des vleesches van geen waarde is, zoo ontbreekt mij niets tot ge-

grondigen lof. **Vleeschelijke wijsheid** noemt hij alle wijsheid buiten Christus, die ons grootmaakt. Zie het Eerste en Tweede hfdst. van 1 Corinthe. Zoo moeten wij dan door de genade Gods, die daartegen gesteld wordt, verstaan al wat boven der menschen natuur en aanleg is, en de gaven des Heiligen Geestes, die de kracht Gods in de zwakheid des vleesches openlijk vertoonen. **Overvloediger jegens ulieden.** Niet dat hij ergens niet zoo oprecht geweest is: maar omdat hij te Corinthe langer verkeerd had, zoodat hij grooter en klaarder bewijs zijns geloofs daar heeft kunnen vertoonen, opdat ik andere oorzaken verzwijge. Nochtans heeft hij met opzet dit uitgedrukt, alsof hij zeide, dat getuigen van verre gehaald, hem niet noodig zijn, dewijl zij zelve allerbest getuigen waren.

13 Want wij schrijven niet anders. Hier bestraft hij bedektelijk de valsche apostelen, die zichzelf met onmatigen roem verhieven, dewijl zij nochtans zeer weinig of ganschelijk niet hadden waarover: en hij voorkomt ook de lasteringen, opdat niemand zegge, dat hij meer zich toeschrijft, dan hem toekomt. Zoo zegt hij dan, dat hij niet anders roemt met de woorden, dan wat hij met de werken be-wijst, en dat alzoo, dat de Corinthiërs daarvan getuigen kunnen zijn. Voorts is het geschied door de twijfelachtige beteekenis, dat deze plaats kwalijk is uitgelegd. Het eene Grieksche woord, dat Paulus ἀναγι-
νώσκειν.
ἐπιγι-
νώσκειν. hier gebruikt, beteekent somtijds **lezen**, somtijds **weten**, **kennen** of **inzien**, en het andere beduidt **bekennen**, **belijden**, alzoo dat het meer beduidt dan het eerste. Want iemand ziet het in, dat is, door een verborgen gedachte zijns harten overwonnen zijnde, verstaat hij, dat het waar is; al is het, dat hij het nochtans niet bekent, dat is gewillig door zijn instemming openlijk erkend. Laat ons nu de woorden van Paulus overwegen. Anderen lezen: **Wij schrijven niet anders dan dat gij leest en bekent**, wat blijkbaar veel te flauw, om niet te zeggen ongepast is. Want dat Ambrosius het aldus verzacht: **Gij leest het niet alleen, maar bekent het ook**, ieder ziet wel, dat het ganschelijk vreemd van de woorden is. En de zin, welken ik voortbreng, is klaar, en vloeit vanzelf, en de lezers zijn tot nu toe door geen andere reden verhinderd geweest dien zin aan te nemen, dan dat zij door de verscheidene beteekenis des woords bedrogen, de oogen gesloten hadden. De inhoud is, dat Paulus zegt, dat hij geene andere dingen voortbrengt, dan die den Corinthiërs openbaar en bekend zijn, ja, van welke zij hem getuigenis zullen geven. Het **in-zien** is eerst, wanneer wij door bevinding overwonnen zijn, dat het alzoo is: daarna is het **bekennen**, als wij der waarheid getuigenis geven. **Ik hoop, dat gij ze tot het einde toe zult.** Dewijl de Corinthiërs nog niet volkomen tot de rechte denkwijze waren wedergekeerd, om Paulus' getrouwheid behoorlijk en wel te wegen, doch nochtans hun boos en verkeerd oordeel begonnen hadden wat te beteren, zoo geeft hij te kennen, dat hij hierna beter hoopt. Gij bekent mij nu eensdeels (zegt hij) en ik hoop, dat gij meer en meer zult bekennen, hoedanig ik onder u geweest ben, en hoe ik mij gedragen heb. Hieruit is het nog duidelijker, wat hij gemeend heeft met het woord **kennen** of **inzien**. Voorts is dit te verstaan van den tijd hunner verbetering: want in het eerst hadden zij hem klaar en grondig bekend, en daarna is hun rechtzinnig oordeel door booze redenen verduisterd geweest: doch ten laatste waren zij wederom begonnen tot recht verstand terug te keeren.

14 Want uw roem. Wij hebben met korte woorden aangeroerd, op wat wijze de heiligen in de weldaden Gods mogen roemen, te weten, als zij op God alleen rusten en steunen, en op geen ander einde doelen. Alzoo was het een godzalige roem van Paulus, dat hij de Corinthiërs door zijnen dienst tot de gehoorzaamheid van Christus gebracht had: en het was een godzalige roem der Corinthiërs, dat zij van zulk een apostel zoo getrouwelijk en wel waren onderwezen geweest, hetwelk niet allen geschied was. Deze wijze der roeming in de menschen, verhindert niet te roemen in den Heere. Hij vermaant de Corinthiërs, dat hun voornamelijk veel daaraan gelegen is, dat hij van hen als een getrouwe en ongeveinsde dienstknecht van Christus bekend wordt: dewijl zij van hunnen hoogsten roem beroofd worden, zoo zij van hem afwijken. Met welke woorden hun lichtvaardigheid gegispst wordt, dat zij de kwaadwillige en booze menschen te zeer geloovende, zichzelf van hunnen hoogsten roem beroofden. **In den dag van den Heere.** Ik versta den laatsten dag, die allen vergankelijken roem en eer zal wegnemen. Zoo geeft hij dan te kennen, dat de roeming, waarvan hij hier spreekt, niet ijdel is, hoedanige die zijn, die voor de menschen glans geven: maar dat de roem duurzaam en standvastig is, want hij zal in den dag van Christus volstandig blijven. Want dan zal Paulus van al de overwinningen, die hij door Christus' hulpe verkregen heeft, triumfeeren, en in triumf leiden al de volken, die hij door zijnen dienst onder het heerlijke juk van Christus heeft gebracht. En de gemeente der Corinthiërs zal triumfeeren, dat zij door zulk een apostel is gefundeerd en onderwezen.

- 15 En met dit betrouwen wilde ik eerst tot u komen, opdat gij ^{1 Cor. 16:5.} de tweede genade mocht hebben, en door u te reizen naar Macedonië.
- 16 En wederom uit Macedonië tot u te komen, en van u geleid te worden naar Judea.
- 17 Dewijl ik dan dit in mijn hart voorgenomen had, heb ik ergens lichtvaardigheid gebruikt? of wat ik denk, denk ik het naar het vleesch? opdat bij mij zij ja, ja, en neen, neen?
- 18 God is getrouw, dat ons woord bij u niet geweest is ja en neen. ^{Matt. 5:37.}
- 19 Want de Zone Gods, in u door ons gepredikt, door mij en ^{Jak. 5:12.} Silvanus, en Timótheüs, is niet geweest ja en neen, maar ja is geweest in Hem.
- 20 Want al de beloften Gods, die zijn in Hem ja: daarom en door Hem is amen, tot heerlijkheid Gods door ons.

15 Met dit betrouwen. Toen hij beloofd had tot hen te komen, veranderde hij daarna zijn voornemen: waarop sommigen gelasterd hebben, gelijk deze verontschuldiging bewijst. Als hij zegt, dat hij met dit betrouwen voorgenomen had tot hen te komen, zoo wendt hij bedektelijk de schuld op de Corinthiërs, die door hun ondankbaarheid dit betrouwen hem benemende, hem eenigszins verhinderd hebben te komen. **Opdat gij de tweede genade.** De eerste genade was, dat hij een geheel anderhalf jaar gearbeid had om hen voor den Heere te winnen, de tweede was, door zijn komst bevestigd te worden in het geloof, dat zij eenmaal aangenomen hadden, en door zijn heilige vermaning tot voortgang opgewekt te worden. Van

deze genade berooven de Corinthiërs zichzelf, als ze den apostel niet tot zich laten komen. Zoo werden zij dan gestraft door hun eigen feil, en hadden Paulus niet te beschuldigen. Indien iemand met Chrysostomus voor **genade, blijdschap** wil stellen, wat het Grieksche woord lijden kan, ik wil niet sterk daartegen strijden; nochtans is de eerste uitlegging eenvoudiger

Χαράν
voor
Χάριτι.

17 Heb ik ergens lichtvaardigheid gebruikt? Daar zijn voornamelijk twee dingen, die oorzaak zijn dat der menschen raadslagen zonder voortgang zijn, of de beloften zonder waarheid, te weten, dat zij bijna elk uur veranderen, en dat zij in de raadslagen aan te nemen veel te vermetel zijn. Het is een teeken van ongestadigheid, iets voor te nemen of te beloven, wat terstond berouwt. Paulus zegt, dat die feil niet bij hem is geweest. Ik heb (zegt hij) mijn belofte niet veranderd uit lichtvaardigheid: hij zegt ook, dat hij zich onthouden heeft van vermetelheid en onbehoorlijk betrouwen; want alzoo leg ik het uit, dat hij zegt: **Naar het vleesch denken.** Want dit is de gewone wijze der menschen, gelijk ik gezegd heb, dat zij, alsof zij niet stonden onder de voorzienigheid Gods, en zijn goeddunken niet onderworpen waren, stout en hoovaardig raadslagen wat zij doen zullen: maar God maakt hunne raadslagen zonder voortgang, en maakt ze intusschen tot spot, om zulke hoovaardigheid te wreken. Men kon deze woorden: **Naar het vleesch**, wel verder uitstrekken, om alle onbehoorlijke raadslagen daaronder te vervatten, en die tot geen recht einde gebruikt worden: gelijk die zijn, in welke de eerzoeeking, geldgierigheid, of eenige andere booze genegenheden regeeren. Maar Paulus heeft naar mijn oordeel zulks niet willen aanroeren, maar alleen de lichtvaardigheid in het raadslagen, die het gewone volk meer dan dagelijks en eigen is. Zoo dan, **naar het vleesch denken**, is God niet hebben tot een regeerder, maar door lichtvaardige stoutheid gedreven worden, die daarna terecht van God bespot en gestraft wordt. Opdat dan de apostel zichzelf van deze feilen verontschuldige, zoo vraagt hij in den persoon der tegenstanders; waaruit het waarschijnlijk is (gelijk ik reeds gezegd heb) dat van de boozen wat gezegd was. **Opdat bij mij zij ja, ja.** Sommigen voegen dezen zin bij het vorige, en leggen aldus uit: Alsof het in mijn macht ware, te doen al wat ik raadslaag: gelijk de menschen voornemen te doen al wat hun in den zin komt: en hoewel zij zelfs niet hun tong kunnen regeeren, zoo ordineren zij nochtans hunne wegen. En voorwaar de woorden luiden aldus: Dat wat eenmaal gezegd is vast blijve; wat eenmaal verzaakt is, nimmermeer geschiede. Alzoo zegt Jakobus, hfdst. 5:12, Uw ja zij ja, uw neen zij neen: opdat gij niet valt in geveinsdheid. Bovendien zou het verband der woorden alzoo zeer passend zijn, zooveel het voorafgaande aangaat. Want dit is naar het vleesch raadslagen, als wij willen, dat ons voornemen zonder uitzondering als een bevel en openbaring Gods is. Maar tegen deze uitlegging strijdt wat terstond volgt: **God is getrouw, enz.**; waar Paulus, willende zeggen, dat hij niet ongestadig is geweest in zijn prediking, diezelfde wijze van spreken gebruikt. En het zou ongerijmd zijn, zoo hij bijna in éénzelfde vers schandelijk achte, dat zijn ja was ja geweest, en zijn neen, neen, en dat hij datzelfde zich voor grooten lof achte. Ik zie, wat men hier kan antwoorden, zoo men met scherpzinnigheid wil spelen: maar ik begeer niet dan wat grond heeft.

Spr. 16:1.

Zoo dan, ik twijfel niet, dat Paulus met deze woorden de ongestadigheid heeft willen bestraffen, al is het, dat zij wat anders schijnen mede te brengen, om die lastering van zich af te wenden, die men hem oplegde, te weten, dat hij gewoon was iets anders te beloven met de woorden, dan hij volbracht met de werken. Alzoo zal deze herhaling der woorden, **ja ja, neen neen**, niet hetzelfde beteekenen als bij Mattheus en Jakobus, maar zal dezen zin hebben: **Opdat nu bij mij ja zij ja**, en wederom wanneer ik wil, **neen neen**. Evenwel het kan gekomen zijn door de onkunde der afschrijvers, wijl de oude overzetter de woorden niet herhaalt. Hoe het zij, wij moeten niet zeer zorgvuldig zijn omtrent de woorden, zoover wij den zin des apostels weten, welke (gelijk ik gezegd heb) uit de navolgende woorden duidelijk is.

Matt. 5:34.

18 God is getrouw, dat ons woord niet. Dat hij door het woord, verstaat leer, is openbaar uit de reden daarbij gesteld, als hij zegt, dat de Zone Gods van hem gepredikt, niet veranderlijk is geweest, enz. En dat hij altijd standvastig, eenvoudig en zichzelf niet ongelijk geweest is in de leer, daaruit wil hij van zijn eerlijkheid geoordeeld hebben, en neemt alzoo weg het kwade vermoeden van lichtvaardigheid of ongetrouwheid. Maar het is geen doorgaand bewijs, dat die getrouw is in de leer, ook waarachtig is in alle woord. Maar dewijl Paulus niet veel daarnaar vraagde, hoedanig hij geoordeeld werd, zoover de majesteit zijner leer ongeschonden bleef, daarom roept hij de Corinthiërs voornamelijk tot dit deel terug. Hij geeft wel te kennen, dat hij in zijn geheele leven dezelfde trouw bewezen heeft, die de Corinthiërs in zijn dienst gezien hadden: nochtans schijnt hij met opzet de verontschuldiging van zijn persoon te leggen op de leer, omdat hij zijn apostelambt niet bedektelijk wilde beschuldigd hebben, en was overigens omtrent zichzelf niet zeer zorgvuldig. En ziet met wat groote naarstigheit hij dit doet. Want hij neemt God tot getuige, hoe eenvoudig en oprecht zijn prediking geweest is: niet twijfelend, noch veranderlijk, noch naar den tijd gemaakt. En in den eed verbindt hij de waarheid Gods met de waarheid zijner leer, alsof hij zeide: Alzoo getrouw en waarachtig als God is, alzoo zeker en vast is de waarheid mijner prediking. En het is geen wonder, want het Woord Gods, 'twelk gelijk Jesaja

Jes. 40:8.

1 Petr. 1:25

zegt, in eeuwigheid blijft, is niet anders dan wat de profeten en apostelen aan de wereld geopenbaard hebben, gelijk Petrus verklaart. Hieruit komt ook dat betrouwen, dat hij in Gal. 1:8, de engelen vervloekt, zoo zij een Evangelie voortbrachten, dat met zijn Evangelie in tegenspraak ware. Nu, wie bestaan de hemelsche engelen aan zijne leer te onderwerpen, tenzij God zijn auteur en beschermer is? Zulke vastigheid der conscientie behoorden de dienaars en verkondigers des Woords Gods te hebben, die op den predikstoel klimmen om het Woord te verkondigen in den naam van Christus: dat zij weten, dat hun leer niet meer kan teniet gemaakt worden dan God zelve.

19 Want de Zone Gods. Dit is een bewijs, dat zijn prediking niet anders vervat dan den Christus alleen, die de eeuwige en onveranderlijke waarheid Gods is. Deze woorden, **door ons gepredikt**, hebben een bijzondere kracht: want dewijl het kan geschieden en dikmaals geschiedt, dat Christus door der menschen gedichtselen mismaakt, en als door bedrog vervalscht wordt, zoo zegt hij, dat

dit van hem noch van zijne metgezellen geschied is: maar dat hij oprecht en met zulke geheelheid als het betaamt, den zuiveren en onvervalschten Christus voorgesteld heeft. Voorts, waarom hij Apollos heeft weggelaten, als hij Timotheus en Sylvanus noemde, weet men niet zeker: anders dan dat het waarschijnlijk is, dat hij een iegelijk zooveel te naarstiger beschermd heeft, hoe meer hij door der boozen lastering bezwaard was. Voorts, met deze woorden beduidt hij dat zijn gansche leer in de zuivere kennis van Christus alleen is vervat geweest: gelijk in der waarheid het gansche Evangelie daarin begrepen is. Zoo dwalen dan die buiten den weg, die iets anders leeren dan Christus alleen, met wat schijn der wijsheid zij ook anders mogelijk opgeblazen zijn. Want gelijk Hij het einde der wet is, alzo is Hij ook het hoofd, de inhoud en volheid aller geestelijke leer. Ten andere geeft hij te kennen, dat zijn leer van Christus niet twijfelend noch veranderlijk is geweest, dat hij Hem nu aldus, dan weer zoo zou gepredikt hebben: gelijk sommigen in zulke verandering spelen als met een kaatsbal, alleen om hun scherpzinnigheid te vertoonen. Sommigen voegen Christus onderscheidene gedaanten toe, om gunst bij de menschen te bejagen, en al wat zij den eenen dag geleerd hebben, dat herroepen zij den anderen dag door vrees. Zoodanig is de Christus van Paulus niet geweest, gelijk die ook van geen waren apostel kan zijn. Daarom roemen die valschelijk, dat zij dienstknechten van Christus zijn, die Hem met menigerlei verf schilderen tot hun nut en voordeel. Want die is eerst de ware Christus, in wien dit eenvoudig en voortdurend ja gevonden wordt, hetwelk Paulus betuigt Hem eigen te zijn.

zo Want al de beloften Gods zijn. Hier bevestigt hij wederom, hoe zeker en onveranderlijk die prediking van Christus behoort te zijn, dewijl Hij is de vastigheid aller beloften. Want het zou meer dan ongerijmd zijn, dat die, in welken al de beloften Gods bevestigd worden, ongestadig zou schijnen. En hoewel het een gewone uitspraak is, gelijk wij terstond zullen zien, zoo wordt zij nochtans gevoegd naar de omstandigheid der tegenwoordige zaak, te weten, om de vastigheid der leer van Paulus te bevestigen. Want hij spreekt niet alleen van het Evangelie in 't algemeen, maar hij versiert bijzonder zijn Evangelie met dezen lof; alsof hij zeide: Zoo de beloften Gods vast zijn en wel gefundeerd, zoo moet mijn prediking ook vast zijn, welke niet dan Christus vervat, waarin al de beloften bevestigd worden. Maar dewijl Paulus met deze woorden niet anders wil zeggen, dan dat hij het natuurlijke Evangelie, met geen uitwendige bijvoegsels vervalscht, gepredikt heeft: zoo laat ons deze gemeene leer behouden, dat al de beloften Gods met Christus alleen bevestigd worden. Deze uitspraak is waardig te gedenken, en een van de voornaamste hoofdstukken onzes geloofs, en hangt aan een andere grondwaarheid, te weten, dat God de Vader ons niet anders dan in Christus genadig is: en de beloften zijn getuigenissen der vaderlijke goedwilligheid jegens ons; zoo volgt dan dat zij door Hem alleen vervuld worden. Ik zeg, dat de beloften getuigenissen zijn der goddelijke genade: want hoewel God ook den onwaardigen weldoet, nochtans wanneer bij zijne weldaden de beloften komen, zoo is daar een bijzondere reden, dat Hij daar verklaart, dat Hij een Vader is. Bovendien zijn wij niet bekwaam om de beloften Gods te ontvangen, dan als wij vergeving der zon-

Matt. 5: 17.
Rom. 10: 7.

den verkregen hebben, welke wij door Christus verkrijgen. Ten derde is die belofte de allereerste, waarmede God ons tot kinderen aanneemt: en de oorzaak en wortel der aanneming tot kinderen is Christus: want God is aan niemand een vader, dan die zijns eengeborenen Zoons leden en broeders zijn. Maar alles vloeit uit deze fontein, dat wij Gode meer hatelijk dan aangenaam zijn buiten Christus: daar God nochtans ons daarom belooft, al wat Hij ons belooft, omdat Hij ons liefheeft. Zoo is het dan geen wonder, dat Paulus hier leert, dat al de beloften in Christus vast en zeker zijn. Maar hier wordt gevraagd, of de beloften onzeker en krachteloos zijn geweest vóór de komst van Christus: want Paulus schijnt hier te spreken van Christus in het vleesch verschenen. Ik antwoord, dat al de beloften, die van den beginne der wereld aan de geloovigen zijn gegeven, in Christus gefundeerd geweest zijn. Daarom, wanneer Mozes en de profeten van de verzoening met God, van de hope der zaligheid, of van eenige andere genade handelen, zoo melden zij Hem daarbij, en prediken ook mede van zijn komst en rijk. Ik zeg wederom, dat de beloften onder het Oude Testament den godzaligen zijn vervuld geweest, zooverre het nut was tot hun zaligheid: desgelijks is het nochtans waar, dat zij eenigszins zijn opgehouden geweest, totdat Christus kwam, door welken zij de waarachtige vervulling verkregen. En voorwaar de geloovigen zelven rustten alzo op de beloften, dat zij nochtans de waarheid derzelve uitstelden tot de verschijning des Middelaars, en hun hope zoolang ophielden. Eindelijk, zoo iemand aanmerkt, welke de vruchten des doods en der wederopstanding van Christus zijn, die zal lichtelijk daaruit verstaan, hoe de beloften Gods door Hem zijn verzegeld en bevestigd geweest, welke anders nimmermeer haar volkomen vervulling zouden hebben. **Daarom en door Hem is amen.** Hier komen ook de Grieksche handschriften niet overeen; want sommigen hebben in één samenhang: Al de beloften Gods, die daar zijn, die zijn door Hem ja, en door Hem amen, Gode tot heerlijkheid door ons. Maar de andere lezing, die wij gevolgd hebben, is klaarder, en bevat volkomener zin. Want gelijk hij gezegd had, dat God in Christus de trouw van al zijne beloften heeft bevestigd, alzo vermaant hij nu onze plicht te zijn in zulke bevestiging te bewilligen: hetwelk geschiedt, als wij met vast geloof in Christus rustende, bewilligen en onderteekenen, dat God waarachtig is, gelijk daar staat bij Joh. 3: 33: En dat tot zijn heerlijkheid; want dit is het einde, waartoe alles behoort geschikt te worden, Ef. 1: 13 en Rom. 3: 4. Ik beken wel dat de andere lezing meer gebruikelijk is: maar dewijl zij flauw is, zoo heb ik niet getwijfeld deze liever te stellen, die volkomener leer bevat, en in het verband veel gepaster is. Want Paulus vermaant de Corinthiërs wat zij behooren te doen, te weten, dat zij hun amen antwoorden, dewijl zij in de eenvoudige waarheid Gods zijn geleerd geweest. Nochtans zoo het iemand zwaar is, van de andere lezing af te wijken, zoo moet men altijd een vermaning tot onderlinge leer en geloof daaruit nemen.

21 Degene, die ons bevestigt met u in Christus, en die ons gezalfd heeft, is God.

22 Dewelke ons ook verzegeld heeft, en heeft ons den vóórpenning des Geestes gegeven in onze harten.

Rom. 8: 16.
2 Cor. 5: 5.
Ef. 1: 13;
4: 30.

God is wel altijd waarachtig en standvastig in al zijne beloften, en heeft altijd zijn amen zoo haast als Hij gesproken heeft, maar wij, dewijl zulke ijdelheid in ons is, antwoorden Hem niet anders ons amen, dan als Hij aan zijn Woord zeker getuigenis geeft in onze harten: dit doet Hij door zijnen Geest; dit is het wat Paulus nu wil zeggen. Hij had boven geleerd, dat dit een zeer gepaste overeenstemming is, als de roeping Gods is zonder berouw, en als wij wederom de genade der aanneming tot kinderen ons aangeboden, met ontwijfelbaar geloof aannemen. Dat God vast blijft in zijn voor-nemen, is geen wonder: maar dat ook wij alzoo met standvastigheid onzes geloofs gelijk God zouden doen, is in des menschen macht niet; en hij leert, dat God onze zwakheid of gebrek helpt en geneest, wanneer Hij ons door zijnen Geest bevestigt, onze ongeloofigheid beterende. Alzoo geschiedt het, dat wij Hem loven en heerlijk maken met standvastigheid van ons geloof. Hij voegt zichzelf duidelijk bij de Corinthiërs, opdat hij hunne harten te beter winne om eenigheid te houden.

21 Die ons gezalfd heeft. Eenzelfde zaak drukt hij uit met onderscheidene woorden: want bij de bevestiging stelt hij de zalving en de verzegeling, of met deze dubbele gelijkenis verklaart hij duidelijker, wat hij tevoren zonder figuur gezegd had. Want als God de hemelsche genade zijns Geestes over ons uitstort, zoo verzegelt Hij alzoo de zekerheid zijns Woords in onze harten. Daarna stelt hij ten vierde, dat de Geest ons is als een vóórpenning gegeven, welk getuigenis zeer bekwaam is, gelijk het dikmaals van hem gebruikt wordt. Want gelijk de Geest getuigenis der aanneming gevende, ons een borg is, en een zegelring of zegel, de beloften bevestigende, alzoo wordt Hij terecht een vóórpenning of pand genoemd, omdat Hij maakt, dat het verbond Gods op beide zijden vast is, hetwelk anders eenigszins onzeker zou zijn. Hier moet men aanmerken, ten eerste de overeenkoming, die Paulus eischt tusschen het Evangelie Gods en ons geloof. Want gelijk het zekerder dan zeker is al wat God spreekt, alzoo wil Hij, dat het door een vaste en voortdurende bewillinging in onze harten is verzekerd. Ten andere moet men aanmerken, dewijl zulke zekerheid iets is boven des menschen begrip, dat het des Heiligen Geestes ambt is, ons dat inwendig te bevestigen, wat God door zijn Woord belooft: waaruit Hij deze namen heeft, dat Hij genoemd wordt, zalving, pand, vóórpenning, trooster en zegel. Ten derde moet men aanmerken, dat die valschelijk den Christelijken naam voorwendt, die den Heiligen Geest niet heeft tot getuige, opdat hij Gode, die hem tot zekere hope der zaligheid roept, amen antwoorde.

1 Joh. 2: 20.
Joh. 15: 26;
16: 7.

Rom. 1: 9;
9: 1.
2 Cor. 11: 31.
Gal. 1: 20.
Fil. 1: 8.
1 Thess. 2: 6.
1 Tim. 5: 21.
2 Tim. 4: 1.
1 Petr. 5: 3.

23 Ik roep God tot getuige over mijne ziel, dat ik u sparende, nog niet te Corinthe ben gekomen.

24 Niet dat wij heerschappij voeren over uw geloof: maar wij zijn helpers uwer blijdschap: want gij staat door het geloof.

HET TWEEDE HOOFDSTUK.

1 Ik had dit voorgenomen bij mijzelf, niet meer in droefheid tot u te komen.

2 Want indien ik u bedroef, wie is er, die mij kan verblijden, dan die van mij bedroefd is?

23 Ik roep God tot getuige. Nu begint hij eerst de oorzaak van zijn veranderd voornemen te zeggen. Want dusverre heeft hij alleen de lastering wederlegd: en als hij zeide, dat hij ze gespaard heeft, zoo wendt hij bedektelijk de schuld op hen, en vermaant ze daarmede, dat het onrecht zou wezen, dat hij met hun schuld bezwaard werd: en dat het veel onbehoorlijker zou wezen zoo zij dat leden: en dat het overgroot onrecht zou wezen, zoo zij in zulke ongeschikte lastering bewilligden, te weten, als zij alzoo den onschuldige in hun plaats stelden, om de schuld hunner zonde te dragen. Hij heeft ze gespaard op deze wijze, want zoo hij gekomen had, zoo was hij gedwongen geweest hen strengelijker te berispen, en hij had liever, dat zij zich vanzelf bekeerden, eer hij kwam, opdat het niet noodig ware scherpe remedie te gebruiken: hetwelk een bijzonder bewijs is van eene vaderlijke zachtmoedigheid. Want wat groote toegeving was het, dat hij rechte oorzaak tot verolgenheid hebbende, nochtans van zulke noodzakelijkheid afzag. En hij stelt eenen eed daarbij, opdat hij niet schijne om des tijds wille iets te verzinnen. Want het was geen kleine zaak, en er was veel aan gelegen, dat hij vrij ware van alle vermoeden der leugenen of verzinning. Daar zijn twee dingen, die den eed wettig en godzalig maken, te weten, de oorzaak en de genegenheid. De oorzaak neem ik, wanneer men niet zweert lichtvaardig, dat is, in onnutte beuzelingen, of ook in zaken, in welke geen zwaarigheid is, maar alleen wanneer het nut en noodig is. Genegenheid neem ik, als men meer ziet op de eere Gods en der broederen voordeel, dan op zijn eigen nut. Want dit einde moet men altijd aanzien, dat onze eed diene tot Gods eere, en tot hulpe onzes naasten in een rechtvaardige zaak. Voorts is te letten op den vorm des eeds. Ten eerste roept hij God tot getuige, ten andere in zijn ziel. Want in twijfelachtige en duistere zaken, waar de mensch geen kennis van heeft, daar nemen wij onze toevlucht tot God, opdat Hij, die alleen de waarheid is, der waarheid getuigenis geve. Nu, die God tot getuige neemt, die roept Hem ook om de meenedigheid te wreken, zoo hij bedriegt. Dit willen deze woorden, **over mijne ziel**, alsof hij zeide: Ik weiger niet, dat Hij mij straffe, indien ik lieg. En hoewel dit niet altijd met woorden uitgedrukt wordt, zoo moet men het nochtans daaronder verstaan: want zoo wij ontrouw zijn, God blijft getrouw, en zal Zichzelven niet verloochenen; zoo zal Hij dan de ontheiliging zijns naams niet ongestraft laten.

Hebr. 6: 16.

2 Tim. 2: 12.

24 Niet dat wij heerschappij voeren. Hij voorkomt een tegenwerping, welke iemand had kunnen voortbrengen. Wat? handelt gij dan zoo moedwillig, dat gij ook alleen met uw aanzien vreeselijk zijt? Dit ware niet de strengheid van een Christenherder, maar enkel wreedheid eens tirans. Op deze tegenwerping antwoordt hij, ten eerste bedektelijk, zeggende, dat het niet alzoo is; daarna open-

lijk vertoonende, dat dit ook een vaderlijke genegenheid was, dat hij gedwongen geweest was hen scherpelijk te behandelen. Als hij zegt, dat hij geen heerschappij voert over hun geloof, zoo geeft hij te kennen, dat dit een onrechte en onverdragelijke macht, ja een wreede tirannie in de gemeente is: want het geloof moet ganschelijk ongebonden en vrij zijn van alle juk der menschen. Men moet aanmerken wie daar spreekt: want zoo daar ganschelijk een mensch is, die recht heeft zulke heerschappij zich aan te trekken, zoo was voorwaar Paulus waardig zulk voorrecht te hebben: nu, hij bekent, dat het hem niet toekomt. Zoo verstaan wij dan, dat het geloof geen andere gehoorzaamheid bekent, dan des Woords Gods, dat het der heerschappij der menschen geenszins onderworpen is. Erasmus teekent aan, dat men dit aldus kan verstaan: Niet dat wij heerschappij over u voeren om des geloofswille: welke zin bijna op hetzelfde neerkomt. Want hij geeft te kennen, dat er geen geestelijke heerschappij is, dan van God alleen. Altijd blijft dit vast, dat de herders geen eigen heerschappij hebben over de consciëntiën, want zij zijn dienaars en geen heeren. Wat maakt hij dan van zichzelf en van anderen? **Helpers der blijdschap**, met welk woord ik versta **geluk, voorspoed**: hoewel hij blijdschap heeft gesteld tegen de vrees, die de tirannen door hun wreedheid aanbrenge, en de valsche profeten, die den tirannen gelijk zijn, met mogendheid en strengheid heerschappij uitvoerende, gelijk bij Ezechiël staat. Hij besluit uit het tegengestelde, dat hij geenszins heerschappij over de Corinthiërs gebruikt heeft, dewijl hij ze meer gezocht heeft te brengen tot een vrede, die vrij en vol blijdschap is. **Want gij staat door het geloof**. Waarom hij dit hierbij gesteld heeft, gaan andere uitleggers ganschelijk voorbij, of leeren het niet duidelijk genoeg. Ik meen, dat het wederom een bewijs is uit wat daartegen strijdt. Want zoo dit het werk en de natuur des geloofs is, dat het ons ophoudt, opdat wij staan, zoo is het tegen rede, dat het den menschen onderworpen is. Alzoo wordt die onbehoorlijke heerschappij weggenomen, waarvan hij zich boven verontschuldigd heeft.

Hoofdstuk 2. **1 Ik had dit voorgenomen**. Wie hij moge zijn, die de hoofdstukken ingedeeld heeft, hij heeft hier een on gepaste indeeling gemaakt. Want de apostel verklaart nu eerst, hoe hij ze gespaard heeft. Ik had, zegt hij, voorgenomen niet meer tot u te komen met droefheid, dat is, door mijn komst u oorzaak der droefheid aan te brengen. Want hij was eenmaal gekomen door den zendbrief, waarmee hij ze scherpelijk gegispt had. Daarom ten tijde, toen zij zich nog niet gebeterd hadden, wilde hij tot hen niet komen, omdat hij niet wederom gedwongen werd hen te bedroeven: want hij wilde liever langeren tijd geven om zich te bekeeren. En hij zegt: **Ik had voorgenomen**, omdat hij de oorzaak zijner uitstelling voortbrengende, verklaart hoedanig zijn raadslag in verleden tijd geweest is.

2 Want indien ik u bedroef. Dit is een bevestiging der voorgaande uitspraak. Niemand laadt gaarne droefheid op zijn hals. Paulus zegt, dat hij al zulke genegenheid en gemeen medelijden met de Corinthiërs heeft, dat hij niet blijde kan zijn, tenzij zij ook blijde zijn; ja, hij betuigt, dat zij hem oorzaak der blijdschap zijn, hetwelk zij niet konden zijn, zoo zij zelven droevig geweest waren. Zoo deze gezindheid in de herders plaats heeft, zoo zal zij een zeer goede matiging wezen, opdat zij de harten niet verstoren door verschrik-

Ez. 34:4.

kingen, die zij behoorden met blijde vriendelijkheid te onderhouden. Want hieruit komt die overharde strengheid, dat wij ons niet alzoo in de zaligheid der gemeente verblijden, gelijk het betaamde.

- 3 En ik had u datzelve geschreven, opdat ik, komende, niet zou droefheid hebben boven droefheid van degenen, van welke ik mij behoorde te verblijden: vertrouwende van u allen, dat mijn blijdschap uwer aller is.
- 4 Want uit vele verdrukking en benauwdheid des harten heb ik tot u geschreven met vele tranen: niet opdat gij zoudt bedroefd worden, maar opdat gij de liefde zoudt bekennen, die ik zeer overvloediglijk tot u heb.
- 5 Doch indien iemand droefheid aangebracht heeft, die heeft mij niet bedroefd, maar eensdeels: opdat ik u allen niet bezware.

3 Ik had u datzelve geschreven. Gelijk hij boven zeide, dat hij zijn komst tot hen daarom uitgesteld had, opdat hij niet wederom droevig en streng zou komen, alzoo leert hij nu ook, dat hij eerst door den zendbrief droevig is gekomen, opdat zij zijn tegenwoordige strengheid niet zouden gevoelen: daarom hadden zij over die vorige droefheid niet te klagen, in welke hij hun voordeel heeft willen zoeken. Hij gaat ook verder, te weten, dat hij schrijvende niet hun droefheid heeft willen aanbrenge, of eenig teeken der verbolgenheid geven, maar liever zijn liefde tot hen bewijzen. Aldus verzacht hij niet alleen de bitterheid, zoo er eenige in den zendbrief was, maar maakt hem ook liefelijk en vriendelijk. Maar dewijl hij daarna belijdt wat hij hier ontkent, zoo schijnt hij tegen zichzelf te strijden. Ik antwoord, dat er geen tegenstrijd is: want hij zal niet bekennen, dat dit zijn laatste oogmerk en einde geweest is, de Corinthiërs te bedroeven: maar dat het een weg geweest is, om hen tot ware blijdschap te brengen. Nochtans eer hij dat zegt, spreekt hij hier alleen van het einde, en het middel, dat niet zoo aangenaam was, gaat hij voorbij of stelt dit een weinig uit. **Vertrouwende**. Dit vertrouwen jegens de Corinthiërs neemt hij aan, opdat zij weder alzoo zouden gevoelen van zijn gemoed. Want wie haat, die benijdt, en waar algemeene blijdschap is, daar moet volkomen liefde zijn. Zoo de Corinthiërs aan de meening en het oordeel van Paulus niet voldoen, zoo bedriegen zij hem schandelijk.

4 Want uit vele verdrukking. Dit is een andere reden om de scherpte te verzachten, die hij gebruikt had. Want die lachen en genoegen hebben in eens anders droefheid, dewijl zij hun wreedheid daarin openbaren, zoo kunnen en moeten zij niet geduld worden. De groote droefheid, zegt hij, heeft mij doen schrijven al wat ik geschreven heb: wie zou het niet verontschuldigen, en in 't goede nemen wat uit zulke genegenheid des harten komt? voornamelijk dewijl hij niet om zijn eigen, maar om hun zaak en schuld benauwd was: en bovendien zijn droefheid niet uitstortte, om zichzelf te ontladen en hen te bezwaren, maar veelmeer om hun zijn liefde te toonen. Om deze oorzaken moesten de Corinthiërs niet verbitterd worden door die scherpe berisping. **Tranen** stelt hij daarbij, welke in een sterken en grootmoedigen man een teeken zijn van uitnemende droefheid. Hieruit zien wij uit wat gevoel des

harten de godzalige en heilige berispingen en bekijvingen behooren te vloeien. Want er zijn vele schreeuwerige berispers, die de gebreken met overdadige woorden bestraffen, of eer daartegen bliksemende, een wonderlijke brandende vurigheid toonen: intusschen zijn zij gerust van gemoed, zoodat zij schijnen uit spel de keel en tong te willen oefenen. Maar het betaamt een godzaligen herder bij zichzelf te weenen, eer hij anderen tot weenen verwekke: met inwendige gedachten gekweld te zijn, eer hij eenig teeken der verbolgenheid geve, en meer droefheid bij zichzelf te behouden, dan hij anderen aandoet. Men moet ook aanmerken de tranen van Paulus, welke door hun overvloedigheid wel een weekhartigheid betuigen, maar die edeler en manlijker is, dan die ijzeren hardheid der Stoïcijnse filosofen. Want hoe weeker de genegenheden der liefde zijn, zooveel te prijselijker zijn zij. Het woord, **zeer overvloediglijk**, kan men ook overzetten **overvloediglijker**, en alzou zou het een heimelijk beklag zijn, dat de Corinthiërs hem geen gelijk deden in de liefde, dewijl zij dien flauwelijk liefhadden, die hen zeer vurig liefhad. Nochtans neem ik het eenvoudig, te weten, dat Paulus zijn liefde tot hen verheft, omdat de zekere kennis daarvan al die strengheid zou verzachten, die in zijne woorden was.

5 Doch indien iemand. Dit is de derde reden om den aanstoot te verzachten, te weten, dat zijn droefheid met hen gemeen is geweest, en dat de oorzaak van elders gekomen is. Wij zijn (zegt hij) tegelijk droevig geweest, en een ander heeft de schuld: hoewel hij ook van dezen zachter spreekt als hij zegt: **Doch indien iemand**, niet zeker zeggende, maar liever de zaak in twijfel latende. Voorts, deze plaats wordt van sommigen aldus verstaan, alsof Paulus wilde zeggen: Degene, die mij oorzaak tot droefheid gegeven heeft, heeft u ook aanstoot gegeven: want gij hebt te zamen met mij bedroefd moeten zijn; nochtans scheelt het niet veel, dat ik alleen droevig geweest ben. Want ik wil dit niet enkel zeggen, **opdat ik u niet allen bezware**. Aldus zou in het tweede deel een verbetering van het eerste zijn. Maar de uitlegging van Chrysostomus is veel passender. Want hij leest het in één verband: **Hij heeft niet mij alleen bedroefd, maar bijna u allen**. En dat ik zeg **eensdeels**, doe ik, opdat ik hem niet te zeer bezware. Alleen in het woordje **eensdeels**, is mijn gevoelen anders dan van Chrysostomus, want ik leg het uit, dat het gesteld is voor **eenigszins**. Ik weet wel, dat Ambrosius het verstaat van het deel der heiligen, omdat de gemeente der Corinthiërs gedeeld was: maar dat is meer scherpzinnig dan vast.

1 Cor. 1:3.

- 6 Den zoodanige is deze berisping genoeg, die hem van velen geschied is:
- 7 Zoodat gij meer daarentegen hem moet vergeven en vertroosten, opdat de zoodanige niet mogelijk door te overvloedige droefheid verslonden worde.
- 8 Daarom bid ik u, dat gij de liefde aan hem bevestigt.
- 9 Want ik had ook daarom tot u geschreven, om uwe beproeving te bekennen, of gij in alles gehoorzaam zijt.
- 10 Dien gij vergeeft, [dien vergeef] ik ook: want dien ik vergeven heb, zoo ik iets vergeven heb, dien heb ik het om uwentwil vergeven, voor het aanschijn van Christus.

11 Opdat wij niet van den satan overvallen worden: want zijne gedachten zijn ons niet onbekend.

6 Den zoodanige. Nu strekt hij de zachtmoedigheid ook tot dien uit, die boven de anderen zwaarlijk gezondigd had, en om wiens wil hij vertoornd was tegen hen allen, omdat zij zijn booze daad door de vingers zagen. Dewijl hij ook dezen vergeeft, die zwaarder straf waardig was, zoo hebben de Corinthiërs een klaar bewijs, waaruit zij kunnen zien, hoe vreemd hij is van te groote strengheid. Evenwel, hij doet dat niet alleen terwille van de Corinthiërs, maar omdat hij van zichzelf verzoenlijk was: zoo moesten dan de Corinthiërs in deze zachtheid zijn overgroote vriendelijkheid bekennen. Bovendien bewijst hij zichzelf niet alleen verzoenlijk, maar vermaant ook de anderen, dat zij hem ook met dezelfde zachtmoedigheid in genade ontvangen. Maar laat ons deze dingen een weinig onderscheidener aanmerken. Hier wordt gehandeld van die zichzelf door een bloedschandig huwelijk met zijn stiefmoeder besmet had. Dewijl het een onverdragelijke misdaad was, zoo had Paulus geboden hem uit te sluiten of te bannen. Hij had ook de Corinthiërs hard aangesproken, omdat zij die booze daad zoolang door de vingers gezien en geduld hadden. Uit deze plaats is het openbaar, dat hij zich bekeerde, toen hij van de gemeente vermaand was. Zoo gebiedt dan Paulus hem zulks te vergeven en ook te vertroosten. Deze plaats is naarstig aan te merken: want hij leert met wat gerechtigheid en zachtmoedigheid men de tucht der gemeente moet matigen, opdat de strengheid niet over de mate zij. Daar is strengheid noodig, opdat de boozen niet door vrijheid en toegeving, tot de zonde verstouten. Maar wederom, dewijl het te vreezen is, dat die gestraft wordt, den moed zou verloren geven, zoo moet men hier matigheid gebruiken, te weten, dat de gemeente zoo haast als zij zijn betering zeker erkend heeft, bereid is om te vergeven. In welke zaak ik voorzichtigheid eisch in de oude bisschoppen, en men moet ze voorwaar niet verontschuldigen, maar liever op hun dwaling merken, opdat wij ze leeren vlieden. Paulus is tevreden met leedwezen en betering des zondaars, opdat de gemeente verzoend worde: maar die ouden, geen acht op de bekeering hebbende, hebben canones of regels gemaakt van driejarige, zevenjarige, of ook somtijds het gansche leven lang durende penitenties: waardoor zij de ellendige menschen van de gemeenschap der gemeente uitsluiten. En door dit middel wordt de zondaar meer van de gemeente vervreemd, of tot geveinsdheid gebracht. Ofschoon het in zichzelf een prijselijke inzetting ware, zoo zou nochtans om datzelfde te misprijzen, deze reden mij genoeg zijn, dat het niet overeenkomt met den regel des Heiligen Geestes, die hier van Paulus voorgeschreven wordt.

7 Opdat hij niet. Het einde der uitsluiting, zooveel den persoon des zondaars aangaat, is dit, dat hij door het gevoelen zijner zonde beschaamd zijnde, voor God en voor de gemeente verootmoedigd worde, en met waarachtig mishagen en belijdenis der schuld vergeving begeere. Die zooverre gebracht is, dien is nu meer vertroosting dan bestraffing noodig. Zoo dan, zoo men hard tegen hem blijft handelen, zoo zal het een wreede trotsing en niet een tucht zijn. Zoo moet men dan naarstig toezien, dat men ze boven dit einde niet

dringe. Want er is niets zorgelijkers, dan dat men den duivel oorzaak geeft om den zondaar tot vertwijfeling te kwellen. Nu, wij wapenen den duivel, wanneer wij die troosteloos laten, die met ernstige belijdenis hunner zonde geroerd zijn.

9 Want ik had ook daarom tot u geschreven. Hij voorkomt die tegenwerping, die zij hadden kunnen gebruiken en zeggen: Wat wildet gij dan hebben, toen gij zoozeer vertoornd waart, omdat wij hem niet straffen? Zoo opeens uit zulk een strengen rechter een voorspraak te worden, is dat niet eens teken eens menschen, die met tegenovergestelde genegenheden her- en derwaarts zweeft? Zulk eene gedachte kon Paulus' autoriteit zeer krenken. Maar hij antwoordt, dat hij verkregen heeft wat hij gezocht had, en dat hem daarom genoeggedaan was, zoodat men nu der barmhartigheid moest plaats geven. Want dewijl hun traagheid gebeterd was, zoo was er geen verhindering, waarom zij den mensch, die nu ter aarde lag, niet door hun zachtmoedigheid zouden wederoprichten.

10 Dien gij vergeeft. Opdat hij ze te lichter tevreden zou stellen, zoo geeft hij ook zijn stem aan de vergeving, van hen gegeven, alsof hij zeide: Twijfelt niet hem te vergeven: ik beloof dat het mij zal behagen wat gij daarin doet, en bewillig nu in uwe verging. Ten andere zegt hij, dat hij dit doet om hunnentwil, en ongeveinsd en van harte. Hij had nu bewezen, hoezeer hij begeerde des menschen zaligheid te bevorderen: en nu zegt hij, dat hij ook gaarne den Corinthiërs toegeeft. **Voor het aanschijn van Christus.** Hiervoor willen sommigen liever stellen: **In den persoon van Christus,** omdat Paulus in die verzoening den persoon van Christus eenigszins droeg: maar het behaagt mij beter, dat hij betuigt dat hij oprecht en zonder geveinsdheid vergeeft. Want hij pleegt met deze wijze van spreken een zuivere en ongeveinsde rechtheid uit te drukken. Nochtans, zoo iemand de eerste zin behaagt, zoo zal men moeten aanmerken, dat de persoon van Christus hier voorgesteld wordt, omdat er niets is dat ons meer tot barmhartigheid behoort te bewegen.

11 Opdat wij niet van den Satan overvallen worden. Dit kan men verstaan van wat hij boven gezegd had, van de onmatige droefheid. Want dat is het allerbooste bedrog des duivels, als hij allen troost benemende, ons als in den afgrond der vertwijfeling doet verzinken: en alzoo heeft Chrysostomus het uitgelegd. Ik wil het nochtans liever van Paulus en de Corinthiërs verstaan. Want zij waren in tweeërlei gevaar van des duivels listen, te weten, zoo zij veel te hard en streng geweest waren, of zoo er twist onder hen gerezen ware. Want het geschiedt dikmaals dat voor vurige begeerte naar betering een Farizeesche hardheid in het hart komt, waardoor de ellendige zondaar meer ten val gebracht, dan genezen wordt. Maar hij spreekt liever van het tweede gevaar naar mijn gevoelen. Want had Paulus niet den wil der Corinthiërs gedaan, zoo zou de duivel door tweedracht onder hen krachtig geworden zijn. **Want zijne gedachten zijn ons niet onbekend.** Dat is, wij weten, van den Heere vermaand zijnde, dat de duivel zonder ophouden arbeid, om ons bedekt aan te komen, en onvoorziens te overvallen, als hij ons niet openlijk kan verderven. Daarom, dewijl wij weten, dat hij ons door bedekte listen zoekt, en met heimelijke pogingen bestrijdt, zoo moeten wij verre vooruit zien, opdat hij ons

niet hindere. Het woord **gedachten** is hier gesteld in het kwade, voor listige raadslagen en pogingen, die den geloovigen niet onbekend moeten zijn, en ook niet onbekend zullen zijn, zooverre zij zich van den Geest Gods laten regeeren. In één woord, dewijl God vermaant, dat de duivel alleszins werkt om ons te overvallen, en daarenboven leert, hoe hij ons kan overvallen: zoo moeten wij rijpelijk toezien, dat hem nergens eenige opening gemaakt worde om door te dringen.

- 12 En toen ik te Troas gekomen was om het Evangelie van Jezus Christus, en mij ook een deur geopend was in den Heere, Hand. 16:8,9.
 13 Zoo had ik geen rust in mijnen geest, omdat ik Titus mijnen broeder niet vond: maar afscheid van hen genomen hebbende, ben ik gereisd naar Macedonië.
 14 En Gode zij dank, die ons altijd doet triumfeeren ¹⁾ in Christus: 1) Of, die allen tijd triumfeert door ons. Col. 1:27.
 15 Want wij zijn Gode een zoete reuk van Christus, in degenen, die zalig worden, en in degenen, die verloren gaan.
 16 Dezen een reuk des doods ten doode, en genen een reuk des levens ten leven. En wie is hiertoe bekwaam? Luk. 2:34.
 17 Want wij zijn niet gelijk velen het Woord Gods vervalschende: maar als uit oprechtheid, als uit God spreken wij voor het aanschijn Gods in Christus.

12 Toen ik te Troas gekomen was. Als hij verhaalt wat hij intusschen gedaan heeft, waar hij geweest is, wat reizen hij gedaan heeft, zoo bevestigt hij meer en meer wat hij boven gezegd had van zijn komst tot de Corinthiërs. Hij zegt, dat hij is van Efeze naar Troas gekomen, om des Evangelies wil. Want om in Achaje te komen moest hij aldaar niet doorreizen, tenware hij wilde gaan door Macedonië. Maar dewijl hij Titus daar niet vond, welken hij naar Corinthië gezonden had, en door wien hij van den stand der gemeente zekerheid moest weten: hoewel hij daar grootelijks nuttig kon zijn, en gelegenheid voorhanden had, zoo zegt hij nochtans, dat hij alles verlatende, naar Macedonië is gekomen, om Titus te zien. Dit is een bewijs zijner bijzondere liefde tot de Corinthiërs, dat hij zoozeer zorgvuldig over hen was, dat hij nergens, ook waar hem groote hope van vrucht voorgesteld was, kon rusten, eer hij van hunne zaken verstaan had. Hieruit is het openbaar, waarom hij zijn komst uitgesteld heeft, te weten, hij wilde niet komen, eer hij Titus gesproken had. Daarna heeft hij van Titus verstaan, dat het toen nog geen bekwame tijd was om te komen: zoo is het dan openbaar, dat Paulus de Corinthiërs zoo liefhad, dat hij al zijne reizen en lange omloopen naar hunne zaligheid heeft geschikt, en dat hij daarom later tot hen gekomen is dan hij beloofd had: niet dat hij zijn belofte vergeten hebbende, lichtvaardig zijnen raad veranderd had, maar omdat het hun nutter was zijn komst uit te stellen. **En mij ook een deur geopend was.** Van deze spreekwijze hebben wij gesproken in het laatste hoofdstuk van den Eersten zendbrief: waar mede beduid wordt, dat hem oorzaak gegeven was om het Evangelie uit te breiden. Want gelijk men kan ingaan, wanneer de deur open is, alzoo hebben de dienstekchten des Heeren voortgang, wanneer hun gelegenheid gegeven wordt. De deur wordt gesloten,

wanneer geen hope op vrucht gezien wordt. En gelijk men, wanneer de deur gesloten is, beter een nieuwen weg kan ingaan, dan met ijdel en arbeid zichzelve vermoeien, zoo wanneer ons gelegenheid om te stichten verschijnt, zoo zullen wij meenen, dat ons door de hand Gods een deur geopend wordt, om Christus daar in te brengen, en zullen aan zulke milde roeping Gods onze gehoorzaamheid niet weigeren. Maar Paulus schijnt daarin gezondigd te hebben, dat hij de tegenwoordige gelegenheid vergetende, of immers verlatende, naar Macedonië is gereisd. Behoorde hij niet eerder in dat werk, dat hij om handen had, gebleven te zijn, dan terstond elders te loopen, waar hij dat een weinig begonnen had? en wij hebben nu gezegd, dat de opening eener deur een getuigenis is van de Goddelijke roeping, hetwelk zeer waarachtig is. Ik antwoord, dat Paulus, die niet alleen aan één gemeente, maar aan vele verbonden was, niet om het tegenwoordig aanzien eener gemeente de zorg der andere gemeenten moest afleggen. Bovendien, dat hij zoo veel te meer moest geneigd zijn om de gemeente der Corinthiërs te helpen, omdat hij zooveel eenigheid en vriendschap met haar had. Want men moet alzoo denken, dat het recht was, dat hij tot die gemeente, die hij door zijnen dienst gefundeerd had, bijzonder genegen zou zijn: gelijk het heden wel ons ambt is, de gansche gemeente te dienen, en haar gansche lichaam te bezorgen, nochtans heeft ieder grooter en nauwer vriendschap en eenigheid met zijn gemeente, die hij eigenlijk dient. De zaken stonden te Corinthie niet zeer wel, zoodat Paulus over de uitkomst niet weinig zorgvuldig was. Zoo is het dan geen wonder, zoo hij door deze oorzaak bewogen zijnde, een gelegenheid, die anders niet te verlaten was, verlaten heeft, dewijl hij niet alle dingen tegelijk kon bedienen. Hoewel, het is niet onwaarschijnlijk, dat hij van Troas gereisd is, na eerst in de geopende deur iemand in zijn plaats gesteld te hebben.

14 Gode zij dank. Hier roemt hij wederom van den voortgang van zijnen dienst, en hoe hij niet ledig is geweest in alle plaatsen, waar hij geweest was. En opdat hij dit doe zonder benijding, zoo begint hij met dankzegging, welke hij hierna wederom zal verhalen. Hij verheft zijn zaken niet door eeroeking, opdat zijn naam geprezen worde, en dankt God niet door geveinsdheid, gelijk de Farizeën, intusschen met hoogmoed en hoovaardigheid opgeblazen zijnde: maar begeert van harte bekend te hebben, dat al wat loflijk was, Gods werk alleen was, opdat alleen zijn mogendheid geprezen worde. En hij verhaalt zijn lof tot der Corinthiërs nut, opdat zij, hoorende dat hij elders met zoo groote vrucht den Heere gediend heeft, zijn arbeid bij hen niet onnut laten zijn, en dat zij leeren zijn dienst eerwaardig achten, welchen God alom zoo heerlijk en vruchtbaar maakte. Want wat God zoo grootelijks eert, moet men niet versmaden noch klein achten. En er was voor de Corinthiërs niets hinderlijkers, dan van het apostelambt en de leer van Paulus een kwaad gevoelen te hebben: en daarentegen was niets nuttiger, dan beide eerbiedig aannemen. En dewijl hij bij velen verachtelijk begon te zijn, zoo behoorde hij het niet te verzwijgen. Ook heeft hij deze heilige roeping tegen het kwaadspreken der boozen gesteld. **Die ons altijd doet triumfeeren.** Zoo men het van woord tot woord wil overzetten, zoo zal het wezen: **Die over ons triumfeert.** Maar Paulus wil wat anders zeggen, dan hetgeen deze wijze

van spreken beduidt. Want men triumfeerde over die, die in den krijg gevangen zijnde, tot schande gebonden met ketenen, voor des overwinnaars wagen getrokken werden. Maar Paulus wil zeggen, dat hij ook den triomf Gods is deelachtig geweest, omdat die door zijn arbeid verkregen was: gelijk de afgezanten bij den wagen van den voornaamsten hoofdman op paarden reden, als metgezellen derzelfder eer. Zoo dan, gelijk alle dienaars des Evangelies onder Gods regiment strijden, zoo verkrijgen zij ook de overwinning en eer des triomfs. En Hij verwaardigt een iegelijk deel in den triomf te geven, naar de trap van den dienst, in welchen Hij ze gesteld heeft, en naar den arbeid, welchen zij gedaan hebben. Alzoo bedrijven zij wel triomf, maar die meer Godes dan hun eigen is. Hij stelt daarbij: **In Christus,** in wiens persoon God zelve triumfeert: gelijk Hij Hem al de heerlijkheid der heerschappij gegeven heeft. Zoo iemand het liever aldus wil overzetten: **Die door ons triumfeert,** de zin zal ook zoo niet kwaad zijn. **Reuk der kennis.** Dit was de triomf, te weten, dat God krachtig en heerlijk door hem wrocht, de wereld met den reuk zijner zaligmakende genade besprengende, als hij door zijne leer sommigen tot de kennis van Christus bracht. Dit is een doorgaande beeldspraak: **reuk der kennis,** waardoor al zoowel de zoetheit van het liefelijk Evangelie uitgedrukt wordt, als de kracht en werking daarvan, om het leven in te storten. Intusschen vermaant Paulus, dat zijn prediking niet alleen niet smakeloos is geweest, maar dat zij ook alleen door haren reuk de zielen levendmaakt. Hieruit zullen wij dit leeren, dat zij alleen rechten voortgang maken in het Evangelie, die door den goeden reuk van Christus verwekt worden om Hem te begeeren, zoodat zij de verzoeken der wereld laten varen. Hij zegt, **in alle plaats,** met welke woorden hij te kennen geeft, dat hij nergens komt zonder vrucht te doen: en waar hij is, daar wordt de nuttigheid zijns arbeids gezien. De Corinthiërs wisten in hoe menige plaats hij tevoren het Evangelie van Christus gezaaid had: en nu zegt hij, dat het laatste met het eerste overeenkomt.

15 Een zoete reuk van Christus. De beeldspraak, die hij tevoren op de kennis van Christus toegepast had, past hij nu toe op de personen der apostelen, doch naar eenzelfde wijze: want gelijk zij het licht der wereld genoemd worden, omdat zij de fakkels of toorts des Evangelies vooruitdragende, den menschen lichten, en niet omdat zij door eigen glans hun voorlichten, zoo worden zij genoemd **reuk:** niet omdat zij eenigen reuk van zichzelve geven, maar omdat de leer, die zij brengen, een reuk heeft om de gansche wereld met haar welriekenden geur te vervullen. Het is zeker, dat deze lof allen dienaren des Evangelies toekomt: want zoo ergens de zuivere en onvervalschte prediking des Evangelies is, daar zal de kracht van dezen reuk gevonden worden, waarvan Paulus hier spreekt. Nochtans is het zonder twijfel, dat hij in het bijzonder van zichzelve en zijns gelijken spreekt, datzelve zich tot lof wendende, wat de lasteraars hem schande rekenden. Want dat hij van velen bestreden werd, en dat hij van velen gehaat was, daaruit achtten zij hem klein. Zoo antwoordt hij dan, dat de getrouwe en oprechte dienaars des Evangelies zoet rieken voor God, niet alleen als zij de zielen door zaligen reuk levendmaken, maar ook als zij den ongeloovigen het verderf aanbrenge; zoo is dan het Evangelie daarom niet minder te achten. Het is (zegt hij) beide Gode een zoete reuk, waarmede

de uitverkorenen vernieuwd worden tot zaligheid, en waarmede de verworpenen verslagen worden. Dit is een zeer schoone plaats, waardoor wij geleerd worden, hoedanig de uitkomst onzer prediking ook zij, dat nochtans ditzelve Gode behaagt, dat het Evangelie gepredikt wordt, en dat onze gehoorzaamheid Hem aangenaam is, en dat de waardigheid des Evangelies niet verkleind wordt, omdat het niet allen menschen bevorderlijk is: want God wordt ook daarin verheerlijkt, dat het den verworpenen gedijt tot verderf; ja het moet alzoo geschieden. Zoo het Gode een zoete reuk is, zoo moet het ons ook zijn, dat is, het betaamt niet, dat wij ons daaraan stooten, zoo de prediking des Evangelies niet allen menschen zalig is: maar wij zullen liever overleggen, dat het overvloedig genoeg is, zoo het den verworpenen de verdoemenis aanbrengeende, de eere Gods bevordert. En mogen ook de verkondigers des Evangelies voor de wereld stinken, omdat de voortgang niet alleszins is naar hunnen wil, zoo hebben zij nochtans uitnemenden troost, dat zij Gode een welriekend reukwerk ontsteken, en dat des wereldds stank Gode en den engelen een goede reuk is. Het woord **reuk**, heeft een grooten nadruk, want het is zooveel alsof hij gezegd had: De kracht des Evangelies is zoo groot aan beide zijden, dat het niet alleen met den smaak, maar slechts alleen met den reuk levendmaakt of doodt. Hoe het zij, het wordt nimmermeer tevergeefs gepredikt, maar is altijd krachtig tot het leven of tot den dood. Maar hier wordt gevraagd, hoe het overeenkomt met de natuur des Evangelies, 'twelk hij weinig hierna zal noemen een dienst des levens. Men kan lichtelijk antwoorden: Dat het Evangelie gepredikt wordt tot zaligheid, is zijn eigenschap, maar dezer zaligheid zijn alleen de geloovigen deelachtig: intusschen is het den ongeloovigen oorzaak der verdoemenis, hetwelk geschiedt door hun eigen gebrek. Alzoo is Christus niet in de wereld gekomen om de wereld te verdoemen. Want wat was het noodig, dewijl wij buiten Hem allen verdoemd zijn? Nochtans zendt Hij de apostelen al zoowel om te binden als om te ontbinden, en om de zonden te behouden, al zoowel als om de zonden te vergeven. Hij is het licht der wereld, maar verblindt de ongeloovigen. Hij is de fundamentsteen, maar velen ook een steen der aanstooting. Zoo moet men dan altijd onderscheid maken tusschen het eigen ambt des Evangelies, en het toevallige of bijkomstige (om zoo te spreken) dat aan de boosheid der menschen moet toegeschreven worden, waardoor het komt, dat hun het leven veranderd wordt in den dood.

16 En wie is hiertoe bekwaam? Sommigen meenen, dat deze uitroep hier gesteld is, om den schijn der hoovaardigheid te vermijden, dewijl hij bekent, dat het een zaak is, die de menselijke macht te boven gaat, een goed apostel van Christus te zijn: want alzoo wordt de lof Gode gegeven. Anderen meenen, dat daarmede te kennen gegeven wordt, dat er niet vele goede dienaars zijn. Maar ik meen, dat het een heimelijke tegenstelling is, welke terstond uitgedrukt wordt, alsof hij zeide: Het is wel algemeen, dat iemand dien naam heeft, en men vindt er genoeg, die met vermetelheid zichzelve daarvoor uitgeven: maar de zaak zelf hebben, is een zeldzame en uitnemende deugd. Maar ik maatig mij niets aan wat in mij niet gevonden wordt, indien men zoover komt. Zoo dan, dewijl die zichzelve in 't gemeen den naam aanmatigen, dien het

Matt. 16:19;
18:18.
Joh. 20:21,23.
Joh. 8:12.

leerambt gemeen is, zoo wil Paulus, aanspraak makende op een bijzondere uitnemendheid, zichzelve uitgenomen hebben uit de kudde dergenen, die met geene of zeer kleine kracht des Geestes begaafd waren.

17 Want wij zijn niet. Nu stelt hij zichzelve openlijker tegen de valsche apostelen, en dit tot verheffing, en om hen van dien lof uit te sluiten, welken hij zichzelve heeft toegeëigend. Ik mag (zegt hij) terecht grootschelijk van mijn apostelambt spreken: want ik vrees niet, dat ik van ijdelheid zal beschuldigd worden, zoo men naar de bevinding der zaak zoekt. Maar velen nemen ditzelve valschelijk aan, die niet zullen bevonden worden iets daarvan met mij gemeen te hebben: want zij vervalschen het woord des Heeren, hetwelk ik met zeer groote getrouwheid en oprechtheid, tot stichting der gemeente bedien. Voorts is het mij niet waarschijnlijk, dat degenen, die hier doorgehaald worden, openlijk ongoddelijke en valsche leer gepredikt hebben: maar ik acht meer, dat zij uit winst of uit gunstbejag, het rechte gebruik der leer verdorven hadden, zoodat zij zonder eenige kracht was. Dit noemt hij, **vervalschen**. Erasmus wil **schacheren**, **woekeren**. Het Grieksche woord, dat hier gebruikt wordt, is genomen van de opkooopers en kleinhandelaars, die hunne koopwaren plegen op te sieren, opdat zij te duurder verkocht worden. Het is wel duidelijk uit het tegenovergestelde lid, dat Paulus hier vervalsching der leer heeft willen uitdrukken: niet dat zij van de waarheid afweken, maar dat zij ze vervalschten, en in haar natuurlijke oprechtheid niet voorstelden. Want de leer Gods wordt tweërlei wijze verdorven, te weten, direct, wanneer zij met valscheid en leugen vermengd zijnde, niet meer de rechte leer Gods is, maar valschelijk onder dien naam wordt aangeprezen; indirect, wanneer wel de zuiverheid der leer behouden wordt, doch om den menschen te behagen, her- en derwaarts wordt gebogen, en met onbehoorlijke vervalsching mismaakt, om gunst te bejagen: gelijk men sommigen vindt, in wier leer geen goddeloosheid gevonden wordt, maar dewijl zij den lof der wereld zoeken, hun scherpzinnigheid en welsprekendheid vertoonende, of naar schandelijk gewin staan, of begeeren eenigszins verheven te worden: zoo verdraaien zij niettemin de leer, die zij verkeerdelijk misbruiken, en die zij dwingen hunne booze genegenheden te dienen. Zoo gebruik ik dan gaarne dat woord **vervalschen**, omdat het beter uitdrukt wat dien allen pleegt te geschieden, die met het heilige woord Gods als met een bal spelen, en datzelve veranderen, naardat het hun nut is. Want het is noodig, dat zij van de waarheid afwijken, en eenig gemaakt en vervalscht Evangelie prediken. **Maar als uit oprechtheid.** Het woordje **als**, is hier overbodig, gelijk in zoovele andere plaatsen. Tegen de vervalsching, die hij gemeld heeft, stelt hij ten eerste oprechtheid, welke al zoowel van de wijze der prediking, als van de genegenheid des harten kan verstaan worden: maar het tweede behaagt mij 't best. Daarna stelt hij daartegen een getrouwe en godvreezende uitdeeling, dat hij het Evangelie hem van God bevolen, en in zijn bewaring gegeven, gelijk van hand tot hand (gelijk men zegt) getrouwelijk der gemeente overgeeft. Ten derde stelt hij daarbij, het aanzien der tegenwoordigheid Gods. Want zoo wie deze drie dingen heeft, van dien is niet te vreezen, dat hij zou voornemen het woord Gods te vervalschen. Het eerste is, dat wij

καπη-
λεύειν.

door rechte vurigheid Gods gedreven worden. Het ander, dat wij gedenken, dat wij zijn zaak handelen, en niets voortbrengen, dan wat van Hem gekomen is. Het derde is, dat wij gedenken, dat wij niets doen, waar Hij niet een aanschouwer en getuige van is, en dat wij alzoo leeren alles aan zijn oordeel te onderwerpen. **In Christus**, is zooveel als: **Naar Christus**. Want dat Erasmus het heeft weergegeven: **Door Christus**, dient niet tot den zin van Paulus.

HET DERDE HOOFDSTUK.

2 Cor. 5:12;
10:8.

- 1 **Beginnen wij onszelven wederom te prijzen?** Zijn ons ook gelijk sommigen lofbrieven noodig tot u, of lofbrieven van u?
- 2 **Onze brief zijt gij**, geschreven in onze harten, welke bekend en gelezen wordt van alle menschen:
- 3 **Dewijl het openbaar wordt**, dat gij zijt een brief van Christus van ons toegediend: geschreven niet met inkt, maar met den Geest des levenden Gods: niet in steenen tafelen, maar in vleezen tafelen des harten.

Ex. 24:12;
34:1.

Beginnen wij onszelven wederom. Het schijnt, dat ook dit hem tegengeworpen is, dat hij zijn daden al te zeer prees, en dat het hem tegengeworpen was van degenen, dien het een smart was, dat de heerlijkheid huns naams, die zij begeerden, door zijn grootheid verduisterd werd. Nu, in den Eersten zendbrief hadden zij naar mijn oordeel dit gewraakt, dat hij zichzelve al te zeer prees. **Prijzen**, beduidt hier ijdel roemen, en zichzelve bovenmate verheffen, of immers uit gunstbejag zijn eigen lof verhalen. De lasteraars van Paulus hadden een schoone voorwending, te weten, dat het in zichzelve schandelijk en hatelijk is, zijn eigen lof te prijzen. Maar Paulus wordt verontschuldigd door den nood, dat hij niet roemde dan gedwongen. En het oogmerk bevrijdde hem ook van alle beschuldiging, dewijl hij niet anders aanzag, dan dat de eerszins apostelambts ongeschonden bleve tot stichting der gemeente: want was de eer van Christus niet verkort geworden, zoo had hij lichtelijk stilzwijgend zijn naam laten verkleinen. Hij zag ook, dat dit den Corinthiërs zeer hinderlijk was, dat zijn autoriteit niet zoo groot was bij de Corinthiërs. Zoo heeft hij dan ten eerste hun lastering voorgesteld, te kennen gevende, dat het hem niet ganschelijk verborgen is, wat woorden bij hen gevlogen zijn. **Zijn ons ook lofbrieven noodig**. Dit antwoord dient meer tot den persoon dan tot de zaak, hoewel hij hierna van de zaak zal spreken zooveel genoeg is. Maar nu bestraft hij hun booswilligheid, dat zij het kwalijk namen, als hij tegen zijn wil, ja van hen gedwongen zijnde, de genade meldde, die hem van God gegeven was: daar zij van hier en van elders brieven bedelden, die alleen met eerczuchtige recommandaties vervuld waren. Hij zegt, dat het hem niet noodig is met woorden geprezen te worden, dewijl hij overvloedig door zijne werken geprezen wordt. En hij bewijst in hen een onnutte zucht naar eer, dat zij zichzelve door prijzing der menschen voorstelden: aldus wordt hun valsche beschuldiging fijn en gepast wederlegd. Nochtans moet men daaruit niet verstaan, dat het enkel en

op zichzelve boos is, recommandatie of aanprijzing te nemen, die men tot een goed einde gebruikt. Want Paulus heeft er zeer velen aangeprezen, hetwelk hij niet zou gedaan hebben, zoo het ongeoorloofd ware. Maar hier worden twee dingen geëischt, te weten, dat de aanprijzing niet met vleelingen of smeekingen is verkregen, maar dat het een oprecht oordeel is met voorzichtigheid en waarheid. Ten andere, dat het niet gegeven worde om den mensch te bevorderen, maar alleen opdat hij tot bevordering van het rijk van Christus mag dienen. Daarom heb ik gezegd, dat Paulus heeft gezien op degenen, die hem lasterden.

2 Onze brief zijt gij. Het is geen kleine kunstgreep, dat hij zijn roem stelt in de zaligheid der Corinthiërs, alsof hij zeide: Zoolang gij Christenen zult zijn, zoo zal ik prijs en aanbeveling genoeg hebben: want uw geloof prijst mij, dewijl het een zegel mijns apostelschaps is. Als hij zegt, **geschreven in onze harten**, kan men dit van Sylvanus en Timotheus verstaan, en dan zal dit de zin wezen: Wij zijn tevreden met dezen lof, welchen wij uit de zaak zelve hebben. De aanprijzingen van anderen vliegen in de oogen der menschen: maar deze onze heeft haren zetel in de consciëntiën. Men kan het ook ten deele op de Corinthiërs duiden, aldus: Degenen, die recommandaties verkrijgen, hebben in de consciëntie niet wat zij in den brief geschreven dragen. En degenen, die anderen aanprijzen, doen dat dikmaals meer uit toegeving, dan met oordeel: maar wij hebben op beide zijden getuigenis van ons apostelschap geschreven in onze harten. **Welke bekend en gelezen wordt**. Men kan het ook overzetten: Welke erkend en bekend wordt, wegens de twijfelachtige beteekenis van het Grieksche werkwoord. En ik weet niet of het ook niet beter ware; nochtans heb ik niet willen afwijken van de gewone overzetting, dan uit noodzaak. Alleen zij de lezer vermaand, dat hij aanmerke wat 't best is. Zoo wij het aldus lezen, **erkend en bekend**, zoo zal het een bedekte tegenstelling zijn tusschen een brief, die zeker en van bekende trouw is, en een ondergeschovenen. En voorwaar, wat terstond daarna volgt, zou best hiermede rijmen: want de brief van Christus wordt tegen valsche en gebedelde brieven gesteld.

3 Dat gij zijt een brief van Christus. Hij gaat door in de vergelijking, en zegt, dat zij zijn een brief van Christus geschreven, omdat het geloof der Corinthiërs zijn werk was. Hij zegt, dat het van hem is toegediend, alsof hij was geweest in de plaats van pen en inkt. Eindelijk, hij maakt Christus tot auteur, en zichzelve tot een instrument: opdat de beschuldigers verstaan, dat zij tegen Christus handelen, zoo zij booselijk tegen hem blijven lasteren. Wat nu volgt, is gesteld om de autoriteit van dezen zendbrief te verheffen en te vermeederen. Maar het tweede dient tot de vergelijking der wet en des Evangelies. Want door deze gelegenheid zal hij weinig hierna daarvan handelen, gelijk wij zien zullen. Deze tegenstelling van inkt en Geest, steen en hart, dienen niet weinig tot verheffing. Want hij drukt meer uit, als hij inkt stelt tegen den Geest Gods, en steen tegen hart, dan of hij Geest en hart gesteld had zonder vergelijking. **Niet in steenen tafelen**. Hij zinspeelt op de belofte, die er staat, Jer. 31:31 en Ez. 37:26, van de genade des Nieuwen Testaments. Ik zal (zegt Hij) een nieuw verbond met hen maken, niet gelijk Ik met hunne vaderen gemaakt had: maar Ik zal mijne

ἀναγιγνωσκέσθαι.

wetten in hunne harten schrijven, en zal ze in hunne ingewanden ingriffen. Insgelijks: Ik zal het steenen hart uit het midden van u wegnemen, en zal u een vleezen hart geven, opdat gij in mijne wegen wandelt. Deze weldaad, zegt Paulus, is in zijne prediking vervuld: waaruit het openbaar is, dat hij een getrouw dienaar des Nieuwen Testaments is geweest, wat een wettige bevestiging zijns apostelschaps is. Het woordje **vleezen**, wordt hier niet in kwade beteekenis genomen, maar beduidt **week, zacht en beweeglijk**: want het wordt gesteld tegen **steenen**, dat is, **hard en weder-spannig**, gelijk des menschen hart van nature is, totdat het door den Geest Gods onderworpen wordt.

4 Wij hebben zoodanig betrouwen door Christus bij God:

5 Niet dat wij uit onszelven bekwaam zijn om iets te denken, als uit onszelven: maar onze macht is uit God.

6 Die ons bekwaam gemaakt heeft tot dienaars des Nieuwen Testaments, niet der letter, maar des Geestes: want de letter doodt, maar de Geest maakt levend.

7 Indien de bediening des doods, in letteren gegraveerd in steenen, in heerlijkheid is geweest, zoodat de kinderen Israëls niet konden aanzien het aangezicht van Mozes, om de klaarheid zijns aangezichts, welke teniet wordt.

8 Hoe, zal de bediening des Geestes niet veelmeer in heerlijkheid wezen?

9 Want indien de bediening der verdoemenis heerlijkheid is: hoe, zal de bediening der rechtvaardigheid niet meer overvloediger in heerlijkheid zijn?

10 Want wat verheerlijkt was in dezen deele, was niet verheerlijkt ten aanzien van deze uitnemende heerlijkheid.

11 Want indien hetgeen weggenomen wordt in heerlijkheid is: veelmeer zal wat blijft in heerlijkheid wezen.

4 **Wij hebben zoodanig betrouwen.** Dewijl dit een zeer groote lof was, waarmede Paulus zichzelve en zijn apostelschap versierd had, opdat hij niet schijne iets te hoovaardig van zichzelve te zeggen, zoo geeft hij al de eer Gode, van wien hij bekent hem gegeven te zijn al wat hij heeft. Door deze roeming, zegt hij, verhef ik meer God dan mijzelve, door wiens genade ik ben wat ik ben. Hij stelt naar zijn wijze daarbij: **Door Christus**, omdat deze is gelijk een kanaal, waardoor al de weldaden Gods tot ons vloeien. **Niet dat wij uit onszelven.** Deze onderworpenheid, waarmede hij alzoo alle dingen zichzelve beneemt, is niet uit een geveinsde ootmoedigheid, maar hij spreekt van harte, wat hij gevoelt. Wij zien, hoe hij den mensch niets laat: want de gedachte is bijna het minste deel van een goed werk, dat is, het heeft noch de eerste noch de tweede plaats in den lof, en nochtans laat hij ons zelfs dit niet. Dewijl het denken minder is dan het willen, hoe onwijs zijn die, die zichzelve een rechten wil toeschrijven, waar Paulus hun zelfs niet toelaat het goede te denken. De papisten zijn bedrogen geweest door het woord **genoegzaam**, hetwelk de oude overzetter gesteld had. Want zij meenen wel ontkomen te zijn, wanneer zij bekennen, dat de mensch niet genoegzaam is om goede

raadslagen te maken, en hem intusschen recht verstand toeschrijven, hetwelk, een weinig van God geholpen zijnde, door zichzelf iets vermag. Maar Paulus zegt niet alleen, dat de mensch geen genoegzaamheid heeft, maar ook dat hij geen bekwaamheid heeft, zoo heeft hij dan niet sterker den mensch van alle goed kunnen be-rooven.

6 **Die ons bekwaam gemaakt heeft.** Hij had bekend, dat hij ganschelijk onbekwaam was; nu zegt hij, dat hij door Gods genade is bekwaam gemaakt tot het ambt, waartoe hij tevoren onnut was. Waaruit de grootheid en zwarigheid des ambts verstaan wordt: dewijl het van niemand kan verstaan worden, die niet tevoren van God is begaafd en geschikt. En dit is ook des apostels voornemen, dat hij de waardigheid des Evangelies wil verheffen. En zonder twijfel gispt hij bedektelijk de armoede dergenen, die grootelijks roemden op hunne gaven, daar zij niet één druppel der hemelsche gaven hadden. **Niet der letter, maar des Geestes.** Nu gaat hij voort in de vergelijking der wet en des Evangelies, welke hij tevoren aange-roerd had. Het is onzeker, of hij tot deze handeling is bewogen geworden, omdat hij zag, dat sommigen te Corinthe een verkeerden ijver voor de wet hadden, of dat hij ze om eenige andere oorzaak aangevat heeft. Dewijl ik door geen bewijs zie, dat de valsche apostelen aldaar de wet met het Evangelie vermengd hebben, zoo denk ik meer dat Paulus, dewijl hij te doen had tegen zulke lauwe menschen, welke zonder ijver het Evangelie predikten, en door snatering alleen gunst zochten, en zag, dat de ooren der Corinthiërs met zulke roeming gediend waren, hun heeft willen vertoonen, welke de voornaamste kracht des Evangelies was, en de voornaamste lof der dienaren: en dezen stelt hij in de kracht des Geestes. Om dit te bewijzen, was de vergelijking der wet en des Evangelies niet weinig nut: dit dunkt mij de oorzaak geweest te zijn, waarom hij hiertoe gekomen is. Voorts is het zonder twijfel, dat hij door de **letter** verstaat het Oude Testament, gelijk door den **Geest** het Nieuwe. Want toen hij gezegd had, dat hij was een dienaar des Nieuwen Testaments, zoo heeft hij terstond als een verklaring daarbij gesteld, dat hij een dienaar des Geestes is, en heeft de letter gesteld tegen den Geest. Nu moet men de oorzaak dezer wijze van spreken onderzoeken. De uitlegging van Origenes is gemeenlijk aangenomen, die door de letter verstaat den natuurlijken en letterlijken zin der Schrift, en door den Geest, den allegorischen zin, die in het gemeen geacht wordt de geestelijke zin te zijn. Zoo is dan eenige honderden jaren lang niets gemeener geweest, dan dat Paulus hier een sleutel gegeven heeft om de Schrift door allegoriën uit te leggen: hoe-wel dit nochtans zeer wijd van zijn meening is. Want door het woord **letter**, beduidt hij de uitwendige prediking, die het hart niet roert, en door den **Geest**, verstaat hij de levende leer, die krachtig werkt in de harten door de genade des Geestes. Zoo is dan de **letter** zooveel als de prediking der letter, dat is, de doode en krachte-looze prediking, die alleen met het oor gevat wordt. En de **Geest** is de geestelijke leer, dat is, die niet alleen met den mond gesproken wordt, maar ook tot in de ziel met een levend gevoelen krachtig doordringt. Want Paulus heeft gezien op de plaats bij Jeremia, die ik boven aangehaald heb, waar de Heere zegt, dat zijn wet met de stem verkondigd is geweest, en daarom niet lang geduurd heeft, Jer. 31:31.

Fl. 2:13.

2 Cor. 5:18.
Hebr. 8:6, 8.

Ex. 24:12.
Deut. 10:2.
Ex. 34:30.

dewijl zij niet van het volk in het hart was ontvangen, en belooft den Geest der wedergeboorte onder het rijk van Christus, die zijn Evangelie, dat is, het Nieuwe Verbond, in de harten zou schrijven. Nu roemt Paulus, dat de vervulling dezer profetie in zijn prediking geschiedt, opdat de Corinthiërs bekennen, hoe nietig die snatering der hoogmoedige blazers en roepers is, die zonder kracht des Geestes prediken en roepen. Maar hier wordt gevraagd, of God door het Oude Testament alleen met uitwendige stem, en niet binnen in der godzaligen harten door zijn Geest heeft gesproken. Ten eerste antwoord ik, dat Paulus hier aanmerkt wat der wet eigen is. Want hoewel God toen door den Geest wrocht, was dit nochtans niet uit den dienst van Mozes, maar uit de genade van Christus, gelijk wij hebben, Joh. 1:17: De wet is door Mozes, en de genade en waarheid door Jezus Christus. Voorwaar, de genade Gods is dien ganschen tijd niet ledig geweest, maar het is genoeg, dat het niet de eigen weldaad der wet is geweest. Want Mozes had zijnen dienst volbracht, als hij de leer des levens geleerd had, dreigingen en beloften daarbij gesteld hebbende. Hierom noemt Paulus de wet, **letter**, omdat zij in zichzelf een doode prediking is, en het Evangelie noemt hij **Geest**, omdat zijn bediening levend, ja levendmakend is. Bovendien antwoord ik, dat dit niet enkel van het Evangelie en van de wet gezegd wordt, maar alleen zoover zij tegen elkander gesteld worden. Want het Evangelie is niet altijd Geest. Maar als men ze met elkander komt te vergelijken, zoo wordt naar waarheid en gepast gezegd, dat de natuur der wet is, den menschen letteren te leeren, zoodat zij niet verder komen dan tot in de ooren. Dan, dat daarentegen de natuur des Evangelies is geestelijk te leeren, omdat zij een instrument der genade Gods is. Dit is in de verordening Gods gelegen, dien het beliefd heeft de kracht des Geestes meer in het Evangelie dan in de wet te bewijzen: want het is alleen zijn werk, de harten krachtig te leeren. Voorts, dat Paulus zichzelf noemt een **dienaar des Geestes**, daarmede verstaat hij niet, dat de genade en kracht des Heiligen Geestes aan zijn prediking is gebonden, zoodat hij, zoo dikmaals als hij wil, den Geest tegelijk met de stem uit de keel mocht voortbrengen; hij wil alleen dit zeggen: Dat Christus zijnen dienst zegent, en alzoo volbrengt wat van het Evangelie voorzegt is. Het is iets anders, dat Christus zijn kracht voegt bij den dienst des menschen, en dat de leer des menschen door zichzelf zulke kracht heeft. Zoo zijn wij dan dienars des Geestes, niet omdat wij Dien besloten, en als gevangen houden; niet omdat wij zijn genade naar ons goeddunken allen menschen, of dien het ons belieft, geven: maar omdat Christus door ons de verstanden verlicht, de harten vernieuwt, en de menschen geheel en al door wedergeboorte verandert. Om dezen band en vereniging der genade van Christus met den arbeid des menschen, wordt dikmaals den dienaar toegeschreven, wat den Heere alleen toekomt. Want dan wordt niet de naakte persoon des menschen aangezien, maar de gansche uitdeeling des Evangelies: welke zoowel in de verborgen kracht van Christus, als in den uitwendigen arbeid des menschen gelegen is. **Want de letter doodt**. Deze plaats is ten eerste van Origenes, daarna ook van anderen verkeerdelijk tot een valschen zin verdraaid: waaruit een zeer schadelijke dwaling gerezen is, te weten, dat men gemeend heeft, dat het lezen der

Schrift niet alleen ijdel, maar ook schadelijk zou wezen, zoo zij niet tot allegoriën getrokken wordt. Deze dwaling is een bron van veel kwaad geweest. Want men heeft niet alleen toegelaten den zin der Schrift te vervalschen, maar hoe stouter een iegelijk hierin is geweest, zooveel te uitnemender uitlegger der Schrift is hij geacht. Alzoo hebben vele oude uitleggers met het heilige Woord Gods vrijelijk gespeeld, als met een kaatsbal. Door deze oorzaak is ook den ketters de teugel gevierd, om de gemeente te verstoren. Want dewijl het een gewoonte geworden was uit alles wat te maken, zoo is er geen zoo ongerijmde en wonderlijke razernij geweest, die niet met eenige verf van allegorie kon versierd worden. De goeden zijn ook meegevoerd, dat zij vele valsche meeningen gedicht hebben, door de zoetheid der allegoriën bedrogen zijnde. Maar de zin dezer plaats is, dat het Woord Gods zoo het alleen met den mond gesproken wordt, een oorzaak des doods is, en dat het dan eerst levendmakend is, als het in het hart wordt aangenomen. Zoo dan, deze woorden **letter** en **Geest**, zijn niet te verstaan van de uitlegging des Woords, maar van zijn kracht en vrucht. Waarom de leer, die alleen in de ooren komt, en het hart niet roert, doodelijk genoemd wordt, zullen wij terstond zien.

7 Indien de bediening des doods. Nu verheft hij de waardigheid des Evangelies met dit bewijs, dat God der wet groote eer gedaan heeft, welke nochtans niets heeft bij het Evangelie. De wet is met vele teekenen versierd geweest. Maar Paulus verhaalt alleen een, te weten, dat op het aangezicht van Mozes zulk een groote glans geschinen heeft, dat deze aller menschen oogen verblindde. Deze glans was een teeken der heerlijkheid der wet. Nu maakt hij een bewijs van minder tot meerder, te weten, dat het betaamt, dat de heerlijkheid des Evangelies glansrijker verschijne, dewijl het der wet verre te boven gaat. Ten eerste noemt hij de wet een bediening des doods: ten andere zegt hij, dat haar leer is met letteren en inkt geschreven: ten derde, dat zij is in steenen gegrifd: ten vierde, dat zij niet eeuwigdurend was, maar dat haar stand tijdelijk en vergankelijk is geweest: ten vijfde noemt hij ze wederom een bediening der verdoemenis. Om deze tegenstellingen volkomen te maken, moest hij het Evangelie daartegen ook zoo vele stukken toevoegen: maar hij heeft het alleen genoemd de bediening des Geestes en der rechtvaardigheid, en dat het eeuwig blijft. Zoo men de woorden aanmerkt, zoo is de vergelijking niet volkomen, maar is zoo veel, als tot de zaak genoeg is. Want hij had gezegd, dat de Geest is levendmakend; insgelijks, dat hij de harten heeft voor steenen, en den wil voor inkt. Laat ons nu met korte woorden deze dingen aanmerken, welke de wet en het Evangelie toegeschreven worden. Maar wij moeten gedachtig zijn, dat hij niet spreekt van de gansche leer, die in de wet en in de profeten vervat wordt, en dat hij ook niet handelt van wat den vaderen onder het Oude Testament geschied is: maar dat hij alleen aanroert, wat den dienst der wet bijzonder betreft. De wet is in steenen gegraveerd geweest, en daarom was het een letter-leer. Dit gebrek der wet moest door het Evangelie gebeterd worden: want zij moest vergankelijk en broos zijn, zoolang zij alleen in steenen tafelen geschreven was. Zoo is dan het Evangelie een heilig en onvergankelijk verbond, dewijl het gemaakt is, de Geest Gods borg zijnde. Hieruit volgt ook, dat de wet een be-

diening der verdoemenis en des doods is geweest; want als den menschen geleerd worden, wat zij behooren te doen, en hooren, dat allen, die der rechtvaardigheid Gods niet genoegdoen, vervloekt zijn, zoo worden zij der zonde en des doods schuldig. Zoo verkrijgen zij dan uit de wet niets dan verdoemenis: want God eischt daar wat Hem toekomt, maar geeft geen macht om het te doen. Doch het Evangelie, waardoor de menschen wedergeboren en door onverdiende vergeving der zonden met God verzoend worden, is een bediening der rechtvaardigheid, en daarom ook des levens.

2 Cor. 2:16. Nochtans rijst hier een vraag: Dewijl het Evangelie sommigen is
Luk. 2:34. een reuke des doods ten doode, en Christus een rots der ergernis
1 Petr. 2:8. en een steen des aanstoots, gelegd tot val veler menschen: waarom zegt hij, dat het tot de wet alleen behoort, wat het Evangelie met haar gemeen heeft? Zoo men antwoordt, dat het iets toevallig of bijkomstig is, dat het Evangelie een oorzaak des doods is, dewijl het naar zijn natuur allen menschen zalig is, zoo zal de zwargheid nog niet weggenomen zijn. Want datzelfde kan men naar waarheid ook van de wet antwoorden. Want wij hooren wat Mozes den volke betuigd heeft, te weten, dat hij het volk het leven en den dood voorgesteld heeft; wij hooren wat Paulus zelve Rom. 7:10 zegt, te weten, dat de wet ons is tot verderf geworden, niet door haar eigen gebrek, maar door onze boosheid. Zoo dan, dewijl het zoowel der wet als het Evangelie toevallig of bijkomstig is, den menschen de verdoemenis aan te brengen, zoo is nog de knoop niet ontbonden. Ik antwoord, dat er desniettemin een groot onderscheid is: want hoewel het Evangelie velen een oorzaak der verdoemenis is, zoo wordt het nochtans terecht daarom een leer des levens geacht, omdat die een instrument der wedergeboorte is, en de onverdiende verzoening met God voorstelt. Maar dewijl de wet alleen een regel om wel te leven voorschrijft, de harten tot gehoorzaamheid der rechtvaardigheid niet vernieuwt, en den overtreders den eeuwigen dood verkondigt, zoo kan zij niet dan verdoemen. Of zoo gij het anders wilt: het werk der wet is, de krankheid aanwijzen zonder eenige hope op gezondmaking te vertoonen. Het werk des Evangelies is, den mistroostigen en hopeloozen menschen remedie aan te brengen. Want dewijl de wet den mensch in zichzelf laat, zoo veroordeelt zij hem noodzakelijk ter dood. Maar het Evangelie tot Christus brengende, opent de deur des levens. Aldus hebben wij met één woord, dat het een doorgaand en onafscheidelijk toeval of bijkomstigheid der wet is, dat zij doodslaat; want gelijk de apostel zegt: Allen, die onder haar blijven, zijn der vervloeking onderworpen; doch dat het aan het Evangelie niet altijd overkomt, dat het doodt: want de rechtvaardigheid Gods wordt daarin geopenbaard uit geloof tot geloof, en is daarom de kracht Gods een iegelijk, die gelooft tot zaligheid. Nu is daar nog het laatste, dat der wet toegeschreven wordt, te weten, dat de apostel zegt, dat de wet vergankelijk is geweest, als die moest teniet worden, en dat het Evangelie eeuwig blijft. Daar zijn vele redenen, waarom de bediening van Mozes vergankelijk wordt genoemd: want de schaduwen moesten ophouden door de komst van Christus, en deze uitspraak: De wet en de profeten zijn tot Johannes, strekt wijder dan tot de schaduwen: want zij beduidt, dat Christus een einde gemaakt heeft aan de bediening, die Mozes bijzonder toekwam, en van het Evangelie onderscheiden

Deut. 30:16.

Gal. 3:10.

Rom. 1:17,18.

Matt. 11:13.

was. Ten laatste heeft de Heere door Jeremia betuigd, dat de zwakheid des Ouden Testaments daaruit komt, dat het niet in de harten was gegraveerd. Zooveel mij aangaat, de wegneming der wet, die hier gemeld wordt, duid ik van het gansche Oude Testament, zoover het tegen het Evangelie gesteld wordt, opdat het hiermede overeenkome: De wet en de profeten zijn tot Johannes: want dit eischt het verband der woorden. Want Paulus handelt hier niet alleen van de ceremoniën, maar leert hoeveel krachtiger de Geest Gods zijn kracht bewijst in het Evangelie, dan voortijds onder de wet. **Zoodat zij niet konden.** Het schijnt, dat hij bedektelijk dier menschen hoovaardigheid heeft willen bestraffen, die het Evangelie als een veel te nederig ding zoo verachtten, dat zij het nauwelijks een rechte beschouwing waardig keurden. De klaarheid der wet (zegt hij) was zoo groot, dat de Joden haar niet konden verdragen: wat moet men dan van het Evangelie gevoelen, welks waardigheid de wet zooveel te boven gaat, als Christus uitnemender is dan Mozes.

io Want wat verheerlijkt was. Dit is niet een verbetering van het voorgaande, maar meer een bevestiging. Want hij drukt uit, dat de heerlijkheid der wet teniet wordt, wanneer het Evangelie voortkomt; gelijk de maan en de sterren in zichzelf niet alleen licht zijn, maar ook hun licht over het gansche aardrijk uitbreiden, en nochtans door de klaarheid der zon verdwijnen: alzo ook, al is het dat de wet in zichzelf zeer heerlijk is, zoo is nochtans haar heerlijkheid niets, wanneer zij bij de hoogheid des Evangelies vergeleken wordt. Waaruit volgt, dat men niet hoog genoeg kan achten, noch met genoegzame eerbiediging kan prijzen de heerlijkheid van Christus, die in het Evangelie gezien wordt, gelijk de klaarheid der zon in hare stralen, en dat het Evangelie dwaselijk behandeld, ja verkeerdelijk ontheilgd wordt, wanneer de kracht en majesteit des Geestes zich niet vertoont, om de harten hemelwaarts te trekken.

- 12 Dewijl wij dan deze hope hebben, zoo gebruiken wij deze groote vrijmoedigheid.
- 13 En niet gelijk Mozes een deksel legde op zijn aangezicht, Ex. 34:35. opdat de kinderen Israëls niet zouden sterk zien op het einde van hetgeen weggenomen wordt. Rom. 10:4.
- 14 Maar hunne zinnen zijn verblind, want tot op dezen dag blijft dat deksel in de lezing des Ouden Testaments: en wordt niet weggenomen, dewijl het door Christus teniet gedaan wordt. Jes. 6:10, Ez. 12:2. Book der
- 15 Maar tot op dezen dag, wanneer Mozes gelezen wordt, is dat deksel op hunne harten gelegd. Wijsn. 2:21. Matt. 13:11. Hand. 28:26. Rom. 11:8.
- 16 Maar als hij tot den Heere zal bekeerd zijn, dan zal dat deksel weggenomen worden. Matt. 13:11. Rom. 11:23.
- 17 De Heere is de Geest, en waar de Geest des Heeren is, daar is vrijheid. 1 Cor. 2:10. Joh. 4:24.
- 18 Maar wij allen met ontdekten aangezichte de heerlijkheid des Heeren in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld veranderd van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest. 1 Cor. 13:12. 2 Cor. 5:7.

12 Dewijl wij dan deze hope hebben. Hier gaat hij nu voort: want hij handelt niet alleen van de natuur der wet, of van die

doorgaande hoedanigheid, waarvan wij gesproken hebben: maar ook van het misbruik. Hoewel, dit diende ook tot hare natuur, dat zij door een deksel gedekt zijnde niet zoo openbaar was voor de oogen, en dat zij door haar klaarheid verschrikking aanbracht: (vandaar Rom. 8:15. dezelfde Paulus ergens zegt, dat het Israëlietische volk daaruit heeft ontvangen den Geest der dienstbaarheid tot vreeze,) zoo spreekt hij nochtans hier meer van het uitwendig en bijkomstig misbruik. Daar was toen alom groote ergernis vanwege der Joden hardnekkigheid, omdat zij Christus hardnekkig verwierpen; hierdoor werden de zwakke consciëntien verstoord, twijfelende of zij Christus behoorden aan te nemen, die van het uitverkoren volk niet erkend werd. Zulke zwaarigheid neemt Paulus weg, vermanende, dat hun verblindings nu van het begin aan tevoren was afgebeeld, dewijl zij niet Mozes' aangezicht konden aanschouwen, dan wanneer een deksel daarop gelegd was. Zoo dan, gelijk hij boven gezegd heeft, dat de wet in de klaarheid van het aangezicht van Mozes verklaard is geweest, alzoo leert hij nu, dat het deksel een teeken der toekomstige verblindings van het Israëlietische volk is geweest: want de persoon van Mozes is in de plaats der wet. Zoo hebben dan de Joden betuigd, dat zij geen oogen hadden om de wet te aanschouwen, dan als zij bedekt was. Daarna zegt hij, dat dit deksel niet weggenomen wordt, dan door Christus. Daaruit besluit hij, dat niemand tot waar verstand bekwaam is, dan die hun verstand op Christus richten. Ten eerste stelt hij dit onderscheid tusschen de wet en het Evangelie, dat de klaarheid der wet meer de oogen verstrikte dan verlichtte, en in het Evangelie wordt het heerlijk aangezicht van Christus gezien. Alzoo verheugt hij zich nu volkomen, dat de majesteit des Evangelies niet verschrikkelijk, maar liefelijk is: dat zij niet verborgen, maar allen menschen gemeenzaamlijk openbaar wordt. **Vrijmoedigheid** heeft hij hier genomen voor grootheid des Geestes, waarmede alle dienaars des Evangelies behooren begaafd te zijn, of voor open en klare openbaring van Christus; dit tweede is waarschijnlijker, want hij stelt het tegen de duisterheid der wet.

13 Niet gelijk Mozes. Paulus handelt niet van den wil en raad van Mozes: want gelijk zijn ambt was, de wet den volke te verkondigen, alzoo heeft hij zonder twijfel begeerd, dat de rechte zin der wet van allen verstaan worde: en heeft niet willens zijn leer verduisterd, maar het gebrek was eensdeels in het volk. Dewijl hij dan de harten der toehoorders niet kon vernieuwen, zoo is hij tevreden geweest met den dienst, die hem bevolen was. Ja toen de Heere hem gebood een deksel tusschen zijn aangezicht en de oogen der aanschouwers te leggen, is hij daarin gehoorzaam geweest. Zoo wordt dan hier niets lasterlijks van Mozes gezegd, want hij moest niet meer doen dan de dienst inhield, die hem bevolen was. En die stomtheid, of dat krank en duister gezicht, waarvan Paulus nu handelt, is alleen van de ongeloovigen te verstaan: want hoewel de Ps. 19:8. wet in figuren gewikkeld was, zoo heeft zij nochtans niet afgelaten Matt. 11:27. den kleinen wijsheid te geven.

14 Hunne zinnen zijn verblind. Hij legt hun de gansche schuld op, dewijl het door hun blindheid geschied is, dat zij in de leer der wet geen voortgang maakten. Daarna zegt hij, dat dit deksel ook heden blijft: waarmede hij te kennen geeft, dat het niet is een stomtheid van één uur geweest, maar dat zij afgebeeld heeft,

wat later de toestand des volks zou wezen, alsof hij zeide: Dit deksel, waarmede Mozes zijn aangezicht gedekt heeft in het geven der wet, was een teeken der toekomstige en langdurende stomtheid in het volk. Alzoo, als ook heden de wet hun gepredikt wordt, hoorende hooren zij niet, en ziende zien zij niet. Wij moeten ons niet ontstellen, alsof er iets nieuws geschied ware: God heeft voortijds onder de figuur van het deksel verbeeld, dat het alzoo geschieden zou. En opdat de schuld niet gelegd worde op de wet, zoo verhaalt hij wederom, dat hunne harten door het deksel verhinderd worden. **En wordt niet weggenomen.** Hij zegt de oorzaak, waarom zij zoolang in het licht verblind geweest zijn. Want de wet is in zichzelf licht, maar wij genieten dan eerst haar klaarheid, wanneer Christus ons daarin verschijnt. De Joden wendden de oogen van Christus af, zooveel zij kunnen: zoo is het dan geen wonder, dat zij niet zien, dewijl zij de zon niet willen aanschouwen. Deze verblindings des uitverkorenen volks, voornamelijk dewijl zij zoo lang geduurd heeft, vermaant ons, dat wij op de weldaden, die ons God gegeven heeft, betrouwende, ons niet moeten verhoovaardigen; van welke zaak zie Rom. 11:20. De zaak der verblindings schrikke ons af, Christus te verachten, welke verachting God zoo gruwelijk wreekt. Intusschen zullen wij leeren, dat in de wet en ook in het gansche Woord Gods niets lichts is zonder Christus, die de zon der gerechtigheid is. Mal. 4:2.

16 Maar als hij tot den Heere zal. Deze plaats is tot nu toe verkeerdelijk overgezet: want zij hebben gemeend beiden, de Grieksche en Latijnsche overzetter, dat het van Israël gezegd is, daar Paulus van Mozes spreekt. Hij had gezegd, dat op der Joden hart een deksel gelegd is, als Mozes gelezen wordt, en hij zegt terstond daarbij, dat het deksel zal weggenomen worden, zoo haast als hij tot den Heere zal bekeerd wezen. Wie is er, die niet ziet, dat dit van Mozes gezegd wordt, dat is, van de wet? Want dewijl Christus haar einde is, op wien zij was te duiden, zoo is zij naar een andere zijde gewend geweest, als de Joden Christus daaruit sloten. Zoo dan, gelijk zij in de wet door omwegen dwalen, alzoo is hun ook de wet verward gelijk een doolhof, totdat zij gewend wordt tot haar einde, welke is Christus. Zoo dan, zoo de Joden Christus in de wet zoeken, zoo zal de waarheid Gods hun klaarlijk geopenbaard worden; en zoolang zij zullen wijs zijn buiten Christus, zoo zullen zij in duisternissen dwalen, en zullen nimmermeer tot het rechte verstand der wet komen. Wat van de wet gezegd wordt, geldt van de gansche Schrift, te weten, als zij niet wordt tot Christus gevoegd, als tot het eenig einde en oogmerk, zoo wordt zij verkeerdelijk gedraaid en verkeerd. Rom. 10:4.

17 De Heere is de Geest. Deze plaats is ook verkeerd uitgelegd, alsof Paulus had willen zeggen, dat Christus een geestelijk wezen heeft, want zij vereenigen het met wat in Johannes staat: God is een Geest. Joh. 4:24. Maar deze tegenwoordige uitspraak is niet van het wezen van Christus te verstaan, maar drukt alleen zijn ambt uit. Want het komt met het voorgaande woord overeen, waar wij hadden, dat de leer der wet letterlijk is, en niet alleen doodelijk, maar ook oorzaak des doods. Daarentegen noemt hij nu Christus den Geest der wet, waarmede hij bedoeld, dat zij dan eerst zal levend en levendmakend zijn, als zij van Christus geïnspireerd wordt. De ziel kome tot het lichaam,

Jes. 6:9.
Matt. 13:14.
Joh. 12:40.

en de mensch wordt levend, verstand en gevoel hebbende, en bekwaam tot verrichtingen des levens. Laat de ziel van het lichaam weggenomen worden, zoo zal er een onnut dood lichaam blijven zonder eenig gevoel. Deze plaats is bijzonder aan te merken, waaruit wij geleerd worden, hoe men die lofwoorden moet verstaan, **waarmede David de wet prijst**. De wet des Heeren de zielen bekeerende, de oogen verlichtende, den kleinen wijsheid gevende, en dergelijke, welke met deze uitspraken van Paulus schijnen te strijden, dat zij is een bediening der zonde en des doods, en de letter, die niet dan doodt. Want wanneer zij door Christus bezielt of levend gemaakt is, dan komt die lof haar waarlijk toe, die David verhaalt. En zoo Christus van haar genomen wordt, dan is zij ganschelijk zoo, als Paulus beschrijft. Zoo is dan Christus het leven der wet. **En waar de Geest des Heeren is**. Nu beschrijft hij de wijze, hoe Christus de wet levend maakt, te weten, als Hij ons met zijn Geest begiftigt. Het woord **Geest**, heeft hier andere beteekenis dan in het naaste vers. Want daar werd het genomen voor ziel en werd bij gelijkenis aan Christus toegevoegd: maar hier beduidt het den Heiligen Geest, welken Christus zelve den zijnen geeft. Maar als Christus ons door wedergeboorte vernieuwt, zoo maakt Hij de wet levend, en toont Zichzelf den fontein des levens te zijn, gelijk van des menschen ziel alle levende bewegingen komen. Zoo is dan Christus (om alzoo te spreken) de gemeene ziel van allen, niet naar het wezen, maar naar de genade. Of zoo iemand liever wil, **Christus is de Geest**, omdat Hij door de levendmakende kracht zijns Geestes, ons levend maakt. Hij verhaalt ook mede de weldaad, welke wij daaruit verkrijgen. **Daar is vrijheid**, zegt hij. Door het woord **vrijheid** versta ik niet alleen vrijlating van dienstbaarheid der zonde en des vleesches, maar ook vrijmoedigheid, die wij hebben uit het getuigenis onzer aanneming tot kinderen. Want het komt overeen met wat hij op een andere plaats zegt: Wij hebben niet wederom ontvangen den Geest der dienstbaarheid tot vreeze, enz. De apostel stelt daar twee dingen, te weten, **dienstbaarheid en vreeze**; aan deze twee zijn **vrijheid en vrijmoedigheid** tegenovergesteld. Alzoo beken ik, dat uit deze plaats bekwaamelijk besloten wordt, wat Augustinus daaruit besluit, te weten, dat wij van nature dienstknechten der zonde zijn, en dat wij vrij worden door de genade der wedergeboorte. Want waar de bloote letter der wet is, daar is de heerschappij der zonde. Maar gelijk ik gezegd heb, het woord **vrijheid**, neem ik breeder. Deze genade des Geestes kon bijzonder geduid worden op de dienaars, opdat deze uitspraak overeenkome met het begin van het Hoofdstuk: want in de dienaren moet een andere genade des Geestes, en een andere vrijheid zijn dan in anderen. Nochtans behaagt mij de eerste zin best, hoewel het mishaaft mij niet, dat dit een iegelijk toegeschreven wordt naar de mate zijner gave. Het is genoeg, zoo wij aanmerken, dat Paulus hier de kracht des Geestes aanduidt, welke wij allen gevoelen tot onze zaligheid, wij die door zijne genade wedergeboren zijn.

18 Maar wij allen met ontdekten aangezichte. Ik weet niet wat Erasmus in den zin gekomen is, dat hij dit den dienaren alleen toegevoegd heeft, dewijl het klaarlijk allen geloovigen gemeen is. Het is wel waar, dat het Grieksche woord, dat hier gesteld is, tweërlei beteekenis heeft; want het beduidt zoowel een spiegel voorhouden

om te aanschouwen, als in den voorgehouden spiegel zien. Maar de oude overzetter heeft het wel aangemerkt, dat de tweede beteekenis 't best met de tegenwoordige plaats overeenkomt, daarom heb ik hem gevolgd. En Paulus heeft niet tevergeefs het woord **allen** daarbij gesteld, zeggende: **Wij allen**, want hij vat het gansche lichaam der gemeente te zamen. Dit is een bekwaam besluit op de voorgaande leer, te weten, dat wij in het Evangelie klare openbaring Gods hebben, waarvan wij wederom in het Vierde hoofdstuk zullen zien. Maar hij duidt ook mede aan de kracht der openbaring, en den dagelijkschen voortgang. Want om deze drie heeft hij deze gelijkenis gebruikt: ten eerste, dat wij hier geen duisterheid hebben te vreezen, als wij tot het Evangelie komen, want God vertoont ons daar zijn aanschijn klaarlijk. Bovendien, dat het niet betaamt, dat dit een doode aanschouwing zij, maar dat wij daardoor veranderd worden naar het beeld Gods. Ten derde, dat deze beide dingen niet op een oogenblik tijds in ons volbracht worden, maar dat wij met dagelijkschen voortgang moeten toenemen, zoowel in de kennis, als in de gelijkheid des beelds Gods, want dit beduiden deze woorden: **van heerlijkheid tot heerlijkheid**. En als hij daarbij stelt: **Als van des Heeren Geest**, zoo brengt hij wederom in gedachten wat hij gezegd had, te weten, dat de gansche kracht des Evangelies daarin gelegen is, dat het door de genade des Heiligen Geestes ons levendmakend gemaakt wordt, want het woord **als** is daar niet gesteld om oneigenlijkheid aan te duiden, maar om de wijze uit te drukken. Aanmerk, dat dit het einde des Evangelies is, dat het beeld Gods, 'twelk door de zonde uitgeroeid was, in ons wederopgericht worde, en dat de voortgang dezer wederoprichting, het gansche leven lang duurt, want God verklaart zijn heerlijkheid in ons van trap tot trap. Hier kan een vraag opgeworpen worden. Paulus zegt, dat wij met ontdekten aangezichte de heerlijkheid Gods aanschouwen, en in den Eersten zendbrief hfdst. 13 : 12 hebben wij, dat wij nu niet dan door een spiegel in een duistere rede God kennen. Deze woorden schijnen tegen elkander te strijden, toch strijden zij niet. Het is een duistere en kleine kennis Gods, die wij nu hebben, bij dat heerlijk aanschouwen in de laatste verschijning van Christus; nochtans God stelt Zichzelf ons nu openlijk voor oogen om te zien en te aanschouwen, zooveel tot onze zaligheid noodig is, en zooveel ons verstand kan dragen. Daarom meldt Paulus van gedurigen voortgang, dewijl wij dan de volmaaktheid zullen hebben.

HET VIERDE HOOFDSTUK.

- 1 Daarom dewijl wij deze bediening hebben, gelijk wij barmhartigheid gekregen hebben, zoo bezwijken wij niet.
- 2 Maar verwerpen de bedekselen der schande, niet wandelende in listigheid, noch in bedrog het woord Gods handelende, maar met openbaring der waarheid onszelven aanprijzende bij alle conscientien der menschen voor God.
- 3 Indien ons Evangelie bedekt is, zoo is het bedekt in degenen, die verloren gaan.

Jes. 6:10.
Joh. 12:46.

Phil. 2:6.
Col. 1:15.
Hebr. 1:3.

Gen. 1:3.
2 Petr. 1:19.

- 4 Denwelken de God dezer wereld het verstand verblind heeft, te weten, den ongeloovigen, opdat hun niet beschijne het licht des Evangelies der heerlijkheid van Christus, die daar is het beeld des onzienlijken Gods.
- 5 Want wij prediken onszelven niet, maar Jezus Christus den Heere; en ons uwe dienstknechten om Jezus' wil.
- 6 Want God, die het licht geboden heeft uit de duisternis te schijnen, dezelve heeft in onze harten gelicht tot verlichting der kennis der heerlijkheid Gods in het aanschijn van Jezus Christus.

Daarom dewijl wij deze. Nu komt hij wederom tot aanprijzing zijns persoons, waarvan hij was afgegaan tot dit algemeen onderwerp van de waardigheid des Evangelies. Zoo dan, gelijk hij van de natuur des Evangelies gehandeld heeft, alzoo handelt hij nu, hoe getrouw en oprecht een dienaar des Evangelies hij is. Hij heeft eerst geleerd, hoedanig het waarachtig Evangelie van Christus is, nu leert hij, dat het van hem gepredikt wordt. Dewijl wij (zegt hij) deze bediening hebben, te weten, wier uitnemendheid hij zoozeer verheven had, wier mogendheid en nuttigheid hij zoo overvloedig verklaard had. Daarom, opdat hij niet schijne zichzelf te zeer te verheffen, zoo maakt hij een voorrede, dat hij niet door zijne verdiensten, noch door zijn vernuft tot zulke groote eer gekomen is: maar dat hij door de barmhartigheid Gods alleen daartoe verheven is. En het is meer, dat hij de barmhartigheid Gods tot een oorzaak zijns apostelschaps gesteld heeft, dan wanneer hij de genade gesteld had. **Wij bezwijken niet**, dat is, wij laten niet na ons ambt getrouwelijk te bedienen.

2 Maar verwerpen de bedekselen. Dewijl hij zijn oprechtheid prijst, zoo bestraft hij daarentegen de valsche apostelen, die, hoewel zij door hun eergierigheid de natuurlijke kracht des Evangelies vervalschten, nochtans alleen wilden verheven zijn. Zoo dan, die feilen, van welke hij zichzelf zegt vrij te zijn, legt hij bedektelijk op hen. Door de bedekselen der schande verstaan sommigen de schaduwen der wet van Mozes. Chrysostomus verstaat daarbij de eerochtige vertooningen, waarmede zij zichzelf den volke voorstelden. Ik versta daardoor allen valschen opschik, waarmede zij de zuivere en natuurlijke schoonheid des Evangelies vervalschten. Want gelijk de kuische en eerlijke vrouwen met hun natuurlijke schoonheid tevreden zijn, en zich niet blanketten, en de hoeren nooit meenen wel versierd te zijn, tenzij zij hare natuur vervalschen, alzoo roemt Paulus, dat hij het zuiver Evangelie voorgesteld heeft, waar het van anderen vervalscht, en met onbehoorlijke toevoegingen verward voorgesteld wordt. Want dewijl zij zich schaamden over de eenvoudigheid van Christus, of immers dewijl zij niet met ware deugden der apostelen uitnemend konden zijn, zoo hebben zij een nieuw Evangelie verdicht, 'twelk der wereldsche filosofie niet ongelijk, met hoogdravende woorden opgeblazen, en zonder kracht des Geestes was. Zulke valsche verven, waarmede zij het Evangelie mismaakten, noemt hij bedekselen der schande: omdat dier naaktheid schandelijk en oneerlijk moet zijn, die tot schuilhoeken en bedekselen vlieden. Hij zegt, dat hij de bedekselen verwerpt of versmaadt, omdat

zijn prediking zooveel te heerlijker verschijnt, hoe ontdeker daarin gezien wordt. Nochtans ontken ik niet, dat hij ook mede ziet op het deksel van Mozes, dat hij gemeld had: maar den valschen apostelen schrijft hij een gansch ander deksel toe. Want Mozes dekte zijn aangezicht, omdat de weeke en losse oogen die overgroote klaarheid der wet niet verdragen konden: maar dezen nemen een deksel aan tot versiering, en omdat zij verachtelijk, ja schandelijk waren, zoo de eenvoudigheid des Evangelies haren schijn gaf, daarom verbergen zij hun schande met ik weet niet wat bewimpelingen en momaangezichten. **Niet wandelende in listigheid.** Het is zonder twijfel, dat de valsche apostelen in deze listigheid, die van Paulus gescholden wordt, zichzelf zeer behaagd hebben, alsof het een uitnemende deugd geweest ware, gelijk wij ook heden zien, dat sommigen ook uit degenen, die het Evangelie den volke leeren, liever scherpzinnig dan oprecht, en hoog dan grondig willen schijnen. daar nochtans al hun scherpzinnigheid enkel kinderachtigheid is. Maar wat zal men doen? zij hebben behagen in den waan der scherpzinnigheid, en bij de ongeleerden worden zij daardoor geprezen. Maar wij hooren nochtans, hoe Paulus dezen valschen schijn der deugd acht, hij noemt het listigheid, die den dienaren van Christus niet betaamt. Wat daarna volgt, **noch in bedrog het woord Gods handelende.** Ik weet niet, of de zin van Paulus daarmede genoeg uitgedrukt is, want het Grieksche woord beduidt meer **vervalschen** dan **bedrog doen**, gelijk die hun waar plegen op te sieren. Voorwaar te dezer plaats wordt het gesteld tegen de oprechte en ongeveinsde prediking, gelijk daar volgt. **Maar met openbaring der waarheid.** Dezen lof schrijft hij zichzelf toe, dat hij de zuivere leer des Evangelies eenvoudig en zonder bedrog verkondigd heeft, en dat de consciëntien van allen hem hiervan getuigen zijn voor God. Gelijk hij tegen de bedriegelijke leer der Sophisten de openbaring der waarheid heeft gesteld: alzoo roept hij ook het oordeel tot de consciëntien en tot den rechterstoel Gods, dewijl zij der menschen dwaling of verdorven genegenheid misbruikten, en niet zoozeer arbeidden om in de waarheid lofwaardig te zijn, dan ze wel zochten te schijnen. Waaruit wij verstaan, dat hij bedektelijk de consciëntien der menschen gesteld heeft tegen de ooren der menschen. Zoo is het dan den dienstknechten van Christus genoeg, hun oprechtheid den consciëntien voor Gods aangezicht bewezen te hebben: en zij hebben naar de verdraaide genegenheden der menschen of naar gunstbejag niet te vragen.

3 Indien ons Evangelie bedekt is. Wat hij van de klaarheid zijner prediking gezegd had, kon lichtelijk gelasterd worden, dewijl hij vele tegenstanders had. Deze lastering verwerpt hij met strenge autoriteit: want hij dreigt al degenen, die de kracht zijns Evangelies niet bekennen, en zegt, dat het een teeken der verwerping en des verderfs is, alsof hij zeide: Zoo iemand zegt, dat hij die openbaring van Christus, waarvan ik roem, niet ziet, die bewijst daarmee dat hij verworpen is: want mijn oprechtheid in het leeren wordt openlijk en klaarlijk gezien van allen, die oogen hebben. Zoo moeten dan die blind en van alle redelijk verstand beroofd zijn, dien zij verborgen is. De inhoud is, dat de klaarheid zijns Evangelies niet verkort wordt door de blindheid der ongeloovigen: want de zon is desniettemin lichtgevend, omdat de blinde haar licht niet geniet. Iemand mocht zeggen, dat dit ook op de wet past: want zij is in

Ex. 34:33.

δολῶν.

Ps. 119:105.
Ps. 19:9.

zichzelve een licht om de voeten te besturen, zij verlicht de oogen, enz.; zij is ook niet bedekt, dan dengenen, die verloren gaan. Ik antwoord, wanneer Christus in de wet besloten is, zoo schijnt de zon midden door de wolken, zoodat de menschen licht genoeg hebben tot hun gebruik: en wanneer Christus daarvan gescheurd wordt, zoo blijft er niet anders dan duisternis, of een bedriegelijke schijn des lichts, die de oogen verstrikt en niet verlicht. Voorts, het is een teeken van groote vrijmoedigheid, dat hij die allen voor verworpen durft houden, die zijn leer versmadden. En allen, die voor dienaars Gods willen geacht zijn, moeten ook zulke vrijmoedigheid hebben, dat zij niet twifelen met onversaagde conscientie, al de tegenstanders hunner leer tot den rechterstoel Gods te roepen, opdat zij daar zekere verdoemenis halen.

4 Denwelken de God dezer wereld. Hij geeft te kennen, hoe hun verdraaide hardnekkigheid voor niets behoort geacht te worden. Zij zien, zegt hij, de zon op den middag niet, omdat de duivel hunne zinnen verblind heeft. Dat de apostel hier van den satan spreekt, daaraan kan niemand twifelen, die een recht oordeel heeft. Waar Hilarius handelde tegen de Arianen, die deze voorwending misbruikten, om de ware Godheid van Christus te ontkennen, nochtans belijdende dat Hij God is, zoo heeft hij de woorden aldus verdraaid: God heeft de zinnen dezer wereld verblind. Dit heeft Chrysostomus later gevolgd, omdat hij den Manicheën de twee beginselen niet zou toelaten; wat Ambrosius bewogen heeft, is niet bekend. Augustinus heeft dezelfde reden bewogen, die Chrysostomus bewogen heeft, omdat hij tegen de Manicheën strijd had. Wij zien wat de hitte des strijds doet in de disputatie: hadden deze allen met een bedaard gemoed deze woorden van Paulus gelezen, zoo zou het geen van allen in den zin gekomen zijn, die tot zulk een gedwongen zin te draaien. Maar dewijl de tegenstanders aandrongen, zoo zijn zij zorgvuldiger geweest om die te wederstaan, dan om den zin van Paulus te onderzoeken. Maar wat nood was het: want het was een kinderachtige uitvlucht der Arianen: Zoo de duivel genoemd wordt de God dezer wereld, zoo wordt door den naam **God**, de waarachtige, en eeuwige en eenige Godheid in Christus niet uitgedrukt. Want Paulus zegt: velen worden er goden genaamd. En Ps. 96: 5. David zegt op een andere plaats: de goden der heidenen zijn duivelen. Zoo dan, dat de duivel wordt genoemd een God, die heerschappij over hen heeft en die van hen als een God geëerd wordt, wat doet dat om de eer van Christus te verkleinen? En de Manicheën zijn niet meer geholpen daarmede, dat de duivel een God dezer wereld genoemd wordt, dan daarmede, dat hij genoemd wordt een overste der wereld. Zoo moeten wij ons dan niet ontzien deze plaats op den duivel te duiden, dewijl daar geen gevaar in gelegen is. Want zoo de Arianen komen en willen zeggen, dat men door den naam **God**, niet meer het Goddelijke wezen van Christus kan bewijzen dan des duivels: zoo wordt zulke beuzeling lichtelijk wederlegd. Want Christus wordt God genoemd, zonder iets meer daarbij te stellen, en een God in der eeuwigheid geprezen. Hij wordt genoemd een God, die van den beginne was, vóór de schepping der wereld. Maar de duivel wordt niet anders God genoemd, dan Baäl genoemd wordt een God zijner dienaren, of de hond een God van Egypte. De Manicheën (gelijk ik gezegd heb) steunen zoowel op

1 Cor. 8: 5.

Ps. 96: 5.

Joh. 12: 31:
14: 30; 16: 11.

Rom. 9: 5;
14: 12; Fil.
1: 2; 1 Tim.
3: 16 enz.

andere plaatsen der Schrift als op deze, maar men kan ze lichtelijk wederleggen. Zij steunen niet zoozeer op den naam, als op de macht. Dewijl de kracht om te verblinden, en de heerschappij over de ongelooovigen den duivel wordt toegeschreven, daaruit besluiten zij, dat hij door eigen macht de auteur alles kwaads is, alzo dat hij der heerschappij Gods niet onderworpen is. Maar roept de Schrift niet alom, dat zoowel de duivelen dienaars Gods zijn als de hemelsche engelen, een iegelijk in zijn soort. Want gelijk de engelen ons de weldaden Gods toedienen tot zaligheid, alzo bedienen de duivelen zijnen toorn. Zoo dan, de goede engelen worden machten en vorstendommen genoemd, maar alleen omdat zij de macht bedienen, die hun van God gegeven is. Naar dezelfde wijze is de satan de overste der wereld, niet dat hij zichzelve de heerschappij gegeven heeft, of dat hij ze door zijn eigen recht bezit, of naar zijn eigen goeddunken gebruikt: maar hij heeft zooveel hem van den Heere wordt toegelaten. Daarom verhaalt de Schrift niet alleen den goeden Geest Gods en de goede engelen, maar ook de booze geesten Gods. De booze geest Gods heeft Saul bezeten. Evenzoo, geeselen door de booze engelen. Zooveel de tegenwoordige plaats aangaat, de verblindings is een gemeen werk, zoowel Gods als des duivels: want zij wordt somtijds Gode toegeschreven. Maar hun macht is niet gelijk, noch hun wijze eenerlei. Van de wijze zwijg ik nu. De Schrift leert, dat de duivel niet alleen door Gods toelating, maar ook door Gods bevel verblindt, om zijn wraak en straf te bedienen. Alzo is Achab van den duivel bedrogen geweest. Maar heeft de duivel dat van zichzelve gekund? geenszins, maar toen hij zijnen dienst om schade te doen, Gode aangeboden had, zoo werd hij gezonden om een leugenachtigen geest in den mond aller profeten te zijn. Ja God wordt daarom gezegd te verblinden, omdat Hij den mensch van recht verstand en licht des Geestes beroofd hebbende, hem den duivel overgeeft, om tot verdraaiden zin te trekken, en den duivel kracht geeft om te bedriegen, en ons alzo rechtvaardig straft door den dienaar zijns toorns. Zoo verstaat dan Paulus die allen van den duivel bezeten te worden, die niet bekennen, dat zijn leer is de zekere waarheid Gods. Want dit is zwaarder, des duivels slaven genoemd te worden, dan dat hunne verblindheid aan het oordeel Gods toegeschreven wordt. Voorts, dewijl Paulus hierboven dezulken der verdoemenis heeft onderworpen, zoo zegt hij nu daarbij, dat zij om geen andere oorzaak omkomen, dan omdat zij door hun ongeloovigheid het verderf over zich gehaald hebben. **Opdat hun niet beschijne.** Dit dient om te bevestigen wat hij gezegd had, te weten, dat die door hun eigen verblindheid verhinderd worden, die zijn Evangelie verwerpen. Want daarin verschijnt (zegt hij) niet dan Christus, en dat niet duister, maar alzo dat Hij klaarlijk zijnen schijn geeft. Hij zegt daarbij, dat **Christus is Gods beeld**, waarmede hij bedoelt, dat zij ijdel van alle kennis Gods zijn, volgens hetgeen in Johannes staat: Die Mij niet kent, die kent ook mijnen Vader niet. Zoo is dan dit de oorzaak, waarom hij zulk een zwaar vonnis verkondigd heeft tegen degenen, die aan zijn apostelschap twifelden, te weten, omdat zij Christus niet aanzagen, die klaarlijk daarin kon gezien worden. Het is twijfelachtig, of hij het Evangelie der heerlijkheid van Christus gesteld heeft, voor het **heerlijke Evangelie**, naar de Hebreuwsche spreekwijze, of voor het

1 Sam. 16: 14.
Ps. 78: 49.

1 Kon. 22: 21.

Joh. 14: 7.

Evangelie, in hetwelk de heerlijkheid van Christus verscheen; dit tweede heb ik 't liefst, omdat het volkomener is. Maar dewijl Christus genoemd wordt het beeld des onzienlijken Gods, dat is niet alleen van het wezen te verstaan, te weten, dat Hij is van dezelfde substantie met den Vader, maar meer op ons te duiden, omdat Hij ons den Vader voor oogen stelt. Daarom wordt de Vader gezegd onzienlijk, omdat Hij in Zichzelven niet gevat wordt door menschelijk vernuft. Maar Hij vertoont Zichzelven ons door den Zoon, en maakt Zichzelven door Hem eenigszins zienlijk. Dit zeg ik daarom, omdat de oude leeraars, toen zij strengelijk tegen de Arianen strenden, te zeer hierin bleven, hoe de Zoon inwendig door verborgen eenheid des wezens, het beeld des Vaders was, en waarin juist de voornaamste stichting was, zijn zij voorbijgegaan, te weten, hoe Hij ons is het beeld des Vaders, dewijl Hij wat anders in Hem verborgen was, ons openbaart. Zoo dan, dit woord **beeld**, ziet op ons, gelijk wij terstond wederom zullen zien. Het woord **onzienlijk**, hoewel het in sommige Grieksche handschriften niet gevonden wordt, nochtans dewijl het niet overtollig is, zoo wil ik het liever behouden.

5 Want wij prediken niet onszelven. Sommigen leggen dit aldus uit: Wij prediken niet onszelven Heeren te zijn, maar den eenigen Zoon Gods, dien de Vader over alles gesteld heeft. Ik verwerp dezen zin niet. Maar dewijl het een krachtiger wijze van spreken is, en ook wijder strekt, als iemand gezegd wordt zichzelven te prediken, zoo wil ik dezen zin liever behouden: voornamelijk, dewijl hij bijna in 't gemeen van allen aangenomen is. Want de menschen prediken zichzelven ook wel anders dan zich heerschappij aantrekende, wanneer zij meer zoeken zichzelven te vertoonen en te verheffen dan te stichten, als zij eenigszins zoeken hoog te zijn, en als zij ook uit het Evangelie gewin zoeken. Zoo dan, gunstbejag en gierigheid, en dergelijke feilen des dienaars verderven de zuiverheid der leer, zoodat Christus niet alleen daarin hoog en uitnemend is. Daarom zoo wie Christus alleen wil prediken, moet zichzelven vergeten. **En ons uwe dienstknechten.** Opdat niemand hertegen mocht snateren: Maar intusschen zegt gij veel van uzelf, zoo antwoordt hij, dat hij niet meer begeert, dan dat hij hun dienstknecht zij, alsof hij zeide: Al wat ik zoo hoogelijk, en naar uwe meening zoo hoogmoedig roem, dient hiertoe, opdat ik u in Christus nuttig mag dienen. Hieruit volgt, dat de Corinthiërs veel te hoovaardig en ondankbaar zijn, zoo zij deze conditie verwerpen, ja daaruit volgt, dat hun oordeel tevoren veel te verdorven is geweest, die zijn heilige genegenheid niet aangemerkt hebben. Voorts worden hier alle herders der gemeenten van hun staat en conditie vermaand: want hoe heerlijk de namen zijn, waarmede zij versierd worden, zoo zijn zij nochtans niet anders dan dienstknechten der geloovigen, en voorwaar zij kunnen Christus niet anders dienen, zonder ook mede zijne gemeente te dienen. Het is wel een heerlijke dienst, en hooger dan enig vorstendom, maar het is nochtans een dienst; zoodat Christus alleen hoog en verheven is, en geen metgezellen hebben. Zoo betaamt het dan een goeden herder, niet alleen van alle begeerte der heerschappij zichzelven te onthouden, maar dit voor zijn uiterste eer te houden, waar hij naar staat, dat hij Gods volk diene. Daarentegen betaamt het het volk, dat zij de dienstknechten van Christus, ten eerste uit de majesteit Gods, ten andere ook uit de grootheid en uitnemendheid des amts

Col. 1:15.
Hebr. 1:3.

Joh. 10:30;
14:9.

Joh. 5:37.
1 Tim. 6:16.
1 Joh. 4:12.

waardeeren en achten, opdat zij die niet verachten, die de Heere in zulk een hoogen graad gesteld heeft.

6 God, die het licht geboden. Ik zie, dat deze plaats vierderlei wijze kan uitgelegd worden. Ten eerste, aldus: God heeft geboden het licht uit de duisternis te schijnen, dat is: Hij heeft door den dienst der menschen, die naar hun eigen natuur duisternis zijn, het licht zijns Evangelies aan de wereld voorgedragen. Ten tweede aldus: God heeft in de plaats der wet, die in duistere schaduwen gewikkeld was, het licht des Evangelies doen komen, en heeft alzoo uit de duisternis het licht voortgebracht. Die scherpzinnigheid zoeken, zouden lichtelijk deze uitleggingen toelaten, maar die de zaak nader zal inzien, zal bekennen, dat het met den zin des apostels niet overeenkomt. Nu volgt de derde uitlegging, welke van Ambrosius is: Toen alles met duisternis bedekt was, heeft God het licht zijns Evangelies ontstoken. Want de menschen waren in de duisternis der onwetendheid verzonken, toen de Heere hun onvoorziens door het Evangelie is verschenen. De vierde uitlegging is van Chrysostomus, welke meent dat Paulus gezien heeft op de schepping der wereld, aldus: God, die door zijn Woord het licht heeft geschapen, en als uit de duisternis getrokken, Diezelfde heeft ons nu geestelijk verlicht, toen wij in duisternis begraven waren. Deze duiding van het zienlijk en lichamelijk licht op het geestelijk licht heeft meer genade, en niets daarin is gedwongen; nochtans de naaste daaraan komt niet kwalijk overeen. Een iegelijk hebbe zijn oordeel. **Heeft in onze harten gelicht.** Hij stelt tweeërlei verlichting, wat men naarstig moet aanmerken: de eene, des Evangelies, de andere verborgen, die in de harten geschiedt. Want gelijk God, de Schepper der wereld, de klaarheid der zon over ons uitstort, en oogen geeft om dezelve klaarheid te genieten: alzoo licht ons de Verlosser in den persoon des Zoons door het Evangelie: maar dewijl wij blind zijn, zoo zou dat tevergeefs zijn, zoo Hij ook niet door zijn Geest onze harten verlichtte. Zoo wil hij dan zeggen, dat God door zijnen Geest ons de oogen des verstands geopend heeft om tot het licht des Evangelies bekwaam te zijn. **In het aanschijn van Jezus Christus.** In denzelfden zin, als hij tevoren gezegd heeft, dat Christus het beeld des Vaders is, zegt hij nu ook, dat de heerlijkheid Gods ons in zijn aanschijn vertoond wordt. Dit is een schoone plaats, waaruit wij mogen leeren, dat men God in zijn ondoorzoekelijke hoogheid niet moet onderzoeken (want Hij woont in een ontoegankelijk licht) maar dat wij Hem moeten bekennen, zoover Hij Zich in Christus geopenbaard heeft. Daarom, al wat de menschen begeeren buiten Christus te kennen van God, is ijdel, want zij dwalen buiten den weg. Want in het eerst verschijnt God nederig in Christus: maar Hij is in het einde heerlijk dengenen, die lijdzaamheid hebben, om van het kruis te komen tot de wederopstanding. Voorts is het ons nutter God te zien, zooals Hij in zijn eengeboren Zoon verschijnt, dan zijn verborgen wezen te onderzoeken.

7 Wij hebben dezen schat in aarden vaten, opdat de uitnemend- 2 Cor. 5:1.
heid der mogendheid zij van God, en niet uit ons.

8 Want wij in alles verdrukt worden, maar niet benauwd; ar-
moede lijden, maar niet hulpeloos worden.

- Gal. 6:17. 9 Vervolging lijden, maar niet verlaten worden; nedergeworpen worden, maar niet verdorven.
- 10 Altijd de dooding van Jezus Christus in ons lichaam alom dragende, opdat het leven van Jezus in ons lichaam geopenbaard worde.
- Ps. 44:23.
Matt. 5:11.
Rom. 8:36.
1 Cor. 4:9.
Col. 3:4. 11 Want wij, dewijl wij leven, worden altijd ten doode overgegeven om Jezus, opdat het leven van Jezus geopenbaard worde in ons sterfelijk lichaam.
- 12 Zoo dan, de dood werkt in ons, en het leven in ulieden.

7 Wij hebben. Die Paulus alzo hoogelijk hoorden roemen van de uitnemendheid van zijnen dienst, en daarentegen zijn persoon aanzagen, die voor de wereld verachtelijk en verworpen was, dien scheen hij een ongeschikt en belachelijk mensch te zijn, en kinderachtig te roemen, als zij hem naar de nederheid zijns persoons beschouwden. Voornamelijk hebben de ongeschikte menschen deze voorwending gezocht, als zij al wat in Paulus was, verachtelijk wilden maken. Maar wat hij zag, dat allermeeft de heerlijkheid zijns apostelschaps verhinderde bij de ongeleerden, wendt hij zeer kunstig om dit te vermeederen. Ten eerste gebruikt hij een gelijkenis van den schat genomen, welke niet pleegt verborgen te worden in een sierlijke en kostelijke kist, maar liever in een vat, dat verachtelijk en van geene waarde is. Daarna stelt hij daarbij, dat de mogendheid Gods daaruit meer verklaard en gezien wordt, alsof hij zeide: Degenen, die de verachtelijkheid mijns persoons voorwenden, om de waardigheid mijns dienstes te verkleinen, zijn onbillijke en verdraaide waardeerders: want een schat wordt daarom niet minder geacht, omdat het vat, waarin hij gelegd is, niet zoo kostelijk is. Ja men is gewoon, dat men groote schatten in aarden potten legt. Bovendien merken zij niet op, dat dit door de bijzondere voorzienigheid Gods alzo verordend wordt, dat in de dienaren niets uitnemends is, opdat de mogendheid Gods niet door eenige hoogheid verduisterd worde. Dewijl dan de nederheid der dienaren, en de uitwendige verachtelijkheid des persoons, aan de heerlijkheid Gods plaats geeft: zoo doet die ongeschiktelijk, die de waardigheid des Evangelies acht uit den persoon des dienaars. Paulus spreekt niet van den algemeenen staat der menschen, maar van zijn eigen staat. Het is wel waar, dat alle menschen aarden vaten zijn. Zoo dan, ofschoon men den alleruitnemendsten mensch name, en die in allerlei versiering van geslacht, vernuft en fortuin, tot verwondering uitblonk: nochtans zoo hij een dienaar des Evangelies zal wezen, zoo zal hij een verachtelijk en aarden vat des onwaardeerbaren schats wezen. Maar Paulus heeft het oog op zichzelf en op zijn metgezellen, die hem gelijk waren, welke veracht werden, omdat zij niet zooveel sierlijkheid vertoonden.

8 Want wij in alles verdukt. Dit is tot verklaring daarbij gesteld, want hij vertoont, hoe door zijn verworpen conditie de heerlijkheid Gods geenszins verminderd wordt, maar dat zij door die oorzaak meer bevorderd wordt. Wij worden (zegt hij) wel in benauwdheid gebracht, maar de Heere opent in 't einde een uitkomst. Wij lijden armoede, maar de Heere komt te hulp. Vele vijanden zijn ons lastig, maar door Gods hulp zijn wij bevrijd. Eindelijk, al is het, dat wij nedergeslagen worden, zoodat het schijnt met ons

leven gedaan te zijn, zoo gaan wij nochtans niet onder; het laatste is het allerzwaarste. Gij ziet, hoe hij alles tot zijn voordeel wendt, waarmede de ongeschikten hem bezwaarden.

10 De dooding van Jezus. Hij zegt meer dan hij tevoren gedaan heeft: want hij leert, dat datzelfde, met welks voorwending de valsche apostelen het Evangelie verachtten, niet alleen geen verachtelijkheid aan het Evangelie aanbracht, maar ook zelfs heerlijk maakte. Want de dooding van Jezus Christus noemt hij al wat hem verachtelijk maakte voor de wereld, opdat hij tot deelgenoot der zalige wederopstanding bereid worde. Ten eerste, hoewel het lijden van Christus schandelijk is in de oogen der menschen, zoo heeft het nochtans meer heerlijkheid voor God, dan alle triumpfen der keizers en aller koningen staatsie. Maar men moet ook het einde aanzien, dat wij mede lijden, opdat wij mede verheerlijkt worden. Zoo bestraft hij dan fijnelijk dier menschen uitzinnigheid, die de bijzondere gemeenschap met Christus hem tegenwerpen. En de Corinthiërs worden ook mede vermaand, dat zij, de nederige en verworpene gestalte van Paulus verwerpende, Christus geen onrecht doen, oorzaak van oneer en versmading in zijn lijden zoekende, waaraan zij behoorden groote eere te bieden. Het woord **dooding**, wordt hier anders genomen dan in vele plaatsen der Schrift. Want het beduidt dikmaals de verloochening van onszelfen, als wij de begeerlijkheden des vleesches laten varen, en tot gehoorzaamheid Gods vernieuwd worden. Maar hier beduidt het de verdrukkingen, met welke wij geoeffend worden, om de vernietiging des tegenwoordigen levens te bedenken. Duidelijkheidshalve, zoo laat de eerste dooding genoemd worden de inwendige dooding, en deze de uitwendige; zij maken ons beide Christus gelijkvormig, de eerste direct, de ander indirect, opdat ik alzo spreke. Van de eerste spreekt Paulus aan de Colossensen, hfdst. 3:5, en aan de Romeinen, hfdst. 6:6, waar hij leert, dat onze oude mensch gekruist is, opdat wij in nieuwigheid des levens wandelen. Van de andere dooding handelt hij hfdst. 8:29, waar hij leert, dat wij van God daartoe verordend zijn, opdat wij den beelde zijns Zoons gelijkvormig worden. Voorts, de dooding van Christus wordt alleen in de geloovigen gesteld: want de goddeloozen, als zij de zwarigheden dezer wereld dragen, zoo hebben zij gemeenschap met Adam, maar de uitverkorenen hebben gemeenschap met den Zone Gods; zoodat al de ellendigheden, die naar hare natuur vervloekt waren, hun dienen tot zaligheid. Dit is wel allen kinderen Gods gemeen, de dooding van Christus te dragen, maar hoe uitnemender een iegelijk is in de mate der gaven, zooveel te nader is hij aan deze gelijkvormigheid van Christus. **Opdat het leven van Jezus.** Dit is een zeer goede remedie in tegenspoedige dingen: dat wij, gelijk de dood van Christus de deur des levens is geweest, alzo ook weten, dat het einde aller ellendigheden de zalige wederopstanding zal zijn: dewijl Christus ons met Zich heeft vereenigd met deze conditie, dat wij zijns levens deelachtig worden, zoo wij in deze wereld verdragen met Hem te sterven. De naastvolgende zin kan tweeërlei wijze uitgelegd worden. Zoo men **ten doode overgegeven worden**, neemt voor altijd met vervolgingen gekweld worden en in gevaar zijn, zoo zal dat bijzonder aan Paulus en zijns gelijken toekomen, die met openbare razernij der goddeloozen bevochten waren. En alzo zullen deze

Rom. 8:17.

woorden: **Om Jezus**, zooveel zijn als: **Voor de getuigenis van Christus**. Maar dewijl **dagelijks ten doode overgegeven worden**, anders ook beduidt den dood zonder ophouden voor oogen te hebben en alzoo te leven, dat ons leven eer een schaduw des doods is, zoo mishaaft het mij ook niet, dat deze plaats alzoo uitgelegd wordt, dat zij allen geloovigen toekomt, en dat een iegelijk in zijne orde. Alzoo heeft Paulus zelf, Rom. 8: 36, dat vers uit Ps. 44: 13 uitgelegd. Wanneer het aldus genomen wordt, zoo zouden deze woorden, **om Jezus**, zooveel zijn als: omdat deze conditie al zijnen leden is opgelegd. Voorts, Erasmus heeft het niet zeer letterlijk overgezet: **Wij die leven**; maar het is gepaster wat ik gesteld heb: **Dewijl wij leven**. Want Paulus wil zeggen, dat wij, dewijl wij in deze wereld zijn, meer den dooden dan den levenden gelijk zijn.

12 Zoo dan, de dood. Dit is een ironische wijze van spreken: want het betaamde niet, dat de Corinthiërs vroolijk en hun eigen begeerte zouden leven en gerust in wellust zijn, en dat Paulus intusschen met ontallijk vele ellendigheden zou bestreden zijn. Deze bedeeling zou voorwaar veel te onbillijk geweest zijn, en der Corinthiërs dwaasheid moest ganschelijk berispt worden, die zichzelf een Christendom zonder kruis dichtten: en hiermede niet tevreden zijnde, de dienstknechten van Christus verachtten, die zoo weelderig niet waren. En gelijk door den dood alle ellendigheden of zwaarigheden verstaan worden, alzoo wordt ook door het **leven** een gelukkige en behagelijke stand beduid, volgens dit spreekwoord: Het leven is niet gelegen in te leven, maar in wel te varen.

Ps. 116: 10.

Rom. 6: 5;
8: 11.
1 Cor. 6: 14.
2 Cor. 1: 11.Boek der
Wijsh. 3: 5.
Ps. 30: 6.
Matt. 5: 12.
Rom. 8: 18.
1 Joh. 3: 2.

- 13 Dewijl wij denzelfden Geest des geloofs hebben, gelijk er geschreven is: Ik heb geloofd, daarom heb ik gesproken: wij gelooven ook, daarom spreken wij ook.
- 14 Wetende, dat Hij, die den Heere Jezus opgewekt heeft, ons ook met Jezus zal opwekken, en ons met u stellen.
- 15 Want alle ding is om uwentwil, opdat de genade, die om de dankzegging, die door velen geschieden zal, overvloeie tot Gods eere.
- 16 Daarom bezwijken wij niet: maar hoewel onze uitwendige mensch verdorven wordt, onze inwendige wordt vernieuwd van dag tot dag.
- 17 Want onze verdrukking, die zeer licht en bovenmate vergankelijk is, werkt in ons een eeuwig bovenmate groot gewicht der heerlijkheid.
- 18 Dewijl wij niet aanzien wat gezien wordt, maar wat niet gezien wordt: want wat gezien wordt is tijdelijk, maar wat niet gezien wordt, is eeuwig.

13 Dewijl wij denzelfden Geest. Dit is een verbetering der voorgaande ironie. Hij had der Corinthiërs conditie zeer verscheiden gemaakt van de zijne, niet naar zijn eigen oordeel, maar naar hun misverstand, omdat zij een Evangelie zochten, dat lekker en ver van alle zwaarigheid des kruises was, en hadden van hem geen goed gevoelen, omdat zijn fortuin niet zeer gelukkig was: maar nu voegt hij zichzelf met hen in de hope der zaligheid, alsof hij zeide: Al is het, dat God u spaart, en u liefelijker handelt, en mij harder, zoo zal nochtans deze verscheidenheid ons beiden te zamen

niet verhinderen, eenzelfde heerlijke wederopstanding te verwachten. Want waar eenigheid des geloofs is, daar is ook eenigheid der erfenis. Men heeft gemeend, dat de apostel hier spreekt van de heilige vaders, die onder het Oude Testament geleefd hebben, en dat hij ze onze metgezellen maakt in hetzelfde geloof: hetwelk wel waar is, maar tot de tegenwoordige zaak niet dient. Want hij voegt hier met zich in de gemeenschap des geloofs niet Abraham, noch de andere vaders, maar meer de Corinthiërs, die door verkeerd gunstbejag zichzelf van hem afscheidten. Al is het, zegt hij, dat mijn conditie nu slimmer schijnt te zijn, zoo zullen wij nochtans eenmaal dezelfde heerlijkheid deelachtig wezen. Want wij zijn met eenerlei geloof onder elkander vereenigd. Dat dit de ware en natuurlijke zin is, zullen die allen bekennen, die het verband naarstig zullen overleggen. **Den Geest des geloofs**, noemt hij het geloof zelve, omdat het een gave des Heiligen Geestes is. **Gelijk er geschreven is**. Dit heeft oorzaak tot misverstand gegeven, dat hij Davids getuigenis voortbrengt. Maar men moet het voegen tot de belijdenis, en niet tot de eenheid des geloofs; of zoo gij liever wilt, het hangt aan de navolgende woorden, en niet aan de voorgaande, aldus: Dewijl wij een zeker geloof der wederopstanding hebben, zoo bestaan wij te spreken en verkondigen, dat wij gelooven, gelijk er geschreven is: Ik heb geloofd, daarom heb ik gesproken. Het is het begin van Ps. 116, waar David belijdt, dat hij in de uiterste benauwdheid gekomen zijnde, alzoo verslagen is geweest, dat hij bijna bezweek: maar dat hij terstond betrouwen en vrijmoedigheid wederom verkregen hebbende, aan deze verzoeking ontworsteld is. Zoo begint hij dan aldus den Psalm: Ik heb geloofd, daarom zal ik spreken. Want het geloof is een moeder der belijdenis. En Paulus, naar dit exempel moed grijpende, vermaant de Corinthiërs om datzelfde te doen. Hij wil zeggen, dat de geloovigen goeden moed moeten hebben, en onversaagd zijn om te belijden, wat zij met het hart geloofd hebben. Nu mogen onze valsche Nicodemussen toezien, hoedanig een gedichtsel zij in de plaats des geloofs smeden, als zij willen, dat het geloof inwendig begraven, en ganschelijk stom blijve: en roemen in deze wijsheid, zoo zij in het gansche leven niet één woord der rechte belijdenis voortbrengen.

15 Want alle ding is om uwentwil. Nu stelt hij zich bij de Corinthiërs niet alleen in de hope der toekomstige zaligheid, maar ook zelfs in de verdrukkingen, in welke zij schenen zeer wijd verscheiden te zijn; want hij leert, dat hij tot hun voordeel verdrukt wordt, waaruit volgt, dat zij te recht zich een deel behooren aan te trekken. Wat Paulus zegt, hangt ten eerste aan de verborgen gemeenschap, die de leden van Christus onderling met elkander hebben, maar voornamelijk aan den band der onderlinge eenigheid, die onder hen bijzonder behoort plaats te hebben. Deze vermaning was nu den Corinthiërs zeer nut, en bracht uitnemenden troost mede. Want wat groote troost is het, als God onzer zwakheid toegevend, ons zachtelijk handelt, en dat die tot gemeene nuttigheid van allen verdrukt worden, die met uitnemender deugd begaafd zijn. Zij worden ook vermaand, Paulus met gebeden en medelijden te verlichten, dewijl zij hem niet anders konden helpen. **Opdat de genade.** De eendrachtigheid der leden van Christus prijst hij nu uit de vruchten, die daaruit voortvloeien, te weten, dat zij dienen om de eere

Gods te verbreiden. Door het woord **genade** verstaat hij die weldaad der verlossing, die hij boven gemeld heeft, dat hij, toen hij overvallen werd, nochtans niet benauwd was, dat hij armoede lijdende, nochtans niet verlaten werd, enz. Eindelijk, de voortdurende verlossing uit allerlei kwaad verstaat hij daardoor. Hij zegt, dat deze genade overvloedig, waarmede hij beduidt, dat zij niet is bij hem besloten, dat hij ze alleen zou genieten, maar dat zij wijder uitgestort wordt, te weten, over de Corinthiërs, welken zij zeer bevorderlijk was. Als hij de overvloedigheid der gaven Gods stelt in de dankbaarheid tot eer van God, den gever, zoo vermaant hij, dat al de gaven, die God ons geeft, door onze traagheid vergaan, tenzij wij bereid en vaardig zijn om te danken.

16 Daarom bezwijken wij niet. Nu komt hij tot groter vrijmoedigheid dan tevoren, alsof de zaak gewonnen ware. Daar is, zegt hij, geen oorzaak, waarom wij den moed zouden verloren geven, of onder den last des kruises vermoeid worden, welks uitkomst zoo gelukkig, en niet alleen mij, maar ook anderen zalig is. Alzoo vermaant hij de Corinthiërs door zijn exempel tot standvastigheid zoo zij te eenigen tijd desgelijks verdrukt worden. Bovendien, bestraft hij die dartelheid, met welke zij grootelijks zondigen, dewijl zij met gunstbejag bevangen zijnde, een iegelijk in zooveel te groter eer en waarde hielden, hoe verder en vrijer hij van het kruis was. **Hoewel onze uitwendige mensch.** Sommigen handelen kwalijk en ongeschikt, vermengende den uitwendigen mensch met den ouden, want de oude mensch is geheel iets anders, waarvan wij Rom. 6:6 gesproken hebben. Chrysostomus en anderen nemen het ook verkeerdelijk alleen voor het lichaam: want de apostel heeft onder dit woord willen vervatten, al wat tot het tegenwoordige leven dient. Gelijk hij hier twee menschen stelt: stel u alzoo tweeërlei leven voor oogen, te weten, het aardsche en hemelsche. De uitwendige mensch is de onderhouding des aardschen levens, welke niet alleen in een bloeienden leeftijd en goede gezondheid, maar ook in goed, eer, vriendschap en andere hulpmiddelen gelegen is. Zoo dan, zoo veel deze goede dingen, die om den stand des tegenwoordigen levens te onderhouden noodig zijn, ons verminderd worden of vergaan, zooveel wordt onze uitwendige mensch verdorven. Want dewijl wij, zoolang alle dingen naar onzen wil loopen, veel te veel in dit tegenwoordig leven bekommerd zijn: daarom roept God ons tot de bepeinzing van een beter leven, die dingen een voor een wegneemende, die ons verward en verstrikt houden. Zoo moet dan de stand des tegenwoordigen levens alzoo vergaan, opdat de inwendige mensch wederom toeneme, want wat het aardsche leven verliest, wint het hemelsche, immers in de geloovigen. Want de uitwendige mensch vergaat ook in de ongelooovigen, maar zonder eenige vergelding; doch in de kinderen Gods is zulke verderving een begin, en als een oorzaak des wasdoms en der toeneming. Dit zegt hij, dat dagelijks geschiedt, omdat ons God gestadig tot deze bepeinzing oefent. Och, of God gave, dat dit in onze harten wel gegrond ware, opdat wij in de vernietiging van den uitwendigen mensch, ten allen tijde goeden voortgang mochten maken.

17 Verdrukking, die zeer licht. Dewijl ons vleesch altijd zijn verderf vliedt, hoedanig het loon ook is, dat het voorgesteld wordt, en wij veel meer bewogen worden door het tegenwoordig gevoelen,

dan door de hope der hemelsche goederen, daarom vermaant Paulus, dat de verdrukkingen en zwarigheden der godzaligen geen of zeer weinige bitterheid hebben, zoo zij bij het oneindig goed der eeuwige heerlijkheid vergeleken worden. Hij had gezegd, dat de verderving van den uitwendigen mensch ons niet behoort zwaar te zijn, dewijl de vernieuwing van den inwendigen mensch daaruit spruit. Maar dewijl de verderving zienlijk is, en de vernieuwing onzienlijk, zoo vergelijkt Paulus de ellendigheden des tegenwoordigen levens tegen de toekomstige gelukzaligheid, om ons alzoo dat vleeschelijk gevoelen des tegenwoordigen levens te onttrekken. Deze vergelijking is alleen overvloedig genoeg, om de harten der godzaligen tot matigheid te brengen, opdat zij niet bezwijken, door de zwarigheid des kruises overvallen zijnde. Want waaruit komt het, dat lijdzaamheid zoo'n zware zaak is? anders dan omdat wij bij een klein gevoel des kwaads verschrikken, en onze gedachte niet hooger opheffen? Zoo dan, Paulus leert hier een zeer goede remedie, opdat men door verdrukkingen niet gebroken, noch overwonnen worde, als hij de toekomstige zaligheid, die u in den hemel weggelegd is, daartegen stelt. Want deze vergelijking maakt licht, wat tevoren scheen zwaar te zijn, en maakt zeer kort en vergankelijk te zijn, wat scheen oneindig langdurig te zijn. In de woorden van Paulus is eenige duisterheid; want die twee woorden, waarvoor wij tweemaal gesteld hebben **bovenmate**, hebben de oude overzetter en Erasmus alzoo overgezet, alsof met beide de grootheid der hemelsche heerlijkheid, die den geloovigen staat te komen, uitgedrukt worde, of, zij hebben ze immers gevoegd tot het woord **werkt**, hetwelk mij niet mishaagt. Maar dewijl de zin niet kwalijk rijmt, als men die twee woorden alzoo onderscheiden stelt, gelijk ik in mijn overzetting gedaan heb, zoo zij het den lezers vrij te kiezen. **Een eeuwig bovenmate groot gewicht.** Paulus wil niet zeggen, dat de verdrukkingen altijd zulke vrucht hebben: want velen worden hier zeer ellendig door allerlei kwaad benauwd, wien datzelve nochtans eer een oorzaak is tot zwaarder verderf, dan een hulpe tot zaligheid. Maar dewijl hier van de geloovigen gesproken wordt, zoo moet men het op die alleen duiden. Want dit is een bijzondere weldaad, die God hun doet, dat zij door gemeene ellendigheden des menschelijken geslachts, tot de zalige wederopstanding bereid worden. Voorts, dat de papisten deze plaats misbruiken, om te bewijzen, dat de verdrukkingen oorzaken zijn onzer zaligheid, dat is veel te zwak, tenzij zij mogelijk **oorzaken** zeggen willen voor **middelen**, gelijk men in 't gemeen spreekt. Wij bekennen voorwaar gaarne, dat wij door vele verdrukkingen in het rijk der hemelen moeten ingaan, en daarover is ook geen kwestie. Maar dewijl wij leeren, dat de zeer vergankelijke lichtheid der verdrukkingen in ons een eeuwig gewicht des levens werkt, omdat al de kinderen Gods daartoe verordend zijn, opdat zij Christus gelijkvormig worden in het kruis te dragen, en dat zij alzoo bereid worden om de hemelsche erfenis te genieten, welke zij uit de onverdiende aanneming Gods hebben: zoo dichten de papisten, dat de verdrukkingen verdienstelijke werken zijn, waardoor het hemelsche rijk verkregen wordt. Ik zal het met korte woorden wederom zeggen. Wij ontkennen niet, dat de verdrukkingen een weg zijn, waardoor men tot het rijk der hemelen ingaat: maar wij zeggen, dat de erfenis niet verdiend wordt door de verdrukkingen.

Luk. 24:35.
Hand. 14:22
2 Tim. 3:12

gen: welke ons alleen door de onverdiende aanneming Gods toekomt. De papisten grijpen onvoorzichtig een woordje aan, om een toren van Babel daarop te bouwen, te weten, dat het rijk Gods niet een erfenis is, ons door Christus verkregen, maar een loon, door onze werken verdiend. Maar een volkomener oplossing dezer vraag kan men uit onze »Institutie» halen.

18 Dewijl wij niet aanzien. Ziehier, waardoor al de ellendigheden dezer wereld ons licht zijn om te verdragen, te weten, zoo wij onze gedachten op de eeuwigheid des hemelschen rijks slaan. Want zoolang wij rondom ons zien, zoo is een oogenblik tijds ons lang, maar wanneer wij onze harten eenmaal naar den hemel hebben opgeheven, zoo beginnen duizend jaren te zijn als een oogenblik tijds. En dit is het, wat de apostel wil zeggen, dat wij door het aanschouwen der tegenwoordige dingen bedrogen worden, omdat daar niet anders is dan tijdelijk; en dat daarom niets is, waarin wij zouden mogen rusten, dan in het betrouwen van het eeuwige leven. Aanmerk deze wijze van spreken: **Aanzien wat niet gezien wordt;** want het oog des geloofs dringt verder door dan al de zinnen der menschelijke natuur, en het geloof wordt ook daarom genoemd een

Hebr. 11: 3. aanschouwen der onzienlijke dingen.

HET VIJFDE HOOFDSTUK.

- 2 Cor. 4: 7. 1 Want wij weten, zoo ons aardse huis des tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis zonder handen gemaakt, en eeuwig in de hemelen.
- Rom. 8: 23. 2 Want hierom zuchten wij, begeerende met onze woonstede, die uit den hemel is, overkleed te worden.
- Openb. 3: 18; 16: 15. 3 Zoo wij ook gekleed en niet naakt gevonden worden.
- Rom. 8: 11. 1 Cor. 15: 53. 4 Want zoolang wij in den tabernakel zijn, zoo zuchten wij, beladen zijnde; omdat wij niet willen ontkleed, maar overkleed worden, opdat het sterfelijke van het leven te niet gemaakt worde.
- Rom. 8: 16. 2 Cor. 1: 22. Ef. 1: 13; 4: 30. 5 En die ons tot ditzelve bereid heeft, is God, die ons ook gegeven heeft het voorpand des Geestes.
- 1 Cor. 13: 12. 2 Cor. 3: 18. 6 Zoo betrouwen wij dan altijd, en weten, dat wij in het lichaam wonende, uitwonen van God.
- 7 Want wij wandelen door het geloof, en niet door het aanschouwen.
- 8 Wij betrouwen, zeg ik, en begeeren liever uit te wonen van het lichaam, en bij den Heere in te wonen.

Want wij weten. Nu volgt hier een verklaring der voorgaande uitspraak. Want Paulus zoekt de onlijdzzaamheid, den afschrik en het verdriet van het kruis, de versmaadheid der nederheid, de grootschheid en weelde in ons te beteren, hetwelk niet kan geschieden, tenzij hij de harten door verachting der wereld tot in den hemel opvoere. Hij gebruikt twee redenen: met de eene vertoont hij den ellendigen staat der menschen in dit leven; met de andere de hoogste en volmaakte zaligheid, die den geloovigen na den dood in den hemel wacht. Want wat is er, dat de menschen zoozeer in de verdraaide begeerlijkheid dezer wereld

behoudt, dan dat zij zichzelf door valsche bedenking bedriegen, als zij meenen hier levende gelukkig te zijn? Wederom is het niet genoeg, de ellendigheden dezer wereld verstaan te hebben, tenzij ook de gelukkigheid en heerlijkheid des toekomenden levens ons in den zin komt. Dit is beiden den goeden en ook den boosen gemeen, dat zij allen begeeren te leven; ook is dit beiden gemeen, dat zij overleggende hoe velen en zwaren ellendigheden zij hier onderworpen zijn, dikmaals zuchten, dikmaals hun stand beweenen, en remedie tegen hun kwaad begeeren; doch de ongelovigen bekennen alleen het ongerief des lichaams, maar de godzaligen worden meer door geestelijke ellendigheden benauwd. Maar dewijl zij allen van nature voor den dood gruwen, zoo scheiden de ongeloovigen nimmermeer gaarne uit dit leven, tenzij zij het uit verdrietelijkheid of vertwijfeling wegwerpen. En de geloovigen scheiden gewillig, omdat hun een betere hope buiten de wereld is voorgesteld. Dit is de korte inhoud van de bewijsreden. Laat ons nu elk woord bijzonder onderzoeken. **Wij weten**, zegt hij. Deze wetenschap komt niet uit het menschelijke vernuft, maar uit de openbaring des Heiligen Geestes: zoo komt zij dan den geloovigen alleen toe. Van de onsterfelijkheid der ziel hebben ook de heidenen eenige meening gehad, maar niemand van hen heeft iets zekers gehad, niemand kon roemen, dat hij van een zaak sprak, die hem bekend was: dit kunnen alleen de geloovigen doen, dien het door het Woord en den Geest betuigd is. Bovendien moet men aanmerken, dat dit niet alleen een algemeene kennis is, alsof de geloovigen alleen in 't gemeen zeker waren, dat de kinderen Gods na den dood een beteren stand zullen hebben, en van zichzelf niet zekers hadden: want hoe veel zou dat helpen tot zulk een zware vertroosting? Maar zij moeten een iegelijk van zichzelf bijzonder kennis hebben: want dit is het eerste, dat mij moedig maakt, om den dood blijmoedig aan te gaan, te weten, zoo ik ontwijfelbaar weet, dat ik naar een beter leven verhuis. Het lichaam, dat wij nu hebben, noemt hij een **huis des tabernakels**. Want gelijk de tabernakelen of tenten uit lichte stof tot tijdelijk gebruik gemaakt worden zonder fundament, en daarna in korten tijd nedergeworpen worden, of vanzelf vallen, alzo is den menschen een sterfelijk lichaam gegeven als een vergankelijke hut, om weinige dagen daarin te wonen; welke gelijkenis ook Petrus in zijn Tweeden brief gebruikt heeft, en Job, als hij het noemt een leemen huis. Hiertegen stelt hij een eeuwigdurend gebouw, en het is onzeker, of hij hiermede den stand der zalige onsterfelijkheid bedoelt, die den geloovigen na den dood wacht, of een onverderfelijk en heerlijk lichaam, gelijk na de wederopstanding wezen zal. In deze beide zinnen is niets onbekwaams: hoewel ik het liever zoo wil nemen, dat het begin van dit gebouw is de zalige stand der zielen na den dood, en dat de vervulling is de heerlijkheid der laatste wederopstanding. Deze uitlegging zal door het vervolg der woorden des apostels beter bevestigd worden. De andere woorden, die hij bij het woord **gebouw** stelt, dienen om de eeuwigheid daarvan te bevestigen.

3 Zoo wij ook gekleed. Wat hij van de zekerheid des toekomenden levens gesteld heeft, duidt hij nu op de geloovigen, gelijk het hun ook alleen toekomt. De goddeloozen leggen ook het lichaam af, maar dewijl zij voor het aanschijn Gods niet anders brengen dan

2 Petr. 1: 18.
14.
Job 4: 19.

schandelijke naaktheid, daarom worden zij niet overkleed met een heerlijk lichaam. Maar de geloovigen, die met Christus bekleed, en met zijn rechtvaardigheid versierd zijnde, in het aanschijn Gods verschijnen, ontvangen een heerlijk kleed der onsterfelijkheid. Want ik wil het liever zoo nemen, dan met Chrysostomus en anderen, die meenen, dat hier niets nieuws gezegd wordt, maar dat alleen verhaald wordt wat hij boven gezegd had van met de eeuwige woonstede overkleed te worden. Zoo meldt dan Paulus hier tweeërlei bekleeding, waarmede God ons bekleedt, te weten, de rechtvaardigheid van Christus in dit leven en de heiligmaking des Geestes, en na den dood de onsterfelijkheid en eere. De eerste kleeding is oorzaak der tweede: want die God voorgenomen heeft heerlijk te maken, die rechtvaardigt Hij eerst. En deze zin blijkt uit het woordje **ook**, hetwelk zonder twijfel tot verheffing der zaak daarbij gesteld is, alsof Paulus zeide, dat den geloovigen na den dood een nieuw kleed zal bereid wezen, zoo zij in dit leven ook zijn bekleed geweest.

4 Zoo zuchten wij, beladen zijnde, omdat wij niet willen ontkleed. De goddeloozen zuchten ook, omdat zij met den tegenwoordigen stand des levens niet tevreden zijn: maar daarna overwint de tegenovergestelde genegenheid, dat is, de begeerte des levens: zoodat zij voor den dood gruwen, en met de langdurigheid van het sterfelijk leven niet bezwaard worden. Maar het zuchten der geloovigen rijst daaruit, dat zij weten, dat zij hier als ballingen zijn buiten hun vaderland, en dat zij weten, dat zij in het lichaam als in een gevangenis besloten zijn: daarom worden zij met dit leven bezwaard, omdat zij weten, dat zij daarin niet de volmaakte zaligheid kunnen genieten, dat zij de dienstbaarheid der zonde niet anders dan door den dood kunnen ontvlieden, en dat zij daarom naar een ander staan. Maar dewijl het allen levenden wezens natuurlijk is, dat zij begeeren te wezen: hoe is het mogelijk, dat de geloovigen gaarne ophouden te wezen? Deze vraag ontbindt de apostel, als hij zegt, dat de geloovigen niet daarom den dood begeeren, omdat zij iets willen verliezen, maar omdat zij op een beter leven zien. Hoewel, daar wordt meer uitgedrukt in de woorden: want hij laat toe, dat wij het scheiden uit het tegenwoordige leven op zichzelf natuurlijk vlieden, gelijk niemand zichzelf zijne kleederen gaarne laat uittrekken; maar daarna stelt hij daarbij, dat die natuurlijke afschuw van den dood door het betrouwen overwonnen wordt, gelijk een iegelijk zonder zwaarigheid een gelapt, onrein, versleten en gescheurd kleed zal afwerpen, om met een schoon, sierlijk, nieuw en onvergankelijk kleed versierd te worden. Daarna verklaart hij de wijze van spreken, zeggende: Opdat het sterfelijke van het leven teniet gemaakt worde. Want dewijl vleesch en bloed het rijk Gods niet kunnen bezitten, zoo moet wat verderfelijk in onze natuur is, teniet worden en vergaan, opdat wij waarlijk vernieuwd, en tot een volmaakten stand wederopgericht worden. Op dezen grond wordt ons lichaam een gevangenis genoemd, waardoor wij benauwd worden.

5 Die ons tot ditzelve bereid heeft. Dit is daarom daarbij gesteld, opdat wij weten, dat deze genegenheid bovennatuurlijk is. Want wij worden niet door het eigen gevoelen der natuur hiertoe gedreven, wijl daardoor die honderdvoudige vergelding niet wordt verstaan, die uit het sterven des graans komt. Zoo moeten wij dan van God daartoe bereid worden. Ook wordt de wijze daarbij gesteld, te weten,

1 Cor. 15: 50.

Joh. 23: 24.

dat Hij ons door zijn Geest als door een pand en voorpenning bevestigt. Hoewel het woordje **ook**, tot verheffing en versterking daarbij schijnt gesteld te zijn, alsof hij zeide: Het is God, die deze begeerte in ons maakt; en opdat de moed ons niet ontvalle noch wankele, zoo is de Heilige Geest ons als een pand, welke door zijn getuigenis maakt, dat de waarheid der belofte zeker en vast is. Dit zijn twee ambten des Heiligen Geestes, den geloovigen te toonen wat zij moeten begeeren; daarna hunne harten krachtig te bewegen, en alle twijfeling weg te nemen, opdat de goeden standvastig in de verkiezing volharden. Nochtans zal het niet kwalijk rijmen, zoo wij het woord **bereiden**, verder uitstrekken tot de vernieuwing des levens, waarmede God de zijnen nu in deze wereld versiert: want alzo zondert Hij ze nu af van de anderen, en toont, dat zij door zijn genade tot een bijzonderen stand verordend zijn.

6 Zoo betrouwen wij dan altijd. Te weten, steunende op het onderpand des Geestes: want anders zijn wij altijd versaagd, of zijn immers nu in hope, dan in vreeze; wij houden niet hetzelfde en zekere gemoed. Zoo dan, deze goede moed, waarvan Paulus spreekt, blijft ons dan eerst, als hij van den Geest Gods opgehouden wordt. Het woordje **en**, staat voor **daarom**, aldus: **Wij zijn goedsmoeds, omdat wij weten, dat wij in het lichaam uitwonen, enz.:** want deze wetenschap is oorzaak van onze gerustheid en ons betrouwen; want de ongeloovigen zijn daarom in eeuwige ongerustheid, of grimmen hardnekkig tegen God, omdat zij meenen terstond te vergaan, en hun hoogste en laatste peil stellen in dit leven. En wij leven goedsmoeds, en gaan blijmoedig voort naar den dood, omdat ons een betere hope is weggelegd. **Wij wonen uit van den Heere.** De gansche Schrift roept uit, dat God ons tegenwoordig is, en hier leert Paulus, dat wij van Hem uitwonen, hetwelk daartegen schijnt te strijden. Maar de verscheidene wijze des bijwezens en afwezens ontbindt lichtelijk dezen knoop. Zoo dan, Hij is allen menschen tegenwoordig, omdat Hij ze door zijn kracht onderhoudt; Hij woont in hen, omdat zij door Hem leven, bewegen en zijn. Hij is bij zijne geloovigen tegenwoordig met meerdere kracht zijns Geestes: Hij leeft in hen, woont midden onder hen, ja binnen hen. Maar intuschen is Hij van ons, omdat Hij Zich niet tegenwoordig vertoont, omdat wij nog als ballingen uit zijn rijk wonen, en die onsterfelijkheid nog niet hebben, die de engelen genieten, die met Hem zijn. Evenwel, dit woord **uitwonen**, is te dezer plaatse niet anders dan van de kennis te verstaan, gelijk het openbaar is uit de reden, die terstond volgt.

Hand. 17: 28.

7 Want wij wandelen door het geloof. Het Grieksche woord, dat men pleegt over te zetten **schijn**, heb ik overgezet **aanschouwen**, omdat niet velen verstaan, wat men met het woord **schijn** meende. Hij zegt de oorzaak, waarom wij van den Heere uitwonen, te weten, omdat wij Hem nog niet zien aangezicht aan aangezicht. Dit is de wijze des afwezens, dat God niet openlijk van ons gezien wordt: en wordt daarom niet gezien, omdat wij door het geloof wandelen. Het geloof wordt terecht tegen het aanschouwen gesteld, omdat het die dingen vat, die voor der menschen gevoelen verborgen zijn, omdat het zich strekt tot toekomstige dingen, die nog niet zijn. Want de staat der geloovigen is zoo, dat zij meer den dooden dan den levenden gelijk zijn: dat zij dikmaals schijnen van

God verlaten te zijn, en dat zij de oorzaak des doods altijd in zich besloten hebben. Zoo is het dan noodig, dat zij hopen op hope. Nu, de dingen, die gehoopt worden, zijn verborgen, gelijk wij zien Rom. Hebr. 11:3. 8:24, en het geloof is een openbaring der dingen, die niet gezien worden. Zoo is het dan geen wonder, dat de apostel zegt, dat wij het aanschouwen nog niet genieten, zoolang wij door het geloof wandelen. Want wij zien maar in een spiegel en duistere rede, dat is, in plaats van de zaak rusten wij in het woord.

8 Wij betrouwen, zeg ik. Wederom verhaalt hij, wat hij van het betrouwen der godzaligen gezegd had, te weten, dat zij niet alleen niet gebroken worden door de zwaarigheid des kruises, en den moed verloren geven in de verdrukkingen, maar dat zij ook daardoor moediger worden. Want het uiterste des kwaads is de dood. Nu, naar den dood staan de geloovigen, als naar het begin der volmaakte zaligheid. Zoo kan dan het woordje **en**, genomen worden voor **want**, aldus: Ons kan niets toekomen, waardoor ons betrouwen en goede moed kan benemen worden: want de dood, waarvoor anderen zoozeer gruwen, is ons een groot gewin; want daar is niets beters dan uit het lichaam te verhuizen, om tot de bijwoning Gods te komen, en zijn tegenwoordigheid waarlijk en openlijk te genieten. Zoo verliezen wij dan niets door de verderving van den uitwendigen mensch. Merk hier op wat nu eenmaal gezegd is, dat het waarachtig geloof niet alleen een verachting, maar ook een begeerte des doods in ons maakt, en dat het daarom daarentegen een teeken der ongeloovigheid is, wanneer de afschuw voor den dood in ons de blijdschap der hope en de vertroosting overwint. De geloovigen begeeren den dood, niet om door onbehoorlijke begeerte den dag des Heeren te voorkomen, want zij blijven gewillig in den aard-schen stand, zoolang het den Heere belijft: want zij willen liever tot Christus' eer leven, dan zichzelf sterven tot hun eigen nut. Want die begeerte, waarvan Paulus spreekt, is een begeerte des geloofs. Daarom is zij niet tegen den wil Gods. Men kan ook uit deze woorden van Paulus verstaan, dat de zielen, die van het lichaam verscheiden zijn, bij God leven. Want zoo zij van het lichaam afzijnde, God tegenwoordig hebben, zoo leven zij voorwaar met Hem. Hier wordt van sommigen gevraagd, hoe het dan komt, dat de heilige vaders zoozeer voor den dood gegruwd hebben, gelijk David, Hiskia en de gansche Israëlietische gemeente: hetwelk duidelijk is uit Ps. 6, alsook uit Jes. 38:3, Ps. 115:17. Ik weet wel wat men pleegt te antwoorden, te weten, dat zij zoo erg gruwden voor den dood, omdat de openbaring des toekomenden levens nog duister was, en dat de troost daarom nog klein was. Ik beken wel, dat dit wat is, maar niet alles: want de heilige vaders des Ouden Testaments hebben niet altijd voor de boodschap des doods gegruwd, ja zij hebben eer blijmoedig en goedsmoeds den dood aangenomen. Want Abraham is zat van jaren verscheiden zonder droefheid. Men leest niet, dat Izak den dood geweigerd heeft. Jakob betuigt in zijn laatste oogenblikken, dat hij de zaligheid des Heeren verwachtte. David zelf sterft ook liefelijk zonder klagen. Desgelijks ook Hiskia. Zoo dan, dat David en Hiskia eenmaal met tranen den dood afgebeden hebben, de oorzaak was, omdat zij om zekere zonden van den Heere gestraft werden: en daarom gevoelden zij den toorn Gods in den dood. Dit was hun de oorzaak hunner beroerte,

Gen. 25:8.
Gen. 35:29.
Gen. 49:18.
1 Kon. 11:10.
2 Kon. 20:21.

welke de geloovigen ook heden onder het rijk van Christus zouden kunnen gevoelen. Maar de begeerte, waarvan Paulus spreekt, is een genegenheid eens welgestelden gemoeds.

- 9 Daarom arbeiden wij, hetzij inwonende, of uitwonende, om Hem te behagen.
- 10 Want wij allen moeten geopenbaard worden voor den rechterstoel van Christus, opdat een iegelijk wegdrage wat door zijn lichaam zal geschied zijn, naardat hij zal gedaan hebben, hetzij goed of kwaad.
- 11 Daarom, wetende den schrik des Heeren, overreden wij alle menschen, en zijn Gode openbaar; ik betrouw, dat wij ook in uwe consciëntiën openbaar zijn.
- 12 Want wij prijzen onszelven u niet wederom aan: maar wij geven u oorzaak om over ons te roemen, opdat gij wat hebt tegen degenen, die in het aanschijn roemen, en niet in het hart.

Matt. 25:32.
Rom. 14:10.
Ps. 62:12.
Jer. 17:10;
32:19.
Matt. 16:27.
Rom. 2:6;
14:12.
1 Cor. 3:8.
Openb. 2:23;
22:12.
2 Cor. 3:1;
10:8.

9 Daarom. Als hij nu vertoond heeft, hoe wel de Christenen behooren gemoedigd te zijn in het dragen der verdrukkingen, alzoo dat zij ook stervende, overwinnaars des doods zijn, en dit omdat zij door de verdrukkingen en den dood komen tot het zalige leven, leidt hij nu uit diezelfde fontein een andere uitspraak af, te weten, dat zij daarnaar moeten staan met bijzondere naarstigheit, dat zij Gode mogen behagen. En voorwaar, het is onmogelijk, dat de hope der wederopstanding, en het bedenken des oordeels niet deze naarstigheit in ons zouden verwekken: gelijk wij daarentegen door geen andere oorzaak onachtzaam en lui zijn in wat wij behooren te doen, dan omdat het nimmermeer of zelden ons in den zin komt, wat zonder ophouden behoorde in onze gedachtenis en voor ons te staan, te weten, dat wij hier vreemdelingen zijn voor een korten tijd, opdat wij den loop voleindigd hebbende, tot Christus wederkeeren. Merk op, dat hij zegt, dat zoowel de gestorvenen als de levenden deze begeerte hebben: waardoor wederom de onsterfelijheid der zielen bevestigd wordt.

10 Geopenbaard worden. Hoewel dit allen menschen gemeen is, zoo heffen nochtans niet alle menschen zoover hun hart op, dat zij ten allen stonde bedenken, dat zij voor den rechterstoel van Christus moeten komen. Maar dewijl Paulus met een heilige begeerte om wel te doen, zichzelf zonder ophouden voor den rechterstoel van Christus stelde, zoo heeft hij bedektelijk die eergierige leeraars willen bestraffen, dien het genoeg was, van de menschen geprezen te zijn. Want als hij zegt, dat het niemand kan ontgaan, zoo schijnt hij ze eenigszins voor dien hemelschen rechterstoel te roepen. Voorts, hoewel men voor het woord **geopenbaard worden**, kon stellen **verschijnen**, zoo heeft nochtans Paulus naar mijn oordeel verder gezien, te weten, dat wij dan in het licht zullen komen, daar nu velen als in duisternissen schuilen. Want de boeken, die nu gesloten zijn, zullen dan geopend worden. **Opdat een iegelijk wegdrage.** Dewijl deze plaats van vergelding der werken spreekt, zoo moeten wij met korte woorden aanmerken, dat aan de goede werken loon gegeven wordt, gelijk de booze werken van God gestraft worden, doch op verscheiden wijze: want de booze werken krijgen zulke straf, als zij verdiend hebben, maar in de ver-

Openb. 20:12.

gelding der goede werken, ziet God geen verdienste noch waardigheid aan. Want er is geen werk zoo volkomen en alleszins volmaakt, dat het Hem terecht behaagt. Bovendien behagen niemands werken op zichzelf anders Gode, tenzij hij der gansche wet voldoet. Nu wordt er niemand zoo volmaakt gevonden. Zoo is dan dit de eenige toevlucht, dat wij door zijn onverdiende goedheid Hem aangenaam zijn, en van Hem gerechtvaardigd worden, alzoo, dat onze zonden ons niet toegerekend worden. En als Hij ons in genade heeft aangenomen, zoo omhelst Hij ook onze werken door onverdiende aanneming: hieruit komt het loon. Zoo is er dan niets ongeschikts in, dat God onze goede werken verwaardigt te loonen, zoover wij verstaan, dat de menschen desniettemin door genade en buiten verdienste het eeuwige leven verkrijgen. Van deze zaak heb ik meer gezegd in den voorgaanden zendbrief, en in onze »Institutie" is een volkomen behandeling daarvan. Als hij zegt: **Door het lichaam**, zoo versta ik niet alleen de uitwendige daden, maar alle werken, die in het lichamelijke leven gedaan worden.

ii Daarom wetende. Nu komt hij wederom tot zichzelf, of hij past die algemeene leer op zichzelf toe. Ik ben (zegt hij) niet onwetende of vrij van de vreeze Gods, die in de harten aller godzaligen behoort te regeeren. Zoo dan, de vreeze des Heeren weten, is ook bedenken, dat men eenmaal voor den rechterstoel van Christus rekenschap moet geven. Want wie dat ernstig bedenkt, moet met vreeze bezogen worden, en alle onachtzaamheid afleggen. Zoo betuigt hij dan, dat hij zijn apostelambt getrouwelijk en met een zuivere conscientie bedient: als die in de vreeze des Heeren wandelt, bedenkende dat men rekenschap moet geven. En dewijl de tegenstanders hem hadden kunnen tegenwerpen, en zeggen: Gij verheft wel uzelve grootelijks, maar wie ziet datzelve, waarvan gij roemt? Daarop antwoordt hij, dat hij wel eens leeraars ambt bedient in de oogen der menschen, maar dat het Gode bekend is, met wat oprechtheid des harten hij dat doet, alsof hij zeide: Gelijk mijn mond spreekt tot de menschen, alzoo spreekt mijn hart tot God. **Ik betrouw.** Dit is een verbetering: want hij roemt nu niet alleen, dat hij God tot getuige zijner oprechtheid heeft, maar ook de Corinthiërs zelve, dien hij een proeve van zichzelf gegeven had. Zoo moet men dan hier twee dingen aanmerken, te weten, dat het niet genoeg is, zoo iemand zichzelf eerlijk en ernstig gedraagt onder de menschen, tenzij zijn gemoed recht zij voor God; ten andere, dat het een ijdele roem is, wanneer het getuigenis der zaak daar niet bij is. Want er is niemand stouter om alles zichzelf aan te matigen, dan die niets heeft; daarom die geloofd wil worden, brenge werken voort, die zijn woorden geloofwaardig maken. Voorts, het is meer in de conscientien openbaar te zijn, dan door ervaring bekend te zijn: want de conscientie dringt verder door dan het oordeel des vleesches.

12 Want wij prijzen onszelven u niet. Hij bevestigt, wat hij hierboven gezegd heeft, en voorkomt ook mede de lastering. Want hij had kunnen schijnen voor zijn lof te zeer te zorgen, dewijl hij zoo dikwijls van zichzelf sprak. Ja, het is waarschijnlijk, dat dit hem van de bozen is tegengeworpen. Want dat hij zegt: **Wij prijzen onszelven niet wederom aan**, spreekt hij als uit hun persoon. **Aanprijzen** wordt in 't kwade genomen voor **roemen**. Als hij daarbij

zegt, **dat hij hun oorzaak geeft om te roemen**, zoo geeft hij ten eerste te kennen, dat hij meer hun eigen zaak drijft dan de zijne, omdat het al tot hun eer en roem dient, en hij bestraft wederom bedektelijk hun ondankbaarheid, dat zij niet bekenden, dat zij behoorden zijn apostelambt groot te achten en te prijzen, opdat zij hem niet noodig dwongen dat zelf te doen: en dat zij ook niet bekenden, dat hun meer daaraan gelegen was dan Paulus, dat zijn apostelambt heerlijk geacht werd. Hier worden wij geleerd, dat de dienstknechten van Christus alleen zoover hunnen naam en achtung moeten zoeken te bevorderen, als het der gemeente nut is. Paulus betuigt waarlijk, dat hij alzo gezind is geweest. Anderen mogen toezien, dat zij zijn voorbeeld niet valschelijk voorwenden. Wij worden ook geleerd, dat dit eerst de ware lof eens dienaars is, welken hij meer gemeen heeft met de gemeente, dan eigen voor zichzelf, dat is, die tot aller nut en voordeel gedijt. **Opdat gij wat hebt tegen degenen.** Hij geeft met korte woorden te kennen, dat men dier menschen ijdelheid moet wederleggen, die zichzelf ijdelijk verheffen, en dat dit dient tot nut der gemeente. Want dewijl zulk gunstbejag voornamelijk een schadelijke pest is, zoo is het ook schadelijk, dat die met bedekking gevoed wordt. Dewijl de Corinthiërs niet gezorgd hadden dat te doen, zoo vermaant Paulus wat zij later behooren te doen. **Roemen in het aanschijn, en niet in het hart**, dat is door uitwendige praal bedriegen, en de oprechtheid des harten niets achten. Want die waarlijk wijs zijn, zullen niet dan in God roemen. Maar waar ijdele roem is, is geen oprechtheid, noch rechtheid des harten.

13 Want zoo wij uitzinnig zijn, zoo zijn wij Gode uitzinnig: zoo wij welbezind zijn, zoo zijn wij u welbezind.

14 Want de liefde van Christus dringt ons, oordeelende dit: indien één voor allen gestorven is, zoo zijn zij dan allen gestorven.

15 En Hij is voorwaar voor allen gestorven: opdat degenen die leven, voortaan niet zichzelf leven, maar Dien, die voor allen gestorven en wederopgestaan is.

16 Zoo dan, wij kennen voortaan niemand naar het vleesch. Ja ook, zoo wij Christus gekend hebben naar het vleesch, wij kennen Hem nu niet meer.

17 Daarom zoo iemand in Christus een nieuw schepsel is, het oude is voorbijgegaan: zie het is al nieuw geworden.

13 Zoo wij uitzinnig zijn. Dit is bijwijze van toelating gezegd: want de roem van Paulus was verstandig, nuchter, en een zeer wijze uitzinnigheid, indien men ze alzo noemen wil. Maar dewijl hij aan velen ongeschikt scheen te doen, zoo spreekt hij uit hunne meening. En hij zegt twee dingen, te weten, dat hij geen acht heeft op zichzelf, maar dat hij alleen voor oogen heeft, God en de gemeente te dienen; ten andere, dat hij niet vraagt naar der menschen meening, ja dat hij ook bereid is uitzinnig geacht te worden, zoowel als wel bij zinnen, zoover hij de zaak Gods en der gemeente getrouwelijk bedient. Zoo is dan dit de zin: Dat ik zoo dikmaals mijn oprechtheid voorhoud, zullen de menschen nemen zoo zij willen; ik doe het nochtans niet om mijns zelfswil, maar heb alleen God en

Rom. 14:7.
Gal. 2:20.
1 Thess. 5:10.
1 Petr. 4:2.
Matt. 12:50.
Joh. 15:14.
Gal. 5:6;
6:15.
Col. 3:11.
Jes. 43:18.
Openb. 21:5.

de gemeente voor oogen. Zoo ben ik dan bereid te zwijgen en te spreken, naardat het de eere Gods, en de nuttigheid der gemeente zal eischen, en ik zal gaarne dulden, dat de wereld mij noemt uit-zinnig te zijn, zoover ik niet mijzelf, maar Gode uitzinnig ben. Deze plaats is waardig niet alleen, dat men ze aanmerke, maar ook dat men ze zonder ophouden bedenke: want tenzij ons hart alzoo gezind is, zoo zullen ook alle zeer kleine ergernissen ons aftrekken van wat wij behooren te doen.

14 Want de liefde van Christus. Het woord liefde kan men zoowel actief als passief duiden; het eerste wil ik het liefst. Want tenzij wij nog harder dan ijzer zijn, zoo kunnen wij niet laten, onszelven geheel aan Christus over te geven, als wij overleggen wat groote liefde Hij ons bewezen heeft, als Hij den dood voor ons heeft ondergaan. En Paulus verklaart zichzelve, als hij daarbij stelt, dat het recht is, dat wij Hem leven, onszelven gestorven zijnde. Zoo dan, gelijk hij eerst gezegd heeft, dat hij door vreeze bewogen wordt, om te doen wat hem toekomt, omdat men eens rekenschap moet geven: zoo stelt hij nu een anderen prikkel, te weten, die onmetelijke liefde van Christus tot ons, waarvan Hij ons een bewijs, gegeven heeft door zijn dood. Het erkennen dezer liefde zeg ik, behoort onze genegenheden te bedwingen, dat zij nergens toe geneigd worden, dan om Hem wederom lief te hebben. Het woord **dringen**, vervat een gelijkenis, waardoor beduid wordt, dat het niet mogelijk is, dat iemand die wonderlijke liefde, die Christus ons door zijn dood betuigd heeft, waarlijk overleggende en bedenkende, zich niet zou, als aan Christus gebonden, en zeer nauw verbonden zijnde, tot zijn gehoorzaamheid begeben. **Indien een voor allen gestorven.** Dit einde moet men naarstig aanmerken, dat Christus daarom voor ons gestorven is, opdat wij ook zelf onszelven sterven. Men moet ook de uitlegging aanmerken, dat **onszelve sterven**, is Christus leven, of zoo gij het volkomener wilt hebben, **onszelve verzaken**, opdat wij Christus leven. Want Christus heeft ons daarom verlost, opdat Hij ons in zijn macht zou hebben als zijn eigen goed: waaruit volgt, dat wij onszelf niet zijn. Er is ook zulk een plaats, Rom. 14:15. Evenwel, hier worden twee dingen onderscheiden gesteld, te weten, dat wij in Christus gestorven zijn, opdat alle eergierigheid en begeerte der hoogheid ophoude, en dat het niet moeilijk is vernietigd te worden: bovendien dat wij ons leven en dood aan Christus schuldig zijn, wijl Hij ons aan Zich geheel verbonden heeft.

16 Zoo dan, wij kennen voortaan niemand. Kennen, wordt hier genomen voor **achten**, alsof hij zeide: Wij oordeelen niet naar den uitwendigen schijn, dat die de allerhoogste zou geacht worden, die naar den schijn zoodanig is. Onder het woord **vleesch**, vervat hij alle uitwendige gaven, die de menschen plegen groot te achten, en in één woord, al wat zonder wedergeboorte lofwaardig wordt geacht. Evenwel, hij spreekt eigenlijk van de uitwendige bedriegerij, die een schijn genoemd wordt. En hij ziet op den dood, dien hij gemeld had, alsof hij zeide: dewijl wij allen aan het tegenwoordige leven dood moeten zijn, ja niets zijn in ons, zoo moet men niemand uit de vleeschelijke uitnemendheid achten een dienaar van Christus te zijn. **Ja ook, zoo wij Christus gekend hebben.** De zin is: Of-schoon Christus een tijdlang in deze wereld verkeerd heeft, en den menschen bekend geweest is in die dingen, die den staat des tegen-

woordigen levens aangaan, zoo moet men Hem nu op een andere wijze kennen, te weten, geestelijk, zoodat wij niet aardsch van Hem denken. Deze plaats hebben sommige onheilige geesten misbruikt, zooals Servetus, om te bewijzen, dat de menschelijke natuur nu door de Godheid verslonden is. Maar hoe wijd zulke razernij van den zin van Paulus is, is niet zwaar te oordeelen. Want hij spreekt hier niet van de substantie des lichaams, maar van den uitwendigen schijn. Hij zegt ook niet, dat wij niet meer het vleesch in Christus bekennen, maar ontkent, dat Christus daaruit geacht wordt. En de gansche Schrift getuigt ons, dat Christus zoowel nu een heerlijk leven heeft in ons vleesch, als Hij eenmaal in hetzelfde geleden heeft. Phil. 2:9. Ja, wanneer dit fundament is weggenomen, zoo valt ons gansche geloof. Want waaruit komt de hope der onsterfelijkheid, dan dat wij nu een bewijs daarvan in Christus hebben? Want gelijk ons daaruit de rechtvaardigheid wederopgericht is, dat Christus, de wet in ons vleesch volbrengende, Adams ongehoorzaamheid heeft weggenomen: alzoo komt ook daaruit het leven, dat Hij voor onze natuur het rijk Gods heeft geopend, waaruit zij gebannen was, en ze in de hemelsche woning heeft gesteld. Daarom, zoo wij het vleesch van Christus nu niet bekennen, zoo vergaat ons alle vertrouwen en troost, welken wij in Hem behooren te hebben. Maar dat Christus mensch en onze broeder is, bekennen wij niet vleeschelijk: want wij rusten niet dan in het aanmerken zijner geestelijke gaven. Zoo is Hij ons dan geestelijk, niet dat Hij het lichaam afgelegd heeft en een Geest is geworden, maar omdat Hij de zijnen vernieuwt en regeert door de kracht zijns Geestes.

17 Daarom, zoo iemand in Christus. Dewijl in deze rede wat ontbreekt, zoo moet men ze aldus volmaken: Zoo iemand in Christus, dat is in het rijk van Christus, of in de gemeente eenige plaats wil hebben, die zij een nieuw schepsel. Met dit woord wil hij alle uitnemendheid, die bij de menschen pleegt groot geacht te worden, veroordeelen, zoo de vernieuwing des harten daar niet bij is. De leering en welsprekendheid, en andere gaven, zijn wel dierbaar en heerlijk, maar waar de vreeze des Heeren, en de rechte consciëntie niet is, daar verdwijnt alle eer dezer gaven. Zoo zal dan niemand zich op eenige uitnemendheid verhoovaardigen: want de voor-naamste lof der Christenen is de verloochening van zichzelve. En dit wordt niet alleen gezegd om de ijdelheid der valsche apostelen te wederleggen, maar ook om dat gebrekkelijke oordeel der Corinthiërs te beteren, die den uitwendigen schijn meer achtten dan de ware oprechtheid: hoewel deze feil bijna aan alle eeuwen gemeen is, want hoevele zijn er, die niet veel meer aan de ijdele vertooning toeschrijven, dan aan de ware heiligheid? Zoo laat ons dan deze vermaning houden, te weten, dat al degenen, die door den Geest Gods niet weder vernieuwd zijn, niet iets in de gemeente moeten zijn, al is het dat zij met andere schoone gaven versierd zijn. **Het oude is voorbijgegaan.** Als de profeten van het rijk van Christus spreken, zoo verkondigen zij eenen nieuwen hemel en een nieuwe Jes. 65:17. aarde: waarmede zij te kennen geven, dat alles tot een beter staat zal veranderd worden, totdat der godzaligen heil vervuld wordt. Nu, dewijl het rijk van Christus geestelijk is, zoo moet deze verandering meest in den Geest geschieden, daarom begint hij terecht daarmede. Zoo heeft dan Paulus bekwamelijk dit getuigenis van

den profeet aangewend, om de wedergeboorte te verheffen. **Oude dingen** noemt hij die door den Geest Gods niet hervormd zijn: daarom wordt dit woord tegen de genade der wedergeboorte gesteld. **Voorbijgaan**, neemt hij voor **verwelken**, gelijk vergankelijke dingen plegen af te vallen, als hun tijd vergaan is. Zoo dan, de nieuwe mensch groeit en bloeit alleen in het rijk van Christus.

Col. 1:20. 18 En alle ding is uit God, die ons met Zichzelven verzoend heeft door Jezus Christus, en ons de bediening der verzoening gegeven heeft.
1 Joh. 2:2; 4:10.

Col. 2:9. 19 Want God was in Christus de wereld met Zichzelven verzoenende, hun hunne zonden niet toerekenende, en heeft het woord der verzoening in ons gesteld.
Rom. 3:24, 25.

2 Cor. 3:6. 20 Zoo zijn wij dan boodschappers uit Christus' naam: (alsof God u door ons vermaande) wij bidden uit Christus' naam: wordt met God verzoend.

Jes. 53:9. 21 Dien, die geen zonde kende, heeft Hij zonde voor ons gemaakt, opdat wij zonden worden rechtvaardigheid Gods in Hem.
1 Petr. 2:22.
1 Joh. 3:5.
Jes. 53:12.
Rom. 8:3.
Gal. 3:13.

18 Alle ding is uit God. Hij spreekt van de dingen, die tot het rijk van Christus dienen, alsof hij zeide: Zoo wij Christus willen toebehooren, zoo moeten wij uit God wedergeboren zijn. Nu, dit is geen kleine gave. Zoo spreekt hij dan hier niet van de algemeene schepping, maar van de genade der wedergeboorte, welke God verwaardigt alleen zijnen uitverkorenen te geven: en hij zegt, dat zij uit God is, niet voorzoover Hij, de Schepper en Maker des hemels en der aarde is, maar zoover Hij de zijnen naar zijn beeld herstellende, een nieuwe Schepper der gemeente is. Alzoo wordt alle vleesch vernederd, en de geloovigen worden vermaand, dat zij nu Gode moeten leven, uit wien zij een nieuw schepsel zijn: hetwelk niet kan geschieden, tenzij zij de wereld vergeten, gelijk zij nu niet meer van de wereld zijn, omdat zij uit God zijn. **Die ons met Zichzelven verzoend heeft.** Hier zijn twee voorname stukken: het een is van de verzoening des menschen met God, het ander is, hoe wij de weldaad dezer verzoening genieten. Deze dingen komen zeer wel overeen met het voorgaande. Want dewijl de apostel de goede conscientie boven alle goede uitnemendheid heeft geacht, zoo toont hij nu, dat het gansche Evangelie hiertoe strekt: doch hij geeft intusschen ook mede te kennen, de waardigheid des apostolischen amts, opdat de Corinthiërs vermaand worden wat zij behooren daarin te onderzoeken: die daarom niet tusschen de ware en valsche dienaars konden onderscheiden, omdat hun niet anders behaagde dan ijdele vertooning en schijn. Zoo dan, hij verwekt ze door deze herinnering, om te beter in de leer des Evangelies voort te gaan. Want daaruit komt de verkeerde verheffing der onheilige menschen, die meer hun eergierigheid dan Christus dienen: omdat wij niet weten wat het ambt der verkondiging des Evangelies bevat. Nu kom ik wederom tot die twee stukken, die hier vermeld worden. Het eerste is, dat God ons met Zichzelven door Christus heeft verzoend, en terstond volgt daar een verklaring: Omdat God in Christus geweest is, en in zijn persoon de voldoening volbracht heeft. De wijze wordt daarbij gesteld: **Hun hunne zonden niet toerekenende.** Wederom wordt nog een andere verklaring

daarbij gesteld: Omdat Christus, de verzoening voor onze zonden geworden zijnde, voor ons rechtvaardigheid heeft verkregen. Het tweede stuk is, dat de genade der verzoening ons door het Evangelie toegepast wordt, opdat wij derzelve deelachtig zijn. Dit is een uitnemende schoone plaats, zoo er eenige andere is bij den ganschen Paulus: daarom betaamt het ons, naarstig elk woord bijzonder te overleggen. **De bediening der verzoening.** Dit is een schoone lof des Evangelies, omdat het is een boodschap om de menschen met God te verzoenen. Dit is ook een bijzondere waardigheid der dienaars, dat zij met zulk een bevel van God tot ons gezonden worden, om tusschenboden en gelijk borgen te zijn. Maar dit is niet zoozeer gezegd om de dienaars te versieren, als tot vertroosting der godzaligen, opdat zij weten, dat God met hen van verzoening handelt, en zooveel als een verbond maakt, zoo dikmaals als zij het Evangelie hooren. Wat is er beter te begeeren dan dit goed? Zoo zullen wij dan gedenken, dat dit het voornaamste einde des Evangelies is, te weten, dat wij, die van nature kinderen des toorns zijn, van God in genade worden aangenomen, de vijandschap tusschen Hem en ons weggenomen zijnde. Dit bevel wordt den dienaars gegeven, dat zij de boodschap van zulk groot goed tot ons brengen, ja ons leeren van de vaderlijke liefde Gods tot ons. Het kan wel geschieden, dat een ander, wie hij is, ons een getuige dezer genade is: maar Paulus leert, dat dit ambt bijzonder den dienaar is opgelegd. Daarom, wanneer een dienaar behoorlijk geordend, uit het Evangelie verkondigt, dat God met ons verzoend is, zoo moet men hem niet anders hooren, dan een afgezant of gezondenen bode Gods, die genoegzaam autoriteit heeft om datzelve te bevestigen.

19 Want God was in Christus. Sommigen nemen dit enkel, alsof er gezegd ware: God heeft de wereld met Zich verzoend in Christus. Maar er is een volkomener en rijker zin, te weten, dat God in Christus was. Bovendien dat Hij door de tusschenkomst van Hem de wereld met Zich heeft verzoend; en dit wordt wel van den Vader gezegd; want het zou een onpassende wijze van spreken zijn, zoo iemand zeide, dat de Goddelijke natuur van Christus in Christus geweest is. Zoo was dan de Vader in den Zoon, volgens het woord van Christus: Ik ben in den Vader, en de Vader in Mij. Zoo dan, wie den Zoon heeft, heeft ook mede den Vader. Want Paulus heeft dit daarom uitgedrukt, opdat wij leeren met Christus alleen tevreden te zijn, omdat wij in Hem ook God den Vader vinden: gelijk Hij in der waarheid Zichzelven ons door Christus gemeen maakt. Zoo is dan dit zooveel, alsof hij zeide: Toen God verre van ons was, is Hij in Christus ons nabij gekomen. En alzoo is Christus ons de ware Immanuël geworden, en zijn komst is een nadering Gods tot de menschen geweest. Het andere stuk handelt van het ambt van Christus, te weten, dat Hij is onze verzoening: omdat buiten Hem God tegen ons allen toornig is, die wij van de rechtvaardigheid zijn afgeweken. Waartoe is dan God in Christus den menschen verschenen? te weten, tot verzoening, opdat de vijandschap weggenomen zijnde, degenen die vreemd waren, tot kinderen aangenomen worden. En hoewel Christus de verlosser uit de fontein der Goddelijke liefde gekomen is, nochtans zoolang de menschen niet bekennen, dat God door den Middelaar verzoend is,

Ef. 2:3.

Joh. 10:38.

Ef. 1: 3.
Joh. 3: 16.

zoo moet zooveel hun aangaat, die twist blijven, welke hen verhindert tot Christus te komen: van welke zaak wij terstond hierna meer zullen zeggen. **Hun niet toerekenende.** Zie hoe de menschen met God verzoend worden, te weten, als zij vergeving der zonden verkregen hebbende, rechtvaardig geacht worden. Want zoolang God ons de zonden toerekent, moet Hij ons haten: want den zondaren kan Hij niet vriendelijk, noch genadig zijn. Maar tegen deze uitspraak schijnt te strijden, wat op een andere plaats gezegd wordt, dat Hij ons liefgehad heeft, eer de wereld geschapen was: en nog meer wat Johannes zegt, dat de liefde, waarmede Hij ons liefhad, oorzaak is geweest waarom Hij onze zonden door Christus vergeven heeft: want de oorzaak is altijd eerder dan het werk, dat daaruit vloeit. Ik antwoord, dat wij wel vóór de schepping der wereld bemind of geliefd zijn geweest, doch niet dan in Christus. Nochtans beken ik intusschen, dat de liefde Gods in dien tijd eerst geweest is, en ook naar de orde, zooveel God aangaat: maar zooveel ons aangaat, wordt het beginsel der liefde gesteld in de offerande van Christus. Want wanneer wij God aanzien zonder Middelaar, zoo kunnen wij niet bedenken, dat Hij anders dan toornig op ons is: de tusschengestelde Middelaar maakt, dat wij gevoelen, dat Hij ons verzoend en vriendelijk is. Maar dewijl ons dit ook noodig is te weten, dat Christus ons gekomen is uit de fontein der onverdiende barmhartigheid Gods, zoo wordt dit beide klaarlijk in de Schrift geleerd, dat de toorn des Vaders door des Zoons offerande is verzoend geweest, en dat daarom de Zoon, om de zonden der menschen te verzoenen, is opgeofferd geweest, omdat God hunner ontfermende, hen door zulk een pand in genade heeft aangenomen. Dit is de inhoud: Waar zonde is, daar is de toorn Gods, en dat daarom God ons niet anders, noch eerder genadig is, dan als Hij onze zonden wegneemt, dezelve niet toerekenende. En dewijl onze consciëntiën deze weldaad niet anders kunnen vatten, dan door de tusschenkomende offerande van Christus, zoo heeft Paulus niet tevergeefs het begin en de oorzaak der verzoening daarin gesteld, zooveel ons aangaat. **En heeft het woord der verzoening.** Hij verhaalt wederom, dat het bevel om deze genade tot ons te brengen, den dienaren des Evangelies gegeven is. Want men kon hier tegen-gevoerd hebben: Waar is nu Christus de Middelaar tusschen God en ons? Hoever woont Hij van ons? Zoo zegt hij dan: Gelijk Hij eenmaal geleden heeft, alzoo stelt Hij ons allen dag de vrucht zijns lijdens voor oogen door het Evangelie, hetwelk Hij in de wereld heeft willen openbaar hebben, als zekere en lofwaardige brieven des vredes en der verzoening, die eenmaal geschied is. Zoo is dan der dienaren ambt, de vrucht des doods van Christus ons toe te voegen, opdat ik alzoo spreke. Maar opdat niemand droome van een tooverachtige toevoeging, gelijk de papisten dichten, zoo moet men naarstig aanmerken wat hij terstond hierbij stelt, te weten, dat dit geheel gelegen is in de verkondiging des Evangelies. Want de paus met zijn mispappen, dekt met deze verf zijnen ganschen koophandel, dien zij in de zaligheid der zielen drijven. Zij zeggen: God heeft ons bevel en macht gegeven om de zonden te vergeven. Ik beken het, zoo zij deze boodschap bedienen, die Paulus meldt. Nu, de absolutie, die zij in het pausdom gebruiken, is ganschelijk tooverachtig. Bovendien besluiten zij de vergeving der zonden in lood

en perkament, of zij binden ze aan gedichte en onnutte bijgeloovigheden. Wat gelijkheid heeft dit alles met de inzetting van Christus? Zoo dan, de dienaars van Christus brengen ons dan eerst behoorlijk en ordelijk in de genade Gods, als zij door het Evangelie ons getuigen van de verzoening Gods met ons. Wanneer dit getuigenis is weggenomen, zoo blijft er niet dan enkel bedriegerij. Daarom, ziet toe, dat gij buiten het Evangelie niet de allerminste druppel uws betrouwens stelt. Ik ontken niet, dat de genade van Christus ons ook door de sacramenten toegevoegd wordt, en dat daarin onze verzoening met God aan onze consciëntiën bevestigd wordt: maar dewijl het getuigenis des Evangelies den sacramenten ingedrukt is, zoo moet men ze niet in zichzelf, noch afzonderlijk waardeeren, maar bij het Evangelie stellen, wiens aanhangsels zij zijn. Eindelijk, de dienaars des Evangelies zijn op deze voorwaarde zendboden, om de weldaad der verzoening te betuigen en te verkondigen, zoo zij uit het Evangelie als uit wettige brieven spreken.

20 Alsof God u door ons vermaande. Dit dient niet weinig om de boodschap geloofwaardig te maken, ja het is ganschelijk noodwendig: want wie zou steunen of rusten op eens menschen getuigenis van de eeuwige zaligheid? De zaak is zoo groot, dat wij niet met beloften van menschen tevreden kunnen zijn, tenzij wij zeker zijn, dat zij van God verordend zijn, en dat God door hen tot ons spreekt. En hiertoe dienen de lofwoorden, waarmede Christus zelve de apostelen versiert: Wie u hoort, die hoort Mij. Insgelijks: Al wat gij ontbindt op de aarde, zal ook in den hemel ontbonden wezen, en dergelijke. **Wij bidden uit Christus' naam.** Hieruit verstaan wij, hoe Jesaja te recht roept: dat de voeten dergenen, die het Evangelie verkondigen zalig zijn; want wat alleen ons tot volkomen gelukkigheid genoeg is, en zonder hetwelk wij de allerellendigsten zijn, wordt ons niet anders dan door het Evangelie gegeven. Indien nu dit ambt aan alle dienaren der gemeente bevolen is, zoodat die noch herder noch apostel te achten is, die deze boodschap niet bedient, dan is hieruit het licht te oordeelen, hoedanig de gansche hierarchie des Pausen zij: zij willen wel apostelen en herders geacht worden, maar dewijl zij stomme beelden zijn, hoe zal hun grootspraak overeenkomen met deze plaats van Paulus. Met het woord **bidden**, wordt een onbegrijpelijke lof der genade van Christus uitgedrukt, dewijl Hij Zichzelf zoo vernedert, dat Hij Zich niet ontziet ons te bidden. Zooveel te minder kan onze verdraaidheid verontschuldigd worden, tenzij wij ons door zulke groote vriendelijkheid terstond leerzaam en gehoorzaam bewijzen. **Wordt met God verzoend.** Hier moet men opmerken, dat Paulus hier handelt met de geloovigen: hij betuigt, dat hij allen dag dit bevel tot hen brengt. Zoo heeft dan Christus niet geleden, om slechts eenmaal onze zonden te verzoenen. Het Evangelie is ook daartoe niet ingesteld, opdat de zonden, die wij vóór den doop gedaan hebben, ons vergeven worden: maar gelijk wij dagelijks zondigen, dat wij ook alzoo door dagelijksche vergeving van God in genade ontvangen worden. Want dit is een eeuwige boodschap, welke zonder ophouden tot het einde der wereld in de gemeente moet weerklinken, dat het Evangelie niet gepredikt kan worden, zonder vergeving der zonden te beloven. Hier hebben wij een bijzonder en geschikt getuigenis, om de goddelooze meening der papisten te wederleggen, die gebieden

Luk 10: 16.
Matt. 18: 18.

Jos. 52: 7.

de vergeving der zonden na den doop elders te zoeken, dan in de verzoening, door den dood van Christus volbracht. Dit is een gemeene leer in alle papistische scholen, dat wij na den doop vergeving der zonden verdienen door boetedoening, mitsgaders de weldaad der sleutelen: maar kan ook de doop zelve ons verzoening der zonden geven zonder boete of bekeering? Maar door de boetedoening verstaan zij de voldoeningen. Maar wat leert ons Paulus hier? te weten, zoowel na den doop, als vóór den doop, roept hij ons tot de eenige verzoening van Christus, opdat wij weten, dat zij ons uit genade en onverdiend toekomt; en dit onderscheid, dat zij zich gesmeed hebben, gaat hij als hem onbekend voorbij. Voorts, al wat zij van het ambt der sleutelen snateren, is ijdel: want zij dichten sleutelen zonder Evangelie, dewijl zij niet anders zijn dan dit getuigenis der onverdiende verzoening, die ons uit het Evangelie gegeven wordt.

21 Dien, die geen zonde kende. Ziet gij wel, dat er volgens Paulus' leer geen andere verzoening met God is, dan die in de eenige offerande van Christus gefundeerd is? Zoo zullen wij dan leeren ons gemood altijd hierop te zetten, zoo dikmaals als wij van zonden willen vrijgesproken worden. Nu leert hij openlijker wat wij boven aangeroerd hebben, te weten, dat God ons dan genadig is, als Hij ons voor rechtvaardig bekent. Want deze twee redenen, Gode aangenaam te zijn, en rechtvaardig van Hem geacht te worden, zijn dezelfde. Geen zonde kennen, is zonder zonde zijn. Zoo zegt hij dan, dat Christus, toen Hij van zonden vrij was, voor ons zonde is geworden. Het is gebruikelijk, dat de offerande, die de zonde verzoent, zelf zonde wordt genoemd: en deze wijze van spreken heeft Paulus hier en op andere plaatsen van de Hebreëen genomen, bij wie het woord assam, zoowel beduidt het verzoenoffer als de zonde zelve. Maar de beteekenis van dit woord, en ook de gansche uitspraak zal beter verstaan worden uit de vergelijking der beide tegenstellingen. De zonde wordt hier gesteld tegen de rechtvaardigheid, als Paulus leert, dat wij rechtvaardigheid Gods zijn geworden, daardoor dat Christus zonde is geworden. De rechtvaardigheid wordt hier niet genomen voor een qualiteit of hoedanigheid, maar voor toerekening, omdat de rechtvaardigheid Gods ons toegerekend wordt. Daarentusschen wat is zonde? te weten, de schuld, waardoor wij voor het oordeel Gods verbonden zijn. En gelijk voortijds de vervloeking des menschen op de offerande werd gelegd: alzoo is de veroordeeling van Christus onze kwijtschelding geweest, en door zijne striemen zijn wij genezen. **Rechtvaardigheid Gods in Hem.** Ten eerste wordt de rechtvaardigheid Gods genomen, niet voor de rechtvaardigheid, die ons van God gegeven wordt, maar die Hem aangenaam is: gelijk, Joh. 12:43, de heerlijkheid genoemd wordt, die bij God plaats heeft, en de heerlijkheid der menschen genoemd wordt voor een ijdele achtting der wereld. En Rom. 3:7, als hij zegt, dat wij de heerlijkheid Gods derven, zoo verstaat hij, dat in ons niets is, waarover wij bij God kunnen roemen. Want voor de menschen rechtvaardig te schijnen, is zoo zwaar niet: maar het is een bedriegelijke schaduw der rechtvaardigheid, welke in het einde een oorzaak des verderfs is. Zoo is dan dat eerst alleen de ware rechtvaardigheid, die Gode aangenaam is. Laat ons nu terugkomen op de tegenstelling der rechtvaardigheid en der

1 Petr. 2:24.

zonde. Hoe zijn wij rechtvaardig voor God? te weten, gelijk Christus een zondaar is geweest. Want Hij heeft eenigszins onzen persoon aangenomen, om voor ons beschuldigd te worden, en als een zondaar geoordeeld te worden, niet om zijn eigen, maar om eens anders zonden, daar Hij rein en vrij was van alle schuld, en een straf aannam, die niet Hij, maar wij schuldig waren. Alzoo zijn wij nu rechtvaardig in Hem; niet dat wij door onze eigen werken aan het oordeel Gods genoegdoen, maar omdat wij geacht worden rechtvaardigheid in Christus, welke wij door het geloof aannemen, opdat zij onze worde. Daarom wil ik liever het woordje in behouden, dan daarvoor stellen **door**, want het komt beter met den zin van Paulus overeen.

HET ZESDE HOOFDSTUK.

- 1 En wij, medearbeidende ¹⁾, bidden ook, dat gij de genade Gods niet tevergeefs moogt ontvangen hebben. 1) Of, medehelpende.
1 Cor. 3:9.
Hebr. 12:15.
Jes. 49:8.
- 2 Want Hij zegt: In den aangenamen tijd heb Ik u verhoord, en in den dag der zaligheid heb Ik u geholpen. Ziet, nu is het de aangename tijd, ziet, nu de dag der zaligheid.
- 3 Geen ergernis gevende in eenige zaak, opdat de bediening niet gelasterd worde. 2 Makk. 6:18.
Rom. 14:13.
1 Cor. 10:32.
- 4 Maar als dienaars Gods onszelven in alles prijselijk bewijzende, in vele lijdzzaamheid, in verdrukkingen, in nooden, in benauwdheden,
- 5 In slagen, in gevangenissen, in oproeren, in arbeid, in waken, in vasten,
- 6 In oprechtheid, in wetenschap, in verdraagzaamheid, in zachmoedigheid, in den Heiligen Geest, in ongeveinsde liefde,
- 7 In het woord der waarheid, in de mogendheid Gods, door de wapenen der rechtvaardigheid, ter rechter- en ter linkerhand;
- 8 Door eer en oneer, door kwaad gerucht en goed gerucht; als bedriegers, en nochtans waarachtig;
- 9 Als onbekend, en nochtans openbaar; als stervende, en ziet, wij leven; als gekastijd en nochtans niet ter dood gebracht;
- 10 Als bedroefd zijnde, en nochtans verblijdende; als arm, en nochtans velen rijk makende; als niet hebbende, en alles bezittende. Jes. 26:19.
1 Cor. 4:1.
2 Cor. 11:23.

IEn wij, medearbeidende. Hij heeft de bevelen van zijn gezantschap verhaald, die God den dienaren des Evangelies gegeven heeft. Als zij deze bevelen getrouw zullen overgedragen hebben, zoo moeten zij ook arbeiden, dat zij kracht hebben, opdat hun werk en arbeid niet vergeefsch zij: zij moeten (zeg ik) zonder ophouden vermaningen daarbij stellen, opdat hun zending krachtig zij. Dit is het wat hij noemt: **medearbeidende**, in de bevordering der zaak aanhoudende. Want het is niet genoeg, dat men leere, tenzij men ook zonder aflaten aanhoude en aandringe. Aldus zal dit woord **mede**, zien op God, of op de zending, die Hij zijnen dienstknechten beveelt. Want de leer des Evangelies wordt door vermaningen ge-

holpen, dat zij niet zonder vrucht is: en de dienaren doen hun arbeid bij het bevel Gods, gelijk het werk eens gezants is, wat hij uit zijns vorsten naam voorstelt, met redenen aan te prijzen. Het woord **mede**, kan ook geduid worden op de poging der dienaren onderling: want zoo zij het werk des Heeren van harte doen, zoo moeten zij elkander onderling de hand toesteken, opdat zij elkander helpen; doch de eerste uitlegging behaagt mij 't best. Chrysostomus verstaat het van de toehoorders, aan wie de dienaars medehelpers zijn, als zij hunne traagheid en slaperigheid opwekken. Hier worden de dienaars geleerd, dat het niet genoeg is, zoo zij de leer eenvoudig voorstellen: maar zij moeten arbeiden, dat zij van de toehoorders aangenomen worden: en dat niet eenmaal, maar zonder ophouden. Want dewijl zij middelboden zijn tusschen God en de menschen, zoo is het eerste in hun ambt, de genade Gods aan te bieden; het tweede is, met alle naarstigheid te arbeiden, dat zij niet zonder nut aangeboden is.

2 Want Hij zegt: In den aangenamen tijd. Hij haalt aan de profetie van Jesaja, welke zeer bekwaam is tot de vermaning, waarvan hij spreekt. Daar wordt zonder twijfel van het rijk van Christus gehandeld, gelijk uit het verband openbaar is. Zoo dan, de Vader, zijnen Zoon tot een Leidsman stellende om de gemeente te verzamelen, spreekt Hem aan met deze woorden: **In den aangenamen tijd heb Ik U verhoord.** Maar wij weten hoedanig de overeenstemming is van het Hoofd met de leden. Want Christus is voor ons verhoord geweest, gelijk ook onzer aller zaligheid in zijn hand gesteld is, en heeft niet anders in zijn verzorging aangenomen. Daarom worden wij allen in zijn persoon vermaand, dat wij de gelegenheid om zaligheid te verkrijgen, niet verachten. Voor hetgeen in het Grieksch staat, **aangename tijd**, staat in de woorden des profeten, tijd der goedwilligheid en onverdiende gunst. Aldus moet men het getuigenis op de tegenwoordige zaak passen: Dewijl God door voorstelling zijner genade een zekeren tijd verordent, zoo volgt daaruit, dat niet alle tijden daartoe dienen; dewijl een zekere dag der zaligheid genoemd wordt, zoo volgt daaruit, dat de zaligheid niet alle dagen open is. En dit hangt geheel aan de voorzienigheid Gods. Want de aangename tijd is niets anders, dan hetgeen de tijd der volheid genoemd wordt bij de Galaten. En men moet de orde wel aanmerken. Ten eerste wordt de tijd der goedwilligheid gesteld, daarna de dag der zaligheid. Waarmede te kennen gegeven wordt, dat de zaligheid ons uit de barmhartigheid Gods alleen, als uit een fontein vloeit. Zoo moet men dan geen oorzaak in ons zoeken, alsof wij God door onze werken verwekten, om zijn genade ons te verordenen. Want waaruit komt de dag der zaligheid? te weten, omdat het een aangename tijd is, dat is een tijd, welken God door zijn onverdiende gunst verordent heeft. Hierentusschen moet men Paulus' voornemen weten, te weten, dat ons vaardige spoed noodig is, opdat de gelegenheid ons niet ontga, dewijl God niet wil dulden, dat de aangeboden genade langzaam en tragelijk van ons aangenomen wordt. **Ziet, nu is het de aangename tijd.** De profet had gesproken van den tijd, in welken Christus tot verlossing der menschen zou geopenbaard worden. En Paulus brengt deze profetie op den tijd, in welken Christus door gedurig leeren des Evangelies geopenbaard wordt; en dat terecht:

want gelijk de zaligheid eenmaal aan de gansche wereld is gezonden, toen Christus verscheen, alzoo wordt Hij ons nu dagelijks gezonden, als wij des Evangelies deelachtig gemaakt worden. Dit is een zeer schoone plaats, en vervat geen kleine vertroosting, te weten, dat wij, als ons het Evangelie verkondigd wordt, zekerlijk weten, dat ons de toegang tot het rijk Gods geopend wordt, en dat wij door een in de hoogte geheven teeken der goedwilligheid Gods, geroepen worden om de zaligheid aan te nemen: want de gelegenheid om die te verkrijgen, moet men achten uit de roeping. Maar zoo wij de gelegenheid niet gebruiken, zoo is dit gevaar, dat Paulus hier bedektelijk verkondigt, wel zeer te vreezen, te weten, dat de deur zal toegeloten worden voor al degenen, die ter bekwaamer tijd niet daarin zullen gekomen zijn. Want na de verachting des Woords komt altijd zulke straf.

3 Geen ergernis gevende. Het is nu dikmaals gezegd, dat Paulus somtijds de bediening des Evangelies in 't gemeen, somtijds zijn eigen oprechtheid prijst. Zoo spreekt hij dan nu van zichzelf, en stelt in zijn persoon voor oogen een levend beeld eens vromen en getrouwen apostels: opdat de Corinthiërs leeren, hoe ongerechte rechters zij geweest zijn, die opgeblazen roemers boven Paulus achtten. Want dewijl zij alleen aan den uitwendigen schijn den lof gaven, zoo hielden zij menschen in groote eere, die lekker waren, en geen ijver hadden: en van de allerbeste dienaren hadden zij niet, dan een gemeen en verachtelijk gevoelen. En het is zonder twijfel, dat diezelfde dingen, die Paulus tot zijn lof verhaalt, hem bij de Corinthiërs verachtelijk gemaakt hadden: waarom zij te grooter berisping waardig waren, die de stof der ware eer en roem, voor schande achtten. Zoo doet dan Paulus hier drie dingen: Hij leert, uit welke deugden men de Evangelische leeraars moet achten; daarna bewijst hij zulke deugden te hebben; ten derde vermaant hij de Corinthiërs, dat zij die niet voor dienaars van Christus zullen bekennen, die zich anders gedragen dan hij hun in zijn exempel leert. Het einde is, opdat hij zichzelf en degenen, die hem gelijk zijn, autoriteit geve. of die vervallen autoriteit wederoprichte, tot Gods eere, en nut der gemeente: ten andere, opdat hij de Corinthiërs terugroep van de verkeerde liefde der valsche apostelen, welke hen verhinderde, dat zij niet zoo grooten voortgang in het Evangelie maakten als hun noodig was. Die dienaars geven ergernis en aanstoot, die door hun schuld den voortgang des Evangelies in de toehoorders verachten. Paulus zegt, dat hij dit niet doet. Want hij betuigt, dat hij naarstig toeziet, dat hij zijn apostelambt niet met eenige schandelijke smet besprengt. Want dit zijn de listen des duivels, dat men wat feils zoekt in de dienaren, opdat het tot schande des Evangelies gedijje. Want als hij verkregen heeft, dat de dienst veracht wordt, zoo is alle hope op voortgang verloren. Daarom, zoo wie Christus nuttig wil dienen, die moet met alle naarstigheid arbeiden om de eere zijns dienstes te behouden. De wijze en het middel om dit te doen, is zorgen, dat hij eere waardig is. Want er is niets bespottelijkers, dan dat men arbeidt om zijn waardigheid bij anderen te beschermen, en intusschen door boos en oneerlijk leven schandelijk is. Zoo zal dan deze eerst eere waardig zijn, die niets doet wat een dienaar van Christus niet betaamt.

4 In vele lijdzaamheid. Deze gansche opsomming, die hier volgt,

wil, dat al de beproevingen, waarmede de Heere zijn dienaars pleegt te beproeven, in Paulus plaats hebben, en dat er geenerlei beproeving is, waarmede hij niet is beproefd geweest, opdat de getrouwheid zijns dienstes zooveel te beter betuigd zou zijn. Voorts, hij verhaalt sommige dingen, die altijd in alle dienstknechten van Christus moeten zijn: als arbeid, oprechtheid, wetenschap, waken, zachtmoedigheid, liefde, het woord der waarheid, Geest, mogendheid Gods, wapenen der rechtvaardigheid, en sommige die niet altijd noodig zijn: want om een dienstknecht van Christus te zijn, is het niet noodig door slagen en gevangnissen beproefd te zijn. Zoo behoeven dan deze dingen ook in de besten niet gevonden te worden. Nochtans komt het allen toe, alzoo gezind te zijn, dat zij zoo het den Heere belijft, zichzelf en ook met Paulus door slagen en gevangnissen laten onderzoeken. **Lijdzaamheid**, is een matiging des gemoeds in tegenspoedige dingen, welke deugd altijd in de goede dienaren is. **Verdrukkingen**, strekken verder dan **nooden**: want bij het woord **nood**, versta ik **armoede en hulpeloosheid**; deze is velen dienaren gemeen, dewijl er weinigen zijn, die geen gebrek lijden: toch is zij niet allen gemeen. Want waarom zou matige rijkdom hem verhinderen een dienstknecht van Christus te zijn, die anders godzalig is, en in rechten gemoede, in eerlijk leven en andere gaven uitnemend is? Gelijk degene, die arm is; niet terstond daarom een goed dienaar is: alzoo die rijk is, is daarom

fil. 4: 12.

niet terstond te verwerpen. Ja, op een andere plaats roemt Paulus zoowel dat hij weet overvloed te hebben, als dat hij weet honger te lijden: zoo moet men dan dit onderscheid gebruiken, dat ik gezegd heb tusschen den vergankelijken en eeuwigigen lof.

5 In oproeren. Hoe liefelijker en zachtzinniger het karakter van Paulus was, zooveel te grooter deugd was het in hem, onversaagd te staan tegen de oproeren: en dit acht hij zichzelf ook een lof te zijn, dat hij van oproeren zeer vreemd zijnde, ze nochtans sterkelijk gedragen heeft. Want het is niet alleen loffelijk, dat men door geene oproeren beroerd wordt: (dewijl dat allen oproerigen gemeen is) maar dat men niet verslagen wordt, wanneer zij door eens anders schuld opgewekt zijn. En voorwaar, dit beide wordt in de dienaren des Evangelies geëischt, te weten, dat zij naar hun vermogen staan naar vrede, en dat zij nochtans midden in de beroeringen onverslagen voortgaan, en van den rechten loop niet afwijken, al ware het dat de hemel met de aarde vermengd werd. Hoewel, Chrysostomus wil liever door dat Grieksche woord, waarvoor wij **oproeren** gesteld hebben, verstaan **uitdrijvingen**, die dikmaals geschieden, wanneer ons nergens geen plaats gegeven wordt om te blijven. **In vasten.** Hij verstaat niet honger uit armoede, maar gewillige oefening in vasten. **Wetenschap**, kan men tweërlei wijze nemen, te weten, voor de leer zelve, of voor wijsheid om wel en met kennis te handelen. Het tweede behaagt mij 't best, omdat hij terstond daarbij stelt: **Woord der waarheid.** Het woord **Geest**, is voor **geestelijke gaven**. Doch de beuzeling van Chrysostomus is onnut, die daaruit verstaat, dat de andere deugden Paulus eigen waren, dewijl hij den Geest afzonderlijk noemt. Maar de zachtmoedigheid, wetenschap, oprechtheid, wapenen der rechtvaardigheid, zijn die van elders dan uit den Heiligen Geest? Hij stelt dan den Geest afzonderlijk, als het geslacht onder het soort.

De mogendheid Gods vertoonde zich in vele dingen, in grootmoedigheid, in krachtige bevestiging der waarheid, in verbreiding des Evangelies, in overwinning der vijanden en dergelijke.

7 Door de wapenen der rechtvaardigheid. Door de **rechtvaardigheid**, versta de rechtvaardigheid der conscientie en heilichheid des levens. De gelijkenis van de wapenen gebruikt hij, omdat die allen moeten strijden die God dienen, dewijl de vijand der duivel altijd bereid en tegenwoordig is om hen te kwellen: en zij moeten van alle zijden gewapend zijn: want zoo hij met één aanloop niets uitricht, zoo maakt hij dikmaals een ander, en loopt ze aan, nu van voren, dan van achter, nu van deze, dan van gene zijde.

8 Door eer en oneer. Dit is geen kleine beproeving om den mensch te onderzoeken: want voor een mensch, die een edel hart heeft, is niets zwaarder dan schande lijden. Daarom kan men in alle historiën zien, dat er niet vele edele grootmoedige menschen geweest zijn, die niet ontaard zijn, den loop huns deugdelijken levens verlatende, wanneer zij door lastering en oneer gekweld werden. Zoo is het dan een teken, dat het hart in de deugd wel bevestigd is, wanneer het door geen oneer van zijn voornemen afgetrokken wordt. Deze deugd wordt wel zelden gevonden, nochtans kunt gij zonder dezelve u niet voor een dienstknecht Gods uitgeven. Men moet wel voor den goeden naam zorg dragen, doch zooverre het de stichting der broederen aangaat: en alzoo, dat wij op geen gerucht staan, maar eer denzelfden gestadigen loop in de deugd houden, in oneer als in eer. Want God laat ons verzoeken door kwaadspreken der booze menschen, om te onderzoeken, of wij ook zonder loon iets goeds doen: want degene, die door ondankbaarheid der menschen van de deugd afgetrokken wordt, die bewijst, dat hij niet alleen op God gezien heeft. Daarom, als wij zien, dat Paulus der oneer en versmaadheid is onderworpen geweest, en nochtans daarom niet afgelaten heeft, maar met onvermoeid gemoed voortgegaan is, ja doorgebroken naar het voorgestelde doel, laat ons niet vermoeid worden, zoo ditzelfde ons ook geschiedt. **Als bedriegers.** Hier verhaalt hij niet alleen hoedanig gevoelen de goddeloozen en de buiten zijnden van hem hadden, maar ook wat de huisgenooten van hem gevoelden. Nu kan een iegelijk bij zichzelf overleggen, hoe onverdragelijk de ondankbaarheid der Corinthiërs was, en hoe groot van moed hij geweest is, dewijl hij zulke zware verhinderingen heeft doorworsteld. Nochtans wordt hun verkeerd oordeel door bedekte wijze van spreken scherp gegispt, als hij zegt, dat hij leeft en vroolijk is, daar zij hem als een doode en bedroefde verachtten. Hij verwijt hun ook hun ondankbaarheid, als hij zegt, dat hij velen rijk maakt, hoewel hij om der armoede wil versmaad werd. Want zij waren onder degenen, die hij met zijn goed rijk maakte; ja, zij waren allen te zamen veelszins aan hem verbonden. Alzoo heeft hij boven door een ironische wijze van spreken gezegd, dat hij onbekend was, daar nochtans de vrucht zijns arbeids alom bekend en openbaar was. Nu, wat grooter onbeleefdheid is het, diens menschen armoede te versmaden, die u uit zijn overvloed helpt? Hij meent geestelijken rijkdom, die veel meer behoorde geacht te worden dan de aardsche.

- 11 Onze mond is tot u geopend, o Corinthiërs: ons hart is uitgebreid.
- 12 Gij zijt niet nauw in ons, maar gij zijt nauw in uwe ingewanden.
- 13 Ik begeer dezelfde vergelding van u, als van mijne kinderen: wordt gij ook uitgebreid.
- 14 Trekt niet een juk aan met de ongeloovigen: want wat deel heeft de gerechtigheid met de ongerechtigheid? wat gemeenschap heeft het licht met de duisternis?
- 15 Wat eendrachtigheid heeft Christus met Belial? of wat deel heeft de geloovige met den ongeloovige?
- 16 Wat overeenkoming heeft de tempel Gods met de afgoden? Want gij zijt de tempel des levenden Gods; gelijk God zegt: Ik zal in hen wonen, en midden in hen wandelen, en zal hun God zijn, en zij zullen mijn volk zijn.
- 17 Daarom, gaat uit midden van hen, en wordt gescheiden, zegt de Heere, en wilt niets onreins aanroeren.
- 18 En Ik zal u aannemen, en zal u tot een Vader, en gij Mij tot zonen en dochteren wezen, zegt de Heere, de Almachtige.

Deut. 7:2.
1 Cor. 5:9.
Str. 13:19,20.

1 Cor. 3:16;
6:19.
Hebr. 3:6.
1 Petr. 2:5.
Ex. 29:46.
Lev. 26:11.
Ex. 37:26.
Jes. 62:11.
Openh. 18:4.
Jer. 31:1.

HET ZEVENDE HOOFDSTUK.

- 1 Dewijl wij dan deze beloften hebben, allerliefsten, zoo laat ons onszelven reinigen van alle besmettingen des vleesches en des Geestes, volbrengende de heiligmaking in de vreeze Gods.

Onze mond is tot u geopend. Dewijl de opening des monds een teeken des betrouwens is, zoo wij dit willen voegen tot het voorgaande, zoo zal de zin wezen: Ik heb groote oorzaak om te roemen; en de goede conscientie opent mij den mond; en dat gij een kwaad gevoelen van ons hebt, is niet door onze schuld, maar omdat gij geene rechtvaardige rechters zijt. Want gij behoort een eerlijker gevoelen van mijn dienst te hebben, welken God u zoo veelszins eerwaardig heeft gemaakt. Maar ik leg het nochtans anders uit: want hij zegt, dat zijn mond daarom open is, omdat zijn hart uitgebreid is. Wat wil hij met de breedheid des harten? Hij beduidt voorwaar blijmoedigheid, die uit goedwilligheid komt. Deze wijze van spreken is gemeen, dat door een benauwd en toetrokken hart droefheid, of verdriet, of verontwaardiging wordt beduid; hiertegen wordt een uitgebreid hart gesteld, beduidende tegenovergestelde genegenheden. Zoo zegt Paulus dan hier niets wat wij niet dagelijks bevinden: want als wij met onze vrienden handelen, zoo breidt zich het hart uit, al onze zinnen staan open, daar is niets gedekt noch gesloten, ja het hart zelve springt geheel uit, en begeert zichzelve openlijk te vertoonen. Hieruit komt het, dat ook de tong vrij en licht is, dat zij niet stamelt, dat zij gemakkelijk uit het diepste der keel afgebroken woorden haalt, wat pleegt te geschieden, wanneer het hart met zeer blijde beweging aangedaan is.

12 Gij zijt niet nauw in ons. Dat is, dat gij deze mijn blijmoedigheid niet kunt vatten, dat komt door uwe schuld. Mijn mond is open om vriendelijk en gemeenzaam met u te spreken, mijn gevoel zou zich gaarne uitstorten, maar gij sluit zelve uwe ingewanden. Hij wil zeggen, dat het door hun verdorven oordeel geschiedt, dat zij geen smaak hebben in wat van hem komt.

13 Dezelfde vergelding. De berisping matigt hij zoowel met den liefelijken naam kinderen, alsook met deze vermaning, waarmede hij te kennen geeft, dat hij nog goede hope van hen heeft. Door dezelfde vergelding, verstaat hij den onderlingen dienst, want tusschen vader en kinderen is onderlinge vergelding van dienst. Want gelijk de ouders de kinderen moeten voeden, onderwijzen, met raad regeeren en beschermen, alzoo eischt de gerechtigheid, dat de kinderen den ouders dankbaarheid bewijzen. Ik oefen (zegt hij) een vaderlijke genegenheid jegens u, zoo gedraagt gij u wederom als kinderen jegens mij, met liefde en eerbiediging. Hoewel, men moet deze bijzondere omstandigheid aanmerken, dat de Corinthiërs zulk een vriendelijken vader verkregen hebbende, ook zachtmoedig worden, en zijn vriendelijkheid vergelden met leerzaamheid: daarom gebiedt hij hen in hunne ingewanden uitgebreid te worden. Dewijl de oude overzetter den zin van Paulus niet verstond, zoo heeft hij dat woord **hebbende**, daarbij gedaan, en alzoo meer zijn eigen meening, dan den zin van Paulus uitgedrukt: maar in onze uitlegging, welke ook van Chrysostomus is, is niets gedwongen.

14 Trekt niet een juk aan met. Alsof hij nu zijn autoriteit wedergekregen had, alzoo bestraft hij ze nu vrijer, omdat zij zichzelve voegden bij de ongeloovigen, als bondgenooten in de uitwendige afgoderij. Want hij heeft ze vermaand, dat zij zich aan hem, als aan hunnen vader leerzaam betoonen. Zoo dan, nu vaderlijke autoriteit en recht hebbende, berispt hij die feil, waarmede zij bevangen waren. Wij hebben in den Eersten zendbrief gezegd, hoedanig die feil was: want dewijl zij meenden, dat hun in uitwendige dingen alles geoorloofd was, zoo besmetten zij zichzelve zonder onderscheid met goddelooze bijgeloovigheden. Want zij gingen tot de tafelen der ongeloovigen, en hadden met hen gemeenschap in onheilige en onreine gebruiken: en hoewel zij zeer zwaar zondigden, zoo achtten zij nochtans zichzelve onschuldig te zijn. Zoo dan, Paulus bestraft hier de uitwendige afgoderij, en wil, dat de Christenen vreemd en vrij daarvan zijn. Doch hij begint van een gemeene leer, opdat hij daaruit kome tot de bijzondere leer. Want een juk aantrekken met de ongeloovigen, is niet anders dan met de onvruchtbare werken der duisternis gemeenschap hebben, en hun tot teeken der eendrachtigheid de hand geven. Velen meenen, dat hij van het huwelijk spreekt, maar het verband der woorden bewijst duidelijk hun dwaling. Het woord, dat Paulus hier gebruikt: Gemeenschap maken in het trekken eens juks, is een gelijkenis genomen van de ossen of paarden, die gelijk moeten gaan, en één werk gemeenschappelijk doen, als zij te zamen onder één juk gebonden zijn. Zoo dan, als hij verbiedt metgezellen der ongeloovigen te zijn, om éénzelfde juk met hen aan te trekken, zoo wil hij alleen dit, dat wij ons niet in hunne besmettingen zullen vermengen. Want wij worden door één zon beschenen, wij leven bij éénzelfde brood en lucht, en kunnen onszelven niet ganschelijk onthouden van hun

gemeenschap: maar Paulus spreekt van het juk der goddeloosheid, dat is, van het deelhebben aan de werken, waarin het den Christenen niet geoorloofd is gemeenschap te hebben. Aldus zal ook het huwelijk verboden zijn, zoover het een strik is, waardoor zoowel mannen als vrouwen, tot bewilliging in goddeloosheid verward worden. Maar ik wil alleen dit zeggen, dat de leer van Paulus wijder strekt, dan dat zij alleen op het huwelijk zou geduid worden. Want hij spreekt hier van afgoderij te vlieden: om welke sake wil ook ons verboden wordt, met de ongeloovigen te huwelijken. **Want wat gemeenschap heeft.** Hij bevestigt zijn vermaning, omdat de vereeniging der dingen, die zoozeer tegen elkander strijden, ongeschikt en onredelijk is: want deze dingen kunnen niet meer samengaan dan het water met het vuur. De inhoud is, dat zij zich van der goddeloozen besmettingen moeten onthouden, tenzij zij alles willen vermengen. En hieruit verstaan wij, dat ook degenen, die de bijgeloovigheden van harten niet prijzen, nochtans door den schijn besmet worden, zoo zij ze niet openlijk en vrijelijk schuwen.

15 Wat eendrachtigheid heeft Christus met Belial? In de afleiding van het woord **Belial**, zijn zelfs de Hebreëen niet eenstemmig. Nochtans is de betekenis niet twijfelachtig. Want Mozes stelt een woord of gedachte **Belials**, voor een goddeloos en ongeoorloofd woord en gedachte; en in vele plaatsen der Schrift, worden booze en aan slechtheid overgegeven menschen genoemd kinderen of menschen **Belials**. Vandaar komt het, dat Paulus hier **Belial** stelt voor den **duivel**, het hoofd aller boozen. Want van de gelijkheid der hoofden komt hij terstond op de leden, alsof hij zeide: Gelijk tusschen Christus en den duivel onverzoenlijke tweedracht is, alzoo moeten wij ook vreemd zijn van de bande der goddeloozen. Voorts, dat hij zegt, dat een Christen geen deel heeft met de ongeloovigen, verstaat hij niet van kost, kleeding, bezitting, zon en lucht, gelijk ik boven vermaand heb, maar van die dingen, die den ongeloovigen eigenlijk toekomen, van welke de Heere ons afgezonderd heeft.

16 Wat overeenkoming heeft de tempel Gods met de afgoden? Dusverre heeft hij in 't gemeen verboden, dat de geloovigen niet zichzelf zouden voegen met de goddeloozen: nu verklaart hij waarom hij hun zulke vereeniging bovenal verboden heeft, te weten, omdat zij de uitwendige afgoderij niet langer onder de zonde rekenden. Deze dartele vrijheid had hij in den voorgaanden zendbrief bestraft, en met vele woorden verzwaard: nochtans is het waarschijnlijk, dat zij niet allen overwonnen waren om den raad aan te nemen, welken hij gegeven had: daarom heeft hij over de nauwheid der ingewanden geklaagd, welke alleen den voortgang verhinderde. Hij herhaalt niet wederom het bewijs in het breede, maar is met een korte vermaning tevreden: gelijk wij plegen te doen, wanneer wij van bekende dingen spreken: hoewel in die korthed der woorden, laat hij niet na scherpelijk te steken. Want wat groote kracht is zelfs in dit eene woord, als hij leert, dat de tempel Gods geen overeenkoming heeft met de afgoden? Het is een ontheiliging van het heilige, zoo in den tempel Gods een afgod, of eenige afgodische dienst gebracht wordt. Nu, wij zijn de waarachtige tempelen Gods, zoo is het dan heiligschennis, dat wij onszelven door eenige besmetting der afgoden ontreinigen. Deze eene reden (zeg ik) moet ons als duizend redenen zijn: Zoo gij

een Christen zijt, wat hebt gij met de afgoden te doen? want gij zijt een tempel Gods. Maar Paulus, gelijk ik nu gezegd heb, strijdt meer met vermaning dan met leering, omdat het overbodig zou geweest zijn, van een zaak te handelen, alsof die nog twijfelachtig en duister was. **Gelijk God zegt: Ik zal in hen wonen.** Hij bewijst, dat wij tempelen Gods zijn, daaruit dat God voortijds aan 't Israëlietische volk beloofd heeft, dat Hij midden onder hen zal wonen. Ten eerste kan God niet onder ons wonen, tenzij Hij in een iegelijk van ons wone. Want Hij belooft ons dit als een bijzondere weldaad: Ik zal midden onder u wonen. En deze woning of tegenwoordigheid is niet alleen in aardsche zegeningen gelegen, maar is voornamelijk van de geestelijke genade te verstaan. Zoo beduidt hij dan niet alleen, dat God ons nabij is, alsof Hij in de lucht woonde, om rondom ons te vliegen, maar geeft meer te kennen, dat Hij in onze harten een woonstede heeft. Zoo iemand dan tegenwerpt, dat het Grieksche woord **in**, niet anders beduidt dan **onder**, ik laat het toe: maar daaruit, dat God belooft, dat Hij onder ons wonen zal, zeg ik, dat ook verstaan wordt, dat Hij ook in ons woont. En zoodanig was het teeken der ark, waarvan melding gemaakt wordt bij Mozes in die plaats, waaruit Paulus dit getuigenis gehaald heeft, te weten, Lev. 26:12. Zoo iemand meent, dat Paulus gezien heeft op Ezechiël 37:27, zoo zal het nog dezelfde reden zijn. Want in de beschrijving der wederoprichting der gemeente, meldt de profeet als het voornaamste goed, de tegenwoordigheid Gods, welke Hij in den beginne door Mozes beloofd had. Nu, wat door de ark afgebeeld was, is ons volkomenlijker in Christus bewezen, als Hij ons geworden is Immanuël. Op grond waarvan ik meer geloof, dat dit uit Ezechiël gehaald is, dan uit Mozes: omdat Ezechiël ook mede op het teeken der ark ziet, en belooft, dat het in het rijk van Christus zal volbracht worden. Voorts, neemt de apostel dit voor zeker en bekend, dat God nergens woont dan in een heilige plaats. Zoo men van een mensch zeide: Hij woont hier, zoo zal daar niet terstond een tempel zijn, maar een gewoon huis: maar dit is bijzonder in God, die alle plaats heiligt, in welke Hij verwardigt tegenwoordig te zijn.

17 Daarom, gaat uit midden van hen. Deze vermaning is genomen uit Jes. 52:11, waar de profeet het volk verlossing verkondigende, ten laatste tot de priesters spreekt met deze woorden. Want bijwijze van omschrijving beduidt hij de priesters, als hij zegt: Gij, die de vaten des Heeren draagt: want den priesters was de bezorging der vaten bevolen, met welke de offeranden en andere deelen van den dienst Gods volbracht werden. Hij heeft ze zonder twijfel willen vermanen, dat zij, dewijl zij met vurige begeerte den dag hunner verlossing verwachtten, zich wel wachten zouden van alle besmetting van zoo vele onreinigheden, waarvan het land vol was. Dit dient zoowel ons heden, als voortijds den Levieten: want zoo in de bewaarders der vaten zulke groote reinigheid geëischt wordt, hoeveel te grooter reinheid wordt geëischt in de vaten zelven? Nu, al onze leden zijn vaten tot den geestelijken dienst Gods verordend, en wij zijn ook een koninklijk priesterschap. Zoo dan, dewijl wij door Gods genade verlost zijn, zoo is het recht, dat wij ons onbesmet houden van alle onreinigheid, opdat wij het heilige des Heeren niet besmetten. Voorts, gelijk wij in deze wereld zijnde, nochtans verlost

¹ Petr. 2:9.
Openb. 1:6;
5:11.

zijn van de besmettingen der wereld: alzo moet men niet uit de wereld verhuizen om uit alle onreinigheid te gaan, maar men moet alleen alle gemeenschap en deelhebben aan de boosheid vlieden. De inhoud is: Zoo wij met waarachtige genegenheid des harten staan naar de weldaad des Verlossers, zoo moeten wij toezien, dat wij ons door geenerlei aanroering van onreinigheid besmetten.

18 Ik zal u tot een Vader wezen. Deze belofte wordt niet alleen in één plaats gevonden, maar dikmaals verhaald: welke Paulus daarom hierbij heeft gesteld, opdat de kennis zulker groote heerlijkheid, waartoe God ons verheven heeft, ons een prikkel zou zijn tot meerdere liefde en oefening in godzaligheid. Want als de Heere zijn gemeente wederopgericht heeft, diezelve uit de goddelooze heidenen verzamelende, zoo volgt op de verlossing deze vrucht, dat de geloovigen openbaar worden zijne zonen en dochteren te zijn. Het is geen kleine eer, dat wij onder de kinderen Gods gerekend worden: wij moeten wederom toezien, dat wij ons niet bewijzen ontaarde kinderen en bastaarden te zijn: want wat groot onrecht doen wij Gode, zoo wij Hem Vader noemende, ons met der afgoden gruwelen ontreinigen? Zoo moet dan het bedenken van zulken hoogen adel, waartoe wij verheven zijn, de liefde en oefening in heiligheid en reinigheid in ons vermeerderen.

1 Dewijl wij dan deze beloften. God voorkomt ons in zijne beloften door zijn zuivere genade: maar als Hij ons zijn genade uit eigen beweging gegeven heeft, zoo eischt Hij van ons terstond onderlinge dankbaarheid. Alzoo, dat Hij tot Abraham zeide: Ik ben uw God, dat was een roeping uit onverdiende goedheid; toch stelt Hij ook mede zijn eisch daarbij: Wandel voor Mij, en wees oprecht. Doch wijl dit tweede stuk niet altijd uitgedrukt wordt, zoo vermaant Paulus, dat deze conditie in alle beloften te verstaan is, dat zij ons opwekkingen moeten zijn om de eere Gods te bevorderen. Want waaruit neemt hij een reden om ons op te wekken? daaruit, dat God ons verwaardigt zulke groote eer te doen. Zoo is dan dit de natuur der beloften, dat zij ons tot heiligheid roepen, als met een stilzwijgenden eisch des verbonds door God gesteld: en wij weten, wat de Schrift alom van het einde onzer verlossing leert, hetwelk behoort bij alle getuigenissen zijner genade gevoegd te worden. **Van alle onreinigheid des vleesches en des geestes.** Dewijl hij geleerd heeft, dat wij tot reinigheid geroepen zijn, zoo stelt hij nu daarbij, dat die reinigheid zoowel in het lichaam als in de ziel moet gezien worden. Want dat het woord **vleesch**, hier genomen wordt voor **lichaam**, en **geest** voor **ziel**, is daaruit genoeg openbaar: want zoo door het woord **geest**, de genade der wedergeboorte verstaan werd, zoo zouden Paulus' woorden ongepast zijn, van de besmettingen des geestes. Zoo wil hij dan, dat wij zuiver zijn van besmettingen, niet alleen van inwendige besmettingen, waarvan God alleen getuige is, maar ook van uitwendige, welke vallen onder het oordeel der menschen; alsof hij zeide: Wij moeten niet alleen zuivere consciëntiën hebben voor God, maar wij moeten ook het gansche lichaam, en al de leden Hem heiligen, opdat nergens eenige onreinigheid in ons gezien worde. Nu, zoo wij aanmerken wat zaak hij hier behandelt, zoo zullen wij lichtelijk zien, dat die veel te onbeschaamd handelen, die de uitwendige afgoderij, ik weet niet met wat uitvluchten ontschuldigen.

Want dewijl de inwendige goddeloosheid en het bijgeloof besmetting des Geestes is, wat zullen zij door de besmetting des vleesches verstaan, dan de uitwendige belijdenis der goddeloosheid, die geveinsd wordt of van harte gedaan wordt? Zij roemen van een zuivere consciëntie, en dit valschelijk; doch of ik hun dat toestond, waarvan zij valschelijk roemen, zoo hebben zij niet meer dan de helft van wat Paulus van de geloovigen eischt. Zoo moeten zij dan niet denken, dat zij met deze helft God kunnen voldoen: want wie ganschelijk een schijn of teeken der afgoderij geeft, of aan booze en bijgeloovige plechtigheden gemeenschap heeft: ofschoon zijn hart nog zoo oprecht ware, wat niet kan geschieden, zoo moet hij nochtans aan de verontreiniging zijns lichaams schuldig zijn. **De heiligmaking volbrengende.** Dewijl het Grieksche woord somtijds beduidt **volbrengen**, somtijds de heilige ceremoniën uitvoeren, zoo heeft Paulus het hier fijnelijk en gepast in de eerste beteekenis gebruikt, welke gewoonlijker is: nochtans alzo, dat hij op de heiliging ziet, van welke hij nu spreekt. Want dewijl het volmaaktheid beduidt, zoo schijnt het met opzet gebruikt te worden, als men van de heilige diensten spreekt, omdat in den goddelijken dienst niets moest gebroken, noch lam, maar alles volkomen moest zijn. Zoo dan, om uzelfen behoorlijk Gode te heiligen, moet gij beide, lichaam en ziel, geheel en al Hem wijden. **In de vreeze Gods.** Want zoo de vreeze Gods in ons plaats heeft, zoo zullen wij onszelven zoo niet overgeven, en die dartele stoutheid, die in de Corinthiërs was, zal alzo niet uitbreken. Want hoe komt het, dat velen zichzelve alzo behagen in de uitwendige afgoderij, en zoo hoovaardig zulk een grove feil beschermen, dan omdat zij meenen vrijelijk en ook ongestraft God te bespotten? Ware het, dat de vreeze Gods in hen de overhand had, zoo zouden zij zonder door eenige redenen gedwongen te zijn, terstond in het eerste oogenblik alle beuzelingen laten varen.

- 2 Vat ons: wij hebben niemand onrecht gedaan, wij hebben niemand verdorven ¹⁾, wij hebben niemand bedrogen. 1) Of, geplunderd.
- 3 Ik zeg dit niet om u te veroordeelen: want ik heb nu boven gezegd, dat gij in onze harten zijt, om mede te sterven en mede te leven.
- 4 Ik heb groot betrouwen op u; ik heb grooten roem van u; ik ben bovenmate vervuld met vertroosting; ik ben zeer overvloedig in blijdschap in al onze verdrukking: Matt. 5:12.
Hand. 5:41.
Fil. 2:17.
Col. 1:24.
- 5 Want toen wij naar Macedonië gekomen waren, zoo had ons vleesch geen rust: maar waren in alles verdrukt, van buiten strijd, van binnen vrees. Hand. 16:19,
23.
- 6 Maar God, die de nederigen vertroost, heeft ons vertroost door de komst van Titus. 2 Cor. 1:4.
- 7 En niet alleen door zijn komst, maar ook door de vertroosting, die hij van u ontvangen had, ons verkondigende uwe begeerte, uwe tranen, uwen ijver voor mij, zoodat ik meer blijdschap had.

2 Vat ons. Wederom komt hij van de leer op zijn persoon: maar alleen tot dit einde, opdat hij de Corinthiërs vermanende, niet tevergeefs arbeide. Ja, hij besluit de naastvoorgaande verma-

ning met dezelfde uitspraak, die hij in de plaats eener voorrede gebruikt had. Want wat is dit: **Vat ons?** Het is zooveel, als wat hij boven gezegd heeft: Wordt uitgebreid, dat is, laat de booze genegenheden of kwade meeningen u niet verhinderen deze leer in uw hart te ontvangen. Want dewijl ik met vaderlijken ijver naar uwe zaligheid sta, zoo zou het niet betamen, dat ik den dooven zong. **Wij hebben niemand onrecht gedaan.** Hij betuigt, dat er geen oorzaak is, waarom hun hart van hem zou vervreemd zijn, dewijl hij ze in niets tekort gedaan heeft. Hij stelt drieërlei verhinderend, van welke hij zichzelf betuigt vrij te zijn. Het eerste is, openbaar ongelijk; het ander is, verderving, die door valsche leer geschiedt; het derde is, bedrog in goed. Dit zijn drie dingen, waardoor de herders in 't gemeen het hart des volks van zich plegen te vervreemden, te weten, als zij te stout zijn, en onder voorwending hunner autoriteit, tot tirannische wreedheid of ongeschiktheid uitbreken; of als zij die van den rechten weg afleiden, die zij behoorden recht en wel te leiden, en hun verdorvenheden der valsche leer ingeven; of, als zij naar eens anders goed staande, hunne onmatige begeerlijkheid openbaren. Zoo iemand het liever korter heeft, het eerste is wreedheid en misbruik van autoriteit door onmatige hoovaardigheid; het tweede is, ongetrouwheid in het leeren; het derde is, gierigheid.

3 Ik zeg dit niet om u te veroordeelen. Dewijl de bovengeschreven verontschuldiging een schijn van dreiging had, en men kwalijk kan klagen zonder verwijten, daarom matigt hij wat hij gezegd heeft. Ik (zegt hij) verontschuldig mijzelfen alzo, dat ik mij wil onthouden van u lastering of smaadheid aan te doen. De Corinthiërs waren onbeleefd, en waardig dat Paulus vrijgesproken, en zij in zijn plaats gesteld zouden worden: ja, dat zij dubbel beschuldigd werden, te weten, van ondankbaarheid, en dat zij den onschuldige gelasterd hadden. Maar de apostel gebruikt zulke matigheid daarom, dat hij met eenvoudige beschuldiging tevreden zijnde, niet wederom lastert. **Want ik heb nu boven gezegd.** Degenen, die liefhebben, lasteren niet, maar zoo er iets gezondigd is, bedekken zij 't liever, alsof zij het niet zagen, of verzoeten het met zachtmoedigheid. Want dat men begeert te verwijten, is een teeken van haat. Daarom, als Paulus wil bewijzen, dat hij de Corinthiërs niet heeft willen bezwaren, zoo verhaalt hij zijn liefde tot hen: hoewel, hij veroordeelt ze voorwaar eensdeels, hetwelk hij nochtans ontkent. Maar gelijk tusschen gal en edik groot onderscheid is, alzo is er ook groot onderscheid tusschen de veroordeeling, waarmee wij een mensch uit haat kwellen, om hem met schande en oneer te bezwaren, en de veroordeeling, waardoor wij zoeken den zondaar wederom tot den rechten weg te brengen, opdat hij met zaligheid ook zijn eer ongeschonden terugkrijge. **Dat gij in onze harten zijt.** Dat is, ik draag u in mijn hart besloten, om mede te sterven en mede te leven; dat is; dat onze liefde door geen verandering verscheurd worde: want ik ben bereid, niet alleen met u te leven, maar ook met u te sterven, zoo het noodig is, en liever alles te doen dan u de vriendschap op te zeggen. Zie, hoe alle herders behooren gezind te zijn.

4 Ik heb groot vertrouwen op u. Nu, alsof hij die opening des harten, die hij in de Corinthiërs begeerde, verkregen had, alzo

laat hij het klagen varen, en stort zijn hart blijmoediglijk uit, alsof hij zeide: Wat is het noodig in een gedane zaak meer arbeids te doen? Want ik acht, dat ik nu heb wat ik begeerde: want wat Titus mij van u verhaald heeft, is niet alleen genoeg om mijn hart tevreden te stellen, maar geeft ook oorzaak om gerust van u te roemen: ja, mijn droefheid, die ik uit vele zware zaken had, is daardoor afgewischt. Hij gaat bij trappen voort, deze zaak verheffende: want roemen is meer dan gerust van harte te zijn; en van de droefheid, die hij uit vele verdrukkingen had, verlost te worden, is meer dan die beide. Chrysostomus duidt dit betrouwen een weinig anders, aldus: Dat ik vrijelijk met u handel is daarom, omdat ik, op uwe goedwilligheid, die gij tot mij draagt, betrouwende, meen mij zooveel van u geoorloofd te zijn. Maar ik heb gesteld wat mij allerbest dacht, te weten, dat die kwade meening, waardoor zijn hart tevoren gekweld was, door Titus' verhaal is weggenomen.

5 Want toen wij naar Macedonië gekomen waren. De grootheid der droefheid bewijst, hoe krachtig de vertroosting geweest is. Ik werd (zegt hij) van alle zijden benauwd, zoowel door inwendige als door uitwendige verdrukkingen: nochtans is desnietteenstaande, die blijdschap, die ik van u heb, grooter, ja overvloediger geweest. Dat hij zegt, dat zijn vleesch geen rust had, is zooveel alsof hij zeide: Naar den mensch had ik geen verlichting. Want de geestelijke vertroosting zondert hij uit, waardoor hij intusschen opgehouden en verlicht was. Zoo was hij dan niet alleen naar het vleesch, maar ook naar den Geest verdrukt: zoodat hij naar den mensch niets gevoelde, dan uitnemende groote bitterheid der zwarigheid. **Van buiten strijd, van binnen vrees.** Door den strijd, verstaat hij uitwendige aanvallen, waardoor hij van de tegenstanders beroerd werd. Door de vrees, verstaat hij die benauwdheden, die hij leed uit de inwendige krankheden der gemeente: want hij werd niet zozeer benauwd door zijn eigen kwaad, als door het algemeen kwaad der gemeente. Zoo wil hij dan zeggen, dat hij niet alleen van openbare vijanden gekweld was, maar dat hij desniettemin zoo groote zwarigheid geleden heeft van de huisgenooten. Want hij zag, hoe groote zwarigheid in velen, ja in allen was, en intusschen met hoe vele en menigerlei listen de duivel alles zocht te verstoren: hoe weinige verstandigen, hoe weinige oprechten, hoe weinige standvastigen er waren: en op de andere zijde hoe vele deugnieten, en onnutten, of eergierigen, of roerzieke menschen er waren. Onder welke zwarigheden de dienstknechten Gods moeten beven en benauwd zijn; en dat des te meer, omdat zij gedwongen worden vele zwarigheden op te eten, om den vrede der gemeenten te bevorderen. Zoo heeft hij dan eigenlijk gesproken, toen hij zeide: **Van buiten strijd, van binnen vrees.** Want de getrouwe herders stellen zichzelf met openbaren krijg tegen de vijanden, die openlijk het rijk van Christus bestrijden: maar van binnen branden zij, en lijden heimelijke kwellingen, als zij zien, dat de gemeente met inwendig kwaad bevangen is, om hetwelk te verdrijven, zij niet bestaan openlijk de trompetten te steken. En hoewel hij bijna in eeuwigen strijd was, zoo is het waarschijnlijk, dat hij toen zwaarder benauwd was dan hij placht. Voorwaar, de dienstknechten van Christus zijn bijna nooit van vreeze vrij, en Paulus was ook zeer zelden vrij van uitwendigen strijd: maar toen werd hij zeer benauwd. **Strijd en vrees**

stelt hij in het meervoud, daarmede beduidende, dat hij veelszins moest strijden, en tegen verscheiden vijanden: en dat daar ook menigerlei vreeze geweest is.

6 Die de nederigen vertroost. Dit stelt hij als een oorzaak; want hij vers'aat, dat hij daarom vertroosting heeft verkregen, omdat hij door kwaad vernederd en bijna overvallen was: omdat God de nederigen, dat is, de neergeworpenen pleegt te troosten. Waaruit men zeer nuttige leer kan nemen, dat ons zooveel te grooter vertroosting van God bereid is, hoe meer wij verdrukt zullen zijn. Zoo dan, in deze woorden is een bijzondere belofte vervat, alsof daar gezegd wordt, dat het eigen ambt Gods is, de ellendige en nedergeworpene menschen te vertroosten.

7 En niet alleen door zijn komst. Opdat de Corinthiërs niet zouden tegenwerpen en zeggen: Wat gaat het ons aan, dat Titus u door zijn komst verblijd heeft? dewijl gij hem liefhad, zoo zijt gij door zijne tegenwoordigheid verblijd geweest: daarom zegt hij, dat de oorzaak zijner blijdschap geweest is, dat Titus, van hen wedergekomen zijnde, van alles blijde boodschap bracht. Zoo verklaart hij dan, dat hij niet zoozeer door de tegenwoordigheid eens menschen, als door den voorspoedigen stand der Corinthiërs is verblijd geweest. **Uwe begeerte, uwe tranen.** Zie welke blijde dingen Paulus verteld zijn van de Corinthiërs. De begeerte kwam daarvan, dat zij de leer van Paulus groot achtten. De tranen waren een teeken der eerbiediging, omdat zij door zijn bestraffing bewogen zijnde, hunne zonden beweenden. De ijver was een bewijs der goedwilligheid. Uit deze drie dingen verstand hij hun bekeering: waarmede hem volkomen genoegedaan was, want zijn voornemen of zorg was niet anders, dan om hun zaligheid te bevorderen. **Zoodat ik meer blijdschap had.** Dat is, zoodat alle droefheid en zwaarigheid door de blijdschap overwonnen werd. Hieruit is het openbaar, niet alleen met wat grooten ijver des harten hij het gemeene welzijn der gemeente begeerde, maar ook hoe zacht en vriendelijk hij was van aard, die zulke zware verongelijkingen zoo haastelijk kon vergeten. Hoewel, dit kan ook anders geduid worden, zoodat het samenhangt met het volgende; en ik weet niet, of deze zin met Paulus' meening 't best overeenkomt: maar dewijl daarin weinig gelegen is, zoo ga ik het te lichter voorbij.

8 Want hoewel ik u in den zendbrief bedroefd heb, dat berouwt mij niet, hoewel het mij berouwd heeft: want ik zie, dat die zendbrief, hoewel voor een tijd, u bedroefd heeft.

9 Nu ben ik blijde, niet dat gij zijt bedroefd geweest, maar dat gij zijt bedroefd geweest tot bekeering: want gij zijt bedroefd geweest naar God, alzoo dat in u geen ding van ons schade is gedaan.

10 Want de droefheid, die naar God is, werkt een onberouwelijk berouw tot zaligheid: maar de droefheid der wereld werkt den dood.

11. Want ziet, ditzelfde dat gij naar God zijt bedroefd geweest, wat groote naarstigheid heeft het in u voortgebracht? ja bescherming, ja verontwaardiging, ja vreeze, ja begeerte, ja ijver, ja wraak.

1 Petr. 1:19.
Sir. 30:24.

8 Want hoewel ik u. Nu begint hij zichzelf bij de Corinthiërs te verontschuldigen, dat hij ze in den voorgaanden zendbrief wat hard behandeld had. En men moet aanmerken, hoe verscheiden hij met hen handelt, zoodat hij schijnt verscheidene personen aan te nemen: de oorzaak is, dat hij tot de gansche gemeente spreekt, en in de gemeente hadden sommigen een kwaad gevoelen van hem; sommigen hielden hem in grooter waarde, gelijk hij 't waardig was; sommigen waren twijfelachtig, sommigen zeker; sommigen waren leerzaam, sommigen hardnekkig. In deze verscheidenheid der menschen moest hij zijne woorden nu her- dan derwaarts wenden, om zichzelf tot een iegelijk te voegen. Nu, den aanstoot der strengheid, dien hij gebruikt had, verzacht hij, of neemt hem veeleer weg, daarmede dat hij zegt, dat het gediend heeft tot zaligheid. Ik acht, zegt hij, zoozeer op uwe zaligheid, dat het mij behaagt, dat ik zie u tot zaligheid bevorderlijk geweest te zijn. Deze matiging heeft dan eerst plaats, als de leeraar door bestraffing zoo grooten voortgang gemaakt heeft, als er noodig was. Want had hij der Corinthiërs gemoed nog hardnekkig gevonden, en geen vrucht op zulke groote berisping, zoo zou hij voorwaar niet afgelaten hebben van zijn voorgaande strengheid. Men moet aanmerken, dat hij blijde is, dat hij die bedroefd heeft, die hij liefhad: want hij wilde liever hun bevorderlijk zijn dan behagen. Maar wat wil hij, als hij zegt: **Hoewel het mij berouwd heeft;** want zoo wij bekennen, dat het Paulus mishaaide, wat hij geschreven had, zoo zal geen kleine ongeschiktheid daaruit volgen, te weten, dat de Eerste zendbrief meer door onvoorzichtige beweging geschreven is, dan door de beweging des Geestes. Ik antwoord, dat het woord **berouwen**, hier oneigenlijk genomen wordt voor **droefheid hebben**. Want toen Paulus de Corinthiërs bedroefde, zoo was hij ook zelve de droefheid deelachtig, en maakte eenigszins zichzelf bedroefd. Zoo is het dan zooveel alsof hij zeide: Hoewel ik tegen mijn wil u gegispst heb, en dat het mij leed was, dat ik tegen u hard moest zijn, zoo is het mij nu niet meer leed om deze oorzaak, dewijl ik zie, dat het u nut geweest is. Laat ons van een vader een exempel nemen: want een vader maakt zwaarigheid in zijn strengheid, wanneer hij zijn zoon kastijdt: nochtans acht hij het goed, omdat hij ziet, dat het zijn zoon heilzaam is. Alzoo had Paulus geen lust, dat hij de Corinthiërs verbitterde: maar dewijl hij oorzaak zijns doens had, zoo wilde hij liever zijn ambt volbrengen, dan zijn lust volgen. **Want ik zie.** Hier is een afgebroken vervolg der woorden: hoewel de klaarheid des zins daardoor niet wordt verkort. Ten eerste zegt hij, dat hij nu uit de zaak zelve bevonden heeft, dat de Eerste zendbrief, hoewel hij voor een tijd onaangenaam was, nochtans ten laatste den Corinthiërs nut geweest is: daarna zegt hij, dat hij om deze nuttigheid verblijd is.

9 Niet dat gij zijt bedroefd geweest. Hij geeft te kennen, dat hij geen behagen heeft in hun droefheid: maar dat hij, zoo hij zijn wensch mocht hebben, liever wilde met eenzelfde moeite hun zaligheid en blijdschap tegelijk bevorderen: maar dewijl het niet anders kon geschieden, zoo heeft hij hun zaligheid zoozeer geacht, dat hij blijde is, dat zij bedroefd geweest zijn tot bekeering. Want daar zijn somtijds medicijnmeesters, die anders wel goed en getrouw zijn, doch hard zijn en de zieken niet sparen. Paulus zegt, dat hij zoo-

danig niet is, dat hij scherpe remediën zou gebruiken, dan door nood gedwongen. En dewijl het hem wel vergaan was, dat hij zulke remedie beproefd had, zoo verblijdt hij zich daarin. Hij heeft bijna zulk een wijze van spreken gebruikt boven, hfdst. 5:4: Wij zuchten in dezen tabernakel, beladen zijnde, omdat wij niet ontkleed, maar overkleed willen worden.

10 De droefheid, die naar God is. Ten eerste, opdat wij weten wat deze woorden, **naar God**, beduiden, zoo moet men de tegenstelling aanmerken; **want de droefheid, die naar God is**, stelt hij tegen de droefheid der wereld. Laat ons nu ook de tegenstelling der tweeërlei blijdschap nemen: Blijdschap der wereld is, wanneer de menschen dwaselijk en zonder vreeze des Heeren zich verheugen in ijdele dingen, dat is in de wereld, en in vergankelijken voorspoed dronken zijnde, niet hooger opzien dan tot de aarde: maar blijdschap naar God is, als de menschen allen voorspoed in God stellen, en in zijn genade rusten: en datzelve met verachting der wereld bewijzen, den aardschen voorspoed alzoo gebruikende, alsof zij dien niet gebruikten, en in tegenspoedige dingen blijmoedig zijnde. Zoo is dan droefheid der wereld, als de menschen om aardsche verdrukkingen den moed verloren geven, en met droefheid overvallen worden: maar droefheid naar God is, die op God ziet, als de menschen dat alleen voor ellendigheid achten, van Gods genade uitgevallen te zijn: als zij door vreeze zijns oordeels verslagen zijnde, hunne zonden beweenen. Deze droefheid stelt Paulus tot een oorzaak en oorsprong der bekeering, hetwelk men naarstig moet aanmerken. Want tenzij de zondaar zichzelf mishage, zijn leven hate, en door de kennis zijner zonde ernstig droef zij, zoo zal hij nimmermeer zich tot God bekeeren: wederom kan zulke droefheid in den mensch niet zijn, zonder een nieuw gemoed te maken. Zoo begint dan de bekeering met droefheid, en dat om deze oorzaak, die ik gezegd heb, te weten, omdat niemand zich kan bekeeren, dan die de zonde haat: en waar haat der zonde is, daar is mishagen aan zichzelf en droefheid. De woorden zijn schoon gekozen, als hij zegt: **Een onberouwelijk berouw**; want hoewel het in het eerste smaken een bitter iets is, zoo wordt het nochtans door zijn nuttigheid begeerlijk. Hoewel, men kon het woord **onberouwelijk**, zoowel voegen bij de zaligheid, als bij het berouw en de bekeering: maar het schijnt mij 't best te rijmen met berouw, alsof hij zeide, dat wij door de uitkomst zelve geleerd worden, dat de droefheid ons niet behoort zwaar en moeielijk te zijn: alzo, al is het dat het berouw in zich wat bitters schijnt te bevatten, zoo wordt het nochtans gezegd onberouwelijk te zijn, om de dierbare en zoete vrucht, die daaruit voortkomt. **Tot zaligheid.** Het schijnt dat Paulus wil zeggen, dat het berouw een oorzaak der zaligheid is geweest: zoo dit waar ware, zoo zou daaruit volgen, dat wij door werken gerechtvaardigd worden. Ik antwoord, dat men moet aanmerken, waarvan Paulus hier handelt: want hij handelt hier niet van de oorzaak der zaligheid, maar hij prijst alleen het berouw om zijn vrucht, die daaruit voortkomt, zeggende, dat het is als een weg, waardoor wij tot de zaligheid komen, en dat terecht. Christus roept ons uit genade, doch tot berouw en bekeering: God vergeeft ons de zonden uit genade, doch niet anders dan als wij ze laten. Ja God werkt beide te zamen in ons, dat wij door bekeering vernieuwd

zijnde, van de dienstbaarheid der zonde verlost worden; en door het geloof gerechtvaardigd zijnde, ook van de vervloeking der zonde verlost worden. Zoo zijn dan deze gaven niet te scheiden, en om de onafscheidelijke eenheid, mag het berouw en de bekeering bekwaamelijk en eigenlijk gezegd worden een inleiding tot zaligheid te zijn: maar naar deze wijze wordt meer beduid, wat het gevolg dan wat de oorzaak is. Dit zijn geen listige scherpzinnigheden om te ontvlieden, maar is een ware en eenvoudige oplossing. Want als de Schrift leert, dat wij nimmermeer vergeving der zonden zonder berouw en bekeering verkrijgen, zoo stelt zij nochtans alom de eenige barmhartigheid Gods oorzaak te zijn, om dezelve te verkrijgen.

11 Hoe groote naarstigheid. Ik wil niet disputeeren, of deze dingen, die Paulus hier verhaalt, vruchten zijn, of deelen, of voorbereidingen des berouws en der bekeering: want dit is al niet nodig om den zin van Paulus te verstaan: want hij bewijst alleen de bekeering der Corinthiërs uit teekenen of aanhangende dingen. Hoewel, hij stelt de droefheid naar God tot een begin en oorsprong, waaruit al die dingen voortvloeien, gelijk het in der waarheid is. Want van dat wij begonnen zijn onszelven te mishagen, zoo worden wij tot eenige dingen opgewekt. Wat het woord **naarstigheid** beduidt, kan men uit het tegengestelde verstaan: want zoolang er geen belijdenis der zonden is, zoo liggen wij slaperig en onachtzaam. Zoo is dan ongevoeligheid, of onachtzaamheid, of zorgeloosheid, het tegendeel van de naarstigheid, die hij meldt. Zoo dan, naarstigheid is niet dan strenge poging om te beteren wat gezondigd is, en het leven tot beter te veranderen. **Ja bescherming.** Omdat Erasmus overgezet had **voldoeningen**, zoo hebben de ongeleerden, door de twijfelachtigheid des woords bedrogen zijnde, het getrokken tot de papistische voldoeningen. Om deze oorzaak heb ik met den ouden overzetter gesteld **bescherming**. Maar men moet aanmerken, dat hier een soort bescherming beduidt wordt, die meer in afbedding gelegen is dan in verontschuldiging. Gelijk een zoon, die begeert zich voor zijn vader te verontschuldigen, zichzelf niet behoorlijk en volkomen durft te verontschuldigen, maar zich verontschuldigt niet vermetel, maar meer ootmoedig de schuld bekennende. De geveinsden verontschuldigen zichzelf ook, ja zij beschermen zichzelf hoovaardig, maar meer om met God te kijven, dan om met Hem verzoend te worden; en zoo iemand het woord **verontschuldigen** liever heeft, ik misprijs het niet: want de zin zal op hetzelfde neerkomen, te weten, dat de Corinthiërs bewogen zijn geweest om zichzelf te verontschuldigen, daar zij tevoren op het oordeel van Paulus niet achtten. **Ja verontwaardiging.** Deze genegenheid komt ook na de heilige droefheid, dat de zondaar tegen zijn zonden en tegen zichzelf ontstoken wordt, gelijk ook al degenen, die rechten ijver hebben, branden, wanneer zij zien dat God vertoornd wordt. Deze beweging is strenger dan de droefheid. Want de eerste trap is, dat ons het kwaad mishage: de tweede is, dat wij door verbolgenheid ontstoken zijnde, onszelven strengelijk drijven, zoodat de consciëntiën ernstige knepen voelen. Hoewel, men kan de verontwaardiging hier nemen voor de verbolgenheid der Corinthiërs tegen de feilen van dezen of genen, dien zij tevoren toegegeven hadden: alzo berouwde hun hun eendrachtigheid of veinzing. **Vreeze**, is uit het gevoel van het oordeel

Gods, als de zondaar denkt: Zie, gij moet rekenschap geven, en wat zult gij voortbrengen voor zulk een grooten Rechter? want met zulke gedachten verslagen zijnde, wordt hij bevreesd. En dewijl somtijds de goddeloozen ook met zulke vreeze geroerd worden, zoo stelt hij daarbij ook **begeerte**, welke beweging meer met wil is dan de vreeze: want wij vreezen dikmaals ook onwillens, maar wij begeeren nooit anders dan willens. Zoo dan, gelijk zij door Paulus' vermaning de straf vreesden, zoo stonden zij blijmoedig naar bekeering. Maar wat zullen wij verstaan door het woord **ijver**? Hij heeft ongetwijfeld tragsgewijze willen opklimmen: zoo drukt het dan meer uit dan het woord **begeerte**. Zoo kunnen wij het dan verstaan, dat zij om strijd elkander opwekten; maar dit is eenvoudiger, dat een iegelijk met groote vurige naarstigheit bekeering zocht te bewijzen: alzoo is **ijver** zooveel als **ijverige begeerte**. **Ja wraak**. Wat wij van de verontwaardiging gezegd hebben, moet men ook tot de wraak strekken: want die booze daad, die zij door de bedekking en toegeving gevoed hadden, hebben zij daarna strengelijk gewroken. Zij hadden een tijdlang dien verdragen, die de bloedschande begaan had: maar van Paulus vermaand zijnde, zijn zij niet alleen niet langer hem gunstig geweest, maar zijn ook zeer streng geweest in hem te straffen. Dit was de wraak. Voorts, dewijl wij de zonden moeten wreken alom waar zij zijn, en niet alleen dat, maar bovenal van onszelven moeten beginnen, zoo strekt het verder wat de apostel hier zegt: want hij spreekt hier van de teekenen der bekeering. Dit is onder andere een van het voornaamste, als wij de zonden bestraffende, eenigszins het oordeel Gods voorkomen: gelijk hij ergens leert, zeggende: Zoo wij onszelven oordeelden, zoo zouden wij van den Heere niet geoordeeld worden. Nochtans moet men hieruit niet verstaan, dat de menschen zichzelf bestraffende, Gode voldoen, en zichzelf van zijn hand verlossen, maar het is aldus: Dewijl Gods voornemen is, ons door kastijding de zorgeloosheid te benemen, opdat wij van zijnen toorn vermaand zijnde, voor later toezien; wanneer de zondaar vanzelf gewillige straf voorneemt, zoo maakt hij, dat hem zulke vermaning nu niet noodig is. Hier wordt gevraagd, of de Corinthiërs zoowel in deze straf als in ijver, begeerte, op Paulus gezien hebben, of op God. Ik antwoord, dat deze dingen altijd bij de bekeering zijn. Maar er is onderscheid, of iemand heimelijk voor God gezondigd heeft, of openlijk voor de wereld. Als iemand in 't verborgen gezondigd heeft, zoo is het genoeg, zoo hij voor God alzoo bewogen is: maar wanneer de zonde openbaar is, dan is daar ook openbare bekeering noodig. Alzoo, dewijl de Corinthiërs openlijk met zwaren aanstoot der goeden gezondigd hadden, zoo moesten zij hun bekeering met deze teekenen betuigen.

Gij hebt u alleszins bewezen rein te zijn in deze zaak.

12 Daarom, dat ik geschreven heb, was niet om diens wil, die onrecht gedaan had, noch om diens wil, die onrecht geleden had, maar opdat uwe naarstigheit voor ons ¹⁾ zou openbaar worden, bij u in de tegenwoordigheid Gods.

13 Daarom hebben wij vertroosting ontvangen uit uwe vertroosting, ja wij zijn ook overvloediger verblijd geweest om de blijdschap van Titus, omdat zijn geest van u allen verkwikt is geworden.

1) Of, onze naarstigheit in ons tot u.

14 Dat ik, zoo ik iets bij hem van u geroemd heb, niet ben beschaamd geworden: maar gelijk wij alles met waarheid tot u gesproken hebben: alzoo ook is onze roem bij Titus waarheid geworden.

15 En zijne ingewanden zijn overvloediger tot u genegen geweest, als hij in gedachtenis brengt uwer aller gehoorzaamheid, hoe gij hem met vreeze en beven ontvangen hebt.

16 Ik ben blijde, dat ik u in alles vertrouw.

Gij hebt u alleszins bewezen. De beste verklaring van dezen zin schijnt mij te zijn deze: dat de Corinthiërs door waarachtige getuigenissen bewezen hebben, dat zij geenszins aan de zonde deel hadden, in welke zij geschenen hadden te bewilligen om hun veinzing. Hoedanige deze getuigenissen geweest zijn, hebben wij nu gezien; hoewel, Paulus verontschuldigt ze niet geheel, maar verkleint hun zonde: want die overgroote verdraagzaamheid, die zij gebruikt hadden, was niet geheel zonder schuld, maar hij bevrijdt ze alleen van de lastering der bewilliging in die booze daad. Bovendien moet men aanmerken, dat zij niet allen zonder onderscheid van schuld bevrijd worden, maar alleen het lichaam der gemeente. Want het is waarschijnlijk, dat er sommigen in de zonde bewilligd hadden, en die gunstig waren; maar daar zij allen te zamen met oneer beladen waren, is het daarna openbaar geworden, dat de schuld alleen weinigen toekwam.

12 Daarom, dat ik u geschreven heb. Hij doet gelijk die plegen, die verzoening zoeken: hij wil dat al het voorgaande begraven zal zijn. Hij verwijt, noch straft, en klaagt niet meer, hij vergeet alles, omdat hij met hun bekeering alleen tevreden is. En dit is voorwaar de rechte wijze, dat men de zondaars niet langer dringe, als zij tot bekeering gebracht zijn. Want zoo wij hunne feilen nog in gedachtenis brengen, zoo is het zeker, dat wij meer door kwaadwilligheid gedreven worden, dan door godzalige genegenheid, of door begeerte tot hunne zaligheid. Voorts worden deze dingen van Paulus gezegd, als door een toelating: want hij had voorwaar de ergernis bestraft, en wilde den werker der ergernis gestraft hebben; maar wat verdrietelijk was, verzwijgt hij nu, alsof hij zeide: Ik wil, dat wat ik nu geschreven heb, tot geen ander einde geschreven is, dan opdat gij mijn naarstigheit over u zoudt bekennen: al het andere willen wij nu laten varen. Anderen leggen het aldus uit, dat hij geen acht gehad heeft op een bijzonder mensch, maar dat hij op de gemeene nuttigheit aller bedacht was: maar de eerste zin is natuurlijker. **Uwe naarstigheit voor ons.** Dewijl deze lezing alom bij de Grieken aangenomen is, zoo heb ik niet bestaan ze ganschelijk uit te wisschen, hoewel nog in een oud handschrift staat: **Onze naarstigheit**, en het ook uit Chrysostomus' uitleggingen schijnt, dat de Latijnsche lezing te zijnen tijde ook bij de Grieken gebruikt was, te weten aldus: **Opdat onze naarstigheit voor u zou openbaar worden**, dat is, opdat het den Corinthiërs zou bekend worden, hoe zorgvuldig Paulus voor hen was. Nochtans de andere lezing, waarin nu meest al de Grieksche handschriften overeenkomen, is ook goed. Want Paulus verblijdt zich over de Corinthiërs, dat zij eerst door deze beproeving geleerd zijn, hoe hij jegens hen bewogen was, alsof hij zeide: Gij wist zelve niet, hoe gij jegens mij genegen

waart, eer gij het in deze zaak bevonden hebt. Anderen leggen het uit van eens iegelijks bijzondere genegenheid, aldus: Opdat het onder u zou openbaar worden, hoe een iegelijk mij achtte, en dat door deze oorzaak een iegelijk zou openbaren, wat in zijn hart verborgen was. En dewijl hieraan niet veel gelegen is, zoo laat ik den lezers vrij te kiezen, wat zij willen; maar dewijl hij ook mede daarbij stelt: **In de tegenwoordigheid Gods**, zoo acht ik meer, dat hij dit wil zeggen, dat door deze ernstige onderzoeking een iegelijk van hen, alsof zij voor het aangezicht Gods gekomen waren, zij hem beter bekend geworden zijn dan tevoren.

13 Daarom hebben wij vertroosting ontvangen. Paulus arbeitet ganschelijk den Corinthiërs te overtuigen, dat hij niets liever heeft dan hun nut en voordeel: daarom zegt hij, dat hun vertroosting hem gemeen is geweest. De vertroosting was deze, dat zij schuld bekennende, de berisping niet alleen in het goede namen, maar ook dezelve blijmoedig aannamen: want de bitterheid der berisping wordt lichtelijk verzoet, zoo haast als wij beginnen te smaken, hoe nuttig zij ons geweest is. Dat hij daarbij stelt, dat hij overvloediger is verblijd geweest over de vertroosting van Titus, is een medeverblijding. Titus was verblijd geweest, dat hij ze bevonden had gehoorzamer en zachtmoediger te zijn, dan het geloofelijk was, ja dat hij een haastige verandering tot beter bevonden had. Waaruit men kan verstaan, dat de zachtmoedigheid van Paulus verre van vleijing is geweest: want hij is alzo verblijd geweest in hun blijdschap, dat hij nochtans voornamelijk op hun bekeering gesteund en gerust heeft.

14 Dat ik, zoo ik iets bij hen. Hij geeft te kennen, hoe vriendelijk hij altijd jegens de Corinthiërs is genegen geweest, en hoe oprecht en beleefd zijn oordeel over hen altijd geweest is: want ten tijde als zij nog schenen geen lof waardig te zijn, zoo geloofde hij nochtans van hen nog vele groote dingen. Dit is voorwaar een bijzonder bewijs van een oprecht en vriendelijk gemoed, te weten, dat men die in 't aangezicht bestraft, die men 't liefst heeft: en nochtans goede hope van hen hebben, en anderen goede hope geven. Deze oprechtheid behoorde hen te bewegen, niets, dat van hem kwam, kwalijk te nemen. Intusschen heeft hij door deze oorzaak wederom zijn getrouwheid in andere dingen bewezen, alsof hij zeide: Mijn oprechtheid is u dus lang bekend geweest, dat ik mijzelf in alles waarachtig en niet ijdel bewezen heb. Zoo ben ik dan blijde, dat ik ook nu waarachtig ben geweest, als ik bij anderen van u geroemd heb.

15 Zijne ingewanden zijn overvloediger. Dewijl de zetel der genegenheden is in de ingewanden, zoo wordt daardoor barmhartigheid, liefde en alle godzalige genegenheid beduid. Maar hij heeft krachtig willen beduiden, dat Titus, die de Corinthiërs tevoren liefhad, nu veelmeer ontstoken was om hen lief te hebben, en dat uit grond zijns harten. Voorts, met deze woorden brengt hij Titus bedektelijk in de liefde der Corinthiërs, gelijk het nut is, dat de dienstknechten van Christus geliefd worden, opdat zij te meer nuttig mogen zijn: hij geeft hun ook moed om wel voort te gaan, opdat zij maken, dat zij van alle goede menschen geliefd worden. **Met vreeze en beven.** Met deze twee woorden beduidt hij somtijds eenvoudige eerbiediging, hetwelk te dezer plaatse mogelijk niet kwa-

lijk zou dienen. Hoewel, het mishaaft mij niet, dat het woord **beven**, hier bij name gesteld is, omdat zij zichzelf schuldig kennende, zijn tegenwoordigheid vreesden. Degenen, die in hunne boosheden hardnekkig zijn, schrikken ook wel voor de tegenwoordigheid des rechters. Maar die gewillige beving, die uit edele schaamte komt, is een teeken der bekeering. Welke van deze beide uitleggingen men neemt, deze plaats leert, welke de waarachtige ontvangst der dienaren van Christus is, te weten, niet lekkere maaltijden, niet kostelijke toebereidingen, niet liefelijke of eerbiedige groetingen, niet openbare loftuigen: in deze dingen heeft een goed en getrouw herder geen behagen; maar hij heeft volkomen verzadiging der vreugde, wanneer de leer der zaligheid met eerbied uit zijnen mond ontvangen wordt, als hij zijn autoriteit behoudt tot stichting der gemeente, en als het volk zich overgeeft onder zijn regeering, opdat het door zijn dienst onder Christus geregeerd werde: gelijk wij hier zien in het voorbeeld van Titus. In het besluit bevestigt hij ten laatste wederom wat hij eerst gezegd had, te weten, dat hij nooit zoo verbolgen is geweest, dat hij geheel en al de Corinthiërs wantrouwe.

Hand. 11:29.
Rom. 15:26.
1 Cor. 16:2.
2 Cor. 9:1.

HET ACHTSTE HOOFDSTUK.

- 1 Ik maak u bekend, broeders, de genade Gods, die in de gemeente van Macedonië gegeven is.
- 2 Want in groote beproeving der verdrukking is hun blijdschap overvloedig geweest: en hun diepe armoede is overvloedig geweest tot rijkdom hunner eenvoudigheid.
- 3 Want ik betuig, dat zij naar hun vermogen, ja ook boven hun vermogen zijn gewillig geweest:
- 4 Ons met vele betuigingen biddende, dat wij de genade en de gemeenschap der bediening tot de heiligen zouden aannemen.
- 5 En niet gelijk wij hoopten: maar zij hebben zichzelf eerst aan God gegeven, daarna ook aan ons, door den wil Gods:
- 6 Dat wij Titus zouden vermanen, dat hij, gelijk hij tevoren begonnen had, alzo ook deze genade zou voleindigen aan u.
- 7 Maar gelijk gij alom zijt overvloedig in geloof, en woord, en wetenschap, en alle naarstigheit, en in de liefde tot ons: alzo maakt, dat gij ook in deze weldaad overvloedig zijt.

Dewijl zoo er eenige aanstoot door de strengheid van den Eersten zendbrief in de Corinthiërs gebleven ware, deze Paulus' autoriteit had kunnen verkleinen, zoo heeft hij dusver gearbeid om hun hart tot zich te trekken. Nu, als hij zich van alle ergernis verontschuldigd, en de autoriteit van zijnen dienst wederom verkregen heeft, zoo beveelt hij hun de Jeruzalemsche broeders aan, opdat zij hun gebrek te hulpe komen. Dit zou hij zonder gevolg bij het begin van den zendbrief gedaan hebben: zoo heeft hij het dan voorzichtig uitgesteld, totdat hij hun hart gewonnen had. Zoo doet hij dan in dit en in het naaste hoofdstuk niet anders, dan dat hij de Corinthiërs vermaant naarstig te zijn in het bijeenbrengen van

aalmoezen, die te Jeruzalem zouden gebracht worden, om de armoede der broederen aldaar te verlichten. Want zij werden door grooten hongersnood benauwd, zoodat zij nauw het leven konden behouden, zonder van andere gemeenten geholpen te worden. Deze zaak hadden de apostelen Paulus aanbevolen, en Paulus had beloofd die te bezorgen, en had het nu ten deele bezorgd, gelijk wij gezien hebben in den Eersten zendbrief: nochtans vermaant hij ze wederom daartoe.

1 Ik maak u bekend. Hij prijst de Macedoniërs, maar tot dit einde, opdat hij de Corinthiërs door hun exempel opwekke, hoewel hij dat niet uitdrukt. Want de Macedoniërs hadden geen lof noodig, maar het was den Corinthiërs noodig geprikkeld en opgewekt te worden. En opdat hij de Corinthiërs tot navolging opwekke, zoo schrijft hij dit der genade Gods toe, dat de Macedoniërs zoo vaardig waren om den broederen te hulp te komen. Want hoewel alle menschen bekennen, dat het een lofwaardige deugd is, den armen hulpe te doen: zoo achten zij het nochtans geen gewin, noch houden het niet voor een gave Gods: ja zij oordeelen meer dat hun zooveel afgetrokken wordt en verloren gaat. Maar Paulus betuigt, dat men dit aan de genade Gods moet toeschrijven, als wij den broederen te hulp komen, en het is als een bijzonder goed te begeeren. Voorts, hij verhaalt tweeërlei genade, die den Macedoniërs geschied is, te weten, dat zij de verdrukkingen lieflijk en blijmoedig verdragen hadden, en dat zij uit hun armoede wat genomen hadden, als uit overvloed, om den broederen te geven. En Paulus betuigt terecht, dat deze beide dingen des Heeren werk zijn. Want allen, die door den Geest Gods, die de auteur aller vertroosting is, niet opgehouden worden, die bezwijken terstond, en het mistrouwen is in ons geworteld, hetwelk alle werken der liefde in ons verhindert, totdat het door de genade van denzelfden Geest gebeterd wordt.

2 In groote beproeving. Dat is, hoewel zij met tegenspoed verzocht werden, zoo hebben zij nochtans niet afgelaten zich in den Heere te verblijden. Ja, de blijdschap had de overhand, zoodat zij de droefheid wegnam, want de harten der Macedoniërs moesten in hunne benauwdheden uitgebreid worden, zoodat zij mildelijk den broederen te hulp kwamen, die anders nauw geweest zouden zijn. Blijdschap noemt hij geestelijke vertroosting, waarmede de geloovigen zichzelf in de verdrukkingen onderhouden: want de goddeloozen bedriegen zichzelf met ijdeln troost, als zij het gevoel des kwaads willen vlieden, het gemoed tot ijdele gedachten wenden, of zij worden door de droefheid ganschelijk overwonnen: maar de geloovigen nemen zelfs uit de verdrukking oorzaak der blijdschap, gelijk wij Rom. 8 gezien hebben. **En hun diepe armoede.** Dit is een gelijkenis genomen van vaten, die bijna leeg zijn: alsof hij zeide, dat de Macedoniërs zoo ledig geworden zijn, dat zij nu tot den bodem gekomen waren, en in zulke groote benauwdheid, zegt hij, dat zij overvloedig geweest zijn in eenvoudigheid, en dat zij rijk zijn geweest, niet alleen zoodat zij genoeg hadden tot hun eigen gebruik, maar ook om anderen te helpen. Ziet, dit is de wijze, waardoor wij allen tijd, ook in de allerbenauwdste armoede mild zullen wezen, te weten, zoo wij wat den schat onzer kist ontbreekt, door eenvoudigheid des harten vervullen. Eenvoudigheid wordt gesteld tegen booswilligheid, gelijk Rom. 12:18, waar Paulus eenvoudig-

heid eischt in de diakenen. Want dit is het, dat ons te meer vasthoudend maakt, als wij veel te naarstig en veel te ver omzien, wat gevaren ons kunnen toekomen; als wij veel te voorzichtig en zorgvuldig zijn; als wij te eigenzinnig overleggen, hoeveel ons noodig is tot het gansche leven, of eindelijk, hoezeer het onze verminderd wordt, wanneer er een klein deeltje afgetrokken wordt. Die op de zegening des Heeren staat, diens hart is in deze strikken niet verward, en heeft de handen vrij tot weldadigheid. Nu moet men een bewijs maken van minder tot meerder. De Macedoniërs zijn door de kleinheid huns rijkdoms, ja door hun armoede niet verhinderd geweest, den broederen weldadigheid te bewijzen: wat verontschuldiging zullen dan de Corinthiërs hebben, zoo zij niet weldadig zijn, die bij hen vergeleken, rijkdom en overvloed hadden?

3 Naar hun vermogen, ja ook boven hun vermogen. Als hij zegt, dat zij gewillig geweest zijn, zoo verstaat hij, dat zij vanzelf zoozeer zijn genegen geweest tot weldadigheid, dat zijn vermaning niet noodig was. Het was veel, te doen naar zijn vermogen: zoo was het dan een zeldzame en wondere deugd, boven zijn vermogen te doen. Hij spreekt naar de gemeene wijze der menschen: want dit is de gewone regel der weldadigheid, die Salomo leert, water te Spr. 5:16. drinken uit onze fonteinen, en beken daaruit afleiden, die tot anderen vloeien. Maar de Macedoniërs, de zorg voor zichzelf verlatende, en zichzelf bijna vergetende, hebben hun zorgvuldigheid meer gewend om anderen te verzorgen; eindelijk, die zelf zeer weinig in huis hebben, die zijn boven hun vermogen vaardig, zoo zij van hun armoede anderen iets geven.

4 Met groote betuiging biddende. Hij verheft en vermeerdert die vaardigheid, dat zij niet alleen niet gewacht hebben, totdat zij vermaand waren, maar dat zij ook die verzocht hebben, van welke zij moesten vermaand geworden zijn, waren zij niet door hun naarstigheit aller menschen begeerte voorkomen. Wederom moet men hier herhalen die gelijkenis van meerder en minder: Zoo de Macedoniërs ongevraagd vanzelf vaardig daartoe zijn, ja met bidden de vermaning voorkomen, hoe schandelijk is het dan den Corinthiërs, zoo zij daarin slapen, voornamelijk als zij nu vermaand zijn? Zoo de Macedoniërs allen den weg wijzen, hoe schandelijk zal het den Corinthiërs zijn, zoo zij ten minste hun exempel niet navolgen? Ja hij zegt, dat zij niet alleen gebeden, maar ook betuigd hebben, en dat sterk. Hieruit is openbaar, dat zij niet alleen om een schijn te geven, maar ook uit ernst gevraagd hebben. **Dat wij de genade en gemeenschap.** Het woord **genade**, gebruikt hij om de aalmoezen te prijzen, hoewel dit woord verscheidenlijk uitgelegd kan worden: maar deze beduiding schijnt mij eenvoudiger te zijn, dat wij, gelijk de Hemelsche Vader ons alles uit genade en buiten verdienste geeft, alzoo ook met weldoen zijn goedheid moeten navolgen; of dat wij van onze goederen uitdeelende, niet anders zijn dan bedienaars zijner genade. De gemeenschap der bediening was, dat hij de Macedoniërs in de toediening een helper zou zijn: zij gaven van het hunne, opdat het den heiligen zou toegediend worden, en wilden dat Paulus zorg droeg in het verzamelen.

5 En niet gelijk wij hoopten. Hij hoopte een middelmatige genegenheid in hen, gelijk een iegelijk Christen behoort te bewijzen,

maar zij hebben meer gedaan dan hij verwachtte: want zij gaven niet alleen hun goed tevoren, maar waren ook bereid zichzelf over te geven. Zij hebben (zegt hij) zichzelf ten eerste overgegeven aan God, daarna ook aan ons. Men kon hier vragen, of aan God overgeven iets anders was dan aan Paulus overgeven. Dit is bekend, wanneer God door iemand iets gebiedt of beveelt, zoo is die, welken Hij tot een dienaar neemt, met Hem gesteld, zoowel in de macht om te gebieden, als in de gehoorzaamheid. De apostelen zeggen: Hand. 15: 28. Het heeft den Heiligen Geest en ons behaagd: hoewel zij nochtans alleen als instrumenten uitspraken, wat van den Geest geopenbaard en geboden was. Ex. 14: 31. Wederom lezen wij: Het volk geloofde den Heere, en Mozes zijn dienstknecht; nochtans had Mozes niets verscheiden van den Heere. En dit bewijzen de woorden, die terstond volgen: Door den wille Gods. Want dewijl zij Gode gehoorzaam waren, die ze gegeven had om door den raad zijns dienars geregeerd te worden, zoo zijn zij dit gevolgd, dat zij Paulus gehoord hebben, alsof hij uit den mond Gods sprak.

6 Dat wij Titus zouden vermanen. Dit is een krachtiger vermaning, als zij hooren, dat zij bijnaameroepen worden tot wat zij behoorden te doen. En dit was in de Macedoniërs niet te benijden, dat zij begeerden de Corinthiërs tot metgezellen in de weldadigheid te hebben. Intusschen wordt Titus verontschuldigd, dat de Corinthiërs niet zouden denken, dat Titus ze te zeer gedreven had, alsof hij hunne gemoederen gewantrouwd had: want hij deed het door bede; meer uit den naam der Macedoniërs, dan uit zichzelf.

7 Maar gelijk. Hij was nu zeer voorzichtig geweest in ergernis te vlieden, als hij zeide, dat Titus niet zoozeer door eigen drijving, als op bevel der Macedoniërs hen vermaand had. Nu gaat hij ook verder, vermanende dat zij niet moeten wachten, totdat de boodschap der Macedoniërs tot hen gekomen is. En dit doet hij, hunne andere deugden prijzende, alsof hij zeide: Gij moet u niet alleen als metgezellen bij de Macedoniërs voegen, die dat begeeren, maar weest ook in dezen deele uitnemend, gelijk gij zijt in andere dingen. Het woord onderscheidt hij van het geloof: want het kan geschieden dat iemand geloof heeft, ja uitnemend geloof, die nochtans niet zoozeer geoefend is in het Woord des Heeren. **Wetenschap** neem ik voor **ervaring** of **voorzichtigheid**. Hij meldt ook de liefde, die zij tot hem hadden, opdat hij hun ook, zooveel zijn persoon aangaat, moed geve, en intusschen wil hij, dat de liefde, waarmede zij hem en zijne metgezellen liefhadden, tot gemeen nut der broederen gebruikt worde. Alzoo ziet hij alleszins toe, dat hij ze niet door de vermaning schijne te beschuldigen.

8 Ik zeg dit niet als gebiedende, maar door de zorgvuldigheid van anderen, en ook de oprechtheid uwer liefde beproevende.

Luk. 9: 58.

9 Want gij weet de genade onzes Heeren Jezus Christus, dat Hij om uwentwil is arm geworden, toen Hij rijk was: opdat gij door zijn armoede zoudt rijk worden.

10 En ik geef u hierin raad: want dit is u nut: gij die het in het verleden jaar zijt begonnen niet alleen te doen, maar ook te willen.

11 Wat gij zijt begonnen te doen, volbrengt dat ook nu: opdat gij gelijk de wil is vaardig geweest, alzoo ook volbrengt uit hetgeen gij hebt.

12 Want zoo de vaardigheid des harten daar nu is, die is aange-naam naar hetgeen een iegelijk bezit, niet naar hetgeen hij niet bezit. Mark. 12: 12.
Luk. 21: 3.
1 Petr. 4: 10.
Spr. 3: 28.

8 Ik zeg dit niet als gebiedende. Wederom verzacht hij zijn vermaning, als hij betuigt, dat hij geenszins voorgenomen heeft hen als door noodwendigheid te dwingen: want dat is als gebiedende spreken, wanneer wij iets zekers bevelen, en ganschelijk eischen, dat het geschiede. Zoo iemand wil vragen, of hij niet kon gebieden, wat hij uit des Heeren bevel had? Men kan lichtelijk daarop antwoorden, dat God wel alom gebiedt der broederen armoede te hulpe te komen, maar dat Hij nergens een som stelt, hoeveel men moet geven, zoodat wij, ons goed geschat hebbende, het tusschen de armen en ons zouden verdeelen, en dat Hij ons nergens bindt aan de omstandigheden der tijden, of personen, of plaatsen: maar dat Hij ons roept tot den regel der liefde. Hoewel, Paulus ziet hier niet aan wat hem geoorloofd of ongeoorloofd is, maar zegt dat hij het daarom niet gebiedt, alsof hij achtte, dat zij door bevel en strengheid daartoe gedwongen moesten zijn, alsof zij weigerden te doen wat zij behoorden, eer zij gedwongen waren. Hij stelt nochtans twee redenen, waarom hij ze vermaant tot wat zij behoorden te doen, te weten, omdat de zorgvuldigheid, die hij voor de heiligen heeft, hem dringt; ten andere, omdat hij wil, dat de liefde der Corinthiërs allen menschen bekend worde. Want ik versta niet, dat Paulus hunne liefde heeft willen bekennen, (van welke hij voor zichzelf nu betuigt heeft zeker te zijn) maar hij wilde meer, dat de bevinding daarvan bij alle menschen openbaar ware. Hoewel het eerste stuk van de zorgvuldigheid der anderen tweërlei zin kan hebben, te weten, dat hij zorg droeg voor de menschen, waardoor hij niet kon ophouden: maar dat hij door het bidden van andere menschen, die de zaak ter harte namen, geroerd zijnde, niet zoozeer uit zijn eigen gevoel, als uit hun ingeven sprak.

9 Want gij weet de genade. Dewijl hij de liefde gemeld heeft, zoo brengt hij Christus voort, die het allervoornaamste en zeldzaamste voorbeeld der liefde is. Toen Hij rijk was (zegt hij) heeft Hij de heerschappij over alles verlaten, om ons door zijn armoede rijk te maken. Daarna drukt hij niet uit, waartoe hij dit verhaalt, maar hij laat het hen bedenken. Want het is niemand verborgen, dat wij door dit voorbeeld tot weldadigheid vermaand worden, opdat wij onszelven niet sparen, wanneer de broeders moeten geholpen zijn. Christus was rijk, want Hij was God, onder wiens hand en macht alles is: en bovendien ook in onze menschheid, dewelke Hij heeft aangedaan (gelijk Paulus betuigt) is Hij erfgenaam aller dingen, als die van den Vader boven alle creaturen was gesteld, en aan wiens voeten alles was onderworpen. Hij is arm geworden, dewijl Hij Zich van zijn bezitting onthouden heeft, en heeft alzoo een tijdlang zijn recht verlaten. Wij zien in wat groote armoede en ellende Hij gekomen is, terstond van des moeders buik aan. Wij hooren wat Hij zelve zegt: De vossen hebben hollen, en de vogelen des hemels nesten: maar de Zoon des menschen heeft niets, waar Hebr. 1: 2, 13.
Luk. 9: 58.

Hij zijn hoofd op kan doen rusten. Zoo heeft Hij dan de armoede in Zichzelf geheiligt, opdat de geloovigen geen afschrik meer daarvan hebben. Hij heeft ons daarom allen rijk gemaakt, opdat het ons niet zwaar zij, van onzen overvloed te nemen om den broeders te geven.

10 En ik geef u hierin raad. Dezen raad stelt hij tegen het gebod, waarvan hij boven gesproken heeft, alsof hij zeide: Ik wil alleen om te raden of vermanen, toonen wat nut is. Voorts, deze nuttigheid wordt door het gevoelen des vleesch niet gezien: want hoe velen zijn er, die zekerlijk zouden achten zich nut te zijn, dat zij beroofd worden om anderen te helpen? Het is wel van een heidensch mensch gezegd: Men behoudt niet meer dan dat men weggeeft: maar de oorzaak is, omdat het buiten gevaar van het fortuin gesteld wordt, al wat men den vrienden geeft. Nu, de Heere wil niet, dat wij door de hope op loon of op vergelding gedreven worden: maar al is het, dat de menschen ondankbaar zijn, zoodat het mocht schijnen verloren te zijn, al wat wij geven, zoo wil Hij nochtans, dat wij in weldadigheid voortvaren. En de nuttigheid komt hieruit, dat hij, die den armen geeft, den Heere leent, (gelijk Salomo zegt) wiens zegen alleen honderdmaal meer is te achten, dan alle schatten der wereld. Evenwel het woord **nut**, wordt hier genomen voor **eerlijk**; tenminste Paulus acht dat nut te zijn, wat eerlijk is: want het zou den Corinthiërs oneerlijk geweest zijn, terug te gaan, of midden in den loop te bezwijken, als zij nu eenigen voortgang gemaakt hadden. Nochtans zoo zou het ook onnut geweest zijn, want het zou voor God zijn genade verloren hebben, al wat zij waren begonnen te doen. **Niet alleen te doen.** Dewijl het **doen** meer is dan het **willen**, zoo schijnt het een oneigenlijke wijze van spreken te zijn. Maar het woord **willen**, wordt te dezer plaatse niet enkel genomen (gelijk wij in 't gemeen plegen te spreken) maar beduidt ook mede een gewillige vaardigheid, die geen vermaning eischt. Want er zijn (opdat ik alzoo spreke) drie trappen of graden om iets te doen. Ten eerste doen wij somtijds iets ongewillig, doch uit schaamte of vrees; ten tweede doen wij 't gewillig, doch van elders daartoe gedreven of bewogen: ten derde doen wij somtijds dingen uit eigen beweging, wanneer wij vanzelf komen te doen, wat betaamt: zulke vaardigheid om voor te komen, zonder er toe opgewekt of vermaand te zijn van elders, is meer dan de daad zelve.

11 Wat gij zijt begonnen te doen. Het is waarschijnlijk, dat de ijver in de Corinthiërs terstond is verkoud: want anders zouden zij zonder vertragen hun voornemen volbracht hebben. Maar alsof zij nog niet gezondigd hadden, zoo vermaant ze de apostel vriendelijk, te volbrengen, wat wel begonnen is. Als hij daarbij stelt: **Van het-geen gij hebt**, dat is een voorkoming: want het vleesch is altijd bedacht om uitvluchten te vinden: sommigen verontschuldigen zich-zelfen, zeggende, dat zij huisgezinnen hebben, welke zij moeten verzorgen; sommigen dewijl zij niet veel kunnen geven, zoo misbruiken zij deze voorwending om geheel vrij te zijn: zij zeggen, zou ik zoo weinig geven? Al zulke verontschuldiging neemt Paulus weg, als hij gebiedt een iegelijk naar de mate van zijn vermogen te geven. En hij stelt de oorzaak daarbij, dat God het hart aanziet, en niet wat gegeven wordt. Want dat hij zegt, dat de vaardigheid des harten

Matt. 5:46.
Luk. 6:35.

Spr. 19:17.

Gode aangenaam is, naar het vermogen dat een iegelijk heeft, heeft dezen zin: Zoo gij van weinig goeds weinig geeft, zoo wordt uwe genegenheid niet minder voor God geacht, dan of een rijk man van zijn overvloed een groote som gaf. Want de genegenheid wordt niet geproefd uit wat gij niet hebt, dat is, God eischt van u niet, dat gij meer zult geven dan in uw vermogen is. Aldus wordt niemand verontschuldigd: want de rijken zijn Gode grooter schatting schuldig, en de arme moet zich niet schamen over zijn kleinheid.

13 Want het is niet, opdat anderen verlichting hebben, en gij benauwdheid:

14 Maar opdat wij uit gelijkheid in den tegenwoordigen tijd, uw overvloed aan hun armoede te hulpe komen, en hun overvloed aan uwe armoede te hulpe komen, opdat daar gelijkheid zij.

15 Gelijk er geschreven is: Die veel had, had niet over, en die Ex. 16:18.
weinig had, had niet te weinig.

16 En Gode zij dank, die dezelfde zorgvuldigheid voor u in het hart van Titus gegeven heeft.

17 Die de vermaning heeft aangenomen; ja dewijl hij naarstig was, zoo is hij vanzelf tot u gekomen.

13 Niet opdat anderen verlichting. Dit is een bevestiging der voorgaande uitspraak, te weten, dat de milde wil Gode aangenaam is, zoowel in klein vermogen als in groot: want God wil niet, dat wij tot benauwdheid gebracht worden, opdat anderen uit onze mildheid overvloed hebben. Het is zeker, dat wij niet alleen een deel Gode schuldig zijn, maar ook al wat wij zijn, en al wat wij hebben. Maar naar zijn goedheid spaart Hij ons zoover, dat Hij tevreden is met deze mededeelzaamheid, die Paulus hier stelt. Zoo dan, wat hij hier stelt, zal men verstaan te zijn een kwijtschelding van het uiterste recht. Intusschen moeten wij onszelfen dikmaals tot mildheid vermanen: want men moet niet zeer vreezen, dat wij te mild zullen wezen; maar het is wel te vreezen, dat wij te vrekking zullen zijn. Maar deze leer is noodig tegen de razende menschen, die meenen, dat daar niets gedaan is, tenzij gij uzelfen ganschelijk berooft om alles in 't gemeen te geven; zij maken door deze razernij zooveel, dat niemand met geruste conscientie aalmoezen kan geven. Zoo moet men dan naarstig aanmerken deze matiging van Paulus, te weten, dat onze aalmoezen Gode behagen, als wij uit onzen overvloed alzoo der broederen armoede verlichten, niet opdat zij overvloed hebben, en wij gebrek, maar opdat wij van het onze geven, zooveel onze rijkdom kan lijden, en dat met een vaardig en blij gemoed. **Uit gelijkheid.** Gelijkheid kan tweërlei wijze worden worden, te weten, voor onderlinge vergelding, gelijk als wanneer gelijk met gelijk vergolden wordt; of, voor behoorlijke matiging. Ik neem het enkel voor een gelijkheid, die bij Aristoteles genoemd wordt jus analogicum, dat is, een gelijkheid, die gemaakt wordt naar overeenkoming der personen en andere omstandigheden. In welke beteekenis het genomen wordt Colossensen 4:1, waar hij de heeren vermaant, dat zij hunnen dienstknechten gelijkheid zullen bewijzen. Hij wil voorwaar niet, dat zij in graad en staat gelijk zijn, maar hij verstaat daardoor beleefdheid, zachtmoedigheid en vrien-

delijke behandeling, die de heeren den dienstknechten schuldig zijn. Alzoo beveelt de Heere ons deze gelijkheid, dat wij een iegelijk, zoolang wij goed hebben, den gebrekljgenden te hulpe komen, opdat niet de een in overvloed leve, en de ander gebrek lijde. Daarom stelt hij daarbij, **in den tegenwoordigen tijd**. Want de nood drong toen. Waaruit wij geleerd worden, dat wij in de oefening der weldadigheid den tegenwoordigen nood moeten te hulpe komen, zoo wij den waren regel der gelijkheid willen houden.

14 En hun overvloed. Het is twijfelachtig wat overvloed hij meent; sommigen leggen het uit, dat het geschied is, omdat het Evangelie van de Jeruzalemsche gemeente tot hen is gekomen, waardoor met hun geestelijken schat aan de armoede van hen is te hulp gekomen: hetwelk ik acht vreemd te zijn van den zin van Paulus. Dit moet naar mijn oordeel meer uitgebreid worden over de gemeenschap der heiligen, waardoor al wat aan een lid gedaan wordt, het gansche lichaam toekomt, alsof hij zeide: Zoo het u verdriet de broeders te helpen met den rijkdom, die van kleine waarde is, zoo merk op van hoeveel goeds gij arm zijt, dat veel kostelijker is, waarmede die u kunnen rijk maken, die aan het aardse goed gebrek hebben. Deze gemeenschap, die Christus onder de leden zijns lichaams verordend heeft, behoort u moedig te maken, om te vaardiger en onvermoeid aan de anderen weldadigheid te bewijzen. Ook kan dit de zin zijn: Gij komt hun nu te hulpe naar den nood des tijds, maar hun zal op een anderen tijd hulpe gegeven worden om te vergelden. Deze meer algemeene zin behaagt mij 't best: waarmede overeenkomt wat hij wederom van de gelijkheid verhaalt. Want dit is de wijze der gelijkheid, die naar overeenkoming der personen en andere omstandigheden geschiedt in de gemeente, dat als zij van alle zijden allen onder elkander mededeelzaam zijn naar de mate der gaven en der noodwendigheid, uit die onderlinge gemeenschap bekwame gelijkheid worde, al is het dat sommigen meer, sommigen minder bezitten, en de gaven ongelijk verdeeld zijn.

15 Gelijk er geschreven is. Het getuigenis, dat Paulus aanhaalt, spreekt van het manna: maar laat ons hooren wat de Heere zegt door Mozes. Hij wil, dat dit tot een eeuwige leer zij, dat de menschen niet alleen bij het brood leven, maar van God gevoed worden door de verborgen kracht van zijnen wil, die alles wat Hij geschapen heeft, beschermt en bewaart. En Mozes vermaant wederom Deut. 8:3. op een andere plaats, dat zij een tijdlang met zulke spijs zijn gevoed, opdat zij zouden leeren, dat de menschen niet gevoed worden door hun vernuft en arbeid, maar door den zegen Gods. Hieruit is het openbaar, dat in het manna als in een spiegel ons voorgesteld wordt, een beeld van den gewonen kost, waardoor wij gevoed worden. Laat ons nu komen tot de plaats, die Paulus aanhaalt. Als het man gevallen was, werd hun geboden dit te zamelen in hoopen, zooveel een iegelijk kon. En hoewel (daar de een vlugger is dan de ander) sommigen meer verzamelden dan hun tot het dagelijksch gebruik noodig was, en sommigen minder, zoo nam nochtans niemand tot zijn eigen gebruik meer dan een homer: want deze mate was van den Heere geboden, en als het alzoo geschiedde, zoo hadden zij allen zooveel als hun noodig was, en niemand leed honger. Dit leest men Exod. 16:18. Laat ons nu de geschiedenis

passen op Paulus' voorgenomen handeling. Ons is geen homer, noch eenige andere mate van den Heere verordend, opdat een iegelijk zijn dagelijksche vertering daarnaar schikke: maar ons is spaarzaamheid en matigheid geboden, en ons is verboden, dat niemand op overvloed betrouwende, dartelheid bedrijve. Daarom, zoo wie rijkdom heeft uit erfenis, of door vernuft en arbeid verkregen, die zal denken, dat de overvloed niet is tot onmatigheid of overdaad verordend, maar om de armoede der broeders te helpen. Want het is al manna wat wij hebben, van waar het ook kome, zoover het waarlijk het onze is; want goed dat door bedrog en ongeoorloofde middelen verkregen is, is dezen naam niet waardig: maar het zou eer die kwakkelen zijn, die van den toorn Gods gezonden waren. En gelijk toen, zoo iemand door te groote begeerigheid of mistrouwen dat man verborgen had, datzelve terstond verrotte, alzoo zullen wij ook zeker zijn, dat die rijkdom vervloekt is, en terstond vergaan zal, die met verongelijking der broeders verzameld wordt, en dat met verderf des bezitters, opdat wij niet denken, dat dit de wijze is om rijk te worden, zoo wij voor een langen tijd onszelven voorziende, onze arme broeders berooven van de weldadigheid, die wij hun schuldig zijn. Ik beken wel, dat ons niet zulke gelijkheid geboden wordt, dat de rijke niet wat beter zou mogen eten dan de arme: maar men moet zooverre de gelijkheid houden, dat niemand honger lijde, dat niemand zijn overvloed verberge, de anderen bedriegende. Der armen homer en mate zal wezen grof brood, en zuinige kost; der rijken homer zal wezen een milde portie, naardat hun vermogen is: doch alzoo, dat zij matig leven, en de anderen niet verlaten.

16 Gode zij dank, die dezelfde. Opdat hij den Corinthiërs geenerlei verontschuldiging late, zoo zegt hij, dat hun nu eerst naarstige vermaners zijn gegeven, die deze zaak ter harte nemen. En ten eerste noemt hij Titus, dien hij zegt van God verwekt te zijn, hetwelk zeer tot de zaak diende: want de boodschap was zooveel te krachtiger, zoo de Corinthiërs bekenden, dat hij door Gods ingeven was gekomen. Doch uit deze plaats en ontallijk vele andere, verstaan wij dat alle godzalige bewegingen van den Geest Gods komen; bovendien, dat dit een getuigenis is der Goddelijke zorg over de zijnen, dat Hij dienaars en bezorgers verwekt, die begeeren aan hunnen nood te hulpe te komen. Zoo de voorzienigheid Gods zich alzoo bewijst in het bezorgen des lichamelijken voedsels, hoeveel grooter zorg zal Hij dragen voor dat geestelijke voedsel, opdat de zijnen daarvan geen gebrek lijden? Daarom is het zijn eigen en bijzonder werk, herders te verwekken, De vermaning aannemen, beteekent door de vermaning van Paulus de zaak aannemen. En dit verbetert hij daarna, zeggende, dat hij niet zoozeer eens anders raad is onderdanig geweest, als hij naar zijn naarstigheid vanzelf daartoe opgewekt was.

- 18 Wij hebben met hem gezonden den broeder, die in de zaak des Evangelies lof heeft in alle gemeenten.
- 19 En dit niet alleen, maar hij is ook van de gemeenten verkoren tot een metgezel onzer reis, met deze weldaad, die van ons bediend wordt, tot prijs des Heeren, en tot volvaardigheid uws gemoeds:

Rom. 12:17.

- 20 Toeziende, dat niemand ons berispe in dezen overvloed, die van ons bediend wordt.
- 21 Bezorgende wat eerlijk is, niet alleen voor God, maar ook voor de menschen.
- 22 Wij hebben ook met hem gezonden onzen broeder, welken wij dikmaals in vele dingen naarstig bevonden hebben: en nu veel naarstiger door het groote betrouwen, dat ik tot u heb.
- 23 Hetzij om Titus' wil, die mijn metgezel is en medehelper bij u, hetzij om der anderen wil, die onze broeders zijn, en apostelen der gemeenten, de eere van Christus.
- 24 Zoo geeft dan een bewijs uwer liefde, en van onzen roem van u bij hen, en dat in de tegenwoordigheid der gemeenten.

18 Wij hebben met hem gezonden. Dat er drie gezonden werden, is een bewijs, dat men veel verwachtte van de Corinthiërs: waarom zij behoorden te naarstiger te zijn, opdat zij de gemeenten in hare hope niet beschaamden. Voorts, wie deze tweede is, is onzeker, uitgenomen dat sommigen gissen Lukas, en sommigen Barnabas. Chrysostomus acht meer, dat het Barnabas is geweest, en ik gevoel met hem, omdat het openbaar is, dat hij door keurstemmen der gemeenten Paulus als een metgezel is toegevoegd. En omdat ze allen meest hierin overeenkomen, dat Lukas een geweest is onder degenen, die dezen zendbrief overgebracht hebben, zoo mishaagt het mij niet, dat hij in de derde plaats genoemd wordt. Den tweede, wie hij ook zij, versiert hij met een heerlijk getuigenis, te weten, dat hij met lof in de zaak des Evangelies gewandeld heeft, dat is, dat hij in de bevordering des Evangelies lof verkregen heeft: want hoewel Paulus Barnabas het woord liet voeren, zoo deden zij nochtans beiden één werk. Bovendien zegt hij, dat deze niet van één mensch, noch van één gemeente alleen lof heeft verkregen, maar van alle gemeenten. Naar dit algemeen getuigenis stelt hij een bijzonder, dat tot de tegenwoordige zaak dient, te weten, dat hij door bewilliging der gemeenten tot deze zaak is verkoren: en het was waarschijnlijk, dat deze eer hem niet anders gegeven is, dan omdat hij tevoren bekend was geschikt te zijn. Men moet ook aanmerken de wijze der verkiezing, die hij hier verhaalt, welke de Grieken noemen met een woord, *χειροτονία*, twelk beduidt opheffing der handen, waarin de eersten in gezag en raad voorgingen en de gansche handeling regeerden, en het volk gaf daarna zijn bewilliging.

19 Die van ons toegediend wordt. Door de prijzing van zijn dienst geeft hij den Corinthiërs meer moed, want hij zegt, dat hij de eere Gods en hunne mildheid dient: waaruit volgt dat deze twee dingen aaneenhangen, te weten, de eere Gods en hun mildheid, en dat zij hun weldadigheid niet kunnen verlaten, zonder diezelfde zooveel te verminderen; hiertoe stelt hij ook den arbeid van zulke mannen, welken zij zeer ongeschiktelijk zouden verworpen, of ijdel gelaten hebben.

20 Toeziende, dat niemand ons berispe in dezen. Opdat niemand zou denken, dat de gemeenten geen eerlijk gevoelen van Paulus hadden, alsof zij zijn oprechtheid mistrouwende, hem metgezellen toegevoegd hadden, gelijk men pleegt bewaarders te stellen bij de menschen, waarvan men kwaad vermoeden heeft, daarom zegt hij, dat hij zelve dezen raad gegeven heeft, om lasteringen te

verhinderen. Hier mocht iemand vragen: Wie zou zoo onbeschaamd geweest zijn, die zou hebben bestaan zulk een man zelfs met het allerminste vermoeden te bezwaren, wiens trouw alom buiten alle twijfeling behoorde te zijn? Ik antwoord: Wie kan van des duivels bijten vrij zijn, dewijl hij Christus zelven niet gespaard heeft? Zie, Christus was der boozen lastering onderworpen, en zullen zijne dienstknechten daarvan vrij wezen? Ja, hoe oprechter iemand is, zooveel te meer lagen worden hem van den duivel gelegd, om eenige lastering op zijn getrouwheid te vinden: want daaruit zou des te zwaarder ergernis komen. Daarom, in hoe hooger graad wij gesteld zijn, zooveel te naarstiger moeten wij deze voorzichtigheid en zedigheid van Paulus navolgen. Hij was niet opgeblazen, maar wilde gaarne met anderen gelijk gerekend worden. Hij was niet zoozeer zichzelf behagende, dat hij het zijn persoon onbetamelijk zou geacht hebben, lasteringen te ontvlieden. Daarom heeft hij naarstig de gevaren gezien, en groote voorzichtigheid gebruikt, opdat geen ongeschikt mensch oorzaak zou nemen. En daar is voorwaar niets, dat meer aan booze vermoedens onderworpen is, dan het omgaan met algemeen geld.

21 Bezorgende wat eerlijk is. Ik meen, dat ook onder de Corinthiërs sommigen terstond tot lastering zouden uitgebroken zijn, ware hun eenige oorzaak gelaten geweest. Daarom wilde hij, dat de zaak hun bekend was, om alom aller menschen mond te stoppen. Zoo betuigt hij dan, dat hij niet alleen zorg draagt, om een goede conscientie te hebben voor God, maar ook om een goeden naam te hebben voor de menschen. Nochtans is het zonder twijfel, dat hij zoowel de Corinthiërs als alle anderen heeft willen vermanen, dat men in goede daden ook niet der menschen achting moet versmaden. Het is wel het eerst, waarvoor gij zorgen moet, dat gij goed zijt, hetwelk geschiedt niet door goede werken alleen, maar ook door een goede conscientie: daarna dat de menschen, met wie gij verkeert, u erkennen zulks te zijn. Maar men moet hierin het einde aanzien: er is voorwaar niets ergers dan eergierigheid, welke alle beste werken verderft, de heerlijkste mismaakt, en de allerwelriekendste offerande voor God doet stinken. Zoo is dan dit een gladdere plaats, en men moet daarom toezien, dat niet iemand voorgevende, dat hij met Paulus een goeden naam zoekt te hebben, zeer ver van de genegenheid van Paulus is: want Paulus heeft dingen bezorgd, die voor de menschen eerlijk zijn, opdat niemand door zijn exempel zou geërgerd worden, maar dat zij allen mochten gesticht worden. Daarom, zoo wij hem gelijk willen zijn, zoo moeten wij toezien, dat wij niet om onzentwil een goeden naam begeeren. Die geen acht heeft op zijn goeden naam, is wreed (zegt Augustinus) want deze is ons evenzoo noodig voor de menschen, als de goede conscientie voor God. Dit is waar, zooverre gij de eere Gods en zaligheid der broeders wilt bevorderen: intusschen bereid zijnde, voor lof oneer en schande te hebben, zoo het den Heere alzoo belieft. Toch zal een iegelijk Christenmensch altijd zorg dragen, dat hij zijn leven schikke tot stichting des naasten, en naarstig toezien, dat de dienaars des duivels geen oorzaak hebben om kwaad te spreken, tot Gods lastering en ergernis der goeden.

22 Door het groot betrouwen. De zin is: Ik vrees niet, dat de komst dezer menschen tot u tevergeefs en zonder vrucht is: want

ik heb een zeker betrouwen, dat hun boodschap voorspoedig wezen zal, zoo goed ken ik hun trouw en naarstigheid. Hij zegt, dat de broeder, wiens naam hij verzwijgt, te vaardiger geweest is, eensdeels omdat hij zag, dat hij een goed gevoelen had van de Corinthiërs, en omdat hij door Titus opgewekt was, anderdeels omdat hij zag dat vele uitnemende mannen eendrachtig in de zaak arbeidden. Zoo werd dan alleen geëischt, dat de Corinthiërs niet nalieten wat zij behoorden te doen. Dat hij ze noemt apostelen der gemeenten, kon tweeërlei wijze verstaan worden, te weten, dat zij als apostelen van God verordend zijn tot de gemeenten, of dat zij van de gemeenten verordend zijn tot dit ambt; het tweede dient het best. Zij worden ook genoemd: **de eer van Christus**, omdat gelijk Hij alleen de eer der geloovigen is, alzoo moet Hij wederom van hen geëerd worden. Daarom, allen die in godzaligheid en heiligheid uitblinken, die zijn Christus' eer: want zij hebben niets dan uit Christus' gave. In het besluit stelt hij twee dingen. Het eerste is: **Maakt dat onze broeders uwe liefde zien**. Het ander is: **Ziet toe, dat ik niet tevergeefs van u geroemd heb**. Het Grieksche woord, waarvoor *εἰς αὐτούς* wij gesteld hebben: **bij hen**, acht ik zooveel te zijn als: **in hun tegenwoordigheid**. Want het is te verstaan niet van de armen, maar van de gezonden, waarvan gemeld is. Want terstond daarna zegt hij, dat deze niet alleen getuigen zullen zijn, maar dat het gerucht door hunne verhaling ook tot de gemeenten ver gelegen zal komen.

HET NEGENDE HOOFDSTUK.

Hand. 11: 29.
Rom. 15: 26.
1 Cor. 16: 2.
2 Cor. 8: 4.

- 1 Want van de bediening, die den heiligen geschiedt, zou ik noodig tot u schrijven.
- 2 Want ik ken de vaardigheid uws gemoeds, waarvan ik over u geroemd heb bij de Macedoniërs: dat Achaje van over een jaar bereid is geweest; en uw exempel heeft er velen verwekt.
- 3 Doch ik heb de broeders gezonden, dat onze roem van u niet ijdel worde in dezen deele: opdat gij, gelijk ik gezegd heb, bereid zijt.
- 4 Opdat, zoo mogelijk de Macedoniërs met mij komen, en u onbereid vinden, wij niet beschaamd worden, (opdat ik niet zegge, gij) in deze stoute roeming.
- 5 Zoo heb ik het dan noodig geacht, de broeders te vermanen, dat zij eerst tot u kwamen, en de zegening, die tevoren beloofd was, bereidden, opdat zij bereid zij, en dat als een zegening, en niet als een vrekheid.

In het eerste aanzien hangt deze uitspraak niet wel, of niet gepast genoeg aan de voorgaande: want hij schijnt te spreken van een nieuwe zaak, die hij nog niet aangeroerd heeft, hoewel hij hetzelfde onderwerp vervolgt. Nochtans zullen de lezers opmerken, dat Paulus hier niet anders doet dan wat hij eerst gedaan had, te weten, dat hij de Corinthiërs niet uit mistrouwen vermaant, en dat zijn vermaning niet is met eenige berisping des verleden tijds: maar dat hij redenen heeft, die hem bewegen. Zoo dan,

wat hij nu zegt, heeft dezen zin: Ik leer u niet, dat men den heiligen te hulpe moet komen, want wat is dat noodig: want gij weet dat wel genoeg, en gij hebt zelf met de daad bewezen, dat gij ze niet in gebrek wilt verlaten. Maar dewijl ik alom van uwe mildheid roemende, mijn trouw en ook de uwe verbonden heb, zoo laat deze zaak mij niet rusten. Anders zou zulk eene zorgvuldige vermaning den Corinthiërs onaangenaam kunnen zijn, meenende dat hun hun luiheid verweten werd, of dat Paulus geen goed vermoeden van hen had. Nu, door een geschikte verontschuldiging maakt hij, dat hij zonder haat niet alleen kan vermanen, maar ook ondertusschen dringen. Maar iemand kon dusdanig een vermoeden in den zin komen, dat Paulus hier anders voorgeeft dan hij gevoelt, hetwelk veel te ongeschikt zou zijn. Want zoo hij ze oordeelt genoeg gemegen en vaardig te zijn, waarom is hij dan zoo naarstig om hen te vermanen? of zoo hij aan hunnen wil twijfelt, waarom zegt hij, dat de vermaning overbodig zal wezen? De liefde draagt beide, goede hope en zorgvuldigheid. Hij zou nimmermeer zulk getuigenis van de Corinthiërs gegeven hebben, had hij niet zeker geloofd, gelijk hij spreekt. Hij zag blijde beginselen, en hoopte dat de voortgang niet aan het begin ongelijk zou wezen: maar dewijl de ongestadigheid van den menschelijken aard hem niet onbekend was, zoo kon hij niet te voorzichtig toezien, opdat zij van dat heilige voornemen niet afweken.

1 Bediening. Dit woord schijnt niet gepast van die gezegd te worden, die van hun goed den armen geven: omdat de mildheid meerderen lof waardig is. Maar Paulus zag op wat de geloovigen hunnen leden schuldig zijn. Want de leden van Christus moeten elkander onderling dienen. Alzoo, als wij den broeders dienen, zoo doen wij hun niet anders dan schuldigen dienst. En de heiligen vergeten, als hun onze hulpe noodig is, is meer dan onredelijk: want wij berooven ze van hun recht.

2 Waarvan ik over u geroemd heb. Het goed vermoeden, dat hij van hen had, bewijst hij daarmede, dat hij bijna borg geworden is, hun vaardigheid betuigende. Maar men kon vragen, of hij lichtvaardig betuigd of verzekerd heeft meer dan de zaak was? Want het schijnt alzoo. Want hij roemde, dat die van over een jaar bereid waren, om welke te bereiden, hij nu nog arbeidt. Ik antwoord, dat men de woorden niet moet nemen, alsof Paulus betuigd had, dat het nu in de kist weggelegd was wat zij geven zouden, maar hij verhaalt alleen wat zij voorgenomen hadden: hetwelk zonder schuld van lichtvaardigheid of dwaling is. Van deze belofte sprak Paulus.

3 Doch ik heb de broeders gezonden. Nu stelt hij de oorzaak, waarom hij van hunnen wil een goed gevoelen hebbende, nochtans niet nalaat hen naarstig te vermanen. Ik zoek (zegt hij) mijn eer en uw eer te bevorderen: want dewijl ik het van uwentwege beloofd heb, zoo zou het uwe en onze schande zijn, zoo de zaak met de woorden niet overeenkwam; zoo moet gij dan mijn vreeze in het goede nemen.

4 In deze stoute roeming. Het Grieksche woord beduidt somtijds *ὕψος* substantie, gelijk het de oude overzetter gesteld heeft: somtijds een onderwerp of stof, gelijk Erasmus overgezet heeft, maar deze beteekenissen dienen geen van beide. En Budeus leert, dat dit

woord somtijds genomen wordt voor **stoutigheid** of **betrouwing**. Nu ziet ieder wel, hoe gepast deze beteekenis in het verband bij Paulus is, waaruit het openbaar is, dat de andere overzetters door onachtzaamheid gefield hebben.

5 Dat het zij een zegening, en niet een vrekheid. Waar wij stellen **zegening**, daar stellen anderen, **verzameling**: maar ik wil het liever van woord tot woord overzetten: gelijk de Grieken het woord **eulogia** gebruikt hebben, om een Hebreuwsch woord uit te drukken, hetwelk zoowel beduidt een **zegening**, dat is een gelukkigen wensch, als een weldadigheid. Ik acht, dat de oorzaak dezer beteekenis is, dat dit woord **zegening**; eerstelijk Gode toegeschreven wordt: nu weten wij hoe God ons krachtig zegent door zijn wil alleen. Hieruit behoudt het dezelfde beteekenis, als het van de menschen gezegd wordt, en dat wel oneigenlijk: want de menschen hebben in het zegenen niet zulke kracht als God heeft, nochtans wordt het bij gelijkenis niet ongeschikt van de menschen gezegd. Tegen de **zegening** stelt Paulus **vrekheid**, daartoe een woord gebruikende, waarmede de Grieken zoowel de overgrootte gierigheid, als bedriegerij en vrekheid beduiden. Het woord **vrekheid**, heeft, mij in deze tegenstelling best behaagd: want Paulus wil, dat zij niet vrekkiq, maar met milde harten geven, hetwelk uit de navolgende woorden ook nog klaarder openbaar zal wezen.

Spr. 11:24.
Gal. 6:7.

6 Maar ik zeg dit: Die spaarzaamlijk zaait, zal ook spaarzaamlijk maaïen; en die in zegeningen zaait, zal ook in zegeningen maaïen.

Deut. 15:17.
Rom. 12:8.
Ex. 25:2;
35:5.
Sir. 35:8.

7 Een iegelijk naar het voornemen des harten, niet uit droefheid of noodwendigheid: want God heeft den blijmoedigen gever lief.

8 En God is machtig te maken, dat al de genade in u overvloeie; opdat gij in alles alle genoegzaamheid hebbende, overvloedig zijt tot alle goede werken.

Ps. 112:9.

9 Gelijk er geschreven is: Hij heeft uitgestrooid, en den armen gegeven; zijne gerechtigheid blijft in der eeuwigheid.

6 Maar ik zeg dit. Die spaarzaamlijk. Nu beveelt hij de aalmoezen aan door een schoone gelijkenis, deze vergelijkende bij een zaad. Want in het zaaien wordt het zaad uit de hand geworpen, en in de aarde gestrooid, her- en derwaarts geëgd, en eindelijk verrot, en alzoo schijnt veel verloren te zijn. Alzoo is het ook van de aalmoezen: wat van u tot een ander komt, schijnt een vermindering te zijn van wat gij hebt: maar de tijd des oogstes zal komen, in welken de vrucht zal verzameld worden. Want gelijk de Heere rekent Hem gegeven te zijn al wat den armen gegeven wordt: alzoo vergeldt Hij het daarna met milde rente. Laat ons nu komen tot de gelijkenis van Paulus. Die spaarzaam is in het zaaien, zal een kleinen oogst hebben, die der zaaiing gelijk is. Die rijkelijk zaait, en met milde hand, zal desgelijks een overvloedigen oogst verzamelen. Deze leer behoort volkomen in onze harten geworteld te zijn, opdat wij, zoo wanneer ons vleeschelijk gevoelen ons door vreeze van het verlies afroept van weldoen, terstond dit schild daartegen mogen stellen, de Heere zegt, dat wij zaaien. Voorts, de oogst is zoowel te verstaan van het geestelijke loon des eeuwigen levens, als van de aardse zegeningen, waarmede God de weldadige menschen begint. Want God vergeldt der geloovigen weldadigheid niet alleen

Matt. 25:40.

in den hemel, maar ook in deze wereld. Zoo is dan dit zooveel alsof hij zeide: hoe weldadiger gij zijt jegens uwen naaste, zooveel te overvloediger zult gij de zegening Gods over u gevoelen. Hier stelt hij wederom de zegening tegen de spaarzaamheid, gelijk boven tegen de vrekheid: waaruit het openbaar is, dat zij genomen wordt voor groote en milde weldadigheid.

7 Een iegelijk naar het voornemen des harten. Dewijl hij geboden had, dat men rijkelijk moest geven, zoo moest hij ook dit daarbij zeggen, dat God de goeddadigheid niet zoozeer rekt naar de gave, als naar het hart. Hij begeerde wel veel te verkrijgen, opdat de broeders te beter mochten geholpen zijn: maar hij heeft van de onwilligen niets willen aftrekken. Zoo gebiedt hij dan gewillig te geven al wat zij geven. **Het voornemen des harten** stelt hij tegen **droefheid** en **noodwendigheid**. Want wat wij doen uit noodwendigheid, dat doen wij niet uit voornemen des harten, maar met droefheid. Voorts moet men dit verstaan van uiterlijke noodwendigheid, die van buiten aankomt. Want wij zijn Gode gehoorzaam, omdat het noodig is, en nochtans doen wij dat van harte. Zoo dan, wij leggen zelven gewillig onszelven dien nood op, en dewijl het vleesch daartegen strijdt, zoo doen wij onszelven ook ditmaal geweld, opdat wij dat betamelijke werk doen, waartoe wij noodwendig verbonden zijn. Maar als wij van buiten aan gedwongen worden, en intusschen begeeren te ontvlieden, zoo wij mochten, zoo doen wij niets blijmoedig, maar alles met droefheid en benauwdheid des harten. **Want God heeft den blijmoedigen gever lief.** Hij roept ons tot God, opdat wij op Hem zien, gelijk ik boven gezegd heb: want de aalmoezen is een offerande, en geen offerande behaagt Gode, dan die gewillig is. Want als hij leert, dat een blijmoedige gever Gode aangenaam is: zoo geeft hij ook daarentegen te kennen, dat de onwillige en gedwongen gevers van Hem veracht worden. Want Hij wil niet als een tiran heerschappij over ons drijven, maar Hij bewijst Zich jegens ons als een vader: alzoo eischt Hij van ons vreeze, en vaardige kinderlijke gehoorzaamheid.

8 God is machtig. Wederom voorkomt Hij de booze gedachten, die ons zonder ophouden van onze ongeloovigheid ingegeven worden. Wat? Wilt gij niet liever uzelf bevorderlijk zijn? Denkt gij niet, dat gij te weinig zult hebben, wanneer gij dit verliest? Om deze gedachten te verdrijven, wapent Paulus ons met een schoone belofte, te weten, dat al wat wij geven, te onzen beste gedijt. Ik heb gezegd, dat wij van nature te vrek zijn, omdat wij geneigd zijn tot wantrouwen, waardoor een iegelijk bewogen wordt om het zijne streng te behouden. Om dit gebrek te beteren, moeten wij deze belofte aangrijpen, te weten, dat degenen, die den armen weldoen, desnietemin zichzelf bevorderlijk zijn, zoowel alsof zij hun land met water bevochtigden. Want door de aalmoezen trekken zij den zegen Gods tot zich, gelijk water door watergoten. Dit wil Paulus zeggen: Deze weldadigheid zal u niet verkorten, maar God zal maken, dat zij met veel grooter overvloedigheid tot u zal wederkeeren. Want hij spreekt van de mogendheid Gods, niet gelijk de dichters, maar naar de wijze der Schrift, die Hem toeschrijft mogendheid in het werk, wiens tegenwoordige kracht wij zelf mogen gevoelen, en niet een ledige macht, die wij zouden mogen bedenken. **Dat gij in alles alle genoegzaamheid.** Hij stelt tweërlei vrucht

der genade, die hij den Corinthiërs beloofd had, te weten, dat zij zelf hebben zooveel hun noodig is, en dat zij tot weldoen overvloedig zijn. Met het woord **genoegzaamheid**, beduidt hij een mate, welke de Heere verklaart ons nut te zijn. Want het is ons niet altijd nut tot verzadiging vervuld te worden. Zoo geeft ons dan de Heere, naardat het ons nut is, nu meer, dan minder: doch alzoo, dat wij tevreden zijn: wat veel meer is, dan zoo iemand de gansche wereld inslokte. In deze genoegzaamheid moeten wij overvloedig zijn om anderen goed te doen: want God zegent ons, niet opdat een iegelijk voor zichzelf zou behouden wat hij ontvangen heeft: maar opdat onder ons onderlinge gemeenschap zij, naardat de nood eischt. **Gelijk er geschreven is.** Hij brengt hier een getuigenis voort uit Ps. 112: 9, waar onder andere deugden van een godzalig mensch, de profeet ook dit verhaalt, dat hij weldoende niet bezwijken zal, maar gelijk uit een springende fontein altijd water vloeit, alzoo zal ook de vloed zijner mildheid altijd duren. Paulus' meening is, dat wij niet van weldoen zullen vermoeid worden, en ook dit beteekenen de woorden van den profeet.

- 10 En die den zaaier zaad geeft, die geve ook brood tot spijze, en vermenigvuldige uw gezaaisel, en vermeerdere de vruchten uwer gerechtigheid.
- 11 Opdat gij in alles verrijkt wordt tot alle eenvoudigheid, welke door u maakt, dat God gedankt wordt.
- 12 Want de bediening van dezen dienst vervult niet alleen wat den heiligen ontbreekt, maar is ook daartoe overvloedig, dat God door vele menschen gedankt wordt:
- 13 Die door de beproeving van dezen dienst God prijzen over de gehoorzaamheid uwer bewilliging, in het Evangelie van Christus en over de eenvoudigheid der mededeelzaamheid aan hen en aan allen.
- 14 En door hun gebed voor u, die u begeeren om de uitnemende genade Gods over u.
- 15 Gode zij dank voor zijne onuitsprekelijke gave.

10 **Die den zaaier.** Dit is een zeer schoone omschrijving, en vol van bijzondere vertroosting. Want die ten behoorlijken tijd gezaaid heeft, die schijnt in het maaien de vrucht zijns arbeids en vernufts in te zamelen, en de zaaing schijnt een fontein en oorsprong te zijn, waaruit onze nooddrift vloeit. Deze meening wederspreekt Paulus, betuigende dat zoowel het zaad, als de nooddrift, door Gods genade ook gegeven wordt den landlieden die zaaien, en die meenen zichzelf en anderen door hunnen arbeid te voeden. Wij hebben zulk een uitspraak, Deut. 8: 16: God heeft u gevoed met manna, met een spijze, die uwen vaderen onbekend was: dat gij, als gij zult komen in het land, dat Hij u geven zal, misschien niet zegt: mijn hand en mijn sterkte heeft mij dezen rijkdom verkregen: want het is de Heere, die kracht geeft om goed te verzamelen, enz. **Die geve ook.** Dit wordt tweërlei wijze gelezen, ook bij de Grieken. Want in sommige handschriften worden deze drie woorden: **Geven, vermenigvuldigen, vermeerderen**, in den toekomstigen tijd gesteld, aldus: **Zal geven, zal vermenigvuldigen, zal vermeerderen.** En alzoo zou het een bevestiging der voorgaande uitspraak zijn: want

Paulus verhaalt dikmaals eenzelfde belofte met verscheidene woorden, opdat zij te beter in onze harten gedrukt worde. In andere handschriften worden deze woorden aldus gelezen, als wenschende, **geve, vermenigvuldige, vermeerdere.** En deze lezing volg ik liever, omdat zij algemeener is, en omdat Paulus gewoon is zijne vermaningen met wenschen en bidden te besluiten: waarmede hij datzelve van God bidt, wat hij tevoren in zijn leer vervat had; hoewel de eerste zij niet kwalijk zou passen. **Brood tot spijze.** Hij stelt tweërlei vrucht van den goddelijken zegen over ons, te weten, dat wij genoeg hebben tot ons leven, en dat wij ook hebben om anderen te geven. Want gelijk wij niet voor onszelf alleen zijn geboren: alzoo moet een Christenmensch niet voor zichzelf leven, noch voor zijn eigen gebruik bezitten wat hij heeft. Gezaaisel en vruchten der gerechtigheid, noemt hij de aalmoezen. Ook stelt hij bedektelijk de vruchten der gerechtigheid tegen de inkomsten, die de groote menigte in kelders, schuren of voorraadskamers weglegt, opdat een iegelijk al wat hij verzamelen, ja te hoop schrabben kan, inslokte om zichzelf te verrijken. Door het eerste woord beduidt hij de stof om wel te doen; met het andere, het werk zelve, of het ambt der liefde. Want het woord **gerechtigheid**, wordt hier gesteld voor **weldadigheid**: alsof hij zeide: God geve u niet alleen, dat tot eens iegelijks eigen gebruik genoeg zij, maar ook dat de fontein uwer mildheid, zonder ophouden vloeiende, nimmermeer een einde hebbe. Zoo onzes naasten armoede te hulp komen een deel der gerechtigheid is, gelijk het voorwaar het minste deel niet is: zoo moeten die ongerecht zijn, die dit stuk huns behoorlijken werks voorbijgaan.

11 **Opdat gij in alles verrijkt wordt tot alle eenvoudigheid.** Wederom gebruikt hij het woord **eenvoudigheid**, om de natuur der ware weldadigheid uit te drukken, te weten, als wij onze zorg op God leggende, blijmoedig ons goed uitzetten tot alle gebruik, dat Hij ons gebiedt. Hij vermaant, dat dit het ware goed der geloovigen is, als zij in de voorzienigheid Gods de genoegzaamheid huns nooddrifts stellende, door geen wantrouwen verhinderd worden om wel te doen. En niet zonder oorzaak heeft hij de verzadiging des eenvoudigen gemoeds, dat met zijn mate tevreden is, versierd met het woord **rijkdom**, want er is niet hongriger, dan de ongeloovigen, die door gierigheid ontrust zijn. **Welke door u maakt, dat.** De aalmoezen, die zij geven zouden, prijst hij uit een andere vrucht, te weten, dat zij zouden gedijen tot Gods eere. En daarna drukt hij dat klaarder uit met een verheffing, aldus: Boven de gewone vrucht der liefde, zullen zij ook maken, dat God zal gedankt worden; en dat vermeerdert en verheft hij, zeggende: Omdat God door vele menschen zal gedankt worden; en dat niet alleen voor de mildheid zelve, waardoor zij zullen geholpen zijn, maar voor al de godzaligheid der Corinthiërs. **De bediening**, noemt hij, die hij door der gemeenten bede aangenomen had: en waar wij gesteld hebben **dienst**, daar is in het Grieksch een woord, dat somtijds beduidt **offerande**, somtijds eenig **ambt**, dat openlijk bevolen is; en deze beide beteekenissen dienen tot deze plaats wel. Want het is niet nieuw, dat ook de aalmoezen offeranden worden genoemd. En gelijk wanneer de ambten en diensten onder de burgers uitgedeeld zijn, niemand weigert dat ambt te bedienen, dat hem opgelegd is, alzoo moet ook de mededeelzaamheid onder de noodzakelijke amb-

λειτουρ-
για.

ten in de gemeente gerekend worden. Zoo dan, de Corinthiërs en de anderen hebben Gode offerande gedaan, of hunnen wettigen en schuldigen dienst bewezen, als zij de Jeruzalemsche broeders hielpen. Paulus was een bedienaar dezer offerande; nochtans kan de bediening op de Corinthiërs geduid worden, doch daar is weinig aan gelegen.

13 Door de beproeving van dezen dienst. Het woord **beproeving**, beduidt hier **bewijs** of **bevinding**, gelijk in vele andere plaatsen. Want het was een bekwame proeve voor de Corinthiërs om hun liefde te bewijzen, dat zij mild waren jegens de broeders, die verre woonden. Maar Paulus strekt het wijder, te weten, tot hun gehoorzaamheid, die zij eendrachtig aan het Evangelie bewezen. Want door zulke getuigenissen bewijzen wij waarlijk, dat wij de leer des Evangelies gehoorzaam zijn. En de eendrachtigheid wordt daarin gezien, dat met gemeen overleg van allen aalmoezen gegeven wordt.

14 En door hun gebed voor u. Hij verzwijgt geen nuttigheid, die eenigszins dient om de Corinthiërs te bewegen. Ten eerste heeft hij dien troost verhaald, welken de geloovigen zouden gevoelen; ten andere, de dankzegging, waardoor God zou geëerd worden; ja, dat dit een belijdenis zou wezen, waardoor hun eendrachtige eenigheid in het geloof en in godzalige gehoorzaamheid allen betuigd zou worden. Nu verhaalt hij ook het loon, dat de Corinthiërs van de heiligen zouden ontvangen, te weten, vriendschap uit dankbaarheid vloeiende, en gebeden voor hen. Zij zullen (zegt hij) wat hebben tot wedervergelding, want zij zullen u schuldige liefde bewijzen, en zullen God voor u bidden. Ten laatste komt hij God te danken, alsof hij zijn begeerte verkregen had. Waarmede hij zijn betrouwen heeft willen betuigen, dat hij van deze zaak had, alsof het nu volbracht ware.

HET TIENDE HOOFDSTUK.

- 1 Voorts ik Paulus zelf vermaan u door de lieflijkheid en zachtmoedigheid van Christus, die wel tegenwoordig zijnde nederig ben onder u, en in het afwezen stout tegen u.
- 2 Ik bid u, dat ik tegenwoordig zijnde niet stout moge zijn, met dat betrouwen, waarmede ik denk ¹⁾ stout te zijn tegen sommigen, die ons achten alsof wij naar het vleesch wandelden.
- 3 Want wij, wandelende in het vleesch, strijden niet naar het vleesch.
- 4 Want de wapenen onzes krijgs zijn niet vleeschelijk, maar zijn mogendheid Gode om alle vastigheid neder te werpen, waarmede wij de raadslagen nederwerpen.
- 5 En alle hoogheid, die verheven wordt tegen de kennis Gods, en alle gedachte ¹⁾ gevangen leiden, om Christus gehoorzaam te zijn.
- 6 En hebben wrake bereid tegen alle ongehoorzaamheid, wanneer uwe gehoorzaamheid zal vervuld zijn.

Als hij nu de vermaning geëindigd heeft, zoo komt hij tot de wederlegging der lasteringen, waarmede hij door de valsche apostelen bezwaard was, en ook eensdeels tot bedwinging der darterheid van sommige ongeschikte menschen, die zich niet

1) Of, geacht worden.

Eff. 6: 13.

1) Of, ver-
nuft.

wel wilden laten regeeren. Deze beiden, aan Paulus zijn autoriteit willende benemen, hebben die strengheid, die hij in zijne zendbrieven gebruikte, verklaard een lichtvaardige, grootsche vermetelheid te zijn, omdat hij tegenwoordig zijnde niet zoo vermetel noch grootsch was, noch in woorden, noch in gelaat, maar nederig en verachtelijk was. Ziet, zeiden zij, dezen, die, zijn eigen armoede kennende, zoo zedig en vreesachtig is als hij tegenwoordig is, wanneer hij verre is, dan heft hij zichzelf wreedelijk op: waarom is hij niet zoo stout met den mond, als met de zendbrieven? Zal ons die van verre dreigen, die tegenwoordig zijnde verachtelijk is? Waarvan komt hij tot zulk een stout betrouwen, dat hij meent, dat hem alles tegen ons geoorloofd is? Dusdanige woorden zaaiden zij om zijn strengheid te bespotten, en ook hatelijk te maken. Paulus antwoordde, dat hij niet stout is, anders dan zooverre hij door nood gedwongen wordt, en dat de nederheid der lichamelijke tegenwoordigheid, waarom hij veracht werd, zijn autoriteit niet vermindert, omdat hij in geestelijke kracht uitnemend was, en niet in vleeschelijke praal. En dat daarom die niet zullen ongestraft blijven, die zijne vermaningen, of berispingen, of dreigingen bespotten. In deze woorden, **Ik zelf**, is een krachtige uitdrukking, alsof hij zeide: Hoewel de kwaadwillige menschen hem van ongelijkheid beschuldigen, dat hij nochtans niet veranderlijk is, maar altijd dezelfde blijft.

1 Ik vermaan u. Dit is een afgebroken rede, gelijk dikmaals de redenen zijn, die uit groote bewegingen komen. De zin is: Ik bid u, en betuig u door de zachtmoedigheid van Christus, dat gij door uwe hardnekkigheid mij niet bedwingt harder te zijn dan ik wil, en gelijk ik zal wezen tegen degenen, die mij daarom versmaden, dat ik niets sierlijks schijn te hebben, en niet bekennen die geestelijke uitnemendheid, waarmede de Heere mij versiert heeft, naar welke ik meer behoorde geacht te worden. De bidding, die hij gebruikt, is genomen uit de tegenwoordige zaak, te weten, als hij zegt: **Door de vriendelijkheid en zachtmoedigheid van Christus.** De lasteraars rekenden hem dit tot schande, dat zijn tegenwoordigheid weinig waardigheid en majesteit scheen te hebben, en wederom, dat hij van verre door zendbrieven donderde. Deze beide lasteringen wederlegt hij bekwamelijk, gelijk daar gezegd is: maar hier betuigt hij, dat hij niets meer ter harte neemt, dan zachtmoedigheid, die een dienaar van Christus betaamt: waarvan Christus de Meester zelf een exempel gegeven heeft: Leert van Mij (zegt Hij) dat Ik zachtmoedig ben en nederig; mijn juk is zacht en mijn last is licht. ^{Matt. 11: 29, 30.} Evenzoo spreekt de profeet van Hem, zeggende: Zijn roepen zal in de straten niet gehoord worden, het gekrookte riet zal Hij niet verbreken, enz. Zoo dan, de zachtmoedigheid, die Christus gebruikte, eischt Hij ook van zijne dienstknechten. Als Paulus deze meldt, zoo geeft hij te kennen, dat hij niet vreemd daarvan is, alsof hij zeide: Ik betuig u, dat gij die zachtmoedigheid niet versmaadt, die Christus ons in zijn persoon bewezen heeft, en allen dag door zijne dienstknechten bewijst, ja die gij ook in mij ziet. **Die wel tegenwoordig zijnde.** Deze woorden verhaalt hij als uit den mond der tegensprekers. Wat zij hem verwijten, bekent hij alzoo naar de woorden, dat hij nochtans in de zaak zelf hen niet toestemt, gelijk wij zullen zien.

2 Ik bid, dat ik tegenwoordig zijnde. Sommigen meenen, dat

Jes. 42: 2, 3.

in deze rede wat ontbreekt, en dat er niet in uitgedrukt wordt wat hij bidt; maar ik acht meer, dat hij hier voldoet wat in de voorgaande rede ontbreekt, opdat het een gemeene vermaning zij, alsof hij zeide: Weest mij leerzaam en gehoorzaam, opdat ik niet gedwongen worde hard te zijn. Dit is het ambt eens goeden herders, de schapen eerder lieflijk en vriendelijk te lokken, opdat zij zich laten regeeren, dan met geweld te dwingen. Ik beken wel, dat de strengheid somtijds noodig is, maar men moet altijd beginnen met zachtmoedigheid, en daarin volharden, totdat de toehoorder zich laat behandelen. Men moet (zeg ik) alle middelen beproeven, eer wij tot strengheid doorbreken. Ja, wij zullen nimmermeer overstreng zijn, dan uit nood en dwang. Intusschen, dat zij hem achtten kleinmoedig en vreesachtig te zijn, wanneer hij bij hen moest strijden: hij geeft te kennen, dat zij daarin dwalen, als hij verkondigt, dat hij de hardnekkigen tegenwoordig zijnde zal wederstaan. Zij versmaden mij (zegt hij) als een kleinmoedig mensch: maar zij zullen mij sterker en moediger bevinden dan zij willen, als de strijd ernstig zal moeten toegaan. Hieruit is het openbaar, wanneer het tijd zal zijn straf te handelen, te weten, wanneer wij bevonden hebben, dat men met zoetheid en vriendelijkheid niets kan uitrichten. Ik zal het (zegt Paulus) onwillig doen: nochtans heb ik het voorgenomen te doen. Dit is een zeer goede matiging; want gelijk de menschen meer zijnte leiden dan te trekken, zooveel in ons is: alzo wanneer de zachtheid bij de hardnekkigen onnut is, dan moet men noodwendig strengheid gebruiken, anders zal het geen zedigheid noch gelijkmatigheid zijn, maar een ongebonden ondeugendheid. **Die ons achten.** Erasmus heeft het overgezet: **Die ons meenen naar het vleesch te wandelen.** De oude overzetter is, naar mijn oordeel, den rechten zin van Paulus nader gekomen, aldus: **Die ons achten, alsof wij naar het vleesch wandelen.** Hoewel die wijze van spreken, die hij gebruikt, in de Latijnsche taal niet zeer gewoon is, en den zin van Paulus niet volkomen uitdrukt. Het Grieksche woord, dat Paulus gebruikt, wordt hier genomen voor **oordeelen** of **achten**. Zij gevoelen van ons (zegt Paulus) of zij houden ons daarvoor, alsof wij naar het vleesch wandelden. **Naar het vleesch wandelen.** Dat legt Chrysostomus uit: **Ongetrouwelijk handelen**, of zich kwalijk in zijn ambt gedragen; en het wordt voorwaar dikmaals van Paulus alzo gebruikt. Maar het woord **vleesch**, neem ik liever voor uitwendige praal en vertooning, waarmede alleen de valsche apostelen zichzelf plagen te verheffen. Zoo dan, Paulus klaagt van dier menschen ongerechtigheid, die niet anders in hem aanmerkten dan vleesch, dat is, den zienlijken schijn, naar de gemeene wijze der menschen, die al hunne genegenheid gebruiken tot ecrzoeking. Want dewijl Paulus niet uitnemende was in die gaven, die in het gemeen bij de kinderen dezer wereld den mensch prijselijk en waardig maken, zoo werd hij als een gemeen man veracht: maar van wien? te weten, van eergierigen, die hem alleen uit het uitwendig aanschouwen oordeelden, en niet overlegden wat in hem verborgen was.

3 Want wij, wandelende in het vleesch. In het vleesch wandelen, is hier in de wereld leven, hetwelk hij ergens noemt: In 2 Cor. 5:6. het vleesch wonen. Want hij was in de gevangenis zijns lichaams besloten; maar desniettemin heeft de kracht des Heiligen Geestes zich wonderlijk in zijn zwakheid bewezen. Het is wederom een toe-

λογίζομαι
- Γαι.

lating, doch die den tegenstanders niet helpt. Naar het vleesch strijden die, die niets beginnen, dan op aardsche hulp betrouwende, waarop zij ook alleen hoovaardig zijn, en hun betrouwen niet gesteld hebben op de hulpe en leiding des Heiligen Geestes. Paulus zegt, dat hij van dezulken niet is, daar hij met andere wapenen voorzien is, dan des vleesches en der wereld. Voorts, wat hij hier van zichzelf zegt, komt allen dienaren van Christus toe. Want zij 2 Cor. 4:7. dragen een onuitsprekelijken schat in aarden vaten, gelijk ik boven gezegd heb. Daarom, hoewel zij met zwakheden des vleesches behangen zijn, zoo geeft nochtans de geestelijke mogendheid Gods in hen grootelijks haren schijn.

4 Want de wapenen onzes krijs. Zoodanig is de krijg, gelijk de aard der wapenen is. Hij roemt, dat hij met geestelijke wapenen gewapend is, zoo is het dan een geestelijke krijg. Zoo volgt dan uit het tegengestelde, dat hij niet is naar het vleesch. Dat hij den dienst des Evangelies vergelijkt met een krijg, is een zeer bekwame gelijkenis. Het leven eens Christenmenschen is wel één eeuwige krijg. Want zoo wie zich Gode tot gehoorzaamheid begeeft, zal nimmermeer geen vrede van den duivel hebben, maar met gedurigen onrust gekweld worden. Maar het betaamt den dienaren des Woords en den herders, aan de anderen voorgangers en vaandeldragers te zijn. En voorwaar, niemand wordt meer van den duivel bezocht, noch strenger besprongen. Zoo wordt dan die bedrogen, die zichzelf schikt om dit ambt te bedienen, tenzij hij beide, kracht en moed hebbe om te strijden: want het wordt niet anders dan strijdende bediend. Want men moet het aldus achten, dat het Evangelie gelijk een vuur is, waardoor de toornigheid des duivels ontstoken wordt: daarom kan het niet anders geschieden, hij moet zich tot strijden wapenen, zoo wanneer hij ziet, dat het Evangelie voortgang heeft. Maar met wat wapenen moet men hem verdrijven? Hij kan niet anders dan met geestelijke wapenen verdreven worden. Daarom, zoo wie met de kracht des Heiligen Geestes niet gewapend is, zal niet kunnen bewijzen, dat hij een dienaar van Christus is, al is het, dat hij zichzelf daarvoor uitgeeft. Hoewel, zoo gij een volkomene beschrijving der geestelijke wapenen wilt hebben, zoo moet men de leer met ijver, en de goede conscientie met kracht des Geestes, en met andere noodwendige gaven vereenigen. Laat nu de paus gaan, en den titel der apostolische waardigheid zichzelf aanmatigen. Wat kan er bespottelijker zijn, zoo men uit dezen regel van Paulus wil oordeelen? **Mogendheid Gode.** Of **naar God**, of **uit God**. Ik acht dat daar een bedekte tegenstelling in deze woorden is, zoodat deze sterkte gesteld wordt tegen de zwakheid, die voor de wereld schijnt. En alzo zou hij der menschen oordeel verachtende, de waardeering zijner kracht van God begeeren. Hoewel, de tegenstelling zal ook in den anderen zin blijven, als dat de macht zijner wapenen op God steunt, en niet op de wereld. **Om alle vastigheid neder te werpen.** **Vastigheden**, noemt hij raadslagen, en hoogheid tegen God verheven, waarvan hij hierna zal spreken. En zij worden eigenlijk en duidelijk alzo genoemd: want hij wil roemen, dat niets zoo vast en sterk in de wereld is, om hetwelk neder te werpen, hij te zwak zou wezen; alsof hij zeide: Ik weet wel, hoezeer de vleeschelijke menschen zichzelf op hunne ijdele praling verhoovaardigen, en hoe

Job 7:1.
Jes. 59:15.
1 Petr. 5:8,9.

grootschelijk en gerustelijk zij mij verachten, alsof in mij niets ware, dan wat nederig en verachtelijk is, en zij in hooger eere gesteld waren. Maar zij hebben een dwaze vermetelheid: want de wapenen des Heeren, waarmee ik strijd, zullen de overhand hebben op alle sterkten, op welke zij betrouwende, meenen onoverwinnelijk te zijn. Voorts, dewijl de wereld zich tweërlei wijze pleegt te wapenen, om tegen Christus te krijgen, te weten, met schalkheid, booze listen, doortraptheid, en andere bedekte lagen, alsook met wreedheid en sterkheid, zoo vervat hij deze beide wijzen. Want door de **raadslagen**, verstaat hij al wat tot vleeschelijke wijsheid dient. **Hoogheid**, beduidt allerlei wereldlijke heerlijkheid en mogendheid. Zoo moet dan een dienaar van Christus niet verschrikken voor eenige reeselijkheid, die zich tegen zijne leer stelt: hij ga desniettemin voort, en hij zal alle lagen teniet maken, hoedanig zij ook mogen zijn. Ja, het rijk van Christus kan niet anders opgericht noch gesteld worden, dan met nederwerpen van al wat in de wereld hoog is. Want aan de geestelijke wijsheid Gods is niets vijandiger, dan de wijsheid des vleesches, en aan de genade Gods is niets meer tegen dan de natuurlijke macht des menschen, en alzoo ook wat het vorige aangaat. Want de vernedering der menschen is het eenige fundament van het rijk van Christus. En hiertoe dienen de profetische wijzen van spreken: De maan zal rood worden, en de zon zal zich schamen, wanneer de Heere zal beginnen te regeeren te dien dage, Jes. 24: 23 en 2: 17. Want opdat de Heere alleen verheven zij, moet de heerlijkheid der gansche wereld verdwijnen.

5 En onze gedachte gevangen. Ik acht, dat hij boven eigenlijk gesproken heeft van den strijd der geestelijke wapenen, met de veranderingen, die tegen het Evangelie van Christus oprijzen: maar nu spreekt hij van de ordelijke bereiding, waardoor de menschen tot zijn gehoorzaamheid moeten geleid worden. Want zoolang wij op ons eigen gevoelen rusten, en onszelven wijs zijn, zoo zijn wij verre van alle naderkomen aan de leer van Christus. Daarom moet men hiermede een begin maken, opdat die wijs is, dwaas worde, dat is, dat wij ons eigen verstand verlaten, en de wijsheid des vleesches laten varen, en alzoo onze harten ledig aan Christus offeren, opdat Hij ze vervulle. Men moet de wijze van spreken aanmerken, dat hij zegt, dat hij alle gedachten gevangen leidt: want het is zooveel, alsof hij gezegd had, dat men de vrijheid van het menschelijk vernuft moet bedwingen, dat het geen wijsheid hebbe buiten de leer van Christus; bovendien, dat zijn stoutheid niet anders kan bedwongen worden, tenzij het als gevangen gehouden worde. En dit geschiedt door de leiding des Geestes, opdat het zich late regeeren, en in gewillige gevangenis blijve.

6 Hebben wrake bereid. Dit stelt hij daarbij, omdat de dartele menschen zich niet in stoutheid zouden verheffen, alsof zij dat ongestraft zouden doen. Zoo zegt hij dan, dat hem niet alleen macht gegeven is om de gewillige discipelen van Christus tot gehoorzaamheid te dwingen, maar ook om de wederspannigen te straffen, en dat zijne dreigingen niet ijdele verschrikkingen zijn, maar dat ook gereede uitoefening en volbrenging daarbij is. Deze wraak en

Matt. 18: 18.

straf is gefundeerd in het woord van Christus: Al wat gij zult binden op de aarde, zal gebonden wezen in den hemel. Want hoewel God niet terstond bliksem, als de dienaar zijn oordeel gesproken

heeft, zoo is het oordeel nochtans vast en zeker, en zal te zijnen tijde volbracht worden. Versta altijd, wanneer de dienaar met zijne geestelijke wapenen strijdt. Sommigen verstaan het van de lichamelijke straffen, waarmee de apostelen de hardnekkigen en goddeloozen straffen: gelijk Petrus Ananias en Saffira met den dood, en gelijk Paulus Elymas den toovenaar met blindheid geslagen heeft. Maar de andere zin dient 't best. Want de apostelen hebben niet altijd, noch alom deze macht gebruikt. En Paulus spreekt in 't gemeen, dat hij wraak in zijn macht heeft tegen alle ongehoorzamen. **Wanneer uwe gehoorzaamheid.** Hoe voorzichtig ziet hij toe, dat hij niemand vervreemdt met te overgrootte scherpheid: want opdat hij ze niet schijne te tergen, dewijl hij de wederspannigen gedreigd heeft, zoo betuigt hij, dat hem een andere dienst over hen geboden is, te weten, dat hij ze alleen aan Christus gehoorzaam make. En voorwaar, dit is het eigen einde des Evangelies, gelijk hij in den beginne en in het einde van den zendbrief aan de Romeinen leert. Daarom moeten alle Christenleeraars deze orde naarstig houden, dat zij eerst vriendelijk zoeken gehoorzaamheid van de toehoorders te verkrijgen, ook vriendelijk daartoe opwekkende, eer zij tot straf der wederspannigheid uitbreken: daarom heeft Christus het bevel van te ontbinden eerder gegeven dan het bevel te binden.

Hand. 5: 8.

Hand. 27: 8.

Rom. 1: 5;
16: 26.

- 7 Gij ziet ¹⁾ wat naar het aanschijn is. Indien iemand zichzelf betrouwt, dat hij van Christus is, die denke dit wederom uit zichzelf, dat gelijk hij van Christus is, wij ook alzoo van Christus zijn. ¹⁾ Of, Ziet gij.
- 8 Want of ik overvloediger roemde van onze macht, die de Heere ons gegeven heeft tot uwe stichting, en niet tot nederwerping, zoo zal ik niet beschaamd worden. ¹ Cor. 13: 10.
- 9 En opdat ik niet schijne u te verschrikken door zendbrieven:
- 10 (Want de zendbrieven, zeggen zij, zijn zwaar en krachtig, maar de lichamelijke tegenwoordigheid is zwak, en de woorden verachtelijk.)
- 11 Zoo wie zoodanig is, die denke dit, dat hoedanig wij zijn in het afwezen met woorden en brieven, wij ook zoodanig zijn met het werk tegenwoordig.

7 Gij ziet wat naar het aanschijn is. Ten eerste, dit woord, naar het aanschijn, kan tweërlei genomen worden, te weten, voor de zienlijke en openbare bevinding, of voor den uitwendigen bedriegelijken schijn. Men kan het ook vragenderwijze lezen, aldus: **Ziet gij wat naar het aanschijn is?** Ook gebiedenderwijze: **Ziet wat naar het aanschijn is.** Maar ik acht meer, dat het een bestraffing is, en dat de Corinthiërs bestraft worden, dat zij hunne oogen met ijdele bedriegerij lieten verstrikken, alsof hij zeide: De anderen, die met grootsche woorden opgeblazen zijn, acht gij zeer groot, en mij veracht gij, omdat ik geen grootsche vertooning noch roeming gebruik. Want het oordeel, dat naar het aanzien des persoons geschiedt, stelt Christus tegen het rechte oordeel. Zoo bestraft hij dan de Corinthiërs, dat zij met ijdele bestrijking of met den schijn tevreden zijnde, niet grondig onderzochten, wie men behoorde voor dienstknechten van Christus te achten. **Indien iemand**

Joh. 7: 24;
8: 15.

zichzelfen betrouwt. Dit is een woord vol van betrouwen: want hij stelt dit als bekend en beleden, dat hij zoo zeker een dienaar van Christus is, dat deze titel hem niet kan benomen worden. Zoo wie, zegt hij, een dienaar van Christus wil geacht worden, die moet mij ook met zich rekenen. Waarom? Hij bedenke en achte (zegt hij) ultiem zichzelf: want wat hij in zichzelf vindt zulke eere waardig, dat zal hij ook in mij vinden. Hieruit gaf hij bedektelijk te kennen, dat men niet voor dienstknechten van Christus moest achten allen, die hem lasterden. Het komt niet een iegelijk toe met zulk betrouwen te spreken. Want het kan geschieden, ja het geschiedt dagelijks, dat menschen van geene waarde ditzelve zich aantrekken, die niet anders zijn dan schandvlekken van Christus. Maar Paulus roemde niet anders van zichzelf, dan dat hij met klare en zekere bewijzen openlijk bij de Corinthiërs bewezen had. Zoo nu iemand geen getuigenis uit de zaak zelve hebbende, zichzelf naar zoodanige wijze wil verheffen, wat zal hij anders doen dan zichzelf bespottelijk maken? Zichzelfen betrouwen is zoo veel als met deze voorwending zichzelf recht en autoriteit aantrekken, en groot geacht willen worden, omdat hij Christus dient.

8 Want of ik overvloediger roemde van onze macht. Het was een zedigheid, dat hij zichzelf stelde onder dier menschen getal, boven wie hij verre uitnemend was; nochtans heeft hij niet zoo zedig willen zijn, dat hij daardoor zijn autoriteit zou verliezen: daarom zegt hij daarbij, dat hij minder gezegd heeft dan hij met recht kon zeggen. Want hij was niet uit de gemeene orde der dienaren, maar was uitnemend ook onder de apostelen. Zoo zeide hij dan: Of ik meer roemde, zoo zal ik niet beschaamd worden: want ik zal rechtmatige stof hebben. Het is een voorkoming, want hij zwijgt niet van zijn heerlijkheid, en nochtans laat hij na veel daarvan te spreken, opdat de Corinthiërs verstaan, dat hij niet roemt dan uit bedwang, gelijk voorwaar de valsche apostelen met hunne ongeschiktheid hem dwongen tot wat hij anders niet zou gedaan hebben. **Macht**, noemt hij de autoriteit zijns apostelschaps, die hij onder de Corinthiërs had. Want hoewel het eenzelfde ambt, en allen dienaren des Woords gemeen is, zoo zijn daar nochtans trappen en graden in de eer. En God had Paulus hooger gesteld dan de anderen, als Hij zijnen dienst gebruikt had om die gemeente te stichten, en zijn apostelschap veelszins versierd had. Voorts, opdat de kwaadwilligen tegen hem niet eenigen nijd onder de anderen zouden verwekken, uit het woord **macht**, zoo zegt hij daarbij tot wat einde zij hem gegeven is, te weten, tot zaligheid der Corinthiërs: waaruit volgt, dat zij hun niet moet moeilijk noch zwaar zijn; want wie zou dat niet met goeden moed dragen, ja wie zou het niet liefhebben, wat hij bekent hem nut te zijn? Intusschen is hier een tegenstelling tegen die macht, waardoor de valsche apostelen zichzelf verhieven, welke zoodanig was, dat de Corinthiërs daaruit geen vrucht hadden, noch eenige vrucht gevoelden. Voorts, is het zonder twijfel, dat ook al de dienaars des Woords macht hebben: want hoedanig zou de prediking zijn zonder macht? Daarom is het

Luk. 10:15.

tot allen gezegd: Wie u hoort, die hoort Mij; wie u verwerpt, die verwerpt Mij. Maar dewijl velen valschelijk zichzelf aantrekken wat zij niet hebben, zoo moet men naarstig aanmerken, hoever Paulus zijn macht uitstrekt, te weten, dat zij den geloovigen tot

stichting zij. Zoo dan, degenen, die de macht gebruiken tot verderving der gemeente, die bewijzen zichzelf tirannen en roovers te zijn, en geen herders. Ten andere, moet men aanmerken, dat hem de macht van God gegeven is. Zoo wie dan iets wil vermogen, die moet God tot een auteur zijner mogendheid hebben. Sommigen zullen ook ditzelve roemen, gelijk de paus met opgeblazen kaken roept, dat hij Christus' stedehouder is. Maar hoe bewijst hij het? Want Christus heeft aan geen stomme personen zulke macht gegeven, maar aan de apostelen, en aan zijne andere dienaren, omdat de leer zijns Evangelies niet ongewapend zou zijn. Zoo is dan al de macht der dienaren in het Woord besloten, zoodat desniettemin Christus altijd alleen de Heer en Meester blijve. Zoo zullen wij dan gedachtig zijn, dat in de wettige macht deze twee dingen geëischt worden, te weten, dat zij van God gegeven zij, en dat zij tot zaligheid der gemeente gebruikt worde. Wien God deze macht gegeven heeft, en hoe Hij ze gegeven en bepaald heeft, is bekend. Die gebruiken ze behoorlijk, die zijn bevel getrouwelijk gehoorzaam zijn. Nochtans kan men hier een vraag tegenwerpen, God spreekt tot Jeremia: Zie, Ik stel u over de volken en koninkrijken, opdat gij Jer. 1:10. plant en uitroeit, bouwt en verderft. En wij hadden boven, dat de apostelen met die voorwaarde verordend zijn, opdat zij ternederwerpen al wat zich tegen Christus verheft. Ja, de leeraars des Evangelies kunnen niet anders stichten dan den ouden mensch verdervende; bovendien verkondigen zij het Evangelie, den goddeloozen tot verdoemenis en verderf. Ik antwoord, dat het den verworpenen niet aangaat, wat Paulus hier zegt; want hij spreekt tot de Corinthiërs, dien hij wilde dat zijn apostelambt zalig was. Zoo veel hun dan aanging, vermocht hij niet anders dan tot stichting. En wij hebben nu gezegd, dat dit bij name is uitgedrukt, opdat de Corinthiërs zouden weten, dat het gezag van den heiligen man, (wiens einde was hun stichting) niet anders dan van den duivel, den vijand hunner zaligheid, bestreden werd. Hoewel, om anders in 't gemeen te spreken, zoo is het waar, dat de leer des Evangelies uit haar natuur dient om te stichten, en niet om te verderven: want dat zij ook verderft, komt van elders, te weten, uit der menschen schuld, als zij zich stooten aan dien steen, die hun verordend was tot een fundament. Dat wij door het verderven van den ouden mensch wederom opgericht worden naar het beeld Gods, strijdt niet tegen de woorden van Paulus: want de verderving wordt dan in 't goede genomen, maar hier in 't kwade, voor verderving van wat Gode toekomt, of voor het verderf der ziel, alsof hij zeide, dat deze macht hun niet schadelijk was, welker nuttigheid tot zaligheid openbaar was.

Jes. 8:14.
Luk. 2:34.
Rom. 9:32.
1 Petr. 2:8.

9 Dat ik niet schijne u te verschrikken. Hier roert hij wederom aan die lastering, die hij boven wederlegd heeft, te weten, dat hij met brieven stout, en tegenwoordig zijnde verwerpelijk was: door zulke voorwending verkleinden zij zijne zendbrieven: Wat (zeiden zij) zal hij ons van verre door zendbrieven verschrikken, die nauw zou bestaan te kikken, zoo hij tegenwoordig ware? Zoo dan, omdat zijne zendbrieven niet te minder gewichtig zouden zijn, antwoordt hij, dat hem niets tegengeworpen wordt, waarom hij en zijn geloof te minder geloofwaardig zouden moeten geacht worden: want men moet de daad niet minder achten dan de woorden. Hij was tegenwoordig

zijnde alzoo krachtig met de werken, als in het afwezen met de woorden: zoo was het dan onrecht, dat zijn lichamelijke tegenwoordigheid verachtelijk geacht werd. **Werken** noemt hij hier (naar mijn oordeel) zoowel de vrucht en voortgang der verkondiging, als de deugden, die een apostel betamen, en den ganschen stand zijns levens. **Woord**, noemt hij niet de substantie der leer, maar alleen de gedaante, en om zoo te spreken, de schors: want voor de leer zou hij strenger gestreden hebben. Maar de verachting rees daaruit, dat hij de sierlijkheid en den luister der welsprekendheid niet gebruikte, waardoor men den mensch behaagt.

2 Cor. 3:1;
5:12.

- 12 Want wij bestaan niet onszelven onder sommigen te rekenen, of met hen te vergelijken, die zichzelf aanprijzen: maar zij zelve zichzelf met zichzelf metende, en met zichzelf vergelijkende, zijn zichzelf niet wijs.
- 13 Maar wij zullen niet zonder mate roemen, maar naar de mate des regels, die God ons gegeven heeft: de mate, zeg ik, te geraken ook tot u toe.
- 14 Want wij strekken ons niet uit bovenmate, alsof wij niet tot u gekomen waren: want wij zijn tot u toegekomen in het Evangelie van Christus.
- 15 Niet roemende zonder mate in eens anders arbeid, doch hope hebbende, dat wanneer uw geloof in u zal wassen, wij zullen geprezen worden naar onzen regel tot overvloedigheid.
- 16 Zoodat ik ook verder dan u het Evangelie zal verkondigen, niet in eens anders regel, om te roemen in dingen, die bereid zijn.
- 17 Maar wie roemt, die roeme in den Heere.
- 18 Want die zichzelf prijst, die is niet beproefd, maar dien de Heere prijst.

Jer. 9:25.
1 Cor. 1:30.
Jes. 66:16.
Spr. 27:2.

12 Want wij bestaan niet onszelven. Dit zegt hij spottenderwijze: want daarna vergelijkt hij zichzelf niet alleen stoutelijk met hen, maar laat ze verre achter zich, hun ijdelheid bespottende. Met deze spottende wijze van spreken, treft hij niet alleen die hoovaardige roemers, maar ook de Corinthiërs, die hunne dwaasheid voedden met hun verkeerde instemming. Ik ben, zegt hij, tevreden met mijn matigheid: want ik zou niet bestaan mijzelf te rekenen onder uwe apostelen, die van hun uitnemendheid roemen. Intusschen als hij zegt, dat hun roem in woorden, en in roeping gelegen is, zoo vertoont hij hoe onnut en ondeugend zij zijn: en hij schrijft zichzelf de zaak zelve toe, in plaats van de woorden, dat is, ware en grondige oorzaak van roem. Maar hij schijnt zelf te zondigen in datgene, waarin hij anderen berispt: want hij prijst terstond zichzelf. Ik antwoord, dat men het einde moet aanmerken. Want die zoeken niet zichzelf te prijzen, die van alle eeroezing rein zijnde, alleen begeeren nuttig den Heere te dienen. Doch, zooveel deze plaats aangaat, er is geen ander antwoord noch ontbinding noodig, dan die uit de woorden zelve kan genomen worden. Want die worden gezegd zichzelf te prijzen, die aan waren lof arm zijnde, zichzelf hoovaardig verheffende, liegen, zeggende, dat zij zijn wat zij niet zijn: hetwelk ook duidelijk is uit de navolgende woorden. **Maar zij zelve zichzelf.** Hier wijst hij hunne ongeschiktheden

met den vinger aan. Een eenoogig mensch onder de blinden heeft een scherp gezicht; een doofachtig mensch onder die geheel doof zijn, hoort zeer wel. Zulken waren dezen, die daarom zichzelf behaagden, en zichzelf onder anderen verhieven, omdat zij niet zagen op anderen, die uitnemender waren. Want hadden zij zichzelf met Paulus vergeleken, of met een ander van zijns gelijken, zoo waren zij terstond gedwongen geworden dien dwazen waan af te leggen, en zouden van roeming gekomen zijn tot schaamte. De uitlegging dezer plaats moet men nergens halen dan van de monniken. Want hoewel zij meest allen zeer ongeleerde ezels zijn, en nochtans om de kap en het lange kleed geleerd geacht worden. Zoo iemand onder hen alleen een klein smaakskken der geleerdheid heeft, die breidt zijne pluimen hoovaardig uit gelijk een pauw, daar wordt een verwonderlijk gerucht van hem gezaaid: hij wordt onder zijn metgezellen aanbeden. Maar zoo men de bedriegelijke kap wil afleggen, en tot behoorlijke onderzoeking komen, zoo vindt men ijdelheid. Waarom dat? Het oude spreekwoord is wel waar: De onwetendheid is vermetel; maar der monniken overgrootte opgeblazenheid komt meest daaruit, dat zij zichzelf met zichzelf meten: want dewijl in hunne kloosters niets is dan ongeschikte ongeleerdheid, zoo is het daar geen wonder, zoo een eenoogig mensch regeert onder de blinden. Zoodanig waren de tegenstanders van Paulus: want zij vleiden zichzelf in zichzelf, niet aanmerkende in wat deugden de ware lof gelegen was, en hoe wijd zij waren van de uitnemendheid van Paulus en zijns gelijken. Die eene gedachte zou ze terecht beschaamd hebben: maar dit is de rechte straf der eergierigen, dat zij door hun ongeschiktheid bespottelijk worden, en voor eer, die zij verkeerdelijk zoeken, schande verkrijgen, welke zij allermeest vlieden.

13 Maar wij zullen niet zonder mate. Nu stelt hij zijn matiging tegen de dwaasheid der valsche apostelen, en vertoont ook mede, welke de ware wijze des roemens is, te weten, wanneer wij onszelven houden binnen de palen, die de Heere gesteld heeft. Dit heeft de Heere mij gegeven, met deze mate zal ik tevreden wezen, ik zal niet meer begeeren noch aannemen. Dit noemt hij de mate van zijn regel. Want dit is een iegelijks regel, waarmede hij zichzelf moet meten, te weten, de gave en roeping Gods. Hoewel, wij moeten niet zelf in de roeping en gave Gods roemen om onzentwil, maar alleen zoover het tot zijn eer dient, die daarom zoo mild over ons is, opdat men alles Hem toeschrijve. **De mate te geraken ook tot u toe.** Hiermede geeft hij te kennen, dat hem geen woordenlof noodig is bij de Corinthiërs, die een deel zijner eer waren, (gelijk hij op een andere plaats zegt: Gij zijt mijne kroon.) Maar hij gaat voort in de wijze van spreken, die hij nu begonnen had. Ik heb (zegt hij) zeer groote ruimte om te roemen, zoodat ik over mijne palen niet treed. Van deze ruimte zijt gij een deel. Hij gispt zedig hun ondankbaarheid, dat zij zijn apostelambt bijna verachtten, welke door Gods aanprijzing bijzonder bij hen behoorde begeerd te zijn. En men moet in alle stukken verstaan de tegenstelling der valsche apostelen, die zulk bewijs niet hadden.

Phil. 4:1.

14 Want wij strekken ons niet uit. Hij ziet op degenen, die hunne armen met geweld uitrekken, of zichzelf op hunne voeten oprichten, als zij willen grijpen wat hun niet bij de hand is: want

zoo is de ijdele begeerte der eer, ja ook dikmaals onnutter: want de eergierigen strekken niet alleen hunne armen uit, en richten niet alleen hunne voeten op, maar jagen ook hals over kop, om voorwending des roems te verkrijgen. Hij geeft bedektelijk te kennen, dat zijn tegenstanders zoodanigen geweest zijn: daarna verklaart hij, hoe hij tot de Corinthiërs is gekomen, te weten, dat hij hun gemeente door zijn dienst gefundeerd heeft. Daarom zegt hij: **In het Evangelie van Christus.** Want hij was niet ledig tot hen gekomen, maar was de eerste, die het Evangelie tot hen bracht. Het woordje **in**, wordt van sommigen anders genomen: want zij zetten het over, **door het Evangelie**, welke zin niet kwalijk rijmt: nochtans schijnt Paulus zijn komst tot de Corinthiërs te versieren, dat hij met zulk een kostelijke gave gekomen is.

15 In eens anders arbeid. Nu treft hij de valsche apostelen vrijelijker, die, hoewel zij hunne handen in eens anders oogst gestoken hadden, nochtans bestonden die te lasteren, die door hun zweet en arbeid hun plaats bereid hadden. Paulus had de gemeente der Corinthiërs gesticht niet zonder zeer grooten strijd en ontallijke zwaarigheid: dezen komen na hem, en vinden den weg gebaad, en de deur open; en opdat zij schijnen wat te zijn, zoo schrijven zij onbeschaamdelyk zichzelf toe, wat met geen recht hun toekwam, en verkleinden den arbeid van Paulus. **Hope hebbende.** Wederom berispt hij de Corinthiërs bedektelijk, omdat zij hem hinderlijk waren, dat hij niet zoo grooten voortgang kon doen in de bevordering des Evangelies. Want als hij zegt, dat hij hoopt, dat wanneer hun geloof in hen zal wassen, de einden zijns roems zullen verbreed worden, zoo geeft hij te kennen, dat de zwakheid des geloofs, waarmede zij bevangen waren, zijn loop wat verachtend had, alsof hij zeide: Ik behoorde nu nieuwe gemeenten te verkrijgen, en dat door uwe hulp, zoo gij zulken voortgang gedaan hadt, als gij behoortet: maar nu verachtet gij mij door uwe zwakheid. Doch ik hoop, dat de Heere zal geven, dat gij namaals grooteren voortgang zult doen, en dat ook alzoo de heerlijkheid van mijn dienst zal vermeerderd worden, naar den regel der goddelijke roeping. **Roemen in dingen die bereid zijn**, is zooveel als roemen in eens anders arbeid: want waar Paulus gestreden had, daar triumfeerden zij.

17 Wie roemt. Deze uitspraak is voor een verbetering gesteld: want zijn roeming had kunnen schijnen een ijdele verhoovaardiging te zijn; daarom roept hij zichzelf en anderen op tot het oordeel Gods, zeggende dat die eerst behoorlijk roemen, die bij God lof hebben. Voorts, deze woorden, **in den Heere roemen**, worden hier anders genomen dan in het eerste hoofdstuk van den Eersten zendbrief, en bij Jeremia. Want daar beduidt het, God zoo te bekennen de auteur aller dingen te zijn, dat het zijne genade toegeschreven wordt al wat goed is, en dat de menschen zichzelf niet verheffen, maar God alleen prijzen. Maar hier beduidt het, onze eer en roem te stellen in het goedgevoelen van den eenigen God, en alle andere dingen verachten: want dewijl sommigen staan op der menschen meening, en zichzelf met de valsche waag des gemeenen volks wegen, en sommigen door hun eigen grootschheid bedrogen worden, zoo gebiedt Paulus ons deze eenige eer te zoeken, dat wij den Heere behagen, met wiens oordeel wij allen staan en vallen. De heidenen zeggen ook, dat de ware roem gelegen is in de goede

1 Cor. 1: 82.
Jer. 1: 24.

conscientie; dit is wel wat, maar niet alles: want dewijl zij bijna allen door de overgrootte eigenliefde blind zijn, zoo zullen wij niet gerust in die meening kunnen rusten, die wij van onszelven hebben: want wij moeten in gedachtenis houden, dat hij ergens zegt, dat hij zichzelf in niets schuldig kent, en nochtans daardoor niet gerechtvaardigd wordt. Hoe dan? Wij zullen weten, dat dit recht Gode alleen toekomt, dat Hij over ons oordeele. Want wij zijn geen bekwame richters in onze eigen zaak. Deze zin wordt bevestigd door wat terstond daarna volgt: Want die zichzelf prijst, die is niet beproefd. Want de menschen kunnen lichtelijk door valsche meening bedrogen worden, en het geschiedt dagelijks. Zoo zullen wij dan alle andere dingen verlatende, alleen hiernaar staan, dat wij Gode beproefd en aangenaam zijn, en met zijn goedkeuring alleen tevreden zijn, gelijk wij terecht die meer moeten achten, dan alle loftuiting aller menschen. Iemand zeide, dat het oordeel van den eenigen Plato hem zooveel was als duizend: en hier wordt niet gesproken van der menschen oordeel, wie hooger geacht wordt, en door wien, maar van het oordeel Gods zelve, wien het toekomt teniet te maken al wat de menschen geoordeeld hebben.

1 Cor. 4: 4.

HET ELFDE HOOFDSTUK.

- 1 Och, of gij mij een weinig verdragen hadt in mijne onwijsheid: 1) Of, gij verdraagt mij ook ¹⁾.
- 2 Want ik ben ijverig over u met goddelijken ijver: want ik heb u eenen man toegevoegd, om een kuische maagd aan Christus Lev. 21: 13. voor te stellen.
- 3 Maar ik vrees, dat het eenigszins zal geschieden, dat gelijk de slang Eva door hare listigheid bedrogen heeft, alzoo ook uwe zinnen verdorven worden van de eenvoudigheid, die in Christus is. Gen. 3: 4. Joh. 8: 44. Boek der Wijsb. 2: 24.
- 4 Want indien degene, die komt ¹⁾, eenen anderen Jezus predikt, dien wij niet gepredikt hebben; of zoo gij eenen anderen Geest ontvangt, dien gij niet ontvangen hebt; of een ander Evangelie dat gij niet ontvangen hebt, zoo hadt gij het terecht verdragen. 1) Of, zoo iemand komende. Gal. 1: 8.
- 5 Want ik meen, dat ik niet minder geweest ben dan de uitnemende apostelen.
- 6 Maar indien ik ook ongeleerd ben in woorden, zoo ben ik nochtans niet ongeleerd in wetenschap: maar wij zijn alom openbaar geweest in alle dingen onder u.

Och, of gij mij een weinig. Dewijl hij zag, dat de ooren der Corinthiërs eensdeels nog bevangen waren, zoo gebruikt hij nog een andere kunst: want hij wendt zich tot wenschen, gelijk die doen, die niet openlijk durven te bidden. Maar terstond alsof hij betrouwen gekregen heeft, bidt hij desniettemin de Corinthiërs, dat zij zijn onwijsheid verdragen. **Onwijsheid**, noemt hij de grootsche optelling van zijn lof, die hier zal volgen: niet dat hij onwijs was in het roemen, want hij werd door nood daartoe gedrongen, en matigde zich alzoo, dat hij niet terecht geoordeeld kon worden onmatig te zijn. Maar dewijl zijn eigen lof te vertellen, iets

onaangenaams, en van eenen zedigen man vreemd is, zoo spreekt hij als bij toelating. Waar ik gesteld heb **verdraagt**, daar heeft Chrysostomus gesteld: **gij verdraagt**. En voorwaar het Grieksche woord is twijfelachtig, en beide zinnen passen wel. Maar dewijl de redenen, die hij hierna stelt, daartoe strekken, dat het den Corinthiërs niet moeilijk zij hem te verdragen: en hij daarna wederom met hen zal kijven, omdat zij hem niet toegeven: zoo heb ik den ouden overzetter gevolgd, zeggende: **Och, of**. Hij had geschreven van hen te mistrouwen; nu gebiedt hij hun vrijelijk en openlijk, als verbeterende de twijfeling.

2 Want ik ben ijverig. Ziet, waarom hij onwijs is: want de ijver drijft den mensch over de maat; alsof hij zeide: Wilt van mij niet eischen de gelijkmatigheid eens menschen, die gerust en met geene bewegingen gedreven wordt; want de strengheid van den ijver, waarmee ik over u brand, laat mij niet rusten. Maar dewijl daar tweeërlei ijver is: de een, die van onze eigenliefde komt, welke gebrekkelijk en verkeerd is; de ander, dien wij voor God aannemen, zoo zegt hij met wat ijver hij bevangen is, want velen zijn wel ijverig, maar voor zichzelf, en niet voor God; en dat is eerst een godzalige en rechte ijver, die op God ziet, opdat Hij van zijn wettige eer niet beroofd worde. **Want ik heb u eenen man toevoegd.** Uit het einde zijner prediking bewijst hij, dat hij zulken ijver heeft. Want hij strekte hiertoe, dat hij ze Christus wilde overgeven tot een huwelijk, en daarin behouden. Voorts beschrijft hij ons hier in zijn persoon het beeld van een goed dienaar. Want de Zone Gods is de eenige Bruidegom, de dienaars zijn alle vrienden des bruidegoms; gelijk Johannes de Dooper van zichzelf getuigt. Zoo moeten zij dan allen bezorgen, dat de trouw des heiligen huwelijks ongeschonden blijve. Dit kunnen zij niet doen, tenzij zij de genegenheid des bruidegoms aandoen, zoodat een iegelijk van hen niet anders zorgvuldig zij over de zuiverheid der gemeente, dan gelijk een man zorgvuldig is over de kuisheid van zijne vrouw. Laat varen de koudheid en luiheid: want wie koud is, die zal nimmermeer tot dat ambt bekwaam wezen. Maar intusschen moeten zij toezien, dat zij niet meer hun eigen zaak drijven dan de zaak van Christus; dat zij niet zichzelf in zijn plaats steken; dat zij, willende leiders van de bruid zijn, niet in der waarheid overspelers zijn, de bruid tot haar eigenliefde trekkende. **Om een kuische maagd aan Christus.** Wij trouwen Christus met geen ander conditie, dan dat wij een kuische maagd voor een bruidschat tot Christus brengen, en die ongeschonden bewaren van alle oneer. Zoo is dan dit het ambt der dienaren des Evangelies, te weten, dat zij onze zielen zuiveren, opdat zij kuische bruiden van Christus zijn, anders richten zij niets uit. Wij kunnen het ook alzoo verstaan, dat een iegelijk zichzelf als een kuische maagd voorstelt, of dat de dienaar het gansche volk voorstelt, en toebrenkt in de tegenwoordigheid van Christus. Dit laatste behaagt mij best, daarom heb ik het anders overgezet dan Erasmus.

3 Maar ik vrees, dat het. Hij begint te verklaren hoedanig dit maagdom zij, dat hij meldt, te weten, dat wij oprechtelijk met ganschen harte Christus alleen aanhangen. God eischt wel alom van ons, dat wij met lichaam en met geest met Hem vereenigd zijn, en ook waar Hij betuigt, dat Hij een jaloersch God is, en het on-

recht dat Hem geschiedt, zeer wreedelijk straft, zoo iemand van Hem afwijkt. Maar deze vereeniging wordt in Christus volbracht, gelijk Paulus leert Ef. 5. Maar de wijze/verklaart hij hier, te weten, als wij in de zuivere eenvoudigheid des Evangelies blijven; want gelijk de menschen, wanneer zij tot het huwelijk zich vereenigen, huwelijksvoorwaarden maken: alzoo is dat geestelijke huwelijk tusschen ons en den Zone Gods met het Evangelie als met brieven bevestigd. Laat ons die trouw, liefde en gehoorzaamheid bewaren, die Hij daarin van ons eischt: Hij zal ons ook wederom getrouw wezen. Paulus zegt, dat hij zorgvuldig is, opdat hunne zinnen niet zullen verdorven worden van de eenvoudigheid, die in Christus is. Men kon de Grieksche woorden overzetten **tot Christus**, gelijk Erasmus gedaan heeft. Maar de oude overzetter heeft naar mijn oordeel den zin van Paulus best uitgedrukt: want de eenvoudigheid in Christus noemt hij, die ons in de natuurlijke en oprechte leer des Evangelies bewaart, en geene aanvallende verdervingen toelaat. Waarmede hij beduidt, dat de zinnen vervalscht en verdorven worden, zoo wanneer zij zelfs op het allerminste van de zuivere leer van Christus her- of derwaarts afwijken, en dat terecht. Want wie zou een vrouw niet van oneerbaarheid beschuldigen, zoo haast als zij hare ooren aan een koppelaar leent? Alzoo ook wanneer wij goddelooze en valsche leeraars toelaten, die des duivels koppelaars zijn, zoo geven wij met een duidelijk teeken te kennen, dat wij de huwelijksrouw met Christus niet onderhouden. En men moet het woord **eenvoudigheid**, aanmerken: want Paulus vreesde niet, dat de Corinthiërs terstond openlijk geheel van Christus zouden afwijken, maar dat zij allengskens van de eenvoudigheid, die zij in Christus geleerd hadden, tot onheilige en vreemde gedichtselen zouden afwijken, en ten laatste ontaarden. Hij brengt hier een gelijkenis bij: **Gelijk de slang Eva bedrogen heeft door hare listigheid**; want zoo de valsche leeraars een schijn van wijsheid hebben om aan te raden, zoo zij de gave der welsprekendheid hebben, zoo zij zichzelf geloofwaardig in het hart der toehoorders kunnen aangeven, en hun venijn met zoete listen indruppen: op zulke wijze heeft ook de duivel Eva bedrogen, want hij heeft zichzelf niet uitgegeven voor een openbaren vijand, maar is bedektelijk door een sierlijke voorwending ingeslopen.

4 Want indien degene, die komt. Nu bestraft hij de overgrootte lichtvaardigheid der Corinthiërs in de valsche apostelen aan te nemen. Want dewijl zij tegen Paulus veel te eigenzinnig en haast vertoord waren, zoodat zij om allerlei lichtvaardige oorzaken verbolgen werden, wanneer hij ze slechts een weinig berispte, en den valschen apostelen alles toelieten, hunne hoovaardigheid, grootschheid en ongeschiktheid gaarne verdroegen. Zulken verkeerden eerbied bestraft hij, omdat zij intusschen niet wisten te oordeelen en uit te kiezen, alsof hij zeide: Hoe komt het, dat deze zichzelf zooveel autoriteit aanmatigen over u, en dat gij intusschen hun heerschappij goedsmoeds verdraagt? Hadden zij u een anderen Christus aangebracht, of een ander Evangelie, of een anderen Geest dan gij door mijn hand ontvangen hebt, zoo zou ik voorwaar uw eerbied prijzen, dien gij hun bewijst, want zij zouden zulke groote eer wel waardig zijn; maar dewijl zij u niets aangebracht hebben, dat ik u niet eerst gegeven heb: wat dankbaarheid is dat, dat gij die bijna aanbidt,

dien gij niets schuldig zijt, en dat gij mij veracht, door wien God u zoo vele en zoo schoone weldaden gegeven heeft? Zulken eerbied bewijzen ook heden de papisten hunnen valschen bisschoppen: want hoewel zij door hunne zeer harde tirannie verdrukt worden, zoo dulden zij die nochtans niet onwillig, maar naar Christus zelven vragen zij niet, noch ontzien Hem te verachten. Een andere Christus en een ander Evangelie, wordt hier anders genomen dan bij de Galaten, hfdst. 1:8. Wan. daar wordt het woord **een ander**, gesteld tegen **waarachtig** en **oprecht**, en beteekent daarom **leugenachtig** en **geveinsd**. Maar hier wil hij zeggen: Zoo het Evangelie tot u gekomen ware door hunnen dienst, en niet door den mijne.

5 Want ik meen, dat ik. Nu neemt hij weg wat alleen tot hun verontschuldiging kon dienen, en bestraft ze van ondankbaarheid: want hij vermaant ze, dat hij den hoogsten apostelen is gelijk geweest. Zoo zijn dan de Corinthiërs ondankbaar, dewijl zij hem zoodanig hadden leeren kennen, en niet meer van hem hielden, en de autoriteit, die hem met recht toekwam, anderen menschen overdroegen, die van geene waarde waren. Nochtans uit zedigheit zegt hij, dat hij alzoo meent, hoewel de zaak allen bekend en openbaar was. Hij spreekt daarvan, dat God zijn apostelambt met geen mindere gaven versierd had, dan het apostelambt van Johannes en Petrus. Nu, wie de gaven Gods versmaadt, die hij geopenbaard heeft, kan zichzelve niet ontschuldigen, dat hij niet boos en ondankbaar geoordeeld worde. Daarom, zoo waar gij Gods gaven aanmerkt, daar moet gij ook God zelf eeren. Ik wil zeggen, dat een iegelijk zoo verre eer waardig is, al naardat hij in Gods gave uitnemende is, voornamelijk, zoo gij eenige vrucht daarvan hebt.

6 Maar indien ik ook ongeleerd. Daar was iets, waarin hij in het eerste aanzien minder kon schijnen te zijn, te weten, dat hij de gave der welsprekendheid niet had: zoo verbeterd hij dan dit oordeel door voorkoming, als hij bekend, dat hij wel in woorden ongepolijst is, doch de wetenschap zich toekent. Door de **woorden**, verstaat hij de sierlijkheid der redenen, en door de **wetenschap**, verstaat hij de substantie der leer zelve. Want gelijk in den mensch is ziel en lichaam, alzoo is in de leer de zaak zelve, die daar geleerd wordt, en het versiersel der woorden, waarmede zij bekleed wordt. Zoo dan, Paulus betuigt, dat hij weet wat men moet leeren, en wat noodig is te weten, hoewel hij geen welsprekende redenaar is, die zijn leer met gepolijste en uitnemende wijze van spreken weet te versieren. Maar hier wordt gevraagd, of de gave der welsprekendheid ook niet den apostelen noodig is: want hoe zullen zij anders bekwaam zijn om het volk te leeren? anderen ware mogelijk de kennis genoeg, maar waartoe zou een stom leeraar dienen? Ik antwoord, dat Paulus zichzelve niet alzoo bekend ongeleerd in woorden te zijn, alsof hij ganschelijk een kind ware, maar omdat zijn uitspraak niet zoo sierlijk was als die der anderen, die hij daarin den prijs laat, behoudende wat het voornaamste was, te weten, de zaak zelve, hun latende de woorden zonder gewicht. Zoo iemand vraagt, waarom de Heere, die de tongen der menschen maakt heeft, zulk een apostel niet begaafd heeft met de gave der welsprekendheid, opdat hem niets ontbreke? ik antwoord, dat hem overvloedig gegeven was, wat het gebrek aan welsprekendheid vervulde. Want wij zien en gevoelen wat groote majesteit in zijne ge-

schriften gevonden wordt, wat groote hoogte daarin verschijnt, hoe gewichtig zij zijn, wat groote kracht zij uitgeven: eindelijk, het zijn donderslagen, en geen woorden. Wordt de kracht des Heiligen Geestes niet klaarlijker gezien in de naakte boerachtigheid der woorden (opdat ik alzoo spreke) dan in den valschen schijn der schoonheid en sierlijkheid? Maar van deze zaak is breder gehandeld in den voorgaanden zendbrief. In één woord, volgens de woorden bekent hij wat de tegenstanders tegenwerpen: maar uit de zaak zelve ontkent hij wat zij willen. Wij zullen ook naar zijn exempel leeren de zaak boven de woorden te achten, en opdat ik dat barbaarsch, doch algemeen spreekwoord gebruik: Dat de anderen de woorden weten, maar dat wij goede wetenschap der zaak hebben. Zoo de welsprekendheid daarbij komt, dat zij zij als een toegift, zoo worde zij niet gebruikt om de leer te bestrijken of te vervalschen, maar om die met rechte eenvoudigheid te verklaren. **Maar wij zijn.** Dewijl het wat groots was, zichzelve met de voornaamste apostelen te vergelijken, opdat dit niet tot hoovaardigheid gerekend worde, zoo stelt hij de Corinthiërs tot rechters, alleen dat zij uit de ervaring oordeelen. Want het was hun door vele bewijzen genoeg bekend, dat hij niet tevergeefs en zonder oorzaak roemde. Zoo verstaat hij dan, dat hij afaat woorden te maken, omdat de zaak en de ervaring zelve genoeg bewijzen, al wat hij zou zeggen.

- 7 Heb ik daarin gezondigd, dat ik mijzelf vernederd heb, opdat gij zoudt verheven worden: dat ik u voor niet het Evan- 1 Cor. 9:12.
gelie gepredikt heb?
- 8 De andere gemeenten heb ik beroofd, bezoldiging van hen nemende om u te dienen.
- 9 En toen ik bij u was, en gebrek had, zoo ben ik niemand lastig geweest: want wat mij ontbrak, hebben de broeders vervuld, die uit Macedonië kwamen; en ik heb mijzelf in alles alzoo bewaard, opdat ik u niet lastig ware, en zal mij alzoo bewaren. Hand. 20:33
1 Thess. 2:9.
2 Thess. 3:8.
2 Cor. 12:13.
Eph. 4:15.
- 10 De waarheid van Christus is in mij, dat deze roem niet zal afgebroken worden tegen mij in de landen van Achaje.
- 11 Waarom? omdat ik u niet liefheb? God weet het.
- 12 Maar wat ik doe, dat zal ik ook doen, opdat ik de oorzaak beneme dengenen, die oorzaak zoeken, ¹⁾ opdat zij in datgene, waarop zij roemen, bevonden worden gelijk als wij. 1) Of, be-
geeren.

7 Heb ik daarin gezondigd. De nederheid werd hem voorgeworpen tot oneer, daar zij een zeer loffelijke deugd was. De nederheid beduidt hier een gewillige verwerping: want hij had zichzelve zoo zedig gedragen, alsof geen uitnemendheid in hem ware, zoodat velen hem achtten een man uit het gemeene volk: dit had hij tot der Corinthiërs nut gedaan. Want hij brandde met zulke begeerte en zorg over hunne zaligheid, dat hij zichzelve niet aanzag; zoo zegt hij dan dat hij vanzelf van zijn grootheid is afgeweken, omdat zij door zijn kleinheid zouden groot worden. Want het einde was om hunne zaligheid te bevorderen. Nu beschuldigt hij ze bedektelijk van ondankbaarheid, omdat zij zulke godzalige genegenheid hem tot schande rekenen: hetwelk hij niet doet om hen te verwijten,

maar om hen te beter tot een recht verstand terug te brengen. En voorwaar, hij bestraft ze scherper met zulk een spottende wijze van spreken, dan wanneer hij eenvoudig en zonder beeld gesproken had. Hij had kunnen zeggen: Wat is dit? word ik van u veracht, omdat ik mijzelven vernederd heb tot uw voordeel? Maar deze vragende wijze van spreken, die hij gebruikt, was krachtig om hen te beschamen. **Dat ik voor niet.** Dit is een stuk der vernedering, want hij had zich van zijn recht onthouden, alsof zijn conditie erger ware dan der anderen: want sommiger ongerechtigheid was zoo groot, dat zij hem daarom te minder achtten, alsof hij geen bezoldiging waardig geweest ware. Waarom hij de Corinthiërs voor niet gediend heeft, wordt terstond daarbij gesteld: want hij deed niet alom alzoo; maar gelijk wij in den Eersten zendbrief gezien hebben, het was te vreezen, dat hij den valschen apostelen oorzaak zou geven om te lasteren.

8 De andere gemeenten heb ik beroofd. Ik denk, dat hij met opzet een hatelijk woord heeft gebruikt, om de onwaardigheid der zaak te beter uit te drukken, dat de Corinthiërs hem verachtten. Ik heb (zegt hij) uit den roof van anderen mijn bezoldiging gemaakt om u te dienen: en dewijl ik u alzoo gespaard heb, hoe kwalijk betaamt het, dat mij zulks zoo kwalijk beloond wordt? Het is een gelijkenis, ontleend aan de gewoonte in den krijg: want gelijk de overwinnaars een roof nemen uit de overwonnen volken, alzoo was het als een roof der overwinningen, al wat Paulus nam van de gemeenten, die hij voor Christus gewonnen had. Hoewel, hij zou het nimmermeer van de onwilligen genomen hebben: maar wat zij hem voor niet gaven, was gelijk een schuld in den geestelijken krijg. Merk ook op, dat hij zegt, dat hij gebrek geleden heeft: want hij zou hun nimmermeer lastig geweest zijn, dan uit armoede; intuschen heeft hij desniettemin met zijne handen gearbeid, gelijk wij boven gehad hebben: maar als de arbeid der handen niet genoeg was om het leven te onderhouden, zoo is hem van de Macedoniërs hulp geschied. Daarom zegt hij niet, dat hem van de Macedoniërs de kost is gegeven, maar alleen dat zij vervuld hebben wat hem ontbrak. Van de heilige voorzichtigheid en naarstigheid in de gevaren te ontvlieden, hebben wij op een andere plaats gesproken. Hier moet men den godzaligen ijver der Macedoniërs aanmerken, die niet twijfelden van hunne goede bezoldiging te geven, opdat het Evangelie verkondigd worde aan anderen, en ook aan zulken, die rijker waren dan zij. Och, hoe weinige Macedoniërs, en hoe vele Corinthiërs kan men heden alom vinden!

10 De waarheid van Christus is in mij. Opdat niemand zou denken, dat Paulus dit daarom zeide, omdat zij voortaan milder jegens hem zouden zijn, en zoeken die feil van den verleden tijd te beteren, zoo bevestigt hij met een eed, dat hij niets van hen zal nemen, noch van anderen in Achaje, al ware het hem aangeboden. Want deze vorm van spreken: **De waarheid van Christus is in mij,** is de vorm van een eed, welke zooveel is alsof hij gezegd had: Men acht niet, dat de waarheid van Christus in mij is, zoo ik dezen roem niet behoud onder de Achajers; de stad Corinthe lag in het land Achaje.

11 Omdat ik u niet liefheb? Die wij liefhebben, van die bedienen wij ons vriendschappelijk: daarom, opdat de Corinthiërs het niet kwalijk

nemen, dat hij hunne gaven verwerpt, en zich van de Macedoniërs liet helpen, en zwoer, dat hij dit nog voortaan zou doen, zoo voorkomt hij ook dit vermoeden, en vraagt als in hun persoon, of dit een teeken van een kwaadwillig hart is? Hij antwoordt niet rechtuit op de vraag; maar dit bedekte antwoord is gewichtiger, als hij God stelt tot getuige zijner goedwilligheid jegens hen. Hier ziet gij, hoe in drie verzen twee eeden zijn: welke daarom geoorloofd en heilig zijn, omdat zij een recht betamelijk einde hebben, en om behoorlijke oorzaak gedaan zijn. Zoo dan, alle eeden zonder onderscheid te veroordeelen, is een werk der uitzinnige menschen, die geen onderscheid maken tusschen wit en zwart.

12 Maar wat ik doe. Wederom zegt hij de oorzaak en reden, waarom hij het doet. De valsche apostelen onthielden zich van bezoldiging te ontvangen, om de ongeleerden tot zich te trekken. Het was een valsche opschik van grooten ijver, dat zij voor niet dienden. Had Paulus zijn recht gebruikt, zoo hadden zij oorzaak gehad om zichzelf te verheffen, alsof zij hem verre te boven gingen. Zoo dan, opdat Paulus hun geen oorzaak zou geven om hinderlijk te zijn, zoo heeft hij ook voor niet het Evangelie gepredikt. En dit is het wat hij daarbij zegt, dat hij oorzaak wil benemen dengenen, die oorzaak zoeken. Want de valsche apostelen wilden door deze listigheid zichzelf bedektelijk voorgeven, en Paulus zooveel genade en aangenaamheid onttrekken, waren zij in eenig ding boven hem geweest: zoo zegt hij dan, dat hij dit niet doen wil. Zij zullen, zegt hij, bevonden worden ons gelijk te zijn in dezen roem, welken zij begeerden alleen te hebben. Voorts, dit is een nuttige vermaning van den boozen oorzaak te benemen, zoo wanneer zij die zoeken. Want dit is de eenige oorzaak om te overwinnen, en niet wanneer wij ze door onvoorzichtigheid wapenen.

13 Want zulke valsche apostelen zijn bedriegelijke arbeiders, die zichzelf veranderen in apostelen van Christus.

14 En dit is geen wonder: want de satan zelve verandert zich in een engel des lichts.

15 Zoo is het dan niets groots, indien ook zijne dienaars zich veranderen, alsof zij dienaren der gerechtigheid waren: welker einde zal wezen naar hunne werken.

13 Want. Hoewel hij hun nu dit heeft benomen, wat zij voornamelijk zochten, nochtans is het hem niet genoeg, dat hij zichzelf hun gelijk gemaakt heeft in datgene, waarin zij wilden uitblinken: maar laat hun niets, waarin zij eenigen lof zouden waardig zijn. Dit scheen prijselijk te zijn, geld te versmaden: maar hij zegt dat zij bedriegerij gebruiken om te bestrijken, gelijk wanneer een hoer de kleding van eene eerlijke vrouw leende. Want men moest den valschen schijn wegnemen, waardoor de eere Gods verduisterd werd. **Zijn bedriegelijke arbeiders.** Dat is, zij openbaren hun boosheid niet bij het eerste aanzien, maar sluipen listig in door eerlijke voorwending. Zoo moet men ze dan naarstig en grondig onderzoeken, opdat wij ze niet voor ware dienstknechten van Christus aannemen, zoo haast als daar eenige schijn van deugd gezien wordt. En Paulus heeft het niet door haat en nijd tot kwaad verdraaid, wat men voor een deugd had kunnen achten: maar door hunne onge-

schiktheid gedwongen zijnde, heeft hij dat verborgen kwaad ontdekt, omdat het een ontheiliging der deugd was, dat zij zichzelve dichtten grooter ijver te hebben, dan al de dienstknechten van Christus.

14 En dit is geen wonder. Dit is een bewijs van meerder tot minder. Zoo de satan, die de allerbooste, ja het hoofd en de vorst aller boozen is, zichzelve verandert, wat zullen zijne dienstknechten doen? Dit beide bevinden wij dagelijks. Want als de duivel ons kwelt tot kwaad, zoo belijdt hij zich niet te zijn wat hij is: want alzoo zou hij niets uitrichten, zoo wij vermaand waren, dat hij een doodelijk vijand en bestrijder onzer zaligheid is. Want hij misbruikt altijd eenig deksel om ons te verstrikken. Hij toont niet terstond zijn hoornen (gelijk men gemeenlijk zegt) maar werkt meer om een engel te schijnen; ook als hij ons tot grove stukken drijft, zoo maakt hij nochtans eenigen schijn, om ons onvoorzien in zijne netten te trekken. Wat zal het dan wezen, wanneer hij onder een schijn van goed, ja onder den titel Gods ons aankomt? Deze zelfde kunst volgen zijne dienstknechten, gelijk ik gezegd heb. Dit zijn gulden toenames: stadhouders van Christus, navolgers van Petrus, dienstknecht der dienstknechten Gods: maar als deze momaangezichten afgelegd worden, hoedanig zal de paus bevonden worden? De duivel zelve, zijn meester, zou nauw zulk een schoonen discipel met eenigerlei gruwelijkheid te boven gaan. Het is allen bekend wat van Babylon gezegd is, te weten, dat zij venijn schenkt in eenen gouden drinkbeker: zoo moet men zich dan voor dien valschen schijn hoeden. Zoo nu iemand vraagt: Zullen wij dan van allen een boos vermoeden hebben? Ik antwoord, dat dit geenszins des apostels meening is: want daar zijn teekenen der onderscheiding, wat, zoo iemand daarnaar niet vraagt, een plompheid is, en niet een voorzichtigheid. Hij heeft ons alleen aandachtig willen maken, opdat wij niet terstond uit de huid een leeuw achten. Want zoo wij niet te haastig zijn in het oordeelen, zoo zal de Heere maken, dat de ezelseoren terstond te voorschijn zullen komen. Bovendien heeft hij ons desgelijks willen vermanen, dat wij in de dienaren van Christus te waardeeren, niet den valschen schijn zullen aanzien, maar zoeken zullen wat 't voornaamst is. **Dienaren der gerechtigheid**, heeft hij gesteld voor goede en getrouwe dienaars, naar de Hebreuwsche wijze van spreken.

15 Welker einde zal wezen. Dit stelt hij daarbij tot vertroosting der godvruchtigen: want het is een woord van een grootmoedig mensch, die de dwaze oordeelen der menschen versmaadt, en den dag des Heeren lijdzaam verwacht. Intusschen vertoont hij een bijzonder betrouwen in de consciëntie, als die het oordeel Gods niet vreest.

16 Ik zeg het wederom, opdat niemand mij achte onwijs te zijn: anders zoo neemt mij nu ook als onwijs, opdat ik ook een weinig roeme;

17 Wat ik spreek, spreek ik niet naar den Heere, maar als in onwijsheid, in deze stoute roeming.

18 Dewijl velen roemen naar het vleesch, zoo zal ik ook roemen.

19 Want gij verdraagt gaarne de onwijzen, dewijl gij zelve wijs zijt.

20 Want gij verdraagt het, zoo iemand u tot dienstbaarheid brengt, zoo iemand u verslindt, zoo iemand u het uwe beneemt, zoo iemand zichzelve verheft, zoo iemand u in het aangezicht slaat.

Openb. 17:4;
18:3.

Job 19:2.

21 Ik spreek naar oneer, alsof wij zwak geweest waren: ja waarin Hand. 22:3.
iemand stout is, ik spreek in onwijsheid, ben ik ook stout.

16 Ik zeg het wederom. De apostel heeft hier twee dingen voor, want hij wil eensdeels de dwaze ijdelheid der valsche apostelen wederleggen, dat zij zoo ongeschikt hunnen eigen lof uitroepen; bovendien wil hij de Corinthiërs beschelden, dat zij maakten, dat hij moest roemen buiten zijn voornemen. Ik zeg het, zegt hij, wederom: want boven had hij overvloedig bewezen, dat er geen oorzaak was om hem te verachten, en hij had ook mede bewezen, dat de anderen hem niet gelijk waren, en dat hij daarom niet zijne roemingen moest voegen naar den regel hunner mate. Alzoo vermaant hij wederom, tot wat einde hij duslang geroemd heeft, te weten, opdat hij zijn apostelambt van verachting zoude bevrijden: want hadden de Corinthiërs gedaan wat zij behoorden, zoo zou hij niet een woord daarvan gesproken hebben. **Anders zoo neemt mij nu ook als onwijs.** Zoo ik van u geoordeeld word onwijs te zijn, zoo laat mij immers toe, dat ik mijn recht en vrijheid gebruik, dat is, dat ik naar der dwazen wijze onwijsheid doe. Aldus bestraft hij de valsche apostelen, die hoewel zij in dezen deele zeer ongeschikt waren, nochtans van de Corinthiërs niet alleen geduld, maar ook met groote loftuiting ontvangen werden. Daarna verklaart hij hoedanig deze onwijsheid zij, te weten, zijn lof te verhalen. En dewijl dezen zulks zonder einde en mate deden, zoo beduidt hij, dat hij zulks niet gewoon is, als hij zegt: **Een weinig**; want ik versta dat van den tijd, opdat de zin zij, dat Paulus niet lang daarin heeft willen blijven, maar een oogenblik tijds een ander persoon aandoen, en terstond wederom ophouden, gelijk wij plegen lichtelijk voorbij te gaan wat vreemd is van onze handeling en voornemen, daar de onwijzen zonder ophouden blijven in dingen, die tot de zaak niet dienen.

17 Dat ik spreek, spreek ik niet naar den Heere. Zijn hart zag wel op God, maar deze wijze scheen niet wel den dienstknecht des Heeren te betamen: hoewel wat de apostel hier van zichzelve belijdt, bestraft hij veeleer in de valsche apostelen. Want zijn voornemen was niet zichzelve te prijzen, maar alleen zichzelve met hen te vergelijken, om hen neder te werpen. Zoo neemt hij dan op zijn persoon wat hun eigenlijk toekwam, om den Corinthiërs de oogen open te doen. Waar ik gesteld heb **stoutheid**, daar is in het Grieksch *ὕβρις* een woord, van welks beduiding wij gesproken hebben in hfdst. 9. *στᾶσις*. Voorwaar de woorden, zaak of substantie dienen hier niet.

18 Dewijl velen roemen. De zin is: Zoo iemand mij tegenwerpt, dat het niet goed is wat ik doe, wat doen de anderen? zijn zij niet hierin mijne voorgangers en veroorzakers? ben ik alleen of de eerste, die naar het vleesch roem? waarom zal het hun heerlijk wezen, dat mij tot schande zal gerekend worden? Zoo is Paulus dan zoover van eerzoeeking in zijn lof te verhalen, dat hij tevreden is, dat het hem tot feil of schuld gerekend wordt, alleen dat hij de ijdelheid der valsche apostelen mag wederleggen. **Naar het vleesch roemen.** Dat is, zichzelve liever prijzen in dingen, die tot ijdel vertooning dienen, dan in een goede consciëntie. Want het woord **vleesch**, ziet hier op de wereld, wanneer wij lof zoeken in ijdele uitwendige dingen, die voor de wereld groot en sierlijk geacht worden. Voor dit woord heeft hij weinig tevoren gezegd: in het aangezicht.

19 Want gij verdraagt gaarne. Naar mijn oordeel noemt hij ze spottender wijze **wijs**. Hij werd van hen veracht, hetwelk zij niet konden doen, dan met overgroote hoovaardigheid opgeblazen zijnde. Zoo zegt hij dan, dewijl gij zoo wijs zijt, zoo doet wat den wijzen betaamt, mij, dien gij veracht, als een onwijze verdragende. Waaruit ik acht, dat hij deze woorden niet spreekt tot allen zonder onderscheid, maar dat hij sommige zekere menschen bestraft, die zichzelf niet zeer beleefdelyk gedroegen.

20 Want gij verdraagt het, zoo iemand. Hier kan drieërlei zin zijn, te weten, dat hij de Corinthiërs spottender wijze hekelt, omdat zij niets kunnen dragen, gelijk lekkere menschen plegen, of dat hij ze bedektelyk van onachtzaamheid beschuldigt, omdat zij zichzelf tot de valsche apostelen in schandelyke dienstbaarheid begeven hadden; of dat hij als in eens anders persoon verhaalt, wat hatelyk van hem gezegd wordt, alsof hij een tirannische heerschappij tegen hen aangenomen had. De tweede zin behaagt Chrysostomus, Ambrosius en Augustinus, en is in 't gemeen aangenomen, en hij komt voorwaar wel met het verband overeen: hoewel de derde zin behaagt mij niet minder. Want wij zien, hoe hij alom van de boozen is gelasterd geweest, alsof hij moedwillige heerschappij gedreven had, waarvan hij nochtans zeer wijd was; maar dewijl die andere zin meer is aangenomen, zoo wil ik dien niet tegenstaan, en deze uitspraak zal aldus aan het voorgaande hangen: Gij verdraagt alles van de anderen, zoo zij u verdrukken, zoo zij het uwe eischen, zoo zij u schandelyk handelen: waarom zult gij het niet zoowel van mij dragen, dewijl zij mij in niets te boven gaan? Want dat hij zegt, dat hij niet zwak geweest is, daarmede wil hij zeggen, dat hij met zulke gave Gods is versierd geweest, dat hij niet een van den gemeenen hoop behoorde geacht te worden. Want het woordje **zwak**, strekt wijd, gelijk wij terstond wederom zullen zien. Dit is voorwaar altijd de gewoonte der wereld geweest, en zal wezen tot het einde toe, te weten, hardnekkig de dienstknechten Gods wederstaan, om alle zeer kleine oorzaken zeer hittig tegen hen vergrammen, altijd tegenstrijden en murmureeren, overmatige strengheid klagen, voor alle tucht gruwen, den valschen apostelen, den bedriegers, en ondeugenden menschen zichzelf onderwerpen, hun alles toelaten, en lijdzaam aannemen en dragen, al wat zij willen opleggen. Alzoo zal men heden onder dertig menschen nauw één vinden, die zijnen hals gaarne aan het juk van Christus wil onderwerpen, waar zij allen zoo gewillig de tirannie van den paus gedragen hebben. Die tevoren alle zeer gruwelyke versmaadheden der monniken vriendelyk opgegeten hebben, diezelven zijn terstond oproerig, wanneer zij vaderlyk, waarlyk, heilzaam van hunne herders en leeraars vermaand worden. Degenen, die in de waarheid te hooren, zulke weeke en eigenzinnige ooren hebben, zijn die niet meer waardig onder de tirannie van den Antichrist, dan onder de zoete regeering van Christus te zijn? Maar het is van den beginne aan alzoo geweest.

21 Ja waarin iemand stout is. Paulus had gevraagd, waarom de Corinthiërs meer eerbied aan anderen bewezen dan hem, die geenszins zwak, dat is, verachtelyk geweest was: nu bevestigt hij dat, want zoo men een vergelyking wil maken, zoo zal hij voor niemand wijken in eenig deel van roem en eer.

- 22 Zijn zij Hebreëen? ik ook.** Zijn zij Israëlieten? ik ook. Zijn zij Flil. 3:4. Abrahams zaad? ik ook.
- 23 Zijn zij dienaars van Christus? ik spreek onwijs zijnde, ik meer:** 1 Cor. 15:10. in arbeid overvloediger, in slagen boven mate, in gevangenissen 2 Cor. 12:11. meer, in sterven dikmaals.
- 24 Van de Joden heb ik veertig slagen min een, vijfmaal ontvangen.** Hand. 9:16; 21:11.
- 25 Driemaal ben ik met roeden gegeeseld geweest, eenmaal gesteenvigd, driemaal heb ik schipbreuk geleden, nacht en dag ben ik in de diepte der zee geweest.** 2 Cor. 6:4. Deut. 25:3. Hand. 16:22. Hand. 14:19. Hand. 27:9, 41.
- 26 In reizen dikmaals, in gevaren der waterstroomen, in gevaren der roovers, in gevaren van mijn geslacht, in gevaren van de heidenen, in gevaren in de stad, in gevaren in de woestijn, in gevaren in de zee, in gevaren onder valsche broeders.**
- 27 In arbeid en zwaarigheid, in waken dikmaals, in honger en dorst, in vasten dikmaals, in koude en naaktheid.**
- 28 Boven die dingen, die van buiten aankomen, mijn dagelyksche last, de zorg van al de gemeenten.** Hand. 20:18. 1 Cor. 8:13.
- 29 Wie wordt er zwak, dat ik niet zwak worde? wie wordt er geërgerd, dat ik niet brande?**

22 Zijn zij Hebreëen? Nu verhaalt hij de stukken, daarmede voor oogen stellende, dat hij geenszins minder is geweest, zoo hij tot vergelyking wil komen. En ten eerste verhaalt hij de heerlijkheid des geslachts, waarop voornamelyk zijn tegenstanders zich verhoovardigen. Zoo zij, zeide hij, van de edelheid des geslachts roemen, ik zal hun gelijk zijn: want ik ben ook een Israëliet uit Abrahams zaad. Dit is een ijdele en onnutte roem, en nochtans gebruikte Paulus drie woorden om dien uit te drukken: ja hij verhaalt als het ware drieërlei uitnemendheid, met welke verhaling hij (gelijk ik meen) bedektelyk hun dwaasheid hekelt, omdat zij het eerste en laatste hunner uitnemendheid in zulk een lichtvaardige zaak stelden, en deze roeming zonder ophouden zoozeer in hunnen mond was, dat het walgelyk was, gelijk ijdele menschen plegen van nietige dingen opgeblazen woorden te maken. Het woord **Hebreëen**, beduidt het geslacht, en komt van Heber, gelijk men ziet Gen. 11:14. Bovendien is het waarschijnlijk, dat Abraham Gen. 14:13 alzoo genoemd wordt, omdat hij van dien voorvader afgestamd was. De gissing van die het uitleggen, **van over de rivier** is niet zonder kleur. Het is wel waar, dat wij niet lezen dat iemand alzoo is genoemd geweest vóór Abrahams tijd, die over de rivier getrokken is, toen hij uit zijn vaderland verhuisde, en daarna is de naam in Abrahams huisgezin begonnen gemeen te worden, gelijk het openbaar is uit de geschiedenis van Jozef. Nochtans geeft de uitgang des woords te kennen, dat het een geslacht beduidt, en die plaats, die ik boven aangehaald heb, bevestigt dit genoeg.

23 Zijn zij dienaars van Christus. Nu, als van waren lof gesproken wordt, wil hij niet meer alleen hun gelijk zijn, maar verheft zichzelf hooger. Want dusver heeft hij hunne vleeschelyke roemingen als een rook met wind verdreven, als hij de zijne desgelijks daartegen stelde. Maar dewijl zij ze niet met grond hadden, zoo scheidt hij zichzelf terecht van hen af, als men ernstig moet roemen. Want een dienstknecht van Christus te zijn, is veel hooger en

grooter dan een eerstgeborene te zijn onder al de eerstgeborenen in Abrahams huisgezin. Nochtans zegt hij wederom, dat hij onwils is, om de valsche beschuldigingen te voorkomen. Denkt, zeide hij, dat dit een dwaze roeming is, nochtans is zij waar. **In arbeid.** Hiermede bewijst hij, dat hij een uitnemender dienstknecht van Christus is, en dit is eerst een zeker en vast bewijs, wanneer voor woorden de zaak zelve voortgebracht wordt. Hij stelt hier arbeid in het meer-voud, en daarna stelt hij het in het enkelvoud, en ik zie niet wat onderscheid tusschen beide is, tenzij hij mogelijk hier in 't gemeen spreekt, vervattende die dingen, die hij daarna afzonderlijk optelt; gelijk wij ook het woord **sterven**, kunnen nemen voor allerlei gevaren, die eenigszins tegenwoordigen dood aanbrachten, welker soorten hij daarna aangeeft, alsof hij zeide: ik heb dikmaals in sterven een bewijs van mijzelf gegeven, in arbeiden ook veel meer. In denzelfden zin heeft hij ook het woord gesteld in het Eerste hfdst.

2 Cor 1:9, 10.

24 Van de Joden. Het is zeker, dat de macht om te richten toen den Joden benomen was, maar dewijl dit een kleine tuchting was, zoo was zij hun mogelijk toegelaten. Het was een wet Gods, dat degenen, die geen doodelijke straf verdiend hadden, voor den rechter zouden geesteseld worden, doch alzoo, dat men hem niet meer dan veertig slagen gawe, opdat het lichaam door wreedheid niet mismaakt of geschonden werde. En het is waarschijnlijk, dat het in 't vervolg van tijd een gewoonte is geworden, dat men met den negenendertigsten slag ophield: opdat zij niet te eenigen tijde door hittigheid opgewekt zijnde, over het getal zouden treden, dat de Heere verordend had. Dergelijke vele behoedzaamheden der rabbijnen vindt men bij de Joden, die een weinig aftrekken van wat de Heere toegelaten had. Hieruit (gelijk alle dingen tot erger veranderen) heeft men mogelijk gemeend, dat men allen, die veroordeeld werden, zooveel slagen moest geven: daar de Heere nochtans niet gebiedt hoever de strengheid moest gaan, maar waar zij moest ophouden. Tenzij men liever wil aannemen wat anderen zeggen, te weten, dat zij op Paulus grooter wreedheid bedreven, hetwelk niet onwaarschijnlijk schijnt: want hadden zij naar een algemeene gewoonte jegens ieder dezelfde strengheid gebruikt, zoo had hij kunnen zeggen, dat hij naar de gewoonte geslagen was geweest. Zoo dan, dewijl hij het getal der slagen uitdrukt, zoo beduidt hij daarmee de uiterste strengheid.

25 Driemaal ben ik met roeden geesteseld geweest. Hieruit is het openbaar, dat de apostel vele dingen geleden heeft, die niet gemeld worden bij Lukas: want hij meldt alleen één steeniging, en één geeseling, en één schipbreuk. Maar wij hebben de geheele geschiedenis niet, en alle dingen worden daar niet gemeld, die geschied zijn, maar alleen de voornaamste. **Gevaren van mijn geslacht.** Daarmede verstaat hij de gevaren, die hem van zijn volk aankwamen door den haat, welken al de Joden tegen hem hadden. Op de andere zijde had hij de heidenen tot vijanden. Ten derde werden hem lagen gelegd van de valsche broederen. Alzoo kwam het, dat hij om Christus' wil gehaat was van alle menschen. Ik acht, dat hij van gewillig vasten spreekt, want hij heeft van honger en armoede boven gesproken. Dit waren de teekenen, met welke hij niet ten onrechte bewees een uitnemend dienstknecht van Christus

te zijn. Want waaruit kan men beter de dienstknechten van Christus kennen, dan uit zoovele onderscheidene en zoo ernstige beproevingen? De weeke stoute roemers, hoewel zij niets gedaan en niets geleden hadden voor Christus, verhieven nochtans zichzelf. Maar hier wordt gevraagd, of niemand een dienaar van Christus is, dan die in zoovele gevaren en ellendigheden geoefend is? Ik antwoord, dat zij niet noodzakelijk in allen moeten gevonden zijn: maar waar deze dingen gezien worden, daar is voorwaar meerder en klaarder getuigenis. Zoo dan, degene, die met zoovele uitnemende versieringen versierd is, die zal anderen niet versmaden, die niet zoozeer versierd en beproefd zijn, en zal daarop niet hoovaardig zijn: maar nochtans wanneer het zal noodig wezen, zal hij tegen ondeugende en nietige menschen met heilige roeming zich verheugen, naar het voorbeeld van Paulus, zoover hij Christus en niet zichzelf aanziet: want alleen de hoovaardigheid en eeroeking zou al zulken lof verderven of mismaken. Want het voornaamste is, dat wij met zuivere conscientie Christus dienen; alle andere dingen zijn maar als aanhangselen.

28 Boven die dingen, die van buiten aankomen. Boven die dingen, zegt hij, die van hier en van ginder aankomen, en buiten de gewone dingen zijn. Hoe groot is mijn gewone last te achten, die mij dagelijks benauwt? te weten, dat ik zorg drage voor alle gemeenten. **De zorg voor alle gemeenten,** noemt hij zijnen gewonen last. Want alzoo heb ik het Grieksche woord gemeend te moeten overzetten, hetwelk somtijds beduidt al wat ons dringt. Zoo wie ernstige zorgvuldigheid draagt voor de gemeente Gods, die drukt zichzelf, en draagt een zwaren last. Hoedanig een voorbeeld van een volkomen dienaar is dit, zorgvuldig en naarstig te zijn, niet alleen voor één gemeente, noch voor tien, noch voor dertig, maar voor alle te zamen. Om de eene te leeren, de andere te versterken, de andere te vermanen, aan sommige raad te geven, en sommiger krankheid te genezen. Voorts kan men uit de woorden van Paulus verstaan, dat niemand van harte voor de gemeenten kan zorgvuldig zijn, zonder met vele zwaarigheden beladen te zijn. Want de regering is niet een genoegelijke bezigheid, waarin wij ons zoetelijk en uit listigheid zouden mogen oefenen, maar zij is een scherpe en harde krijg (gelijk boven gezegd is) dewijl de duivel ons altijd zooveel moeite aanricht als hem mogelijk is, en alleszins werkt om ons te verstoren.

29 Wie wordt er zwak. Hoevelen zijn er die gerust alle ergerissen zonder zorg voorbijgaan, die der broederen zwakheden verachten, of met voeten vertreden? Maar dat doen zij daarom, dat zij door geen zorg voor de gemeente beroerd worden. Want voorwaar, de zorgvuldigheid wekt medelijden, hetwelk maakt, dat de dienaar van Christus eens iegelijks bezwaar en eens iegelijks toestand aanneemt, om zich naar een iegelijk te voegen.

HET TWAALFDE HOOFDSTUK.

30 Indien men moet roemen, zoo zal ik roemen in de dingen mijner zwakheid.

31 De God en Vader van onzen Heere Jezus Christus, die ge-
prezen is in der eeuwigheid, weet dat ik niet lieg.

32 In Damaskus bewaarde de stadhouder des konings Arétas de
stad Damaskus, willende mij vangen.

33 En ik werd door een venster nedergelaten in eene mand over
de muren, en ben alzoo aan zijne handen ontkomen.

30 **I**ndien men moet roemen. Dit is het besluit van al wat boven
gezegd is, te weten, dat Paulus liever wil roemen in de din-
gen zijner zwakheid, dat is, in de dingen, die naar de achting
der wereld hem meer verachting konden aanbrenge, dan roem of
eer, gelijk daar zijn, honger, dorst, gevangenissen, steenigingen,
slagen, en dergelijke: over welke dingen wij ons in 't algemeen
alzo zeer schamen, als over groote oneer.

31 **D**e God en Vader. Dewijl hij een bijzonder krijgsstuk wilde
verhalen, hetwelk nochtans niet zoo openbaar was, zoo bevestigt hij
dat, zijn eed daartusschen stellende. En merk op hoedanig de vorm
van een godzaligen eed is, te weten, als wij om de waarheid te
bevestigen, God met eerbied tot getuige nemen. Deze vervolging
was zooveel als de eerste krijgshandel van Paulus, gelijk uit Lukas
duidelijk is. Zoo hij, nog een nieuwe leerjongen in dezen krijg
zijnde, met zulke beginselen is geoefend, wat zal men achten dat
hij gedaan heeft, als hij nu een oud krijgsknecht was? Maar dewijl
in het vlieden geen bewijs eens kloeken en sterken gemoeds is, zoo
kon men vragen, waarom hij zijn vlucht verhaalt. Ik antwoord, dat
het sluiten der poorten der koninklijke stad een bewijs is ge-
weest, met wat groote razernij de goddeloozen tegen hem brandden,
hetwelk niet zonder oorzaak was. Want had Paulus niet met een
nieuwe en ongewone naarstigheit voor Christus gestreden, zoo zou-
den de goddeloozen nimmermeer alzoo tegen hem geraasd hebben.
Maar zijn bijzondere standvastigheid is voornamelijk hierin open-
baar, dat hij zulke wreede vervolging ontkomen zijnde, niet opge-
houden heeft in des Heeren werk onversaagd voortgaande, de gan-
sche wereld tegen zich te verwekken. Hoewel, het is mogelijk dat
hij nog die eergierigen bespot, die niet anders gevonden hebbende
dan loftuitingen, gunsten, eervolle begroetingen, zachte herbergen,
de uitnemendsten wilden geacht zijn: want hij zegt daarentegen, dat
hij alzoo besloten is geweest, dat hij nauwelijks met ellendige en
schandelijke vlucht is kunnen ontkomen. Dat sommigen vragen, of
het Paulus geoorloofd is geweest over de muren te springen, dewijl
een doodstraf daarop gesteld was, daarop antwoord ik ten eerste,
dat het niet openbaar is, of zulk een straf in het Oosten gesteld
was; bovendien, zoo zij ook gesteld was, zoo heeft Paulus nochtans
niet gezondigd: want hij heeft het noch uit vijandschap, noch uit
spot gedaan, maar alleen uit nood. Want de wet zal dien mensch
niet straffen, die zichzelf over de muren werpende, zijn leven uit
den brand verlost heeft: en wat onderscheid is daar tusschen een
brand en de wreedheit der moordenaars. Men moet in de wetten

Rom. 1:9;
9:1.
2 Cor. 1:23.
Gal. 1:20.
Fil. 1:8.
1 Thess. 2:5.
Hand. 9:24.

altijd de redelijkheid en gerechtigheid aanzien: deze aanmerking
zal Paulus van alle schuld bevrijden.

1 Het betaamt mij voorwaar niet te roemen: want ik zal komen
tot gezichten en openbaringen des Heeren.

2 Ik ken een mensch in Christus vóór veertien jaren, (of in het
lichaam, weet ik niet, of buiten het lichaam, weet ik niet, God
weet het) dat zulk een mensch zeg ik, is opgenomen geweest
tot in den derden hemel: Hand. 9:3;
22:17.
1 Cor. 15:8.

3 Ik weet van zulk een mensch, (of in het lichaam, weet ik niet,
of buiten het lichaam, weet ik niet, God weet het.)

4 Dat hij is opgenomen geweest in het paradijs, en onuitspreke-
lijke woorden gehoord heeft, die den mensch niet geoorloofd
zijn te spreken.

5 Van zoodanigen mensch zal ik roemen; van mijzelfen zal ik niet
roemen, dan in mijne zwakheden.

1 **H**et betaamt mij voorwaar niet te roemen. Nu houdt hij
zichzelfen op als midden in den loop, opdat hij niet verder vare:
en alzoo berispt hij zeer bekwamelijk de onbeschaamdheit der tegen-
standers, en betuigt, dat hij onwillig op zulke wijze tegen hen strijdt:
want wat eerbaarheid was het, dat zij van alle kanten lof zochten
of eer bedelden, om zulk een groot man gelijk te zijn? Ten andere
vermaant hij door zijn voorbeeld, dat een iegelijk hoe meer en uit-
nemender gaven hij heeft, zooveel te minder op zijn uitnemendheit
behoort te denken. Want het is een zeer zorgelijke gedachte, dat
de mensch als in een doolhof getreden zijnde, terstond verstrikt
wordt, om zijne gaven veel te scherp te zien, en zichzelfen niet te
kennen. Paulus vreest, dat dit hem zal geschieden. Wij moeten wel
de gaven Gods bekennen, opdat wij ten eerste tot dankbaarheid,
daarna tot een recht gebruik derzelve verwekt worden: maar dat
men daaruit oorzaak om te roemen neemt, is niet zonder groot ge-
vaar. **Want ik zal komen tot gezichten.** Ik zal niet op de aarde
kruipen, maar zal gedwongen worden hoog op te klimmen: alzoo
vrees ik, dat de hoogte der gaven maken zal mijzelfen te ver-
geten. En voorwaar, zoo Paulus eergierig geroemd had, zoo zou
hij van boven voorover neergevallen zijn. Want het is alleen de
oetmoedigheid, die onze hoogte bij God bevestigt. Tusschen ge-
zichten en openbaringen is dit onderscheid, dat de openbaring
dikmaals geschiedt door droomen of door hemelsche aanspraken,
waarin niets den oogen verschijnt: maar het gezicht wordt bijna
nimmermeer gegeven zonder openbaring, dat is, God openbaart
altijd wat Hij daarmede wil.

2 **I**k ken een mensch in Christus. Dewijl hij zichzelfen zekere
mate wilde stellen, zoo neemt hij alleen één voorbeeld, hetwelk hij
ook alzoo behandelt, dat hij bewijst, dat hij het niet met lust en
begeerte voortbrengt: want waarom verhaalt hij het liever als in een
ander persoon dan in zijn eigen? Het is zooveel alsof hij zeide:
Ik wilde liever zwijgen, en dit bij mijzelfen verborgen houden, maar
zij laten het niet toe: zoo zal ik het gelijk al babbelende zeggen,
opdat het openbaar zij, dat ik het onwillens zeg. Het woord: **In**
Christus, meenen sommigen tot bevestiging gesteld te zijn: maar
ik duid het liever op de beweging, om te beduiden, dat Paulus hier

niet zichzelf aanziet, maar dat hij alleen op Christus ziet. Dat hij zegt, dat hij niet weet in het lichaam of buiten het lichaam, daarmede heeft hij te beter de grootheid der openbaring uitgedrukt. Want hij wil zeggen, dat God alzoo met hem gehandeld heeft, dat hij zelf niet wist hoe. En dit moet niet ongeloofelijk schijnen: want Hij openbaart Zichzelf ons somtijds, alzoo dat wij nochtans de wijze niet begrijpen. Nochtans wordt de zekerheid des geloofs hierdoor niet verkort: welke alleen hierin gelegen is, dat wij weten, dat God met ons spreekt. Ja, wij zullen meer hieruit leeren, dat men de wetenschap dier dingen alleen moet begeeren die noodig zijn, en de andere Gode bevelen. Zoo zegt hij dan, dat hij niet weet, of hij geheel met ziel en lichaam is opgenomen geweest tot in den hemel, of dat zijn ziel alleen is opgenomen geweest. **Vóór veertien jaren.** Sommigen vragen ook naar de plaats waar, maar derzulker nieuwsgierigheid te voldoen, komt ons niet toe. In den beginne heeft de Heere Zichzelf aan Paulus geopenbaard door een gezicht, toen hij hem uit het Jodendom tot het geloof zijns Evangelies wilde bekeeren: maar hij was toen nog tot zulke verborgenheden niet toegelaten, dewijl hij van Ananias in de eerste beginselen moest onderwezen worden. Zoo was aan dit gezicht niet anders dan een voorbereiding, om hem beweeglijk en leerzaam te maken. Hij heeft mogelijk nu dat gezicht aangehaald, dat hij ook bij Lukas meldt, Hand. 22: 17. Maar het is niet noodig in deze gissingen zeer te arbeiden, dewijl wij zien, dat Paulus het zelf veertien jaren lang verzwegen heeft, en dat hij niet één woord daarvan gesproken zou hebben, was hij niet door de ongeschiktheid der boozen daartoe gedwongen geweest. **Tot in den derden hemel.** Hij heeft de hemelen hier niet onderscheiden naar der filosofen wijze, zoodat elke planeet haren hemel heeft: maar het getal van drie is gesteld voor den hoogsten en volmaaktsten hemel. Ja, de hemel op zichzelf beduidt het zalige en heerlijke rijk Gods, hetwelk hooger is dan al de hemelen, en dan het uitspansel zelve, ja dan het gansche gebouw der wereld. En Paulus, met het enkele woord hemelen niet tevreden zijnde, heeft daarbij gesteld, dat hij is gekomen tot de hoogste hoogte, en tot het binnenste heiligdom. Want ons geloof klimt op tot in den hemel; en die gaan in graad en hoogte anderen te boven, die in kennis boven anderen uitnemend zijn: maar tot in den derden hemel te komen, dat is zeer weinigen gegeven.

4 In het paradijs. Dewijl elke heerlijke en zalige plaats in de Schrift genoemd wordt Gods hof: daaruit is het gebruik gekomen bij de Grieken, dat het woord **paradijs** beduidt de hemelsche glorie, ook vóór de komst van Christus, gelijk het openbaar is uit den prediker of Jezus Sirach. En in dezen zin wordt het genomen bij Lukas in het antwoord van Christus aan den moordenaar, waar Hij zegt: Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn, dat is, gij zult de tegenwoordigheid Gods genieten, in den staat en het leven der zaligen. **Onuitsprekelijke woorden gehoord heeft.** Ik neem hier **woorden** niet voor **zaken**, gelijk het naar de Hebreeuwsche wijze pleegt genomen te worden, want het zou dan niet rijmen met het woord **hooren**. Zoo iemand nu vraagt wat woorden het geweest zijn, daar is een kort antwoord, dat zij niet zonder oorzaak genoemd worden **onuitsprekelijke woorden**, en die niet geoorloofd

Hand. 9: 12.

Sir. 40: 16, 27.
Luk. 23: 43.

zijn gesproken te worden. Maar hiertegen kan iemand zeggen, dat het dan tevergeefs en onnut geweest is, dat Paulus ze gehoord heeft: want waartoe heeft hij dat gehoord, wat eeuwiglijk moest verzwegen zijn? Ik antwoord, dat het om Paulus' wil geschied is. Want die in zulke groote zwarigheden stond te komen, die zwaar genoeg waren om duizend harten te breken, die moest door een bijzondere wijze bevestigd worden, opdat hij nergens weke, maar volstandig onoverwonnen bleve. Laat ons een weinig overleggen, hoe vele en hoedanige tegenstanders zijn leer gehad heeft, bovendien met hoe menigerlei listen zij is verzocht geweest, en wij zullen ons niet verwonderen, waarom hij meer gehoord heeft dan geoorloofd was uit te spreken. Hieruit zullen wij een zeer nutte vermaning nemen, van mate te houden in de wetenschap. Wij zijn van nature genegen tot nieuwsgierigheid, daarom laten wij die leer varen die tot stichting dient, of wij smaken ze een weinig en verachtelijk, en drijven tot onnutte vragen. Hiertoe komt daarna ook stoutigheid en lichtvaardigheid, zoodat wij ons niet ontzien van onbekende en verborgen dingen te oordeelen. Uit deze twee bronnen is ons een goed deel der Scholastieke theologie gesproten, en al wat Dionysius die beuzelaar heeft bestaan van de hemelsche hierarchiën te dichten. Daarom betaamt het ons te matiger en soberder te zijn, opdat wij niet begeeren iets te weten, dan wat de Heere aan zijne gemeente heeft willen openbaren. Dit zij de grens onzer wetenschap.

5 Van zoodanigen mensch. Het is zooveel alsof hij gezegd had, ik heb een behoorlijke en rechte stof om te roemen, nochtans gebruik ik ze niet gaarne. Want het past beter bij mijne zaken te roemen in mijne zwakheden. Zoo die kwaadwillige menschen mij verder tergen, en meer roems van mij uitdringen dan ik begeer, zoo zullen zij gevoelen, dat zij tegen een mensch handelen, welken God grootelijks versierd en hoog verheven heeft, om hunne ongeschiktheden te wederleggen.

- 6 Want zoo ik roemen wil, zoo zal ik niet onwijs zijn: want ik zal de waarheid zeggen; maar ik laat het, opdat niemand van mij denke boven hetgeen hij mij ziet te zijn, of dat hij van mij hoort.
- 7 En opdat ik door de uitnemendheid der openbaringen niet bovenmate zou verheven worden, zoo is mij een prikkel in het vleesch gegeven, een bode des duivels, die mij met vuisten zou slaan. Job 2: 6.
- 8 Hierover heb ik den Heere driemaal gebeden, opdat hij van mij weke.
- 9 En Hij heeft tot mij gezegd: Mijne genade is u genoeg, want mijn kracht wordt in zwakheid volbracht. Zoo wil ik dan veel liever roemen in mijne zwakheden: opdat de kracht van Christus in mij wone.
- 10 Daarom behaag ik mijzelf in zwakheden, in versmaadheden, in nooden, in vervolgingen, in benauwdheden om Christus, want als ik zwak ben, dan ben ik sterk.

6 Want zoo ik roemen wil. Opdat hij daaruit niet zou gelasterd worden, omdat hij gezegd had, dat hij niet wilde roemen: en opdat de kwaadwilligen daarop niet antwoordden: gij wilt niet,

omdat gij niet kunt, zoo voorkomt hij dit, zeggende: Ik zou met recht wel kunnen roemen, en zou van geen ijdelheid berispt worden, want ik heb waarvan ik kon roemen; maar ik onthoud mij daarvan. Het woord **onwijs** neemt hij hier anders dan boven: want ook degenen, die met waarheid roemen, zijn ongeschikt en onnut, zoo daar eenige hoovaardigheid en eerzoeeking gezien wordt; maar het is een schandelijk en onverdragelijk dwaasheid, zoo iemand roemt zonder oorzaak, dat is, zoo hij liegende zegt te zijn wat hij niet is, want dan is bij de lichtvaardigheid ook een onbeschaamdheid. Maar de apostel neemt voor zeker, en betuigt dat zijn roeming beide ootmoedig en waarachtig is. Erasmus heeft het overgezet: **Ik spaar u**, maar het behaagt mij beter te stellen: **Ik onthoud mij**, of **ik laat het**, gelijk ik het overgezet heb. **Opdat niemand van mij**. Hij stelt de reden en oorzaak daarbij, te weten, omdat hij tevreden is dien stand en gestaltenis te houden, die de Heere hem opgelegd heeft. Het aanzien (zegt hij) en de woorden beloven niets groots van mij, daarom weiger ik niet klein geacht te worden. Hier zien wij, hoe zeer ootmoedig hij geweest is, dewijl hem zijn kleinheid, die hij met het aanschijn en met de woorden uitgaf, niet verdrotten heeft, hoewel hij nochtans van zulke groote uitnemendheid der gaven vol was. Het zal nochtans niet ongeschikt wezen, zoo men het aldus uitlegt: Dat hij met de zaak zelve tevreden zijnde, zichzelf niet verheft, opdat hij de valsche apostelen bedektelijk doorhale, die vele dingen van zichzelf roemden, daar niets van gezien werd: hoe-wel ik op een vorige plaats heb gezegd, wat ik beter keurde.

7 En opdat ik door de uitnemendheid der openbaringen. Dit is de tweede reden, te weten, dat God willende alle hoovaardigheid in hem bedwingen, hem met de roede getemd heeft. Deze roede noemt hij een prikkel, en het is een gelijkenis van de ossen genomen. Waar wij gesteld hebben: **In het vleesch**, daar is in het Grieksch: **Den vleesche**; daarom heeft Erasmus overgezet: **Door het vleesch**, maar ik wil het liever verstaan, dat de steking van dezen prikkel in het vleesch is geweest. Nu wordt daar gevraagd wat die prikkel geweest is. Die zijn te bespotten, die meenen dat Paulus tot onkuischheid is gekweld geweest: zoo moet men dan dat gedichtsel verwerpen. Sommigen meenen, dat hij met vele pijnen des hoofds is gekweld geweest. Chrysostomus wil het liever op Hymeneus, Alexander, en dergelijken duiden, die van den duivel gedreven zijnde, Paulus veel zwaarigheid deden. Ik meen, dat onder dit woord allerlei verzoeking vervat wordt, waarmede Paulus geoefend werd. Want het woord **vleesch** beduidt hier naar mijn oordeel niet het lichaam, maar dat deel der ziel, dat nog niet wedergeboren is, zoodat de zin is: Mij is een prikkel gegeven, waardoor mijn vleesch zou gestoken worden: want ik ben nog zoo geestelijk niet, dat ik niet met kwellingen naar het vleesch zou bevangen worden. Bovendien noemt hij dezen prikkel een bode des duivels, omdat alle verzoeking, gelijk zij van den duivel aangebracht worden, alsook vermanen dat de duivel tegenwoordig is: daarom betaamt het ons door elk gevoelen van verzoeking opgewekt, en om des duivels aanloopen te wederstaan, gewapend te worden. Dat dit Paulus in den zin kwam, was zeer nut: want die gedachte deed hem niet als een zorgeloos mensch blijde te zijn: want wie nog met gevaren omvangen wordt, en den vijand vreest, zingt nog geen

triumf. De Heere heeft (zegt hij) door een zeer goed middel gezorgd, dat ik mij niet verheffe: want dewijl ik bekommerd ben om op te passen, dat de duivel mij niet bedriege, zoo word ik van hoovaardigheid afgehouden. Hoewel, de Heere kwam hem niet alleen aldus te hulp, maar ook door hem te vernederen: want hij voegt daarbij: **Die mij met vuisten slaan zou**, met welke spreekwijze hij gepast uitdrukt, dat hij is weerhouden en vernederd geweest. Want het is een groote versmaadheid, met vuisten geslagen te worden: daarom zoo wiens aangezicht blauw geslagen is, durft van schaamte onder de oogen der menschen niet te komen. Alzoo met wat zwakheid wij bevangen worden, zoo zullen wij gedenken, dat wij van den Heere als met vuisten geslagen worden, om ons tot schaamte te brengen, opdat wij ootmoedigheid leeren. Dit zullen voornamelijk die bedenken, die anders met uitnemende deugden begaafd zijn; zoo zij eenige gebreken daaronder hebben, zoo zij met eenigen haat bezwaard worden, zoo zij met eenige lasteringen geschandvlekt worden, dat het niet alleen klappen, maar ook vristslagen des hemelschen Meesters zijn, om beschaamdheid aan te brengen, en alle wreedheid te benemen. Dit zullen alle godzalige menschen aanmerken, hoe groot het venijn der hoovaardigheid is (gelijk Augustinus zegt) hetwelk niet anders dan door venijn kan verbeterd worden. En voorwaar, gelijk zij de oorzaak des menschen verderfs geweest is, alzo is zij het hoogste gebrek, waartegen wij moeten strijden: want andere gebreken hebben plaats in booze daden, maar dit is te vreezen in de allerbeste werken. Bovendien is het van nature zoo vast in ons geworteld, dat men het zeer kwalijk kan uitroeien. Laat ons naarstig aanmerken wie hier spreekt. Hij had zoo vele gevaren, kwellingen, en ander kwaad overwonnen, hij had over alle vijanden van Christus getriumfeerd, hij had de vreeze des doods verdreven: eindelijk, hij had de wereld verlaten, en nochtans had hij de hoovaardigheid nog niet ganschelijk overwonnen. Ja hij had nog zulken zwaren strijd, dat hij niet kon overwinnen, dan met vuisten geslagen zijnde. Door dit voorbeeld onderwezen zijnde, laat ons alzo tegen andere gebreken strijden, dat wij de voornaamste kracht gebruiken om dit te overwinnen. Maar wat is dit, dat de duivel, die van den beginne aan een doodslager geweest is, Paulus' medicijnmeester was, en dat niet alleen in het lichaam te genezen, maar wat meer is, in de ziel te genezen? Ik antwoord, dat de duivel naar zijn aard en gewoonte niet anders voorgenomen heeft, dan om te dooden en te verderven, en dat de prikkel, die Paulus meldt met doodelijk venijn is bestreken geweest, maar dat dit een bijzondere weldaad des Heeren geweest is, dat Hij wat doodelijk was, in medicijn heeft veranderd.

8 Hierover heb ik den Heere driemaal gebeden. Driemaal wordt ook hier gesteld voor **dikmaals**. En hij wil te kennen geven, dat deze kwelling, die hij dikmaals heeft verzocht af te bidden, hem zwaar was: want was zij licht geweest om te verdragen, zoo zou hij zoo zeer niet begeerd hebben daarvan verlost te worden. Hij zegt nochtans, dat hij 't niet verkregen heeft. Waaruit het openbaar is, hoe noodig het hem geweest is, vernederd te worden. Zoo bevestigt hij dan wat hij boven gezegd heeft, dat hij door dezen toom is weerhouden geweest, opdat hij zich niet zou verhoovaardigen. Want hij zou zonder twijfel verhoord geworden zijn, zoo de verlos-

Joh. 8:44.
Gen. 3:4.

Jer. 29:12.
 Matt. 21:22.
 Mark. 11:24.
 Joh. 14:13;
 16:24.
 Jak. 1:5.

sing nut geweest ware. Maar daaruit schijnt te volgen, dat Paulus niet uit het geloof gebeden heeft, tenzij wij alle de beloften Gods willen te niet maken. Wij hooren alom in de Schrift, dat wij zullen verkrijgen, al wat wij uit het geloof zullen bidden. Nu, Paulus bidt, en verkrijgt niet. Ik antwoord, dat daar tweeërlei verkrijging is, gelijk daar ook verscheiden wijze van bidden is. Wij bidden die dingen alleen, van welke wij zekere beloften hebben, als daar zijn de vervulling des rijks Gods, en de heiligmaking zijns naams, de vergeving der zonden, en al wat ons zalig is: maar als wij meenen dat het rijk Gods kan, ja moet aldus of alzo bevorderd worden, en dat dit of dat noodig is om zijnen naam te heiligen, zoo worden wij dikmaals in onze meening bedrogen. Desgelijks zien wij dikmaals verkeerdelijk wat onze zaligheid aangaat, zoo dan, wij begeren die eerste dingen gerustelijk en zonder uitzondering, maar de middelen en wijze te stellen, dat komt ons niet toe: zoo wij een wijze uitdrukken, zoo is daarin altijd heimelijk een voorwaarde besloten. De heilige Paulus is zoo onwetend niet geweest, dat hij dit niet wel heeft geweten, daarom zooveel het einde zijns gebeds aangaat, hij is zonder twijfel verhoord geweest: hoewel hij zooveel de wijze aangaat, daarvan is verstoken geworden. Waaruit wij vermaand worden, dat wij niet den moed moeten verloren geven, alsof wij in het bidden tevergeefs gearbeid hadden, wanneer God onze gebeden niet volbrengt naar onzen wensch: maar dat zijn genade ons genoeg behoort te zijn, dat is, dat wij van Hem niet verlaten worden. Want dit is de oorzaak, waarom Hij dikmaals uit barmhartigheid den zijnen weigert, wat Hij met toornigheid den goddeloozen toelaat, omdat Hij zelf beter ziet wat ons nut zij, dan ons verstand zou kunnen begrijpen.

9 Hij heeft tot mij gezegd. Of hij dit antwoord gehad heeft door goddelijke aanspraak of openbaring, weet men niet, en daar is ook niet veel aan gelegen: want God antwoordt ons, wanneer Hij ons inwendig door zijnen Geest bevestigt, en door zijn vertroosting onderhoudt, opdat wij de hope en lijdzaamheid niet verlaten. Hij gebiedt Paulus met zijn genade tevreden te zijn, en intusschen den geesel niet te weigeren. Zoo moeten wij dan het kwaad blijven dragen, al is het dat het lang duurt, want het gaat zeer wel met ons, wanneer de genade Gods ons bijstaat, die ons te hulp komt. Het woord **genade** beduidt hier niet de gunst Gods, gelijk op andere plaatsen, maar de hulpe des Heiligen Geestes, omdat zij ons door onverdiende gunst Gods toekomt. En deze behoort den godzaligen genoeg te zijn, omdat zij een vast en onverwinnelijk steunsel is, opdat zij nimmermeer overwonnen worden. **Want mijne kracht.** Onze zwakheid schijnt Gods kracht te verhinderen, dat Hij ze in ons niet volbrengt; doch dit ontkent Paulus niet alleen, maar betuigt daarentegen, dat de kracht-Gods dan eerst behoorlijk volbracht wordt, als onze zwakheid gezien wordt. En opdat wij dit duidelijker verstaan, zoo moet men een onderscheid maken tusschen de kracht Gods en de onze. Want daar is kracht in het woordje **mijne**. Mijne kracht, zegt de Heere, dat is, die der menschen armoede te hulp komt, die de gevallen wederopricht, en de zwijkenden wederom hernieuwt, wordt volbracht in der menschen zwakheid, dat is, heeft oorzaak om zich te bewijzen, wanneer de zwakheid der menschen zich openbaart; en niet alleen dit, maar

wordt ook klaarlijk bekend, gelijk het betaamt. Want het woord **volbracht worden**, is te duiden op der menschen gevoel en kennis: want zij wordt niet volbracht, tenzij zij openbaar verschijne, opdat zij haren lof hebbe. Want zelfs de menschen zelven gevoelen ze niet, zoo zij niet eerst overtuigd zijn nood te hebben, en zij vergeten terstond wat zij vermag, tenzij zij zonder ophouden door het gevoelen hunner zwakheid geoefend worden. **Zoo zal ik dan veel liever.** Deze laatste uitspraak bevestigt de uitlegging, die ik gegeven heb. Ik zal (zegt hij) roemen in mijne zwakheden, opdat de kracht van Christus in mij wone. Daarom, zoo wie zich schaamt over dezen roem, die sluit de deur toe voor de kracht van Christus, en drijft ze eenigszins van zich weg. Want wij geven dan der genade van Christus plaats, als wij met ware vernedering des harten, onze zwakheid gevoelen en belijden. De dalen worden door regen bevochtigd tot vruchtbaarheid, en de hoogste heuvelen der bergen blijven intusschen droog en onvruchtbaar. Zoo moet dan degene, die ontvangen wil den hemelschen regen der geestelijke genade Gods, een dal worden. Hij voegt daarbij, **veel liever**, om te bewijzen, dat hij met zulke groote begeerte naar de genade Gods brandt, dat hij niets weigert om die te verkrijgen. Want wij zien velen, die zichzelf voor God vernederen, omdat zij vreezen heiligschennis te begaan, zoo zij zijn eer begeren: doch zij doen dit niet anders dan onwillig, of immers niet zoo overgegeven en mild, als het betaamde.

io Ik behaag mijzelf in zwakheden. Het is zonder twijfel, dat hij het woord **zwakheid**, hier gebruikt in een anderen zin: want hij heeft boven daarmede beduid die steking, die hij in zijn vleesch gevoelde; en nu beduidt hij daarmede die uitwendige gevallen, die voor de wereld verachting aanbrengen. Maar als hij in het gemeen van allerlei zwakheid gesproken heeft, zoo komt hij nu tot die bijzondere zwakheid, naar aanleiding waarvan hij van de zwarigheden in het gemeen gesproken had. Daarom zullen wij aanmerken, dat het woord **zwakheid**, algemeen is, en dat daaronder vervat wordt zoowel de zwakheid onzer natuur, als alle redenen van verwerping en verachting. Daar werd gehandeld van de uitwendige verachtelijkheid van Paulus: en hij is verder gevaren, om te bewijzen, dat hij alleszins van God vernederd werd, opdat de eere Gods te beter in zijne gebreken zou schijnen, welke door des menschen hoogheid eenigszins verborgen en bedekt wordt. Nu komt hij wederom tot zijne deugden, welke hem nochtans onder den gemeenen man meer verachting dan prijs en lof aanbrachten. **Want als ik zwak ben.** Dat is, hoe meer mij bij mijzelf ontbreekt, zooveel te milder voldoet de Heere al wat Hij ziet, dat er noodig is. Want de philosophische sterkheid is niet anders dan hardnekkigheid, of liever uitzinnige moed, gelijk daar in den razenden mensch pleegt te zijn. Wie waarlijk sterk begeert te zijn, moet niet weigeren ook mede zwak te zijn. Hij zij, zeg ik, in zichzelf zwak, opdat hij sterk zij in den Heere. Zoo iemand tegenwerpt, dat Paulus hier niet spreekt van het gebrek der kracht, maar van armoede en andere verdrukkingen: zoo antwoord ik, dat al deze dingen oefeningen zijn, om ons onze zwakheid te openbaren; want had God Paulus niet met zulke beproevingen geoefend, zoo zou hij zijn zwakheid nimmermeer zoo goed gezien hebben. Zoo ziet hij dan niet alleen op armoede en allerlei zwarigheid, maar ook op de vruchten, die daaruit voort-

kwamen, als daar zijn, de bekentenis onzer zwakheid, wantrouwen aan onszelven en ootmoedigheid.

- 1 Cor. 15:10. 11 Ik ben met roemen onwijs geworden, gij hebt mij daartoe gedwongen: want ik behoorde van u geprezen te worden; want ik ben in geen ding minder geweest dan de uitnemendste apostelen, hoewel ik niets ben.
- 1 Cor. 9:2. 12 De teekenen eens apostels zijn onder u geschied in alle lijdzaamheid, en teekenen, en wonderdaden, en krachten.
- 1 Cor. 9:12.
2 Cor. 11:9. 13 Want wat is er, waarin gij minder geweest zijt dan de andere gemeenten, uitgenomen dat ik zelf u niet lastig geweest ben? Vergeeft mij dit ongelijk.
- Hand. 20:28. 14 Ziet, ik ben ten derden male van harte genegen om tot u te komen, en zal u niet lastig zijn: want ik zoek niet het uwe, maar u: want de kinderen moeten niet schatten voor de ouders vergaderen, maar de ouders voor de kinderen.
- 15 Ik wil zeer gaarne geven, en gegeven worden voor uwe zielen: hoewel ik, u overvloedig liefhebbende, u niet lief ben.

11 **Ik ben met roemen onwijs geworden.** Hij heeft dusver met vele verontschuldigungen vergeving begeerd, omdat hij buiten zijn wijze en voornemen, en buiten wat de betamelijkheid en het apostelambt eischte, zijn eigen lof predikte. Nu inplaats van de afbeding gebruikt hij een verwijting, de schuld leggende op de Corinthiërs, die zelve dit behoorden te doen: want als de valsche apostelen Paulus lasterden, zoo behoorden de Corinthiërs zich strengelijk daartegen te stellen, en getrouw getuigenis te geven van zijne deugden. En hij bescheldt ze hier recht tijdig, opdat zij die verontschuldiging, die hij door hun ondankbaarheid gedwongen voortgebracht had, niet tot kwaad duiden, of dat degenen, die kwalijk jegens hem gezind waren, hem niet bleven tegenspreken. **Want ik ben in geen ding.** Wij zijn ondankbaar jegens God, zoo wij zijne gaven (waarvan wij getuigen zijn) toelaten van de boozen gelasterd of veracht worden. Hiervan berispt hij de Corinthiërs; want zij hadden hem bekend, dat hij niet minder was dan de uitnemendste der apostelen, en nochtans hoorden zij naar de lasteraars, die hem schandvlekten. Door de uitnemendste apostelen, verstaan sommigen zijne tegenstanders, die zichzelf voor de hoogste achtten; maar ik versta daarbij ook die de voornaamsten waren onder de twaalven, alsof hij zeide: Laat mij vergeleken worden met wat apostel gij wilt, ik vrees niet, dat ik minder zal bevonden worden. Want hoewel Paulus zeer wel met de andere apostelen overeenkwam, zoodat hij bereid was die boven hem te verheffen, zoo had hij nochtans strijd tegen hunne namen, die valschelijk gebruikt waren. Want de valsche apostelen misbruikten deze voorwending, dat zij in het gezelschap der twaalven geweest waren, dat zij al hunne gevoelens wisten, dat al hunne inzettingen hun bekend waren, en dergelijke. Zoo dan, als Paulus zag, dat zij op deze gedichte titelen zichzelf valschelijk verhoovaardigden, en bij de ongeleerden gehoor hadden, zoo moest hij tot deze vergelijking komen. Die verbetering, die daarbij gesteld is: **Hoewel ik niets ben**, beduidt, dat Paulus niets zichzelf eigenlijk wil toeschrijven, maar alleen in den Heere roemen, tenzij mogelijk

iemand liever wil, dat het een toelating zij, waarin hij uitdrukt wat de lasteraars en kwaadwilligen van hem zeggen.

12 **De teekenen eens apostels.** Teekenen eens apostels heeft hij gesteld voor **zegelen**, die tot bevestiging des apostelambts dienen, of immers voor argumenten en bewijzen, alsof hij zeide: God heeft mijn apostelambt alzoo onder u bevestigd, dat daar geen bewijs meer noodig is. Het eerste teeken noemt hij **lijdzaamheid**, omdat hij al de aanloopen des duivels en der vijanden moedig verdragende, en nergens wijkende, onoverwonnen was blijven staan; of, omdat hij zijn uitnemendheid vergetende, alle onrecht met goeden moed verdragen had. Want zulke grootmoedige deugd is als een hemelsch zegel, waarmede de Heere zijne apostelen verzegelt. De tweede plaats geeft hij aan de wonderen: want waar hij noemt **teekenen, wonderdaden, en krachten**, met drie verscheiden namen, daar noemt hij éézelfde zaak, gelijk hij ook doet op andere plaatsen. Voorts, worden zij **teekenen** genoemd, omdat zij geene ijdele schouwspelen zijn, maar verordend zijn om de menschen te leeren. Zij worden **wonderdaden** genoemd, omdat zij door hun nieuwigheid de menschen moeten opwekken en treffen. Zij worden **machten en krachten** genoemd, omdat zij uitnemender bewijs der mogendheid Gods zijn, dan die wij in den gewonen loop der natuur zien. Wij zien, dat dit het voornaamste einde der wonderen geweest is in het begin des Evangelies, opdat de leer te meerder autoriteit mocht hebben: zoo dan, hoe een iegelijk met meer wonderen begaafd was, zooveel te meer was zijn dienst bevestigd, gelijk daar gezegd is in het 15de hfdst. aan de Romeinen.

13 **Wat is er, waarin gij.** Dit is een verzwarende ondankbaarheid, dat hij tot hun nut en voordeel uitnemend geweest was, dat zij uit de bevestiging zijns apostelambts vrucht ontvangen hadden, en nochtans in de lasteringen der valsche apostelen bewilligden. Hij stelt spottende een uitzondering daarbij, dat hij hun niet tot een last geweest was: want dit deed in der waarheid de maat van zoo vele weldaden overvloeien, die hij hun bewezen had, dat hij hen voor niet gediend had. En hem daarna zeer te verachten, gelijk zij deden, wat was dat anders dan zijn bescheidenheid bespotten? Wat groote onbeleefdheid was dit? daarom heeft hij met goed recht zulke onverstandige hoovaardigheid scherpelijk bestraft. **Vergeeft mij dit ongelijk**, zegt hij. Want zij waren dubbel ondankbaar, dewijl zij dien niet alleen versmaden, door wiens weldaden zij verbonden waren, maar rekenden hem ook zijn weldadigheid tot schande. Chrysostomus meent, dat hier geen spot onder is, maar dat het meer een verontschuldiging is. Maar zoo iemand het geheele verband nader aanmerkt, zal hij lichtelijk zien, dat deze uitlegging vreemd is van den zin van Paulus.

14 **Ziet, ik ben ten derden male.** Hij prijst zijn daad, waarvoor de Corinthiërs hem op zeer slechte wijze dankten. Want hij zegt, dat hij om twee oorzaken zichzelf onthoudt van hun goed te genieten, te weten, dat hij hen zoekt, en niet hun goed. Insgelijks, dat hij zichzelf jegens hen wil gedragen, gelijk een vader jegens zijn kind. Hieruit is het openbaar, hoe grooten lof zijn matigheid verdiende, om welke hij bij de Corinthiërs veracht was. **Ik zoek niet het uwe.** Het ambt eens waren en oprechten herders is, niet gewin uit de schapen, maar de zaligheid der schapen te zoeken:

hoewel, men moet aanmerken, dat men niet alzo de menschen moet zoeken, dat een iegelijk zijne discipelen hebbe. Het is kwaad tot gewin begeven te zijn, of om gewin te hebben het ambt eens herders te bedienen: maar door eergierigheid discipelen achter zich te brengen is veel erger: maar Paulus wil zeggen, dat hij geen loon zoekt, maar alleen voor de zaligheid der zielen zorgvuldig is. Nochtans is het een sierlijke wijze van spreken, die hij gebruikt: want het is zooveel alsof hij gezegd had: Ik zoek grooter loon dan gij meent; ik ben met uw goed niet tevreden, maar zoek uzelf geheel, om uit de vrucht van mijn dienst, den Heere een offerande te doen. Maar wat? waar iemand uit zijn arbeid gevoed wordt, zal die des volks goed zoeken? Voorwaar, zoo het een getrouwe herder is, zoo zal hij altijd der schapen zaligheid zoeken, en niets anders: de bezoldiging zal wel een toeworp zijn, maar hij moet geen ander einde aanzien dan wat ik gezegd heb: wee dengenen, die elders op zien.

De ouders voor de kinderen. Was hij dan niet een vader der Filippensers, die hem ook voedden, waar hij van hen verwijderd was? Waren dan de andere apostelen geene vaders, die van de gemeenten gevoed werden? Dat heeft hij niet gemeend: want het is niet nieuw, dat de ouders in hun ouderdom van de kinderen gevoed worden. Zoo zijn zij dan niet vaderlijke eer onwaardig, die van de gemeenten leven: maar Paulus heeft alleen uit de gemeene wet der natuur willen bewijzen, dat het uit een vaderlijke genegenheid kwam wat hij deed. Daarom moet men dit bewijs niet tot het tegenovergestelde draaien. Want hij heeft dit als een vader gedaan: maar had hij anders gedaan, zoo zou hij desniettemin een vader geweest zijn.

15 Ik wil zeer gaarne geven. Dit is een getuigenis eener liefde, die meer dan vaderlijk is, dat hij bereid is niet alleen zijn arbeid, en ook al zijn macht aan hen te hangen, maar ook zijn leven; ja, dat hij, dien zij flauwelijk liefhadden, niettemin in deze genegenheid voorgaat. Wat hardheid des harten, al ware het van ijzer gemaakt, zou zulke groote brand der liefde niet verzachten of breken, voornamelijk wanneer zulke standvastigheid daarbij is? Voorts, wat Paulus hier van zichzelf zegt, zullen wij niet alleen bewonderen, maar ook navolgen. Daarom zullen alle herders hieruit leeren, wat zij hunnen gemeenten schuldig zijn.

16 Doch het zij alzo, ik ben u niet lastig geweest: maar dewijl ik listig was, zoo heb ik u met bedrog gevangen.

17 Heb ik u beroofd door eenigen dergenen, die ik tot u gezonden heb?

18 Ik heb Titus gebeden, en met hem een broeder gezonden; heeft Titus u wat afgedwongen? Hebben wij niet door denzelfden Geest gewandeld? Hebben wij niet in dezelfde voetstappen gewandeld?

19 Meent gij wederom, dat wij onszelven bij u verontschuldigen? Wij spreken voor het aanschijn Gods in Christus, maar alles, geliefden, tot uwe stichting.

20 Want ik vrees, dat het eenigszins zal geschieden, dat ik, zoo ik kom, u niet zal vinden zoodanig als ik wil, en dat ik van u zal gevonden worden zoodanig als gij niet wilt; dat er niet eenigszins zij twist, nijd, toorn, kijving, achterklapping, oorblazing, opgeblazenheid, beroering.

21 Opdat wederom, wanneer ik zal komen, mijn God mij zal vernederen bij u, en dat ik velen zal beweenen dergenen, die tevoren gezondigd hebben, en hebben zichzelf niet gebeterd van hun onreinheid, onkuischheid en onbeschaamdheid, die zij bedreven hebben.

16 Maar het zij alzo. Deze woorden geven te kennen, dat Paulus van de kwaadwilligen is beschuldigd, alsof hij listig door menschen opgestoot, tot zich getrokken zou hebben wat hij zelf met zijn eigen hand geweigerd had te ontvangen: niet dat hij zoo iets gedaan had, maar zij oordeelden anderen naar zichzelf. Want dit is den boozen gemeen, dat zij dat alles onbeschaamd op de dienstknechten Gods draaien, wat zij zelve zouden gedaan hebben, hadden zij gekund. Zoo dan, om deze zoo onbeschaamde gedichte schuld van zich af te wenden, wordt hij gedwongen de oprechtheid dergenen, die hij gezonden heeft, te beschermen: want hadden zij iets gezondigd, dat zou hem toegerekend geweest zijn. Wie zal zich nu verwonderen, dat hij in de aalmoezen zoo voorzichtig is geweest, die met zoo ongerecht oordeel bezwaard werd, nadat hij alleszins voorzichtig geweest was? Voorts zal zijn persoon ons een exempel zijn, opdat het ons niet zoo nieuw of onverdragelijk schijne, wanneer wij op dergelijke valsche beschuldigingen moeten antwoorden. Voornamelijk zullen wij hierdoor vermaand worden om godvreezend toe te zien, opdat wij den lasteraren geen oorzaak geven. Want wij zien, dat het niet genoeg is, dat wij onze eigene oprechtheid bewijzen, tenzij ook die zoo bevonden worden, wier hulpe en arbeid wij gebruikt hebben: daarom moet de keuze niet licht noch oppervlakkig geacht worden, maar van uitgelezene naarstigheid.

19 Meent gij wederom. Dewijl somtijds die zichzelf angstig plegen te verontschuldigen, die weten dat zij schuldig zijn, zoo is het waarschijnlijk, dat dit ook hem tot oneer is gerekend geweest, dat hij in den voorgaanden zendbrief gearbeid had om zijn dienst te beschermen. Bovendien is dit ook gebrekkelijk in de dienstknechten van Christus, zoo zij te zeer zorgvuldig zijn voor hunnen goeden naam. Zoo dan, om deze twee valsche beschuldigingen te wederleggen, zoo betuigt hij ten eerste, dat hij in het aanschijn Gods spreekt, dien de booze conscientien altijd vreezen. Ten andere zegt hij, dat hij het niet zoozeer doet om zijnentwil als om hunnentwil. Hij was bereid door goed gerucht en kwaad gerucht te wandelen, ja ook verijdeld te worden: maar het was den Corinthiërs nut, dat hij zijn goede achting behield, die hij verdiend had, opdat zijn dienst niet verachtelijk werd.

20 Want ik vrees. Hij verklaart hoe het tot hun stichting dient, dat zijn oprechtheid beschermd worde: want daardoor dat hij veracht geworden was, waren velen als ongebonden dertel geworden. Was hij in eerwaardigheid geweest, dat zou hun oorzaak tot verbetering geweest zijn: want zij zouden naar zijne vermaningen gehoord hebben. Ik vrees, zegt hij. Deze vrees was uit liefde: want was hunne zaligheid hem niet ter harte gegaan, zoo zou hij dit alles lichtelijk vergeten hebben, waarin hij geen eigen bate zocht; want anders vreesst men dien aanstoot, welken men voorziet schadelijk te zijn. **En dat ik van u zal gevonden worden.** Dit is zijn tweede vrees, dat hij niet gedwongen wordt strenger te handelen: dit is

niet alleen een teeken der liefde, maar ook der toegeving, dat hij strengheid vliedt, en zachtere remedien zoekt. Het is zooveel alsof hij zeide: Dat ik nu arbeid om mijn autoriteit te bevestigen, en u tot gehoorzaamheid zoek te brengen, doe ik, opdat uwe hardnekkigheid niet zwaar zij te bestraffen, zoo ik kom en geen betering in u vind. Zoo leert hij dan door zijn exempel, dat de herders altijd matige remedien moeten zoeken, om de gebreken daarmede te beteren, eer zij tot de nauwe strengheid komen, en dat men ook mede door vermanen en bestraffen, de uiterste strengheid moet voorkomen.

21 Opdat wederom, wanneer ik. De nederheid werd hem tot schande gerekend; de schuld daarvan werpt hij op de Corinthiërs, dewelke zijn apostelambt behoorden te verheerlijken, daar zij het liever schande aandeden. Want eer en sierlijkheid des apostelambts van Paulus zour hun voortgang geweest zijn. Als zij zich dan tot vele gebreken en feilen begeven hadden, zoo deden zij hem schande en laster aan, zooveel in hen was. Hiermede beschuldigt hij ze niet allen, maar enkele weinigen, die al zijne vermaningen dertelijk versmaad hadden. Zoo is dan de zin: Zij hebben een verachtelijk gevoelen van mij, omdat ik schijn verwerpelijk te zijn: dat zij dan mij geen oorzaak der vernedering geven, maar dat zij zelven liever die hardheid afleggen, en een gevoelen der schaamte aandoen, en door hunne booze stukken beschaamd zijnde, zichzelf nederwerpen, en niet als hoog zittende, anderen verachten. Intusschen heeft hij ons de genegenheid eens waren en goeden herders uitgedrukt, als hij zegt, dat hij de zonden van sommige menschen zal beweenen. En men moet voorwaar alzoo handelen, dat een iegelijk herder zijn gemeente in zijn hart besloten drage, en door hare ziekten, als door zijne eigene bewogen worde, in hare ellendigheden medelijden hebbe, en hare zonden beweene. Wij zien, hoe Jeremia begeert, dat hem een fontein der tranen gegeven werd, om de ellendigheid zijns volks te beweenen. Wij zien, hoe de godzalige koningen en profeten, dien de regeering des volks bevolen was, op gelijke wijze bewogen zijn geweest. Want dit is allen godzaligen gemeen, met droefheid bevangen te zijn, zoo dikmaals als God veroornd wordt, en der broederen verderf te beweenen, en eenigszins hunne schuld op zich te nemen voor God: maar van de herders en dienaren wordt meer geëischt. Voorts, Paulus verhaalt hier de tweede reeks van gebreken, welke nochtans onder één hoofd behooren, te weten, onbeschaamdheid.

HET DERTIENDE HOOFDSTUK.

- 1 Dit zal mijn derde komst tot u wezen: In den mond van twee of drie getuigen zal alle woord bevestigd worden.
- 2 Ik heb voorzeggd, en voorzeg, gelijk toen ik wederom tegenwoordig was: alzoo schrijf ik ook nu afwezende dengenen, die tevoren gezondigd hebben, en al den anderen, dat ik, zoo ik wederom kom, niet zal sparen.
- 3 Dewijl gij zoekt een proeve van Christus, die in mij spreekt, die tot u niet zwak is, maar krachtig is onder u.

Num. 35:30.
Deut. 17:6;
19:5.
Matt. 18:16.
Joh. 8:17.
Hebr. 10:28.

4 Want hoewel Hij gekruist is uit zwakheid, zoo leeft Hij nochtans door de kracht Gods. Wij zijn ook zwak in Hem, maar leven met Hem uit de kracht Gods bij u.

Dit zal mijn derde komst. Hij gaat voort in het bestraffen der dertelheid dergenen, waarvan hij gesproken heeft, waarvan sommigen ongebonden en onkuisch levende, sommigen twist en strijd onder elkander gebruikende, naar zijn berisping niet vraagden. Want zijne woorden strekten niet tot het gansche lichaam der gemeente, maar tot sommige zieke en half verrotte leden: daarom begeeft hij zich te vrijer tot scherpheid, omdat hij met bijzondere menschen handelt, en niet met het gansche volk; bovendien met zulke menschen, bij wie hij gevoelde, dat hij met vriendelijkheid en zachte remedien niets zou uitrichten. Nadat hij anderhalf jaar bij hen gewoond had, heeft hij ze andermaal bezocht, en belooft nu ten derden male te komen, en zegt, dat deze zijne drie komsten als getuigen zullen wezen, om hun hardnekkigheid te overtuigen. Hij haalt de wet van de autoriteit der getuigen aan, niet in den rechten en letterlijken zin, maar die bij gelijkenis tot zijn voornemen voegende. Het woord der wet is, zegt hij, dat men om zaken te eindigen, op twee of drie getuigen moet staan. Want het woord **bevestigd worden**, is zooveel als van de zaak zelve uitgesproken worden, opdat de twisting een einde hebbe. Ik ben wel één mensch (zegt hij), maar als ik ten derden male tot u zal komen, zal ik de autoriteit van drie getuigen hebben; of, mijne drie komsten zullen in de plaats van drie getuigen wezen. Want zijn drieërlei arbeid voor hunne zaligheid gedaan, en zijn standvastigheid op drie verscheidene tijden bewezen, waren niet ten onrechte zooveel als drie menschen waard.

2 Ik heb voorzeggd, en voorzeg. Het had niet geholpen, dat hij ze zoo dikmaals liefelijk en vriendelijk vermaand had, daarom wendt hij zichzelf tot een strengere remedie, waarmede hij ze tegenwoordig zijnde met woorden gedreigd had. Dewijl wij zien, dat hij zoo streng handelt, zoo zullen wij niet twijfelen, dat zij wonderlijk wild en hardnekkig waren. Want het is uit zijne geschriften openbaar, hoe zeer zachtmoedig en lijdzaam hij anders geweest is. Maar gelijk het een goeden vader betaamt vele dingen te vergeven en te verdragen: alzoo ook intijds geen strengheid te gebruiken, en de goedertierenheid met geen strengheid te matigen, dat is het werk eens dwazen vaders, die der kinderen zaligheid kwalijk bevordert. Wij bevinden genoeg, dat daar niets schadelijker is, dan ongebonden toegeving. Zoo dan, laat ons zachtmoedigheid gebruiken als wij kunnen; zachtmoedigheid (zeg ik) die matig en gewichtig is, en laat ons hard en streng zijn, wanneer het noodig is. Maar hier wordt gevraagd, waarom de apostel zich veroorloofd heeft, private feilen van sommigen alzoo openlijk te bestraffen, dat hij de personen zelven bijna met den vinger aanwijst. Ik antwoord, dat Paulus dit nimmer zou gedaan hebben, zoo die zonden heimelijk geweest waren: maar dewijl zij aan allen openbaar, en tot een schandelijk exempel bekend waren, zoo moest hij die niet sparen, die openbaar ergernis maakten. Hier wordt ten andere gevraagd, met hoedanige straf hij ze dreigt, daar hij ze nauw met woorden scherpelijk kon kastijden. Ik twijfel niet, of hij heeft willen zeggen, dat hij ze met den ban zal

straffen. Want wat is er gruwelijker, dan van het lichaam van Christus afgesneden, uit het rijk Gods gestooten en tot verderving den duivel overgegeven te worden, tenzij men zich bekeere?

3 Dewijl gij zoekt een proeve van Christus. Uit deze woorden kan men tweërlei zin nemen. De eerste is: Dewijl gij wilt bevinden, of ik uit mijzelf spreek, of dat Christus door mij spreekt; en aldus heeft Chrysostomus en Ambrosius het uitgelegd. Nochtans behaagt het mij beter, dat men het aldus neme, dat hij betuigt, dat niet zoozeer tegen hem, als tegen Christus zelven misdaan wordt, als men zijn autoriteit beneemt, en dat de lijdzaamheid van Christus verzocht wordt, als men zijne vermaningen veracht, alsof hij zeide: Christus is degene, die door mij spreekt: wanneer gij dan mijn leer aan uw oordeel onderwerpt, zoo doet gij meer Christus ongelijk dan mij. Maar iemand zal daartegen zeggen: Wat? zal dan eens iegelijks leer, zoo haast als hij roemt dat Christus zijn auteur is, vrij zijn van alle beproeving? Wat valsche profeet zou ditzelve niet roemen? Wat onderscheid zal daar dan wezen tusschen den waren en valschen profeet? en waar zal dan dit blijven: Beproeft de Geesten, of zij uit God zijn? Al zulke tegenwerpingen voorkomt Paulus, als hij zegt, dat Christus krachtig in hen geweest is, door zijnen dienst. Want deze woorden moet men te zamen lezen: Christus, die in mij spreekt, en die in u krachtig is, en niet zwak, dat is, Christus zijn kracht aan u bewijzende in mijn leer, heeft betuigd, dat Hij door mijnen mond spreekt, zoodat gij geen verontschuldiging der onwetendheid hebt. Wij zien, hoe hij niet alleen met de woorden roemt, maar ook metterdaad bewijst, dat Christus in hem spreekt, en dat hij de Corinthiërs eerst overtuigt, eer hij begeert van hen geloofd te worden. Zoo dan, zoo wie in de gemeente zal spreken, wat titel hij ook voorgeeft, men zal zijn leer mogen onderzoeken, totdat Christus Zich daarin geopenbaard heeft, en alzoo zal niet van Christus, maar van den mensch geoordeeld worden. Maar wanneer het openbaar is, dat het Gods woord is, dat daar gesproken wordt, zoo heeft het plaats wat Paulus zegt, dat Gode zijn autoriteit en trouw benomen wordt. Met ditzelfde betrouwen zeide Mozes:

Num. 16:11.

Jes. 7:13.

Wat ben ik of Aäron? gijlieden verzoekt God. Desgelijks Jesaja: Is het ulieden weinig, dat gij de menschen moede maakt, dat gij ook mijnen God moede maakt? Want er is geen plaats meer tot uitvlucht, wanneer dit geopenbaard is, dat het een dienaar Gods is, die daar spreekt, en dat hij getrouwelijk zijn ambt bedient. Nu kom ik wederom tot Paulus: dewijl zijn dienst zoo grootelijks bij de Corinthiërs bevestigd was, in welken de Heere Zichzelven zoo grootelijks bewezen had, zoo is het geen wonder, dat hij het zoo kwalijk neemt, dat men hem tegenstaat. Hij mocht hun wel met goed recht verwijten, wat hij hun verwijt, te weten, dat zij Christus weder-spanning waren.

4 Want hoewel Hij uit zwakheid. Hij heeft met opzet van de vernedering van Christus gesproken, om te kennen te geven, dat in hem niets anders veracht wordt, dan wat men ook lichtelijk in Christus zelven kon verachten, dewijl Hij is vernederd geweest tot den dood des kruises. Maar hij geeft ook mede te kennen, wat groote ongeschiktheid het is, de nederheid des kruises in Christus te verachten, bij welke ook staat de onuitsprekelijke heerlijkheid des kruises van Christus, alsof hij zeide: Zal Christus daarom te

Phil. 2:7.

minder van u geacht worden, omdat Hij in zijn dood zwakheid heeft uitgegeven? Is dan zijn hemelsche leven, waarin Hij na de wederopstanding leeft, niet een klaar bewijs zijner goddelijke kracht? Want gelijk het vleesch hier de menschelijke natuur van Christus beduidt, alzoo wordt de naam Gods genomen voor zijn Godheid. Maar hier rijst een vraag, of Christus ook met zulke zwakheid is bevangen geweest, dat Hij der noodwendigheid onderworpen ware, niet willens: want wat wij uit zwakheid lijden, lijden wij uit dwang en niet uit eigen vrijen wil. Toen voortijds de Arianen deze voorwending misbruikten, om de Godheid van Christus te bestrijden, hebben de rechtgeloovige vaders daarop geantwoord, dat dit is geschied uit verordening, omdat Christus alzoo gewild heeft, en niet omdat Hem eenige nood gedwongen heeft: welk antwoord waar is, zoover men het wel verstaat. Maar sommigen strekken deze verordening verkeerdelijk tot den menschelijken wil van Christus: gelijk dit niet geweest is naar den staat zijner natuur, maar naar een toelating boven de natuur. Bijvoorbeeld: Dat Hij gestorven is, zeggen zij niet geschied te zijn, omdat zijn menschelijkheid eigenlijk den dood onderworpen was, maar door verordening, omdat Hij wilde sterven. Ik beken wel, dat Hij gestorven is omdat Hij wilde, maar vanwaar komt deze wil, anders dan omdat Hij willens een sterfelijke natuur heeft aangenomen? Zoo wij de menschelijke natuur van Christus aan de onze zoo ongelijk maken, zoo is het voornaamste fundament onzes geloofs teniet; daarom, laat ons het aldus verstaan, dat Christus geleden heeft uit verordening, en niet uit dwang: want

Phil. 2:6.

dewijl Hij in de gestalte Gods was, zoo had Hij Zich van deze noodwendigheid kunnen bevrijden: en dat Hij desniettemin uit zwakheid heeft geleden, want Hij heeft Zichzelven vernederd. **Wij zijn zwak in Hem. Zwak zijn in Christus** beduidt hier de zwakheid van Christus deelachtig zijn. Alzoo maakt hij zijn zwakheid heerlijk, omdat hij daarin Christus gelijk is, en dat hij niet meer van die oneer gruwet, die hij met den Zoon Gods gemeen heeft: maar intusschen zegt hij, dat hij bij hen zal leven naar het exempel van Christus. Ik zal ook (zegt hij) des levens van Christus deelachtig wezen, als mijn zwakheid zal geëindigd zijn. Het **leven** stelt hij tegen de **zwakheid**, en daarom verstaat hij daardoor, een stand die vol bloei en waardigheid is. Het woord **bij u**, kan ook gevoegd worden bij de kracht Gods: maar daar is weinig aan gelegen, want de zin blijft dezelfde, te weten, dat de Corinthiërs een eerwaardig en groot gevoelen zullen hebben van de kracht Gods, die in Paulus was, en dat zij de uitwendige zwakheid niet meer versmaden zullen, wanneer zij zullen begonnen zijn recht en wel te oordeelen.

5 Onderzoekt uzelf, of gij in het geloof zijt, beproeft uzelf. 1 Cor. 11:28.

Bekont gij uzelf niet, dat Jezus Christus in u is? tenzij gij eenigszins verworpen zijt.

6 Doch ik hoop, dat gij zult bekennen, dat wij niet verworpen zijn.

7 Ik wensch voor God, dat gij geen kwaad doet; niet opdat wij beproefd ¹⁾ schijnen, maar opdat gij doet wat eerlijk is. en dat wij als verworpen zijn.

1) Of, prij-selijk.

8 Want wij vermogen niets tegen de waarheid, maar voor de waarheid.

9 Want wij verblijden ons, wanneer wij zwak zijn, en gij sterk zijt. En wij wenschen ook dit, te weten, uwe volmaking.

5 Onderzoekt uzelf. Hij bevestigt wat hij boven gezegd had, te weten, dat de kracht van Christus openlijk in zijnen dienst verschenen is. In deze zaak neemt hij hen zelf tot rechters, zoover zij in zichzelf gaan en bekennen wat zij van hem ontvangen hebben. Ten eerste, dewijl daar niet meer dan één Christus is, zoo moet het dan dezelfde zijn, die in het volk en in den dienaar woont. Nu, hoe zal Hij in het volk wonende, Zichzelf verloothen in den dienaar? Bovendien had Hij zijn kracht alzo bewezen in de prediking van Paulus, dat zij den Corinthiërs niet twijfelachtig of duister kon zijn, zoo zij niet ganschelijk plomp waren. Want waaruit hadden zij het geloof? Waaruit hadden zij Christus? Eindelijk, waaruit hadden zij alles? Zoo roept hij ze dan terecht tot zichzelf, opdat zij daar vinden wat zij als onbekend versmadden. Dit is eerst een waar en wel gefundeerd betrouwen eens dienaars, tot bevestiging zijner leer op te roepen de consciëntiën dergenen, die hij geleerd heeft: opdat zij, zoo zij iets van Christus hebben, of eenige oprechte godzaligheid, gedwongen worden zijn getrouwheid te bekennen. Nu zien wij wat de meening des apostels is. Voorts is deze plaats bijzonder aan te merken om twee oorzaken. Want ten eerste wordt daardoor verbeeld de overeenstemming, die tusschen het geloof des volks en de prediking des dienaars is, te weten, dat de prediking des dienaars de moeder is die genereert en baart, en dat het geloof des volks de dochter is, welke haren oorsprong niet behoort te vergeten. Ten andere dient zij om de zekerheid des geloofs te bevestigen, welke ons door de Sophisten der Sorbonne verzwakt, ja ganschelijk uit der menschen harten uitgeroeid is. Zij beschuldigen die allen van lichtvaardigheid, die zekerlijk gelooven, dat zij leden van Christus zijn, en dat zij Hem in zich blijvende hebben: want zij willen, dat wij tevreden zijn met een zedelijke gissing, gelijk zij het noemen, dat is, alleen met een meening, zoodat de consciëntiën altijd onzeker en twijfelachtig zijn. Maar wat zegt Paulus hier? Hij betuigt, dat die verworpen zijn, die twijfelen, of zij Christus bezitten, en van zijn lichaam zijn. Daarom zal dit ons alleen een recht geloof zijn, dat ons gerust maakt, en niet met twijfelachtige meening, maar met vaste en gestadige zekerheid in de genade Gods te rusten. **Tenzij gij eenigszins verworpen zijt.** Hij stelt het hun eenigszins ter keur, of zij liever willen verworpen zijn, dan aan zijn dienst behoorlijk getuigenis te geven: want hij laat niets tusschenbeide, zij moeten zijn apostelambt eeren, of toelaten dat zij verworpen zijn, dewijl hun geloof in zijn leer gefundeerd was, en zij geen anderen Christus hadden, dan zij van hem ontvangen hadden, en ook geen ander Evangelie hadden, dan dat zij aangenomen hadden uit zijn leer: zoodat zij tevergeefs zouden zoeken eenig deel hunner zaligheid van zijn lof af te zonderen.

6 Ik hoop, dat gij zult bekennen. Hij dringt ze ook nog strenger, als hij dit betrouwen voorneemt, dat hij niet van de Corinthiërs zal verworpen worden. Een van beide was noodig, zij moesten Paulus de apostolische eer toegeven, of zichzelf van ongeloofigheid beschuldigen, en bekennen, dat zij geen gemeente hadden. Hij verzacht nochtans de strengheid, als hij zegt, dat hij hoopt, doch alzo,

Conjectura
moralis.

dat hij ze beter vermaant wat zij behooren te doen: want de hope te bedriegen, die iemand heeft van onze gerechtigheid, dat is te groote onbeleefdheid. Ik hoop (zegt hij) dat gij zult bekennen, te weten, als gij tot den rechten weg zult wedergekomen zijn. In dit tweede deel zwijgt hij voorzichtig van zichzelf, hen terugroepende tot de overlegging der weldaden Gods, waarmede zij versierd waren, ja hunne zaligheid in de plaats zijner autoriteit stellende.

7 Ik wensch voor God. Wederom betuigt hij, dat hij niet vraagt naar eigen eer, maar dat hij alleen hunne nuttigheid zoekt te bevorderen: want hun was niets onnutter, dan van de vrucht zijner leer beroofd te worden: hetwelk zij door hun hoovaardigheid en verachting begonnen hadden te doen. Ik ben (zegt hij) niet zorgvuldig voor mij, noch voor mijn eer onder de menschen, maar ik vrees alleen, dat gij God zult vertoornen. Ja, ik ben bereid als verworpen te zijn, zoover gij buiten alle schuld zijt: verworpen (zeg ik) door der menschen oordeel, die dikmaals die verwerpen, die de voornaamste eer waardig waren. Hoewel, het woordje **als** is ook niet overbodig. Want dit is het, wat hij op een andere plaats zegt: Als bedriegers, en nochtans waarachtig. En dit is voorwaar de ware regel, dat de herder de zorg voor zichzelf verlatende, alleen met de stichting der gemeente bekommerd zij, dat hij zijn goed gerucht bezorge, zoover hij ziet, dat het de gemeene nuttigheid aangaat, en dat hij bereid is diezelfde te vergeten, wanneer hij dat kan doen zonder gemeene schade.

8 Want wij vermogen. Dat is: Ik zoek noch begeer geen andere macht, dan die mij van den Heere gegeven is, dat ik de waarheid dien. Den valschen apostelen is het evenveel, als zij alleen macht hebben, en zorgen niet om hun macht tot goed te gebruiken. In één woord, hij beschermt en bevestigt de autoriteit zijns dienstes, zoover de waarheid Gods daarbij is, alsof hij zeide: Wat gaat het mij aan? Want zoo dit niet mijn voornemen is, dat ik de waarheid dien, zoo zal al de macht, die ik zal gebruiken, valsch en onrechtvaardig wezen. Maar zoo ik al mijn macht en vermogen gebruik tot bevordering der waarheid, zoo drijf ik nu niet mijn eigen zaak: doch ik heb wat ik zoek, wanneer de autoriteit der leer gezond, en de waarheid ongeschonden blijft. Zoo dan, dat ik zoo grootelijk strijd en dring, daartoe word ik niet gedreven door bijzondere liefde voor mijn eigen persoon. Voorts geeft hij aldus te kennen, dat degenen, die voor de waarheid alleen strijdt en werkt, lichtelijk zal lijden, zoo het alzo noodig is, dat hij als verworpen geacht wordt naar der menschen meening, zoover het de eere Gods, de stichting der gemeente, en de autoriteit der gezonde leer niet hinderlijk is. Deze plaats moet men naarstig aanmerken, omdat zij de macht bepaalt, die de herders der gemeente moeten hebben, te weten, dat zij zijn dienaars der waarheid. De papisten roepen, dat daar gezegd is: Wie u hoort, die hoort Mij; wie u versmaadt, die versmaadt Mij. Ingelijks: Weest dien onderdanig, die over u gesteld zijn; en door deze voorwending nemen zij allerlei vrijheid aan om oneindige heerschappij te gebruiken: hoewel zij nochtans openbare en gezwoore vijanden der waarheid zijn, en met alle macht dezelfde zoeken te verderven. Om zulke groote onbeschaamdheid te wederleggen, zal deze eene uitspraak van Paulus genoeg wezen: welke betuigt, dat zij behooren der waarheid onderworpen te zijn.

2 Cor. 6:8.

Luk. 10:16.

Hebr. 13:17.

9 Want wij verblijden ons. Het woord **want** is gesteld voor **daarom**; of het is de tweede reden, waarom hij niet weigert als verworpen geacht te worden tot hun nut en voordeel. De lezer verkieze wat hij wil, want er is niet veel aan gelegen. Als hij zegt: Zoover gij sterk zijt, zoo zal ik gaarne dulden, dat ik zwak geacht worde, dat is een tegenstelling der woorden, en niet der zinnen: want de **zwakheid** beduidt **verachting**, gelijk als boven. En hij wil zeggen, dat de Corinthiërs zullen sterk wezen, zoo zij vol zijn van Gods kracht en genade. **En wij wenschen ook dit.** Gelijk hij boven somtijds gedaan heeft, alzoo verhaalt hij nu wederom, dat hij uit noodwendigheid en niet uit eigen beweging strenger is dan hij wilde. Bovendien, dat hij hen ook aldus gespaard heeft, omdat hij niet zou gedwongen worden tegenwoordig zijnde strenger remedie te gebruiken. De **volmaking**, waarvan hij spreekt, is gelegen in bekwame gelijkmatigheid en gezondheid aller leden. Hij ziet op de goede medicijnmeesters, die de bijzondere ziekten alzoo genezen, dat daar niets in het lichaam geschonden wordt, en dewijl hij voor zulke volkomenheid zorg draagt, daarom zegt hij, dat hij den nood om scherpere remediën te gebruiken, voorkomt. Want wij zien, hoe degenen, die in den beginne voor de nijping of bijting des pleisters gruwen, ten laatste gedrongen worden tot afbranden of afsnijden, zelfs met een gevaarlijk einde.

2 Cor. 10:8.

1) Of, weest blijde.
Rom. 12:16;
15:5.
1 Cor. 1:10.
Fil. 2:2.
1 Petr. 3:8.
Rom. 12:18,
Hebr. 12:14.
Rom. 16:11.
1 Cor. 16:20.
1 Thess. 5:26.
1 Petr. 5:14.

10 Daarom schrijf ik u dit afwezende, opdat ik, wanneer ik zal tegenwoordig wezen, niet hard zij, naar de macht, die de Heere mij gegeven heeft tot stichting, en niet tot verderving.

11 Voorts, broeders, vaartwel, ¹⁾ weest volmaakt, hebt vertroosting, weest eensgezind, leeft in vrede, en de God der liefde en des vredes zal met u zijn.

12 Groet elkander met een heiligen kus. Al de heiligen groeten u.

13 De genade van den Heere Jezus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes, zij met u allen. Amen.

De tweede zendbrief aan de Corinthiërs geschreven van Filippi in Macedonië, gezonden door Titus en Lukas.

10 Naar de macht. Ten eerste wapent hij die strengheid met het gebod Gods, opdat het niet schijne een donder zonder bliksem, of een lichtvaardig verwekte drijving: ten andere vermaant hij, dat hij liever zijn macht wil wenden tot een ander gebruik, tot hetwelk zij eigenlijk verordend is, te weten, tot hun stichting, alsof hij zeide: Ik zal niet lichtvaardig komen tot wreede remediën, noch mijner toornigheid toegeven, maar zal alleen volbrengen wat de Heere mij geboden heeft. Dat hem macht gegeven is om te stichten, en niet om te verderven, zegt hij uit een weinig ander oorzaak dan boven hfdst. 10. Want daar was het een aanprijzing uit nuttigheid, omdat het pleegt aangenaam te zijn, en gaarne van ons aangenomen te worden wat ons nuttig en bevorderlijk is. Maar hier heeft hij alleen willen betuigen, dat hoewel hij terecht de Corinthiërs bitter kon straffen, dat hij nochtans veel liever zijn macht tot hun voordeel en goed wil gebruiken, dan tot hun verderf, omdat

Rom. 1:16.

Rom. 2:16,18.

leven, en door een bijkomend geval een reuke des doods: alzoo moet de autoriteit, die den dienaren des Evangelies gegeven is, den toehoorders heilzaam zijn, en zoo zij tot verdoemenis gedijs, dat is buiten haar natuur. Zoo is dan de zin: Wilt niet maken door uw schuld, dat het u tot verderf gedijje, wat God tot zaligheid verordend heeft. Hiertusschen vermaant hij al de herders der gemeenten door zijn exempel, hoe zij het gebruik hunner macht moeten matigen.

11 Voorts, broeders. Hij matigt al de bitterheid, die in den ganschen zendbrief geweest is, omdat hij hunne harten niet wil verbittert laten, maar meer tevreden stellen. Want dan zijn de bestraffingen bevorderlijk, als zij als met honig gemengd worden, zoodat de hoorder ze vriendelijk toelaat zoo het mogelijk is: hoewel hij van sommigen, die als schurftige schapen waren, schijnt weder te keeren tot de gansche gemeente. Zoo betuigt hij dan, dat hij hun volmaking zoekt te bevorderen, en dat hij hun vertroosting wenscht. Tusschen **eensgezind zijn** en **in vrede leven**, is dit onderscheid, dat het een uit het ander komt. Het eerste is te verstaan van de eendrachtigheid der meeningen, het andere beduidt vriendschap en eenigheid des harten. **En de God des vredes.** Dit stelt hij daarbij, opdat de vermaning te meer kracht bij hen hebbe, en geeft ook mede te kennen, dat God bij ons zal wezen, zoo wij met elkander vrede houden, en dat die allen vreemd van Hem zijn, die tweedrachtig zijn. Want waar tweedracht en strijd is, daar regeert zekerlijk de duivel. Nu, wat overeenkomst heeft het licht met de duisternis? Hij noemt dien God des vredes en der liefde, die ons den vrede en de liefde bevolen heeft, liefheeft, en de auteur daarvan is. Van den **kus** hebben wij gesproken in de twee voorgaande zendbrieven.

13 De genade van den Heere Jezus. Hij sluit den zendbrief met een gebed, hetwelk drie stukken vervat, waarin de hoofdinhoud onzer zaligheid gelegen is. Ten eerste, wenscht hij hun de genade van Christus; ten andere, de liefde Gods; ten derde, de gemeenschap des Geestes. Het woord **genade** beduidt hier niet de onverdiende gunst, maar wordt genomen voor de gansche weldaad der verlossing. Maar dit schijnt een verkeerde orde te zijn, omdat de liefde Gods niet in de eerste plaats genoemd wordt, welke nochtans de oorzaak is dier genade, en daarom naar de orde eerst. Ik antwoord, dat in de Schrift de ordeningen der woorden niet altijd zoo naarstig geschikt worden, en dat nochtans ook deze orde betaamt aan den gewonen vorm der leer, die in de Schrift is, te weten, dat wij, toen wij vijanden waren, met God zijn verzoend geweest door den dood zijns Zoons. Hoewel de Schrift pleegt tweeërlei wijze te spreken. Want somtijds zegt zij wat ik nu uit Paulus verhaald heb, dat daar vijandschap was tusschen God en ons, eer wij door Christus verzoend waren. En daarentegen hooren wij wat Johannes zegt, te weten, dat God alzoo de wereld heeft liefgehad, dat Hij zijnen eengeboren Zoon gegeven heeft. Deze uitspraken schijnen tegen elkander te strijden, maar zij zijn licht te vereenigen, zoo wij op de eene zijde God, en op de andere zijde onszelven aanschouwen. Want God, zooveel Hem aangaat, heeft ons liefgehad vóór de schepping der wereld, en heeft ons om geen andere oorzaak verlost, dan omdat Hij ons lief had: maar dewijl wij in onszelven niets zien dan oorzaak van toorn, dat is, dan zonde,

Rom. 5:10.

Joh. 3:16.

zoo kunnen wij geen liefde Gods tot ons vatten zonder Middelaar. Alzoo komt het, dat zooveel ons aangaat, het begin der liefde is uit de genade van Christus. Naar de eerste reden, zou Paulus on-eigenlijk gesproken hebben, de genade van Christus eerder stellende dan de liefde Gods, dat is, het gevolg eerder dan de oorzaak: maar naar de andere reden, zou het een goede orde zijn, dat hij begint van de genade van Christus, waardoor God ons tot kinderen aangenomen, en zijner liefde waardig gemaakt heeft, die Hij tevoren om de zonde haatte en verafschuwde. **Gemeenschap des Heiligen Geestes**, wordt daarbij gesteld, omdat wij niet anders dan door zijn beweging komen tot de bezitting van Christus en van al zijne goederen. Nochtans schijnt hij ook mede te zien op die verscheidenheid der gaven, die hij op een andere plaats meldt: omdat God den Geest niet geeft een iegelijk bijzonder, maar Hem uitdeelt aan een iegelijk naar de mate der genade, opdat de leden der gemeente, onderlinge gemeenschap hebbende, de eenigheid onderhouden.